

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ଵିପାଠୀ
କବି-କୁଟୀର
ଭୀମପୁର, ବାଣପୁର,
ପୁରୀ

ସ୍ଵେଚ୍ଛାସ୍ପଦଗୁଣସ

ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକ
ବିଜ୍ଞାନ ବହୁହୀନ .



ଓ ଶକ୍ତିପା
କଟକ - ୨

ମୋ ଦେଶର ବରେଣ୍ୟ କବି
ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ

କରକମଳେଷୁ—

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ :

ବସୁନ୍ଦରୀ ସଂସ୍ଥା,
୧୯୭୯

ପ୍ରକାଶକ :

ସହଦେବ ପ୍ରଧାନ,
ପ୍ରେସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ,
ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨

ବିଶିଷ୍ଟତା :

ଅନନ୍ତ ମୁଖର୍ଜୀ

ମୁଦ୍ରକ

ମହାନନ୍ଦ ପ୍ରିନ୍ଟର୍ସ,
କଟକ—୧

ମୂଲ୍ୟ . ପଚାଶ ଟଙ୍କା

ମୋ ଦେଶର ବରେଣ୍ୟ କବି

ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ

କରକମଳେଷୁ—

ସୂଚନା

ଗତ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ସାରସ୍ୱତ-ସାଧକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ ଦାନରେ ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିପାଠୀ ଅନ୍ୟତମ । ଠିକ୍ ସବୁଜୟନ୍ତ ମଝିରେ ବା ପରେ ପରେ ଏଇ ବରେଣ୍ୟ କବିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ । ଜୀବନର ନାନା ଘାତ-ପ୍ରତିଘାତ ଭିତରେ ଏଇ ନୀରବ ସାଧକ କବି ସାଧନାର ବେଢ଼ାରେ ବସି ସହସ୍ରାଧିକ କବିତା ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଆଜି ଓଡ଼ିଶାର କାବ୍ୟ-ଜଗତରେ ଜଣେ ନିପୁଣ ପ୍ରଶ୍ନା ଶ୍ରବଣରେ ସେ ତାଙ୍କର ଆସନ ଗଢ଼ିପାରିଛନ୍ତି । ଆମର ମନେହୁଏ, ତାଙ୍କର ଏହି ଆସନ ସୁଜାୟୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘାଟିରେ ଚରଣସ୍ଥର ରହିବ ।

ବହୁ କବିଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଶ୍ରବଣେ ବାଣପୁର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ଆସିଛି । କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିପାଠୀ ପ୍ରକୃତ-ସୁନ୍ଦର ଏଇ ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଶ୍ରୀମତୀ ଗ୍ରାମରେ ୧୯୧୧ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୧୪ ତାରିଖ ଠିକ୍ ପୋଷପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ପଣ୍ଡିତ, ରବିପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି । ପିଲାଦିନେ ତାଙ୍କ ମା ନିମ ଦେବୀ କବିଙ୍କୁ ବହୁତ ଗାଁଉଲ୍ଲ ଗୀତ ଓ ଗପ ଶୁଣାଉଥିଲେ । କବି ପିଲାଦିନେ ପାଲ, ଦଣ୍ଡନାଚ, ଦାସକାଠିଆ ଇତ୍ୟାଦି ନାଟ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ପୁଣ ପାଉଥିଲେ । ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ପରେ ୧୯୨୩ ମସିହାରେ ସେ ବାଣପୁର ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲେ । ତାହା ପତ୍ୟବାଦୀ ବନବିଦ୍ୟାଳୟର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରି ରହିଥିଲା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ଓ କାବ୍ୟକବିତା ଚର୍ଚ୍ଚାର ପୀଠସ୍ଥଳୀ ଶ୍ରବଣେ ବହୁ କିଶୋର ଗୁପ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ମୁଗ୍ଧ କରିପାରୁଥିଲା ।

ବାଳକବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିପାଠୀ ଏହି ସାହିତ୍ୟିକ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ରହି ଅନେକ ସୁଦୃଢ଼ ସୁଦୃଢ଼ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ସେହି ସ୍କୁଲର ହାତଲେଖା ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର କବି-ପ୍ରତିଭା ସେହି ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଯେ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା ତା ନୁହେଁ—ଭବିଷ୍ୟତରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସିପାଠୀ ଯେ ଦେଶର ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବି ହୋଇପାରିବେ, ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନେ ନିଃସନ୍ଦେହ ଥିଲେ ।

୧୯୨୭ ଠାରୁ ୧୯୩୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଓଲଟିଂହ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଥିଲେ ଏବଂ ଏଇଠି ୧୯୨୯ ମସିହାରେ ଭାରତ ସେବକ ସମାଜ ସଭ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ସହିତ କବିଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ ଓ ପରିଚୟ ହୁଏ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଏଇ ଛାତ୍ର-କବିଙ୍କର ‘ମା’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ କବିତା ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦିତ ସହକାର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରି କବିଙ୍କୁ ବହୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ କବିତା ଲେଖିବା ପାଇଁ । ସେଇ କବିତା ହିଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଗୁପ୍ତ-କବିତା । ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପାଶ୍ ପରେ କବି ୧୯୩୧ରେ ଯେତେବେଳେ କଟକ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଏକ କ୍ଷତ୍ରିୟ କବିତାରୁ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ କବି-ଜୀବନର ସୁପ୍ତ ସୂଚନା ମିଳୁଥିଲା ।

‘କାହାଠି କି ଶିଶୁ ରହିବ ଗୁପ୍ତେ କିଏ ବା ଜାଣିବି କାହିଁ ?

ଜାଣିବାର ବେଳ ରହିବ ବହୁତ, ସରିନାହିଁ, ସରିନାହିଁ !

ଭୁଢ଼ା ଅନ୍ଧକାରେ ଜନମିତ୍ର ପଛେ ବଢ଼ାଇବି ମୋର ବିଭା

ଖୋଜା ପଡ଼ିବି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ଗୋ

ପଦ୍ମରାଗ ହୋଇ କିବା ?

ଟ୍ରେନିଂ ପାଶ୍ କରି ସେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ମାଲନର ଓ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କବିତାଲେଖା ଜୀବନର ବ୍ରତ ପରି ଲାଗି ରହିଥିଲା ।

୧୯୩୧ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ପାଶ୍ ପରେ ପରେ ଆର୍ଥିକ ଦୁଃସ୍ଥିତି ହେତୁ କଲେଜଶିକ୍ଷା ପାଇପାରି ନ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧରେ ସେ ଘରୋଇ ଭାବେ ଆଇ.ଏ., ବି.ଏ., ଡି.ଇଡି. ପରୀକ୍ଷାମାନ ପାଶ୍ କରି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷକତା କରି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ କମ୍ ସମୟର ବ୍ୟବଧାନରେ କବି ତାଙ୍କର ବାପା, ବୋଉ ଓ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କୁ ହରାଇ ସାଂସାରକ ଜୀବନରେ ମୁଁ ସୁମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କବିତା ସୃଷ୍ଟିରୁ ତିଳେ ମାତ୍ର ବିରାଗ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ; କବି ତାଙ୍କର ଭାଷାରେ ସତେ ଯେପରି ଶପଥ ନେଲା ପରି ଗାଈ ଉଠିଛନ୍ତି—

“ଏ ଜନମେ ଆର ଜନ୍ମେ ଶତ ଜନ୍ମ ପରେ

ଗାଡ଼ିବି ସୀମାହୀନ କବିତା ! ମୁଁ କବି,

କବିତାରୁ ଯେ ଅମୃତ ପାଇବି ଧରରେ
ସେଇ ମୋର କୋଟିନିଧି କାଳେ କାଳେ କାଳେ ।”

୧୯୪୭ ଠାରୁ ତାଙ୍କର ଶତ ଶତ କବିତା ପ୍ରକାଶିତ, ରବିବାର
ପ୍ରକାଶିତ, ଝଙ୍କାର, ସହକାର, ସତ୍ୟବାଦୀ ଓ ସମାଜ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ
ପତ୍ରିକାରେ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଆସିଛି ।

ଖୋରସା ପାଇକ କବିତା ଲେଖି ସେ ପାଇକକବି ଭାବରେ
ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କ କବିତାରେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମମାଟି
ବାଣପୁରର ବିଲ, ବନ, ନଦୀ, ପାହାଡ଼ର ଚନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ
ପୁଟିଉଠିଛି, ସେହିପରି ଆତ୍ମିକତା ବା ସାମାଜିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସେଇଭଳି
ନିଖୁଣ ଭାବରେ ରୂପ ପାଇ ପାରିଛି । ଡକ୍ଟର ମାନସିଂହ, ପଣ୍ଡିତ
ଗୋଦାବରୀ, ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ, କବି ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ
ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ କବିଙ୍କ ଅନବଦ୍ୟ
ସୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଉଲ୍ଲେଖିତ ପ୍ରଶଂସା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ‘ମୁଗାହାଡ଼’, ‘ଜୟୀ
ରାଜଗୁରୁ’, ‘ଉତ୍ସାହବାଣୀ’ ‘ଗୋଲଦାସ’ ‘ରାଣୀର ଅଭିଶାପ’ ‘ଗୁଣ୍ଡିଶା-
ପ୍ରିୟା’ ‘ମାନସୀର ରାଣୀ’ ‘ବଞ୍ଚିବ ବିରାଟ ହୋଇ’ ‘ଲୁଲ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧା
ଗଡ଼ ସ୍ଥାନାନ୍ତର’ ‘ନିର୍ଯ୍ୟାତକର ଆତ୍ମବିଳାପ’, ‘ଅଗ୍ନିଶିଖା’, ‘ବନ୍ଧୁତର
ବାଣୀ’, ‘ହେ ମୋର ମଣିଷ’ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର କବିତା ଆଜି
ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କବିଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆସନ ଦେଇ ପାରିଛି ।

ତାଙ୍କର ମାଟିପ୍ରୀତି କେତେ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସାର, ବାଣୀ
କବିଙ୍କର ଏଇ ଗୋଟିଏ ପଂକ୍ତିରୁ ଅନୁଭବ କରାଯାଇପାରେ ।

“ଏ ବିରାଟ ମାଟିପରେ ସଭୁଏ ମୋ ଆପଣାର
ବନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟତମ, ଚାହିଁଦେଲେ ସକଳରେ ଅନୁଭବେ ଏମାନେ ମୋ
ଛୁତିର ସ୍ମରଣ ।”

ଆଜି ଓଡ଼ିଶାର ସେଇ ବରେଣ୍ୟ କବି କ୍ରିପାଳୀଙ୍କର ଗୁରୁବଳ୍ଲୀ
ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ଏହା ତିନି ଭାଗରେ ସଂକଳିତ
କବିତାବାର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି ।

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ—କବିତା

ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡ—କବିତା

ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ—କବିଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀ (ଗଦ୍ୟଲେଖା) ଓ ଆଉ
କିଛି କବିତା ।

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡରେ କବିଙ୍କର ୧୦ଟି କବିତା
 ଧ୍ରୁବକରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ପ୍ରାୟ ୪୦୦ କବିତା ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ।
 ତାଙ୍କର ଘଣି ଘଣି ଅପ୍ରକାଶିତ କବିତା ରହିବ ଯାହା କି ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡ-
 ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଆୟୋଜନ କରାଯାଉଅଛି ।

ସିପାଠୀଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଏଇ ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡକୁ ଶ୍ରୀସମ୍ପନ୍ନ କରିବା
 ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ହୁଏ ତ କେତେକ
 ମୁଦ୍ରଣଜନିତ ତ୍ରୁଟି ରହିଯାଇଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ପାଠକମାନଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷମା
 ମାଗି ନେଉଛି । ସୁଧୀ ପାଠକମାନଙ୍କର ସଦ୍‌ବିଚ୍ଛା, ସହାନୁଭୂତି ଓ ପ୍ରେରଣା
 ମୋତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଛି । ମୋର
 ଚିନ୍ତାସ, ବରେଣ୍ୟ କବି ସିପାଠୀଙ୍କର ଏଇ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ପାଠକସମାଜର
 ଆଦୃତ ଲଭ କରିବ ।

। ଇତି ।

କଟକ

ପ୍ରକାଶକ

ତା ୧୩-୪-୭୯

ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରୀ

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଦିଗ୍‌ବଳୟ

ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ	୧
ସପନ ଭୂଇଁ	୪
ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଳୟ ଯହିଁ	୬
ରୂଢ଼ା ! ରୂଢ଼ା !	୯
ପ୍ରଶ୍ନ	୧୧
ରାମ	୧୧
ଯଥାର୍ଥ	୧୩
ମାଗେ	୧୩
ଅଜଣାର ସାଥୀ	୧୭
ମରଣ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା	୧୭
ସାଗର-ତୀରେ	୨୦
ସେଇ ପଥେ	୨୧
ଅମୃତଧାରା	୨୨
ପ୍ରଜ୍ଞା	୨୪
ମୋର ମନର ମଣିଷ କାହିଁ	୨୭
ରୂହିରହ	୨୮
ଜୀବନ ସାରା ରହିବି ରୂହି	୨୯
ବିରାଟ ଧ୍ୟାନେ	୩୧
କବି	୩୨
କାହିଁ ?	୩୩
ଗରିବ କବିର ଜନ୍ମଦିନ	୩୪
ପ୍ରାଣର ଅଧିକାର	୩୬
ନାବକ	୩୮
ଛୋଟ ନଈ	୪୦
ମଣିଷ ବନ୍ଧ ଲୋଡ଼ା	୪୨
କେଡ଼େ ଦୁର୍ବିସନ୍ଧ !	୪୪

ଶିଷ୍ୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ	୪୭
ନିରଞ୍ଜନ	୪୮
ନିସର୍ଗର ଦେଶେ	୫୦
ପ୍ରଣାମ	୫୩
ଭବଥାଉ	୫୫
ପଲ୍ଲୀ ବରଷା	୫୭
ଅପେକ୍ଷା ଓ ଉପେକ୍ଷା	୬୦
ସୀମାନ୍ତ-ବାସିନୀ	୬୫
କେଉଁ ପଥେ ?	୬୬
ମାନବ-ଦେବତା	୬୭
ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ମୋହ	୭୧
ସ୍ମୃତି ତାର ଅକ୍ଷୟ !	୭୫
ପାଥେୟ	୭୭
ମେଲ-ଡଢ଼	୭୯
ଯିବ	୮୦
ବନ୍ଦୀ	୮୭
ବାୟୁଧବ	୯୦
ଆକାଞ୍ଚକ୍ଷା	୯୨
ରାଣୀ	୯୪
ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଣି	୧୦୦
ମାଆର ମାୟା	୧୦୨
ଚୂଡ଼ଣୀ ପ୍ରିୟା	୧୦୭
କଲମ-ମୁନ	୧୧୦
ପଲ୍ଲୀ-ବାଳା	୧୨୨
ଦେଖିତ କି ତମେ (?)	୧୨୫
କୃଷକ ସମାଧି (?)	୧୨୮
ଜୀବନ	୧୩୫
ସିଏ ତ ଆସିଥିଲା !	୧୩୧
ମୁଁ ଏ ଦିଏ	୧୩୨
ଗୋଟିଏ ଘଟଣା	୧୩୩

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

କବି ଓ ରାଜଜେମା	୧୩୬
ପେଟର ଦୁଃଖ !	୧୩୯
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ	୧୪୧
କାହିଁ ସେ କହ କେଉଁ ପଥେ ?	୧୪୪
ରୂପ-ସମ୍ମାନ	୧୪୬
ନବ-ଯୌବନା	୧୪୭
କିନ୍ତୁ ମନେରଖ	୧୪୯
ପାରିବ ?	୧୪୯
ଯେବେ ଦିଅନ୍ତୁ ରୁହିଁ	୧୫୦
ମାନସୀ ରାଣୀ	୧୫୧
ତାର ଅନ୍ତରଭର ରୁହାଣୀ	୧୫୩
ଧନ୍ୟ	୧୫୪
ପ୍ରୀତି-ତୃଷ୍ଣା	୧୫୫
ଭୂମର ଆଶେ	୧୫୮
ଗୋପନେ ଗୋପନେ ରୁହିଁରହିଲେ	୧୬୦
ଅଦ୍ୱିତୀୟା	୧୬୧
ପ୍ରିୟତମା	୧୬୩
ପ୍ରଥମ ପରିଚୟେ	୧୬୫
ପାରି ନ	୧୬୬
ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରାଣ	୧୬୮
ବନ୍ଧନ କର ମତେ	୧୬୮
ଟିକିଏ ପରଶ	୧୬୯
ଭୂମ ଭୂଲେ	୧୭୦
ଆପଣାର କର ମତେ	୧୭୨
ଗୁଡ଼ିଦେଲ	୧୭୪
ଏ ପାଖେ ଓ ସେ ପାଖେ	୧୭୭
ଏ ପଥେ	୧୮୦
ମୋ ପାଇଁ	୧୮୨
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଆକାଶ ତଳେ	୧୮୩
ଯଥେଷ୍ଟ ମୋହର ସେଇ	୧୮୫

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଆଜି	୧୮୭
ଭୂମେ ଓ ମୁଁ	୧୮୮
ଜାଇଥିଲେ	୧୯୦
ଯାଉଛି, ଥାଅ !	୧୯୭
ଗୋଟିଏ କଥା	୧୯୭
ହୃଦୟର ଦାନ	୧୯୮
ଆଜି କିମ୍ପା ଯାଇଥିଲୁ ମର ?	୧୯୯
ପ୍ରବାସୀ-ପଥକ	୨୦୧
ଆସିଲି କି ଫେରି ?	୨୦୪
ଯୁଗଳ-ଯାତ୍ରୀ	୨୦୯
ଅସରନ୍ତି	୨୧୩
ବିଶ୍ୱାସ	୨୧୪
କି ଦେବ ପ୍ରତିଦାନ	୨୧୫
ପାଷାଣର ପାଦତଳେ	୨୧୭
ବିପ୍ଳବ	୨୧୯
ହେ ମୋର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଜାତି !	୨୨୧
ପ୍ରତିଜ୍ଞା	୨୨୫
ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରୀ	୨୨୬
ଜୀବନ-ଶୃଙ୍ଖଳା	୨୨୭
ପୂର୍ଣ୍ଣହୁଅ !	୨୨୯

ଆବୃତ୍ତି

ଆମେ ଜଣେ	୨୩୫
ବରଦାନ	୨୩୬
କେହ୍ନେ ଯିବି ଫେରି ?	୨୩୬
ଡାକ	୨୩୭
ଯାତ୍ରୀ ଓ ଯାତ୍ରା	୨୩୮
କର୍ମଭୂମି	୨୩୮
ଆଉ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?	୨୩୯
ତ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାୟାଦ	୨୪୦

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
କେଉଁଠି ?	୨୪୦
ମାନବ	୨୪୧
ମାଗେ	୨୪୨
ସ୍ୱପ୍ନ ମାଟି	୨୪୫
ରହ ରେ ଜୀବନ	୨୪୩
ରହିଲି	୨୪୪
ଆଦିଅ	୨୪୪
ଦୂର କିନ୍ତୁ ନୁହ	୨୪୫
ପଦେ କଥା	୨୪୬
ନମସ୍କାର	୨୪୭
ସେଇ ହାତ ଅଣେ	୨୪୭
ଯାହା ପଥେ	୨୪୮
ଦିନେ	୨୪୮
ଶେଷଶଯ୍ୟା	୨୪୯
ମୂଲ୍ୟ	୨୫୦
ବିଦାୟ ଦୃଶ୍ୟ	୨୫୦
ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର	୨୫୧
ଜୀବନ	୨୫୨
ସଇତାନର ସଂସାର	୨୫୨
ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାଣୀ	୨୫୩
ମୁଁ ରହେ	୨୫୪
ସ୍ମୃତିର ଉନ୍ନେଷ	୨୫୪
ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ, ତୃତୀୟ	୨୫୫
ପ୍ରଶ୍ନ	୨୫୬
କୁଲିବାସୀ ଯାହାଗାଡ଼ି	୨୫୬
ଦୁଇ ସ୍ରୋତ	୨୫୭
ହୋଇଥିଲେ	୨୫୮
ସ୍ତେକଲ ପେଟ	୨୫୮
ଏ ମାଟି କୁଡ଼ିଆ ତଳେ	୨୫୯
କଳାସୂତା	୨୬୦

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଆଶ୍ରୟପାଟିଳ	୨୬୦
ଜୀବନ ମମତା	୨୬୧
ପଡ଼ୁଥିବ	୨୬୨
ଯେବେ	୨୬୨
ଗୋଲପ	୨୬୩
ଯୁଗଯାନ୍ତ୍ରୀ	୨୬୪
ଖୋଲ ଦେଖ	୨୬୪
ଶାସକ ଶାସନ	୨୬୫
ବଞ୍ଚିବ ବିରାଟ ହୋଇ	୨୬୬
ମନେରଖ	୨୬୬
ପ୍ରଣତି	୨୬୭
ଜାଣି ନାହିଁ ପାରେ	୨୬୮
ଯାହା ତୁମେ ହୁଅ	୨୬୮
ଲେଡ଼ା	୨୬୯
ସେ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ନାହିଁ ଜାଗୁ	୨୭୦
କାମ୍ପ-କୁଟୀରେ	୨୭୦
ପ୍ରତି-ପକ୍ଷ	୨୭୧
ହତଭାଗ୍ୟ ସେଇ	୨୭୨
ଏଇ ବିଦ୍ୟାପୀଠେ	୨୭୨
ହେ ବାପୁଜୀ !	୨୭୩
ଗୁଲେ	୨୭୪
ଶନିଆବୋଉ	୨୭୪
କବି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନେ	୨୭୫
ଫେରିଯାଅ	୨୭୬
ତଥାପି	୨୭୬
ମିଶିଯାଏ	୨୭୭
ପ୍ରିୟ ପଣ୍ଡିତଜୀ	୨୭୮
ବାହୁନେବ	୨୭୮
ଯାଅହର	୨୭୯
ଏକାକୀ ପ୍ରବାସେ	୨୮୦

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ତରୁଣ କବି ବିଶ୍ଵନୁରଙ୍କ ପ୍ରତି	୨୮୦
ସେତେବେଳେ	୨୮୧
ବିତିଯାଉ ଦିନ କରି ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ	୨୮୨
ସେ ଯେ ଗଲ କାହିଁ	୨୮୨
ଯାର ଅଛି ତ୍ୟାଗ	୨୮୩
ଆଶାୟୀ	୨୮୪
ଅମୃତ ରୂପ	୨୮୪
ହେ ମୋର ଆଲମ !	୨୮୫
କିପା ଚାହେଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଣେ	୨୮୬
ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲୋକ	୨୮୬
କବି ଓ କବିତା	୨୮୭
ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର	୨୮୮
ଲଜିକା	୨୮୮
କେଡ଼େ ଭଲ ତମେ !	୨୮୯
ଦିନକର ପ୍ରଶ୍ନ	୨୯୦
କାହିଁକି ?	୨୯୦
ତୁମଠି ମୁଁ ହଜିଯାଏ	୨୯୧
ସେ	୨୯୨
ତୁମେ ଗୋ ରହିତ	୨୯୨
କି ମଧୁ ସ୍ଵପ୍ନେ ଭରଜିଲେ ମୋ ଅନ୍ତର	୨୯୩
ଲଜ୍ଜାବତୀ	୨୯୪
ଭୁଲିବ ନି ଏ ମଧୁବନ୍ଧନ	୨୯୪
ସରସୀଦାଟେ	୨୯୫
ଅନୁଭବ	୨୯୬
ଏଇ ଯେ ଟିକିଏ ହସ	୨୯୬
ଯିବି କେଉଁ ଆଡ଼େ ?	୨୯୭
ଯେ' ଦିନ ଆସିଲି ଫେରି	୨୯୮
ଦୁଃଖ ନାହିଁ	୨୯୮
ପ୍ରବାସ ଯାତ୍ରା	୨୯୯
କାହିଁକି !	୩୦୦

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଅନ୍ୱେଷଣ

୩୦୦

ସିଦ୍ଧବାଣୀ

୩୦୧

କେ କାହିଁ ରହିଲ

୩୦୨

ନୁହେ ନିଉକାର

୩୦୨

ଦୂର ଅଜ୍ଞତର ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତି

୩୦୩

ଛାଡ଼ିଦୁଏ ?

୩୦୪

ପରଜିତର ଗୌରବ

୩୦୪

ମାଟିର ମାୟା

୩୦୫

ରୂପାୟନ

କିଏ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି

୩୧୭

ମ,ଷାହାଡ଼ି

୩୨୦

ସରୋଜବାଳା

୩୩୩

ଅନ୍ୱେଷ

୩୩୬

ନେତ

୩୩୮

ଖୋଜୁଥିବ

୩୪୧

ଜୀବନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

୩୪୫

ସ୍ମୃତି

୩୪୯

ଜୀବନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ତମେ

୩୫୪

ଅସମାପ୍ତ

୩୫୫

ଗୋଟିଏ ପଞ୍ଚମ ସନ୍ଧ୍ୟା

୩୫୯

ଛୁପୁର ପ୍ରେମ

୩୬୧

ଆଦ୍ୟାତ

୩୬୭

ରାଣୀର ଅଭିଶାପ

୩୭୦

ପାହାଡ଼ି ବାଳିକା

୩୭୬

ଆହୁତି

ଜୟୀରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଉତ୍ସାହବାଣୀ

୩୯୧

ପୁରସ୍କାର

୩୯୮

କଳିଳା-ଗଣ୍ଡ

୪୦୦

ସୈନିକ-ସମାଧି

୪୦୩

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଏ ମାଟିର ଅମର ଶହୀଦ	୪୦୯
ଜାତିର ଡାକ	୪୧୩
ସୈନିକର ଅନ୍ତିମ ମାରୁଣୀ	୪୧୭
ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼	୪୧୮
ପାଇକ-ଟୋକା	୪୨୨
ପାଇକ ବଧୂର ଉଦ୍‌ବୋଧନ	୪୨୪
ଛୁତି ଫୁଲିଯାଏ	୪୨୭
ଆହୁତି	୪୨୯
କଳାପାଣି	୪୩୬

ମାଟିଦୀପ

ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ରୁହେ	୪୪୯
ବହୁଦୂରେ	୪୫୦
ସବୁହରା	୪୫୩
କାହାର ଏ ଦୁଇଗୋଟି ପିଲ	୪୫୭
କର ତାରେ ଆପଣାର	୪୫୭
ଛତରଖାଣି	୪୫୮
ଫକୀର ଜେନା	୪୬୯
ନିରନ୍ତର	୪୬୩
ଠିଆହେଲୁ	୪୬୭
ନୟନ ଲୁହ ନୟନ କଣେ ଭରି	୪୬୮
ଲୁହର ଦାବା	୪୭୨
ହତାଶ ପଥକର ଗାନ	୪୭୫
ଦେଇଥାନ୍ତା	୪୭୮
ନିର୍ଯ୍ୟାତକର ଆତ୍ମବିଳାପ	୪୮୦
ଦେଖା	୪୮୪
ରହିବି ରୁହିଁ	୪୮୫
କେଉଁ ଅନ୍ଧାରେ ଚାଲିବାହି ତୁମ ତରଣୀ !	୪୮୭
ଦେଉ ସେ ଯେତେ ବାଧାଦେବ	୪୮୮
ଫେରିଅଛୁ	୪୮୯

ଶିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଗରୁବ-କୁଟୀର

୪୯୧

ହେ ମୋର ମଣିଷ !

୫୦୬

ସ୍ଥାନାନ୍ତର

୫୦୭

ଜଣେ ପ୍ରତିବାସୀ

୫୧୧

ପ୍ରାଣର ବାଣୀ

୫୧୫

ଉତ୍ସ

ସମ୍ରାଟ ଓ ପଙ୍କଜ

୫୨୫

ଛୁନ

୫୨୭

ଗୋଲ୍‌ଦାସ

୫୩୧

ଆଦେଶ

୫୩୮

ରାସ୍ତା ନାହିଁ

୫୫୨

ଅନ୍ଧକାରେ

୫୫୪

ସ୍ବପ୍ନ

୫୫୬

ନରାଗର ବିଶ୍ବାସ

୫୬୦

ପାହାଡ଼ୀ ବାଳିକାର ଅଭିଯାନ

୫୬୧

ମୁକ୍ତି ଓ ମିଳନ

୫୬୪

ରହିଥାଅ ତୁମେ

୫୬୯

ମୁଁ ଓ ଦୁନିଆ

୫୭୩

ମୁଁ, ତୁମକୁ ନମସ୍କାର କରୁଛି

୫୭୭

ମାଗୁଣି

୫୭୯

ଯେଉଁଠି

୫୮୦

ସେ ଦିନର ସେଇ ପଲ୍ଲୀ ଗାଆଁ

୫୮୧

ମୁଁ ତ ଜଣେ କବି !

୫୮୨

ଜଣେ ବ୍ୟୁତ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ପଢ଼ି

୫୮୫

ଯେବେ ବୁଲିଯାଏ ଆଉ ଥରେ

୫୮୬

ଯିବନ ଯିବନ ଫେର !

୫୮୯

ସେ ଦିନ ଆସିଲ

୫୯୦

ଚିର ଭୟଙ୍କ

୫୯୨

ପଡ଼ିବ ଏ ଶ୍ରମିକଟି ଶୋଇ

୫୯୩

ବନ୍ଧୁ ପୃଷ୍ଠା

ସମାଧି ମନ୍ଦିର ୫୯୫

ପିପାସା ୫୯୮

ଅଗ୍ନି ଶଙ୍ଖ

ଅଗ୍ନି ଶଙ୍ଖ ୬୧୧

ସଙ୍କେତ

ଆକାଂକ୍ଷା ୬୪୯

ମତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ ! ୬୪୯

କବିତା ୬୫୦

ବାଣପୁର ୬୫୧

ମୃତ୍ୟୁ ୬୫୧

ପଦଧୂଳି ୬୫୨

କେବେ ତୁ ଆସିବୁ ପୁଣି ? ୬୫୨

ସନ୍ଧ୍ୟାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ୬୫୩

ପୃଥ୍ବୀ ୬୫୪

କେଡ଼େ ଭଲ ଦିଶେ ! ୬୫୪

ବାସନା ୬୫୫

ନବଜାତ ବସନ୍ତରା ପ୍ରତି ! ୬୫୫

ଅନୁଷ୍ଠାନ ୬୫୬

ପରାଧୀନ ଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ଆନନ୍ଦ ପରମ ? ୬୫୭

ଯେଉଁଠାରେ ନିଭୁ ! ୬୫୭

ଯାଇ ତ ପାରିଲି ନାହିଁ ! ୬୫୮

ଅଶ୍ରୁର ଡାକ ୬୫୮

ସବୁ ଯାଇଛି ୬୫୯

ମିଶିଯିବା ୬୬୦

ଆମ୍ଭ ଓ ନମ୍ଭ ୬୬୦

କା' ଟିକକ ଦାନ ! ୬୬୧

ଏ ଖଣ୍ଡିକ ଦର ୬୬୧

ସ୍ମୃତି ୬୬୨

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ମୋଲ୍‌ଗ !	୭୬୩
ନୂତନ ବର୍ଷେ	୭୬୩
ମାଇଲ-ପଥର	୭୬୪
ଅପରିଚିତାର ଦାନ	୭୬୪
ଆସିବ !	୭୬୫
ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିଏ ହଜିଗଲା ପରେ !	୬୬୫
କି କଥା ପରୁର ବୁଝି	୭୬୬
କା' ଅଭାବ ଲାଗି !	୭୬୭
ଯେଉଁ ପାରେ ଥାଅ	୭୬୭
ଯାଇର ତମେ !	୬୬୮
ଲେଉଟି ଚାହିଁବ ନାହିଁ ?	୬୬୮
ନିଭିନାହିଁ	୬୬୯
ହରାଇ ତୁମରେ	୭୭୦
କା' ଲାଗି ମୁଁ	୭୭୦
ଆଉ କି ଅଧିକ !	୭୭୧
କଥା	୭୭୧
କୁଣ୍ଡିତ	୬୭୨
ନିଅ ମୋ ଇସ୍ତଫା	୭୭୩
ତୁମେ କି କରୁଛ ଈର୍ଷା ?	୭୭୩
ହାୟ ମୋର ଦେଶ !	୭୭୪
ଯୋଜନ ଯୋଜନ ପାରେ	୭୭୪
ବିରାଟ ପ୍ରତୀକ୍ଷା—	୭୭୫
ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ	୭୭୬
ନାହିଁ ଭଜେ ପରାଜୟ	୭୭୬
ଦେଉଥାନ୍ତି !	୭୭୭
ସଂପଦେ ବିପଦେ	୭୭୭
ମଧୁ-ମିଳନ	୭୭୮
ଏ ପତାକା ତଳେ !	୭୭୯

ବିଷୟ

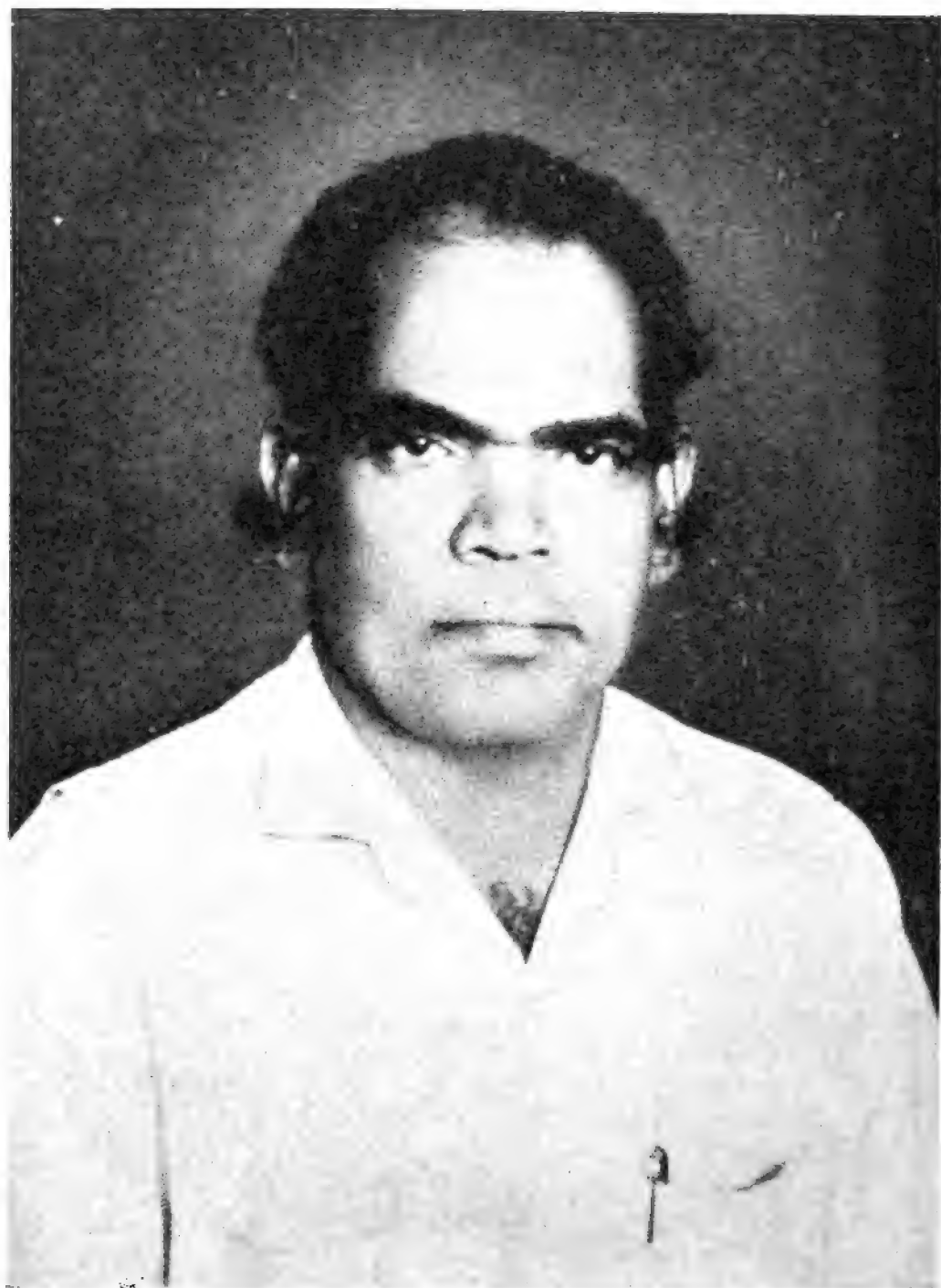
ପୃଷ୍ଠା

ସାଧକର ସ୍ବପ୍ନ

ସାଧକର ସ୍ବପ୍ନ	୬୮୫
ଶୂନ୍ୟ-ମାଡ଼	୬୮୦
ମୁଁ ଗୋ ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-ଜଳ-ବର	୭୯୦
ମାଟି-ସରଗ	୬୯୩
ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ ଉପରେ	୬୯୭
ବୋଇତି-ବାପୁାଣୀ	୭୦୩
ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା	୭୦୫
ମାଟି ଓ ମଣିଷ	୭୦୯
ଭୁଲିବୁ, କିନ୍ତୁ	୭୧୧
ବିଶ୍ୱନାଥ ବ୍ରହ୍ମା	୭୧୫
ଜୀବନର ସତ୍ୟ	୭୧୬
ପଛକୁ ଆସିବି	୭୧୬
ଦିନ ଦିନକର କଥା	୭୧୯
କବିର ଜବାବ	୭୨୩
ଘୁସୁରି ଗୋଠର ବାଲିକା !	୭୨୬
ବଞ୍ଚିତର ବାଣୀ	୭୨୮
ସେ'ତ ମୋହର ସାଥ୍	୭୩୨
ବିଦାୟ ଆଲମ	୭୩୩
ସୃଷ୍ଟି	୭୩୬
ହୋଟେଲ-ପିଲ	୭୩୭
ଆଶ୍ରୟ	୭୪୦

ବେଲା ଓ ବୀଚ

ମୁଁ	୭୪୭
ଜୀବନ-ପଥ	୭୪୮
ପରଶ	୭୪୯
ନେଇ ଯାଅ ସେଇ ଭାଇଜେ	୭୫୦
ସେଇଠି	୭୫୧
ପାରିବନି ଭୁଞ୍ଜି	୭୫୩



ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ସଙ୍ଗର-ଲୁହ	୭୫୮
ବରଷା-ସନ୍ଧ୍ୟା	୭୬୧
ବବିପ୍ରାଣ ବିଚ୍ଛନ୍ନ ଚରଣ	୭୬୪
ଛୁଷ ପାହାଡ଼ ଓ ନୀଳଝରଣା	୭୭୭
ପୁଟି ପାରିଲାନି	୭୭୧
ବିଜନ-କୁଟୀରେ	୭୭୫
ଆସିଥିଲି	୭୭୮
କିଏ ଶୁଣୁଛି ତା' ଡାକ	୭୮୨
ଭଗ୍ନ କୁଟୀର	୭୮୩

ଦିଗ୍‌ବଳୟ

ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ

-ଏକ-

ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ !
ସାଥ୍‌ ତୁମେ, ବନ୍ଧୁ ତୁମେ, ପ୍ରିୟ ତୁମେ,
ତୁମେ ମୋର ଆପଣାର ଅତି ପରିଚୟ !
କରମେ ବିରାମେ ଅବା ଜୀବନର
ବିପନ୍ନ ସମୟେ
ତୁମରେ ମୁଁ କେତେ ଚାହୁଁ ରହେ !!
ତୁମର ସେ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
ତୁମର ସେ ଘନ ବନମାଳ;
ତୁମର ସେ ମହା ବିଜନତା
ଆକାଶ ଅବନୀ ଧରି—
ପୂର ରହିବାର,
ତୁମର ସେ ସୁନେଲି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ
ଅବା ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ,
ତୁମ ସଂଧ୍ୟା, ତୁମ ଉଷା,
ତୁମର ସେ ଘାଟ ଦ୍ଵିପ୍ରହର—
ମରାଠିକାମୟ !
ତୁମର ସେ ମେଘର ଘୁମନ୍ତ ଲାଳା ଗିରିଚଳ—
ମହା ସ୍ଵପ୍ନବୋଳା,

ତୁମର ସେ ଶ୍ୟାମବିଳମାଳ
ଲୀଳି ରହେ ଯହିଁ ନେତ୍ର ତୋଳା,
ତୁମର ସେ ମେଷ-ଛୁଗ-ଗୋ ଧନ ପଲରୁ
ଶୁଭବାର ଗୋପାଳ ବାଳକ---
ମନ୍ତ୍ର ବେଶୁ ତାନ,
ସମସ୍ତ ଭିତରେ ମୁହିଁ ହଜାଇ ନିଜରେ
ପାଏ କବା ସୀମା ସ୍ଥାନ ଆନନ୍ଦ କଲାଣ !!

-ଦୁଇ-

ଦୁଇ ଦିଗ୍‌ବଳୟ !
ମଣିଷ ରଖିବି ମତେ
କରି କେଡ଼େ ଦାନ ନିଃସହାୟ !
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି ବନ୍ଧ ମୋର ଯାଉଅଛି ପାଟି
ପାରୁନି ପାରୁନି ମୁହିଁ କରି ଅଗ୍ରଗତି
ସୀମାସ୍ଥାନ ଶିଳାଗଣ୍ଡ ପଥପ୍ରାନ୍ତେ କାଟି;
ସାଥ ବୋଲି ବନ୍ଧୁ ବୋଲି କାରେ ଯେବେ
ଡାକ ଦିଏ ଥରେ,
ଫେରି ଆସେ ଡାକ ମୋର
ପଶେ ନାହିଁ କା' କର୍ଣ୍ଣ-ବୁଦ୍ଧରେ ।
ବ୍ୟଥା ମୋର, ବାଣୀ ମୋର,
ମୋ ଅନ୍ତର ଦୁଃସହ ଯନ୍ତ୍ରଣା,
ମୋ ଅନ୍ତରେ ଜମି ରହେ;
ନୁହେଁ ମୁହିଁ ସାତ ପାଞ୍ଚେ ଗଣା !
ମୋରେ କେହି ବୁଝିବାକୁ---
ହୁଏ ନାହିଁ ଲବେ ଆଗଭର,
ପୃଥ୍ବୀର ଆବର୍ଜନା ପରି
ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ରହିବି ପଡ଼ି
ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର !
ବୁକୁ ତଳୁ ଯାଇଅଛି ମର ସିଂହର ବିହମ
ଓଢ଼ି ପୁଟୁ ମରଅଛି ହାସ
ପ୍ରସ୍ତୁତି ପଦ୍ମକଳି ସମ !
ଜୀବନର କେତେ ସୁନେଲି କଳ୍ପନା—

କେତେ କେତେ ତୁଙ୍ଗ ଅଭିଳାଷ
ଧମସ୍ତର ହୋଇଛି ସମାଧି;
ରହିଛି ମୁଁ ହୋଇ ଯେହ୍ନେ
ନିରାଶୁ ନିରାଶ !!

-ଦିନ-

ଦୂର ଦିବ୍ୟଲୟ !
ତୁମରେ ମୁଁ ଚାହୁଁ ଦେଲେ
ମୋର ମୃତ ଜଡ଼ ଅନ୍ତର ଭିତରେ
ନୂତନ ପ୍ରାଣର କମ୍ପା—
ହୁଏ ଅଭ୍ୟୁଦୟ !

ମଣିଷର ବନ୍ଦର ହୃଦୟ ମତେ ଯେବେ ଫିଙ୍ଗି ଦିଏ
ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁ ଦୂରେ କାହିଁ
ଜନନୀରୁ ବଳି, ସୀମାହୀନ ମମତା କମ୍ପିତ କରେ
ତୁମେ ମୋରେ ଆଶ ହେ ଗୋଟାଇ !

ଝର ଝର ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଗଲେ ବୋହି
ମୋରେ ଯେବେ ଏ ପୃଥିବୀ
କରେ ଉପହାସ,
ବଳିତ୍ର ବରୁଣୁ ବଳି, କି ସାହସ, ଉନ୍ମାଦନା
ଦିଅ ତୁମେ ବୋଲି
ମୋର ପ୍ରତି ରକ୍ତ କଣିକାରେ
ଜାଗିଉଠେ ଧରି କିବା ଅମିତ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ !!

କେହି ନାହିଁ ମୋର ବୋଲି ନୈରାଶ୍ୟର ଏକ ବିନ୍ଦୁ
ମୋ ଅନ୍ତରେ ବିସ୍ତାରିଲେ
ତା'ର ଶୀର୍ଷ ଗୁମ୍ଫା,
ଶାନ୍ତ ସୁଖ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଉସ୍ତାଦ ଓ ଉଦ୍ଘୀପନା---
ଜୀବନ୍ତ ବିଗ୍ରହ ପରି
ତୁମେ ମୋ ସମ୍ମୁଖେ ବାଡ଼ିଦିଅ କି ଅପୂର୍ବ ମାୟା ।

-ଗୁରୁ-

ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ !
 ରହିଥାଅ ତୁମେ ଏଇପରି
 ବିଲ ବଣ ନଦୀ ସିନ୍ଧୁ ଶ୍ୟାମଳ ପ୍ରାନ୍ତର ମାଳେ
 ବିଜନତା ବଇଭବ ଧରି !
 ଅମୃତ ଅନ୍ତରେ ତୁମେ ହେଉଥାଅ ନୀତି ତଳ ତଳ !
 ବନ୍ଧୁପରି ଦେଇ ରହିଥାଅ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମହାଜଗତର ।
 ହେ ଅଶେଷ, ହେ ଅସୀମ ! ଅନ୍ତରର ହେ ଅନ୍ତରତମ !
 ଅନନ୍ତର ବାଣୀ ତାନ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
 କରୁଥାଅ ତୁମେ ଗୁଞ୍ଜରଣ !!
 ତୁମର ଅନନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ—ଦୋଳିଉଠୁ ମଣିଷର ମାଟି
 ଅନନ୍ତେ ଅନନ୍ତେ ଦୋଳି ପାଏ ମୁହିଁ ମଣିଷ ଭିତରୁ
 ଅନନ୍ତର ସାଥୀ !!!

ସପନ ଭୂଇଁ

ମୁଁ ଗୋ ଆକାଶର ମାଳ ଦେହେ
 ଭାସି ଭାସିଯାଏ କିବା ସ୍ନେହେ !
 ମୁଁ ତ ବୁସୁମ ପାଖୁଡ଼ା ରଙ୍ଗେ,
 ଗୋଳ ହୋଇଯାଏ ମଧୁ ଭଙ୍ଗେ;

ମୁଁ ତ ମଳୟ ଭିତରେ ଜାଗେ
 ଦୂରେ ବହିଯାଏ ଅନୁରାଗେ,
 ମୁଁ ଗୋ ଶୁଭ୍ର ବାଦଲ ରୂଲେ
 ବୁଲି ସପନ ଦେଖଇ ଦୂରେ

ମୁଁ ଗୋ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ତେଉରେ ତଳି,
 ଉଠେ କି ମଧୁ ପୁଲକେ ଭରି !
 ମୁଁ ଗୋ କୁହୁ-କେକା-ଗାନେ ଗାନେ
 କିବା ମିଶିଯାଏ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ !

ମୁଁ ଗୋ	ମାଳ ପ୍ରାନ୍ତର ଘାସେ,
ଶୋଇ	ପଡ଼େ କି ଅମର ହାସେ ।
କେଉଁ	ଶ୍ୟାମଳ ବିଜନ ଭୂଇଁ—
ଭୁଲେ	କଥା ହେଉଥାଏ ମୁହିଁ ।

ମୁଁ ଗୋ	ପ୍ରତି ତାରକାରେ ଚାହିଁ,
କିବା	ସଙ୍ଗୀତ ଯାଏ ଗାଇ ।
ମୁଁ ଗୋ	ତଟିମା ତରଳ ଗାନେ—
ବୁଡ଼ି	ବୁଝୁଥାଏ ତା'ର ମାନେ ।

ମୁଁ ଗୋ	ଶିଶୁର ଦରୋଟି ବାଣୀ—
ତଳୁ	କି ପୀୟୂଷ ଯାଏ ଆଣି !
ମୁଁ ଗୋ	ନବଯଉବନା ବଧୂ—
ଓଠୁ	ପିଏ କି ସେନେହ-ମଧୁ !

ମୁଁ ଗୋ	ନବ କିଶଳୟ ପରି—
କେଉଁ	କିଶୋରୀ ବସେ ତଳି,
ତାରେ	ଭୁନି ଭୁନି କହେ କଥା
ଦିଏ	ସେନେହେ ଆଉଁସି ମଥା—

ମୋର	ବୁକୁ ତଳ ଉଠେ ଭରି
କିବା	ଅମୃତ ଶିରୀ ଧରି;
ମୁଁ ଗୋ	ସାଗର ସିକତା—ଶେଷେ
ତଳି	ବୁଡ଼େ କି ଧିଆନେ ସେ ସେ;

ମୁଁ ଗୋ	ସନ୍ଧ୍ୟା ତାରାରେ ଚାହିଁ
ମାଗେ	କିବା ଶିରୀ ମୋହ ପାଇଁ !
ଯେବେ	ଚଇତ ଗୋଧୂଳି ସଞ୍ଜେ,
ଦୂର	ବାରୁଣୀ ଆକାଶ ରଞ୍ଜେ,

ବୁଡ଼ି	ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିବା ରବି
ଦେଖି	ଶତ ସପନର ଛବି,
ମୁଁ ଗୋ	ଚାହିଁ ବସି ନଈ ତଟେ
ଯାଏ	ଭାସି ମୋର ମନପଟେ

କେତେ ବିଚିତ୍ର ମଧୁ ଆଶା,
ନାହିଁ କହିବାକୁ ମୋର ଭାଷା;
ଯେବେ ପାହାନ୍ତ କାକର ପଡ଼େ
ଏଇ ମାଳ ଦୁବଦାସ ପରେ

ମୋର ଅନ୍ତର ପଡ଼େ ତଳି,
ତାରେ ଦେଖିବାକୁ ମନ ଭରି ।
ଯେବେ ସିନ୍ଦୂର ଫାଟେ ନଭେ
ଲଗେ ପାଟ ଶାଢ଼ୀ ଗଉରବେ—

ଅବା ପିଛୁଡ଼ି ଉଷାରଣୀ
ମୋର ମନଟି ସେ ନିଏ ଟାଣି ।
ଲଗେ ଧରଣୀ ସାଗର ନଭ
କିବା ମୂଲକ ଯେ ଅଭିନବ !

କିବା ଅମର ପୁଲକେ ମାତି
ମୋର ନାଚି ଉଠୁଥାଏ ଗୁଡ଼ି
ମୋର ରୂପାରାଧୀ ଏଇ ମନ—
ପିଏ କିବା ଶିଶୁ ଅନୁପମ

ଦୁରୁ ତପନ ଆସିଲେ ତଳି,
ସାରା ବିଶ୍ୱ ପ୍ରତିଭା ଭଳି,
କିବା ଗୁରୁ ଗମ୍ଭୀର ଗାନ
ମୋର ଉଛୁଳାଏ ମନ ପ୍ରାଣ !

ବଟ ଆମ୍ଭ ସୁନାଶ ଗୁପ୍ତା
କିବା ସେନେନ୍ଦ୍ର ମମତା ମାୟା
ଘେରି, ରହିଥାଏ ଚାରିଆଡ଼ ।
ଲଘୁ କରବାକୁ ବ୍ୟଥାଭର;

ତହିଁ ' ବୁଲୁଥାଏ ବହୁବାର;
ମୋର ଚଉଦିଗେ ସମ୍ଭାର ।
ମତେ କିଏ ସେ ଜନମ ଦେଲ
ଏଥୁ କରବାକୁ ନିତି ଖେଳା ।

ସବୁ ସମ୍ପିଲ ଅକାତରେ
ମତେ କିଭଳି ସେନେହ କରେ ।
ମୋର ଅଗ୍ରବ କଅଣ କହ
ମୋର ବ୍ୟଥା କିଆଁ ଦୁଃସହ ?

ମୁଁ ଗୋ ଯହିଁ ଯାଏ ଯହିଁ ଚାହିଁ
ମୋର ହୃଦୟ ଉଛୁଳି ଯାଏ !
ଏଇ ସୀମାହୀନ ଧରା ନଭ—
କୋଟି ଅନ୍ତର ସଉରଭ—

ମତେ ଭଲ ଲାଗେ ! ଭଲ ଲାଗେ !
ମୁଁ ତ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ମାଗେ;
ଯାଉ ସୀମାହୀନ ଯୁଗ ବହି
ମୁଁ ତ ଏହାର ଭିତରେ ରହି—

ହୁଏ ସବୁର ଭୁଲରେ ସାଥୀ
ଭରି ଉଠୁ ମୋ ଗର୍ବ ଗୁଡ଼ି ।
ମୋର ଅନ୍ତର ଖାଲି ଲେଡ଼େ
ରୁହିଁ ଏ ଭୁଲ୍ ନୟନ ଡୋଳେ---

ହସି ହସି ଦିନ ନେବି ବାହା,
ସବୁ ଶିଶୁ ମୁଁ ପାରିବି ପାଇ ।
ଏ ତ ମୋ ଚର ସପନ—ଭୁଲ୍
ଏହା ଲାଗି ଆସିଅଛି ମୁହିଁ !!

ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଲୟ ଯହିଁ

ମଣିଷ ମନର ସକଳ ଅଗ୍ରବ
ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଲୟ ଯହିଁ,
କହ ମତେ କହ ! କାନେ କାନେ କହ ।
ଚଞ୍ଚଳ ମୁହିଁ ଯିବି ତହିଁ ।

ଛନ ଛନ ମୋର ଅନ୍ତର ମନ,
 ଦେଖିବି ମୁଁ ସେହି ମୁଖ୍ୟ ଭୁବନ,
 ମଳୟ ପର୍ବତ ଦୁରେ ବହୁ ଦୁରେ ଯିବି ମୁଁ ବହି;
 ମଣିଷ ମନର ସକଳ ଅସ୍ରବ
 ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଲୟ ଯହିଁ ।

ଭୁଲିବି ସକଳ ଗୁରୁ ଅଭିମାନ,
 ଭୁଲିବି ସକଳ ଅହଂକାର
 ମତେ ନେଇ ଗୁଲି ମତେ ନେଇ ଗୁଲି
 ଦେଖିବି ମୁଁ ସେଇ ସଂସାର ।
 ସେଠି ତଟିନୀର କଳ କଳ ବାଣୀ
 ଆହୁରି ଲାଗିବି ମଧୁର ତର
 ସେଠି କୁସୁମର ଗନ୍ଧ ଆହୁରି
 ମୁଖ୍ୟ କରିବି ଏ ଅନ୍ତର ।
 ଶୀତଳ ଧବଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ତହିଁ,
 ମନ ମତାଣିଆ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ,
 ସନ୍ତରୁ ଥିବି ଅଧୀର ପୁଲକେ,
 ଚାହିଁ ବିଲ ବଣ ପାହାଡ଼ ନଈ,

ମଣିଷ ମନର ସକଳ ଅସ୍ରବ
 ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଲୟ ଯହିଁ ।

ସେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ଫୁଲ ଆଣେ ତା'ର
 ଗନ୍ଧ ବରଣ ବୁକୁରେ ବହି,
 ସେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ପିନ୍ଧ ପଞ୍ଚମ
 ଭାସି ଆସେ ଏଇ ସୁଦୂର ମହା;
 ସେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ବିଦ୍ୟୁତ ବାଳା
 ଝଟକି ଝଟକି ଆସଇ ନାଚି,
 ସେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ଜୋଛନା ଝରଇ
 ଧରଣୀରେ ବୁଣି ସପନ ରାଜି;
 ସେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ସାଗର ଉର୍ମି
 ମାଳ ଆସୁ ଧରି ଆସଇ ଖେଳି
 ସେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ଜନ୍ମ ଲଭି କି
 ଆକାଶ ଧରି ଏ ଭଳି ନେଳି ?

ସେଇ ରାଜଜେ ମୁଁ ହସି ଖେଳ ନିତି,
 ଅସୀମ ସୋନାରେ ପାରିବି ରହି,
 ମଣିଷ ମନର ସକଳ ଅଭାବ
 ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଲସୁ ଯହିଁ !

ଉନ୍ନତ ମୁହିଁ, ଚଞ୍ଚଳ ମୁହିଁ,
 କାନ ପାତି ଶୁଣେ କାହାର ବାଣୀ,
 ଦୂରୁ ବହୁ ଦୂରୁ କେ ତାର ସେନେହ
 ଯାଚି ଦିଏ ମୋର ମରମ ଜାଣି !
 ଯିବି ମୁଁ ତହିଁ ଯିବି ମୁଁ ତହିଁ,
 ବହୁ ଆସେ ଯହୁଁ ଅସୀମ ପ୍ରାଣର ଅସର ନଈ,
 ମଣିଷ ମନର ସକଳ ଅଭାବ
 ଅଭିଯୋଗ ଭଜେ ବିଲସୁ ଯହିଁ !

ରୁହାଁ ! ରୁହାଁ !!

ତାହାର ଅଧର କଣେ ଟିକିଏ ପୁଟୁଟି ହସ
 ଆଖିରେ ଜାଗୁଟି ଟିକେ ଆନନ୍ଦର ଛାଇ;
 ବୁଲୁ ତଳେ ଜାଗୁଅଛି, ଟିକେ ଉନ୍ମାଦନା;
 ପ୍ରାଣବୋଲା ବାଣୀ ତା'ର ଓଠ ପୁଟୁଆସୁଅଛି ପୁଟି;
 ଶରତର ଶ୍ୟାମ ଘାସ ପରି, ଦେହେ ମନେ
 ଉଠୁଛି ଉକୁଟି ଟିକେ ପ୍ରସନ୍ନର ଆଭା;
 ନିରୁତ୍ସାହ ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ସୀମାହୀନ ସାହସ ଉତ୍ସାହ
 ଅନ୍ତରର ଧ୍ରୁବ ରେଖୁ ତଳେ,
 ଟିକେ ଟିକେ ଆସୁଅଛି ଛୁଇଁ;
 ଦିଅନା ଦିଅନା ମାର
 ତୋ' ବୁଝୁର ଉତ୍କଟ ଗରଳ ତାଳି,
 ରୁହାଁ ! ରୁହାଁ ! ଜୀବନର ଫୁଲ
 ବର୍ଣ୍ଣ ନେଇ ଗନ୍ଧ ନେଇ, ରସ ନେଇ
 କମିଛି ଉଠୁଛି ପୁଟି
 ଅପୂର୍ବ ମହକ ବୁଣି ଚତୁର୍ଦିଗେ ତା'ର !

ଚାହିଁ ! ଚାହିଁ !! ଖାଲ ଚାହିଁ !
 ଚାଲ ପ୍ରତି ପଦେ ହୋଇ ହସିଆର !
 ଆହୁର ପୁଟିବ ସିଏ ଆହୁର ହସିବ ସିଏ,
 ଆହୁର ଦଶିବ ସିଏ, ଜୀବନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ !
 ଆହୁର ମୋହନ ଗଛ
 ଉଠିବ ପ୍ରସର ତହୁଁ;
 ଜୀବନର ପୁଲ
 କି ଅତୁଳ !
 କି ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଭର !
 ମଥା ତୋର ଆସେ ନାହିଁ ଲାହିଁ ?
 ଦେଖି ତାର ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଛଇ !

ଚାହିଁ ! ଚାହିଁ !
 ଆହୁର ଆହୁର ଚାହିଁ !
 ଅନୁଭବ ଗର୍ବ ଗଉରବ !
 ତୋ ପାଇଁ, ତୋହର ଏ
 ସୀମାହୀନ ମାଟି ପାଇଁ,
 ପୁଟୁଛି ସେ ଅନନ୍ତ ସମ୍ପାଦ ଧର;
 ଦିଅନା ଦିଅନା ତାରେ
 ଦିଅନା ଝଡ଼ାଇ !
 ଅନ୍ତରର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁରକ୍ତ ଦେଇ
 ଭଲ ପାଅ ତା'ରେ !

ଚାହିଁ ! ଚାହିଁ ! କି ଭଲ ରୋମାଞ୍ଚ ଉଠି
 ସୀମାହୀନ ପୁଲକରେ,
 ପୁଟୁଛି ସେ ଛୁଟୁଛି ସେ,
 ଅନନ୍ତ ବିସ୍ତାରେ !

ପ୍ରଶ୍ନ

ସାଥ୍ ମୋର ! ପ୍ରିୟ ମୋର ! ସୁଦୂର ବିଦେଶ ବାସେ
ରହିଅଛୁ ସ୍ଥାନମାନେ, ଫେରିବାକୁ ଗୃହ ପାଶେ—
ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ଯାଉଛି ବିଫଳ ହୋଇ
ବିଜନ ବନ୍ଦୀଟି ପରି ରହିବ କି ବ୍ୟସ୍ତ ନୋହି ?

ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ବି ହାସ୍ତ !
ତୁମ ଲଗି ଝୁନାଇଁ କି ବିରାଟ ଅନ୍ତରାୟ—
କିଏ ସେ ଦେଇଛି ଖଞ୍ଜି ? ଏ ସୃଷ୍ଟିର ଚାରିଆଡ଼
ପ୍ରାଣହୀନ ତୁମଲଗି, ମରୁଗୁଣ ଅସମ୍ଭାଳ—

ତୃଷାର୍ତ୍ତ ଜୀବନ ଧରି ତୁମେ ଯେ ଚାଲିଛ ପଥ
ମରୁଦ୍ୟାନ ମଧୁସ୍ବପ୍ନ ଦେଖି ଦେଖି ଅବରତ—
ଶତ ଝଡ଼ ଝଞ୍ଜା ସହି, କୋମଳ ଅନ୍ତରେ ତବ
ଏତେ ଆଶା ଏତେ ସ୍ବପ୍ନ ସବୁ କଣ ବ୍ୟର୍ଥ ହବ ?

ଅଗ୍ନିରେ ଯେ ଝାସ ଦେଇ ଚାଲିଅଛୁ କାଳକାଳ
ପରାଜୟ ପରାଭବ ହେବ କି ତା ପୁରସ୍କାର ?

ରାମ

ଏ ମହାସୃଷ୍ଟିରେ ତୁମେ ଆନନ୍ଦର ଅମୃତର
ଗୋଟିଏ ଶ୍ରବଣୟ ପ୍ରାଣୀ;
ଯୁଗେ ଯୁଗେ କାଳେ କାଳେ
ତୁମେ ବଞ୍ଚୁ ରହିଅଛୁ
ଆକାଶ ଅବନୀ ଭରି
ଅଭରାମ ବେଶେ,
ଶ୍ରବଣେ ଶ୍ରବଣେ
ତାଳି ଯୁମଙ୍ଗଳ ବାଣୀ !

ତୁମେ ନୁହ, ମୋ ଆଖିରେ
 ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ,
 ତୁମେ ନୁହ ରଜା ବା ସମ୍ରାଟ,
 ଏ ସୃଷ୍ଟିର ସୀମାହୀନ—
 ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନାଚାର
 ପାପ କଳ୍ପବିଷର
 ଅବିଶ୍ୱାସ, ହିଂସାହତ୍ୟା—
 ମହା ଅନ୍ଧକାର
 ଶ୍ୱାସ ଉପୁଙ୍କର ମରୁଦେଶେ,
 ତୁମେ ସୀମାହୀନ
 ସବୁଜ ସମ୍ପଦ ଶୋହା
 ଉଠୁ ପଲ୍ଲବ,
 ଅମୃତ ଉଦ୍ଦେଶେ;

କବି, ଶିଳ୍ପୀ, ସାଧକ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ,
 ରଜା, ପ୍ରଜା, ଧନୀ, ମାନ୍ୟ,
 ଅତ୍ୟାଚାରୀ, ଅନାଚାରୀ,
 ପାପୀ, ତାପୀ, ରୁଗ୍ଧ, ପଙ୍କଜ,
 ସକଳର ଦେହେ ଦେହେ,
 ମନେ ମନେ,
 ଆତ୍ମାରେ, ଆତ୍ମାରେ,
 ବରଷି ଯାଉଛ ତୁମେ
 ପୁଲକ-କଳାଶ,
 ସବୁର ସତ୍ତାରେ
 ହୋଇ ବିରଜିତ;
 ତୁମେ ମହା ଧରଣୀର
 ତନ୍ତେ ତନ୍ତେ ବାଜୁଅଛ
 ବିଶ୍ୱ ବିମୋହନ
 ବିରାଟ ବିପୁଳ ସଙ୍ଗୀତ !!!

ଯଥାର୍ଥ

ସେଇ ତ ଯଥାର୍ଥ ଦାନ ଯେତକ ଦେଇଛ ମନେ
ଦାତ ଯୋଡ଼ି ଆଉ କିଛି ମାଗଣ ନାହିଁ ଅବରତେ;
ଯେତକ ଦେଇଛ ମନେ ତହିଁରେ ସନ୍ତୋଷ ମମ
ତାହା ଦେନ ବାହୁ ନାଏ ମୋ ଚରଣୀ ପ୍ରିୟତମ !

ଏତକ ମାଗୁଣି ମୋର ତବ ଶ୍ରୀ ଚରଣ ତଳେ
ଦେଇଛ ଯା ଯେତକରେ ଆନନ୍ଦେ ମୁଁ ଗତି କରେ ।
ଫୁଟାଏ ଅମୃତ ଜ୍ୟୋତି ତୁମ ସେଇ ମହା ଦାନେ,
ଯେତେଦିନ ରହୁଥିବି ଏ ବିଶାଳ ଧରଣାମେ !

ମୋ ପାଇଁ ମୁଁ ଆଉ କିଛି କରେନାହିଁ ଲବେ ଅଳି
ତୁମ ଦାନେ ଫୁଟି ଉଠୁ ମୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅନ୍ତର କଳି !

ମାଗଣ

ରସ୍ତାର ଏ ଗଛ ଗୁଲ ତଳେ
ଯେଉଁଠି ପଡ଼ଇ ଝରି ଫୁଲ ଅଗଣନ,
ଯେଉଁଠି ହେଲେ ବି ଠିଆ ଦଣ୍ଡେ ବା ଦଡ଼ିଏ
କୁସୁମର ମଧୁଗନ୍ଧ, ପାହାଡ଼ର ମାଳକାନ୍ତ ଛଇ
ଅଯାଚିତେ ମୋ ପରାଣେ ତାଳିଦିଏ ଆନନ୍ଦ ପରମ,
ଯେଉଁଠି କେତେ କେତେ ପରାଣେ
କେତେ ସ୍ମୃତି-କେତେ ହାସ, କେତେ ଅଶ୍ରୁ-
ଜୟ ପରାଜୟ ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ
ସେଠି ଆଜି ଏକା ଏକା ହୋଇଛି ମୁଁ ଠିଆ
ଆପଣାକୁ ଏ ମାଟିର ପ୍ରତି ରେଣୁ ସହ
ବାନ୍ଧି କିବା ମୋହନ ବନ୍ଧନେ !

ଜୀବନରେ କେତେ କେତେ ଥାନେ
ଆସିଛି ମୁଁ ବୁଲି,

ସବୁର ଭିତରେ ମୋରେ କମ୍ପା
 ଭଲ ଲାଗେ ଏତେ
 ଏ ପାହାଡ଼ ଏଇ ବଣ ବୁଦା
 ଏଇ ମାଟି ଧୂଳି !
 ମୋ ଆଖିରୁ ଝରି ଗଲେ
 ଟୋପାଟିଏ ଲୁହ
 ମୋ ଅନ୍ତର ଟିକକ ବେଦନାରେ
 ହେଲେ ତରଙ୍ଗିତ
 ଏଇ ଧୂଳି ମାଟି ଭିତରୁ
 ଦେଖି କାହା ମୋହନ ଇଚ୍ଛିତ
 ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ
 ଏଥି ସତେ ମୋହ ଲାଗି
 କି ଯାଦୁ ମନ୍ତ୍ର ଥାଏ !

ହେ ରସ୍ତା ! ଯହଁ ପଦ ଚାରିଶ କରି
 ଚାଲିବ ବହୁବାର !
 ହେ ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ପୁଷ୍ପିତ ତରୁଟି ମୋର !
 ତୁମର ଜୀବନରେ କେତେବାର ରହିଅଛି ଚାହିଁ
 ତୁମ ଗୁଲ ତଳେ ବସି
 ଦେଖିଛି ବି ସପନ ସମ୍ଭାର !

ହେ ସବୁଜ ପାହାଡ଼ !
 ତୁମକୁ ଦେଖିଲେ ଜୀବନ ମୋର
 କି ଅପରିସୀମ ମୃଗ୍ୟ ଆନନ୍ଦରେ
 ହୋଇ ନାହିଁ ସତେ ତଳ ତଳ
 ହେ ଜନତା ! ମୋ ପାଇଁ ରହିବ କିପରି
 ତୁମର ପ୍ରସାରିତ ମୋହନ ଅନ୍ତର !

ଏ ଜନ୍ମର ବିଦାୟ ପରେ
 ମୋରେ କେ ରଖିବ ଧରି ?
 ମୋରେ କେ ଚାହିଁବ ଏତେ
 ଆପଣାର କରି !
 ଭାଳି ହୁଏ, ଏଇ ରସ୍ତା, ଏ ପାହାଡ଼ ସନ୍ନିକଟ

ଏ ବିମୋହନ ଗଛ ଛୁଇଁ ତଳ
ମୁଁ ଏ ସବୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଛୁଡ଼ି;
ମୋ ଆତ୍ମା ମୋର ଦେହ ମନ
ଏଇଠି ଘୁରି ବୁଲୁଥାନ୍ତା ଦିନ ରାତି ଖୋଲ ଦଡ଼ି !!
ଶାନ୍ତି ଆଉ ଆନନ୍ଦର ବିପୁଳ ପ୍ଳାବନେ
ଚିର ଦିନ ବୁଡ଼ି ।

ମୁଁ ରଜାର ସନ୍ତାନ ନୁହେଁ
ନାହିଁ ମୋର ରଜ-ସିଂହାସନ,
ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି
ମୁଁ ଗଣ୍ୟ ମାନ୍ୟ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ—
ଜୀବନର ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟରେ
ବଳାଇନି ମତି
ଏ ସବୁର ରୂପ ଅଛି, ଗନ୍ଧ ନାହିଁ,
ଏ ସବୁର ସ୍ଥିତି ଅଛି, ପ୍ରୀତି ନାହିଁ;
ମତେ ଗଲେ ଗଲେ
ଅଛ ଦିଅ କରି,
ପ୍ରୀତିର କନକ ସୁଏ
ବାନ୍ଧି ନିଅ ମୋର ନିଃସ୍ବ ତରୀ
ମାଗେ ଆଜି, ବନ୍ଧ ପାତି ମାଗେ
ଏଇ ରସ୍ତା, ଏଇ ଗଛ ଛୁଇଁ
ଏ ପାହାଡ଼ି,
ଏଇ ସରଳ ଶାନ୍ତ ଜନତାର ଆଗେ
ରଖ ମୋରେ ଚିର ଦିନ ପାଇଁ
ତୁମ ବୁକୁ ତଳ କୋଟି ଅନୁରାଗେ ।

ଅଜଣାର ସାଥୀ

ସେ ଯେ ମୋର ସୀମାହୀନ ବେଦନାର ସାଥୀ ଗୋ !

ନୟନୁ ବହିଲେ ଲୁହ ଦେଇଯାଏ ସେ ଅଭୟ

ଲୁଚି ଲୁଚି ଛପି ଛପି ଥିର ଥିର ଆସି ଗୋ

ତୁନି ତୁନି ଭାଷେ କେତେ ଭାଷି ଗୋ

ଆସେ ସେହୁ ଆସେ ଆସେ

ମୋହର ଗରବ ବାସେ

ଯେତେ ଦୂର ହେଉ ତାର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ଗୋ

ସବୁ ସିଏ ସହ ପାରେ ଖାଲି ମୋହ ପାଇଁ ଗୋ ।

ଏ ଜୀବନେ କେତେ ବାର ହତାଶ ନୟନେ ଚାହିଁ ରହିନି !

କେତେ ଲୁହ ଏ ମରମ ଚରି ମୋର, ବହିନି ?

କେତେ ଝୁଲି ଝୁଲି ଭିତରେ ଭିତରେ ମୋର —

ନିଃସ୍ୱ ଏ ବୁଝୁ ତଳ କୋର ହୋଇ ଯାଇନି !

ଏ ସାରା ଧରଣୀ ମୋରେ

କେତେ ବିକ୍ରମ କଥା କହିନି !

ଦୁଃସହ ବ୍ୟଥା ଭାରେ ମୁଁ ଚାହିଁ ରହିଲେ

ଦୂର ବଳୟେ !

ସେ ଗୋ ଆସେ କେଉଁ ମହା ଶୂନ୍ୟରୁ

ନିଃସ୍ୱ ମୋ ଆଳୟେ !

“ବ୍ୟଥାତ କାହିଁକି କବି ! କହ ମତେ କହ ହେ

ପାଶେ ପାଶେ ଅଛି ମୁହିଁ ତୁମ ଆଶ୍ରୟ ହେ !”

ନୂତନ ଜୀବନ ମତେ ଆଣିଦେଲା ପରି ଗୋ

ସେ କଥା ପଦକ ଦିଏ, କି ଅଜଣା ବଇଭବ ଭରି ଗୋ !

କେତେ ଆଶା ପଲ୍ଲବ ଯାଏ ବୁଝୁ ତଳରେ

ଭଗ୍ନଜାକୁ ମୁଁ କବି

ଠିଆ ହୁଏ ପୁଣି ନବ ବଳରେ !

କିଏ ମୋର ଅଜଣାର ସାଥୀ ସେ ?

ଅଜଣାରୁ ଆସି ମୋରେ —

କହଯାଏ କାନେ କାନେ ଅଜଣାର ବାରତା,

ନୂତନ ସପନ ଦେଖେ ନବ ଅରୁଣିମା ପରି
 ଫିଙ୍ଗି ସୁଦୂର ସବୁ ଜଡ଼ତା !
 ଫୁଲ ପରି ମତେ ଯିଏ ଫୁଟାଏ, ମନ ମଳୟ ପରି ଛୁଟାଏ
 ସବୁଜିମା ତଳ ତଳ ଗିରି ବନ ପ୍ରାନ୍ତର—
 ପରି ମତେ ଧରି ରଖେ,
 ବେଦନା କାଳିମା ଦାଗ ରଖେନି ମୋ ଦେହେ ମନେ ସୁତାଏ !
 ଚରଦନ ଅଜଣା ଅଶୁଣା ମୋର ସାଥୁ ଯେ
 ଚରଦନ ମୋହପାଇଁ ରଖିବ ତା' ବୁକୁତଳ ପାତ ଯେ !
 ମୋରେ ସେ ପାଇବି ଭଲ, ତାଳି ତାର ଅନ୍ତର
 ପ୍ରତିଦାନ କିଛି ଆଶା କରିନି ।
 ଯେତେ ଯାହା ଭୁଲ୍ ମୋର
 କିଛି ସେ ତ ଅଭିମାନେ ଧରିନି !
 ମୁଁ ତାକୁ ଦେଇନି କିଛି ଦାନ ଯେ,
 ତଥାପି ସେ ଭରିଦିଏ ତାହାର
 ଗୋଟିକିଯାକ ପ୍ରାଣ ଯେ !
 ମାରବେ ମୁଁ କହେ ତା'ରେ ଲୁହଭରା ନୟନେ,
 “ମୋରେ ତୁମେ ନେଇ ଯାଅ
 ତୁମ ସେହି ଚର ଅନ୍ତରାଳର ଅୟନେ ।
 ଆବଦ୍ଧ ଜଳ ପରି ରହିବିନି ଘଡ଼ିଏ
 ତଟିମାର ସୁଅପରି ବହୁଯିବ ବହୁଯିବ
 ଚଉଦିଗ ଭରି ହେ !”

ମରଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା

ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ ସେଇ ସାର ପୃଥିବୀର,
 ପୃଥିବୀର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କାନ୍ଦେ ଯା' ଅନ୍ତର
 ଦେଇବି ସେ ହୃଦୟିନ୍ତର ପ୍ରତି ରକ୍ତବନ୍ଧୁ
 ନୋହୁ ଲବେ ନିମିଷକେ କୁଣ୍ଡିତ କାତର ।

ଅଜଣାର ସାଥୀ

ସେ ଯେ ମୋର ସୀମାହୀନ ବେଦନାର ସାଥୀ ଗୋ !

ନୟନୁ ବହିଲେ ଲୁହ ଦେଇଯାଏ ସେ ଅଭୟ

ଲୁଚି ଲୁଚି ଛପି ଛପି ଥିର ଥିର ଆସି ଗୋ

ତୁନି ତୁନି ଭାଷେ କେତେ ଭାଷି ଗୋ

ଆସେ ସେହୁ ଆସେ ଆସେ

ମୋହର ଗରବ ବାସେ

ଯେତେ ଦୂର ହେଉ ତାର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ଗୋ

ସବୁ ସିଏ ସହି ପାରେ ଖାଲି ମୋହ ପାଇଁ ଗୋ ।

ଏ ଜୀବନେ କେତେ ବାର ହତାଶ ନୟନେ ଚାହିଁ ରହିନି !

କେତେ ଲୁହ ଏ ମରମ ଚିରି ମୋର, ବହିନି ?

କେତେ ଝୁଲି ଝୁଲି ଭିତରେ ଭିତରେ ମୋର —

ନିଃସ୍ୱ ଏ ବୁଝୁ ତଳ କୋର ହୋଇ ଯାଇନି !

ଏ ସାରା ଧରଣୀ ମୋରେ

କେତେ ବିଦ୍ରୁପ କଥା କହିନି !

ଦୁଃସହ ବ୍ୟଥା ଭାରେ ମୁଁ ଚାହିଁ ରହିଲେ

ଦୂର ବଳୟେ !

ସେ ଗୋ ଆସେ କେଉଁ ମହା ଶୂନ୍ୟରୁ

ନିଃସ୍ୱ ମୋ ଆଲୟେ !

“ବ୍ୟଥାତ କାହିଁକି କବି ! କହ ମତେ କହ ହେ

ପାଶେ ପାଶେ ଅଛି ମୁହିଁ ତୁମ ଆଶ୍ରୟ ହେ !”

ନୂତନ ଜୀବନ ମତେ ଆଣିଦେଲା ପରି ଗୋ

ସେ କଥା ପଦକ ଦିଏ, କି ଅଜଣା ବଇଉବ ଭରି ଗୋ !

କେତେ ଆଶା ପଲ୍ଲବି ଯାଏ ବୁଝୁ ତଳରେ

ଭଗ୍ନଜାକୁ ମୁଁ କବି

ଠିଆ ହୁଏ ପୁଣି ନବ ବଳରେ !

କିଏ ମୋର ଅଜଣାର ସାଥୀ ସେ ?

ଅଜଣାରୁ ଆସି ମୋରେ —

କହଯାଏ କାନେ କାନେ ଅଜଣାର ବାରତା,

ନୂତନ ସପନ ଦେଖେ ନବ ଅରୁଣିମା ପରି
 ଫିଙ୍ଗି ସୁଦୂର ସବୁ ଜଡ଼ତା !
 ଫୁଲ ପରି ମତେ ଯିଏ ଫୁଟାଏ, ମନ ମଳୟ ପରି ଛୁଟାଏ
 ସବୁଜିମା ତଳ ତଳ ଗିରି ବନ ପ୍ରାନ୍ତର—
 ପରି ମତେ ଧରି ରଖେ,
 ବେଦନା କାଳିମା ଦାଗ ରଖେନି ମୋ ଦେହେ ମନେ ସୁତାଏ !
 ଚିରଦିନ ଅଜଣା ଅଶୁଣା ମୋର ସାଥୀ ଯେ
 ଚିରଦିନ ମୋହପାଇଁ ରଖିବ ତା' ବୁକୁଡ଼ଳ ପାତ୍ର ଯେ !
 ମୋରେ ସେ ପାଇବି ଭଲ, ତାଳି ତାର ଅନ୍ତର
 ପ୍ରତିଦାନ କିଛି ଆଶା କରିନି ।
 ଯେତେ ଯାହା ଭୁଲ୍ ମୋର
 କିଛି ସେ ତ ଅଭିମାନେ ଧରିନି !
 ମୁଁ ତାକୁ ଦେଇନି କିଛି ଦାନ ଯେ,
 ତଥାପି ସେ ଭରିଦିଏ ତାହାର
 ଗୋଟିକିଯାକ ପ୍ରାଣ ଯେ !
 ମାରବେ ମୁଁ କହେ ତା'ରେ ଲୁହଭର ନୟନେ,
 “ମୋରେ ତୁମେ ନେଇ ଯାଅ
 ତୁମ ସେହି ଚିର ଅନ୍ତରାକ୍ଷର ଅୟନେ ।
 ଆବଦ୍ଧ ଜଳ ପରି ରହିବିନି ଘଡ଼ିଏ
 ତଟିମାର ସୁଅପରି ବହିଯିବ ବହିଯିବ
 ଚଉଦିଗ ଭରି ହେ !”

ମରଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା

ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ ସେଇ ସାରା ପୃଥିବୀର,
 ପୃଥିବୀର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କାନ୍ଦେ ଯା' ଅନ୍ତର
 ଦେଇବି ସେ ହୃଦୟିଶ୍ଵର ପ୍ରତି ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ
 ନୋହୁଁ ଲବେ ନିମିଷକେ କୁଣ୍ଡିତ କାତର ।

ଫଳର ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇ ସବୁସ୍ଥ ଦେଇଛି
 ବଣେ ମୁକ୍ତି, ମେଣ୍ଡି ବାଣୀ ଆଜି ବିଚରଇ
 କି ବଶାଳ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ଜଳେ ତା' ଅନ୍ତରେ
 ସତ୍ୟ ସନ୍ଦେହ କିବା ମୁଣି ପରିଗ୍ରହ ।
 ପୃଥ୍ବୀ ବୁଝିନି ତା'ରେ ବୁଝିନି ଅନ୍ୟାପି
 ଖୋଲିନି ଖୋଲିନି ଆଜି ପୃଥ୍ବୀର ଆଖି
 ପୃଥ୍ବୀ ପାରିନି ମାପି କି ବରଷ ସେହି
 ମଣିଷ ହେବାକୁ ଅଛି ପୃଥ୍ବୀର ବାକୀ !

କଠୋର ତପସ୍ୟା ପରେ ଦେଲୁ ସେ ଜାତିରେ
 ମାନବର ଚରକାମ୍ୟ ହୃଦ ସ୍ଥାପନତା,
 ହିମାଦ୍ରିରୁ ବୁମାରକା ଯାଏ ସେ ଆଖିଲୁ
 ପ୍ରତିପ୍ରାଣେ ନବପାତ୍ରି, ଚେତନାର କଥା,
 ଥିଲା ଯାହା ଜଡ଼, ପଞ୍ଚ, ନିର୍ଜୀବ ଓ ମୁକ୍ତ
 ଠିଆ କଲୁ ତା'ରେ ଦେଇ ପୁଣ୍ୟ ଜୀବନ୍ୟାସ
 ଥିଲା ଯା ଦୁର୍ବଳ, ଶ୍ୱରୁ, ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାରେ
 ଖେଳାଇଲୁ ବୁଝେ ତା'ର ଆଲୋକ ଉଜ୍ଜ୍ୱାସ ।
 ବଶୁ ଆଗେ ଠିଆ କଲୁ ଏ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଜାତିରେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମିତାଭ କରି ସତ୍ୟ ଅହଂସାରେ
 ସତ୍ୟର ତର୍କନା ତୋଳି ଦୃଢ଼ ଗଉରବେ
 ମୁକ୍ତି କଲୁ ଏ ଜାତିକୁ ବଶୁ-ଦରବାରରେ ।

ଦେଖୁଥାନ୍ତା, ହିନ୍ଦୁ—ଆଉ ପଠାଣ, କେସନେ
 ଏ' ମାଟିର ରସଧାରା ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ବହି,
 ଭୁଲି ଭେଦ ଆତ୍ମପର ମଣିଷ ପରାଏ—
 ପରସ୍ପରେ ଭଲ ପାଇ ପାରିବନ୍ତୁ ରହି,
 ଦେଖୁଥାନ୍ତା, ଏ ମାଟିର ପ୍ରତି ମଣିଷରେ
 କେମନ୍ତେ ହୋଇଛି ଉତ୍ତା ନର-ନାରୀମୁଣ୍ଡ,
 ଦେଖୁଥାନ୍ତା, ପ୍ରତିଟି ଗତିରେ କପରି
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରି କରି କିବା ଶୁଭ୍ର ତେଜସ୍ୱୀନ୍
 ଦେଖୁଥାନ୍ତା, ଭାରତର ପ୍ରତି ଅନ୍ଧ କନ୍ଦି
 ନାୟ ଓ ସତ୍ୟର ଖେଳେ ବିପ୍ଳବ କଲ୍ଲୋଳ
 କିବା ଜଳ କିବା ସ୍ଥଳ ଆକାଶ ବତାସ
 ସବୁଠାଇଁ ଆନନ୍ଦର ପୁଣ୍ୟ କଳଗେଳ ।

ବିରାଟ ସାଧନା ତା'ର କଠୋର ତପସ୍ୟ
 କେମନ୍ତେ ପାରିବ ସହ ଏହି ବଦରତା ?
 ମଣିଷ ମୂର୍ଦ୍ଧାର ପରେ ଯେବେ ରେ ମଣିଷ
 ତୋଳିବାକୁ ଚାହେଁ ତା'ର ସୌଧ-ସ୍ଵାଧୀନତା ?
 ନାଶର ଇଚ୍ଛା ଯହିଁ ଦୃଢ଼ ଅତ୍ୟାଚାରରେ
 ଦିନୁ ଦିନ ବଳାକ୍ଷର ଦିଆଯାଏ ମାର,
 ଜନନୀ ଭଗିନୀ ଜାୟା ଆର୍ତ୍ତ ହାହାକାରେ
 ପୃଥ୍ବୀର ବସ ଯହିଁ ହୁଅଇ ବିଦାରୀ;
 ମଣିଷ ଭିତରେ ଯେଉଁ ମଣିଷ ଟିକକ
 ସେ ଯେବେ ବୁଝିଲ ନାହିଁ ମଣିଷର ବାଣୀ
 ବଞ୍ଚିବାରେ ଏ ମାଟିରେ କିବା ଗଉରବ
 କିବା ଲାଭ ଏ ମାଟିର ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଣି ?

ସେଥିଲି ପୃଥ୍ବୀର ଅମର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ
 କଠୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଆଜି କରିଛୁ ଜୀବନେ,
 ମରଣର ଯବନିକା ଆଡ଼ୁଆଳେ କାହିଁ
 ଲୁଚିଯିବ ଚରଦିନ ଏଇ ଅନଶନେ ।
 ନୟନ ଦେଖିବ ନାହିଁ ଏଇ ବଦରତା
 ଶ୍ରବଣ ଶୁଣିବ ନାହିଁ ଏ ମାଟି ଚିତ୍କାର
 ଅନ୍ତର ବୁଝିବ ନାହିଁ ମଣିଷର ମାଟି
 ମଣିଷ ହାତରେ କେହ୍ନେ ହୁଏ ନାରଖାର ।
 ହତଭାଗ୍ୟ ଦେଖି ମୋର ! କେମନ୍ତେ ଚେତନା
 ଆସିବ ମରମେ ତୋ'ର କେତେ ଦିନ ପରେ ?
 ପୃଥ୍ବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ
 ପୃଥ୍ବୀକୁ ରଖିବ ସେ ଧରି ନିଜ ବଳେ ।

9166-6166

SECRET

and so on.

SECRET

100-443887-1

SECRET

1000

Figure 6

1990

[illegible]

1980

100-443887-100

[illegible]

[Illegible handwritten notes]

[illegible][illegible]

1990

100

[illegible]

1980

1990

1990

1980

100-443887-100



1949

Page 2 of 2

100-443887-100

100-443887-100

000000

[illegible]

[Illegible text]

[illegible]

100

This image displays a highly textured, granular surface, likely a microscopic view of a material. The surface is composed of numerous dark, irregular, and somewhat elongated particles or grains, which are densely packed and oriented in various directions. The overall appearance is that of a rough, porous, or crystalline structure, possibly a mineral sample or a synthetic material under high magnification. The lighting creates strong contrasts between the dark, shadowed areas of the grains and the lighter, more reflective surfaces, emphasizing the three-dimensional nature of the texture.

Journal of Management Studies, 19(1), 67-80.

ମରିନି ସେ ମରିବାର ଉପାଦାନେ ନୁହେଁ ତା' ସର୍ଜନ
ସବୁର ଭିତରେ ସେ ଯେ ଅଗ୍ନି ଧମ ଜୀବନ୍ତ ଚେତନ;
ଆଶାର ମୋହନ ରେଖା ନୈରାଶ୍ୟର ଭିତରେ ଯେ ସିଏ,
ହୃଦ୍ ହଞ୍ଜା ଭିତରେ ସେ ହିମାଚଳ ପରି ଦଶେଟି ହେ !

ଅଗ୍ନି-ପାରାବାର—

ପରାଏ ଉଠଇ ଗର୍ଜି, ଦେଖିଲେ ସେ କାହିଁ ଅତ୍ୟାଚାର !

ଯେ ପଥ ଗଢ଼ିଛି ସେହୁ ସେଇ ପଥେ ଚାଲି ଚାଲି ଚାଲି !
ସେ ପଥ କର ନା ଛୁଇଁ ଭରି ସ୍ୱାର୍ଥ ଗର୍ବ ଅହଂକାର
ଯେ ପଥେ ଚାଲିଲେ ଫୁଟେ ଏ ଅନ୍ତରେ ସତ୍ୟର ଉଲ୍ଲାସ
ପରପାଇଁ ମରିବାକୁ ବସେ ଆସେ ଅରୁଣ ପ୍ରସ୍ତାସ;

ବରିନିଅ ସେଇ ପଥ ତା'ର

ତହିଁରେ ପାରିବ ତମେ କରି ତା'ର ପୂଜା ଉପସ୍ଥର ।

ଅମୃତ ଧାରା

ମୁଁ ଯେବେ ଚାଲିଯାଏ, ଏ ରାଜପଥ ପରେ
ଏ ବଣ ଏ ପାହାଡ଼ ଚଳିକା ତଡ଼େ ତଡ଼େ
ମୋହର ମନେ ହୁଏ,
କିଏ ସେ ମତେ ଛୁଏ,
ଅସୀମ ସେନେହର ପରଶ ବୋଲି ଦେଇ,
ସାହସ ହୁଏ ନାହିଁ କହିବାପାଇଁ ଲବେ
ମୋହର ନାହିଁ କେହି, ମୋହର ନାହିଁ କେହି !

ଯୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ କି ମହା-ଜୀବନରେ !
ମତେ କି ଭଲ ଲାଗେ ଏ ମହା ଭୁବନରେ
ବିରୁରେ ମୋ ଭିତରୁ କାଢ଼ି ମୁଁ ଅମୃତ
ଏ ପଥେ ପଥେ ଖାଲି ଯିବି ମୁଁ ଦେଇ ଦେଇ
ଉଛୁଳି ଉଠିବି ମୁଁ, ସବୁର ଜୀବନକୁ
ବସେ ଭଡ଼ି ନେଇ ! ବସେ ଭଡ଼ି ନେଇ !

ଜନ୍ମ ଲଭି ଏଇ ଭୁବନ-ପଥ ପରେ
କି ମଧୁ ସମ୍ପଦ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ !
ଏ ସବୁ ସମ୍ପଦ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଆଉ ପାରେ—
ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ତ ହୃଦୟ ମୋର ବାରେ
ଅସୀମ ସୃଷ୍ଟି ଏ ମୋହର ଆପଣାର
କହି ମୁଁ ଉଠେ ମୋର ଅଶ୍ରୁଧାରେ ଧାରେ !

ଜୀବନ ଯେତେ ଯହିଁ ଯେଉଁଠି ଥାଅ ରହି,
ଆସ ! ମୋ ବୁଝୁତଳେ ଆଜି ମୁଁ ନେବି ବହି,
ଅଳ୍ପସ୍ଥାନ କେଉଁ ଗୁଚ୍ଛିରେ ଥାଅ ତମେ
ବରଣ କରିନେବି ଅସୀମ ବନ୍ଧନେ;
ବିରାଟ ବିଶ୍ୱର ସକଳ ଧୂଳି କଣା
ମୋହର ପ୍ରିୟତମ ମୋ କାନେ ଯାଅ ଖାଲି
ପ୍ରାଣର କଥା କହି !
ଆସ ମୋ ବୁଝୁତଳେ ଆଜି ମୁଁ ନେବି ବହି !

ନିଜକୁ ନିଜେ ମୁହଁ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁରଇଁ
ମୁଁ କିଏ ? କିଏ ମୁହଁ ?
ଆସଇ ଆପେ ଆପେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତର
ଗୋଟିଏ ଅମୃତଧାର ମୁଁ ବିଶ୍ୱରେ
ସବୁର ଚିତ୍ତର ! ସବୁର ଚିତ୍ତର !!

ଦାରୁଣ ଅପମାନେ ମଉଳି ଯିବନାଇଁ,
ଅସୀମ ଅନାଗୁରେ ପଡ଼ିବ ନାଇଁ ଲଇଁ,
ମୁଁ ନିତି ଜାଗ୍ରତ, ମୁଁ ନିତି ଉଦ୍‌ଘୃତ
ଭୂମରିପାଇଁ ଖାଲି ବିଶାଳ ସୃଷ୍ଟିରେ;
ଯେତେ ଯା' ଦେଖୁଅଛି
ମୋହର ଭୂମେ ସବୁ
ଭୂମି ଦୋଇଯିବି ମୁଁ ଖାଲି ଦୃଷ୍ଟିରେ !

ମରଣ ମୋର ନାଇଁ, ଜୀବନ ଜୀବନ ମୁଁ
ଭୂମି ଯେବେ ମୁହଁ ଉଠିବ ପ୍ରତିପଳି,
ପୁଲକି ଯିବି ମୋର ସକଳ ଦେହ ମନ
ସେ ଲାଗି ଆସିବି ମୁଁ ଜୀବନ ରୂପ ଧରି !

ଡାକ ବା ନାହିଁ ଡାକ ଯିବି ମୁଁ ତୁମ ପାଶ
 ଦେବି ମୁଁ ଦେବି ଖାଲି ହୃଦୟଭରା ହାସ;
 ତୁମରି ଲୁହ ଧାରେ ତାଳି ମୋ ଲୁହଧାର
 କରିବି ମଧୁମୟ ମୋହର ସଂସାର ।
 ମୋହର ହୋଇ ଯେବେ କିଛି ହେ କିଛି ନାଏ
 ତୁମେ ହେ ରହିଅଛ ଏ ଚଉଦିଗ ଭରି,
 ତୁମରି ପାଇଁ ମୁହଁ ଆସିବ
 ଏଇ ମୋର ଜୀବନରୂପ ଧରି !!

ପ୍ରତୀକ୍ଷା

ସବୁ ତାହା ଲାଗି ଦେଇଛି ପଛକୁ ପକାଇ,
 ରହିଛି ମୁଁ ତା'ରେ ଦିନ ରାତି ଖାଲି ତଳାଇ;
 ଭୁଲିଛି କେତେ ମୁଁ ଦୁଃଖ ଦଇନି
 ସବୁ କଥା କହି ପାରୁନି ପାରୁନି
 ଚାଲିଗଲା ସିଏ ସେ ଦିନ କି ମଧୁ ଚଖାଇ
 ସବୁ ତାହା ଲାଗି ଦେଇଛି ପଛକୁ ପକାଇ ।

ଏ ଜୀବନ ପଥେ କେତେ ସେ ବଜ୍ର ପଡ଼ୁନି
 ସ୍ଥାନମାନ ହୋଇ କେତେ ରୂପେ ମୁହଁ ସଜୁନି !
 ମନ କଥା ମାରି ରହୁଛି ମନରେ
 ନାଚୁଛି ସେ ଖାଲି ସକଳ କ୍ଷଣରେ
 ତା'ର ଲାଗି କେତେ ଅଜ୍ଞାନ ମୁହଁ ଗଢୁନି ?
 ଏ ଜୀବନ ପଥେ କେତେ ବଜ୍ର ପଡ଼ୁନି ?

କେବେ ସେ ଆସିବ ବୁଝିବ ପ୍ରାଣର ଦଇନି
 କେବେ ସେ ଆସିବ, ମୁହଁ ଖୋଲି ମୋହର କହିନି !
 ମୋର ଅନ୍ତର ପ୍ରତି ରେଣୁ ତଳେ
 ଗୁଣ୍ଠି ଖୁଟାଇ ଯିବ ଦୂରହଳେ
 ଜୀବେ ଗୋପନେ ସେ ଲାଗି କେତେ ମୁଁ ଚାହିଁନି ।
 କେବେ ସେ ଆସିବ ? ବୁଝିବ ପ୍ରାଣର ଦୟା !

କିଏ କେତେ ରୂପେ ଧର ତଳେ ଦିନ କାଟଇ

କାହା ଓଠେ କେତେ ଅମୃତ ହାସ ଫୁଟଇ !

ଦୂରେ ଦୂରେ ତାଳି ନୟନ ଯୁଗଳ

ମୁଁ ଖାଲି ରହିବି ଚାହିଁ ଅବରଳ,

ବେଳେ ବେଳେ ବ୍ୟଥା ଦମାଉଛ ହେଲେ,

ବୁକୁତଳ ମୋର ପାଟଇ,

କିଏ କେତେରୂପେ ଧରତଳେ ଦିନ କାଟଇ !

ସବୁ ସାତନାର ଭିତରେ ଆସୁଛି ତା' ମୋହନ ଛଇ ତଳି କି ?

ମୁଁ ଯେବେ କରିବି ଏଡ଼େ ଆପଣାର ଯିବ ସିଏ ପର କରି କି ?

ମୋ ଲୁହର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ଭିତରେ

ମୁଁ ତା'ରେ ଲେଉଟଇ କି ଆକୁଳଭରେ !

ମୋ ଲୁହ ତାହାରେ ନିକଟୁ ନିକଟ —

କରି ନିଜ ନାହିଁ ଧରି କି ?

ସବୁ ସାତନାର ଭିତରେ ଆସୁଛି

ତା' ମୋହନ-ଛଇ ତଳିକି ?

ଫୁଟିବାକୁ ଯିଏ ଚାହିଁ ରହିଅଛି ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଗୋ ଫୁଟିବ,

ଗଛ ତାହାର ଉଲ୍ଲନ ହୋଇ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗେ ସେ ଛୁଟିବ;

ସୀମାହୀନ ଶତ ବ୍ୟର୍ଥତା ପରେ,

ସାର୍ଥକତାର ଭୁଞ୍ଜ ଶିଖରେ,

ଲୁଚି ଯାଇଛି ଯା', ପୁଣି ପଲ୍ଲବ ଉଠିବ,

ଫୁଟିବାକୁ ଯିଏ ଚାହିଁ ରହିଅଛି

ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଗୋ ଫୁଟିବ !

—

ମୋର ମନର ମଣିଷ କାହିଁ

ମୋର ମନର ମଣିଷ କାହିଁ ?
 ମୋର ବ୍ୟଥା ବୁଝିବାର ପାଇଁ;
 ମୁଁ ତ ଝୁରି ଝୁରି ଖାଲି ମରେ
 ତାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଅବରଲେ ।
 ତାରେ ପାଏନା ପାଏନା କାହିଁ,
 ସେ କି ସାରା ଧରଣୀରେ ନାହିଁ !

ସେ କି ବୁଝିବନି ମୋର ବ୍ୟଥା ?
 ସେ କି କହିବନି ମୋରେ କଥା ?
 ସେ କି ସେନେହ ଆଦର କରି
 ବୁଝେ ରଖିବନି ତୋଳି ଧରି ?
 ସେ କି ଯାଇଅଛି ଦୂରେ କାହିଁ ?
 ଆଉ ନିମିଷେ ଫେରିବ ନାହିଁ ?

ତା'ର ଅନ୍ତର କାଣା ତା'ର
 ଆଉ ବାଜିବନି ବାର ବାର ?
 ସେ କି ଯାଇଛି ଯାଇଛି ମରି
 କରି ଶତ, ଜାଲ ଜୁଆରେ ?
 ମୋର ମନର ମଣିଷ କାହିଁ ?
 ମୁଁ ତ ଝୁରି ମରେ ତାହାପାଇଁ;

ମୋର ବୁକୁରେ ବେଦନା ଜାଣେ
 ମୁଁ ତ ତାରି ଓଠଦାସ ମାଣେ
 ମୁଁ ଗୋ ତାହାରି ବୁକୁରେ ତଳି
 ବାହି ନେଇ ମୋ ଜୀବନତରା ।
 ମୁଁ ଗୋ ତାହାରେ ହିଁ ପାଏ ଭଲ
 ତାଳି ସକଳ ସେନେହ ମୋର !

ଉଠେ କାନ୍ଦି ମୋ ବୁକୁଡ଼ଳ
ବନ୍ଦେ ଲୁହ ଝର ଝର ଝର !
ଗୁହଁ ଗୁରୁଆଡ଼ ବାର ବାର
ଫୁଟେ ବୁକୁଡ଼ଳ ଦାମାକାର !
ଯାରେ ନିଜର ମୁଁ ଏତେ କଲି
ସେ ଗୋ ଯାଇଛି ସୁଦୂରେ ଚଳି !

ଖାଲି ଖାଲି ଲଗେ ମତେ ଧରା
ସେ କି ହେଲା ହଳାହଳଭରା ?
ତାର ଗନ୍ଧାର ମୁଖ ତଳେ
ଶବ୍ଦ କୁଟି ମାୟାଜାଲ ତଳେ !
ତା'ର ସୁନ୍ଦର ଦେବହସ୍ୟ
ହେଲା ସବୁଗ୍ରାସୀ ନିଆଁ ।

ମୁଁ ଗୋ ଗୁହଁଲେ ପାରୁନି ଗୁହଁ
ମୋର ମନର ମଣିଷ ନାହିଁ !
ମୁଁ ଗୋ ଖୋଜେ ତାକୁ ଅବରଳେ
ଏଇ ବିରାଟ ଆକାଶ ତଳେ;
ମୁଁ ଗୋ କାହାକୁ କହିବି କହ,
ମୋର ବେଦନା ଯେ ଦୁଃଖ !

ମୋର ମଣିଷ ଯେ ଚରସାଥୁ
ତାଠୁ ଛୁଲ୍ଲ ମୁଁ ହେଲି ଆଜି !
ମତେ ଫିଙ୍ଗି ନିଠୁର କରେ
ସେ ଗୋ ଆପଣାର ବାଟେ ତଳେ
ତାରେ ଯେତେ ଆପଣାର କର
ମୁହଁ ଡାକିଲି ସେନେହ ଭରି—

ସେ ତ ଆଜି ନୟନରେ ବାରେ
ମୋରେ ଗୁହଁଲାନି ସଂସାରରେ !
ସେ'ତ ଗଲ ଗଲ ଦୁରେ ଗଲ
ମୋରେ କରି ଦେଇ ଦରମଲ;
ମୋ'ତ ବୁଝିଲାନି ସତେ ମତେ
ତାରେ ଗୁହଁ ମୁଁ କି ଭଲ ସତେ !

ତା'ର ଅନ୍ତର ପ୍ରତିରେଶୁ—
 ତଳେ ବାଜେ ମୋ ସେନେହ ବେଶୁ ;
 ମତେ କରିଗଲୁ ପଦାଦାତ
 ଦେଖି— ଲୁହ ମୋ ଲେତକପାତ !
 ମୁଁ ଗୋ ହୋଇ ନିର୍ଲଜ୍ଜତର
 ତାରେ ପରୁରେ ବହୁତ ଥର—

“ମୁଁ ତ କରିନି ତୋହର କ୍ଷତି ।
 କଥା ମୋଠାରେ ନିଠୁର ମତି ?
 ଦେଖ ଚିରି ମୋର ବୁଦ୍ଧତଳ,
 ମୁଁ ଯେ ଚରଦନ ମଣିଷର !”
 ଯେବେ ମୋ ଓଠୁ ଏ କଥା ଫୁଟେ
 ସେ ଗୋ ହସି ଉଠେ ହସି ଉଠେ !!

କହେ ବାଣୀ ବିଦ୍ରୁପ ବୋଲା
 ତାଳି ଦୃଶାରେ ନୟନ ଡାଳା !
 ମତେ ସାତ ପର କରି ସିଏ
 ଦୁରେ ଦୁରେ ଯେ ଆଡ଼େଇ ଦିଏ ;
 ମୁଁ ତ ତାହାର ନୁହଇ କିଛି
 ମୋରେ କଥା କହେ କରି ଛୁ ଛୁ ?

ମୁଁ ଗୋ ଭୁନି ହୋଇ ଯାଏ ତଳି
 ମୋର ଯାଏ ଲୁହଧାର ଗଡ଼ି !
 ମୁଁ ଗୋ ଖୋଜୁଥିବି କାଳ କାଳ
 ତାଳି ନୟନୁ ଲେତକଧାର,
 ମୋର ମନର ମଣିଷ କାହିଁ ?
 ସେ କି ଲେଉଟି ଆସିବି ନାହିଁ ?

ଗୃହି ରହ

ତୁମେ ଆସୁଥିବ, ପ୍ରତି ନିତି ଏଇ ଥାନେ,
 ତୁମରେ ମୁଁ ଆଉ ଦେଖି ତ ପାରିବି ନାହିଁ ।
 ତୁମେ ଚାଲୁଥିବ ହସି ଖେଳି ସବୁଦିନେ
 ରହିଥିବି ମୁଁ ଗୋ ସୁଦୂର ରଇଜେ କାହିଁ ।

ଏ ମୋ ଜୀବନର ଗଭୀର ମରମ ତଳେ
କଇଁଫୁଲ ପରି ତୁମେ ରହିଥିବ ଫୁଟି,
ଧେ ଶିଶୁ ଟିକକ ଅନୁଭବ ବୁକୁତଳେ
କେତେ ଦୂରେ କାହିଁ ଦିନ ନଉଥିବ କାଟି ।

ଜୀବନେ ବୋହିବ କେତେ ଯେ ଝଞ୍ଜା ଝଡ଼,
କେବେ ବା ବୋହିବ ମଧୁ ମଉସୁମୀ ବାଆ,
ସକଳ ଭିତରେ ତୁମେ ନିଉଁଯିବ ନାହିଁ
ରହିଥିବ ହୋଇ ଅମୃତମୟ ରହା !

ସୀମାହୀନ କେତେ ଅମୃତମୟ ସ୍ମୃତି
(ମତେ) ଧରି ରଖିଅଛୁ ବିରାଟୁ ବିରାଟ କରି
ପଡ଼ିଗଲେ କେଉଁ ଅତଳ ବିତଳେ ମୁହଁ
ଆଖିର ଉଠାଇ ସୋହାଗେ ମୋ ହାତ ଧରି !

ତୁମେ ଆସୁଥିବ, ପ୍ରତି ନିତି ଏଇ ଥାନେ
ତୁମରେ ଆଉ ମୁଁ ଦେଖି ତ ପାରିବି ନାହିଁ
ତୁମେ ଚାଲୁଥିବ ହସି ଖେଳି ସବୁଦିନେ ;
ଭଲ କରି ମୋରେ ରହ ଆଜି ଟିକେ ଚାହିଁ ।

ଯା ଦେବାର ମୋରେ ସବୁ ଆଜି ଦେଇ ଦିଅ
ଅବଶେଷ କିଛି ନ ରଖି ତୁମର ପାଶେ,
ଚାଲି ଯିବାବେଳେ ଏତିକି ମୋହର ଅଳ
ମୋରେ ଚାହିଁ ରହ ଓଠର ମୋହନ ହାସେ !

ଜୀବନ ସାରା ରହିବି ଚାହିଁ

ଦେଖିବି ତା'ରେ ବୁଝିବି ତା'ରେ ଡାକିବି କେତେ ଆକୁଳ ମନେ
କେତେ ଯେ ଦିବା ଯାମିନୀ ମୋର ବଢ଼ିବି ତା'ର ଅନ୍ଦେଷଣେ ।
ଅଶ୍ରୁ କେତେ ଝରିବି ମୋର ଚାହାରି ପାଇଁ ନ ପାରେ କଳି
ଡାକିଛି ତାରେ ପାଗଳପରି ବକ୍ଷଭରା ସେନେହ ଭରି ।
ନାଶିଥ ନଭେ ଚାହିଁବି କେତେ ଚାହିଁବି ଶ୍ୟାମ କେଦାରମାଳେ
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବତେ ବୁଲିବି କେତେ ନୟନଭରା ଅଶ୍ରୁଧାରେ ।

ମୋ ବୁକୁତଳେ ଜାଗିଛି ସେହୁ ମଳୟସମ ମୁଗ୍ଧ କରି
 ଯୁଆଡ଼େ ଯାଏ, ଯୁଆଡ଼େ ଚାହିଁ, ଆକୁଳେ ତାକେ ମୁଁ କେତେ ଭଲ ।
 ଜାଣେନା ମୁହିଁ ମୋ ବାଣୀ ସେହୁ ମାରବ ଧାନେ ଶୁଣେ କି ନାହିଁ ?
 ଜାଣେନା ସେହୁ ଆକୁଳ କେବେ ହୁଏ କି ନାହିଁ ମୋହର ପାଇଁ ;
 ଜାଣେନା ମୁହିଁ ବୁଝେ କି ନାହିଁ ମୋହର ଏ ଯେ ବନ୍ଧ-ବ୍ୟଥା
 ଜାଣେନା ମୁହିଁ ; ମୋରେ ସେ କେବେ ଦେଖାଏ ଅବା ନିର୍ମମତା ।

ତା' ଓଠୁ କିବା ମାଧୁରୀ ଫୁଟେ, ନୟନୁ ଛୁଟେ ମୁଗ୍ଧ ଜ୍ୟୋତି
 ସୃଷ୍ଟି ପରେ ସକଳ ଶୋହା ଉତ୍ସ ତା'ର ଜୀବନ ଗୋଟି ।
 ହସିଲେ ସେହୁ ହସଇ ଅବା ଆକାଶ ଗ୍ରହ ଚନ୍ଦ୍ର ତାର
 ତା' ବୁକୁତଳ ବୁଝଇ ଅବା ନିଃସ୍ବ ପ୍ରାଣ ବନ୍ଧୁର ।
 ଦେଖିଛି ତାରେ, ବୁଝିଛି ତାରେ ତାକିଛି କେତେ ଆକୁଳ-ମନେ
 କେତେ ଯେ ଦିବା ଯାମିନୀ ମୋର ବିଚିତ୍ର ତା'ର ଅନ୍ଦେଷଣେ ।

ଜୀବନସାରା ରହିଛି ଗୁହଁ ତାହାର ମଧୁ ପୁଣିପାଇଁ
 କେତେ ଯେ ବର୍ଷ କେତେ ଯେ ମାସ ମାରବେ ମୋର ବିତଇ ନାହିଁ ?
 ଲକ୍ଷ ବାଧା ଆସିବ ମୋର ଜୀବନ ହେବ ଦୁଃଖମୟ
 ଦୁନିଆଟାରେ ପାଇବି ମୁହିଁ କିନ୍ତୁ କେତେ ଯେ ପରଜୟ ।
 ନିଠୁର କରି ଧରଣୀ ମତେ ଚରଣତଳେ ଆଡ଼େଇ ଦବ
 ତହିଁରେ ମୋର ନାହିଁରେ ନାହିଁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଅଗୌରବ ।

ଯେ' ଦିନ ସେହୁ ଅଧର ଫେଇ କହିବ ମତେ ମଧୁର ବାଣୀ
 ଯେ ଦିନ ସେହୁ ବନ୍ଧ ଚିରି ମୋ ପାଇଁ ଦେବ ସେନେହ ଆଣି ।
 ଯେ ଦିନ ସେହୁ ଗୁହଁବ ମତେ ଅମୃତର ଗୁଡ଼ାଣୀ ତାଳି
 ଯେ'ଦିନ ସେହୁ ବୁଝିବ ମୋର ବନ୍ଧବ୍ୟଥା ନିଜର ଭାଳି ।
 ସେ ଦିନ ମୋର ବନ୍ଧତଳେ ବହିବ କିବା ଫଲ୍‌ଗୁ ଧାର
 ସେ ଦିନପାଇଁ ରହିଛି ଗୁହଁ ମାରବେ ମୋର ଚକ୍ରତାର ।

ଅମୃତର ଜୀବନେ ତା'ର ପଡ଼ିବି ମୁହିଁ ସରାଗେ ତଳି
 ଅନନ୍ତର ବିପୁଳ ଶୋହା ବନ୍ଧେ ମୋର ଉଠିବ ଭରି ।
 ତାହାର ଆଶେ ଗୁଲିଚି ମୁହିଁ ସୁଦୂର ପଥେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି
 ସେ ଚିର ଯଉବନା ଯେ ମୋର କାମ୍ୟ—ମୋର ଜୀବନ ସଖୀ ।
 ଜୀବନସାରା ରହିଛି ଗୁହଁ, ତାହାର ମଧୁ ପୁଣି ପାଇଁ
 କେତେ ଯେ ବର୍ଷ କେତେ ଯେ ମାସ ତାହାର ଲାଗି ବିତଇ ନାହିଁ ।

ବିରାଟ ଧୂଆନେ

ମଉଳି ପଡ଼ିବ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିବ ମୁହଁ
ସିଞ୍ଚି ଦିଅ ହେ ମରମୁ ନିଗାଡ଼ି ତବ,
ଟିକିଏ ମମତା, ଟିକିଏ ସେନେହ ଖାଲି
ସେ ମୋ ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ ଗଉରବ ।

ତୁମେ ନ ଚାହୁଁଲେ ତୁମେ ନାହିଁ ପରୁରଲେ
ତୁମେ ନ ଆସିଲେ ନିଃସ୍ୱ ଏ ଜନ ପାଶେ,
କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବ ? ତୁମରେ ଭରସା କରି
ଏ ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ଚିରଦିନ ଥିବ ପଡ଼ି ।

ମହା-ଅନ୍ଧାରେ ଟିକିଏ ଆଲୋକ ଦିଅ !
ପ୍ରାଣମୟ ମତେ କରିବାକୁ ଧରଣୀରେ;
ତୁମେ ତ ପାରିବ ପାରି,
ତୁମର ଟିକକ କାନ୍ତ ପରଶ ଦେନି,
ସିନ୍ଧୁବେଳାରେ ହସି ମୁଁ ପାରିବି ବୁଲି !

ସବୁ କଷ୍ଟକ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତମେ
ଆହତ ଜନର ଏ ଦେହ ମନରୁ
ପାରିବ ବାହାର କରି,
ଉଶ୍ମାସ ମୋରେ ଲାଗିବ ଟିକିଏ ପର !
ବୁଲିବ ପୁଣି ସେ ଉର୍ମି ଉପରେ ନାଚି
ଏ ମୋର ଭଙ୍ଗା ତରୀ !

ଫେରିଯିବ ?

ନା, ତୁମ ପାଶୁ ମୁହଁ ଫେରି ତ ପାରିବି ନାହିଁ !
, ଫେରିଲେ ଫେରିବି, ମୁଁ ତୁମର ପାଶେ
ଏତେ ଆଶା ଏତେ ଅଧିକାର ମୋର
ରହିବ ତୁମ୍ଭେ ପରେ ।
ବଞ୍ଚିତ କେବେ ହୋଇ ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ !
ସେତେ ବଞ୍ଚିତ କଲେ ।

ମୁକ୍ତ କର ଗୋ ଉତ୍ସ ମୋ ଲାଗି ତମେ
 ଯେଉଁ ଉତ୍ସର ସୀମାହୀନ ରସ ପାଇ,
 ଆକାଶ ଅବନୀ ବିଚିତ୍ର ରୂପ ଧରେ
 ସେଇ ଉତ୍ସର ମୁଁ କି ନୁହେଁ ଅଧିକାରୀ ?
 ଭଲ ମୁହଁ କି ? ସୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ବାରେ ?

କୋଟିଏ ଭିତରେ ଏ ଗୋଟିକୁ ଭ୍ରମେ
 ପୁଟାଇ ପୁଟାଇ ନିଅ !
 ଏ ଭିତରୁ ଯେଉଁ ସଉରଭଟିକ—
 ମାରବେ ଉଠିବ ପୁଟି,
 ଚାରିଆଡ଼େ ଭରି ଦିଅ !

ଏଇ ଆନନ୍ଦ, ଏଇ ଅମୃତ —
 ଟିକକ ପାଇଁ ମୋ ଅଳ,
 ବୁଝି ମୁଁ ରହିବି ବିରାଟ ଧ୍ୟାନେ,
 ଫେରି ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ,
 ଯେତେ ଦେଲେ ପାଦେ ଦଳି ।

କବି

ଗାଉ ଥାଅ ଗୀତ କବି ! ଗାଉଥାଅ ତମେ
 ସରଳ ସୋହାଗେ ଶୋହ, ଏ ଧରଣୀ ପରେ,
 ଯିଏ ଯାହା କହିବାର କହୁଥାନ୍ତୁ ପଛେ
 କି ଲଭ ସେ ସବୁ ଶୁଣି ଶ୍ରବଣ ଯୁଗଳେ !

ତୁମ ହସେ ହସି ଉଠୁ ନିଶିଳ ଧରଣୀ,
 ତୁମ ଦୁଃଖେ ଲୁହସିକ୍ତ ହେଉ କୋଟି ଆଖି,
 ଗାଉଥାଅ ଗୀତ କବି ଗାଉଥାଅ ତମେ
 ନୟନେ ନୟନେ କିବା ସ୍ବପ୍ନାଞ୍ଜନ ମାଣି ।

ଜୀବନର ଯାତ୍ରାପଥେ ବୁଣିଯାଅ କବି !
ଅଗଣିତ ଗୁଣ୍ଠମର ମଧୁ ଗନ୍ଧ ତମେ
ହସି ଉଠୁ ନାଚ ଉଠୁ ମହାବସୁନ୍ଧର,
ସେଇ ତବ ଉପହାର ନିଖିଳ ଭୁବନେ ।

ତୁମରେ ନ ଲେଉଟୁ କେହି ତୁମେ କିନ୍ତୁ କବି !
ସକଳରେ ଲେଉଟୁଥାଅ ଆପଣାର କରି,
ତୁମରେ ନ ଦେଉ କେହି ମଧୁ ଗଉରବ
ତୁମେ କିନ୍ତୁ ଦେଇଯାଅ ଦିନ ଦିନ ଧରି !

ଗାଉଥାଅ ଗୀତ କବି ! ଗାଉଥାଅ ତମେ,
ଜୀବନର ଶେଷ ଯାମେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ
ଶୋଇପଡ଼ି ଧରଣୀରେ ଅନନ୍ତ ଶୟନେ,
ଶେଷଥରପାଇଁ ଟିକେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଚାହିଁ !

ଆକାଶ ପ୍ରାନ୍ତର ବନ ସରିତ ସାଗର—
ଅଗଣନ ଜୀବନର ବିମୋହନ ଛବି,
ତୁମର ଭିତରେ, ତୁମେ ସେମାନଙ୍କ ମେଲେ
ଦିନୁଦିନ ଯାଉଥିବ, ସୋହାଗେ ପଲ୍ଲବ ।

କାହିଁ ?

ତୁମେ ନିଜୁ ଖୁବ୍ ଆରାମରେ ରଖିବ
ଏ ଆରାମ କେତେଦିନ ପାଇ ?
ଯେଉଁ ଆରାମ ପାଇଲେ,
ତୁମ ଚାରି ପାଖର ପୃଥିବୀ
ଆରାମ ପାଇବ
ସେ ଆରାମ ତମର କାହିଁ ?

ଯେଉଁ ହସ ଟିକକ ହସିଲେ
ତୁମ ଚାରିପାଖର ଶତସହସ୍ର ଓଠ
ହସି ଉଠିବ,
ତୁମର ସେ ହସଟିକକ କାହିଁ ?

ଯେଉଁ ଲୁହ ଟିକକ
ତୁମ ଆଖିରୁ ବୋହଲେ
ଶତ ସହସ୍ର ଆଖି
ସୀମାହୀନ ଲୁହରେ ଆର୍ତ୍ତ ହୋଇଯିବ
ସେ ଲୁହ ଟିକକ ତୁମର କାହିଁ ?

ଯେଉଁ ବନ୍ଧ ପୁଲି ଉଠିଲେ
ଗୌରବର ଗାରିମାରେ
ପୃଥ୍ବୀର ଅନନ୍ତ ବନ୍ଧ ପୁଲି ଉଠିବ,
ନାହିଁ ଉଠିବ,
ମୋହନ ଉନ୍ମାଦନାରେ,
ସେ ଗୌରବ ତମର କାହିଁ ?

ଗରିବ କବିର ଜନ୍ମଦିନ

ଗରିବ କବିର ଜନ୍ମଦିନ ! ଆସିବ ତମେ ହେ ଆସିବ ତମେ
ବନ୍ଧବେଦନା ବୁଝିବ କି ହେ ? ଆପଣାର କରି ଲେଖିବ କିଶୋ ?
କେତେ ଯେ ଝୁଆ ଜୀବନ ପରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଯାଇଛି ବନ୍ଧି
ସ୍ମୃତି ତା'ର ଆଜି ପଡ଼ୁଛି ମନେ ଥୟ ହୋଇ ମୁଁ ଯେ ପାରୁନି ରହି ।

ଜୀବନର କେତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୋର ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧ ପରି ମିଳାଇ ଗଲ
କେତେ ଯେ ଆଖାର କନକ ତରା ରୂପମାର ହେଲ ନ ପାଇ ବେଳା;
କେତେ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଯାଇଛି ମରି ପାଇନି ପାଇନି ପ୍ରକାଶ ପଥ
କେତେ ସୌରଭ ପାରିନି ଧୁଟି କେଉଁ ଅନ୍ଧାରେ ହୋଇଛି ହତ ।

କେତେ ଆଲୋକର ରଶ୍ମି ରେଖା କେଉଁ ଗହ୍ୱର ଅନ୍ଧକାରେ
ହୁଏ ଭଜିଛି କୁଟିବ ନାହିଁ ଏ ଧରଣୀ ପରେ ନିମେଷେ ବାରେ !
କେତେ ଅବଶୋଷ ବନ୍ଧିତଟେ ଚରଦିନ ପାଇଁ କାଟିବି ଦାଗ
ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଲା ପରି ଜୀବନର କେତେ ଯଜ୍ଞଯାଗ ।

ବୁଲିବି ଆଜି ଏ ଭଗ୍ନତରା କି ଲାଗି ବୁଲିବି କି ଆଶା ବନ୍ଧି ?
ଅନ୍ତରତଳ ବେଦନାଗାଥା କୂଳେ କୂଳେ ପ୍ରତି ଶ୍ରବଣେ କହି;
ଉପରେ ଆକାଶ ଦେଖ କି ତମେ ଚନ୍ଦ୍ର ତାରାରେ ନୟନ ଟେକି
ନିମେ ଧରଣୀ ବୁଝ କି ତମେ ? ଯାନ୍ତୁନା ବାଣୀ ଦିଅ କି ଲେଖି ।

ବନପ୍ରାନ୍ତର କହ କି କଥା ଦେଖାଇ କବିରେ ସନ୍ତାନୁଭୂତି
ବଜ୍ର ବଜ୍ରକୁ ଦିଅ କି ତମେ ? ମହା ଅନ୍ଧାର ଆଶାର ଦୁଃଖ ?
କଳତାନ ତୋଳି ଚଢ଼ିଲା ରାଣୀ ଶିଳ ପଦା ବନେ ଯାଉଛ ବନ୍ଧୁ
ପ୍ରତି କଳତାନ ଭିତରେ ତବ ମୋପାଇଁ ବାଞ୍ଛା ଅଛି କି ରହି ?

ବନ୍ଧୁ ଶୁଭ ହେ ! କହ ତ କହ ନାଗଗଳବେଳେ ପୁଛ ମେଲି
ପ୍ରତି ଚନ୍ଦ୍ରକା ଭିତରୁ ତବ ମୋପାଇଁ ଫସ୍ତେ ଆସମ କି ଖେଳି ?
ଦୂର ପଞ୍ଚବ ରାଜ ତମ ମହା ଧରଣୀର ଗର୍ବପରି
ମୋ କାନେ ଭୁମି କି ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରରେ ପାରିବ ଧରି ।

ଉଠିବି ଉଠିବି ପଛର ମୁଁ ଯିବିନି ଯିବିନି ଯିବିନି ମରି,
କାନେ କାନେ ମୋର କହୁଛି କିଏ ବସେ କି ଅବା ପୀୟୁଷ ଭରି !
ମୋ ଭିତରେ କିଏ ଲାବନ ଆସନ ଘନ ଅସାର ଲାଗିବ କାଟି
ମୋରେ ଆଜି କିଏ ଦେଖାଏ ବାଟ, ନିର୍ମଳ କର କଣ୍ଠା ଝାଟି ।

ଶତ ଆଲୋକର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣରେଖୁ ଚଉଦିଗେ ମୋର ହୋଇଛି ବୁଣା
ମୋରେ ଆଜି କିଏ ନିଜର ଜରି ଢାଳି ଦିଅର ତ ' ସେନେଇ ରୁନା ;
ସୁନ୍ଦର କରି ଧରଣୀ ପରେ ମୋରେ ଆଜି କିଏ ଦେଉଛି ଗର୍ବି
ଅଧରେ ମୋହର ପୁଟାଏ କିଏ ପାରିଜାତକର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଜଳ !

ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ମୁଁ ପାରୁନି ରହି ଦୂରେ ବହୁଦୂର ଯାଉଛି ଚାଲି
ପ୍ରାଣର ବେଦନା ଭିତରୁ ମୋର ଅନୁରାଧା ଝରୁଛି ଖାଲି ;
ଉଠିବି ଉଠିବି ପଛର ମୁଁ ଯିବିନି ଯିବିନି ଯିବିନି ମରି,
ମୋ ଭିତରେ କିଏ ଶକ୍ତି ଆଣେ ରକ୍ତ ରକ୍ତ ଚେତନା ଭରି ।

ଏଇ ଯେ ଚୁଟିର ପାଦୁଖାଳା ରୁଦ୍ଧ ରୁଦ୍ଧେ ମୁଁ ଏହାରି ତଟେ
ଅସୀମ ଭିତରୁ ଜନ୍ମ ମୋର ମିଶିବି ଅସୀମ ବକ୍ଷପଟେ ;
କେଉଁ ବିରାଟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲଗି ଉଡ଼ୁକୁଳ ମୋର ପରାଣ ମନ
ସକଳ ଦୁଃଖ ଅଶ୍ରୁତଳେ ଶୁଣ ମୁଁ କାହାର ବଂଶୀସ୍ଵନ ;

ବରଷ ସୃଷ୍ଟି ରହିଛି ଆଗେ, କେତେ ଉତ୍ଥାନ ପତନ ସହ —
ଶୁଣିବି କାହାର ଓଠର ବାଣୀ ; ଉଜ୍ଜ୍ଵଳା କି ପରାଣେ ବହୁ ।
ଆସିବ ମୋହର ଜନ୍ମଦିନ ଅଞ୍ଜନ କିବା ଦେଉଛ ବୋଲି
ଯାଉଛି ମୁଁ କିବା ଆବେଗଭରେ କା ଭୁଲେ ରାତିବି ସେନେଇ ଡୋରି ;

ସକଳ ମିଥ୍ୟା ସକଳ ଭ୍ରମ ସକଳ ଦୁଃଖ ଭିତରେ ମୁହିଁ
 ସେ ଯେ ଗୋ ମୋହର ପରଶ ଶି ଯାଉଛି ମୁଁ ତାରେ ଦେବାକୁ ହୁଇଁ,
 ଜୀବନ ମୋହର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଅସୀମ ହୃଦେ ଗାଇବି ଗାନ
 ବିଶ୍ଵ ସକଳରହେ ଆଜି ଜାଣିବି ହୋଇ ମୁଁ ସବୁରି ପ୍ରାଣ ।

ପ୍ରାଣର ଅଧିକାର

ତଥାପି ଆସଇ ମାୟା,
 ତଥାପି ବାସନା ଜାଗେ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ,
 ନ ଯିବାକୁ ଛାଡ଼ି ଏଇ ବୁଟୀର ଏ ଦୂର ପ୍ରବାସର ;
 ଛାଡ଼ିବାର ବେଳେ,
 ଲେଚନଯୁଗଳ ମୋର ଦୁଇ ଟୋପା ଲୁହ ଝରି ପଡ଼େ !
 ଏଥୁ ମୁହିଁ ଦେଖୁଥିଲି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସୁନେଲି କିରଣ,
 ଏଥୁ ମୁହିଁ ଗବାକ୍ଷ-ଅୟନେ ଦେଖୁଥିଲି ସୀମାହୀନ ଯାତ୍ରୀଦଳ—
 ହସି ଖେଳି ଚାଲିବାର ମଧୁ ଆଳାପନେ ।
 ବରଷାଋତୁରେ ଏଥୁ ଏକାକୀ ମୁଁ ପଡ଼ୁଥିଲି ଶୋଇ ।
 କେତେ ସ୍ଵପ୍ନ ମନର ଗହ୍ଵରେ ମୋର ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ !
 ଏଥୁ ମୁହିଁ ଲେଖୁଥିଲି ମୋହନ କବିତା
 କେତେ ସୁଖ ଦୁଃଖ କେତେ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାର ଡେଉଁ
 ମେଲଇ ମେଲଇ ! !

ଏଥୁ ମୁହିଁ ଫୁଟି ଫୁଟି ଆସୁଥିଲି
 ଚୁପ୍‌ଚାପ୍‌କଳିକା ପରି ବର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧ କରି ବିକାରଣ ;
 କେତେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟଜନ ପରିଜନ ଭୁଲେ
 ରହିଥିଲି ସୀମାହୀନ ମୋହନ ବନ୍ଧନ ! !
 ଏଥୁ ମୁହିଁ ହସି ଥିଲି କାନ୍ଦୁ ଥିଲି,
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟର କଠୋରତାମେଲେ,
 କାଟିଥିଲି କେତେ ଦିନ କେତେ ରାତି,
 ଏଥୁ ଦିନେ କାହାକୁ ମୁଁ କରିଥିଲି ଜୀବନର ପ୍ରିୟତମ ସାଥୀ ! !

ଏଇ ସୁଦ୍ଧ କୁଟୀରର କାନ୍ଥ ବାଡ଼ି ମାଟି ଦୁବଘାସ—
 ପାହାଚ ଅଙ୍ଗନ,
 ସକଳର ସହ ରହିବି ମୋ ଜୀବନର ମୋହନ ବନ୍ଦନ ;
 ଏ ବନ୍ଦନ କାଟି,
 କେମନ୍ତେ ବୁଆଡ଼େ ଯିବି ?
 କୋହ ଆସେ ବୁକୁଡ଼ଲେ,
 ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତେ ଅଶ୍ରୁ ଉଠେ ଶୁଦ୍ଧ !
 ତଥାପି ଯିବାକୁ ହେବ, ତଥାପି ତ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ହେବ ଏଇଥର,
 ମୋ ଅନ୍ତର ଅଧିକାର ଯୁା' ଉପରେ ଯେତେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ,
 ଏ କିନ୍ତୁ ମୋହର ନୁହେଁ ଆଉ ଜଣକର !
 ହେଲେ 'ମଧ୍ୟ ଏ ଧମାକାର ଆପଣାରୁ ବଳି, ଅତି ଆପଣାର !
 ବୁଝିଲେ ଏହାକୁ ଲବେ ଧମାକା କମ୍ପନ ଜାଗେ
 ମୋ ଶୋଣିତେ କମ୍ପା ବାର ବାର ?

ହେ ମୋର କୁଟୀର ! ସୁଦୂର ପ୍ରବାସବାସେ,
 ତୁମେ ମୋର ପ୍ରାଣର ବନ୍ଧୁରୁ ବଳି—
 ଆହୁର ନିଜର !
 ଯାଉଛି ମୁଁ, ଥାଅ ତମେ !
 ମୁଁ ତୁମଠୁ ଆଜି ସିନା ରହିବି ବଞ୍ଚି ନା ହୋଇ,
 ମୋ ଅନ୍ତରେ ବନ୍ଧା ତୁମେ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର !
 ଅସୀମ ଏ ବିଶ୍ୱମୋର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରହିଅଛି ଘେରି,
 କେତେଟି ବୁଲିବି ମୁହିଁ
 କେତେଟି ଚାଲିବି ଯୁଗେ ଦୁଃଖେ ହସି ଖେଳି,
 କେତେ କାହାଠାରୁ ପାଇବି ମୁଁ
 ଆଦର ସୋହାଗ ମଧୁ ସମ୍ବନ୍ଧନା ;
 ଥିଲେ ଏ ଜୀବନଟିକ
 କେତେ ଶିଶୁ ବଢ଼ଇବ ଆସିବାର ଅଛି ସମ୍ଭାବନା !

ଏ ସମସ୍ତ ଭିତରେ
 ସବୁ ଆତ୍ମୀୟରୁ ବଳି ପରମ ଆତ୍ମୀୟ ଭଳି
 ବସ୍ତୁତ୍ବ ତୁମେ ମୋର ଏଇ ବୁଝିଲେ,
 ପ୍ରାଣର ଅଧିକାର, ମନତାର ଅଧିକାର,
 କି ବରଷ ! କି ସୁନ୍ଦର ! !
 ଆଉ ତା' ପାଖେ,
 ଶରଣାର ଅଧିକାର
 କି ଭୁଲ ! କି ନଗଣ୍ୟ ! କି ପ୍ରାଣହୀନ ! !

ନାହିକ

ଜୀବନପଥପରେ ଚାଲିବ ଯେତେ ଦୂର ଏକାକୀ ନିଉକାଟି ବାହା
 ଚାଲିବେ ଚାଲି ; ତୁମେ ଆହୁରି ଚାଲିଯାଅ ଜୀବନ ଚାଲିବାର ପାଇଁ
 ଜୀବନେ ଧନେ ତମେ ଲାଗିବ ସେଇଥିରୁ ଯା'ଲଗ ଏଇ ଅଭିଯାନ
 ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ି ନାହିଁ ଆଗରେ ଦେଖି କୋଟି ଶ୍ରେଣୀ ସଙ୍କଟ ଥାନ ;

ଆହୁଲ ଗୋଟିମାର ଟିକିଏ ଗଲେ ଚାଲି, କେତେ ସେ ଖୁସିନାହିଁ ଲାଗେ !
 ସେଇତ ଜୀବନର ପରମ ସମ୍ପଦ, ତା'ଘେନି ଚାଲି ଆଗେ ଆଗେ ;
 ଯେତକ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିବ ଅନୁରାଗ ସେତକ ପଥଯିବ ଦିଶି,
 ପଛକୁ ଚାହିଁ ନାହିଁ ପଛରେ କିଛିନାହିଁ ଅଗରୁ ଚାଲି ଦିବାନିଶି,

ବାଧୁଟ ବେଶି ବେଶି ବାଧୁବ ବାଧୁବତ ପରୁଆ କଥା ସେଥିଲାଗି ?
 ଆସିବ ବହୁବାଟ, ଚାଲିବ ବହୁବାଟ ଜୀବନ ଅମୃତ ମାଗି ।
 ଅନ୍ଧପଥେ ତମେ, ରହୁକ ଯିବ ମନେ ଭାବୁତ ବସି ବାରବାର
 ସାଥରେ କେହିନାହିଁ ସାହାସ ଦେବାପାଇଁ ଆଗରେ ମହାପାରାବାର ।

ଗରଜି ଆସେ ତେଉ ପ୍ରଳୟ ବାଢ଼୍ୟାରେ ପାହାଡ଼ ପରି ରୂପ ଧରି,
 ଯାଉତ ଯାଉତ କି ଭୟ ଓ ଅବସାଦେ ଏକାକୀ ଜୀବନରେ ଥରି ?
 ନାହିଁତ ସାହାସାଥୀ ଦମକ ଯାଏ ଛୁଡ଼ି, ବିପଦ ମାଡ଼ିଆସେ ଖରେ
 ସେ କେଉଁ ଦୂର ଭୁଲି କିଛି ତ ଦିଶେନାହିଁ ଅଥୟ ପ୍ରାଣ ମହା ଡରେ ।

ପଛରୁ ଫେରିଯିବ ଅଥୟ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ କି ତୁମ ଦେହ ମନ ?
ଅଥବା ବୁଡ଼ିଯିବ ଏ ମଝି ଗଣ୍ଡରେ ଜାଣିବେ ନାହିଁ କେହି ଜନ,
ଭାଲେଣି କରକାର, କି ଅଛି ଦରକାର ? ଚାଲିଯେ ନଉକାଟି ବାହା,
ବୁଡ଼ିଲେ ବୁଡ଼ିଯିବ, ଦୁଃଖ କିବା ଅଛି ? ପଛରୁ ଆଉ ଫେରନାହିଁ ।

କାହାରୁ ଖୋଜୁଅଛ ? ଯାହାରୁ ଦୂରେ ତୁମେ ହିଁ ତୁମର ତ ସାଥୀ,
ତୁମେ ହିଁ ତୁମରତ ଦୃଢ଼ ଜାଳିଯିବ, କାଟି ଏ ମହା ଅମାରତ ।
କି କଥା ଭାବୁଅଛ ? ଚାଲିଯେ ଚାଲି ଚାଲି, ସୁଦୂରେ ନଉକାଟି ବାହା
ତୁମେହିଁ ଚାଲିବ ତ ଅସୀମ ଏଇପଥେ ପଛରୁ ଆଉ ଫେରନାହିଁ ।

ସାହସ ଧରି ମନେ ଚାଲିବ ଚାଲିବ ତ ଅଟକି ଯାଅ ପୁଣି କଥା ?
ଖଣ୍ଡେଦୂର ଯାଇ ଚମକି ଚାଲି କାହିଁ ? ଯାଉଛି ଦବି ତୁମ ହୁଆ ।
ଆଉ ମୁଁ ପାରିବିନି, ଆଉ ମୁଁ ସାରିବିନି, ଏ ଦେହ ମନର ଯେ ବଳ
କଅଣ ଦେଖି ତମେ ଏଭଳି କ୍ଷଣ କ୍ଷଣ ହେଉଛ ଦୁଃଖତର ?

ଚାଲି ହେ ! ଚାଲି ! ଚାଲି ! ଆହୁର ସମ୍ଭାଳ ଯେତେ ଯା ପଥେ ଆସିପଡ଼େ
ଆହୁର ଆସିବ ତ ଜୀବନ ବିକଳ କରିବାପାଇଁ ମହା ତଳେ
ସେ ଲାଗି କାନ୍ଦିବ ? ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ି ହେବ ? ସେଥିରେ ଲାଭ କିଛି ନାହିଁ
ଚାଲି ହେ ! ଚାଲି ! ଚାଲି ! ଅସୀମ ଜଳଧରେ ଏକାକୀ ନଉକାଟି ବାହା;

ତୁମେ କି ବିଚାର, ଆହୁର ବିଚାର ଗଣ୍ଡେ ରଖି ତମ କର
କେତେ ଯେ ଆଶା ମୋର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟର୍ଥ ଓ ବିକଳତର !
ହସେ ମୁଁ ହସେ ଖାଲି, ତୁମର କଥା ଭାଲି ଚାଲି ହେ ! ଚାଲି ଚାଲି ଚାଲି
ଆସିବ ଯେତେ ବାଟ ସଙ୍ଗେ ଧରି ଆଟ, ପାଇବ ଯାହା ପାଇବାର ।

ଛୁଟିରେ ହାତ ଦେଇ ପାରିବ କେବେ କହି ପାଇବ ତୁମେ କିଛି ହେଲେ
ଆହୁର ପାଇବ ତ, ଆହୁର ଚାଲିବ ତ, ଲକ୍ଷ କୋଟି ତେଜ ମେଲେ !!!
ପୁଣି ତ ଚାଲି ଅଛ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ, ସୁଦୂର ସେଇ ବେଳା ଭୁଲି
ଓଁକାରରେ ତବ କାହାର ଡାକ ସତେ ଯାଉଛି ବାର ବାର ଛୁଇଁ !

ତୁମର ପାଇଁ ସେ ତ ହୋଇଛି ଉତ୍ସବ ନିଦ୍ରା ନାହିଁ ତାର ଆଖି,
ଦେଖିବ ଓଠେ ହାସ, ପବନେ ଉଠାସ, ନିମିଷେ ମିଶିଗଲେ ପାଖେ ।
ଯାହାରେ ଖୋଜି ଅଛ, ଯାହାରେ ଖୋଜୁଅଛ ଚାଲିବ ତୁମେ ଯାହା ଲାଗି
ଚନ୍ଦ୍ରବାଳତଳେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରବି ପରି, ସେ ଉଠୁନି ବାରେ ଜାଣି !

ତୁମର ଜାଗରଣେ ତାହାର ଜାଗରଣ ତୁମର ହାସେ ତାର ହାସ
 ତୁମର ଯାହାର ଅସୀମ ବେଦନାରେ ତାହାର ଫୁଟି ଉଠୁଅଛି !
 ଖୋଜୁଛ ତୁମେ ଯା'ରେ ଅସୀମ ଶରଧାରେ

ତୁମରେ ସେ କି ଖୋଜୁ ନାହିଁ ।

ତୁମେ ଯେ ତାହାପାଇଁ ସିଏ ଯେ ତମପାଇଁ, ଚାଲି ହେ ନଉକାଟି ବାହା ।

ଛୋଟ ନଈ

କେତେ ଦୂରୁ କେତେ ଦୂରେ ଯାଉଥିଲୁ ବନ୍ଧୁ !
 କି ଅବୋଧ ବାଣୀ କହି ମହାଶୂନ୍ୟ କାନେ,
 ସେ କେଉଁ ଅନାଦି କାଳୁ ମୋର ଛୋଟ ନଈ
 ଏ ଭଳି ଯାଉଛି ଚାଲି ମୁଁ ତ ନାହିଁ ଜାଣେ ।

ଦେଖିଥିବୁ ଛୋଟ ନଈ ଦେଖିଥିବୁ ମୋର !
 ଅସହାୟ ବାଳକାଟି କା' କୋଳ ସଙ୍ଗାଳି
 ତୋ କଳେ ବାସନ ମାଜି ନେହୁଁ ଲୁହଧାର —
 ତାଳିବାର ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟଥା ନ ପାରି ସମ୍ଭାଳି ।

କେ କହିଛି ଦୁଇକଂସା ଖାଉଥିବୁ ଖାଲି
 ପୋଲଧନ ପାଇଛୁ କି ? କରୁଛୁ କାମ ?
 ମହାଶୂନ୍ୟ ଚାହିଁ ସେହୁ ଯାଉଥିବ ଭାଳି,
 ସବୁଠୁ ନିଠୁର ବଡ଼ ଏ ଅନାସ୍ତ ପ୍ରାଣ ।

ଦେଖିଥିବୁ ଛୋଟ ନଈ ଦେଖିଥିବୁ ନିକି ?
 ଓଷଦ ନ ପାଇ ଟୋପେ ଭେଣ୍ଟା ବସୁଧର —
 ସେ କେଉଁ କୃଷକ ପିଲା ବୁଜିଅଛି ଆଖି,
 ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀ ରହିଛନ୍ତି ଚାହିଁ ଜଳ ଜଳ !

ତୋ ଘାଟେ ଜଳୁଛି ଚିତା ଶିଖା ମେଲି ନଭେ,
 ଶୁଖୁଛି କୁଟୀର ଭରି ଭେଳ ହୃଦନର,
 ଏଇଭଳି କେତେ ପ୍ରାଣ ନିଭଇ ମାରବେ
 କେ ବୁଝୁଛି ଦରଦ୍ରର ବ୍ୟଥା ଅନ୍ତର !

ଦେଖିଥିବୁ ଗ୍ଲେଟ ନଈ ଖରେ ତୋର ଚାଲି—
ଆସୁଥିବ ବଳିମାଳୁ ମୁଲିଆ ବାସୁଡ଼ା
ପକମାଟି ସଲବଲ ଦିନ ସାରା ଖାଲି,
ହଂସା ଉଡୁଥିବ, ଦଶୁଥିବ ଦରମସା ।

ଭାଙ୍ଗୁଥିବ ଘରର ଗଲେ ମୁଲ-ଗଣ୍ଡିକରେ,
ଆଣିବ ସୋରଷ ଲୁଗା, ଚାନ୍ଦଲ ବା କାଠ,
ଘରେ ଆଠଜଣ କାହୁଁ ଚଳିବେଇ ଉଲେ
ଅଶ୍ରୁକ୍ତି ତ ଯେତେ ଅରଜିଲେ ଏଇ ହାତ ।

ଦେଖିଥିବୁ ଗ୍ଲେଟ ନଈ ଦେଖିଥିବୁ ନିଜ ?
ବେଦନାର ମସୀରେଖା ତା' ଦରିଦ୍ରଭାଲେ
ସୁଖ ସରଗର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମାୟା ଝିକମିକ
ତା' ମୁଖ ମଣ୍ଡଳ ଆଉ ହେଲ ନାହିଁ ବାରେ !

ସେ ପାହାଡ଼ କାନ୍ଥ ଡେଇଁ ଆସିବାର ବେଳେ
ଦେଖିଥିବୁ ବାର ବାର କରି, ଗ୍ଲେଟ ନଈ !
ପିଲଠାରୁ ବୁଡ଼ାଯାଏ କାଠଗେଛୁ ଶିରେ
ଆସୁଛନ୍ତି, ସ୍ଵେଦବିନ୍ଦୁ ଅଙ୍କୁ ଯାଏ ବହି ।

କେ' କହୁଛି ଚପରଣୀ ଆଜି ଧରିଥିଲେ
ନେଇଥାନ୍ତା ସବୁରିଠୁ ନିଶ୍ଚେ ଅଣେ ଅଣେ,
ଆନ କହୁ ରଖିବ ସେ ମୋର କଟୁରୁରେ
ପଇସା ନ ଦେଲି ବୋଲି ଦିନେ ବଡ଼ ବଣେ ।

ନିଃସ୍ଵର ଉପରେ କେତେ ହୁଏ ଅନାଚାର
ଦେଖି ଦେଖି ଆସୁଥିବୁ ମୋର ଗ୍ଲେଟ ନଈ !
ଏ ମାଟି ଉପରେ କେତେ ତପ୍ତ ଲୁହଧାର—
ଝରିପଡ଼େ କେହି କେବେ ତିଳେ ନ ବୁଝଇ ।

ଦେଖିଥିବୁ ଗ୍ଲେଟ ନଈ ତୋର ଖରେ ଖରେ
ଆସୁଥିବେ କନ୍ଦବାଲା ଫଳମୂଳ ବିକି
ସତ୍ୟ ସାରଳର କିବା ମୁଢ଼ି ଧରଣୀରେ ।
ଜାଣନ୍ତି କରବାର ଛଅ ନଅ ଟିକି ।

ପ୍ରତିପଦେ ତାଙ୍କୁ ଆହା ଭୁଲଇ ଭୁଲଇ
 କିଏ କେତେ ପଥେ ଘାଟେ ଦେଉଥିବେ ଠକି,
 ଶଠତା ଭିତରେ ହାୟ ଖବନ ଖେଳାଇ
 ଅମୃତ ଧରାରେ କିଏ ଭୋଗି ପାରିବ କି ?

ଫେରିବାର ବେଳେ ଆହା କି କରୁଣବାଣୀ
 କହୁଥିବେ “ଠକି ଦେଲୁ ! ଆଉ ଆସିବାନି ।”
 ସତ୍ୟସମାଜର ହାୟ ଏ କି ସମ୍ବତାନ ?
 ମଣିଷ ବୁଝୁର ବ୍ୟଥା ନାହିଁ ପାରେ ଜାଣି ?

ଆଜି ଏ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତୋର କୂଳେ କୂଳେ ବୁଲି
 ପୃଥିବୀ ଅନନ୍ତ ବ୍ୟଥା ବୁଝୁଛି ହୃଦୟେ,
 ସିନ୍ଧୁ ହୋଇ ଆସେ ମୋର ନେତ୍ର, ଲୁହେ ପୂରି,
 ତୋର ପ୍ରତି ଉର୍ମିରେ ମୁଁ ଖାଲି ଚାହିଁ ରହେ !

ଏ ଦୁଃଖର ହେବ କେବେ କହ ସମାଧାନ ?
 କହ ଛୋଟ ନଈ ମତେ କହ ମୋର କାନେ ।
 ଜାଗିବ ସବୁର କଣ୍ଠେ କେବେ ମଧୁଗାନ ?
 ଭାଳିବୁ ଏ କୂଳେ ତୋ’ର ତାହାରି ସନ୍ତାନେ ।

ମଣିଷ ବନ୍ଧ ଲେଡ଼ା

ବୁଲିତ ଏଇ ପାହାଡ଼ ତଳେ, ଚାଲିତ କୁହ ଏମାଟି ଗୋଡ଼ି,
 ବାଳୁଡ଼ାବେଳେ ନଗ୍ନ ଦେହେ ଖେଳିତ ଏଇ ଗଛରେ ଦୋଳି ।
 ଏ ନଈ ବାଲି ଉପରେ କେତେ ଖୋଇତ ତମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଯାମେ
 ଶୁଣିତ ଗୋପ ବାଳକ ବେଣୁ , ଗୋଧନ ଟିପାଣବଦ କାନେ ।
 ଏଇସେ ଭୁମ ପଲ୍ଲି ଗାଆଁ
 ପାଳିତ କିବା ଭୁମର ମାଆ,
 ଏହାରି କୋଳେ ଆସିତ ବଢ଼ି ବସିଭରା ସେନେହଦାନେ
 ଏସବୁ କ’ଣ ବିସୋର ଦେଲ ? ସ୍ବଭାବିକ ମନେ ପଡ଼ୁନି ଧାନେ ?

କିଏ ସେ ଧନୀ, ଗର୍ଭାବ କିଏ, କିଏ ସେ ଅବା ଭିକାରୀଟିଏ,
କାହାର ଅଛି, କାହାର ନାହିଁ, କେ ମୂଲ୍ୟାନ୍ତରୀ ଜୀବକା ନିଏ
କାହାକୁ ତୁମେ କରିବ ଭଲ ଡାକିବ ମାମୁଁ ମଉସ କା'ରେ
କିଏ ସେ କେତେ ସେନେହ ମାୟା

ନାହାନ୍ତି ରଖି ତୁମରଠାରେ ।

ଏମାନଙ୍କୁ ନିମିଷେ ଚାହିଁ,

ଦୃଶ୍ୟରେ ନାକ ଟେକିବ କାହିଁ ?

ଏଇମାନଙ୍କ ହାତରେ ତୁମେ ଆସିବ ବଢ଼ି ମନେ କି ପଡ଼େ ?

କି ବଡ଼ପଣ ଦେଖାଇ ହୁଅ ଏଇମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ?

ସାମାନ୍ୟ ଏ ଲୁଗାଟି ପିନ୍ଧ ଏ ମାଟିପରେ ଚାଲିବାପାଇଁ—

ଟିକିଏ ବାଟ, ତୁମେ ଭାଙ୍ଗିବ, ଖ୍ୟାତିରେ ବାଧା ଆସିବ ନାହିଁ ?

ଅଜ୍ଞାତ କି କାମ ତୁମେ କରିବ କହ ଏ ମାଟି ଲାଗି,

ଏ'ମାଟି ଦୁଃଖେ ଯା' ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଟିକିଏ ବ୍ୟଥା ଉଠୁନା ଜାଣି !

ତୁମେ ତ ନୁହ ଅଜଣା କା'ର,

ତୁମେ ଏ'ମାଟି ଶୋଣିତ ଧାର,

ଭିନ୍ନ କରି ନିଜକୁ ତୁମେ ଦେଖିବ କିମ୍ପା ଏ ମାଟିପରେ,

କି ସମ୍ମାନ କିଏସେ ଦେବ ତୁମର ବେଶ ଆଡ଼ମ୍ବରେ ?

ଖାଲି ମଣିଷ ବସ ଲେଉଟା ଦରଦ୍ର ଏ ପଲ୍ଲି ପାଇଁ,

ଶତ ଅଗ୍ରବ ନିଷ୍ପେଷଣେ ଯାହାର ଶିର ନିଭଇ କାହିଁ ।

ହଜାର ହଜାର କଙ୍କାଳର ଶୁଭ୍ର ଖାଲ ଆର୍ତ୍ତନାଦ,

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ କି ଅବସାଦ ।

ଆଡ଼ମ୍ବର ପୋଷାକ ବେଶ

ଖୋଜେନା ଗାଁ, ଖୋଜେନା ଦେଶ,

ସେ ଖୋଜେ ଶତ ସ'ସ୍ର ବସ, ସେନେହ ଦୟା ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୋଲା,

ଦେଖାଇ ହେବ ଆଡ଼ମ୍ବର, ଦେଖିବ କିଏ ଅଛୁ କା' ଡୋଳା

କେତେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷତ୍ତ୍ୱ

ସେ ତ ମୋରେ ଖୋଜୁଥିବ
 ନିଦ ଯେବେ ଯାଇଥିବ ଭାଜି !
 ସେତ ମୋରେ ଡାକୁଥିବ
 ନେହୁ କେତେ ଲୁହ ତେଜି ତେଜି !
 ସେତ ମୋରେ ଉତ୍ପସ୍ଥ ନୟନେ
 ଚାହିଁ ଥିବ ବାର ବାର କରି,
 ମୋରେ ନାହିଁ ଦେଖି ସେ'ତ
 ବୁଲୁଥିବ ପ୍ରତିଜନେ ପରୁର ପରୁର ।

କିଏ କେତେ ଆସୁଥିବେ ଯାଉଥିବେ,
 ସକଳରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ,
 ଭାଜୁଥିବ ଏମାନଙ୍କ ମେଲେ
 ସେ ନାହାନ୍ତି ଗଲେ ତେବେ କାହିଁ ?
 ତା' ଶିଶୁ ଅନ୍ତରତଳେ କଳ୍ପନାର ମୋହନ ତରଙ୍ଗ
 ଉଠୁଥିବ କେତେ ବାର ଫୁଟି !
 ବୁଝାଇଲେ ବୁଝୁ ସେ ନ ଥିବ,
 ଡାକୁଥିବ ମୋରେ କରି ପାଟି !!

ତାରେ ଚାହିଁ ଶିରେ ତା'ର—
 ସେନେହ ପରଶ ବୋଲି ଆସିଥାନ୍ତି ହେଲେ !
 ତା' ଅଜ୍ଞାତେ ଆସିଲି କିମ୍ପାଇ ?
 ଦୂରଦେଶେ ବସି କେତେ ଭାଲେ !!
 କିମ୍ପାଇଁ ନିଠୁର ହେଲି ?
 ତା' ଅନ୍ତରେ ଦେଲି କିମ୍ପା କଠୋର ଆଘାତ ?
 ମୋରେ ନାହିଁ ଦେଖି ସେନ
 ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ, ଖାଉଥିବ ନାହିଁ ମୋଟେ ଭାତ ।

କାନ୍ଦୁଥିବ, ରୁଷୁଥିବ, ଗଡ଼ି ଯାଉଥିବ—
 ଭୂଇଁ ପରେ ବାଉ ବାଉ କରି
 ତା' ଅନ୍ତର ଅମୃତ ବାରିଥିବ ଦେଉଥିବ—
 ଉଦ୍‌ବେଳିତ, ମୋରେ ପାଶେ ରଖିବାକୁ ଧରି,
 ମୁଁ କନ୍ତୁ ପାରିଲି ନାହିଁ ରହି
 ଅଦେଶରେ ଅଜଣାରେ ତା'ର
 କିମ୍ପାଇଁ ଆସିଲା ଚାଲି,
 ତା ମମତା ପ୍ରତି ଏକି ମୋର ଅବରୁ !
 ମମତା ମମତା ଖାଲି ବିରାଟ ମମତା
 ଆଦି ଅନୁସ୍ଥାନ ସେ ସେ ମହା ପାରିବାର
 କିମ୍ପାଇଁ ଆସିଲି ଶୁଦ୍ଧ ?
 ତହିଁରେ ସିନାନ କରିବାର ପୁଣ୍ୟ ଅଧିକାର;

କେତେ ସିଏ ଡାକିଥିବ, କେତେ ସିଏ ଖୋଜିଥିବ,
 କେତେ ସିଏ ଚାହିଁଥିବ ମତେ,
 ଦାଣ୍ଡପଟେ ବାଡ଼ିପଟେ କେତେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖୁଥିବ !
 ତାର ସ୍ମୃତି ମନ ପଟେ
 ଆଶା ନିଆଶାର କେତେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳ
 ଯାଉଥିବ ଘଟି,

ମୁଁ କିମ୍ପା ଆସିଲି ଲୁଚି
 କେତେ ନିଷ୍ଠୁର ପାଲଟି !
 ମୋର କିମ୍ପା ତାହା ପ୍ରତି
 ଏ ଶଠତା, ହୃଦୟାନ କାରବାର ନିଦାରୁଣ ତମ ?
 ମୁଁ କିମ୍ପା ତା ନିର୍ମଳ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାରେ
 ଦେଲି ନାହିଁ ସମ୍ମାନ ପରମ ?
 ଅନ୍ଧର ଜୀବନ ମୋର କେମନ୍ତେ ପାରିବ ତୋଳି
 ସରଗର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ପାରିଜାତ ?
 ତାପଦର୍ପ, ଏ ଅନ୍ତର କେଉଁ ମନ୍ଦାକିମ୍ପାଜଳେ
 ଆପଣାରେ ପାରିବ ବା କରି ପରିସ୍ଫାତ ?

ତା' ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁ ଦୁଇ ଧାର ଦେଇଥାନ୍ତି ପୋଛି,
 ତା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଧର ତଳୁ ଅମୃତର କଥା ପଦେ
 ପାରିଥାନ୍ତି ଶୁଣି,
 ସିଏ ମୋରେ ଚାହିଁ ଥାନ୍ତା, ମୁହଁ ତାରେ ଚାହିଁ ଥାନ୍ତା,
 ଦହେ ଆମେ ଦୁଇଆଡ଼େ ଯାଉଥାନ୍ତୁ ଚାଲି,
 ଜଣେ ଆନ ଜଣକରେ ପ୍ରାଣର ଅନନ୍ତ ଅର୍ଘ୍ୟଟିକ ବାଢ଼ି !
 ପ୍ରାଣର ଏ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ,
 ପ୍ରାଣର ଏ ଦେଖା ଓ ସାକ୍ଷାତ,
 ପ୍ରାଣର ଏ ଆଶା ଅଭିଳାଷ,
 ପ୍ରାଣର ଏ ମୋହନ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ,
 —ସକଳରେ ନିର୍ମମେ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ —
 ଚାଲି ଆସିବାରେ, ଏ ଜୀବନେ କାହିଁ ମିଳା କହ ?
 ଏ ଜୀବନ ଲାଗେ ଆଜି କେଡ଼େ ଦୁର୍ବିଷଦ୍ !

ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ

ନିବିଡ଼ ଶୁଷ୍କ ଅନ୍ଧକାର ମୁହଁକୁ ଦିଶେନି ମୁହଁ
 ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ-ବରଷା ଆସେ

କହଇ ବାତ୍ୟା ସୁଅ !

ବଜ୍ରର ସେ'ସେ ଗୁରୁ ଗରଜନ

ତମକାଇ ଦିଏ ପ୍ରତି ଜନମନ ।

ଆକାଶ ଅବନୀ ଘନ ଅନ୍ଧାର ପୁରୀ,
 ନାହିଁ ତ ଆକାଶେ ରବି ଶଶି ତାରାଗ୍ରହ,
 ପାଛୁ ମୁଁ ଆଜି ଚାଲିଅଛି ଏକା ଏକା
 ବେଦନା ମୋହର ବିରାଟ ଦୁର୍ବିଷଦ୍ !

ପଥ କାହିଁ ? ପଥ କାହିଁ ?

ବିରାଟ ଭୁବନେ କିଭଳି ଚାଲିବ ।

କାହାର ଆଶ୍ରା ପାଇ !!

ନିବିଡ଼ କୃଷ୍ଣ ବାରିଦେ ଆକାଶ ତଳ
ରୁହିଁ ହୁଏନାହିଁ ଶୁଷ୍କ ଶୁଷ୍କତର !
ଚଉଦିଗ ଖାଲି ଆଶ୍ରୟହୀନ ଲାଗେ,
ପଥ ଅଣ୍ଟାଳି ଚାଲିପାରେ ନାହିଁ ଆଗେ ।

ଏତିକି ବେଳେ କେ' ଯୁଦ୍ଧ ଆଲୋକକଣା
ଜଳି ଜଳି ଆସେ କହି କହି ମତେ
“ବାଟ କି ହେଉଛି ବଣା ?”

କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଁ ଅତି ନାହିଁ ମୋ ସମାଜେ ଥାନ
ଦିଏନି ମୋରେ କେ' ଗଉରବ ସମ୍ମାନ !
ମୋର ପ୍ରଶସ୍ତି ଯାଏନି ବନ୍ଦୀ ଗାଲ,
ଆଦର ସେନେହ ମୁଁ କାର ପାରେନି ପାଲ !

ଧରଣୀ ନିତ୍ୟ ଉପହାସ କରେ ମୋରେ
ବିରାଟ ଶକ୍ତି ନାହିଁ ମୋର ଧରା ତଳେ;
ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଘୋର ସଙ୍କଟବେଳେ
ସାହା ସାଥୀ ସେବେ ମିଳେନାହିଁ ଜଣେ ହେଲେ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଁ ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ବିଭବ ସହ
ଠିଆହୁଏ ଆସି ନାହିଁ ଥାଉ ପରିଚୟ !

ମୋରେ କିଏ ଜାଣୁ ଅଥବା ନ ଜାଣୁ ମତେ,
ଠିଆହୁଏ ଆସି ସବୁର ବିପଦ ପଥେ;
କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋହର ଘୃଣିତ ଜାଳ ଦେଇ
ପଛା ଦେଖାଏ ଯାଅ ଏଇ ବାଟ ଏଇ;

ନ ହୁଏ ନ ହୁଏ ମୁହିଁ ରବି ଶଶି ତାରା
ପଡ଼ି ରହିଥାଏ ମାଡ଼ି ଏ ବିପୁଳ ଧରା
ମହାଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ସବୁର ବନ୍ଧୁ ହୋଇ
ଧନ ବାହିନୀ ଅବସନ୍ନ ମୁଁ ନୋହି;

ନ ଦିଅ ନ ଦିଅ ଗଉରବ ସମ୍ମାନ
ଆନନ୍ଦେ ମୁହଁ କରି ନିଏ ମୋର କାମ ।
ଗୁଲହେ ପାନ୍ଥ ! ଗୁଲ ଗୁଲ ଗୁଲ ଗୁଲ !
ଭୟ ନାହିଁ ମୁହଁ ଅଛି ତବ ଆପଣାର ।”

ନିରଞ୍ଜନ

ହେ ଘନ ଅରକ୍ଷ ଶିଶୁ ! ନିରଞ୍ଜନ ! ଶୂନ୍ୟ କରି ଦରଦ୍ର କୁଟୀର
ଅସମୟେ ଗୁଲଗଲ ! ସବୁର ନୟନୁ ବୋହେ ଅସରନ୍ତ ନୀର !
ନନା ଯାଇଥିଲେ ଗୁଲି,
ବିଧବା ଜନନୀ କୋଳେ ବଢ଼ିଥିଲ ଦୁଃଖେ ଦୁଃଖେ ମହାଦୁଃଖେ ତମେ
ଦରଦ୍ର ଖୁଜୁତା ତବ ପାକୁଥିଲେ, ପୋଷୁଥିଲେ,
କେତେ କାଳ କେତେ ଦୁଃଖେ ନିଃସ୍ୱ ଅରଜନେ !
ତୁମକୁ ନିୟତ ଚାହିଁ, ସବୁ ଦୁଃଖ ଯାଉଥିଲେ ଭୁଲି
ତୁମେ ଥିଲ ତାଙ୍କ ଆଶା ଭରସାର ଥଳ;
ତୁମର ଦରୋଟି ବାଣୀ,
ତୁମର ବିନୟ ପ୍ରାଣ,
ତୁମର ସେ ଟିକି ହୃଦୟର ଅସରନ୍ତ ସେନେହ ମମତା —
ଏ ସକଳ ଚାହିଁ,
ତୁମ ସାଇ ପଡ଼ିବାର ସକଳେ ତୁମକୁ କେତେ ପାଉଥିଲେ ଭଲ !!
କେଉଁ ପଲ୍ଲବର ସଜ କଇଁ-ଫୁଲଟିଏ ପରି,
ହସୁଥିଲ, ନାଚୁଥିଲ, ଖେଳୁଥିଲ ମନ ବିନୋଦନେ
ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ହାୟ ଗୁଲଗଲ ସେ ପାର ଭୁବନେ ।

ଲୁଗାପଟା ରହିତ ସେପରି, ବହି ସ୍ଥେଟ, ସବୁ ଥୋଇ ଅଛ,
ସତେ ଅବା ଯିବ କାଲି ପଡ଼ିବାର ପାଇଁ !
ତୁମ ଟିକି ହାତ ଲେଖା ଚଠିଖଣ୍ଡ ପିୟୁଷଙ୍କ ଲାଗି—
ରହିଅଛି ଡାକଘରେ ପଡ଼ିବାକୁ ତୁମକୁହିଁ ଚାହିଁ;

ଭାତ ହୋଇଥାନ୍ତା ବଡ଼ା, ଦରଦ୍ର ଜନମା ଖୋଜୁଛନ୍ତି ଆତୁରେ ତୁମରେ,
 ତୁମର ପାଦଗହ୍ମ, କି ଫୁଲର ଟିକି ଟିକି ପାଦ !
 ପଡ଼ିଅଛି କୁଟୀର ଚଉଁର ।
 ତୁମର ମୋହନ ମୁଖି ସବୁନେତ୍ରେ ରହିଅଛି ହୋଇ ଢଳ ଢଳ
 ଟିକି ଟିକି ପିଲେ ତୁମର ଯେ ସାଜସାଥୀ
 ସତ୍ତ୍ୱେ ଅଛନ୍ତି ରହି, ତୁମ କଥା ଭଳି ନିରନ୍ତର,
 ତୁମେ ହାୟ ଚାଲିଗଲ କାହିଁ !

ତୁମ ଲାଗି, ଘର ଲାଗି, ସାଇ ପଡ଼ିଶାର ଲାଗି,
 ଅସୀମ ଏ ଦୁନିଆର ଲାଗି,
 ତୁମେ ଆଉ ଫେରିଲ ତ ନାହିଁ ।
 ତୁମେ ଆଉ ନେତ୍ରେ ଫେଇ ଟିକେ ହେଲେ ଚାହିଁଲ ତ ନାହିଁ !!
 ଦରଦ୍ର ଯେ ଖୁଡ଼ୁଡ଼ା ତୁମର
 ସ୍ବଳେ ବହି ତୁମରେ ଯେ କେତେଥର ନେଇଥିବେ
 ନାଟ ଜାତ ପୁନଃ ପଦ ଦେଖାଇବା ଲାଗି,
 ସେଇ ସ୍ବଳେ ବହି ତୁମରେ ସେ ନେଇଗଲେ
 ସମୁଦ୍ର କିନାରେ ସେଇ ବିଜନ ବାଲିରେ ଦେଲେନ ଶୁଆଇ;
 ଥରେ ଚାହିଁ, ଦୁଇଥର ଚାହିଁ, ତିନିଥର ଚାହିଁ
 ଲକ୍ଷ ଥର ଚାହିଁ,
 ଆଉ ଚାହିଁ ପାରିଲେ ତ ନାହିଁ !
 ଫେରିଲେ; ଫେରିଲେ କୋଟି ବନ୍ଧୁ ଲୁହ
 ନେତ୍ରେପ୍ରାନ୍ତ ମାରବେ ଗଡ଼ାଇ !!

କୁଟୀରେ ଫେରିଲେ,
 କୁଟୀରଟି ଲାଗେ ଶୂନ୍ୟ;
 ବାହାରକୁ ଆସିଲେ,
 ବାହାରଟା ଭଲନାହିଁ ଲାଗେ;
 ବସିଲେ ଘଡ଼ିଯାଏ, କେଉଁଠି ବସିବେ ?
 ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୂନ୍ୟ ଚାରିଆଡ଼ !
 ମନେ ପଡ଼େ ଖାଲ ସେଇ ସମୁଦ୍ର କିନାର !

ନିରଞ୍ଜନ ! ନିର ! ନିର ! କାହାପାଇଁ ଆସିଥିଲୁ ?

କାହାପାଇଁ ଚାଲିଗଲୁ ?

ଚିରଦିନପାଇଁ ବୁକୁଡ଼ିଲେ ରଖିଗଲୁ ଫାଦର ହାତୀକାର !

ତୋ ଜୀବନ, ମୋ ଜୀବନ ଏ ଯେ ଲକ୍ଷ କୋଟି ଜୀବନ

କାହାର ? କାହାର !!!

ନିସର୍ଗର ଦେଶେ

ବସି ଏଇ ବିଜନ ନିମିଷେ ସୁଦୂର ଏ ପରବାସ ବାସେ
ତୁମ ତୁଲେ ଦେଖୁଛି ମୁଁ ସଖା ନିସର୍ଗର କେତେ ମଧୁଛବି
ହୃଦୟର ବିପୁଳ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସେ ।

ଦେଖୁଛି ମୁଁ ନଭଶୂନ୍ୟ ଦୁର୍ଗା ଶିଖର
ମାଳତର ଅନନ୍ତମାଧୁରୀ,
ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଶ୍ୟାମ ବିଲମାଳ, ମୁହାଣେ ମୁହାଣେ
ଜଳଧାରା ଝରିପଡ଼େ କଳବେଶୁ ତୋଳି !

ଦେଖୁଛି ମୁଁ ମାଳାପୁର ପାହାଡ଼ର ନାଶି,
ମେଘ ଯହିଁ ଚରିଉଠେ ସ୍ୱପ୍ନାୟିତ ଜୀବନର ମୁଗ୍ଧରୂପ ଧରି;
ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଆଷାଢ଼ର ପହଲି ବେଳାରେ
ଗୁରୁଣି ଗାଆଁର ଏଇ ଆମ୍ଭ ତୋଟା ଉପକଣ୍ଠେ,
ଜଳର ଅମୃତ ଲାଳା ଲହରେ ଲହରେ ନାଚେ,
ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଳିକାର ଛବି ସୃଷ୍ଟିକରି ।

ଦେଖୁଛି ମୁଁ କେତେ ଜନପ୍ରାଣୀ ପରିଚିତ ଅର୍ଦ୍ଧ ପରିଚିତ
ମୋ ତୁଲେ ହେବାର କଥା, କରିବାର ମୋରେ କେହ୍ନେ
ନିଜରୁ ନିଜର;
କେତେ କା'ର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଜୟ ଜଗଜୟ କଥା
ଶୁଣୁଛି ମୁଁ ଏଥୁ ବସି କେତେ କେତେ ଥର !

ଦେଖୁଛି ଗୋଧନପଲ, ଶୁଣୁଛି ମହିଷଟିପା
 ମେଷ ଗୁଗ ଚରିବାର, ବୁଲିବାର ଗିରି ପଦତଳେ;
 ଦେଖୁଛି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ, ଦେଖୁଛି ଜୋହନା ଗଳି
 ଥିର ଥିର ନମି ନମି ଆସିବାର ଧରଣୀ ଉପରେ
 କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱପ୍ନ ରାଜବାଳା ପରି,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଶାନ୍ତି, ସ୍ନେହ, ଆନନ୍ଦର ଅପରୂପ ଶିଖ
 ମୁକ୍ତ ମନେ ମୁକ୍ତ କରେ ଅଜାଡ଼ି ଅଜାଡ଼ି !!

ଶୁଣୁଛି ମୁଁ ଦଳୁଆଣୀ କରୋଗୀ କଣ୍ଠର
 ହୃଦୟର ମୋହନ ସଙ୍ଗୀତ,
 ପ୍ରତି ବିଲମ୍ବାଳୁ ଭାସି ଭାସି ଆସେ
 ବର୍ଷଣ ଏ ବାରିଦ ବେଳାରେ
 ଧାନ ବୋଇବାର ବେଳେ;
 କି ଅମୃତ ରସଧାରା ଝରି ନାହିଁ ପଡ଼େ ଏଇ ମାଟିର ବନ୍ଧରେ ?
 ପ୍ରାଣ ଯେବେ ସୀମାହୀନ ଆନନ୍ଦରେ
 ନିୟତ ଉଦ୍‌ବେଳେ !!

ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଆସିବାର ସୁଦୂର ଏଇ ପାହାଡ଼ୀ ଚୂଟୀରୁ
 ଶିରେ ବନ୍ଧି କାଠଗୋଛୁ,
 ସଉରୁଣୀ ସୀମନ୍ତମ ପରିପୁଷ୍ଟ ଉଦ୍‌ଗତଯୌବନା
 ତାଲିଆ ଜୁଡ଼ାରେ ଖୋସି ଫୁଲ
 ଅଧରେ ଖେଳାଇ ହାସ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍‌ଫୁଲ୍ଲ
 ଯାଉଛନ୍ତି କେଉଁ ଗାଆଁ
 ମନତଳେ ବେପରୁଆ ଭାବର କି ଗୁପ୍ତା !

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅଭାବ ଦୁଃଖ ପାରିନାହିଁ କରି ତାଙ୍କୁ ପଙ୍କୁ ପଦାନତ,
 ଜୀବନ ସରଳସ୍ୱଚ୍ଛ ଶ୍ରମ ପରାୟଣ ହେଲେ
 କାଟି ଚାଲେ ଆପଣାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରଜପଥ !
 ବୁଝି ରହେ ଏମାନଙ୍କୁ ମୁହିଁ
 ନିସର୍ଗ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାଣ, ଏମାନଙ୍କ ପରି ଆମେ ସବୁ କେଉଁ—
 ଅତଳ ଜଳଧିଗର୍ଭେ ଦେଇତୁ ହଜାଇ !

ଲାଞ୍ଚ ମିଛ ଅନ୍ୟାୟ ଅଧର୍ମ ଅନ୍ଧିୟା ଅମାତ୍ୟ ଭିତରେ ବଞ୍ଚି
 ବଡ଼ ହେବାଠାରୁ—
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କୋଳରେ ବଢ଼ି,
 ସାଧୁ ସନ୍ଥ ସତ୍ୟସନ୍ଥ ହେବାରେ ଯେ ଗୌରବ,
 ତାହା ସୂର୍ଯ୍ୟପରି, ସବୁବେଳେ ସଜୀବ ସୁନ୍ଦର ଘଣ୍ଟିମାନ୍ ।
 ଆମେ ସବୁ କେଉଁ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ରହି ଚିରଦିନ,
 ଆଶୁର ଆମର ଅବସାନ !

ପ୍ରକୃତିର ଏଇ ଅନନ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ
 ମୁକ୍ତରୂପ ବିହୀନ କଳକଣ୍ଠ ପରି
 ମୋ ଅନ୍ତର-ଅଭ୍ୟନ୍ତରୁ ଆନନ୍ଦ ଅମୃତଭରା—
 ସ୍ଵର୍ଗୀତର ମୋହନ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
 ଆପେ ଆପେ ପଡ଼ୁଅଛି ଝରି !

ବନ୍ଧୁ ମୋର ! ସଖା ମୋର ! ପ୍ରିୟ ମୋର !
 ମୁଁ ତୁମଠୁ ବିୟକ୍ତ ହୋଇ
 ବିୟକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରକୃତିର
 ଏଇ ଲୀଳାମୟ ଅମୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ,
 ଯିବି କେଉଁ ଦେଶ "
 —ଯହିଁ ପ୍ରାଣର ଉନ୍ନେଷ
 ପୁଟିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର;

ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ଵର ଏଇ ଶ୍ୟାମାୟମାନ ପ୍ରକୃତି—
 ବିଲ, ବଣ, ଗଛ, ଲତା, ପାହାଡ଼, ପ୍ରାନ୍ତର,
 ନଦ ନଦୀ, ଆକାଶ, ଭୂଧର,
 ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ପୁରପଲ୍ଲୀର ଉଦାର ଶବ୍ଦ ଜନପ୍ରାଣୀ
 ସକଳର ଅନନ୍ତ ଅମୃତ କୋଳେ
 ମତେ ନିମଜ୍ଜନ କର !
 ଅନନ୍ତ ପ୍ରସାରେ ମୁହିଁ ହୁଏ ବଳୀୟାନ,
 ନରକ ଭିତରେ ବଢ଼ି ରାଜଭୋଗ କରିବାରେ
 କାହିଁଛି ସମ୍ମାନ !!

ପ୍ରଣାମ

—୧—

କା କୋଳ ସଙ୍ଗାଳ ଗୋଟିକ ଗୋଟି ତମେ
 ବଢ଼ିବ କେଉଁ ଆନେ କିଏ ସେ କେଉଁ ଭଲ !
 କା' ବୁକୁଡ଼ୁ କେତେ ସୁନେଲି କଳ୍ପନା
 ଏ ମାଟି ପରେ ଦିନେ ପଡ଼ିବନି କି ଝରି ?
 ଅଭାବ ବେଦନାର କଠୋର କଷାଘାତେ
 ସାଧନା କରି କିଏ ଶୁଲ୍ଲିତ ଦିବାରତେ
 କିଏ ସେ କାନ୍ଦିତ ଗର୍ଭର ସ୍ତନିମାନେ
 ହୃଦୟ ବ୍ୟଥାଟିକ ହୃଦୟେ ରୁପି ଧରି
 କା' କୋଳ ସଙ୍ଗାଳ ଗୋଟିକ ଗୋଟି ତମେ.
 ବଢ଼ିବ କେଉଁ ଆନେ କିଏ ସେ କେଉଁ ଭଲ ।

—୨—

ତୁମର ଭିତରୁ କେ ଉପାସ ରହିଥିବ
 ନ ଥିବ ମିଳି ମୁଠେ ସେ କେଉଁ ଦିନ କାହିଁ
 ଭାଗ୍ୟ ଆଦର କେ ବେଦନା ସହିଥିବ
 ସେ କେଉଁ ପଲ୍ଲୀର ମୋ ଗୋଟି ଗୋଟି ଭଲ !
 ଏକାଠି ଆଜି ତୁମେ ହୋଇଛ ଏଥୁ ଠୁଳ
 ସେ କେଉଁ ସରଗର ପାରିଜାତକ ଫୁଲ !
 ତୁମର ଅନ୍ତରୁ ବଳି କେ ବଡ଼ ବୋଲି
 ମୋ ବେନି ନୟନେ କେ ଟିକିଏ ଦିଶୁନାହିଁ,
 ତୁମର ଭିତରୁ କେ ଉପାସ ରହିଥିବ
 ନ ଥିବ ମିଳି ମୁଠେ ସେ କେଉଁ ଦିନ କାହିଁ !

—୩—

ବଢ଼ି ନ କେହି ତୁମେ ଧନ ଓ ଦଉଳତେ
 କନକ ହର୍ମ୍ୟରେ ରହିନ ତୁମେ କେହି;
 ଭଂଗା କୁଡ଼ିଆର ନିଧନ ସଙ୍ଗାଳ !
 ଆସିବ ଅଶ୍ରୁରେ ଜୀବନ ଗଢ଼ି ନେଇ !
 ପିନ୍ଧି ନାହିଁ କିଏ କୁରୁତାଟିଏ ଭଲ
 ସାତଠା ପିଆଁ ଲୁଗା କା' ପ୍ରିୟ ସମ୍ବଳ,
 ଧରଣୀ ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳେ ତୁମେ
 ରହିବ ନିଜ ନିଜ ଦୁଃଖଟିମାନ ନେଇ !
 ବଢ଼ି ନ କେହି ତୁମେ ଧନ ଓ ଦଉଳତେ
 କନକ ହର୍ମ୍ୟରେ ରହିନ ତୁମେ କେହି;

—୪—

ତୁମର ବୁକୁଡ଼ଳେ ରହିବି ଏ ମାଟିର
 ଅମର ସମ୍ପଦ ଅମୃତ ବଇଭବ;
 ତୁମର ଶୋଣିତର ସକଳ ବିନ୍ଦୁରେ
 କରିବି ଏ ମାଟିକୁ ଗଭୀର ଅନୁଭବ !
 ବସ୍ତ୍ର ଭରି ତୁମେ ସେନେହ ଦେବ ତାଳି
 ଦୁଃଖ କାର ନାହିଁ ପାରିବ ସମ୍ଭାଳି,
 ଅସୀମ ଦୁଃଖରୁ ଜନମି ଅଛି ଯିଏ
 ପାରିବା ସବୁ ଦେଇ ତା'ପାଖେ ସମ୍ଭବ
 ତୁମର ବୁକୁଡ଼ଳେ ରହିବି ଏ ମାଟିର
 ଅମର ସମ୍ପଦ ଅମୃତ ବଇଭବ,

—୫—

ବିରାଟ ପାରିବାର ତୁମର ଅନ୍ତର
 ଉର୍ମି ନାଚି ଯିବ ନିୟତ କେତେ ଭଲ !
 ବିରାଟ ବସ୍ତ୍ରଧାର ଅସୀମ ସୁଧା ତମେ
 ପାରିବ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଜୀବନ ଦେଇ ବଳ !

ଦିଶୁତ ତୁମେ କେଡ଼େ ସରଳ ସୁମନ୍ଦ
 ଜୀବନ ମନ୍ଦିରରେ ପୂର୍ବ ତୁମ ପଥ;
 ଫୁଟିବ ଓଠେ ତୁମ ମୁଗ୍ଧ ମଧୁ ହାସ
 ଖେଳାଇ ଦିଶି ଦିଶି ଅସୀମ ତାର ଝଲ,
 ବିରାଟ ପାରବାର ତୁମର ଅନ୍ତର
 ଉଠି ନାଚ ଯିବ ନିୟତ କେତେ ଭଲ !

ଭାଷଣ ଗରଜନେ ତୋଫାନ ବୋହିଗଲେ
 ଆଡ଼େଇ ଦେବ ତମେ ସିଂହ ପରି ରହି,
 ତୁମର ଭିତରେ ଯେ ମଣିଷ ଲାଲା କରେ
 ଏ ମହାଧରଣୀର ମଧୁ ସେ ଅଛୁ ବହି ।
 ପ୍ରଣାମ କରେ ମୁହିଁ ତୁମରେ ଗୁହଁ ଗୁହଁ
 ଜାଗିବ ତୁମେ ଆଜି ଏ ମହା ଜାତିପାଇଁ,
 ତ୍ୟାଗର ବାଣୀ ତାନ ବାଜିବ ତୁମରୁ
 ସବୁର କାନେ କିବା ଅଫର ବାଣୀ କହି !
 ଭାଷଣ ଗରଜନେ ତୋଫାନ ବହିଗଲେ
 ଆଡ଼େଇ ଦେବ ତୁମେ ସିଂହପରି ରହି ।

— — —

ରହିଥାଉ

କେତୋଟି ଦିନରେ କିଏ କାହିଁ କେତେ
 ହୋଇଗଲା ମୋର ପ୍ରିୟଜନ ପରିଜନ,
 କେତୋଟି ଦିନରେ ସେନେହ ମମତା
 ଦନାଇ ଆସିଲ ଦିନୁଦିନ ଅନୁପମ !

କେତୋଟି ଦିନରେ ଚାରିଆଡ଼େ ଯେବେ
 ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳେ ଆସିଲି ମୁଁ ବୁଲୁବୁଲି
 ଦେଖିଲି ମୁଁ କେତେ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର
 ନଈ ଝରଣାର କଳତାନ ଶୋହାଣିର ।

ଶୁଣିଲି ମୁଁ କେତେ ମୋହନ କାଳି
ଏ ବନ ବସିନେ ନିତି ଲାଳା କରିବାର,
କେତୋଟି ଦିନରେ ସକଳକୁ ମୁହଁ
ଆପଣାର କରି ପିଇଲି କି ସୁଧାଧାର !

କାଲି ଯିଏ ଥିଲୁ ଅଜଣା ଅଶୁଣା
ଗୁଡ଼ୁ ମୁଁ ନ ଥିଲି ଯାହାରେ ନୟନ ଟେକି
ଆଜି ଯିଏ ମୋର ବୁକୁ ତଳେ ତଳେ
କି ମୋହନ ଗାର ଯାଇଛି ସରଗେ ଲେଖି !

କାଲି ମୁଁ ଯାହାଠୁ ଛିନ୍ନ ହେଲେ ବି
କିଛି ମୋ ପରାଣେ ପରଶୁ ନ ଥିଲୁ ତଳେ,
ମୁହଁ ଥିଲା ଆଜି ନ ଦେଖିଲେ ତାରେ
କିଛି ମୋରେ ସୁଖ ଲାଗେ ନାହିଁ ଅବସାରେ ।

କାଲି ମୁଁ ଯାହାରେ ଖୋଜୁ ବି ନ ଥିଲି,
ଆଜି ମୁଁ ତାହାରେ ଖୋଜୁଛି ପରାଣ ଭରି
ଜୀବନର ମଧୁ ସମ୍ପଦଟିକି
ଅରପିବା ଲାଗି ଯାଉଛି ପାଗଳ ପରି !

ପାଦ ଯହିଁ କାଲି ନ ଥିଲି ପକାଇ,
ସେଇ ଭୂଇଁ ଆଜି ଲାଗେ କେତେ ପ୍ରିୟତମ,
ଲବେ ଆଡ଼ୁଆଳ ହେଲେ ସେ ଭୂଇଁରୁ
ମନେହୁଏ କିବା ହରାଇଛି କି ରତନ !

ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଅପରିଚିତରେ
ପରିଚିତ ହୋଇ ଶତ ମଧୁ ସନମାନେ,
କି ଶିଶୁ-ବିଭବ ତୋଳି ମୁଁ ନଉତି
ନିତି ଦିନ ଏଥୁ ଅନୁଭବ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ।

ଅଦେଶରେ ମୋର କିଏ କାହିଁ ଅଛ
ଯୁବା ଯଉବନ ବାଳକ ବାଳିକାଦଳ,
ଅଛ କିଏ କାହିଁ ଥବର-ପ୍ରଉଡ଼—
କେତେ ଅନୁଭୂତି ପରାଣେ ମୋହନତର !

କେତେ ଶିଶି ବନ ସାଗର ସିକତା
ବିଜନ ବିପିନ ନନ୍ଦି ନୃଦ ସଂଗେବର,
କେଉଁଠି ବିସାରି ବିମୋହନ ଶିଶୁ
ଲୀଳା ଚଞ୍ଚଳ କରୁଛ ଧରଣୀତଳ !

କି ମଧୁ ଧୂଆନେ ସକଳରେ ମୁହଁ
ବିଜନ କୁଟୀରେ ଗୁହ୍ୟ ଶୋହାଗଭରେ
ଫୁଟି ଫୁଟି ଆସ ପୀୟୂଷେ ପଖାଳ
ମତେ, ମୋ ଭିତରୁ କାଳିମା ଭୁଟାଇ ଖରେ ।

ଓଠେ ମୋର ଦିଅ ବିମୋହନ ହାସ
ନୟନେ ଦିଅ ମୋ ସପନ ଗୁହାଣୀ ଭରି,
ଭୂମରି ଅସୀମ ବାସନା ବିଳାସେ
ମୋ ଜୀବନ ଘାପ ଦପ ଦପ ଉଠୁ ଜଳ !

ହୋଇଯାଉ ଶେଷେ, ମୋ ଶେଷ ସମାଧି
ଭୂମରି ବିଶାଳ ମୋହନ ପରଶ ଲଭି,
ଭୂମରି ଭିତରେ ମୋର ଅବଶେଷ
ରହିଥାଉ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଗରିବ କବି !

ପଲ୍ଲୀ-ବରଷା

କଜଳ କଳ'ମେଘ ଆକାଶେ ବୁଲିଯାଏ,
ବରଷା ପଡ଼େ ନଭୁ ଝରି ଗୋ !
ବିଜୁଳି ମାରିଦିଏ ଶଇଳ ଚୂଳେ ଚୂଳେ
ଅବନୀ ଉଜ୍ଜଳ କରି ଗୋ !

ଶ୍ୟାମଳ ଧାନ କ୍ଷେତ
 ଉଡ଼ାଏ ମାଳ ନେତ;
 ନାଉଁରୀ ଗୀତ ଗାଇ ନଈରେ ବାହୁନିଏ
 ଉଦାସ ମନେ ନିଜ ତରୀ ଗୋ !
 କଳ୍ପ-କଳାମେଘ ଆକାଶେ ବୁଲିଯାଏ
 ତରଷା ପଡ଼େ ନଭୁ ଝରି ଗୋ !

ଶ୍ୟାମଳ ବନଭୁଇଁ ଦୁରରୁ ଦିଶେ ନାହିଁ
 ପଡ଼ଇ ଟୋପା ପିଇଁ ପିଇଁ ଗୋ
 ଫେରଇ ଚଷାପିଲୁ ଗୀତଟି ଗାଇ, ଗାଇ,
 ମଥାରେ ଠେକାଟିଏ ନିହି ଗୋ !

ଗୋଧନପଲ ଧରି
 ଗଉଡ଼ ଆସେ ଚଳି,
 ଶ୍ରେକ ଯେ ଲୁଗିବଣି ସଞ୍ଜି ହେଲୁ ଆସି,
 କିଛିତ ନାହିଁ ଖାଇ ପିଇ ଗୋ !
 ଶ୍ୟାମଳ ବନଭୁଇଁ ଦୁରରୁ ଦିଶେ ନାହିଁ
 ପଡ଼ଇ ଟୋପା ପିଇଁ ପିଇଁ ଗୋ !

ଅସର ଅସର ଯେ ବରଷା ଝରିପଡ଼େ
 ମୁହଁକୁ ନ ଦିଶଇ ମୁହଁ ଗୋ !
 ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର ନିଶିଳ ଚରାଚର
 ପଥରେ ଚାଲେ ପାଣି ସୁଅ ଗୋ !
 ଶୁଭଇ ଭେକ ଡାକ
 ପଥରେ ଲୋକବାକ—
 ଗୋଟିଏ ଦେଖା ନାହିଁ, ଗୁହେ କେ ବସି କାହିଁ
 ମେଲିତ ଚଉପଦୀ ସୁଅ ଗୋ !
 ଅସର ଅସର ଯେ ବରଷା ଝରିପଡ଼େ
 ମୁହଁକୁ ନ ଦିଶଇ ମୁହଁ ଗୋ !

ଗାଆଁରେ ଯେତେ ଯହଁ ପୋଖରୀ ନାଳ ନଈ
 ବରଷାଜଳ ଭରପୁର ଗୋ !
 ପାଦପ ଲତା ଶିରେ ବରପା ଟୋପା ଛୁଡ଼େ
 ଶୁଭଲ ଟପ ଟପ ସୁର ଗୋ !
 ଘୁଟିରେ କିଏ କାହିଁ
 ଦେଲେଣି ଭାତ ଖାଇ,
 ବୋଉ କା' ଉଠାଏ ତା' ଅଝଟ ପୁଅଟିରେ
 ଶୋଇଛି ହେଉ ବେଳବୁଡ଼ ଗୋ !
 ଗାଆଁର ଯେତେ ଯହଁ ପୋଖରୀ ନାଳ ନଈ
 ବରଷା ଜଳେ ଭରପୁର ଗୋ ।

ପହଲି ପାଳି ହୋଇ, ବୋହୂ କେ ଆସିବଇଁ,
 ଶାଶୁର ପାଦ ଦିଏ ଘଷି ଗୋ,
 ପରଶ-ପ୍ରିୟ ତା'ର ଅନନ୍ଦ ବହୁବାର
 ଶେଯରେ ଅଛୁ ଚାହିଁ ବସି ଗୋ !
 ଶୁଭଲ ପାଦବଳା,
 ଦୁଆର ଆଡ଼ପେଲ,
 ବୁକୁରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ହୁଅଇ ସଞ୍ଜାତ;
 ଆସିବେ ପ୍ରିୟା ହସି ହସି ଗୋ !
 ପହଲି ପାଳି ହୋଇ ବୋହୂ କେ ଆସିବଇଁ
 ଶାଶୁର ପାଦ ଦିଏ ଘଷି ଗୋ ।

ଗରବ ବିଧବାର ଉଡ଼ିଛି ଘର ଚାଲ
 ଟୋପାକୁ ଟୋପା ପାଣି ଗଲେ ଗୋ ।
 ସାତଠା ବସି ଉଠି, ନ ଯାଏ ଜାଳା ଭୁଟି,
 ସେ କେଉଁ କୋଣ ଯାକ ପଡ଼େ ଗୋ ।
 କାନିରୁ ଅଧେ ଓଦା,
 ଶୀତରେ ପାଏ ବାଧା,
 ଆଖିରୁ ବୋହେ ଲୁହ, ଯେବେ ତା ପତି ପୁଅ
 ଥରକୁ ଥର ମନେ ପଡ଼େ ଗୋ ।
 ଗରବ ବିଧବାର ଉଡ଼ିଛି ଘର ଚାଲ
 ଟୋପାକୁ ଟୋପା ପାଣି ଗଲେ ଗୋ ।

ଭକାଶ ପିଲା ଜଣେ, ଯାଇଛି ଦୂର ଗ୍ରାମେ,
 ଆଣିବାପାଇଁ ଭକ ମାଗି ଗୋ ।
 ଏ ଝଡ଼ି ବରଷାରେ ଆସିନି ପାରି ଘରେ,
 ବୋଉ ତା' ଘରେ ଅଛୁ ଜାଗି ଗୋ ।
 ବିଧେଇ ହୁଏ ମନ,
 କିଭଳି ମୋର ଧନ
 କେଉଁଠି ଥିବ ରହି ବରଷା ମାଡ଼ ଖାଇ
 ଆକୁଳ ହୁଏ ତାହା ଲାଗି ଗୋ !
 ଭକାଶ ପିଲା ଜଣେ, ଯାଇଛି ଦୂର ଗ୍ରାମେ
 ଆଣିବାପାଇଁ ଭକ ମାଗି ଗୋ !

ଅପେକ୍ଷା ଓ ଉପେକ୍ଷା

ଆସି କିମ୍ପା ଯାଉଅଛୁ ଫେରି ?
 ଦେଇ କିମ୍ପା ଦେଉ ନାହିଁ ?
 ଏ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ଯେତିକି ଇତିସୂତ
 ବୁଝି କିମ୍ପା ବୁଝୁନାହିଁ ?
 ମରମର ଯେତେ ଯାହା ଜାଳା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା
 ବୁଝି କିମ୍ପା ବୁଝୁନାହିଁ ?
 ଦେଉର ଆଡ଼େଇ ଯେହ୍ନେ ମୁଁ ଅପରିଚିତ,

ଜୀବନର ବହୁଦିନୁ ଆଜିଯାଏଁ
 ସୀମାହୀନ ଜଞ୍ଜାଳ ଓ ଯାତନାର—
 ଅବରୁଦ୍ଧ ବେଷ୍ଟମା ଭିତରେ
 ଭୂମରେ ଦେଇଛି ମୋର
 ଅନ୍ତରର ସବୁ ଅର୍ଥ୍ୟ ତାଳି,
 ଆପଣା ଶୋଣିତ୍ର ବଳ
 କେତେ ଭଲ ପାପ ଅବରଲେ !

ଯେତେ ଯାହା ବାଧା ଦିଏ,
 ଯେତେ ଯାହା ଦୁଃଖ ଲାଗି,
 ଅଭାବର ନଗ୍ନ ବିଷ୍ଣୁଟିକା,
 ଯେତେ ଯାହା ଲକ୍ଷ୍ମୀନା, ତାଡ଼ିନା
 ସମସ୍ତ ଭିତରେ ମୁହିଁ
 ନିପୁତ ସନ୍ତୁଳି ହୋଇ,
 କରୁଛି ମୁଁ ଉପାସନା ତବ
 ତୁମେ କିପରି ମୋହ ପାଇଁ
 ରହିବ ମାରବ ?

ଲୁହରେ ଦେଖିବି ମୁହିଁ
 ତୁମର ସପନ
 ବିପନ୍ନ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମୁହିଁ
 ଅନୁଭବ ଅଛି
 ତୁମରେ ଶାବିତ୍ରୀ କରି
 ଦିନ ଦିନ ଧରି,
 ସୁଖ ସମ୍ପଦର କୋଳେ,
 ତଳିବାର ବେଳେ;
 ତୁମର ବିହ୍ୱଳେ ମତେ
 ଭଲଲଗେ ନାହିଁ କିଛି ହେଲେ
 ସବୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋର
 ତୁମେ ମୋର ସାଥୀ ସହଚର
 ତୁମେ ଯେ, ମୋର ଦେଇବ ଆଡ଼େଇ
 କହ କେଉଁଭଳି ?

ବନ୍ଧ କାଟି ସମସ୍ତ ମମତା ଦେଲି
 ଦେଲି ମୋର
 ଶୋଣିତର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁଟିକା
 ତଥାପି ମୁଁ ଦିଶିଲିନି
 ଟିକିଏ ଅଧିକ !

ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତର ଧରି
 ଜାଗତ ମୁଁ ଉତ୍ଥତ ମୁଁ
 ଦେବା ପାଇଁ ମୋ ସମସ୍ତଟିକ,
 ତୁମ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପଦ ପ୍ରାନ୍ତେ ଡାଳି,
 ତଥାପି ତ ଦେଲ ନାହିଁ
 ସୁଧା ଆଳିଙ୍ଗନ !
 ତଥାପିତ କଲନାହିଁ
 ହୃଦୟର ଏକାନ୍ତ ସଂଜ୍ଞାଳି !

ତୁମ ପାଇଁ ହେଲି ତ୍ୟାଗୀ
 ହେଲି ମୁହିଁ ଉନ୍ମତ ପାଗଳ,
 ତୁମପାଇଁ ଯେତେ ଯାହା ଉପଭୋଗ୍ୟ
 ପୃଥିବୀ ନୟନେ ଯେତେ ଯାହା
 ମଧୁର ସୁନ୍ଦର
 ଗୋଟି ଗୋଟି କରି
 ଛାଡ଼ିଦେଲି ନିରନ୍ତର ।
 ସହିଲି ସମସ୍ତ ଧକ୍କା,
 ସବୁଆଡ଼େ ଆଖିପାତି,
 ତୁମରେ ମୁଁ କଲି ମୋର
 ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଭର,
 ତୁମେ କିମ୍ପା ଗୁହଁଲନି ?
 ଫିଙ୍ଗିଦେଲି ପର କରି
 ଦୂରଦୂରନ୍ତର ।
 ତୁମେ ମୋରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ
 ମୁଁ ତୁମରେ ଗୁହଁ ଅଛି ଫେରି,
 ତୁମେ ମୋରେ ନ ଲେଉଟିଲେ
 ମୁଁ ଲେଉଟୁଛି କିଆଁ ଏତେଭଲି ?
 ତୁମେ ମୋରେ ନାହିଁ ଦେଲେ
 ବକ୍ଷଭର ଅମୃତ ସମ୍ଭାର
 ମୁଁ କିମ୍ପା ମାଗୁଛି କହ
 କରପୁଟ ପାତି ବାର ବାର ?

ତୁମେ ମୋରେ ନ ପାରିଲେ ଦେଖି
ମୁଁ କିମ୍ପା ଏତେ ଦେଖିପାରେ ?
ତୁମେ ମତେ
ନିଠୁର ନିରାଶ କଲେ
ମୁଁ କିମ୍ପା ଆଶାୟୀ ହୋଇ,
ତୁମର କରୁଣା ମାଗେ ନିଶିଳ ସଂସାରେ !

ଏ ଜୀବନ ପଥ ପରେ,
ତୁମେ ତ ଫୁଟିବ ଦିନେ,
ଗୋଲ୍‌ପର ରକ୍ତ କଳି ସମ,
ବୋଲି ଦେବ
ରୂପ ରସ ଗନ୍ଧ ଅନୁପମ
ବେଦନାର ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁ
ଯେତେ ଅଛି ତାଳି,
ସମସ୍ତର ଦିନେ ହେବ ଅବସାନ,
ବସନ୍ତର ବନବୁଞ୍ଜି ସମ
ସୀମାହୀନ ଆନନ୍ଦର ଶୋହା
ଦେବ ଗୋ ଅଜାଡ଼ି
ଏ ଅନ୍ତର ପ୍ରତି ରକ୍ତକୋଷେ
ତୁମେ ଦିନେ ଉଠିବ ସଞ୍ଚର
ଦେବ, ଯାହା ମାଗି ଅଛି
ଅବା ମାଗିନାହିଁ,
ମୋର ମନଭରି ।
ମତେ ଯେତେ ଭୁଲ୍ଲ କରି
ହେୟୁ କରି,
ପରୁରୁନ ତମେ,
ସୀମାହୀନ ଅନୁରାଗ ତାଳି
ଛୁଡ଼ି ପାରିବନି କ୍ଷଣେ ।
ମୁଁ ତୁମଠୁ ଦୂର ହେଲେ
ମୋରେ ଲେଉଟନବ ବାର ବାର
ମୁଁ ଦିନେ ତୁମର ହେବି,
ହୃଦୟର ଏକାନ୍ତ ସମ୍ଭାର !

ସବୁ ନିଷ୍ଠୁରତା, ସବୁ ଅବହେଳା ପରେ
 ତଥାପି ଏ ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ
 ଜଳେ ମୋର ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ;
 ସମସ୍ତ ଝଡ଼ି
 ଆଉ ପ୍ରଳୟର ବତାଣ ଭିତରେ
 ଘାପ ଜାଳି ଚାହିଁଛି ମୁଁ
 ନିଭି କିନ୍ତୁ ଯାଇନାହିଁ ଥରେ !
 ଜଳିବ ଜଳିବ ମୁହିଁ
 ଆହୁର ଜଳିବ,
 ଶିଖା ଟେକି ଜଳିବି ମୁଁ
 ମୋ ଆଲୋକ ତେଜ
 ଫୁଟାଇ ଫୁଟାଇ,
 ଏ ପୃଥିବୀ ପରେ ନିରନ୍ତର
 ଆହୁର ମୁଁ ହେବି ଅଗ୍ରସର ।
 ଦେଖିବି କିଭଳି ତମେ
 ଆସିବନି ପାଶେ ମମ,
 ବୁଝିବନି ଅନ୍ତରର କଥା
 ଦେଖିବି କିଭଳି ତୁମେ
 ହାଣ୍ଡୁଥିବ ବସେ ମୋର
 ଚର ଦିନ ବ୍ୟଥା ।

ସରିନାହିଁ ମୋର ଯାହାପଥ
 ଅସୀମ ପଥର ମୁଁ ଯେ
 ଯାହା ଚରନ୍ତନ,
 ବହୁତ ଆସିଛି ସହ
 ଆହୁର ବି ସହବାକୁ ଅଛି
 ଚାଲିଛି ମୁଁ ବସେ ବହୁ
 ବିରାଟ ବିହମ ।
 ଏ ଜୀବନ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ନୁହେଁ
 ବଡ଼ ଖାଲି ରହିବାର ଚାହିଁ
 ଅନନ୍ତ ସମୟ ପାଇଁ !

ତୁମେ ମୋରେ ଦେଖା —
 ନାହିଁ ଦେବାଯାଏ
 ଯାହା ମୋର ହେବନାହିଁ ଶେଷ
 ତୁମେ ମୋରେ ନିଜରୁ ନିଜର କରି
 ବସେ ତୋଳ ନାହିଁ ନେବାଯାଏ,
 ହେବ ନାହିଁ
 ମୁଁ କେବେ ନିଃଶେଷ !
 ରହିଥିବି ହୋଇ ମୁହିଁ
 ଅରକ୍ଷ କାଳୀ !
 ତଥାପି ମୁଁ ଚାଲୁଥିବି
 ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର କାଟି,
 ଚାଲିବାରେ ରହିବି ଏ ଜୀବନର
 ଅନନ୍ତ ସମ୍ଭାର !

ସୀମାନ୍ତ ବାସିନୀ

ସୀମାନ୍ତ ବାସିନୀ ତୁମେ ଆସୁ ଓଡ଼ିଶାର
 ତୁମର କିଶୋରୀ କଣ୍ଠ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର—
 ଯେ ମୋହନ ବଇଭବ ଝରି ଝରି ପଡ଼େ
 ମୂର୍ଖ ହୋଇ ଶୁଣୁଛି ମୁଁ ଅମୃତ କି ଏଡ଼େ—
 ମିଠା ହେବ ଧରଣୀରେ ? କିଏ କହେ ତମେ
 ମୋ ଭାଷାରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ? ତୁମର ବଚନେ,
 , ଭାଷା ମୋର କବିତାର କଳ ତାନ ପରି
 ରୋମାଞ୍ଚ ଜଗାଏ ପ୍ରାଣେ; ତୁମେ ବାଣୀଶ୍ଵରୀ
 ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ଘେରୁ ପୁର ପଲ୍ଲୀମାଳେ
 ଜୀବନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ କରି ମୋହର ଭାଷାରେ—

ରଖିଅଛୁ ଯୁଗ ଯୁଗ କାଳ କାଳ ଧରି;
ମୃତ ଓ ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବା ବିକଳାଙ୍ଗ କରି —

ରଖିବାକୁ ଦେଇ ନାହିଁ, ଶ୍ଵା ଆପଣାର
ବଞ୍ଚିଲେ ବଞ୍ଚିବ ଜାତି ଶୋଣିତର ଧାର !

କେଉଁ ପଥେ

ଯା' ଲାଗି ଆଖିରେ ମୋ ପଲକ ନାହିଁ ପଡ଼େ
ଯା' ଲାଗି ଝୁର ଝୁର ଜୀବନ ନାହିଁ ସରେ !

ଯା' ଲାଗି ପାଗଳିଆ ପରି ମୁଁ ଘୁରି ବୁଲେ
ଯା' ଲାଗି ଶ୍ଵେତ ଶେଷ ବାପେନି ମୋରେ ତିଳେ,

ଯା' ଲାଗି ହୃଦବେଦୀ ଶୂନ୍ୟ ଅଛି ପଡ଼ି
ଯା' ଲାଗି ଫୁଲ ଫୁଟି ପଡ଼ିନି ତଳେ ଝରି,

ଯା' ଲାଗି ଏ ଜୀବନ ଲାଗିନି ଦୁଃସହ
ଯା' ଲାଗି ସହର ମୁଁ ବେଦନା ଦୁଃସହ !

ଯା' ଲାଗି ବଞ୍ଚିଛି ଅସୀମ କାଳ ଧରି,
ଟିକି-ଏ ହେବାଲାଗି ପରାଣ ସହରଣ,

ଯା' ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ମରବା ଲାଗି ମୁହିଁ
ଯା' ଲାଗି ସୁନ୍ଦର ମତେ ଆକାଶ ଭୂଇଁ,

ଯା' ଲାଗି ହିଆ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠେ,
ଯା' ଲାଗି ଯେତେ ଯାହା ଦୁଃଖ ସବୁ ତୁଟେ,

ଯା' ଲାଗି ଜୀବନଟା ଜୀବନ ପରି ଲାଗେ,
ଯା' ଲାଗି ଧରଣୀରେ ମୁଁ କିଛି ନାହିଁ ମାଗେ

ସେ ଯେବେ ନ ଆସିବ କ୍ଷଣିକ ପାଇଁ ହେଲେ
ହୃଦୟ ଖୋଲି କଥା କହିବ ନାହିଁ ମୋରେ

ଟିକିଏ ଆପଣାର କରିବ ନାହିଁ ମତେ
ରୁଲିବ ଧରଣୀରେ ମୁଁ ଆଉ କେଉଁ ପଥେ ?

ମାନବ ଦେବତା

ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଥିଲ ଅବତରି ହେ ମହାମାନବ !
ମାନବରେ ଦେବା ପାଇଁ ମାନବର ବାଣୀ,
ଶତ ନିଷ୍ପେଷଣେ ଯେବେ ଏ ମାଟିର ପ୍ରାଣ
ହେଉଥିଲା ଛୁନ ଭିନ୍ନ ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ମାନି;

ଜାଲ ଦେଲ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ସବୁର ଅନ୍ତରେ;
ଜାଗିଲା ଜୀବନ କିବା ନବ ଶକ୍ତି ଧରି
ଭୀରୁତାର ଅନ୍ଧକାରୁ ଆଣିଲା ଜାତିକ
ସତ୍ୟ ସାହସର ପଥେ ଅବଞ୍ଚିତ କର ।

ଅନ୍ଧବିନେ ବାସବିନେ ଯେବେ ଏ ଦେଶର
ମେରୁଦଣ୍ଡ ନାରଖାରେ ଯାଉଥିଲା ଭାଙ୍ଗି,
ମୁକ ପଶୁ ପରି ଥିଲା ଏ ଜାତିର ପ୍ରାଣ
ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ସହି ଅତ୍ୟାଚାର ବଳି,

ହିମାଦ୍ରୁ କୁମାରକା ଯାଏଁ ଏ ଜାତିର
ରସନା ନ ଥିଲା କହି, ବଳିଷ୍ଠର ବାଣୀ
ମୁମୂର୍ଷୁ ଜାତିରେ ତମେ ବଞ୍ଚାଇଲ ପର
ସିଞ୍ଚ କିବା ସତ୍ୟ ଅହିଂସାର ଫୁଲ ପାଣି !

ନିରନ୍ତ ପାଇବି ଅନ୍ଧ ଲଞ୍ଛୁତ ସମ୍ମାନ,
ଶତ ଜାଣି କଳାଳରେ ଜାଗିବି ଜୀବନ,
ବୃକ୍ଷାଳ ହୋଇଛି ଛୁନ, ମୁକ୍ତି ସିଂହଦ୍ୱାରେ
ପହଞ୍ଚିଛି ଏ ଦଳିତ ଜାତିର ସ୍ୟନ୍ଦନ ।

ମଣିଷ ମଣିଷ ପରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ପରା
ସମର୍ଥ ହୋଇଛି ଆଜି ତୁମର ମାଟିରେ
ତୁମର ବିରାଟ ସ୍ବପ୍ନ ସତ୍ୟର ଆଲୋକେ
ଆଲୋକିତ, ଉଦ୍‌ଘାସିତ ହୋଇଛି ଅତିରେ ।

ସାବିତ୍ରୀ ଜୀବନ ତୁମେ କରିଛ ସଂଗ୍ରାମ
ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନାଚାର ପୀଡ଼ିତ ପେଷଣ
ହିଂସା ହତ୍ୟା ଶଠତାର ଯେ ବାଉଁଶଲୀଳା
ଭାଙ୍ଗି ବାକୁ ଧରଣୀରେ ତାର ସିଂହାସନ;

ହେ ସ୍ବର୍ଗର ଦେବଦୁତ ! ଆସିଥିଲ ତୁମେ
କରେ ଧରି ସରଗର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମସାଲ;
ସେ ମସାଲ ରଖି ତେଜେ ଭରତ ଆଲୋକ
ପୃଥିବୀ ଆଲୋକ, ଲୁହ ସବୁ ଅନ୍ଧକାର !!

ସରିତ ନ ଥିଲ ତୁମ ଜୀବନ ସାଧନା
ତ ସ୍ୟାର ଉଦ୍‌ଯାପନ ନ ଥିଲ ତ ହୋଇ,
ବାଜୁଥିଲ ବନ୍ଧୁ ତବ ଯେ ଅମୃତ ବାଣୀ
ବାଜୁଥାନ୍ତା କଳ୍ପନାର ଯାଦୁପୁଷ୍ପ ବୋହି !!

ମଣିଷ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଘୋର ବଦରତା
ତୁମ ବାଣୀ ତାନେ ଆଉ ଯାଇ ଥାନ୍ତା ଦବି,
ବିରାଟ ଅନ୍ତର ତବ କାନ୍ଦୁଥିଲ ନିଜି ?
ଭରତର ବକ୍ଷେ ଦେଖି ନରକର ଛବି !

ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇ ଚାହେଁ ଆଜି ବନ କୁଞ୍ଜ ଲତା,
ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇ ଚାହେଁ ଆଜି ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର,
ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇ ଚାହେଁ ଆଜି ଜଳଧି ତରଙ୍ଗ,
ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇ ଚାହେଁ ଆଜି ଶୁଭ ମାଳାମ୍ବର ।

ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇ ଚାହେଁ ଆଜି ଦେଶ ଓ ବିଦେଶ,
ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇ ଚାହେଁ ଆଜି ସବୁର ଅନ୍ତର
ସ୍ବପ୍ନ ଆଜି ପୃଥିବୀର ପ୍ରତି ଧୂଳିକଣା ।
ଯାଇଛି ବାପୁଜି ଗୁଡ଼ି ଶିଳ ଚରାଚର !!

ସତ୍ୟ ଏ କି ? ସ୍ବପ୍ନ ଏ କି ପ୍ରଳାପର ବାଣୀ ?
ବିଶ୍ବାସ ଆସୁନି ଲବେ କାହାର ଅନ୍ତରେ
ପୃଥ୍ବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡ ସତେ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା
ବଞ୍ଚିବ କେମନ୍ତେ ପୃଥ୍ବୀ ସତର ମଣ୍ଡଳେ !

ଗଭୀର ଆତଙ୍କ ଛୁପୁ ମାଡ଼ିଆସେ ଆଜି
ପୃଥ୍ବୀର ଅଗ୍ନି ଶିଖା ନିଭିଗଲା ସତେ ?
ଘରେ ଘରେ ଝନ୍ଦନର କି ଗଭୀର ବୋଲ
ପ୍ରତି ମଣିଷର ତୁମେ ଆପଣାର କେତେ !

ଭାରତର ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁ ଲୋଡ଼ଇ ଆକୁଳେ
ହେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ! ବ୍ରହ୍ମରୁଷୀ ! ରହିଥାନ୍ତ ତମେ !
ସବୁର ନୟନ ନିତି ଦେଖନ୍ତା ତୁମରେ
ଶୁଣନ୍ତା ତୁମର ବାଣୀ ବିମୁଗ୍ଧ ଶ୍ରବଣେ !

ଭାରତର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଲୋଡ଼େ ଆଜି ଲୋଡ଼େ
ରହିଥାନ୍ତ ତୁମେ ତାର ଗଣ୍ଠିଧନ ପରି,
ଯେତେ ଯାହା ଭାରତର ବିପୁଳ ସମ୍ପଦ
ଦୂରନ୍ତ ସେ ମହାକାଳ ନେଇ ଥାନ୍ତା ହରି ।

ରସାତଳେ ହେଲେ ପଛେ ଯାଇଥାନ୍ତା ମିଶି
ବିରାଟ ଏ ହିମାଦ୍ରର ହିମ ଶୁଭ୍ର ମଥା,
ଜାହ୍ନବୀ ଯମୁନା ପଛେ ଯାଇଥାନ୍ତେ ଶୁଖି
ମହୋଦଧି ବହିଥାନ୍ତା ମରୁ ମାରବତା,

ଅଜନ୍ତାର ଶିଳ୍ପଶିଳ୍ପ ଯାଇଥାନ୍ତା ମରି
ନିଭି ଥାନ୍ତା ଭାରତରୁ ତାଜ ସ୍ବପ୍ନ କଳା,
ତୁମେ ଥିଲେ ଭାରତର ପ୍ରତି ଭୂମି ଖଣ୍ଡ
ଲାଗୁଥାନ୍ତା ସରଗର ଆଶୀର୍ବାଦେ ତଳା ।

ଯାଇଛ ତ ! ପୃଥ୍ବୀର ହେ ଶତ୍ରୁଦ ରଜ !
ବନ୍ଧର ଶୋଣିତେ କରି ରଞ୍ଜିତ ଏ ମାଟି,
ପୃଥ୍ବୀର ପ୍ରରେ ପ୍ରରେ ତୁମର ହୃଦୟିଣ୍ଡ
ହେଉଥିବ ସ୍ବୟତ ହେ କାଳଦନ୍ତ କାଟି ।

ଦେଶେ ଦେଶେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପୁରେ ପୁରେ ତମେ
 ସବୁରି ଅନ୍ତରେ ଜଳୁଥିବ ନିରନ୍ତର
 ମାନବ ଜାତିର ତୁମେ ମାନବ ଜାତିର
 ଏକଇ ଅଖଣ୍ଡ ପାପ ସତ୍ୟ ଶୁଭଙ୍କର !!

ବଞ୍ଚିତ ମାନବ ପାଇଁ ମରିତ ମାନବ ପାଇଁ
 ଗଢ଼ିତ ମାନବପାଇଁ ସାଧନାର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମୀରମିତ୍ର ।
 ତୁମରି ଉପରେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ହେବାପାଇଁ
 ମାନବର ଅଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରାଣ ଦାମା ବାର !

ଯେ ବେଦ ପ୍ରଭୁରି ଅଛ ଗନ୍ଧୀର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷେ
 ଦେଶ କାଳ ଜଣି ତାର ଅନନ୍ତ ମହିମା,
 କରୁଥିବ ପୃଥିବୀକୁ ଜୀବନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ
 ପୃଥିବୀ କପାଳ ପୋଛି ସମସ୍ତ କାଳିମା !

ସତ୍ୟ ପ୍ରେମ ଅହିଂସାର ଶାଶ୍ଵତ ଦିବେଶୀ
 ରହିଲ ଏ ମଣିଷର ବୁକୁ ତଳେ ତଳେ,
 ତୁମରି ପ୍ରାଣର ସେ ଯେ ସୁନ୍ଦର ମଣିଷ
 ଫୁଟାଇବା ପାଇଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଧରା ପରେ ।

ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ କେତେ ବହିଯିବ ସତ
 ସତ୍ୟତାର ପରେ କେତେ ଆସିବ ସତ୍ୟତା
 କାଳର ଅନନ୍ତ ଗର୍ଭ ସଜୀବ ସୁନ୍ଦର
 ଦିଶୁଥିବ ବସେ ବହି ତୁମରି ବାରତା !

ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ମୋହ

ସାନ୍ତ୍ର ବାଦଲ ମନ୍ତ୍ରେ ଗରଜ ଆସୁଥିଲା ଯେବେ ବରଷି,
 ଶୋଇଥିଲା ମୋର କୁଟୀର ତଳପେ କିଏ ସେ ମୋ ଦେହ ପରଶି,
 ମୃଦୁ କର ଚାଲି ଶୁଣି ମୃଦୁ ବାଣୀ,
 ଗୋପନ ରାଜକ କେଉଁ ରାଜରାଣୀ,
 ଗୋପନେ ଗୋପନେ ଆସି ଠିଆ ହେଲା ସରଗେ ମୋ ବୁକୁ ସରସି !
 ଶୋଇଥିଲା ଯେବେ କୁଟୀର ତଳପେ କିଏ ସେ ମୋ ଦେହ ପରଶି...

ଯଉବନ ତନୁ ହସି ଉଠୁଥିଲା ସେ ତରୁଣୀ ବର ବଧୂର
 ଓଠେ ଫୁଟୁଥିଲା କୋକନଦ ଜଣା ହାସ୍ୟ ମଞ୍ଜୁ ମଧୁର !
 ମଙ୍ଗଳ ଦୀପ ପରି ଆଖି ଦୁଇ
 ଯାଉଥିଲା ମୋରେ କି ଗର୍ଭରେ ଛୁଇଁ !
 ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାଣୀ ରସନାରୁ ତାର, ଲଗୁଥିଲା କିବା ପ୍ରତିଧ୍ବନି କେଉଁ ସୁଦୂର
 ଓଠେ ଫୁଟୁଥିଲା କୋକନଦ ଜଣା ହାସ୍ୟ ମଞ୍ଜୁ ମଧୁର !

ମାଳକେଶ ପାଶ ଲମ୍ବି ପଡ଼ିଛି ପଦତଳ ଯାଏଁ ଚରମେ
 କେଉଁ କିନ୍ନରୀ ସରଗ ପୁରୀର ଆସିଛି ମରତେ ଭରମେ !
 ଥରେ ସେ ଉଠାଇ ଥରେ ସେ ଚାହିଁଲା,
 ଗୋପନ ପୁରୀର ସେ ରାଜ ମହିଳା,
 ଚମ୍ପକ ଭଳି ଅଙ୍ଗୁଳି ଚାଲି କହିଲା ବାରତା ସରମେ;
 କେଉଁ କିନ୍ନରୀ ସରଗ ପୁରୀର ଆସିଛି ମରତେ ଭରମେ !

ଗଣ୍ଡ ଯୁଗଳ ତଳ ତଳ ତଳ ଗୋଲପ ପାଖୁଡ଼ା ପରାଏ !
 ମାଳ ଭୃରୁ ଲତା ବନ୍ଧି କି ମମତା ଥିର ଥିର କେତେ ଥରାଏ !
 ଗୁଢ଼ି ଆଖିର ପାରିଜାତ ମାଳା,
 ଗଳେ ଲମ୍ବାଇ ଦେବ ବୋଲି ବାଳା
 ତମକି ଚାହିଁଲି ଚକିତ ନୟନେ ତଳକୁ ସେ ଆଖି ଫେରାଏ
 ମାଳ ଭୃରୁ ଲତା ବନ୍ଧି କି ମମତା ଥିର ଥିର କେତେ ଥରାଏ !

ସେ କିଶୋରୀମଣି ନବ ଯତ୍ନବନା ତାଳି ତା' ଚରଳ ଗୁହାଣୀ
ଲଜେ ଲଜେ ମୋରେ କହିଲା କି ଅବା ଅମୃତ ବୋଲା କାହାଣୀ !

“ସରଗ ଭୁବନ ଅପ୍ସର ମୁହିଁ

ଆସିଛି ବରଜ ସେ ସରଗ ଭୂଇଁ,

ମୋ ସରଗ ପୁରେ ବାରେ ହେଲେ ପ୍ରିୟ ହେବ ନାହିଁ ତବ ଯାଆଣୀ ?

ଲଜେ ଲଜେ ମୋରେ କହିଲା କି ଅବା ଅମୃତ ବୋଲା କାହାଣୀ !

ଛାଡ଼ି ଏ ଧରଣୀ ଆସ ପ୍ରିୟତମ ଆସ ମୋ ସରଗ ମୂଳକେ

ହଂସୁଲି ତୁଳି ତଳପେ ଥିବ ଗୋ ଶୋଇ କି ଅମର ପୁଲକେ !

ଗୁଞ୍ଜିବ ମାଳା ତୋଳି ପାରିଜାତ

ଲମ୍ବାଇ ଦେବି ଗଲେ ପ୍ରାଣନାଥ !

ବୁରୁ ଚିତ୍ତ ମୋର ପ୍ରଣୟ ଦେବି ମୁଁ ତୁମରେ ଗୋ ପ୍ରତି ପଲକେ;

ହଂସୁଲି ତୁଳି ତଳପେ ଥିବ ଗୋ ! ଶୋଇ କି ଅମର ପୁଲକେ !

ସରଗ ରଞ୍ଜିତ ଅପ୍ସରୀ ମୁହିଁ ମରତେ ମୁଁ ଆସି ବୁଲଇ

ତୁମକୁ ବିଲୋକି ବୁକୁତଳ ମୋର କିବା ଉଚ୍ଛାଟେ ଫୁଲଇ !

ତୁମକୁ ଜୀବନେ ପ୍ରିୟତମ କରି

ବାନ୍ଧି ନେବି ମୋର ଜୀବନର ତରୁ

ମନା କଲେ ମୁହିଁ ମାନସୀ ଅବଳା, ଅପମାନ ନାହିଁ ଭୁଲଇ,

ତୁମରେ ବିଲୋକି ବୁକୁତଳ ମୋର, କିବା ଉଚ୍ଛାଟେ ଫୁଲଇ !”

ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗେ ମୁଁ ଦେଖୁଥିଲି ତା'ର ମୋଲାଗି କି ଭାବ ବିକାଶ !

ପ୍ରତି ଗୁହାଣୀରୁ କି ବିପୁଳ ମାୟା ନିମିଷୁ ନିମିଷେ ପ୍ରକାଶ !

ପ୍ରତି ଲୋମ ମୂଳ ଉଠଇ ଶିତବି

ଧାର ଶ୍ରୀବତ୍ସର ମାପ ଫୁଲ ପରି ।

କନକ ଉର୍ମି ବୁକୁ ତଳେ ତା'ର ଖେଳଇ ମୋହର ସକାଶ

ପ୍ରତି ଗୁହାଣୀରୁ କି ବିପୁଳ ମାୟା ନିମିଷୁ ନିମିଷେ ପ୍ରକାଶ !

“ତୁମର ଏ ଯେଉଁ ଅଯାଚିତ ଦାନ ଏ ଯେ ଅଯାଚିତ ପୀରତି

ଜନମେ ଜନମେ ବୁକୁ ତଳେ ମୋର ରହିଥିବ ସୁନା ପାଲଟି !

ତୁମର ଏ ଯେଉଁ ପ୍ରୀତି ଆହ୍ୱାନ

ନାହିଁ ଆସେ ମଥା ବିଲୋକି ତା' ପ୍ରାଣ,

ଜାଣେ ମୋହ ବିନେ ସୁର ନାଗରା ଗୋ ହୁଆ ହୋଇଯିବ କରତି,

ଜନମେ ଜନମେ ବୁକୁ ତଳେ ମୋର ରହିଥିବ ସୁନା ପାଲଟି ।

କିନ୍ତୁ କିଭଳି ଗୁଡ଼ିବ ମୋର ଏ ଆଜନମ ପ୍ରିୟ ଧରଣୀ
ବନ୍ଧା ମୋ ସାଥେ ତା'ର ବିଲ ବନ ନଈ ନାଳ ସେତୁ ସରଣୀ ।

ତଳ ତଣ୍ଡୁଳ ଗଛ ଗୁଲ ତଳ

କୋଟି ଜନ ପଦ, ପକ୍ଷୀ ନଗର—

ପ୍ରତି ରେଣୁ ସହ କି ବିଶାଳ ମୋହ ବୁଝି କି ଗୋ ବର ବରଣୀ !
ବନ୍ଧା ମୋ ସାଥେ ତା'ର ବିଲ ବନ ନଈ ନାଳ ସେତୁ ସରଣୀ ।

ଗରବ ଚଷାର ନୟନ ଆସାର ବୋହଲେ ଗଭୀର ବେଦନେ;
ପୋଛି ଦିଏ ମୁହଁ ଭଲ କଥା କହି ଯାଇ ତାର ପ୍ରିୟ ସଦନେ ।

ସରଳ ପରାଣେ ପିତାଟି ପକାଇ

କହେ ବସ ପୁଅ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ

ଭରଜାଟି ତା'ର କେତେ ସୁଖ ଦୁଃଖ କହେ ଗୁହଁ ମୋର ବଦନେ,
ପୋଛି ଦିଏ ମୁହଁ ଭଲ କଥା କହି ଯାଇ ତା'ର ପ୍ରିୟ ସଦନେ ।

ଭିକ୍ଷୁକ ଯେବେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଦୁଆରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗଇ,
ତା' ଲାଗି ମୋହର ବସେ କାହିଁକି ଗଭୀର ଆଦାତ ଲାଗଇ ।

ଗୁଡ଼ିଲ ମୁଠିଏ ଦେଇ ଗୁହେଁ ତାରେ,

ଖରରେ ଚରରେ କେତେ କା' ଦୁଆରେ—

ବୁଲୁଥିବ କେତେ ସ୍ଥାନମାନେ ଶମିବାକୁ ପେଟଜଳା ଆଗହିଁ ।
ତା' ଲାଗି ମୋହର ବସେ କାହିଁକି ଗଭୀର ଆଦାତ ଲାଗଇ ।

ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ହାଡ଼ ମାଳା ନିହ ଚମ ବୁଜୁଳିଟି ପରାଏ
ଜନମାର କାଶେ ଶିଶୁଟିଏ ଖେଳେ ହୋଇ କିବା ଦରମର ହେ ।

ଗୁହଁ କହେ ମୋର ବିକଳ ବସ

କେହି ନାହିଁ ତାର ଏଡ଼େ ଅରକ୍ଷ ।

କିଭଳି ଗୁଲିଟି କି ଶିଶୁ ବିଭବେ ଏ ମୋର ନିର୍ଗଳ ଧରା ହେ ?
ଜନମାର କାଶେ ଶିଶୁଟିଏ ଖେଳେ ହୋଇ କିବା ଦରମର ହେ ।

କିଏ କାହିଁ ମୋରେ କେତେ ଭଲ ପାଏ କା' ଲାଗି ହସେ ମୋ ହୃଦୟ
କେସନେ ତଥାଗି ଏ ମୋର ବସୁଧା ହେବ ମୁଁ କା' ପରେ ନିଦୟ ?

ଥାଉ ଏଥୁ ରୋଗ ବ୍ୟାଧି ଯନ୍ତ୍ରଣା,

ଥାଉ ମରଣେ କୃତ ମନ୍ତ୍ରଣା

ଭଲ ଲାଗେ ମୋରେ ମୋ ଜନମ ମାଟି ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ସାଥ ସଦୟ;
କେସନେ ବରଜ ଏ ମୋର ବସୁଧା ହେବ ମୁଁ କା' ପରେ ନିଦୟ ?

ଘୋର ଅଭାବର କଷାଦାତେ ହେଉ ଅସ୍ଥିର ମୋର ମରମ
 କୋଟି ବେଦନାରେ ପାଇ ନ ପାରେ ମୁଁ ନିମିଷେ ଶାନ୍ତି ପରମ,
 ତଥାପି ମୋ ପ୍ରିୟ ବସୁଧାର ଖେଣୁ
 ବଜାଏ ମୋ କାନେ ସୁମଧୁର ବେଣୁ !

ଛକ୍କା ମୋ ସବୁ ସୁଖେ ଓ ଦୁଃଖେ କରେ ଏଥି ମୋର କରମ,
 କୋଟି ବେଦନାରେ ପାଇ ନପାରେ ମୁଁ ନିମିଷେ ଶାନ୍ତି ପରମ ।

ମୋ ମାଟିର ପ୍ରତି ଦୁଃସ୍ଥ ନୟନୁ ପୋଛି ଦିଏଁ ଲୁହ ଧାର ଗୋ !
 ସକଳ ଅଭାବ ଜଞ୍ଜାଳ ଜାଳା କପାଳେ କରି ମୁଁ ଗାର ଗୋ
 ଯେଉଁ ମଧୁ ଶିଶୁ ପାଇବି ତହିଁରେ,
 ଚଉଦ ଭୁବନେ ମିଳେ କି ସହିରେ !

ମୋ ମାଟିର ପ୍ରତି କୁଟୀର ମୋହର ବୁଝୁର ଶୋଣିତ ଧାର ଗୋ !
 ସକଳ ଅଭାବ ଜଞ୍ଜାଳ ଜାଳା କପାଳେ କରି ମୁଁ ଗାର ଗୋ !...

ନାହିଁ ନାହିଁ କାହିଁ ଯାଇ ପାରିବିନି ପୃଥିବୀରେ ମୋର ବରଜି,
 ଫୁଟାଇବି ଏଥି କୋଟି ପାରିଜାତ କନକ ପରାଗ ସରଜି ।
 ଏଥି ମୁଁ ହସିବି ଏଥି ମୁଁ ଖେଳିବି,
 ଏଥି ମୁଁ ସୁନାର ସରଗ ତୋଳିବି,
 ଏଥି ମୁଁ ହିଂସା-ହତ୍ୟା ତଡ଼ିବି ସିଂହ ପରାଏ ଗରଜି !
 ଫୁଟାଇବି ଏଥି କୋଟି ପାରିଜାତ କନକ ପରାଗ ସରଜି ।

ଏତେ ଯେବେ ମତେ ଭଲ ପାଅ ତମେ ଆଗୋ ରୂପବତୀ କିଶୋରୀ ।
 ଆସ ମୋର ଏଇ ଭଂଗା କୁଟୀରେ ସରଗ ଭୁବନ ପାଶୋର
 ଏ ମାଟିରେ ସଖି ! କର ଗୋ ସେନେହ
 ଏ ମାଟିର ପାଇଁ ଦିଅ ମନ ଦେହ

କହୁନା କାହିଁକି ଆଗୋ ରୂପବତୀ ରୂପ ସାଗରର ଶିଖରୀ !
 ଆସ ମୋର ଏଇ ଭଂଗା କୁଟୀରେ ସରଗ ଭୁବନ ପାଶୋର ।

ମୋତେ ତୁମେ ଯେବେ ଏତେ ଭଲ ପାଅ ମୁହିଁ ଭଲ ପାଏ ନାହିଁକି ?
 କେସନେ ଯାଉଛ କେଉଁ ଦୂରେ ଗୁଡ଼ି ଆସି ତୁମେ ମୋହ ପାଇଁକି
 କି ବୁଝିଲି ମୋର ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥା ?
 କି ବୁଝିଲି ମୋର ପ୍ରାଣ ଆକୂଳତା ?

ମୋ ମାଟି ଦୁଃଖେ ଅନ୍ତର ତବ ଟିକିଏ ତରଳେ ନାହିଁ କି ?
 କେସନେ ଯାଉଛ କେଉଁ ଦୂରେ ଗୁଡ଼ି ଆସି ତୁମେ ମୋହ ପାଇଁକି ?

ଏ ମାଟି ଉପରେ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ସଖି ! ମୋହ ଭୁଲେ ରତ ବାସ ଗୋ !
 ଆସ ! ଆସ ଭୁମେ ହେ ସରଗବାଳା ! ଏ ମାଟି ଫୁଟିରେ ଆସ ଗୋ
 ମୋ ଲଗି ମୋର ଏ ମାଟି ଟିକ ଲଗି
 ଲୁହ ଟୋପେ ସେବେ ଉଠେ ନାହିଁ ଜାଣି,
 କି ଶିରୀ ଥାଇ ବା ଭୁମ ଏ ଗୃହାଣୀ ଓଠର ଗୋଲପୀ ହାସ ଗୋ ?
 ଏ ମାଟି ଉପରେ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ସଖି ମୋହ ଭୁଲେ ରତ ବାସ ଗୋ ।



ସୂତି ତାର ଅକ୍ଷୟ !

ଏ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଯୁଦ୍ଧ ସେ କରି କରି,
 ଚର ଦିନ ପାଇଁ ବୁଝିବ ନୟନ ଡୋଳା;
 ଏ ପାହାଡ଼ ଏଇ ପାଦପ ଲଢ଼ିକା ଧରି
 ଦେଖିବ ତା' ଦେହ ପାଟିବାର ସୋର ସୋର !

କେତେ ଖର କେତେ ଖଣ୍ଡାର ଘାତ ସହି
 ଥମି ଯାଇଛି ସେ ଡର ଯାଇଛି ସେ ଲବେ,
 ଶୋଣିତ ଯାଇଛି ଧାର ଧାର ଧାର ବହି
 ଦେଶ ଜାତି ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ଭବେ ।

ପଗଡ଼ି ତାହାର ମସ୍ତକେ ଅଛି ରହି,
 କରୁ କରବାଳ ପଡ଼ିନି ନିମିଷେ ଖସି ।
 ଶର ଶର-ମୁଣା ସ୍ଫୁଲ୍ଲେ ସେ ଅଛି ବହି,
 ଧରଣୀର ତଳେ ଶୋଇବି ସେହ୍ନେ ହର୍ଷ !

ଆଖିରେ ଜଳୁଛି ସେଇ ସେ ଅଗ୍ନି ଶିଖା,
 ବୁକୁ ତଳେ ଅଛି ସେଇ ସେ ଦମ୍ଭ ରହି !
 କପାଳେ ଘାତ ସେଇ ସିନ୍ଦୂର ଟୀକା
 ଓଠ ତଳେ ସେଇ ବାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଛଇ !

ବୁଦ୍ଧ ପିଅର ଆସିଲେ ସେ ପଥେ ଚଳି
 ଦେଖିଲେ ପଡ଼ିବ ଭୂତଲେ ପୁଅଟି ତଳି ।
 ସେଇ ତେଜ ସେଇ ଘାପ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି
 କହିଲେ, “ସାବାସ ପୁଅ ମୋର ପୁଅ ପରି !”

ବୁଦ୍ଧା ଜନନୀ କୁମର ମଣିରେ ବୁଝି
 କହିଲେ, “ସୁନ୍ୟ ବୁଥା ମୋ ଯାଇ ନାହିଁ,
 ଏଇ ମୋର ପୁଅ ଏହାର ସମାନ କାହିଁ
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ନ ଥିବେ” ରୁମ୍ଭନ ଦେଲେ ଯାଇ !

ସେ ପାଇକ ପ୍ରିୟା ଆସି ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଭୁଲି,
 କହିଲେ, ଏଇ ମୋ ସ୍ବାମୀ ଠିକ୍ ସ୍ବାମୀ ପରି,
 ଛୁଡ଼ିରେ ସେ ବୀର ସ୍ବାମୀର ଚରଣ ଦୁଇ
 ଯାକ ଧରି କହେ ଛୁଡ଼ିବ ମୁଁ କେଉଁ ଭଳି ?”

ରଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ ଆସିଲେ ସେ ପଥେ ଚଳି
 ଉତ୍ତନେ ଯୁବା ବୀର ପରି ଅଛି ତଳି ।
 ନଖୁଣି ଯାଏ ଦେଖିଲେ ନୟନ ଭରି,
 କେତେ ଶର ମୁନ ଦେହେ ତା’ ଯାଇଛି ଗଳି !

ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ କେତେଠି ପୁଟିଛି ଗୁଳି,
 ହେଲେ ଅଛି ଦେହେ ସେ ବୀର ଘାପ୍ତି ପୂରି,
 ସେ ବୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମାରବେ ପ୍ରଣତି କରି,
 କହିଲେ, “ଏଭଳି ବୀର ନାହିଁ ଅବତରି ।”

ବିଶ୍ଵ ଜନତା ଗାଇଲା ସେ ବୀର ଜୟ
 ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସ୍ମୃତି ତା’ର ଅକ୍ଷୟ ।

ପାଥେୟ

ନିରାଟ ଖରାରେ ବାଟ ନ ପାରଇ ଚାଲି
ମୁଣ୍ଡ ତାଡ଼ିଯାଏ ତଳୁ ପାଦ ଆସେ ପୋଡ଼ି;
ବହୁତ ତପତ ଝାଞ୍ଜି ହେଉନାହିଁ ସହ
ନିଆଁ କେ ଅଜାଡ଼ି ଦିଏ କେଉଁଠି ବା ରହ !

ଝାଲ ଗମ ଗମ ଯାଏ ପ୍ରତି ଅଂଶୁ ଝରି
ପାଦକୁ ପାଣ୍ଡୋଇ ମୁଣ୍ଡେ ଛତା ନାହିଁ ଧରି;
ବିକଳ ଅସ୍ଥିର ଲାଗେ ପ୍ରତି ପଦ ପାତେ
ଚାଲିଛି ଏକାକୀ ମୋର କେହି ନାହିଁ ସାଥେ;

ଗଲେ ଅଧକୋଶେ ବାଟ ଭୁଞ୍ଜିବିହିଁ ଭାତ
ଚାଲିବାକୁ ହେବ ମତେ ଏତେଦୂର ପଥ ।
ସହ ଏ ତପତ ଝାଞ୍ଜି ସହ ଏଇ ଖରା
ଏକ ମୁହଁ । ହୋଇ ମୁହଁ ଚାଲିଅଛି ପର !

ସକାଳୁ ଖାଇନି ଭାତ ଗଡ଼ିଲାଣି ବେଳ
ଦେହ ମନ ଲାଗେ ସତେ କେଡ଼େ ଦୁରୁବଳ !
ଏ ଦୂର ପ୍ରବାସ ଗାଁ ଏ କେ ଅଛି ନିଜର ?
ହୃଦୟ ମଧୁଭାଳି ପ୍ରାଣ କରିବ ଶୀତଳ !

ଚାଲିଛି ଏକାକୀ ପଥେ ମନ ଗୋଟି ମାରି,
ପଛୁ କେ' ସେନେହ ଭାଷେ ଯାଉଛି ପରୁରି !
“ନିଅନ୍ତୁ ଛତାଟି ଏଇ ବାଧୁଥିବ ଖରା
କେଡ଼େ ନାରଖାରେ ତୁମେ ଚାଲି ଅଛ ପର !

ବାର ବରଷର ସେ ତ ବାଳକ ଗୋଟିଏ
ବଦନେ ମୋହନ ଆସୁ କେହ୍ନେ ଖେଳିଯାଏ ।
କହିଲି—“କାହିଁକି ବାବୁ ମୋହ ପାଇଁ ତମେ
ଜଳ ପୋଡ଼ି ଚାଲିବ ଏ ଦୁଃସହ ଗ୍ରୀଷମେ ?

କାହା ଘର ପୁଅ ତମେ କା' କୋଳ ସଜାଳି
ଏ ମହା ଗ୍ରୀଷମେ ତୁମେ ପାରିବ କି ଚାଲି !
ସିଝି ସିଝି ଏ ଖରାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଘରେ
ସହ କି ପାରିବେ ବୋଉ ମାରିବ ଅନ୍ତରେ ?

ପାଇବ ଗଭୀର ବ୍ୟଥା ପରୁରବେ କାହିଁ
ଛଡ଼ା ଟେକି ଆସିଲୁନି ଦେଲୁ କି ହଜାଇ ?
କେସନେ ନିଠୁର ମୁହଁ ହେବ ତୁମପରେ
ଛଡ଼ାଇ ଧରିବ ତୁମ ଛତିଟିଏ କରେ;

ଛୁଇରେ ସୋହାଗେ ବାଟେ ପାରିବ କି ଚାଲି ?
ତୁମେ ଏ ଖରାରେ ଚାଲି ପଡ଼ିବ ଝାଉଁଳି ।
ଗୋଲପ କଳିକା ପରି ତୁମ ଦେହ ମନେ
କେମନ୍ତେ ଦେବଇଁ ବାଧା ଏ ମହା ଗ୍ରୀଷମେ ?

ହସି ଖେଳି ତୁମେ ଯେବେ ଚାଲୁଥିବ ବାଟେ
ଧରିଥିବ ଏ ଛତିଟି ତୁମ ଡିକି ହାତେ ।
ସାଂଗ ସାଥୀ ଜନେ କରି ମଧୁ ଆଳାପନ
ଚାଲୁଥିବ ଫୁଟାଇ କି ଶିରୀ ବିମୋହନ !

ଏ ସଂପଦଟିକି ମୁହଁ ଦେଖିଲେ ନୟନେ
କି ଅଧିକ ମୋରେ ନାହିଁ ଲାଗିବ ଜୀବନେ ।
ବିଧାତା ବାଳୁତଟିଏ ଦେଇନାଇ ବୋଲି
ପାଲଟି ମୁଁ ଯାଇଛି କି ତପ୍ତ ମରୁବାଲି ?

ନାହିଁ କି ମୋ ବୁଢ଼ୁତଳେ ସେନେହ ନିର୍ଦ୍ଦର ?
ତୁମେ କି ମୋ ବାଳୁତରୁ ବଳି ନୁହଁ ବଡ଼ ?
ଟେକି ଏ ଛତିଟି ବାବୁ ଯାଅହେ କୁଟୀରେ
ମୋ ପାଇଁ ଭାଲେଣି କିମ୍ପା କର ଧରଣୀରେ ?

କେତେ ଯେ ଦଇନ ଦାଗ ଚାଲିଛି ମୁଁ ବନ୍ଧି
ଏ ଟିକି ଆଜି କି ବାବୁ ପାରିବନି ସହ ?
କେତେ ଲୁହ ବିନ୍ଦୁ ମୋର ନିଭିଛି ନୟନେ
ଏ ଟିକି ବି ଭଲ ନିଭିଯିବ ଏଇ କ୍ଷଣେ !”

କିବା ସେ ଭାଲିଲୁ ଦେଇ ଛତିଟି ମୋ କରେ,
ଚାଲିଗଲା ହସି ହସି ଆପଣା କୁଟୀରେ,
କି ବାଟ ଚାଲିବି ଧରି ସେ ଛତିଟି ତା’ର
ତାହିଁ ମୁଁ ରହିଲି ତା’ର ପଥେ ବାର ବାର;

ଗଛପତ୍ର ଚାରିଆଡ଼େ ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଚାହିଁ
ହସି ହସି ଚାଲିଛି ସେ ଦୂରେ ଦୂରେ କାହିଁ ।
ଗୁଲିଲେ ଆଗକୁ ପାଦ ପଡ଼ୁନାହିଁ ତଳେ
କି ଧୂ ସଫଦ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା ଧୀରେ ।

ସେ ମଧୁ ହୃଦୟ ପାଶେ କି ଦୁଃଖ ମୋହର ?
ସେ ଦିନୁ ଯେ ନେତ୍ରେ ସିଏ ନିତି ତଳ ତଳ ।

—୦—

ମେଲା ଡିହ

ବରଜ ପ୍ରବାଣ ଭୂଇଁ ଚୂହେ ଆସେ ଫେରି
ପଲ୍ଲୀର କୃଷକ ଯୁବା, ମାଥେ ଟୁଙ୍କ ପେଡ଼ି ।

ଧୋବ ଲୁଗା ଅଙ୍ଗେ, ଦେହେ ପିଙ୍ଗଳ କାମିକ,
ଛତା ଯୋତା, ସପ ବାନ୍ଧ ମଥାରେ ଥାପିଛି ।

ମହକ ଉଠଇ ବାଟେ, ଦେହେ ଅଛି ବୋଲି
ସୁଗନ୍ଧ ଅତର ଅଙ୍ଗେ, ପତ୍ନୀ ସୁନା ନୋଲି—

ଦୁଇ କାନେ ଦାଉ ଦାଉ, ଦୁଇ ଫୁଲ ପରି,
ଛଡ଼ିଟିଏ ହାତେ ଶୁଭ୍ର ଲଣ୍ଠନ ସହ ଧରି —

ପାନଖିଲ କଟେ ଜାକି ଚାଲିଅଛି ପଥେ,
ଚିତ୍ରେ ଶ୍ରାବ କେତେ ଲୋକ ଚାହିଁବେ ତ ମତେ ।

ପରୁରନ୍ତ କେତେ ଦମ୍ପତୀ ପାଉଥିଲୁ ଘନା ?
କହି ଉଠେ ‘ମାସକୁ ମୋ ଶାଠିଏ ମଇନା ।’

ଗ୍ରାମ ଶେଷେ ଦେବାଳୟ, ପାଖେ ତା’ର ଘର
ଘର କାହିଁ ? ପାହାଚ ଯା ରହିଛି କେବଳ !

ଭାରିଆଡ଼ ମେଲ ଡହ ଚରୁଛନ୍ତି ହେଲି,
କେତୋଟି ପଲ୍ଲୀର ପିଲା ଲୁଚକାଳି ଖେଳି —

ବୁଲୁଛନ୍ତି ଏଣେ ତେଣେ । ବାପା ଆଉ ବୋ ମୁଁ
ହଈଜାରେ ମରିଗଲେ, କେତେ ଦିନ ଯାଉ—

ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଅନ୍ଧାରାବେ ବୁଜିଅଛି ଆଖି,
ମେଲା ଉଦ୍ଧ ଯାହା ମାତ୍ତ ରହିଅଛି ବାକୀ !

କାହା ଉଠେ ପ୍ରାଣ ତା'ର ବୁଝେ ନେହୁଲୁହ
କେ ବଢ଼ିବ ? ଚାହିଁ ରହେ ଖାଲ ମେଲା ଉଡ଼ !!

— 〇 —

୧୩

ବରଷୁ ଅଧିକ ରହିବାର ମୋର
ଢେଲଣି ଏ ମାଟି ପରେ,
ଆଉ କେତେ ଦିନ ରହିବ ଏଥିଟି
କହି କି ପାଇବ ଥରେ ?

ସୁଖେ ଦୁଖେ ସିନା ଦିନ ବଢ଼ି ଯାଏ
ମନ କି ଲାଗଇ ଭଲ ?
କି ମଧୁ ବିଭବ ଛୁଡ଼ି ଆସିବି ଲେ
ଲାଗେ ବଡ଼ କଲବଲ ।

ଏ ଯେଉଁ ଗାଆଁଟି ବଡ଼ ଗାଆଁଟି ଲେ
ଗୁରିଆଡ଼େ ଦଳ ବନ
କଲ ତାନ ରଚି ପାଖକେ ତା'ର ଲେ
ବଞ୍ଚିଯାଏ ପ୍ରସବଣ !

ଏ ପାଖେ ଦିଶଇ ଶ୍ୟାମଳ ଶିଖରୀ
ଆକାଶରୁ ମଥା ଟେକି
ମେଘ ଚରୁଥାଏ ନିଜ ପ୍ରତି ଚକ୍ଷୁ
କି ମୋହନ ଛଇ ଲେଖି;

ଖୋଲୁ ଖୋଲୁ ବୁଲି ସେ ଯାଏ ନେ
 ଅନ୍ଧାର ମଇଁଷି ପଲ
 ବଇଁଶୀ ଟିକିଏ ବଜାଇ ଦେଇ ନେ
 ବସେ ଗଛ ଛାଇ ତଳ ।

ଆର ପାଶେ ତା'ର ଆରେକ ପାହାଡ଼
 ଶ୍ୟାମଳ ଶ୍ୟାମଳତର
 ଚାହିଁ ଥିଲେ ଚାହିଁ ରହିଛି ଥିବ ଲେ
 ଜଣା ନ ପଡ଼ିବ ବେଳ ।

ସୁଦୂର ଅସ୍ମିନେ ଶତ ଗିରିମାଳା
ଜାଣେ କି ସେସବୁ ନାଆଁ ?
ବାରୁଣୀ କପୋତେ ଝଟକ ଉଠେ ଲେ
ମାଳ ଶାଢ଼ୀ ପରି ଆହା !

ଗୁରୁଆଡ଼େ ଖାଲି ସବୁଜ ଖେତ ଲେ
ଦିଶୁଥାଏ ଜନ ଜନ
ମୁହାଣେ ମୁହାଣେ ପାଣି ଝରି ପଡ଼େ
ରବି କବା କଳତାନ ।

ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣାଣୀ ବଧୂ
 ମଧୁତାନେ ଗୀତ ଗାଇ
 ଧାନ ଶେଉଁଥାନ୍ତି ମନ ଉଠିତେ ଲେ
 ବିଲରୁ ବିଲକୁ ଯାଇ;

ଶୁଣୁଥିବ ଯେବେ ସେ ଗୀତ ତାନ ଲେ
ହୋଇ ହିଡ଼ ପରେ ଠିଆ
ଶୁଣୁଥିବ ବସି କେତେ ବେଳ ଯାଏ
ଭୁଲି ସବୁ ଖିଆପିଆ ।

ବଣ ତଡ଼େ ତଡ଼େ ମଇଁଷି ଗୋଠ ଲେ
ବୁଲୁଛି ମଇଁଷିଆଳ
ଶିରେ ତାଳ ଛତା, ପାଦେ କଠାଉ ଲେ
ହାତକେ ବଇଁଶୀ ଚା'ର ।

ଖୋଲରୁ ଖୋଲକୁ ବୁଲି ସେ ଯାଏ ଲେ
ଅଢ଼ାଇ ମଇଁଷି ପଲ
ବଇଁଶୀ ଟିକିଏ ବଜାଇ ଦେଇ ଲେ
ବସେ ଗଛ ତ୍ରୁଇ ତଳ ।

ହେଲେ ମନ କଥାଁ ଖୁଜୁମୁଜୁ ହୁଏ
କ ଶିଶୁ ଆସିବ ଛୁଡ଼ି ?
ଦିବାନିଶିଥି । କାହାଁକି ଚକଜାଣି
ଆତୁରେ ହୁଅଇ ଶକ !

କାହା କଥାଟିକ ଅଧିକ ଲାଗେ ଲେ
କିଏ ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ,
ଆଖିରେ ଆଖିରେ ଦିଶି ଦିଶି ଯାଏ
ପ୍ରତି ଦିନ ପ୍ରତି ଶଶେ ।

ପରଶ ବେଢ଼ାରେ ମୋ କଥାଟିକକ
ସାଇତ ରଖିବ କିଏ
ତୁରତେ ଯାଇ ମୁଁ ମିଳନ୍ତି ତହିଁ ଲେ
ଦିନକାତ ଶକି ହୁଏ !

ଦୁରେ ବହୁଦୁରେ କେତେ ଦିଲ ବନ
ନଦ ନଦୀ ଗ୍ରାମ ପାରେ,
ସେ ପରଶେ ତାଳି ଏ ପରଶ ଟିକ
କ ଶିଶୁ ପାଆନ୍ତି ବାରେ !

ଆସିଲ ବେଳେ ମୁଁ ଆସି ସେ ଥିଲେ ଲେ
ମେଲଣି ଦେବାର ପାଇଁ
ଅଧବାଟୁ ଦେଇ ମେଲଣି ମୋରେ ସେ
ବୁଝି ତ ପାରିଲେ ନାହିଁ !

ପ୍ରତି ଲୁହ ଧାର ନୟନୁ ପୋଛି ଲେ
ଗୁଲିଲେ ଆପଣା ପଥେ
ହେଲେ ପଛୁ ଫେରି ବାରକୁ ବାରଲେ
ବୁଝି ଆଆନ୍ତି ମତେ !

ଦୁରୁ ଦୁରେ ସେତ ମିଶି ଗଲେ କାହିଁ
ବିଲ ବନ ଆଡୁଆଲେ,
ସେ ନାହାନ୍ତି ବୁଝି, ମୁଁ ବୁଝି ରହୁଛି
ସୁଦୁର ଅସୁନ ପାରେ ।

ହେଲେ ସେତ ଜଣେ ସୋଦରରୁ ବଳି
ସେନେହ କରନ୍ତି ମତେ
ଜୀବନର କେତେ ଦୁଃଖ ଦୁରୁଦିନେ
ସାହା ହୋଇତନ୍ତି ପତେ !

କୁଟୀରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଯାଇ ମିଳିଲେ ଲେ
ଗୋଡ଼ କି ପଡ଼ିବ ତଳେ
ଅଧ ବାଟୁ ଆସି ପାଗ୍ରେଟି ନେବେ ଲେ
ପରାଣ ସୋହାଗ ଭରେ ।

ସେତେ ନିଯାତନା ବାଧୁର ପରାଣେ
ସହିଚ ସେ ବାଧା ପ୍ରାଣେ
ଗୋଟି ଗୋଟି କରି କହି ଯାଉଥିବି
ଫକୋତ ନ ବହି ଧାନେ ।

ଆଖିରୁ ଲୋତକ ପଡ଼ୁଥିବ ଝରି
ସୋଦର ମମତା ବହି
ପୋଛି ଦେଉଥିବେ ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁଟି ଲୋ
ପାଖେ ମୋର ବସି ରହି ।

ବିସୋର ସକଳ ଦୁଃଖ ଦଇନି ଲେ
 ଗୁଲବି ଧରଣୀପରେ
 କେତେ ଆଶା ମଧୁ କଳପନା
 ଖେଳିବ ବୁକୁ ତଳେ ।

ମୋର ହୋଇ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି ମହାରେ
କି ଅବା ଶୁଳେଖି ମୋର
ପ୍ରତି ପଦ ପାତେ ଅନୁଭବୁ ଥିବ
ଲଗୁଥିବ ଅଳଅଳ !

ମାରୁଆ ଶ୍ୟାମଳ ମୋହନ ଶିଖରେ
ସରଗେ ବୁଲିବି ଯାଇ
ନିର୍ମଳ ଝରର କଳ ବେଣୁ ତାଳେ
ଉଠିବି କବିତା ଗାଇ ।

ମାଳ ଚଳିକାର ମାଳ ଉର୍ମିମାଳେ
 ପରଶଟି ମୋର ଡାଳ
 ଆଶାରେ ଆଶାରେ ଅସୀମ ଆଶାରେ
 ଦେବ ମୋ ପାପଟି ଜାଳ ।

ପ୍ରିୟ ପରଜନ ଯେତେ ଆପଣାର
 ସେ ଯହିଁ ଅଛନ୍ତି ରହି
 ସବୁରକ୍ ନାଆଁ ରଖିବି ମନେ ମୁଁ
 ଏ ହୃଦ ପଳକେ ବହି

କିଏ ସେ କେଉଁଠି ଥିବେଟି କଭଳି
 ସଭାଙ୍କି ରଖିଛୁ ମନେ,
 କେତେ ଭଲ ପାଏ ସଭାଙ୍କି ମୁହିଁଲେ
 ଏ ଦୂର ବିଦେଶ ଭୂମେ !

ଏତେ ଏତେ ଯହିଁ ପରାଣ ମମତା
 ଏତେ ଦେନାଦେନି ଯହିଁ
 ସେ ଶିଶୁ ଛୁଣ୍ଡାଇ ଦୂର ପରବାସେ
 କେବେ କି ପାରିବି ରହି ?

ଯିବ ଯିବ ଯିବ ଭୁବିତେ ଯିବି ଲେ
 ଏଇ ଆଜିକାଲି ପରି,
 ସେ ମାଟିର ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ରେଣୁରେ
 ମୋ ବାଣୀ ଉଠୁଛି ଥରି ।



କନ୍ଦୀ ?

ତୁମେ ସବୁ ରହିଥିବ ସେ ଶୁଦ୍ର ଗୁଚୀରେ ସେଇ ନିକାଞ୍ଚନ ପଥଧାରେ
କସୁଁ । ପକ୍ଷ କସୁଁ । ଗଛ ପଡ଼ୁଥିବ ଝଡ଼ି;
ଆଖିସେତ ଦିଶୁଥିବ ଦୁରୁ ସୀମାହୀନ ମୋହନ ସଂସାରେ ।

ମାରୀ ସିକତା ଶେଯେ ମାଲ ଜଳ ବେଶୀ
କଲ ବେଶୁ ତାନ ତୋଳି ଯାଉଥିବ ଦୁରେ ଦୁରେ ବୋହି,
ତୁମେ ସବୁ ରହିଥିବ ସେ ଶୁଦ୍ର ଗୁଚୀରେ
ପରସ୍ପରେ ଆପଣାର ସୁଖ ଦୁଃଖ କୁହା କୁହି ହୋଇ ।

ମୁଁ ଥିଲି, ତୁମର ତୁଲେ ମୁଁ ଆଜି ଆସିବି ଗୁଡ଼ି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର-
ସେନେହ ମମତା ଆଉ ସହାନୁଭୂତିର ମଧୁସ୍ପର୍ଶଟିକି,
ମୋରେ ତୁମେ କରିଥିଲ କେତେ ଆପଣାର,
ଦୁଃଖେ ମୋର ଦେଉଥିଲ ହୃଦବୋଲା ସାନ୍ତ୍ବନାର ମୋହନ ସଂପଦ
ସେ ସବୁ କି ଭୁଲି ଯିବି ?
ତୁମେ ମୋରେ ଲଗୁଥିବ ଚିରଦିନ କେତେ ଯେ ଅଧିକ !

ତୁମେମାନେ ରହିଥିବ ଗୋଟିଏ ବାୟୁ ଚଢ଼େଇର ମାଡ଼େ—
ପାଞ୍ଚୋଟି ବାୟୁ ଚଢ଼େଇ ବସା କଲପରି;
ତୁମେମାନେ ହସୁଥିବ, କାନ୍ଦୁଥିବ, ଖେଳୁଥିବ,
ବେଳେ ବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବ
କାହା ଘର, କାହା ଦିହ ପା ଦୁଃଖ କଥା
ଗୋଟିଏ କାର୍ତ୍ତରେ ଯେବେ ଲେଖା ହୋଇ ଆସିଥିବ
କେଉଁ ଡାକ ଘରେ ପଡ଼ି !

ତୁମେ ସବୁ କା' ଆଖିରୁ ତପ୍ତ ଲୁହଧାର ଝରଝର ଝରି ଗଲେ
• ଦେଉଥିବ ପୋଛୁ ବାପ ମାଆ ଭାଇରୁ ଅଧିକ ସେନେହ ତାଳି;
କିଏବା ଗାଆଁକୁ ଗଲେ ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ପାଇଁ
ଅଧବାଟ ଯାଏଁ କାରେ ଆସୁଥିବ ଗୁଡ଼ି;
ଅବା ଆସୁଥିବ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଦୂର
ବିଜନ ସଂଗୀତି ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥିବା

ସେଇ ପାହାଡ଼ର ପାଦତଳ ଯାଏ
 ଫେରିବ ଶୁଭରେ ବୋଲି କହୁଥିବ ବାର ବାର
 ହଲାଇ ରୁମାଲ କାନି, ନୟନେ ନୟନ ତାଳି
 କି ବିରାଟ ମଧୁ ଅଭିପ୍ରାୟେ !

ଗୋଧୂଳି କୁନ୍ତଳେ ଯେବେ, ପଶ୍ଚିମ ପାହାଡ଼ ଶିଖେ
 ଯାଉଥିବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରବି ବୁଡ଼ି
 ତୁମେ ସବୁ ଚାହିଁ ପାଞ୍ଚି ସାଥୀ ହୋଇ ଆସୁଥିବ ବୁଲି,
 ହେଉଥିବ କଥା ଭାଷା, ବସି କେଉଁ ସତକର ଶଙ୍ଖ ପରେ
 ଅବା କେଉଁ ହିଡ଼ ମୁଣ୍ଡେ, ଅବା କେଉଁ ପାହାଡ଼ର ଶିଖେ
 ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବନର ସକରୁଣ ବ୍ୟଥା ବଞ୍ଚି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବ
 ତୁମର ଅନ୍ତରୁ ଝରି ତୁମ ଚାହିଁ ଦିଗେ !
 ତାହା ପରେ ଠୋ ଠୋ ହସୁଥିବ
 ଭୁଲିଯିବା ପାଇଁ ହେଲେ ନିମିଷକ ଲାଗି
 —ପ୍ରାଣର ଦହନ, ଯାହା ଜଳି ଜଳି ଯାଏ ଖାଲି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି
 କେବେ ସେ ନିଭିବ ବୋଲି ଆଶା କାହିଁ ଉଠେ ନାହିଁ ଜାଣି !

ତୁମେ ସବୁ ରହିଥିବ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଧାରେ ସେ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀରେ
 କେବେ ଯେ ଆସିବ ଫେରି ମୁକୁଳା ଜୀବନ ଶିଖା
 ନଈ ଜଳ ବେଣୀ ପରି
 ଖେଳି ଖେଳି ଯିବ ଦିନେ ଭାଳି ହେଉଥିବ ଅହରହ ।
 ସୀମାହୀନ ମହାମରୁ ବାଲିବନ୍ତ ଯୋଜନ ଯୋଜନ ଧରି,
 ନିସ୍ତବ୍ଧ ଜୀବନ ଧରି ପଡ଼ି ରହିବାର ପରି,
 ତୁମେ ପଡ଼ି ରହିଥିବ;
 ଆକାଶ କହିବ ନାହିଁ କଥା
 ପୃଥିବୀ ବୁଝିବ ନାହିଁ ବ୍ୟଥା
 ସୀମାହୀନ ବାଲି ଝଡ଼େ ରହିଥିବ ପୋଡ଼ି ଦେଇ ମଥା
 ଦିନ ଦିନ ଧରି ଯେବେ ଜୀବନର ଭିତରେ ବାହାରେ
 ଚାହିଁଆଡ଼େ ଭାରି ରହିଥିବ ଅନନ୍ତ ରକ୍ତତା
 କି ସମ୍ପଦ ତହିଁ ଆଶା କରିବାର କଥା !

ତୁମେ ସବୁ ରହିଥିବ ସେ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀରେ ସେଇ ଅପନୁର ଥାନେ
 ଜୀବନର ଯେ ସକଳ ଜାଳା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା

ତୁମେ ଏକା ଦେଖୁଥିବ, ତୁମେ ଏକା ବୁଝୁଥିବ
 ମରିଗଲେ ମରିଯିବ, ପଡ଼ୁଥିଲେ ପଡ଼ୁଥିବ, ପାଟି ତୁମ୍ଭ —
 କଲେ ଏକା କରୁଥିବ ବସି ।
 ତୁମକୁ କେ, ବୁଝିବନି, ତୁମକୁ କେ' ଧରିବନି ତୋଳ
 ତୁମେ ଯେହ୍ନେ ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜୀବ
 ତୁମ ପାଇଁ ଦୟା ଦାନ ମେନେନ୍ଦ୍ର ମମତା ମାୟା ଝରଣାର ଝର
 ପୃଥିବୀ ପୃଥିବୀ ଚର ଦାନ ପାଇଁ ହୋଇଛି ଅନ୍ତର ।
 ତୁମେ ସବୁ ଆସିଅଛ ନାରୀର ଜୀବନ ଧରି
 ତରଳ କୃଷ୍ଣାନ୍ତ-ବୁଣ୍ଡେ ପୋଡ଼ି ଜଳ ରହିବାର ପାଇଁ
 ତୁମ ପାଇଁ ଆହା କରିବାକୁ ତୁମର ହୋଇ କେହି ଜଣେ ନାହିଁ ।

କେତେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବ ଫେରି ଆସିବାକୁ
 ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ପାଣି ଫାଟି ଯାଉଥିବ ।
 ଘାଘ ଶ୍ଵାସଟିଏ ଛୁଡ଼ି ରହିଥିବ, ଲେଟକୋଟ ହୋଇ
 ସେଇ ଏକାକୀ କୁଟୀରେ
 ସେ ବିଜନ ପଥ ଧାରେ, ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ;
 ମନସ ଯିମିତି ହସେ ଖିଲ ଖିଲ ହସ,
 ମନସ ଯିମିତି କହେ ପ୍ରାଣ କିମୋହନ କଥା,
 ମନସ ଯିମିତି ରୁଲେ ପିଇଲେ ମୁକ୍ତିର ମିଠା
 ସେ ସବୁ ତ ଦିନୁ ଦିନ ଯାଇଥିବ ମରି ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନାହିଁ ଆସୁଥିବ ଫେରି
 କଲବଲ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ବି,
 ଗୋଟିଏ ସୀତ ଆଗାର ଟିକିଏ ଆଲୁଅ
 ଜୁଳୁ ଜୁଳୁ ଜଳୁଥିବ, ମନର ଗନ୍ଧାରେ କାହିଁ
 ମୁମୁର୍ଷୁ ଘାପର ଶିଖା ଜଳିବାର ପରି
 ଅଧେ ଧଳା ଅଧେ ପଡ଼ି ନେଳି ।

ବାଧୁଧାବ

କା' ଘୁଟୀର କୋଟିନିଧି ତୁମେ ଗୋ ବାଳିକା !
 ଜୀବନେ ହୋଇନି ତୁମ ତୁଲେ କେବେ ଦେଖା;
 ଜାଣିନି କିଏ ସେ ତମେ କିବା ତବ ନାମ
 ଜାଣିନି କାହିଁଛୁ ଘର, କର କିବା କାମ ?

ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ଘେରୁ ପୁର ପଲ୍ଲୀ ତଟେ,
 ନୁଆଁ କରି ତୁମରେ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଗୋ ସତେ !
 ଓଠରୁ ଅମୃତ ହାସ ପଡ଼ୁଅଛି ଝରି
 କେଉଁ ଯିବିବର ମହା ଆଶାବାଦ ପରି !

ନୟନର ଗୁହାଣିରେ ଅନନ୍ତ ସେନେହ
 ବୋଲି ବା ଦେଉଛ ତାପ ଦଗଧରା ଦେହ !
 ସ୍ନାହାନ କରିବା ଲାଗି କୁଅମୂଳେ ଯାଇ,
 ପାଣି ଯେବେ କାଡ଼ୁଥିଲି ତର ତର ହୋଇ;

ଅଧେ ପାଣି ଆସୁଥିଲ, ଅଧେ ପଡ଼ି କୁଏ,
 ତୁମେ କାଡ଼ିଥିଲ ପାଣି ଭରା କଳସିଏ
 ଅଧର ମୋହନ ହାସେ ପାଶେ ମୋର ଥୋଇ
 କହିଲ ଏଥିରେ ତୁମେ ପକାଅ ଗାଧୋଇ,

ପାରିବ କି ଏତେ ପାଣି ଏତେ ଦୁରୁ ଭିଡ଼ି
 ବୋହୁବ ରକତ ହାତ ପାପୁଲି ଯେ ଛୁଡ଼ି ।
 ଚାହିଁଲି ଅଧୁରେ ତମେ; ଚକିତେ ଚମକି
 ପଚାରିଲି କିଏ ତମେ ମତେ ଚିହ୍ନିତ କି ?

ସସ୍ମିତେ ହେଲ ଗୋ ଠିଆ ଅଜଣା ବାଳିକା !
 କିବା ଦର ବିଜ୍ଞଶିତ କମଳ କଳିକା !
 ତୁମେ ନେଉଥିଲ ପାଣି ଘୁଟୀରେ ତୁମରି
 ମୋରେ କମ୍ପା ଦେଉଅଛ ସମାଦର କରି ?

ଜାଣିଲି ମୋ ଲଗି ତୁମ କିଶୋରୀ ହୃଦୟ
କିପରି ପାରିବି ହୋଇ ସରଗେ ସଦୟ;
ଆନରେ ଅରପିବାର ହୃଦୟର ଶିଶୁ
ଅଯାଚିତେ ଆପଣାରୁ ଆପଣାର କର,

—ଏ ମଧୁ ସମ୍ପଦ କିଏ ପାରିବ ପୁଟାଇ
ବ୍ୟୋମ ବସୁନ୍ଧରା ଭରି ଯିଏ ନାହିଁ ଶୋହ !
ନାହିଁ ଯେବେ କରିଦେଲି, ଦୋ ଦୋ ପାଞ୍ଚ ହୋଇ
କଳପିଞ୍ଚି ଧରି-ଠିଆ ହେଲି ମୋରେ ଗୁଣ୍ଠି

କି ବାଣୀ ଅଧରୁ ପୁଟି, ପୁଟିଲି ତ ନାହିଁ
ଲଜେ ଦୁଃଖେ ଗୁଲି ଗଲି ମୋରେ ଗୁଣ୍ଠି ଗୁଣ୍ଠି ;
ତୁମ ସେ ଦାନର କମ୍ପା କଲି ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ,
ତାଳେ ସେ ପାଣିରୁ କରି ଥାଆନ୍ତି ସ୍ନାହାନ ।

ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ଅବଗାହି ସେ ମୋହନ ଜଳେ
ତୁମ ହୃଦୟରୁ ଅନୁଭବ ଥାଆନ୍ତି ଅନ୍ତରେ !
ପରୁର ଥାଆନ୍ତି ତୁମେ ବିଶ୍ୱେ ମୋହ ପାଇଁ
ରହିଛ ତ କେଉଁଠାରେ ଆପଣାର ହୋଇ;

ବୁଝି ଚାରି ଦେଇଥାନ୍ତି ବିପୁଳ ସମ୍ମାନ
କହିଥାନ୍ତି ଯହିଁ ଥାଅ ତୁମେ ମୋ ଧ୍ୟାନ,
କେତେ କାହା ହୃଦୟର ମୋହନ ପରଶ
ରହିଛି ଏ ପ୍ରାଣେ ହୋଇ, ସଜୀବ ସରସ ।

କେତେ କା' ଅମୃତ ଧନେ ହୋଇଛି ମୁଁ ଧନୀ
ହସିବି ଏ ହିଆ ଭରି ଆକାଶ ଅବନୀ,
ସେ ସକଳ ମେଲେ ତୁମେ ହୋଇଥାନ୍ତି ଜଣେ
ମୋ ହୃଦ ବେଘାରେ ଶୋହ କନକ ଭୂଷଣେ ।

ବାଧୁଧିବ ତୁମରେ ଗୋ ବାଧୁଧିବ ବହୁ
ଦେଲିନାହିଁ ଲେଉଟିଲି ଯେ ଅମୃତ ମହୁ ।

ଆକାଂକ୍ଷା

ତୁମରି ଏ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ବୁଲୁଥିବି ମତେ ଦୟାମୟ !
 କେତେବେଳେ ଦେଉଛ ବଜୟ, କେତେବେଳେ ପୁଣି ପରଜୟ !
 କେତେବେଳେ କନ୍ଦାଉର ମତେ, କେତେବେଳେ ହସାଉଛ ତମେ,
 କେତେବେଳେ କରୁଛ ଭିକାରୀ ଯେବେ ଯାହା ଲୋଡ଼ୁଅଛ ମନେ ।

କେବେ ମୋରେ ହତଭାଗା କରି ବେଦନାର ଅନନ୍ତ ଭିମ୍ବିରେ,
 ବୁଲୁଥିବି, ଯାଉଛି ମୁଁ ବୁଡ଼ି ଧରଣୀରେ ଶତ ଉଷ୍ମମାରେ ।
 କେବେ ମୋର ଶିରେ ଜୟପାଟ ବାନ୍ଧି ମୋରେ କରୁଛ ସମ୍ରାଟ,
 ସୌଭାଗ୍ୟର ମୃଦୁମନ୍ଦ ହାସେ ଉଛୁଳଇ ମୋ ଜୀବନ ବାଟ ।

ତୁମରି ସେ ଅନନ୍ତ ଇଚ୍ଛାରେ ଚାଲୁଛି ଏ ମହାବିଶ୍ଵ ସାରା,
 ତା' ଭିତରେ ମୁହିଁ ବି ଚାଲୁଛି ମାନି ତବ ଇଚ୍ଛା ଇସାରା ।
 ଦିନେ ମୋରେ ବୁଲୁଥିବି ଏଥିକରି ସୁଖ ଦୁଃଖ ସମାକୁଳ,
 ଦିନେ ପୁଣି ନେଇଯିବି ମୋରେ ନ ଫେରିବି ଆଉ ଏଇ ପୁର ।

ଜାଣିବିନି ମହାପୃଥିବୀର ସାମାନ୍ୟ ମୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ରେଣୁଟିଏ,
 ଅସୀମର ବିପ୍ଳବ ବନ୍ଦନେ ହସି ଖେଳି ଚାଲୁଥିଲି ଟିକ୍ତେ ।
 ଜାଣିବିନି ଏଇ ବିଲ ବନ ଗଛ ପତ୍ର ଫୁଲ ନଈ ନାଳ,
 ସକଳର ତୁଲେ ମୋ ବନ୍ଦନ ଥିଲା କିବା ଗର୍ବର ବିଶାଳ !

ଜାଣିବିନି ଲକ୍ଷ ନରନାରୀ ଶିଶୁ ବୃଦ୍ଧ ବାଳକର ସହ,
 ଥିଲା ମୋର ପ୍ରାଣବନ୍ତ କେତେ ସୁମଧୁର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ।
 ଜାଣିବିନି ଜାଣିବିନି ତିଳେ କେଉଁ ବନକୁଞ୍ଜି ମାଲେ,
 ଦେଖୁଥିଲି ଶଇଳ ଫୁଷ୍ପମା ଶରତର ସାହାସ୍ଵ ବିହାରେ !

କେଉଁ ନଈ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ସଜ୍ଜକତେ ବସୁଥିଲା ବସନ୍ତ ପ୍ରଭାତେ,
 ତଟିନୀର ମାଳଜଳ ବେଣୀ ଦେଖୁଥିଲା କଳ-ବେଣୁ ସାଥେ ।
 ଜାଣିବିନି ଆପଣାର କରି କେଉଁ ତନ୍ମୟ ସରଗ ସୁନ୍ଦରୀ,
 ଯୌବନର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ ନେଇଥିଲା ସ୍ଵୟଂବର କରି ।

ଓଠେ ମୋର ଫୁଟୁଥିଲା ହାସ ବସେ ମୋର ପୁଲକ ଚଞ୍ଚଳ
 ରସନାରୁ ପ୍ରୟୋଗ ଗୀତି ଉତ୍ସାହମ କରିଛି ଉଚ୍ଛଳ ।

ଦୁଃଖ ମୋର ପାଶେ ବସି କିଏ କହୁଥିଲା ସାନ୍ତ୍ବନାର ବାଣୀ,
ମୋ ପାଇଁ କା' ନୟନ ଯୁଗଳ ବହୁଥିଲା ଅସରନ୍ତ ପାଣି ।

ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭିତରେ ଧରଣୀ ଲଗୁଥିଲା ମଧୁମୟ ମତେ,
ଧରଣୀରୁ ବଳି ପ୍ରସୂତୁମି ନାହିଁଥିଲା ମୋହର ଅଗ୍ରତେ ।
ସବୁମାୟା ସକଳ ମମତା ବରଜି ମୁଁ ଚାଲିଯିବି କାହିଁ,
ତୁମେ ମୋରେ ନେଇ ଯିବ ସଖା ! ଯେବେ ଇଚ୍ଛା ହେବ ପ୍ରାଣପାଇଁ ।

କାହିଁପାଇଁ ଆସିଥିଲା ମତେ କାହିଁପାଇଁ ନେଇଯିବ ମତେ,
ତା'ର ହାୟ ରେଣୁଏ ସନ୍ଦେଶ କହିଲାନି ମୋର କର୍ଣ୍ଣଗତେ ।
ସୁଖ ଆଉ ଦୁଃଖର ଭିତରେ ମୋହପାଇଁ ସ୍ୱର୍ଗ ଦେଲ ଗତି,
ଯାର ପ୍ରତି ରେଣୁକଣାତଳୁ ଜୀବନର ଉତ୍ସ ପଡ଼େ ଝରି ।

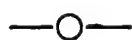
ସେଇ ସ୍ୱର୍ଗ ସେଇ ସେ ଧରଣୀ ଗୁଡ଼ିକାରୁ ହେବ ପୁଣି ସତେ,
ଏ କି ତବ ପ୍ରହେଳିକା ଖେଳ ମୁଁ ତ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ ସତେ !
ବହୁବାର ଆସେ କୌତୁହଳ ସେ ଯେ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ରାଜଜେ,
ନେଇ ମତେ ରଖିବ ନୀରବେ ମୁହିଁ ଜାଣି ପାରିବି ନାହିଁ ଯେ ।

ବହୁବାର କରଇ କଳ୍ପନା ହୋଇଥିବ ସେ ପୁଣି କି ଭଳି ?
ମଣିଷର ଅଧରର ଭାଷା ଥିବଟିକି ସେ ରାଜଜ ଭରି ?
ମୁଁ ଗୋ ଚାହିଁ ଏଭଳି ରାଜଜ ଶୁଣୁଥିବି ଯହିଁ ନିତି କାନେ
ମଣିଷର ମୃତ୍ୟୁ ଓଠବାଣୀ ପୁଣେ ଦୁଃଖେ ଅଟକି କଲାଣେ ।

ମତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ ପ୍ରଭୁ ଧରଣୀର ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟ ମାଟି,
ଆକୁଳ ଅଥୟ ଦେନି ମଣିଷର ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରୀତି ।
ମତେ ରଖ ସେଇଭଳି ଆନେ ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଅଭାବରେ
ଅଶ୍ରୁ ଯହିଁ ପାରିବି ମୁଁ ତାଳି ଅନୁଭବି ପରାଣ ଭିତରେ ।

ଲେଉଟା ହେଲେ ମଣିଷର ଲାଗି ପାରିବି ମୁଁ ଦେଇ ମୋ ରୂପର,
ମଣିଷର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମୁଁ ନାହିଁ ହୁଏ ନିଷ୍ପର୍ମା ବଧୀର ।
ମଣିଷର ଆନନ୍ଦ ଭିତରେ ଗଡ଼ ମୋର ଆନନ୍ଦ କୁଟୀର,
ମଣିଷର ବେଦନା ଭିତରେ ପୁଟାଅ ମୋ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁ ନୀର ।

ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ପାଏ ଅତ୍ୟାଚାର ପୀଡ଼ନ ପେଷଣ,
 ସେଠି ଦିଅ ଜନ୍ମ ତାର ଦୁଃଖ ଖଣ୍ଡିବାକୁ ପ୍ରଭୁ ସନାତନ !
 ସେଠି ମତେ ସିଂହ ଦିଅ କରି, ଭରି ମହା ସତ୍ୟର ଶକତି,
 ମଣିଷର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଗଢ଼ ମୋର ଜୀବନ ବସତି ।



ରାଣୀ

ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଯୌବନେ
 ଯେତେବେଳେ ଆଖିଥିଲ ବରି,
 ମୋ ସକଳ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ
 ଆଖି ବୁଜି ଅଛ ସମ
 ନିର୍ମମ କୁଠାରାଘାତ ବାରବାର କରି,
 ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତୁମକୁ ପାଇଥିଲି ଭଲ
 ହୋଇ ଆତ୍ମହର
 ତୁମେ ଅବା ତୁମ କୁଟୀରର
 କେହି ହେଲେ,
 ବୁଝି ତ ନଥିଲି ମତେ,
 କାତ ଅବା ସ୍ତବ,

ବନ୍ଧ ଭରି, ତୁମର ଆତ୍ମୀୟ ସୁଜନ
 କେହି ଜଣେ ମତେ
 ଆଦର ଗୌରବ କରି
 ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ପଥେ
 ବୁଝି ତ ନଥିଲେ ପୁଷ୍ପ
 ମୁଠା ମୁଠା କରି,
 ବିସ୍ମୟ ସନ୍ଦେହ
 ଅବଜ୍ଞର ନେତ୍ର ବେନି ଡାଳି,

ମୋରେ ରହିଥିଲେ ଚାହିଁ;
ମୁଁ ତୁମରେ
ପ୍ରସାରି ମୋ ସରଳ ଅନ୍ତର
ନେଇଥିଲି, ସୋହାଗେ ବନ୍ଦାଇ ।

ଆଉ ତୁମେ ?
ସରଳ ନିଷ୍ଠାପ ପ୍ରାଣ
ଧରଣୀର ସବୁ ଛନ୍ଦ କପଟର
ମହା ଦୂରେ ରହି,
ମୋରେ ପାରି ତ ନଥିଲ ବୁଝି,
ବୁଝିବାକୁ
ବରାଟ ପ୍ରଶ୍ନା
ଉଠି ମାରୁଥିଲ ତବ—
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବୁକୁ ତଳ ଶେଯେ
ଉଠି ସମ ଶୋଇ,

କେତେ ଝୁଞ୍ଚି କେତେ ଝୁଞ୍ଜି
କେତେ ଯେ କୁଳିଶ
ବୋହୁ ଗଲ ମୋର ଦେହେ ମନେ,
ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତ୍ରର
ପ୍ରାଣ ବିମୋହନ ବାଣୀ
ଦେଲନାହିଁ କେହି;
ଦେଲ ନାହିଁ
ମୋର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତମେ !!

ଭାଲି ଥିଲି ତମେ ଯେବେ
ଗୋଟିଏ ନିମେଷ,
ବସ ଭରି
ମୋହ ପାଇଁ
ମୋ ମାନ ସମ୍ମାନ ପାଇଁ
ମୋ ନିଷ୍ପେଷିତ ଅନ୍ତରର
ଗୋଟିଏ ଲେଉଟକ ପାଇଁ

କହିଥାନ୍ତୁ
 ପଦେ ମାତ୍ର ବାଣୀ
 କରି ପ୍ରତିବାଦ,
 ପାଇଥାନ୍ତୁ ଅମୃତ ଆହ୍ଲାଦ !
 ତୁମେ ମଧ୍ୟ
 ମେଘାଙ୍କୁ ଆକାଶର,
 ଚନ୍ଦ୍ରମାଟି ପରି
 ମୋହ ପାଇଁ ନିଭଗଲ
 ବଞ୍ଚନ୍ତୁ ମୁଁ କାହା ଆଶ୍ରା ଧରି ?

ତା' ପରେ ଆସିଲ ତମେ,
 କିପରି ଆସିଲ ?
 ଜାଣି ମଧ୍ୟ
 ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ;
 ତମେ ବୋଧେ
 କେଉଁ ମହା ଅନ୍ତରକୁ
 ଆସିବାକୁ ମୋହ ଲାଗି
 କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ଜୀବନ ଠାରୁ
 ନିମନ୍ତଣ
 ପାରିଥିବ ପାଇ !

ମୁଁ ତୁମରେ ପାଇବାକୁ,
 କରିବାକୁ ହୃଦୟର ରାଣୀ,
 କି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟା
 ବଢ଼ିଥିଲି ଦିନ ଦିନ ଧରି,
 ଦୁଃଖ ଅଶ୍ରୁ ଅପମାନ ଅବମାନ
 ନେଇଥିଲି ବରି,
 ଶୁଦ୍ଧକୁ ଇସ୍ତାତରୁ ବଳି
 ଆହୁରି କଠିନ କରି,

ତୁମ ଛଡ଼ା
 ତୁମର ଅନ୍ତର ଛଡ଼ା

ଆଉ କିଛି
ନ ଥିଲି ମୁଁ ଲେଡ଼ି;
ତୁମେ ବୋଧେ
ସେଇ ଅମୃତ ଅନ୍ତର ଧରି
ମୋ କୁଟୀର
ମୋ ଅନ୍ତର
ଉଛୁସିତ ଆଲୋକିତ କରି,
ଆସିଲି ଆସିଲି ତମେ !
ସକଳ କଳ୍ପସ ଅନ୍ଧାର
ଦୂରେ ଦୂରେ ଛାଡ଼ି;
ତୁମର ଅନ୍ତର ମୋର
ଚିରନ୍ତନ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ବାଡ଼ି;

ନରକରୁ ସରଗର ପାରିଜାତ,
ଦେବତା ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି,
ଖୋଜୁଥିଲି,
ପାଇଗଲି ହାତେ;
ତୁମେ ମଧ୍ୟ
ହେବା ପାଇଁ
ମୋହ ହାତେ ଢଳି ଢଳି
ହେଉଥିଲି ଉନ୍ମତ ଚଞ୍ଚଳ !
କିନ୍ତୁ କେଉଁ ନର୍କ ଗାତେ
ପେଡ଼ିପେଷି
ଚିପି ଚିପି ହୋଇ
ରହିଥିଲି ସୀମାହୀନ—
କଠୋର ଆଦାତେ !

ଆଜି ତୁମେ ପାରିଜାତ ରାଣୀ !
ମୁଁ ତୁମର ଦେବତା,
ମୁଁ ତୁମର ରାଜା,
ଶିରେ ବନ୍ଧି ବସେ ବନ୍ଧି,
ଆଜି ମୁଁ ତୁମରେ,
ହସି ଉଠେ, ନାଚି ଉଠେ,

ଗାଇ ଉଠେ ଗାନ
ଅଥୟେ ଚଞ୍ଚଳେ ।

କିନ୍ତୁ,
ଯେଉଁ ଅଶ୍ରୁ ଅପମାନ
ମୋର ପ୍ରତି ଧମନୀର
ଶୋଣିତେ ଶୋଣିତେ
ଯାଇଛି ସଞ୍ଚର
ପାରି ନାହିଁ ମରି;
ବେଳେ ବେଳେ
ବଜ୍ରଠୁ ବଳି
କଠୋର ଆଘାତ
ଦେଇଯାଏ ମତେ,
ଏ ଆଘାତ ମୋର
ତୁମକୁ ତ ବାଧୁଥିବ ସତେ !

ଆଗୋ ମୋର ପାରିଜାତ ରାଣୀ !
ମୁଁ ତୁମରେ
ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର ଧରି
କେବି ନାହିଁ,
ପାରିବିନି ଦେଇ,
ବ୍ୟଥା ଅପମାନ,
ତୁମ ଘେନି
ମୋହର ସମ୍ମାନ ।
ତୁମ ଘେନି
ବିଜୟ ବିପୁଳ ଶଙ୍ଖ
ବାଜେ ମୋର ପୁରେ;
ମୁଁ ତୁମଠୁ
ଗୋଟିଏ ନିମେଷ
ରହି ପାରିବିନି ଦୂରେ ।

ମୋର ଦୁଃଖ
 ମୋର କଷ୍ଟ ମୋର ଅପମାନ ଲାଗି
 ମୁହିଁ ଦାୟୀ,
 ମୋର ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଅନ୍ତର
 ଦାୟୀ; ଦୁଃ ଡମେ !
 ତୁମେ ପାରିଜାତ ପାରିଜାତ
 ଖାଲ ପାରିଜାତ !
 ଫୁଟ ମୋର
 ହୃଦୟର ଏ ମରୁ କାନନେ !
 ଗନ୍ଧ ଦିଅ
 ବର୍ଣ୍ଣ ଦିଅ !
 ମଳୟର ମୃଦୁଳ ହିଲ୍‌ଲୋଲେ
 ନାଚି ଉଠ
 ଅନନ୍ତ ସପନେ !

ମୋ ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁ ଝରି,
 ସେଇ ଅଶ୍ରୁ
 ପାଶୁଡ଼ା ପଶତ ରୁଚି
 ପୋଛି ଦିଅ ତମେ !
 ସେଇ ମୋର
 ଆନନ୍ଦର ପଥ;
 ଜନମ ଜନମ ଧରି
 କାନ୍ଦୁଥାଏ ମୁହିଁ,
 ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ,
 ତୁମେ ଅଛ ମୋହ ପାଇଁ ।
 ପ୍ରାଣ ଦେଇ
 ପାଇବି ହୃଦୟ
 କେମନ୍ତେ ଗୋ
 ହେବ ନିରଦୟ ?

ଶତ ଜନ୍ମ ବନ୍ଧି ଯାଉ,
ମୁଁ ତୁମର ତମେ ମୋର
ପ୍ରାଣର ନିର୍ଭର
ଅମୃତ ବଜୟ !

— — —

ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଣି !

ସେ ଦିନ ମୁଁ ଗୃହେ ଯେବେ ଆସୁଥିଲି ଫେରି
ସୁଦୂର ପ୍ରବାସ ପଥେ, ନ ଥିଲି ମୋ ମନେ,
ମୋ ଶିଶୁ କନ୍ୟାଟିପାଇଁ କିଛି ନେବ କଣି
କୋର ବା କଦଳୀ ତା'ର ମନ ଆହ୍ଲାଦନେ ।
କୁଟୀରେ ପଦ୍ମସ୍ଥ ସାର ମାନ୍ୟ ଯଥାବିଧି,
ଜଣାଇ ମୋ ଗୁରୁଜନେ, ଅଙ୍ଗରେଖା କାଢ଼ି
ରଖିଲି କାନ୍ଦେ ଟାଣି; ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ
ବସିଲି, କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ସୋହାଗେ ପରୁର ।

ଏସନ ସମୟେ କିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକର ଦୁଇ
ହସେ ମୋର ଥାପି, ମୋରେ ମନ ପରସନେ
ପରୁରଲ୍, “ନନା ତୁମେ ଆସିଲ ଇ’ଲଗେ,
ଆଣିତ ମୋପାଇଁ କିସ ?” ଭାଳିଲି ମନେ—
ଆସିଲି ମୁଁ ତୁଜା ହାତେ, ଦରଦ୍ର କବର
ନ ଥିଲି ପଇସା ଦୁଇ, କୋର ବା କଦଳୀ
ଆଣିବାକୁ ବାଟୁ କଣି ? କହିଲି ମୁଁ ତାରେ
“ତୋ ଲାଗି ଆଣିବି କୋର କାଲି କେତେଉଳି ।”

ମନ କି ମାନଇ ତା'ର ଶୁଷ୍କ ଏ ବାଣୀରେ ?
ତା' ଟିକି ଅନ୍ତର ତଳେ ଯେ ଟିକକ ଆଶା
ତୁମ୍ଭେ କି ପାରଇ ଲଭ ? ପରୁରଲ୍ ପୁଣି

“ସତେ କି ଆଶିନ ନନା ?” କି କରୁଣ ଭାଷା !
 ଯେତେ ଯାହା ପରିଚ୍ଛଦ କାନ୍ଦେ ଝୁଲୁଥିଲା ।
 ମୁଣିସବୁ ଦେଖିଗଲା ସତ୍ତ୍ୱେ ନୟନେ,
 ତା’ ଟିକି ଅଙ୍ଗୁଳ ଗୁଲି, କାଳେ ଥିବେ ଆଖି
 ମୁହଁ ଯେ କରୁଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସି ଅନ୍ୟମନେ !

ନିରାଶେ କହିଲା ତା’ର ଶିଶୁ ଓଠ ଫେରି
 “ଏ ଥର ନାହାନ୍ତି ଆଖି” ନିଜକୁ ଯେ ନିଜେ ।
 ନୈରାଶ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟ ବୋଲା ଦରୋଟି ବଚନ
 ମୋ ବକ୍ଷେ ରହିଲା ଲେଖା ଅଜାଣତେ ମୋର;
 ‘ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଖି’ ସୁଦୂର ପ୍ରବାସେ
 ଯେବେ ମୁଁ ଭୁଲିଲି କେବେ ମାରବେ ନିଜନେ
 ମୁଣି ତା’ର କଥା ତା’ର ଆଖି ଆଗେ ଦିଶେ
 ଦିଶେ କେହ୍ନେ ଅଳି କଲି ମନ ପରସନେ,

ଦିଶେ କେହ୍ନେ ଗୋଟି ଗୋଟି ଖୋଜିଗଲା ମୋର
 ଶୂନ୍ୟ ସେ ସକଳ ମୁଣି କୋଟି କାମିନିର,
 ନିରାଶ ଅଧରୁ ତା’ର କେହ୍ନେ ଫୁଟିବାର
 ‘ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଖି’ ସକରୁଣ ଗୀର !
 ସାମାନ୍ୟ ସେ କୋରା ପ୍ରତି ରେଖୁକଣା ମେଲେ
 ଦେଖିଆନ୍ତା ପିତୃସ୍ନେହ ଉଦାର ବିମଳ,
 କାଲି କିଣା ହେବ କେତେ କୋରା ତାହାପାଇଁ
 ତହିଁରେ କି ଥିବ ଆଜି ଦିନର ଆଦର !!

ଶତ ଜନ୍ମ ବିଡ଼ି ଯାଉ,
ମୁଁ ତୁମର ତମେ ମୋର
ପ୍ରାଣର ନିର୍ଭର
ଅମୃତ ବିଜୟ !

— — —

ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଣି !

ସେ ଦିନ ମୁଁ ଗୃହେ ଯେବେ ଆସୁଥିଲି ଫେର
ସୁଦୂର ପ୍ରବାସ ପଥୁଁ, ନ ଥିଲି ମୋ ମନେ,
ମୋ ଶିଶୁ କନ୍ୟାଟିପାଇଁ କିଛି ନେବି କଣି
କୋର ବା କଦଳୀ ତା'ର ମନ ଆହ୍ଲାଦନେ ।
କୁଟୀରେ ପହଞ୍ଚି ସାର ମାନ୍ୟ ଯଥାବିଧି,
ଜଣାଇ ମୋ ଗୁରୁଜନେ, ଅଙ୍ଗରେଖା କାଢ଼ି
ରଖିଲାଇଁ କାନ୍ଦେ ଟାଣି; ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ
ବସିଲି, କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ସୋହାଗେ ପଚାରି ।

ଏସନ ସମୟେ କିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକର ଦୁଇ
ହାତେ ମୋର ଥାପି, ମୋରେ ମନ ପରସନେ
ପଚାରିଲ, “ନନା ତୁମେ ଆସିଲ ଇ'ଲଗେ,
ଆଣିତ ମୋପାଇଁ କିସ ?” ଭଲଲାଇଁ ମନେ—
ଆସିଲି ମୁଁ ତୁଚ୍ଛା ହାତେ, ଦରିଦ୍ର କବିର
ନ ଥିଲି ପଇସା ଦୁଇ, କୋର ବା କଦଳୀ
ଆଣିବାକୁ ବାଟୁ କଣି ? କହିଲି ମୁଁ ତାରେ
“ତୋ ଲାଗି ଆଣିବି କୋର କାଲି କେତେଭଲ ।”

ମନ କି ମାନଇ ତା'ର ଶୁଷ୍କ ଏ ବାଣୀରେ ?
ତା' ଟିକି ଅନ୍ତର ତଳେ ଯେ ଟିକକ ଆଶା
ତୃପ୍ତି କି ପାରଇ ଲଭି ? ପଚାରିଲ ପୁଣି

“ସତେ କି ଆଣିନ ନନା ?” କି କରୁଣ ଭାଷା !
 ଯେତେ ଯାହା ପରିଚ୍ଛଦ କାନ୍ଦେ ସ୍ଫୁଲ୍ଲୁଥିଲା ।
 ମୁଣିସବୁ ଦେଖିଗଲା ସତ୍ତ୍ଵ ନୟନେ,
 ତା’ ଟିକି ଅଙ୍ଗୁଳ ଚାଲି, କାଳେ ଥିବେ ଆଣି
 ମୁହଁ ଯେ କରୁଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସି ଅନ୍ୟମନେ !

ନିରାଶେ କହିଲା ତା’ର ଶିଶୁ ଓଠ ଫେର
 “ଏ ଥର ନାହାନ୍ତି ଆଣି” ନିଜକୁ ଯେ ନିଜେ ।
 ନୈରାଶ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟ ବୋଲା ଦରୋଟି ବଚନ
 ମୋ ବସେ ରହିଲା ଲେଖା ଅଜାଣତେ ମୋର;
 ‘ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଣି’ ସୁଦୂର ପ୍ରବାସେ
 ଯେବେ ମୁଁ ଭୁଲାଇ କେବେ ମାରବେ ନିଜନେ
 ମୁଞ୍ଚି ତା’ର କଥା ତା’ର ଆଖି ଆଗେ ଦିଶେ
 ଦିଶେ କେହ୍ନେ ଅଳି କଲ ମନ ପରସନେ,

ଦିଶେ କେହ୍ନେ ଗୋଟି ଗୋଟି ଖୋଜିଗଲା ମୋର
 ଶୂନ୍ୟ ସେ ସକଳ ମୁଣି କୋଟି କାମିଜର,
 ନିରାଶ ଅଧରୁ ତା’ର କେହ୍ନେ ପୁଟିବାର
 ‘ଏଥର ନାହାନ୍ତି ଆଣି’ ସକରୁଣ ଗୀର !
 ସାମାନ୍ୟ ସେ କୋରା ପ୍ରତି ରେଣୁକଣା ମେଲେ
 ଦେଖିଥାନ୍ତା ପିତୃସ୍ନେହ ଉଦାର ବିମଳ,
 କାଲି କଣା ହେବ କେତେ କୋରା ତାହାପାଇଁ
 ତହିଁରେ କି ଥିବ ଆଜି ଦିନର ଆଦର !!

ମାଆର ମାୟା !

ଭଲିଆ ଯୁନାର ପତୁର ମାଳଟି
 ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଯାହା ଜନମା ଗଲେ
 ବନ୍ଧା ଦେଇ ଟଙ୍କା ଗୁଳିଣ ଆଣିଲେ
 ପୁଅ ଯିବ ବୋଲି କଟକ ପୁରେ ।
 ପରାସାର ଦିନ ନିକଟାଇ ଆସେ
 ପୁଅ କହେ ‘ବୋଉ ଟଙ୍କାତ ନାହିଁ
 କିଭଳି ମୁଁ ଯିବ କଟକ ମୂଲକେ
 ଡଃ. ଇଡ଼ଃ ପରାସା ଦେବାର ପାଇଁ ।’

‘ଯିବୁ ଧନମାଳି ! ଯିବୁରେ କଟକ
 ପରାସା ତୁ ଦେବୁ ଯିମିତି ହେଲେ,
 ବାପ ଭାଇ ତୋର ନାହାନ୍ତି ବୋଲିକି
 ନାରଖାର କରି ରଖିବ ତୋରେ !
 ଜନମରୁ ତୋରେ ପାଳି ମୁଁ ଆଣିବି
 ଏଇ ହାତେ କରି ଏଡ଼େରୁ ଏଡ଼େ !
 କେତେ ଦାଉ ସହ ଆସିବି ତୋ’ଲୁଗି
 ଏ ଦୁଃଖଟିକ ବା ମୋ ପାଖେ କେଡ଼େ ?’

‘ଯିବା ଦିନ ହୁଏ ନିକଟୁ ନିକଟ
 ପାଠକକ ଯାହା ଦେଲିଣି ପଡ଼ି,
 ମୋ ପାଖେ ତ ନାହିଁ କାଣି କଉଡ଼ିଏ
 ତଳୁଛେ କେତେଠୁ କରଜ କରି ।
 ଏ ମାସେ ଦରମା ଡେଇରେ ମିଳିବ
 ଏବେ ମିଳିଥିଲେ ପାରନ୍ତି ଯାଇ,
 ହାତ ପତାଇ ମୁଁ କାହାରେ ମାଗିବି ?
 ଯାହାରେ ମାଗିଲେ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।’

‘ଯିବୁ ଧନମାଳି ! ଯିବୁରେ କଟକ
 ବିଦେଶ ଭୁଲି ଏ ସଭିଏ ପର,

କାହାକୁ ମାଗିଲେ କିଏ ସେ ଦେବ ବା
 ପର ପାଇଁ କାନ୍ଦେ ହୃଦୟ କାର ?
 ତୋ ପାଇଁ ସହିତ କେତେ ସେ ଯାତନା
 ରହିତ ତୋ ପାଇଁ ଜୀବନ ଧରି,
 କେସନ ସହିତ ଏ ଭେଣ୍ଡା ବୟସେ
 ନେହୁ ତୋର ଲୁହ ପଡ଼ିଲେ ଝରି !'

‘ରାତି ନାହିଁ ପାଉ କାଲି ପାହାନ୍ତାରୁ
 ଯିବାକୁ ଅଛି ମୁଁ ଯିବଇ ଚାଲି,
 ନ ଯାଇ ପାରିଲେ ପରାଣ ଦେବିନି
 ପୁଣି ଆଉ କେବେ; ବାଧୁ ବାଧୁ;
 ଶହେ କୋଶ ଏଥ କଟକ ମୂଳକ
 କେତେ ବନ ବଲ ପାହାଡ଼ ପାରେ
 ପାଶ ହୋଇଥିଲେ ଚାଲି ମୁଁ ଯାଆନ୍ତି
 ଭାଲେଣି ଏତେ କି କରନ୍ତି ବାରେ ?’

‘ଯିବୁ ଧନମାଳ ! ଯିବୁରେ କଟକ
 ହେଉ ଶହେ ଅବା ଦୁଇଶ କୋଶ,
 ଧନ ନାହିଁ ଥିଲେ ମନ ତ ରହିବି,
 ଅଟକି ଯିବ କି ପରାଣ ଶୋଷ ?
 ବାଡ଼ି ଗୋବାରେ ତ ଗୋବାଏ ତୋ ବାପ
 ରଖିନି ତୋ’ଲଗି ଯିବାକୁ ଚଳି,
 ବାଳୁତୁ ତୋରେ ମୁଁ ନିରେଖ କରିନି
 ଏବେ ନିରେଖ କି ପାରିବି କରି ?’

‘ଯିବ କାଲି ବୋଉ ! ଯିବ ମୁଁ କଟକ
 ବାନ୍ଧ ରଖିଲଣି ଗଣ୍ଡିଲ ପେଡ଼ି,
 କିଭଳି ଯିବି ମୁଁ ଭାଲି ହୁଏ ଖାଲି
 କି ଲଭି ଯିବାରେ ହେଲେକ ଡେରି ?
 ଜୀବନର କେତେ ଆଶା ଅଭିଳାଷ
 ପୁଟି ପୁଟି ଯିବି ମଉଳି କାହିଁ,
 ଦୁଖୀ କୁଡ଼ିଆରେ ଜନମ ତ ହେଲା
 ଏତେ ଆଶା ଜାଗେ କେଉଁଥି ପାଇଁ ?’

‘ଯିବୁ ଧନମାଳ ! ଯିବୁରେ କଟକ’
 କିପାଇଁ ଭଲେଣି କରୁରୁ ଏତେ,
 ଯେତେ ବଡ଼ ଆଶା ହେପିରୁ ପରାଣେ
 ରେପି ରଖି ଥାଆ ପାରୁଛୁ ଯେତେ;
 ଯେତେ ଦିନ ଥିବ ଜାଇଁ ଏ ଜୀବନେ
 ଜାଇଥିବି ଏକା ତୋହର ପାଇଁ,
 ଜାଇଥିଲୁ ଯାଏଁ ଗୋଟିଏ ଆଶା କି
 ତୋ ପରାଣୁ ଯିବ ମଉଳି କାହିଁ ?’

‘ଯିବ ମୁଁ କଟକ ଯିବି କାଲି ବୋଉ !
 ପାଟି ଚିପି ମାରି ପେଟର ଶ୍ରେକ,
 ରହନ୍ତୁ ସେଠି ମୁଁ ଦିଅନ୍ତୁ ପରାଣା
 ମିଳିଗଲେ ବାଟ ଖରଚତକ !
 କିଏ କେତେ ଥିବେ ରଜସନମାନେ
 କି ଲଭ ମୋର ବା ସେ ସବୁ ଭାଳି ?
 ଦୁଖୀ ଘରେ ଯେବେ ଜନମ ପାଇବି
 ନାହିଁ ପାଏ ସୁଖ ସପଦ ଶିଶୁ !’

‘ଯିବୁ ଧନମାଳ ! ଯିବୁରେ କଟକ
 ରଜାର କୁମର ବଳି ତୁ ବଡ଼,
 ମାନସ୍ଥାନ ହୋଇ ରହିବୁ କିପରି ?
 ଜନମ କଲୁ ମୁଁ ରହିବି ତୋର !
 ମୁଁ ଆଖି ବୁଜିଲେ କିପରି ରହିବୁ
 ମୁହିଁ ସିନା ଦେଖି ପାରବି ନାହିଁ
 ଜାଇଥିଲୁ ଯାକ କିଏ ଅଛୁ ତୋରେ
 ସ୍ଥାନମାନ କରି ଦେଖିବା ପାଇଁ ?’

‘ଯିବି କାଲି ବୋଉ ଯିବି ମୁଁ କଟକ
 ମୋ ପାଇଁ କି ଟଙ୍କା ଠିକଣା କଲୁ ?
 କି ଭଳି ମୁଁ ସତେ ଭୁଲି ହାତୁଟାରେ
 ଗୋଡ଼ କାଡ଼ି ଯିବି କାଲି ଏ ଘରୁ;

କାଲି ରାତି ପାଇ ସକାଳ ତ ହେବ,
କାଲି ଏତେବେଳେ କଟକ ପୁରେ
ରହି ମୁଁ ଥିବି କି ? ଅଭାବ ପଡ଼ିଲେ
କେତେ ଛଟପଟେ ପରାଣ ମରେ !’

‘ଯିବୁ ଧନମାଳି ! ଯିବୁରେ କଟକ
କାଲି ଏତେବେଳେ କଟକେ ଥିବୁ
କାହିଁ ପାଇଁ ଏତେ ବିଧେଇ ହେଉରୁ
ଯେତେ ଟଙ୍କା ଲେଡ଼ା ନବୁରେ ନବୁ !
କେତେ ଦୁଖେ ତୋରେ ପାଳି ଆଣିବି ମୁଁ
ଯେତେ ଦୁଖ ପଡ଼ୁ ହେବି ମୁଁ ସାହା !
ତୋ’ ଲାଗି ମୋ ତେହୁ ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ୁ
ତୁ ସୁଖ ସମ୍ପଦେ ଥାଆରେ ଥାଆ !’

‘ଯିବି କାଲି ବୋଉ ! ଯିବି ମୁଁ କଟକ
କେତେ ହଇରାଣ କରୁଛି ତୋରେ
ତୋ ପାଇଁ ମୁଁ ତଳେ ହଇରାଣ ହେଲେ
କି ଶିଶୁ ପାଆନ୍ତି ଧରଣୀ ତଳେ !
କେତେ ଅଗୁନକ ଆସିବି ଜୀବନେ
କେତେ ଅଗୁନକ ଆସିବି କାହିଁ,
କି ଦମ୍ଭ ପ୍ରତି ତୁ ପତାଇ ରଖିବୁ
ଚିର ଦିନ ଧରି ମୋହର ପାଇଁ !

‘ଯିବୁ ଧନମାଳି ! ଯିବୁରେ କଟକ
ଦେଉଛି ନେଏ ଏ ଟଙ୍କା ଦି’ କୋଡ଼ି
ପେଟ ଉଣା କରି ଚଳିବୁନି କେବେ,
ଲେଖିବୁ ନିଅନ୍ତୁ ଗଲେରେ ପଡ଼ି;
ହାତ ପାତ କାରେ ମାଗିବୁ ନାହିଁଟି
ନାହିଁ ଯେବେ କିଏ ଦେବେଟି କରି
କାନ୍ଦି ଉଠିବ ତୋ ପରାଣ ଟିକକ,
କୋହ ଲୁହ କେତେ ପଡ଼ିବ ଝରି !’

ଯିବ କାଲି ବୋଉ ! ଯିବ ମୁଁ କଟକ
 କାହିଁ ତୋ ବେକର ପତୁର ମାଳ ?
 ମୋ ଲୁଗା ପ୍ରାଣକୁ ଛଡ଼ାଇରୁ ପାଣି
 ମୋ ଲୁଗା ସହରୁ ବେଦନା ଭର ।
 ପହଞ୍ଚି ପାଳି ତୁ ଆସିବାର ବେଳେ
 ଯିବ ଆସିଥିବୁ ମାଳଟି ସେଇ
 ସେଦିନୁ ଏ ଯାଏଁ ରଖିରୁ ସାଇତି
 ମୋହ ଲୁଗା ବରା ପାରିରୁ ଦେଇ !

‘ଯାଆ ଧନମାଳ ! ଯାଆରେ କଟକ
 ତତେ କିସ ଅବା ମିଳିବ ତହୁଁ ?
 ତୋ ସୁଖ ସରଗ ଲୁଗା ଏ ଜୀବନ
 ତା’ ତହୁଁ କି ସୁଖ ମଞ୍ଚେ ମୋ ଆଉ ?
 ତୋ ଲୁଗା ଯେବେ ଏ କୁଟୀର ହସିବ
 ମାନ ସନମାନ ବିଭବ ଧରି
 ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଟେକ ସେଇ ମୋ ଜୀବନେ
 ସେଇଟିକି ଚାହିଁ ଯାଏ ମୁଁ ମରି !’

—୦—

ଚୂହଣୀ-ପ୍ରିୟା

ସେ’ ଯେ ମୋହର ଚୂହଣୀ ବଧୂ, ସେ’ ଯେ ମୋହର ପ୍ରିୟା
 ସାରାଟି ଦିନ ଏ ଘର ପାଇଁ ଆକୁଳ ତାର ହିଆ !
 ସକାଳୁ ଉଠି ବାସି ପାଇଟି,
 କରଇ ପରା ନିଇତି ନିତି !
 ପାଣି ସେ ଆଣେ, ଭାତ ବସାଏ ଚୁଲରେ ଦେଇ ନିଆଁ,
 ସେ’ ଯେ ମୋହର ଚୂହଣୀ ବଧୂ ସେ ଯେ ମୋହର ପ୍ରିୟା ।

ଶଶୁର, ଶାଶୁ, ଜାଆ, ଦଅର, ଆପଣା ପ୍ରିୟ ପତି
ସବୁରିକି ବାଡ଼ଇ ଶୁଭ ଆଦର କରି ଅତି;
ଅଇଁଠା କଂସା ଦିଲ ମାନି,
ସାଧକ ପରି ନୋହି ଅରଜି !
ସକାନ୍ତ ରାତି ପହରେ ଯାଏଁ କାମରେ ତା'ର ମତି,
ଶଶୁର, ଶାଶୁ, ଜାଆ, ଦଅର ଆପଣା ପ୍ରିୟ ପତି ।

ସବୁରି ଶେଷେ ଦିଇଟା କଣ ତୁଣ୍ଡେ ଦିଏ ଥୋଇ
ଗୋରୁ ଆହାର ପାଇଁକି ଯାଏ ବାଡ଼କି ପାଣି ବୋହି,
ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦିଏ,
ସବୁରି ହିତ ମନାସୁ ଥାଏ !
ନିଜର ସୁଖ ସୁବିଧା କଥା ମନରେ ଆଶେ ନାହିଁ
ସବୁରି ଶେଷେ ଦିଇଟା କଣ ତୁଣ୍ଡେ ଦିଏ ଥୋଇ !

ପୁନିଅ ପଦ ପଡ଼ିଲେ ଘରେ ହୃଦୟ ଉଠେ ହସି,
ଘରର କିଏ ବିଦେଶେ ଥିଲେ ମନଟି ଯାଏ ଲସି !
ସବୁରି ପାଇଁ ବସ ତା'ର
ଭଲଇ ପର ବାରମ୍ବାର !
ସେ'ଝେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅନୁର୍ଣ୍ଣା କୁଟୀରଟିର ଶଶୀ !!
ପୁନିଅ ପଦ ପଡ଼ିଲେ ଘରେ ହୃଦୟ ଉଠେ ହସି !

ରୋଗରେ କିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ କୁଟୀର କଣେ ପଡ଼ି,
ପଥ ପାତନ ସିଝାଇ ଦିଏ ହେଲା ଯେ ନାହିଁ କର:
ଆତ୍ମ କରି ନୟନ ପତା,
ଡାକଇ କେତେ ଦିଅଁ ଦେବତା !
“ପ୍ରଭୁ ହେ କଥା ଶୁଣୁନ ହୋଇ କରୁଣାମୟ ହରି !”
ରୋଗରେ କିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ କୁଟୀର କଣେ ପଡ଼ି !

ଯେ ଯାହା ଦିଏ ଗଞ୍ଜିଶା ସେ ପାଷାଣ ପରି ସହେ,
ଆଖିର ଲୁହ ଆଖିରେ ମରି ତନିଟି ହୋଇ ରହେ,
ଲେଉଟ ବାଣୀ କହେନି କାରେ
ସକଳ ଦୁଃଖ ଯାତନା ଘରେ;

ଦିନକୁ ଦିନ ଯାହା ତା' କାମ ନଈଟି ପରି ବଢ଼େ;
ଯେ ଯାହା ଦିଏ ଗଞ୍ଜିଣା ସେ ପାଷାଣ ପରି ସଢ଼େ !

ବନ୍ଧୁ ଯେବେ ଦୂର ଓ ପାଶୁ ବୁଟୀରେ ଆସେ କେହି,
ଚରଣ ତା'ର ପଡ଼େନି ତଳେ ଚରଣ କରେ ସେହି;
କିଭଳି କିଏ ରହିବି ଘରେ,
ଖବର ନିଏ ଆବୁଲ ଭରେ,
ଚିତ୍ତ ତା'ର ଆତୁର ସବୁର ଫୁଟ ଓ ଦୁଃଖ ନେଇ !
ବନ୍ଧୁ ଯେବେ ଦୂର ଓ ପାଶୁ ବୁଟୀରେ ଆସେ କେହି !

ଭିକାରୀ ପିଲା ଦୁଆରେ ଯେବେ ଚାଉଳ ମାଗି ଆସେ,
ହୃଦୟ ତା'ର କାନ୍ଦି ଉଠେ କରୁଣା ତା'ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ;
ଆଦର କରି ଭିକ୍ଷା ଦିଏ,
ପରୁରେ ତା'ର ବାପ ମା' କିଏ ?
କିଭଳି ଚଳେ ଦଇନି ଭରେ ଦରିଦ୍ର ତା' ବାସେ,
ଭିକାରୀ ପିଲା ଦୁଆରେ ଯେବେ ଚାଉଳ ମାଗି ଆସେ !

ସାଇ ଭିତରେ କାହାର ପିଲା ନ ଖାଇ ଥିଲେ ଶ୍ରାବ,
କାହାର ପିଲା ରେଗରେ ଯେବେ ଥାଏ କତରା ଗତ,
ଖୁଆଏ ଭାତ କାହାକୁ ଡାକି,
କାହାକୁ ରଖେ ବସେ ଯାକ !
ଜନନୀ ତା'ର ବସି ତଳେ ନିତି ଯେ ଜାଗ୍ରତ !!
ସାଇ ଭିତରେ କାହାର ପିଲା ନ ଖାଇ ଥିଲେ ଶ୍ରାବ,

ନିଜର ଯେବେ ହୁଅଇ ଜର ଥିଲେ ଦେହ ତାପେ,
ସେଥିକି ସେତ ଡରଇ ନାହିଁ କାମଟି କରେ ଆମେ ।
ନିଜର ଦେହ ପାଆକୁ ଲବେ,
ଭାଲେଣି ପରା ନ ଥାଏ ଭବେ,
ନିଜେ ସେ ଚଳି ଚଳାଏ ଘର ଗୋଟିକୁ ଜର କୋମେ
ନିଜର ଯେବେ ହୁଅଇ ଜର ଥିଲେ ଦେହ ତାପେ;

ସିଏ ଯେ ମୋର ଗୃହିଣୀ ବଧୂ ସିଏ ଯେ ମୋର ପ୍ରିୟା,
ସାଧନା ବଳେ ବିରାଟ କରି ଗଢ଼ିବ ତାର ହିଆ;
ସିନ୍ଦୂର ତା' କପାଳେ ଥିଲେ
ପରୁଆ ତା'ର ନାହିଁ ଛୁଟିଲେ;
ଧରଣୀ ଖରେ ଆହ୍ଲାଦରେ ଥାଏ ସେ ହୋଇ ଠିଆ ।
ସିଏ ଯେ ମୋର ଗୃହିଣୀ ବଧୂ ସିଏ ଯେ ମୋର ପ୍ରିୟା !

ସିଏତ କେବେ ଲେଉଟି ନାହିଁ ହେବାକୁ ରଜରାଣୀ,
ସିଏ ତ କେବେ ଲେଉଟି ନାହିଁ ହେବାକୁ ମହାଜ୍ଞାନୀ;
ହାତର କାତ ହାତରେ ଥାଉ
ପିଲଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଠି ଜୀବନ ଯାଉ,
ଜୀବନସାରା ଥାଉ ସେ ହୋଇ ସବୁର ହିତକାମୀ
ସିଏ ତ କେବେ ଲେଉଟି ନାହିଁ ହେବାକୁ ରଜରାଣୀ ।

ସିଏ ତ କେବେ ଲେଉଟି ନାହିଁ ଚିତଳ ସୌଧ ବାସ,
ପୋଇଲି ପରିବାରଙ୍କ ମେଲେ ରହିବା ଅଭିଳାଷ !
ଟଙ୍କା ସୁନା ଅଳଙ୍କାର
ସେ ଯେ ହୃଦୟ ଅହଂକାର
ଗୁଣ୍ଠି କେବେ ମରମେ, କେତେ ବିଚିତ୍ର ଦିନ ମାସ,
ସିଏ ତ କେବେ ଲେଉଟି ନାହିଁ ଚିତଳ ସୌଧ ବାସ ।

ହୃଦୟ ଗୋଟି ସ୍ଵଚ୍ଛ ତା'ର ଦୟା ଓ ଧର୍ମ ଦାନେ
ଦେବା ପରି କି ପାତ୍ରି ଆତ୍ମା ଖେଳଇ ତା'ର ପ୍ରାଣେ !
ସେ ଯେବେ ଥାଏ କୁଟୀର ପୁରେ
ରଜା ଉଆସ କିବା ତା' ଭୁଲେ !!
ସରଗ ଆତ୍ମା ପୁଟଇ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରତି ଆନେ,
ହୃଦୟ ଗୋଟି ସ୍ଵଚ୍ଛ ତା'ର ଦୟା ଓ ଧର୍ମ ଦାନେ ।

ଏତିକି ଆଶା ଏତିକି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜୀବନେ ତା'ର ଖାଲି
ପୁଅ ପତିଙ୍କ ଆଗରେ ତା'ର ଜୀବନ ଯିବ ଚାଲି ।
ହାତର କାତ ହାତରେ ଥିବ,
ତା' ସିନ୍ଦୂର ନାହିଁ ନିଭିବ,
ଅନ୍ୟ ରାଣୀ ବେଶେ ସେ ଯିଏ ସରଗ ପୁରେ ଚାଲି
ଏତିକି ଆଶା ଏତିକି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜୀବନେ ତାର ଖାଲି ।

କଲମ-ମୁନ

ନର ମହାପାତ୍ର ହେଉମାଷ୍ଟର ହୋଇ ଲେ
ଆସିଅଛି ଖଲକୋଟ
ପିଲଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ି ଲେ
ଆଖି କରେ ରଟ ମଟ ।

ଖଲକୋଟ ବୋଲି ରାଜଜଣିଏ ଲେ
ଆଠ ଦଶ କୋଶ ଧରି,
ଚଉପାଶୁ ପିଲେ ପୋଥି ଘେନି ହାତେ
ଆସନ୍ତି ଇନ୍ଦୁଲେ ପଡ଼ି ।

କିଏ କେତେ ଦୁରୁ ଆସନ୍ତି ପର ଲେ
କେଉଁ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାଣ ଧନ !
ଝାଳ ଗମ ଗମ ବଦନୁ ଝରେ ଲେ
ବାଧୁ ଉଠେ ପାଦ ଶ୍ରମ ।

ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବ କରି କେ ଆସିଲେ
ଖରାରେ କରାଇ ଠିଆ
ଗୋଗୋଛ ବାଡ଼ିଆ କରେ ନରଟି ଲେ
ଅଟାବ ନିଠୁର ହୁଅ ।

ମୁକ ପଶୁ ପରି ଜଳ ପୋଡ଼ି ହୋଇ
ସହନ୍ତି ଦଇନି ଯେତେ;
ପାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ ନୋଲା ପିଠିରୁ ଲେ
ରକତ ଝରଇ କେତେ !

ହେଲେ ଭୁଣ୍ଡ ଫେଇ କହନ୍ତି ନାହିଁ ଲେ
ପଦିଏ ବଚନ ଟାଣେ,
ବଡ଼ ସୁଧାର ସେ ପିଲ ଗୁଡ଼ିକ ଲେ
ନ ଥିବେ କେଉଁଠି ଜାଣେ !

ଯେତେ ଯିଏ ପାଠ ପଢ଼ି ଆସିଲେ ଲେ
ମନକୁ ପାଏନି ତାର,
ଚନ୍ଦ୍ରମର୍ଦ୍ଦି ସେ କହଇ କଥା ଲେ
ନୁହେ ଯାହା ସହିବାର ।

ଜାଣି ଶୁଣି କରି ସବୁ ପିଲାଙ୍କୁ ଲେ
ଫେଏଲ୍ କରଇ ସେହୁ,
'କି ପାଠ ପଢ଼ିଛ' ବୋଲି ହୁଙ୍କାରେ ଲେ
ପଡ଼ାଇବି ସିଏ କେହୁ !

'ଇଙ୍ଗିରିଜ ପାଠ ବଢ଼ି ବଳିଆର
ମତେ କି ଜାଣିବ ତମେ ?
ମୋହ ପାଖେ ନାହିଁ ଟିଉସନ କଲେ
ଫେଲ୍ ହେବ ଜଣୁ ଜଣେ ।'

'ଏତେ ବେଳୁ ବନ୍ଧ ନାହିଁ ବାନ୍ଧୁଥିଲେ,
ପଛନ୍ତେ ପସ୍ତାଇ ହବ,
ବେଶୀ ନୁହେ ମୋରେ ମାସକୁ ଖାଲି ଲେ
ପନ୍ଦର ଟଙ୍କାଟି ଦବ !'

'କେତେ କେତେ ପିଲା ଟିଉସନ କରି
ତାଲିମ କରିବି ମୁହିଁ,
କେହି ଜଣେ ହଟି ରହି ଯାଇଅଛି—
ସ୍ମରଣ ତ ହେଉ ନାହିଁ ।'

'ଏଠି କିଏ ଅଛି ଭଲ ଶିକ୍ଷକ ଲେ
କାହାକୁ କି ପାଠ ଆସେ ?
ପକେଟ ପୂରାଇ ବେତନ ନବାଟି
ଜାଣନ୍ତି ସେ ପ୍ରତି ମାସେ !'

'ଏଇ ଯେ ଦେଖୁଛ ଶଙ୍କର ପଣ୍ଡିତ
ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ି
ଦିନମାନ ତାର ବତାଇ ନିଏ ଲେ
ବାହାରକୁ କାଡ଼େ ଛଡ଼ି ।'

‘ମଉଳିକ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଁ ସେ ଆସିବ
ଏ ଯେଉଁ ଖଦଡ଼ ଧାଗୁ,
ବସ୍ତ୍ରା କାଢ଼ି କାଢ଼ି ଯାଉଛି ଦିନ ଲେ
କି ବନ୍ଦ୍ୟା ଆସିବ ପଡ଼ି ?’

‘ଏ ସେ ପାତ୍ରବାବୁ ଭଲ ଶିକ୍ଷକ ଲେ
ଉଧର ଦୁଇଟି ତମେ
ସେ ଆସିବା ଦିନୁ କେତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ
ଗଢ଼ି ଛନ୍ତି ପ୍ରତି କ୍ଷଣେ ।’

‘ପୁଅ ତହୁଁ ବଳି ପିଲାଗୁଡ଼ିକୁ ଲେ
ସେନେତ୍ର କରଇ ନିକି ?
ଖେଳ ବୁଲ ପଢ଼ା ପିଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲେ
ନିୟୁତ କରଇଟିକି ।’

‘ବିରାଡ଼ ବୈଷ୍ଣବ ତାହା ତହୁଁ ପରା
ହୋଇବ ଟିକିଏ ଭଲ
ବାହାରକୁ ନାଆଁ କରୁବାଟି ଏକା
ଜଣା ତାକୁ କଉଶଳ ।’

‘କିଏ କେତେ ରୂପେ ଅଛନ୍ତି ଏଠି ଲେ
ଜାଣି କି ପାରିବ ଟିକେ ?
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିକି ବଳି ଅଧମ ଲେ
ନାଡ଼ ମୁଁ ଚପିବି ଠିକେ ।’

‘ମୋ କଲମ ମୁନ ବଡ଼ ଦାଡ଼ୁଆ ଲେ
ଖଣ୍ଡା ତହୁଁ ବଳି ବଡ଼,
ପଦେ ଲେଖି ଦେଲେ କିଏ କାହିଁ ଯିବେ
ପତା ମିଳିବ କି କାର ?’

ଏତେ ଏତେ କଥା ପିଲାଙ୍କ ଆଗେ ଲେ
ବଖାଣି ଯାଏ ସେ ନିତି,
କିଏ ଜଣେ ତା’ର ଜବାବ ଦେଲେ ଲେ
ସାରା କରି ଦିଏ ପିଟି !

ନିଜ ବଡ଼ ପଣ କହି ଯାଉଥାଏ
 ବାଟୁଳ ବାଜେନି ହେଲେ
 ତା'ର ପଡ଼ାଇବା କିବା ବଖାଣିବ
 ଜ୍ଞାନ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମେଲେ !

ଇନ୍ଦୁଲ ପିଲେ ସେ କଅଁଳ ମନ ଲେ
 ଫୁଲକିଶଳୟ ବଳି
 ଯିମିତ ଗଢ଼ିବ ବାଳୁତ କାଳୁ ଲେ
 ଯିମିତ ସେ ହେବ ଗଢ଼ି !

କାହା ପ୍ରାଣ କେତେ ଶିଶୁ ବିଭବ ଲେ
 ରହିନାହିଁ ଲୁଚି କରି.
 ସେ ଶିଶୁ ସମ୍ପଦ ଫୁଟି ନ ପାରିଲେ
 କି ଲଭ ଜୀବନ ଧରି !

ପ୍ରତି ଶିଶୁ ସେ ଯେ ଏ ଦେଶ ଜାତିର
 ଗୋଟି ଗୋଟି ଅଳଙ୍କାର,
 ତାଙ୍କର ହାତରେ ଦେଶ ଜାତିର ଲେ
 ରହିବ ସମ୍ପଦ ଭର ।

କାହାକୁ କି ଭଳି ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ
 ଦେଇ ସ୍ନେହ ସନମାନ,
 ସେଇତକ କରି ପାରିଲେ ପ୍ରକୃତ
 ହେଲ ସିନା ଶିକ୍ଷା ଦାନ !

ନର ଖାଲ ପାଠ ଘୋଷାର ପଡ଼ାଏ
 ନନ୍ଦର ରଖିବା ପାଇଁ,
 ଦିପଦ ନିଜେ କେ ଲେଖି ନ ପାରୁ ଲେ
 କିବା ଆସେ ଯାଏ ତହିଁ ?

କେତେ କେତେ ପିଲା କିଛି ନ ବୁଝି ଲେ
 ଘୋଷନ୍ତ ବିକଳ ମନେ,
 ଘୋଷି ନ ପାରିଲେ ଚଢ଼ାଙ୍ଗ ଚଢ଼ାଙ୍ଗ
 ବେତ ପିଠେ ବାଜେ କ୍ଷଣେ ।

ଘୋଷି ଘୋଷି ଯିଏ ଲେଖି ପାରିଲ ଲେ
 ସେଇ ପିଲ ଏକା ଭଲ;
 ନିଜ ମନୁ କାଡ଼ି ଲେଖିଲ ଯିଏ ଲେ
 ସିଏ ପଡ଼ିଗଲ ତଳ ।

ତା' ଉପରେ ହେଲ ଗାଳି ପରାଉକ
 କିଆଁ ସେ ଘୋଷିଲା ନାହିଁ,
 ମଣିଷ ପିଲ ଯେ ପଶୁ ହେବାକୁ ଲେ
 ଇଚ୍ଛା କି କରିବ କାହିଁ ?

ନିଜେ ଫୁଟି ନିଜେ ଉଠି ପାରିଲେ ଲେ
 ଯେ ଶିଶୁ ଜୀବନେ ଜାଗେ
 ପରଂ ଅଇଁଠା ଖାଇ ବଢ଼ିବାରେ
 ସମାନ କି ତାହା ଆଗେ ?

ପିଅନଠୁ ଧରି ଶିକ୍ଷକ ଯାଏଁ ଲେ
 ଦେଖାଏ ଧଡ଼କ ଭାରି !
 ତା' କଥାରୁ କେହି ଆନ ନୋହିଟି ଲେ
 ଯିବେ ଅକୁଣ୍ଠିତେ ପାଳି !

ସାର ବା ଅସାର ନ୍ୟାୟ ବା ଅନ୍ୟାୟ
 କହୁ ଯେ ଯେବଣ କଥା
 ମାନିବାକୁ ହେବ ଶିର ନୁଆଁଇ ଲେ
 ନୋହିଲେ କାଟିବ ମଥା !

ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷକ ଭିତରେ ଖାଲ ଲେ
 ଲଗାଇ ଦେବାକୁ କଳି
 ସଜ ଉଣ୍ଡୁ ଥାଏ ପାରି ପାରେନି ଲେ
 କେତେ କଉଶଳ ଗଢ଼ି !

କିଏ କଣ ଟିକେ ପ୍ରକ୍ତିବାଦ କରି
 କହିଲେ ନରର ଆଗେ
 ବୋଲେ ନର ମୁହଁ ତୁମର ନାଆଁରେ
 ଲେଖିବ ମେନୁ ବାଗେ—

ଛୁଟି ପିଟି ହୋଇ ଶୁଳି ଯିବ ଏଠି,
 ପିଠେ ପଡ଼ିବନି କେହି,
 କିଏ କେତେ ଡର ଯାଆନ୍ତୁ ଏଥେ ଲେ
 ଫେରନ୍ତୁ ତୁନିଟି ହୋଇ ।

ଉଇ ଝୁଙ୍କା ଚଢ଼ି ସ୍ୱର୍ଗ ଗଲୁ ଭଳି
 ଟିକିଏ ସମତା ପାଇ,
 ଇମିତି ହଉଚ; ଆଉ ଅବା ଥିଲେ
 କଅଣ ନଥାନ୍ତୁ ହୋଇ !!

ବିରୁର ଥାଆନ୍ତୁ ବସୁଧାଟା ଅବା
 କରିଦେବ ଟଳମଳ
 ହାଇରେ ମଣିଷ କେଡ଼େ ଟିକେ ହୋଇ
 କି ମହା ରାବ ବୋର !

ଦିନେ ନର କଲୁ ନୋଟିସ ଜାରି ଲେ
 ଯେତେ ପିଲା ଛନ୍ତୁ ଯହିଁ,
 ଓଲଟି ଆସି ସେ ଓଲଟି ପରା ଲେ
 ଇସ୍କୁଲେ ଆସନ୍ତୁ ନାହିଁ—

ଦୁଇ ଓଲ ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତି ଲେ
 ହାଜରରେ ଦେବ ଲେଖି
 ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ସେ ନ ଲେଖିବେ ଏହା
 ମୁହଁ ତାଙ୍କୁ ଦେବ ଦେଖି ।

ଯେତେ ଯହିଁ ଥିଲେ ଶିକ୍ଷକ ମାନେ ଲେ
 ଅଜାବ ଡରୁଆ ଜନ
 ହୁଅ ଭରି ଦେଲେ ନର କଥାରେ ଲେ
 ନୋହଲେ ରାଗିବ ଜାଣ !

‘ବାବୁ ବୃନ୍ଦାବନ ବଡ଼ ଟାଣୁଆ ଲେ
 କହିଲୁ ଗରଜ କରି—
 ‘ଏତେ ମିଛ ଆମେ ପାରିବୁନି ଲେଖି
 ମଣିଷ ଜନମ ଧରି ।’

ବାବୁ ବୃନ୍ଦାବନ ପରି- ଟୋକା ଖଣ୍ଡେ
ମିଳିବ କି ମନ୍ତ୍ର ତଳେ ?
ବୟସେ ଅଳପ ହେଲେ କିସ ହେଲା
ଜ୍ଞାନ ପୁରୁଷଟି ଭଲେ !

ସେ ଆସିଲା ଦିନୁ ସାରା ବିଦ୍ୟାପୀଠେ
ଜୀବନ ଯାଇଛି ବନ୍ଧି,
କେତେ କବି ବକ୍ରା ବାହାରିଛନ୍ତି ଲେ
ନବୀନ ଉତ୍ସାହେ ଶୋହ !

ପିଲାମାନେ ତାକୁ ଦିଅନ୍ତି ସେନେନ୍ଦ୍ର
ହୃଦୟ ମମତା ଭରି,
ତାଙ୍କର ଏ ଯେଉଁ ବିଭବ ପଣ ଲେ
ସହିତ ପାରେନି ନରି ।

ଭଲ ଲୋକ ସିନା ଭଲ ଲୋକେ ଗୃହେ
ସେନେନ୍ଦ୍ର ଆଦର କରେ,
ଶଳ ଦୁର୍ଜନ ଯେ, ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲୋକ
ଗନ୍ଧାଇବ ସବୁବେଳେ ।

ବାଘ ପରି ମିଶି ଆସିଲା ନରି ଲେ
ବାବୁ ବୃନ୍ଦାବନେ ଗୁହଁ,
ହେଲେ ବୃନ୍ଦାବନ ନଇଁଲା ନାହିଁ ଲେ
ସାକ୍ଷାତେ ମେରୁଟି ସେହି ।

କେତେ ଗାଳମନ୍ଦ କଲଟି ତାରେ ଲେ
ଆଖି କରି ମଟ ମଟ,
“ମୋ ଆଦେଶ ତୁମେ ପାଳିବ କି ନାହିଁ
କହ ବୃନ୍ଦାବନ ସତ ?”

କହେ ବୃନ୍ଦାବନ ନରି ଆଗେଟି ଲେ
ଦେଖାଇ କେଶରୀ ଠାଣି,
“ପିଶାଚ ପାଲଟି ଯାଇଛି ତମେ ହେ
କି ବାଉଁଶ ତବ ବାଣୀ !

ଧମକ ଚମକ ଦେଖାଇଲେ ମୁଁ କି
 ଭାବ ଅଛ ଯିବି ଲାଙ୍ଗି ?
 ଯାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ବଢ଼ିବି ମୁହିଁ
 ଅନ୍ୟଥା କରିବି ନାହିଁ ।

ମଣିଷ ହୋଇଣ ପଶୁର ପାହାଚେ
 ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବ ତମେ,
 କେତେ ପରାୟଣ ଜଣି ଜଣକୁ ଲେ
 ଦେଉଅଛ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ;

ରକତ ନିଗାଡ଼ି ଶିକ୍ଷକମାନେ ଲେ
 କାମ କରୁଛନ୍ତି ଏଥୁ
 ଖାଇବାକୁ ବାରେ ତର ମିଳେନି ଲେ
 ପଡ଼ାରେ ଦିଅନ୍ତି ମତି ।

ପିଲାଙ୍କ ଆଗରେ ଗାଆଁ ଲୋକ ଆଗେ
 କହୁଛ ଗରଜ ତମେ,
 ଶିକ୍ଷକ ଗୁଡ଼ାକ କିଛି ନୁହନ୍ତି ଲେ
 କାମ କୁଡ଼ି ଜଣୁ ଜଣେ ।

ପଶୁ ହେଲେ ଯାଇ ତୁମ ପାଶେ ଯିନା
 ରହି ସେ କରିବ କାମ,
 ମଣିଷ ହୋଇ କେ ସହିବ ତୁମର
 ଏତେ ଅନାବୁର ମାନ ?”

ସିଂହ ପଶୁ ପରି ବାବୁ ବୃନ୍ଦାବନ
 ଏତେ କଥା ଗଲ କହି,
 ହାଲ ଗମଗମ ବୋହି ପଡ଼ୁଥିଲେ
 ଲୁହ ଆସୁଥାଏ ବହି !

ମନ ଭିତରଟା ଗୋଲେଇ ଘାଣେଇ
 କାନ୍ଦି ଉଠୁଥାଏ ଖାଲି,
 ଆଗ୍ର ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଆସିଲି ଲେ
 କି ଶିଶୁ ପାଇବି ବୋଲି ?

ଏତେ କାମ କରି ତା'ର ପୁରସ୍କାର
 ଏଇ ତ ପାଇଲି ପରା !
 ଅନ୍ଧ ଦେଶେ ଗଲେ ଦର୍ପଣ ବଳି ଲେ
 ତା' ମୂଲ ବୁଝେ କି ଧରା ?

ମାସକ ଭିତରେ ବାବୁ ବୃନ୍ଦାବନ
 ବଦଳି ହୋଇଲେ ତହୁଁ ,
 ନରି ବୁକୁ ତଳେ ଖେଳି ଯାଉଛି ଲେ
 ମହା ଆନନ୍ଦର ତେଜ !

ଜଣକୁ ଲାଗୁ ମୁଁ ଖସାଇ ଦେଇଛି
 ଅଛନ୍ତି କେତେଟା ଖାଲି,
 ତାଙ୍କୁ ଚଡ଼ି ଦେଲେ କଣ୍ଠାତ ଯିବ ଲେ
 ହୋନ୍ତି ମନ ମଧ୍ୟେ ଭାଳି !

ବୃନ୍ଦାବନ ଆଜି ଯାଉଛନ୍ତି ଗୁଡ଼ି
 ପ୍ରିୟ ଖଲ୍ଲି କୋଟ ଭୁଲି,
 ନେହୁ ଲୁହ ଝରି ଶିଶୁ ପରିଟି ଲେ
 କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି କଇଁ କଇଁ !!

କେତେ ଗୁସ୍ତ ଜନ ଗୋଟିକି ଗୋଟି ଲେ
 ପଡ଼ୁଛି ତାଙ୍କର ମନେ,
 କାହା ଭୁଲେ କେତେ ମଧୁ ବନ୍ଧନ ଲେ
 ଭୁଲି ନ ପାରନ୍ତି କ୍ଷଣେ !

କା ଦୁଃଖ ଦଇନେ ରୋଗ ବଇରାଗେ
 ହୋଇଛନ୍ତି କାର ସାହା,
 କାହା ପରେ କେତେ ରଖି ନାହାନ୍ତି ଲେ
 ସେନେହ ମମତା ମାୟା !

କାହା ବୁକୁ ତଳେ କେତେ ଉତ୍ସାହର
 ସୁଅ ଦେଇଛନ୍ତି ଭରି,
 ଆପଣା ଭାଇଠୁ ବଳି କାହାକୁ ଲେ
 ଆଦର ଅଛନ୍ତି କରି !

କା ଦୁଃଖ ଅଭାବେ ନେହୁ ଲୁହ ଡାଳି
କରିଚନ୍ତି ବୋଧ କାରେ
ସବୁରିଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଚନ୍ଦ୍ର ପରିଟି ଲେ
ନାଚି ଯାଏ ଧାଡ଼ିକାରେ ।

କେତେ ବିଲ ବନ ନଈ ପାହାଡ଼ ଲେ
ଚିଲିକା ନିର୍ମଳ ଝର,
ବୁଲି ଆସିଚନ୍ତି କେତେ କାହା ତୁଲେ
ମନେ ପଡ଼େ ଥରୁ ଥର

ପଛେ ଚାଲିଚନ୍ତି ଗୁମ ଦଳ ଦଳ
ଚାଲିଚନ୍ତି ସିଏ ଆଗେ,
କେତେ ସହକର୍ମୀ ସଙ୍ଗେତେ ଛନ୍ଦିଲେ
ବାଆଁ ଓ ଡାଆଁ ଶ ଶ୍ରାବେ !

ପ୍ରତି ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ଲୁହ ଝରୁଛି ଲେ
ଶ୍ରାବଣର ଧାର ପରି,
ବାବୁ ବୃନ୍ଦାବନ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି
ଆଉ କି ଆସିବେ ଫେରି ?

ଯେତେ ସେ ଚାଲନ୍ତି ଆଗକୁ ଆଗକୁ
ପାଦ ତ ଚଳଇ ନାହିଁ,
କେନ୍ଦ୍ର ଆସି ପାଟି ଖନି ମାରିଯାଏ
କଥା କି ପାରିନ୍ତି କହି !

ବଅସରେ ବସି ସବୁରିଙ୍କି ବାରେ
ଅଳପ ମଉନେ ଚାହିଁ,
ଲୁହ ଦୁଇ ଟୋପା ଗଡ଼ାଇ ଦେଇ ଲେ
ଦୂରସ୍ଥେ ଚାଲିଲେ କାହିଁ !!

ଏ ସବୁ ନିରେଖି ନରି ହୃଦୟ ଲେ
ରାମୁଡ଼ି ବିଦାରି ହୁଏ
“ଏ ଲୋକକୁ ଏତେ ସେହ ସନମାନ
ଦେଖାନ୍ତି କାହିଁକି କିଏ ?

ଆଜ୍ଞା ତାକୁ ପୁଣି ଦେଖି ମୁଁ ଦେବି ଲେ
 ଆଜି ସିନା ଗଲ ଚାଲି
 ଚରସ ପାଞ୍ଜିତା' ଅଛି ମୋ ହାତେ ଲେ
 ଜୀବନ ନାଟିକା ପରି ।

ଏକଇ କଲମ ଗାରେ ତା ପ୍ରାଣ ଲେ
 କରି ମୁଁ ଦେବଇଁ ମାଟି,
 କେତେ ବଳିପୁର ବୁଝିବି ମତେ ସେ
 ବୁଝିବେ ତା ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ !”

ଏତେ ବୋଲି ନରି ମନେ ମନେଟି ଲେ
 ଖାଲି ହେଉଥାଏ ତୋଷୀ
 କେତେ ପେଶି ସେହୁ ଖେଳାଏ ସତେ ଲେ
 କେ ତହିଁ ପାରିବ ପଶି ?

ଗଲ ବିନୁ ସିଏ ଖଲିକୋଟ ମାଟି
 ଝୁରୁଚି ତାହାକୁ ଖାଲି,
 ଯୁଆଡେ ଚାହିଁବ ଶୁଣାନର ଶ୍ରଦ୍ଧା
 ସବୁଠି ରହିବି ପଡ଼ି ।

ସାହସ ଉତ୍ସାହ ନବ ଉନ୍ମାଦନା
 ଉଠୁନି କା ବୁକେ ଖେଳି,
 ଜୀବନ, ଜୀବନ ପରି ଲଗୁନି ଲେ
 ସବୁ ଯାଇଅଛି ମରି !!

ଆନ ଯେ ଅଛନ୍ତି, ମଲ୍ ଅହିରଜ
 ପରିଟି ଅଛନ୍ତି ରହି;
 ଭୁଣ୍ଡି ପେଇ ପଦେ କହି ଦେବାକୁ ଲେ
 ସାହସ ପତାଉ ନାହିଁ ।

କରି ଖାଲି ତା'ର କଲମ ମୁନେ ଲେ
 ଦବାଇ ରଖିବି ଆନେ,
 ନିରଜ୍ଞୁଣ ରଜ- ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରୁଚି ଲେ
 ବସି ଖଲିକୋଟ ଆନେ ।

ଆଠଟା ନ ବାଜୁ ଚଟି ଚରଣେ ଲେ
ଆସଇ ଅଫିସ ଘରେ,
କରନ୍ତି ପିଅନ ଡର ମରଟି ଲେ
ଗୁଣ୍ଠି ବସିଥାନ୍ତି ଦ୍ଵାରେ ।

ନୋହିଲେ କାହାକୁ ଶଳା ବଦ୍‌ମାସ
ବରଷା ହୋଇବ ଗାଳି,
ନୋହିଲେ କାହାକୁ ଲେଖି କଲମେ ଲେ
ଏକବାରେ ଦେବ କାଢ଼ି ।

ଦୟାମାୟା କିଛି ନାହିଁଟି ତାର ଲେ
ଅଜ୍ଞାବ ନାସ୍ତିକ ଜନ,
ଆଜ୍ଞା କଲମ ସେ ପାଇବି ଏକା ଲେ
ଧନ୍ୟ ସେ କଲମ ମୁନ !

ଯେ କଲମ ମୁନେ ଫୁଟି ନ ଉଠେ ଲେ
ପ୍ରାଣେ ଅନନ୍ତ ମାୟା,
ଯେ କଲମ ମୁନ ବୁଣି ନ ପାରେ ଲେ
ସପନ ସୋହାଗ ଛୁୟା—

ସେ କଲମ ଧରି ବଡ଼ ବୋଲଏ ଯେ
ତା ତହୁଁ ନିଲଜ କାହିଁ ?
ସେ କଲମ ମୁନ— ଶିଶୁ ବଇଭବ
ଅବା କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ?

ପଲ୍ଲୀ-ବାଳା

ନିତି ନିତି ତା'ରେ ଚାହିଁବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ,
ବୁକୁ ତଳେ କିବା ଗଭୀର ପୁଲକ ଜାଗେ !
ପଲ୍ଲୀ-ବାଳା ସେ ପଲ୍ଲୀରେ ଅଛି ବଢ଼ି
ଓଁଟାଇ ବୁକୁରେ ନବ ଯଉବନ କଳି;

ମଞ୍ଜୁଳ ହାସ-ପ୍ରସଙ୍ଗ ତାରକା ପରି,
ମାଣିକ୍ୟ ଓଠେ ଉଠଇ ସୋହାଗେ ଭରି;
ଲଜ୍ଜାରେ ତା'ର ଭ୍ରୂଲତା ପଡ଼େ ନଇଁ
ଆଖି ଦୁଇ ତା'ର କିବା ସଜ ମାଳକଇଁ ?

କୃଷ୍ଣ-ଚୂଡ଼ାରେ ଖୋସଇ କେତକୀ କଥା
ଗନ୍ଧେ ଉଠଇ ମହକି କବିର ହିଆ ।
ସୁନା ପାଣି ଦିଆ ଅଙ୍ଗ-ଲତାରେ ତା'ର
ଲବଣ୍ୟ କିବା ରଚିଛି ଫୁଟିକ ଗାର !

କଥା ପଦକ ତା' କାନ୍ତ କବିତା ପରି,
ହସିଲେ ମୁକୁତା ଧରଣୀରେ ପଡ଼େ ଝରି !
ଗୁଲିଲେ ଫୁଟଇ ରକ୍ତ କମଳ କଳି,
ଗୁହଁଲେ ବିଶ୍ୱ ଭୁବନେ ଫୁଟଇ ଝଲି;

କେତେ ମୁଁ ଦେଖିଛି ଏ ପଥେ ଆସିବା ଯିବା
ଧରଣୀ ରଣୀର ରହୁ ଗୋଟିଏ କିବା ?
ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗରୁ ଜୀବନ ଆସଇ ବହି
ଗଭୀର କୁଟୀରେ ଆଜନମୁ ଅଛି ରହି ।

ଗାଁ ତୋଟାମାଳ ସବୁଜ ପାହାଡ଼ ବିଲ,
ପଥ ଘାଟ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତର ସୁରୁଚିର,
ସକଳ ଯେହ୍ନେ ତାହାର ପରଶ ଲଭି
ଧରଇ କି ଅବା କାନ୍ତ ମୋହନ ଛବି;

କେବେ ସେ ବସଇ ପାହାଡ଼ୀ ଝରଣା କୂଳେ,
କେବେ ସେ ବୁଲଇ ପାହାଡ଼ ସବୁଜ ଚୂଳେ ।
କେବେ ସେ ଦେଖଇ ବଉଳ ଶ୍ରୀମିତା ଦୁରେ,
ଶୁଣଇ ଗୋପାଳ ବଂଶୀ କୁଟୀର ପୁରେ;

କେବେ ସେ ଆଶାକୁ ବାଳ ଭୁଣ କାଟି କାଟି,
ବସ୍ତୁ ତରୁଣର ଖାଆଏ ମେଲୁଇ ପାଟି;
ପାହାଡ଼ ଶିଳାରେ ପାଞ୍ଚିତ ଧର କରେ
ଗୋଧନ ଜଗଇ ଶତ କୌତୁକ ଭରେ !

ସ୍ୱାଧୀନ ଯେବେ ଫେରଇ ପାହାଡ଼ ତଳେ
ଗାଉଥାଏ ଗୀତ ମନ ବିନୋଦନ ଭରେ;
ମୁଗ୍ଧ ଧୂଆନେ ପାହାଡ଼ ପାଦପ ଲତା
ଶାନ୍ତ ପା'ର କଣ୍ଠ ମଧୁର କଥା

ସକାଳେ କନକ-କାନ୍ତର ଚାନ୍ଦିନୀ ଧରି,
ଶାଗ ତୋଳୁଥାଏ ଗୋଟି ଗୋଟି ଖୋଜି କରି।
ସାନ ଭାଇଟିରେ ଶାଗ ଚାନ୍ଦିନୀ ଦେଇ
କହେ 'ନେଇ ଯାଆ ଯାଉଅଛି ମୁଁ ଗାଧୋଇ'

ଗାଆଁର ସବୁଜ ପାହାଡ଼ର ଖୋଲେ ଖୋଲେ
ଭାଇ ପାଇଁ କେତେ ଭିନେ ଭିନେ କୋଳି ତୋଳେ;
କୁଟୀରେ ଭାଇରେ ବିଲେକି, ସୋହାଗ ମନେ
କୋଳି ଦେଇଯାଏ ଆଦର ଓ ସଯତନେ;

କୁଟୀର ଦୁଆରେ ମଲ୍ଲି-ମାଳତୀ-ଲତା
ବଢ଼ାଇଛି ବାଡ଼ି କି ସେନେହ ସରସତା !
କଳସୀ କଳସୀ ଜଳ ତାଳୁଥିଲା ବେଳେ
ମୁଗ୍ଧ ହାସ ତା' ଅଧରେ ସୋହାଗେ ଖେଳେ;

ବହୁବାର ତା'ରେ ଜୀବନେ ଦେଖିଛି ମୁହିଁ;
ମୋ ଘର ସେଇଠି ଯହିଁ ତାର ଲୁଲୁ ଭୁଲି,
ଜୀବନେ ନିମେଷେ ହୋଇ ନାହିଁ କଥାଭାଷା,
ଅନ୍ତରେ ମମ ଜାଗିତ ଗଭୀର ଆଶା

ଦୁହରୁ ଦେଖିଛି; ଦେଖିଛି ନିକଟେ ତା'ରେ
ଦେଖିଛି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତଟିନୀ ସିକତା ଧାରେ,
ପାହାଡ଼ର ଖୋଲେ ତୋଳିବାର କୋଳି ଶାଗ
ଦେଖିଛି, ତା ପାଇଁ ବହୁ ଶତ ଅନୁରାଗ;

ଦେଖିଛି ତାହାରେ ଫେରିବାର ଗୀତ ଗାଇ,
ପାହାଡ଼ର ତଳୁ ବରଷାରେ ଓଦା ହୋଇ;
ଦେଖିଛି ତାହାରେ ଶିଳା ଗୁଞ୍ଜଡ଼ା ପରେ
ଗୋଧନ ଜଗିବା ସୁନାସ୍ୱ ଛାଇର ତଳେ,

ପଉଷ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଧାନକ୍ଷେତମାଳେ ଥରେ
ଧାନ ଗୋଟାଇବା ଦେଖିଛି ସୋହାଗ ଭରେ;
କେତେ ମୁଁ ଚାହିଁଛି ଗଭୀର ବିଜନେ ଏକା
ବୁଝିଯିବା ଯାଏ ଧାନ ବିଲେ ରୂପ ରେଖା

ଗାଆଁ ପୋଖରୀରୁ ଗାଧୋଇ ଫେରିବା ବେଳେ,
ଗୋଲ୍‌ପ ଗଣ୍ଡ ଯୁଗଳେ ଯେ ଝଲି ଖେଳେ,
କେତେ ମୁଁ ଦେଖିଛି ଯାଇନି ପାଖୋର ମମ,
ସୁନ୍ଦର ରହିଛି ସୁନାର ଚନ୍ଦ୍ର ସମ !!

ପୃଥିବୀରେ ତା'ରେ ନିଜରୁ ନିଜର କରି,
ବୁଝୁ ତଳେ ତାରେ ସଞ୍ଚିତ ନିଧିପରି,
ସାଇତି ରଖିଛି ବରଷ ବରଷ ଧରି,
ସୁବିଧୁଳ ମାୟା ତାହାର ଉପରେ ଭରି;

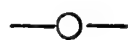
ବୁଲିଛି ସେ ଯେଉଁ ପାହାଡ଼ କାନନ ନଈ,
ତା'ରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଭୀର ମମତା ବହି,
ବୁଲିଛି ମୁଁ କେତେ; ମନେ ମୋର ସବୁ ପଡ଼େ
ଭୁଲି ମୁଁ ପାରିନି ନୟନେ ନିରେଖି ଥରେ;

ଜାଣେନା କାହିଁକି ସେ କିଶୋରୀ ବାଳାପାଇଁ,
ମରମେ ପଡ଼ିଛି କୋଟି ସେନେହର ଛାଇ !
ନିତି ନିତି, ତାରେ ଇଚ୍ଛା ଦେଖିବା ଲାଗି,
ଇଚ୍ଛା ଯାଆନ୍ତି ତା ବୁକୁ ପୀରତି ମାଗି !

ଇଚ୍ଛା ମୋହର ଗଭୀରୁ ଗଭୀରତର
ତା' ଭୁଲେ ବୁଲନ୍ତି ପାହାଡ଼ ତଟିନୀ ସର;
ସେ କେଉଁ ପୁନଃ ଜୋହନା ରାତିରେ ଥରେ
ତା' ଭୁଲେ ବସନ୍ତ ଅଗଣା ବଉଳ ତଳେ;

କହନ୍ତୁ ତା'ରେ ବିଜନେ ଦେଖିଲେ ଥରେ
 “କେତେ ସୁଖ ପ୍ରାଏ ତୁମରେ ଧରଣୀ ତଳେ ।
 ଚାକି ପରି ମୁଁ କେତେ ସେ ଲୋଡ଼ଇ ଜଣ ।
 ତୁମେହିଁ ମୋହର ପ୍ରାଣର ମଧୁର ଗାନ ।”

ନ ଦେଖେ ତା'ରେ ମୁଁ ନ ହେଉ ମିଳନ ଥରେ
 ଫୁଲଟିଏ ପରି ଫୁଟିଥାଉ ଧରା ପରେ;
 ମନ ମନ୍ଦିରେ ତାହାରେ ସାଇତି ରଖି
 ତାକୁଥାଏ ମୁହିଁ ତୁମେ ମୋର ପ୍ରାଣ ସଖୀ !



ଦେଖିତ କି ତମେ ?

ସେ ଯେ ଗଲେ ଚାଲି ହସିଲେ ସୁଦୂରେ କାହିଁ ?
 ସଦେଶ ତା'ର କିଛି ତ ମିଳିଲା ନାହିଁ !
 କହି କି ପାରିବ କହି କି ପାରିବ ସତେ ?
 ଦେଖିତ କି ତମେ ରହିଲେ ସେ କେଉଁ ପଥେ ?

କେତେ ଦିନ ଏବେ ସେ ଦିନୁ ଗଲଣି ଚାଲି
 ତାଙ୍କର କଥା ଆମେ ଭାଲି ହେଉ ଖାଲି;
 ରହିଲେ ସେ କାହିଁ ? କି ଭାଲି ଥିବେଟି ସତେ ।
 ଦେଖିତ କି ତମେ ରହିଲେ ସେ କେଉଁ ପଥେ ?

ତୁମେ କି ଦେଖିତ ସ୍ବରୂପ ହେ ତାଙ୍କର ?
 କେଉଁ ମୂଳକରେ ରହିଲେ ସେ' ଦେହ ଧରି,
 ସ୍ବତ ତାଙ୍କର ସବୁ ଦିଶିଯାଏ ମତେ
 ଦେଖିତ କି ତମେ ରହିଲେ ସେ କେଉଁ ପଥେ ?

ବାସନା ଯେ ମୋର ଗର୍ଭରୁ ଗର୍ଭରତର,
 ଜାଣିବାକୁ ତାଙ୍କ ଖବର ଓ ଅନ୍ତର;
 କହ ମୋତେ କହ ପାଖେ ବସି ଅବରତେ,
 ଦେଖିବ କି ତମେ ରହିଲେ ସେ କେଉଁପଥେ !!

କିଭଳି ରହିଲେ କେବଣ ସୁଦୂର ଭୁଲି ?
 କେଉଁଠି ଭେଟିଲ, ଉତ୍ସୁକ ହୃଦ ମୁହିଁ,
 ସାକ୍ଷାତ ବେଳେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲ ସତେ ?
 ଦେଖିବ କି ତମେ ରହିଲେ ସେ କେଉଁ ପଥେ ?

ଦେଖିବ ଦେଖିବ ଜାଣିବ ଜାଣିବ ମୁହିଁ,
 କହୁବ କିଭଳି ଗଲି ସେ ସୁଦୂର ଭୁଲି,
 ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ମୋର ସବୁ ମନେ ପଡ଼େ
 ଛନ୍ଦ୍ର ସେ କାହିଁ, କେଉଁ ବାଟ ଦେଇଗଲେ;

କେତେ ଯେ ପାହାଡ଼ କେତେ ଯେ ଅରଣ୍ୟାମ୍ବ
 ଭେଦ ମୁହିଁ ଗଲି ସଂଖ୍ୟା ତା ନାହିଁ ଜାଣି
 କେତେ ଯେ ନଗର ସତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅଛାଳି
 ଦେଖିଲ, ଜୀବନେ ଦେଖି ଯା' ନ ଥିଲ ପାରି;

ପ୍ରପାତ ମୁଖର ନୀରବ୍ଧ ବନଭୂମି
 ଦିବ୍ୟବଳୟର ମୁଖ ଯାହା ଯାଏ ରୁମି,
 ଦେଖିଲି ମୁଁ ପଥେ, ଡେଇଁ ସେ ସକଳ କ୍ଷଣେ
 ବହୁଦୂର ପଥ ଚାଲିଲି ମୁଁ ଏକା ଜଣେ ।

ତା'ପରେ ଦେଖିଲି ସମ୍ମୁଖେ ପାରବାର
 ବେଳାଭୂମି ଯାହା ରୁମିଯାଏ ବାରବାତ;
 କେତେ ତସା ତା'ର କୂଳରେ ହୋଇଛି ଭିଡ଼ା,
 କେଉଁ ତସା ଯାଇ ମଝି ସମୁଦ୍ରେ ଛୁଡ଼ା ।

କିଏ ସେ ଡାକିଲ ନିଜରୁ ନିଜର କରି
‘ଯିବପରା ତମେ?’ ବସ ଆସି ଏଇ ତରା
ସେ କେଉଁ ତରାରେ କିଏ ବସାଇଲ ମଣେ—
ଜାଣିନି, ବୁଲିଲ ତରା ସମ୍ମୁଖ ପଥେ;

ପବନ ସମାନେ ତରା ଯେ ବୁଲିଲ ଆଗେ
ବୁକୁତଳେ ମୋର କୋଟି ଉଲ୍ଲାସ ଜାଗେ;
ଆରକୂଳେ କାହିଁ ତରଣୀ ଲଗିଲ ଯାଇ
ବୁଲି ବୁଲି ଗଲି କେତେ ବାଟ ମୁଁ ଯେ କାହିଁ !

ସେ ପାରେ ଦେଖିଲ ଦେଖିଲ ତାଙ୍କୁ ମୁହିଁ
ଦାଉ ଦାଉ ଦହ କି ମହା ଆଲୋକ ଛୁଇଁ !
ପରୁରଲି ‘ତୁମେ ଏ ଥାନେ କଅଣ କର ?
ଖାଲି ସେ ହସିଲେ ବୁଝିଁ ମୋତେ ପ୍ରତିଧର !

ତା’ପରେ ଦେଖିଲ ବିଶାଳ ଜନତା ସହ
ତାଙ୍କ ସେନେହ ଆଳାପ ଓ ପରିଚୟ;
ସବୁର ବଦନେ ମୁକ୍ତ ମଧୁର ହାସ
ଶୁଣନ୍ତି ତାଙ୍କ ଓଠ ମଧୁ ସଂଭାଷ ।

ସଠି ମୁଁ ଦେଖିଲ ତାଙ୍କ ପରଶ ଲଗି
ମଣିଷ ଭିତରେ ଜୀବନ ଉଠୁଛି ଜାଗି;
ବୁଟୀରୁ ବୁଟୀରେ କେତେ ମୁଁ ବୁଲିଲି ଯାଇ
କଳହ ହସ କେଉଁଠି ଦେଖିଲି ନାହିଁ !

ସେଠି ମୁଁ ଦେଖିଲ, ଜଣରୁ ଦେଖିଲେ ଜଣେ
ହସି କଥା କହେ ମଧୁର ଆଲିଙ୍ଗନେ,
ସେଠି ମୁଁ ଦେଖିଲ ପ୍ରତି ମଣିଷର ମୁହଁ
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶେ ବହୁ କବା ଶିଶୁ ସୁଅ !

ମଣିଷର କଥା କି ଭଳି କଅଁଳ ତହିଁ
କଣି ହୋଇଯିବ ଟିକିଏ ଶୁଣିଲେ ରହି,
ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ମଣିଷକୁ ପାଏ ଭଲ
ସେ ଭୂଇଁରୁ ବଳି କାହିଁ ଭୂଇଁ ସୁନ୍ଦର ?

ମଣିଷକୁ ଯହିଁ ମଣିଷ ବୁକୁରେ ଧରି
ଅନ୍ତର ସବୁ ସେନେତ୍ର ଦିଅଇ ଭରି,
ସେ ଭୂଇଁରେ ମୁହିଁ ଦେଖିବି ତାକୁ ଥରେ
କୃତାର୍ଥ ମୋର ନୟନ ଏ ମହାତମେ ।”

— — —

କୃଷକ ସମାଧି ?

ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ ଏ ମାଟି ଉପରେ ହୋଇଛି ପୋଡ଼ା
ତାହା ପାଇଁ କିଏ ଭାଳିନି ନିମେଷେ, ସମାଧି-ଦେଉଳ ହୋଇନି ତୋଳା ।
ଧାନ ସେ କାଟିବି, ଶଗଡ଼ ବୋହିଛି ବିଲମାଳେ ଖରା ବରଷା ସହି,
ହଳ ସେ କରନ୍ତି ଜୀବନ ତମାମ ପର ପାଇଁ କୋଟି ମମତା ବହି !
ଚରା ଲେଙ୍କେଡ଼ା-ବସନ ଭୂଷଣ, ସାମାନ୍ୟ ଶାଗ ପଖାଳ ଖାଇ,
ଧରଣୀ ପାଇଁକି ରକ୍ତ ଦେଇଛି, ତାହା କଥା କେହି ଭାଲଇ ନାହିଁ !
ମୃତ୍ୟୁ ଯେ’ଦିନ ଦୁଆରେ ତାହାର ଡାକିଲ ମାରବେ ପ୍ରଥମ କରି,
ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ ମରଣ ବୁକୁରେ ପଡ଼ିଲ ଭଳି;
ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ ଏଇ ମାଟି ପରେ ହୋଇଛି ପୋଡ଼ା,
ତାହା ପାଇଁ କିଏ ଭାଳିନି ନିମିଷେ ସମାଧି ଦେଉଳ ହୋଇନି ତୋଳା ।

ଏଇ ଦେଖ ଏଇ ମଶାଣି ଭୂଇଁରେ ଧଳା ମାଙ୍କଲ ପଥର ପରେ,
ଖୋଲା ହୋଇଅଛି କାହାର ନାଆଁଟି, ଦାଉ ଦାଉ ରବି କିରଣେ ଜଳେ;
କେତେ ଘର ସେହୁ ବୁଢ଼ାଇ ଦେଇଛି ପଥର ଭିକାରୀ କାହାରେ କରି,
ଘର ଡିହ କାର ନେଇ ତା’ଉପରେ ସଉଧ ତୋଳିଛି ପାହାଡ଼ ପରି;
ଏଇ ଯେ ଦେଖୁଛୁ ନନ୍ଦି ଏ ପାରିରେ ଦେଉଳ ପଛାଏ ସମାଧି କାର,

ଥିଲା ସେ ଆମର ସାତ ମାଟଣାରେ ନ ମସାଦା ଜଣେ ସେ ସାଉଁକାର
କେତେ ରୂପକଣ୍ଠ ତରୁଣୀ ବାଳାରେ ଅଭାଗିନୀ କରି ଗୁଡ଼ିନି ପଥେ,
ଗାଆଁରେ ଗାଆଁରେ ଭାଇ ବନ୍ଧୁଣାରେ ଭିଆଳନି କଲ ସେ ଅବରତେ;
ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ ଏଇ ମାଟି ମରେ ହୋଇଛି ପୋଡ଼ା,
ତାହା ପାଇଁ କିଏ ଭଲନି ନିମିଷେ, ସମାଧି ଦେଉଳ ହୋଇନି ତୋଳା ।

ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ କାମ କରି କରି ପାଚିଛି ବାଳ,
ସୁଖେ ଓ ଦୁଃଖେ ବଞ୍ଚି ଆସିଛି ତୁଣ୍ଡରେ ମାରି ମୁଣ୍ଡ ଝାଳ;
ଗୋଟିଏ ଓଲ ସେ ବସି ରହି ନାହିଁ, ମାଗି ଖାଇ ନାହିଁ, ଖାଇଛି ଲୁଗି,
ଗରିବ କୁଟୀରେ ଜନମ ତାହାର ଗରିବ କୁଟୀର ଯାଇଛି ତ୍ୟାଗି;
ଶୁଣାନେ ତାର ଶବ ଗଲବେଳେ, ଶବ ପଛେ ପଛେ ଯାଇଛି କେହି,
ଏଇ ସେ ଦେଖୁଛ ଧଳା ଧଳା କୋଠା ମୋଟା ମୋଟା ଲୋକ

ରହିଛି ନେଇ—

ଏଇ ଘର ପାଇଁ କାଆମ କରିଛି, ବିପଦ ବେଳେ ସେ ହୋଇଛି ସାହା,
ଏ ଜାତି ସହିତ ଜଡ଼ିତ ନୁହେଁ ସେ ? ପକାଏନି କେହି ତାଆରି ନାଆଁ !
ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ, କାମ କରି କରି ପାଚିଛି ବାଳ
ସୁଖେ ଓ ଦୁଃଖେ ବଞ୍ଚି ଆସିଛି ତୁଣ୍ଡରେ ମାରି ମୁଣ୍ଡ ଝାଳ !

ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ ଗରିବ ଗରିବ ଗରିବ ଅତି,
ଗୁଲିଯାଇ ନାହିଁ ଫେର ଲମ୍ବାଇ, ଶିରେ ତୋଳି ଦିନେ କନକ ଛତି !
ଛନ୍ଦ କପଟ ବହି ବୁଲୁ ତଳେ କହି ନାହିଁ କେବେ କାହାରେ କଥା
ଦେଇ ନାହିଁ କେବେ କାହାର ଜୀବନେ ନିମିଷକ ପାଇଁ ତଳେକ ବ୍ୟଥା !
କାନ୍ଦି ଉଠିବ ବୁକୁ ତଳ ତା'ର ବିପଦ ଆପଦ ପଡ଼ିଲେ ଗାଏ;
ଯେତେ ଦୁଃଖରେ, ରହିଥିଲେ ସେ'ତ ପର ପାଇଁ ପ୍ରତି ପଲକେ ଧାଏଁ,
ଓଠରୁ ଫୁଟଇ ସରସ ବଚନ, ଅନ୍ତରେ ତା'ର ସତ୍ୟ ଲେଲେ
ଆପଣାରୁ ବଳି ଆପଣାର କରି ଧରଣୀକୁ ଦେଖେ ନୟନ ଡୋଳେ ।
ସତୁର ବରଷ ବୃଦ୍ଧ କୃଷକ ଗରିବ ଗରିବ ଗରିବ ଅତି,
ଗୁଲି'ଯାଇ ନାହିଁ ଫେର ଲମ୍ବାଇ ଶିରେ ତୋଳି ଦିନେ କନକ ଛତି !

ଗରିବ କୁଟୀରେ ଜନମ ହୋଇଛି ଗରିବ କୁଟୀରେ ଖେଳିଛି ଖେଳ,
ଗରିବ କୁଟୀର ତିଆଗି ଯାଇଛି, ଆସିଲା ଯେ'ଦିନ ମରଣ ବେଳ,
ରଜାର ହର୍ମ୍ୟ ନୁହେଁ ତାହା ସରି ମଠ ଦେବାଳୟ ନୁହେଁ ତା'ସମ

ସବୁ ଭିତରେ ତା ଜାଣି କୁଟୀର ଏ ଜାତିର ପ୍ରିୟ ପୂଜ୍ୟତମ;
 ବନ୍ଧୁ ଜନତା ! ଏଇ ଯେ ଦେଖୁଛ ମୁକ୍ତ ମଣାଣି ପଦାରେ ତମେ
 ମୁଁ ଏ ପାଉଁଶ ହାଡ଼ ଗୋଟି ଗୋଟି, ମହାତ୍ମା ଏଥି ଶୋଇନି ଜଣେ ?
 ସମ୍ମାନ ଦିଅ ! ଗଉରବ ଦିଅ ! ସ୍ମୃତି ମନ୍ଦିର ନ ଆଉ ତା'ର
 ଏ ଜାତି ବାଣୀରେ ତା' ଜୀବନ ଗୀତି ଫୁଟୁଥିବ କୋଟି ବରଷ କାଳ
 ଗରବ କୁଟୀରେ ଜନମ ତାହାର ଗରବ କୁଟୀରେ ଖେଳିବ ଖେଳ
 ଗରବ କୁଟୀର ତଥାଗି ଯାଇବ ଆସିଲା ଯେ'ଦିନ ମରଣ ବେଳ ।

— — —

ଜୀବନ

କାମ୍ବୋର ନବାବ ପାଶେ କହିଲା ଜନତା
 “ବରଷା ହୁଏନି ଦେଶେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ମରୁଡ଼ି
 ଗୁରୁଖାର କରେ ଦେଶ, ନବାବ ସଉମ
 ତୁମେ ଯେବେ ସିଂହାସନ ଗୁଡ଼ି, ଏଇ ଧୁଳି —

ମାଟିର ମଣିଷ ପରି, ନିଜେ ହଳ ଧରି
 କରନ୍ତୁ ଏ ଭୂଇଁ ଗୁଣ, ବେଗମ ତୁମ୍ଭରି —
 କୃଷକ ଗୃହିଣୀ ସମ ଓଠେ ହର୍ଷ ଭରି
 ଶାନ୍ତ ହାତେ ଆସନ୍ତେ ହେ ତୁମ୍ଭ ପାଶେ ଚଳ —

ପରଶି ଦିଅନ୍ତେ ଅଳ୍ପ, ହିଡ଼ି ମୁଣ୍ଡେ ବସି,
 ନିବାରୀ ସୋହାଗେ ଯୁଧା ନୋହି ଅବସନ୍ନ,
 କରନ୍ତୁ ବିଲରେ କାମ; ଆସନ୍ତା ବରଷି
 ଚଉଦିଗ ଧରି ମେଘ ।” ନବାବ ବେଗମ —

ଆନନ୍ଦେ କଲେକ “ହଁ; ଦରିଦ୍ର କୃଷକ —
 ପରାଏ ନବାବ କଲେ ନିଜେ ଯାଇ ଗୁଣ
 ବେଗମ ଆସିଲେ ଧରି ଅଳ୍ପ ଚରକାଣ୍ଡ
 ଦରିଦ୍ର ଗୃହିଣୀ ପରି ଓଠେ ବାଡ଼ି ହାସ ।

ଭୀଷଣ ବରଷା ହେଲା; ଶୁଷ୍କ ବସୁନ୍ଦରୀ—
ହସିଲା, କି ଜୀବନୀୟାସ ଯେହ୍ନେ ପାଇ ପରା !
ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ବାଣୀ ବାଜେ ସମ ତାନେ
ଆନନ୍ଦର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆସେ ଫୁଟି ସବୁ ପ୍ରାଣେ !!

— — —

ସିଏ ତ ଆସିଥିଲା !

ସିଏ ତ ଆସିଥିଲା ପାରିଲା ନାହିଁ କହି, ମୋ ଆଗେ ତା'ର ମନ କଥା,
ସିଏ ତ ଆସିଥିଲା ତା' ବୁକୁଡ଼ାଲେ ବହି କି ଗୁରୁ ଆଦାତର ବ୍ୟଥା;
ସିଏ ତ ଚାଲିଗଲା, ଟିକିଏ ଚାହିଁ ଦେଇ, ଟିକିଏ ମାରି ଦେଇ ମନ
ସିଏ ତ ଚାଲିଗଲା ଆଉ ତ ଆସି ନାହିଁ ଦେଖିବି ତାରେ କେତେକ୍ଷଣ !

ଦରଜଟିକ ତା'ର ମନରେ ରହିଗଲା, ପାରିଲା ନାହିଁ ଆଉ ଫୁଟି,
ସିଏ ତ ଚାଲିଗଲା ଦୁରରୁ ବହୁଦୂରେ କି ନାରଖାରେ ପଡ଼ି ଉଠି;
କି ମହା ସଙ୍କୋଚ ତାହାରେ ବାଧା ଦେଲା ମୋ ଭଳି ପରିଚିତ ଜନେ,
ମୁଁ ତାରେ ଖୋଜି ହୁଏ, ମୁଁ ତାରେ ଲେଉଟି ହୁଏ,
ସୁଦୂର ମୋ କୁଟୀର କଣେ !

ଚାହିଁନି ତା'ରେ ମୁହିଁ ନଜର ଘାନ କରି, ମୋ ହର ଯେତେ ହୁଏ ମନେ,
କାହିଁକି ଆସିଥିଲା କାହିଁକି ଚାଲିଗଲା ମଉନେ ଚାହିଁ ଦେଇ କ୍ଷଣେ !
ସେ ମୋରେ ଡାକି ନାହିଁ, ସେ ମୋରେ ପଠାଇନି
ଖବରଟିଏ କାହା ହାତେ,
ଖାଲି ସେ ଚାହିଁଥିଲା, ମଉଲା ମନ ତା'ର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ଏ ରତେ;

ଖାଲି ସେ ଚାହିଁଥିଲା, ମଉଲା ମନ ତା'ର ବାଉଳା କରି ଦିଏ ମତେ,
ମଉଲା ମନ ଧରି, ଥିବ ସେ କେଉଁ ଭଳି ଅଜଣା ଅଶୁଣା ତା' ପଥେ
ଶୁଣିଲା ଓଠେ ତା'ର ଟିକିଏ ମିଠା ହସ କ୍ଷଣିକ ପାଇଁ ବୋଲି ଦେଇ,
କି ନିଧି ପାଆନ୍ତୁନି ନିଃସ୍ୱ ଏ ଜୀବନେ ନିଜର ବାରେ କରି ନେଇ;

ସିଏ ତ ଆସିଥିଲା ସିଏ ତ ଚାହିଁଥିଲା, ସିଏ ତ ଚାଲିଗଲା ଦୁରେ,
 ସିଏ ତ ଖୋଜିଥିଲା, ସିଏ ତ ବୁଲିଥିଲା, ସିଏ ତ ବୁଝିଥିଲା ମୋରେ,
 ସିଏ ତ ଚାଲିଗଲା ସିଏ ତ ଚାଲିଗଲା, ଆସିଲା ନାହିଁ ଆଉ ଫେରି,
 ସିଏ ତ ହସି ନାହିଁ, ପାରିବ ନାହିଁ ହସି ?

କି ବ୍ୟଥା ଥିବ ତାରେ ଘେରି !!

—୦—

ମୁଁ ଏ ଦିଏ

ଧନ ମାନ ଶିରୀ ସବୁ ଚାଲିଗଲା
 ତା' ସାଥେ ଗଲା ତା' ଜୀବନ ଚାଲି,
 ରହିଛି ଖାଲି ତା' କୁଡ଼ିଆ ଗୋଟିକ
 ମାଟି ବାଲି ଶେଷେ ପଡ଼ିବ ତଳି;

ନାହିଁ ତା'ର କେହି ପୁଅ ଅବା ଝିଅ
 ନାହାନ୍ତି ଗିଅଁ ତ ସୋଦର ସାଥ
 ମନେ ପକାଇ କେ ଖୋଜିବେ ଘଡ଼ିଏ
 ଅଥବା ପାଳିବେ ଶ୍ରାଦ୍ଧତଥ;

ସବୁ ସିନା ଗଲା କାଳର କପାଳେ;
 ମଶାଣି ଚିତାରେ ଗଲା ସେ ଜଳି,
 ପାରିଲାନି ଯାଇ ଗୋଟିଏ କଥାସେ
 ରହିଛି ଏବେ ବି ଧରଣୀ ଭରି;

ନବେ ବରଷର ବୁଢ଼ାଟିଏ ସେତ
 ଅଧା ବୟସରୁ ଘେରିଛି ଭାବ
 ଦିନେ ଦିନେ ରହେ ଖାଡ଼ା ଉପବାସେ
 ନୟନୁ ବରଜି ଲେଉଟକ ଧାର ।

ହେଲେ ଜଣେକେହି-ଭିକାରୀ ଅତିଥି
ନିରାଶେ ତା' ଘରୁ ଯାଇନି ଫେରି
ତୁଣ୍ଡ ଚିପି ସେ ରଖିଥେ ମୁଁ ଏ
କିଏ ଆସି ମାଗି ଦେବଟି ବୋଲି ।

ତଳିବ କୁଟୀର ମାଟି ଶେଷପରେ
ଦୁହରା ଉଠିବ ଦିନେ ତା' ଉଡ଼େ,
କହୁଥିବେ ଜନେ ଏତେ ଦୁଃଖେ ବୁଢ଼ୀ
ପରପେଟ ଜାଣି ମୁଁ ଏ ଦିଏ ।

ସବୁସିନା ଗଲ ପାରିଲ କି ଯାଇ
ଯେଉଁ ମଧୁତାନ ଦେଇଛି ତାଳି,
ଭିଟା ଉଠିଯିବ କେତେ କାଳ ଯାଉଁ
ସବୁ ପଡ଼ିଯିବ କଜଳକାଳି,

କହନ୍ତି ଜନେ ବହୁଥିବେ ନିକି ?
ଅସୀମ କାଳର ମରମ ଦେହେ,
ଏତେ ଦୁଃଖେ ବୁଢ଼ୀ ରହିଥାଏ ସିନା
ପର ପେଟ ଜାଣି ମୁଁ ଏ ଦିଏ ।

— — —

ଗୋଟିଏ ଘଟଣା

ହୃଦୟ ଦେଇ ଯିଏ ଚାଲିଛି ଧରଣୀରେ
ମୁଁ ତାର ପାଦ ପୂଜା କରିବି,
ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ମୁଁ ତାରେ ବହୁବାର
ସକଳ ନିୟୁତ ଯେ ସ୍ମରଣ;

ନିଜକୁ ବଳି ଦେଇ ନିଜକୁ ଦେଖିଛି ଯେ
ପରର ଅନ୍ତର ଭିତରେ,

ମୁଁ ତାରେ ମନେ କରେ ଠିକ୍‌କ ମଣିଷ ସେ
ଧରଣୀ ବୁକୁ ପରେ ସତରେ ।

ମୁଁ ତାରେ ଦେବ ମୋର ସକଳ ସେନେହ ଓ
ସକଳ ସମ୍ମାନ ବୁକୁରୁ
ତାହାର କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୁଣିବ ସବୁଦିନ
ଅସୀମ ପୁଲକେ ମୋ ମୁଖରୁ

ଉପର ପାହାଚେ ଯେ ଚରଣ ଥୋଇ ଦେଇ
ନିମ୍ନ ପାହାଚକୁ ଧରିବ,
ସବୁକୁ ତଳୁ ନେଇ ଉପରେ ଥୋଇଦେଇ
ଯେ ନିତି ମିଠା ପାଇପାରିବ,

ସେ ମୋର ଏ ମାଟିରବରାଟ ସମ୍ପଦ,
ଜୀବନ ପରି ତା'ର ଜୀବନ,
ମୁଁ ଚାହେଁ ଚରଦିନ ରଚିବା ପାଇଁ ତାର
ବସ ତଳେ ମୋର ଭବନ ।

ଏଇ ଯେ ପିଲଟିଏ ସୁଦୂର ବିଦେଶର
ଅନାଥୁ ଅନାଥ ସେ ଅଟଇ
ଆସିଲା ପାଶେ ତବ, ଯା ମୁଖୁ ଦୈନ୍ୟ ଓ
ଅଗ୍ରବ କଥା ଖାଲି ପୁଟଇ

କହିଲା—‘ବଧୂ ହେ ! ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ମୁଁ ହେ !
ଆସିବ ଏତେ ବାଟ ଏଠିକି
ମତେ କେ ନ ଚାହିଁଲେ ନିରାଶେ ଫେରିଯିବ,
ଯିବ ଏ ବୁକୁତଳ ପାଟିକି ?’

ଏତିକି କହିବ ସେ ଅଶ୍ରୁ ଛଳେ ଛଳେ,
କି ଅବା ବିଦ୍ୟୁତ ଜାଗିଲା,
ତୁମର ସବୁକୁ ଯେ ତା' ବୁକୁ ତଳ ବ୍ୟଥା,
କେସନେ ନିଜପରି ଲାଗିଲା !

କେହି ତ ନାହିଁ କରି ଆଡ଼େଇ ଦେଲନାହିଁ,
ତାହାରେ ଟିକେ ଖାଲି ଚାହିଁ ହେ,
ସବୁଏ ଗାଆଁ ଗାଆଁ ବୁଲିଲ ଉସାହେ
କ୍ଷୀ କରିବାର ପାଇଁ ହେ !

ପଲ୍ଲୀ ପକାଳ, ପାହାଡ଼ ବନିତଳ
ବୁଲିଲ ତୁମେ ଶିଶୁ ଦଳ ହେ
ତୁମେ କି ସୁନ୍ଦର, ତୁମେ କି ସୁବିମଳ
କିଭଳି ତୁମେ ସତେ ବଡ଼ ହେ !

କେତେ ଯେ ବିଲମାଳ ଶଇଳ ପ୍ରାନ୍ତର
ଡେଇଁଣ କେତେ ଦୂରେ ଯାଇନ ?
ତୁମର ମାଟିର ଏ ନିଃସ୍ୱ ଭାଇ ପାଇଁ
କାହାରେ ଡାକି କେତେ କହିନ ?

ଏ ଶୀତ କାକରରେ ଭୋକ ଓ ଉପାସରେ
କେତେଠି କେତେଦିନ ବିତାଇ,
ତା' ପାଠ ପଢ଼ାପାଇଁ ପାରିବ ଗଉରବେ
କେତେ ଯେ ସମ୍ପଦ ପଠାଇ !

ତା ପାଇଁ ହୋଇଅଛି ପାଗଳ ଉନ୍ମନ
ନିଜକୁ ଏକବାରେ ଭୁଲି ହେ,
ତାହାର ସପନରେ ତୁମର ବୁଝୁତଳ
ଅଛି କି ଉଲ୍ଲାସେ ପୂରି ହେ !

ଜୀବନ ଯେତେବେଳେ ଯାଏରେ ସୀମା ଟପି.
ତାକୁ କେ ଅଟକାଇ ପାରିବ ?
ଯେତେ ଯା ବନ୍ଧନ ଚରଣ ତଳେ ଦଳି,
ବୁଲିବ ବୁଲିବ ସେ ବୁଲିବ;

ସିନ୍ଧୁ ପାରି ହେବା, ଶୂନ୍ୟ ଉଡ଼ିଯିବା
ତା ଆଗେ ପିଲୁ ଖେଳ ଅଟଇ,
ଯୁଆଡ଼େ ଯାଏ ସେହୁ ଯୁଆଡ଼େ ବୁଝେଁ ସେହୁ
ଜୟର ଦୁଇଦୁଇ ଫୁଟଇ !

ଅନାଥ ପିଲାଟି ସେ ଅସୀମ ଅଭାବର

ବିଷମ କଷାଦାତ ଭିତରେ—

ଥାନ୍ତା ମଉଳି ଯେ, ସବୁର ଆଡୁଆଳେ

ସେ କେଉଁ ଅନ୍ଧାରେ ସତରେ !

ତୁମେ ଯେ ତାରେ ଆଜି ଫୁଟାଇ ପାରିଅଛ,

ଛୁଟାଇ ପାରିଅଛ ସୁଦୂରେ,

ବୁକୁରୁ ଲହୁ ତାଳି, ଅସୀମ ଆକାଶର

ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାରକା ଓ ବନ୍ଧୁରେ,

ତୁମରେ କେସନେ ମୁଁ ଦେବିନି ଗଉରବ ?

କହିବି ନାହିଁ ଆଜି ସତରେ

ସୁନାର ସ୍ୱପ୍ନର ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ବଳ

ରହିଛି ଖାଲି ତୁମ ଭିତରେ !

ତୁମେ ଯେ ତୁମେ ଖାଲି ପ୍ରାଣର ଉତ୍ସ ହେ !

ସ୍ୱଚ୍ଛ ସୁନ୍ଦର ନିୟତି,

ତୁମଠି ଲାଗିନାହିଁ, ନିମେଷ ପାଇଁ କାହିଁ

କାଳିମା ଦାଗ ହେଲେ କିୟତି;

ଯାଅ ହେ ଯାଅ ବନ୍ଧୁ, ଆହୁର ଯାଅ ବନ୍ଧୁ

ଫୁଟାଇ କଳ ବେଶୁ ତାନ ହେ

ତୁମର ଗାନେ ଗାନେ ତୁମର ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ

ଧରଣୀ ଧରି ଅଭାବମ ହେ !

ଜୀବନ ଏକ ଖେଳ ପାରିଲେ ତାକୁ ଖେଳ

ଅସୀମ ଓଠେ ହସ ଫୁଟାଇ,

ଯେତେ ଯା ବନ୍ଧନ ଦୂରରୁ ଦୂରେ ନିତି

ବରଷ ବନ୍ଧମେ ହଟାଇ,

ପାରିବ ଜଣେ କରି ଜୀବନ ଅମୃତ !

କାମ୍ୟ ସେହି ଏକା ଆମର,

ସେ ଖେଳ ଖେଳିବାକୁ କିଏତ ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ

ଦୃଢ଼ି ଲବେ ହେଲେ ସୁମର;

ବାଳକ ଦଳ ଦଳ ଖେଳିବ ସେଇ ଖେଳ
 ଉନ୍ନାଦନା କିବା ତାଳ ହେ !
 ବାଳକ ଦଳ ଦଳ ଖେଳିବ ସେଇ ଖେଳ
 ହୃଦୟ ମିଠା ସବୁ ବାଡ଼ି ହେ !
 ବାଳକ ଦଳ ଦଳ ଖେଳିବ ସେଇ ଖେଳ
 ନ ହୋଇ କୁଣ୍ଡିତ କାତର,
 ବାଳକ ଦଳ ଦଳ ଖେଳିବ ସେଇ ଖେଳ
 କାହାକୁ ନାହିଁ କରି ଖାତର ।
 ବାଳକ ଦଳ ଦଳ ଖେଳିବ ସେଇ ଖେଳ
 ପାରିବ ତୁମେ ଏକା ଖେଳ ହେ !
 ପାରିବ ନାହିଁ ଖେଳ ଯାହାରେ ଅଛି ଖାଲି
 ବିଷମ ବିଷ ସବୁ ବେଢ଼ି ହେ !



କବି ଓ ରାଜଜେମା

ରାଜଜେମା ! ରାଜଜେମା !
 ଜୀବନେ ତୁମକୁ ଭଲ ପାଏ ମୁହିଁ ସେଇ ମୋର ଦାନ ଜମା !
 ଅଳକା ପୁରୀର ଅପ୍ସରା ତୁମେ କାହିଁ ମୋ କୁଟୀରେ ଥାନ ?
 ଶିତଳ ସୌଧ, ପ୍ରମୋଦୋଦ୍ୟାନ କେଳି ସରୋବର ମାନ—
 କାହୁଁ ମୁଁ ପାଇବି ଦରଦ୍ର ଜନ, ମୋରେ ତୁମେ ଲେଉଟ କିଆଁ ?
 ତୁମ୍ଭେ କେସନ ପାରିବ ଗୋ ପାଇଁ ତୁମ ରାଜଜେମା ହିୟା !
 ଦରଦ୍ର ପୁରେ ଆସିବ କାହିଁକି ? ଧରି ଏ କବିର କର
 ତୁମ ମନଲଗି ମୁଁ ନୁହେ, ତୁମେ ମୋ ଏକାନ୍ତ ହୃଦୟର ।

ରାଜଜେମା ! ରାଜଜେମା !
 କିବା ଉପରୁରେ କରିବ ତୁମକୁ ପୁରେ ମୋର ଅର୍ଦ୍ଧନା ?

ମୋ ପରି କି ସହ ପାରିବ କଷଣ ଅଙ୍ଗେ ଭୂଷଣ କରି ?
 କୋଟି ଅଭାବର ମେଲେ କି ପାରିବ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସୋହାଗେ ଧରି ?
 ସୃଷ୍ଟିର ମହା ବେଦନାରେ ତୋଳି ବେଦନାର ମୁଚ୍ଛନା
 ବଜାଇ ପାରିବ ବାଣୀଟି ମୋହର ? ଡାଳି କୋଟି ସାନ୍ତ୍ବନା ?
 ଜୀବନର ବ୍ୟଥା ଗାଇ ଗାଇ ତୁମେ ଦୁଆରୁ ଦୁଆରେ ଚଳି
 ମାନବ ପାଇଁ କି ମଧୁ ସଞ୍ଜୟ ପାରିବ କି ତୁମେ କରି ?
 ଦରିଦ୍ର ପୁରେ ଆସିବ କାହିଁକି ଧରି ଏ କବିର କର ?
 ତୁମ ମନଲୁଖି ମୁଁ ନୁହେ, ତୁମେ ମୋ ଏକାନ୍ତ ହୃଦୟର !

ରଜଜେମା ! ରଜଜେମା !

ଶତ ମୁଲକର ସପନ ଦେଖେ ମୁଁ କାହିଁ ତା ଫାଖ୍ୟା ସୀମା ?
 ମାଳ ଶଇଳର ଚୂଳେ ଚୂଳେ ବୁଲେ ଆଷାଢ଼ ବାଦଲ ପରି,
 ନନ୍ଦି ମାର ବେଣୀ ବେଣୁ ବାଣୀତାନେ ଥାଏ ବା ହୃଦୟ ଭରି !
 ସୀମାହୀନ କେଉଁ ଅଜଣା ଭୂଇଁରେ ବୁଲଇ ସୋହାଗେ ଏକା
 ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ ମୁଁ ଅଦେଶରେ କାର ପାଇ ପାଇ ସବୁ ଦେଖା
 ବଣବୁଦ୍ଧା ତଳେ ଶସ୍ତ୍ର ଶୟନେ, ଶୋଇ କେବେ ଗୀତ ଗାଏ
 ପଲ୍ଲବ କୋଳେ ଫୁଲଟିଏ ଦୋଳେ, ତାରେ ଚାହିଁ ଭଲ ପାଏ !
 ପଲ୍ଲୀ ବଧୂର ବିରହ ବଧୂର ନୟନର କଣେ କଣେ
 ଯେ ଲୁହ ଫୁଟଇ ତାରେ ଭାଷା ଦେଇ ଦେଖାଏ ବିଶ୍ୱଜନେ,
 ଦରିଦ୍ର ପୁରେ ଆସିବ କାହିଁକି ଧରି ଏ କବିର କର
 ତୁମ ମନ ଲୁଖି, ମୁଁ ନୁହେ, ତୁମେ ମୋ ଏକାନ୍ତ ହୃଦୟର !

ରଜଜେମା ! ରଜଜେମା !

ରଜପୁର-ଠଉଁ କବିର କୁଟୀରେ ଅଛି କି ପ୍ରଲେଭନ ?
 କେବଣ ନଗରେ କେଉଁ ରଜପୁରେ ତରୁଣ ରଜାରେ ବଣି,
 ରଣୀ ହେବ ତମେ କେତେ ଦାସଦାସୀ ଥିବେ ନାହିଁ ଅନୁସର !
 ଥା ନାହିଁ ପୁଟୁ ଓଠରୁ ତୁମର, ପରିବ ବାସନା ସବୁ,
 ତୁମେ ଯେ ରଜାର ହୃଦୟ ହାରିଣୀ ରଜା ଯେ ରଜଜ ପ୍ରଭୁ ।
 ପାଦ ନ ଲାଗିବ ତଳେ ଗୋ ତୁମର ରଣୀ ସନମାନ ଥିଲେ,
 ଲାଳାୟିତ ତୁମ ନବ ଯଉବନ ମୁକୁଳାଇ ରଜପୁରେ,
 ଅପ୍ସର ସମ ଶୋଭୁଥିବ ଆଗୋ ରୂପଗୁଣବତୀ ବାଳା
 ଶିରେ ଶୋଭୁଥିବ, ସୁନାର ଅଳକ, ଚରଣେ ନୁପୂର ମାଳା;

କିଶୋର ରାଜାର ପ୍ରଣୟ ସୋହାଗେ ମୁଁ ଉଠୁଥିବି ମନ,
ରାଣୀ ସନମାନ ବରଜି ହୋଇବି ପତ୍ନୀ କେବଳ ମମ ?
ଦରିଦ୍ର ପୁରେ ଆସିବି କାହିଁକି ? ଧରି ଏ କବିର କର,
ତୁମ ମନଲୁଗି ମୁଁ ନୁହେଁ, ତୁମେ ମୋ ଏକାନ୍ତ ହୃଦୟର !

କବି ମୋର ପ୍ରିୟ କବି !
ଶତରଞ୍ଜପୁର ବଳି ସୁନ୍ଦର ତୁମର ହୃଦୟ ଛବି;
ହେ କବି ! ହେ ମୋର ଜୀବନ ଦେବତା ! ହେ ମୋର ପରାଣ ପ୍ରିୟ !
ମହାବିଶ୍ଵର ବେଦନା ପୁଲକ ନିଜ ବୁକେ ତୋଳି ନିଅ;
ତୁମରେ ସେବି ମୁଁ ବିଶ୍ଵର ସେବା କରିବି ସୋହାଗ ମନେ;
ବିଶ୍ଵ ଆମର ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟ ଆମେ ଧନୀ ମହାଧନେ,
ତୁମେ ହେବ ପ୍ରିୟ ବିଶ୍ଵର ରାଜା ମୁଁ ହେବି ବିଶ୍ଵରାଣୀ
ଏ ଘୁଟିର ଆମ ନିଖିଳ ବିଶ୍ଵ ପ୍ରୀୟତମ ରାଜଧାନୀ !

ଫେଟର ଦୁଃଖ !

ତୁମେ ଦୁଃଖିନୀ ତୁମେ ଅଭାଗିନୀ ସେ ଦିନ ଟିକିଏ ଚାହିଁଲୁ ମତେ,
କଅଣ ଥିଲା ବା କହିବାର ପାଇଁ ଦୁଃଖ ବେଦନା ମରମ ଗତେ;
କହି ପାରିଲାନି କିବା ସଂକୋଚ ଜାଗିଲା ତୁମର ମରମ ତଟେ
ବଦନ ଫେରାଇ ତୁଉନି ରହିଲୁ ଫେରିଲି ମୁଁ ମୋର ଆପଣା ବାଟେ;

ଆଉଦିନେ ମୁହଁ ଫେରିଲି ସେବାଟେ, ଟିକିଏ ଚାହିଁଲୁ ଭାଲିଲୁ ପରା
ଟିକିଏ ତୁଣ୍ଡ ଶୁଣାଇ ପାରିଲେ ନିଉନ୍ତା ମୋର ପରାଣ ଭାବ !
କହିବାର ପାଇଁ ମନ ଯାଉଥିଲା ଭିତରୁ କେ' ଅବା ଆଦାତ ଦେଲୁ
ମନ ପାରି ଦେଇ ତୁଉନି ରହିଲୁ କେଜାଣି ଅବା ସେ କଅଣ ହେଲୁ ।

ଆଉଦିନେ ମୁହଁ ସେ ବାଟେ ଯାଉଛି ପକାଇଲୁ ପାଦ ପାହାଚ ତଳେ,
ଯାହା ବା କହିବ, କହିବାର ଲୁଗି ଠିଆହେଲୁ କେଡ଼େ ସାହସ ଭରେ !

ଅଧା ବାହାରିବି ଅଧରୁ ବଚନ ଥମି ଗଲ ମନ ଗହାରେ କାହିଁ
ମୋରେ ଚାହିଁ କେତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବ କହିବାକୁ କହି ପାରିଲ ନାହିଁ !!

ତହି ଆଉ ଦିନ ଫେରୁଛି ମୁଁ ପରା ତୁମରି ଜାଣି କୁଟୀର ବାଟେ
ଦେଖିଲି ବସିବ ମୁଣ୍ଡଟି ପୋତି, ନେତ୍ର ଲୋଚକ ଝରୁଛି କେତେ !
ନଅ ବରଷର ବାଳୁତ ପିଲାଟି ପାଖରେ ତୁମରି ହୋଇଛି ଠିଆ
‘ଆଜ୍ଞା’ ବୋଲି ସେ ପଦଏ କହିବ କରୁଣ କଣ୍ଠେ, ଦୁଲୁକେ ହୁଅ !

ଆଡ଼ୁଖାରେ ରହି ବାଳୁତ ତୁଣ୍ଡେ କହିଗଲ ମୋରେ କେତୋଟି କଥା
“ଚୁଲି ନାହିଁ ଜଳେ, ଦରମା ଦେବାକୁ ଲଗାଇଛି ଦେଖ ଘରେ, ଏ ହଟା;
କାହାକୁ କହିବ ?” “ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଦେବ ଦୁଃଖ କରନ୍ତି ଜନମା ତମେ”—
ଏତକ କହି ମୁଁ ଧୀରେ ପାଦ ଚାଲି, ଆସିଲି ଫେରି ମୋ କୁଟୀର କଣ୍ଠେ;

ବିଚାରୁଲି ମନେ ହେ ମୋର ଜନମା ! ତୁମର ଏ କୋଟି ନିଧୁଟି ପାଇଁ
ମାସକ ଦରମା ମୁଁ ଦେଇ ପାରିବି, ଆଉ ମାସେ କାରେ ରହିବ ଚାହିଁ ?
କେତେ ସ୍ଥାନମାନେ କାହାରେ ମାଗିବ, ନାହିଁ ଯେବେ କିଏ ଦେବଟି କରି-
ପରୁଷ ବଚନେ, କେତେ ବାଧୁବ, ଲାଗିବ ମୁଣ୍ଡ କଟିଲ ପରି !

କେତେ ନାରଖାର ହେଉଛି ଜନମା ! ପେଟରୁ ଉଠୁଛି କେତେ ସେ କୋହ
ନିତି ଦିନ ତୁମ ନୟନୁ ବହୁଛି ଉଷ୍ମ ସେ କେତେ ଅସର ଲୁହ !
ହେ ମୋର ଜନନୀ ! ଯେତେ ବାର ଯିବି ତୁମ ସେ ବୁଡ଼ିଆ ଦୁଆର ବାଟେ
ପାଦ ଦୁଇ ମୋର ଥକି ତ ପଡ଼ିବ, ଚାହିଁବି ମାରବ ଅଶ୍ରୁପାତେ;

କେତେ ଦୁଃଖରେ ସେ କିଏ ସେ ଚଳୁଛି ସହି କେତେ ଭୋକ ଉପାସ ଜାଳା,
ପେଟର ଦୁଃଖ କହିବା ପାଇଁକି, ପାଟିରୁ ବଚନ ଶୁଭୁନି ପରା !

ଭୃଜବଳ-ବୁଢ଼ୀ

ଘର ନାହିଁ ଏଥୁ, ଘର ନାହିଁ ଖାଲି ପଡ଼ିଅଛି ମେଲ ଡହ,
 ଠାଏ ଠାଏ ଦିଶେ ମୃତ୍ତିକା ତଳୁ ପାଖ ବରଗଛ ସିଅ !
 ସେ କେଉଁ କାଳର ମାଟିର କାନ୍ଥ ହୋଇଅଛି ଠିଆ କାହିଁ,
 ଅଙ୍ଗତର କେଉଁ ଇତିହାସ କାହା କାନରେ କହିବା ପାଇଁ ।

ପଥର ପାହାଚ ଉପରେ ଗଲୁଣି କେତେ ଲଟା ବୁଢ଼ା ମାଡ଼ି
 ଅଗଣାରେ ଅଛି ଜାମୁ ଗଛଟିଏ ଆକାଶକୁ ଶିର ଗୁଡ଼ି;
 ଜାମୁ ପାତେ ଝଡ଼େ ଗୋଟାନ୍ତ କେତେ ପଲ୍ଲି-ବାଳକ ଦଳ,
 ସେ କଥା ବୁଝିବେ କେବଣ ଅଙ୍ଗତେ ଥିଲ ଏଥୁ କାହା ଘର ?

ସେ ମାଟି କାନ୍ଥ ସେଇ ଜାମୁ ଗଛ, ସେ ଶିଳା ସୋପାନ ମାଳା,
 କାଳର କପାଳେ ନିଭିଯାଇ ନାହିଁ, ଦେଖେ ରବି ଶଶୀ ତାରା !
 ଯେତେ ବାର ଯାଏ ସେଇ ବାଟ ଦେଇ, ଯାଉଥାଏ ଗୁହଁ ଗୁହଁ,
 ବୁକୁ ତଳେ ମୋର ଭଗ୍ନ ସେ ଶିର ନାଚି ଉଠେ କାହିଁ ପାଇଁ ?

ଅଣୀଏ ବରଷ ବୃଦ୍ଧ ସେ ମୋର ନମସ୍ୟ ବାପ ଭଳି,
 ପରୁରିଲି ଦିନେ ଏ ଡହର କଥା ତୁମେ ଜାଣ କହୋ ବୋଲି ?
 କାନେ ହାତ ଦେଇ ଉଠିରିଲେ ସେ ପାରିବ ପାରିବ କହି
 “ଏ ଗାଆଁର ସବୁ ଇତିହାସ ମୋର ଅଗ ଜିଭେ ଅଛି ରହି ।

ସେଇ ସେ ଗାଆଁର ଭୃଜବଳ ଘର ଡହ ସେ ଅଟଇ ଜାଣ
 ବୁଢ଼ା ଭୃଜବଳ ନାଆଁ ଥିବା ଲୋକ ଥିଲ ତାର ଖୁବ୍ ଟାଣ !
 ହାତୀ ପରି ସିଏ ବଡ଼ ମଜଭୁତ, ବଜ୍ର ପରି ତା’ କଥା
 ବୁଢ଼ା ହେଲ ପଛେ ଲୋକ ନାହିଁ କାହା ପାଦତଳେ ତାର ମଥା ।

ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ କି ଡାକରା ଆସିଲେ ହାଜର ହୁଏ ସେ ଆଗ,
 ଯୁଦ୍ଧ କରି ତା’ ହସ୍ତରେ ବସିଛି ଖଣ୍ଡାର ବହୁ ଦାଗ !
 ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ଫିରିଂ ତୁଲେ ଯେବେଲେ ଲଢ଼ାଇ କଲେ,
 ସେଇ ଲଢ଼େଇକି ଯାଇଛି ଯାଇଛି ଫେରିନି ଆଉ ତା’ପରେ ।

ସୋଳ ବରଷର ଗଜା ବୟସିଆ ଭେଣ୍ଡା ଯେ ପୁଅ ତା'ର
ଏ ମାଟି ଉପରେ ବଢ଼ିଥିଲା ହୋଇ ଦିନୁ ଦିନ ବଳିଆର
ପ୍ରତିଦିନ ସେହୁ ପ୍ରସ୍ତର ଟେକେ, ବୁଲୁଏ ବା ମୁଦ୍‌ଗର,
ଶିଖୁଥାଏ ନିତି ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗି ଯେତେ ଯେତେ କଉଶଳ ।

ଜୀର ମାରେ ଯାଇ ବଣ ପବିତ୍ର ଖୋଲେ ନିଭୁତ ଥାନେ,
ଖଣ୍ଡାର ଖେଳ କେତେ ସେ ଶିଖିବ ସେ ଏକା ସକଳ ଜାଣେ
ଗୋରୁ ପଲଟଣ ଆସିଲେ ଯେ ଦିନ ଦେଶ କରି ଅଧିକାର
କେତେ ଗାଆଁ କେତେ ଦୁର୍ଗ ପୋଡ଼ିଲେ କାହିଁ ବା ସଂଖ୍ୟା ତାର ?

ଏଇ ଯେ ଦେଖୁଛ ଭଗ ପାଟର, ଏହାର ଉପରେ ଚଢ଼ି,
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ ଚାହିଁଲେ ଆସିବା ଗୋରୁ ପଲଟଣ ଧାଡ଼ି ।
ପ୍ରତିହାତେ ଶୋହେ ଗୁଳି ବରୁଜ ପ୍ରତି ହାତେ ନିଆଁ ଫୁଲ
ଅଗ୍ନିର ପାତ୍ରବାର କି ଆସୁଛି ରଚିବ ପ୍ରଳୟ ଲାଲା !

ପୁଅ ପରୁରଇ ଜନମାରେ ଚାହିଁ ବୁଦ୍ଧିତ ଦଶୁନାଲି
ଏତେ ଯେ ସୈନ୍ୟ ଜିଣିବାକୁ ଆମ ହାତରେ ଶକ୍ତି କାହିଁ ?
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ ପୁଅରେ ପଞ୍ଚୁରେ କଷରେ କମର କଷ
ଏତେବେଳେ ତତେ ବୁଦ୍ଧି ଦଶୁନ ? ଅଜିବୁ ଅପଯଶ ?

ଗୋଠେ ଗାଈ ଖିର ଖାଇ ଖାଇ ତୋର ଶକ୍ତି ଦହରେ ନାହିଁ ?
ଚାହିଁଲୁ କଅଣ ଶତ୍ରୁ ନିକଟେ ଠିଆ ହୁଅ ଆଗ ଯାଇ ।
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ ଆପଣା କଟୀରେ ଗୁଡ଼ାଇ ପିନ୍ଧା ବାସ
ପାଟର ଉପରୁ ଚାହିଁଲୁ ଜୀବନ ରଖିବାକୁ ନାହିଁ ଆଶ ।

ନିଜ ସ୍ବାମୀ ହାତ ପାଟ ଖଣ୍ଡାଟି ହାତେ ଧରି ଗଲୁ ତଳ,
ଆସୁଥାଆ ପୁଅ ଆସୁଥା ଯାଉଛି ମୁଁ ଆଗ ଯୁଦ୍ଧ କରି ।
ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଛେଇ ଦେଇଗଲା କେତେ ଯେ ଶତ୍ରୁ ଶିର,
ସ୍ତନରୁ ତା ବହେ ରୁଧିରର ପୁଅ ବାଜି ବଇଶ୍ବର ଶର !

ରୂପରାସ୍ତ୍ର ଫୁଲ ହାତେ ଧରି ଆରମ୍ଭାତେ ତରୁଆର
ରୁଲି ସେ ରୁଲିତ ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ ବେଳୁବେଳ ବଳିଆର;
ଶେଷରେ ଯେବେ ସେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ମାଗିଲ ମନ୍ଦେ ଜଳ
ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା କଥା କହିବାର ପାଇଁ ନାହିଁ ଥିଲା ବଳ !

ଖାଲି ଦେଖୁଥିଲ ନୟନ ଦୁଇଟା ପୁଅ ବନ୍ଧୁକ କରେ
କେତେ ଯେ ଶସ୍ତ୍ର ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ପକାଇ ଦେଉଛି ତଳେ !
ଆଖି ଦୁଇ ତା'ର ଦିଶି ଆସୁଥିଲା କିଭଳି ଘାତର
ମୁଖମଣ୍ଡଳେ ନିଶାନ୍ତ ତାର ଜ୍ୟୋତି ଅବା ତଳ ତଳ !!

ମାଆ ପାଖେ ପୁଅ, ପୁଅ ଘାଣେ ମାଆ ମାରବେ ପଡ଼ିଲେ ତଳି,
ସେ ଦିନୁ ଏ ପର ଫେଲ ଡିହ ହୋଇ ଏ ଯାଏଁ ରହିଛି ପଡ଼ି ।”
ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ମନେ ମୋର ଯାଏ ପଡ଼ି
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ ଏ ମାଟି କାନ୍ଥ ପରେ ଥିବ ଦିନେ ଚଢ଼ି ;

ରୁହୁଁ ଥିବ ଦର ପ୍ରାନ୍ତର ତଟୁ ଆସିବା ସୈନ୍ୟ ଦଳ,
କଟୀରେ ଗୁଡ଼ାଇ ପିନ୍ଧା ବସନ ହୋଇଥିବ ତର ତର;
ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ କି କେସନେ କେସନେ ଦୁଆର ଫେଇ
ଯାଇଥିବ ଦିନେ ଦପ ଦପ ଏଇ ପଥର ପାହାଚ ଡେଇଁ;

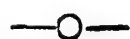
କଳ୍ପନା କରେ ମନେ ମନେ ଆଜି ଭୁଜବଳ ପୁଅ ମଣି,
ଜନମାର ପଛେ ଦିଗୁଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟେ ଯୁଦ୍ଧିଥିବ ସେଇକ୍ଷଣ;
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ୀ ସମର ଭୂଇଁରେ ଜୀବନ ଦେଇଛ ତମେ !
ରକ୍ତ ବହିଛି ଝର ଝର ଫୁଲୁ ଥମି ଯାଇ ନାହିଁ ଶେଷ ।

ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଦୁଆର ଫିଟାଇ ଏକା
କିଭଳି ଭେଟିଲ, ଭୟ ହେଲା ନାହିଁ, ସୈନ୍ୟ ସାଗର ରେଖା !
ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଭୁଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଫୁଲରୁ ବହିଲା ଲହୁ
ତଥାପି କିଭଳି ଖଣ୍ଡା ରୁଲିଲ ଶସ୍ତ୍ର ମାଇଲ ବହୁ !

ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଯେବେଟି ପଡ଼ିଲ ଡଳି,
 ନୟନ କଉଳି ଉଜଳ ଦିଶିଲ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତାରକା ଭଳି;
 ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ପୁଅର ଲଢ଼େଇ ଦେଖି
 ଅନ୍ତମ ବେଳେ ଆନନ୍ଦ ଆଶ୍ରା ବଦନେ ଉଠିଲ ଲେଖି ।

ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ତୁମର ମରଣ ଶେଷେ
 ସନ୍ତାନ ତବ ଶୋଇଲ କଉଳି ? କଉଳି ଦୃଶ୍ୟ ସେ'ଥେ !
 ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି ! ବୀର ସନ୍ତାନ କୋଳେ
 ସମର ଭୂଇଁରେ ଡଳି ଯେ ପଡ଼ିଲ ସ୍ୱର୍ଗର ଜ୍ୟୋତି ଡୋଳେ;

ଯେତେବେଳେ ଯାଏ, ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ମନେ ମୋର ଯାଏ ପଡ଼ି
 ଭୁଞ୍ଜବଳ ବୁଢ଼ି, ଏ ମାଟି କାନ୍ଥ ପରେ ଯାଇଥିବ ଚଢ଼ି ।



କାହିଁ ସେ କହ କେଉଁ ପଥେ ?

ଯାହାରେ ଲେଉଟୁଥିଲି, ଦିବସ ରାତି ମୁହିଁ
 କାହିଁ ସେ କାହିଁ କହ ମତେ ?
 ଯା ପାଇଁ ଦେଖୁଥିଲି ସପନ ଶତ ଶତ
 କାହିଁ ସେ କହ କେଉଁ ପଥେ ?

ତା' ବୁକୁ ବାଗାତାନ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ମନ,
 ଆକୁଳ ହୋଇ ଅଛି ନିତି,
 ତାହାର ସନ୍ତାନ କିଏ ସେ ଦେବ କହି
 ରହିବ କାହିଁ ତା'ର ଥିବ ?

ଯେଉଁଠି ସେ ନଈଟି ସୋହାଗେ ବହିଯାଏ,
 ଫୁଟାଇ କଳ କଳ ତାନ,
 ଯେଉଁଠି ବିହଗର କୁଜନେ ଜାଗି ଉଠେ
 ନିୟତ ମଧୁଭର ଗାନ,

ଯେଉଁଠି ସୀମାହୀନ କୁସୁମ ଫୁଟି ଉଠେ
ଛୁଟାଇ ମଧୁ ସଉରଭ,
ଯେଉଁଠି ପ୍ରାନ୍ତର ରହିତ ବିସ୍ମୃତ
ବିସାରି ଶ୍ୟାମ ଗଉରବ ।

ଯେଉଁଠି ପାହାଡ଼ର ଅସୀମ ନୀଳମାରେ
ହୃଦୟ ଖାଲି ପୂରି ଉଠେ,
ଯେଉଁଠି ନୀରବତା ଭିତରେ ପୁଲକର
ମୋହନ ମଧୁରମା ଛୁଟେ;

ସେଇଠି ଅଛି ସେ କି ? ବୁଲୁଛି ନିତି ନିତି,
ଉଦାସେ କେତେ ଗୀତ ଗାଇ,
କୁସୁମ ତୋଳି ତୋଳି ଖୋସାରେ ଖୋସୁଛିକି ?
ପରମ ଆହ୍ଲାଦ ପାଇ !

ସେ ନନ୍ଦି କୂଳେ କୂଳେ ବୁଲୁଛି ଅବିରଳେ
ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳେ କି ସତେ ?
ତାହାର ଓଠ ହସେ; ଧରଣୀ ଗଉରବ
ପାଉଛି କି ନା ଅବିରତେ !

ତା' ଭଳି ସୁନ୍ଦର କିଏ ତ ଆଉ ନାହିଁ
ନିଶିଳ ଏ ଧରଣୀ ପରେ
ଧରର କୁଟୀଳତା ପରଶି ନାହିଁ ତହିଁ
କ୍ଷଣିକ ପାଇଁ ହେଲେ ଥରେ !

ସେ ଖାଲି ନିର୍ମଳ ସେ ଖାଲି ସୁନ୍ଦର
ସରସ ଅନ୍ତରମୟୀ
ତା' ବୁକୁଡ଼ଳ ମଧୁ ପିଇବା ପାଇଁ ମୋର
ହୃଦୟ ଅଛି ଚାହିଁ ରହି !

ମୁଁ ଯିବି ସେଇ ଥାନେ, ମୁଁ ଯିବି ସେଇ ଥାନେ
ମନ ମୋ ହୃଦ ଛନ ଛନ,
ତାହାର ବସେ ମୁଁ ବସି ମିଶାଇବି
ସେନେହ ତାଳି ଅନୁପମ !

ବସିବ ତାହା ତୁଲେ ପାହାଡ଼ ନଈ କୂଳେ,
 ଜୋଛନା ନିଶୀଥେ ମୁଁ ନିତି,
 ତା' ବୁକୁ ସଙ୍ଗୀତେ ମିଶି ମୁଁ ଯିବ ସତେ
 ପାଇ କି ସୀମାହୀନ ପ୍ରୀତି !!

ମୋହର ଲୋଡ଼ା ତା'ର ଅଧର ହସ ଟିକି
 ତାହାର ବୁକୁଭର ବାଣୀ,
 ମୋହର ଲୋଡ଼ା ତା'ର ସକଳ ଦେହେ ମନେ !
 ମିଶି ମୁଁ ଥିବି ଦବାଯାମୀ !!

ମୁଁ ଯିବି ସେଇ ଥାନେ, ମୁଁ ଯିବି ସେଇ ଥାନେ,
 ଯେଉଁଠି ପୁଟେ ତା'ର ପ୍ରାଣ
 ତାହାର ପାଇଁ ମୁହଁ ନିୟତ ଗୀତ ଗାଏ,
 ମୁଁ ଝୁରି ହୁଏ ତା'ର ନାମ ।

—○—

ରୂପ ସମ୍ମାନ

ଟିକିଏ ଚାହିଁ ଖାଲି ନିମେଷ ପାଇଁ ମୁଗ୍ଧ କେତେ ହୋଇ ଯାଉନି ?
 କି ଶିଶୁ ସମ୍ପଦ ତାହାଠି ନାହିଁ ? କଥାରେ ସବୁ କହି ହଉନି ।
 ଓଠରେ ହସ ପୁଣି ବୁକୁରେ ରସ, ଆଖିରେ ପୁଲ ପୁଟି ଉଠଇ,
 ଜୀବନ ତଳେ ତାର କେ ନୁହେଁ ବଣ, କାହାର ବଥା ନାହିଁ ତୁଟଇ ?

କେବଣ ପାରିଜାତ ପ୍ରୀୟୁଷ କୋଳୁ ଜନ୍ମ ଲଭିବି ଏ ଛଇଲା
 କେବଣ କିନ୍ନରୀ ବସୁଧା ମେଳୁ ଆଜି ଏ ଧରଣୀକୁ ଅଇଲା ।
 ଆଖି ତା କଥା କହେ, କହେ ତା ଓଠ, କହେ ତା ମାଳ ଭୂରୁ ଲଭିକା,
 ସକଳ ଅଙ୍ଗ ତା ବାଣୀର ମଠ, ସବୁରୁ ପୁଟେ ମଧୁ ଗୀତିକା ।

କବି ମୁଁ ଚାହିଁ ରହେ ଧୂଆନେ ତ ର; କାବ୍ୟ କାହିଁ ମୋର ତା ପାଶେ ?
 ସକଳ କାବ୍ୟର ସେ ଏକା ସାର; ତା ବିନା କବି ରହେ ଉପାସେ !

ଧରଣୀ ତଳେ କାହିଁ ଚପି କଲା ତା ପାଶେ ଯିବ କଲା ପଡ଼ି ତ !
ନିଖିଳ ପ୍ରକୃତ ଭଲଇ ପର ଅଛି ସେ ନିଜ ହାତେ ଗଢ଼ି ତ ।

କବି ମୁଁ କହିବିନି ତା କଥା ବେଶି, ସେ ନୁହେଁ କହିବାର କିଶୋରୀ
ଚମ୍ପାବରଣା ସେ କଳକଳେଣୀ ଧରଣୀ ତଳେ ରୂପ-ଉତ୍ସାହ !
କହିଲେ ତା ରୂପ ଓଜନ ଯେତେ, ଶ୍ଵାସରେ ପାରିବିନି କହି ହେ
ତା ଗଉରବେ ସେହୁ ଶୋହୁ ହେ ଏଥେ, ଉଜ୍ଜଳ ଏ ନିଖିଳ ମହା ହେ ।

ସେ ରୂପେ ନିଭୁତେ ପ୍ରଣତ କରି ଆଜି ମୁଁ ପରିତୋଷ ଲଭଇ
ସେ ରୂପ ଅନ୍ତରୁ ଅବନୀ ଭରି କି ମହା ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଭଇ !
ପାନ୍ଥ ଧରଣୀର ! ସେ ବାଳା ପାଶେ ମଥା କି ନଇଁ ହୋଇ ଯାଉନି ?
କହିବି ନାହିଁ ଆଉ ସେତକ ଆସେ, କଥାରେ ସବୁ କହି ହଉନି !

— — —

ନବ ଯୌବନା

ସୁନାପାଣି ଦିଆ ଯଉବନ ତବ ଅଙ୍ଗେ ଖେଳଇ ଗୋ !
କହିବି କି ନାହିଁ କଥା ?
ଓଠରେ ତୁମର ଅସ୍ମିବରବଧୂ ମାଣିକ ଜଳଇ ଗୋ !
ପୋଡ଼ିତ କାହିଁକି ମଥା !
ମାଳ ଆଖି ତଡ଼ି ଶ୍ଵେତ ବୃହାଣୀଟି ଶ୍ଵାସା ଧଇଲୁଣି ଗୋ !
ବୁଝୁନି କାହିଁକି ମତେ ?
ମାଳ ଭୁରୁଲତା ଥିର ଥିର ଥିର ନାଟ ଶିଖିଲୁଣି ଗୋ !
ଲୁଚିଯାଅ କଥା ପଥେ ?

ଗଣ୍ଡ ଗୋଲପେ ଲଜ ପାଟଳିମା ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଆସେ ଗୋ !
ବୁଝିବି ଟିକିଏ ଖାଲି,

କନକ କମାଳେ କନକର ଆଶ୍ରୟ ମଞ୍ଜୁଳେ ଭାସେ ଗୋ !
 ଦେଖିବି ନୟନ ଡାଳି !
 ମରମ ଭାଷାରେ ସରମ ସୋହାଗ ବସି ଆସିଲୁଣି ଗୋ !
 ମଉନ ରହୁତ କଥା ?
 ଚଞ୍ଚଳ ତବ ଚରଣ ଗତରେ ପୁଟିଲୁଣି ଠାଣି ଗୋ !
 ଅସ୍ଥିର ମମ ହିଆ ।

ମୁକୁଳିତ ରୂତ ପଲ୍ଲବ ପରି ପ୍ରଣୟ ସପନ ଗୋ !
 ପରାଣେ ଦେଲୁଣି ଦେଖା,
 ପ୍ରଣୟ-କଥାରେ ଉଜଳି ଉଠଇ ଜନକ ଲପନ ଗୋ !
 ଆଜି ମୋହନ ଲେଖା !
 ସମବୟସିନୀ ସାଥେ ପରିହାସ ମିଠା ଲୁଗିଲୁଣି ଗୋ !
 ଲେଉଟଇ ତୁମରେ କବି,
 ପରିମଳ ପରି ଅନ୍ତର ତବ ମହନ୍ତି ଗଲୁଣି ଗୋ !
 ଯିବି ବାରେ ଅନୁଭବ ।

ସପନପୁରୀର ରାଜଜେମା ତମେ ! ସପନ ପୁଟାଇ ଗୋ !
 ଧରରେ ଆସିବ ପର !
 ସ୍ୱପ୍ନବିଶେଷର ସକଳ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରଣୟେ ଲେଟଇ ଗୋ !
 ଚକିତ କରୁତ ଧର !
 ସ୍ୱପ୍ନବିଶେଷର ଦେହେ ମନେ ତବ ମିଶି ମୁଁ ଯିବଇ ଗୋ !
 ଏତିକି ମାଗୁଣି କରେ,
 ସ୍ୱପ୍ନବିଶେଷର ହୋଇ କାଳ କାଳ ଜୀବନ ନେବଇଁ ଗୋ !
 ତୁମର ଯୌବନ ତଳେ !

କିନ୍ତୁ ମନେରଖ

ତୁମେ ଗୋ ରହିପାର ଅତୁଳ ବଇଉବେ,
 କୁବେର ପୁରୀ ଯହିଁ କରଇ ଲୀଳା ଖେଳା,
 ତୁମେ ଗୋ ରହିପାର ଯେଉଁଠି କାଳ କାଳ
 ପୋଇଲି ପରିବାଣ ନିୟତ ଭେଳା ଭେଳା ।
 ତୁମେ ଗୋ ଫାଇପାର ଜୀବନେ ପ୍ରିୟତମ
 ଯେ ଖାନ୍ଦାନ୍ ଘରେ ନିୟତ ଅଛୁ ବଢ଼ି,
 କିନ୍ତୁ ମନେ ରଖ ପାଇତ ପାରିବନି
 ତୁମର ଆରାଧନା କରେ ଯେ ବୁକୁ ଭରି ।

ଦୁଃଖୀ କୁଟୀରେ ମୋ ତୁମର ପଦପାତ,
 ଲୁଗିବ କୋଟିନିଧି ପାଇଲୁ ପରି ମତେ;
 ଆଖିର ଲୁହ ଦେଇ, ଓଠର ହସ ଦେଇ,
 ତୁମକୁ କରୁଥିବି ନିଜର ସନ୍ତତେ !
 ତୁମର ମୃତ୍ୟୁରେ ଅଶ୍ରୁ କବିତାରେ
 ତୁମର ସମାଧି ମୁଁ ରଚିବି ମନୋରମ,
 ଅସୀମ କାଳ ଧରି ତୁମେ ଗୋ ମୋର ପ୍ରିୟା
 ମୁଁ ଥିବି ହୋଇ ତୁମ ପରାଣ ପ୍ରିୟତମ !!

— ୦ —

ପାରିବ ?

ଜନମେ ଜନମେ ତୁମେ ଜୀବନର ସାଥୀ
 ଯେବେ ହେବନାହିଁ ମୋର, ଅନ୍ଧକାର ରାତି,
 ଚିରଦିନ ରହିଥିବ ପ୍ରାଣ ଦିଗ୍‌ବଳୟ
 ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବେଢ଼ି, ଆଉ ବସନ୍ତ ମଳୟ
 ଚମ୍ପକର ମଧୁଗନ୍ଧ ଧରି ବୋହିବନି,

ସାଗ ଜୀବନଟା ମୋର ନିସ୍ତବ୍ଧ ରଜନୀ-
 ପରି ଖାଲି ଦିଶୁଥିବ । କାକ କୋକିଳର
 ମଧୁ ଚାନେ ହେବନାହିଁ ଜୀବନ ମୁଖର;
 ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ବଳି ମୋର ସମସ୍ତ ଜୀବନ
 ଲଗୁଥିବ ଭୟାବହ, ନିଦାରୁଣତମ;
 ମୋରେ ତୁମେ ଏଇଭଳି କଲବଲ କରି
 ପାରିବ କି ରଖି ସଖି ! ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ?
 ପାଲଟି ପାରିବ ତୁମେ କଠୋର ପାଷାଣ
 ହୋଇ ଏତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଅମୃତ ନିଧାନ ?

—*—

ଯେବେ ଦିଅନ୍ତି ଗୃହିଣୀ

ଓଠ ମଧୁହାସେ କହିଲାନି ପଦେ !
 ଗୃହିଣୀ ଲବେ ସେନେହ ଭରେ !
 ଫୁଟି ଆସୁଥିଲା ମୋହର ପାଇଁକି
 ଲୁଚି ଗଲ କେଉଁ ପତର ତଳେ;
 ଲୁଚି ଲୁଚି ଦିନେ ଗୃହିଣୀ ଥିଲା ମୋରେ
 ସେ ଗୃହାଣୀ କିବା ପ୍ରୀୟୁଷଭାବ !
 ସବୁ ଲୁଚିଗଲା କେଉଁ ଆଡୁଆଳେ
 ଆଉ ଫୁଟିନାହିଁ ଆସିଲା ପର !

ତୁମେ ଶୁଲିଗଲ ତୁମର ଅସୁନେ
 ମୁହିଁ ଦୂରେ ନାହିଁ ପାରିଲି ଶୁଲି,
 ଗୃହି ରହିଲ ଯା' ଏ ଗଛ ପତରେ
 ତୁମକୁ ନିୟତେ ସୋହାଗେ ଭାଲି !
 ଓଠ ତଳୁ ମୋର ନିଭଗଲା ହସ,
 ମନୁ ମରଗଲା ମୋହନ ଶିଶୁ,
 ଗୁରୁଆଡ଼ି ମତେ ଲାଗିଲା କି ଅବା
 ସୀମାହୀନ ମନ୍ତ୍ର ସାହାସ ବାଲି ।

ରହିଲି ମୁଁ ସିନା, ରହି କି ପାରିଲି
 ହସି ଖେଳି ସୁଖ ସୋହାଗ ଭରେ ?
 ଫୁଟିଲି ମୁଁ ସିନା, ଫୁଟି କି ପାରିଲି ?
 ସବୁ ଶିଶୁ ତାଳି ଧରଣୀ ତଳେ;
 ରହିଗଲା କେତେ ମନର ପିପାସା
 ରହିଗଲା ସେ ତ ଫେରିବ ନାହିଁ,
 ରହି ପାରିନା ତୁମେ ଯେବେ ଥରେ
 ପତର ଗହଳୁ ଦିଅନ୍ତୁ ଚାହିଁ !

— — —

ମାନସୀ ରାଣୀ

ମୁଁ ତ ମୋହର କୁଟୀରେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଗୀତ ଗାଏ ଗୋ !
 ସେ' ତ ଜାଣିଶୁଣି ମୋରେ କଥା ପଦେ ଆସି କହେନା,
 ତାକୁ ମରମେ ମରମେ କେତେ ମୁହଁ ଭଲ ପାଏ ଗୋ !
 ତା'ର ଟିକକ ନିନ୍ଦା ନିମିଷେ ମୁଁ ବାରେ ସହେନା !

ମୋର ହୃଦୟବେଦନା ସେ କାହୁଁ ସରଳା ଜଳିବ ?
 ମୋର ଆଖିର ଲୋତକ ଆଖିରେ ତ ଯାଏ ମରି ଗୋ !
 ମୁଁ ତ ଜାଣେ ନା ସେ କା'ରେ ବସି ପଡ଼ାଇ ବରବ
 ମୋର ଯଉବନ ଚାହିଁ ଯିବ ତା' ଅଙ୍ଗେ ଜରି ଗୋ !

ମୁଁ ତ ସଞ୍ଚାର ସୁନା ମେଘରେ ଦେଖେ ତା' ଛଇ ଗୋ !
 ସେ' ବା ନାଚି ନାଚି ଆସେ ବରଣର ଡାଲ ଧରି କି ?
 ମୁଁ ତ ଫୁଲେ ଫୁଲେ ଦେଖେ ହସୁଛି ସେ କଥା କହି ଗୋ !
 ମୋର ଅନ୍ତର ନାଚେ ଶରତ୍ ଜୋଷ୍ଟି ପରି କି ?

ଯେବେ ନଈ ସରକରେ ବୁଲେ ମୁଁ ସାରା ବହାରେ,
 ଶୁଣେ କଲ କଲ କଲ ବେଶୁ ବାଣୀ ତାନ ନଈର;
 ଲେଉଟେ, ପାଶେ ଥିଲେ ମୋର ଗୋପନ ମନର ପ୍ରିୟାରେ
 ମୁଁ କି ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି ଦିଲ୍ଲୀ ବାଦଶା ମହାର

ସେ ଗୋ ! ମଞ୍ଚିଏ ଧରାରେ ଅପ୍ସର ନବ ଛଇଲା
 ତା'ର କଟାକ୍ଷେ କିବା ଭୁବନମୋହିନୀ ମାୟା ଗୋ !
 ସେ ଗୋ ! ଏତେ ରସବତୀ ରସ ସାଗରର ମହିଳା
 ମନ ଉଲଟି ଉଠିବ ଦେଖିଲେ ଖାଲି ତା' ଗୁପ୍ତା ଗୋ !

ମୁଁ ତ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଆସେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ନିତି ଫେରେ ଗୋ !
 ମୋର ସମସ୍ତ ଦେଇ କେତେ ତା'ରେ ଭଲ ପାଇନି !
 ତା'ରେ ରାତି ହେଲେ ପୁଣି ଦେଖେ ମୁଁ ସପନ ଖେଳେ ଗୋ
 ତା'ରେ ପାଗଳ ପରି ମୁଁ ନିର୍ଜନେ କେତେ ଧାସିନି !

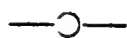
ସେ ତ ଆପଣାର ମୋର ଅତି ଆପଣାର ଜଣେ ଗୋ !
 ମୁଁ ଗୋ ! ଯହିଁ ଯାଏ ସିଏ ନୟନେ ନିୟତେ ଭାବି ଲ;
 କିବା ଆକାଶ ପବନ ନଈ ହ୍ରଦ ବିଲ ବନେ ଗୋ
 ମୁଁ ଯେ ଏତେ ଲେଉଟେ, ତା'ର ମନେ କି ଏ କଥା ଆସଇ ?

ମୁଁ ତ ପଲ୍ଲବେ କହେ, କହେ ବାଆ ସନ୍ଦେହେ ଗୋ
 ମୁଁ ତ ଆଦ୍ୟ ଆଷାଢ଼ ମେଘ ମନ୍ଦିରେ କହଇ
 ମୁଁ ତ କହେ ନଈ ନାଳ ପରବତ ବିଲ ବନେ ଗୋ !
 ତା'ର ବିହନେ ମୋ ବୁକେ ଖାସି ଦହନ ଦହଇ !

ଗାଆ ମାଧବୀ କୁଞ୍ଜେ କୋକିଳ ତୁ ଆଜି ଗାଆରେ !
 ଆସ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଲହରୀ ଉପରେ ଲହରୀ ଖେଳାଇ,
 ବହୁ ମନ୍ଦ ମଳୟ ଛନ୍ଦେ ନୃତ୍ୟ ରସାରେ !
 ନାଚ କଳାପୀ କୁଳହେ କଳାପ ମେଲଇ ମେଲଇ;

ନଭେ ନାଚି ନାଚି ଯାଅ ହେ ଧବଳ ମେଘ ମାଳିକା !
 ଫୁଲ ଫୁଟି ଫୁଟି ଯାଅ ଗନ୍ଧେ ଆମୋଦି ଧରଣୀ,
 ସେଇ ଉଦ୍‌ଗୀ ପରି ପଲ୍ଲୀକଶୋରୀ ବାଳିକା
 ମୋର ନୟନ ଦୁଇର ହେଉ ସୀମାହୀନ ସରଣୀ ।

ମୋର ଯାହା ଅଛି ଯାଉ ସକଳ ତମିରେ ମିଳାଇ,
ମୁଁ ଗୋ ଖୋଜି ଖୋଜି ତା'ରେ ନ ପାଏ ନ ପାଏ ନ ପାଏ !
ସେ ଗୋ ବିଦ୍ୟୁତ ପରି ଦୁରେ ଦୁରେ ଯାଉ ପଳାଇ,
ମୁଁ ଗୋ ଖୋଜି ଖୋଜି ତା'ରେ, ତାହାଠି ଜୀବନ ହଜାଏ !



ତାର ଅନ୍ତର ଭର ଗୃହାଣୀ

ତାର ଅନ୍ତର ଭର ଗୃହାଣୀ
ମୋର ମନେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଯାଏ ଗୋ !
ମତେ ବିଜନେ ମାରବେ କେତେ ସେ
ଆହା ନିତି ନିତି ଭଲ ପାଏ ଗୋ ।

ଯେବେ ସେଦିନ ବିଦାୟ ନେଇ ମୁଁ
ଆସେ କୁଟୀର ଦୁଆରୁ ତାହାର,
ସେତ ରହି ପାରିଲାନି ଆସିଲି,
ମୋର ପଛେ ପଛେ ଘରୁ ବାହାରି !

“ଆଜି ଫେରିଯିବ ସଖା ତୁମେ ହେ
ଆଉ ଦେଖା ହେବ ନାହିଁ ସତେ କି ?
ତୁମେ କାଳ କାଳ ପାଇଁ ନିଦସେ
ପୋଛି-ଦେବ ମରମରୁ ମତେ କି ?”

- ମାଳ ନୟନ ଯୁଗଳୁ ଲେଖକ
କେତେ ଝର ଝର ଝର ବୋହିଲି,
'ତା'ର ସକଳ ଅଙ୍ଗ କି ବାଣୀ—
ମତେ କରୁଣୀ ଶ୍ରୀଗାରେ କହିଲି !

ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ ମାଳ ନୟନୁ
ତାର ନୟନେ ନୟନ ତାଳି ଗୋ !

କେତେ ବେଳ ଯାଏଁ ଚାହିଁ ରହିଲି
ହେଲ ଯିବ ନାହିଁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ଗୋ !

ସେଇ ଲୁହ ପୋଛି ପୋଛି ବସନେ
ଗଲ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଘରେ ଚଳି ଗୋ !
ମୁଁ ତ ଆସିଲି ମୋହର ଅସୁନେ
ମୋର ନୟନରେ ଲୁହ ଭରି ଗୋ !

ପଥେ କେତେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବ,
କେତେ ଶୁଣିବ ମୋହନ କାହାଣୀ,
ମୋର ବୁକୁ ତଳେ ଥିବ ଲେଖା ଗୋ !
ତା'ର ଅନ୍ତରଭାବ ଚାହିଁ !

— * —

ଧନ୍ୟ

କାହା କୁଟୀରର ମଧୁ ସମ୍ପଦ ତମେ !
ମୋହ ତୁଲେ ଆଜି
ଯୁକ୍ତ ହୋଇଛ ଅମୃତ ବନ୍ଧନେ !
ମୋରେ ଦେବା ପାଇଁ ଆନନ୍ଦ ଚରକାଳ
ମୋର ଲୋଚନ ଯୁଗଳ ପୋଛିଦେବାପାଇଁ
ବେଦନାର ଲୁହ ଧାର !
ପୁଟିଅଛ ତମେ ଏ ମାଟି ଉପରେ
ଗୋଲପ କଳିକା ପରି,
ତୁମର ବୁକୁର ସବୁ ସଉରଭ
ଦେଉଅଛ ମତେ ଭରି;
ଏତେ ସମ୍ପଦେ ଜୀବନର କିଏ ପାଏ ?
ଏଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ କାହାର ଥାଏ ?
ଏତେ ଚନ୍ଦ୍ରମୁ ହୋଇ
କିଏ ମତେ ଏତେ ଚାହିଁ !

ଦୁଃଖ ବେଦନା ଅଭିଶାପଭର ଜୀବନରେ ଚେର
 କିଏ ହେବ ଏଡ଼େ ସାଥୀ
 ଆନନ୍ଦମୟ ଅମୃତମୟ କରିବା ପାଇଁ କି ମତେ
 ପାତି ଦେବତାର ଛୁତି ।
 ଅନ୍ତର ଭର ଆଶ୍ରେଷ୍ଟ ଦେଇ
 ପରୁରବ କିଏ ମୃଦୁ ମଞ୍ଜୁଳ ବାଣୀ
 ତୁମେ ରଜା ହେଲେ
 ମୁଁ ହେବି ତୁମର ରାଣୀ ।
 ତୁମେ ଭୟଙ୍କ ହୋଇ
 ବୁଲିଲେ ହେ ସାଇ ସାଇ
 ଅଶ୍ଵି ପାତି ମୁଁ ଭୟା ମାଣିବି
 ତୁମ ସହ ଥାଇ ଥାଇ !
 ତୁମର ମରଣେ, ତୁମର ଚିତାର —
 ତଳପେ ପଡ଼ିବି ତଳି;
 ତୁମେ ବିଶ୍ଵର ଯେଉଁ ପାରେ ରହ
 ତୁମ ସହ ଥିବି ରହି ।
 ଏଇ ଅଧିକାର ଟିକି,
 ତୁମର ପାଖେ ମୋ ଅଳି !
 ଏଇଭଳି ଏକ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନରେ —
 ପାଇ ମୁଁ ଧନ୍ୟ ନିଶିଳ ଧରଣୀ ତଳେ ।

ପ୍ରୀତି-ତୃଷ୍ଣା

ମନେ ହୁଏ ବୁଝୁଥିବି ସେହୁ ମୋ ଅନ୍ତର କଥା,
 ମନେ ହୁଏ ଶୁଣୁଥିବି ମୋର ଜ୍ଵାଳାମୟ ବ୍ୟଥା;
 ମନେ ହୁଏ ମନେ ମନେ ଲୋଡ଼ୁଥିବି ସିଏ ମତେ,
 ମନେ ହୁଏ ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ଯାତ୍ରା ପଥେ —

ସାଥୀ ହେବା ପାଇଁ ସେହୁ ଲୋଡ଼ୁଥିବ କେତେ ପରି,
ମୋ ଅଗ୍ରବେ ନେହୁ ତା'ର ଅଶ୍ରୁ ପଡ଼ୁଥିବ ଝରି !
ଜୋଛନା ନିଶୀଥେ ମତେ ଖୋଜୁଥିବ ବାରବାର
ବସନ୍ତ ମଳୟେ ଥରି ଉଠୁଥିବ ଦେହ ତା'ର !

ବରଷା ସଂଧ୍ୟାରେ କେଉଁ ତା' ନିଃସ୍ୱ ଦୁଃଖୀର କଣ୍ଠେ
ଭାଙ୍ଗୁଥିବ ମୁଁ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତୁ କି ସେଇକ୍ଷଣେ !
ରାତି ହେଲେ କେତେରୂପେ ଦେଖୁଥିବ ମୋ ସପନ
ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ତା' ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଗଣ୍ଠିଧନ !

ତା'ଯୌବନ ଅଙ୍ଗଲତା ମୋ ଦେହେ ମଡ଼ାଇ ଦବ,
ତହିଁରେ ପୁଟିବ ତା'ର ଜୀବନର ଗଉରବ !
ତାହାର ସମସ୍ତ ଶିଶୁ ଦେବ ସେହୁ ମତେ ଖାଲି
ଜାଣେନା କି ବଢ଼ି କରି ମତେ ସେ ଦେଖିବ ପାରି !

ତା'ହୃଦୟ ସିଂହାସନେ କେତେ ଦିନୁ ରଖି ମତେ
ପୂଜା ସେ କରୁଛ ଆହା ଚିରଦିନ କି ଉଷତେ !
କେତେ ଥର ଦେଖିବି ମୁଁ ମୋରେ ଟିକେ ଚାହିଁଦେଇ
ହସି ହସି ଲଜେ ମଥା ପୋତି ଦିଏ କାହିଁ ପାଇଁ ?

ଯେଉଁ ଦିନ ନ ଥିବ ମୋ ଅଧରେ ଆନନ୍ଦ ହାସ,
ପାଇଥିବ ଧରଣୀରେ ଗଭୀର ବେଦନା ପ୍ରାସ—
କଳାକାଠ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବ ମୋ ଅଧର ମୁଖ
ଧରଣୀରେ ମୋରେ କିଛି ଲଗୁତ ନ ଥିବ ସୁଖ ।

ସେ ଦିନ ସାକ୍ଷାତ ହେଲେ ଗୋଲପ କଳିକା ପରି—
ତା'ର ଯଉଁବନ ଅଙ୍ଗୁଳର ଯାଇ ଥାଏ ଝରି ।
ମୋର ଦୁଃଖ ଜୀବନର ସମସ୍ତ କାହାଣୀ ତାରେ
ନ କହିଲୁ ଯାଏଁ ଥୟ ରହିତ ପାରେନା ବାରେ,

ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ଯେହ୍ନେ ବିଚିନି ତାହାର ବାରେ
ମୋରେ ତା'ର ଅନୁରବେ ନ ଆଣିବି ଏ ସଂସାରେ

ଏବେ ସିନା ଦେଖିଲି ମୁଁ ତା'ରେ ବହୁଦିନ ଧରି
ସେ କି ମୋଠର ଦିନ ରାତି ନଥିବ ମାରବେ ସୁର !
ସାଥୀ କରି ଜୀବନର କାରେ ସେ ନଥିବ ନେଇ,
ତା' ଆଖିରେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧ ଦିଶୁ ତ ନ ଥିବେ କେହି !

ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ପରି ଚାହିଁ,
ଏବେ ମଧ୍ୟ ତା' ଅନ୍ତର କାନ୍ଦୁଥିବ ମୋହ ପାଇଁ ।
ଯେଉଁଆଡ଼େ ଚାହିଁଥିବ ଦିଶୁଥିବ ଗୁପ୍ତା ମମ
ଖୋଜୁଥିବ ପାଇବାକୁ ମୋ ବାହୁର ଆଲିଙ୍ଗନ !

ନୟନେ ନୟନ ଭାଳି ଦେବା ପାଇଁ କଥାଗ୍ରନ୍ଥ
ବୁକୁ ତଳେ ଜାଗୁଥିବ ତା'ର କି ଅଦମ୍ୟ ଆଶା !
ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ଖାଲି ବଞ୍ଚେ ବଞ୍ଚେ ଦେଇ ଭାଳି,
ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଯାନ୍ତା ଏ ମହା ଧରଣୀ ଗୁଡ଼ି —

ଭାଙ୍ଗୁଥିବ ବାରବାର ବସି କେଉଁ ଅନ୍ଧକାରେ,
ନିଜ ବିନୁ ଆନ କେହି ଜାଣୁ ତ ନ ଥିବେ ବାରେ ।
ତାର ଦେହ ମନ ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ରେଣୁରେ ମମ
ଏ ଜୀବନ ଜାଗୁଥିବ ହୋଇ କିବା ଅନୁପମ !

ମୋ ପାଇଁ ସେ ରଖୁଥିବ କେତେ ଜାଣି ସ୍ବପ୍ନପୁରୀ
ଦିବା ନିଶି ମୋହ ପାଇଁ ନିତି ହେଉଥିବ ଝୁରି !
କେତେ ଝଡ଼ କେତେ ବାଜି ଉଡ଼ି ମତେ ଥିବ ଚାହିଁ
କେଉଁଠି ସେ ରହିଥିବ ବଞ୍ଚି ଖାଲି ମୋହ ପାଇଁ ।

ପୃଥିବୀର କେଉଁପାରେ ଅଛି ଏ ଜୀବନ କହ !
ଅନ୍ତର ଅନ୍ତର ସହ ମାଗେ ଯହିଁ ପରିଚୟ !
ପୃଥିବୀର କେଉଁପାରେ ଅଛି ଏଇଭଳି ଦେଶ
ଜଣେ ପାଇଁ ଆନ ଯହିଁ ତାଳେ ଅଶ୍ରୁ ଅହନିଶ !

ପୃଥ୍ବୀର କେଉଁ ପାରେ ଅଛି ଏଇଭଳି ଥାନ
 ଅନନ୍ତ ସେନେହ ଯହିଁ ବାନ୍ଧି ପାରିବି ଏ ପ୍ରାଣ !
 ପୃଥ୍ବୀର ସେଇ ପାରେ ଯିବି ମୁହିଁ ଯିବି ଉଡି
 ସେଉଁଠି ମୋ ପାଇଁ କିଏ ଚିରନ୍ତନ ହୁଏ ଝୁରି !

ପୃଥ୍ବୀର ସେଇ ପାରେ ମୋ ରାଜ୍ୟ ମୋର ଘର
 ସେଉଁଠି ମୋ ଅଶ୍ରୁମାଗେ ଅଶ୍ରୁଆନ ନୟନର !

—୦—

ତୁମର ଆଶା

ସେନେହ କାହାଠୁ ପାଇନାହିଁ ବୋଲି ସିନା,
 ତୁମରେ ଚାହୁଁଛି ଏତେ ଥର ଥର କରି,
 ଏ ବୁକୁର ପ୍ରତି ଶିରରେ ଶିରରେ ତମେ
 କି ମିଠା ପୀୟୁଷ ଦେବ ଗୋ ରୂପସି ଭରି
 ଏ ମହା ବିରାଟ ବସୁନ୍ଧର ପରେ,
 ତୁମଠୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ପାରୁନି କାହିଁ,
 ସେନେହ ନୟନେ ଚାହିଁବନି ମତେ ଥରେ ?
 ଧୂଳିକୁ ବେଘାରେ ଢଳେ ବସାଇବ ନାହିଁ !

ସମ୍ରାଟ ସମ ଗଉରବ ମୋର ନାହିଁ,
 ଧନ ଦଉଳତ କ୍ଷମତା ଆଡ଼ମ୍ବର,
 ସବୁଥିରୁ ମୁହିଁ ବିରୁଦ୍ଧ କାଳ କାଳ,
 ମହା ସଂସାରେ ମୁହିଁ ଦରିଦ୍ରତର;
 ଗଗନ ଚୁମ୍ବି ହର୍ମ୍ୟ ମୋହର ନାହିଁ
 ନାହିଁ ବେଶଭୂଷା ନାହିଁ ପଦ ମର୍ଯ୍ୟଦା,
 କିନ୍ତୁ ରଖିବି ତୁମର ପାଇଁ ମୁଁ ସଖି !
 ଗୋଟିଏ ମରମ ସେନେହ ଆଦ୍ର ସଦା !!

ଯେତକ ଦେଖୁଛି ସେତକ ହେଉଛି ମନ,
ଏକାନ୍ତେ ଦେବି ତୁମ୍ଭେ ଓଠେ ତବ,
ପ୍ରେମିକ ଠାଣିରେ ତୁମର ନୟନେ ଚାହିଁ,
କହିବି ତୁମେ ମୋ ଶ୍ରେୟ ଯେ ଗଉରବ !
ଯେତକ ଦେଖୁଛି ସେତକ ବନ୍ଧନେ
ଗଞ୍ଜର ପିପାସା ବାର ବାର ଉଠିବି,
କହିବି ମୁଁ ତୁମ ଯୋଗ୍ୟ ନହେଲେ, ହେଲେ
ଚିରଦିନ ତୁମ ରୂପର ମୁଁ ଅନୁରାଗୀ !

ଯେତକ ଦେଖୁଛି ସେତକ ମୁଁ ଆଜି ଶୁଣେ,
ତୁମଭଳି ମୋର କିଶୋରୀ ନ ହେଲେ ସାଥୀ,
ଏ ମହା ଧରାରେ ବନ୍ଧୁ ରହିବି ସିନା,
ଚିରଦିନ କରି ପଥର ମୋର ଗୁଡ଼ !
ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଏତେ ମୁଁ ଅଧୀର ହୁଏ,
ବୁଝୁ ତି ମୋରେ ନିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ଥରେ !
ତୁମ ଲବଣ୍ୟ ବୁଝି ରହନ୍ତି ବୋଲି
ମଧୁ କଳ୍ପନା କେତେ ମୁହଁ ନାହିଁ କରେ ?

ଦେଖୁଛି ତୁମର ନବ ଯଉବନ ତନୁ,
ବିଦ୍ୟୁତ ସମ ଦିଶେ ଯାହା ଝଲମଲ,
ଦେଖୁଛି ତୁମର ମୁଖର ଗଠନ କଳା
ଚାହିଁଲେ ପାଷାଣୁ ଉଠିବ କବିତା ଝର ।
ତୁମର ଭିତରେ ତୁମର ଭିତରେ ମୁହଁ,
ଚିର ଦିନ ରହି ଗାଇବି ମଧୁଗାନ;
ମନା କର ନାହିଁ ମନା କର ନାହିଁ ମତେ,
ଅନ୍ତରେ ତବ ଦିଅ ମତେ ସଖି ଥାନ

ମା ବୁକୁ ଭିତରେ କାନ୍ଦୁଛି କିଏ ଜଣେ,
ତୁମର ପୀରତି ପାଇବାକୁ କାଳ କାଳ;
ତାହା ତହୁଁ ବଳି କିଏ ତୁମ ଏତେ ପ୍ରିୟ ?
କିଏ ଅଛି ଏଡ଼େ ପ୍ରାଣଭର ସମ୍ଭାର ?

ଯିଏ କର ମୁଁ ପାରିବି ପାରିବି କହି,
ମୋ ଶୋଣିତ ପ୍ରତି ବନ୍ଦୁରେ ଅନୁଭବି,
ତୁମକୁ ଭୁବନେ ମୁଁ ଯେ ଭଳି ଦେଖିପାରେ,
ତୁମ ପାଇଁ କେହି ଉଠେନି ସେଭଳି ଦ୍ରବ !

ମୋର ପ୍ରତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ତୁମେ ଖାଲି ତଳ ତଳ !
ତୁମ ପାଇଁ ଏତେ ମମତା ମୋ କାନ୍ଥୁ ଆସେ ?
ସୁନ୍ଦର ତୁମେ ! ସୁନ୍ଦର ! ସୁନ୍ଦର !
ଚିର ଦିନ ମୁହିଁ ରହିବି ତୁମର ଆଶେ !

—୦—

ଗୋପନେ ଗୋପନେ ଚାହିଁ ରହିଲେ

ମୋ ରକତ ମାର୍ଜିତ ତଳେ ତଳେ କିଏ ସେ
ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠେ
ମଧୁଚିକ ପାଇଁକ !
ଦେଖି ଯାଏ, ଚାହିଁ ଯାଏ, ମାଗି ଯାଏ ଗୋପନେ,
ଓଠ ଫେଇ କହି ପାରେ ନାହିଁ କହ କାହିଁକି ?
ଗୋପନେ ଗୋପନେ ଖାଲି ନିତି ଚାହିଁ ରହିଲେ
ତଥାପି ତ ମଧୁ ଧାରା ଝରି ଆସେ ପଡ଼ିଲେ !

ଆସେ ସେହି ଓଠ ତଳୁ ଆଖି ତଳୁ
ଦେହ ଓ ମନର ପ୍ରତି ରେଖାରୁ,
ଅସୀମର ରୂପ ଧରି
ବିମୁଗ୍ଧ କରି କରି,
ରଚି ଯାଏ ବନ୍ଧନ ରଚିଯାଏ ମାୟା ଯେ !
ମୋ ଭିତରେ ମୋ ବାହାରେ ଖେଳି ବୁଲେ
ସରଗର ଗୁପ୍ତା ଯେ,

ସୁନ୍ଦର ମଧୁମୟ ଏ ଭୁବନେ ଭରି ଯାହା ଅଛଇ
 ଅମୃତମୟ କରି ଜୀବନକୁ ନିତି ନିତି ରଚଇ
 ତା' ପରଶେ ଫୁଟି ଉଠେ
 ରୁଷ ଶିଳାରେ ସଜପଦ୍ମ;
 ଖୋଲିଯାଏ ଯେତେ ଯାହା ଛଦ୍ମ;
 ଚାଲେ ସେହୁ ଚାଲେ କିବା ନିଶିଳର ଚଉରେ
 ଆପଣାକୁ ଗଉରବେ ପୁଟାଇ
 ଯେତେ ଯାହା ଭ୍ରାନ୍ତି ଓ କଳ୍ପସ ନିତି ନିତି ଭୁଟାଇ ।

କହିବିନି କହିବିନି ଅକୁହାରେ ପାଉଥିବି
 ସେନେହ ଓ ସୁହାଗର ବମୋହନ ଝୁଲିଗୋ !
 ଅଜଣାରେ ନେଉଥିବି ଚରଦିନ ନିଜରୁ—
 ନିଜର ମୁହଁ କରି ଗୋ !
 ଅଦେଖାରେ କେଉଁଥିବି ଚନ୍ଦ୍ରନ ଶତ ଶତ
 ଗଢୁଥିବି ସୀମାହୀନ ସପନର ମୂଳକ
 ଭରି ଏଇ ଶୋଲକ !
 ଅଦେଖା ଓ ଅଜଣାରେ ସୀମାହୀନ ମିଠା ଗୋ !
 ତୃପ୍ତିର ଶେଷ ନାହିଁ ତହିଁରେ !
 ଚର ଦିନ ଚଞ୍ଚଳ ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥିବି ମୁହଁ ଗୋ !
 ତା'ରେ ଗୋପନେ ଗୋପନେ ଚାହିଁ ରହିଲେ !

— ୦ —

ଅଦ୍ୱିତୀୟା

ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ମୁହଁ ଯେତେବେଳେ
 ଏଇ ପଥପାରେ ତୁମରେ ଚାହିଁ,
 ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆକାଶ ଅରୁଣିମା ପରି
 ଅନ୍ତର ମୋର ପୁଲକି ଯାଏ !
 ଥର ଥର କରି ଚାହିଁ କେତେ ଥର
 କେତେ ଯେ ତୃପ୍ତି ପାଏ ଅବରଳ,

ତୁମର ରୂପର ବନ୍ଦନା ଗୀତ ମୋରବେ ଗାଏ
ପ୍ରସାନ୍ନ ଆକାଶ ଅରୁଣିମା ପରି
ଅନ୍ତର ମୋର ପୁଲକି ଯାଏ !

ତୁମେ ମତେ ଚାହିଁ, ମୁଁ ତୁମରେ ଚାହିଁ,
କେତେ ଦିନ ଗଲା ଏଭଳି ଭାବି
ଚିତ୍ତ ବଳିଲା ହୃଦୟ କବାଟ
ଖୋଲି କହିବାକୁ ପଦ୍ୟ ଖାଲି
ମନର ବାସନା ରହି ମନେ ମନେ
ଭଜାଟ ମୋରେ କଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା !
ଗୋଲ ହୋଇ ଯିବ ତୁମଠି ପ୍ରାଣର ଆବେଗ ଡାଳି,
ଚିତ୍ତ ବଳିଲା ହୃଦୟ କବାଟ—
ଖୋଲି କହିବାକୁ ପଦ୍ୟ ଖାଲି !

ପ୍ରଥମେ ସେ'ଦିନ ଏ ଅଧରୁ ମୋର
ପୁଟିଲା ଗୋ ବାଣୀ ତୁମର ଲାଗି,
ମନେ ଅଛି ମୋର ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ
ସୋମାସ୍ତ କବା ଉଠିଲା ଜାଗି !
କେତେ ସେ ସ୍ବପ୍ନ କେତେ ଦିନ ଧରି
ଅନ୍ତରେ ଥିଲା ତୁମ ପାଇଁ ଭାରି,
କିଛି ପୁଟିଲାନି ପାରିଲାନି କିଛି ମାରୁଣି ମାଗି ।
ମନେ ଅଛି ମୋର ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ
ସୋମାସ୍ତ କବା ଉଠିଲା ଜାଗି !

ସେନେହ ନମ୍ର ନୟନ ଯୁଗଳେ—
ଗୁହଁ ଥାଏ, ଭାଷା ରୁଦ୍ଧ ହେଲା,
ତାହାର ଭିତରେ କୋଟି ସମ୍ପଦ
ତୁମର ଭିତରୁ କିଏ ସେ ଦେଲା ।
ଗୁହାଣୀରୁ ମୋର ବୁଝି ନେଲା ଖବର
କି ଭାଷା ଜାଗଇ ମୋର ବୁଦ୍ଧିତଳେ,
ସେ'ଦିନୁ ମୋ ଲାଗି ଅନ୍ତର ତବ ରଖିଲା ଖୋଲା
ତାହାର ଭିତରେ କୋଟି ସମ୍ପଦ
ତୁମର ଭିତରୁ କିଏ ସେ ଦେଲା !

ପ୍ରାଣର ବେଦନା ହୃଦୟ ଆବେଗ
 ମରମର ଶ୍ଵାସ ବୁଝିଲ ତମେ
 ଜୀବନର ସବୁ ସଞ୍ଚିତ ଶିଶୁ
 ତାଳିଦେଲ କିବା ସୋହାଗ ମନେ !
 ପାରିଲ ତ ବୁଝି ହେ କିଶୋରୀ ବଧୂ
 ପିଇବାକୁ-ତୁମ ଅନ୍ତର ମଧୁ—
 ଜାଗ୍ରତ ଏଇ କିଶୋର ଭୁଞ୍ଜ କି ଉନ୍ମନେ !
 ଜୀବନର ସବୁ ସଞ୍ଚିତ ଶିଶୁ
 ତାଳି ଦେଲ କିବା ସୋହାଗ ମନେ !

ତୁମ ତହୁଁ ବଳି ପ୍ରାଣର ଦଇନି
 ଏ ଧରଣୀ ପରେ ବୁଝିବା ପାଇଁ,
 ଦେଖୁଛି ଜାଣୁଛି ହେ ମୋ କଲ୍ୟାଣୀ !
 ମୋର ହୋଇ କେହି ଦ୍ଵିଷ୍ଟାୟ ନାହିଁ;
 କେଉଁ ମରୁଭୂଇଁ ବାଲି ଶେଯ ତଳେ,
 ଭସି ମୋହର ସଖି ! ହଜିଗଲେ,
 ତୁମର କରର ଆଦାତେ ଉଠିବ ଜୀବନ ପାଇ,
 ଦେଖୁଛି ଜାଣୁଛି ହେ ମୋ କଲ୍ୟାଣୀ
 ମୋର ହୋଇ କେହି ଦ୍ଵିଷ୍ଟାୟ ନାହିଁ !

— — —

ପ୍ରିୟତମା

ତାରେ ମୁଁ କରିବି ପ୍ରାଣ ପ୍ରଣୟିନୀ
 ତାରେ ମୁଁ କରିବି ଜୀବନ ସାଥୀ,
 ମୋରେ ରୁହିଁ ଦେଲେ କୋଟିଏ ଗବେ
 ଫୁଲ ଉଠେ ଯାର କନକ ଛୁଇଁ ।
 ତାରେ ମୁଁ ଭାଜିବି ପ୍ରିୟତମା ମୋର
 ଅନ୍ତର ସବୁ ସେନେହ ଦେଇ,
 ମୋହ ବନ୍ଧୁ ଯାର ଅନ୍ତର ତଳ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିନି ଚରୁଣ କେହି !

ତା'ରେ ମୁଁ କରିବି ଅନ୍ତର କଥା
 ହୃଦୟ ବେଦନା ବୁଝିବ ସିଏ,
 ମତେ କେ ନିନ୍ଦା ଦେଲେ ଯା' ବନ୍ଧ
 ଆତ୍ମରେ ମରୁରେ “ଏଭଳି କିଏ ?”
 ମୋ ଆଖି ଅଶ୍ରୁ ପୋଛି ଦେବ ଏକା
 ସେ ବର ବଧୂର ଜନକ କର,
 ମୋର ବେଦନାରେ ବେଳେବେଳେ ଯେହୁ
 ଶୁଣିବ, ଛୁଇଁନି ଅନୁଜଳ !

ତାରେ ମୁଁ କରିବି ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମା
 ଅନ୍ତର ମୋର ତାହାରେ ଲେଖେ,
 ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହାସ ଓଠରେ ଯାହାର—
 ପୁଟେ, ମୋରେ ଚାହିଁ ନୟନ ଡୋଳେ !
 ତା'ର ମୁଁ କରିବି ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମା
 ଭିଡ଼ିବ ବାହୁ ତା ସ୍ପର୍ଶଗଳେ,
 ଯହିଁ ଥିଲେ, ଗଲେ, ମୋର ଗତିବିଧି
 ଯା ମାଳ ନୟନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ।

ତା'ର ଅନ୍ତରେ ଗୋଳ ହୋଇଯିବ
 ପିଇ ତା' ଅଧରକାଦମ୍ବରୀ
 ଯେ ନବ ଛଇଲା ଦାମିନୀ ପରାଏ
 ଝଟକି ଉଠଇ ମତେ ସ୍ମର;
 ତାହାର ପରଶେ ପୁଷ୍ପ ପୁଟିବ
 ମୋହର ଜୀବନ ଯାହା ପଥେ,
 ପୃଥ୍ବୀ ଉପରେ ତାହା ତହୁଁ ବଳି
 ଦେଖି ପାରି ନାହିଁ କିଏ ସେ ମତେ !

ତାହାରେ କରିବି ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମା
 ପଢୁ ବନ୍ଧନ ଅସୀମତର,
 ଯାହା ନୟନେ ମୁଁ ପୃଥ୍ବୀ ବାଧେ
 ସବୁ ସମୟ ଅଟଇ ବଡ଼ !
 ମରମର ଅତି ନିଭୁତ ଥାନେ
 ମୋରେ ଯେ ରଖିବ ସେନେହ ବାଡ଼ି,
 ପୃଥ୍ବୀର କେଉଁ କୁଞ୍ଜ ମୋ ଲଗି
 ଏତେ ସୁନ୍ଦର ତାହାରେ ଛୁଡ଼ି !

ତାହାରେ କରିବ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମା
 ଯାଗ ଯାଗ ଯିଏ ସେନେହ ଦେଲ,
 ବୁକୁଚଳେ ଯା'ର ରସର ପୟୋଧି
 ଉର୍ମି ନଶୁଇ କରଇ ଖେଳା !
 'ସାଗର ପରି ତା' ଉଛୁଳା ବୁକୁରେ
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଆକାଶ ପରି ମୁଁ ତଳି,
 ଯୁଗ ଯୁଗ ତାରେ ପାଉଥିବି ଭଲ
 ସବୁ ସମ୍ପଦ ତାହାଠି ଭରି !

ପ୍ରଥମ ପରିଚୟେ

ନିଜନେ ସେଇଦିନ ମଳୟ କରୁଥିଲ ଅଥୟ ମନ,
 ସୁଦୂର ବନଭୁଇଁ ଭିତରୁ ଶୁଭୁଥିଲ କୋଇଲି ସ୍ବନ !

କଅଁଳ ହାତ ଦୁଇ ସରଗେ ଦେଲି ଛୁଇଁ କହିଲି ସତେ,
 ପଦିଏ କଥା ତମେ ନିଜର କରିନାହିଁ କହିବ ମତେ ?

ମୋରେ ଗୋ ପ୍ରିୟ କରି ନେବ କି ନାହିଁ ବରି କହୁନ କଅଁ ?
 ମୋ ହୃଦ ତନ୍ତ୍ରୀରେ ତୁମେ ଗୋ ବିଜୟତ ଶୋଭଣୀ ପ୍ରିୟା !
 ବିଜୁଳି ପରି ତାର କପାଳ ଝଟକିଲ; ମୋ ଦେହ ଛୁଇଁ
 କହିଲ ତୁମ ବିନୁ ବଡ଼ କେ ମୋ ଆଖିରେ ଦିଶୁତ ନାହିଁ !

ସେ ଦିନ ସେଇ ପଦ ମୋ ପ୍ରାଣ ସମ୍ପଦ ପଡ଼ଇ ମନେ
 ସେ ମୋରେ ଯାହା ଦେଲ ନାହିଁ ତା' ପ୍ରତିଦାନ ମୁଁ ଖାଲିମଣେ !

ମୋ ବିନୁ ତାର କେହି ଧରଣୀ ତଳେ ନାହିଁ ଏଭଳି ବଡ଼,
 କହିବି ତା'ର ସେଇ ବିରଟ ଅନ୍ତର ମଧୁର-ତର !

କହିବି ଓଠ ତାର, କହିବି ଆଖି ଠାରୁ କହିବି ମତେ,
 ମୋ ବିନୁ ବଡ଼ କେହି ଦିଶେନି ତା'ରେ ଏଇ ଧରଣୀ ପଥେ ।

ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ ପାଏ ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ ପାଏ ନିଜର କରି,
ମୁଁ ତାକୁ ଦିଏ ମୋର ହୃଦୟ ସବୁଟିକ ପ୍ରୀୟୁଷ ଭରି !

ମୁଁ ତାକୁ ଜାଣେ ଖାଲି ମୁଁ ତାକୁ ଜାଣେ ଖାଲି ମୋ ଗଉରବ,
ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖେ ଖାଲି କିଭଳି ସୁନ୍ଦର କି ଅଭିନବ !

ମୁଁ ଖାଲି ଶୁଣେ ତାର ଓଠର ହାସ ଆଉ ବୁକୁର ବାଣୀ
ମୁଁ ତାକୁ ଜାଣେ ଖାଲି ଜୀବନ ରାଣୀ ମୋର ହୃଦୟ ରାଣୀ;

ମୁଁ ଖାଲି ଲେଖେ ତାରେ ମୁଁ ଖାଲି ଲେଖେ ତାରେ ଧରାରେ ନିତି
ମୁଁ ଖାଲି ଦିଏ ତାରେ ମୋ ହୃଦ ପ୍ରୀମା ସ୍ଥାନ ସେନେହ ପ୍ରୀତି !

— — —

ପାରିନ

ମୋ ଲୁଗା ସନ୍ଦେଶ ଦେଇତ ତମେ
ମତେ ଯେ ରଖିଅଛ ମନେ,
ସୁଦୂର ବିଲ ବଣ ପାହାଡ଼ ପାରେ
ମୋହର ହୋଇଅଛ ଜଣେ !
ତୁମରେ ଦେଇନି ମୁଁ ଖବର ମୋର
ତୁମରେ ଯାଇଛି ମୁଁ ଭୁଲି;
ମୋହରୁ ତୁମ ହସ୍ତା ବିରାଟ କେଡ଼େ
ପାରିନ ତୁମେ ମୋରେ ଛୁଡ଼ି !

ତୁମରେ ଛୁଡ଼ିଛି ମୁଁ ନିଠୁର ହୋଇ
ନିଠୁର ତୁମେ ହୋଇନାହିଁ,
ତୁମରେ ଖୋଜିନି ମୁଁ ଖୋଜିତ ମୋରେ
ନିଇତି ପାଗଳିନୀ ପ୍ରାୟ !

ଜୀବନେ ତୁମେ ମୋରେ ସେନେହ ଦେଇ,
ଆହୁରି ଦେବାପାଇଁ ଲେଡ଼,
କଠିନ ପାଷାଣ ମୁଁ ତୁମର ଲାଗି
ସେନେହ କାହିଁ ଅବା ମୋର

ମୋହର ଲାଗି ତୁମେ ରହିବ ଫୁଟି
ଗଳ ଠୁଳ କରି ବୁଲେ,
ମୋହରେ ସୁଖୀ କରି ଧରଣୀ ତ
ରହିବ ବୋଲି ମହା ସୁଖେ;
ତୁମର ସୁଖ ଶିଶୁ ସୋହାଗ ଲାଗି
ଚନ୍ଦ୍ରା କରିନି ମୁଁ ବାରେ,
କେଡ଼େ ମୁଁ ପ୍ରାଣେନ କଠିନ ଜୀବ
କି ଲାଗି ବଞ୍ଚିବ ହାରେ !

ତୁମେ ତ ଗୁହଁଅଛ ଆକୁଳ ମନେ
ମୋହର ସନ୍ଧ୍ୟାଧିକ,
ତୁମେ ତ ବୁକୁ ପାତି ସୋହାଗଭରେ
ମାଗୁଚ ମତେ କେତେ ଭକ;
ବଧୂର ପରି ମୁହଁ ଚାଲିବ କେଶେ
ପାରିନି ଶୁଣି ତୁମ ବାଣୀ,
ତୁମେ ତ ରଜା ମୋରେ ପାରିବ କରି
କରିନି ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ ରାଣୀ !

— — —

ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରାଣ

ତୁମର ନୟନେ ଯେବେ ଚାହିଁ ରହେ ବାର ବାର,
ସବୁ ଦୁଃଖ ଅବସାଦ ଭୁଲିଯାଏ ପ୍ରାଣ ମୋର ।

ତୁମର ଅଧରୁ ଯେବେ ଶୁଣାଇ ଅମୃତ ଭାଷା,
ପଲ୍ଲବ ଉଠଇ ମୋର ଜୀବନ ଅନନ୍ତ ଆଶା ।

ତୁମର ସେନେତ୍ର ଯେବେ ଅନୁଭବେ ଥରେ ଥରେ
ନିଖିଳ ଧରିଣୀ ଯେହ୍ନେ ସରଗ ଲଗଇ ମୋରେ ।

ତୁମ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବାହୁଲତା ପାଶେ ଯେବେ ବନ୍ଧା ଥାଏ,
ମନ ବିନୋଦନେ କିବା ମୋହନ କରିତା ଗାଏ !

ମୋରେ ଚାହିଁ ତୁମେ ଯେବେ ବେଳେ ବେଳେ ହସି ଦିଅ,
ନିଖିଳ ଦିଗନ୍ତ ଭରି ସକଳ ଲଗଇ ପ୍ରିୟ !

ଯେବେ ଗୋ ! ନିଠୁର କରି ଚରଣେ ଆଡ଼େଇ ଦବ,
ଲୁଚିଯିବ ନିମିଷକେ ମୋ ପ୍ରଣୟୀ ଗଉରବ !

— — —

ବନ୍ଧନ କର ମତେ

ମୁଁ ଗୋ ! ଚାହିଁ ଖାଲି ବନ୍ଧନ ତୁମ ତୁଲେ,
ଥାଏ ପଛେ କାହିଁ ସୀମାହୀନ ବନ୍ଧ ଦୁରେ;
ବନ୍ଧନ ସେ ଯେ ନିବଡ଼ୁ ନିବଡ଼ୁ ଅତି,
ନ ଥିବ ଚକ୍ଷୁରେ ଦୁନିଆର ଲଭ ଶକ୍ତି;
ଆପଣାରୁ କଲି ଆପଣାର କରି
ରଖିଥିବି ମୋର ମନ ମନ୍ଦିର ପୁରେ,
ମୁଁ ଗୋ ଚାହିଁ ଖାଲି ବନ୍ଧନ ତୁମ ତୁଲେ !

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତିରେ ବୁଲୁଥାଏ ଯେବେ ଚଟିମା ସିକତା ମାଡ଼ି,
 ଧୂସର ପାହାଡ଼ ଚଢ଼ି ଶୁଭୁଥାଏ,
 ଚନ୍ଦ୍ରବାଳର କରୁଣା ବିରହ ବାଣୀ
 ମରମେ ମରମେ ବନ୍ଧା ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀ;
 ଜଣେ ଜଣକରେ ଲେଉଟାଇ ଆକୁଳେ,
 ଜଣେ ଜଣେ ପାଇଁ କେତେ ନାହିଁ ଝୁରେ !
 ସେଇପରି ମୁହଁ ଝୁରି ହେଉଥିବ,
 ନୀରବେ ତୁମର ଲାଗି,
 ଯହିଁ ଚାହିଁଥିବ, ତୁମର ସ୍ବରୂପ-
 ଉଠିବ ନୟନେ ଜାଗି;
 ମୁଁ ଗୋ ଚାହିଁ ଖାଲି ବନ୍ଧନ ତୁମ ତୁଲେ;
 ଥାଏ ପଛେ କାହିଁ ସୀମାହୀନ ବହୁ ଦୁରେ ।

ବନ୍ଧନ କର ! ବନ୍ଧନ କର ! ବନ୍ଧନ କର ମୋରେ,
 ତୁମ ଅନ୍ତର ଅନ୍ତର-ତମ ଡୋରେ;
 ଆକାଶ ଧରଣୀ ପ୍ରତି ରେଣୁ ସହ,
 ସେଇ ବନ୍ଧନ ଜାଗୁ ଅହରହ,
 ବନ୍ଧନ କର ! ବନ୍ଧନ କର ! ଡାକେ ମୋ କୁଟୀର ପୁରେ,
 ମୁଁ ଗୋ ଚାହିଁ ଖାଲି ବନ୍ଧନ ତୁମ ତୁଲେ;
 ଥାଏ ପଛେ କେଉଁ ସୀମାହୀନ ବହୁଦୁରେ !

— — —

ଟିକିଏ ପରଶା

ଟିକିଏ ପରଶା ମୋ ପାରିତ ଯେବେ ଜାଣି
 ସେ ଟିକ ସବୁ ମୋର ଧରାରେ ଆଗୋ ରାଣି !
 ପରଶା ତଳେ କେଉଁ ଅଜଳ ପାରାବାରେ,
 ଉମ୍ ଟିଏ ଯେବେ ମୋ ଲାଗି ଉଠି ପାରେ,
 ସେଥିରେ ପାଇବି ମୁଁ ସକଳ ସାଧନାର—
 ସରଗ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ—ବିପୁଳ ସମ୍ଭାର !

ଜୀବନ ପଥ ପରେ କେ କେତେ ଯିବେ ଆସି
 ପାରିବେ ନାହିଁ କେହି ଏ ହିଆ ଉଲ୍ଲାସି,
 ନୟନ ତଳୁ କେତେ ଅଶ୍ରୁ ଯିବ ବୋହି,
 ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ କେ ପାରିବେ ନାହିଁ ଧୋଇ;
 ତୁମର ସମ୍ପଦ ନଦେଇ ଦେଲ ଯାହା,
 ନିଃସ୍ୱ ପଥେ ମୋର ହେବ ସେ ଚର ସାହା !
 ଟିକିଏ ପରଶ ମୋ ପାରିତ ଯେବେ ଜାଣି
 ସେ ଟିକ ସବୁ ମୋର ଧରରେ ଆଗେ ରଖା !

—*—

ତୁମ ତୁଲେ

ତୁମ ତୁଲେ ଦେଖନ୍ତି ମୁଁ ନବ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ
 ତୁମ ତୁଲେ ବୁଲନ୍ତି ମୁଁ ବିଲ ବନ ପାହାଡ଼ କନ୍ଦର,
 ତୁମ ତୁଲେ ହସି ଖେଳି ଯାଆନ୍ତି ସଞ୍ଚରି
 ଜ୍ୟାସ୍ତ ପାରାବୀରେ,
 ତୁମ ତୁଲେ ଶୁଣନ୍ତି ମୁଁ ବିହଗର ମଧୁ କଣ୍ଠ ତାନ,
 ତୁମ ତୁଲେ ଏଇ ଶ୍ୟାମ ବନ ବୁଝି ତଳେ
 କରନ୍ତି ମୁଁ ମଧୁ ଆଳାପନ !

ତୁମ ତୁଲେ ବସି କେଉଁ ସୁନେଲି ସଞ୍ଚାରେ
 ଝରଝର ଶ୍ୟାମ ଘାସ-ଶେଯେ,
 ଶୁଣନ୍ତି ମୁଁ ନଈ କଳତାନ,
 ତୁମ ତୁଲେ ଆକାଶର ଏଇ ମହାମାଳିନୀରେ
 ଯାଆନ୍ତି ମୁଁ ମିଶି
 ତୁମ ତୁଲେ ଏଇ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମେଘମାଳେ
 ଉଠନ୍ତି ଉଲ୍ଲାସି ।

ତୁମ ତୁଲେ ସାଗର ବେଳାରେ ବସି
 ଦେଖନ୍ତି ମୁଁ ସୀମାହୀନ ମାଳତୀମି ଲୀଳା
 ତୁମ ତୁଲେ ଟିପି ଟିପି ଗୋଧନ ଟିପାର
 ଯେ ଅବୋଧ ମଧୁବୋଳା ବାଣୀ
 ଶୁଣନ୍ତି ମୁଁ କାନ ପାତ,
 ଆହୁର ମଧୁର କେତେ ଲଗୁଥାନ୍ତା ରାଣୀ !

ତୁମ ତୁଲେ ବସି କେଉଁ ଗଛ ଛାଇ ତଳେ
 ବିତାଇ ଦିଅନ୍ତି ସଖି ! ଘାସୁ ଦି ପ୍ରହର
 ସୁଦୂରୁ ସୁରଣ ଧରି ମଦର ମଳୟ
 ବହି ଆସୁଥାନ୍ତା ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳ ଅଥୟ !
 ସୀମାହୀନ ରୂପରସ ଗାନର ମହା ସ୍ବପ୍ନ ପୁଣ୍ୟ
 ଏ ବିରାଟ ବସୁନ୍ଧରା ପରେ
 ସମସ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୋର ତୁମ ତୁଲେ—
 ନେବାକୁ ବିତାଇ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ହୃଦୟର ସାଥୀ ବିନେ, ବନ୍ଧୁ ବିନେ
 ଜୀବନର ମିଠା କାହିଁ ଦୁଏ ଅନୁଭବ ?
 କେଡ଼େ ପ୍ରାଣହୀନ ଲଗେ—
 ବ୍ୟୋମ ବସୁନ୍ଧରା ଭରି
 ଯେତେ ଯେତେ
 ଆନନ୍ଦର ଅମୃତର ଛବି ! !

ଆପଣାର କର ମତେ

ବୁକୁତଳ କଥା ରହିଲା ଏ ବୁକୁତଳେ,
ତମେ ଚାଲିଗଲ ପଦ ଚାଲି ତରତରେ ।
ଗୁଣି ରହିଲି ମୁଁ ଗୁଡ଼କ ପକ୍ଷୀଟି ପରି;
ଥରେ ହେଲେ ମୋରେ ଗୁଣିବ ଗୋ ! ଅପସରି;

ଏ ସରସୀକୂଳେ ତୁମ ପଦ ସଞ୍ଚାର
ମରମେ ଫିଟାଏ ପୁଲକର ପାରିବାର,
ସନ୍ଧ୍ୟା ଯେ ହେଲା ଦ୍ଵିତୀୟା ଚନ୍ଦ୍ର ବୁଡ଼େ,
ଆଉ ଦେଖିଲିନି ଆଜି ଏ ସରସୀ କୂଳେ;

କାଲି ତ ଆସିବ କାଲି ମୁଁ ରହିବି ଗୁଣି,
ତୁମର ମୁହଁର ପଦଏ ବଚନ ପାଇଁ,
ମୋରେ ଯେବେ ହସି ସରମେ କହିବି ବାଣୀ
କୋଟି ଉଲ୍ଲାସେ ଡାକିବି ହୃଦୟରାଣୀ

ମୋ ମନ ଭିତରେ ତୁମେ ଗୋ ଜଳୁତ ବାଳା
ପଶ୍ଚିମ ନଭେ କି ଅବା ସାନ୍ଧ୍ୟ ତାର !
ତୁମର ନୟନେ ନୟନ ମୁଁ ବାରେ ଭରି
କହନ୍ତୁ ସଖି ! ମୁଁ ନୁହେଁ କି ତୁମ୍ଭର ?

ତୁମର ପାଇଁ ମୁଁ ଜୀବନ ସାରଟି ଗୁଣି
ମୋର ଯାଧନାରେ ସିଦ୍ଧି ଯେ ଆସିନାହିଁ,
ତୁମେ ଯେବେ ମୋରେ ନିଠୁରେ କରିବ ଦୂର
ଆସୁଥିବ ପ୍ରତି ନିତି ଏ ସରସୀକୂଳ ।

ସେ କେଉଁ ସବୁଜ ବୁଝି ଉଡ଼ାଲେ ରହି
ଗୁଣିବି ତୁମର ମାଳ ଭୁଲିତା ଛଇ;
ଦେଖିବି ତୁମର ବଧୂଲି ଅଧରେ ହାସ
ଦେଖିବି ତୁମର କେଶପାଶ ବିନ୍ୟାସ ।

ଶୁଣିବି ହେବାର ସଜ୍ଜିନୀ ତୁଲେ କଥା
ଦେଖିବି ହଲଇ ଚାଲିବାର ଭୁଜଲତା;
ଅଳତା ଚରଣ ମାଳ ଦୁବଦାସେ ପଡ଼ି
ଦେଖିବି କଉଳି ପୁଟାଏ କୁସୁମ କଳି !

ଆମରଣ ରହି କୁମାର ଗୋ କୁମାରକା !
ତୁମର ରୂପର କରବଇଁ ମୁଁ ଜାଣିକା,
ମୋ ଦେହ ତୁମର ଦେହର ପରଶ ମାଗେ
ମୋ ଆଖି ତୁମର ରୂପ ଚାହିଁ ଅନୁରାଗେ ।

ଅନ୍ତର ଚାହିଁ ଅନ୍ତରେ ତବ ତଳି
ପୁଟିବାକୁ ସଜ ବିକଟ କମଳ ଭଳି;
ଧରଣୀ ଆକାଶ ଲକ୍ଷ ସୁଷମା ମେଲେ
ରହିବାକୁ ଲେଡ଼େ ତୁମର ପ୍ରଣୟ ଖେଳେ ।

ଏ ମାଟି ଉପରେ ତୁମର ଜୀବନ ସହ
ନିତି ମୋ ହୃଦୟ ନା, ଆ ନୁଆ ପରିଚୟ;
କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟି କେତେ ଯେ ଝୁଲଇ ନାହିଁ
ଏ ଭଳି ଫୁଲ ମୁଁ ନୟନେ ଦେଖିବି କାହିଁ ?

ପଲ୍ଲୀ-ବାଳିକା ଅର୍ପୁ ସୁକୁମାର ସତ !
ବୁଝି କି ପାରିବ କବିର ବେଦନା ଅତି ?
କୁଟୀର ଭିତରେ କବି ଯେ ତୁମର ପାଇଁ
କେତେ ଶ୍ଳାଘାଏ ଦିନ ନାହିଁ ରାତି ନାହିଁ ।

କବି ମୁଁ ଲେଡ଼େ ନା ଧନ ମାନ ବଇଭବ,
କବି ମୁଁ ଚାହିଁ ନା କ୍ଷମତାର ଗଉରବ ।
ଚାହିଁ ମୁଁ ଖାଲି ସପନ ଦୋଳାରେ ଦୋଳି
ପୀରତି କୁସୁମ ନିତି ଯାଉଥିବି ତୋଳି ।

ଗୋପନେ ଗୋପନେ ତୁମରେ ମୁଁ ଭଲପାଏ,
 ପଥେ ତୁମ ପାଦ ପଡ଼ିଥାଏ ଯେଉଁ ଯାଏ,
 ସେ ପଥ ମାଟି ମୁଁ କପାଳେ ଢଳକ କରି,
 କି ସରଗଣିଶ ଅନ୍ତରେ ନିଏ ଭରି !

ଯିଏ ଯାହା କହୁ ଯିଏ ବା ଯେ ଭଳି ଚାହୁଁ ।
 ମୁଁ ତ ଲେଡ଼େ ନାହିଁ ସାଧୁକି କା ତୁଲେ ଦାଉ ।
 ମୁଁ ଗୋ ବସି ଖାଲି ସପନ ଜଡ଼ିତ ରଥେ
 କହୁଥିବି ସଖି ! ଆପଣାର କର ମତେ !

ଛାଡ଼ିଦେଲ

ସାଥୀ କଲି, ବନ୍ଧୁ କଲି, କଲି କେତେ ଆପଣାର,
 ତାଳିଦେଲି ବୁକୁ କାଟି ତୁମ ପାଇଁ ରକ୍ତଧାର;
 ଦିନ ଦିନ ଧରି କଲି ତୁମ ମଧୁ କଳପନା,
 ତୁମେ ମୋର କେଡ଼େ ବଡ଼ ମୋ ବନ୍ଧୁ କାହାକୁ ଜଣା ?
 ଏତେ ମୁଁ ନିଜର କରି ସଂପି ଦେଲି ମୋର ପ୍ରାଣ
 ମତେ କିନ୍ତୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ସାୟାହେ ମୁଁ ବୁଲୁଥିଲେ ବିଲ ବନ ସରକତେ
 ତୁମକୁ ହିଁ ଘାଟୁଥିଲି କେଜାଣି କାହିଁକି ସତେ !
 କଳ୍ପନାରେ ତୁମ ତୁଲେ ହେଉଥିଲି କେତେ କଥା,
 ହରି ନେଉଥିଲି ମୋର ସମ୍ପଦ ଯାବତ ବ୍ୟଥା ।
 ବୁଝୁଥିଲି ତୁମେ ମୋର ଏକମାତ୍ର ବରଦାନ,
 ମତେ କିନ୍ତୁ ଛାଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ତୁମକୁ କେ ନିନ୍ଦା କଲେ ପାରୁତ ନ ଥିଲି ସହ,
 କରୁଥିଲି ପ୍ରତିବାଦ ଅସୀମ ସାହସ ବହୁ ।

ତୁମକୁ କେ ଶ୍ରେଷ୍ଠକରି ଧରିଲେ ଧରଣୀ ଆଗେ,
ଦୁଃସହ ବେଦନା କିମ୍ପା ମୋର ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଜାଗେ !
ମତେ ଭଲ ଲଗୁଥିଲା ତୁମର ସମସ୍ତ କାମ
ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ ।

ତୁମେ ଯେବେ ବୁଲୁଥିଲ ଏ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତର ପରେ,
ତୁମେ ଯେବେ ଗାଉଥିଲ ଗୀତ ମଧୁଭର ସ୍ଵରେ,
ତୁମେ ଯେବେ ହସୁଥିଲ କେବେ ମନ ବିନୋଦନେ,
ତୁମରେ ଭଲେକି ମୁହିଁ ରହୁଥିଲ ବହୁଷଣେ,
ମୋ ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ ନିତ୍ୟ ଜାଗୁଥିଲା ତୁମ ନାମ,
ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ଅସୀମ ଜନତା ମେଲେ କେଉଁ ମେଲା ମଉଛବେ,
ଯେବେ କାହିଁ ବୁଲୁଥିଲ ସାଥୀ ଜନ ତୁଲେ କେବେ,
କାହିଁରେ ନିମେଷ ପାଇଁ ଲଗୁତ ନ ଥିଲା ମନ,
ମୋ ଆନନ୍ଦ ତୁମକୁହିଁ କରିବାରେ ଅନେଷଣ !
କହୁଥିଲ ତୁମ ବିନେ କାହିଁରେ ନାହିଁଛି ପ୍ରାଣ,
ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଆକାଶ ତଳେ ବାସନ୍ତୀ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସଖି !
ବୁଲୁଥିଲେ ତୁମରେ ମୁଁ କିମ୍ପା ଥାଏ ମନେ ରଖି,
ତୁମ ତୁଲେ ବୁଲିବାକୁ ବନ ବିଲ ଏ ପ୍ରାନ୍ତର
କେତେ ଥର ଛନ ଛନ ହୋଇନାହିଁ ଏ ଅନ୍ତର !
ସେ ସବୁ ସ୍ମୃତିରେ ଆଜି ନାଚିଯାଏ ତୁମେ ଜାଣ ?
ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ମୋ ଦରିଦ୍ର ନେତ୍ରେ ଯେବେ ଲୁହ ହୁଏ ଛଳଛଳ,
ବିଷତ ହୋଇ ମୁଁ ଯେବେ ପଡ଼ିଥାଏ ଧରତଳ,
କେହି ଯେବେ ନ ଆସନ୍ତି ନିମିଷେ ମୋହର ପାଇଁ;
ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଏ ତୁମରେ ମୁଁ ଦେଲେ ଚାହିଁ ।
ତୁମ ଲଗି ମୋର ଥିଲା କେତେ ଯେ ମନର ଟାଣ !
ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ତୁମେ ମୋର ବୋଲି କେତେ ଗଦା ଆଉ ଗଉରବ
 ଦିନ ଦିନ ଧରି ମୁହିଁ କରୁଥିଲି ଅନୁଭବ !
 ଶୋଚନା ନ ଥିଲା ମୋର ଖାତିର ନ ଥିଲା ତଳେ,
 ଯେତେ ବାଧା ପାଉଥିଲି ନିଶିଳ ଏ ଧରଣୀରେ,
 କେସନେ ଏ ସବୁ କିଛି କଲ ନାହିଁ ଅନୁମାନ ?
 ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ମନେପଡ଼େ ତୁମେ ଦିନେ ବସଣ୍ଟ ବଦନେ ସହି !
 ତୁମର କୁଟୀର ଦ୍ଵାରେ ଉଦ୍ଘା ହୋଇଥିଲା ରହି
 ପରୁରଲି କିଆଁ ଦୁଃଖ ? କିଛି କହିଲନି କାହିଁ,
 ସେଇ ଦିନଯାକ ମୁହିଁ ସତେ ଅଳ୍ପ ଛୁଇଁ ନାହିଁ,
 ଏତେ ଏତେ ମନତାର ସବୁ ହେଲା ଅବସାନ
 ମତେ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ମୋର ତ ହେଉଛି ମନେ ଦିନେ ହେଲେ ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ
 ପରାଣେ ଆଦାତ ତବ ଦେଇ ନାହିଁ କେତେବେଳେ;
 ସବୁବେଳେ ତୁମେ ମୋର ଏକାନ୍ତ ହିଁ ଆପଣାର
 ସବୁବେଳେ ତୁମ ଦିନେ କେ ଅଛି, ଏ ଅଭାଗାର ?
 ମୁଁ କିମ୍ପା ତୁମର ନେତ୍ରେ ହେଲି ମିଥ୍ୟା ହେଲି ଭ୍ରମ ?
 ମତେ କିମ୍ପା ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ ।

ତୁମ ପଥେ ଆଉ ମୁହିଁ ପଥକ କି ହେବି ନାହିଁ ?
 ତୁମର ଅନ୍ତର ସୁଧା ଆଉ ଖୋଜିବନି କାହିଁ ?
 ଆଉକି ରୁହିବି ନାହିଁ ତୁମରେ ମୁଁ ବାରବାର
 ତୁମ ମୋ ବନ୍ଧନ ସତେ ହୋଇଯିବ ଗୁରୁଖାର !
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ରୁହିଁ ଖାଲି କହୁଥିବି ମୋର ପ୍ରାଣ
 ମତେ କିମ୍ପା ଗୁଡ଼ିଦେଲ କର ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !

ଏ ପାଖେ ଓ ସେପାଖେ

ମୁଁ ତୁମକୁ ଚାହିଁ ଆଜି ଚାହିଁ ତ ପାରିଲି ନାହିଁ
କଥା ପଦେ କହିବାକୁ ସାହସ ବା ହେଲୁ କାହିଁ ?
ମୁଁ ତୁମର ପାଖେ ପାଖେ ଦୂରର ଥିଲୁ ପରି ଲାଗେ,
ତୁମ ପାଇଁ ଓଠ ତଳୁ ହସଟିଏ ନାହିଁ ଜାଗେ !

ତୁମେ ମଧ୍ୟ ମଥା ପୋତି ମଉନେ ରହିବ ଏକା,
ଭରସି ମୋ ପାଖେ ପଶି ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ ଦେଖା !
ମନେ ମନେ କେତେ ରାଗ ଉଠାଇ ଯାଇଛି କାହିଁ
ମିଶିବାକୁ, ଲେଡ଼ି ହେଲେ ମିଶି ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ !

ମୁଁ ତୁମର ପାଖେ ପାଖେ ଆଡ଼କରି ଚାହିଁ ବୁଝେ
ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହଟିଏ ତଳି ତଳି ଯେବେ ବୁଝେ
ଅଜଣାରେ ପୋଛିଦିଏ, ଫେଇ ମୋ ବସନ କାନି,
ତୁମେ ମୋରେ ବୁଝିଲାନି ଜୀଅନ୍ତାରେ ଦେଲୁ ହାଣି !

ମୁଁ ତୁମରେ ଯେତେ ଚାହେଁ ସେତେ ମୁହଁ ପୋତି ଦିଏ,
ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ତୁମର ନୁହେଁ ଆଉ ବା ଇତର କିଏ !
ତୁମେ ବୋଧେ ମନେ ମନେ ଲେଡ଼ି ହେଉଥିବ ମତେ
ଅମୃତ ପ୍ରଲେପଟିଏ ଦେବାକୁ ମୋହର କ୍ଷତେ !

କିଛି ତ ପାରୁନ କର, ବସିବ ତୁନିଟି ହୋଇ,
ନେତ୍ର ସ୍ଥାନୁ ଥିବ ଥିବ ଲୁହଟିଏ ଆସେ ବୋହି !
ସେ ଲୁହ ଟିକକ ପୋଛି କହିବାକୁ ପଦେ କଥା
ଭରସି ପାରୁନି ମୁହଁ ଲାଞ୍ଜି ଆସେ ମୋର ମଥା !

ବିରାଟ ଏ ଧରଣୀରେ କିଏ କି ଜାଣିଲୁ ହେଲେ ?
ତୁମ ମୋ ଭିତରେ ଯେଉଁ ବାଧାଟିକି ଆସି ଖେଳେ !
ତୁମେ ଜାଣ, ମୁଁ ଜାଣେ କି ଅଛି ଭାଲେଣି ଆଉ ?
ତୁମ ଦେହ ମନେ ମୋର ଦେହ ମନ ମିଶିଯାଉ !

ଅବା ଆମେ ରହିଥିବା ଏଇପରି କାଳ କାଳ
ବେନି ପାଇଁ ବେନି ନେହୁଁ ବହୁଥିବ ଲୁହଧାର !
ମିଶିବାକୁ ଲେଡ଼ି ହେଲେ ମିଶି ପାରୁଥିବା ନାଇଁ,
ବିଚି ଯାଉଥିବ ଦିନ ପରସ୍ପର ଚାହିଁ ଚାହିଁ !

ଆକାଶ ଅବନୀ ଭରି ଯେତେ ଶିଶୁ ବଢ଼ିବ,
ପାରୁତ ନ ଥିବା କରି ତିଳେ ହେଲେ ଅନୁଭବ ।
କନକ ତପନ ଉଇଁ ମୁହୂର ଶିଖରୀ ଶ୍ରାବେ,
ଯାଉଥିବ ସଞ୍ଜି ବୁଡ଼ି କେଉଁ ଦୂର ପର ପାରେ ।

ବହୁ ଯାଉଥିବ ନନ୍ଦି ତାର ପ୍ରତି କଳତ୍ରାନେ
କି ମଧୁମୋହନ ଶିଶୁ ଫୁଟୁଥିବ କେତେ ଆନେ;
ଫେରୁଥିବେ ଗୋରୁଗୋଠ ବଣ ପାହାଡ଼ର ଦାଡ଼େ,
କାକ କୋକିଲର ଗୀତ ଖେଳୁଥିବ ଚାରିଆଡ଼େ ।

ରୂପେଲି ଜୋଛନା ତାଳି ଉଇଁ ଆସୁଥିବ ଜହ୍ନ,
ମାଲତୀ ମରୁଆ ଫୁଟି ଦିଶୁଥିବ ଛନ ଛନ;
ତଟିମା ସିକତା ଶେଷେ କଅଁଳ ପବନ ବହି,
କା' ପରାଣ୍ ଅବସାଦ ହରି ନେଉଥିବ କାହିଁ ।

ଏ ମଧୁ ସଂପଦ ମେଲେ ତୁମେ ମୁହିଁ ଦୁଇଜଣ
କେସନେ ପାରିବା ରହି ଏକା ଏକା ପ୍ରତିଷ୍ଠା !
ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟା ଆଉ ଥରେ ହେବା ନାହିଁ ଉଚ୍ଚାଡ଼କ ?
ସେ'ଦିନର ରାଗରିସା ସବୁବେଳେ ଥିବା ରଖି ?

ମତେ ଚାହିଁ ଦୁସିଦିଅ, ମୋ ଲୁହରେ ତୁମ ଲୁହ
-ମିଶାଇ, ସୋହାଗଭରେ ମୋରେ ପଦେ କଥା ଚୁହ !
ମୋହନ ପରଶ ଦିଅ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗ ଦେଇ ଡାଳି
ଯେତେ ଯା' କାଳିମା ସବୁ ଦୂରେ ଦୂରେ ଯାଉ ଚାଲି !

ଚାହିଁ ମତେ ଭଲ କରି, ପୁଣି ସେ ସେନହ ମାୟା
ଜାଗୁ ତମ ବୁକୁ ତଳେ, ଆଗ ପରି ଥିଲୁ ଯାହା !

ହସି ଖେଳି ଆସ ଚାଲି, ହସାଅ ଖେଳାଅ ମତେ,
କି ବାଧା ବନ୍ଧନ ଅଛି, ମୋ ଲାଗି ତୁମର ପଥେ ?

ଜୀବନର ବାଣୀ ତାନ ମୋ ପାଇଁ ଫିଟାଇ ଦିଅ !
ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ବିଦ୍ୟୁତର ମୋହନ କମ୍ପନ ଦିଅ !
ଡାକ ସାଥ, ଡାକ ସଖା, ଡାକ ମୋର ପ୍ରିୟତମ
ଏତେ ଦିନେ ତୁମ ମୋ'ର ହେଲୁ ମଧୁ ସମ୍ମିଳନ !

ଆସ ତମେ, ପାଖେ ବସି ପୋଛି ଦିଏଁ ଲୁହ ଧାର,
କାନ୍ଦି ନିଏଁ ବୁଦ୍ଧତଳେ ଥିବ ସେ ଟିକକ ଭାବ;
ପ୍ରାଣ ଖୋଲି କହେ କଥା ତୁମ ପାଖେ ଏତେ ଦିନେ
ଏତେ ଦିନ ରହିଥିଲେଁ ତୁମେ ମୁହିଁ ଭିନେ ଭିନେ ।

ତୁମେ ମୁହିଁ ଧରଣୀରେ ହୋଇ ହାତ ଧରାଧରି,
ବାହି ନେବା ଆମର ଏ ଦରଦ୍ର ଜୀବନ ତରା !
କୂଳେ କୂଳେ ପଥ ଘାଟେ, ଫୁଟ ଦୁଃଖ ଗଉରବ
ଚାଲୁଥିବା କରି କରି ନିତି ଦିନ ଅନୁଭବ !

ମୁହିଁ ଥିଲେ ତୁମ ପାଖେ, ତୁମେ ଥିଲେ ପାଖେ ମୋର,
ତୁମ ମୋ ଭିତରେ ଥିଲେ-ସେନେହ ସୋହାଗ ଡୋର,
କିବା ଦୁଃଖ କି ଭାଲେଣି ଅଛି ଏ ଧରଣୀ ଘରେ ?
ହସି ହସି ଚାଲୁଥିବା ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପରସ୍ପରେ !

ସୁନ୍ଦର ଆକାଶ ଏଇ ସୁନ୍ଦର ଧରଣୀ ତଳ,
ସୁା ଭିତରେ ହସି କମ୍ପା ନ ଚାଲିବା ନିରନ୍ତର ?
କଥା କହ, କଥା କହ ଜୀବନର କଥା କହ !
ପ୍ରାଣ ପୂର୍ବ କରି ମତେ ଆଉ ଥରେ ଚାହିଁ ରହ ?

କେତେ କଷ୍ଟ କେତେ ବାଧା ଆସିବ ଧରଣୀ ପରେ,
ସବୁ ସହିଯିବ କିନ୍ତୁ ସହି କି ପାରିବି ଥରେ ?

ତୁମେ ଯେବେ ନ ଚାହିଁବ ଚାଲିଯିବ ପର କରି
ଚରନ୍ତନ ମୋ ନୟନେ ଲୁହ ଉଠୁଥିବ ଥର ।

ଭୁଲିଗଲ ସବୁ ବାଧା ଭୁଲିଗଲ ସବୁ ତମେ !
ନା, ଆଉ ରହିବ କିଛି କହ ମତେ ଏଲକ୍ଷଣେ,
ହାତ ଧରି ମାଗିନେବି ସବୁ ଦୋଷ ଅପରାଧ
ନ ରହୁ ଜୀବନେ ଆଉ କିଛି ଦୁଃଖ ପରମାଦ,

ଗୋଲପ କଳିକା ପରି ଫୁଟି ଉଠ ଆଉ ଥରେ,
ଖେଳାଇ ମୋହନ ଗଛ ତଳ ପଡ଼ି ବୁକୁ ପରେ ।
ଜୀବନ୍ତ ସୁନ୍ଦର କରି ପୁଣି ମତେ ଦିଅ ଗଢ଼ି;
ପଥ ପ୍ରାନ୍ତେ ପଡ଼ିବି ମୁଁ ମୁମୂର୍ଷୁ ପଥକ ପରି !

—*—

ଏ'ପଥେ

ଏ ପଥେ ଆସଇ ନିତି, ନିତି ମୁହିଁ ଏ ପଥେ ଆସଇ ଚାଲି,
ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳେ ନିବିଡ଼ ନିଶୀଥେ କେତେ କେତେ କଥା ଭାଳି !
ଉପରେ ନାଚଇ ଉଦାର ଆକାଶ ତଳେ ବହୁଯାଏ ନଈ
ବନ ବିଲ ପଦା କାନେ କାନେ କିବା ମଧୁର ବାରତା କହି
ସବୁଜ କେଦାର ଘାଟେ
ସେଇ ପାହାଡ଼ଟି ସେପରି ରହିବି ମେଘ ଚରିଯାଏ ଶିରେ !

ଏ ପଥେ ଆସଇ ନିତି, ନିତି ମୁହିଁ ଏ ପଥେ ଆସଇ ଚାଲି
ଦେଖଇ ଯିବାର ଏଇ ରାଜପଥେ ସୀମାହୀନ ଲୋକ ଧାଡ଼ି
ଫୁଟଇ କୁସୁମ, ଛୁଟଇ ମଲୟ ଜୋଛନା କରଇ ଲାଳା,
ମୁଗଧ ଚକିତ ସପନେ ରସାଣି ବିଲ-ବନ-ପଥ-ଶିଳା !
ଏଇ ରାଜପଥ ଧାରେ
ଦେଖଇ ତୁମରି ଶୃଙ୍ଗ କୁଟୀର ନୟନରେ ବହୁବାରେ ।

ଏ ପଥେ ଆସଇ ନିତି, ନିତି ମୁହିଁ ଏ ପଥେ ଆସଇ ଚାଲି,
ମରମେ ମରମେ ଅଙ୍ଗତର କେତେ ସୁମଧୁର ସ୍ମୃତି ଭାଳି;
ତୁମେ ନାହିଁ ଆଜି ଅଛି ଏ କୁଟୀର ଅଛି ଏ ପାଦପ ଲତା,
ପାହାଡ଼ର କାନେ ନନ୍ଦ କଳକଳେ କହିଯାଏ କେତେ କଥା !

ଏ ସବୁରେ ମୋର ମନ

—ବୁଡ଼ି ରହି କିବା ସପନ ଦେଖଇ ସୁନ୍ଦର ଅନୁପମ !

ଏ ପଥେ ଆସଇ ନିତି, ନିତି ମୁହିଁ ଏ ପଥେ ଆସଇ ଚାଲି;
ଜାଣେନା କି ଅବା ଅଜଣା ବ୍ୟଥାରେ ବୁକୁଚଳ ହୁଏ ଘାରି ।
ମନେ ପଡ଼ି ତୁମେ, ମନେ ପଡ଼ି ମୋର ଆଗୋ ସୁନ୍ଦର ବାଳା,
ତୁମର ବିହନେ ଛଳ ଛଳ ହୁଏ ନୟନେ ଅଶ୍ରୁ ଧାର;

ଶୂନ୍ୟ କୁଟୀରେ ଚାହିଁ,

କେତେ ଚାହିଁ ରହେ, ଫେରିବାକୁ ମୋର ଚରଣ ତଳଇ ନାହିଁ !

ଏ ପଥେ ଆସଇ ନିତି ନିତି ମୁହିଁ ଏ ପଥେ ଆସଇ ଚାଲି,
ପ୍ରତି ପଦପାତେ ତୁମର ସ୍ମରଣ ମନେ ମନେ ଯାଏ ଭାଳି ।
କେତେ ଡାକୁଥିଲ ଆପଣାର କର ପ୍ରିୟତମ ପ୍ରିୟତମ !
ତୁମେ ମୋରେ ସତେ ସେନେହ ଦିଅ କି ସୁନ୍ଦର ଅନୁପମ !

କେତେ ମୋର ହାତ ଧରି

କହିଥିଲ ମୋରେ ଭୁଲିଯିବ ନାହିଁ ଦିନେ ହେଲେ ପର କରି !

ଏ ପଥେ ଆସଇ ନିତି ନିତି ମୁହିଁ ଏ ପଥେ ଆସଇ ଚାଲି,
ତୁମର କୁଟୀରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଯାଏ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଫେରେ ଖାଲି,
ପୃଥିବୀରେ ଯଦି ଅମୃତ ପୁର ମୋହ ପାଇଁ ଥାଏ ରହି,
ଏଇ ସେ କୁଟୀର, ଏଇ ସେଇ ଭୂଇଁ ଅନ୍ତର ଉଠେ କହି ।

ଏ ସାରା ଜୀବନ ଧରି

ଏ ଭୂଇଁରେ ମୁହିଁ ଭଲ ପାଉଥାଏ ମୋର ଅନ୍ତର ଭରି !

ମୋ ପାଇଁ

ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି ପାହାଡ଼ ବନ
 ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି କେଦାର ମାଳା,
 ମଳୟ କେଉଁଠି ଆସୁଛି ବହୁ,
 କୋଇଲି କେଉଁଠି ମେଲିବ ଧାର !
 ଶାନ୍ତ ସବୁଜ ମୁକ୍ତ ଶୋହା
 ଗିରି ବନ ଦେହ ପଡ଼ୁଛି ଝରି,
 ଯୁଆଁଡ଼େ ଟିକିଏ ପକାଏ ଆଖି
 ଆନନ୍ଦେ ଉଠେ ମରମ ଭରି !

ଏ ମୋହନ ଶିଶୁ ମେଲେ ମୁଁ ଆଜି,
 ଗୋଳି ହୋଇଯାଏ କାହାର ଲାଗି !
 କାହାର ମୁଖ୍ୟ ମମତା ଟିକି
 ଏ ମରମେ ମୋର ଉଠଇ ଜାଗି !
 ଦୂର ବହୁଦୂର ଅଜଣା ମାଟି
 ପ୍ରତି ଧୂଳିକଣା କି ଫୁସୁ ଲାଗେ !
 ଆଗକୁ ଯେବେ ମୁଁ ପକାଏ ପାଦ,
 ବାଟ ସରି ଆସେ କି ଅନୁରାଗେ !

ଏ ଗଛ ସେ ନଈ ଏ ବିଲ ହିଡ଼ି
 ସେଇ ବଣଗୋଦା ପାହାଡ଼ ଘାଟି
 ଏ ଗାଆଁ ଗୋହରୀ ସେ ଗାଆଁ ତଳ,
 ଲଗୋ ମୋର କିବା ମରମ ସାଥୀ;
 ଯେତକ ମୁଁ ଚାହେଁ ସେତକ ମତେ
 ଆପଣାର ପରି ଲଗଇ କିଆଁ ?
 ହାଇରେ ଯେଉଁଠି ସେନେହ ଥାଏ
 ଲାଖି ଲାଖି ସେଠି ଯାଏ, ଏ ହିଆ !

କେତେ ମୁଁ ଏ ବାଟେ ଚାଲିନି ସତେ !
 ଏବେ ବି ଚାଲୁଛି କାହାର ପାଇଁ,
 ଟିକିଏ ବିଜାର ଲଗୁନି, ଚାହେଁ
 ଚାଲୁଥିବ ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ !

ସୁଦୂର ମାଟି ଏ ଅଜଣା ମାଟି,
କେଉଁଠି ମୋର କେ ରହିଛ କାହିଁ ?
କାହାର ଟିକକ ପରଶ ଲାଗି
କେତେ ଅମୃତ ପାରୁଛି ପାଇ !

ପାଖ ହୋଇ ଆସେ ସେ ପ୍ରିୟ ଭୂଇଁ
ଆଖି ଖେଳି ଦିଶେ ଦୂରରୁ ଏଇ
ଏଇ ବରଗଛ ଯେଉଁଠି କିଏ,
ଛୁଡ଼ି ଅଛି ମୋରେ ବିଦାୟ ଦେଇ ।
ଏଇ ସେ ପୋଖରୀ ପ୍ରଦୁଃଖ
ଯେଉଁଠି ସିଏ ମୁଁ ତୋଳିବୁ ଦିନେ,
ତାରେ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଛି ଆଜି,
କେତେ ନିଃସ୍ୱ ମୁଁ ତାହାର ଦିନେ ।

ମୋରେ ଯେବେ କିଏ ଆଦର କରେ
କରଇ ତାହାର ବନ୍ଧ ତଳ,
ମୋ ଶିରେ ଯେବେ କେ ମୁକୁଟ ଦିଏ,
ଦିଅଇ ତାହାର କନକ କର ।
ମୋ ପାଇଁ ଯେବେ କେ କାନ୍ଦି ଉଠେ,
କାନ୍ଦି ଉଠେ ତା' ବିରାଟ ହିଆ
ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୋ ଖୋଜିଲେ ମତେ
ଖୋଜିବ ସେ ଏକା ମୋହର ପ୍ରିୟା ।

— — —

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଆକାଶ ତଳେ

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଆକାଶ ତଳେ ତୁମେ ମୁହିଁ
ଏକାନ୍ତ ନିଜର ଦୁଇ ଜଣ !
କେତେ ଭଲ ଲାଗେ
ଏଇ ପ୍ରାଣର ବନ୍ଧନ !

ଓଠେ ଓଠେ କି ବଲେଲ ହସ !
 ବସେ ବସେ କି ସେନେହ ମାୟା !
 ଚରଦନ ଚରକାଳ
 ଏ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ତୁମେ ମୁହିଁ
 ବୁଲୁଥାନ୍ତେ ଆହା !

କି ମଧୁର ସ୍ବପ୍ନ ଆମେ
 ଦେଖୁଥାଉଁ ଏଥୁ ଦୁଇଜଣ !
 କି ମହା ବିଚିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି
 ସ୍ବର୍ଗ ତହୁଁ ନୁହେଁ ଏ କି —
 ସୁନ୍ଦର ସୁଷମ !
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷ ତ
 ଆମ ପରି ଏ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ
 ଯାଇଥିବେ ବୁଲି,
 କିଏ କାରେ କହୁଥିବ
 ସତେ କ'ଣ ପ୍ରିୟତମ
 ଯିବ ମୋରେ ଭୁଲି !
 କିଏ କାର ଗଣ୍ଡେ ଦେଇ
 ନିବିଡ଼ ରୁମ୍ଭନ
 କହୁଥିବ — ତୁମେ ମୋର —
 ଅନ୍ତରର ଚିର ଗଣ୍ଡିଧନ ।

ପ୍ରିୟା ମୋର !
 ଶତ ସ୍ମୃତି ବିଜଡ଼ିତ
 ପୃଥିବୀର ଏଇ ପୁଣ୍ୟ ଭୂଇଁ
 ଅମୃତର ସୁନା କାଠି
 ଏ ଅନ୍ତରେ ଯାଏ କେନ୍ଦ୍ରେ ଛୁଇଁ
 କୁମ ମୋହ ଭଳି
 କେତେ ଅନ୍ତରର
 ସ୍ନେହ ଏଥୁ ହୋଇ ନାହିଁ ବୁଣା ?
 ଏ ମାଟି ପବିତ୍ର କେଡ଼େ !
 କି ମହା ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟୀ
 ଲଗେ ପୂର ପ୍ରତି ଧୂଳିକଣା !

ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଅତିହୀନ ସୁନ୍ଦର ଏଇ ମାଟି !
 ଏ ମାଟିର କୋଳେ
 ଆହୁର ସୁନ୍ଦର ଆମେ
 ଜଣେ ଯେବେ ଜଣକୁ ଗୋ ଅନୁଭବେ ପ୍ରାଣେ ।

—୦—

ଯଥେଷ୍ଟ ମୋହର ସେଇ

ଏଇ ମହା ପୃଥିବୀରେ ଆନନ୍ଦର ଉପାଦାନ
 ଏତେ ଏତେ ରହିଅଛି କଳି କି ପାରିବ ପ୍ରାଣ ?
 ଜୀବନକୁ କରିବାକୁ ମଧୁରୁ ମଧୁରତର,
 କା ପାଇଁ କାହାକୁ କିଏ ଗଢ଼ିଛି କି ମନୋହର ।
 ସୁଖ ସମ୍ପଦର ସୁଏ ଭସାଇ ଦେବାକୁ ମତେ,
 କାହାକୁ ଭେଟିଛି ମୁଁହିଁ ମୋ ଦରଦ୍ର ଯାହା-ପଥେ ।
 କାହାକୁ ଚାହିଁଛି ମୁଁହିଁ କରି କେତେ ଆପଣାର,
 କିଏ ମୋ ନୟନେ ଦିଶେ ଅମୃତର ପାରାବାର !
 ଆକାଶ ପୃଥିବୀ କିବା ସ୍ୱପ୍ନବୋଳା ମହାସ୍ଥଳ
 ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଚରକାଳ ଏଇଠି ମୁଁ ଥିବି ପଡ଼ି !
 ଏଇଠି ଏ ବ୍ୟାପକ ବସୁନ୍ଧରା ପରେ ମୋତେ କେହି
 ଭଲପାଏ ବନ୍ଧୁଭାବେ, ଯଥେଷ୍ଟ ମୋହର ସେହି !
 କି ଆନ ସମ୍ପଦ ଲୋଡ଼ା ଯଦି ମୁଁ କା' ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 କଳି କଳତାନ ପରି ଫୁଟି ଉଠେ ଅବିରଳେ !!

—୦—

ଆଜି

ଆମର ଗାଆଁର ମାଜଣା ପୋଖରୀ ଘାଟେ,
ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସେ ସଙ୍ଗିନୀ ସାଥେ;
କଜଳ ବେଣୀରେ ଖୋସି କଦମ୍ବ କଳି
କେତେବାର ତାରେ ଯାଇଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ।

ସେ'ଯେ ଅପରୂପ ସୁନ୍ଦରୀ-ବଧୂ
ଯଉବନ ତାର ଅଧରେ ବୋଲିଛି ମଧୁ !
ମଂଗଳ ଘାପ ପରି ତା' ନୟନ ଦୁଇ
ମାଳ ଭୂରୁଲତା ଲଙ୍ଗେ ଲଙ୍ଗେ ପଡ଼େ ଲଇଁ ।

ପଦେ ସେ କହିଲେ ଅମୃତଗୋଳା ବାଣୀ
କନ୍ଦରା ବାଣୀ ସମାନେ ତା ନାହିଁ ଆଣି ?
ତା' ଓଠ ହସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କି ମାଦକତା
ପରଶେ ଯାହାର ପଥର କହିବ କଥା !

ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ତା' ଗୁହଁଲେ ନିମିଷେ ଥରେ,
ନୟନ ଗୁହେନା ଆନ କିଛି ଜଗତରେ !
ଏଡ଼େ ସେ ଡ଼ଉଲ ଏଡ଼େ ଲବଣ୍ୟମୟୀ
ତାହା ବିନୁ ନାହିଁ ଧରଣୀରେ ଆନ ଛଇ ।

ଦିନେ ମୁଁ ଗୁହଁଲି; ରହିଲି ମୁଁ ଖାଲ ଗୁହଁ,
ତାର ମୋର ଆଉ କଥା ଶୁଣା ହୋଇନାହିଁ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଧରଣରେ ସେ ଯେ ଉବଣୀ ରାଣୀ
ଟିକିଏ ଗୁହଁଲେ ସାର୍ଥକ ଆଖି ବେନି !

ଆଉ ଦିନେ, ସାରା ଆକାଶ ଧରଣୀ ତଳ—
ଲଗୁଥିଲା କିବା ସପନ ରଇନ ଘର;
ତରଳ ଜୋଛନା କୁସୁମ ଗନ୍ଧ ସହ
ଗୋପନେ ଗୋପନେ ଦେଉଥିଲା ପରିଚୟ ।

ଭାଗ୍ୟବାନ ଏ ଦରିଦ୍ର କବି ତାରେ
ଆଉ ନୟନରେ ଚାହିଁଥିଲା ବହୁବୀରେ ।
ନୟନେ ନୟନେ ହେଲା କିବା କଥା କୁହା
ଅଧରେ ଅଧରେ ପୁଟିଲା ହାସର ଶୋହା ।

ପଦ ମଞ୍ଜିରେ ଚମକାଇ ଗଢ଼ିଅଥ,
ରୁଲିଗଲା ଗଜ ଗାମିନୀ କାମିନୀ ସତ;-
ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ରହିଲି ତାହାରେ ଚାହିଁ
ସୁଷ୍ଟା କି ମୋରେ ଗଢ଼ିନି ତାହାର ପାଇଁ ?

ଦିନେ ନିଶୀଥର ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାରେ
ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସମ ପଥ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରୁଲେ
ଧରି ତାର କର-ପଦ୍ମ କହିଲି “ମତେ,
ପଥକ କି ତୁମେ କରବନି ତୁମ ପଥେ ?”

ଟିକିଏ ହସି ସେ ଦୂଃଖ ହୋଇଲା ଠିଆ
ପ୍ରଥମ କରି ମୁଁ ଡାକିଲି ସେ ଦିନ ପ୍ରିୟା ।
ବିଲେଇ ହାସ୍ୟ ଗଲା ଓଠପୁରେ ଖେଳି,
ସେ ଗଲା, ଆସିଲି, ମୁଁ ମୋର କୁଟୀରେ ଫେରି ।

ଆଉ ଦିନେ ଏଇ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ପରେ
ଦେଖା ହେଲା ଅତି ଗୋପନେ ଗୋପନେ ଥରେ,
ଦଶମୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଆସୁଥିଲା ହସି ହସି,
ମତେ ଦେଖି ଠିଆ ହେଲା ସେହି ମଦାଳସୀ ।

ସେ’ଦିନ ମୋରେ ସେ କହିଲା ନମ୍ରଗୀରେ
ପ୍ରାଣର ମଞ୍ଜୁ ବାରତା ଏ ନଈ ଖରେ
‘ତୁମ ତହୁଁ ବଳି କିଏ ମୋ ପକ୍ଷେ ନାଥ ?’
ତା’ କରପଦ୍ମେ ରହିଥାଏ ମୋର ହାତ ।

ମନ୍ଦ ସମୀର ବକୁଳ ଗନ୍ଧ ବହି—
ଆମ ଚଉଦିଗେ ବହୁଥାଏ ରହି ରହି;
ଦଶମୀ ଚନ୍ଦ୍ର ହସୁଥାଏ ଶିର ପରେ
ସେ ମୋରେ କହିଲୁ ‘ତୁମେ ମୋର ମଞ୍ଚା ତଳେ !’

ସେ’ଦିନୁ କେତେ ଯେ ସମୟ ଗଲଣି ଚଳି,
ଆଜି ମୋ କୁଟୀର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ସହଚରୀ ।
କେତେ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଧନ ଆଜି ନେଉ ବାହି,
ସେ ଯେ ଆଜି ମୋର, ମୁହିଁ ଯେ ତାହାର ପାଇଁ ।

ତାହାର ପାଇଁ ଗୋ କୁଟୀରେ ସରଗ ଜାଗେ
ତାହାର ପାଇଁ ମୋ ଜୀବନ ମଧୁର ଲାଗେ,
ସେ ଥିଲେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ସକଳ ବାସନା ମମ,
ତା’ ବିହନେ ମୁହିଁ କେଡ଼େ ଦରିଦ୍ରତମ !!

— — —

ତୁମେ ଓ ମୁଁ

ଜୀବନ ପଥ ପରେ ତୁମେ ଓ ମୁହିଁ,
ଯାଉଚେ ଜଣୁ ଜଣେ ନିବିଡ଼େ ଛୁଇଁ;
ବୁଝୁଛୁ ତୁମେ ମୋରେ,
ବୁଝିବି ମୁଁ ତୁମରେ
ଛୁଲୁ ହୋଇ ଯେବେ ରହିବା କିଏ କାହିଁ,
ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା କେତେ ଗଭୀର ହେବ ନାହିଁ ?

କି ସୁଖ ସମ୍ପଦ ଦେଉଛୁ ତୁମେ ମତେ
ଗୋଟି କି ଗୋଟି ମନେ ପଡ଼େ ଗୋ ଅବରତେ !
ଏତେ ଯେ ଅମୃତ ଦେଉଛୁ ପ୍ରାଣଚରି
ଭୁଲିଲେ ଭୁଲି ନାହିଁ ହୁଏ ସେ ସବୁ ଶିଶୁ;

ଦେଇବ ଯେତେ ଯାହା ତା' ଚନ୍ଦ୍ର ବଳ ତମେ
ଆହୁରି ଦେବା ପାଇଁ ଲୋଡ଼ ଗୋ ଅନୁକ୍ଷଣେ !

ତୁମର ଦାନ ଯାହା ତାହାର ଶେଷ କାହିଁ ?

ତୁମର ଶେଷ ଅଛି,

ତୁମର ଦାନ କେବେ ସରି ତ ଯିବ ନାହିଁ !

ଛୁନ ହୋଇ ଯେବେ ରହିବା କିଏ କାହିଁ,

ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା କେତେ ଗଭୀର ହେବ ନାହିଁ ?

ଜଣକୁ ଜଣେ ଆମେ ନିୟତ ଖୋଜୁଥିବା,
ନ ପାଇ କି ବିକଳେ କେ କାହିଁ ରହିଥିବା !

ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡୁଥିବ ଶ୍ୟାମଳ ଗିରିରୂପେ,
ପାପିଆ ଗାଉଥିବ ଗୀତଟି ବହୁଦୂରେ
ଦୂରରୁ ଦୂରେ ଏଇ ତଟିନୀ ନୀଳ ବେଣୀ,
ବହିଁ ଗୋ ଯାଉଥିବ,

ଅସୀମ ଯୁଗର କି ଅସୀମ ସ୍ମୃତି ଦେନି !

ଏ ପଥଦାଟ ଏଇ ପଲ୍ଲୀ-ବିଲମାଳ

ଥିବ ଗୋ ମୁକୁଳାଇ ସପନ ଭରିଆଡ଼;

ଏ ସବୁ ସମ୍ପଦେ ଛୁନ ହୋଇ ଯେବେ—

ରହିବା କିଏ କାହିଁ

ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା କେତେ ଗଭୀର ହେବ ନାହିଁ ?

ଜୀବନ ଚାହେଁ ଖାଲି ମମତା ବନ୍ଧନ
ଜଣକୁ ଜଣେ ଦେବ ମରମ ଗୋଟି ଭରି,
ଜୀବନ ଚାହେଁ ଖାଲି ଗଭୀର ଆଶ୍ଳେଷ
ଜଣକୁ ଜଣେ ଦେବ ପ୍ରାଣରୁ ବଡ଼ କରି;
ଜୀବନ ଚାହେଁ ଖାଲି ଜଣକୁ ଜଣେ ଏଥୁ
ଅସୀମ ଅନୁରାଗେ ନିୟତ ଥିବ ଚାହିଁ,
ଏ ମଧୁ ସମ୍ପଦୁ ବିରାଟ ସଂପଦ—

ଧରରେ କିଛି ଅଛି ଜୀବନ ଜାଣେ ନାହିଁ,

ଛୁନ ହୋଇ ଯେବେ ରହିବା କିଏ କାହିଁ,

ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା କେତେ ଗଭୀର ହେବ ନାହିଁ ?

ଜୀଇ ଥିଲେ

ଜୀବନର ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ସୁଦୂର ପ୍ରବାସେ ଯେବେ
 ଆସିଲି ମୁଁ,
 ଦରଦ୍ର କୁଟୀର କଣେ ତଥାଗି ତୁମରେ,
 ନୟନର ଚନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ରୁଧାରେ
 କହିଥିଲି ତମେ,
 “ଜୀଇଥିଲେ, ଜୀବନରେ ପୁଣି ଦେଖା ଦେଖି”
 କେତେ କେତେ ଥର ମୁହଁ
 ତୁମଠୁ ବିଦାୟ ନେଇ,
 ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ଯାଇନାହିଁ ଚାଲି !
 ଚାଲି ଏ ଅଙ୍ଗୁଳି,
 କେତେ ଲୁହ ଦେଇନାହିଁ ପୋଛି !
 ଆପଣାରୁ ଆପଣାର କରି,
 ଦେଇନାହିଁ କେତେ ପ୍ରବୋଧନା !
 ଏଥର କପାଇଁ
 ତୁମ ମାଳ ନେସି ପ୍ରାନ୍ତ
 ଶ୍ରାବଣର ବାରିଧାର ପରି,
 ପ୍ରତି ଲୁହବିନ୍ଦୁ ବୋହିବାର ବେଳେ,
 ରହିଲି ମୁଁ ନିବାକ ମଉନ ?
 ଗଲନାହିଁ ହାତ ମୋର
 ଗୋଟିଏ ଚରଳ ଅଶ୍ରୁ
 ପୋଛି ଦେବା ପାଇଁ !

ପଦେ ବାଣୀ
 କହିଲିନି ବୋଧାଇ ତୁମରେ;
 କେମନ୍ତେ ମୁଁ
 କଠୋର ପାଷାଣ ପରି
 ପାଲଟିଲି, ମୁକ୍ତ-
 ପ୍ରାଣହୀନ ଜଡ଼ ?
 ଦେଖିଲିନି

କି ଗୁରୁ ଆଦାତ ବାଜି
 ତୁମ ମର୍ମ ଥଳ
 ହୋଇଯାଏ ଦୁହିଁ;
 ବୁଝିଲିନି
 କାହିଁକି କହିଲ ମତେ
 ଜୀବନରେ
 ଜାଇଥିଲେ ପୁଣି—
 ଦେଖାଦେଖି;
 ତୁମ ପାଖେ ରହିବାକୁ
 କ୍ଷଣେ ଦଣ୍ଡେ ପାଇଁ
 ନିଜକୁ ମୁଁ ନିଜେ
 ଦେଲିନାହିଁ ଲବେ ଅବସର !
 ବୃନ୍ଦରୁ କୁସୁମ କଳକାଟିଏ
 ଛୁନ୍ ଝେଲ ପରି,
 ଛୁନ୍ ହୋଇ; ଆସିଲି ମୁଁ
 ଏତେ ଦୂରେ ତଳି;
 ମାସ ମାସ ପାଇଁ
 ପ୍ରାଣହୀନ ସେଇ ବୃନ୍ଦେ
 ସେ କେଉଁ ସୁଦୂର ଶାଖେ
 ରହିଥିବ, ଏକୃଷିଆ
 ଅନନ୍ତ ଶୂନ୍ୟକୁ ଚାହିଁ;
 ଦିନ ଦିନ ଧରି,
 କାହାକୁ ଅନାଇ,
 ଓଠେ ତବ ଉକୁଟି ଉଠିବ ହାସ ?
 କା ଆଶ୍ରେଷେ
 ବୁକୁତଳ ଉଠିବ ଉଲ୍ଲସି ?
 ହୃଦୟର ଦୁଃଖ
 ଗଭୀର ଗଭୀର ହେଲେ
 ଯିବ କାହା ହୃଦୟ ରପଣି ?

ମନୁଷ୍ୟ ମୁଁ ?

ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର ତଳ

ମତେ ଧରି କାନ୍ଦୁଅଛି, ବସନ୍ତା ହରିଣୀ ପରି
 କାଠ ପରି ଠିଆ ମୁଁ ହୋଇଛି ଖାଲି,
 ଗୁହଁ ତାରେ ବଲ ବଲ କରି;
 ଗୋଟାଏ ହୃଦୟବାନ୍ ଆତ୍ମା ପୁଣି ଅଛି ମୋହର ଭିତରେ !
 ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମାର ସୀମାହୀନ ମମତାର ବାଣୀ
 ନିଷ୍ଠୁର ପିତା ପରି ଦଳ ଦେଇ ପାଦେ
 ଗଲିଛି ମୁଁ; ସେ କେଉଁ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ ପରମ ଆହ୍ୱାନେ ?
 ଛୁଡ଼ି ତାରେ ପାଦେ ମାତ୍ର
 ଦୁଃଖ ମୁଁ ପାରନ୍ତି ?
 ଯିଏ ମୋରେ କହିପାରେ
 “ପ୍ରିୟ ମୋର ! ପ୍ରାଣ ମୋର !
 ଜାଇଥିଲେ, ଜୀବନରେ
 ପୁଣି ଦେଖା ଦେଖି”
 ନିଷ୍ଠୁରତାର କେଉଁ
 ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରରେ
 ରହିଲେ ମନିଷ ଏ ବାଣୀ ଆଡ଼େଇ ପାରେ
 ଯେ ବାଣୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷର
 ହୃଦୟର ତପ୍ତ ଅଗ୍ନି କୋଳେ ଢଳ ଢଳ !!

ଜୀବନର ଏଇପାରେ, ଆରପାରେ
 ସକଳର ପାରେ
 ଯିଏ ମୋ ଏକାନ୍ତ ସାଥୀ,
 ପ୍ରାଣ ପ୍ରତି ଶୋଷିତ ହିନ୍ଦୁରୁ ବଳି
 ଯିଏ ମୋର ଏକାନ୍ତ ନିଜର,
 ଏ ବସନ୍ତ ଅବାରତ, ଅନନ୍ତ ମମତା ଦେଇ
 ଜୀବନର ସକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
 ଯାହାରେ ମୁଁ ଗଣ୍ଡିଧନ କରି
 ରଖିଅଛି
 ଏ ଦେହ ମନର ପ୍ରତିଶିର ଉପଶିର ଧରି,
 ମାଳତୀ ମଞ୍ଜରୀ ପରି
 ଯାହାର ଅନ୍ତର
 ମୁକୁଳାଇ ଦେଇଛି ଯେ

ମୋର ଦେହ ମନ ପ୍ରତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ,
 ଅମୃତର ମୋହନ କମ୍ପନ
 ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ସ୍ମୃତି, କାଳ କାଳଂଧର,
 ତା'ର ଦୁଃଖ,
 ତା'ର କଷ୍ଟ,
 ତା'ର ଅଶ୍ରୁ,
 ତା'ର ପ୍ରାଣବୋଳା ଅଭିମାନ
 ମୁହିଁ ଯେବେ
 ପାରିଲିନି ଦେଖି,
 ମୁହିଁ ଯେବେ ପାରିଲିନି ବୁଝି,
 କେମନ୍ତେ କହିବି ନାହିଁ
 ମୁକ୍ତ କରି ରସନାର ପ୍ରତି ତନ୍ତ୍ରୀ—
 ମାନବର ମହା ମହିମାରେ
 କରିବି ମୁଁ ବେଶାଢ଼ିତ,
 ଦେଇବି ମୁଁ ଡାକ୍ତର ଅପମାନ;
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ,
 ଲୋକେ ଲୋକେ,
 କାହିଁ ହେଲେ
 ନାହିଁ ମୋର
 ଅଶ୍ରୁମାତ୍ର ସ୍ଥାନ !

ଏକାକୀ ବିହଗ ପରି,
 ସୁଦୂର ପ୍ରବାସ ଗାଏଁ
 ବୁଲୁଛି ମୁଁ ପେଟ ପାଇଁ;
 ମୋର ଏଥୁ ଆପଣାର କିଏ ଜଣେ ନାହିଁ;
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଚାରିଆଡ଼େ
 ବଳ ବଣ ଗାଆଁ ଗଣ୍ଡା
 ପବିତ୍ର ପାହାଡ଼ ନଦୀ ପ୍ରାନ୍ତର ସରଣୀ,
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ସୀମାହୀନ ଜନତାର କଳ କୋଳାହଳ,
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ,
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଭବାର; ବୁଡ଼ିବାର
 ପାଟଳ ବିଭାସେ ରଞ୍ଜି ବାରୁଣୀ ପଟଳ,

ଦେଖୁଛି ଗିରି ଚୂଳେ
 ମେଘର ଘୁମନ୍ତ ଲୀଳା,
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ କିଶୋର କିଶୋରୀ
 ଚରୁଣ ଚରୁଣୀ, ଯୁବା ଯଉବନୀ
 ହସିଖେଳ ଅନନ୍ତ ସୋହାଗେ
 ପରାଣେ ପରାଣ ତାଳି
 ଚାଲିଛନ୍ତି ଦିବସ ରଜନୀ,
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଆକାଶ ଅବନୀ ପୂରି
 ଜୋଛନାର ମହା ପାରାବାର—
 ସୀମାହୀନ ସପନର ବିପ୍ଳବ ସଂସାର;
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ବଞ୍ଚିଣୀ ବଜାଇ,
 ବସି ମଞ୍ଚିଷି ଉପରେ,
 ଫେରୁଛି ଗଉଡ଼ ପିଲ
 ପାହାଡ଼ର ପାଦତଳୁ
 ସେ ଦୂର ପାହାଡ଼ୀ ଗାଏଁ,
 ଓଠରେ ଆନନ୍ଦ ହାସ
 ଖେଳି ଖେଳି ଯାଏ !
 ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଗ୍ରାମ ସୀମନ୍ତନାଦଳ
 କେଶେ ଖୋସି କଥାପୁଲ
 କାଶେ ଧରି କଳସୀରେ ଜଳ
 ଉଦ୍ୟାନ ଯୌବନ ତେଜେ
 ଜୀବନ୍ତ ସୁନ୍ଦର —
 ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
 ବନଭୂମି ତଳେ ତଳେ ଚାଲିଛନ୍ତି
 କେତେ ହସ ଖୁସି କଥା
 କହି ପରସ୍ପର !

ଏ ସବୁ ସମୟ ଶିଶୁ
 ପ୍ରତି ନିତି ଦେଖି ଦେଖି ଯାଏ;
 କାନ୍ଦ ଉଠେ ବୁକୁ ତଳ,
 ଲେଟନ ଯୁଗଳ,
 ନୀରବ ଅଶ୍ରୁରେ ହୁଏ ଛଳ ଛଳ;

ପେଟ ପାଇଁ ବୁଲୁଛି ମୁଁ
 ଦୂରେ ରଖି
 ଭୁଲ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର !
 ମୁଁ ସତେ କେଡ଼େ ହତଭାଗା ?
 ସମ୍ବଦାୟ ପୃଥ୍ବୀରେ
 ମୋହ ପାଇଁ ନାହିଁ ଟିକେ ଜାଗା—
 ଯେଉଁଠାରେ ଭୁଲେ ମୁଁ
 ଯୁଗେ ଦୁଃଖେ ବିପଦେ ଆପଦେ
 ଦିନ ନେଉଥାନ୍ତେ ବାହା
 ଜଣେ ଜଣକୁ ଯେ ଚାହିଁ;

ଜୀବନ ଜୀବନ ପରି
 କରୁଥାନ୍ତି ମୁଁ ଅନୁଭବ,
 ଏହି ମହା ନିସର୍ଗର ଅନନ୍ତ ଉତ୍ସବ
 ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ସୃଜୁ ଥାନ୍ତି
 ଅନନ୍ତ ମାଧୁରୀ !
 ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି ଏ ଜୀବନ ପାତ୍ର
 ଉଠୁଥାନ୍ତି ପୂରି
 ସରଗର ସୁଧା ଉପାୟନେ !!
 ‘ଜୀବ ଥିଲେ ଜୀବନରେ
 ପୁଣି ଦେଖା ଦେଖି’
 କହୁ ତ ନ ଥାନ୍ତି ଭୁଲେ
 ଅଶ୍ରୁଳ ନୟନେ,
 ସୁଦୂର ସେ କୁଟୀର ଅଙ୍ଗନେ—
 ଯହିଁ ଭୁଲେ ରହିଥିବ ଏକା,
 ଚାହିଁ ଥିବ ଚାହିଁ ପକ୍ଷୀଟି ପରି,
 ପାଇବାକୁ
 ମୋ ଟିକକ ଦେଖା !!

ଯାଉଚି, ଥାଅ !

ବିଦାୟ ବେଳେ ଚାହିଁଚି ମୋରେ
 କହିନି ପଦେ କଥା !
 ଚାହିଁଚି ଖାଲି ନୟନ ତାଳି !
 ଲଗଇ କିବା ବ୍ୟଥା !
 ଯାଉଚି, ଥାଅ ! କହିଲି ହାୟ !
 ଜବାବ ନାହିଁ ଆସେ,
 ସେ ଆଖି ଦୁଇ ଆଦାତ ପାଇ
 ଲେଉଟକ ମାରେ ଭାସେ !

ରୁଲିଲି ମୁହଁ କମି ଭୁଲି
 ମାନ୍ଦୁନି ମୋର ମନ,
 ସେ ଦୁଇ ଆଖି ମତେ କି ଡାକ
 କରଇ ଛନ ଛନ !
 ସ୍ୱର୍ଗ ଯଦି କାହିଁରେ ଥାଏ
 ଅଛି ସେ ଦୁଇ ଆଖି
 ମୃତ୍ୟୁ ଯଦି ମଧୁର ଲଗେ
 ଲଗେ ତାହାରି ପାଖେ !

—*—

ଗୋଟିଏ କଥା

ପରାଣ ଆବେଗେ ଦିନେ କହିଥିଲି ସଖି !
 ଜୀବନେ ଗୋଟିଏ କଥା ପାରିବ କି ରଖି ?
 ସେଇ ନବ ପରିଚୟେ ମଧୁ ଆଳାପନେ
 ପରାଣ ପ୍ରଭାତେ ବସି ଯୁଥୁକା ଅଙ୍ଗନେ !

ସେ ଦିନ ପ୍ରସନ୍ନ ରବି ଆସୁଥିଲା ଉଇଁ,
କନକ କିରଣେ ରଞ୍ଜି ବିଲ ପଦା ଭୁଇଁ,
ହସି ଉଠୁଥିଲା ଦୂର ସହକାର ବନ
ବକୁଳ ମଞ୍ଜିରୀ ଘେନି ପିକର ପଞ୍ଚମ !

ସରମେ ନୁଆଁଁ ମଥା କହିଲ ସୁନ୍ଦର !
ବଙ୍କିମେ କନକ ଗ୍ରୀବା ତାଳି କେତେ ଭଲ,
“କି କଥା କହିବ ମୋରେ ମୋ ଜୀବନ ସ୍ବାମୀ
ପାରିବନି ରଖି ହୋଇ ତୁମ ହୃଦ ରାଣୀ;

କହନା କାହିଁକି ପ୍ରିୟ ? କହିବ କି କଥା
ବେଳୁ ବେଳ ବଢ଼େ ମୋର ପ୍ରାଣ ଆକୁଳତା ।”
ମଥା ତବ କୋଳେ ଥାପି କହିଲୁଁ ମୁହିଁ
“ଯେବେ ମୁଁ ତିଆରି ଯିବି ଏ ମୋହନ ଭୂଇଁ—

ଯୁଗ ଯୁଗ କାଳ କାଳ ପାଇଁ ଲେ ସୁନ୍ଦର !
ମୋ ଲାଗି କାନ୍ଦୁ ନାହିଁ ବନ୍ଧ ପୁଟେ ଭରି-
ଅସୀମ ଅନନ୍ତ ବ୍ୟଥା, ଏ ପଦ୍ମ ଆନନ
କରବୁନି କଳାକାଠ ପରି ଶିଶୁ ସ୍ଥାନ !

ତଳ ତଳ ଏ ଯେ ତୋର ମାଳ ଆଖି ଦୁଇ
ସକଳ ବେଦନା ଦୁଃଖେ ଯାହା ପୁଣି ପାଇ,
ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁମାରେ ଯିକ୍ତ କରବୁନି ସଖି !
ଏକି ମାଗୁଣି ମୋର ପାରିବୁ ଲେ ରଖି;

ଏ ଯେଉଁ ରକ୍ତିମ ଯେ ବାଳସ୍ଥରୁ ଜଣି
ବେଦନାର କୃଷ୍ଣସ୍ଥୟା ଅର୍ପି ଗରବଣି !
କେମନ୍ତ ନାଟବ ତହିଁ ? ଲଗେ କଲବଲ
ରହିଥିବୁ ହୋଇ ନିତ୍ୟ ସଜ ଶତଦଳ ।

ମୋ ବିରହେ କାତର ତୁ ହେବୁନି ସୁନ୍ଦରି !
 ଏ ଅନନ୍ତ ସେନ୍ଦ୍ର ତୋର ରଖିଥିବୁ ଭରି
 କହୁ କହୁ ଲଳ ଲଳୀବର ଜଣା ଆଖି
 ଲେଖନରେ ଆର୍ଦ୍ର କରି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଡାକ—

କହିଲ—“ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଏ ନିଷ୍ଠୁର କଥା
 କହିବାକୁ ଥିଲ ମତେ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟଥା !
 କହନି କହନି ମୋରେ ସେ ନିଠୁର କଥା
 ତୁମ ବିନେ କାହିଁ ମୋର ସୁଖ ସରସତା ?

ତୁମ ବିନା କିବା ଲଭ ଏ ଶିଶୁ ଦେହର
 ତୁମ ଆଗେ ଆଖି ବୁଜେ ଆଶୀର୍ବାଦ କର ।”

— — —

ହୃଦୟର ଦାନ

ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ ବସି ପ୍ରେୟସୀରେ ଚାହିଁ,
 କହିଲୁଁ “ଲଜ୍ଜା ହୁଏ ଖାଇବାର ପାଇଁ—
 ଭୁଜା କିଛି, ଏ ବର୍ଷଣ ବାରିଦ ବେଳାରେ
 ଅଛି କିଛି ଘରେ କଣ ?” ସେ ବଣା ଡକାରେ !

ଖୋଜିଗଲା କିଛି ନାହିଁ; ଗୃହ କଣେ ଠାଏଁ
 ଉଖୁଡ଼ା ଓ ଚୁଡ଼ାଭୁଜା ପ୍ରାୟେକ ମୁଠାଏ,
 ସେ କେଉଁ ଯୁଗର ଯେହ୍ନେ ରହିଅଛି ପଡ଼ି
 ପାହୁଡ଼ି ସଜାଡ଼ି ଏକ ଚାଟୁରେ ଭରି—

କହିଲ ସମ୍ବେଦ ଶ୍ରବେ, “ଖାଇବକି ଯୁରେ ?
 ସେତେ ଭଲ ଲାଗିବନି” ବୋଲି ମୁଁ ତାରେ

“ଆଶ ସଖି ! ଦିଅ ମତେ ନିଶ୍ଚେ ଖାଇବଇଁ
ଏ ଚହଁ ଅମୃତ ନୁହେଁ ଏତେ ମିଠା ସହି !

ତୁମର ପ୍ରାଣର ମଧୁ ଯହିଁ ତଳ ତଳ
କେସନେ ସେ ହେବନାହିଁ ମତେ ରୁଚିକର ?”

— — —

ଆଜି କିମ୍ପା ଯାଇଅଛି ମର ?

କେତେ ସ୍ନେହ ଦେଇଛି ମୁଁ ଅକାତରେ ତାହାଠାରେ ଭରି
ପୃଥ୍ବୀର ସବୁ ସମ୍ପଦରୁ ଦେଖିଛି ମୁଁ ତାରେ ବଡ଼ କରି ।
ମୋ ଅନ୍ତର ପ୍ରତି ସୁସ୍ଥକୋଷେ ଏଇଭଳି ନାହିଁଥିବ ଥାନ
ଯେଉଁଠାରେ ଉଠିନାହିଁ ବାଜି ତା ବୁକୁର ମଧୁମୟ ତାନ;

ଯେତେ ଯାହା ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ଦେଇଛି ମୁଁ ତାହା କରେ ଭରି
ତାରେ ଯେତେ ମୁହିଁ ଦେଖିପାରେ, କଳ୍ପନା କେ ପାରିବନି କରି ।
ତାର ସେଇ ମାଳନେଷ ତଟେ ଟୋପେ ଲୁହ ହେଲେ ତଳ ତଳ
ସହି ପାରେ ନାହିଁ ମୋ ଅନ୍ତର, ପୋଛିଦିଏ ହୋଇ ତରତର ।

ଓଠେ ହାସ ନ ଜାଣିବାଯାଏଁ ଶାନ୍ତ ପଡ଼େ ନାହିଁ ମୋର ହସ
ମୁଁ ଜାଣେ ମୋ ସୁନ୍ଦର ରଇନ ବାନ୍ଧି ରଖିଅଛି ସେ ମୋ ପ୍ରିୟା !
ଜୀବନେ ମୋ କେତେ ଯେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କଟିଛି ତା ସୀମ ସଂଖ୍ୟା କାହିଁ ?
ଦିନେ ହେଲେ ପଦେ ରୁଷ୍ଟ-ବାଣୀ ତାରେ ମୁହିଁ କେବେ କହିନାହିଁ !

ପ୍ରସ୍ତର ଶିଶିର ଧଉଳ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ପୃଷ୍ଟ ଗୋଲପଟି ପରି,
ନିତି ଯେବେ ହସି ଉଠୁଥାଏ ମୋର ପ୍ରିୟା ଧରର ଅସ୍ପଷ୍ଟ,
ଗୁହଁ ଦେଲେ ଲଜଲଜ ବୋଲା ତାର ସେଇ ଅଧର ପଲ୍ଲବେ
ସେନେହର ମଧୁବୋଲା ଶ୍ରୀଷ୍ଟା ଜାଣେ ଯେବେ ମୋହନ ଗୌରବେ,

ମତେ କେଡ଼େ ଲଗଇ ଅଧିକ ! ପୃଥିବୀର ଆଉ କେଉଁ କଣେ
କି ଅମୃତ ରଖିବି ବିଧାତା ବିଶ୍ୱାସ ମୋ ହୃଦ ନାହିଁ କ୍ଷଣେ !
ତା ଓଠର ସେ ଅମୃତ ହାସ ଆଜି କିମ୍ପା ଯାଇଅଛି ମରି ?
ଆଉ ମତେ ସେନେହ ଉଦ୍‌ବେଳେ କହୁନି ସେ କଥା ଆଗପରି ।

ରୁହିଁ ଦେଲେ ଜୀବନର ଦୁଃଖ ଯାହା ପାଖେ ଯାଉଥିଲି ଭୁଲି,
ଆଜି ତାରେ ରୁହିଁ ଦେଲେ ଖାଲି ନେତ୍ରେ ମୋର ଲୁହ ଉଠେ ପୁରି !
ଏତେ ଦୁଃଖ ଏତେ ଯେ ବେଦନା ଏତେ ଲୁହ ଏତେ ହତାଶାର
ତା ଜୀବନ ସକଳ ସମ୍ପଦ କରି ଦେଇଅଛି ରୁରମାର !

ତା ବୁକୁରେ ଡିକିଏ ଆଦାତ, ମୋ ଅନ୍ତରେ ମହା ବଜ୍ରପରି,
ତା ନୟନେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଲୁହ, ମୋ ନୟନେ ସବୁ ସିନ୍ଦୂସରି;
ତଳେ ସେହୁ ରହିଲେ ମଉନ, ପୃଥିବୀ ମୋରେ ମରୁଭୂଇଁ ସମ,
ତା' ଓଠରୁ ମରିଗଲେ ହସ, ମରିଯାଏ ମୋ ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନ;

ତା' ବୁକୁରୁ ନ ଫୁଟିଲେ କଥା, ମୂକ ରହେ ମୁଁ ପାଷାଣ ପରି,
ନ ଝରିଲେ ତା ଦେହୁଁ ଲବଣ୍ୟ ନିଭିଯାଏ ମୋ ଦେହରୁ ଝଳି ।
ଶବ୍ଦ ବଜ୍ର ପଡ଼ୁ ମୋର ଶିରେ ସହ ନେବି ନ ହୋଇ କାତର,
ମୁଁ ରୁହେଁ ସେ କମଳକଳିକା ପରି ଦିଶୁ ନିତ୍ୟ ତଳ ତଳ !

ତା' ଓଠର ସେ ଅମୃତ ହାସ ଆଜି କିମ୍ପା ଯାଇଅଛି ମରି ?
ଆଉ ମତେ ସେନେହ ଉଦ୍‌ବେଳେ କହୁନି ସେ କଥା ଆଗ ପରି ।

ପ୍ରବାସୀ-ପଥକ

ଗୋଟିଏ ଆଖି ତଳୁ କୋଟିଏ ଶ୍ଵାସ ଜାଗେ
 ଅଥୟ କରିଦିଏ ମୋତେ,
 ମୁଁ ଖାଲି ଚାହିଁ ରହେ, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ କହେ
 କିଭଳି ଯିବି ମୋର ପଥେ ।

ଅସୀମ ପଥେ ମୁହିଁ ଯାହା ଚାଲିବ
 ଆଜି ମୁଁ ଚାଲି ନାହିଁ ପାରେ,
 ସେ ମୋତେ ଚାହିଁ ରହେ ମମତା ଉଦ୍‌ବେଳେ
 ବୁଝି ମୁଁ ଯାଏ ଲୁହ ଧାରେ ।

ବସନ ଅଞ୍ଚଳେ ମୋ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ
 ନିବିଡ଼ ଆଶ୍ଳେଷ ଦିଏ,
 ଏ ମହା ଧରଣୀରେ କେତେ ସେ ଦେଖିପାରେ
 ହୃଦୟ ବ୍ୟଥା ବୁଝିନିଏ ।

ଆସିବ କେବେ ତମେ ନ ଆସ ପଛେ କ୍ଷଣେ
 ମନରେ ଥିଲେ ସବୁ ହେଲୁ,
 କେସନେ ଯିବି କାହିଁ ତାହାର କଥା ହାଇ !
 ମରମେ କରେ ଖାଲି ଖେଳା ।

ନିଃସ୍ଵ ଏ କୁଟୀରେ ରହିଲି ରହିଲି ମୁଁ
 ଯିବିତ ଯାଅ କଥା ଡେଇ ?
 ପ୍ରଥମ ପଦପାତେ ଚାହିଁ ମୁଁ ପଶ୍ଚାତେ
 ନୀରବେ ତାହା ଆଡ଼େ ଫେରି;

ନିଠୁରେ ଏଡ଼ି ଦେଇ ମୋହନ ମାୟା ତାର
 ଚାଲିଲି ଦୂର ପଥେ ମୋର
 ମନ ତ ମାନୁନାହିଁ; କିଭଳି ସୁନାହୁଡ଼ି
 ତାହାର ସେ ମମତା ଡୋର !!

କେତେ ଯେ ବଲ ବଣ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
 ପଥେ ଯେ କେତେ ନଈ ନାଳ,
 ଲଘି ଆସିଲଇଁ ତଥାପି କାହିଁପାଇଁ
 ନେହୁ ବହିଯାଏ ଧାର ?

କେତେ ଯେ ସଖା ସାଥୀ ଭେଟିଲେ ପଥେ ପଥେ
 ସେନେହ ଆଳାପନ କରି,
 ଗୁଲିଟ ହାଇ ! ହାଇ ଲଘୁଣି ବୋଧ ମତେ
 ତାହାର କଥା ଯାଏ ସ୍ମର;

କର୍ମ ଭୁଇଁ ମୋର ଏଇତ ଏଇ ଏଇ
 କେତେ କା' ଭୁଲେ ହୁଏ ଦେଖା,
 ଏ ସବୁ ଭିତରେ ବି ତା' କଥା ମନେ ପଡ଼େ
 ଦିଶି ଯେ, ତାର ରୂପରେଖା !

ସଞ୍ଚା ହେଲେ ଏଇ ପାହାଡ଼ ତଳେ ତଳେ
 ମାରବେ କେତେ ଯାଏ ବୁଲି,
 ସତ୍ତକ ଧାରେ ଧାରେ ତଟିମା—କଳତାନ
 ଶୁଣେ ମୁଁ କେତେ କାନ ପାରି !

ପାହାଡ଼ ତୁଳେ ଦେଖେ ମେଘର ନର୍ତ୍ତନ
 ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ମଧୁ ଗୁଳି,
 ଏ ସବୁ ଶିଶୁ ମେଲେ ସେହୁ ବି ମନେ ପଡ଼େ
 ଦିଶେ ତା' ରୂପ ରହି ରହି !

ନିଶୀଥେ ଚାରିଆଡ଼ ହେଲେକ ଶୂନ୍ୟଗାନ
 ସେ ମୋର ବେଶୀ ପଡ଼େ ମନେ,
 କଭଳି ରହିଥିବ କିସ ସେ ଭାବୁଥିବ
 ନିଃସ୍ୱ ସେ କୁଟୀର କଣେ !

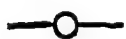
ମାରବେ ଲୁହ କେତେ ଯାଉ ତ ଥିବ ଝରି
 ତା ମାଳ ନୟନର ତଟୁ,
 ବେଦନା ସିନ୍ଧୁ ଯେ ଉଛୁଳି ପଡୁଥିବ
 ସେଥିବ କିଏ ମନ ପଟୁ !

ନେହେ ନିଦ ତାର ଆସୁ ତ ନାହିଁ ଥିବ
 ଦିନଟା ଲଗୁଥିବ ବଡ଼,
 ମନର କଥା ତାର ମନରେ ରହିଥିବ
 ହୋଇ କି ନିଦାରୁଣତର !

ସେ ଖାଲି ବସିଥିବ ମାରବେ ମତେ ଚାହିଁ
 ସେ ଖାଲି ଭାଙ୍ଗୁଥିବ ମତେ,
 କେସନେ ଆସିଲି ମୁଁ ନିଠୁରେ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ
 ସେ କେଉଁ ବହୁଦୂର ପଥେ !

ତାହାର ବୁକୁ ତଳେ ଦାରୁଣ ବ୍ୟଥାଟିକି
 ବୁଝିବା ପାଇଁ ମତେ ହାଏ
 ମିଳିଲ ନାହିଁ ଯେବେ ଟିକିଏ ଅବସର
 କି ଶିଶୁ ଏ ଜୀବନେ ଥାଏ !

ଗଣ୍ଡର ମରମର ସେ କେଉଁ ସାତ ତଳେ
 ସାଇତ ରଖିବ ସେ ମତେ,
 ସକଳ ସମ୍ପଦୁ ବଳି କି ସମ୍ପଦ
 ସେ ନୁହେଁ ମୋର ଏ ଜଗତେ



ଆସିଲି କି ଫେରି ?

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି
 ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ,
 ଦେଖିଲି ସେ ନଈ ବହୁତ ସେପରି
 କଳତାନେ କୋଟି ପରାଣ ଛୁଇଁ ।

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି
 ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ପଥ
 ଦେଖିଲି ଆକାଶେ ମାଳ ମଥା ତୋଳି
 ଠିଆ ହୋଇଅଛି ସେ ପରବତ ।

ଦେଖିଲି ଫୁଟୁଛି ଗୁରୁ ଚମ୍ପକ
 ଗଲେ ଆମୋଦେ ସବୁର ହୁଅ,
 ଦେଖିଲି କେଉଁଠି ଗୁଳର କୁଟୀର
 କେଉଁଠି ସଉଧ ଗରବେ ଠିଆ ।

ଦେଖିଲି ଦୋକାନ ବଜାର ଓ ହାଟ
 ବକା କିଣା ନିତି ଲାଗିଛି ତହିଁ,
 ଦେଖିଲି ରହୁଛି ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ସବୁ ବାଟ ଘାଟ ସବୁର ସାଇ ।

ଦେଖିଲି ସଞ୍ଜେ ଗୋଧନ ବାହୁଡ଼ା,
 ଶୁଖିଲି ଟିପାର ମଧୁର ବାଣୀ,
 ଦେଖିଲି ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାହାଡ଼ ସେପାରେ
 ବୁଡ଼ିଯିବା ତାଳି ପାଟଳ ଠାଣି,

ଦେଖିଲି କେତେ ମୁଁ ଯୁବା ଯଉବନୀ,
 ଦେଖିଲି ବାଳକ ବାଳିକା ଦଳ
 ଦେଖିଲି କା' ଓଠେ ମୋହନ ହାସ୍ୟ
 ନୟନେ ଚାହିଁ ମଧୁରତର ।

ସବୁତ ଦେଖିଲି, ସବୁତ ବୁଲିଲି,
 ସବୁତ ଚାହିଁଲି ଗୋଟିକ ଗୋଟି
 ସବୁ ଅନୁଭବେ କାହା ଅନୁଭବ,
 ବିଶାଳ ବିଶାଳ ହୁଅଇ ମୋ'ଠି !

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି
 ସେଇ ପରିଚିତ ସୁନ୍ଦର ଭୂଇଁ
 ଦେଖିଲି ସବୁତ ସବୁଠି ରହିଛି,
 କିଏ ଯାଏ ମୋରେ ନିବର୍ତ୍ତେ ଛୁଇଁ ?

କା' ପାଇଁ ତାଳିଲି ଲେଉଟନୁ ଲେଉଟକ,
 କାହାକୁ ଖୋଜିଲି ମାରବ ମନେ
 କାହାକୁ ନ ଦେଖି ଦେଖିଲି କାହାକୁ
 ପରିଚିତ ବିଲ ପାହାଡ଼ ବନେ !

କିଏ ସେ ବୁଲୁଛି ସେଇ ପଥେ ଘାଟେ,
 ନ ଦିଶି କିଏ ସେ ଯାଉଛି ଦିଶି
 ଅଧେ ବାଣୀ କାରେ କହିଲ ବେଳକୁ
 ଆନ ଅଧେ ଯାଏ ଅଧରେ ମିଶି ।

କିଏ ସେ କାହାର ବିମୋହନ ଛଇ
 ବେଶି ବେଶି ପଡ଼ି ଯାଉଛି ମନେ,
 ଖୋଜିଲେ କାହାକୁ ଖୋଜି ମୁଁ ପାରୁନି,
 ଅଛି କି ନ ଅଛି ମୋ ପାଇଁ ଜଣେ ।

ନିଆଶା ଭିତରେ ଆଶାର ସପନ,
 ଆଶା ଭିତର କେ' ନିଆଶା ଆଶେ ?
 ମୋ ବିନୁ କିଏ ସେ ଜାଣିବ ଏ ସବୁ
 କିବା ଲଭ କହି କାହାର କାନେ ?

ବୁଝିଲେ କିଏ ସେ ବୁଝିବ ଏ ସବୁ
 ନିଜେ ବୁଝି ନିଜେ ରହୁଛି ଭୁନି,

ଯେତେ ଭୂମି ଦେଲେ କି ମଧୁ ଧୁଆନେ

କିଏ ଆସି ମୋରେ ଉଠାଏ ପୁଣି !

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି

ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ

ଦେଖିଲି ସବୁତ ସବୁଠି ରହିବ

କିଏ ଯାଏ ମୋରେ ନିବିଡ଼େ ଛୁଇଁ ?

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି

ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ

ଦେଖିଲି ସବୁତ ସବୁଠି ରହିବ

କିଏ ଯାଏ ମୋରେ ନିବିଡ଼େ ଛୁଇଁ ?

ଚାଲିଲେ ଚାଲୁଛି ହସିଲେ ହସୁଛି

ଦେଖିଲେ ଦେଖୁଛି ମୁଁ ଚାରିଆଡ଼,

କାନ୍ଦିଲେ ମୁହଁ କାନ୍ଦୁଛି ବସି

ନୟନୁ ତଥାଗି ଲେଉଟକ ଧାର ।

ଏ ସବୁ ଭିତରେ କାହାରେ ଖୋଜୁଛି

କାହାରେ ଡାକୁଛି ଏ ବୁକୁ ତଳେ,

କାହାର ଅଗ୍ରବ ଟିକକ ପାଇଁ ମୁଁ

ବୁଝିଯାଏ ମହାସାଗର ଜଳେ !

କେଉଁ ମହାପାରେ କିଏ ସେ ରହିଛି,

କାହା ଲାଗି ଏତେ ମମତା ଜାଗେ

କାହା ବୁକୁତଳ ସମ୍ପଦ ଟିକ

ଚାରିଆଡ଼େ ଚାହିଁ ମାରବେ ମାଗେ !

କାହାରେ ଚାହିଁ ମୁଁ ଯିବାପାଇଁ ଫୁଟି

ଅସୀମ ଧୁଆନେ ଯାଉଛି ବୁଝି

କାହା ଲାଗି ମୋର ନୟନେ ଦିଶେ ଏ —

କିଲ ବନ ଗାଆଁ-ସପନପୁଷ୍ପ ।

କି ମଧୁ ସୋହାଗ ଦେଇଛି ମତେ ନେ,
 ସେ କେଉଁ ଜନମେ ଜୀବନ ଭରି,
 ତା'ରେ ମୁଁ ଦେଖୁଛି କି ବିରାଟ କରି
 ଅନୁଭବ ଖାଲି ପାରିବ ଧରି ।

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି
 ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ
 ଦେଖିଲି ସବୁତ ସବୁଠି ରହିଛି,
 କିଏ ଯାଏ ମୋରେ ନିବିଡ଼େ ଛୁଇଁ !

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି
 ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ
 ଦେଖିଲି ସବୁତ ସବୁଠି ରହିଛି
 କାହା ଲାଗି ଏତେ ପାଗଳ ମୁହଁ ?

ଜୀବନର ଏସେ ମଧୁ ଦବା ନବା
 ଜନମେ ଜନମେ ହୁଏ କି ଭୁଲି ?
 ଯେତେ ଭରି ଦେଲେ ପରାଣ ପାତ୍ର
 ଉଠେନା ଉଠେନା ଉଠେନା ପୂରି !

ମାସ ପୂରିଯାଏ ଦିନ ପୂରିଯାଏ
 ଜୀବନ ବି ଯାଏ ମାରବେ ପୂରି,
 ଜୀବନରୁ ବଳି କିବା ସେ ମାଧୁରୀ
 ଯେତେ ମିଳେ ସେତେ ହୋଇବ ଝୁରି !

କା' ଲାଗି ଏତେ ସେ ମୋହନ ବାସନା
 ଆକାଶ ପରି କି ବିରାଟ ସତେ !
 ଖୋଜୁଥୁବି ବସି ଜନମେ ଜନମେ
 ବୁଲୁଥାଏ ମୁହଁ ଯେବଣ ପଥେ !

କୁଟୀରେ କୁଟୀରେ ସଉଧେ ସଉଧେ
 ବିଲ ବନେ ଯେତେ ଚୁଲିଲେ ଏକା,

କେତେ ଆଶା ଜାଗେ ଏ ସବୁ ଭିତରେ
ପାଇବାକୁ ତାର ଟିକକ ଦେଖା !

ଯାଆନା ବାସନା ଯାଆନା ଯାଆନା
ଯାଆନା ଆଜି ଏ ମରମୁ ମରି
ସବୁ ବାସନାରୁ କି ମଧୁ ବାସନା
ପାରିଅଛି ମୋରେ ପାଗଳ କରି ।

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ବୁଲିଲି
ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ
ଦେଖିଲି ସବୁତ ସବୁଠି ରହିଛି
କାହାଲୁଗି ଏତେ ପାଗଳ ମୁହିଁ ?

ବହୁଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ବୁଲିଲି
ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ
ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି, ଆସିଲି କି ଫେରି ?
କିଏ ଯାଏ ମୋରେ ନିବଡ଼େ ଛୁଇଁ ?

ଯେତେ ଫେରି ଆସେ, ସେତେ ପାଶେ ପାଶେ
କିଏ ଛୁଇଁଯାଏ କିଭଳି ସତେ ?
ସେଇ ବାଟେଇଟି, ସେଇ ନଈ ନାଳ,
ତୁଲେ କିଏ ଧରି ରଖିଛି ମତେ !

ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି, ଆସିଲି କି ଫେରି ?
କି ଲୁଗି ଫେରିବି କାହାର ଲୁଗି ?
ମୁଁ ଯାହା ମାଗିଛି ପରଶ ମାଗୁଣୀ
କାହା ବୁକୁ ତଳେ ଉଠିଛି ଜାଗି ?

ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି, କା ତୁଲେ ଆସିଲି,
କାତୁଲେ ହେଲି ମୁଁ ପରଶ କଥା,
କାହାଲୁଗି ମୁହିଁ ଯାଇଥିଲି ବୁଲି
ବୁଝିଲି ମୋର କେ ଜୀବନ ବ୍ୟଥା !

କିଏ ସେ ଶୁଣିଲ, କିଏ ସେ ବୁଝିଲ,
 ନିଜର କରିକେ' ଡାକିଲ ମତେ ?
 କା' ଲାଗି ଯାଇ ମୁଁ କା' ଲାଗି ଫେରିଲି,
 ଭେଟିଲି ବା କାରେ ସେ କେଉଁ ପଥେ !

କାହା ହାତେ ଦେଲି କି ଶିଶୁ ବିଭବ
 କା' ଓଠେ ଦେଖିଲି କି ମଧୁହାସ
 ଗୁଡ଼ି ଆସିଲ କେ' ମତେ କେତେ ଦୁଃଖ
 ପୁରୁଲ କି ମୋର ପରାଣ ଆଶ ?

ବହୁ ଦିନ ପରେ ଯେବେ ମୁଁ ବୁଲିଲି,
 ସେଇ ପରିଚିତ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ
 ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି; ଆସିଲି କି ଫେରି ?
 କିଏ ଗଲ ମୋରେ ନିବିଡ଼େ ଛୁଇଁ !!

— — —

ସୁଗଳ-ଯାତ୍ରୀ

ବହୁବାଟ ତୁମେ ମୋ ସାଥେ ଆସିଲ ବୁଲି !
 ଆଉ କେତେ ବାଟ ଆସିବ କହ ଗୋ କହ !
 କେତେ ଯେ କଷ୍ଟା ଖୁସି ଚରଣେ-ଲାଗି,
 ଆଉ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିବଣି ଦୁଃଖ !!

ବୁଲି ଅଛ ତୁମେ ବୁଲୁଅଛ, ବୁଲୁଅଛ,
 ବଦଳି ନୋହି କ୍ଳାନ୍ତ ନିମିଷେ ନୋହି,
 ଝୁଲୁଅଛ କେତେ ପଡ଼ିବ ଯାଇବ କେତେ,
 ତଥାପି ବୁଲିବ କିବା ଉଦ୍‌ବେଗ ବୋହି !!

ଦିନେ ତ କହିନ ଅଧର ଶୁଖାଇ ମତେ,
 “ପାରିବନି ଚାଲି ଏଇ ଦୁର୍ଗମ ପଥେ,
 ଥକି ପଡ଼ିଲଣି ପାଦ ମୋର ଚକ୍ରନାହିଁ;
 କି ଶିଶୁ ପାଇଲି ଏତେ ଚାଲି ଚାଲି ସତେ ।”

ଉପରୁ ଛୁଡ଼ୁଛୁ ନିଆଁ - ଶର ପରି ଖରା,
 ତଳେ ଖାଲି ବାଲି ଦଗ୍ଧବଳୟର ଯାଏଁ,
 ଟିକିଏ କେଉଁଠି ଆଶ୍ରୟ ନେବା ପାଇଁ
 ଗଛ ପକ୍ଷ ତ ନାହିଁ ହେଲେ ଠାଏ ଠାଏ !!

ତଥାପି ଚାଲିବ ହାତ ଗୋଟି ମୋର ଧରି
 ତଥାପି ହସୁଛୁ ଅନ୍ତରଭାବ ହାସ,
 ତଥାପି କହୁଛୁ ଅମୃତ ଭାବ କଥା,
 ଭୁଲି ନିମିଷକେ ସକଳ ଦୁଃଖ ପ୍ରାୟ !

ପଡ଼ିଗଲେ ମୁହଁ ଉଠାଇ ଦେଉଛ ମତେ,
 ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଲେ ବୈଶାଖୀ ଖରା ତାପେ,
 ପଣତ ତଳେ ଆଡ଼ୁଆଳ କରି ରଖ,
 ଅଥଚ ମରୁରେ ସିଝି ସିଝି ଚାଲି ଆପେ !!

ମୋହ ଭଳି ଜଣେ ଅଧମ ଯାହା ତୁଲେ,
 କାହିଁକି ଚାଲିବ ଦୁର୍ମଦ ଆଶା ରଖି ?
 କି ଶିଶୁ ବିଭବ ପାଇବ କେଉଁଠି ଅବା ?
 ଦୁଃଖ ଯାତନା ସହ ସହ ଚାଲି ସଖି !!

ଚାଲି ଚାଲି ମୁହଁ ଅବଶ ଗଲେ ଗୋ ହୋଇ;
 ଦୁଇ ଟୋପା ଲୁହ ନୟନୁ ବୋହିଗଲେ,
 ଆପଣାର କରି ବସେ ଧରିତ ଯାକ,
 ପୋଛିଦେଇ ଲୁହ ଆପଣା କାନ୍ଦ କରେ !

କେତେ ଦୂର ଯିବ ଏଇପରି ଚାଲି ଚାଲି;
 କି ମହା ଧ୍ୟାନ ପରଶେ ରହିବ ଭରି !

ତୁମରେ ଚାହିଁ ମୁଁ ଜୀବନେ ବିକଳ ପାଏ,
କାହିଁକି ଚାଲିବ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କର !

ସୀମାହୀନ ମହାବ୍ୟର୍ଥତା ପାଇବାରେ,
କେତେବାର ତୁମେ ଜୀବନେ ଯାଇଛ ବୁଢ଼ି,
ତଥାପି ଚାଲିବ ମୋର ପଛେ ପଛେ ତମେ,
କିବା ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରିବ ଯିବ ବା ଯୁବ !

ମୁହିଁ ସେ ଡାଳରୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଉଛ ହାତ,
ଛୁଡ଼ିଯେ ପଡ଼ୁଛି ଟିକିଏ ଗୋ' ଧରୁ ଧରୁ,
ପାଣି ଚୋଳେ କାହିଁ ପିଇବା ପାଇଁ କି ଗଲେ,
ନଈ ବା ତଡ଼ାଗ ପାଲଟି ଉଠୁଛି ମରୁ ।

ଅପଦାର୍ଥ ମୁଁ ଯାହା ଗୋଟିଏ ତାଳେ,
ତୁମେ ମୋର ତୁଲେ କାହିଁକି ହୋଇଛ ସାଥୀ ?
କିଛିତ ପାଇନ ପାଇତ ପାରିବ ନାହିଁ,
ଚାହିଁ ଚାହିଁ ମାଡ଼ି ଆସିବ ଗୋ କଳାଗୁଡ଼ି ।

ବେଳ ବୁଢ଼ିନାହିଁ ବେଳ ବୁଢ଼ି ବୁଢ଼ି ଆସେ,
ଯାଉଛି ତପନ ଅସ୍ତ ଶିଖର ଶିଖେ,
ଚାରିଆଡ଼ି ପୁଣି ହୋଇଯିବ ଶୂନ୍ୟଗାନ,
ତଥାପି ତାଲିଛ ହସି ହସି ଏଇ ଦିଗେ ।

ମନରୁ ତୁମର ପିପାସା ଯାଇଛି ମର,
ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ବୁଢ଼ିର ସାହସ ବଳ,
ଓଠରୁ ନିଉଁନ ଉଠାଉଛୁ ହସ,
ନୟନୁ ଝରିଛି ଟୋପିଏ ଲେଉଟ ଜଳ !

ଏତେ ମରୁପଥ ଦୁର୍ଗମ ଦୁସ୍ତର,
ପାରି ହୋଇ ତୁମେ ଆସିଲଣି କେତେ ବାଟ
ଏଇ ପରି ତୁମେ ଯୋଜନ ଯୋଜନ ତାଳି—
ପାରିବା ପାଇଁକି ପସାରି ଦେଉଛ ହାତ ।

ଇଏତ ତୁମର କଅଁସ ସାଧନା ନୁହେଁ,
 ଦେଖି ଦେଖି ମୋର ଆଖି ଖୋସି ହୋଇଯାଏ
 ସେ କେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେଉଁଠି ରହିବ କାହିଁ
 କେବେ ସେ ପରିବ କେତେ ବାଟ ଗଲେ ହାଏ ॥

ଯେତିକି ଗୁଳୁଚ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ତମେ
 ସେତିକି ପୁଲକି ଉଠେ ତମ ଦେହ ମନ,
 ସେତିକି ତୁମେ ଗୋ କିବା ପାଗଳିନୀ ପ୍ରାଏ
 ମୋ ତୁଲେ ରଖୁଛ ନିବିଡ଼ ଏ ବନ୍ଦନ !!

କିଏ କେତେ ସୁଖ ସମ୍ପଦେ ରହିନାହିଁ ।
 ତୁମେ ତ ତହିଁରୁ ପାଇନାହଁ କଣିକାଏ,
 ସେ ସବୁରେ ତାହିଁ ନ ତାହିଁଲ ପରି ତମେ,
 ମୋ ପଥେ ପଥକ ହୋଇଛ କି ଅଭିପ୍ରାୟେ ?

କାହିଁକି ତୁମେ ଗୋ ବରିନେଲ ଏଇବାଟ ?
 କଣକ ଛଡ଼ା ସମ୍ପଦ କିଛି ନାହିଁ,
 ଏଇ କଣକେ ବିଦି ହୋଇ ଗୋ ତୁମେ,
 ହସିତ ପାରୁତ ଚିରନ୍ଦନ ମୋହପାଇଁ !!

ଚାଲିଚ ଚାଲିଚ ଆହୁରି ଚାଲିଚ ତମେ
 ଯେତେ ଦିନ ମୁହିଁ ଚାଲିଥିବି ଏଇ ପଥେ,
 ଅଗ୍ନି ଉପ ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ତବ ସଖି ।
 ପ୍ରତି ପଦପାତେ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରେ ମତେ !!

ତୁମେ ଅବା ମୁହିଁ ଯେ'ଦିନ ଏପଥ ପରେ
 ପାଦ ଚାଲି ଆଉ ଚାଲି ଗୋ ପାରିବା ନାହିଁ;
 ତୁମେ ମତେ ଅବା ମୁଁ ତୁମରେ ଥିବି ତାହିଁ
 ସେଦିନରୁ ବଳି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଆଉ କାହିଁ ?

ଅସରନ୍ତ

ତା' ଓଠର ହସଟିକ ତା ବୁଝିର ଅମୃତ ସେନେହ
ତା' ତହୁଁ କି ପରମ ସମ୍ବଳ ଏ କବିର ଆଉ ଅଛି କହ ?
ଧରଣୀରେ ସେଇଟିକ ମନେ ନିକ ରଖିବ ବଞ୍ଚାଇ ?
କେତେ ଆସେ ଦୈନ୍ୟ ନାହାକାର
କିଛି ହେଲେ ତିଳେ ଲଗେ ନାହିଁ !

ଏ ଧରର ପ୍ରତି ରେଖୁ ତଳେ ପାରିବି ମୁଁ ରବି ସ୍ବପ୍ନପୁରୀ
ବେଦନାରୁ ପାଇବି ମୁଁ ଆହୁରି ସନାତନ ଆନନ୍ଦର ଝରି !
ତାରି ଲାଗି ପାଇବି ନିୟତି ବୈରବ୍ୟର ସାଦୁକର ମାୟା
ତାରି ଲାଗି ବାଣୀତାନ ମୋର ଚରଦନ ଫିଟିଅଛି ସାହା !

ଯେ' ଦିନ ସେ ଓଠ ହସଟିକ, ପଡ଼ିଯିବ ମଳିନ ନିଷ୍ପ୍ରଭ
ଯେ'ଦିନ ସେ ବୁକୁର ସେନେହ ପାଇବା ମୋ ହେବନି ସମ୍ଭବ;
ଯେ'ଦିନ ମୁଁ ସାରା ଧରଣୀରେ ଏ ପାଖରୁ ଆରପାଖ ଧରି,
ଖୋଜୁଥିବି, କାହିଁମୋ ସମ୍ପଦ,କେଉଁଠି ବା ଥିବ ଲୁଚକର ।

ନ ପାଇ ମୁଁ ଖୋଜୁଥିବି ଖାଲି, ହୋଇ କିବା ଉନ୍ନତ ପାଗଳ,
ଶ୍ରାବଣର ବାରିଧାର ପରି ନେତ୍ର ଯୁଗ ଝରୁଥିବ ଜଳ !
ପ୍ରତି ଲୁହ ବିନ୍ଦୁ ତଳୁ ମୋର ପ୍ରୟୋଗ ଶତ ସ୍ଥୂତି ଧରି,
ମୋ ବୁକୁର ଅନନ୍ତ କବିତା, ଆପେ ଆପେ ପଡ଼ୁଥିବ ଝରି ।

ଏ ଆକାଶ ଏ ପୃଥିବୀ ଧରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ କଲେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ,
ଦେଖୁଥିବି ତା'ପାଇଁ କବିତା ସକଳରୁ ହେଉଛି ସଂଜାତ
ଜୀବନର ସମସ୍ତ ପିପାସା ସୀମାହୀନ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପାଇ
ଗାଉଥିବ ଚରଦନ ଗୀତ, ଶେଷ ତାର ହେଉଥିବ ନାହିଁ !

ବିଶ୍ୱାସ

ଜୀବନର ଅନନ୍ତ ସେନେହ
ଅପାରିତେ ଦେଇଛି ମୁଁ ଯାରେ,
ଯାହା ପାଇଁ ନିଶିଳ ଧରିଣୀ
ଆନନ୍ଦର ଲାଳା ଭୁଇଁ ଘାଲେ ।

ଯାର ପ୍ରତି ପୁଣ ଦୁଃଖ କଥା
ଜାଗେ ମୋର ହୃଦ ଚନ୍ଦ୍ରୀକାରେ
ଯାହା ପାଇଁ ଜୀବନ ସବୁ ସ୍ୱ
ଅନାୟାସେ ବଳଦେଇ ପାରେ !

ଯାର ପ୍ରତି ହାତମାଂସ ତଳେ
ବହେ ମୋର ଅନ୍ତର ଶୋଣିତ
ଯାରେ ମୁହିଁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ କରି
ଗାଏ ନିତି ଅନନ୍ତ ସଂଗୀତ !

ଯାହା ପାଶେ ଶତ ଦୁଃଖ ଝୁଞ୍ଜା—
ଭୁଲି ଯାଏ, ମୋରେ ନାହିଁ ଲାଗେ,
ପ୍ରାଣବନ୍ଧ କବିତା ମରି ଯେ—
ନିତି ମୋର ବୁକୁ ତଳେ ଜାଗେ !

ଏ ଧରଣୀ ସିନ୍ଧୁ ବଳୟିତ—
ଛୁଡ଼ି ଯେବେ ଯିବ ଆର ପାରେ,
କ୍ଳେମନ୍ତେ ମୁଁ ଭୁଲିବି ତାହାରେ
ବହୁଥର ମନେ ମନେ ଘାଲେ !

ମୋର ବେନି ନୟନେ ତାହାର
ଦିଶୁଥିବ ସେଇ ମୃତ୍ୟୁ ରୂପ
ତା'ର ସ୍ମୃତି ବିପୁଳ ରୋମାଞ୍ଚ
ସୃଜୁଥିବ ମୋର ଲେଖ କୃପ ।

ମୋ ପାଇଁ ଯେ ସୀମାହୀନ ମାଟି
ଗଢ଼ିଅଛି ତାରେ ସୌମ୍ୟ କରି,

ସେ ମାଟିରେ ବାର ବାର ଶିରେ
ଲଗାଇବ ଗଉରବ ଭରି !

ତା' ଚାହାଣୀ ତା'ର ମୁଖ ବାଣୀ
ତା' ଅନ୍ତର ସରଗ ଦୁଇ'ଇ,
ସକଳରେ ନମସ୍କାର କରି
ଛୁଡ଼ିବଇଁ ଏ ନିଖିଳ ଭବ !

ଧରଣୀର ଯେଉଁପାରେ ଯାଇଁ
ରଚିବଇଁ କୁଟୀର ମୋହର,
ମୋ ଅନ୍ତରେ ସ୍ବପ୍ନେ ଜାଗରଣେ
ଉଠୁଥିବ ସେ ବାଳା ସଞ୍ଚର !

ସମୟର ମହା ବ୍ୟବଧାନ—
ଲଢ଼ି ଦିନେ ପୁଣି ତାହା ସହ,
କେଉଁ ଶୁଭ ନିମେଷେ ଯେ ଦିନେ
ପରସ୍ପରେ ହେବ ପରିଚୟ ।

ଯାଉ ଯେତେ ଜନ୍ମାନ୍ତର ବିଚି
ତା'ର ମୋର ଅବିଚ୍ଛନ୍ନ ରହି,
ମହା ବିଶ୍ବେ କରୁଥିବୁ ଲୀଳା
ଏ ବିଶ୍ବାସ ଅଛି ମନେ ରହି !

—*—

କି ଦେବି ପ୍ରତିଧାନ ?

ବାଜେ ଯାହାର ପ୍ରାଣେ ମୋର ଗଭୀର ବେଦନା ବ୍ୟଥା,
ମୋ ଲାଗି ହୁଏ ଆହୁଁ ଯା'ର ଯୁଗଳ ଆଖିପତା,
ମୋରେ ଦେବାକୁ ଶାନ୍ତି ଯିଏ ନିୟତ ରେଷ୍ଟା କରେ,
ମୋରେ ଯିଏ ହୃଦୟ ଭରି ସରଗ ଦେଖିପାରେ,
ତାହାକୁ ଦେବ ଧରରେ ଅବା କି ମହା ପତିଦାନ ?
ମୋ ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମା ସେ ଯେ ମୋହର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ !

ମୋ ପାଇଁ ଯିଏ ଦିବସ ରାତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଲଢ଼ି,
 ରକ୍ତାକ୍ତ ଦେହେ ଓ ମନେ ରହିଛି କାହିଁ ପଡ଼ି,
 ସକଳ ଦୁଃଖ ଅଭାବ ଜାଳା ମୋ ପାଇଁ ଖାଲ ସହି,
 ହୃଦୟେ ଯିଏ ଆନନ୍ଦ ପାଏ ନିୟତ ବଞ୍ଚି ରହି,
 ତାହାକୁ ଦେବି ଧରାରେ ଅବା କି ମହା ପ୍ରତିଦାନ ?
 ମୋ ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମା ସେ' ଯେ ମୋହର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ

ମୋ ପାଇଁ ଯିଏ ଏ ମାଟି ପରେ ମାରବେ ବୁଦ୍ଧି ଆଖି,
 ଅଜଣା କେଉଁ ମୂଲକେ ଯିବା ପାଇଁ କି ରହେ ଟାକି,
 ମୋହର ପାଇଁ ସୋହାଗ ମନେ ମରଣ ଶୟା ପରେ
 ଗର୍ବ ଆଉ ଗଉରବ ଯେ ଅନୁଭବ କରେ !
 ତାହାକୁ ଦେବି ଧରାରେ ଅବା କି ମହା ପ୍ରତିଦାନ ?
 ମୋ ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମା ସେ' ଯେ ମୋହର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ !

—*—

ପାଷାଣର ପାଦ ତଳେ

ଜୀବନେ ତୁମ ତୁଲେ ହେବ କି ନାହିଁ ଦେଖା ଜାଣେନା ।
 ତଥାପି ତୁମ ସ୍ମୃତି ପରାଣେ ନାଚି ଉଠେ ମୋହର,
 ଜୀବନେ ତୁମ ତୁଲେ ଆହୁର ବିହରବା ପାଇଁ କି
 ବାସନା ଜାଗି ଉଠେ ଗୋଟିକି ଗୋଟି କିବା ଲହରୀ,
 ନିଃସ୍ବ କବି ମୁହିଁ ରହିଛି ଏତେ ଦୂରେ ସତରେ
 ପରଶୁ ପୋଛି ନାହିଁ, ପାରିବି ନାହିଁ ପୋଛି ତୁମରେ,
 ଦେଇଛ ମୋରେ ଯେଉଁ ସେନେହ ସମ୍ମାନ ଟିକକ,
 ସେ ଶିରାଟିକ ମୁହିଁ ନିଇତି ବେଳେ ବେଳେ ସୁମରେ ।

ଜୀବନ ପଥ ପରେ ସେ ଦେଖା ପରିଚୟ ଭିତରେ
 ନିଜର ପାଲଟିବି ଦିନେ ଯେ ଥିଲି ହୋଇ ଇତର,

ନିଜର କରି ଯାରେ ନେଇଛି ଧରଣୀରେ ବର ମୁଁ
 ଫିଙ୍ଗି ପାରିବି କି ? କି ଅବା ଗୋଡ଼ ମାଟି ପଥର !
 ଟିକିଏ ପରିଚୟ ସେନେହ ଦିଆନିଆ ଟିକିଏ,
 ଟିକିଏ ଦେଖା ଦେଖି, ଟିକିଏ ଆପଣାର କରିବା,
 ବିରାଟ ବିଶ୍ୱର ଯେ କେଉଁ କଣେ ଯେବେ ମିଳଇ,
 ଆଉ କି ଶିଷ୍ୟ ଅବା ଜୀବନେ ବଡ଼ କରି ଲେଉଟିବା ? ?

ମତେ ଯେ ମନେ ରଖି, ଦେଉଛ ଚଠି ଲେଖି ଦୁରରୁ,
 ଆଜି ମୋ ସ୍ୱରୂପ ସୁଷ୍ଟ ମନପଟେ ତୁମର,
 ମୋ ଲାଗି କେତେ ଆଶା, ମୋ ଲାଗି କେତେ ଭାଷା ମରମେ,
 କ ଦିବା ନିଶିଃସ୍ୱପ୍ନ ସୋହାଗେ ଉଠେ ନାହିଁ ଗୁମର !
 ମୋ ଲାଗି କ ଘଛ ମୋଲାଗି ହସିଅଛ ଜୀବନେ,
 ମୋ ଲାଗି ଦେଖିଅଛ ସପନ ଶତ ଶତ ସୁନାର,
 ମୋଲାଗି ତୋଳିଅଛ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପାରିଜାତ ସରଗୁ,
 ଗଢ଼ିଛ ଗଢ଼ିରବେ ମନର ନିଭୁତ ମିନାର !

ଏସବୁ ମୋରେ କେତେ ଦିଏନି ଅମୃତ ସୁଦୂରେ
 ତୁମର ବୁଝୁତଲେ ବନ୍ଦୀ କରି ମୋତେ ନିୟତେ,
 ମୋ ଲାଗି ତୁମେ ଯେବେ ରହିଛ ସୀମାହୀନ ଦୀପନେ;
 ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ମୋର ଦୁଃଖ କରିବିନି କିୟତେ;
 ତୁମର ପାଇଁ ଆସି ତୁମର ପାଇଁ ଯିବି ଉତ୍ତର,
 ଏ ଦେହ ମନେ ବୋଲି ତୁମର ଅମୃତ ପରଶ,
 ସେତକ ମୋରେ ଦିଅ କହେ ମୁଁ ଅହରହ କାହାରେ,
 ବିଜୟୀ ଜୀବନରେ ସେଇତ ମୋ ସୁନାର କଳସ !!

ଟିକକ କଥାରେ କେ ମୋ ପରେ ଗରଜ ଓ ତରଜ
 ମୋରେ କେ' ଦେଉଅଛୁ ଜୀବ ଅପମାନ ଜୀବନେ,
 ଆଖିରୁ ବହୁଅଛୁ ଶ୍ରାବଣ ଧାର ପରି ଲେଉଟକ,
 କିଏ ତ ଜଣେ ଆସି ଦେଇନି ପୋଛୁ ସାରା ଭୁବନେ !
 ଆଦ୍ର ଆଖି ଦୁଇ, ବୁଝିବି ରହି ମୁହିଁ ଏକାକୀ,
 ବହୁତ ବାର ଏଇ ସୁଦୂର ଦେଶେ ଛୁଡ଼ି ତୁମରେ,
 ସେତକବେଳେ କିଆଁ ତୁମରେ ଭଳିଯାଏଁ ମରରେ
 ଶାନ୍ତ ପାଏ ଅବା ବିଜନ ମୋ ଭୂଟୀର କଣରେ !

ଧରରେ ଏତେ ଏତେ ଛନ୍ଦ୍ର ବିଷଧର ତମ୍ଭ
 ଦେଖିଲେ ଦିଶିବେନି ତୁମକୁ କେବେ ଖାଲି ଆଖିରେ,
 ତାଙ୍କୁ ଧରି ଏଥୁ ଚଳିବା ମୁଣ୍ଡିଲ କଥା ତ,
 କଥା କି ଶୁଣିବେ ସେ ନିଜର କରି ଯେତେ ଡାକିଲେ !
 ଉଣୁଥିବେ ଓର କରିବେ ହରବର ବୋଲି ସେ,
 ଏଭଳି ଲୋକ ହାତେ କିଏ ସେ ଦେଲି ଏଡ଼େ ଆସନ ?
 କିଭଳି କଷ୍ଟ ସେ, ମୁଣ୍ଡ ଦୁଆଇଣ ରୁଲିବା
 ଯେଉଁଠି ରୁଲିଅଛି ନିୟତ ବକ୍ସାତ ଶାସନ !

ରହି ଏ ଅଠାକାଠି ଭିତରେ ବେଳେ ବେଳେ ବିରୁରେ
 ଉଡ଼ି ମୁଁ ଯିବି ହେଲେ ତୁମର ସେ ମୋହନ ରାଜଜେ,
 ଜୀବନ ମଧୁତାନ ଶୁଣିବି କାନପାରି ସୋହାଗେ,
 ଯା'ଲଗି ଉଛୁଳ ପରାଣ ମନ ଅଛି ରହି ଯେ !
 ବିରାଟ ପୃଥିବୀ ଏ ଅସୀମ ଆକାଶ ଏ ଆଗରେ
 ଅସୀମ ଲାଳା ଧରି ନୃତ୍ୟ କରି ଉଠେ ନିୟତେ,
 କିଭଳି ହତଭାଗା ଅସାର ନୁହେଁ ଏଇ ଜୀବନ
 ନ ତଳ ପାରିଲେ ଏ ମୋହନ ସମ୍ପଦେ କିୟତେ !

ମୁଁ ଆଉ ତୁମେମାନେ କି ମଧୁ ଉପାଦାନେ ତିଆରି,
 ଜଣକୁ ଜଣେ ଚାହିଁ କି ଶୋହା ଫୁଟି ଉଠେ ହୃଦୟେ !
 ପାରିବ ସହ ତମେ ଏ ମରୁଅଙ୍ଗନେ କିଏ ସେ
 ହତ୍ୟା କରେ ମୋରେ ନିଇତି କାଟି କାଟି ନିଦୟେ !
 ସେଭଳି ହୃଦ କାହିଁ ମୋ ପାଇଁ ଯିବ କହ ପଦଏ
 ସତ୍ତ୍ୱେ ପାଷାଣ ତ ପାଷାଣ ପାଶେ କାହିଁ ମମତା ?
 ପାଷାଣ ଚାହିଁ ଖାଲି, ତା' ପାଶେ ଥିବେ ପଡ଼ି ସତ୍ତ୍ୱେ
 ବରଣ କରି କିବା ଅସୀମ ଉଛୁଟ ଘନତା !

ବିପ୍ଳବ

ମୁଁ ଯେ ବିପ୍ଳବ ଆସିବି ଜନ୍ମ ଲଭି,
 ପଡ଼ିବ ପାଣ୍ଡିତ ନିର୍ଯ୍ୟାତକର ଦୈନ୍ୟ ଅଗ୍ରବ ତଳୁ—
 ଶତ ଶତ ଶତ ଆଗ୍ନେୟୁଗିରି ଅଗ୍ନିର ଶିଖା ସମ,
 ଧରି ସୀମାହୀନ ତେଜ ବଳ ବିହମ !
 ଗରମ ରକ୍ତ ଶିରରେ ଶିରରେ ପ୍ରଳୟ ବାଜାପରି —
 ଅଥୟ ଆକୁଳ ଉନ୍ନତ କରେ ମୋତେ,
 ମୁଁ ଯେ ଦୁର୍ଜୟ ! ମୁଁ ଯେ ନିର୍ଭୟ !
 ମୁଁ ଯେ ମୁକ୍ତିର ଅଗ୍ରଣୀ !
 ନିଜେ ମୁଁ ନିଜର ନିର୍ଭର, ମୁହଁ ଚାଲିବି ମୋ ମନୋରଥେ !
 ନୀଳ ନଭ ଚରି ପଡ଼ାକା ମୋହର ଉତ୍ତୁଞ୍ଜନ କାଳ କାଳ,
 କେହି ନୁଆଇଁ ପାରିବ ନାହିଁ ନିମିଷକ ପାଇଁ,
 ସବୁ ଶକ୍ତିର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ନେଇ ଉତ୍ତୁଧିତ ମୁଁ ଯେ
 ବିରାଟ ଧରଣୀ ପରେ,
 ମୋର ପତନ ବା ଅଛି କାହିଁ ?

ବିପ୍ଳବ ମୁହଁ, ମୋତେ ଦେଖି କିଏ ଯାଉଅଛି ଯେବେ ଥରି,
 ବୁଝିବାକୁ ହବ ତୁମେ ଅମାତ୍ୟର ବିରାଟ ଦୁର୍ଗ—
 ତୁମେ ଏ ମାଟିର ନିର୍ମମ ସମ୍ବତାନ !
 ଜାଣିଅଛ ତୁମେ ଖସି ତ ପଡ଼ିବ ତଳେ,
 କରିବ ଯେବେ ମୁଁ ବାରେ ଶର ସନ୍ତାନ !
 ନିଜକୁ ନିଜେ ହିଁ ଧରି ରଖିବାର ବଳ
 ଆସିବ କାହୁଁରେ ସମ୍ବତାନ ହିଆ ତଳେ ?
 ସେ ତ ଉତ୍ତପିବ ସେ ତ ଥରପିବ ମରପିବ କଲବଲେ !
 ସେ ଏକା ନିଜକୁ ପାରିବ ପାରିବ ରଖି,
 ସୁନ୍ଦର କରି, ନିର୍ମଳ କରି, ଉନ୍ନତ କରି,
 ହିମାଳା-ଶୁଭ୍ର ହିମାଚଳ ମଥା ସମ,
 ମଣିଷ ମାଟିକୁ ଶୋଣିତର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଦେଇ ଯେ
 ଭଲ ପାଏ ଅବରଳେ,
 ନିମିଷକ ପାଇଁ ସ୍ଵପ୍ନରେ ହେଲେ ନୋହିବାରେ ନିର୍ମମ ।

ସମାଜର ଶତପୀଡ଼ିତ ଆତ୍ମା

ମୋ ଭିତର ଦେଇ ମାଗଇ ତାହାର ଜୀବନର ଉପକ୍ଷେପ
ମୁଁ ରଚଇ ତାର ସମସ୍ତ ଉପଯୋଗ !

ବିଦାଣ୍ଡି ହୁଏ ପୃଥ୍ବୀର ବୁକୁ ଯେବେ,

ଝର ଝର ଝର ଝର ପଡ଼େ ତାର ଉଷ୍ମ ଶୋଣିତ ଧାର

ନିଦାରୁଣ ଶବ ନିସ୍ତାଇବା ଲାଗି ତା'ର

ହାରମାନେ ଯେବେ ବଳିଯୁ ଉପରୁର,

ଅତ୍ୟାଚାରର ଅସ୍ତରେ ଯେବେ ଆକାଶ ଅବନୀ

କମ୍ପାଇ ଥର ଥର,

ଚଉଦିଗେ ଖାଲି ଶୁଭ୍ରଥାଏ ଯେବେ

ଆର୍ତ୍ତ ବିକଳ ସ୍ଵର,

ସେତେବେଳେ ମୁହଁ ବିପ୍ଳବ ଆସେ

ଧ୍ଵଂସ ପୂଜାରୀ କୋଟି ରୁଦ୍ରର ଚଣ୍ଡ ମୂରତି ଧରି,

ବଜାଇ ବଜାଇ ଉନ୍ମୁକୁ ମୋର

ତତାଇ ତତାଇ ନିଶିଳ ବସୁନ୍ଧରୀ ।

ଜଳାଇ ମୋହର ଆଗ୍ନେୟ ଶିଖା

ଶୋଷକ ଶାସକ ସବୁ ଅହମିକା—

ପୋଡ଼ି ଜାଲି ମୁହଁ କରଇ ଭସ୍ମ,

ସେଇ ଭସ୍ମାବଶେଷ ପରେ

ରଚିଯାଏ ମୋର ସପନର ଅଞ୍ଚଳ,

ବିପ୍ଳବ ମୁଁ ଯେ ବନ୍ଧୁ ଧରର

ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ତାର ସାମ୍ୟ ସୋହାଗ

କୋଟି ବିହମେ ତାଳି !!!

ବିପ୍ଳବ ମୁଁ ଯେ ମୁମୂର୍ଷୁ ମାଟି ରୂପ ଦାମା ପ୍ରାଣ ଦାମା !

ମୋର ଭୂକାରେ ଚିନ୍ତି ଯାଏ ମୁଁ

ଚଉଦିଗ ଖାଲି ଜୀବନର ଶୋହା

ଅଯାଚିତେ ତାଳି ଶତଲବଣ୍ୟ ଠାଣି !

ଶୁଷ୍କ ମଳିନ ଓଠେ ବୋଲି ଦିଏ ଜବାକୁସୁମର ହାସ !

ଝରୁ ଦୁଃଖ ଶୋଣିତେ ଶୋଣିତେ

ଭରିଦିଏ ମୁହଁ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ମାୟା—

ଅପରୂପ ପରକାଶ ।

ମଞ୍ଜୁ ମୁର୍ଦ୍ଧାର ଧମମ୍ମରେ ଆଶେ ଜୀବନର ସଞ୍ଚାର !
 ଶୃଙ୍ଖଳିତର ଶୃଙ୍ଖଳ କାଟି,
 ମୁକ୍ତ ଗଗନେ ଛୁଡ଼ିଦିଏ ତାଳି ଜୀବନର ଅଧିକାର !
 ଧାନ ପରାଜିତ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କପାଳେ
 ଲଗାଇ ଦିଏ ମୁଁ ଜୟସିନ୍ଧୁର ଶିଖ,
 ଜୀବନର ସବୁ ଉପଭୋଗ ଦେଇ
 ହସାଇ ଖେଳାଇ ନତାଏ ବୟସ୍କରା ।
 ରୂପରସ୍ମୃତ ହୋଇ ମୁଁ ଧରରେ ଚାଲିଥାଏ ଅବିରାମ;
 କାଟେ ନାହିଁ ମତେ ବନ୍ଧୁକ ଡିମ୍ବ,
 ବାଧେନାହିଁ ମତେ ତୋପ କମାଣର ଗୁଳିଗୋଳା ବର୍ଷଣ ।
 ସୀମାହୀନ କୋଟି ଜ୍ଵାଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା ମଜ୍ଜା ଭିତରୁ
 ଜନ୍ମ ଯେ ଅଛି ନେଇ,
 ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ ଏଭଳି ଅସ୍ତ୍ର
 ଦେବ ତାରେ ଧମକେଇ ।
 ସତ୍ୟ ଲାଗି ମୁଁ, ମୁକ୍ତି ଲାଗି ମୁଁ, ଜାଗ୍ରତ କାଳକାଳ
 ମୁଁ ଚାହେଁ ଧରରେ ଦେଖିବି କାର
 ବିକଳ ଅଶ୍ରୁଧାର !

— — —

ହେ ମୋର ଭଦ୍ରକୁ ଜାତି !

ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସ୍ୱପ୍ନ ଧରି ଶ୍ୱରତ ଉଦ୍ଧୃତ ଆଜି କେତେ ବର୍ଷ ପରେ
 ସାଧନାର ହୋମାନଳ ଭିତରୁ ଜନ୍ମିଛି ଯେହ୍ନେ ଏ ଧରଣୀ ତଳେ;
 ଶତ ଶତ ଶତାବ୍ଦୀର ରକତ ରଞ୍ଜିତ ପଥେ ଆସିବି କି ଚାଲି ?
 କେତେ ଗୁଳି ବନ୍ଧୁକର ଆମାନ୍ତ୍ରଣ ସଂଘାତେ ସେ ହୋଇନାହିଁ ଘାରି ?

ଛୁଡ଼ିବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବଳି ଶକ୍ତ କରି ସହିନାହିଁ କେତେ ଅତ୍ୟାଚାର ?
 ଅସ୍ତ୍ରବ ଦୈନ୍ୟର କୋଳେ ଦେଖିନାହିଁ କି ନୌରାଶ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ବାରବାର ?
 ଦାବାନଳ ପରି ସେହୁ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିରେ କେତେ ଦେଇନାହିଁ ଝାସ !
 ରହିନାହିଁ କେତେକାଳ କାରାର ଗନ୍ଧରେ ରୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ନିଃଶ୍ୱାସ !

ଫୁଟିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଧକଡ଼େଇବାର ବୁଡ଼ିନାହିଁ ହତାଶା ଭରିରେ !
 ଛୁଟିବାକୁ ଗଲବେଳେ ଭଗ୍ନଜାନୁ ହୋଇ ନାହିଁ କେତେ ଧରଣୀରେ !
 ତଥାପି ଚାଲିଛି ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟଭାଗି ହିମ ଶୁଭ୍ର ହିମାଚଳ ସମ
 ଫୁଟିଛି ଫୁଟିଛି ଶେଷେ ତା' ବିରାଟ ସାଧନାର ସେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ସପନ ।

ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ସେ ଯେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମକୁଟ ଆଜି ଧୂଳି ବଲୁଣିତ,
 ଥରଅଛି ସିଂହାସନ, ରାଜଦଣ୍ଡ ଆପେ ଆପେ ତଳେ ନିପତିତ;
 କେଉଁ ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗ ପରି ସତ୍ୟ ଯେବେ ଉଠେ,
 ଅହଂସା ବାତ୍ୟାରେ ନାଚି କେ ତା'ରେ ପାରିବ ରୋଧ
 କେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରକୂଟ ?

ପୃଥିବୀରେ କେଉଁ ଶକ୍ତି କେଉଁ ବଳ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପାରିବ ବା ରହି ।
 ବଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଥାଉ, ଥାଉ କୋଟି ଧନମାନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବହି ।
 ଥାଉ ଶତ ବନ୍ଧୁକ ବୋମା ଥାଉ ଶତ ମାରଣାସ୍ତ୍ର ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଭରି,
 ଥାଉ ଶତ ସୈନ୍ୟବଳ, ସକଳରୁ ଶକ୍ତି ସବୁ ପଡ଼ିଯିବ ଝଡ଼ି—

ମହାସତ୍ୟ ଶକ୍ତି ଆଗେ, ପିଶାଚର ଲେଲିହାନ ଜିହ୍ଵା ଯିବ ଛୁଡ଼ି,
 ସତ୍ୟ ଏକା ବଞ୍ଚିପାରେ ନଷ୍ଟ ଅଗ୍ରେ ସବୁ ବାଧା ନିର୍ମିଷ୍ଟକେ ଚରି;
 ମୁକ୍ତିର କନକ ପଥ ରଚିପାରେ ସତ୍ୟ ଦଳ ପିଶାଚ ଭ୍ରୁକୁଟୀ
 ମରିବ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ସତ୍ୟର ଶରତ ଆଜି ଉଠିଅଛି ଫୁଟି ।

ଛୁନି କନ୍ଦାଧାରୀ ଶତ ଶତ ନିରନ୍ତର ସ୍ଵପ୍ନ ଅଶ୍ରୁ ତଳେ ରହି
 ସତ୍ୟ କେତେ ଦେଇ ନାହିଁ ଡାକ ? ଦରିଦ୍ର କୃଷକ ବଧୂ ଲୁହ ବହି
 କାନ୍ଦୁଥାଏ, ଅନ୍ଧ ବିନେ ଶିଶୁପୁତ୍ର ଉପବାସେ ଥିବେ କେତେ କାଳ
 ତହିଁରୁ ଫୁଟିବ ସତ୍ୟ ପୃଥିବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡ ମଜ୍ଜି ବାର ବାର ?

କୁଟୀର କା' ହେଲଣି ନିଲମ, ବାସସ୍ଥାନ କିଏ ଯାଏ ଭିକ୍ଷା ମାଗି,
 ତାହାରି ଭିତରୁ ସତ୍ୟ ରଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ଆଉଁ ସ୍ଵରେ ଉଠି ନାହିଁ ଜାଗି ?
 ପଶୁରୁ ନିଉନ କରି ଅବଜ୍ଞାରେ ମଣିଷକୁ ରଖାଯାଏ ଯହିଁ
 ‘ମଣିଷ ସମ୍ମାନ ଦିଅ’ ତା' ଭିତରୁ ସତ୍ୟ କଣ ସତେ ନାହିଁ କହ ?

ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରି ଯେବେ ଏ ଜାତିର ଗଣା ହେଲା ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି
ଦିଆ ହେଲା ନାହିଁ ତା'ର ଜୀବନର ଅଧିକାର; ନଗ୍ନ ରୂପ ଧରି
ସତ୍ୟ କେହ୍ନେ ଉଠନ୍ତାନ୍ତି ? ରୁଦ୍ରମୁଖି ପରିଗ୍ରହ ଧରଣୀର ତଳେ,
ସତ୍ୟ ଶୁଭ୍ର କରେ ଆଜି ଜାଗିଛି ଭାରତ ବହୁ ଘନଘଟା ପରେ ।

ଜାତି ମୋର ! ଦେଶ ମୋର ! କରେ ତୋର ପ୍ରଗତିର ସୃଷ୍ଟିଗଣା ତାର,
ସାଧନାରେ ଜଳି ଶେଷେ ମିଳିଛି ଇସ୍ପତିତ ତୋର, ନାହିଁ ଅନ୍ଧାର;
ଯେତେ ଯା ଅର୍ଗଳ ଆସୁ ସବୁ ତୋର ପାଦତଳେ ଦିଅ ଛୁନୁ କରି,
ଦୂରେ ଦୂରେ ଚାଲ ଆଜି କୋଟି କୋଟି ଅନ୍ତରର ପାରିଜାତ କଳି—

ଫୁଟାଇ ଫୁଟାଇ ତୁମେ, ସି ରଙ୍ଗ ପତାକା ଉଡ଼େ ଅନ୍ତରାକ୍ଷ ଚରି,
ପ୍ରତି ପ୍ରାଣେ ତାଳି କିବା ଜୀବନ ବିକାଶ ବାସ୍ତା ଉନ୍ନାଦନା ଶିରୀ ।
ଆଜି ତୁମେ ରୁଦ୍ଧ ନୁହ, ବନ୍ଧ ନୁହ, ଆଜି ତୁମେ ଉନ୍ନତ ସୁନ୍ଦର
ପୃଥିବୀର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ନୂତନ ଜୀବନ ତାଳ ସତ୍ୟ ଶୁଭଙ୍କର ।

ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତି, ପ୍ରତି ରାଷ୍ଟ୍ର, ପ୍ରତି ଦେଶ, ଧରଣୀର ପ୍ରତି ଜନପଦ,
ସକଳରେ ଅବୁଣ୍ଡିତେ ତାଳିଦିଅ ଶାନ୍ତିମେଣି ଜୀବନ ସମ୍ପଦ;
ଏ ମାଟିର କେଉଁ ଆନେ ରଖନାହିଁ ବେଦନାର ଘନକୃଷ୍ଣ ଗୁମ୍ଫା;
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବୁଣି ଚାଲି ଜୀବନର ପୃଷ୍ଠିଗୀତି ଆନନ୍ଦର ମାୟା ।

ଆଜି ଯେହ୍ନେ ଏ ଜାତିର ପ୍ରାଣଦାମୀ ମୁକ୍ତିଦାମୀ ବକ୍ଷ ବାସୁଙ୍କର
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରୁ ଆସଇ ଭାସି ପ୍ରତି କାନେ କହି କହି ସ୍ବମଙ୍ଗଳ ଗିର !
ଜାତି ମୋର ଶୁଣିନ କି ? ବାଣୀ ତାର ମେଘ ମନ୍ଦେ ଆସେ କେହ୍ନେ ଭାସି
‘ଜୀବନ ଶୋଣିତ ତାଳି ସୁନାର ରାଜନ ଦିଅ ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରକାଶି ।’

ପ୍ରତିବ୍ୟକ୍ତି ଭାଲି ନେଉ ଏ ଜାତିର ଏ ମାଟିର ମୁହିଁ ସେବାକାଣ୍ଡ
ଯେତେ ଯହିଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛବ ବୈଶ୍ୟ ସକଳରୁ ଦୁଇ ଯାଉ ଚାଲି;
ହିମାଦ୍ରର ପାଦତଳେ, ଜାହାଗା, ଯମୁନା, ଗଙ୍ଗା, ଗୋଦାବରୀ କୂଳେ,
ମହୋଦଧି ବାଲିବନ୍ଦେ, ସହ୍ୟାଦ୍ରର ନଉଶ୍ଚୁମ୍ପା ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଚୂଳେ,—

ଯେତେ ଯହିଁ ଭାରତର ନରନାରୀ ଏକ ପରିବାର ବ୍ୟକ୍ତି ପରି
ପ୍ରାଣର ସୌରଭେ ଦିଅ ଏ ମାଟିର ଦିଗ ଦିଗନ୍ତର ପୃଷ୍ଠି କରି ।
ସାମ୍ୟ ମେଣି କଲାଶର ହେଉ ଏଇମାଟି ଏକ ମହା ଗନ୍ତାଘର,
ଏଥିକେ ସମ୍ରାଟ ନାହିଁ, ସତ୍ତା ସେବକ ଦିଅ ଏଥି ପରମ୍ପର ।

ଆଜି ଏଇ ପୁଣ୍ୟ ଦିନେ ଜାତି ମୋର କରପୁଟେ ଦିଅ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି
 ଶତ ଶତ ଶତାବ୍ଦରେ; ଏ ମାଟିରେ ଯା ବସିର ଉତ୍ସରକୁ ପଡ଼ି—
 ଆଣିବି ଏ ଦେଶ ମୁକ୍ତି, ତୋଳି ଅଛି ବିଜୟର ଗୌରବ କେତନ
 କେମନ୍ତେ ଭୁଲିବ ତୁମେ, ପୃଥିବୀରେ ଶତାବ୍ଦର କାହିଁ ବା ମରଣ ?

ଶତଝୁଆ ଶତଝୁଡ଼ ଭିତରେ ଯେ, ଗତି କରି ବାରଦର୍ପ ଧରି,
 ଦରଦାର ଭାଇବନ୍ଧୁ ସକଳ ସ୍ଵାର୍ଥରେ ଯେହୁ ଦେଇ ଜଳାଞ୍ଜଳି,
 ଜାତିର ହୃଦୟରେ ତା'ର ଆଣିବାର ପାଇଁ ଖାଲି ଶାଶ୍ଵତ ସ୍ଵପ୍ନ
 ମୃତ୍ୟୁରେ ବରଣ କରେ ହସି ହସି ନୋହି ଲବେ କାତର ବିଷଣ୍ଣ,

ବିଲୟ ତାହାର କାହିଁ ସେ ଯେ ଏ ମାଟିର ପ୍ରତି ରହେ, ରହେ, ରହି
 ସତ୍ୟପାଇଁ ଧର୍ମପାଇଁ ଉନ୍ମାଦନା ଦେଇଯାଏ କଳ୍ପାନ୍ତର ବହି !
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଚାହିଁ ତମେ ସେ ମୁଣି ଦିଶୁନି ନେତ୍ରେ ତଳ ତଳ ?
 ଚରଣେ ପ୍ରଣତି କରି, ଏ ମାଟି ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ଗୁଡ଼ ଭକ୍ଷାକର !

କର୍ତ୍ତବ୍ୟର କାହିଁ ଶେଷ ? ସାଧନାର ପାପଶିଖା ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଚିର,
 ଜୀବନର ଗତି ଚନ୍ଦ୍ରେ ପଡ଼ିବ ପ୍ରକାଶ ଶିଳା; ନୋହି ନିତଶିର—
 ଚାଲିବାକୁ ହେବ ଏଥୁ, ଶତ ଶତ ଜନତାର ସେବା କରି କରି
 ଜୀବନ ମଧୁର ସ୍ଵପ୍ନ ସହସ୍ରର ବକ୍ଷତଳୁ ଆଣିବ ଆହର ।

ସେଇତ ପ୍ରାଣର କାମ୍ୟ—ଜୀବନର ଏମମାନ୍ତ ସମ୍ପଦ ପରମ
 ହେ ମୋର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଜାତି ! ବସ ଭର ସବସ୍ତୁ ତୁ କର ଅରପଣ;
 ନିଜପାଇଁ ଅବଶେଷ ଲବେ ମାନ୍ୟ ନାହିଁ ରଖି କର ଅପ୍ରଗତି,
 ଚିତ୍ତସାରୁ ଜନ୍ମ ତୋର ଚିତ୍ତ ପ୍ରୀତି ପର ତୋର ପ୍ରାଣର ସମ୍ପତ୍ତି !

ପୃଥିବୀର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଦାବାନଳ ପରି ଆଜି ଉଠେ ଯେହ୍ନେ ଜଳ,
 ସ୍ଵାର୍ଥର ତାଣ୍ଡବ ଲାଳା, ଦିଗ୍‌ବିଦିଗେ ଆତଙ୍କର ମାୟା ସୃଷ୍ଟି କରି,
 ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନିକ, ଲୁଚିଯିବ—ପୃଥିବୀରେ ଦେଖା ତୋର ଅମୃତର ପଥ,
 ଜୀବନ ଜୀବନ ପରି ଦାଉ ଦାଉ ଜଳ ଉଠୁ ବିଶ୍ଵେ ଅବିରତ ।

ପ୍ରକାଶ

ଜାଣି ଶୁଣି କରି ଅନ୍ୟାୟ ତଳେ ଲଢ଼ିବା
 ତାହା ତହିଁ କିବା ବଡ଼ ପାମ ଅଛି ରହିବା ?
 ବାର ବିନ୍ଦୁମେ ଯୁଦ୍ଧ ମରିଯିବା ଭୟ
 ଜୀବନ ତା' ନୁହେଁ ଦବିଯିବା ରହି କଅଁଳ ।
 ପ୍ରତି ଜୀବନର ଅଛି ଗଉରବ ମହତ
 ନିଷ୍ଠୁରେ ତାରେ ମାରି ଦେବା କଥା କହ ତ ?

ବଧୂ ହେ ମତେ କହୁଅଛ ତୁମେ ଲଜନା
 ମଥା ପୋତି ସବୁ ସହି ଯିବା ଅଟେ ଭଲ ନା !
 ଦୁଃସହ ଯାହା, ଯାହା ଦୁର୍ମାତ ପରିତ,
 ପଳ ପଳ କରି କାଟେ ଯେ ପ୍ରାଣକୁ ଭୁରିତ
 ବିରୁଦ୍ଧେ ତା'ର ଯିବି ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଲଢ଼ି ହେ !
 ଗୋଟିଏ ନିମିଷେ ରହିବିନି ସତ୍ତି ସତ୍ତି ହେ !

ଟିକିଏ ସ୍ଵାର୍ଥ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ କି
 ଥର ରହିଯିବି ଏତେ ହେଜାମ କାଇଁକି ?
 ବିରୁଦ୍ଧେ ବେଳେ ମୋର ଶିର ଉପଶିର ହେ
 ତାତି ଉଠେ ବେଗେ କିବା ଇସ୍ପାତ ଶିଳା ହେ !
 ଭିତରଟା ମୋର ମହାଜୀବନର ଝରଣା,
 ବୁହେନା ରହିବ ହୋଇ କାହା ହାତ ଖେଳନା

ସାତ ସ୍ଥାନମାନ କରି କିଏ ମତେ ଥୋଇଲେ,
 ତଳିତଳାନ୍ତ କରିବାକୁ କିଏ ବୋଇଲେ,
 ଅସ୍ତବର ମରୁ ଦେଲେ ମୋ ସବୁଠି ସରଜି,
 ପାରିବିନି ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କେବେ ବରଜି;
 ଉତ୍ତପ୍ପେଶ ନାଗ ପରି ମୁଁ ଉଠିବି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵେ,
 ଜୀବନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଣିବି ମୁଁ ଜିତ ଯୁଦ୍ଧେ !!

ସୁନ୍ଦରୀ

ଜାତିପାଇଁ ଦେଶପାଇଁ ଜୀବନ ପାରିବ ଦେଇ,
 ନାହିଁ ମୋ ବଚନ ମନା ପାରିବେନି କରି କେହି ।
 ଯେ' ମାଟିର ରସଧାରା ବହେ ମୋର ବୁକୁଚଳେ,
 ଯେ ମାଟିର ସମୀରଣ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବ ମୋରେ,
 ସେ ମାଟିର ବିଲ ବଣ ଶଇଳ-ସାଗର-ସେତ୍ରାତ,
 ଗଛ ପତ୍ର ଫୁଲ ଫଳ ଶ୍ୟାମଳ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥ,
 ଧମନୀ ଶୋଣିତେ ଆଶେ ଜୀବନର ଜାଗରଣ
 କେମନ୍ତେ ତା' ପାଇଁ ନାହିଁ କରିବ ଜୀବନ ପଣ ?

ଯେ' ମାଟିର ବୁଝୁ ପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଖେଳେ ବୁଲେ,
 ଯେ ମାଟି ବାନ୍ଧିବ ମୋରେ ଶତ ସଖା ବଢ଼ୁ ତୁଲେ,
 ଯେ ମାଟିର ବଳ ବାସ୍ୟେ ଗଠିତ ମୋ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ,
 ଯେ ମାଟିର ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଫିଟେ ମୋ ଜୀବନ ରଙ୍ଗ,
 ଯେ ମାଟିର ସାଥେ ମୋର ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ପରିଚୟ,
 ହୁଏ ଯହିଁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଅଭିନୟ,
 କେମନ୍ତେ ତା' ଲାଗି କହ ଦେବ ନାହିଁ ଆତ୍ମବଳ ?
 କେମନ୍ତେ ତାହା ନାହିଁ ତାହାର ଶୋଣିତ ଧରି !!

ସତ୍ୟ ଲାଗି ନ୍ୟାୟ ଲାଗି କୃପାଣ ଧରିବ କରେ,
 ତା' ଆଖିର ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁ ସହି ପାରିବେନି ଥରେ ।
 ବଜାଇ ବିଜୟ ତୁରୀ, ଚାଲିବ ମୁଁ ପଥେ ପଥେ
 ଚାଲିବ ସାଗର ବସେ ଚାଲିବ ଅନଳ ସ୍ରୋତେ,
 ମେରୁର ତୁଷାର ଶୈଳେ ତା' ଲାଗି ଚାଲିବ ପଥ
 ସାହାରା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଯିବି ନୋହି ଲବେ ଅବନତ;
 ଆଖିବ ବିଜୟ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ତା' ପାଇଁ ସୋହାଗେ ବରି
 ସତ୍ୟ ଲାଗି ନ୍ୟାୟ ଲାଗି କୃପାଣ ଉଠିବ ଧରି,

ଦିଅ ଗୋ ଜନନି ଦିଅ ବିଦାୟ ମୁଁ ଯାଏ ଚଳି,
 ଗୋଟିଏ କୋଟିଏ ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମେ ପଡ଼ିବ ତଳି ।

ବଜୟ-ସିନ୍ଦୂର ଟିକା ବୋଲି ଦିଅ ଶିରେ ମମ !
 କର ମୋରେ ଆଶୀର୍ବାଦ, ମୋରେ ଯେ ଦେଇଛ ସୁନ୍ୟ—
 କେଶରୀ ବିହମ ତାର, ଦେଖାଏ ମୁଁ ଧରଣୀରେ
 ମୁଁ ଥାଉ ମୋ ଦେଶ ମାଟି ପଡ଼ିଥିବ କଲବଲେ—
 ଏ ରକ୍ତାକ୍ତ ଦେହ ଧରି, ହୋଇ ସାତ ସ୍ଥାନମାନ !
 ମୁଁ ତାହାର ସନ୍ତାନ, ନା, ହତ୍ୟାକାରୀ ସମ୍ବତାନ ?

ବଜାଇ ସଂଗ୍ରାମ ବାଜା, ଉଡ଼ାଇ ଚିତ୍କାର ମାଳା
 ଗୁଲିଚନ୍ଦ୍ର ସୈନ୍ୟ ଧାଡ଼ି କାନ୍ଧରେ ବରୁଣ ଗୋଳା,
 ପଡ଼େ କେତେ ହୁଳହୁଳି, ପଡ଼େ କେତେ ବାର-ଡାକ
 ଜାତିର ହୃଦୟିଣ୍ଡ୍ର ପରି ତାଲନ୍ଦ୍ର ଜବାନଯାକ;
 ସଂଗ୍ରାମେ ଫେରେ ବା ମରେ ଲେଉଟା ନାହିଁ ଜାଣିବାର
 ବଞ୍ଚାଏ ଦେଶରେ ମୋର ତାଳି ଖଣ୍ଡା ଢଳୁଆର
 ଯାଉଛି ଯାଉଛି ମାଆ ! ଏ ତୋର ଆଶିଷ ମାଗି
 ଶିରରେ ଶୋଣିତ ମୋର ଫୁଟୁଛି ମୋ ଦେଶ ଲଗି—

— — —

ଜୀବନ ଶୁଣାନ

ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ମହା ଅଭିମାନ ଧରି
 କିଏ ଏଥୁ ବୁକୁ ଠେଲି ତାଲେ,
 ଅସୁସ୍ଥ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବରେ ହର୍ମ୍ୟ ରଚି କିଏ
 ଶାନ୍ତିର ତ କରେ ନାହିଁ କାରେ,
 କା' ହାତରେ ସୁନାଘଡ଼ି,
 କଣ୍ଠେ ସୁନା ଚେନ୍ଦ୍
 ଅତରର ଗରେ ମହକଇ,
 ଦରିଦ୍ର ରୁଟିରେ କିଏ ଗଲଣି ସାଂଜୁଡ଼ି,
 ପେଟପାଣି ଟୋପେ ନ ମିଳଇ !

ପଥପ୍ରାନ୍ତେ କେ' କହୁଛି ଲୁହ ନେହୁ ତାଳି,
 ତାରି ଦିନେ ଆଜି ଜଳେ ରୁଲି,
 ନେହୁର ହେଇ ମୁଁ କେତେ ମାଗିବାର ପରେ,
 ଦେଲି ବୋଲି ଅଡ଼େ ରାମ ଖୁଡ଼ି ।
 କହୁଛି ଜନମା କା'ର କୋଳ ସଂଖାଳରେ
 ସ୍ଥାନ ପେଟ ଲଭିବୁ ଜନମ
 ଏ ମାଟିର ଯେତେ ଯାହା—
 ସୁଖ ବଇଭବ,
 କେଉଁ ଥିକ ହେବୁ ତୁ ଭଜନ !

ଏକଇ ଏ ପୃଥିବୀରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣର
 କୋଟି ଶାଖା ହୋଇଅଛି ମେଲି
 ସବୁ ଶାଖେ କାହିଁ ପାଇଁ ରସାଳ ସମ୍ପଦ
 ଗଉରବେ ନ କରିବ ଖେଳା ?
 ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ଯହିଁ କାନ୍ଦୁଛି ନିୟତ
 ନିଶିଳର ବୁକୁ ତଳେ ତଳେ,
 ପୃଥିବୀ ବଞ୍ଚିବ ତହିଁ,
 ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଧରି
 ପାରିବି କି ଜନ୍ମ ବଜ୍ରସ୍ୱରେ ?

ମଣିଷର ଚିତ୍ତାନଳ ଜଳୁନି କି ସେଠି
 ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ରକ୍ତଶିଖା ମେଲି,
 ଶୂନ୍ୟ ଓ ଶୂନ୍ୟ ପରି ଚଉପାଶେ ତା'ର
 ନାହାନ୍ତି କି ଲକ୍ଷପତି ବେଢ଼ି ?
 ବାଜୁନି ବାଜୁନି କାହିଁ ପ୍ରାଣର ଦୁନ୍ଦୁଭି,
 ଶୁଦ୍ଧ ଅଛି ଆର୍ତ୍ତର ଚିତ୍କାର
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଏ ମାଟିର ଭୀଷଣ ଶୁଣାନ,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ—
 ବେଶ ବସୁଧାର !

ପୂର୍ଣ୍ଣହୁଅ

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସୁନ୍ଦର ଏ ସାଗର ପରେ
 ତାଲୁ ମୋ ତରା କାଟିଣ ସୁଅ !

ଅସୀମ ଏଇ ପ୍ରାଣର ମେଳେ,
 ଖେଳେ ଖେଳେ ନିୟତ ଖେଳେ;
 ଏଇତ ମୋର ଆନନ୍ଦର
 ଜୀବନଭରା ଗୋଟିଏ ଗୃହ !
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ବୁଲରେ ତରା ତାଲରେ ତାଲ !
 ସବୁର ପ୍ରାଣ ସରଗେ ଛୁଅଁ !

ସଫଳ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଦେଖି
 ତାଲରେ ତରା ତୋ ପାଲ ଟେକି,
 ଏତେ ନିଜର ରାଜ୍ୟ ଆଉ
 ଏ ତହୁଁ ବଳି କେହି ତ ନୁହ,
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ
 ଯା ପାଇଁ ଯେତେ ଫୁଟିବ ଅଛି
 ଯାଉରେ ଫୁଟି ହାସ୍ୟ ଲୁହ ।

ଆଉ ତ କାରେ ପାଇବି ନାହିଁ
 ଆଉ ତ କାରେ ଚାହିଁବି ନାହିଁ,
 ସବୁଏ ଆସି ପ୍ରାଣର କଥା
 ମୋ କାନ ପାଶେ କୁହରେ କୁହ !
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ଯେଉଁଠି ଭରି ରହିଛି ଏତେ
 ସଖା ବନ୍ଧୁ ସେନେତ୍ର ସୁଅ !

ଏଇଠି ହେଉ ଅବସାନ
 ଯେତେ ପ୍ରାଣର ଧାରଣା ଧାନ,
 ଏଇତ ମୋର ପ୍ରାଣର ମାଟି
 ବୁଝେ ପ୍ରାଣର ହସ ଓ ଲୁହ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ ! ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !
 ସକଳ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ !



ଆମ୍ଭେ

ଭସର୍ଗ

ମୋ ଜନ୍ମମାଟିର ବରେଣ୍ୟ କବି
ସ୍ବର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ
ପବିତ୍ର ସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ...

ଆମେ ଜଣେ

ତୁମେ କିଏ ମୁହିଁ କିଏ କିଏ ଏଇମାନେ ?
ଏକା ଅଙ୍ଗ ଅବୟବ ଏକା ଆଶା ପ୍ରାଣେ ।
ଏକା ଅନୁଭବ ଏକା ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରୀତି
ଏକଇ ମାଟିରେ ଆମ ସଉକର ସ୍ଥିତି !
ଏକା ହସ ପୁଟେ ଓଠେ, ଏକା ଲୁହ ଝରେ
ସଉଏ ତ ଆମେ ଗଢ଼ା ଏକଇ ହାତରେ
ଏକଇ ଫୁଲର ଆମେ ସହସ୍ର ପାଖୁଡ଼ା
ଏକା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଗୁଚ୍ଛା ଆମ ଜୀବନର ପୃଥ୍ବୀ
ତେବେ କିମ୍ପାଇ କହ ଏତେ ମୁହିଁ ମୋଡ଼ାମୁଡ଼ି ?
କିମ୍ପାଇ ରହୁନି କହ ହୃଦ ଖୋଲିଖୋଲି ?
ଆମେ ଜଣେ ସହସ୍ରର ରଚି ମଧୁକାନ
ପୃଥିବୀରେ ବୁଣୁଅଛେ ନବ ନବ ପ୍ରାଣ !
ଏଥିରେ ଆମର କେତେ ଗର୍ବ ଗଉରବ !
କିପାଇଁ ଅସୁନି ଏଇ ପୁଣ୍ୟ ଅନୁଭବ ?

ବର ଦାନ

ହେ ଅନନ୍ତ ! ହେ ଅସୀମ ! ଦେଇଚ ଜନମ
ତୁମର ସୃଷ୍ଟିରେ ମତେ, ଅନନ୍ତ ବନ୍ଧନେ—
ବାନ୍ଧିଚ ଅନନ୍ତ ପ୍ରାଣେ ; କେମନ୍ତେ ଜୀବନ
ଭୁଲିବ କରୁଣା ତବ ଜନମେ ଜନମେ !
ପ୍ରତି ପୁଷ୍ପ ପ୍ରତି ଫଳ ପ୍ରତି ଗୁଳ୍ମ ଲତା
ନର, ନାରୀ, ପଶୁପକ୍ଷୀ, କାନନ, ଭୃଷର,
ନଦ, ନଦୀ, ନୀଳ ନଭ—ସବୁରେ ମମତା—
ଭରି ଆସେ ଗୁହ୍ୟେ ମୁହିଁ ଯେତେ ଯେତେ ଥର !
ସତ୍ତ୍ୱ ସତ୍ତ୍ୱକୁ ତୁଲେ ଯୁକ୍ତ ଏକ ଖିଏ
କେ' କାରେ ଯିବାକୁ ଗୁଡ଼ି ନୁହଇ ସମ୍ମତ
କେତେ କା ଉପରେ ମାନ ଅଭିମାନ କିଏ—
କରେ ନାହିଁ ? କି ସୁନ୍ଦର ତୁମ ସୃଷ୍ଟି ପଥ !
ଏ ପଥେ ପଥକ ମତେ କଲ ଭଗବାନ
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଅଧିକ କିବା ଅଛି ବରଦାନ ?

କେହ୍ନେ ଯିବି ଫେରି ?

ହସ ଖେଳ ଆନନ୍ଦର ବସୁନ୍ଧରା ପରେ
ହସି ଖେଳି ଚାଲିବି ମୁଁ ସବୁର ସଙ୍ଗରେ ।
ସତ୍ତ୍ୱ ମୋହର ସାଥୀ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମ
ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ କେହି ଏକଜଣ !
ବନ୍ଧିବି ସେନେହରେ ସବୁର ଅନ୍ତର—
ପରିସ୍ନାତ କରି ମୁହିଁ, ଚାଲିବି ସଭର !
ଦେଖିବି ସବୁର ଓଠେ ଆନନ୍ଦର ହାସ
ଦେଖିବି ଅନନ୍ତ ଆଶା ଉତ୍ସାହ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ

ସକଳର ବୁଦ୍ଧି ତନ୍ତ୍ର ଉଠୁଅଛି ଫୁଟି
ତହିଁରେ ସରଗେ ଯିବ ଏ ଜୀବନ କୁଟି !
ବିରାଟ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତି ଧୂଳିକଣା ସହ
ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧେ ଜୀବନବୋଲା ପ୍ରାଣ ପରିଚୟ !!
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଯେ ଅନନ୍ତ ରହିଅଛି ଦେଇ
ନ ପିଇ ସବୁଠୁ ସୁଧା କେନ୍ଦ୍ରେ ଯିବ ଫେରି !!!

—*—

ଡାକ

କେଉଁ ଦେଶ ପଥକ ମୁଁ କେଉଁ ଦେଶେ ଯାଏ ?
ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ମୋ ଯାତ୍ରା ପଥେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ପାଏ !
ହସେ ଖେଳେ କାନ୍ଦେ କେହି ବୁଝେନା ତ ଆସି !
ପଥେ ପଥ ଜନ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରିୟ ପ୍ରତିବାସୀ
ଗୁଲିଚନ୍ଦ୍ର ତରତରେ କିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଧରି !
ଉପରେ ଅନନ୍ତନନ୍ଦ ତଳେ ଅଛି ପଡ଼ି
ସୀମାହୀନ ବସୁନ୍ଧରା, ଗିରି ବିଲ ବନ—
ମାଳିମାରେ କରି ନିତ୍ୟ ଗଭୀର ଗାନ୍ଧନ !
ଯାତ୍ରୀ ମୁଁ ଗୁଲିଚନ୍ଦ୍ର ନିତ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରବାଳ ଫେଇ
ଯେତେ ଯାଏ ସେତେ ଦୂରେ ଦୂରେ ଯାଏ ସେଇ ।
କମ୍ପା ଆସିଥିଲ ଏଥୁ କାହାର ଇଂଗିତେ ?
କାହାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବାଣୀ ମୋହନ ସଂଗୀତେ
ଯାଏ ମୁହିଁ ଦୂରେ ଦୂରେ; କାହା ନିତ୍ୟ ଡାକେ
ଗୁଲିଚନ୍ଦ୍ର ବଶାଳ ସୃଷ୍ଟି ମଉନେ ନିବାକେ !!

ଯାତ୍ରୀ ଓ ଯାତ୍ରା

ଆଶା ଆଉ ଆନନ୍ଦର ସୁନେଲି ସପନେ
ବଞ୍ଚି ମୁଁ ରହିଛି ଏଇ ଅନନ୍ତ ଭୁବନେ ।
ସୀମାହୀନ ବିପଦର ଯେ ଝଡ଼ ତୋଫାନ—
ତୁଲେ ମୁଁହିଁ କରିଅଛି ନିୟତ ସଂଗ୍ରାମ
ରୁଲିଛି ମୁଁ ବାଟ କାଟି ଲବେ ନାହିଁ ଡର
ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ଅଗ୍ରବ ଯେବେ ପଥେ ଅଛି ପଡ଼ି ।
ଅସୀମ ବେଦନେ ଯେବେ ଲୁହ ଅଛି ଝରି,
ଦେଇଛି ନୟନୁ ପୋଛି ମୁଁହିଁ ବାର ପରି !
ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଯେବେ ଆସି ବାରବାର
କରିଅଛି ହଇରାଣ ଦେଖାଇ ଦୁଃଖାର —
ତେଜ ମନ୍ତେ, ଯାଇଛି ମୁଁ ଯାଇଛି ମୁଁ ଦବି
ରୁଲିଛି ମୁଁ ବୈଶାଖର କିବା ତପ୍ତ ରବି !
ଏ ମହା ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତି ରେଣୁ ରନ୍ଧ୍ର ତଳେ
କି ମଧୁ ସମ୍ପଦ ମୋରେ ଆକୁଳିତ କରେ !!

—୦—

କର୍ମ ଭୂମି

ବିଶାଳ ଧରଣୀ ପରେ ଦେଖ ଲେ ସୁନ୍ଦର !
କେମନ୍ତେ କର୍ମର ତେଜ ଦିବସ ଶବ୍ଦ
ଲଗିଅଛି ପରଂପରା । ନାହିଁ ଅବସାନ
କ୍ଷୁଦ୍ର ପିପିଲିକାଠାରୁ ମଣିଷ ମହାନ
ବଳ କଳ ବୁଦ୍ଧି ବୁଲି ଲଗିଚନ୍ତି କାମେ
ବିଶ୍ରାମର ଭୂମି ଏହୁ ନୁହେଁ ହେଲେ ଧାନେ !
ଆଜି ଯାରେ ତଥୁ ପୁଟେ ଶାନ୍ତ୍ୟ କାହୁଁ ଆଣି
ବିହଗୀ ଶାବକେ ତାର ଖୁଆଏ ସେ ପୁଣି—

ଦଗ୍‌ବଳୟ ଆରପାରେ ବୁଲି ପକ୍ଷଯାନେ
ପୁରାଏ ଆପଣା ପେଟ, ପ୍ରତି ଜୀବ ପ୍ରାଣେ
କେମନ୍ତେ ବିଧାତା ଦେଇ ସାଧନାର କଣା,
ଦେଖଇ ସୁଦୁରୁ ଏଇ ଖେଳ ଅକଳନା ।
କର୍ମର ମୋହନ ଖେଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଭରି
ରଖିବ ସୃଷ୍ଟିକୁ ନିତ୍ୟ ଉଦ୍‌ଜୀବିତ କରି !!

—○—

ଆଉ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?

ମୋର ବଡ଼ ରାଗ ହୁଏ ଯେଉଁଠି ମଣିଷ
ମଣିଷକୁ ଭଲପାଏ ନାହିଁ ଅହର୍ନିଶ !
କି ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀ ଏ ବିଲ ପଦା ଧରି
ଧରି ଶ୍ୟାମ ଅରଣ୍ୟମା ଉନ୍ନତ ଶିଖରୀ,
ମାଳକାନ୍ତ ଉର୍ମି ତୋଳି ନାଚଇ ସାଗର
ରବି ଶଶୀ ତାରକାରେ ଶିରେ ମାଳାମ୍ବର
ରଚଇ ଅନନ୍ତମାୟା; ପୁର ପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମ
ନଗର ସହର କେତେ ଧରି ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣ—
ଅନନ୍ତ ଆକାଞ୍ଚିକା ଭରା, ଲଳା ଉଠେ କରି ।
ନିଜରୁ ନିଜର କରି ସବୁରେ ସଞ୍ଚର
ଗାଇବାକୁ ଜୀବନର ସୀମାସ୍ଥାନ ଗାନ
କାହିଁକି କୁଣ୍ଡିତ କହ ମଣିଷର ପ୍ରାଣ ?
ଛୁଡ଼ିଦେଲେ ଏଇ ମାଟି ଆଉ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?
ପ୍ରାଣର ଇପ୍ସିତ ମଧୁ ପାଇବାର ପାଇଁ !

—○—

ତ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାସାଦ

ଆସୁନି ଆସୁନି ମୋର ତଳେ ଅବସାଦ
 ଦେଖି ଜାଣି ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଏ ରଜପ୍ରାସାଦ ।
 ମଣିଷର ପ୍ରାଣବୋଲା ମୋହନ ଅନ୍ତର
 ନଥିଲା ନଥିଲା ଏଥୁ ତଳେକ ମାତର !
 ମଣିଷର ବ୍ୟଥା ଏଥୁ ବୁଝିବାର ପାଇଁ
 କା' ନୟନ ପ୍ରାନ୍ତ ଲୁହ ଝରୁଥିଲା ନାହିଁ !
 ହେବା ପାଇଁ ମଣିଷର ବନ୍ଧୁ ସଖା ସାଥୁ
 ନିୟୁତ ଚକ୍ରତ ନାହିଁ ଥିଲା କାର ଗୁଡ଼ି !
 ମଣିଷର ମୁଣ୍ଡ କାଟି କାଟି ତା' ଅନ୍ତର
 ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଥିଲା ଏ ସୌଧ ଶିଖର !
 କେମନ୍ତେ ରହନ୍ତା ଚିର ଶୀର୍ଷ ଭୂଇଁ ସମ ?
 ମାଟିର ନରକ ଏ ଯେ ଭୀଷଣୁ ଭୀଷଣ ।
 ମଣିଷ ଲୁହର ବାଣୀ ଚାଲିଛି ଯେ ଦଳି
 କେମନ୍ତେ କହିବ ତା'ଠି ପ୍ରାଣ ଅଛି ଭରି

—୦—

କେଉଁଠି

କେଉଁଠି ହସୁଛି କିଏ ନିର୍ଭୀକର ହାସ !
 କେଉଁଠି କହୁଛି କିଏ ପ୍ରାଣବୋଲା ଭାଷ !
 କେଉଁଠି ଚାଲିଛି କିଏ ମୁଖରତ କରି
 ଆନନ୍ଦର କଳ ତାନେ ଦବସ ଶବ୍ଦ !
 କେଉଁଠି କେ ସ୍ଵପ୍ନମାୟା ଦିଶି ଦିଶି ଭରି
 ଅମୃତର ମଧ୍ୟାର ଆଶୁଛି ଆହରି !
 କେଉଁଠି କେ ପୁଟାଉଛି ଜୀବନର ପୁଲ
 ବସ୍ତ୍ର ଦେଇ ଗର ଦେଇ ଅମୂଲ ଅଭୁଲ !

ସାଗର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ପରି ରଜା ରଜନୀର
କୋଉଁଠି ଜୀବନ ସ୍ତୋତ ଆକୁଳ ଅଧୀର !
ଅନନ୍ତରେ ଅସୀମରେ ମିଶିଯିବା ପାଇଁ
ସବୁ ସ୍ଵାର୍ଥ ସବୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୂରେ ଫେରି କାହିଁ !
କେଉଁଠି ଏ ସବୁ ଅଛି କହ ମତେ କହ ?
ସେ ସବୁରେ ତଳ ହେବି ମୁଁ ଆନନ୍ଦମୟ !

— — —

ମାନବ

ହେ ମାନବ ! ଚାହୁଁ ଥରେ ଚାହୁଁ ଭଲ କରି
କିଏ ତୁ ଆସିରୁ ଧରପୃଷ୍ଠେ ଅବତରି
ସୀମାହୀନ ଶକ୍ତି ନେଇ ମହା ବିଧାତାର
ନିଜକୁ ପରୁର ନିଜେ କେଡ଼େ ଅଧିକାର—
ପାଇରୁ ଏ ଧରଣୀରେ, ତୋହଠାରୁ ବଳ
ଧରରେ ବିରାଟ କରି ସୃଷ୍ଟି ନାହିଁ ଗଡ଼
କାହାରେ ଆପଣା ହାତେ । ତୁହି ଏ ଧରର
ପ୍ରାଣ ଦାନୀ ରୂପ ଦାନୀ ଜୀବନ ଆଧାର ।
ସଂଗ୍ରାମର ବିଭୀଷିକା, ଶତ ରକ୍ତପାତ ।
ଶାନ୍ତ, ମୌନୀ, ସୌଭାଗ୍ୟର ମୂଳେ ତୋର ହାତ
ଯାଦୁକର ଯଷ୍ଟି ସମ ଯେହ୍ନେ କାମ କରେ !
ଧରଣୀର ଭାଗ୍ୟ ତୋର ତୋହର ହାତରେ
ବଳା ନି କି ? ଏ ଧରଣୀ ରହିଅଛି ଚାହୁଁ
ସତତ ତୋ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି ପାଇବାର ପାଇଁ !!

ମାଗେ

ବସ ଭର ଦେବ ମୁହିଁ ସୁଧା ଆଲିଙ୍ଗନ
 ଆସ ଆସ ନିଶିଳର ଅନନ୍ତ ଜୀବନ !
 ଆସ ଧାନ ! ଆସ ଦୁଃଖୀ ! ନିରନ୍ତ କାଙ୍ଗାଳ !
 ଆସ ହତଭାଗା ! ଆସ ରୁଗ୍ ଶ ପ୍ରତିଭାର
 ହତାଶ ପଥକ ତୁମେ ! ଆସ ପଥ ଭ୍ରାନ୍ତ—
 ଅନ୍ଧାରୁଣ, ଅନାରୁଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ !
 ଆସ ପଂଗୁ ପଦାନତ ! ଆସ ବଳ ବନ ।
 ନଦୀ ସିରୁ ଶୈଳ ଶିଖ ସଂକଟ ବିଷମ !
 ଆସ ଶୁଦ୍ଧ ଜାଳାମ୍ବର ଚର ପ୍ରସାରିତ !
 ଆସ ଜାଟ !, ପତଙ୍ଗମ !, ଶ୍ୟୁଧ ତୃଷିତ !
 ଆସ ହେ ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱ— ତୁମ ସମସ୍ତର—
 ଭିତରେ ରହିତ ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବନ ନିର୍ଦ୍ଦର !
 —ତା'ର କଳତାନ ମୁହିଁ ମାଗେ ଖାଲ ମାଗେ
 ଭୁଲିବାକୁ ତୁମ ମେଲେ ଅନନ୍ତ ସରଗେ !!!

—୦—

ସ୍ୱପ୍ନିଳ ମାଟି

କିଏ କାହା କୁଟୀରର ଆଦରର ଧନ
 ଯାଉଛି ଏ ପଥେ ଘାଟେ ଦେଖୁଛି ତୁମରେ
 କାହା ବୁଦ୍ଧ ତଳେ କିଏ ବନ୍ଧା ଚରନ୍ତନ
 ପୁଟିତ କି ଭଲ କିଏ ଏ ମାଟି ଉପରେ !
 କାହା ପାଖେ କେତେ ଶିଶୁ ବଇଭବ ନାହିଁ ?
 ଭୁଲିତ ପୁଟାଇ ସହି ଉଦ୍‌ଧାନ ପତନ
 ହତାଶେ କିଏ ବା ଶୂନ୍ୟେ ରହିଅଛି ଚୁପ୍
 ସମ୍ମୁଖେ ବିଲେକି ଶତ ବାଧା ଓ ବନ୍ଧନ !

କା ନେତ୍ର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଲୁହ କିଏ ପୋଛି ଦେଇ
ସାନ୍ନ୍ୟାସ ମଧୁମାୟା ଦେଉଳରେ ବୋଲି
ଅତ୍ୟାଶ୍ରୟ କରେ ଯେବେ ଅତ୍ୟାଶ୍ରୟ କେହି
ଠିଆହୁଅ ବସ୍ତ୍ରବର ଜୟଭେଷ୍ଟ ତୋଳି ।
ତୁମ ଆଶା କଳ୍ପନାରେ ସ୍ଵପ୍ନିଳ ଏ ମାଟି
କେତେ ସ୍ଵପ୍ନ ରଖିନାହିଁ ଭରି ତାର ଶୁଭ !

— ୦ —

ରହରେ ଜୀବନ !

ପସେ ପସେ ଖେଳିନାଇ ଶ୍ୟାମଳ ମାଧୁରୀ
ଫୁଲରୁ ଫୁଲକୁ ଅଳି ଆସିନାହିଁ ବୁଲି ।
ପଲ୍ଲବ ଗହଳେ କେଉଁ ବଜନ ବସିନେ
କୋଇଲି ତା' କୁହୁତାନ ମେଲିନାଇଁ ଦିନେ ।
ଦିଗନ୍ତ ମାଧୁରୀ ଘେନି ଆସିନି ସମୟ
ବହିନାଇଁ ମୃଦୁମନ୍ଦେ ମନ୍ଦିର ମଳୟ
ଟପ ଟପ ଶ୍ୟାମ ଘାସେ ପଡ଼ିନି କାକର
ଝରଣାଟି ବଶବୁଦା ତଳେ ଝର ଝର—
ଗୀତଟି ନୀରବେ ଗାଇ ଯାଇନାଇଁ ବହି
କେଉଁ ଶିଳା ତଳେ ତଳେ ଲବେ ରହି ରହି !
ହଳଦୀ ବସନ୍ତ ବୁଲି ତରୁ ଶାଖା ପରେ
ହେମକାନ୍ତ ଶୋହା ନାଇଁ ଖେଳାଏ ନିଶ୍ଚଳେ !
ଆସିବ ଆସିବ ଦିନେ ରହରେ ଜୀବନ ।
ଫୁଟିବ ତୋ ହୃଦୟର ମଧୁର ସପନ !

—*—

ରହିଲି

ରହିଲି ଏ ବୁକୁ ତଳେ ବୁଝୁତଳ ବ୍ୟଥା
 ଚାଲିଗଲା ! ଚାଲିଗଲା ! କହିଲାନି କଥା
 ପଦେ ହେଲେ । ଏତେ କମ୍ପା ନିଠୁର ନିର୍ମମ
 ଦେଲନାହିଁ ମାଗୁଥିଲି ମୁହିଁ ଅକ୍ଷୟନ
 ହାତ ପାତ ଜୀବନର ଯେ ଟିକକ ଲେଡ଼ା
 ରହିଲି ନି ଲବେ ହେଲେ ତାଳି ନେସି ଡୋଳା !
 ବୁଝିଲିନି ମୋ ଭିତରେ କିଏ କାଳ କାଳ
 କାନ୍ଦୁଅଛି ତାଳି ସୀମାସ୍ଥାନ ଲୁହ ଧାର !
 ମୁଁ ରହିଲି ଚରଦିନ ଲେଉଟକ ଆପ୍ତୁତ !
 ମୁଁ ରହିଲି ଚରଦିନ ହୋଇ କି ବିରୁଦ୍ଧ !
 ମୁଁ ରହିଲି ଚର ଦିନ ଏକା ଏକା ଖାଲି !
 ମୁଁ ରହିଲି ତୁମେ ଗଲ ଦୂରେ ଦୂରେ ରୁଲି !
 ମୁଁ ରହିଲି ଚର ଦିନ ଏଥୁ ହାତ ପାତ
 ମୁଁ ରହିଲି ଚର ଦିନ ଖୋଲି ମୋର ଗୁଡ଼ !

—୦—

ଆଦିଅଧ

ଦୂର ମଫସଲ ଗାଆଁ, ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମୀୟା
 ଦେଖି ମୋରେ ପୂରିଗଲା ତା ଦରିଦ୍ର ହସ୍ତା ।
 କୁଟୀରେ ନ ଥିଲା କିଛି, ଚରବୁ କି ଭଲ—
 କରିବ ବିରୁଦ୍ଧ ମନେ, ସେହୁଦ୍ଵାର ଭରି—
 ମର୍ମ ତଳୁ ଆଣିଲା ସେ ପକ୍ଷ ପଲଟିଏ
 ଆଦିନେ ବାଡ଼ିଲା ମୋରେ; କିଛି ନାହିଁ ହେ
 ଦେବାକୁ ଦରିଦ୍ର ବାସେ, ଯାଇଛି ସେ କାଳ

ଯେବେ ସବୁ ଥିଲା ମୋର । ଅଶ୍ରୁ ଦୁଇ ଧାର
 ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ତାଳି କେନ୍ଦ୍ରେ ଠିଆ ହେଲା ପାଶେ ?
 ତାର ସେହି ପ୍ରାଣ ବୋଲା ଆତ୍ମସ୍ୟା, ସଦାସେ —
 କହିଲ “ଜନନୀ ମୋର କିମ୍ପା ଦୁଃଖ କର ?
 ମୋହ ପାଇ ରଖିଥାଅ ଏ ସୁଧା ଅନ୍ତର !
 ତୁମ ଏଇ ସେନେହର ଲୁହରେ ଲୁହରେ
 ମତେ ଦିଅ ଓଦା କର ଏ ମାଟି ଉପରେ” !!

—*—

ଦୂର କିନ୍ତୁ ନୁହ

ଶିଶୁଟିଏ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଚାଲିଯାଏ ମୋତେ
 ସୀମାହୀନ ସେନେହର କି ମୋହନ ଡୋରେ
 ମତେ ସେ ରଖିଛି ବାନ୍ଧ ! ପୁଣି ଚାହିଁଦିଏ
 ମୋହଠାରୁ ସେ ଜୀବନର କିବା ମିଠା ପିଏ ।
 ତଥାପି କାନ୍ଦୁଛି ଚାହିଁ; ତଥାପି ସେ ଲେଡ଼େ
 ଚର ଦିନ ରହିଥିବ ମୋ ଦରଦ୍ର କୋଳେ !
 ଲୁହ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁଛି ମୁଁ ତାରେ ଶଶି ଦୁରେ !
 ପଛକୁ ପଛକୁ ଚାହିଁ ତା’ କୁଟୀର ପୁରେ
 ଫେରିଯାଏ କାହା ତୁଲେ । ଚାହିଁ ମତେ ଚାହିଁ
 ମୋ ଭିତରୁ ସ୍ୱର୍ଗର କି ମଧୁ ସ୍ପର୍ଶ ପାଏ !
 ତା ଆଖିରେ ଲୁହ ପୁଣି ଲୁହ ମୋ ଆଖିରେ
 ବେନିଙ୍କ ଅନ୍ତର ଯାଏ ବେନିଙ୍କ ଡାକରେ
 ସିଏ ଦୁରେ ମୁହିଁ ଦୁରେ । ଦୂର କିନ୍ତୁ ନୁହ
 କଣ୍ଠର ଆଦୁଲ ଶ୍ୱାସ ନୟନର ଲୁହ !

—

ପଦେ କଥା

ତୁମେ ଭଲ ମୁହଁ ଭଲ ପଦେକ କଥାରେ
 ଆଉ ନାହିଁ ଦେଖା ଦେଖି ମୁହଁ ରୁହଁ ରୁହଁ
 ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ଦେଖା ଦେଲେ ଆଉ ହୋଇଯାଏ
 ସାତ ଶହ ବଳି ଯେତେ ଏ ଧରାରେ ଥାଏ !
 ମୋ ଅନ୍ତର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଗର୍ବ ଗର୍ଭରବ,
 ତୁମର ଯା ଭଲ ମନ୍ଦ ସାର ବା ଅସାର,
 କରେ ନାହିଁ ରେଖାପାତ ତୁମ ମୋ ଭିତରେ ।
 କେଡ଼େ ହୃଦୟଗା ହୋଇ ରହିତେ ସତରେ !
 କି ମହା ସମ୍ପଦ ସତେ ପାଏନାହିଁ ଆଖି !
 ଆଉ ପାରେ ତୁମେ ଆଉ ଏଇ ପାରେ ମୁହଁ
 କେହି ତ କାହାକୁ ଲବେ ପାରୁନାହେଁ ବୁଝି
 ପଦେ କଥା କେତେ କଣ ଯାଇପାରେ ସୃଜି !
 ପଦେ କଥା ନୁହେଁ ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ ଅକାରଣ
 ପଦେକ କଥାରେ ବିଶ୍ୱେ ଜୀବନ ମରଣ !

— ୦ —

ଜନସ୍ଵାର

ପ୍ରାଣର ଅନ୍ତର ମାୟା ଅଯାଚିତେ ଭରି
 କେ ମୋରେ ଆଶିତ ଗଢ଼ି ଦିନ ଦିନ ଧରି
 କାହାରେ ଦେଖିବି ଅବା କାରେ ଦେଖିନାହିଁ
 ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ଆପଣାର ଯୁଗ ଯୁଗ ପାଇଁ !
 ପଡ଼ିଗଲେ ଉଠାଇବ, ଉଠିଲେ ମୁଁ ତଳେ
 ଲଭିବି ଅନ୍ତରେ କେତେ ଗର୍ବ ଗର୍ଭରବ !
 ବିପଦ ଭିତରେ ଯେବେ ପଡ଼ିବି ମୁଁ ଲାଙ୍ଗି
 ଦେଇବି କି ଉନ୍ନାଦନା କେତେ ଦୟାବହ !

ଏ ଶୋଣିତ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଭିତରେ ତୁମର
ଦୟା, ଦାନ, ଆଶୀର୍ବାଦ ନିତ୍ୟ ଲାଳାୟିତ !
କିଏ ସେ କେଉଁଠି ଅଛି ଏତେ ଆପଣାର
ତୁମ ଯୋଗୁ ଚାଲେ ପଥ ହୋଇ ଆଗୁସାର
କି ସମ୍ପଦ ଅଛି ମୋର ତୁମକୁ ଦେବାର
ପ୍ରତି ପଦପାତେ ଚାଲେ କରି ନମସ୍କାର !

—୦—

ସେଇ ହାତ ଅଣେ

ତରୁଣ ବୟସେ ଯେବେ ପଡ଼ିବାର ପାଇଁ
ସୁଦୂର ବିଦେଶେ ଯାଏ କେତେ ଥର କାହିଁ
ଜନମାରେ ଚାହିଁ ମୋର କରେ ନମସ୍କାର
ଦିଅନ୍ତୁ ଆଶୀର୍ଷ ସେହୁ ଶିରେ ବାରବାର—
ଲଗାଇ ତାଙ୍କର ହାତ । କହନ୍ତୁ ସେ ବାଣୀ
“ଦେଖି ଚାହିଁ ଚକ୍ରପୁର ବିଦେଶର ପାଣି-
ପବନ ଯିବନି ଦେହେ ବାଟେ ଗଲବେଳେ
କାଲେଁ ଶ୍ରେକ ହେବ ଏଇ ଅଣେ ନେଏ ହେଲେ
ଭୁଜା କିଣି ଖାଇବୁରେ ପାଣି ମନ୍ଦେ ପିଇ
ତାଲିବୁ ବାଧୁବ ନାହିଁ ।” ଏମନ୍ତେ ସେ କହି
ଦିଅନ୍ତୁ ପଇସା ଅଣେ କାନିରୁ ଫିଟାଇ;
ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜନମାର ସେଇ ଦାନ ପାଇ
କେତେ କୃତକୃତ୍ୟ ହୁଏ ! ସେଇ ହାତ ଅଣେ
ଏବେ କିଏ ଦେବ ଯେବେ ଭ୍ରମେ ଯିବୁବନେ ?

—୦—

ଯାତ୍ରା ପଥେ

ଗୁଲିଚି ମୁଁ ପଥଧାରେ ଖୋଜି ଖୋଜି କାରେ
 ଯିବି ମୋ ନୟନ ପତା ଉଷ୍ମ ଲୁହ ଧାରେ ।
 ମୋ ଭିତରେ ରହୁଅଛି ଯେଉଁ ପ୍ରାଣ ପକ୍ଷୀ
 ଝୁରି ସେ ହେଉଛି ତାର ଜୀବନର ସଖୀ ।
 ପାଇବାକୁ ଦେଖିବାକୁ କହିବାକୁ କଥା
 ଲଭିବାକୁ ତା ଅମୃତ ସେନେହ ମମତା ।
 କେତେ ଦୂର ଗଲେ ତାରେ ପାଇବାକୁ ହବ,
 କେତେ ସାଧନାର ପରେ ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ।
 ତା' ଅନ୍ତର ମଧୁଚିକ, କହ ପଥ ଧାର—
 ଦୁବଦାସ ଗଛପତ୍ର ବଣ ବିଲ ମାଳ ।
 ଆକାଶ ବତାଶ କହ କହ ମେଘମାଳ !
 ବୃଥା ମୋ ଅନେକ ଅବା ଫଳ ଅଛି ତାର ।
 ଶତ ସୁଖ-ଦୁଃଖ ଆଶା ନିଆସା ଭିତରେ
 ତା' ବନ୍ଧନ ମୋରେ କମ୍ପା ଆକୁଳିତ କରେ ।

—○—

ଦିନେ

ଜୀବନର ଯାତ୍ରା ପଥେ କେତେ ବାଧା ଆସେ
 କେତେ ବେଦନାରେ ନେହ ଲୁହ ମାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ !
 ସବୁ ବାଧା ବିପଦର ନିଦାରୁଣ କ୍ଷତ-
 ବକ୍ଷେ ବହି ଗୁଲିଚି ମୁଁ ଏଥୁ ଅବରତ;
 ଗୋଟି ଗୋଟି କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ମମ
 ଭ୍ରମର ସମ୍ମୁଖେଯାଇ, ଯେବେ ଏ ମରମ
 ଯେତେ ଥର ଯାଇଅଛି ନିଦାରୁଣେ କଟି
 ବୁଝିବ ବୁଝିବ ତମେ ଯେତେ ଯାହା କ୍ଷତ !

ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର ତାଳ ଆପଣାର କରି
ଏ ମହା ବିଶ୍ୱାସେ ମୁହିଁ ଦିନ ଦିନ ଧରି
ରୁଲିଚି ଧରରେ ସହ ମାନ ଅପମାନ
ସୀମାହୀନ ପଦାଦାତ ଶତ ବଜ୍ରବାଣ ।
ଦିନେ ପୋଛି ଦେବ ମୋର ତପ୍ତ ଲୁହଧାର
ସେଇ ମୋର ସୀମାହୀନ ମୋହନ ସମ୍ଭାର !



ଶେଷ-ଶଯ୍ୟା

ଏଇ ତୋର ଶେଷ ଶଯ୍ୟା ? ତୋର ଛୁଲ୍ଲ କରି
କେଉଁ ମହାଶୂନ୍ୟ ଯିବୁ ମିଶି ତୋହପରି —
ଉଦାର ସୁନ୍ଦର ମୁଗ୍ଧ କମଳାୟ ପ୍ରାଣୀ
ଧରରେ ପାଇବି କାହିଁ ନାହିଁ ପାରେ ଜାଣି !
ନୟନ ଯୁଗଳ ତୋର ଅଶ୍ରୁ ଉଠେ ଝରି
ଏ କୁଟୀର ପ୍ରତି ଜନେ କେନ୍ଦ୍ରେ ହୃଦେ ଭରି
ପାଉଥିଲୁ ଭଲ ଭୁଲ ! ମନେ ପଡ଼େ ମମ
ଯେ ଦିନ ମୁଁ ପଡ଼ିଥିଲି ହୋଇଣ ବିପନ୍ନ
ସ୍ବପ୍ନେ ବହୁ ନିର୍ବିରୁଦ୍ଧେ ନେଇଥିଲୁ ଦୁରେ
ଆଜି ଯେବେ ସେହି କଥା ବସି ମୁହିଁ ଝୁରେ
ଲୁହ ସିକା ହୋଇଯାଏ ଆଖି ବେନି ପତା
ତୋହ ମୋ ଭିତରେ କିବା ବିରାଟ ମନତା !
ରୁଲିଯିବୁ ? ଆଉଁସେ ମୁଁ ଶେଷ ଥର ପାଇଁ
ହୃଦୟ ବନ୍ଧନୁ ବଢ଼ି ବିଶ୍ୱେ କିଛି ନାହିଁ !



ମୂଲ୍ୟା

ଶ୍ୟାମଳ କେଦାର ମାଳେ ଯେବେ ବୁଲିଯାଏ
 କେମନ୍ତେ ମୁଁ କେତେ ବାର ତତେ ଚାହିଁଥାଏ !
 ନିବିଡ଼ ଗୁହାଣୀ ତାଳି । ତୋର ପରଶ୍ରମ—
 ମୂଲ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ସାରା ପୃଥିବୀ ଅକ୍ଷମ !
 ଦିହରେ ମଳିନ ବାସ ମୁଣ୍ଡରେ ଗାମୁଛା
 ନଗ୍ନ ପିଠି, ଅଳ୍ପ ବନେ ପେଟେ ଦିଶେ ତୁଚ୍ଛା
 ଦିନ ନାହିଁ ରାତି ନାହିଁ ସାରା ବର୍ଷ ପାଇଁ
 ଖଟି ଖଟି ଆୟୁ ତୋର ବୁଲିଯାଏ କାହିଁ !
 ଗୃହେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଗୁମ୍ଫା ପ୍ରତି ଶିଶୁ ମୁଖେ
 ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଜୀବନ ଶିଶୁ ଭୋଗିନାହିଁ ସୁଖେ ।
 କୋଟି ଦୁଃଖ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଅଗ୍ରବ ଭିତରେ
 କାମ କରି ବୁଲିଅଛୁ ଏ ଧରଣୀ ପରେ !
 ହାଡ଼ ଉଜ୍ଜା କାମ ଯିଏ ଆସିଅଛି କରି,
 ଚିର ଦିନ ତା' ନେତ୍ରେ କି ଅଶ୍ରୁଧାର ଭରି ?

— — —

ଜିଦାୟୁ-ଦୃଶ୍ୟ

କାଳ୍ପପତ୍ରା ଉଷ୍ମେସନ କୋଳର ସଙ୍ଗାଳି,
 ବସିଲୁଣି ଯାଇ ଏବେ ପାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ି ।
 ରେଙ୍ଗାମ ମୂଲକେ ଯିବ କେତେଦୂରେ କାହିଁ,
 ମାଆଟି ସେ ଲାଗି ତାର ରହିଅଛି ଚାହିଁ ।
 ବରଗଛ ଅନ୍ତରାଳେ, ଆପଣା ତନୟେ,
 ମାଆ ପୁଅ ଚାରି ଆଖି ଏକ ନିୟୁ ଲୟେ ।
 ଏକକୁ ଆରୋକ ଚାହିଁ ହୁଅନ୍ତି କି କଥା,
 ଧାର ଧାର ଅଶ୍ରୁ ବୋହେ; ବୁଲେ ଗୁରୁ ବ୍ୟଥା ।

ଅବରୁଦ୍ଧ ବାରି ସମ ପଡ଼ଇ ଉଛୁଳି,
 ଶିଶିର ମାରଣ ଗାଡ଼ି ଦୁରେ ଯାଏ ଚଳି—
 ଅନପେକ୍ଷ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ମହାମୂର୍ଖି ପରି;
 ଦୁଇ ଆଖି ଦୁଇ ଆଖେ ଚାହିଁବ ସେପରି ।
 “ରହୁଲି ଅଛୁଣୀ ହୋଇ ଧନମାଳୀ ଏଥି”,
 “ବୋଉଲେ କାନ୍ଦୁ ନାହିଁ ଆସିବ ଲେଉଟି ।”

—୦—

ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର

ଭୁଲଗଲ ଶ୍ରାବଣା ହେ ଭୁଲଗଲ ତମେ
 ରହିଲି ଏକାକୀ ହୋଇ ନିଶିଳ ଭୁବନେ !
 ମୋ ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥାଟିକ ବୁଝିବାର ପାଇଁ
 ଏ ମର ଭୁବନେ ଆଉକେହି ଜଣେ ନାହିଁ ।
 ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର ତୁମେ ଥିଲ ମୋହ ଲାଗି
 ମୋ ବସେ ବେଦନା ଯେବେ ଉଠୁଥିଲ ଜାଗି
 ଅଶ୍ରୁ ଯେବେ ବୋହୁଥିଲ ବେନି ଗଣ୍ଡ ବାହି
 ପୋଛି ଅଛ ଆପେ କହି ମୁଁ ଅଛି ତୋ ପାଇଁ !
 ନାହିଁଥିଲ କେତେ ଦମ୍ଭ କେତେ ମୋର ବଳ ?
 କେମନ୍ତେ ମୁଁ ଥିଲ ସେବେ ଉଷତ ଚଞ୍ଚଳ ।
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆକାଶ ପରି । କିବା ଦିନ ରାତେ
 ଲଗୁଥିଲ କିଏ ଜଣେ ଅଛି ମୋ ପଶ୍ଚାତେ !
 ଏବେ ଯେବେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ଅଶ୍ରୁ ବୋହିଆସେ
 ରହି ରହେ ମହା ଶୂନ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନାବସାସେ ।

—*—

ଜୀବନ

କିଏ ଏ ଧରାରେ ଆସେ କେତେ ଦିନ ପାଇଁ
 ପୁଣି ଭୁଲିଯାଏ କା' ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସର ।
 ସବୁ ବୁଝିହେଲା କିନ୍ତୁ ବୁଝି ହେଲା ନାହିଁ
 ଜୀବନର ଇତିହାସ କାଳ କାଳ ଧରି !
 ସକାଳେ ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି ଏଇ ବସନ୍ତର
 ନାଚି କୁଦି ଖେଳୁଥିଲା କୁଟୀର ଅଂଗନେ,
 କେତେବାର ଆଉଁସିବି କରେ ମମ ଧରି,
 ଶୋଇଛି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏବେ ଅନ୍ତମ ଶୟନେ !
 ଅଧେ ତୃଣ କଳେ ଅଧେ ପତ୍ତିଚ ଭୂତଳେ
 ଭାଷିବାକୁ ମିଳି ନାହିଁ ଲବେ ଅବସର,
 ଜନନୀ ରୁହିଁଛି ତାର କେମନ୍ତେ ବିକଳେ
 ମମତାର ଶେଷ କାହିଁ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର !
 ଏ ମହା ବିରାଟ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରହେଳିକା-ମୟୀ
 ଭିତରେ କି ଅମୃତର ସ୍ୱେଦିତାଯାଏ ବହୁ !

— * —

ସଇତାନର ସଂସାର

ତୁମେ କହେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଅଛ ବାରେ
 ସଇତାନର ସଂସାର ଅଛି କେଉଁଠାରେ ?
 ତୁମେ କହେ ଖୋଜୁଅଛ ନିମିଷକ ପାଇଁ
 ଟିକିଏ ଆସିବ ବୁଲି ସେ ରାଇଜେ ଯାଇ ?
 କି ଭଳି ସେ ସଇତାନ ଆକାର ପ୍ରକାର
 କି ଭଳି ଥିବେଟି ହୋଇ ତାର ପରିବାର
 ତାର ବନ୍ଧୁ ସଖା ହୋଇଥିବେ କେଉଁମାନେ
 କି କାମ ସେ କରୁଥିବେ କି ଚିନ୍ତା ପରାଣେ

ଜାଗୁଥିବ ? ତୁମ ପ୍ରତି କି ଭଳି ମମତା
ଦେଖାଇବେ କହିବେ କି ନାହିଁ ମିଠା କଥା
ଯିବାକୁ କି ଜାଗେ କୁତୁହଳ ବାର ବାର ?
ପାରୁନ କି ଦେଖି ? ସରତାନର ସଂସାର—
ବିଳେ ସର୍ପସମ ଅଛି ଏ ଧରଣୀ ଭରି
ତା' ବିଷ ଜାଳାରେ କାନ୍ଦେ ଶ୍ୟାମା ବସୁନ୍ଧରୀ !

—*—

ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାଣୀ

ଧନୀୟର ଶିଶୁଟିଏ କନକ ପିତୁଳୀ—
ରୂପ ତାର ଦେଖି ପ୍ରାଣ ପଡ଼ଇ ଉଛୁଳି ।
ସାଇ ପଞ୍ଜସାରେ ଯେତେ ପ୍ରିୟ ପରିଜନ
ସମସ୍ତେ ଧରନ୍ତି ତାରେ ଦିଅନ୍ତି ରୁମ୍ଭନ,
ଶୁଣନ୍ତି ଦରୋଟି ଭାଷା ଓଠ ପୁଟୁ ତାର
କୃତାର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ଧନୀ ପରିବାର !
ଗରୀବ ଘରର ଏକ ଶିଶୁ ନିତି ଆସେ
ରୁହେଁ ସାଇ ଜନତାରେ, କନ କନ ଭାଷେ—
କେତେ କଣ କହିଯାଏ, କେହି ଜଣେ କାହିଁ
ନିମିଷକ ପାଇଁ ତାରେ କୋଳେ ଧରେ ନାହିଁ !
ନିତି ସେ ପିଲଟି ରୁହେଁ ନିତିଯାଏ ଚଳି !
କେହି ଜଣେତାକେ ନାହିଁ ଆପଣାର କରି
ପେରିଯାଏ ତାଳି କେହ୍ନେ ନିରାଶ ରୁହାଣୀ !
ସେ ଯେହ୍ନେ ଏ ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାଣୀ !

—○—

ମୁଁ ଚାହେଁ

ପୃଥିବୀର କେଉଁ ଏକ ରଜପଥ ଧାରେ
 ଠିଆହୋଇ ଚାହିଁଲେ ଏ ମହା ଜନତାରେ
 ଦେଖାଇ ଅସ୍ତବ ଦୁଃଖ ଅଛି କେତେ କାର
 ହେଉନି ସବୁର ଓଠେ ପୂଲକ ସଞ୍ଚାର !
 ମୁଁ ଚାହେଁ ଏ ସୀମାହୀନ ଜନତାର ହିଆ
 ନାଚୁଥାନ୍ତା ପୂଲକରେ । ଖାଲି ଦିଆ ନିଆ
 ହେଉଥାନ୍ତା ପରସ୍ପରେ ଆନନ୍ଦ କଲ୍ଲାଣ
 ହସୁଥାନ୍ତା ଚରଦିନ ସକଳର ପ୍ରାଣ
 ଜୋଛନା ଶବ୍ଦ ପରି—ପଥେ ଘାଟେ ଯହିଁ
 ଚାଲିଗଲେ ପୁଟୁଥାନ୍ତା ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଛଇ
 ବାଳକ ବାଳିକା ଯୁବା ଯଉବନୀ ଦେହ
 ବିକଳାଇ ହୋଇ ଜଣେ ନାହିଁ ଥାନ୍ତେ କେହୁ ।
 ନାହିଁ ଥାନ୍ତେ ନିଆଣ୍ଡିତ ହୋଇ କେହି ଜଣେ
 ରହିଥାନ୍ତେ ଏକୁ ଏକେ ଅନନ୍ତ ବନ୍ଦନେ !

ସୂଚିର ଉନ୍ମେଷ

ପରିଚିତ ଏଇ ମୋର ଚର୍ଚ୍ଚିତା ସୈକତେ
 ପଦ ଚାଲି ଯେତେ ବାର ଯାଏ କେଉଁ ପଥେ
 ମାରବେ କିପାଇଁ ଚାହେଁ ବେଳେ ବେଳେ ରହି
 ବିଜନ ଏ ଭୂଇଁ ଅଛି କି ସମ୍ପଦ ବହି ।
 ମୋହ ପାଇଁ । ପାଦ କିମ୍ପା ତଳେ ନାହିଁ ଆଗେ ?
 ବୁକୁ ତଳେ କାହା ସ୍ଥୂଳ ବାର ବାର ଜାଗେ !
 ଦରିଦ୍ର କୃଷକ ସେ ଯେ ମୋହର ପଲ୍ଲୀର
 ଅସ୍ତବ ଓ ଅନାହାରେ ତାଳି ଅଶ୍ରୁ ମାର
 ଅନ୍ତମ ଜୀବନେ ଏଥୁ ବୁଜୁଥିଲା ଆଖି;

ତା ବସ ବେଦନା କହ କିଏ ବୁଝିଲ କି ?
 ଏଇ ମାଟି ପାଇଁ ସେହୁ ରକ୍ତ ଦେଇ ଦେଇ
 କରିଚି ଆୟୁଷ ଶେଷ । ଜଣେ ହେଲେ କେହି—
 ଦେଲନାହିଁ ଗଉରବର ତା'ବରାଟ ଦାନେ
 କିନ୍ତୁ ତା' ଅନ୍ତର ବାଣୀ ବାଜେ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରାଣେ !



ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚୂତୀୟ

ପ୍ରଥମେ ନୟନେ ଯେବେ ମିଳିଲ ନୟନ
 ଓଠେ ଓଠେ ସ୍ନିହ ହାସ ମୋହନ କମ୍ପନ !
 ଦର ବିକକ୍ଷିତ ପଦ୍ମ କଳିକାଟି ପରି
 ସେ ସ୍ନିହ ପରାଣେ ମୋର ରହିଛି ସୁନ୍ଦର !
 ଦ୍ୱିତୀୟେ ଯେ ଦିନଗଲି ହେଲ କଥା ଭାଷା
 ମରମେ ମରମେ କିବା ତଡ଼ିତର ଆଶା
 ବୁଲିବା ଏକାନ୍ତେ ତାଳି ପରାଣେ ପରାଣ
 ଭୁଲିବନି କହିବାର ଦେଇ ଲକ୍ଷ ରାଶ !
 ଚୂତୀୟେ ଯେ ଦିନ ଗଲି ଚାହିଁଲି ସୁନ୍ଦର !
 ଅସ୍ଥି ଭସ୍ମ ଅବଶେଷ ରହିଅଛି ପଡ଼ି !
 ଜନସ୍ନାନ ଶମଶାନେ ଗିରି ପଦ ତଳେ
 କାହାର ଅପେକ୍ଷା ଯେହ୍ନେ ଲେଉଟି ମାରବରେ !
 ସାରା ଅଙ୍ଗେ ମୋର କିବା ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଣୟ
 ଧଇଲାଇଁ ଯେବେ ଭସ୍ମ ଅସ୍ଥି ଚତୁଷ୍ପୟ !



ପ୍ରଶ୍ନ

ବିଶାଳ ବସୁଧା ଯେବେ ଆମ ସମସ୍ତର
 ଏଥି ଯେବେ ଜନ୍ମ ଆମ, ମରଣ ଆମ୍ଭର
 ଏଇ ଯେବେ ଏକମାତ୍ର ଆମ ପାଇଁ ସ୍ଥଳ
 ବାହୁ ନେବା ପାଇଁ ନିତ୍ୟ ଆମଲ୍ଲାଳା ତରା
 ଯେବେ ଯୁର ବିଲ ବନ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
 ଖୋଲିଛି ଆମର ପାଇଁ ତା' ମଧୁ ଅନ୍ତର
 ଏ ଯେ ଅଯାଚିତ ଦାନ, ଏ ଯେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାୟା
 ଆମକୁ ଦେବାକୁ ଯେବେ ଏ ଧରଣୀ ଆହା
 ନୁହଇ କୁଣ୍ଡିତ ଲବେ; ଆମେ କିମ୍ପା କହ
 ରତେ କଳି ତକରଳ ବିଷମ ଦୁଃସ୍ୱ !
 ଆମେ କିମ୍ପା ଏ ମାଟିକୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ
 ଭେଦ ଦ୍ରବ୍ୟ ହତ୍ୟା ବିଷେ ଦେଉଛେ ଭସାଇ ?
 ରଖିଅଛେ ସଏତାନ ନିତ୍ୟ ବାସ ପର
 ସୀମାସ୍ଥାନ କଳଙ୍କରେ ସମାଚ୍ଛନ୍ନ କରି !

—*—

କୁଲିବାହୀ ଯାତ୍ରୀଗାଡ଼ି

ଏ ପାଖେ ବସିଛି ମୁହଁ ସେଇ ପାଖେ ଚାହିଁ
 କୁଲିବାହୀ ଯାତ୍ରୀଗାଡ଼ି ଡାରବେଗେ ଧାଏଁ
 ସୁଦୂର ମୁଲକେ କାହିଁ ? ହୋଇ ଗୋଟି ଗୋଟି
 ବସିଛନ୍ତି ମୋ' ଦେଶର ଲୋକ କୋଟି କୋଟି
 ସେମାନେ ନିରନ୍ତ୍ର କୁଲି ଚିର ନିରାଶ୍ରୟ
 ନାହିଁ ଜମିବାଡ଼ି ନାହିଁ ପାଆନ୍ତି ଅଭୟ
 କାହାଠୁ ନିମିଷେ ପାଇଁ ! ଯାଉଥିବେ ଦୂରେ
 ଛାଡ଼ି ଥାଉ ଭଗ୍ନୀ ଜାୟା ନିଜ ନିୟ ପୁରେ ।

ଦେହେ ଛୁନିବାସ, ରୁଷ କେଶରୀ ଶିରେ,
ଦୈନ୍ୟର ଅସ୍ତବ ଗୁପ୍ତା ସମସ୍ତ ଶରୀରେ
କେମନ୍ତେ ଉଠୁଛି କହି ବୁକୁ ପଟା ବାଣୀ !
ମୋ ଦେଶର ଏଇମାନେ ହତଭାଗା ପ୍ରାଣୀ !
ଚରନ୍ତନ ଶ୍ରେଣୀ କଷ୍ଟ ରୋଗ ପରାୟଣ
ଲବେକ ନାହାନ୍ତି ଜାଣି ଜୀବନ ସୌରଭ ।

— — —

ଘୁର ସ୍ରୋତ

କେତେ ଦୁଃସ୍ଥ କେତେ ଦାନ ଏ ଧରଣୀ ତଳେ
ପଥ ଧାରେ ଗଛ ମୂଳେ ଆଖି ଆଗେ ପଡ଼େ ।
କାହା ଦେହେ ଛୁନି ବସ୍ତ୍ର ଚର ରୁଗ୍‌ଣ କିଏ
ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗି କିଏ ଦିନ ନିଏ ।
କେ ପାଏ ଲଞ୍ଜୁନା ମାଡ଼ି ଗାଳ ଅତ୍ୟାଚାର
କରୁଣ ଚାହାଣୀ ଡାଳି କେ' ଲେଡ଼େ ଆଧାର
ଅନ୍ୟ ଅନ୍ଧାରୀ ପ୍ରତି, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶିଶୁ କାଶେ
ଦରିଦ୍ର ଜନପା କାର ଅଳ୍ପ ବସ୍ତ୍ର ମାଗେ;
ଧରଣୀର ଏ ଦରିଦ୍ର ଜୀବ ପ୍ରତିକାର—
ଅନ୍ତର ଉଠେ ନା କାହିଁ ! କହାର ବିରୁଦ୍ଧ
ମରମେ ଉଠେ ନି ଲବେ କେମନ୍ତେ ଏମାନେ
ରହିବେ ଧରଣୀ ତଳେ ମନ ସନମାନେ
ଗୁଲିଚି ଏକଇ ସ୍ରୋତ କଳତାନ କରି
ଆନ ସ୍ରୋତ ପ୍ରାଣସ୍ନାନ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ।

— — —

ହୋଇଥିଲେ

ହୋଇଥିଲେ ଥିଲା ଘର କିଶୋରୀ ବାଳିକା
 ଓଠ କଣ ଏଇଭଳି ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ଫିକା ?
 ଫିଟି ଆସୁ ନ ଥାନ୍ତା କି ରଙ୍ଗ ଯୌବନର
 ନ ଥାନ୍ତା କି ଦେହେ ପାରିଜାତ ପରିମଳ !
 କନକ କପାଳ ତଳେ ଭ୍ରୂଲତାର ଛଇ
 ଲୁଜେ ଲୁଜେ କେହ୍ନେ ତଳେ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତା ଲଈ !
 ରକ୍ତ କୋକନଦ ପରି ହାତର ପାପୁଲି
 ଦଶୁଥାନ୍ତା ଲୋଭନୀୟ, ପୀଠେ ବେଶୀ ପୁଲି—
 ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ବିମୋହନ ବିମୁଗ୍ଧ ଠାଣିରେ
 କେଉଁ ରଞ୍ଜନେମା କେଉଁ ଉଦ୍‌ବେଶୀ ରାଣୀରେ
 ସମାନ କରନ୍ତା କି ? ହେମ ହର୍ମ୍ୟ କୋଳେ
 ସୁନେଲି ସପନ ଦେଖୁଥାନ୍ତା ନେତ୍ର ଡୋଳେ ।
 ସୀମାହୀନ ଅଭାବର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ପଡ଼ି
 ତା' ଭିତରୁ ମରିଅଛି ସରଗ ଅପ୍‌ସରା !!

— — —

ଭୋକିଲା ପେଟ

ଯେଉଁଠି ଭୋକିଲା ପେଟେ ହୋଇ କଲବଲ
 ସତୁଟି ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଣ ମୋର ସମାଜର ।
 ରୁହିଁ ଦେଲେ ରୁହିଁବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ
 ସେ ସମାଜ ଭାଗ୍ୟେ କିବା ଶିବ ଅଛି କାହିଁ ?
 କିଏ ସେ ମାଗୁଛି ଭିକ ପିନ୍ଧି ଚିତ୍ତ କନା
 କି ବେଦନା ବୁକୁଡ଼ିଲେ ତାକୁ ଏକା ଜଣା !
 ସହି କାହା ଭରସାର କିଏ ମାଗି ମାଗି
 ଫେରି ଆସେ ଚିନ୍ତା କରେ ଲୁହ ଉଠେ ଜାଗି ।

ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତେ ବାର ବାର, ଯେତେ ପୋଛି ଦେଲେ,
କିଏ ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ ପାଇ ଆଉ ବେଳେ
ନିରାଶେ ବସିବ ତାର ଜୀର୍ଣ୍ଣ କୁଡ଼ିଆରେ,
ଏ ସବୁ ଦେଖୁଛି ବସି ଆଜି ଏ ଗାଆଁରେ !
ଭୋକିଲା ପେଟର ନିଦାରୁଣ ଛଟପଟ —
ଭିତରେ କି ମଧୁ ସ୍ବପ୍ନ ହୋଇବ ପ୍ରକଟ !!



ଏ ମାଟି କୁଡ଼ିଆ ତଳେ !

ଏ ମାଟି କୁଡ଼ିଆ ତଳେ ପୋକ ମାଛ ପରି
ଏଇ ଯେ ପିଲଟିମାନେ ଛନ୍ଦି ବହୁ ଧରି
ଦେଖିଲେ ପଥର ପ୍ରାଣ ଉଠିବ ତରଳ
କିଭଳି କରୁଣ ନେତ୍ରେ ଥର ଥର କରି
ଗୁଡ଼ି ତନ୍ତ୍ର ସେଇମାନେ, କହ ମନ୍ତ୍ରୀଦଳ !
ହୋଇଥିଲେ ଏଇମାନେ ସନ୍ତାନ ତୁମ୍ଭର
ଏଇଭଳି ସ୍ଥାନମାନେ ରହିଥାନ୍ତେ ପଡ଼ି ?
ଉଠନ୍ତାନି କାନ୍ଦ ଶିର ଉପଶିର ଧରି
ତୁମର ଶୋଣିତ ବିନ୍ଦୁ ଏବେ ନେତ୍ରେ ଗୁହଁ
ଟିକିଏତ ପ୍ରବୁରୁନ ! ତୁମେ କାହିଁ ପାଇଁ
ହୋଇଛ ଶାସକ କହ ? ଶାସକ ଅନ୍ତର
ଧରଣୀର ବେଦନାରେ ଯେବେ ନିରନ୍ତର
ନ କାନ୍ଦବ, ନ ଭାଳିବ, ପଛା ନାହିଁ ଦବ;
ସେ ନୁହେଁ ଧରଣ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଉପଦ୍ରବ ?



କଳାସୁତା

ପିଲାଟିକି ସାତ ପୂର ହେଲଣି ଯେ ଆଠ
 ସ୍କୁଲକୁ ଯାଏ ନିତି ପଢ଼ିବାକୁ ପାଠ ।
 ସେ' ଦିନ କହିଲା ତାର ଜନମରେ ଚାହିଁ
 'ବୋଉଲେ ଆସନ୍ତୁ ପିଲେ ପଢ଼ିବାର ପାଇଁ
 କା' ବେକେ ରଘୁଶୀମାଳ ପକ୍ଷୀସୁନା ହାର
 ମୋରେ କିମ୍ପା କରଅଛୁ ଏଡ଼େ ନାରଖାର
 ମୋ ବେକ ଲଙ୍ଗଳା ରଖି, କହ ମତେ କହ
 ଗୋଟିଏ ବୋଲି ମୁଁ ତୋର ଆଦରର ହିଅ
 ନଥିଲେ କଉଡ଼ିଟିଏ କଳା ସୁତାଟିଏ—
 ପିନ୍ଧିଲେ ବେକରେ କଣ ମାନନ୍ତାନି ପିଏ ?'
 କହିଲା ପ୍ରେୟସୀ ମୋର ଶିଶୁ କନ୍ୟାଟିର
 ଅନ୍ତର ବେଦନାଟିକି, ଲବେ ପ୍ରତିଶ୍ରୀ—
 ନ ଦେଇ ଶୁଦ୍ଧି କେତେ ସୁଖେ ଅଛି କିଏ !
 ମୋ ପିଲାର କଣେ ନାହିଁ କଳାସୁତାଟିଏ !!

— * —

ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାପ୍ତିକୀ

କାଲି ଫୁଟିଥିଲା ତମେ ପୁଷ୍ପ-କଳି ସମ
 କାହାର କୁଟୀର ପୁରେ, ସରଗ ନନ୍ଦନ,
 ଖେଳ ବୁଲୁଥିଲ ତହିଁ, ଆଜି କିନ୍ତୁ ତମେ
 ଅସହାୟ ଅବସନ୍ନ ନିଶିଳ ଭୁବନେ;
 ଓଠର ମୋହନ ହାସ ବେଶୀର ବିନ୍ୟାସ
 ପ୍ରିୟ ଜନେ କହିବାର ମୋହନ ସଂରାସ

ସବୁ ଆଜି ସ୍ବପ୍ନ ସମ ଗଲ ଦୂରେ କାହିଁ
ନୟନୁ ଝରଇ ଅଶ୍ରୁ, ଆଶ୍ରା ମିଳେ ନାହିଁ ।
ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜି ରହିବାକୁ କେହ୍ନେ ନାରଖାର
ହୁଅ ଗୋ କିଶୋରୀ ବଧୂ କେଉଁ ପରିବାର
ପୁଷ୍ପିତା ଛଇଲା ତମେ ? ମଣିଷର ହାତ
କେମନ୍ତେ ଏ ପୃଥିବୀକୁ କରେ ଆତଜାତ;
ମଣିଷ ଭିତରୁ ଯେବେ ଜାଗେ ସୟତାନ
ମାରିଦିଏ ଜୀବନଟ ସବୁ ମଧୁତାନ !



ଜୀବନ ମମତା

ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶିଶୁ କାଶେ ଆଜି ଚାଲିତ ଭଗିନି
ବାରହାରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗି, କେନ୍ଦୁ ଆପଣାର
ନାହାନ୍ତି ଧରିଣୀ ପରେ, ହୋଇ କାଜାଳିନୀ
କେତେ ଦୁଃଖ ପାଉନାହିଁ ତୁମେ ଅନିବାର
କ୍ଷୁଦ୍ର ଏ ଶିଶୁଟି ଲାଗି ବୁଲୁଅଛ ପଥେ
କିଏ ଭିକ୍ଷା ଦିଏ କିଏ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଲବେ
ଥିଲା ଘର ହୋଇଥିଲେ କେତେ ଲୋକ ସତେ
ଖଟୁଥାନ୍ତେ ପଦପୁଗେ, ନିଶିଳ ଏ ଭବେ;
ଅଳ୍ପ ନାହିଁ, ବାସ ନାହିଁ ଚାଲିତ ଜୀବନ
ଥିବାଯାଏ ଜୀବନର ଅନ୍ତମ ନିଶ୍ବାସ
ଚାଲିବାକୁ ହେବ ଏଥି, ବିପଦ ବନ୍ଧନ—
ଦରିଦ୍ର କପାଳେ ସବୁ ମାସ ମାସ ମାସ !
ହାୟ ! ଏ ଜୀବନ ପ୍ରତି କିଭଳି ମମତା
ସୀମାହୀନ ବିପଦରେ ଚାଲେ ଖୋଜି ପଛା ।



ପଡ଼ିଥିବ

ପୃଥିବୀର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଗଭୀର ଦହନ
 ଫଙ୍ଗି ଦେଇ ଯେଉଁଠାରେ ଚାଲିଛି ଜୀବନ,
 ଆଗଣାର ସୀମାହୀନ ବଡ଼ମା ଦେଖାଇ
 କି ଫୁଲ ଫୁଟିବ ତହିଁ ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ
 ପକ୍ଷପାତ, ଅବରୂର, ଅନ୍ୟାୟ ଭିତରେ
 ଚାନ୍ଦିନୀ ବରଷା ହେବ । ଅନ୍ଧକାର ଘରେ
 ଚିରଦିନ ରହି ରହି କେ ଆଲୋକ ପାଏ,
 ସେଇ ଘନ ଅନ୍ଧକାରେ ସେ ଯେ ନିଭିଯାଏ !
 ପ୍ରାଣର ଅତଳ ତଳୁ ଯେଉଁ ଅଶ୍ରୁଧାର
 ନିୟତ ବହୁଛି, ତାକୁ ଏଡ଼ି ଚାଲିବାର
 ସାଧ୍ୟ କାର, ଏ ମାଟିରେ ? ପାରୁଅଛୁ ଚାଲି !
 ପଡ଼ିବ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ହୋଇଶକରୁଡ଼ି
 ନାହିଁ ଥିବେ ସାହା ସାଥ୍ ଧରିନେବା ପାଇଁ
 ପଡ଼ିଥିବ ପଡ଼ିଥିବ ମହାଶୂନ୍ୟେ ଚାହିଁ ।

— — —

ଯେବେ

- ଦରିଦ୍ର କୁଟୀର ତଳୁ ଆସିଚଲେ ମାଆ
 କେଡ଼େ ଘନସ୍ଥାନ ତୋର ଅଙ୍ଗ ଦିଶେ ଆହା !
 ସବାଙ୍ଗ ବଳିତା ପରି ଯାଇ ଅଛି ଶୁଙ୍ଘ
 ଧରଣୀରେ ଯେହ୍ନେ ତୁହି ଅଟୁ ମହା ଦୁଃଖୀ ।
- ବିକୁରୁ ବଜାରେ ବସି ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ର ମାଛ
 ପାଇଲେକି ଦି ପଇସା ଖାଇବୁ ତୁ ଭାତ !
 ପିଲାଟିଏ, ହେଉ ଆଜି କେତେ ସ୍ଥାନମାନ
 ତୋ ଭବିଷ୍ୟେ ଅଛି କିବା ଶିଶୁ ସନମାନ !

ତୋରେ ଗୁହଁ, ପାରେ ନାହିଁ କିପାଁ ମୁହଁ ?
 କି ମହା ଦଇନେ ଦିନ ନଉତୁଲେ ତୁହି !
 କେ' କିପାଁ ଜନମ ତତେ ଦେଲୁ ଏ ମାଟିରେ
 ଦେଲୁ ଯେବେ କିପାଁ ବୁଢ଼ାଇଲୁ ଲୁହ ମାରେ ?
 ଏତେ ଶିଶୁ ଥାଇ ବିଶ୍ୱେ ନଥିବାର ପରି !
 ମରି ମରି ଯାଏ ଯେବେ ତୋ ଜୀବନ କଳି ।

— — —

ଗୋଲପ

ହେ ବନ୍ଧୁ କହୁତ ମତେ ଲେଖିବାର ପାଇଁ
 ଗୋଟିଏ କବିତା ଏଇ ଗୋଲପରେ ଖୁହଁ !
 ତରୁ ବୃନ୍ଦେ ଫୁଟି ଯେହୁ ହୁଏ ଭଲ ଭଲ
 ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଆନନ୍ଦେ ଯେହୁ ନିୟତ ଉତ୍ଥଳ
 ତରୁଣୀ ବଧୂଟି ପରି, କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁ ମମ
 ଦେଖି ଏଇ ଗୋଲପରେ ମୋ ଅନ୍ତର ମନ
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ, କେତେ ପୁଷ୍ପ କଳି
 ନ ଫୁଟିବୁ ଯାଉଛନ୍ତି କଲବଳେ ଝଡ଼ି ।
 ହନାଶ ନୟନେ କେତେ ରହିଛନ୍ତି ଗୁହଁ,
 ଦରିଦ୍ର ଜୀବନେ ତାଙ୍କ ଆଉ ହେବ ନାହିଁ —
 ସୌଭାଗ୍ୟର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ଆଉ କେତେ କାର
 ଜୀବନ ଜୀବନ ପରି ନୁହେଁ ଏକବାର
 ପଡ଼େନା କାହାର ଆଖି ସେମାନଙ୍କ ପରେ
 ଏ ଗୋଲପ ଫୁଟୁଥାନ୍ତା ସବୁର ଅନ୍ତରେ !!

— — —

ଯୁଗ ଯାତ୍ରୀ !

ହେ ମୋର ଯୁଗର ଯାତ୍ରୀ, ତୁମ ଯାତ୍ରା ପଥେ
କାହାକୁ ଦେଖୁଛ ତମେ ? ଆଖି ବୁଜି ସତେ
ଭୁଲୁଛ କି ? ଅବା ତୁମେ ମାଡ଼ିଅଛ ଖାଲି
ପ୍ରାଣହୀନ କଳ୍ପନାରେ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବାଲି —
କେମନ୍ତେ ଯାଇଛି ମାଡ଼ି ଶ୍ୟାମଳ କେଦାର
ପରି ଯାତ୍ରା ଶୋହୁଥାନ୍ତା । ବିକଳ କାଂଚାଳି
କେମନ୍ତେ ଦିଶୁଛି ଦେଖ । ତୁମ ବକ୍ଷତଳେ
ମଣିଷର ରକ୍ତ ଅଛି । ତୁମ ନେତ୍ରେ ଜଳେ,
ସତ୍ୟର ବିଦ୍ୟୁତ ଶିଖା । ତୁମ ଦେହେ ମନେ
ସିଂହର ବିଦ୍ରମ ପୁଟେ । ତୁମେ ଜଣେ ଜଣେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ତୁମକୁହିଁ ଧରି,
ଦିଗ୍‌ବଳୟ ବ୍ୟାପୀ ଏ ଯେ ଶ୍ୟାମା ବସୁନ୍ଦରୀ,
ସରାଗେ ଉଠିବ ନାହିଁ । ଚାଲ ପଥ ଚାଲ ।
କାଟି କାଟି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗୁ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର ।

— — —

ଝୋଲି ଦେଖ

ହସ ମାଡ଼େ ଦୁଃଖ ଲାଗେ ଯେବେ ପଡ଼େ ମନେ
ସେ ଦିନ କି ଭଲ ସିଏ ଗଭୀର ନିର୍ମମେ
ମୋ ଟ୍ରଙ୍କ୍, ବିଛଣା ସବୁ ଦୁରେ ଫାଂଗିଦେଲେ
ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ଇତର କିଏ, ନୁହେଁ ତାଙ୍କ ମେଲେ
ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଆପଣାର । ସମସ୍ତ ଗୋଟାଇ
ଗୋଟିଏ ଅପରିଷ୍କୃତ କୋଠାରେ କାହିଁ
ଯାପିଲି କେତୋଟି ଦିନ, ଯନ୍ତା ଓ ପମ୍ପଡ଼ି—
ଅଳଙ୍କାର ସେ ଭରଟି ରହିଥାଏ ପୂରି ।

ସେ ଦରିଦ୍ର ବାସେ ରହି ଶୁକ୍ରଥାଏ ମନେ
ଅଶ୍ରୁପିକ ଦେଉଥାଏ ନେତ୍ର ସଖେ ସଖେ
'ହେ ମନୁଷ୍ୟ ! ଖୋଲ ଦେଖ ତୋର ବୁକୁଡ଼ଳ
ବହୁତ ନିୟୁତ ତହିଁ ଆନନ୍ଦ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
ସେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳାଇ ସାରା ବିଶ୍ୱ ପଥ
ନ ଚାଲୁ କିପାଇଁ ? ବାଟ ଛାଡ଼ି ଅବରତ' ।

— — —

ଶାସକ-ଶାସନ

ଶାସକ ଆସନେ ବସି ନ୍ୟାୟ ଓ ଅନ୍ୟାୟ,
ନ ବୁଝି ଯେ ଇଚ୍ଛା ମତେ ଦେଇଥାଏ ରାୟ,
ଜାତିର ଦେଶର ସେ ଯେ ମହା ସମ୍ବିତାନ
ତାହା ତହୁଁ ବଳ ନାହିଁ ମାରାତ୍ମକ ପ୍ରାଣ !!
କି ବୁଝିଲ କି ବୁଝିଲ ରାଜକର୍ମସୁଖ
ଜଣକର ଗୁପ୍ତ ଚିତ୍ତେ ବଢ଼ି ହେଲ ଶ୍ୱାସ !
ତାରି ବଳେ ସେ ଯେ କେଉଁ ମହା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ
କରିଗଲ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖିଲି ଅରେ
ବିଚାର ଆସନେ ବସି କି କଲ ବିଚାର
ତୁମେ ଯେହ୍ନେ ମୂର୍ଖମନ୍ତ୍ର ମହା ଅତ୍ୟାଚାର
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନିଃଶ୍ୱାସେ ତୁମେ ଯିବ ପୋଡ଼ିଜଳ
ଶାସକ ଆସନ ନୁହେଁ ପୁଷ୍ପ-ସନ୍ଦ୍ୟା ପରି,
ବିଳାସ ଓ ଯଥେଚ୍ଛାର ଲୀଳା ନିକେତନ
ଶଶ୍ୱାସାର ପରି ସେ ଯେ ଅତି ଶାନ୍ତତମ !

— — —

ବଂଚିବି ବିରାଟ ହୋଇ !

ଗପ ଓ ଘୁଷୁରୀ ପରି ବଂଚି ରହିବାର ।
 ସ୍ବପ୍ନ ମୁହିଁ ଦେଖିନାହିଁ ବିଶ୍ବେ ଏକବାର ।
 ମୁଁ ଏକ ସ୍ବାଧୀନ ଶୁଭ୍ର ଜୀବ ଧରଣୀର
 ବୁଝେ ମୁହିଁ ତାଲିବାକୁ ନୋହୁ ନତ ଶିର !
 କାହା ପାଶେ; କିଏ ମୋରେ କଲେ ପଦାଦାତ
 ଉତ୍ପତ୍ତି ତମର ସମ ଉଠିବ, ଉତ୍ପାତ—
 ବିରଚିବ ଧରଣୀରେ, ପେଡ଼ିରେ କେଳାର
 ଅହିରାଜ ଅନ୍ଧମୃତ ହୋଇ ରହିବାର
 ପରି ମୁଁ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ, ତାହେନା ଜୀବନେ ।
 ଜୀବନ ପଥର ନହେ ଯେ ଯା ଇଚ୍ଛା ମନେ,
 ଯୁଆଡ଼େ ଗଢ଼ାଇ ଦେଲେ ଯିବ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି
 ଯେଉଁଠି ରଖିଲେ ତହିଁ ରହିଥିବ ପଡ଼ି ।
 ମୁଁ ଏକ ବିରାଟ ଶକ୍ତି ବିରାଟୁ ଜନମ
 ବଞ୍ଚିବି ବିରାଟ ହୋଇ ଯାବତ ଜୀବନ !

—୦—

ମନେରଖ

ରହିବ ସଂସ୍ପୃହ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ତୁମେମାନେ ।
 ମୋର ସେଇ ପ୍ରିୟ ପରିଚିତ ଅନୁସ୍ଥାନେ ।
 ଜଣକର ଶାସନର କଠୋର ପୀଡ଼ିନେ,
 ଅପରାଧୀ ବନ୍ଦୀସମ ବଚନେ ମନନେ—
 ଫୁଟେ ନି ସ୍ବାଧୀନ ଆଶା, ଡର ଭୟ କର
 ଯେହ୍ନେ କେଉଁ ପ୍ରାଣହୀନ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର
 କବଳେ ଜଟୁର ଦିନ କରିଦେଲି ହାଆଁ
 ଯାଉଛ ଗୁଳିଆ ହୋଇ, ଦିଶୁନାହିଁ ରାହା—

ପଶୁ ପାଖେ ପଶୁ ହୋଇ ରହିବ କେବଳ
ନାରଖାର କରି ତୁମ ଜୀବନ ସୁନ୍ଦର !
ଭୟକରି ମରବାଠୁ ବଢ଼େ । ହୃଦରେ
ହାସି ଏ ଜୀବନଟିକି, ବରଂ ଆନନ୍ଦରେ
ମରି ଆସେ । ସେ ମରଣେ ରହିବ ସମ୍ମାନ
ମନେରଖ ତୁମେ ନୁହ ପଶୁର ସନ୍ତାନ !

— — —

ପ୍ରଣତି

ତୁମର ହୃଦୟେ ମୁହିଁ ଜାଣି ଏ ପ୍ରଣତି
ସିଂହପରି ଯେଉଁ ଦିନ ସବୁ ଲଭି ଶକ୍ତି
ବର୍ତ୍ତମାନ ଭବିଷ୍ୟତ ସମସ୍ତ ବିସ୍ମର
ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିଲି ଯୁଦ୍ଧକରି !
ସେଇ ଛୋଟ ଅନୁଷ୍ଠାନେ, ଦେଖିବି ତୁମ୍ଭର
ଭିତର କି ଅଗ୍ନିଭରା ଶକ୍ତି ସାହସର !
ସତ୍ୟ କହି ପାସି ବରଂ ପାଇବାଟି । ଭଲ
ଅସତ୍ୟର ଭକ୍ତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱେ ନିରନ୍ତର
ହେଉଥିବା କଲବଲ ଭିତରେ ଭିତରେ
ଏ ଚହୁଁକି ବଡ଼ ବ୍ୟାଧି ଅଛି ଜଗତରେ !
ବନ୍ଧୁହେ ପାଇବ ତଡ଼ା ଯୋଉ ନାହିଁ ତିଳେ
ଯେଉଁଠି ରହିବ ତୁମେ ମହାଧରଣୀରେ
ଫୁଟିବ ତୁମର ଗନ୍ଧ ! ତୁମର ଅନ୍ତର
ଚିରଦିନ ଅମୃତରେ ଖାଲି ତଳ ତଳ !

— — —

ଜାଣି ନାହିଁ ପାରେ

ପଶୁର ରାଜକୁ ଆଉ ପଶୁର ଶାସନ
 ଯେତେଦିନ କରିଥିବ ଧରଣୀ ଆଜ୍ଞଳ
 ଧରଣୀର ପ୍ରତି ନେତ୍ର ଉଷ୍ମ ଲୁହଧାର
 ଝରୁଥିବ, ତା'ର ଶେଷ ନାହିଁ ଏକବାର !
 କୁଟୀରେ କୁଟୀରେ ଖାଲି ହା ହୃତାଶ ବାଣୀ
 ପ୍ରତି କଣ୍ଠୁ ପୁଟୁଥିବ ନିତ୍ୟ ଦିବାସାମୀ
 ଜୀବନର ସାରସବୁ ଯାଉଥିବ ମରି,
 ଶୁଣାନରୁ ବଳି ଏଇ ଧରଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ
 ଦିଶୁଥିବ ହତଶିରୀ ! ହେ ବନ୍ଧୁ ସକଳ !
 ବୁଝି ମୁଁ ପାରୁଛି ତୁମ ଆର୍ତ୍ତ ଓ ବିକଳ
 ଦେଖି ମୁଁ ପାରୁଛି ତୁମ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ
 ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଛି ଲଭି ହିଁର ନିର୍ଯ୍ୟାତନ !
 ଜୀବନକୁ ମାରି ହାଣି ଧ୍ବଂସ କରିବାରେ
 କିବା ବଡ଼ପଣ ତହିଁ ? ଜାଣିନାହିଁ ପାରେ

— — —

ଯାହା ଭୁଲେ ହୁଅ

ପୁରେ ପୁରେ ରଖେ, ବାନ୍ଧେ ପ୍ରତି ଅନୁଷ୍ଠାନେ
 ଜଣେ ବୁଝେ କାହିଁ ପାଇଁ ଦଳି ଆନ ପ୍ରାଣେ
 ଠିଆ ହେବ ଶିର ଟେକି । ତା' ବଚନ ବାଣ
 ରଚୁ ମହା ଧରଣୀରେ ଘୋର ଅକଲ୍ୟାଣ
 ମାନିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ସବେ । ତାରେ ପ୍ରଭୁତ୍ବର
 ଦେବାହିଁ ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ହେବ ଅସୁନ୍ଦର
 ଏଇ କଣ ମାନଦଣ୍ଡ ମାନବିକତାର ?
 ଏଇ କଣ ଶାସନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାରବାର ?

ମୁଁ ଯେତେ ଧରି ଯାହା କୁହେ ହୁଅ
ମନୁଷ୍ୟ ତୁମେକ ନିଶ୍ଚୟ ଆଉ କିଛି ନୁହ
ମନୁଷ୍ୟର ହାସ୍ୟ ଅନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ମାନ
କିପା ତୁମେ ବୁଝି ନାହିଁ ଦିଅ ନାହିଁ ସ୍ଥାନ ?
ଯେଉଁ ଅନୁଭବେ ଯେତେ ଯେ ଉପରେ ରହ
ମନୁଷ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟର ପରି କଥା କହ !!

—○—

ଲେଡ଼ା

ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ପୃଥ୍ବୀ ଉପରେ ।
ବୁଝିବ ଯେ ସୁଖ ଦୁଃଖ, ନିଜ କାନ୍ଦକରେ
ପୋଛି ଯେ ଆଖିର ଲୁହ, ଆପଣାର କରି,
ହସି ହସି ପାରିବ ଯେ ଆପେ ଆପେ ମରି
ମନୁଷ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି, ଯାର ଅବସ୍ଥିତି,
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବୁଝିଯିବ, କଲ୍ୟାଣ ଓ ପ୍ରୀତି;
ମନୁଷ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧେନା କେବେ ସଫଳତା ସହ
ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ପାଇ ଲକ୍ଷ ଅନୁଗ୍ରହ
କା ହିଁ କଠୋର ହାତୁ ନିମିଷକ ପାଇଁ,
ପଶୁସମ ତା ଦୁଆରେ ଚିର ଦିନ ଯାଇ
ବନ୍ଧାହୋଇ ରହିବାକୁ ମଥା ନତ କରି,
ଜିର ଉପେ ସବୁ ଦିନ, ସଡ଼ି, ସଡ଼ି, ସଡ଼ି ।
ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ
ରହିବାକୁ ପୃଥ୍ବୀରେ ଆନନ୍ଦର ଘର ।

— — —

ସେ ଦୁଃସ୍ବପ୍ନ ନାହିଁ ଜାଗୁ

ଜୀବନକୁ ଚିପି ଧରି ବଞ୍ଚିବାର ଲାଗି
 ଦୁଃଖର ଅକାଞ୍ଚିକା ଉଠେ ଯାହା ବସେ ଜାଗି
 କି ମଧୁ ସମ୍ପଦ ସେହୁ ପାଏ ଧରଣୀରେ
 କାହିଁକି ବା ବଞ୍ଚି ରହେ ? ମହାକାଳ ମାରେ
 ବୁଡ଼ି ଘଟି ଯିବା ନିକି ଶତ ଶ୍ରେୟସ୍କର
 ସେଇ ଆକାଞ୍ଚିକାରେ ମୁହଁ ନିନ୍ଦେ ନିରନ୍ତର !
 ହେ ବନ୍ଧୁ ଏ ଜୀବନରେ ନିମିଷକ ପାଇଁ
 ସେ ଦୁଃସ୍ବପ୍ନ ନାହିଁ ଜାଗୁ, ମତେ କିଏ କାହିଁ
 କରନ୍ତୁ ଭୟ ନା ନିନ୍ଦା, ଦ୍ୟନ୍ତ ଅପମାନ
 କହନ୍ତୁ ଅଲେଖା ମୁହଁ, ପୃଥ୍ବୀ ପ୍ରତି ସ୍ଥାନ
 ମୋହ ଲାଗି ହୋଇ ଉଠୁ ଦୁଃସ୍ବ ନରକ
 ତଥାପି ମୋ ଓଠେ ହାସ ମରମେ ପୁଲକ
 ଜାଗୁଥିବ ପ୍ରତି ନିତି । ଦରିଦ୍ର ଜୀବନେ
 ମଥା ନତି କରି ମୁହଁ ଚାଲି ନାହିଁ କ୍ଷଣେ !

— — —

କାମ୍ପ କୁଟୀରେ

ଏ କାମ୍ପ କୁଟୀରେ ମୁହଁ ଦରିଦ୍ର ଅତିଥି
 କାମ୍ପ ବଧୂ ଚାହିଁ ରହେ, ଭଗ୍ନାସନ ପ୍ରୀତି —
 ସେନେହ ମମତା ଢାଳି, ତେଲିଙ୍ଗ ବାଣୀରେ
 ପରୁରଇ ଆଜି ଆମ ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀରେ
 ରହିବାକୁ ହେବ ତମେ, ଆସିବକି ଆଉ ?
 କାହା ଘର ପୁଅ ତମେ ଆସିଅଛ କାହୁଁ
 ସୁଦୂର ରାଇଜ ପାରୁ, ହଲଇ ବଦନ
 ଜଣାଇଲି ପାରିବି ନି ରହି କଦାଚନ

କ୍ଷମା କର ହେ ଭଗିନୀ ! ଶୁଦ୍ଧା ଆଉ ପାନ
ବାଡ଼ ଦେଲ ! ହେଲ ନାହିଁ ଏ ତୁମ ସମାନ
ଭୋଜ୍ୟ ବୋଲି କହିଲୁ ସେ ମନ ଦୁଃଖ କରି
ଆସିବ ହେ ଆଉ କେବେ ଲବେ ନ ପାଶୋର —
ଶୁଣି ସେ ରହିବ ମୁହିଁ ଆଉ ହେବା ଯାଏ
ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରେମଠୁ ବଳି ବଡ଼ କିବା ଥାଏ !

—୦—

ପ୍ରତି ପଦ

ଭୁଲିଯାଅ ବନ୍ଧୁ ଯେବେ ପାଇଥିବ ବ୍ୟଥା
କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପଥେ ଯେବେ ଗୁଲିତ ସବ୍ୟଥା
ହୋଇ ନିତ୍ୟ ନ୍ୟାୟ-ନିଷ୍ଠ ହୋଇ ସତ୍ୟବ୍ରତ
ସେ ଏକା ଗଢ଼ିବ ତବ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ରଜ ପଥ !
ଏ ଧରଣୀ ହେଉ ଯେତେ ଜଟିଳ କୁଟିଳ
ସୀମାହୀନ ବାଧା ଦେଉ, ବିକଳ ଅସ୍ଥିର
କରୁ ପ୍ରତି ପଦ କ୍ଷେପେ, କିବା ପରବାୟୁ
ସତ୍ୟର ଅଗ୍ନିରେ ଯେବେ ତୁମ ସମୁଦାୟ
ଦେହ ମନ ଉଦ୍‌ଘାସିତ । ଶୁଦ୍ଧ ଏଇ ମାଟି
ସତ୍ତ୍ଵ ଗୁଲିବା ଆମେ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ସାଥୀ
ପରସ୍ପରେ ନାହିଁ ରଖି ଭେଦ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ତିଳେ
ବିତର ପ୍ରାଣେ ମାୟା ନିଶିଳର ମାଡ଼େ ।
ଏ ପଥେ ପଥକ ଯେବେ ତୁମେ ବନ୍ଧୁ ମମ
ବୁକୁ ଚରି ଦେଉଛ ମୋ ସେନେହ ପରମ !

— — —

ହତଭାଗ୍ୟ ସେଇ

ମୁଁ ଯେ ଛୋଟ କବି ଜଣେ ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱର
 ଝରଣାର ସେ । ତ ପରି ମୋ ଅନ୍ତର ତଳୁ
 କବିତା ଆସଇ ଝରି ଦିନ ଦିନ ଧରି
 ତହିଁରେ ମୋ ବସ ଉଠେ ଆନନ୍ଦରେ ଭରି ।
 କବିତା ମୋ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ବ୍ରତ
 କବିତା ମୋ ଜୀବନର ପରମ ଆଧାର
 କବିତା ଭିତରେ ମୁହିଁ ମୋ ଭିତରେ ସିଏ
 ଅନନ୍ତ ଯୁଗରୁ ଛନ୍ଦ ରହି ଅଛି କହେ !
 ଏ ଜନମେ ଆଉ ଜନ୍ମେ ଶତ ଜନ୍ମ ପରେ
 ଗାଉଥିବି ସୀମାହୀନ କବିତା ମୁଁ କବି
 କବିତାରୁ ସେ ଅମୃତ ପାଇବି ଧରାରେ
 ସେଇ ମୋର କୋଟିନିଧି କାଳେ କାଳେ କାଳେ !!
 ହତଭାଗ୍ୟ ନୁହେଁ ମୁହିଁ, ହତଭାଗ୍ୟ ସେଇ
 କବିତାରେ ପ୍ରାଣକୁ ଯେ ଗଢ଼ି ନାହିଁ ନେଇ !

ଏଇ ବିଦ୍ୟାପୀଠେ

ବାଳୁତ ବୟସେ ଦିନେ ଏଇ ବିଦ୍ୟାପୀଠେ
 ପଢୁଥିଲି ପାଠ ମୁହିଁ ମନ ସନମାନେ
 ଆଜି ଯେବେ ବୁଲିଯାଏ, ନାଚିଯାନ୍ତି ପ୍ରାଣେ
 କେତେ ବନ୍ଧୁ କେତେ ସଖା ଯେ ଶିକ୍ଷକମାନେ !
 ଏଇ ଟାଙ୍ଗି ଲଟାବୁଦା ଏଇ ପଲ୍ଲୀପୁର
 ଏ ପାହାଡ଼ ଏ ପ୍ରାନ୍ତର ଏଇ ପଥ ଦାଟ
 ସବୁ ମୋର ପରିଚିତ ସବୁ ଆପଣାର
 ଚାହିଁଲେ ଏମାନ ନେହୁଁ ବହି ଆସେ ଧାର

ଏ ଯେ ମୋର ଜୀବନର ଅତୁଳ ସମ୍ପଦ
ରହିଛି ମୋ ବୁକୁଡ଼ାରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପାତ୍ର ପରି
ସ୍ମରଣେ କୁଟୀରେ ବସି ଏକାନ୍ତେ ଏମାନ
ସରସି ଉଠଇ ମୋର ବିଶୁଦ୍ଧ ପରଶ
କେତେ ବଇଭବ ମୋର ଏ ମାଟିରେ ନାହିଁ
ଆଦୃ ହୋଇଉଠେ ହିଆ କେତେ କାହାପାଇଁ !

—*—

ହେ ବାପୁଜୀ !

ହେ ବାପୁଜୀ ପୃଥିବୀର ଅମୃତ ଜୀବନ !
ଲକ୍ଷ କୋଟି ମାନବର ବନ୍ଧୁ ସନାତନ !
ନିଜକୁ ଦେଇଛ ଡାଳି ମାନବର ପାଇଁ;
ମାନବର ସୁଖ ଶାନ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ନାହିଁ—
ଯେଉଁଠାରେ, ସେଠି ତୁମେ କରିଛ ସଂଗ୍ରାମ;
ନୁହେଁ ଖଣ୍ଡା ତଲୁଆରେ, ଆପଣାର ପ୍ରାଣ—
ପ୍ରତିଶକ୍ତି ଦେଇ ଦେଇ ! ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବରି;
ପ୍ରାଣର ବିରାଟ ଶକ୍ତି ତହୁଁ କିଛି ବଳି,
ବଡ଼ ଶକ୍ତି ନାହିଁ ବିଶ୍ଵେ, ପାରିବ ଦେଖାଇ;
ଆଶିଷ ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏଇ ମାଟିପାଇଁ ।
ତୁମର ଏ ଶ୍ରାବ୍ୟ ଦିନେ ତୁମ ପୁଣ୍ୟ ଛବି,
ହୃଦୟର ପ୍ରତି ତନ୍ତ୍ରେ ମୁହିଁ ଅନୁଭବ,
ତୁମ ପଦେ ଡାଳିଦିଏ ମୋର ନମସ୍କାର !
ପ୍ରାଣବାନ୍ କର ! ଥିବି ବିଶ୍ଵେ ଯେତେକାଳ !

—*—

ଗୁଲେ

ବହୁବାର ପରୁରୁଚି ପ୍ରଶ୍ନ ଆପଣାରେ
 କିଏ ମୁହଁ ଆସିଅଛି ବନ୍ଧୁ ଉପଧାରେ—
 କାହିଁ ପାଇଁ ? କିଏ ମତେ ଦେଇଛି ପଠାଇ
 କେଉଁ ଅନ୍ତରରେ କେବେ ଯିବି ମୁଁ ମିଳାଇ !
 ପୁଣି କେବେ ଜନ୍ମ ହେବ ଏଇ ବସୁଧାରେ
 ଯେ ମୋରେ ଆଶିଷ ପାଳି ଯୁଗ ଶରଧାରେ,
 ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଯୁଗ ଯୁଗ କାଳ କାଳ ଧରି
 ଅବା ଏଥୁ ଫେରିବନି ? ଯେ ଟିକ ମୋହର
 କେଉଁଠି ରହିବ କାହିଁ ? ଅବା ସଜ୍ଜ ମମ
 ଏକବାର ନିଉଁଥିବ ? ସମସ୍ତ ସପନ—
 ପରି ମତେ ଲାଗେ ଖାଲି ! ଦୂର ଚନ୍ଦ୍ରବାଳେ
 ଚାହିଁ ରହେ । ମନେ ମନେ ଯେହ୍ନେ ଖାଲି ଭାଲେ ।
 ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଏ ସକଳ ଜାଣିବାର ପାଇଁ
 ଗୁଲେ ମୋର ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପୁଟାଇ ପୁଟାଇ !!

—*—

ଶନିଆ ବୋଉ

ହେ ନିଃସ୍ବ ଜନନୀ ମୋର ହେ ଶନିଆ ବୋଉ !
 ତାଳପିଠା କରି ମତେ ଖାଇବାକୁ ଦଉ
 ତୁମ ଘରେ ଯାଇ ଯେବେ ବାଜୁତ ବୟସେ
 ଖେଳୁଥିଲି କେତେ ଖେଳ ପରାଣ ହରଷେ ।
 ମୁହଁ ଖାଏ, ଖାଏ ତୁମ ଦରଦ୍ର ଶନିଆ
 ଏ ସକଳ ଦେଖି ତୁମ ପୁରୁଷାଏ ହୁଆ ।
 ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ମତେ ଦେଉ ଆଦରେ ବଢ଼ାଇ
 ଆର ଖଣ୍ଡ, ଅଧା ସରିଆଏ କିବା ନାହିଁ

ତୁ କେଉଁ ସରଗେ ମାଆ ରହିବୁଣି ଯାଇ
 ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ଛାଡ଼ି ମୋର ମନେ ପଡ଼ି କାହିଁ ପାଇଁ !
 କେତେ ଭଲ ମନ୍ଦ ମୁହିଁ ଖାଉନାହିଁ ଏବେ !
 ସେ ତାଳ ଚକ୍ର ମିଠା ପାଇବ କି କେବେ ?
 ଧାନ ଦୁଃଖୀ ଘରେ ଯେଉଁ ନିଧୁଟିକ ଖେଳେ
 ବଡ଼ଲୋକ ଘରେ ମିଳିବ କି ? କେତେ ବେଳେ ?

— — —

କବି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତିମୁଖି ଦର୍ଶନେ

ତୁମର କୁଟୀରେ ଆଜି ତୁମର ସମ୍ମୁଖେ
 ଚାହିଁ ମୁଁ ରହିବି କବି ! ଗଭୀର ଉତ୍ସୁକେ
 ବନ୍ଧୁ ମୋ ଖାଇବାଲାଗି ଦେଲେଣି ତ ଡାକ
 କାହିଁକି ହେଉନି ଇଚ୍ଛା ଶୁଣି ତୁମ୍ଭ ପାଖ —
 ଯିବା ପାଇଁ ସଖେ ହେଲେ ଆନ କେଉଁ ଆଡ଼େ —
 ଏଇ ସୁଦ୍ଧା ନଗରର ଯହିଁ ଚାରିପାରେ
 କେତେ ହର୍ମ୍ୟ ରହିଅଛି ଶିର ଟେକି ନଭେ
 ହସି ଖେଳି ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟର ମୋହନ ଗୌରବେ
 କେତେ ଧନୀ ମାନୀ ଜ୍ଞାନୀ ନାହାନ୍ତି ଏଠାରେ
 କାହାର ତ ଆକର୍ଷଣ ମୋ ଅନ୍ତର ତାରେ —
 କରେନି ଆଦାତ ଲବେ ! ବିମୁଗ୍ଧ ନୟନେ
 ତୁମରେ ଚାହିଁବି କିମ୍ପା ? ବିଶ୍ଵେ ଯେଉଁ ଜଣେ
 ଚିତ୍ତେ ଦିଏ ସୀମାହୀନ ଆନନ୍ଦର ମାୟା
 ତାହା ତହୁଁ ବଳି କିଏ ଏତେ ପ୍ରିୟ ଆହା ।

— — —

ଫେରିଯାଅ

ଧରଣୀର ଏ ଜଟିଳ ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରେ
 ବୁଝିଗଲେ ହଜିଗଲେ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ—
 ବେଦନାର ଶତ ଡେଉଁ ନାଚେ କିମ୍ପା କହ ?
 ଲାଗେ କିମ୍ପା ଚଉଦିଗ ମୋରେ ଦୁର୍ବିସନ୍ଧ ?
 ବଡ଼ କଷ୍ଟ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଏଥୁ ବଢ଼ିବାର
 ଏ ଧରଣୀ ଭିତରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ସଂସାର—
 ରହିଛି ଅନନ୍ତ ମାୟା ଧରି କାଳ କାଳ
 ସେ ଲାଗି ନିୟତ ମୋର ଅନ୍ତର ବାହାର
 ଉଠଇ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ; ହସି କାହା ତୁଲେ
 କେମନ୍ତେ ହେବିନି କଥା ? ପାଖେ ରହି ଦୂରେ—
 ରହିବାର ପରି କେହ୍ନେ ଦେଖାଇବି ଠାଣି ?
 ଆପଣାକୁ ପରି କରି କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣି ଜାଣି,
 କରିବି ମୁଁ ହତାହର ? କୁଟିଳ ସଂସାର
 ଫେରିଯାଅ ଫେରିଯାଅ ଯାଅ ଏକ ବାର ।

— — —

ତଥାପି

ଘରଟି ଯାଇଛି ଶୁଣି ପଡ଼ିଅଛି ଡହ
 ତଥାପି ସେ ମତେ କିମ୍ପା ଲାଗେ ଏତେ ପ୍ରିୟ ?
 କେତେ ବରୁ କେତେ ସଖା କଲ କୋଳାହଳ
 କେତେ ଦିଆନିଆ କେତେ ସେନେହ ଆଦର
 ସମସ୍ତ ଯାଇଛି ଭୁଲି, ଯେ ଯହିଁ ଘରର
 ଯାଇଛନ୍ତି ମରିଯିବି କେ'ବା ଦୂରସ୍ଥର
 କେଉଁ ଆନେ ରହି ହେଉଅଛି ନାଟ୍ୟର !

ଏ ଡ଼ହ ପଡ଼ିବ ଏଥୁ, ଅଜ୍ଞତ ସମ୍ଭାର
ପ୍ରତି ମାଟି କଣିକାରେ ଯେହ୍ନେ ଅବା ବହୁ,
ମୁଁ ଗୁହଁଲେ ମୋରେ କେତେ କଥାଯାଏ କହୁ !
ବୁଲୁଛି ଦେଖୁଛି ମୁହଁ ତନୁ ତନୁ କରି
କା' ତୁଲେ ହେଉଛି କଥା କି ସରଗ ଭରି !
କିଛି ତ କୁଆଡ଼େ ନାହିଁ, ତଥାପି ଅନ୍ତର
ପାଉଛି କାହାର ପୁଣି ସୁଧା ତଳ ତଳ !!

—*—

ମିଶିଯାଏ

ଅନନ୍ତ ଆକାଶ ଏଇ ଅନନ୍ତ ପୃଥିବୀ
ଏ ମହା ସମ୍ପଦ ଗୁଡ଼ିକ କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବ—
ଯହଁ ତାହଁ ଦିଏ ତହଁ ଦିଶି ଦିଶି ଭରି
କି ଅମୃତ ବଇଭବ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
ରହିନାହିଁ ଅସରନ୍ତ ଗନ୍ତାଘର ସମ
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି ଆନନ୍ଦ ପରମ
ତାଳି ଦିଏ ମୋ ଅନ୍ତର ପ୍ରତି ରେଣୁକଲେ,
ହସି ଖେଳି ନାଚି ମୁହଁ ଚାଲେ ଶରନ୍ତରେ
ଜୀବନ ବିପଦ ମୋର ମଧୁମୟେ ବାଇ
ଏ ମହା ସୃଷ୍ଟିରୁ ବଳି, ଆଉ ମୋହ ପାଇଁ
କି ମଧ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଅଛି ? କିଛି ନାହିଁ ଲେଡ଼େ
ଚରଦନ ଚରକାଳ ସୁଧା-ମୁଗ୍ଧ ଡୋଳେ
ଏଇ ମହା ଅନ୍ତରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ
ଏହାରି ଭିତରେ କେବେ ମିଶିଯାଏ କାହିଁ !!!

—୦—

ପ୍ରିୟ ପଣ୍ଡିତଜୀ !

ନମସ୍କାର କରେ ଆଜି ତୁମ୍ଭ ପାଦତଳେ
ଏ ଦୂର ବିଦେଶେ ଯେବେ ମୋର ମନେପଡ଼େ
କେମନ୍ତେ ସେ' ଦିନ ମତେ ଗୁଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ;
ଅର୍ଦ୍ଧପଥ ଯାଏଁ ଆସି ରହିଥିଲ ଚାହିଁ,
ସୋଦର ମମତା ବୋଲା ନେତ୍ରବେନି ତାଳି !
ଯହୁଁ ଝରି ପଡ଼ୁଥିଲା ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁବାର !
ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠେ ବେଲବେଳେ ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ
ଚାହିଁ ତ ନଥିଲା ପାରି, ବୁକୁତଳ ହାଣି—
ହୋଇଯାଉଥିଲା କିବା ଜୀବନ ସୁରୁଧାରେ
ଭାଙ୍ଗୁଥିଲା ମୋହଲଗି ମହା ବସୁଧାରେ—
ତୁମେ ଯେବେ ରହିଅଛ ଜଣେ ଖାଲି ଜଣେ,
ଆସୁ ଯେତେ ଝଡ଼ ସହିଯିବ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ।
ଜଣେ ଯେବେ ବୁଝି ପାରେ ମହାବିଶ୍ୱେ ମତେ
କି ଦୁଃଖ ଭାଲେଣି ମୋର ଅଛି ଯାହାପଥେ !!

— — —

ବାହନେକ

ସେ ଭଲ ମମତା ସତେ ରଖିବ ମୋ ପାଇଁ ।
ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଏଥୁ ଆସିଅଛ ଧାଇଁ ;
ପରୁରୁତ ଗୋଟି ଗୋଟି କୁଶଳ ପ୍ରଣାମ
ଭଲ ଲାଗୁଛି କି ନାହିଁ ବିଦେଶ ଭ୍ରମନ ।
ଆମେ ସବୁ ମନେପଡ଼ୁ କେବେ କେବେ କାହିଁ
କି ଭଲରେ ଦିନ ତହିଁ ନିଅନ୍ତି ପୁହାଇ;
ଏ ସବୁ ଦେଖିଲେ ମୋର ଖାଲି ହୁଏ ମନ
ରହେ କୋଟି ହଇରାଣେ ଏ ସାରା ଜୀବନ,

ତୁମ ଟିକି ମନ ତଳେ ଯେବେ ମୋହ ଲଗି
ଏତେ ଅନୁଭୂତି ଉଠେ ବେଳେ ବେଳେ ଜାଗି,
ମୋ ଅଗ୍ରରେ ତୁମେ ଯେବେ ଓଢ଼ା ହୋଇପାର,
ମୋ ଦୁଃଖେ କମି ତ ଯେବେ ତୁମ ଚାରିଆଡ଼,
ସେଇତ ମୋ ଗଉରବ, ତାହାକୁହିଁ ଧରି
ବାହନେବି ନିର୍ଭୀକେ ମୁଁ ମୋ ଦରିଦ୍ର ତରୀ !

—*—

ସାଥୁହରା

ସାଥୁହରା ହୋଇ ଆଜି ଏ ଦୂର ଭୁବନେ
ରହିବାକୁ ହେଲା ମତେ ମହା ନିକାଞ୍ଚନେ !
ସକାଳରୁ ସଞ୍ଜଯାଏ ଖାଲି ହୁଏ ଭାଳି !
ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ତୁମ ପାଖେ ଯାଆନ୍ତି ବାହାର !
ଜୀବନର ଯେତେ ଦୁଃଖ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି
ତୁମ ପାଖେ କହନ୍ତି ମୁଁ, ନେନ୍ଦୁ ଲୁହ ଝରି—
ଯାଉଥାନ୍ତୁ, ପ୍ରତି ପଦ କହିବାର ବେଳେ
କେତେ ଯେ ଆଶ୍ୱାସ ଆହା ଲଗୁଥାନ୍ତା ମୋରେ !
ତୁମେ ମୋରେ ଦେଉଥିଲୁ ସେନେହ ସମ୍ମାନ
ବୁଝୁଥିଲୁ ମୋ ଅନ୍ତର ସୁଖ ଦୁଃଖମାନ
ତୁମେ ମୋରେ ଲେଉଟୁଥିଲୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
ଯେତେ ଯେତେ ଦିନ ଥିଲୁ ତୁମର ସଙ୍ଗରେ ।
ସକଳ ଛିଆଗି, ଏକା ନାହିଁ ରହିପାରେ !
କହିଉଠେ ଚାହିଁ ବନ ବିଲ ଚାରିଆଡ଼େ ।

— — —

ଏକାକୀ ପ୍ରବାସେ

ସୁଦୂର ପ୍ରବାସେ ଏଇ ଗରିମାଳା ତଳେ,
 ମାରବେ ବସିଛି ଏକା, ମୋର ମନେ ପଡ଼େ
 ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ଅଜ୍ଞାତ କାହାଣୀ
 କେତେ ଦୁଃଖେ ଆସିଛି ମୁଁ ବଢ଼ିଦିବା ସାମୀ;
 କାହା ଦ୍ଵାରେ ଗୋଡ଼ ଶୁଙ୍ଘି ଠିଆ ହୋଇନାହିଁ
 ମୋରେ କେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁ ଲୁହ ନେହେ ରୁହିଁ,
 କିଏ କେତେ ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ପଥ
 କରିଚନ୍ତି କଷ୍ଟକିତ, ଭଗ୍ନ ମନୋରଥ —
 ହୋଇ ମୁଁ ଯାଇଛି ଫେରି, ଚାଲିଅଛି ଆଗେ
 ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ପୋଛି କୋଟି ଅନୁରାଗେ,
 କେତେ ଦୁଃଖ ଅତ୍ୟାଚାର ହୃଦ ଆହମଣ
 ଦେଇଛି ପ୍ରହାର ମୋରେ ବିଷମୁ ବିଷମ !
 ତଥାପି ଚାଲିଛି ଲବେ ନୋହି ମୁଁ ଚଞ୍ଚଳ
 ଦେଖିବାକୁ ଜୀବନର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଶତଦଳ !

—*—

ତରୁଣ କବି ବିଶ୍ଵମ୍ଭରଙ୍କ ପ୍ରତି !

ହେ କବି ! ଦରିଦ୍ର ତବ ଜୀବନର ପଥେ
 ଚାଲିହେ ସାଧନା କରି ପଡ଼ିନାହିଁ ଲାଲ୍
 ସମ୍ମୁଖକୁ ରୁହିଁ ଚାଲି ଚାଲି, ଚାଲି ଚାଲି !
 ଦେଖିବ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକର ଛଇ !
 ପ୍ରତିପଦେ ଜୀବନକୁ ତୁଳୁ ମନେକରି
 ଆପଣାକୁ ଦେଇ ଦେଇ ଶତେକ ଧୂଳିକାର
 ରୁଦ୍ଧ ଗୃହ ଅନ୍ଧକାରେ ବିତାଇ ଜୀବନ
 କରନା କରନା କବି କେବେ ହାହାକାର !

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅଭାବ ଅବା ଖାଦ୍ୟ ଅନଶନ
ହୋଇ ପାରେ ମହାକାଧା ଜୀବନର ପଥେ
ଆତ୍ମାର ଯେ ମହାଶକ୍ତି ଓତପ୍ରୋତ ହୋଇ
ଜଳୁଛି ତୁମର ଦେହେ ମନେ ଅବରତେ
ତାହାରେ ପରାସ୍ତ କରି ଉଦ୍ଧେ, ଉଠବାର
କ୍ଷମତା ସାହସ ଅଛି ଏ ବିଶ୍ୱେ କାହାର ?

— — —

ସେତେବେଳେ

ଏ ଜୀବନ ଫୁଲଟି ମୋ ତରୁ ବୃନ୍ତରୁଡ଼େ
କେମନ୍ତେ ରହିବ ଫୁଟି ଏ ଧରଣୀ ସୁରେ
ପ୍ରତି ନିତି ଦେଖୁଛି, କି ବିମୁଗ୍ଧ ସପନ !
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ କରି ବର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧ ବିଜ୍ଞାରଣ !
ପ୍ରତିବାସୀ ବନ୍ଧୁଜନେ କରି ଆପଣାର
ଗୁଲିଅଛି ସୁଖେ ଦୁଃଖେ, ଯାହା ଆସିବାର—
ସେତେବେଳେ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ଉତ୍ଥାନ ପତନ
କାହାରେ ଖାତର ନାହିଁ କରି କଦାଚନ ।
ସମୟ ଆସିବ ଦିନେ ବୃନ୍ତ ତେଜି ତଳେ
ପଡ଼ିଥିବ ସ୍ଥାନମାନେ, ପାଖ ଡା କେଶରେ—
ନାହିଁ ଥିବ ବର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧ ଶିଶୁ ଜୀବନର,
ନାହିଁ ଥିବ ଏ ଲବଣ୍ୟ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ।
ସେତେବେଳେ ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇ କ୍ଷଣେ
କିଏ କି ଚାହିଁବ ନାହିଁ କରୁଣ ନୟନେ ?

— — —

ବିତିଯାଉ ଦିନ କରି ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ

ହେ ପୁଣ୍ୟ ଦିବସ ମୋର ଜାତିର ଶୃଙ୍ଖଳ
 ଛିନ୍ନ ହେଲା ଯେଉଁ ଦିନ ମହା ଶୁଭଙ୍କର
 ନବ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟେ ତବ । ସ୍ମୃତି ସେ ଦିନର
 କେମନ୍ତେ ଭୁଲିବି କହ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନୁର ।
 ନିବଡ଼ ତିମିର ତଳେ ଶତ ନିସ୍ପେଷଣେ
 କେମନ୍ତେ ମୋ ଜାତି ଥିଲା ପଡ଼ିଗଲେ ମନେ,
 ରୋମାଞ୍ଚେ ଶରୀର ସାରା କହେ ଶୂନ୍ୟ ଚାହିଁ
 ଦାସଭାବ ବନ୍ଧନ ଠାରୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ନାହିଁ —
 ମାନବ ଜାତିର ବିଶ୍ୱେ । ଦାସଭାବ ହିଁ ତାର
 ମାରି ମାରି ଦିଏ ସବୁ ହୃଦୟ ଝଙ୍କାର !
 ସ୍ୱାଧୀନ ମାଟିର ମୁହଁ ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ
 କେମନ୍ତେ ଦେଖାଇ ଲକ୍ଷ ସୁନାର ସପନ
 ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ! ଦିଅ ବସେ ନବ ବଳ
 ବିତିଯାଉ ଦିନ କରି ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ !

— — —

ସେ'ଯେ ଚାଲୁ କାହିଁ ?

ଯେତେ ଯା ସଂପଦ ମୋର ନିଃସ୍ୱ ବୁକୁଡ଼ଳେ
 ସବୁତକ ଦେବା ପାଇଁ ଅକୁଣ୍ଠିତ କରେ ।
 ଚାହିଁ ମୁଁ ବସିବି ଏଥୁ ଦିନ ଦିନ ଧରି
 କେତେ ଦିନ ମାସ କେତେ ବର୍ଷ ଯାଏ ତଳ !
 କେତେ ସଂଧ୍ୟା ଯାଇ ପୁଣି କେତେ ସଂଧ୍ୟା ଆସେ
 କେତେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶିଖା ଜାଗେ ଉଷାର ଆକାଶେ
 କେତେ ଲହ ବହିଯାଏ ନେତ୍ରୁ ଝର ଝର,
 କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦିବାନିଶି ଦେଖେ ଅବରଳ !

କେତେ ଡାକେ ମହାଶୂନ୍ୟେ ନଉଦିଗେ ଗୁହଁ
ସଜାଡ଼ି ରଖିବି ମରୁ ସେ ଯେ ଗଲ କାହିଁ ?
ଥରେ ସେ ଦେଖିବି ମୋରେ, ମୁଁ ଦେଖିବି ଥରେ
ଭଲ କରି ଚିହ୍ନି ଅଛୁ ଆମେ ପରସ୍ପରେ !
ବର୍ଷଣ ବାରିଦ ପରି ରହିବି ଅନାଇଁ
କା' ବସେ ପଡ଼ିବି ତଳି ସେ ଯେ ଗଲ କାହିଁ ?

— — —

ଯା'ର ଅଛୁ ତ୍ୟାଗ

ବସିବି ଆଜି ମୁଁ ଏଇ ଆମ୍ଭକୁଞ୍ଜତଳେ
ଶୀତଳ ସମୀର ବହିଆସେ ଚୁଚୁଡ଼ିଲେ
ପ୍ରତିଆମ୍ଭତରୁ ତଳି ଆନ ତରୁ ଶିଝର
ମଉଁ କି ମାଧୁରୀ ପାନେ ! ଆନନ୍ଦେ ଅଧୀରେ;
ପ୍ରତିତରୁ ପ୍ରତିଶାଖା ଦେଇବି ବିସ୍ତାରି
କି ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ଗୁପ୍ତା; ପକ୍ୱ ଆମ୍ଭ ବାଡ଼ି —
ଦିଏ ପୁଣି ବେଳେ ବେଳେ । ଭାଲେ ମୋ ଅନ୍ତର
ଅନ୍ୟକୁ ବିଚରିବାରେ କି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର
ଦେହେ ମନେ ଫିଟିପଡ଼େ । ଏଇ ଦାନ ଲାଗି
ପ୍ରତିତରୁ ଶାଖେ ଶାଖେ ପଶ୍ଚେ ଉଠେ ଜାଗି
ଏ ମଧୁ ମୋହନ ମାୟା; ଆମ୍ଭ କୁଞ୍ଜ ତଳ—
ଲାଗେ ଯେହ୍ନେ ପୃଥ୍ବୀର ଏକମାତ୍ର ଘର—
ଶାନ୍ତ ଆଉ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର । ଯା'ର ଅଛୁ ତ୍ୟାଗ
ସେ ଏକା ଧରରେ ପାଏ ଅମୃତର ସ୍ୱାଦ !

— — —

ଆଶାୟୀ

ଦୃଶ୍ୟ ହେୟ ତୁଛ ମୁହିଁ ପୃଥିବୀ ନୟନେ
 ମୋର ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ କେହି ଜଣେ;
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବାତ୍ୟା ବହେ ଶ୍ରମ ଭୟଙ୍କର
 କା ଆଗେ ଫିଟାଇ ମୋର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର
 କହିବି ଅନ୍ତର କଥା ? ପାଏ ନାହିଁ କାରେ,
 ବିଚିଯାଏ କେତେକାଳ ଅଶ୍ରୁ ହାହାକାରେ ।
 ସବୁ ଦୈନ୍ୟ ସବୁ ବାଧା, ସବୁ ଧକ୍କା ଆସେ,
 ଆପଣାର କରି ମୁହିଁ ଯାଏ ଯାହା ପାଶେ,
 ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଦେଇ ମୋରେ କହନ୍ତି ନି କଥା !
 ଗଣ୍ଡରୁ ଗଣ୍ଡରତର ହୁଏ ମୋର ବ୍ୟଥା !
 ଶୁଷ୍କ ସଂକଟ କୋଳେ ମୁହିଁ ଯାନ୍ତିଟିଏ
 ପଡ଼ିଅଛି । ମୋର ବକ୍ଷତଳେ ତୁମେ କିଏ ?
 ଅନନ୍ତ ଆଶାର ଘାପ ଦେଲଅଛ ଜାଳ ।
 ତେଜୁଛି ସେ ଘାପ ମୋର ସବୁ ତୈଳ ଡାଳ ।

— — —

ଅମତ ରୂପ !

ସେଦିନ ମୁଁ ସେ' ଗାଡ଼ିରେ ସେ' ଦିନ ସକାଳେ
 ଯାଉଥିଲି ବନ୍ଧ ମୋର ! ଦରିଦ୍ର କପାଳେ
 ନ ଘଟିଲ ପାଇବାକୁ ସାକ୍ଷାତ ତୁମ୍ଭର,
 ତୁମେ କିନ୍ତୁ ଆସିଥିଲ ପଥ ଶ୍ରମ କରି,
 ମତେ ଟିକେ ଦେଖିଥାନ୍ତୁ ବୁଝିଥାନ୍ତୁ ମମ—
 ପ୍ରାଣେ ଅତଳ ତଳେ ଆଦାତ ବିଷମ
 କେମନ୍ତେ ରହିଛି ଲାଗି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର
 ସେହୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ମାନର ପାତ୍ର ନିରନ୍ତର

ମୁଁ ଯେବେ ଯାଉଛି ହୋଇ ନିଃସ୍ୱ କବିଜନ,
କି ଦେବ ତା ପ୍ରତିଦାନ ? ଏକ ଅଶ୍ରୁ କଣ —
ଛଡ଼ା ମୋର କିବା ଅଛି ? ତୁମେ ମୁଁ କେ' କାହିଁ ?
ଅନ୍ତର ଅନ୍ତରେ ଖୋଜେ ଚରନ୍ଦନ ପାଇଁ
ସ୍ତ୍ରୀ ଯେ ଗଢ଼ିଛି ଏଇ ଜୀବନ ଆମ୍ଭର
ବାସ୍ତବିକ କି ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଅମୃତର !!

-- * --

ହେ ମୋ ରଥାଲମ୍ବ !

ହେ ମୋର ଆଲମ୍ବ ! ମୋର ନେତ୍ରଭଣ୍ଡ ବାରି
କାହିଁକି ଦଉର ପୋଛି ? ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କର ରୁକ୍ !
ଯେତେ ଯା ବେଦନା ଦୁଃଖ ଦରିଦ୍ର କପାଳେ
ଭେଟିବାକୁ ହେବ ମତେ । ନିଶିଳ ସଂସାରେ—
କାହାକୁ କିଭଳି ରୂପେ ରୁଲିବାକୁ ହବ —
କେତେବେଳେ, ଜାଣିବାତ ନୁହଇ ସମ୍ଭବ !
ବୋହିଯାଉ ଯେତେ ଅଶ୍ରୁ ଅଛି ବହିବାର
ଆସୁ ଯେତେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଅଛି ଆସିବାର
ପୃଥ୍ବୀର ପୃଷ୍ଠୀଭୂତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ସକଳ
ଲୀଳାରୁ ଆସି ମୋର ଏଇ ବୁକୁଡ଼ଳ ।
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗଢ଼ିଯାଏ, ମୁଁ ପାଗଳ ପରି,
ମତେ କିପାଁ ହେ ଆଲମ୍ବ ରଖିଅଛ ଧରି ?
ଦେଉଛ ସାନ୍ତ୍ବନା ମଧୁ ! ମୋହର ଜୀବନ,
ତେବାଧା ତେଦୁଃଖ ଲୀଳା ନିକେତନ !

—————

କିପାଁ ଚୁହେଁ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ !

ମୋର ଏଇ ଅପୂର୍ବ ଦରଦ୍ର ଜୀବନେ
 ତୁମକୁ ଆଲମ କିପାଁ ଚୁହେଁ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ।
 ପରୁରେ କିପାଇଁ ତୁମେ ଖାଇଚ କି ନାହିଁ ?
 ନାହିଁ ଖାଇଥିଲେ କିପାଁ ପାଖରେ ବସାଇ
 ଖୋଇବାକୁ ତୁମରେ ମୁଁ, ମନେ ଇଚ୍ଛା ଜାଗେ
 ଖାଉଥିଲେ ଜଳଖିଆ, ଚହୁଁ ଆନ ଭାଗେ
 କିପାଇଁ ତୁମତେ ଦିଏ, ସବୁର ଅଜ୍ଞାତେ,
 କି ମଧୁ ମୋହନ ଡୋର ବାରେ ତୁମ ସାଥେ !
 ପାଇଲେ ବିରାମ ଲବେ, ବସି ତୁମ ସହ
 ଶୁଣିବାକୁ ତୁମ ତୁଣ୍ଡ କଥା କି ଆଗ୍ରହ—
 ଜାଗେ ଏ ଅନ୍ତରେ, ତୁମ ଗଉରବଟିକି,
 ଲାଗେ କିପାଁ । ମୋରେ ଏଡ଼େ ଅଧିକ ଅଧିକ,
 ସୁଖେ ବଞ୍ଚିଥାଅ ବାବୁ ! ନିଶିଳ ଭୁବନେ
 ତୁମକୁ ଆଲମ କିପାଁ ଚୁହେଁ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ।

—*—

ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲୋକ

ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ଏଇ ମହା ପୃଥିବୀର
 ଦିନେ ନିଉଁସିଟି ଏଥୁ, ସୂର୍ଯ୍ୟସମ ଥିର—
 ରହିତ ପାରିବି ନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟି ଆଦିକାଳୁ
 ମୋହ ଭଳି ଲକ୍ଷ ଜନ ଏ ମହାସଂସାରୁ
 ବିଦାୟ ନେଲଣି, ପୁଣି ମୋହଭଳି ଲୋକ
 ଆସିବେ ଅଗଣ୍ୟ ଲଭି ସୁଖ ଦୁଃଖ ଶୋକ—
 ଧରଣେ କାଟିବେ କାଳ ପୁଣି ଯିବେ ଚାଲି,
 ସହ କାର ମିଳିବନି ସୁପେ, ହେଲେ ଖାଲି

ନିମିଷକେ ଦେଖିବାକୁ । ମୋର ଅବସ୍ଥିତି
ମୋର ଏତେ ଦିଏ କମ୍ପା ସୁମଧୁର ପ୍ରୀତି !
ଦୁଃଖ ନାହିଁ କ୍ଷଣେ ଦଣ୍ଡେ ରହେ ଧରପରେ
ଅସୀମ ପ୍ରାଣର ମାୟା ମୋହର ଭିତରେ
ରତେ ଯେଉଁ ମଧୁ ତାନ ସେହିଟିକି ଧରି
ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ବୋଲି ଯାଏ ଗଦ୍ୟ କରି !

— * —

କବି ଓ କବିତା

କରମେ ବିରାମେ ଯେବେ ଲେଖନୀଟି ଧରି
ଲେଖଇ କବିତା ବସି ତାନମାନ ଭରି;
କହନ୍ତି କୁଟୀର ରାଣୀ “ଗୃହଧନ୍ୟା ଗୁଡ଼ି
ଏ କବିତା ଲେଖିବାରେ କି ସମ୍ପତ୍ତି ବାଡ଼ି
ମିଳଇ ତୁମରେ କହ ? ଆଜିଯାଏଁ ଲେଖି
କେତେ ଖଣ୍ଡ ବହି ଭଲ ଗୁପ୍ତିଅଛ ଦେଖି
କବି ବୋଲି କେବେ ଅବା ପାଇବ ସମ୍ମାନ
ବିପୁଳ ଜନତା ମେଲେ ବରଂ ହଇରାଣ —
ହୁଅ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରତି ପଦେ, ଦୁଃଖ ଅଭାବର —
କଷାଦାତେ ବେଳେ ବେଳେ ତୁମେ ଅକପଡ଼ !
ପ୍ରଭୁର କ୍ଷମତା ନାହିଁ, କେହି ତୁମ୍ଭ ବାଣୀ
ମାନନ୍ତିନି, ସମାଜର ଅପଦାର୍ଥ ପ୍ରାଣୀ”
“ହୁଏ ମାନସ୍ଥାନ କେହି ନ ଲେଉଟୁ ଲବେ
କବିତାରେ ବିଶ୍ୱପ୍ରାଣ ନିତି ଅନୁଭବେ !”

— — —

ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର.....

ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧନ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ମଧୁ ଆଳାପନ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ବେଦନା ଦୁଃସ୍ବ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରାଣମୟ !
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ରୁପି ରୁପି ଶ୍ବସ୍ତ୍ର !
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ବୁକୁଚଳ ଆଶା
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ପ୍ରାଣବୋଳା ହାସ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଘାବ୍ ଶ୍ବାସ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ଦାରୁଣ ବିରହ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ମିଳନ ଆଶ୍ରୟ
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ଦେଖିପାରିବାର
 ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣର ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟ ବ୍ୟବହାର
 କି ଅନନ୍ତ ଅଇଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ତହିଁ ଭରି ?
 ଏ ମାଟିର କେଉଁପାରେ ଅଛି ଏଇଭଳି ?

— — —

ଲତ୍ତିକା !

ଲତ୍ତିକା ଗୋ ! ତତେ ମୁହଁ ଖାଲି ଭଲପାଏ !
 ଲତ୍ତିକା ଗୋ ! ତତେ ମୁହଁ ଚିରଦିନ ରୁହେଁ ।
 ଲତ୍ତିକା ଗୋ ! ତତେ ମୁହଁ ଖାଲି କଥା କହେ !
 ତୋ ପାଇଁ ମୁଁ ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ଅଟକି ଯେ ରହେ !
 ଲତ୍ତିକା ଗୋ ! ତତେ ଖାଲି ଦେଖିବାକୁ ଡୋଳେ
 ଚାଲିଆସେ ତୋର ଗାଆଁ ବିଲ ବନ ଖୋଲେ !
 ଲତ୍ତିକା ଗୋ ! ତୋ ଓଠର ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହାସ
 ଦେଖିବାକୁ କେତେ ନାହିଁ କରଇ ପ୍ରୟାସ !

ଲଭିକା ଗୋ ! ତୋ ଅନ୍ତର ସେଇ ମଧୁଟିକ
ମତେ ଲଗେ ଚରଦନ ଅଧିକୁ ଅଧିକ !
ଲଭିକା ଗୋ ! ତୋହ ପାଖେ ନେଷୁ ଲୁହ ଡାଳି
କହିବାକୁ ମୋ ବେଦନା ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଭାରି !
ଲଭିକା ଗୋ ! ଲଭିକା ଗୋ ! ଚୁହଁ ମତେ ଚୁହଁ !!
ମୋ ପାଇ ରଖିଚି କିଏ ସୀମାହୀନ ମାୟା ? ?

— — —

କେଡ଼େ ଭଲ ତମେ ?

ଏ ଧରଣୀ କେଡ଼େ ଭଲ ! କେଡ଼େ ଭଲ ତମେ !
ମୁଁ ତୁମକୁ ଆପଣାର କରେ ମନେ ମନେ !
ପ୍ରଜାପତି ଉଡ଼ିବୁଲେ ଉଡ଼ିବୁଲେ ମୁହିଁ
ତୁମକୁ ସେନେହେ ଟିକେ ଦେବାଲାଗି ହୁଏ !
କଥା ପଦେ କହିବାକୁ କେତେ ଲେଉଟିଆ
ତୁମେ ଦୂରେ ମୁହିଁ ଦୂରେ ଅଲଗା ଯେ ଦୁହେଁ !
ତୁମେ ଜାଣ ମତେ ମୁହିଁ ତୁମକୁ ଗୋ ଜାଣେ !
ଟିକିଏ ତ ମିଶିଗଲେ ନାହିଁ ପ୍ରାଣେ ପାଣେ ?
ଫୁଲ ହସେ ତାର ହସେ ଚନ୍ଦ୍ର ହସେ ନଭେ
ତୁମେ ଟିକେ ହସିଲାନି ମୋ ପାଖେ ମାରବେ ?
ତୁମେ ଯିବ ମୁହିଁ ଯିବ ମିଶି କେଉଁ ପାରେ
ଅବୁଝା ରହିବା ଆମେ ବେନି ଏ ସଂସାରେ
ପ୍ରାଣ ପାଖେ ପ୍ରାଣର ଯେ ମଧ୍ୟ ନିବେଦନ
ତାର କଣ ଶେଷ ସଖି ! ହେବ କଦାତନ ।

— — —

ଦିନକର ପ୍ରଶ୍ନ

ସେ ଦିନ ଶାରଦ ସନ୍ଧ୍ୟା, ଦିନାନ୍ତ ତପନ —
 କନକ ଆସ୍ତରେ କରି ସିନ୍ଧୁ ଏ ଭୁବନ,
 ଶାନ୍ତ ଗିରିତଳେ ବୁଡ଼ି, ବୁଡ଼ି ଯାଇନାହିଁ,
 ଆସୁଛି ଶସ୍ୟର ଗନ୍ଧ ଦିଗ ମହକାଇ ।
 ଅଗଣିତ ଜହ୍ନିଫୁଲ ପ୍ରକୃତି ବଧୂର
 ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହାସ ସମ ଫୁଟି ଦିଶଇ ରୁଚିର
 କୋଳେ ମୋର ମଥା ଥାପି ଜୀବନର ଭଣି
 କହିଲୁ ଖେଳାଇ ସୁଦ୍ଧ ଓଠେ ମଧୁବାଣୀ ।
 “ମୁଁ ଯେବେ ତୁମରେ ପ୍ରିୟ ଏଇପରି ଚାହିଁ
 ବୁଜନ୍ତି ନୟନ ଡୋଳା ଚରଦିନ ପାଇଁ
 କେମନ୍ତେ ଲାଗନ୍ତା ଭଲ ! କି କରନ୍ତୁ ତମେ ?”
 ନିବିଡ଼ ଆଶ୍ଳେଷ ଦେଇ ଅଶ୍ରୁଳ ନୟନେ,
 କହିଲି, “ମୁଁ ଚରଦିନ ତୁମ ସୁପ୍ତ ଦେଖି
 ଅଶ୍ରୁରେ ଗୋ ଯାଉଥାନ୍ତି କୋଟିକାବ୍ୟ ଲେଖି !”

— — —

କାହିଁକି ?

ସୁଖପଥେ ସେଇକଥା ପୁଣି ଆସେ ଉଇଁ
 ଥିର ହୋଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମୁଁ ନାହିଁ ରହିପାରେ
 କେତେ ଦୁଃଖ ଦୁରଦଶା ଯାଇନାହିଁ ହୁଇଁ ?
 ଆଉ କି ଆସିବ ବୋଲି ସବୁବେଳେ ଭାଲେ !
 ଆସିଲେ ଆସବ ମୋର କିବା ଅଛି ହାତ
 କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଚାଲିବି ସଖି ! ମଧୁଆଶା ଧରି
 ଯେତେ ହେଉ ଦିନୁଦିନ ପିଚ୍ଛିଳ ମୋ ବାଟ;
 ଚାଲୁଥିବି ପାଦ ଚପି ନିମିଷେ ନ ଡରି ।

ଦିଗ୍‌ବଳୟ କୋଳେ ଉଠି ପାଟଳ ତପନ
ନିଭିଯାଉ ଯେତେବାର ଅଛି ନିଭିବାର
ଝରିପଡ଼ୁ ଲକ୍ଷ କଳି ନ ହୋଇ ସୁମନ
କପାଈଁ ତାଳିବ ବସି ତପ୍ତ ଲୁହଧାର ?
ଗୁଲିବାର ପଥେ ସଖି ! ଗୁଲିଥିବା ଆମେ
କାହିଁକି ସେ କଥା ଆଉ ଭୁଲିହେବା ପ୍ରାଣେ !

— — —

ତୁମଠି ମୁଁ ହଜିଯାଏ !

କୁସୁମର ଗନ୍ଧରେ ତୁମେ ସଖି ! ମତେ
ମୁଗ୍ଧ କରି ରଖିଅଛ ଧରାରେ ସନ୍ତତେ;
ଅନ୍ତରର ଯେତେ ଯାହା ସମ୍ପଦ ବିପୁଳ
ନ ହୁଏ କୁଣ୍ଠିତ ମୁହିଁ କରିବାକୁ ଚୁଲ—
ତୁମର ଚରଣ ପ୍ରାନ୍ତେ, ମହାସୃଷ୍ଟି ମମ
ତୁମ ଲାଗି ଲାଗେ ମୋରେ କାନ୍ତ ମନୋରମ,
ତୁମର ଭିତରେ କିବା ଆନନ୍ଦର ମାୟା
ସତତ ଆକର୍ଷେ ମୋରେ, ସବୁ ଦୁଃଖ ଛାୟା
ଅପସରିଯାଏ କାହିଁ; ମନେହୁଏ ମମ
ବସନ୍ତ ତୁମଠୁ ଯେହ୍ନେ ପାଇବି ଜନମ,
ଓଠରୁ ପଦ୍ମର ସୃଷ୍ଟି, ନାଶାରୁ ମଳୟ;
ରସନାରୁ ପଞ୍ଚମର ବାଣୀ ମଧୁମୟ
ଦେଇଛ ଧରାରେ ତାଳି, ହେ ମୋର ସୁନ୍ଦର !
ତୁମଠି ମୁଁ ହଜିଯାଏ ନିଜରେ ବିସ୍ମର !

— ୦ —

ସେ

ଫିଙ୍ଗି ଦେବ ସମ୍ରାଟର ମଣି ସିଂହାସନ
 ଫିଙ୍ଗି ଦେବ ଧନରତ୍ନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଭରଣ
 ଫିଙ୍ଗି ଦେବ ରାଜଦାଣ୍ଡ ଥିଲେ ମୋର କରେ
 ମୋ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ ସେଇ ଭୋଗ ଆଡ଼ମ୍ବରେ ।
 ପୃଥିବୀରେ ହୁଏ ମୁହିଁ ଦରିଦ୍ର ଭିକାରୀ
 ଅଳ୍ପ ଲାଗି ବୁଲେ ନିତି କରପୁଟ ପାରି
 ତହିଁରେ ମୋ ସମ୍ମାନର ହେବନାହିଁ ଡାନି
 ଥିବ ଯେବେ ପ୍ରଣେ ମୋର ହୃଦ କୁଞ୍ଜରାଣୀ—
 ଶୋଭଣୀ ଉଦ୍‌ଗୀ ସେଇ ପଲ୍ଲୀବଧୂ ମମ
 ବାଜି ଯା ନିଶ୍ୱାସ ବିଶ୍ୱ ଦିଶେ ମନୋରମ;
 ତାହାର ସାଲ୍ଲିଧ୍ୟ ଲଭି ଦଶିବ ସୁନ୍ଦର
 ତା' ପରଶେ ବସ ବାଧା ହୋଇବ ଶୀତଳ
 ସବୁ ସୁଖ ସମ୍ପଦର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନିକେତନ
 ତାହାର ଗୋଟିକ ବସ ଲାଗେ ପ୍ରିୟତମ !

—*—

ତୁମେ ଗୋ ରହିତ !

ଆଖି ଆଗେ କିଏ କାହିଁ ଚାଲିଗଲେ ମମ
 ପାଇଲି ନାହିଁ ତ କା'ର ଦେଖା ଦରଶନ !
 ତୁମେ ତ ରହିଲ ହୋଇ ଏକାନ୍ତ ନିଜର,
 ତୁମେ ତ ରହିଲ ହୋଇ ଆଶାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶର,
 ତୁମେ ତ ରହିଲ ହୋଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଜୀବନର.
 ତୁମେ ତ ରହିଲ ହୋଇ ପ୍ରାଣର ଦୋଷର !
 ତୁମରେ ଚାହିଁଲେ ସବୁ ଭୁଲିଯିବ ବ୍ୟଥା !
 ତୁମଠୁ ଶୁଣିଲେ ପଦେ ଅମୃତ ବାରତା

ମଣିବ ଜୀବନ ମୋର ଆନନ୍ଦର ଘର,
ସବୁ ତ ଯାଇଛି ତୁମେ ରହିତ ନିଜର !
ଯେତେ ଦୂର ଯାଏ ମୁହିଁ, ଯାଏ ତୁମ ଲାଗି,
ତୁମ ଲାଗି ଶ୍ୟାମ ଦୁବା ଉଠେ ସିନା ଜାଗି ।
ଏ ମରୁ ଅନ୍ତର ତଳେ ସବୁଜ ସମ୍ଭାରେ !
ତୁମେ ଗୋ ରହିତ ସବୁ ସମ୍ପଦ ଦେବାରେ ।



କି ମଧୁ ସମ୍ପଦେ ଭରିଉଠେ ମୋ ଅନ୍ତର

ନଈ ଯେବେ ବହିଯାଏ କଳତାନ କରି,
ଫୁଲ ଯେବେ ମହକାଏ ଶିଳ ବସୁନ୍ଧରୀ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେବେ ବୁଝିଯାଏ ଦିଗନ୍ତ ସେ ପାରେ
ପୃଥିବୀ ସନ୍ତରେ ଯେବେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପାବବାରେ
ଧୂସର ଶଇଳ ଚଳେ ସନ୍ଧ୍ୟା ତାରା ଉଠି
ଥୁରି ଥୁରି ଯାଏ ଯେବେ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଛୁଇଁ,
ନିଶୀଥ ନାରବ ନଈ ମହାନିସ୍ତବ୍ୟତା
କାନେ କାନେ କହେ ଯେବେ ଅନନ୍ତ ବାରତା
ପ୍ରାଚୀଚନ୍ଦ୍ରବାଳ ଖରେ ସିନ୍ଦୂର ଲହରୀ
ଖେଳ ଖେଳି ଯାଏ ଯେବେ, ମଧୁର କାକଳୀ—
ସୋହାଗେ ନତାଇ ଯେବେ ବିଲ ପଦା ବନ
ଚତଇ ବିମୁଗ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ସ୍ତମ୍ଭ-ନିକେତନ,
ଏସବୁ ଭିତରେ ତୁମେ ନିତ୍ୟ ମନେ ପଡ଼ି
କି ମଧୁ ସମ୍ପଦେ ଭରି ଉଠେ ମୋ ଅନ୍ତର ।

ଲଜ୍ଜାବତୀ

ଏତେ ଲଜ କାହିଁପାଇଁ ମୋ ପାଖେ ଛଇଲା
 ଚାହିଁ ମୋରେ ଭଲକରି, ହେ ମୋର ମହିଳା !
 ମଧୁକଣ୍ଠ ଫେଇ କହ ପଦେ ମଧୁବାଣୀ
 ଶାନ୍ତ ହେଉ ତପ୍ତ ଏଇ ବନ୍ଧ, ଦିବାଯାମୀ
 ଚାହିଁ ରହ, ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଯଥା ସୂର୍ଯ୍ୟେ ଚାହିଁ
 ଲଜ ଲଜ କରି ରହ କିବା ଅଭିପ୍ରାୟେ ?
 ଯୁକ୍ତ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ସଖି ! ନିତ୍ୟ ମୋର ସହ
 ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଯେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ
 ଏତେ କିମ୍ପା ଲଜକୁଳୀ ଲଜା ପରି ତମେ
 ମୋରେକ ଚାହିଁଲେ ଲବେ ଭଲପଡ଼ି କ୍ଷଣେ
 ଆସ ଆସ ଚାଲି ତବ ସବାଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗୁଳି
 ସେନେହ ପରଶ ଦିଏ, ବନ୍ଧ ଉଠୁ ପୁର
 ଅମୃତର ଉପାୟନେ, ମନ ତୃପ୍ତ କରି
 ବିଳସେ ତୁମର ବନ୍ଧେ ରୂପସି ସୁନ୍ଦରୀ !

—୦—

ଭୁଲିବନ ଏ ମଧୁବନ୍ଧନ

ସେ ସୌମ୍ୟ ଚାହିଁ ଶୀ ସେଇ ମାଳ ନୟନର
 ମନେ ମୋ ପଡ଼ଇ ଯେବେ ନିଶିଳ ଅନ୍ତର
 ଉଠଇ ଉଠିବି କେହ୍ନେ ଶ୍ୟାମ ଦୁଃଖପରି !
 ଶାରଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କୋଳେ ! ସୁସ୍ୱରା ସୁନ୍ଦରୀ
 ରଚିଛି ଯେ ମଧୁତାନ, ନୁହେଁ ଶୁଖିବାର ।
 କେମନ୍ତେ ସେ ଭଲ ପାଏ ମୋରେ ଅନିବାର,
 ଅରପି ସମସ୍ତ ତା'ର ନାହିଁ ରଖି ବାକୀ—
 ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ବେଳେବେଳେ ନିଭୁତେ ମୁଁ ଡାକି,

ସେ ବରବାଳାରେ ମୋର ପରୁରନ୍ତ ମୁହିଁ ।
 କହଲେ କିଶୋରୀ ପ୍ରିୟା ଦିଦ୍ଦ ମୋର କୁଇଁ
 ଏ ସେନେହ ଏଇ ସ୍ନିଗଧ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ତାଳି
 ମୋରେ ନିତି କରୁଥିବ ପ୍ରାଣର ସଙ୍ଗାଳି ?
 ଆସୁ ଶତବାଧା ବନ୍ଧ ଘଣ୍ଟିବାୟୁ ସମ
 ତା' ଭିତରେ ଭୁଲିବନି ଏ ମଧୁ ବନ୍ଧନ !

—୦—

ସରସୀଘାଟେ

ସେଦିନ ସରସୀ ଘାଟେ ପଥମ ଯୌବନେ,
 କହିଥିଲି ଯେଉଁ ବାଣୀ ଆଗୋ ବରାଜନେ ।
 ଅଧରର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣହାସେ ନୟନ କଟାକ୍ଷେ —
 ଏ ବକ୍ଷେ ରହିବି ଲେଖା ସହି ! ଆଜିଯାକେ;
 ସେ ଯେ ବାଣୀ ସେ ଶୁଦ୍ଧାଣୀ ସେଇ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣହାସ
 ଯିବୁବନେ କାହିଁ ତା'ର ମୋହନ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ?
 ଅନନ୍ତ ଘଟଣା ସ୍ରୋତ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧର !
 ଚାଲିଅଛି ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ତରା ।
 ସକଳ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ ମନେ ପଡ଼େ ମମ
 ସେ ଦିନର ସେଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରମ !
 ‘ତୁମେ କି ମୋହର ନୁହ’ ? ସେ ବାଣୀ ତୁମ୍ଭର
 ପିନ୍ଧାଇଛି ଶିରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ମୋହର ।
 ଦେଇଛି ଦେବାର ଯାହା ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର
 ତାହା ବଳେ ବିଶ୍ଵେ ମୁହିଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବଢ଼ !

—୦—

ଅନୁଭବ

କାହିଁକି ମୁଁ ତାରେ ଏଥୁ ଏତେ ଏତେ ସ୍ନାହେ
 କାହିଁକି ମୁଁ ତାହା ସ୍ବପ୍ନ ଦିନରୁ କରେ ?
 ସମସ୍ତ ସମୟ ମୋର ଦେଇ ତାହା ପାଇଁ
 କି ମଧୁ ସମ୍ପଦ ପାଏ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ !
 ମୋ ଦେହ ମନର ପ୍ରତି ସ୍ପର୍ଶ ତନ୍ତ୍ର ତଳେ
 ସେ କିମ୍ପା ନିୟତ ଏତେ ବିଚରଣ କରେ ?
 ମୁଁ ତା'ରେ କଅଣ କହେ କି ସମ୍ପଦ ମାଗେ ?
 ସେ ମୋରେ କେମନ୍ତେ ରୁହେଁ ମୁର୍ୟ ଅନୁରାଗେ !
 ସେ ମୋରେ ଛୁଡେନା କେବେ ଛୁଡିନାହିଁ ପାରେ,
 ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାଣର ମାୟା ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଡାଳେ !
 ମୁଁ ତାରେ ଯେତକ ଖୋଜେ ତା' ତହୁଁ ସେ ବଳି
 ଖୋଜି ଖୋଜି ମୋରେ, ପଡ଼େ ମୋ ଅଂତରେ ତଳି
 ସମ୍ପଦ ଅନୁଭୂତ ବୋଲା ପ୍ରାଣର ରାଇଜେ
 କି ଅମୃତ ପିଇ ମୁହିଁ ଚାଲିବି କାହିଁ ଯେ !!

—*—

ଏଇ ଯେ ଟିକିଏ ହସ !

ଏଇ ଯେ ଟିକିଏ ହସ ତୁମ ଓଠ ତଳେ
 କି ବିଦ୍ୟୁତ ଦେହେ ମନେ ମୋର ଧୃଷ୍ଟି କରେ !
 କି ମଧୁ ସମ୍ପଦ ଏଥୁ ରହିଅଛି ଭରି
 ମୋରେ ନିଏ ନିମିଷକେ ଆପଣାର କରି !
 କେମନ୍ତେ ସେ ଜାଗିଉଠେ ସ୍ବପ୍ନ ଓଠେ ତବ
 ଦେଖି କି ଅମୃତ ଶିଶୁ ନିତ୍ୟ ଅଭିନବ !
 ଦୁଃଖର ଜୀବନେ ମୋର କେତେ କେତେ ଥର
 ଶୁଣି ପଡ଼ି ନାହିଁ ମୁହିଁ ବ୍ୟଥାତ କାତର

ଚରଅବସାଦ ଛୁୟା ଦେହେ ମନେ ଭରି;
ମୋରେ ରଖିଅଛୁ ଯେହ୍ନେ ଚରମୁଗ୍ଧ କରି ।
ମୃତ ଓ ମୁମୂର୍ଷୁ ମୋର ଏଇ ଦେହେମନେ
ବୋଲିବ ଏ ସଞ୍ଜୀବନୀ, ଅମୃତ ଘାପନେ
ଠିଆହୁଏ ପୃଥିବୀରେ, ସିଂହ ଶିଶୁ ପରି;
କେତେ ଆଶା ଅଭିଳାଷ ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି !!

— — —

ଯିବ କେଉଁଆଡ଼େ ?

କେତେ ପ୍ରରତୟ କେତେମଧୁ ଆଳାପନ,
ଆପଣାର କରି କେତେ ଲେଖିବାରକ୍ଷଣ,
ରୁହିଁ ବସିବାର କେତେ ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁ ତାଳି,
ଜାକିବାର ପ୍ରିୟ ବୋଲି ବୁକୁଡ଼କୁ ବାଡ଼ି—
ସୀମାହୀନ ମମତାର ପ୍ରାଣବୋଲା ମାୟା
ମନେ ମୋର ପଡ଼ିଗଲେ ଏ ସକଳ ଯାହା—
ବରୁରେ ଏ ପୃଥିବୀରୁ ଯିବ କେଉଁଆଡ଼େ ?
କାହିଁକି ବା ଯିବ ? କେଉଁ ସମ୍ପଦ ଆଶାରେ,
କା' ଓଠ ବଚନ ଏତେ ଲାଗିବ ଲେ ମିଠା ?
କା' ଶୃଙ୍ଖଳା ଫିଟାଇବ ଅମୃତ କବିତା
ଏ ମୋର ମରମ ତଳେ ? କାହା ପୁରୁଷଟିକ
ଲାଗିବଲେ ପ୍ରାଣୁବଳି ଅଧିକ ଅଧିକ ?
ବୁକୁକାଟି ରକ୍ତ କିଏ ଚୋପା ଚୋପା କରି
ଦେବ ଲେ ମୁଁ ପଡ଼ିଥିଲେ ଜୀବନ୍ତ ପରି ?

— — —

ଯେ' ଦିନ ଆସିଲି ଫେରି !

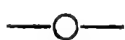
ଯେ'ଦିନ ଆସିଲି ଫେରି ପ୍ରବାସ ଭୁବନେ
 ଏଇ ହତଭାଗିନୀରେ ରଖିଥିବି ମନେ
 କହିଥିଲି ତୁମେ ସଖି ! ବାରବାର କରି
 ନେସପ୍ରାନ୍ତ ଅଶ୍ରୁପୋଛି । ମୁଁ ଆଜି ତୁମ୍ଭର
 ସେ' ପଦକ ବାଣୀ ଖାଲି ଯାଉଅଛି ଭାଳି
 ପାରୁନି ପାରୁନି ସଖି ! ପାରୁନି ସମ୍ଭାଳି
 ଅନନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ପରି ତୁମର ଅନ୍ତର
 ସେହି ମାୟା ମମତାରେ ତରଳ ଚଞ୍ଚଳ ।
 ରଖିତ ମୋ ପାଇଁ ତମେ । ନାହିଁ କରି ସୁଟି
 ସୀମାସ୍ଥାନ ବେଦନାରେ ଆଉଟି ପାଉଟି !
 ଦୁଃଖ ପାଗଳ କବି ତା'ର ପ୍ରତିଦାନ
 କି ଅବା ପାରିଲୁ ଦେଇ; ଜୀବନ ତମାମ
 କିଛିତ ପାରିନି କରି ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ
 ତୁମେ ମୋରେ ଚିରଦିନ ରହିତ ଅନାଇଁ !

— — —

ଦୁଃଖନାହିଁ—

ଏଇ ମହା ପୃଥିବୀର କେଉଁ ଏକ କଣେ
 ଫୁଟି ବିକଶିତ ତମେ ଅନନ୍ତ ସପନେ !
 ମୁଁ ଦରିଦ୍ର କବିଜନ ତୁମ୍ଭରେ କିପାଇଁ
 ଏତେ ଭଲ ପାଉଅଛି ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ !
 ତାଳୁଛି ତଳିପା ଯାଏଁ ସମସ୍ତ ତୁମର
 ମତେ ଏତେ ଭଲଲଗେ । ସମସ୍ତ ମୋହର—
 ଦେହମନ ତୁମ୍ଭରେହିଁ କରି ସମର୍ପଣ
 ଶୁଣି ମୁହିଁ ରଚିବାକୁ ଅନନ୍ତ ବନ୍ଧନ—

ତୁମ ତୁଲେ, ଯେହ୍ନେ ଜନ୍ମଜନ୍ମାନୁର ଧରି
ନିଅ ମତେ, ଡାକ ମତେ ଆପଣାର କରି,
ଆନନ୍ଦର ସୀମାହୀନ ପାର୍ବତୀରେ ମତେ
ଦିଅହେ ବୁଢ଼ାଇ ଏଇ ଧରାରେ ସଂଚରେ;
ସୀମାହୀନ ଆନନ୍ଦର ଏକ ବିନ୍ଦୁ ପିଇ
ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଦଣ୍ଡେମାତ୍ର ରହେ ଏଥି ଜାଇ ।



ପ୍ରବାସ-ଯାତ୍ରା

ହେ ମୋର ଚରୁଣୀ ବଧୂ ତୁମର ଅନ୍ତର
କେମନ୍ତେ ମୋହରେ ପାଇଁ ହୁଏ କଲବଳ;
ସବୁ ମୁଁ ପାରୁଛି ଜାଣି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି
ଯାଉଛି ପ୍ରବାସ ଭୁଲି । କୁଟୀର ଆଦର
କେମନ୍ତେ ରହିବ ତମେ, ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ୍ର ମୋହର
ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ, ମଲ ପୁଣି ଦୁଃଖ ବିଷାଦର
ହୋଇଛି ଶିକାର ଏକ । ଏ ସକଳ ଜାଣି
ଅନ୍ତରେ କି ଘୋରକଷ୍ଟ ପାଉଛି କଲ୍ୟାଣୀ !
କେତେ ଯେ ଆଶଙ୍କା ଭୟ କୋମଳ ପରଶେ
ଜାଗିଉଠେ ବାରବାର, ମୁଁ ସବୁ ଏମାନେ
ନାହିଁ ବୁଝି, ଅନ୍ଧପରି ଚାଲିଯାଏ ଦୁରେ
ତୁମେ ଖାଲି ଚାହିଁ ରହ ବାସ୍ତବ-କଣ୍ଠେ ପୁରେ
ନେତ୍ର ତାଳି ଅଶ୍ରୁ ବିନ୍ଦୁ । ହାଇରେ ଭୁବନ !
କେତେ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ନୁହେଁ ପ୍ରାଣର ଦହନ !!



କାହିଁକି !

କାହିଁକି ଗୋ ଲୁହ ନେହେ ଚାହିଁ ରହ ମତେ ?
 ମତେହିଁ ଯିବାକୁ ହେବ ବିଶ୍ୱାସଜପଥେ
 ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ବାଧା ନଗଣି ନମାଣି,
 ସମସ୍ତର ଲାଗି ମୋର ଜୀବନ କଲ୍ୟାଣି !
 ହୋଇଛି ନିର୍ମାଣ କେଉଁ ମହାସଷ୍ଟା କରେ,
 ପୋଛ ଅଶ୍ରୁ ନେହପ୍ରାନ୍ତ ଚାହିଁ ମତେ ଥରେ
 ମୁହଁ ମହା ଧରଣୀର ବିରାଟ ଜୀବନ
 ହସ ସଖି ! ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ଉନ୍ମତ—
 ହୋଇ ତମେ, କଥା ଦୁଃଖ କର !
 ହୁଏ ରୁଗ୍‌ଣ, ରୋଗ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ନିରନ୍ତର
 ଦିନ ଦିନ ଧରି ମୋରେ କରୁ କଲବଳ
 ମୋ ଲାଗି ଟିକିଏ ଯେବେ ଫୁଟିବ ମଂଗଳ
 ଧରଣୀର କେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତେ, ଜଣକର ପାଇଁ,
 ସାର୍ଥକ ଜୀବନ ମୋର ବିରୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ?

— — —

ଅନ୍ୱେଷଣ

ମତେ ସତେ ଖୋଜୁଥିବ ଦରଦ୍ର କୁଟୀରେ,
 ମୋ ସପନ ଦେଖୁଥିବ କୋଟି ଅଶ୍ରୁମାରେ,
 ମୋ ଶୁଭ ମନାସୁଥିବ, ଦିନ ଦିନ ଧରି
 ନିଜକୁ ପଚାରୁଥିବ, ନିଜେ କେତେ ଭଲି,
 “କି ଭଲ ସେ ରହୁଥିବ ? ଦୂରପଥେ କାହିଁ
 ଟିକିଏ ବାରତା ହେଲେ ପାଇଲିତ ନାହିଁ
 ଦିହକ ଖରପ ହେଲା ? ଅବା ଭୁଲିଗଲେ
 ଅଥବା ଡେରିରେ ଚାଁ ଦେଉଥିବେ ମୋରେ

ଆଜିକାଲି ପହଞ୍ଚିବ । କିଛି ଜାଣିଲି ନା
ରହିବ ଅନ୍ଧାରୀ ପରି ମୁହଁ ଅଭାଗିନୀ;
ନ ଆସୁ ଉତ୍ତର କିଛି, ସାତ ସ୍ୱାମୀମାନେ
ରହେ ପଛେ । ପ୍ରିୟ ମୋର ଥିବେ ଯେଉଁ ଥାନେ
ଜୀବନରେ ରହିଥାନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ସୋହାଗେ,
ଆଖବୁକି ମୁହଁ ନିଭିଯାଏ ତାଙ୍କ ଆଗେ ।”

— — —

ସିଦ୍ଧବାଣୀ—

ହେ ମୋର ପ୍ରାଣର ପତ୍ନୀ ଅଣ୍ଟା, ଛଳଛଳେ
ପଶୁରୁକ୍ଷ କରପଦ୍ମ ରଖ ମୋର କରେ
ବାସ୍ତବ୍ୟ-କଣ୍ଠେ ମତେ “ପ୍ରିୟତମ ମମ
ଦୁଃସ୍ଥ ଓ ଦୁର୍ବଳ ଏତେ ତୁମ ଦେହ ମନ
ଏଭଳିରେ ଯାଉଅଛ ପ୍ରବାସ ଭ୍ରବଣ
ଦେହ ଯଦି କଣ ହୋଇଯାଏ କେଉଁ କ୍ଷଣେ
କି କରବି କେମନ୍ତେ ମୁଁ ପାରିବି ସମ୍ଭାଳି
ଦେହ ବଳାବଳ ହେଲେ ଆସିବ ବାହାର ।”
“ମନେରଖ ଆଗୋ ସଜ୍ଜା ଆଗେ ପଡ଼ିବୁତା !
ବରଷ ବର୍ଷରେ ନାହିଁ କାହାର କ୍ଷମତା
—ରେଣୁମାତ୍ର, ତୁମରି ଏ ସୀମନ୍ତ ପିନ୍ଧି,ର
ଜଳେ ଯା’ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ, କରଦେବ ଜୁର
ପୃଥ୍ବୀର କବି ମୁହିଁ ସିଦ୍ଧ ମୋର ବାଣୀ
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା ନିୟତ କୁନ୍ତେ ଜାଣି ଗୋ କଲ୍ୟାଣୀ !

— — —

କେ' କାହିଁ ରହିଲ !

ଶ୍ୟାମଳ ଶୋଭା ତଳେ ଦରଦ୍ର କୁଟୀରେ
 ରହିଲ ଗୋ ପ୍ରିୟତମା କୋଟି ଅଶ୍ରୁମରେ—
 ମୋରେ ତୁମେ ଭାଙ୍ଗୁଥିବ କେତେ ଦିନ ରାତି,
 ସୀମାହୀନ ବେଦନାରେ ଭରୁଥିବ ଗୁଡ଼ !
 ଝିଅଟି ମୋ ଆଦରର ଦୁରେ ଶାଶୁଘରେ
 ଦୁଃଖେ ଯେବେ ଝରୁଥିବ ଲୁହ କେବେ ଥରେ
 ମୋରେ ଭାଲି କହୁଥିବ ନନା ଟିକେ କାହିଁ
 ଦେଖିବାକୁ ମୋରେ ଲବେ ଆସିଲେତ ନାହିଁ !
 ମହେନ୍ଦ୍ର ଶିଖରୀ ତଟେ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନେ
 ମୁଁ ଏଥୁ ରହିଲି ଏକା, ଏସବୁ ସ୍ମରଣେ
 ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ ଲୁହ ଢାଳି । ରହିଲ କେ' କାହିଁ
 ସତ୍ତ୍ୱେ ରହିତେ ଖାଲି ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେ ଚାହିଁ
 ପତିନେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁଯାଏ କେତେ ଅଶ୍ରୁଧର
 କା' ଲୁହ କେ ଦେଖିଲନି ବାଧେ ନିରନ୍ତର !

— — —

ନୁହେ ନିଭିବାର—

ପରୁରଲି ଦିନେ ମୁହିଁ ଖାଲି କୌତୁହଳେ
 ଅଧର ଲକ୍ଷତ ହାସେ, ଧରଣୀ ଉପରେ
 ତୁମେ କାର ? ହଠାତ ମୁଁ ପାଇଲି ଉତ୍ତର
 ସେ କାନ୍ତ ଲଳିତ ଓଠ; “ମୁହିଁ ସେ ତୁମ୍ଭର
 ଚରଦିନ ଚରକାଳ ।” ସେ ଟିକକ ବାଣୀ
 ମୋର ଯେବେ ମନେପଡ଼େ କାହିଁକି କେଜାଣି
 ଦରଦ୍ର କୁଟୀରେ ବସି କେତେ କେତେ ଥର
 ସ୍ମରନ୍ତୁ ଏ ସେ ବାଣୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷର !

ପ୍ରାଣ ପାଶେ ପ୍ରାଣର ଯେ ପୁଣ୍ୟ ସମର୍ପଣ,
 ହୃଦ ସହ ହୃଦର ଯେ ମୋହନ ବନ୍ଧନ,
 ଏ ତହୁଁ କି ମଧୁଶିଖା କିବା ଅଛି କାହିଁ
 ଯେତେ ସ୍ମରନ୍ତୁ ଏ ସେତେ ମିଠା ଯାଏ ପାଇ ।
 ତୁମେ ମୁହିଁ ମରି ହେବା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗାର
 ଏ ଶିଖା ଟିକକ କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ ନିଭବା ର !!

— — —

ଦୂର ଅତୀତର ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତି

ସେଇ ଗଛ ଗୁଲ ତଳେ ସେ ବଣ ପାହାଡ଼େ
 ବୁଲିବୁଲି ଆସେ ଯେବେ କେବେ ବାରେବାରେ
 ଠିଆହୋଇ ନିମିଷକେ ସେ କୁଞ୍ଜ କାନନେ
 ତୁମ କଥାଟିକ ସ୍ମରନ୍ତୁ ଏ ମରମେ !
 କେଉଁଠି ରହୁଲ ତମେ ମୋ ମରଣ ସାଥୀ
 ମୋ ଗୁଡ଼ରେ ମିଶିଲୁନି ଆଉ ତୁମ ଗୁଡ଼
 ତୁମ ଓଠୁ ପଦେ ବାଣୀ ପ୍ରାଣ ବିମୋହନ,
 ଶୁଣିବା ଜୀବନେ ମୋର ହେଲୁକ ସପନ !
 ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ ଯେବେ ନଢ଼ଜାନୁ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଥିବି ନେତ୍ର ଲୁହ ଯାଉଥିବି ବୋହି
 କନକ ଅଙ୍ଗୁଳି ରୁଲି ନେତ୍ର ମାରଧାରୀ
 କିଏ ପୋଛିଦେବ ବୁଝି ଜୀବନର ଜାଳା !
 ସାଗର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ପରି ଅନନ୍ତ ସେନେତ୍ରେ
 କିଏ ଗୋଲିହୋଇଯିବ ମୋର ମନେଦେହେ ?

— — —

ଛାଡ଼ିଦୁଏ ?

ସମସ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ପରେ ଆଉ କିମ୍ପା ରୁହେଁ ?
 ଆଉ କିମ୍ପା ତାହାପଛେ ଏତେବାର ଧାଏଁ ?
 ଆଉ କିମ୍ପା ଖୋଜିବୁଲେ ଥର ଥର କରି ?
 ଆଉ କିମ୍ପା ଏତେ ମୟା ଉଠଇ ସଞ୍ଚର
 ତାହାପାଇଁ ? ମନୁ ସବୁ ପୋଛି ଏକବାର
 ରୁଲିବ ଆପଣା ବାଟେ ନୂତନ ସଂସାର
 ସୃଜିବ ନୂତନ କରି । କିନ୍ତୁ କାହିଁ ପାଇଁ
 ଆଗକୁ ପଡ଼ୁ ନି ପାଦ, ଯେହ୍ନେ ତାହାଠାଇଁ
 ରହିବି ମୋ ବୁଢ଼ୁତଳ ସମ୍ପଦ ସକଳ !
 ତାରେ ନ ପାଇଲେ ଯେହ୍ନେ ସମସ୍ତ ବିଫଳ !
 ମୋ ହୃଦୟ ପ୍ରତିତନ୍ତ୍ରୀ କରିବ ଆଜ୍ଞାନ
 ଏ ମାଟି ଉପରେ ଯେହ୍ନେ ତାର ଦେହମନ !
 ଏତେ ଆପଣାର କରି ଦେଖିବାର ପରେ
 ଛାଡ଼ିଲେ କି ଛାଡ଼ିଦୁଏ ଶତ ଜନ୍ମାନୁରେ !

—○—

ପରାଜିତର ଗୌରବ

ଯେଦିନ ପ୍ରଥମ କରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ,
 ପ୍ରିୟା ବୋଲି ଡାକିଲାଇଁ ସଖି ! ମୁଁ ଭୁଲୁରେ
 ପ୍ରଥମ ରୂପନ ଆଜି ସୃଷ୍ଟି-ଗଣ୍ଡେ ତବ,
 କହିଲାଇଁ ଭ୍ରମତତ୍ତ୍ୱ ବଳି କେ ଗୌରବ—
 ମୋର ଅଛି ସ୍ୱପ୍ନ ତଳେ ? ହତଭାଗା କରି,
 ଭ୍ରମରେହିଁ ବଡ଼କରି ଯାଏ ଅନୁଭବ !
 କହିଥିଲ ପ୍ରିୟା ମୋର ! ଆଜି ମନେ ପଡ଼େ,
 “ମୁଁ ଯଦି ବିରାଟ ଏଡ଼େ ଭ୍ରମ ନୟନରେ,

ମୁଁ ଯଦି ସୁନ୍ଦର ଏଡ଼େ ତୁମେ ଅନୁଭବ,
ମୁଁ ଯଦି ତୁମର ବକ୍ଷ ଏକାଂତ ଗୌରବ
ମୁଁ ଯଦି ତୁମର ପ୍ରାଣ ସବୁ ସ୍ବେଦ ପ୍ରିୟ,
ତୁମେ କିମ୍ପା ହତଭାଗା ? ମତେ କହିଦିଅ ।”
ମାନିଥିଲି ପରଜୟ ଗଞ୍ଜରବ ଭରେ,
କହିଥିଲି ‘ମୁଁ ବିରାଟ ତୁମ ସ୍ପର୍ଶ ବଳେ ।’

—

ମାଟିର ମାୟା

ଯେ ଦିନ ବରଜି ଏଇ ପ୍ରିୟ ବସୁନ୍ଧରୀ
କେବଣ ଶୂନ୍ୟରେ ଦିନେ ଯିବି ମୁଁ ସଞ୍ଚରି,
ପ୍ରିୟଜନ ପଞ୍ଜନ ଅମ୍ଭୀୟ ଯୋଦର
କେ କାହିଁ ରହିବେ ଦୁରେ ! ପୃଥିବୀ ଆଦର
ପାଇ ମୁଁ ପାରିବିନାହିଁ ! ମୋର ପଥ ଘାଟ—
ପରିଚିତ ବନ ବିଲ ନଦୀ ତୋଟା ପାଟ,
ଦିଗ୍‌ବଳୟ ତଟ ଶ୍ୟାମଦାନ ଅରଣ୍ୟାଳୀ,
ଶରତ, ବସନ୍ତ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦିବା ଯାମୀ,
ସବୁତ ରହିବ ଦୁରେ, ସବୁ ଛିନ୍ନ କରି
ଏ ମାଟିରୁ ବିଦାହେବି, ଅଶ୍ରୁ ଉଠେ ଭରି
ନେତ୍ର ଯୁଗେ କାହିଁ ପାଇଁ ? କାହିଁ ପାଇଁ ମନ
ଏ ମାଟି ସହିତ ଲେଖେ ଶାଶ୍ବତ ବନ୍ଧନ ?
ଯେ ମୋରେ ଯେବଣ ଦେଶେ ନେଇଯାଉ କାହିଁ
ଏ ମାଟିର ମୃତ୍ୟୁ ଏସେ ମାଟି ମୋହ ପାଇଁ !!

ଟିପ୍ପଣୀ

ଶେଷ ଶ୍ୟାଘା

କବିଙ୍କ ଘରର ଗୋଟିଏ ମୁମୂର୍ଷୁ ବଳଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇଛି ।

ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା

ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଷ୍ଟ୍ରାଣ୍ଡରେ ପୂର୍ବ-ବଙ୍ଗରୁ ଆସିଥିବା ଗୋଟିଏ ରଘୁ୍ୟକ ବାଳକାର ଚିତ୍ରକୁ ଦେଖି...

ମନେରଖ

କବି ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିଆସିବା ପରେ ସେଠାର ପ୍ରଧାନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ କଠୋର ବ୍ୟବହାରରେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁମାନେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ପ୍ରଣବ

ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ କବିଙ୍କର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁ ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ବ୍ୟବହାରର ଖବର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ।

ଜାଣିନାହିଁ ପାରେ

କବି ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିଆସିବା ପରେ ସେଠାର ପ୍ରଧାନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ କଠୋର ବ୍ୟବହାରରେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁମାନେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ ।

କ୍ୟାମ୍ପକୂଳୀର

ଗୁରୁତ୍ବ ଅଞ୍ଚଳରେ କାମ ଜାରିର ତେଲେଙ୍ଗା ଲୋକମାନେ ବାସ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରିୟ ପଣ୍ଡିତଜୀ

କବି ଖଲିକୋଟ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଛୁଡ଼ି ପାରିଲା ଅଞ୍ଚଳର ଗୁରୁଣ୍ଡି
 ଝୁଲୁକୁ ଯିବାବେଳେ, ଖଲିକୋଟ ଝୁଲୁର ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ
 ଗୌରୀଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ କବିଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବସ୍ତ୍ରାଣ୍ଡ ପାଖରେ ବିଦାୟ
 ଦେଇ ସାଣ୍ଟୁଲେତନରେ ଫେରିଥିଲେ ।

ବାହୁନେବ

କବି ଗୁରୁଣ୍ଡି ଝୁଲୁରେ ରହିବାର କେତେଦିନ ପରେ
 ଖଲିକୋଟର ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଛତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବାଟରେ ଭେଟିଥିଲେ ।

ସାଥୁହର

ଗୁରୁଣ୍ଡିରେ ଥିଲାବେଳେ ଲେଖା—କବିଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ପଣ୍ଡିତ
 ଗୌରୀଙ୍କରଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇଛି ।

ତରୁଣ କବି ବିଶ୍ଵମ୍ଭରଙ୍କ ପ୍ରତି

ତରୁଣ କବି ବିଶ୍ଵମ୍ଭର ଗୁରୁଣ୍ଡି-ଝୁଲୁରେ କବିଙ୍କର ଜଣେ ସହକର୍ମୀ
 ଶିକ୍ଷକ ।

ହେ ମୋର ଆଲମ୍ !

ଆଲମ୍ କବିଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟ—ଗୁରୁଣ୍ଡିରେ ଥିଲାବେଳେ
 କବିଙ୍କର ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଦୁର୍ବଳତା ଆସିଥିଲା ।

ରୂପାୟନ

ଉତ୍ସର୍ଗ

ପଣ୍ଡିତ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ

କାନ୍ତ କରେଷୁ

ଲେଖକ ।

‘ରୂପାୟନ’ର ରୂପକାର କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର !

‘ରୂପାୟନ’ର ରୂପକାର କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ଟିପାଠୀ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରବାଣ ଓ ସୁନାମଧନ୍ୟ ବାଣୀସୁନ୍ଦରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ତାଙ୍କର ସାଧନା ଘାଘ‘କାଳବ୍ୟାପୀ—ସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର । ‘ଆହୁତ’ର ଦେଶ-ପ୍ରାଣ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ‘ଅଗ୍ନିଜ୍ଞେ’ର ବିଦ୍ରୋହୀ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ‘ଆତ୍ମଲିପି’ର ଦରଦା ଓ ମରମୀ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟପାଠକ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱତଃସ୍ପୃହ ଆବେଗ ଓ ମର୍ଦ୍ଦିନୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ତାହା ଅକ୍ଷୟ ଏବଂ ଯେଉଁ ରେଖାପାତ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଗଭୀର ଓ ଅମ୍ଳାନ । ଆଜି ସେଇ ପ୍ରବାଣ ଓ ଅନୁଭୂତିପ୍ରବଣ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ‘ରୂପାୟନ’ ପୁଣି ଅମୁପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । କବିଙ୍କର ସମ୍ପ୍ରେମ ଅନୁରୋଧ, ମୁଁ ଯେପରି ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁଖବନ୍ଧଟିଏ ଲେଖିଦିଏଁ । କିନ୍ତୁ ଅନୁଭୂତିରେ ଯେ ମୋଠୁଁ ପ୍ରବାଣ ଓ ସାଧନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଯେ ମୋର ଅଗ୍ରଜ, ତାଙ୍କର ରୂପାୟନର ରୂପସମ୍ଭାର କଳନା କରିବାକୁ ଯିବା ମୋ’ ପକ୍ଷରେ ଧୃଷ୍ଣତା ବୋଲି ହୁଏତ ବିବେଚିତ ହୋଇ-ପାରେ, ତଥାପି କବିଙ୍କର ଅନୁରୋଧକୁ ମୁଁ ଏକ ସ୍ନେହାଦେଶ ବୋଲି ଜ୍ଞାନକରି ‘ରୂପାୟନ’ର ରୂପପ୍ରତି ଏକ ମନ୍ଦ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଅକୁଣ୍ଠ ଭାବରେ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇଛି ମାତ୍ର ।

‘ରୂପାୟନ’ର କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟଥା, ବିଦ୍ରୋହୀ ଓ ଜୀବନ-ନିଷ୍ଠାର କବି । ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପ ଗିରିସ୍ରୋତ ଭଳି କବି ହୃଦୟର ଆବେଗ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱାସ ପ୍ରତି କବିତା ମଧ୍ୟରେ କେତେବେଳେ ସମତଳ ଓ ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ ଭାବରେ, କେତେବେଳେ ବା ସ୍ୱାଭାବିକ ରଞ୍ଜିତା ଓ ବନ୍ଦନାକୁ ବହନ କରି ମୁକ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦରେ ପ୍ରବାହିତ । ଆଧୁନିକ ପରୀକ୍ଷା ବା ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ କବିମାନଙ୍କ ଭଳି ଶାନ୍ତିସବସ୍ତୁତା ବା ଆଙ୍ଗିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ କବି ନିଜ ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଣୟ ଦେଇନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁଭୂତିକୁ ପ୍ରଜ୍ଞାର କଷଟିପଥରେ ପରୀକ୍ଷିତ ଓ ରସାଶିତ କରିବାର ଜଟିଳ ଶିଳ୍ପଶ୍ରମକୁ କବି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଦୃଷ୍ଟିତ ହୋଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ସତ୍ୟ ଓ ମୁକ୍ତ ଶିଳ୍ପ-ଦୃଷ୍ଟି, ସ୍ୱଳ୍ପ ଓ ସରଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଆତ୍ମୀୟ ଓ ଆନ୍ତରିକ ନିଷ୍ଠା ସହଜାତ କବିପ୍ରତିଭାର ସହଚର ସେ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀସୁଲଭ ଗୁଣାବଳୀ, ରୂପାୟନର ରୂପସୂକ୍ଷ୍ମରେ ପରିଲକ୍ଷିତ । ଆତ୍ମାର ଆବେଗଭରା

ସୁନ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ହିଁ କବିତା । କବିତା ସ୍ୱର ସାଧାରଣର ହୃଦୟକୁ ଡେଇଁ
କରେ ସଂସମିତ ଓ ରସସିକ୍ତ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ନିୟୁଣ
ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ ଯଥାର୍ଥ ‘କବି’-ଗୌରବର ଅଧିକାରୀ ।

ସମସ୍ତ ଦରଦ ଓ ଆହାତକୁ ଆତ୍ମୀୟକରି ଏବଂ ‘ସବୁ ଗରଳରୁ
ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ମଣିଷ ଗରଳ’କୁ ପାନକରି କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଅମୃତ
ମନ୍ଦିର ସାଧକ ଓ କାବ୍ୟ-ଶତଦଳର ସୂକ୍ଷ୍ମ ।

ସଂଗ୍ରାମ ଖାଲି ସଂଗ୍ରାମ କରି କରି
କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରି ଏହି ଦେହମନ
ପ୍ରାଣର ବଂଶୀ ବଜାଇବା ପାଇଁ ହେବ
ଦେଖ ଏ ଦୁନିଆଁ କରି ଯେତେ ଘନତମ ।

ଅଶ୍ରୁଳ ଓ ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବନରେ ଏହା ହିଁ ସଂସ୍କାର ଆତ୍ମବାଣୀ
ଓ ଜୀବନାଦର୍ଶ । ସ୍ମୃତି ସଂବଳୀ କବି ପ୍ରାଣର ଉତ୍ତପ ଓ ଦହନ ଭିତରେ
ଏଇ ଜୀବନନିଷ୍ଠାର ଯେପରି ସାଧକ; ହୃଦୟଜଡ଼ିତ ସହସ୍ର ସୁଖଦୁଃଖର
ବିମୋହନ ମୂର୍ତ୍ତିର କବି ଯେପରି ସଂଧ୍ୟା ଓ ରୂପକାର । ଏଇ ଜୀବନ-
ନିଷ୍ଠା ଓ ବ୍ୟାଧିକ୍ତ ମରମୀପ୍ରାଣର ପରିଚୟ ‘ସ୍ମୃତି,’ ‘ଛୁଆର ପ୍ରେମ’,
‘ରାଣୀର ଅଭିଶାପ’, ପାହାଡ଼ୀ ବାଳିକା’ ଓ ‘ଶୋକଧୂବ’ ପ୍ରଭୃତି
କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ଅତି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ।

ହସ ତୁମେ ହମ ହସ ଆହୁରି, ଆହୁରି ହସ
ନାଚିଉଠ ଦେହମନ ଅମୃତ ବିଭାରେ
ଯେଉଁଠି ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ, ସେଇଠି ଜୀବନ କାହିଁ ?
ଜାନୁପାତି ମାଗେ ଆଜି ଜୀବନର ସେଇ ରସ ଟିକକ
କୁଣ୍ଠିତ ହେବନାହିଁ ଦବାରେ ।

ଜୀବନର ପବିତ୍ରତମ ଆଶୀର୍ବାଦ ପ୍ରାଣୋତ୍ସୁକ ରସଦୀପ୍ତ ହାସ୍ୟର
ଏକ ରଣ୍ଡିରେଖା ପାଇଁ କବିପ୍ରାଣ କପରି ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁ-ଅଭି-
ଶାପଭରା ଏଇ ଧରିଣୀରେ ତାର ବିକାଶ ପାଇ ସୂକ୍ଷ୍ମର ମନ
କପରି ଅଧୀର, ଉପବେକ୍ତ ପଞ୍ଜକ୍ତି ସମୂହହିଁ ତାର ପ୍ରମାଣିକ ସାକ୍ଷୀ ।

ଏହି ଜୀବନନିଷ୍ଠା ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କଲେଛି
ସମାଜ ଚେତନ ଓ ସଂଗ୍ରାମ ଧର୍ମୀ । ଜୀବନ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧାରଣ
ସହାନୁଭୂତି ଓ ସଂବେଦନଶୀଳତା ଅବାରୁ ହିଁ ଘନା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ମୃଣା-
ହାଡ଼ର ସୁଖଦୁଃଖ କବି ପ୍ରାଣରେ ବଞ୍ଚୁଥିବା ହୋଇ ଲେଖିଛନ୍ତି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି;
ସରୋଜ ବାଲାର ଅଶ୍ରୁ, ହେମ ପ୍ରାଣର ରୁଦ୍ଧ ବାସନାର ବିଳାପ ଓ
ନେତର ଛୁନ୍ନ ବଣାର ରାଗିଣୀ ସେଇ ଏକଇ କାରଣରୁ କବି ମନରେ
ତୋଳିଛନ୍ତି କାରୁଣ୍ୟର ଝଡ଼ ଓ ତାଳିରେ ଲେଖିଛନ୍ତି କାନ୍ଦୁ ପରିପ୍ରକାଶ ।
ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଅଭିଶାପ ଓ ଶୋଷକର ଅବିରୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ

କବିର ସମାଜ ଚେତନ ମନ କେବଳ ଅଶ୍ରୁପାତ ମାରବରେ କରିନାହିଁ,
ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଉଠିଛି ।

ହାଇରେ ହାଇରେ ହାକିମି ମିଞ୍ଜାସ

ଏ ମାଟି ଉପରେ ସବୁ ସଇତାନି ମୂଳ !—‘ନରପାତ୍ର’କୁ
ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଯେଉଁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ଗୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଏକ
ନିସ୍ଫୁର ଓ ନିର୍ମମ ଚେତାବଳୀ ।

‘ମଣିଷ ମାର ଯେ ମଣିଷ ହୋଇଛି
ବଞ୍ଚି ରହିଛି ଶତ ସୁଖ ସନମାନେ
ଆପେ ଆପେ ଦିଏ ଜଳପୋଡ଼ ଦିନେ
ହୋଇଯିବ ଚରମାର !
ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ
ନିଃସ୍ଵ ଆଖିର ଉଷ୍ମ ଲେଖକ ଧାର ।’

ଗୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ତାର ଆତ୍ମିକ ପାପରେ ହମଶଃ ଶୟ ଓ ଧ୍ଵଂସ ଆଡ଼କୁ
ଗତିକରିବ—ଏ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ କବିଙ୍କର ରହିଛି । କବିଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ—

ଜୀବନର ଶିଶୁ ପୁଟାଇ ପୁଟାଇ,
ଅମୃତଧାରା ଛୁଟାଇ ଛୁଟାଇ
ରୁଲିବାକୁ ଏଇ ମହାଧରଣୀରେ
ଯାରେ ନାହିଁ ଲାଗେ ଭଲ,
ସେ ଜୀବନ ଗୋଟେ ଜୀବନ ବୋଲି ମୁଁ
ସୀଉକାର କଲେ
ରସନା ମୋହର ହେବ ପଙ୍କିଳତର ।

ତେଣୁ ଦରଦ୍ର ଓ ପରଶ୍ରମୀ ଜନତାକୁ ତାର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ
ଗୋଷକ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସଚେତନ କରି କାବ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କବି
ଦେଇଛନ୍ତି—

ହେ ଜଗତ ! ଏମାନଙ୍କୁ ଦିଅ ଭୁବ୍ଧ ବିପୁଳ ସମ୍ମାନ
ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିନା ପୃଥିବୀରେ ସୁନାର ଫସଲ
ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିନା ପୃଥିବୀର କଣେ ଜାଗେ ଗାନ !

ପୃଷ୍ଠି ‘ଅସମାପ୍ତ’, ‘ଜୀବନ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ’ ଓ ‘ଜୀବନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ଭୂମେ’ ପ୍ରଭୃତି
କେତୋଟି କବିତାରେ କବି-ପ୍ରାଣର ମାଟିପ୍ରୀତି, ଜାତୀୟତା ଓ ଦେଶପ୍ରାଣତା
ଅତି ମନୋଜ୍ଞ ଭାବରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଛି । ଯେଉଁ ବାର ସନ୍ତାନଗଣ
ଦେଶ ଓ ଜାତି ପାଇଁ ଅକାତରରେ ଜୀବନୋତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜର
ମୃତ୍ୟୁ ଦ୍ଵାରା ମରଣକୁ ମହମାନୁଷ୍ଠ ଓ ଅମୃତମୟ କରିଯାଇଛନ୍ତି, ସେଇ-
ମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ କବିତାବଳୀ ଶିଳ୍ପୀ-ପ୍ରାଣର ପ୍ରଶସ୍ତି । ଦେଶପ୍ରାଣ,

ଜାତିପ୍ରାଣ କବି ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦ୍‌ଘୋଷ, ଜୀବନ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ' କବିତାଟି ଏ ଦିଗରୁ ଏକ ସାର୍ଥକ ଶିଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି ।

ରୂପାୟନର ରୂପକାର କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସୁଲତଃ ଜୀବନପ୍ରେମୀ ଓ ମାନବବାଦୀ ଶିଳ୍ପୀ ଏବଂ ଯେ କୌଣସି ସତ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀ ଭଳି ନିଜର ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ରହି ଜୀବନର ସପକ୍ଷରେ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ବିପକ୍ଷରେ ସେ ସର୍ବଦା ସଂଗ୍ରାମ କରିଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କାବ୍ୟସ୍ୱର ରଞ୍ଜନସ୍ୱର କଳକଣ୍ଠର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଭଳି ସୁଲଳିତ ଓ ସୁଦୂର-ପ୍ରସାରୀ ଏବଂ ସେ ଯେପରି ଜୀବନର ସୁଖ-ଦୁଃଖ-ସୃଷ୍ଟି ଲାଳାଚଞ୍ଚଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକର ଅମୃତ ରୂପକାର ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ରଚନା । ନିଜର ଜୀବନବୋଧ ଓ ଶିଳ୍ପ ବିଶ୍ୱାସର ପରିଚୟ ଦେଇ ଅସଂଖ୍ୟ ରୂପସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ James Joyce କ୍ଷଣରେ କବି ଯେପରି ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ରୁହୁଁଛନ୍ତି, 'Welcome, O Life ! I go to encounter for the millionth time the reality of experience and to forge in the smithy of my soul the uncreated conscience of my race'". କିନ୍ତୁ ରୂପକଳ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଐତିହାସିକ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସୃଷ୍ଟି ଯାହାକି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଧିକତର ରସାଶିତ, ଇଂଗିତଧର୍ମୀ ଓ ରୁଚିମନ୍ତ କରିଥାନ୍ତା, ତାହାର ଅଭାବ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କବିତାବଳୀରେ ପାଠକ ଅନେକ ସମୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାଏ । ଭାଷାର ସୃଜନଶୀଳ କ୍ଷମତା ପ୍ରତି କବିପ୍ରାଣେ ସଚେତନତା ଦୃଢ଼ିପାଇବା ସଙ୍ଗେ କବିଙ୍କର କବିତାବଳୀରେ ପରିପକ୍ୱତାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଯେ ଅଧିକ ବଳପୃ ହୋଇ ପ୍ରତିଭାର ଘାସିକୁ ଅଧିକତର ଯାଦୁକରୀ ଓ ଉର୍ଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ ଗଭୀର ଆଶାବାଞ୍ଛା; କାରଣ ଜୀବନର ମଧ୍ୟପଥରେ ବି କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆଜି ରହିଛି ଯୁବ-ସାଧକ-ହୃଦୟ ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଓ ବିଶ୍ୱକୁ ଆତ୍ମୀୟ କରିବା ଆକାଞ୍ଛାର ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ଅଶ୍ରୁଲହରୀ; ଚକ୍ଷୁରେ ସ୍ପଷ୍ଟାଞ୍ଜନ ମାଣି ଏବଂ ସରଳ ଶିଶୁ-ହୃଦୟ ସମ୍ଭାର ଏକ ଉଦାର ହୃଦୟ ଧରି ଏଇ ଧୂସର ଧରଣୀରେ କବି ଆଜି ମଧ୍ୟ ରୂପାୟନର ପଥକ ଓ ଜୀବନରାଗିଣୀର ସମ୍ଭା ।

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାନଣି ବେହେରା

ସମ୍ବଲପୁର

ତା ୨୦-୧-୫୯

କିଏ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି

ଜୀବନର କେତେ କେତେ ପରିଚିତ ସାଥୀ
ଏବେ କିଏ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି !
ସୁଦୂର ବିଦେଶେ କିଏ କରୁଛି ଚାକିରି
କିଏ ଚାକିରି କରି ଦିନ ତାର ନେଉଅଛି ହରି !
ଅଭାବ ଓ ଅନାଦୀରେ କିଏ କାହିଁ କାଟୁଅଛି କାଳ ।
ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି ପାଞ୍ଚ ପ୍ରାଣୀ ତା'ର ପରିବାର !
ହସି ଖେଳି କିଏ କାହିଁ ବିଭବରେ ରହିଅଛି କରି ଘରଦ୍ୱାର
କିଏ କାହିଁ କରୁଛି ନେତୃତ୍ୱ,
ଦେଶ ପାଇଁ ଜାତି ପାଇଁ
କିଏ କାହିଁ ଦେଇ ଆତ୍ମବଳି,
ହୋଇ ଅଛି ଏ ମାଟିର ଗୌରବ ସମ୍ଭାର !

ବ୍ୟର୍ଥତାର ସୀମାହୀନ ପାରାବାରେ
କିଏ କାହିଁ ଯାଇଅଛି ବୁଡ଼ି !
ପାଉନାହିଁ କିଲ କି କିନାସ
ଅବସାଦ ଗ୍ରସ୍ତ, ରହିଛି ତା' ଦେହମନ ପୂର୍ବ !
କାହାଣୀରେ କଣ ହୋଇଅଛି ଛଟା
ଡ଼ହେ କାର ଉଠିବ ଦୁଦୁର,
କି ଏଥି ଘର କରି ରହିଥିଲା,
ନାଆଁ ତା'ର ଜଣାନାହିଁ ପୂର,

କାହାର ବିଭବ ଥିଲା ସମସ୍ତ ଯାଇବ ଉଡ଼ି
 ପଥର ଭିକାରୀ ହୋଇ ବୁଲୁଅଛି
 ନ ମାର ନ ଖର ହୋଇ
 ଗୃହ ତାର ଦଣ୍ଡୁଅଛି ଶୁଶାନର ପୁରୀ !

କାହା ତୁଲେ ଦେଖାହୁଏ
 ପଥେ ଘାଟେ କେତେ କେତେ ବେଳେ,
 କାହା ସ୍ମୃତି ଜାଗିଉଠେ ବୁକୁତଳେ
 ରୂପ ତାର, ବାଣୀ ତାର
 ଦିଶି ଦିଶି ଯାଏ ନେତ୍ରତୋଳେ;
 କାହା ତୁଲେ ହସ ଖେଳ
 କାହା ତୁଲେ ତୁମ୍ଭଲ ବିଦ୍ରୋହ,
 କାହା ତୁଲେ ବୁଲିବାର ବିଲ ପଦା ବନେ,
 କାହା ତୁଲେ ବସି ଲେଖିବାର ମୋହନ କବିତା
 ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସବୁ ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ !

କିଏ ସେ ବଞ୍ଚିବ କିଏ ଅବା ନାହିଁ,
 ଆମେ ସବୁ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବନ୍ଦା କେତେଦିନ ପାଇଁ !
 ଆମେ ସବୁ ପରସ୍ପରେ କରିବ ସାହାଯ୍ୟ,
 ପରସ୍ପରେ କରିଅଛୁ କେତେ ଆପଣାର,
 କେତେ ଦିନ କେତେ ରାତି
 କେତେ ସନ୍ଧ୍ୟା କେତେ ଉଷା ଶରତ ବସନ୍ତ,
 କାଟିବୁ କେଉଁଠି ଆମେ
 ପରସ୍ପରେ ବନ୍ଦା ହୋଇ କେତେ କେତେବାର !

ଏଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନର
 କେତେ କାହା ତୁଲେ ପରିଚୟ ମଧୁ ଆଳାପନ ।
 କେତେ କେତେ ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧନ !

ଏ ତେ ସ୍ମୃତି କେତେ ମୟା
 କେତେ ଆଶା ଆକାଞ୍ଚାର ଡେଉଁ
 କେମନ୍ତେ ରଖିବ ମୋରେ
 ସଙ୍ଗବ ସୁନ୍ଦର କରି
 ନିଶିଳ ଏ ବସୁନ୍ଧର ପରେ !
 ଏ ଯେ ମାଟି ମୋର

ଏ ସବୁ ସମ୍ପଦ ଧରି,
 ସୀମାହୀନ ଅଶ୍ରୁ ହାସ୍ୟ ମେଲେ
 ମୋରେ କେତେ ଆପଣାର କରେ !!
 କା'ପାଇଁ ମୁଁ ଏଥି ଲୁହ ତାଳେ
 କା ପାଇଁ ମୁଁ ହୁଏ ଉଲ୍ଲସିତ,
 କା ପାଇଁ ମୁଁ ଗର୍ବ ଆଉ ଗଉରବ
 ଏଥି ନିତି କରେ ଅନୁଭବ,
 କା ପାଇଁ ମୁଁ ହସି ଉଠେ
 କା ପାଇଁ ମୁଁ ରତେ ଏଥି ବିରଟ ବିପ୍ଳବ !
 ମୋର ଏଥି କେତେ ପ୍ରିୟ
 ମୋର ଏଥି କେତେ ସାଥୀ
 କା ପାଇଁ ମୁଁ ଚିରଦିନ
 ରଖିଅଛି ପାତ ମୋର ଗୁଣ ।
 ମୋର ଏ ଜୀବନ
 ବିରଟ ସମୁଦ୍ର ପରି,
 ସୀମାହୀନ ଉର୍ମି ତୋଳି
 ଖେଳି ଉଠେ ମହା ସୃଷ୍ଟି ଖରେ
 ଏ ମଝିର କେଉଁପାରେ
 ମୋର କି ରାଇଜ ଅଛି
 ଜାଣିବାକୁ ଲେଡ଼େ ନାହିଁ ତଳେ ।
 କେତେ ବନ୍ଧୁ କେତେ ପରିଚୟ
 ଚିରଦିନ ଅବ୍ୟୟ ଅକ୍ଷୟ
 ଯିଏ ଯହିଁ ଥାଆନ୍ତୁ ବା ରହି
 ବୁକୁ ତଳେ ଅଛି ମୁହଁ ସବୁରିଙ୍କି ବହି !
 ମୋ ଜୀବନ ଅସରନ୍ତି ଆନନ୍ଦ ନିର୍ଦ୍ଦର
 ସେଇ ସଖା ସେଇ ବନ୍ଧୁ ଆତ୍ମୀୟ ସୋଦର
 ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ଲେଡ଼େ
 ଚିରଦିନ ଝୁରେ
 ଓଃ ଏ ଜୀବନ କେତେ ରକ୍ଷ ପାଶାନ୍ତନ ?
 ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ଯେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲେ !
 ଜୀବନର ପରିଚିତ କେତେ ସାଥୀ,
 ଏବେ କିଏ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି !!!

ମୃଷାହାଡ଼ି

—୧—

ମୃଷାହାଡ଼ି ! ମୃଷାହାଡ଼ି !!
 ଖଲ୍ଲି କୋଟର ବଜବଗିରୁରେ ରହୁଅଛି ହୋଇ ମାଳ !
 ସକାଳୁ ସଞ୍ଜି ଯାଏ ସେ କରଇ କାମ
 ତା' କାମର କିଏ ଦେବ ଅବା ପ୍ରତିଦାନ ?
 ମାସକୁ ପାଉଛି ଟଙ୍କା ଭରିଣି ସବୁତଳ ଯାଏ ଉଡ଼ି,
 ଦୁଇଟି ଭାରିଜା, ତିନି ଚାରି ପିଲ,
 ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ ତ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁରେ
 ଋଣ କରଜରେ ରହୁଛି ନିୟତ ବୁଡ଼ି !

ବଗିରୁ ଭିତରେ ଛୋଟ ଚୁଡ଼ିଆରେ,
 ପିଲଟିଲଙ୍କୁ ଦେଖିଦେଲେ ବାରେ,
 କିଏସେ ହସୁଛି କିଏସେ ଖେଳୁଛି
 କିଏସେ କରୁଛି ଅଳି
 ଅନ୍ତରେ ତା'ର ଆନନ୍ଦ ଉଠେ ଭରି,
 କାହାକୁ କାଖାଏ, କାହାକୁ କୋଡ଼ାଏ,
 କାହା ହାତେ ଦିଏ ଗୋଟିଏ ପାତଳ ଜାମୁଁ,
 ଜହ୍ନ ରାତିରେ କାହାକୁ ଦେଖାଏ ଆକାଶେ ଜହ୍ନମାମୁଁ ।

ତା'ର ହାତ ଗଡ଼ା ବଗିରୁ ଭିତରେ
 ଏ ପାଖୁ ସେ ପାଖେ ବୁଲି ବା ଆସିବ ଯିଏ,
 ନିଶ୍ଚୟ କହିବ ନନ୍ଦନବନ ଗଢ଼ିଅଛି ଏଥୁ କିଏ !
 କେଉଁଠି ଦେଖିବ ମଲ୍ଲୀ ଗୋଲପ
 କେଉଁଠି ଦେଖିବ ଜାଇ ଯୁଇ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି
 ଗରେ ଗରେ ସାରା ଉଦ୍ୟାନ ମହକି ପଡ଼ୁଛି ଖାଲ !
 କେଉଁଠି ପାତଳ ଟହ ଟହ ଫଳ
 ଝରି ପଡ଼ିବ ବା ତଳେ
 ସବୁଜ ଘାସର ଗାଲିରୁ ଉପରେ
 ପୁଷ୍ପ କେଉଁଠି ଝରେ !

ଦିନସାରା ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖ
 ମୂଷାହାଡ଼ି ମୂଷାହାଡ଼ି !!
 କେତେବେଳେ ଅବା ପାଣି ତେଣୁଛି
 କେତେବେଳେ କେଉଁ ଗଛ ଲଗାଉଛି
 ବସିନି ଜମାରୁ ବସିନି ଜମାରୁ
 କାମ ନାହିଁ କରି ଖାଲି !
 ସାଧକ ପରାଏ, କର୍ମୀ ପରାଏ କାମ ଖାଲି କରି କରି,
 ଦେଖିବ, ତାହାର ମୁଖ ମଣ୍ଡଳେ
 ଆନନ୍ଦ ହାସ ରହିବ ନିୟତ ଭରି !

ସେଇ ବଗିଚାର କର୍ମ-କର୍ତ୍ତା ଆସିଲେ ନୂତନ ଜଣେ
 ନୟନର ପ୍ରତି ଲଲ୍ ଗୁହାଣୀରେ
 ପାଷାଣ ଚମକ ଉଠିବ ବା ପଡ଼ିଯିବ !
 ପତି ବାକ୍ୟରେ ଶଳା ବଦମାସ
 ରଚିତ ତାଙ୍କ ପାଟିରେ ଉଆସ,
 ଯାହାରୁ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ସନ୍ଦେହ
 ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କୋଇ କହିଲେ
 ‘ତୁ ନୋହୁ କାମିକା ଲେକ
 ତୋହର ନାଆଁରେ ଉପରକୁ ମୁହଁ
 ଲେଖିଦେବି ରେକ ଠୋକ,
 ଗୁଳିରୁ ତୁହି ବାହାର ପଡ଼ିବୁ ବାରେ’
 ଜାଣିବ ମୋ ନାଆଁ ନରପାତ୍ର ମୁଁ—
 କେତେ ଯେ କାହାକୁ ପିଆଇବ ପାଣି
 ଏ ମୋର କଲମ ଗାରେ !

ମୂଷାହାଡ଼ି ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
 ଯେତେକ କର୍ମରୁଣୀ
 ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ ଭରି !
 ଦିନକେ ଗୁଳିଟି ଦଣ୍ଡବତ ଯେ
 ନ ଦେଲା ତାଙ୍କୁ କିଏ,
 ଗୁଳିଗଲା ବେଳେ ନୂତନ ହାକିମ୍
 ପଛରେ ତାଙ୍କ ଖୋସାମତ କରି
 ଅଧବାଟି ଯାଏ ନଗଲା ନଗଲା ଯିଏ,

ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ, ସାର ବା ଅସାର,
 ପଡ଼ିବାଦ ଯିଏ କଲ,
 ତାଙ୍କରି ଆଗେ ଟପ ଟପ ଯୋତା ମାଡ଼ି
 ଯିଏ ବା ପଳାଇ ଗଲ,
 ସେ ହେଲ ତାଙ୍କ ପରମ ଶତ୍ରୁ
 ଯେ ହେଲ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ
 ହାଇରେ ହାଇରେ ହାକିମି ମିଞ୍ଜାସ
 ଏ ମାଟି ଉପରେ ସବୁ ସଜ୍ଜାଣି ମୂଳ !

ନୂତନ ହାକିମ ରକ୍ତଚକ୍ଷୁ
 ମୁଷାହାଡ଼ି ପରେ ପଡ଼ିଲ ପ୍ରଥମ କରି ।
 ଆଖି କରି ସେ ଲେଖିଲେ କଲମ ମୁନେ
 ‘ଏ ଲୋକଟା କିଛି କାମ କରୁନାହିଁ
 ବରଂ ଭିତରେ ନବାବ ପରାଏ
 ରହିଛି, କେବଳ ଦିଇଟା ମାଇପ ଧରି,
 ଏହାକୁ ବାହାର କର ।
 ନୂତନ ଲୋକ ମୁଁ ଠିକ୍ କରିଛି,
 କାମ ସେ କରିବ ଏହାଠାରୁ ଦୃଢ଼ତର !’

ପନ୍ଦର ଦିନପରେ
 ଆଦେଶ ଆସିଲା—
 “ମୁଷାହାଡ଼ିଟାକୁ ଅନ୍ତର କରି!
 ଆଉ ଲୋକ ତୁମେ ଗଣି ଦେଇ ପାର
 ଆପଣା ଲୁହାବଳେ ।”

ମୁଷାହାଡ଼ି ଆଗେ ଆଦେଶ ପଡ଼ି ପଡ଼ି
 ନୂତନ ହାକିମ ଦାନ୍ତକୁ କଡ଼ିମଡ଼ି
 ନିଷ୍ଠୁର ସ୍ୱାସେ କହିଲେ “ଏଠାରୁ
 ଚିକିତ୍ସା ଦିଆ ଭିତରେ ପଳାଇଯାଆ;
 ନଗଲେ ଏଠାରୁ
 ଧକ୍କିଆ ଦେଇ ବାହାର କରିବ ଜାଣିଥାଆ, ଜାଣିଥାଆ !!”
 “ଧକ୍କିଆ ଦେଇ କାହିଁକି ହେ ବାବୁ ! ବାହାର କରିବ ମତେ ?
 ଗୁଲିଯିବ ଇଲେ ଗୁଲି ଯିବ ଇଲେ
 ମୋର ବାପ ଅଜା ବଂଶୀ ଏ ନୁହେଁ, ରହିଥିବ ସନ୍ତତେ !

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଖାଲି ପରୁରେ ଗୋଟିଏ କଥା
ଅନ୍ୟାୟ ମୋର କି ଅବା ଦେଖିଲ ?
କାଟି ଦେଲ ମୋର ଗଳା,
ପାଞ୍ଚ ପରାଣୀ କୁଟୁମ୍ବ ମୋର ମରିଯିବେ, ମରିଯିବେ
ଟିକିଏ ତୁମର କରୁଣା ଦେଲାନି ପରା !”

ଉତ୍ତର ନାହିଁ ମିଳେ,
ପିଶାଚ ହୃଦୟେ କରୁଣାର ରେଣୁ
ଜାଗି କି ପାରିବ ତଳେ !!

କୁଡ଼ିଆ ଭାଙ୍ଗି ମୁଣ୍ଡାହାଡ଼ି ଆଜି ଗୁଲିଟି ଆପଣା ଗାଏଁ
ଥରେ ଚାହିଁ ସେଇ କୁଡ଼ିଆରେ ତା’ର
ଥରେ ତା’ର ସେଇ ପ୍ରିୟ ବଗିଚାରେ ଚାହିଁ;
ଝର ଝର ଝର ନୟନପୁରକୁ ଝରପଡ଼େ ଲୁହଧାର
ଅପରାଧୀ ନୋହି କିଏ ସେ କାହିଁକି ଦେଲ ଏ ବଜ୍ରମାଡ଼ !
ଶେଷଥର ପାଇଁ ବଗିଚାର ପ୍ରତିଗଛ ପକ୍ଷରେ
ଅଙ୍ଗୁଳି ଗୁଲି ଆଉଁସି ଆଉଁସି ଖୁଲେ
ପ୍ରତି ଗଛ ଲତା କାନେ କାନେ ତା’ର କି କଥା କହନ୍ତି
ସିଏ ଏକା ଜାଣିପାରେ !

ଟପ ଟପ ଲୁହ ଝରି ଝରି ପଡ଼େ ପ୍ରତି ଫୁଲେ ପ୍ରତି ଫଳେ
ପାଦ ଚାଲେନାହିଁ ଆଗକୁ ଆଗକୁ
ଚିତ୍ତତଳେ ତା ଚିନ୍ତା ଉଠଇ ଜାଗି,
ଏଇ ଫୁଲ ଫଳ ଗଛ ପକ୍ଷରେ ଚାହିଁ
ଶେଷଥର ପାଇଁ ନୟନ ବୁଜନ୍ତା
ଏଇ ବଗିଚାର ତଳେ !

ସିଏ କାନ୍ଦୁଛି କାନ୍ଦୁନୁ ତା’ ଦୁଇଟି ଭାଉଜା
କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ତିନି ଚାରି ପିଲାଛୁଆ,
କାନ୍ଦୁଛି ସାରା ବଗିଚାର ପତି ଫୁଲ ଫଳ ଲତା
କାନ୍ଦୁଛି ସେଇ କୁଟୁମ୍ବଟି ଯାହା ଅଦୂର ଦୋଇତ ଠିଆ !
ସୀମାହୀନ ଏଇ ଅଶ୍ରୁ ଭିତରେ
କାହାର କରୁଣା ନାହିଁ !
ମୁଣ୍ଡାହାଡ଼ି ଦୂରେ ଗୁଲିଯାଇଅଛି
ବଗରୁ କିନ୍ତୁ ରହିଛି ତାହାରେ
ମାରବେ ମଉନେ ଚାହିଁ !!!

— ୨ —

ମୃଷାହାଡ଼ ! ମୃଷାହାଡ଼ !!
 ଅଭବ ଭିତରେ ଅଶ୍ରୁ ଭିତରେ
 ଚାଲିଛି ତାହାର ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନ ଗାଡ଼ !
 ଯାଉଥିଲି ମୁହିଁ ପଥପ୍ରାନ୍ତରେ
 ଦେଖିଲି ଦେଖିଲି ମତେ
 ଆଖିରୁ ଦି'ଧାର ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ
 କହିଲୁ କହିଲୁ 'ପଥର ଭିକାରୀ ହୋଇଗଲି ମୁହିଁ ବାବୁ
 ଆଗର ବିଭବ ଆଗ ସମ୍ପଦ
 ସରି ଯାଇଅଛି ସବୁ !!
 ଭାରିଜାଣି ମୋର ଦଶୁଥିଲୁ ଯିଏ ବଜଲଷ୍ଟ୍ରୀରୁ ବଳି,
 ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ମଧୁଯୌବନ
 ରହିଥିଲୁ ଯାର ଭରି,
 ବଳିତା ପରି ସେ ଯାଇଅଛି ଶୁଖି
 ମାରି ସେ ବୁଲୁଛି ସାଇ ସାଇ ଗାଆଁ ଗାଆଁ,
 ହାଡ଼ ଦିଶଣ୍ଡ ଦିହରେ ହଲ ଚି
 ଜୀଅନ୍ତା ରାଶି ପରି ବଞ୍ଚିଛି ଆହା !!

ଚରିଷି ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲି ଯାହା
 ଚିନିଷି ଟଙ୍କା ପରି ମତେ ଲାଗୁଥିଲା
 ପିଲାଙ୍କ ମୁଖେ ଦେଉଥିଲି ମୁହିଁ ତୋକେ
 ଦୁଆଡ଼ି ଦୁଆରେ ସାତ ସାନିମାନେ ବୁଲି
 ଦିନ ସରୁନାହିଁ ରହିଛି ଉପାସ ଭୋକେ—
 ସବୁ ଜାଳାଠାରୁ ପେଟର ଯେ ଜାଳା,
 ସହିବାର ନୁହେଁ, କହିବାର ନୁହେଁ,
 ଭାରି ଭଡ଼ ! ଭାରି ଭଡ଼ !
 ଏ ସବୁ ଭାଳିଲେ ଦୁହିଁ ହୋଇଯାଏ ଶିର !
 କି ଯଶ ପାଇଲୁ କି ଶିଶୁ ପାଇଲୁ
 ମତେ ସେ ଅନାଥ କରି ।
 ମୁଁ ଯାହା ହେଉଛି
 ମୋହ ତହୁଁ ବଳି ହେବନି ସେ ସାତସରି ?
 ତତଲୁ ଲୁହ ମୋ ବହିଯାଏ ଯାହା,
 ଆଠକାଳ ବାରମସ

ପଡ଼ିବନି ବାବୁ ପଡ଼ିବନି ତା' ଉପରେ ?
ଏ କି ବଡ଼ଲେକି କହନ୍ତ କହ ହେ ବାବୁ !
ଆନର ଓଠରୁ ଅନ୍ଧ ଛଡ଼ାଇ ନେବା
ଛଲେ ବଳେ କଉଶଳେ !!

ପଡ଼ିଯାଇବି ମୁଁ ପଡ଼ିଯାଇବି ମୁଁ ଉଠିବି ପାରୁନି ବାରେ
ଗୁଣ୍ଡି ରହିବି ମୁଁ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଖାଲି ସୀମାହୀନ ହାହାକାରେ !
ହସଖେଳ ଆଉ ଆନନ୍ଦ ଦିନ ମରିଯାଇଅଛି ମୋର
ଜାଇ ନ ଜାଇଲା ପରି ମୁଁ ରହିଛି ହୋଇ ବାର ନାରଖାର ।
ବେକରେ ମୋହର ବନ୍ଧା ଏ ଯେଉଁ ଭିନ୍ନ ତାରି ପିଲୁ କୁଆ
କି ଭଲ କାହାକୁ ବଞ୍ଚାଇବି ମୁଁ
କେଉଁଠୁ କି ଆବା ଆଣି,
ଭୋକ ଉପାସରେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ ପରି,
ହୁଅନ୍ତି ଛଟପଟ,
ଦେଖିଲେ ମୋହର ବୁକୁ ହୋଇଯାଏ ହାଣି !
କିଏ କାହିଁଲେ ତାହିଁ ମୋ ମୁହଁରେ
ବୋଧ ଦେବି କେଉଁଭଳି ?
ବାପ ହୋଇ ଯେବେ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି ଅନ୍ଧ ନ ଦେଲେ ମୁଖେ
ଏ ଜୀବନ ମୋର ମରିଯିବା ଠାରୁ ବଳି !!'

ମୁଷାହାଡ଼ି ! ମୁଷାହାଡ଼ି !
ଏତିକି କହି ସେ ଦୂରେ ଦୂରେ ଗଲୁ ଗଲୁ
ହାତ ପଛେ ତା'ର ଆଖି ପୋଛି ପୋଛି
ପଛରୁ ଗୁଣ୍ଡି ନି ଫେରି !!!

—୩—

ମୁଷା ହାଡ଼ି ! ମୁଷାହାଡ଼ି !
ପାଗଳ ପରି ସେ ମହାଧରଣୀରେ
ବୁଲୁ ଅଛି ଶୁରିଆଡ଼ି !
ସାରା ପୃଥିବୀରେ କିଛିନାହିଁ ତା'ର, କେହି ନାହିଁ ତା'ର ଜଣେ,
ଗରଜ ଉଠୁଛି ଅନ୍ତର ତା'ର ମହାସମୁଦ୍ର ପରି
କି ନିଧି ଟିକକ ପାଇବାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା !
ପଶୁଚରୀ ସିଏ ସାରା ପୃଥିବୀର ପ୍ରତି ଜୀବନରେ ଗୁଣ୍ଡି

ଯିଏ ଯାହା ଏଥି କରି ଚାଲିଗଲା, ମା'ର ଚାଲିଗଲା,
ନେଇ ଚାଲିଗଲା ପ୍ରତିକାର ତା'ର ନାହିଁ ?

ଯାହାର ରହିଛି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ
ଚିରଦିନ ସିଏ ଅମୃତଶିଖା ଚାଲୁଥିବ ପାଇ ପାଇ,
ଯେ ରହିଛି ତଳେ ପଡ଼ି ରହିଥିବ, ଚାହିଁ ରହିଥିବ,
ତାହାପାଇଁ କିଛି ନାହିଁ :
ପଦାଦାତ ପାଇ ପୃଥ୍ବୀ ଅତଳ ତଳେ ଯେ ଯାଉଛି ଦବି,
ଚିରଦିନ ଧରି ନେତ୍ରସ୍ଥଗନ୍ତୁ ଉଷ୍ମଲେଖକ ଯାଉଛି ଯାହାର ସ୍ୱପ୍ନ,
ଓଠରୁ ଯାହାର ହସ ଫୁଟୁନାହିଁ,
କଣ୍ଠ ଫୁଟିନି କଥା,
ଚିରଦିନ ଧରି ଅବନତ ହୋଇ
ରହିଛି ଯାହାର ମଥା,
ବିରାଟ ଧରଣେ ଅନ୍ତରହିଏ ନାହିଁ
ଟିକିଏ ତାହାକୁ ତଳୁ ତୋଳିନେବା ପାଇଁ ??

ନରି ପାତ୍ର ! ତୁ କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର
କେଡ଼େ ନିର୍ମମ, କେଡ଼େ ତୁହି ସଇତାନ !
ତୁ ଯେ ଆତତାୟୀ ତୁ ବାଟମାରଣୀ
ବିଷପାତ୍ର ତୁ
ମହାଧରଣୀର ବିରାଟ ଅକଲ୍ୟାଣ !
ତୋ' ଦେହର ପ୍ରତି ଶୋଷିତେ ଶୋଷିତେ
ହଂସା, ହତ୍ୟା ଚିରଦିନ ଲାଳାୟିତ,
ବକ୍ଷ ଭିତରେ ତୋ'ର
କକ୍ଷ ରଚିଛି ମହାବିଷୟ
ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି ପ୍ରତିଦିନ, ପ୍ରତିରାତି,
କାହାକୁ କରିବ କିଭଳି ଆତ୍ମସାତ୍;
ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ ସବୁ ଅନୀତିର, ସକଳ ପାମର
ବିରାଟ ଦୁର୍ଗ ତୁହି
ଚାଲିଗଲାବେଳେ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତରେ
ତୋହରି ଦେହର ପବନ ପରଶି ଛୁଇଁ,
ଝାଉଁଳି ପଡ଼ାଇ ବିଷ ବାସ୍ତବରେ
ଆଦାତ ପାଇଲା ପରି,

କେତେ ସୁନ୍ଦର କାନ୍ଥ-କୁସୁମ-କଳି,
ଏ ମାଟି ଉପରେ ତୋହର ଅବସ୍ଥିତି
କୋଟି ଜୀବନର ମହାଅଭିଶାପ ପରି !

ନରିପାତ୍ର ତୁ । ନରିପାତ୍ର ତୁ !
ସବୁସ୍ଥାନ କରିଦେଇ ମତେ
ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛୁ ଦୁରେ,
ପାଗଳ ପରି ମୁଁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ
ଏ ପାଖୁ ସେ ପାଖେ ଘୁରେ,
ଯେ' ଡାଳ ଧାଇଁଲେ ସେ ଡାଳ ପଡ଼ୁଛି ଛୁଡ଼ି
ଗୁରୁଆଡ଼େ ତୁହି ଖଞ୍ଜି ଦେଇଛୁ
ତୋ' ମୁନିଆ ଦୁଇଆର
କିଭଳି ମୋହର ବିରାଗ ହେବ ସବୁ ସମ୍ପଦଶିଖି;
ଯାଇଛି ମୋହର ଧନ ସମ୍ପଦ, ଯାଇଛି ବିଭବ, ମାନ,
ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ନିଃସ୍ୱ ମୋହର ସୁନ୍ଦର ପରିବାର
ଗୁହଁଲ ଯାହାରେ ପୁରୁଷୋତ୍ଥାଏ ପ୍ରାଣ !

ଭାରିଜା ମୋହର ଅତି ଆଦରର ଅତି ସେନେହର
ମୋ ପରାଣୁ ବଳି ବଡ଼
ରଜନୀଗନ୍ଧା 'ଖୋସି ତା' କଜଳ କେଶେ
ଜୋଛନା ଗତିରେ ପାଖେ ବସୁଥିଲୁ
ଓଠେ ତା' ଫୁଟାଇ ହସ କି ମଧୁରତର !!
ଆଖିରେ ଆଖିରେ କହୁଥିଲୁ କିବା
ଅମୃତଭରା କଥା,
ତଳି ପଡ଼ୁଥିଲୁ ତା' ବୁରୁ ଉପରେ
ବିସୋର ପ୍ରାଣର ସକଳ ଦୈନ୍ୟ ବ୍ୟଥା !
ନିଜନ ରାତିରେ ମାରୁଆ ପାହାଡ଼ ଚାଲି
ମେଘ ତଳେ ତଳେ ଉଜଳ ଜହ୍ନ
ଯାଉଥାଏ ଯେବେ
ବୁଡ଼ି ଦୁରେ ବହୁଦୁରେ !

କଅଁଳ ପବନ ମାଳ ଚିଲିକାର ପନ୍ଥାରୁ ଯେବେ
ଆସୁଥାଏ ଥିର ଥିର
ନାଚଉଥାଏ ଗୋଲପ ମଲ୍ଲୀ

ପକ୍ଷ ଗହଳେ ଦେଖାଇ ତା' ରୂପଶିଖା,
 ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ ତାହାର ଗୋଲପୀ ଓଠେ
 ତାହାର କଅଁଳ ହାତଟି ସରାଗେ ଧରି,
 ତାହାରି ଉଷ୍ମ ବସ ଉପରେ
 ଟିକିଏ ଆଉଜିପଡ଼ି
 ଚିକ୍‌କଣ ଏଇ ଘାସ ପଡ଼ିଆରେ
 ବୁଲିବି ମୁଁ କେତେ ବାର !
 ମନେପଡ଼ି ଆଜି
 ନେତ୍ରଯୁଗଳ ଖସିପଡ଼େ ଦୁଇଧାର !
 ସେଇ ନିୟଗଛର ଗୁପ୍ତ ଗୁପ୍ତକଥା ଚନ୍ଦ୍ର କରଣ ତଳେ
 ତାହାରି କୋଡ଼ରେ ରଖି ଏ ମଥାଟି ମୋର
 କେତେ ଅମୃତ ପିଇିନି ପରାଣ ଭରି
 ସବୁ ସମ୍ପଦ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ମନେ ମୋ ଯାଉଛି ପଡ଼ି !
 ସେଇଠି ସେଇଠି ସେଇ ଗଛ ଗୁଲ୍ ତଳେ
 କହିଥିଲି ତାରେ ଗଭୀର ସେନେହଭରେ
 ବୁଝୁପରେ ଯାକି ଧରି,
 କି ଲେଉଟା ତୋହର କହଲେ ଝାଟିକା ?
 ଯାହା ତୁ କହିବୁ
 ଦେବ ତୋହପାଇଁ କରି !

ଲଜରେ ଲଜରେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ
 ମୁଢ଼ୁକି ମୁଢ଼ୁକି ହସି,
 'ତୁମେ ଥିଲେ ମୋର ସବୁତ ରହିବି,'
 କହିଥିଲୁ ମତେ ଏଇ ଗଛତଳେ ବସି !
 'ଏତେ ତୁମେ ଯେବେ
 ଦେଖିପାରୁଛ ହେ ମତେ
 ମୋ'ଠି ଯେବେ ଏଡ଼େ
 ଲୋଭ ହେ ତୁମରି ସତେ,
 ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ
 ସୋରିଷିଆ ମାଳ
 କରି ଦେବ କରି ଦେବ !'
 ଜୀବନେ ତାହାର ଏଇଟିକି ଅଳି

ପୂର୍ଣ୍ଣ କରବା
ହେଲନାହିଁ ସମ୍ଭବ !

ସଞ୍ଜେ ସକାଳ ଆସୁଥାଏ ସେହୁ
ମୋ ପାଇଁ ଘୋଟଣା ନେଇ,
ଏ ସତ୍ତକ ବାଟଦେଇ;
ଶୁଆପକ୍ଷିଆ ସେ କହୁ ଗୋଟିଏ
ତା' ଗୋରା ଦେହକୁ ଡଉଲ ଦିଶଇ କେଡ଼େ !
ତଳ ତଳ ସେହୁ ଚାଲି ଆସୁଥାଏ
କେଉଁ ରାଜରାଣୀ ତା' ଭୁଲ ହୋଇବ ଏଡ଼େ !
ରୁହୁଥାଏ ମୁହଁ ସୁଦୂର ଲକ୍ଷ୍ୟ କର
ଦଶୁଥାଏ ତା'ର ଓଠ ହସଟିକ ତରାପୁଟିବାର ପର !

ବଗରୁ ଭିତରେ କାମ କରି କର
ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗରୁ ଝାଳ ଗମ ଗମ
ବୋହିଯାଉଥିଲେ ମୋର,
ଖରାରେ ତରାରେ ବୁଲି ବୁଲି କାହିଁ
ଶୁଖି ଯାଇଥିଲେ ମୁହଁ
କି ଗୁରୁ ଆଦାତ ମରମେ ମରମେ ପାଏ
ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସେ
ଆଖିରେ ତାହାର ଲୁହ !!
ଚାଲି ତା' ପଛେ କାନି
ଅଙ୍ଗରୁ ମୋର ପୋଛିଦିଏ ଝାଳ
ସେନେହ ସୋହାଗ ଭରେ
ଏତେ ସମ୍ପଦ ଜୀବନେ କେଉଁଠୁ
ପାଇନି ପାଇନି ଥରେ !

ତାହାର ଦେହର ଟିକିଏ ପରଶ
ତାହାର ଓଠର ଟିକିଏ ମୋହନ ବାଣୀ
ତାହାର ଆଖିର ଟିକିଏ ଉଷ୍ମ ଲୁହ
ତାହାର ପ୍ରାଣର ଟିକିଏ ସେନେହମାୟା
ତାହାର ବୁଦ୍ଧିର ଟିକିଏ ସହାନୁଭୂତି,
ତାହାର ମନର ଟିକିଏ ମୃଦ୍ୟ ହାସ

ମତେ ରଖିଥିଲୁ ସଙ୍ଗବ ସରସ କର,
କାନ୍ତି ନେଇ ମନୁ ଗଭୀର ବେଦନା ଡାସ !

ସେ ମଧୁଜୀବନ କ'ଣ ଥିଲା ଯାଇଛି ବୁଲି,
ବାପୁ! ବୁଲୁଥିଲୁ ପରି,
କେଉଁ ଅପମାନରେ ପଡ଼ି,
ଦିନ ଦିନ ଧରି ମୁଁ ଖାଲି ହେଉଛି ଘାରି !!

—୪—

ମୁଣ୍ଡାହାଡ଼ି ! ମୁଣ୍ଡାହାଡ଼ି !
ପରୁରୁଟି ସେହୁ ନରି ପାତ୍ରରେ
କି ଆତୁର ରଖି ଛାଡ଼ି !
ନରିପାତ୍ର ତୁ ନରିପାତ୍ର ତୁ ମତେ କଲବଲ କରି
ତୋହରି ଓଠରେ ହସ ଉଠୁଅଛି ଭରି !
ଗର୍ବ ତୋହର ଗଉରବ ତୋର ଚିରକାଳୀନ
କରିଦେଇଅଛି ମତେ !
ଟେରେଇ ଟେରେଇ ଚାରିଆଡ଼େ ଚାହିଁ
ବସି ଫୁଲର ଚାରିପଟୁ ଏ ରଜପଥେ !
ଦୁର୍ଗ ଗୋଟାଏ ଜୟ କଲପରି ତତେ ଲଗୁଅଛି କରେ
ମୁଁ ବୁଡ଼ିରହିଛି ଉଷ୍ମ ଲେଖକ ମାରେ !
ଯେତେ ସହକାରୀ କରାମାଅମଲ୍ ରୁକର ବାକର ସବୁ
ଉତ୍ତର ଥରାଇ ମାରି ଓ ମରାଇ ତାଙ୍କ ଉପରେ,
ସାଜିବୁ ବରାଟ ପ୍ରଭୁ !
ଯେତେ ଯା' ପଇସା ପେଟରେ ପକାଇ
ହସାବ ନ ଦେଇ କାରେ
ଭଦ୍ରଲେଖ ତୁ ସାଜି ଚାଲିଅଛି ଗଉରବ ସମ୍ଭାର !
ପାଟି ପିନ୍ଧାଇ କେ କହିଲେ ତୋହରେ
ତୋର ଯେତେ ଯାହା ଦୋଷ ଓ ଦୁର୍ବଳତା
କଲମ ମୁନରେ ଲେଖିଦେଇ ପସନ୍ଦ
ତାଙ୍କ କରୁତ ହିନସ୍ତା ହଟିଯିବ;
କେତେ ଭଲଲେଖ ଦେବତା ପରି ସେ
ଥିଲେ ଏଇଠାରେ ରହି
କିଏ ଚାଲିଗଲେ କେଉଁ ଦୂର ଦେଶେ

ତୋ ଦାଉ ନ ପାରି ସହ୍ୟ;
 କେତେ ହଇରାଣେ କିଏସେ କେଉଁଠି
 କାଟୁଛି ମୋ ପରି କାଳ
 କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ନିରାଶ କରିଛୁ
 ତୁହି ବାର ନାରଖାର
 ତୋ ଉପରେ ଯେଉଁ ହାକିମ ରହିଛି
 ଗୋବର ମଥାରେ ତା'ର
 ତାକୁ ପୂଜା କରି ଶେଷ ଉପରରେ
 ଚଳଇତୁ ତୋର ଯେତେ ଯାହା ଅନାବୁର
 ନିଜର ଦୁଃଖ ହାରି ଓ ଗୁହାରି କହିବାର ପାଇଁ ଗଲେ
 ବାଦ ପରି ସିଏ ଝପଟି ଆସୁଛି କହି 'ବଦମାସ ଶଲେ' ।

ହାକିମ ହେଲେକି ମଣିଷ ଏପରି କୁକୁର ହୋଇଯାଏ,
 ନିଜକୁ ହତ୍ୟା କରି କରି ସେହୁ ଧରଣୀରେ ଚାଲିଥାଏ !!
 ଜୀବନର ଯେତେ ଶିଶୁ ସମ୍ମାନ
 ଜୀବନର ଯେତେ ଅମୃତ ଗଉରବ
 ତାହାତହିଁ ବଳି ଅଛି କିବା ବଇଭବ ?
 ଜୀବନର ଶିଶୁ ପୁଟାଇ ପୁଟାଇ,
 ଅମୃତଧାରା ଛୁଟାଇ ଛୁଟାଇ,
 ଚାଲିବାକୁ ଏଇ ମହାଧରଣୀରେ
 ଯାରେ ନାହିଁ ଲାଗେ ଭଲ,
 ସେ ଜୀବନ ଗୋଟେ ଜୀବନ ବୋଲି ମୁଁ
 ସୀତକାର କଲେ
 ରସନା ମୋହର ହେବ ପଙ୍କଜତର !

— ୪ —

ମୁଁ ଶାହାଡ଼ ! ମୁଁ ଶାହାଡ଼
 ଜୀବନର ଜାଳା ସମ୍ଭାଳିନାହିଁ ପାରି
 କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛି ଚାଲି !
 ପ୍ରତିଦିନ ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସୁଛି ମାଳିନଭିତଳେ ଉଇଁ,
 ପାହାଡ଼ ଶ୍ୟାମଳ କାନ୍ଥେ ଉପରୁ
 ସୁଲୁ ସୁଲୁ ବାଆ

ପ୍ରତିଦିନ ପରି ବନ୍ଧୁଆସୁଅଛି ଗଛପତ୍ରରେ ଛୁଇଁ;
 ପ୍ରତିଦିନ ପରି ହସି ଖେଳ କେତେ—
 ଯୁବା ଯଉବନ ବାଳକ ବାଳିକା ଦଳ,
 ରଜପଥ ଧାରେ ଶୁଣିଅଛନ୍ତି
 ରଚି କଳ କୋଳାହଳ;
 ପ୍ରତିଦିନ ପରି ଅସଂଖ୍ୟ ଜନସୋତ
 କିଏ କେଉଁ କାନେ
 କେତେ ଆଶା କେତେ ଆକାଞ୍ଚିକା ନେଇ ହୁଅନ୍ତି ଗତାଗତ;
 ଏ ସବୁ ଭିତରେ ହସି ଖେଳି ଆଉ ମନ ସନମାନେ
 ବୁଲୁ ନାହାନ୍ତି, -ମୂଷାହାଡ଼ିର ସେ
 ଟିକି ଟିକି ପିଲଛୁଆ
 ଅରସ ହୋଇ କେ' କାହିଁ ପଡ଼ିବ
 ହସାବ ତାହାର କିଏ ସେ ରଖିବି ଆହା !
 ମୂଷାହାଡ଼ି ପାଇଁ ଘୋଟଣା ସ୍ଥଳେ ବନ୍ଧି
 ଭରଜା ତାହାର ହସି ହସି ହସି
 କଥାପୁଲ ଖୋସି ଶିରେ
 ଆସୁନି ଆସୁନି ଚାଲି,
 ଭିକାରୁଣୀ ପରି କେଡ଼େ ଅନାସ୍ତ ହୋଇ
 କେଉଁଠି ସେ ଥିବ, କିଭଳି ଜୀବନ ଚାଲି !
 ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଶତ ଶିଶୁ ମେଲେ
 ମୂଷାହାଡ଼ି ଆଜି ନାହିଁ,
 ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସେ, ବିକଳ ହୋଇ ସେ, ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସେ
 ଚାଲିଯାଇଅଛି କାହିଁ !
 ଖଲ୍ଲିକୋଟର ପ୍ରତି ଧୂଳିମାଟି
 ତାହାର ଉଷ୍ମଲେଟକେ ଆଘ୍ରାତର
 ଖଲ୍ଲିକୋଟର ପାହାଡ଼େ ପାହାଡ଼େ ବନକନ୍ଦରେ
 ଶୁଭ୍ର ଚିତାହାର ବୁକୁର ଆର୍ତ୍ତସ୍ବର !
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ତର ବିଦ୍ରୋହୀ ଆତ୍ମା ତାହାର
 ଲୁହ ନିଶ୍ବାସ ତାଳି,
 ଖଲ୍ଲିକୋଟର ବାୟୁ ମଣ୍ଡଳେ
 ଉଡ଼ି ସେ ବୁଲୁଛି ଖାଲି;

କହି ସେ ବୁଲୁଛି ଶ୍ଳିକୋଟର —
 ପ୍ରତିଘରେ ଘରେ
 ଯୁବା ଯଉବନୀ
 ବାଳକ ବାଳିକା
 ସକଳର କାନେ କାନେ !
 ‘ମଣିଷ ମାରି ଯେ ମଣିଷ ଦ୍ରୋଢ଼
 ବଞ୍ଚି ରହିବ ଶତ ସୁଖ ସନମାନେ,
 ଆପେ ଆପେ ସିଏ ଜଳପୋଡ଼ି ନିଜେ
 ହୋଇଯିବ ଚରୁମାର !
 ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ
 ନିଃସ୍ଵ ଆଖିର ଉଷ୍ମ ଲେଟକ ଧାର !’

ସରୋଜବାଳା

ଆମର ଗାଆଁର ସରୋଜବାଳା ସେ ରୂପବତୀ ଗୁଣବତୀ
 ରେଙ୍ଗାମେ କାହିଁ ଯାଇଅଛି ତା’ର ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମ ପତି;
 ଜୀବନରେ କେବେ ଦେଖିଥିଲା ଥରେ ତା ନଦୀନ ଯଉବନେ
 ସେଇ ପରିଚୟ ସେଇ ଘେନାଘେନି ସବୁଦିନ ପଡ଼ି ମନେ;
 ଆଜିକି ହେଲଣି ସାତଟି ବରଷ କିବା ସାତଯୁଗ ସରି
 ଚିଠି ଆସେ ନାହିଁ, ଦୂରେ ଥାଉ ତା’ର ରାଇଜେ ଆସିବା ତଳି;
 ଚାହିଁଛି ସରୋଜବାଳା
 କେବେ ଆସିବେ ତା ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମ ନୟନୁ ଉଛୁଳେ ଧାର ।

✱

✱

✱

ବରଷ ବରଷ ଚାହିଁ ସେ ରହିବ ସାଧକ ସାଧନା ମରି
 ଅନ୍ତର ତଳେ ଘାପଟିଏ ପରି ପ୍ରିୟ ତାର ଉଠେ ଜଳି;
 କେବେ ସେ ମାରବେ ଦୁଟିରେ ନିବସି ଆଞ୍ଜଲ ମନେ ମନେ
 ପ୍ରିୟ ଭଲ ତା’ର ଏ ମରରାଇଜେ ନାହିଁ ଆନ ଯୁବା ଜଣେ;

ମନେପଡ଼େ କେବେ ବିଶାଳ ଉରସ ଜାନୁଲମ୍ବିତ କର
ମନେପଡ଼େ କେବେ କାନର ଝିଲିପି କପୋଳ ଉନ୍ମୁସ୍ତ;

କହିବାର କେତେ କଥା—

ବାସର ରାତିରେ, ମନେପଡ଼ି ମନେ ଆଶଇ ଗର୍ଭର ବ୍ୟଥା ।
କିଏସେ କହିଲୁ ସରୋଜର ବର ଆଉ ନାହିଁ ଜୀବନରେ;
ଆନେକ କହିଲୁ ‘କମ୍ବୁଜ’ ଠାରେ ଥିଲୁ ଛଅମାସ ତଳେ;
ରଥୁଆଣୀ ବୁଢ଼ୀ ଆଖି ମଳି ମଳି କହିଲୁ ଶୁଣିତ ତମେ
ବନ୍ୟାରେ ପର ‘ମୁର୍ଗୀ’ ସହର ଶୂନ୍ୟ, ନାହିଁ ଛୁ ଜଣେ;
ସରୋଜର ବର ଥିଲୁ ସେ ସହରେ କିଏ ହେଲୁ କେ କହିବ ?
ରାମୀବୋଉ କହେ ସତ କି ମଣ୍ଡୁର ଜୀବନରେ ଆଉ ଥିବ ?

ସରୋଜ ସକଳ ଶୁଣି

ବିକଳେ ଅଶ୍ରୁ ଦୁଇଟି ଗଡ଼ାଇ ରହିଥାଏ ହୋଇ ଭୁନି !

*

*

*

ଯଉବନ ଫୁଲ ଦିନୁଦିନ ତା’ର ମଳିନ ଯାଇଛି ପଡ଼ି
ଅଧରେ ଫୁଟୁ ନି ଆଗପରି ଆଉ କାନ୍ତ ଗୋଲପ କଳି;
ନୟନେ ନାହିଁ ସେ ମୋହନ ଫାସ୍ତି, ଅଙ୍ଗେ ନାହିଁ ସେ ରୂପ
ବୁକୁତଳେ ତା’ର ଜଳଇ ନିୟତ ବିରହ-ବେଦନା-ଧୂପ;
ଜୀବନେ ତାହାର ରଙ୍ଗ ଦେବାକୁ ନାହିଁ ତା ଚିତ୍ରକର
ଶୁଷ୍କ, ରକ୍ଷ, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଦଶଇ ଯଉବନ କଳେବର !

ଖୋଜା ହେଲୁ ଆନ ବର

ସରୋଜ ପୁଣି ଯେ ବିଷ୍ଣୁ ହେବ ବୋଲି ଲାଗିଲୁ ଆଡ଼ମ୍ବର !

*

*

*

ଯିଏ ଯେତେ ଥିଲେ ସାଇ ପଡ଼ିଶାରେ କହିଲେ କି ଅଛି ଯତ
କେତେ କାଳ ଆଉ ଚାହିଁ ସେ ରହିବ ବାହା ହେଉ ଆନ ପତି
ଗାଆଁ ଗାଆଁ କେତେ ଖୋଜା ହେଲୁ ବର, ସରୋଜ ବିକଳ ଅତି
କିଏ ଧନୀ, କିଏ ପଣ୍ଡିତ ଜ୍ଞାନୀ; ଅଛି କାର ହାତୀ ଛତା;
ବାଟି ବାଟି କା’ର ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି, ଦ୍ଵିତୀୟ ପକ୍ଷ କିଏ,
ଗଜାବୟ୍ ସିଆ ତରୁଣ କିଏ ସେ ପାଶ୍ କରୁଛି ବ: ଏ:

ପ୍ରସଙ୍ଗ ବହୁ ଆସେ

ଏ ସବୁରେ ଖାଲି ସରୋଜ ନୟନ ଉଷ୍ମ ଲେଖକେ ଶୁଣେ !

*

*

*

ସରୋଜ କହିଲା, “ମୋହପାଇଁ କଥା ବ୍ୟଥିତ ହଉଚ ତମେ ?
ଯାହାକୁ ପ୍ରଥମେ ବରଣ କରିବ ସେଇ ମୋର ପ୍ରିୟ ଜଣେ,
ଜୀବନେ ଯାହାକୁ ଆପଣାର କରି ବନ୍ଧ ଶୋଣିତ ଦେଲି
ତାହାକୁ କି ଭଳି ପିଂଗ ସୁଦୁରେ ନଉକା ମୁଁ ଦେବି ମେଲି ?
ଫେରୁ ସେ ନ ଫେରୁ, ଆଉ ବା ନଥାଉ, ସେ ସେ ମୋର ପ୍ରିୟତମ
ତାହାର ପାଶରେ ସମର୍ପିତ ମୋ ସମସ୍ତ ଯଉବନ !

ସେଇ ଖାଲି ଏକା ଜଣେ

ଫୁଟାଇ ପାରିବ ଲକ୍ଷ କୁସୁମ ମୋ ମରୁ ରାଇଜ-କଣେ ।

*

*

*

“କହନା କହନା ମୋରେ ଆଉ କିଛି କହନା କହନା ତମେ
କାହାର କଥା ମୁଁ ପାରିବନି ଶୁଣି, ତରଳ ଯିବନି ସଖେ;
ହିମାଦ୍ର, ଯଦି ମଥା ନତ କରେ, ଶୁଖିଯାଏ ପାରାବାର,
ଅସୀମ ଆକାଶ ମସ୍ତକ ପରେ ହୋଇଗଲେ ଚରମାର —
ଟଳିବନି ତଳେ, ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୋର କଠୋରୁ କଠୋରତର
ସେଇ ମୋର ଧ୍ୟାନ, ସେଇ ମୋ ସାଧନା, ଏକାନ୍ତ ସେ ନିଜର;

ତାହାରି ନୟନପାତେ

ପ୍ରତି ଅଂଗେ ମୋ ଲବଣ୍ୟ ଧାରା ଉଛୁଳିବ ସାଥେ ସାଥେ ।

*

*

*

“ଜନମେ ଜନମେ ପ୍ରିୟତମ ସେହୁ ଜନମେ ଜନମେ ସାଥ୍
ତାହାର କୋଳେ ମୁଁ କାଟିବି କେତେ ମଦାର ଜୋଛନା ରୁଚି
ମଧୁ କଳ୍ପନା ଅନ୍ତରେ ଯେତେ, ଫୁଟି ଫୁଟି ପାରିନାହିଁ
ଫୁଟିବ ଫୁଟିବ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ତାହାର ପରଶ ପାଇ ।
ମହାବିଶ୍ୱର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳେ ଭେଟିବ ଦିନେ ମୁଁ ତାରେ ।

ପଦ-ପଙ୍କଜ ପଖାଳିବ, ମୋର ନୟନ ଅଶ୍ରୁଧାରେ

ସେ’ଦିନ ପୂର୍ବ ଆଶା

ସେ’ଦିନ ଫୁଟିବ ଅନ୍ତର ତଳୁ ମଞ୍ଜୁ ମଧୁର ଘଣା ।”

ଅନ୍ୱେଷ

ଦରିଦ୍ର ତା'ର ଚୁଟୀର ଭିତରେ ଦେଖିବି ହେମକୁ ଅରେ,
ଲଜେ ଲଜେ ତାର ଭ୍ରୂଲତା ଲଙ୍କା ପଡ଼ୁଥିଲା ମନ୍ଥାତଳେ !
ସ୍ୱର୍ଗର ସୁନା ପାରିଜାତ ପରି ଫୁଟୁଥିଲା ଓଠେ ହାସ
ଗୁହାଣୀରୁ ତାର ବାହାରୁ ଥିଲା କି ଅମୃତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ !

ଜନନ ଗଉର ଅଂଶେ ତାହାର ଥିଲା ଲବଣ୍ୟ ଝଲି
କେଶପାଶ ପୀଠେ ଲମ୍ବୁଥିଲା ତା' ଯମୁନା ଲହରୀ ଭଳି !
ନବ ଯଉବନ ପରଶେ ତାହାର ହସ୍ତଥିଲା ବୁକୁଡ଼ାଳ
ଅନ୍ତର ତଳେ କିବା ସଉରଭ ଫୁଟୁଥିଲା ଅବିଚଳ !

କେଉଁ ସରଗର ଅପ୍ସରା ପରି ଦିଶୁଥିଲା ବରବାଳା
ଭୁଲିଗଲେ ପଥେ ପଦ୍ମ ଉଦ୍ଧୁଟି ଉଠୁଥିଲା ନିତି ପରା !
ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିଅଛି ମୁହଁ ପଲ୍ଲୀର ଦିନକବି
ତା'ଭଳି କିଶୋରୀ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଥମ ନାହିଁଥିବେ ସତ୍ତ୍ୱେ ।

ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିଅଛି ମୁହଁ ନବ ଯଉବନ ଅରେ
ପଥର ବୁକୁରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟିବ ଗୁହାଣୀ ତା' ପଡ଼ିଗଲେ ।
ତା' ଓଠ ବାଣୀରେ ମୃଗ୍ୟ ନ ହେବ କେ ଅଛି କଠୋର ଜନ
ଦେହେ ମନେ କିବା ମଧୁ ସମ୍ପଦ ତାଳିଅଛି ଯଉବନ !

ଦେଖିବି ହେମର ରୂପ ଯଉବନ ଦେଖିବି ବସିତଳ
ଭ୍ରାଜିବି ସେ ଯହିଁ ରହିବ ସେଇଠି ସ୍ୱର୍ଗ ଯେ ତଳତଳ ।
ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ସବୁ ବଜାଉବ ଘେନି ତହିଁ ହେବେ ଠିଆ
ଯାହା ଘରେ ତାର ଚରଣ ପଡ଼ିବ, ହେବ ସେ ଯାହାର ପ୍ରିୟା ।

ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିଅଛି ମୁହଁ ଦେଖିବି ତା'ରୁପଛଇ
ତା ଭଳି ରୂପସୀ ସରଗ ମରତ ପାତାଳେ ନଥିବେ ରହି ।
ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିଅଛି ମୁହଁ ନବ ଯଉବନେ ଅରେ
ସେ ଏକା ପ୍ରଥମ ସୁନ୍ଦରୀ ହେବ ସଖାର ଗୁରୁ କରେ !

କେତେ ଦିନ ପରେ ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିବି ମୁଁ ପୁଣି ଅରେ;
ପଲ୍ଲୀରେ ନୁହେଁ ସୁଦୂର ନଗରେ କେଉଁ ଅବିହ୍ନା ଘରେ ।

ନାହିଁ ତାର ସେଇ ପୂର୍ବର ତେଜ ପୂର୍ବର ସଉରଭ,
ନାହିଁ ତାର ନାହିଁ ସି ଭୁବନ ଜଣା ଅନ୍ତର ଗଉରବ ।

କେତେ ଦିନପରେ ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିବି ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ
ମୋରେ ଚାହିଁ ତାର ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ ବହିଗଲା ତରତରେ !
କଣ୍ଠ ଫଟିଲା କୋଡ଼ ଘନଘନ ମତେ ଚାହିଁ ମତେ ଚାହିଁ
କ୍ଷୀଣ କଣ୍ଠେ ସେ କହିଲା—ମୁଁ ଆଉ ସେଇ ହେମ ହୋଇନାହିଁ ।

କେତେ ଦିନ ପରେ ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିବି ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ
ବୁକୁତଳ ତାର ଦୁହଁ ହେଉଥିଲା କି ଗୁରୁ ଆଦାତ ଭରେ ।
ଚାହିଁ ମୋରେ ଚାହିଁ ପାରୁ ସେ ନ ଥିଲା ଲୁହ ଛଳ ଛଳ ଆଖେ
କହିଲା ସେ ମୋରେ—କି ମୁହଁ ଦେଖାଇ ଯିବି ଆଉ ଗାଆଁ ପାଖେ ।

ଚିରପରିଚିତ ସାଥୁ ସଙ୍ଗାତ କଥା ପଚାରିବା ବେଳେ
ପାଟି ତାର ଖନିମାରି ଯାଉଥିଲା ବେଦନାର ଉଦ୍‌ବେଳେ
ଫୁଲବଧୂ ହୋଇ ବସି ରହିବା ନାହିଁ ତାର ଅଧିକାର
ଏଇ ବାଣୀ ତାର ପ୍ରତି ଅଶ୍ରୁରୁ ଫୁଟୁଥିଲା ବାର ବାର !

ଶତ ଅଶ୍ରୁବର କଷାଘାତ ସହି ଗରିବର ହାତଧରି
ରହିଥିଲେ କାହିଁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ମୁଁ ମନରେ ଥାନ୍ତି କରି ।
ଶାଗ ପେଜ ଖାଲ ପୁଷ୍ପବତୀ ଯେ ତାହା ତହୁଁ ବଢ଼ି କାହିଁ ?
ମାତୃଭ୍ରମ ମୋ ଭିତରେ କାନ୍ଦେ ସୀମାହୀନ ଯୁଗ ପାଇଁ ।

କେତେ ଦିନ ପରେ ଦେଖିବି ହେମକୁ ଦେଖିବି ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ
ଅନ୍ତର ତାର ମର ଯାଇଅଛି ସୀମାହୀନ କଲବଳେ
ଉଦର ଜାଳାରେ ଜୀବନର ମଧୁ ସମ୍ପଦ ଅଛି ମାରି,
କାନ୍ଦୁଛି ଆଜି କାନ୍ଦୁଛି ସେ ଯେ ଚିର ଅଭାଗିନୀ ନାହିଁ ।

ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ଯେତେବେଳେ ମତେ କାନ୍ଦିଲା ଚାହିଁ ଚାହିଁ
ଭାଙ୍ଗୁଥିଲା ତା'ର ସେଇ ପଦେ'ମୁହଁ ସେଇ ହେମ ହୋଇନାହିଁ,
ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ଯେତେବେଳେ ମତେ କାନ୍ଦିଲା ଚାହିଁ ଚାହିଁ
ଅନ୍ତର ବାଧା ବୁଝିବାକୁ ଅବା ତାର ଆଉ କେହି ନାହିଁ !

ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ତଥାପି ଚାହିଁଲି ଥରେ
କାନ୍ଦୁଛି ମୋତେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କିବା ଗୁରୁ ଉଦ୍‌ବେଗ ଭରେ ।

ମନେ ତା ପଡ଼ୁଛି ପ୍ରିୟ ପରିଜନ ସମାଜ ସୋଦର ସାଥୀ
ମୋ ଭିତର ଦେଇ ଅଜ୍ଞତ ସ୍ବପ୍ନ ନେସେ ତା ଉଠେ ଭାତ ।
ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ତଥାପି ଚାହିଁବି ଗବାକ୍ଷ ଗୋଟି ଫେଇ
ବିଶାଳ ବସୁଧା ଉପରେ ତାହାର ହୋଇ ଜଣେ ନାହିଁ କେହି ।
ଦେଖିଲି ସୁଦୂରୁ ଅଶ୍ରୁ ପୋଛୁଛି ବସନାଞ୍ଚଳ ପାତ
ବକ୍ଷ ଭିତରେ ଗୁମର ଉଠୁଛି —କେହି ନାହିଁ ମୋର ସାଥୀ !

ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ତଥାପି ଚାହିଁଲି ଅଶ୍ରୁ ଉଠୁଛି ଭରି—
ମାଳପଦ୍ମ ତା ନୟନ ଯୁଗଳେ କି ବିରାଟ ବ୍ୟଥା ଧରି ।
ଦେଖିଲି ସେ ସବୁ ଅଶ୍ରୁ ଭିତରେ ଦିଶୁଛି କି ଅଭିନବ
ଦେଖିଲି ଧରରେ ସବୁ ଗଉରବୁ ବଳି ସେ ଯେ ଗଉରବ !

ଦେଖିଲି ତାହାର ମନ-ମନ୍ଦର ଚିର ସୁନ୍ଦରତର
ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ୁଛି ମିଳି ନାହିଁ ତାର ଜୀବନର ଶିଶୁର ।
ଦେଖିଲି ତାହାର ଅନ୍ତର ଗୋଟି ସବୁ ଅନ୍ତରୁ ବଳି,
ଅଶ୍ରୁ ଭିତରେ ଦିଶୁଛି କି ଅବା ଅମୃତମୟ ପରି !

ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ଫେରି ମୁଁ ଆସିଲି ତଥାପି ଚାହିଁଲି ଥରେ
ବିଶୁର ପ୍ରତି ଅନ୍ତର ତଳୁ ତା' ପାଇଁ କରୁଣା ଝରେ ।
ଅଶ୍ରୁ ଭିତରେ ଖୋଜୁଛି ସେ ତାର ସ୍ବପ୍ନର ଚରସାଥୀ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନି ଆକାଂକ୍ଷା ତାର ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ୁଛି ଗୁଡ଼ି ।

— — —

ନେତା

ପ୍ରଧାନ ସାହିର ଦାମିଆର ହିଅ ନେତା
ପ୍ରତିଦିନ ଯାଏ ବଳି ଜଗବାକୁ ସେ'ତ;
ପାହାଡ଼ର ତଳେ ଆମ୍ଭ ଗଛର ଗୁରୁ
ସେଠି ବସେ କେବେ, ହିଡ଼ି ତଳେ ବସେ ଯାଇ ।

ମୁଗ ଦିନେ ମୁଗ ଧାନ ଦିନେ ଜଗେ ଧାନ,
ସଞ୍ଜବେଳକୁ ଘରେ ଫେରେ ସବୁଦିନ
ଦେଖିବାକୁ ପରା ପିଲଟି ଉଡ଼ିଲ ଅତି
ରୂପରେ ଗୁଣରେ ଖଣିବାକୁ କିଏ ଅଛି ?

ନିତି ହସୁଥାଏ ସଜ ପଦୁଟି ପରି !
ବୟସ ତାହାକୁ ହୋଇବ ଶୋହଳ ସରି
ତା' ଦହକାନ୍ତି ଫୁଟି ତା' ଛୁଣ୍ଟାବାସ
ବାନାରକୁ ପରା ହେଉଥାଏ ପରଞ୍ଚାଣ ।

ଭଗାରି ହୋଇଲେ ଘଡ଼ିଏ ଚାହିଁବ ତାଲେ
ଗୁହାଣୀରୁ ତାର ମ ଧୁସ୍ତ କି ଅବା ଝରେ ?
ଗୋରା ତକ ତକ ତମ୍ବା କାଠଟି ପରି
ସବୁରି ଆଖିରେ ନେତ ଭାସି ସୁନ୍ଦର,

ସେ ପାହାଡ଼ ତଳେ କେବେ ସେ କାହାକୁ କାହିଁ
ଭଲ ପାଇ ଅଛି କିଏ କେବେ ଜାଣିନାହିଁ ।
କିଏ ସେ ଦେଖିନି କା ବୁକୁରେ ବୁକୁ ତାଳି
କରିଅଛି ନେତ ଜୀବନର ସଙ୍ଗାଳି !

କାହା କଥା ସିଏ ଭାବୁଛି କିଏ ସେ ଜାଣେ
ଓଠୁ ତାର ହାସ ନିଭି ତ ଯାଇନି ଧାନେ !
ତା'ମନ ଭିତରେ ସେ କେଉଁ ତରୁଣ ଯୁବା
ଫୁଲ ଫୁଟାଉଛି କେ ଜାଣି ପାରିବ ଅବା ?

କାହାକୁ ସପନ ଦେଖୁଛି ସେ ଦିନ ରାତି,
କି କଥାରେ କିଏ ଭୁଲାଇଛି ତାର ଛାତି,
ପାହାଡ଼କୁ ଚାହିଁ, ଚାହିଁ ଦୂର ବିଲମାଲେ
ନାଚି ଉଠୁଥାଏ ବସି ତା' ବହୁବୀରେ !

କିଏସେ କହିଛି—ଫେରିବ, ଆସିନି ଅବା
ତାହାକୁ ରହିଛି ତାହିଁ ସେ କିଶୋରୀ କବା !
ଗୋରା ତକ ତକ ଯଉବନ ତନୁ ତା'ର
କାହା ଭାବନାରେ ଉଲ୍ଲସୁଛି ବାର ବାର !

କା କଥା ପଦକ ଛଣା ପୀୟୂଷରୁ ବଳି
ମନେ ପଡ଼ୁଅଛି, ଯାଉଛି ସେ ଅବା ସ୍ମର ।
ସେ ବଣ ପାହାଡ଼େ କାହାର ସ୍ମରପ ଗୁଲ
ଦିଶି ବା ଯାଉଛି; ରହିଛି ତାହାରେ ରୁହିଁ ।

ପାହାଡ଼ ପବନେ ଶୁଣୁଛି କାହାର ବାଣୀ
କେ କହିଛି ତାରେ କରିବ ଜୀବନ ରାଣୀ
କେ ଯାଇଛି ଦୁରେ ବହୁଦୁରେ ଅବା ତାଳି
ଫେରିଲେ, ତା ବୁକେ ଆପଣାକୁ ଦେବ ତାଳି ।

କାହାକୁ ଦେଇଛି ଅନ୍ତର ଭରି କଥା
କା' ହାସେ ଭୁଲିଛି ସବୁ ଜଞ୍ଜାଳ ବ୍ୟଥା
ନୟନ ଆଗେ ତା ଦିଶିଯାଏ ତଳତଳ
ବିଚାରେ ମୋହର ପ୍ରିୟ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର !

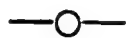
କେତେ ଦିନ ପରେ ସେ ପାହାଡ଼ ତଳେ ନେତ
ଶୋଇ ଯାଇଅଛି, ଆଉ ଉଠି ନାହିଁ ସେ'ତ
ଗାଆଁର କେତେ ଯେ ଲୋକଗଲେ ରୁହିଁ ତାହିଁ
କହିଲେ “ଆମ ଗାଁ ନେତ ମରିଅଛି ହାଇ !”

ମାଳକଇଁ ପରି ତାର ମାଳ ଆଖି ଦୁଇ
କାହାକୁ ଚାହୁଁଛି ଲକ୍ଷି ସୁଦୂର ଭୂଇଁ !
ଓଠରୁ ତାହାର ମରିଯାଇନାହିଁ ହାସ
ଉଜଳି ଉଠ ଚି ଶୁଣି କାହା ସଂକ୍ଷେପ !

ଉଜଳ କପାଳେ ବୁଲିନି କଜଳଗୁଲ
ଦରପଣ ପରି ଦିଶେ ଜକ ଜକ ହୋଇ !
କେଉଁ ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରନ ଲଗି
ଚିରଦିନ ପାଇଁ ସେ ଅବା ରହିଛି ଜାଗି !

ସପନ ଦେଖୁଛି ସପନ ଦେଖୁଛି ନେତ
“ଅସୀମ ସମୟ ପାଇଁ ଶୋଇ ରହି ସେ'ତ ।
ଅନ୍ତର ମନ ସକଳ ଅଙ୍ଗ ତାର
ତନ୍ମୟ ହୋଇ ପାଉଛି କି ସମ୍ଭାର !

ସୀମାହୀନ ସ୍ନେହ ସୀମାହୀନ ଆଶ୍ରେଷ
ତା ପାଇଁ କେଉଁଠୁ ଆସେ ନୋହୁ ନିଃଶେଷ !
ଅସୀମ ଛନ୍ଦେ ବାଜୁଛି ତା' ବାଣୀ ତାନ
ଶୁଣରେ ପାହାଡ଼ ବଲ ମାଲ ଭେରି କାନ !



ଖୋଜୁଥିବ

ମୁଁ ଚାଲି ଆସିଲି ବରଜ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ ।
ଚାଲି ଆସିବାର ଜଣା ତ ନଥିଲା ମତେ ।
ତୁମେ ଖୋଜୁଥିବ ନିଜ ଚାରିଆଡ଼ି ଚାହିଁ ।
ଦେଖୁ ତ ନଥିବ ବୁଲି ବୁଲି ପଥେ ପଥେ ।

ଗୋସାଣୀ ଗାଆଁର ଦୁର୍ଗା ଶିଖରୀ ଶିଖେ
କେତେ ଖୋଜୁଥିବ ବୁଲି ରାଜପଥ ଧାରେ ।
କେତେ ବଲ ବନ ନଦୀ ପ୍ରାନ୍ତର ଦେଖି,
କହୁଥିବ—‘ଆମେ ବୁଲି ଆସୁ ଏହି ଆଡ଼େ ।’

କେଉଁ ଗଛତଳ ଶାନ୍ତ, ଶୀତଳ ଛାଏ
ଠିଆ ହୋଇଥିବ ଏକାକୀ ଉଦାସ ମନେ;
ସ୍ମୃତିଥିବ ଅବା ଅନ୍ତର ତଳେ ତଳେ—
‘ଆମେ କଥା ହେଉ ଏଥି ପର ବହୁକ୍ଷଣେ ।’

ଦୂର ନଭତଟ ଜଳଦ ପଟଳେ ଚାହିଁ,
ଲୁହ ଯାଉଥିବ ନୟନ ପ୍ରାନ୍ତ ବୋହି ।
‘ଏ କୁଟୀରେ ଆଉ ଆସିଲେ ନାହିଁତ ସିଏ ।
ସୁଖେ ଓ ଦୁଃଖେ ଆମେ ଥିଲୁ ସାଥୀ ହୋଇ ।’

କେଉଁ ଝରଣାର କଳତାନେ ତାଳି ମନ,
ଚଇତ ସଞ୍ଜେ କେଉଁ ଘାସ ପଡ଼ିଆରେ,

ବସିଥିବ ଏକା ଅନୁଭବ କରି କରି—

‘ରହିଲେ ସେ ଯାଇ କେତେ ଦୂରେ କେଉଁଆଡ଼େ ?

ନିଜନ ରାତିରେ ଘନ ଅନ୍ଧାର ତଳେ
ପରାଣ ବେଦନା ଘନାଇ ଆସିଲେ ତବ
ଲୁହ ଟପ ଟପ ତଳେ ଯାଉଥିଲେ ପଡ଼ି,
ମତେ କରୁଥିବ ବୁରୁଛରି ଅନୁଭବ ।

ହୃଦୟ ତଳର ବିରାଟ ବିପୁଳ ଆଶା
ଯାଉଥିବ ଯେବେ ଅଜ୍ଞାତେ ମରିମରି,
ପାଉଁଶ ନଥିବ କାହାକୁ କହିବ ବ୍ୟଥା
ସେତେବେଳେ ମତେ ଯାଉଥିବ ଅବା ସ୍ମର ।’

ବିପୁଳ ବିଜୟେ ଉଲ୍ଲସି ଉଠିଲେ ବୁରୁ,
ଓଠ ତଳେ ଟିକେ ଜାଗିଲେ ମୋହନ ହାସ,
ଧାଇଁ ଆସୁଥିବ କାହାକୁ କହିବ ବୋଲି;
ଫେରି ଯାଉଥିବ ମରମେ ନିବନ୍ଧ ପ୍ରାସ ।

“ଗଲେ ଯେବେ ଗଲେ ଏଇଠୁ ଥାଆନ୍ତେ ଯାଇ
ସବୁରି ଦେଖାରେ ସବୁରି ଜଣାରେ ହେଲେ;
ବିଦାୟ ବେଳର ଗୋଟିଏ ଅଶ୍ରୁ ଦେଇ
ପୂଜିଥାନ୍ତି ମୁଁ ଚାଲିଯିବା ଶେଷ ବେଳେ” ।

କହିଥାନ୍ତି ମୁଁ ଲୁହରେ ପଖାଳି ଆଖି—
“ଜୀବନରେ ମୋରେ ପାଶୋର ଦେବନି ତଳେ
ଦୁଃଖୀ ଜନ ମୁଁ ଜନମରୁ ଆକସ୍ୟାଏଁ
ତୁମର ପରଶେ ମୋତେ ଅମୃତ ମିଳେ” ।

ତୁମେ ଖାଲି ତୁମେ ମୋହର ବିହନେ ତୁମେ
ଆନ୍ଦୋଳୁଥିବ କ୍ଷୁଦ୍ର ସାଗର ପରି ।
ମନ କଥାଟିକ ମନ ତଳେ ଥିବ ରହି
ଜୀବନ ବଂଶୀ ଉଠୁତ ନଥିବ ଥରି !!

ଥିଲି ମୁଁ ତୁମର ଏତେ ପ୍ରିୟ ଆପଣାର
ମୋ ପରାଣେ ତବ ପରାଣ ଟିକକ ତାଳି

ଦେଖୁଥିଲି ତୁମେ କି ମଧୁମୋହନ ହୁଇ
କିଏ କାହିଁ ଗଲେ ଜଣେ ସେ ଜଣକୁ ପ୍ରତି

ସାରା ପୃଥିବୀର କୋଟି ହତାହର ପାଇ
ଜୀବନେ ଟିକିଏ ହସିତ ନ ଥିଲ ପାରି,
ବୁଝି ତ ନଥିଲି ଜୀବନର ମିଠାଟିକ
ଅଶ୍ରୁ ଅଭାବ ଭିତରେ ନିଜକୁ ଜାଲି ।

ନିଜରୁ ନିଜର କରି ଏ ଧରଣୀ ପରେ
କେହି ତ ତୁମକୁ ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ହେଲେ
ତୁମର ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁ ଦିଓଟି ପୋଛି
କହିନାହିଁ କଥା ମମତାର ଉଦ୍‌ବେଳେ ।

ଦୁର୍ଗମ କେଉଁ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ତଳେ
ଦୁବଦାସ ମେଲେ ଦାସପୁଲଟିଏ ପରି,
ଫୁଟି ଉଠିଥିଲ ସବୁର ଚରଣ ପାତେ
ଯାଉଥିଲ ତୁମେ ମଉନେ ବିକଳେ ମରି ।

ତୁମର ଗନ୍ଧ ତୁମର ଆଲୋକ ରେଣୁ
ଏ ମାଟି ଉପରେ ଖେଳାଇ ଦେବାର ଲାଗି
ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍ ପରି ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି
କେତେ ମଧୁ ଆଶା ମରି ମରି ଥିଲ ଜାଗି ।

କି ମଧୁ ନିମିଷେ ତୁମର ମୋହର ଦେଖା
(ତୁମେ) ଟିକିଏ ଫୁଟିଲେ ଆଶା ଉତ୍ସାହ ଧରି
କୋଟିନିଧି ମୋରେ ପାଇବାର ପରି ଲାଗେ ।
ତା' ତହୁଁ ନଥିଲି ଜାଣି କିଛି ବଡ଼ କରି ।

ଚିତ୍ତକୁଳ୍ୟାର କନକ ସିକତା ମାଡ଼ି
ଶର ବନ ବିଲେ ବୁଲି ଯାଉଥିବା ବେଳେ,
ତୁମେ କାହିଁ ପାଇଁ ବେଶୀ ବେଶୀ ମନେପଡ଼ି
ଏତେ ସଖା ସାଥୀ ଶିଷ୍ୟ ସୋଦର ମେଲେ ?

ଦେନ ସୀମାନ୍ତ ଅଭାବ ଓ ଅବହେଳା
ଏ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଯାଇଛି ଭାଙ୍ଗି;

ଟଙ୍କା ପଇସା ସମସ୍ତ ରହିବ ଯହିଁ
ସେ ଏକା ଚାଲିଛି କୋଟି ଗଉରବେ ଯାକି ।

ତୁମେ ତ ଗରିବ ଆଜନମ୍ ଆଜିଯାଏ,
ତୁମର ଭିତରେ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଜଳେ,
କିଏ ସେ ଦେଖୁଛି କିଏ ସେ ବୁଝୁଛି ଅବା ?
ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାରେ ଢିକ୍ ଢିକ୍ ହୋଇ ଥରେ !

ଟିକିଏ ସେନେହ ଟିକିଏ ମମତା ପାଇଁ
କେତେ ଚାହୁଁଥିବ ତତୁର ଗରେ ତମେ;
ଧକ୍କା ଉପରେ ଧକ୍କା ଆସିଲେ ପଡ଼ି
ବସି ରହିଥିବ ନିଆଁଶ ମଳିନ ମନେ ।

ତୁମର ଲୁହରେ ମିଶାଇ ମୋ ଲୁହଟିକ
ଆସିବାର ବେଳେ କହିଥାନ୍ତୁ ମୁଁ ପଦେ,
ବନ୍ଧୁର ଯେତେ ହେଉ ହେ ଆମର ପଥ
ଗୁଲିବାକୁ ହେବ ବାର ବିହମ ମଦେ ।

ସଂଗ୍ରାମ ଖାଲି ସଂଗ୍ରାମ କରି କରି
କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କରି ଏହି ଦେହ ମନ,
ପ୍ରାଣର ବଂଶୀ ବଜାଇବା ପାଇଁ ହେବ
ଦେଖୁ ଏ ଦୁନିଆ କରି ଯେତେ ସ୍ଥାନତମ ।

ଆମର ମଳିନ ଓଠ ତଳେ ତଳେ ସଖା
ବଳିଷ୍ଠ ହସ ଆମେଇ ତ ଫୁଟାଇବା;
ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ ଚରଦନ ପଡ଼ି ପଡ଼ି
ପଙ୍ଖ ପରାଏ ଏ ଧରଣୀ ଗୁଡ଼ିଯିବା

କେତେ ବନ ବିଲ ନଦୀ ପ୍ରାନ୍ତର ପାରେ
ରହିଲି ରହିଲି ତୁମକୁ ବରଜି ଦେଇ,
ଏଇ ହାତେ ପୋଛି ତୁମର ଆଖିର ଲୁହ
ଆସି ମୁଁ ଥାନ୍ତି ନିଠୁର ବିଦାୟ ନେଇ ।

କେତୋଟି ଦିନରେ ପ୍ରାଣର ଯେ ଘେନାଘେନି,
କେତୋଟି ଦିନରେ ଏତେ ଯେ ମମତା ମାୟା,

ବସୋର ପାରୁନି ବସୋର ପାରୁନି ମୁହିଁ,
ଲୁହ ଛଳଛଳ ହୋଇ ଆସେ ଆଖି ଆହା !

ତୁମର ଲୁହରେ ଆସୁ ମୋ ଦେହ ମନ ।
ତୁମର ବାଣୀରେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ମୋର ହୃଦ୍ ।
ମୁଁ ଯହିଁ ବୁଲିବି ତୁମେ ରହିଥିବ ରହିଁ,
ଖୋଜୁଥିବି ମତେ ପାଉ ତ ନଥିବ ଆହା !

—*—

ଜୀବନ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

—୧—

ତୁମେ ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତି ଏକଛତ୍ର ସମାଜ ଗୋଟିଏ,
ବସିଥାନ୍ତି ଗଜଦନ୍ତ ସିଂହାସନ ପରେ,
ତମେ ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତି କୋଟିପତି ବ୍ୟବସାୟୀ ଜଣେ,
ତୋଳିଥାନ୍ତି ହେମ ହର୍ମ୍ୟ,
ରହିଥାନ୍ତି ସବୁବେଳେ ସବୁକାଳେ
ଟଙ୍କା ଆଉ ପଇସାର ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ;
ତୁମେ ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତି ହାଇଦ୍ରାବାଦ ନିଜାମଙ୍କ ପରି
ଭୋଗ ଆଡ଼ମ୍ବର ଆଉ ଅହଙ୍କାର ପ୍ରିୟ,
ତୁମେ ଯଦି ହୋଇଥାନ୍ତି ଅର୍ଥଚୂଡ଼ା ଓକିଲ ମୁକ୍ତାର,
ମିଥ୍ୟା ଆଉ ଅନ୍ୟାୟ ଭିତରୁ
କରୁଥାନ୍ତି ନିୟୁତ ବାହାର କୋଟି ମିଥ୍ୟା ଖିଅ,
ତୁମର ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ହୋଇଥାନ୍ତା ବହୁଦିନୁ ବହୁକାଳୁ
ତୁମର ଯେ ନିଜ ରୂପ
ଯାଇଥାନ୍ତା ମରି;
ପୃଥିବୀର ସୀମାହୀନ ପ୍ରଲୋଭନ ଶିରେ ହର୍ଯ୍ୟାସ ବିହମେ
କରି ପଦାଘାତ

ଫୁଟିଅଛୁ ଛୁଟିଅଛୁ ତୁମେ
ଦେଶପ୍ରାଣ ଜାତିପ୍ରାଣ
କବି ଗୋଦାବରୀ !!

—୨—

ସୀମାହୀନ ଦୁଃଖ କୈନ୍ଦ୍ୟ ଅଭାବ ଓ ଅନାଟନ
ଜୀବନର ପ୍ରଥମରୁ ଜୀବନର ଶେଷ ଯାଏ
କରିବାକୁ ରୁଦ୍ଧ ତବ ଜୀବନର ପଥ
ଆସିବ ଆସିବ ବହୁବାର,
କିନ୍ତୁ ତୁମକୁ ସେ ପାରିନାହିଁ କରି ପଞ୍ଜୁ ପାଦନତ,
ତୁମକୁ ସେ ପାରିନାହିଁ ଛୁଇଁ,
ତୁମେ କିନ୍ତୁ ନିରଳସ ଅନାହତ,
ଗୁଲିଅଛୁ ବାର ଦର୍ପେ
ସୀମାହୀନ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ଧରି ।
ମନୁଷ୍ୟର ମହାଶକ୍ତି ପାଶେ ଅଛି କିବା ବାଧା ବା ବନ୍ଧନ ?
ସମସ୍ତ ରହିବ ଦୂରେ ପରାଜିତ ଶତ୍ରୁ ପରି
ହୋଇ ନିତଜାନୁ ।
ତୁମେ ତା'ର ବିରାଟ ନମୁନା,
ଦେଇଛ ଦେଇଛ ଖୋଲି ପ୍ରାଣର ଯମୁନା,
ଡେଇଁ ଭୁଲୁ ଉପତ୍ୟକା, ଅଧ୍ୟତ୍ୟକା ବିଶାଳ ଉପଲକ୍ଷଣ,
ଗୁଲିଅଛୁ ମାଡ଼ି
ଯୋଜନ ଯୋଜନ ବ୍ୟାପୀ ରୁଷ ମରୁଣିରେ
ଅମୃତର ରସଧାର ନିୟୁତ ଅଜାଡ଼ି !

—୩—

ଆମ ଗାଆଁ ଆମ ସାଇ ଆମ ପଡ଼ିଗାର—
ସୀମାହୀନ ଅଶ୍ରୁ ହାହାକାର,
ଦୁଃସହ ଦୁଃସହ ଯେ ବେଦନାର ଭାର,
ଦେଖିଯିଏ ଦେଖେ ନାହିଁ, ଚାହିଁ ଯିଏ ଚାହିଁ ନାହିଁ,
ଚାଲିଯାଏ ପଥେ ପଥେ
ସିଏ କି ପୃରୁଷ ସିଂହ ?
ତା' ଦେନିକି ପରବରୀର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଘରୁ

ହସି ହସି ନାଚି ନାଚି ଉଠୁ ଆସେ ପାଟଳ ତପନ
 ଫେଇ ଘନ କୃଷ୍ଣ ରାତି !
 ପୁରୁଷ ସିଂହ ହେ ଗୋଦାବରୀ !
 ଶିରେ ତବ ବାଜିଅଛି କଠୋର ଅଙ୍ଗୁଳ,
 ପଥେ ପଥେ ପଡ଼ିଅଛି ତବ ସହସ୍ର କୁଳିଶ,
 କାହାରେ ଖାତିର ନାହିଁ କରି,
 ଗଢ଼ିଅଛ ଏଇ ମାଟି ଏଇ ଦେଶ
 ପତିତ ଦଳିତ ନିଷ୍ପେଷିତ ବୁକୁଡ଼ଳେ
 ଜୀବନର ରସଧାରା ସୋହାଗେ ସଞ୍ଚାର !
 ତୁମେ ତୁମ ଲାଗି ନ ଥିଲ ତ ଆସି
 ଆସିଥିଲ ସହସର ଲାଗି
 ସହସ୍ରେରେ ନିଜଟିକି ତାଳି
 ହୋଇଅଛ ସହସ୍ରର ପରାଣ ସଙ୍ଗାଳି !

—୪—

ହେ, ଗୋଦାବରୀ !
 ତୁମେହିଁ ଗୋଟିକିଯାକ କବି !
 ଜୀବନରୁ ବଢ଼କରି ଯାଉଥିଲ ଦେଶଟାରୁ ତୁମେ ଅନୁଭବ;
 ଏ ଦେଶର ସୀମାସ୍ଥାନ ଅରଣ୍ୟ ଜନତା
 ଏ ଦେଶର ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର,
 ଏ ଦେଶର ନଦୀ, ହ୍ରଦ ପାଟ ସରୋବର,
 ଏ ଦେଶର ପୁରପଲ୍ଲୀ, ଏ ଦେଶର ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ,
 ଏ ଦେଶର ପୁଣ୍ୟ ସମୀରଣ,
 ଏ ଦେଶର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଏ ଦେଶର ଇତିହାସ,
 ଏ ଦେଶର କାହାଣୀ ଅଗଣ୍ୟ,
 ଏ ଦେଶର ରାଜା ମହାରାଜା, ଏ ଦେଶର ସେନା, ସେନା ପତି,
 ଏ ଦେଶର ଦାନ ଧର୍ମ, ଏ ଦେଶର ଅକ୍ଷୟ ଲାଭ,
 ଏ ଦେଶର ଦୈନନ୍ଦିନ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସହସ୍ର ଘଟଣା,
 ଏ ଦେଶର ଯେତେ ଯାହା ସାର ବା ଅସାର
 ଯେତେ କୁସଂସ୍କାର ଆବର୍ଜନା,
 ସମସ୍ତକୁ ରୂପ ଦେଇ ସମସ୍ତକୁ ପ୍ରାଣ ଦେଇ

ରଚିଗଲ ଯେ ସୃଷ୍ଟି ନୂତନ
 ତା'ର କ୍ଷୟ ନାହିଁ କଦାଚନ !
 ଏ ଭଳି ଜୀବନ୍ତ କରି, ଏ ଭଳି ଅନ୍ତର ଭରି
 ଦେଇଗଲ ଯେଉଁ ମଧୁ ତାନ
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରହିବ ଅମ୍ଳାନ ।
 ଏ ମାଟିକୁ ପ୍ରାଣଭରି ନପାଇଲେ ଭଲ
 ଫୁଟି ଫୁଟି ଆସେ କେବେ ଏଇଭଳି ପ୍ରାଣବନ୍ତ !

—୫—

ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଜୀବନ ମେଲେ ଯେ ଟିକକ ବ୍ୟବଧାନ ରେଖା
 ତୁମ ପାଖେ କାହିଁ ତାର ସ୍ଥିତି ?
 ଜୀବନ ଜୀବନ ତୁମେ କେବଳ ଜୀବନ ।
 ଅନନ୍ତର ଅସୀମର ତୁଲେ ଯାଇଅଛ —
 ରଚି ଯେଉଁ ପ୍ରାଣର ବନ୍ଧନ
 ଜୀବନ୍ତ ସେ ସୁନ୍ଦର ସେ, ଅକ୍ଷୟ ସେ ଅବ୍ୟୟ ସେ,
 କାଳଦନ୍ତ କାଟି,
 ରହିଥିବ, ଥିବାଯାଏ ଏ ଧରଣୀ ଏ .ଆକାଶ
 ଏ ମାନବ ଜାତି !
 ‘ଆଲୋଶିକା’, ‘କଳିକା’ ଓ ‘କଶଳୟ’
 ବା ‘ମୁକୁନ୍ଦ’ ଓ ‘ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ’
 ଏ ସବୁରୁ ବଳି
 ଆଉ କି ଜୀବନ୍ତ ସ୍ମୃତି
 ଗଢ଼ିବା ସମ୍ଭବ
 ତମ ପାଇଁ
 ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ ।
 ହେ, ମୋର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି !
 ବାର ପୂଜା ପ୍ରତିଭାର ପୂଜା
 କରିବାକୁ ଯେବେ ତୁମେ ଚାହଁ
 ତାର ସେ ପ୍ରାଣର ବାଣୀ
 ଥରେ ପଢ଼ିଯାଅ !
 ଦେଖିବ କଭଳି ତୁମେ

ଆକାଶ ଅବନୀ ଭରି ଉଠିବ ପ୍ରସରି
ବୃହେ ଯାହା ଦେଶପ୍ରାଣ ଜାତିପ୍ରାଣ—
ସୂରୁଷ-ସୁଂଗବ
କବି ଗୋଦାବରୀ !!

— — —

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ

ସେଇ ସମ୍ପଦ ତଳିତଳ ଆସେ
ଏଇ ମାଳକାନ୍ତ ନଭେ;
ସେଇଭଳି ଆସେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଶବ୍ଦର ସକାଳ;
ସେଇ ଭଳି ଫୁଲ ଫୁଟେ, ବାଆ ବହେ;
ସେଇଭଳି କନେବନେ ତରୁପସେ
ଖେଳିଉଠେ ଶ୍ୟାମଳ ସମ୍ପଦ;
ସେଇଭଳି ତଟିମାଟି ବହୁଯାଏ
ଅବୋଧ୍ୟ ଗୀତିକା ଗାଇ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ;
ଫେରନ୍ତି ଗୋଧନ ପଲ;
ସନ୍ଧ୍ୟାତାରା ଉଠି ଆସେ, ଦିଗନ୍ତ ପାହାଡ଼ ତୁଳେ
ପଡ଼େ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ଶସ୍ୟ ଗଛ ପବନେ ପବନେ ଆସେ—
ସୁଦୂର ସଞ୍ଚର,
ଦୂରଭ୍ରମ ପଥକର ମୋହନ ସଙ୍ଗୀତ
ଭସି ଆସେ ବହୁଦୂର
ପରାଣେ ପରାଣେ ବାଡ଼ି
ଅଶାନ୍ତର ମୋହନ ଉନ୍ନେଷ ।
କିଏ କାନ୍ଦେ, କିଏ ହସେ,
ଭବିଷ୍ୟର ସୁନେଲି କଳ୍ପନା କିଏ ଦେଖେ ବସି,
କିଏ କାହିଁ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଶ୍ଵେଦେ
ସୁଦୂରର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖେ;

ଅନନ୍ତ ଘଟଣା ସୋତ ବସ୍ତତଳେ ବହୁ
 ଚାଲିଛି ଏ ବିଶାଳ ଧରଣୀ;
 ଏ ସବୁ ଭିତରେ ମୋର କିଏ ଆଜି ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ ?
 ତାହାରେ ଖୋଜେ ମୁଁ ଆଜି—
 ହୋଇ ଆତ୍ମହରା ?
 ନ ଆସିବ, ନ ଫେରିବ ଯିଏ
 ତାହାପାଇଁ ଏତେ କିମ୍ପା
 ଆକୁଳତା ବ୍ୟାକୁଳତା,
 ତାହାପାଇଁ ଏତେ କିମ୍ପା
 ଅନେକ୍ଷଣ ମୋର

ଏଇ ପଥ ଘାଟ
 ଏଇ ବିଲ ବନ ଶିଳା ପ୍ରାନ୍ତର
 ସକଳରେ ପରୁରେ ମୁଁ
 ଥର ଥର କରି,
 ଆଉକି ଆସିବ ନାହିଁ
 ଚିରଦିନ ଚିରକାଳ ଧରି
 ସେ କି ଆଉ ଫେରିବନି ?
 ଯାହା ଯାଏ ସେ କି ଯାଏ ଅନନ୍ତ ସମୟ ପାଇଁ
 ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ମାରବେ ଉଭୟ
 ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ମିଳେ ନାହିଁ ତାର ?
 ତେବେ କିମ୍ପା ଗଭୀର ପ୍ରଶ୍ନା ମୋର ?
 ଏତେ ଭଲ ପାଇବାର
 କରିବାର ଏତେ ଆପଣାର
 ସବୁ କଣ ବ୍ୟର୍ଥତାର ଅନନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ମାରେ
 ବୁଡ଼ିଯିବା ପାଇଁ
 ଏତେ ଯେ ବନ୍ଧନ ମାୟା
 ଜୀବନର ଏତେ ଏତେ—
 ପ୍ରାଣ ଦିଆଦେଇ
 ତାର କଣ ଅର୍ଥ କିଛି ନାହିଁ ?
 ସବୁ ସତେ କ୍ଷଣିକ ଭଙ୍ଗୁର ?
 ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ ? ସବୁ ଭୁଲ ?

ସବୁ ଖାଲି ମୋହ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ?
 ସୀମାହୀନ ପ୍ରହେଳିକା ଭିତରେ କି ଖାଲି
 ଛନ୍ଦିହୋଇ ଚାଲିଅଛି ନର ?
 ନିଜରେ ବିରୁଦ୍ଧ ଏତେ ବିଜ୍ଞ ଓ ବିବେକୀ
 ଆସୁନା ବିଶ୍ୱାସ ମୋର
 ଜୀବନର ବିଶାଳ ସାଧନା—
 ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
 ଗୋଟିଏ ନିମେଷେ ଯିବ
 ସ୍ୱପ୍ନ ସମ ସୁଦୃଢ଼େ ଉଭୟ ?

ଜୀବନ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱପ୍ନ ମହା ବିଧାତାର
 ନାହିଁ ତାର ଧ୍ୱଂସ ନାହିଁ ଲୟ କାଳେ କାଳେ
 ଛନ୍ଦିତୋଳି ଏ ସୃଷ୍ଟିର ବାଣୀ ତାରେ ତାରେ
 ବାଜି ବାଜି ଉଠେ ସେହୁ ଅନନ୍ତ ସମୟ ଧରି ।
 ଆଜି ମୁଁ ଏ ମହାବିଶ୍ୱ ଭଲପାଏ ଯାରେ
 ତା'ର ଯଦି ସବୁ ଆଜି ନାହିଁ ଏଥି
 ତା'ରେ କିପରି ଭଲପାଏ ମୁହିଁ ?
 ତା' ପାଇଁ ମୋ ମମତା ବନ୍ଦନ
 ଛୁଡ଼ି ଛୁଡ଼ି ଆସେ ନାହିଁ,
 ବରଂ ବଢ଼େ ଅଧିକ ଅଧିକ ହୋଇ ।
 ଶାଶ୍ୱତ ଅନ୍ତର ତା'ର
 ଏ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତି ରେଣୁ କଣିକାରେ
 ମିଶି, ଦାଉ ଦାଉ ଦିଶେ ନି କି ମତେ ?
 ଖେଳିବ ବୁଲିବ ଯହିଁ
 ଯହିଁ ସେ ଦେଖିବ କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ମଧୁମୟ
 ତା'ଅନ୍ତର ସେଠି ଆଜି କରେନି କି ବିଚରଣ ?
 ନାହିଁ ଥିଲେ ତା ଅନ୍ତର ତହିଁ
 ମୋରେ କିମ୍ପା ସେ ଥାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
 ଏତେ ଆଜି ଲଗୁଥାନ୍ତା ଭଲ ?
 ଏଇ ଗଛ ତଳେ
 ମତେ କେତେ କହିବ ସେ କଥା ।
 ଆଜି ଯେବେ ସେଇ ଥାନେ

କରେ ମୁହିଁ ବିଚରଣ
 ମୋର ଆଜି ହୁଏନି କି ଇଚ୍ଛା
 ବୁଲୁଥାନ୍ତି ସେଥି ମୁହିଁ
 ସ୍ମର ତାର କାଳ କାଳ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
 ମୋର ଯେହ୍ନେ ହୁଏ ମନେ
 ଦେଖନ୍ତି ସେ ମତେ
 ବୁଝୁଛି ସେ ମୋ ଅନ୍ତର ଅନୁଭୂତି
 ତା' ମୋ' ଭିତରେ ଯେଉଁ—
 ଟିକକ ବନ୍ଧନ
 ସେ ଆଜି ନିବିଡ଼, ନିବିଡ଼ ଲାଗେ;
 ବୁକୁତଳେ
 ସେ ଯେ ଆଜି
 ମୁହଁମୁଁ ହୁଁ ଜାଗେ !
 ମୁ ଯାରେ ପାଇଛି ଭଲ,
 ବନ୍ଧ ଚରି ଯାରେ
 ଜୀବନ ସବୁସ୍ଥ ମୋର
 ଦେଇଛି ଅରପି,
 ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଯାରେ
 ଜୀବନର ଗଣ୍ଠିଧନ କରି
 ରଖିଛି ସାଇତି
 ଏ ସକଳ
 ଏ ମହା-ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତି ତନ୍ତ୍ରୀରେ ତନ୍ତ୍ରୀରେ
 ବାଜୁଥିବ
 ସଙ୍ଗୀତର ମୋହନ ମ ଛନ୍ଦା ପରି,
 ଲଭି ସେ ଯିବନ୍ତି କେବେ !

ତେବେ ମୁଁ କେମନ୍ତେ କହ
 ତାହା ପାଇଁ ହେବନାହିଁ ଭୁଲ ?
 ମୋ ଭୁଲବା ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ,
 ନୁହେଁ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ;
 ତାହାପାଇଁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ
 ଧରଣୀରେ ଯିବି ଯେବେ ଗଡ଼ି

ଉତ୍ତର ତାହାର ନାଆଁ,
 ତାରେ ଯେବେ ଚିରନ୍ତନ—
 ହେଉଥିବ ଭାଳି,
 ଅନ୍ତର ଯେତେ ଯେତେ
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନନ୍ତ ଘଟଣା
 ତା'ଉପରେ ଆଜୁଥିବ,
 ତାର ଯେବେ ମୂର୍ତ୍ତି ବିମୋହନ
 ଏ ସବୁରେ ପ୍ରାଣ ଅଛି, ସତ୍ୟ ଅଛି,
 ଅଛି ସାର୍ଥକତା !
 କୌଣସିଟି ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ
 ନୁହେଁ ଅସାର ପ୍ରଳାପ !

ସତ୍ୟରୁ ଜନମ ମୁହିଁ
 ସତ୍ୟରୁ ଜନମ ମୋର—
 ଅନ୍ତରର ସକଳ ମମତା,
 ମୋର ଏ ଯେ ଅନ୍ୱେଷଣ
 ତାରେ ପାଇବାକୁ
 ଏ' ଯେ ଗଭୀର ଆବେଗ,
 ଏ କି ନୁହେଁ ସତ୍ୟ ତେବେ ?
 ଯାହା ସତ୍ୟ ତାହାହିଁ ଆନନ୍ଦ
 ଯାହା ଆନନ୍ଦ—
 ତାହାହିଁ ଏ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରକାଶ !
 ତା ପାଇଁ ମୁଁ କରୁଛି—
 ଯେ ଅନ୍ୱେଷଣ
 ନୁହେଁ ଅଂଧ
 ନୁହେଁ ଭ୍ରାନ୍ତ ମୁହିଁ !

— — —

ଜୀବନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ତମେ

ତୁମେ ଏକା ଏ ମାଟିକି ବସଉଛି ପାଇଅଛ ଭଲ
 ତୁମେ ଏକା ଚଢ଼ିଅଛ ଏ ମାଟିର ଅନ୍ତର ବାହାର !
 ତୁମେ ଏକା ପାଇଅଛ ଏ ମାଟିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ
 ତୁମେ ଏକା ଏ ମାଟିର ଖୋଜଅଛ ଶାଶ୍ୱତ ବିଜୟ !
 ତୁମେ ଏକା ଏ ମାଟିକି କରିଅଛ ଅନୁଭବ
 ହୃଦ୍‌ପିଣ୍ଡର ସକଳ ସ୍ତମ୍ଭନେ
 ତୁମେ ଏକା ଏ ମାଟିର ତୁଲେ ଆପଣାକୁ ବାନ୍ଧିଅଛ
 ମୋହନ ବନ୍ଦନେ !
 ତୁମେ ଏକା ଏ ମାଟିର ବିଜୟ ଗୌରବେ
 ହସିଅଛ ପ୍ରାଣପୂର୍ବ ହାସ !
 ତୁମେ ଏକା ଏ ମାଟିର ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟେ
 ପାଇଅଛ ପରମ ଉଲ୍ଲାସ !

ଏ ମାଟିର ଦୁଃଖେ ତୁମେ କାନ୍ଦଅଛ
 ନୟନର ପ୍ରତି ଅଶ୍ରୁଧାରେ
 ବିପ୍ଳବର ନିଆଁ ଝୁଳା ଦଗ୍‌ବଦ୍‌ଗେ ଜାଳି !
 ଏ ମାଟିର ସୀମାହୀନ ବିପଦରେ
 ଏ ମାଟି କାନ୍ଦି ଯେବେ ଅସହାୟ ଶିଶୁପର
 ପାରିନ ପାରିନ ରହି ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧକରି ଭୀମେ
 ନିଜର ସମସ୍ତଟିକ ଦେଇଅଛ ଅକାତରେ
 ସଂଗ୍ରାମର ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡେ ତାଳି !!
 ତୁମେ ସେହି ସୁନ୍ଦର ଶମ୍ଭାଦ୍
 ତୁମେ ସେହି ବୀର ଅରିନ୍ଦମ
 ଜୀବନରୁ ବଳି ଆହୁରି ଜୀବନ୍ତ ତମେ
 ଏଇ ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ କେହି ତୁମ ସରସମ !

ହେ ବୀର ଶମ୍ଭାଦ୍ !
 ସତ୍ୟଲଗି ମୁକ୍ତିଲଗି ପୃଥିବୀର ଜୀବନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ତମେ !
 ତୁମେ ହେ ରହିତ ବଞ୍ଚି
 ସୂର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ବଳି ହୋଇ ଆଉ ଡେଇଁଯାଅନ

ହୃଦୟର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଯାଇତ ସଞ୍ଚର
 ଅଗ୍ନି ପରି ଦେଇଅଛୁ ବୁଣି
 ଜୀବନର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ କଣା ଦିଶି ଦିଶି ଭରି !
 ପ୍ରଳୟ ସମୁଦ୍ର ପରି ଅଥୟ ଚଞ୍ଚଳ ତୁମେ
 ରଚିବାକୁ ଧ୍ୟାନ ଯହିଁ ଅତ୍ୟାତ୍ମର ଅନାତ୍ମର ଯାଇତ ପ୍ରସରି ।
 ତୁମ ନାମ ଚକ୍ର ହାଡ଼ ଆମ୍ଭ ।
 ଏ ମାଟିର ସକଳରେ ଯାଇତ ସଞ୍ଚର
 ହେ ଜୀବନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ! ବିଦ୍ରୋହ ! ତୁମର ସେ ଶେଷ
 ତୁମକୁ କରିତ ଆଜି ଅନନ୍ତ ଅଶେଷ !
 ତୁମେ ଆଜି ନୁହଁ କେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀରର ଧନ
 ତୁମେ ଆଜି ବିରାଟ ବିଶ୍ଵର ଅସୀମ ଓ ଅପୂର୍ବ ଉନ୍ନେଷ !
 ହେ ଶକ୍ତି ! ହେ ଜୀବନ୍ତ ସନାତନ ବିପ୍ଳବ ! ବିଦ୍ରୋହ !
 ଏଇ ମହା ବସୁଧାର

ମତେ ଆଜି କର ହେ କଲ୍ୟାଣ
 ରୁଲେ କାଟି ଧରଣୀର ଘନ ଅଛକାର
 ଶେଷ ମୋର ହୋଇଯାଉ ଅଶେଷ ଭିତରେ
 ଚରଦନ ଏ କାମନା କରେ ।

— — —

ଅସମାପ୍ତ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଂଗ୍ରାମେ ଥିଲା ସୌନବ ସିଏ ଜଣେ
 ଜନମିଥିଲା ସେ କେଉଁ ପଲ୍ଲୀର ନିଃସ୍ଵ କୁଟୀର କଣେ ।
 ବଦନେ ତାହାର ସତ୍ୟର ଆଶ୍ରା ପ୍ରାଚୀ-ସିନ୍ଧୁର ପରି
 ପ୍ରତି ଧମମାଧେ ଉଷ୍ମ ଶୋଣିତ ନାରୁଥିଲା କେତେ ଭଲ;

ମୁମୂର୍ଷୁ ଏଇ ଜାତିର ବଶେ ଦେବାକୁ ସଞ୍ଜୀବନୀ
 ସବୁ ଗୌରବୁ ବଡ଼ ଗୌରବ ଦିବାନିଶି ଥିଲା ମଣି

ପାଠ ପଢୁଥିଲା ଗୁଡ଼ିଦେଲା ପାଠ, ସଂଗ୍ରାମେ ଗଲା ମିଶି
କି ମହାଆଲୋକ ନୟନେ ତାହାର ନିର୍ମିଷ୍ଟକେ ଗଲା ଦିଶି !

ଯେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଗୋଲାମ ହେବାକୁ ବକ୍ଷେ ବାସନା ଜାଗେ,
ଯେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଜାତିର ଦୁଃଖ ଦିଶେନା ନୟନ ଆଗେ,
ଯେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ କୋଟି ଦୁଃସ୍ଥର ଶିରେ କରି ପଦାଦାତ,
ବଡ଼ ହେବା ପାଇଁ ଦୁବାର ତେଜ ଆଶା ହୁଏ ସଂଜାତ,—

ସେ ପାଠ ନପଢ଼ି ମୂର୍ଖ ରହିବା ସତଗୁଣେ ନିଶି ଭଲ ?
ସେଇ ପାଠ, ପାଠ; ଯହିଁରେ ହୃଦୟ ବିକଶଇ ମଣିଷର !
ଗାନ୍ଧିର ବାଣୀ ଶୁଣି ବୁଦ୍ଧିତଳ ହେଲା କିବା ଉନ୍ନତ
ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧେ ସୂତା କାଟେ ବହି ନିଆଁ ଉଷଣତମ

- ସପ୍ତାହେ ଥରେ ଗାଆଁ ସଫା କରେ ବିରତି ତରୁଣଦଳ,
ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସକଳ ନିୟମ ମାନିଥାଏ ବରବର ।
ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଂଗ୍ରାମେ ଥିଲା ସୈନିକ ସିଏ ଜଣେ,
ଜନମି ଥିଲା ସେ କେଉଁ ପଲ୍ଲୀର ନିସ୍ଵଃ କୁଟୀର କଣେ !

କେତେ ଯେ ଦୁଃଖ ଅଗ୍ରବ କଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣିର ଜୀବନେ ତା'ର
ପଥର ଶୁଣିଲେ କାନ୍ଦୁଠିକି ବହିବ ଅଶ୍ରୁଧାର !
କେବେ ଖାଏ କେବେ ଉପାସ ଶ୍ରେଣିର କରଇ ଜାତିର ହେବା
ହିମାତଳ ସମ ଅସୀମ ପୌର୍ଣ୍ଣ ଦେଖିବ ତାହାର କେ'ବା;

ମନେପଡ଼େ ଯେବେ ସ୍ଵରଜ ଭବନ ପୁଲିସ ଜବତ କଲା
ଗୁଡ଼ିଲା ନି ସେହୁ ଜାତିୟ ପତାକା ଜାତି ଗୌରବ ଭରା ।
ଲଠି ପରେ ଲଠି ପିଠିରେ ତାହାର ନିର୍ମମେ ହେଲା ମାଡ଼,
ବନ୍ଧୁକୁ ଡହେ ପ୍ରତିଅଙ୍ଗ ତା' ବହିଲା ଶୋଣିତ ଧାର ।

ଜାତିର ପତାକା ବୁକେ ଯାକିଧର ତଳେ ଯାଇଥାଏ ପଡ଼ି
ମାଆ ମାଆ ମାଆ ତାକୁଥାଏ ଖାଲି ଆତୁରେ ଘଡ଼କି ଘଡ଼ି;
ଯୋତା ଗୋଡ଼େ ତା'ରେ ପୁଲିସ୍ କିଭଳି ଦେଉଥାଏ ଆହା ଦଳି,
ରୁହଁ କେ' ପାରିବ ରକ୍ତ ମାଉଁସ ଦହ ଏ ଧରାରେ ଧରି ?

ପ୍ରମୁତ ହେଲା ଉପରେ ଆକାଶ ନିମ୍ନେ ବୁଲିବା
ସୋରା ସୋରା ନୋଲା ପାଟି ଯାଇଅଛି ରୁହଁ ହେଉ ନାହିଁ ପରା !

ଜାଣାୟୁ ପତାକା କରେ ଧରି ଧରି ଦରମା ହୋଇ ସିଏ,
ସେ'ଦିନ ଚାଲିଲା କିଏ ଖାନାକୁ ନ ଦେଖିବ କହ କିଏ ?

‘ମାରିବି ମତେ ଦଳିବି ମତେ ନିଃଶେଷ ମତେ କର
ସହି ପାରିବିନି ଜାତିର ବୁକୁରେ ବାଜିଲେ ବଜ୍ର-ଶର’,
କହି ଚାଲିଥାଏ ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ସୈନିକ ସିଏ ଜଣେ
ଥପ ଥପ ଥପ ଶୋଣିତ ଅଙ୍ଗ ଝରୁଥାଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠଣେ ;

ସୁଦୂର ପାଟନା ଶିବର କାବୁରୁ ଯେ ଦିନ ଆସିଲା ଫେରି
ଶୀର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥା, ମୁହଁ ପଡ଼ିଅଛି ନେଳି !
ଦୁଇମାସ ଧରି ଘେରି ଘେରି ଖାଲି ରକ୍ତର ଆମାଶୟ
କଣ୍ଠା ଖାଲି ତା’ ଦେହେ ଦୋହଲୁଛି, ହେଲେ ନାହିଁ ମନେ ଭୟ,

ଦରଦ୍ର ତାର କୁଟୀରେ ଦେଖିଲା ପହଁ ତା’ ରୋଗ-ଶେଷେ
ଖାଦ୍ୟ ମିଳିନି, ଓଷଧ ମିଳିନି ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଏ ସେ’ ଯେ;
ଦୁଇଟି ଅଶ୍ରୁ ପହଁର ଗଲ ନୟନ ଯୁଗଳୁ ଝରି
‘ନୟନେ ଯାହା ମୁଁ ଦେଖିଲି ଟିକିଏ ନାମିଷକେ ଯିବ ମର’;

ଏତିକି କହି ତା ଦୁବଳ ଦେହେ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲା ବାରେ
ସେତିକିରେ ତା’ର ଅନ୍ତମ ବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା ପରମ୍ପାରେ !
ବାର ସୈନିକ ବାର ପରି ତାରେ ଚାହିଁଲା ଟିକିଏ ଥରେ
ଗରଜି କହିଲା ପହଁ ମୃତ୍ୟୁ-ଶେଷେ କି ଦମ୍ଭଭରେ;

“ଘନ ଦୁଃଖୀର ଯାତନା ବୁଝେନା ଯେ ଡେଇଁର ସରକାର
ସରକାର ନୁହେଁ ସେକି ଜୀବନ୍ତ ଔଷଧ ଅନ୍ୟାୟର ?
ଜାଉ, କାଞ୍ଜି ବା ଖୁଦୁପିତା ଖାଇ ଜୀବନ୍ତମୃତ ଯେ ଜାତି
ମଣିଷ ବସ ବହି ତରଳୁନି କି ଭଳି ଶାସକ ଗୁଡ଼ି ?

କୋଟି ପରଜାର ଲୁହ ନିଃଶ୍ଵାସ ଉଷ୍ମ ଶୋଣିତ ଧାର
ସମ୍ଭାଳି ନେବ କେଉଁ ସରକାର ଦେନି କେଉଁ ନିତିଆର ?
ସମୟ ଆସିବ ସମୟ ଆସିବ ହେବ ପୁର ଅବସାନ
ବେଶିବନ ନାହିଁ ରହେ ଅନ୍ୟାୟ ମାଡ଼ି ତାର ଆସ୍ଥାନ ।”

ଦେନର ଆସିଲା ବିପ୍ଳବ ଯେବେ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ ଲାଗି
ବାର ବିହମେ ବାର ସୈନିକ ଉଠିଲା ଦମ୍ଭେ ଯାଗି,

ହଜାର ହଜାର ଜନତା ଆଗରେ ଦେଖାଇ ସିନ୍ଦୂଠାଣି
ଆଗେୟ ଗିରି ଅଗ୍ନି ପରାଏ ବର୍ଷିଲୁ ବାରବାଣୀ

‘ହିମାଦ୍ର ଠାରୁ ଚୁମାରକା ଯାଏ ସମଗ୍ର ଭାରତର
ଯେତେ ଯହିଁ ଅଛ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ଭାରତୀୟ ଗଣାଣିତର
ବ୍ରହ୍ମାଣ ଶାସନ ପାଦତଳେ ଦଳ କରନ୍ତେ ଅଗ୍ରଗତି
ନୂତନ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଗୁଲ ଅବଚଳ ମତି

ତୋପ ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳି ଗୋଳା ବୋମା ସ୍ତବ୍ଧେ ରହିବ ଗୁହଁ
ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଜାତି ଯେତେବେଳେ ଚେଇଁବ ତା’ ଦାବୀ ପାଇଁ,
କର୍ମିତ ହେବ ନିଶିଳ ମେଦନୀ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେବ ନଭ
ଫେରି ନ ପାଇବା ଯାଏ ଜାତି ତା’ର ଜୀବନର ଗଉରବ;

ଆମେ ନୂତନ ଦାସ—ମଡ଼ା ମୁର୍ଦ୍ଦାର, ବଞ୍ଚିଛୁ ଆମ ତଳେ
ଏ ମହାଜାତିର ବିଗଟ ଜୀବନ କୋଟି ସଂପଦ ଭରେ,
ତାହାରି ବିରାଟ ବିକଳ ପାଇଁ କି ସକଳ ଭ୍ରାନ୍ତି ଗୁଡ଼ି
ଯୁଦ୍ଧିବାକୁ ହେବ, ହିମାଦ୍ର ସମ ବନ୍ଧନ ଆସୁ ମାଡ଼ି ।’

ସେ ଦିନ ପୁଲିସ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବାନ୍ଧି ନେଲା ଯେ ବନ୍ଦୀଶାଳେ
ସେଇ ବୀର ହିୟା ଭିତରୁ ଅଗ୍ନି ଉଠିଲା ଅସମ୍ଭାଳେ;
‘ବାନ୍ଧିହେ ମତେ ଟିକି ଟିକି କରି କାଟିଦିଅ ମତେ ଭାଇ
ମୋ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଜୀବନ ଜଳୁଛି ନିଶ୍ଚୟ ପାଇବ ନାହିଁ !’

ଜାତି ସୈନିକ ଜାତି ପାଇଁ ତାର ଜୀବନ ସାରାଟି ଲଢ଼ି
ନିଃସ୍ୱ ତାହାର ଭଙ୍ଗା ଗୁଳିରେ ମୃତ୍ୟୁ-ଶଯ୍ୟାରେ ପଡ଼ି;
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଗୁହଁଛି, ଖର ନିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିଅଛି ଘନ ଘନ
ପାଶେନାହିଁ ତାର ଜୀବନର ପ୍ରିୟା—କେହି ଆପଣାର ଜନ ।

କେତେ ଲୁଠି ମାଡ଼ ବନ୍ଧୁକ ଡହ କେତେ କାରାବାସ ସହ
ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ି ଅଛି ଏଇ ଦୂର ପଲ୍ଲୀରେ ରହି,
କେହି ଜାଣିନାହିଁ ଦୂର ପଲ୍ଲୀରେ ମାରବ ବୁଜିଛି ଆଖି
ଶେଷ ବେଳେ କିବା ଗଣ୍ଡର ବାସନା ବାଧେ ତା ଅଛି ଜାଗି !

ଜନନୀ ମରିଛି, ଫତ୍ତୀ ମରିଛି, ଅଭାବ ଦେଖିଛି ତାରେ,
ରୋଗର ଦାଉରେ ବଞ୍ଚିବା ଅଶା ରଖିନାହିଁ ହେଲେ ଗାରେ;

ସମସ୍ତ ଦେଇ, ଶୁଣିବି ସେ ତାର ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନ ଶେଷେ
ଦେଖନ୍ତା ଟିକେ ତା' ପ୍ରିୟ ମାଟିରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଶୁଭ୍ର ବେଶେ;

ଦେଖନ୍ତା ତାର ସବୁ ବଞ୍ଚିତ କିଛି ଯାଇନାହିଁ ମରି
ଲକ୍ଷ ଜୀବନ କଅଁଳ ଉଠୁଛି କିବା ବସନ୍ତ କଳି !
ପାହାଡ଼ ହସୁଛି ଆକାଶ ହସୁଛି, ହସୁଛି ପଲ୍ଲୀଶତ
ହସୁଛି ତାହାର ଅନ୍ତର ଭରି ସବୁ ବେଦନାର କ୍ଷତ !!

ମୃତ୍ୟୁ ହସୁଛି ଅମୃତ ହାସ କୋଳକୁ ନେଉଛି ଟାଣି
ମୃତ୍ୟୁ ଭିତରେ ଶୁଣୁଛି ତା' ଜାତି ଅମୃତଭରା ବାଣୀ;
ଅସୀମ ଶୂନ୍ୟ ନିଭି ଧେ ଯାଉଛି ରକ୍ତ-ବର୍ଜିତ ପରି,
ଜାତିର ଉଜ୍ଜଳ ସପନ ଦେଖୁଛି ସୀମାହୀନ ଯୁଗ ଧରି;

— — —

ଗୋଟିଏ ପଢ଼ାସ ସନ୍ଧ୍ୟା

ଆମ ଗାଁ ଦିନା ସୁଇଁ ଲଇଁ ଲଇଁ କାଟୁଅଛି ଧାନ,
ବେଳେ ବେଳେ ହିଡ଼ମୁଣ୍ଡେ ବସୁଅଛି କ୍ଳାନ୍ତ ଯେବେ ଆସେ,
ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିଛି ଟେକା ହାତେ ତାର ଧରିଅଛି ଦାଆ
ବଦନେ ଆନନ୍ଦରେଖା ବେଳେ ବେଳେ ଉଠୁଅଛି ପୁଟି;
ବୁଢ଼ୁର ଗୋଣିତ ଦେଇ କରିଛି ଯେ ଏ ଫସଲ ଗୋଟି
କେମନ୍ତେ ନାଟକ ନାହିଁ ମନ ତା'ର ମୋହନ ଉଲ୍ଲାସେ ?
ଭାରିଜାଟି ତାର ଭାତ ଧରି ଆସେ ତାହା ପାଇଁ
ଖଣ୍ଡାହଣା ଗିରି ଚାଲେ ବୁଡ଼ିଯାଏ ଦିନାନ୍ତ ତପନ
ରୁଆଡ଼େ ଖେଳିଯାଏ ଡାଆଣିଆ ଖର,
ସୁନାର ରାଜକ କିଏ ଗଢ଼ି ଦେଲା ପରି
ଦିଶେ ଏଇ ବିଲ ବନ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର !!
ଗାଇଜଗା ପିଲମାନେ ନେଉଛନ୍ତି ଗୋଠ ଗାଆଁକୁ ଫେରାଇ
କଅଁଳା ବାହୁରୁଟିଏ

ବଣ ବୁଦା ଲଟା ତଳେ କାହିଁ
 ଅସଜରେ ଚନ୍ଦ୍ରଅଛୁ ପାଉ ନାହିଁ
 ଆସିବାକୁ ବାଟ,
 ଦି'ଜଣ ଗଉଡ଼ ପିଲା
 ଲଟା ଭାଙ୍ଗି ବାଟ କରି କରି
 ହାତେ ଧରି ଆଶୁଛନ୍ତି
 କଅଁଳା ବାଛୁରୀ ;
 ବାହାରକୁ ଆସି ସେହୁ
 ଫକ୍ ଫକ୍ ଡେଇଁ
 ଯାଏ ତାର ମା ସଙ୍ଗେ
 ମେଁ ମେଁ କରି,
 ମୁକୁଳା ଜୀବନ ଯହିଁ
 ତହିଁ ସିନା ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟର
 ଅନନ୍ତ ସଂପଦ !!

ମୁଣ୍ଡେ ବହି କାଠଗୋସ୍ଥ ଦୁଇଟି ମାଇପି
 ଯାଉଛନ୍ତି ଗୃହେ ଫେରି, ଝାଲ ଗମଗମ
 ସବିଂଗୁ ଯାଉଛି ଝରି । କେଉଁ ଗଛ ମୂଳେ
 କାଠ ଗୋସ୍ଥ ଥୋଇଦେଇ ନିଅନ୍ତି ବିଶ୍ରାମ ।
 ସକାଳୁ ସେ ଖୁଦ ଯାଉ ଖାଉଥିଲେ କଣ
 ଏବେ ଜଳୁଥିବ ମେଟ । ଘରେ ଗଲେ ଯାଇ
 ରନ୍ଧିବାଡ଼ି ଖାଇବେ ସେ । ଗାଆଁ ମୁହଁ ହେଉ
 ଟିକିଏ ସାନ୍ତୁନା ଆସେ । ହାଡ଼ଭଂଗା କାମ କରି କରି
 ଦିନମାନ ବିତିଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ପରି —
 ମଣିଷର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ଏ ଧରଣୀ ତଳେ ।
 ଗୃହୀରେ ଜଗତ ଗୃହୀ
 ଏ ଶ୍ରମିକ ଜୀବନର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଏମି ତଳେ ତଳେ—
 ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଯେହ୍ନେ ରହିଛି ସଞ୍ଚିତ !
 ହେ ଜଗତ ! ଏମାନଙ୍କୁ ଦିଅ ତୁହି ବିପୁଳ ସମ୍ମାନ
 ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିନା ପୃଥିବୀରେ ସୁନାର ଫସଲ
 ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିନା ପୃଥିବୀର କଣ୍ଠେ ଜାଗେ ଗାନ !

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ମାଡ଼ି ଆସେ ଚରଳ ତମ୍ବିର,
 ଦ୍ଵିତୀୟାର ଶୀତ ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା
 ଉଜଳୁ ଉଜଳତର ଦିଶି ଦିଶି ଆସେ ।
 ଦୂରେ କେଉଁ ଧାନ କିଆରରେ
 କୃଷକ ବାଳକ ଜଣେ ଗାଉଅଛି ଗୀତ,
 ବସି ତାର ଶୁଦ୍ଧ ତଳେ ।
 ଠାଏଁ ଠାଏଁ ନିଆଁ ଜାଳି
 ଚାରି ପାଞ୍ଚଜଣ ବସି ହେଉଛନ୍ତି କଥା;
 ଜୀବନର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭଲ ମନ୍ଦ ଆଦି;
 ଧାନମଗ୍ନ ରୁଷିପରି ପାହାଡ଼ଟି ହୋଇଅଛି ଠିଆ ।
 ଏସବୁ ଭିତରେ ବୁଲି ଏବେ ମୁହିଁ ଫେରୁଛି କୁଟୀରେ ।

ଇଚ୍ଛାହୁଏ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
 ଏ ରାଇଜେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି
 ଦେଖୁଥାନ୍ତି ଜୀବନର ଅଦମ୍ଭିକା ଆଡ଼ମ୍ବର
 ନାହିଁ ଏଥୁ—
 ନାହିଁ ଏଥୁ ହେବାପାଇଁ ବଡ଼
 ସତ୍ତ୍ଵକୁ ସଂସାରେ ମଣି ମାତ ସୁଦୃଢ଼ !
 କର୍ମ ଆଉ ଆନନ୍ଦର ଏ' ସେ ଲାଳାଭୁଇଁ
 ଏହାରି ଭିତରେ ମୋର ଜୀବନର
 ପ୍ରତିଦଣ୍ଡ, ଲିଭା ହେଲେ ଯାଉଥାନ୍ତା ବନ୍ଧୁ !!
 କୃଷକ ବାଳକପରି ଦିନ ଶେଷେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ
 ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ମୋର ବିତିଲା ତ ନାହିଁ !!

— — —

ଛାୟାର ପ୍ରେମ

ତୁମେ ତ କହିଥିଲ ସେନେହ ଦେଇ ମତେ ସୋହାଗେ କରିବାକୁ ବରଣ
 ତୁମେ ତ କହିଥିଲ ତୁମକୁ ନ ପାଇଲେ ଜୀବନେ ବରିନେବି ମରଣ
 ତୁମେ ତ କହିଥିଲ ତୁମକୁ ଦୂରେ ରଖି
 ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ମୁଁ ବଞ୍ଚିପାରିବି କ ?

ତୁମର ବନ୍ଧୁ ମୋର ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନରେ କି ଅବା ଅଛି ଆଉ କାରଣ ?
ତୁମେ ତ କହିଥିଲ ସେନେହ ଦେଇ ମତେ ସୋହାଗେ କରିବାକୁ ବରଣ ।

ତୁମେ ତ ଦେଇଥିଲ ପ୍ରାଣର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଓଠରେ ହସଟିଏ ଖେଳାଇ
ତୁମେ ତ କହିଥିଲ ଯିବନି କେବେ ଭୁଲି ଖଞ୍ଜିରାଟ ଆଖି ବୁଲାଇ;

ସବୁ କି ଚାଲିଗଲା ଦୂରରୁ ବହୁଦୂରେ ?

ରହିଲ ତୁମେ ଯାତେ ଅଜଣା କେଉଁ ପୁରେ ?

ତୁମର ପାଇଁ କିଆଁ ବସିତ ମୋ କୁଟୀରେ ନିୟତ ମଥାଟି ମୋ ଘୁରାଇ ?
ତୁମେ ତ ଦେଇଥିଲ ପ୍ରାଣର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଓଠରେ ହସଟିଏ ଖେଳାଇ;

ପାଶୋରଦେଇ ମତେ ଚାଲିଲ କେଉଁ ପଥେ ଅଥବା ରହିତ ମୋ ପାଇଁକି ?
ମୋହର ପାଇଁ ତୁମ ନୟନୁ ଝର ଝର ଲେତକ ନିତି ଝରୁଥାଇ କି ?

କିଏ ସେ ଦେଲ ବାଧା ତୁମର ପଥେ ପଥେ

ଏତାଇ ପାରୁନାହିଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ସତେ ?

ଧରଣୀ ପଥ ପରେ ଏଡ଼େକ ସହଜରେ କିଏସେ ପାରେ ଚାଲି ଯାଇକି ?
ପାଶୋରଦେଇ ମତେ ଚାଲିଲ କେଉଁ ପଥେ ଅଥବା ରହିତ ମୋ ପାଇଁକି ?

ତୁମର ଓଠର ସେ ମୋହନ ବାଣୀଟିକି ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ନାହିଁ ପାରିବ
ମୁଁ ଜାଣେ ତୁମେ ଯାହା ଦେଇଛ ଥରେ କହି ତାହାହିଁ କରିବ ତ କରିବ
ମୁଁ ଜାଣେ ତୁମେ କେବେ ହେବନି ବିଚଳିତ

ବିରାଟ ଉପାଦାନେ ତୁମେ ଯେ ବିରଚିତ,

ମୋ ପାଇଁ ତୁମେ ପୁଟିରହିଛ ସେ କେଉଁଠି; ଗନ୍ଧକେବେ ଆସି ତାଲିବ ?
ତୁମର ଓଠର ସେ ମୋହନ ବାଣୀଟିକି ମିଥ୍ୟା ହୋଇନାହିଁ ପାରିବ;

ଜାଣିତ ଜାଣିତ ମୁଁ କରିତ ଅନୁଭବ ତୁମର ଅନ୍ତର ଗୋଟିକ
କିଭଳି ସୁନ୍ଦର କିଭଳି ନିର୍ମଳ କି ଅବା ସ୍ୱରରେ ଫୁଟିକ !

ତହିଁରେ ଆବଳତା ନାହିଁ ତ ହେଲେ ଧାନେ

କି ଭଳି ଚଣ୍ଡାସ ଯିବନି ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ?

ତୁମର ଅନ୍ତର ମୋହର ଅନ୍ତରେ ଯୁକ୍ତ ହେବ, ହନେ ସଠିକ;
ଜାଣିତ ଜାଣିତ ମୁଁ କରିତ ଅନୁଭବ ତୁମର ଅନ୍ତର ଗୋଟିକ;

ଯେ ଦିନ ସଂଗ୍ରାମେ ହୋଇ ମୁଁ ନତଜାନୁ ମାରବେ ଏକା ପଡ଼ି ରହିଲା
ପାରିବନାହିଁ ଉଠି, ଜୀବନ ଶେଷ ଏଠି, ବିକଳ ନିଶ୍ୱାସେ କହିଲି;

ତୁମେ ଗୋ ଯାହାପିମା ତୁମେ ଗୋ ବାରବାଳା

ଅଗ୍ନି ଜାଳ ଦେଲ ଫିଙ୍ଗି ମୋର ଭାବ

ତାହାର ତେଜେ ତେଜେ ଉଠି ମୁଁ ଠିଆହେଲି ସେ କଥା ମନେପଡ଼େ-
ଛଇଲି ।

ଯେ ଦିନ ସଂଗ୍ରାମେ ହୋଇ ମୁଁ ନତଜାନୁମାରବେ ଏକାପଡ଼ି ରହିଲି ।

ମୁଁ ଯେବେ ଠିଆହୋଇ ପାରନ୍ତି ଧରଣୀରେ କାହାରେ ନାହିଁକରି ପରୁଆ
ମୁଁ ଯେବେ ପାରିଅଛି ଫଟାଇ ଜୀବନରେ ମଲ୍ଲୀ ମାଧବୀ ବା ମରୁଆ,

ତୁମରି ହାତର ସେ ଟିକକ ତୁଳୀ ଲାଗି
ମୋହରି ଭିତରେ ଯେ ଜୀବନ ଅଛି ଜାଗି;

ମାନବନାହିଁ ଯେବେ ଜନମଯାଜେ ହେବ ତୁମର ପାଖେ ନାହିଁ ଧାରୁଆ !
ମୁଁ ଯେବେ ଠିଆହୋଇ ପାରନ୍ତି ଧରଣୀରେ କାହାରେ ନାହିଁକରି ପରୁଆ;

ସେ ଦିନୁ କେତେ ଦିନ ହେଲଣି ଏବେ ଆସି ଜୀବନେ କେତେ ବାଧା
ପାଇଛି,

ସବୁକୁ ଆଡ଼େଇ ମୁଁ ଅସୀମ ଦର୍ପରେ ମୋହର ପଥେ ପଥେ ଯାଇଛି;
ଆସିନି ହଟି ଆଉ ଚାଲିଛି ଆଗେ ଆଗେ

ଯେ ଘାପ ଜାଳିଦେଇ ପୁଣ୍ୟ ଅନୁରାଗେ,

ଲଭିନି ଲଭିନି ସେ ମୋ ପଥ ଉଜଳାଇ ମୋହର ପାଖେ ପାଖେ ରହିଛି
ସେ ଦିନୁ କେତେ ଦିନ ହେଲଣି ଏବେ ଆସି ଜୀବନେ କେତେ ବାଧା
ପାଇଛି

ତୁମେ ତ କହିଥିଲ କାହିଁକି ଆସୁନାହିଁ ? ତୁମରେ ରହିଛି ମୁଁ ରହିଛି ତ,
ତୁମେ ଗୋ ଆସିଗଲେ ଚାଲିବ ଜଳଧରେ ଆମର ଯୁଗଳ ଏ ବୋଇତ;

ସେନେହ ଦବନବା ହୃଦୟେ ହୃଦ ତାଳି,

ଜଣକୁ ଜଣେ ନାହିଁ ପାରିବା ହେଲେ ଗୁଡ଼ି,

ଏ ଟିକକରେ କିବା ପ୍ରାଣର ମଧୁଶିଖା ଫୁଟଇ ନୁହେଁ କେବେ କହି ତ
ତୁମେ ତ କହିଥିଲ କାହିଁକି ଆସୁନାହିଁ ତୁମରେ ରହିଛି ମୁଁ ରହିଛି ତ;

ଜୀବନେ ସାଥୀକରି କାହାରେ ନେଇନାହିଁ, କାହାରେ ନେଇନାହିଁ ପାରିବ
ତୁମକୁ ରହି ରହି ଜୀବନ ଚାଲିଯାଉ ଦୁଃଖ ତଳେ ନାହିଁ କରିବ !

ସଂପ୍ରୀ ମୋହଠାରେ ହୃଦୟ ଦେହମନ

ମୋ ପାଇଁ ସପନ ଯେ ଦେଖୁଛି ଅନୁକ୍ଷଣ,

ତାହାକୁ ନିୟୁତେ ତଥାଗି କିବା ଶିଖି ଅଧିକ ଏ ଧରଣେ ଭରିବ ?

ଜୀବନେ ସାଥୀକରି କାହାରେ ନେଇନାହିଁ, କାହାରେ ନେଇନାହିଁ ପାରିବ;

କେତେ ଯେ ବର-ବଧୂ ନାହାନ୍ତି ଧରଣୀରେ ଅଧିକ କିଏ ମତେ ଦିଶୁନି;
କାହାର ବୁକୁଚଳ ମୋ ପାଇଁ ଉତ୍ତଥଳ ହୋଇବ ମନେ ଲବେ ଆସୁନି;

ମୋ ପ୍ରାଣ-ତନ୍ତ୍ରୀରେ କାହାର ଅଙ୍ଗୁଳି —

ପରଶେ ସଙ୍ଗୀତ ଉଠିବ ଉଚ୍ଛୁଳି;

ତୁମରବନୁ କିଏ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି କେତେ ମୁଁ କାରେ କହି ବସୁନି
କେତେ ଯେ ବର-ବଧୂ ନାହାନ୍ତି ଧରଣୀରେ ଅଧିକ କିଏ ମତେ ଦିଶୁନି;

କୁସୁମ ଫୁଟାଇ କେ' ମୋହର ପଥେ ପଥେ ମୋହର ତୁଲେ ନିତି ଚାଲିବ
ନିଜର କରି କିଏ ମୋହନ ଗଉରବ ନିଃସ୍ୱ ଏ ଜୀବନେ ଭରିବ;

ଜୀବନେ ଲାଗିଥିଲେ ବ୍ୟଥା ଓ ଅପମାନ

କିଏସେ ପୋଛିଦେବ ପକାଇ କୋଟି ରାଶି ?

କା'ଓଠ ପଦେ କଥା ଏ ମରୁସଲକତେ ସବୁଜ ସୁନ୍ଦର କରିବ;

କୁସୁମ ଫୁଟାଇ କେ' ମୋହର ପଥେ ପଥେ ମୋହର ତୁଲେ ନିତି ଚାଲିବ ?

ତୁମକୁ ଡାକିବନି ? ତୁମକୁ ଖୋଜିବନି ତୁମକୁ ରହିବନି ତକାଇ ?

ମୋହର ହୋଇ ଅଛି କି ମଧୁ ସଂପଦ ତୁମକୁ ତଳେ ଦେଲେ ପକାଇ;

ଅମୀର ହୋଇ ମୁହଁ ଧରାରେ କାଟେ କାଳ,

ପଙ୍କଜ ପରି ବୁଲେ ପଛେ ଗୋ ଚାରିଆଡ଼;

ମୁଁ ଚରହତସ୍ରା ନିଶିଳ ଧରଣୀରେ ନାହିଁ ପାଇଲେ ତୁମ ଦେଖାହିଁ;

ତୁମକୁ ଡାକିବନି ତୁମକୁ ଖୋଜିବନି ତୁମକୁ ରହିବନି ତକାଇ ?

ବହୁତ ଦିନ ପରେ ଦିନେକ ସଂଧ୍ୟାରେ ଚାହିଁଛି ଅଙ୍ଗନେ ମୋହର

ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାରେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ନାହିଁ ଦିଶୁଛି ହେଲେ ପରା କାହାର;

କୃଷ୍ଣ ବାରିଦରେ ଛନ୍ଦ ଯେ ଆକାଶ

ପିଟୁଛି ଚାରିଆଡ଼ୁ ପ୍ରଳୟ ଯେ'ବତାଣ;

ବସିଛି ଏକା ଏକା ଅଶ୍ରୁ ପବନରେ ଯାଉଛି ଦହଟି ମୋ ଶିହର,

ବହୁତ ଦିନପରେ ଦିନେକ ସଂଧ୍ୟାରେ ଚାହିଁଛି ଅଙ୍ଗନେ ମୋହର ।

କିଏ ସେ ଗୁପ୍ତାପରି ପଛୁ ମୋ ବୁଲିପଡ଼ି, କରୁଣ କଣ୍ଠରେ କହିଲ,

ଯାହା ମୁଁ କହିଥିଲି ଶେଷକୁ ସେୟା ଏକା ଏମୋର ଜୀବନରେ ହୋଇଲ;

ବଞ୍ଚି ପାରିବନି ତୁମକୁ ନ ପାଇଲେ

ବଞ୍ଚି ରହିନି ମୁଁ ଏ ମହା ଧରଣୀରେ;

ଏତିକି କହିବି ସେ, ତାହାର ଆଖିତଳୁ ଦି'ଟୋପା ଲୁହ ଅବା ବୋହିଲୁ;
କିଏସେ ଗୁପ୍ତାଘର ପଛୁ ମୋ ବୁଲିପଡ଼ି, କରୁଣ କଣ୍ଠରେ କହିଲୁ—

ଦେଖିଲି ସେ' ଯେ ମୋର ପରଶ ଇପ୍ସିତା ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା ଠିଆ ହୋଇଛି,
ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଶିଖା ତା'ର ସକଳ ଦେହମନୁ ବକଳେ ଝାଉଳି ତ ଯାଇଛି,
ଝରୁଛି ଅପ ଅପ ଲେଟନୁ ଲୁହ ଧାର,
ବୋହିଛି ବୁକୁ ତଳେ ଗର୍ଭର ବ୍ୟଥା ଭାର,
ହୃଦୟ ମନ୍ଦିରେ ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ଦେଇ କିବା ନିଜର କରି ମୋରେ ଥୋଇଛି,
ଦେଖିଲି ସେ ଯେ ମୋର ପରଶ ଇପ୍ସିତା ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା ଠିଆହୋଇଛି;

ହେ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ମୋ ପାଇଁ କିଆଁ ତୁମ ଜୀବନ ସାରା ପୋଡ଼ିଜଳିବ
ମତେ ତ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କିଛି ତ ଲଭି ନାହିଁ ମୋ ପାଇଁ କିଆଁ ତୁମେ ସଢ଼ିବ ?
ଆନେକ ସଙ୍ଗେ ମା ଜୀବନେ ନିଅ ବରି
ପରଶେ ପାଦରେ ଯେ ମଧୁ ଦେବ ଭରି,
ସେତିକି ଭାଗ୍ୟ ମୋ ଯେବେ ଏ ହତଭାଗୀ ଟିକିଏ ମନେ କେବେ ପଡ଼ିବ ।
ହେ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ମୋ ପାଇଁ କିଆଁ ତୁମ ଜୀବନସାରା ପୋଡ଼ି ଜଳିବ;

ବିଜୟୀ ହୁଅତୁମେ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ ନ ପଡ଼ୁ ବନ୍ଧନ ତୁମର,
ମୁଁ କାହିଁ ହଜିଯାଏ ଅସୀମ ଶୂନ୍ୟରେ ତୁମର ସୁଖଶିଖା ସୁମର,
ମୋ ପାଇଁ ହୁଅନାହିଁ ବ୍ୟସ୍ତ କେବେ ବାରେ,
ସେ କେଉଁ ଜନମରେ ମିଳନ ହୋଇପାରେ;
ଲେଉଟକ ଆସେ ବହି ପାରୁନି ଆଉ କହି ବୁକୁରେ ଯାହା ଉଠେ ଗୁମର;
ବିଜୟୀ ହୁଅ ତମେ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ ନ ପଡ଼ୁ ବନ୍ଧନ ତୁମର;

କହିଲି ମୋହ ପାଇଁ ଜୀବନ ଗୋଟି ଦେଇ ମତେ ବି ଲବେ ଗୁଡ଼ିପାରିନି,
ସକଳ ସୁଖ ପାଇ ଥାନୁ ରାଣୀ ହୋଇ, ମୋ ଘେନି କାହାକୁ ତ ବଢ଼ିନି !
କେସନେ ଧରଣୀରେ ମୁଁ କାରେ ନେବି ବଢ଼ି,
ମୋର କେ' ଆପଣାର ତୁମଠୁ ଅଛି ବଳ ?
ଜୀବନେ ହସି ହସି ମୋହର ପାଇଁ ତୁମେ କି ମହାତ୍ୟାଗ ସତେ କରିନି ?
କହିଲି ମୋହ ପାଇଁ ଜୀବନ ଗୋଟି ଦେଇ ମତେ ବି ଲବେ ଗୁଡ଼ିପାରିନି;

ମତେଗୋ ନିଅ ସହ ଯେଉଁଠି ଅଛି ରହି ନିୟତ ଏଇ ଗୁଲ ରୂପରେ !
କି ସୁଖଶିଖା ମୋର ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଅଛି ଏ ଧରଣୀ କୂପରେ !

ତୁମେ ମୁଁ ଦୁଇଜଣ ଜଣକୁ ଜଣେ ଚାହିଁ
 ତରଣୀ ଆମର ଗୋ ସୋହାଗେ ନେବା ବାହି,
 ବୁଲିବା ବିଲବନ-ପାହାଡ଼-ପରବତ ତଟିନୀ ସଜ୍ଜିତ ସୁପରେ
 ମତେ ଗୋ ନିଆ ସହ ଯେଉଁଠି ଅଛ ରହ ନିୟତ ଏଇ ଗୁଲରୂପରେ

ରହିବି ନାହିଁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣ ପାଇଁ ତକ୍ତ ଏ ଧରଣୀ ବୁକୁରେ
 ମତେ ଗୋ ନେଇଯାଅ ଗୁଡ଼ି ମୁଁ ଏଇ ଦେହ ମିଶେଗୋ ତମ ମନମୁକୁରେ;
 ମୋ ପାଇଁ ଧରରେ ଯେ ଜୀବନ ଦେଇପାରେ,
 ମାରବେ ବୁଡ଼ିଯାଇ ତପ୍ତ ଲୁହ ଧାରେ,
 ତାହାର ଲୁହେଲୁହେ ସୋହାଗେ ମିଶିଯାଏ ତାହାର ଭିତରେ ମୁଁ ମୁକୁଳେ
 ରହିବି ନାହିଁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣ ପାଇଁ ତକ୍ତ ଏ ଧରଣୀ ବୁକୁରେ

ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା ମୋର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା ପରି ଆହୁରି ଉଠିଲୁ ଯେ ଝଟକ
 ମୋ'ପରେ ଏତେ ଲୋଭ ମୋର ଏ ଗଉରବ, ନଥିଲି ଜାଣି ଏହାସତ କ ?
 ଗୁଡ଼ିନି ଏ ଧରଣୀ ତୁମକୁ ମୋହ ରାଗେ
 ତୁମର ପାଶେ ପାଶେ ମୁଁ ଥିବି ଅନୁଷଣେ
 ଖୋଜିଲେ ତୁମେ ମତେ ଡାକିଲେ ତୁମେ ମତେ ଆସିବି କାହିଁ ନାହିଁ
 ଅଟକ ।

ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରଭା ପରି ଆହୁରି ଉଠିଲୁ ଯେ ଝଟକ !

ସେବନୁ ତାରେ ମୁଁ ନିୟତ ଅଛି ଚାହିଁ ସେ ମୋରେ ରହିଅଛି ଚାହିଁ ତ;
 ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖରେ ବିପଦ ଆପଦରେ ମୋ ପାଇଁ ମେଲିବି ତା' ବୋଇତ,
 ମୋହର ପାଶେ ପାଶେ ଟିକକ ଗୁଲ ତା'ର
 ମତେ କି ଅମୃତ ଦେଉଛି ଅନିବାର !

ଦିନେ ମୁଁ ତା ଗୁଲରେ ମିଶିବି ଗୁଲ ହୋଇ ଏ ମଧୁଅଶା ଅଛି ରହିବି
 ସେବନୁ ତାରେ ମୁଁ ନିୟତ ଅଛି ଚାହିଁ ସେ ମୋରେ ରହିଅଛି ଚାହିଁ ତ ।

ଆଦାତ

—୧—

ହସିଖେଳ ପାରୁନାହିଁ ଚାଲି ଏଇ ଅସୁନେ
ବନ୍ଦୀ ପରାଏ ବସି ରହିଅଛୁ କୁଟୀରେ
କିଛି ସୁଖ ଲଗୁନାହିଁ ସପନେ କି ଶୟନେ;
ଜୀବନଟା ଲଗୁଅଛି ଖାଲି ଖାଲି ତୁମର
ଜୀବନର କେତେ କଥା ଦିନରାତି ସୁମର;

—୨—

କେତେ ଦୁରୁ ଆସି ଆଜି କେତେ ଦୂରେ ରହିବ;
ଭଲ ଭଲ କରି ତୁମ ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନଟିକି,
ଜାତି ପାଇଁ ଦେଶ ପାଇଁ ଦେଇବ
ସାଧୁ ଓ ସରୋଟ ରୂପେ ଚଳି ଚଳି ଜୀବନରେ,
ସହି ସବୁ ଧକ୍କା
ଜୀବନର ରାଜପଥେ ଚାଲି ଚାଲି ଆସିବ
ଆଜି ତୁମେ ପ୍ରାଣହୀନ ପରି ଖାଲି ବସିବ !

—୩—

କିଏ କେତେ ସଖା ସାଥୀ
ଆସୁଥିଲେ ବସୁଥିଲେ ନିତି ତୁମ ପାରୁଣେ
ରୁଲିଥିଲ ତୁମେ ପରା ସକଳକୁ
ଆପଣାର କରି ହେ
ଏ କୁଟୀର ବାଟ ଦେଇ ଯାନ୍ତି ସବୁଏ ଚାଲି,
ପ୍ରତିନିତି ହସି ଖେଳି ରାତିଗୋଟି ପାଇଲେ
ଜଣେ କିଏ ତୁମକୁ କି
ଆଉ ଆଖି ଡାଳି ଲବେ ଚାହିଁଲେ ?

—୪—

କେଡ଼େ ସ୍ଥାନମାନ ଆଜି ଜୀବନଟା ଲଗଇ
କୃଷ୍ଣ ବାରିଦ ପରି ଅନ୍ତର ତଳେ ତଳେ
ସୀମାହୀନ ଶତବାଧା ଜାଗଇ,
ବୋହୃଯାଏ ଆଖିତଳୁ ଧାର ଧାର ଲୁହ ଯେ,
କୋହପରେ ଆସେ ଖାଲି କୋହ ଯେ;

—୫—

ଜୀବନର ଏତେ ବାଧା ସଙ୍କଟ ବିଷମ
 ସହିତ ପାରୁନି ତୁମ ନିଃସ୍ୱ ନିଃସ୍ୱ ବୁକୁତଳ ହେ
 ପରାଣୁ ଯାଉଛି କୁଟି ଦନ୍ତ ମାନ୍ଦାସ ତେଜ ବଳ ହେ;
 ବିକଳୁ ବିକଳ ହୋଇ
 ଗୁନିଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଚାହିଁ
 ପାଇ ତ ପାରୁନ କଳ ଥଳ ହେ !

—୬—

କୁଟୀରେ କୁଟୀର ଚାଣୀ
 ଚାହିଁ ଚାହିଁ ତୁମର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦଇନି;
 କଷ୍ଟ ଗଲେଣି ହୋଇ ମାଂସ ପଲେକ ଦେହେ ରହିନି,
 ଦିନ ଯାଇ ରାତି ଆସେ
 ହାତ ପଛେ ଲୁହ ପୋଛି
 କିଛି ଜଣା ପଡ଼ୁନି
 କେତେ ସେ କୁଟୀରେ ଏକା ସଞ୍ଜୁନି ?

—୭—

ପାଟି ଖନିମାରଯାଏ, ଶିଶୁପରି ପଶୁରୂପ ମତେ ହେ
 ‘ଆଉକି ହେବନି ଭଲ ସତେ ହେ;
 ଆଉକି ତୁମର ତୁଲେ
 ଚାଲି ଚାଲି ପଥପାରେ ଯିବନି
 ଛୁସି ଗହଣେ ମୋର ଯା’ ଦେବାର ଦେବନି ?
 ପଞ୍ଜୁ ପରାଏ ମୁହଁ ରହିଥିବ କାଳକାଳ ଧରି ହେ
 ନିଃସ୍ୱ ମୋ ଜୀବନକୁ ଜୀଅନ୍ତା-
 କଲବଲ କର ହେ ?’

—୮—

ଏ ପଦକ ବାହାରିଲ ବେଳେ ତୁମ ଓଠରୁ
 ଓଠ ଥରି ଯାଉଥିଲା
 ଦେଖିବି ମୁଁ ଦେଖିବି
 ଉଷ୍ମ ଲେଟକଟିଏ
 ତଳେ ଝରି ପଡ଼ିଲା
 ଅଞ୍ଚଳ ଫେଇ ମୋର

ପୋଛୁ ଦେଲି ଲୁହଟିକ
 ନିଜ ହାତେ ନିଜେ ମୁଁ
 ତଥାପି ତ
 ଶ୍ରାବଣେ ଧାରା ପରି;
 ଝରିଲୁ ସେ ଝରିଲୁ !!

—୯—

ସୀମାହୀନ ବେଦନାର ଲୁହ ସେ
 କେଡ଼େ ଭକ୍ତ ବା ନନ୍ଦ ସେ !
 ବୁକୁ ଚରି ଗଉରବ ସେ ଲୁହରେ
 ଦେବ ନିକ ମୁହିଁ ହେ
 ଏ ଦେହମନର ପ୍ରତି ସ୍ପଷ୍ଟ ସେ କୋଷେକୋଷେ
 ଯାଏ କି ଗଭୀରେ ଛୁଇଁ ଛୁଇଁ ହେ !

—୧୦—

ଏ ଗଛପତର ଏଇ ଫୁଲଫଳ ସମୀରଣ !
 ଏଇ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତର ଏଇ ନଈ ନାଳ ହେ !
 ସବୁଠି ବୁଲିତ ଚାଲିତ କାଳ କାଳ ହେ !
 ଏଇ ଗାଆଁ ଏଇ ମାଟି
 କେତେ ପ୍ରିୟ କେତେ ସାଥୀ
 କାହା ଭୁଲେ କେତେ ଦେଖା ହେବାର
 ସବୁ ଆଜି ରହିଗଲା ବହୁଦୂରେ କାହିଁ ଯେ,
 ତୁମ ପାଇଁ ଏ ସବୁରେ
 ସଂପଦ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ଯେ !

—୧୧—

ବିଜନ-କୁଟୀର କଣେ ରହି ସାତ ସ୍ଥାନିମାନେ
 କଉଳି ଜୀବନ କାଳ କାଟିବ ?
 ଅଭାବ ଓ ଅନାହାରେ ସୀମାହୀନ ହାହାକାରେ
 ବୁକୁତଳ କି ବିକଳେ ଫାଟିବ !
 ଭିତରଟା ଅନ୍ଧାର ବାହାରଟା ଅନ୍ଧାର
 ଭୁରିଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ଖାଲି ହେ
 ଏ ବିରାଟ ଅନ୍ଧାରେ ଅନ୍ଧ ଜୀବନ ତବ
 କରୁଥିବ କି ବିରାଟ ରହି ହେ;

‘ଆଲୋକ ! ଆଲୋକ ଆସ
କାଡ଼ି ନିଅ ମୋର ପ୍ରାସ’ !

ଗଣ୍ଡର ମରମତଳ ଗୁଡ଼ି ଥୁବ ଡାକ ହେ
କେହି ତ ନଥିବେ ତୁମ ପାଖ ହେ;

—୧୨—

ଧନସ୍ତନ, ମାନସ୍ତନ, ସଖାସ୍ତନ, ସାଧୁସ୍ତନ

ପ୍ରାଣସ୍ତନ ପରି ଜାଇ ରହିଲେ

କି ସୁଖ ସରଗ ଅଛି ମନ୍ତରେ !!

ନିମେଷ ନିମେଷ ଧରି .

ପ୍ରାଣ ଉଠୁଥିବ ଥରି

ବଞ୍ଚିତ ଜୀବନର

ହେବାପାଇଁ ସହଚର

କୁଣ୍ଠିତ ଏ ଧରଣୀ

ସବୁଦିନ ପାଇଁକି

କପାଳ ଆଦର ତୁମେ

ରହିଥିବ ନାହିଁ କି ?

— — —

ରାଣୀର ଅଭିଶାପ

ଦଳବେହେରା

“ରାଜାର ହୃଦ୍ଯୁମ ମୁଁ ପାଳିବି

ଲକ୍ଷେ କଲେ ତୁମେ କାହୁଁ ଓ ମିନତି

ରାଜାର ହୃଦ୍ଯୁମ ନାହିଁ ଗୁଡ଼ିବ;

ମୁଁ ଦଳବେହେରା ଯେ

ଲକ୍ଷ ପାଇକରେ ମଉଡ଼ମଣି

ନିମକ ସଜା ମୁଁ

ରାଜାର ଦୟାଦାନେ ଧନରୁ ଧନ;

ଜୀବନେ ହେଲୁ ଆସି

ସାଠିଏ ବରଷରୁ ଚାଆଣ ଉଣା

ମୋହର କାମେ ମୁହିଁ କରଇ ତପୁରୀ
 ଦେଇନି ମତେ ତଳେ କେ' ଉଲ୍ଲୁଗୁଣା;
 ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ମୁଁ ହୋଇନି
 କେବେ ହେଲେ,
 ପାରେନି ହୋଇ;
 ରାଜାର ହୃଦ୍‌ମ ମୁଁ ପାଳିବା ଲାଗି
 ଜୀବନ ଗୋଟି ମୋର
 ପାରିବ ଦେଇ;
 ରାଜାର ହୃଦ୍‌ମ ମୁଁ ପାଳିବ
 ଲକ୍ଷେ କଲେ ତୁମେ କାକୁଡ଼ି ଓ ମିନତି
 ରାଜାର ହୃଦ୍‌ମ ନାହିଁ ଗୁଡ଼ିବ ।”

ରାଣୀ

“ରାଜାର ହୃଦ୍‌ମ ତୁମେ ପାଳିବ ପାଳିବ ତ
 କି ପରି ଆଉ ତୁମେ ପାଳିବ ?
 ସବୁ ତ କରି ଅଛ
 କଅଣ ଅଧିକ ବା କରିବ ?
 ରାଜ୍ୟ ଜଣିଅଛ
 ନେଇଛ ରାଜବାଟୀ
 ରାଜାର ମସ୍ତକ ନିଠୁରେ ଦେଇ କାଟି,
 ବିଧବା କରି ମତେ ଏ ନବ ଯଉବନେ,
 ଠିଆ ତ କରାଇଛ ଏ ମହା ଧରଣୀରେ
 ବୁଡ଼ି ମୁଁ ରହିଅଛି ତପୁଲୁହ ମାରେ,
 କାଲର ରାଣୀ ମୁହିଁ,
 କାଲର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୁଁ,
 ଆଜି ମୁଁ ଭକାରଣୀ,
 ଆଜି ମୁଁ ମାନସୁନା,
 ମୋ ଭଳି କିଏ ଥିବ
 ଏଡ଼େକ ଦୁଃଖିନୀ ଗରିବ !
 ସବୁ ତ କରିଅଛ ଅଧିକ କଣ ବା କରିବ ?”

ଦଳବେହେରା

“ଆଜି ତ ଆସିଅଛି ରାଜାର କଢ଼ା ଏକ ହୁକୁମ୍,
 ନାହିଁ ପାଳିଲେ ମୁହଁ,
 ହେବ ରାଜାର ଦରବାରେ ବେକୁମ୍;
 ତୁମରି କୋଳର ଏ ଗୋଟିକ ସନ୍ତାନ
 ମୁଣ୍ଡ କାଟି ତା’ର ଏ ମୋର ଖଣ୍ଡାରେ
 ରାଜାର ଦରବାରେ ଭେଟିବି,
 ଟିକିଏ ଦେବି ନାହିଁ ତୁମକୁ ଫରୁସତ
 ଏଇଲେ ତାହାରେ ମୁଁ କାଟିବି;
 ଖଣ୍ଡା ପଜାଉଛି ଦାଡ଼ୁଆ ଗଲେ ହୋଇ
 ତା’ଟିକି ମୁଣ୍ଡରେ ମାରବେ ଦେବି ଥୋଇ
 କରନ୍ତି ବେଶୀ କଥା ବାରତା
 ରାଜାର ଖାଇବି ମୁଁ ରାଜାର ହୁକୁମ ସେ ପାଳିବି,
 ନଇଲେ ହେବ ତ’ର ଧାରତା !”

ରାଣୀ

“ରାଜାର ମିଞ୍ଜାସ ଜାଣିବି ଜାଣିବି ମୁଁ
 ତହିଁରେ ଓଜନ କି ଥାଏ ହେ ?
 ତହିଁରେ ନାହିଁ ଅ’ଏ ଆଗ ଓ ପଛ କିଛି ବରୁର
 ଯେବେ ସେ ଯାହା ହୋଇଯାଏ ହେ !
 ଦୁର୍ଗଧ ପୋଷ୍ୟ ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁଟିଏ
 ରାଜାର କ୍ଷତି କିବା କରିବ ?
 ହସୁଛି ଖେଳୁଛି ସେ ହଲଇ ହାତ ପାଦ
 କେ’ ଜାଣେ ଜାଇବ କି ମରିବ !
 ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ ତାର ନାହିଁ ତା’ ରଜବାଟୀ
 ତକାଣ୍ଡ ପିଲ ପରି ସେ ପଡ଼ି ରହିଅଛି
 କାହାର ଶତ୍ରୁ ବା ହୋଇବ ?
 ରାଜାରେ କହ ତମେ
 ତୁମରି ପ୍ରଜା ସିଏ
 ତୁମରି ପୁଅ ପରି
 ତୁମରି ରାଇଜର—
 ସେ କେଉଁ କଣେ ହେଲେ ରହିବ;”

ଦଳବେହେରା

“ହେ ରାଣୀ ! ତୁମେ ମତେ ଦେଉଛ ଉପଦେଶ,
ତୁମରି ପୁଅ ପାଇଁ ଜୀବନ ଭଣା ମୁଁ କରିବି,
ତା’ ମାନେ ମତେ ମୁହିଁ
ହତ୍ୟା କରି ଖାଲ ଫେରିବ;
ଆସିନି ଶୁଣିବାକୁ ତୁମ୍ଭ କିଛି କଥା,
ପୁଅରେ ଦିଅ ଗୁଡ଼ି
ପାଶୋର ଏ ମମତା,
ହତ୍ୟା କରିବି କରବି,
ରାଜାର ହୃଦୟ ମୁଁ ପାଲଟି ।”

ରାଣୀ

“ହେ ଦଳବେହେରା ! ମୁଁ କହୁଛି ହାତ ଧରି,
କହୁଛି ଓଠ ଧରି,
ଏକଇ ମାତ୍ର ମୋ କନକ ପିତୃଲୀରେ
ହତ୍ୟା କରି କିବା ପାଇବ ଅବସ୍ଥାରେ ?
ତାହାକୁ ଗୁଡ଼ି ଦିଅ,
ରାଜାରେ ଦିଅ ସବୁ ବୁଝାଇ,
କାହିଁକି ଯିବୁ ଧରି
ବସିତ ତଲୁଆର ପଜାଇ ?
ତୁମରି ହାତେ ଯୁ’ର ଜୀବନ ନାଟିକାଟି
ରଖିଲେ ରଖିପାର, ଅଥବା ପାର କାଟି
କାହିଁକି ଅନ୍ୟାସ କାରଣେ ନିଶ୍ଚୟ ଏ—
ନିୟୁ ଶିଶୁଟିରେ ମାରବି ?
କାହାର କଅଣ ସେ କରିବ ?
ମୋହର ଆଖି ଏଇ ନିଧନ ସଙ୍ଗାଳି
ଯୁକୋଇ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପାରିବ ପଥ ଚାଲି,
ଯୁକୋଇ ଦେଖିଦେଲେ
ଭାଲବ ସବୁ ମୋର ରହିବି,
ଦଇନି ଯିବି ଭୁଲି,
ଯେତେ ଯା’ ଏ ବୁକୁରେ ବହିବି,
ହେ ଦଳବେହେରା ହେ !

ଦରର ତୁମେ ପୁଅ
 ଜାଣିବା ଲୋକ ହୋଇ
 ଅବୁଝା କଥା ହୁଅ ?
 ତୁମର ବୁଦ୍ଧତା ଟିକିଏ ଦୟା ନାହିଁ !
 ଛୋଟ ଏ ଶିଶୁଟିର ଜୀବନ ନେବାପାଇଁ,
 ଲଗାଇଅଛୁ ଯିଦ୍ କଥା ହେ ?
 ନିଠୁର ଉପାଦାନେ
 ଦୁହେଁ ତ ଗଢ଼ା ବାର ହୁଅ ହେ !!

ଦଳବେହେରା

‘ହେ ରାଣୀ ! ଦୂରେ ରହ ଶିଶୁଟି ରଖି ଦେଇ,
 ମୋ କୁଲେ ବେଶୀ କଥା ହୁଅନି,
 ଆଖିରୁ ଲୁହ ଢାଳି
 ମୋ ହାତ ଓଠ ଏତେ ଛୁଆଁନି;
 ହତ୍ୟା କରିବି କରବି,
 ରାଜାର ହୁକୁମ ମୁଁ ପାଳିବି !’

ରାଣୀ

“ହେ ଦଳ ବେହେରା ହେ ଦଳ ବେହେରା !
 ଏ ଭଳି ରକତ ପିଣ୍ଡୁଳିଟିଏ
 ବୁଦ୍ଧ ହୁ ମାସର ହବ,
 ତାକୁ ମାରି କିବା ପାଇଲୁ ହେ ଗଉରବ ?
 ଓଠରେ ତାହାର ପୁଟିତ ନ ଥିଲୁ ଶ୍ଵା
 କାହାର କରନ୍ତା ଶକ୍ତି ବା ଅମଙ୍ଗଳ
 ଜାଗିତ ନଥିଲୁ ବୁଦ୍ଧତା କିଛି ଆଶା;
 ଏ ମହା ପୃଥିବୀ ପରେ
 ହସି ଖେଳ ସେତ ଛୋଟ ଝରଣାଟି ପରି
 ଝରି ଧୁଲି ଥିଲୁ ବଢ଼େଇ ତଳେ ତଳେ;
 ମୁନିବର ଏଇ ଦୃଶ୍ୟ ହୁକୁମ ମାନି
 କିବା ବଢ଼ିଲେ ଦେଖାଇ ହଉତ ତମେ ?
 ଟଙ୍କା ପଇସା ଚିତ କୋଠା ବାଡ଼ି କରି,

ବଞ୍ଚି ରହିବ ଶତ ସୁଖ ସନମାନେ;
 ଏତେ ଗୋଲମିର ନକ ଭିତରେ ବୁଡ଼ି,
 ପାଲଟି ଯାଇବ ନିର୍ମମ କୁମୀ କାଟ,
 ତୁମକୁ ଲଗୁଛି ମିଠା ସେ ନକ ପାଣି,
 ତୁମ ପାଖେ ଯାହା ଅମୃତ ଖାଲି ମିଛ ।
 ହେ ଦଳ ବେହେରା ! ମନେରଖ ! ମନେରଖ !
 ମୋ ଭିତର ଆଜି କାହିଁ ଉଠୁଛି
 ମୋ ଧନମାଳୀରେ ଚାହିଁ,
 କିଭଳି ମାରିବା ପାଇଁ ଉଠାଇଲ ହାତ ?
 ସେଇ ହାତେ କେଉଁ କମ୍ପ ଶିଶୁର—
 ପିରଣ କି ଲଗିନାଇଁ ?

ନିଜେ ଭୁସି ହୋଇ ନିଜ ଦେହେ ତଳୁ ଆଉ
 ମୋ ଧନମାଳୀର କଟା ମୁଣ୍ଡଟି
 ମୋ ବୁକୁ ଉପରେ ଥୋଇ,
 ଚିରଦିନ ପାଇଁ ବୁଜିବି ନୟନ ଡୋଳା,
 ମହା ଦୁଃଖିନୀ ଜୀବନରେ ମୋର
 ଏତେ ବିଲବିଲ ପାରିବି ନାହିଁ ତ ବୋହୂ !

ହେ ଦଳବେହେରା ! ମନେରଖ ମନେରଖ !
 କୋକୁ ଛଡ଼ାଇ ମୋ ଧନରେ ଦେଇବ ହାଣି,
 କେତେ ନିର୍ମାଣି ହୋଇ କହିଲି ତ ଧରି ହାତ
 ନିର୍ମମେ ପକାଇଦେଲି ମୋ ବାଣୀ;
 ଜନମେ ଜନମେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମ ପୁରେ
 ନୁହେଁ ବଂଶ ଥିବାଯାଏ ମହା ତଳେ,
 ପୁଅର ମୁଖ କେହି ଦେଖିବନି ଜଣେ
 ଯେତେ ଯହିଁ ତୁମେ ଯାଗ ଯଜ୍ଞ ବା କଲେ ।

ମୋ ଭିତରେ ଆଜି ଚୁପ୍‌ଚୁପ୍ ଯେଉଁ ନିଆଁ,
 ମୋ ଆଖିରୁ ଯେଉଁ ରକ୍ତ ପଡ଼ୁଛି ଝରି
 ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଯିବନି ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବନି କେଉଁ,
 ସୀମାହୀନ ଯୁଗ କାଳର କପାଳେ
 ଯାଉ ପଛେ ଅପସରି;

ବୁଲିଲ ବୁଲିଲି ମୋ ଧନମାଳୀରେ ଚାହିଁ,
 ଟିକିଏ ଆଉଁସି ତାହାର କଅଁଳ ଦେହ

ରକ୍ତରେ ଯାହା ହୋଇଅଛି ସଲବଲ,
ମୋହର ପରଶ ପାରିବ ସେ ଅନୁଭବ ?
ମୋହ ଭଲ ପୋଡ଼ା କପାଳୀର ସ୍ଥାନପେଟୁ
ଜନ୍ମ କାହିଁକି ହେଲୁ ଧନମାଳୀ ମୋର !

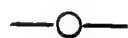
ବୀଢ଼ଣୀ ହୋଇ ଅନ୍ଧଣୀ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତୁ ମୁଁ ମର;
ତୁ ପଛକେ କେଉଁ କାଙ୍ଗାଳ ଘରେ ପୁଟି,
ଖେଳୁଥାନ୍ତୁ ତା' ଚୁଟୀର ଆଲୋକ କରି;
ଖୁଦ୍‌ଭଜା ଖାଇ, ଖାଇ ମାଣ୍ଡିଆ ଜାଉ
ଦିନୁ ଦିନ ତୁହି ଉଦାସ ପୁଲକେ
ଉଠୁଥାନ୍ତୁରେ ବଢ଼ି !

ଗୁଲିଲି ଗୁଲିଲି, ଗୁଡ଼ିଏ ଧରଣୀ ମାଟି,
ରହିବାକୁ ଯହିଁ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
ଗୁହିଁବାକୁ ଯାରେ ଗୋଟିଏ ପଲକ,
ଭଲ ମୋରେ ନାହିଁ ଲଗେ,
କିଏ ମୋର ଅଛି ବିଲ ବଣ ଗାଆଁ ଆକାଶ ବତାଶ ଧର
ମୋ ପାଇଁ ଯା'ବୁକେ ଟିକିଏ
ବେଦନା ଜାଗେ !

କହି ଯାଉଛି ମୁଁ ଏଇ ମୋର ଶେଷ ବାଣୀ
ମୋର କଲିଜା ଫଟାଇ

ବାହାର ଆସୁଛି ଯାହା—

ହେ ଦଳବେହେରା ମନେରଖ ମନେରଖ
ଜନମେ ଜନମେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁମ ବଂଶରେ
କେହି ଜଣେ
ଦେଖି ପାରିବନି ତନୟ-ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ମୁଖ”



ପାହାଡ଼ ବାଲିକା

ଦୁବଞ୍ଚ ଜୀବନର ଦୁବଞ୍ଚ ବେଦନା
ବୁଝିକି ପାରିବ ତୁମେ ପାହାଡ଼ର ବାଲିକା !
ହସି ହସି ଲେଟିଯାଅ ଅନ୍ତର ପୁଲକେ,
ପୁଟି ଶୋହୁଅଛ କିବା ବନ ପୁଲ କଲିକା !

ନିଃସ୍ୱ ମୁଁ କବି ଜନ ଜଗତର ସଂଗ୍ରାମେ

ବନ୍ଧା ହୋଇବ ପରା ନିୟତ,

ବୁକୁ ତଳେ ତଳେ ମୋର

ଜାଗେ ନାହିଁ ଜାଗେ ନାହିଁ

ସ୍ୱପ୍ନ ସୋହାଗ ପରା କିୟତ;

ଲୁହରେ ଲୁହରେ ମୋର ଦିନମାନ ଚାଲିଛି,

ବହୁ ବାଧା ଦିନରାତି ହୃଦୟନ୍ତ୍ର ମତେ କରୁଛି,

ନାହିଁ ସୁଖ ସମ୍ପଦ ଘରେ ଆଉ ବାହାରେ

ନାହିଁ ନାହିଁ ହସି ହସି

ମୋ ଜୀବନ ତରା ଆଉ,

ଏ ମହାସାଗରେ ନାହିଁ ବୁଲୁଛି !

ଏକଇ ନିମେଷ ଏଇ ସଂସାରେ ଚାଲିବା

ଏତେ ଏତେ କଷ୍ଟ ମୁଁ ନାହିଁ ଜାଣିଥିଲି ତ,

ବ୍ୟର୍ଥ ବିଫଳ ହୋଇ ଏ ଜୀବନ ଚାଲିଲା,

କାହାକୁ କହିବି କହ,

କେବଳ ରହିବି ଯାହା

ନୟନେ ନୟନେ ଲୁହ ଭରି ତ !

ତ୍ୟକ୍ତ ମୁଁ ତିକ୍ତ ମୁଁ ପୃଥିବୀରେ ସବୁରି,

କାହା ପାଖ ମାଡ଼େନାହିଁ

ମାଡ଼ି ନାହିଁ ପାରେ ତ,

ମୋର ନାହିଁ ଧନଜନ ସମ୍ପଦ ବିଭବ,

ମୋର କେହି ଲେଖା ନାହିଁ କରେ ତ "

ଏ ହତଶ୍ରୀର ତୁଳେ କିଏ ସାଥୀ ହୋଇବ,

କିଏ ତାକୁ ଅନ୍ତର ଭରି ଭଲ ପାଇବ,

କିଏ ତା ମରମ ତଳେ

ଫୁଟାଇବ ଫୁଲ ଗୋ

ରହିବି ଯା ଶୁଷ୍କ ମରୁଭୂମି ପରିକା ?

ଏତେ ଏତେ କଥାମାନ କହିଯାଏ ତୁମ୍ଭରେ.

ବୁଝି କି ପାରିବ ତୁମେ

ପାହାଡ଼ର ବାଳିକା ।

ସୁନ୍ଦର ସୁମନ୍ଦିତ ସରଳ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ

ତୁମରି ଏ ଅନ୍ତର ଟିକକ

ମତେ ଗୋ ଲାଗିଛି ଆଜି ଅଧିକାରୁ ଅଧିକ !

ତୁମକୁ କହିବି ନାହିଁ,
 ମା ଜୀବନ କାହାଣୀ,
 ବାଧୁବ ତୁମରେ କାଳେ ସହ ଗୋ !
 ଏ ବନ ବସିନିମାଳେ, ହସି ହସି ନାଚି ନାଚି
 ମନ୍ଦ-ମଳୟ ପରି,
 ଚରଦିନ ଥାଅ ତୁମେ ରହିଗୋ !
 ଏଇ ବନ-ବସିନର ଶୁଆ ସାରି ପରିଜା
 ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ତୁମେ କାଟିନାଅ —
 ଦିନମାନ ହେ ପାହାଡ଼ ବାଲିକା !
 ହସ ତୁମେ ହସ ହସ ଆହୁରି, ଆହୁରି ହସ
 ନାଚିଉଠୁ ଦେହମନ
 ଅମୃତ ବିଭାରେ,
 ଯେଉଁଠି ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ, ସେଇଠି ଜୀବନ କାହିଁ ?
 ଜାନୁପାତି ମାଗେ ଆଜି
 ଜୀବନର ସେଇ ରସ ଟିକକ,
 କୁଣ୍ଡଳ ହେବ ନାହିଁ ଦବାରେ !

ଟିପ୍ପଣୀ

ଖୋଜୁଥିବ

କବି 'ଗୁରୁଣୀ' ହାଇସ୍କୁଲରୁ ଆସି ଆସିକା ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ କବିତାଟି ଲେଖା—ଗୁରୁଣୀ ହାଇସ୍କୁଲରେ କବିଙ୍କର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ସେ କବିତାପାଠ ଲେଖି । ଗୁରୁଣୀ ଗୁଡ଼ି ଆସିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ କବିଙ୍କର ଦେଖା ହୋଇପାରିନି; କବି ତାଙ୍କ ସହିତ ଗୁରୁଣୀ ଅଞ୍ଚଳର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ବହୁଳ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିଚନ୍ତି । ଦୁର୍ଗା ପର୍ବତ ଗୁରୁଣୀ ନ କଟସ୍ତ ଗୋଟିଏ ସୁନାମଧନ୍ୟ ପାହାଡ଼ । କବିଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଗଗବ ହେଲେ ବି ପ୍ରତିଶ୍ରୁ ସମ୍ପନ୍ନ, ଆସିକା ନିକଟରେ ଉଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ ବହିଯାଉଛି ।

ଜୀବନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ତମେ

ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବେଙ୍ଗପାଣିଆ ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁମାନେ ଦେଶ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ଅମର-ଶୃଙ୍ଖଳମାନଙ୍କ ପାଇଁ କବିତାଟି ଲେଖାଯାଇଛି ।

ଜୀବନ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ବାର୍ଷିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧୋତ୍ସବରେ କବିତାଟି ଲିଖିତ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ଓଡ଼ିଶାର ସୁନାମଧନ୍ୟ କବି ଓ ବରଣ୍ୟ ନେତୃପୁରୁଷ । ତାଙ୍କର କବିତା ପୁସ୍ତକ 'ଆଲେଖିକା', 'କଳିକା', 'କଶିଳୟ', ନାଟକ ପୁସ୍ତକ 'ସୁରୁଷୋତ୍ଥମଦେବ' ଓ 'ମୁକୁନ୍ଦଦେବ' ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅମର ସୃଷ୍ଟି ।

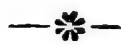
ଆଦାତ

ଆସିକା ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କବିଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଉଦୟନାଥ ଜେନା ଶିକ୍ଷକତା କରନ୍ତି । ସେ ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍, ଓ ଡ଼. ଇଡ଼ି., ଦସେଇଗୁଡ଼ି ଭାବରେ ପାଣ୍ଡି କରୁଛନ୍ତି । ସେ ବଡ଼ ନିରାଡ଼ମ୍ବର, ଶାନ୍ତ, ନିରାହ ଓ ସାଧୁ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗତ୍ତ ପ୍ରାୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଆସିବାରୁ ସେ ଶିକ୍ଷକତା କରି ନପାରିବାରୁ ଘରେ ବସିଚନ୍ତି । ମାତ୍ର ବଡ଼ ଅଧିକ ଓ ଦୈନିକ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି । କବି

ତାଙ୍କୁ ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଘର ଆସିକାଠୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଅନୁଗୋଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ।

ରାଣୀର ଅଭିଶାପ

ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡାୟତ ପକ୍ଷୀରେ ଜଣେ ଦଳ-ବେହେରା ଥିଲେ । ସେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିଥିଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଣୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁରୁ ଛ'-ମାସର ପୁଅ ଥିଲା । ଦଳବେହେରା ରଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସେହି ଶିଶୁ ପୁଅଟିକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଗଳବେଳେ ରାଣୀ ବହୁ ଅନୁନୟ କରି କହିଲେ ପିଲାଟିକୁ ନ ମାରିବାକୁ । ଦଳବେହେରା ରାଣୀଙ୍କ ଅନୁନୟକୁ ନ ମାନି ଶିଶୁଟିକୁ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କଲେ । ରାଣୀ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ—“ତୁ ମର ବଂଶ ଅବାଧାଏ କେହି ପୁଅ ସନ୍ତାନ ତୁମ ବଂଶରେ ଜନ୍ମିବେ ନାହିଁ ।” ରାଣୀ ଏହି ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଖଣ୍ଡା ଭୂସିହୋଇ ମରିଗଲେ । ତାଙ୍କ ଅଭିଶାପ ଫଳରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି.ସେ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ବଂଶରେ କେହି ପୁଅ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେଉନାହାନ୍ତି ।



ଆହୁରି



କବିପତ୍ରୀ—ଶ୍ରୀମତୀ ରେବତୀ ଦେବୀ

ଭସାର୍ଗ

ମୋର ପାଇଁ ଯେ ଜୀବନ ସାରା
ବହୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି
ମୋର ସାଧନାର ପଥକୁ
ଚିରଦିନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ
କରି ଆସିବନ୍ତି,
ମୋର ସେଇ ପ୍ରାଣେମା
ସହଧର୍ମିଣୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ରେବତୀ ଦେବୀଙ୍କ ହାତରେ
ମୋର ଏଇ ଗରିବ କବି ଜୀବନର
ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ‘ଆଦୁତ୍ତ’
ମମତାର ଚଢ଼ାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱରୂପ
ଅର୍ପଣ କଲି—

—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

ବିଜୟ

ଇଂରେଜମାନେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଧିକାର କଲବେଳେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ବୀର ଶତ୍ରୁଯୁଦ୍ଧମାନେ ମାତୃଭୂମିର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଭ୍ରମୁଳ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ ତାର ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ ଇତିହାସ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖାଯାଇନା । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ଏବଂ ରାଜବିଦ୍ରୋହର ଐତିହାସିକ ଏବଂ କେତେକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀମୂଳକ ଘଟଣାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ‘ଆହୁତି’ରେ ପ୍ରକାଶିତ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ସଚୀବ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କେତେ ଯେ ପାଇକ ସେନା ଦେଶର ଗୌରବ ପାଇଁ ଆତ୍ମବଳ ଦେଇଛନ୍ତି. ତାର ସୀମା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାଁ ଇତିହାସରେ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବାସ୍ତବିକ ଆମର ନମସ୍ୟ । ଜାତି ଦେଶ ସମାଜର ପ୍ରାଣକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାହିଁ ମାନବର ଧର୍ମ । ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ସାମରିକ ଜାତି ପାଇକ ଶତ୍ରୁଯୁଦ୍ଧମାନେ ଏ ଦେଶର ଜାତୀୟତା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ପାଇକ ଯୁଦ୍ଧହିଁ ଶତ୍ରୁଯୁଦ୍ଧ ମାଇକମାନଙ୍କର ଶେଷ ଯୁଦ୍ଧ, ଯହିଁରେ ସେମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରାଣମୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ରଣକୌଶଳ ସେମାନଙ୍କର ସମରଳିପ୍ତତା ଦେଖି ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ସେ ସମୟରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଭିତରେ ପଶିବାକୁ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏକଥା ଇତିହାସ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଏ !

ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୀର ଶତ୍ରୁଯୁଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗର ଚନ୍ଦ୍ର ଲିଭିଯିବ ନାହିଁ । କବିର କବିତାରେ, ଶିଳ୍ପୀର ଚିତ୍ରକାରେ ସେମାନେ ଅମର ହୋଇ ରହିଥିବେ ଏବଂ ଜାତିର ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣର ସଞ୍ଚାର କରୁଥିବେ ।

ମୋର ଏଇ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ବଭଲ୍ ସାହିତ୍ୟ ପରିକାରେ ବହୁଦିନ ତଳେ ଅ.ମୁଦ୍ରାକଣ କରିଥିଲା । ମୋର ଦେଶବାସୀ ବହୁ ସାହିତ୍ୟିକ କବିପ୍ରାଣ ବନ୍ଧୁ ମୋର ସେ ପାଇକ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି

ସେଗୁଡ଼ିକର ଉକ ପ୍ରଶଂସା କରି ସେଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧି ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ମତେ ବହୁଥର ଚିନ୍ତା ଲେଖିଥିଲି ।

ଆଜି ‘ଆହୁତ’ ନାଁରେ ସେଇ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଦେଶବାସୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଆଗେ ମୋର ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ଯେପରି ଆଦର କରି ଆସିଚନ୍ତି, ଆଶାକରେ ସେମାନଙ୍କର ସେଇ ଆଦର ମମତା ‘ଆହୁତ’ ପ୍ରତି ରହିବ । ଜୟହିନ୍ଦ୍ !

ବାଣପୁର
ତା ୧୦-୭-୫୫

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

କଷ୍ଟପଥର

ଉତ୍କଳ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ

“ଆହୁତ”

କବିତା ପୁସ୍ତକ: ମୂଲ୍ୟ-ବାରଅଣା ଲେଖକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ
ପ୍ରକାଶକ—କବିକୁଟୀର, ଶ୍ରୀମତୁର, ବାଣପୁର, ପୁଷ୍ପା:

ଆହୁତର କବି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ସୁପରିଚିତ କବି । ଗତ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ପଦ ପଦିକାରେ ତାଙ୍କର କବିତାର ସାକ୍ଷାତ ମିଳେ । ତାଙ୍କର କ୍ଷୀରବ ସାରସ୍ୱତ ସାଧନା ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । କବି ପଲ୍ଲୀବାସୀ । ତାଙ୍କ କବିତାବଳିରେ ଆନନ୍ଦମାନେ ବରବର ସେହି ପଲ୍ଲୀର ସରଳ, ନିର୍ମଳ ରୂପ ଓ ସହଜ, ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଥଚ ଅଗଭୀର ପ୍ରକାଶର କାନ୍ଥ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ । ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ କବିତା ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦମାନେ ବହୁଦିନ ପରିଚିତ । ଆନନ୍ଦମାନେ ତାଙ୍କ ରଚନାର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣରେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କବିଙ୍କୁ ଆନର ଆନ୍ତରିକ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଉଅଛୁ । ତାଙ୍କର ପଦ୍ୟ ଯାହା ଦିନେ କେବଳ ଅଭ୍ୟାସର ଦ୍ୟୋତକ ମାତ୍ର ଥିଲା, ଆଜି ତାହା ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟବାନ, ଆତ୍ମାର ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଭାବ-ରାଶିର ସୁନ୍ଦର ବାହନ ହୋଇ ପାରିଛି । ଏହି କବିତା ପୁସ୍ତକ ‘ଆହୁତ’ ତାହାର ଏକ ସୁନ୍ଦର ନିଦର୍ଶନ ।

ବାଣପୁର ଓ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ନିଜ ଗୁଣରେ କବିପ୍ରିୟ ଭୂମି । ସେଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପ୍ରକୃତ ସଙ୍ଗେ ଇତିହାସର ଗାରିମା ମିଶି, ଏଇ ମାଟି ଉତ୍କଳର ମର୍ମ ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି କହିଲେ ଚଳେ । ଏଇ ମାଟିରେ ୧୮୧୮ରେ ପାଇକର ରକ୍ତରେ ସୁସ୍ଥ ବିଦ୍ୟୁତ୍-କଣା ହଠାତ୍ ଜାଗି ଉଠି, ନିବାପିତ ହୋଇଗଲା । ଜୟୀ ରାଇଗୁରୁଙ୍କ ଚକ୍ର ଏଇ ମାଟିକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିଛି । ଇଂରେଜ ଗୋଳାର କଳାଦାଗ ଏ 'ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଜାରସି' ମଠର କାନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ ।

ଏଇ ମାଟିର କବିମାନେ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୁରୁଣକବି ହେବେ ଏଥିରେ ବିସ୍ମିତ ହେବାର କି ଅଛି ? ଗୋଦାବରୀର ମିଶ୍ର ଓ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବାଣୀରେ ଯେଉଁ ଗଭୀର ଉତ୍କଳାତ୍ମବୋଧର ଧୂଳି ଭୂଷା ହୋଇ ଆସିଥିଲା, ବାଣପୁରର ତରୁଣକବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହପାଠୀଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ତାହା ପୁଣି ମୁହୂର୍ତ୍ତ କର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖୁ । (ଅବଶ୍ୟ ପାଠକେ ଧରିନେବେ ନାହିଁ ଯେ ଉତ୍କଳର ଗୁରୁଣକବି ବାଣପୁର ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟସ୍ଥ ନାହାନ୍ତି । ବା ଏଇ ସ୍ଥାନର କବିମାନେ ଏଇ ପଂକ୍ତିରେ ଶ୍ରେୟ । ଆଲୋଚ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟି ଏଇ ସ୍ଥାନ ସାଙ୍ଗେ ଗଭୀର ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବାରୁ, ସ୍ଥାନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଓ ସ୍ଥାନର ସ୍ଥାନଜ କବିମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ଏଠାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଆଗଲା) ଆହୁତ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା-ବାଣପୁରର କାବ୍ୟ । ବାଣପୁରର କବି ପକ୍ଷରେ ଏହା ସ୍ବାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଯେହେତୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା-ବାଣପୁରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାଟିକଣା ବିରାଟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସ୍ମୃତିର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଉଠିଛି, ଏ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କବିତା ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ବାରରସରେ ଜର୍ଜର । ପ୍ରତ୍ୟେକ କବିତାରେ ଇତିହାସ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଜାଗି ଉଠିଛି ରକ୍ତମାଂସ ଦେହଧରି । କବିତା-ଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଆହୁତ ଜଳି ଉଠିବ । ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶିତ ଏଇ ଧରଣର ଅନେକ କବିତା ଆନ୍ଦୋଳନେ ପାଠ କରିଛୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଏଇ ସିଂହପାଠୀଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକହିଁ ପ୍ରକୃତ କବିତାର ମର୍ଯ୍ୟାଦାସ୍ତେଶୀ ।

ଆଜି ମହାଭାରତୀୟ ଭାବର ପ୍ରଭୁର ଚାଲିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରଭୁର ଟାକୁ ଛୋଟ କଥା ବୋଲି ନାକ ଟେକିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଯେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁମାନେ ମହାଭାରତୀୟ ଭାବର ପଣ୍ଡାରୂପେ କଥା କହନ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟରେ

ବେଶ୍ ପ୍ରାଦେଶିକ । କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଡରୁଛି ଓ ତାକୁ ଡର ହେଉଛି — ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରୁ ।

ପ୍ରାଦେଶିକ ଆନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟୋଗ ମହାଭାରତୀୟ ପରିପ୍ରେକ୍ଷିତରେ ଅପରାଧ ହେବାର ଆନ୍ତେମାନେ କୌଣସି କାରଣ ଦେଖୁନାହୁଁ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକ ନିଜ ଗାଁକୁ, ନିଜ ଘର, ନିଜ ବାପମାକୁ ନେଇ ଗର୍ବ କରିବା ଅପରାଧରେ ନ ହୋଇଛି, ନିଜ ଭାଷାଭାଷୀ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ନେଇ ଗର୍ବ କରିବା କିପରି ଅନ୍ୟାୟ ହେବ, ଆନ୍ତେମାନେ ବୁଝିପାରୁନାହୁଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା ଆମର ମନେହୁଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାତ୍ତବୋଧ ନୂତନ କରି ଗଭୀର ଭାବରେ ଜାଗ୍ରତ କରିବାର ପୁଣି ଦରକାର ହେଉଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିପାଠୀଙ୍କ ଆହୁତିର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ତେଣୁ କେବଳ ନିଜଗୁଣରେ ଆଦରଣୀୟ ନୁହେଁ, କାଳଗୁଣରେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଗତ ମନେ ହୁଅନ୍ତି । ଏ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାହେବା ଉଚିତ ।

ଅବଶ୍ୟ କହିରଖୁଁ ଯେ ଏ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଦେଶିକତାର ଗନ୍ତମାସହିଁ ନାହିଁ, ଯେପରି ଦେଖାଯାଏ ‘ବିଶ୍ୱ-କବି’ ‘ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ’ କବି, ମହାଭାରତୀୟ କବି ରବି ଠାକୁରଙ୍କ —

“ବାଂଲର ମାଟି ବାଂଲର ଜଳ, ବାଂଲର ବାୟୁ, ବାଂଲର ଫଳ
ପୁଣ୍ୟ ହଉକ, ପୁଣ୍ୟ ହଉକ, ପୁଣ୍ୟ ହଉକ, ହେ ଭଗବାନ ।”

ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ି ଗୁଡ଼ିକରେ ।

କିନ୍ତୁ ସିପାଠୀଙ୍କ ପୁସ୍ତକରେ କୁହାଯି ଏ ପ୍ରକାର ଏକଦେଶଦର୍ଶିତା ନାହିଁ । ସେ କେଉଁଠି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା କଥା ଭାବିବାକୁ କହି ନାହାନ୍ତି । ସେ କେବଳ ଏ କାଳର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସେମାନଙ୍କ ବିସ୍ମୃତପ୍ରାୟ ଅଜ୍ଞାତ ଗୌରବର ଚେତୋଟି ପୃଷ୍ଠା ମେଲାଇ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ତାଙ୍କର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ବରଭର, ଦେଶପାଇଁ, ଜାତିପାଇଁ ଅକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଣଦାନର ମନ୍ତ୍ରପୁଣ୍ୟ କାହାଣୀମାତ୍ର । କେଉଁଥିରେ ସେହି ମହିମାମୟ ଅଜ୍ଞାତ ଆଉ ଫେରି ଆସିବନି ବୋଲି କବି ଶୋକାଭିଭୁତ । ଆନ୍ତେମାନେ ସେଇପରି ଏକ କବିତାର କେତେକ ଅଂଶ ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧାର କରି ଦେଉଛୁ, କାରଣ ସେହି ଅନୁଭବ ଆଜିର ଅଧିକାଂଶ ଦେଶପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଚିତ ।

କହୁକଥା ହେ ବନପ୍ରାନ୍ତର
 କହୁ କଥା ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ
 କହୁ କଥା ଭଗ୍ନ ଦୁର୍ଗଣିକା
 କହୁ କଥା ଶଇଳ କାନନ ।
 କେମନ୍ତେ ସେ ଶଶିଏକ ବଧୂ
 ରଣ ଶିଙ୍ଗି ବଜାଇ ବଜାଇ
 ବାରବେଶେ ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
 ଆଣିଲ ତା ସ୍ଥାନୀରେ ସଜାଇ ।
 କରେ ଦେଲ ଖଣ୍ଡ ଚରବାର
 ଭଲେ ଦେଲ ବିଜୟ ସିନ୍ଧୁର
 ରେମୁଣା ବାନ୍ଧିଲ ଚରମେ
 ଆଉ କରେ ଘାତ ଧନୁଶର ।
 କେମନ୍ତେ ସେ ବୀର୍ଯ୍ୟବତୀ ବାଳା
 କଣ୍ଠତଟୁ ଦେଲ ହୁଳହୁଳି
 ବଢାଇଲ ସ୍ଥାନୀରେ ସୋହାଗେ
 ‘ଯାଅ ଦର୍ପେ, ଯୁଦ୍ଧକର ବୋଲି’ ।
 ମନ୍ଦାରର ମାଳା ବନ୍ଧ ପଟେ
 ଲମ୍ବାଇଲ ଆଦର ଯତନେ
 ଗାଇଲ ସେ ସମର ସଙ୍ଗୀତ
 ମେଘ ମନ୍ଦ୍ରେ କୁଟୀର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ।

×

×

×

ତରୁଣୀବନ୍ଧ ଲଗି ପ୍ରିୟତମ
 ଜନ୍ମ ନୁହଇ ତବ
 ଜ ଭୂଇଁର ମଙ୍ଗଳ ଲଗି
 ଜୀବନ ଦେବାକୁ ହବ ।
 ଶତେକ ସୈନ୍ୟ ସାଥେ ଧରି
 ବିଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବରି
 ଆସିବ ଯେଦନ କୋଟି ଗଉରବେ
 ନେବ ମୁଁ ଆଦର କରି ।

ଆଗେ ବାଜୁଥିବ ସଂଗ୍ରାମ ବାଜା
 ପଛେ ଆସୁଥିବ ତମେ
 ବିଜୟ କେତନ ହାତେ ଧରିଥିବ
 ଦେଖିବି ନୟନ କଣେ ।

×

×

×

କାହିଁ ତାର ସେହି ବାଣୀ ?
 କାହିଁ ତାର ଅଗ୍ନିବୋଳା ଦୃଢ଼ ଉଦ୍‌ବୋଧନା ?
 କାହିଁ ସେଇ ଖଣ୍ଡାୟତ ବଧୂ ?

କବି ଯେଉଁ ବୀରପାଇକ ଓ ବୀରପାଇକପତ୍ନୀର କଳ୍ପନା ଏଠାରେ
 କରିଛନ୍ତି, ସେହି ଆଦର୍ଶ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀର ପ୍ରାଣରେ
 ସଂରୁଚିତ ଓ ସଂଜୀବିତ ହେଉ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଓଡ଼ିଶା
 ପାଇଁ ହେଲେ (ସ୍ଵରାଜ୍ୟପାଇଁ ହେଲେତ ବଡ଼ କଥା) ଅଗ୍ନିମୟ ଆତ୍ମବୋଧ
 ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ରହୁ ।

ଆହୁତିର କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ଶିପାଠୀଙ୍କୁ ଆନୁମାନେ ଅନ୍ତର
 ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଉଅଛୁ । ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ସିଦ୍ଧକାମ ହେଉ,
 ଏହାହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

— — —

ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଉତ୍ସାହବାଣୀ

—୧—

“ହେ ମୋର ଖୋଜାର ତେ ଖଣ୍ଡାୟୁତ ବାର !
ଜାତିର ଆହ୍ୱାନ-ବାଣୀ
ଶୁଣି, ତମେ ରହିନାହୁଁ ମାରବ ନିଶ୍ଚଳ;
ଛୁଡ଼ି ପ୍ରିୟ ପୁରପଲ୍ଲୀ ଛୁଡ଼ି ପ୍ରିୟ ଦରଦ୍ର କୁଟୀର
ସକଳ ବନ୍ଧନ ମାୟା
ଥିଲୁ ଯାହା
ପରିବାରେ ତବ
କାଟି ଦେଇ ନିର୍ବିରୁରେ,
ଆସିଅଛ ବାରବେଶେ
ତାଳ ଖଣ୍ଡା ଧରି
ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
ଏଇ ବରୁଣେଇ ତଳେ;
ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀର ସେଇ ଶ୍ୟାମଳ ଉତ୍ସବେ
ରହିଥିବେ କନକ ପିତୁଳୀ ପରି
ପୁଅ ହିଅ ତବ,
ସେ ଲେଳ ଲଳିତ ଓଠେ
ଫୁଟୁଥିବ ହାସ
ଶାରଦ ଚନ୍ଦ୍ରକା ପରି;

ସରଳ ଚରଳବାଣୀ
 ଫୁଟୁଥିବ
 ବଦନୁ ତାଙ୍କରି;
 ପରୁରୁ ଥିବ କେ ବୋଉ !
 ବାପା ପରା ଯାଇଛନ୍ତି
 ଯୁଦ୍ଧ କରି କାହିଁ
 ଆସିବେ କି ନାହିଁ ?
 କୁଟୀରୁ ବାହାର ଯେବେ—
 ଆସିଥିବ ଯୁଦ୍ଧ କରି
 ଟମ୍ ଟମ୍ ଶୁଣି ଏଇ ଟମକ ବାଜଣା
 ଭାଇ କା'ର ଦେଇଥିବ ଭାଇରେ ବିଦାୟ
 ଆସିଥିବ ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡ ବରଗଛ ଯାଏ
 କହିଥିବ କାନେ କାନେ,
 ଦେଶର ଗୌରବ ପାଇଁ,
 ଜାତିର ସ୍ବଧର୍ମ ପାଇଁ,
 ଦେବୁନାହିଁ ପଛଘୁଞ୍ଚା କେବେ !
 ତୁଣୀରୁ ବାହାର କରି
 ଶସ୍ତ୍ର ଶରମାଳା
 ଦେଇଥିବ ଖଞ୍ଜି ତାର—
 ତୁଣୀର ଭିତରେ
 ମନେ ରଖ ମନେ ରଖ
 କହିଥିବ ପୁଣି,
 ଆମ ବାପ ଗୋସେଁ ବାପା
 ଥିଲେ ଯେହୁ ଏଘରର
 ମୁରବି ପ୍ରଧାନ
 କେତେ ଯୁଦ୍ଧେ ଯୁଦ୍ଧ କରି
 ଆସିଛନ୍ତି ଉଡ଼ାଇଣ
 ଗୌରବ ପତାକା
 ଖୋରଧାର ଦୁର୍ଗଦାରୁ
 ପାଇଛନ୍ତି
 ଶାଢ଼ୀ ଓ ଶିରୁପା,
 ସେ ଜାତିର ସେ ବଂଶର
 ନିର୍ଭୀକ ସନ୍ତାନ ତୁହି

ଶୁଦ୍ର ଏହି ଜୀବନରେ
 ନ ରଖି ମମତା
 ରଖିବୁ ମମତା ମାୟା
 ବିଶାଳ ଏ ଦେଶ ପରେ ତୋର !
 ଦେଶ ଯଦି ବଞ୍ଚି ପାରେ
 ତୋହର ମରଣ,
 ଦେଶ ଯଦି ତୋଳିପାରେ
 ବିଜୟ କେବଳ
 ତୋ ଶୋଣିତ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଦାନେ,
 ଦେଶ ଯଦି ସ୍ଵାଧୀନ ସମ୍ପଦେ ନାଶ
 ବାଲ୍ୟପାରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଭେଦ,
 ଦେଶ ଯଦି ବିଶ୍ଵ ଦରବାରେ କହିପାରେ କଥା
 ସ୍ଵାଧୀନ ରସନା ଚୁଳି,—
 ଦେଶର ଏ ବିଶାଳ ଗୌରବ
 ତୋ' ଶୋଣିତ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ନେଇ
 ଦଶୁଧୃବନି କି ଅଭିନବ ?
 ଦେଶର ଏ ପୂର୍ଣ୍ଣପତ ଧୂଳି ମାଟି ସହ
 ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନନ୍ତର ଧରି
 ବଞ୍ଚିଥିବୁ କୁହ ଅହରହ ।

—୨—

ତରୁଣୀ କିଶୋରୀ ବଧୂ
 ତରୁଣ ପ୍ରିୟରେ ଚାହିଁ
 କହିଥିବ—‘ପ୍ରିୟତମ ମୋର !
 ସଂଗ୍ରାମେ ତାଳି ଏ ତନୁ
 ଆପଣାକୁ କର ତୁମେ ଗଉରବମୟ !
 ଦେଶ ଲାଗି ଜନ୍ମ ତବ
 ଜନ୍ମ ନୁହେଁ
 ମୋର ଏଇ ଯୌବନର
 କ୍ଷଣିକ ମାଧୁରୀ ଖାଲି
 ଉପଭୋଗ ଲାଗି,

ଚାହେ ମୁହିଁ ବାର ସ୍ଥାନୀ
 ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଯେହୁ
 ନାଚି ନାଚି ହସି ହସି କରିବ ସଂଗ୍ରାମ ।
 ଦେଶର ସମ୍ମାନ ଆଉ ଦେଶର କଲ୍ୟାଣ
 ଅସ୍ତ୍ର ଶୁଣି ଓ ଅନାହତ—
 ରଖି ପାରେ ଯେ ବାର ତରୁଣ
 ଶୋଣିତରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଦେଇ,
 ସେଇ ମୋର ପ୍ରିୟତମ, ନମସ୍ୟ ବି ସେଇ;
 ସେଇ ମୋର ଅନ୍ତରର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା,
 ଯା ବାହୁର ଅସୀମ ବିହମ,
 ଯା ଅନ୍ତର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ପରମ,
 ଜାତର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି
 ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ, କହିପାରେ କଥା !
 ଯାଅ ମୋର ପ୍ରିୟତମ !
 ଯାଅ ଆଜି ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
 ନିଅ ଏ ଶାଣିତ ବକ୍ତା
 ପିନ୍ଧ ଏ ସମର ସାଜ
 କଷ ହେ କମର କଷ
 ମରଣ ଭିତରେ ଦେଖ ଜୀବନର ମଧୁର ସପନ !!
 ହସି ହସି ଦେଉଛୁ ମୁଁ ସମରେ ମେଲଣି
 ହସ ହସି ଦେବି ମୁହିଁ
 ସୁଧା ଆଲିଙ୍ଗନ
 ଯେ' ଦିନ ଦେଖିବି ମୁହିଁ
 ନିର୍ଭୀକ ସରଳି ପରି
 ଯୁଦ୍ଧେ ଯୁଦ୍ଧେ
 ଫେରିଅଛୁ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ।”

—୩—

ଏକଇ ସନ୍ତାନ କିଏ
 ତା'ଦରିଦ୍ର ଜନମାର
 ଆସିଥିବ ଏଥୁ ଯୁଦ୍ଧ କରି,
 ଜନନୀ ନିବସି ତା'ର

ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ
 ଭକ୍ତୁଥିବ ନିଜ ମନେ ମନେ
 ବୟସରେ ସାନ ପୁଣି
 ଜାଣିନାହିଁ
 ଯୁବର କୌଶଳ
 କେମନ୍ତେ କରିବ ଯୁଦ୍ଧ ?
 ବିପକ୍ଷ ଦଳର ଯେବେ
 ଘନ ଘନ ଗୁଳିଗୋଳ
 ଆସୁଥିବ
 କରି ମେଘ ଗରଜନ
 ଧନ ମୋର ଜୀବନ ବିକଳେ
 ପଛଘୁଞ୍ଚି ଦେଇ ଯେବେ
 ଆସବ କୁଟୀରେ ଫେରି
 କେମନ୍ତେ କହିବ —
 ସେହୁ ପୁଅ ମୋର, ପ୍ରାଣ ମୋର
 ମୋହର ସ୍ତନ୍ୟରେ ଗଢ଼ି
 ତାର ପ୍ରତି ରକ୍ତମାଂସ ?
 ମୋ ବଂଶର ସକଳ ଗରିମା
 ରକତେ ରକତେ ତା'ର
 ରହିଅଛି ବୋଲି ।

—୪—

ହେ ମୋର ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ପ୍ରିୟ
 ଖଣ୍ଡାୟତ ବୀର ।
 ନିଜ ପାଇଁ ଆସି ନାହିଁ ।
 ମରଣ ବରଣ କରି
 ଆସିଛ ଏ ଜାତି ପାଇଁ
 ବୁକୁ କାଟି ରକ୍ତ ଦେବ
 ଦେବ ମାଂସ ହାଡ଼
 ଦେଖିବ ଏ ବରୁଣେଇ ଶ୍ୟାମଳ ଶିଖରୀ
 ଦେଖିବ ଏ ଆକାଶର—
 ଗ୍ରହ, ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା

ଦେଖିବ ଏ ଚଳବନ ଶ୍ୟାମଳ ପ୍ରାନ୍ତର
 ଦେଖିବ ଦେଖିବ କେହ୍ନେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ପାଇକ
 ସମସ୍ତ ଜୀବନ ତା'ର
 ଏଇ ଶେଷ ରଣ ପଞ୍ଜେ
 ବଳି ଦେଇ ଅକୁଣ୍ଠିତେ,
 ଜାତିର ସମ୍ମାନ ଟେକ
 ରଖିବ ଗରବେ !
 ହଟିପାର ଏ ସଂଗ୍ରାମେ ତମେ
 କଟିପାର ବଇଶ୍ଵର ଶୁଳି ଗୋଳାଘାତେ
 ବିଦେଶୀ ବଇଶ୍ଵ ହାତେ
 ରହିପାରେ ଏ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟ ଡୋରି ଦିନେ
 କିନ୍ତୁ ମୋର ରାଜଭକ୍ତ, ଦେଶଭକ୍ତ
 ଖୋରଧାର ଶତ୍ରୁମୂତ ବାର ।
 ତୁମର ଅକ୍ଷୟ ଶାସ୍ତି
 ଅନନ୍ତ ସମୟ ଧରି
 ରହିଥିବ ଏ ମାଟିର—
 ପ୍ରତି ଧୂଳି କଣିକାରେ ମିଶି;
 ଭାଳିନିଅ ଥରେ ମୋର ପ୍ରିୟତମ ପାଇକ ସଙ୍ଘାର !
 ବିଶାଳ ଏ ଉତ୍କଳର କୀର୍ତ୍ତିକଳା
 ଧନ ଜନ ସ୍ଵାଧୀନତା ସମ୍ମାନ ଗୌରବ
 ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ତମେ ରଖିବ ବଞ୍ଚାଇ !
 ରଣୋନ୍ମତ୍ତ ଜାତି ମୋର ।
 ଖୋରଧାର ଶତ ଶତ ପାଇକ ସଙ୍ଘାର !
 ତୁମର ମୋହନମନ୍ଦେ
 କଥା କହେ ପ୍ରାଣହୀନ
 ଯେ ଆଜି ମୃତ୍ୟୁର ।
 ବୁଝୁରେ ବିପୁଳ ବହି
 ଜଳଇ ତୁମର
 ହୃଦ୍ ହୃଦ୍ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଶିଖା ମେଲି
 ଓଠରେ ବଜ୍ରର ବାଣୀ
 ମୋହନ ଗୌରବେ
 ପ୍ରତି ନିତି ଯାଏ ଖେଳି ଖେଳି,

ଶିରରେ ଶିରରେ ତବ
 ଶେଷିତ ପ୍ରବାହ
 ଆଜନମ୍
 କହେ ସେହ୍ନେ କଥା
 ଦେଶ ଜନମାର ମୁଁହିଁ
 ପ୍ରବାର ସନ୍ତାନ
 ଦେଶ ପାଇଁ
 ଲେଡ଼ା ହେଲେ
 ଦେବ ମୋର ମଥା ।
 ଦେଶର ମଂଗଳେ ମୋର ମଂଗଳର ବାଣୀ
 ବାଜି ଉଠେ ମୃଦୁ ମନ୍ଦ୍ର ତାନେ,
 ଦେଶ ପାଇଁ ବାପ ମା
 ଭଗିନୀର ମାୟା
 ଏ ଧରଣୀ ପରେ ନାହିଁ ଜାଣେ ।
 ଉପରେ ଆକାଶ
 ତଳେ ମୋର ପୁଣ୍ୟ ଦେଶ
 ବଳ ବଣ ପରବତ ସେବା
 ସ୍ବାଧୀନ କେତନ ମୁଁହିଁ ଉଡ଼ାଇ ଉଡ଼ାଇ
 କରୁଥିବି ଚରନ୍ତନ ଖେଳା;
 ତୁମର ଦେଶର ଆଜି ତୁମର ଜାତିର
 ଆସିଅଛି ଭୀଷଣ ସଙ୍କଟ
 ପ୍ରଳୟ ତାଣ୍ଡବ ଲାଳା
 ସରଜି ତହିଁରେ
 ଆପଣାକୁ ଆପେ ହେ ପ୍ରକଟ !
 ଦେଖାଅ ଦେଖାଅ ତୁମେ
 ହୃଦୟ ଏ ବିଶାଳ ଜାତିର
 ଏଇ ଶକ୍ତି ଏଇ ତଲୁଆରେ
 ବୁଲି କାଟି ଶତ ବୈରାଗିର,
 ଏ ଖୋରପା ଜନମାର
 ନେତ୍ର ମାର ଧାରା
 ପେ ଛୁଦିଅ ପୋଛୁଦିଅ ତମେ
 ଦେଶର ହୃଦୟ ବାଣୀ

ପାରିବ କି ସହି ?
ଦେଶର ଗୋଷାତ ବନ୍ଧୁ
ତୁମ ବୁକୁ ତଳେ !

ପୁରସ୍କାର

ସେନାପତି ! ତୁମେ ଦୁର୍ଗ ଜଣିତ ଅଗ୍ନି ଭିତରେ ପଶିଛ ଦମ୍ଭ ଧରି
ଜାତି ସମ୍ମାନ ବଢ଼ାଇତ ତମେ

ନିଜ ଜୀବନରେ ମମତା ନ ରଖି କରି ।

ବକ୍ଷ ତମର ଅତଳ ଅଟଳ ଜୀବନର ପଣ ଶୁଷ୍କ ଶୁଷ୍କତର
ଦେଶର ଗର୍ବ, ଗର୍ବ ତୁମର, ଦେଶର ତମର ଜୀବନର ପ୍ରିୟ ଘର !
ପରଜୟେ ତୁମେ ଥରି ଯାଇଁ ନାହିଁ !

ବିପଦ ଭିତରେ ନିଜକୁ ଫୁଟାଅ ତମେ

ନିଅ ଏ ଗାଆଁଟି ନିଅ ସେନାପତି !

ଭୋଗୁଥିବ ଯାହା ବଂଶର ଅନୁକ୍ରମେ

‘ନାହିଁ ହେ ମଣିମା ! ଥାଉ,

ଜାତିର ସେବା ମୁଁ କରି ମୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନଟି ବିଚାରାଉ ।’

ସେନାପତି, ମୋର ପ୍ରିୟ ସେନାପତି,

ଜଣିତ ଦୁର୍ଗ ବାହୁବିକ୍ରମେ ଏକା,

ତମ ଭଳି ଜଣେ ବଳିୟାର ଯୁବା

ହୋଇ ନାହିଁ ମୋର ଏ ସାରା ଜୀବନେ ଦେଖା !

ବରଷ ବରଷ ଧରି ସେ ଦୁର୍ଗେ ଚାଲିଅଛି ଖାଲି ଅଭିଯାନ ଅଭିଯାନ,
ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଛି ସକଳ ସାଧନା,

ସାର୍ଥ ହୋଇଛି ପାଇବାର ଅପମାନ !

ଅଜେୟ ଦୁର୍ଗେ ବିଜୟ କେତେ

ଉଡ଼ାଇ ଆସିବ ବାହୁବିକ୍ରମେ ତମେ

ନିଅ ଏ ଗାଆଁଟି ନିଅ ସେନାପତି,
 ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ବ ଯାହା ବଂଶର ଅନୁକ୍ରମେ ।
 ‘ନାହିଁ ହେ ମଣିମା ! ଆଉ,
 ଦେଶ ସେନାପତି ଦେଶର ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ମୋ ଦିନ ଯାଉ ।’

ସେନାପତି, ମୋର ପ୍ରିୟ ସେନାପତି !
 ଏ ବୀର ମାଟିର ବୀର ସନ୍ତାନ ତମେ,
 ନିଶିଳ ଏ ଦେଶ ତୁମ ତଳୁଆରେ
 ଗଉରବ ଦିଏ, ନତଜାନୁ ହୋଇ ନମେ ।
 ଫେରି ଆସିଥିଲୁ ସକଳ ସାଧନା
 ଏ ଜାତି ମୁକୁଟ ନଇଁଛି ଯା’ ପାଦତଳେ,
 ସେଇ ଦୁର୍ଗର ଗର୍ବ ଶାନ୍ତି—ତୁମ ତଳୁଆର ପୂଜ୍ୟ ଧରଣୀ ପରେ !
 କି ଅବା ବିଭବ ପାରିବି ମୁଁ ଦେଇ ?

ତୁମର ରୁଲକ ପାଳକ ରଜା ମୁଁ ଜଣେ,
 ନିଅ ଏ ଗାଆଁଟି ନିଅ ସେନାପତି,
 ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ବ ଯାହା ବଂଶର ଅନୁକ୍ରମେ !
 ‘ନାହିଁ ହେ ମଣିମା ! ଆଉ,

ଦେଶ ସେନାପତି ଦେଶର ହୃଦୟ ପାଳି ମୋ ଜୀବନ ଯାଉ ।’
 ସେନାପତି, ମୋର ପ୍ରିୟ ସେନାପତି !
 ଏ ସାରା ଦେଶର ଏକଇ ବର୍ମ ତମେ,
 ନିଜ ଜୀବନର ଗୁରୁ ଦେଖ ପରା
 ଦେଶ ଓ ଜାତିର ସୁବିପୁଲ ଦରପଣେ ।
 ଏ ମାଟିର ପ୍ରତି ଅଶ୍ରୁ ପରମାଣେ

ସତ୍ତ୍ବ ହରାଇ ନିଜରେ ଭୁଲିବ ବୀର,
 ଏ ମାଟି ହସିଲେ ତୁମେ ହସ ବୀର,
 ଏ ମାଟି ଦୁଃଖେ ଝୁରୁଅ ଅଶ୍ରୁ ମାର !
 କିବା ସମ୍ପଦ ଅରପିବି କରେ ?

ତୁମର ସମାନ କିଛି ନାହିଁ ଏ ଭୂବନେ
 ନିଅ ଏ ଶିରୁପା ନିଅ ସେନାପତି, ପିନ୍ଧିବ ଯାହା ବଂଶର ଅନୁକ୍ରମେ ।
 ‘ଦିଅ ହେ ମଣିମା ! ଦିଅ,
 ଜାତିର ସେବା ମୁଁ କରି କରି ହୁଏ, ମୋ ଜାତିର ଚର ପ୍ରିୟ ।’

କଜଳାଗଣ୍ଡ

—୧—

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ସେହିଦିନୁ ତମେ ରହିବ ପରା
ବଣବୁଦା ଲଟା ପାହାଡ଼ କାନେ କି କଥା କହୁବ ଜୀବନସାରା ?
ଦୁର୍ଗ ତୁମର ପଡ଼ିବ ଟଳି, ଗର୍ବ ତୁମର ଯାଇବ ଜଳି,
ରଣସଙ୍ଗୀତ ପାହାଡ଼ ତଳୁ ସାରା ସମୀରେ ନ ଉଠେ ଭରି,

ଝମ୍ ଝମ୍ ଝମ୍ ହଲଇ ବାହା ପଟା ଆଖଡ଼ାର ପାଇକ ଦଳ,
ଏକ ଆନେ ଖେଳ ଦର୍ପଣରେ କଷାକଷି ନାହିଁ ହୁଅନ୍ତୁ ବଳ ।
ପାଇକବାଳାର ପ୍ରବାଳ ଓଠ ଯୁଦ୍ଧ ଫେରନ୍ତା ସ୍ଵାମୀରେ ତାର,
ଜଣାଏ ନାହିଁ ତା' ସ୍ଵାଗତବାଣୀ କିଭଳି ଜଗିଲା ଦୁର୍ଗଦ୍ଵାର ।

ତୁମର ପାହାଡ଼ ଟାଙ୍ଗି ଆଜି ଯୁଦ୍ଧ ବାଇଦ ଶୁଣେନା କାନେ
ତୁମର ଗହନ ବିପିନ କୋଳେ ସମର ତୁମ୍ଭେ ବଞ୍ଚେ ନା ଟାଣେ ।
ତୁମର ଆକାଶ, ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା ଉଲ୍ଲସି ନାହିଁ ଉଠଇ ପରା
ପାଇକ ବଧୂର ଖଣ୍ଡାଖେଳ ନୟନେ ନିରେଖି ଦର୍ପଣର ।

ଟପ୍ ଟପ୍ ଟପ୍ ଦୋଡ଼ାର ଟାପୁ ଟମ୍ ଟମ୍ ଟମ୍ ଟମକ ବଜା
ସକଳ ସ୍ଵପ୍ନ ତୁମର ଦେଶେ ନାହିଁ ସେ ରଜ୍ୟ ନାହିଁ ସେ ରଜା ।
କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ସେହିଦିନୁ ତୁମେ ରହିବ ପରା
ବଣ ବୁଦାଲଟା ପାହାଡ଼ କାନେ କି କଥା କହୁବ ଜୀବନ ସାରା ?

—୨—

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ତୁମର ଗର୍ଭର କଜଳ ଜଳେ
ଖପ୍ କିନ୍ତି କିଏ ପଡ଼ିଲା ଡେଇଁ ବାର ସଂଗୀତ ବକ୍ଷ ତଳେ !
କାହାର କଣ୍ଠ ବକୁଳମାଳା ଶୁଣିଲା ତୁମର କଜଳ ବୁକେ ?
କାହାର ଚରଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀରାଗ ବୁଲିଲା ତୁମର ଲହରୀ ମୁଖେ ?

କାହାର ହାତର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାତ, ପଦମଞ୍ଜିର ବାଜିଲା ଟାଣେ
ଲୁଚିଗଲା କେଉଁ ଅତଳ ତଳେ ଶୁଣିଥିବ ତୁମେ ମାରବ ଧାନେ ।
କାହାର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଅଂଗରେଖା ନ ଦିଶିଲା ଆଉ କାଳ କାଳ ହେ
ତୁମର ଗର୍ଭରେ ଲୁଚିଲା କାର କାନ୍ତ କରର କରବାଳ ହେ ?

କାହାର ଦୁଇଟି ଅଗ୍ନି ଆଖି ଦେଶର ଜାତିର ଗଉରବ ହେ
ନିଭିଲା ତୁମର କଜଳ ବୁଜେ, ଭୁଟିଲା ସକଳ ସଉରଭ ହେ !
କାହାର ଅଟଳ ବକ୍ଷଟିଏ ସମାଧି ଭଜିଲା ତୁମର ପ୍ରାଣେ,
ଯୁଦ୍ଧ ଥିଲା ଯିଏ କମାଣ ଆଗେ, ଜାତି ପାଇଁ ଶତ ସିଂହ ଟାଣେ ।

କାହାର ସାଧନା ସଲିଳେ ତବ ବୁଡ଼ିଲା ଚୂର୍ଣ୍ଣ ନ ପାଇ ଲବେ ?
କହିକି ପାରିବ କଭଳି ପ୍ରାଣ ଥିଲା ସେ ବାଳା ଏ ନିଶିଳ ଭବେ ?
କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ତୁମର ଗଣ୍ଡର କଜଳ ଜଳେ
ଖପକିନି କ'ଣ ପଡ଼ିଲା ଡେଇଁ ଗରସଂଗୀତ ବକ୍ଷତଳେ !

—୩—

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ଦୁରୁ ଦୁରୁ ଦୁରୁ ଜଳିଲା ନିଆଁ
ଦୁର୍ଗ ପାତର ପାଟିଲା ପର ପାଇକ ବଧୂର ନ ସହେ ହିଆ ।
ଶିରରେ ଶିରରେ ଶୋଣିତ ତାର ଟକମକ୍ ହୋଇ ଫୁଟିଲା ପର !
କଳାବଣ କଳା ନୟନ ତଳୁ ଫୁଟିଲା ଦୁଇଟି ଅଗ୍ନି ତର ।

କଳାବଣ କଳା ଅଶ୍ରୁ ଚଢ଼ି ଟପ୍ ଟପ୍ ଟପ୍ ଚାଲିଲା ଆଗେ
ଜନ୍ମଭୂମିର କାହିଁଗାଥା ବୁକୁତଳେ ତା'ର ଗଣ୍ଡରେ ଜାଗେ ।
ପିଁ ପିଁ ପିଁ ମାଲିକା ଶର, ଟପ୍ ଟପ୍ ଟପ୍ ଚାଲିଲା ଘୋଡ଼ା
ଦୁର୍ଗ ପଥର କବାଟେ ବାଜେ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଶବ୍ଦ ଗୋଲା ।

ଦୁର୍ଗ କବାଟ ପଡ଼ିଲା ଟଳି, ଶବ୍ଦ ଚାଲିଲା ଦୁର୍ଗଭେଦ ।
କଳାବଣ କଳା ଅଶ୍ରୁତଳ ଶବ୍ଦ ସଜନି ପକାଏ ଛେଦ ।
ବିଶାଳ ଦୁର୍ଗ ପାଉଁଶ ହେଲା ରକ୍ତ ଲହରୀ ଖେଳିଲା ଭୂଇଁ
କଳାବଣ ଚାହିଁ ପାରିଲା ନାହିଁ ଟେକି ତାର କଳା ନୟନ ଦୁଇ ।

କଳାବଣ ଚାଲେ ଅଶ୍ରୁପିଟି ଶବ୍ଦ ସଜନି ଚାଲିବ ପଛେ
ବିଶାଳ ଦୁର୍ଗ ପାଉଁଶ ହେଲା କଳାବଣ ସହ ପାରେନା ମଧ୍ୟେ ।
କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ଦୁରୁ ଦୁରୁ ଦୁରୁ ଜଳିଲା ନିଆଁ
ବିଶାଳ ଦୁର୍ଗ ପାଉଁଶ ହେଲା ପାଇକ-ବଧୂର ନ ସହେ ହିଆ ।

—୪—

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଳାବଣ ଗୀତ ଗାଇଲା ପର
ଶବ୍ଦ ଆସଇ ବିଜୁଳି ପରି ଶବ୍ଦ ହାତେ ମୁଁ ଦେବ କି ଧର ?

ପାଇକଝିଅ ମୁଁ ପାଇକ ବୋହୂ, ପାଇକ ରକ୍ତ ଛୁତରେ ବହେ
ପାଇକ ଆଖିର ବହ୍ନି ମୋର ନୟନେ ନୟନେ କଥା ଯେ କହେ ।

ପାଇକ ଓଠର ମୃତ୍ୟୁ ଜଣା ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଦାସ ମୋ ଅଧରେ ଫୁଟେ
ବୁକୁତଲେ ମୋର ପାଇକ ଗାଆ ସ୍ଵୟନ ତୋଳି ଗଣ୍ଡରେ ଉଠେ ।
ଜନ୍ମଭୂମିର ଜଅନ୍ତା ପ୍ରାଣ ପାଇକ ବୋହୂ ମୁଁ ନାହିଁରେ ଭୟ
ପାଇକବାଳା କେ ଅଛ ଲେ ଆସ ଶତ୍ରୁ ହାତେ ନ ଭଜି ଲୟ ।

ପାଇକ ରକ୍ତ ଶିଝିଲ ନୁହେ, ଗାଆଲେ ଗାଆଲେ ପାଇକବାଳା
ହାତରେ ଧର ଲେ ମୁକ୍ତ ଅସି, ବସେ ଶୋହୁ ଲେ ବକୁଳମାଳା ।
ବାଦକ ଗଣ୍ଡରେ ବାଦ୍ୟବଜା, ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ବଜାରେ ବାଜା
ପାହାଡ଼ ଟାଙ୍ଗୀ ପରାଣ ତଳ ଗୁରୁଗଉରବେ ତେଜାରେ ତେଜା ।

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ତୁମର ବସେ ଦିଅହେ ସ୍ଥାନ
କହିବ ମୋ ଭାଇ ଭଉଣୀ କାନେ, କଳାବଞ୍ଚା କେବେ ହାରିନି ମାନ
କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଳାବଞ୍ଚା ଗୀତ ଗାଇଲୁ ପରା
ପାଇକଝିଅ ମୁଁ ପାଇକ ବୋହୂ, ଶତ୍ରୁ ହାତେ ମୁଁ ଦେବିକି ଧରା ?

—୫—

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ଦୁର୍ଗ ତୁମର ପାଉଁଶ ହେଲା
କଳାବଞ୍ଚାର ଯେ କାହିଁ-କଳା ଘୋଷେ ଆଜି ତୁମ ବିଜୟ-ବେଲା ।
କଳାବଞ୍ଚା ଆଜି ନାହିଁରେ ନାହିଁ ବଣ ପରବତ ପାହାଡ଼ ଚୁଲେ
କଳାବଞ୍ଚା କଳା ଅଶ୍ରୁଚର୍ଚ୍ଚି, ଯୁଦ୍ଧ କରୁନି ଶତ୍ରୁ ତୁଲେ ।

କଳାବଞ୍ଚା ବୁକୁ ଶୋଣିତ ଧାର ଦେଶପାଇଁ ଆଉ ଉଠୁନି ତାଡ଼ି
କଳାବଞ୍ଚା ଆଉ ଶୋଜୁନି ତାର ପାଇକ-ଭଉଣୀ ସମର ସାଥୀ ।
କଳାବଞ୍ଚା ଆଉ କଜଳାଗଣ୍ଡେ ସଙ୍ଗିନୀ ତୁଲେ ଦେଉନି ଝାସ
କଳାବଞ୍ଚା ଆଉ ସମର ଗୀତ ଗାଉନି ପିନ୍ଧ ବାରର ବେଶ ।

କଳାବଞ୍ଚା ଛୁତ ପାଉଁଶ-ଦୁର୍ଗ ଦେଖି ଦେଖି ନାହିଁ ବିଦାରି ହୁଏ
କଳାବଞ୍ଚା ଆଜି ନାହିଁରେ ନାହିଁ କଜଳାଗଣ୍ଡ ମାରବେ ବହେ ।
କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଳାବଞ୍ଚା ଆଜି ନାହିଁରେ ନାହିଁ
ଏଇ କଥା ଶାଳି ବସେ ଜାଣି ତୁମ ଘରେ କେବେ ବୁଲିଲେ ଯାଇ ।

କଜଳାଗଣ୍ଡ ! କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ତୁମର ଗଣ୍ଡର କଜଳ ଜଳେ
 ଖପ୍ କିନ୍ତି କିଏ ପଡ଼ିଲୁ ଡେଇଁ ବାର ସଙ୍ଗୀତ ବସିବଲେ ।
 କଜଳାଗଣ୍ଡ ! ସତେ ହେ ସତେ ଦୁର୍ଗ ତୁମର ପାଉଁଶ ହେଲୁ
 କଳାବଜାର ଯେ କାଉଁରୀକଳା ଘୋଷେ ଆଜି ତୁମ ବିଜନ ବେଳା ।

— — —

ସୈନିକ ସମାଧି

— ୧ —

ଏଇଠି ତାହାର ସମାଧି ହେଲୁ !
 ଏଇଠି ଏଇଠି ଦେଶ ପାଇଁ ତା'ର ଜୀବନ ଦେଲୁ !
 ବାର ବେଶେ ସେ ଯେ ଏଇଠି ଏଇଠି ଯୁଦ୍ଧ କଲୁ,
 ବାର ଗଉରବେ କର୍ମ ତ କର ଆକାଶ ପବନ ନିଶିଳ ଧରୁ,
 ଶଶ୍ରା ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଧରିବ ପଡ଼ିଲୁ ଶୋଇ
 କୋଟିଏ ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ମାରିବ ଆଗୁଆ ହୋଇ ।
 ଝର ଝର ଝର ରକ୍ତ ବୋହିବ ବୁଝୁଛି ତା'ର,
 କପାଳେ ଜଳୁଛି ଦାଉ ଦାଉ ସମ୍ବର ଗାର ।

ଦମ୍ ଦମ୍ ଦମ୍ ସମ୍ବରୁ ଆସେ ଶତ୍ରୁ ଗୋଲା—

ଏ ବାର ମାଟିର ବାର ସନ୍ତାନ

ବାର ଗଉରବେ ବୁଜିବ ଡୋଳା ।

ଦେଖିବ ପାହାଡ଼, ଦେଖିବ ନଈ

ଦେଖିବ ଆକାଶ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ରହି

ଶଶ୍ରା ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଧରିବ ପଡ଼ିଲୁ ଶୋଇ

ସୁମର ମାଆ ଜନମ ଭୁଲି ।

ସେତିକି ସେତିକି କହୁଛି

ଆଉ କହୁଛି କଥା,

ମାଆ ପାଇଁ ତାର ଦେଇଛି ମଥା ।

ଓଠରେ ଫୁଟାଇ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହାସ,

ଅଙ୍ଗେ ନିଶ୍ଚୟ ସକଳ ବେଦନା ଗଭୀର ପ୍ରାସ ।
 ପାଇକ ଘରର ଯୁବା ବଇସିଆ ଗୋଟିଏ ପିଲା
 ବଜ୍ରପରି ତା' ଜୀବନ ଥିଲା ।
 ମଣିଷ ପାଇଁକି ମରବା ପାଇ
 ଆସିଥିଲା ସେ ଏତେ ଦୂରରେ,
 ତାଳ ଓ ଖଣ୍ଡା ହାତରେ ଧରି
 ଜାଳି ବୁକୁ ତଳେ ନିଆଁ ଝୁଲରେ ।
 ଜାଣି ନାହିଁ ସେ ଜାଣି ନାହିଁରେ
 ପରକ ଆପଣା ବଡ଼ ସାନରେ,
 ଜନମ ଭୂଇଁର ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି
 ଜୀବନଟି ତାର କଲା ଦାନରେ ।
 ବୁକୁ ଚିରି ତା'ର ଜୀବନ ଦେଲା ଜୀବନ ଦେଲା
 ଏଇଠି ତାହାର ସମାଧି ଦେଲା ! ସମାଧି ଦେଲା !

—୧—

ଏକୋଇଶ ବଳା ବଣିକେଶନ
 ବଢ଼ିଥିଲା ବଡ଼ ଅଳିଅଳରେ
 ଗୋଟିଏ ବୋଲି ସେ ସଙ୍ଗାଳି ସେ
 ସବୁର ସେ ଆଖି ମାରି ଘରରେ ।
 ବାନ୍ଧିଲା ଯେବେ କଟିରେ ଫରି
 ସମର ଭୂଇଁରେ ଆସିବ ଚଳି,
 ହାତରେ ଧାଇଁଲା ଖଣ୍ଡା ତାଲ
 କଟିରେ ଭିଡ଼ିଲା ଘାୟୁଡ଼ି ମାଳ,
 ବନ୍ଦ ଜନମା ଚରଣପଦ୍ମ କହିଲା ପରା —
 ଯାଉଛି ଯାଉଛି ଯୁଦ୍ଧ କରି
 ନୟନେ ଫୁଟିଲ ଅଗ୍ନି-ତରା ! !

ଜନମା କହିଲା ଆବେଗ ଭରେ
 ଧନମାଳୀରେ !
 ଅନ୍ଧ ଶ୍ରୀ ହୋଇ ରହିଲି ତୋତେ
 ଭଳି ଭଳିରେ !

ଏଇ ଡାଲ ଏଇ ଖଣ୍ଡା ଧରି
 ଫେରିବୁ ସତେରେ ଫେରିବୁ ସତେ,
 ଦେଖିବି ଏ ଦୁଇ ନୟନ ଭରି ?
 କେତେ ଦୂରେ କେଉଁ ଭାଇଜେ କାହିଁ
 ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଇ—
 ସେ କେଉଁ କଟକ ଖୁରୁଧା ପୁରୀ
 ଘରେ ବସି ହେଉଥିବି ମୁଁ ଝୁରି ।
 ଆଗକୁ ନାହିଁକି ପଛକୁ ନାହିଁ
 କେହି ତ କାହିଁ,
 ରହିଲି ରହିଲି ରହିଲି ସିନା
 ତୋ ବାଟ ଚାହିଁ !

ଜନମାରେ ଚାହିଁ କହିଲି ସିଏ ପକାଇ ରଣ
 ବିକଳ ଅଥୟ ହୁଅନା ବୋଉ,
 ମୁଁ ନୁହଇ ଖାଲି ତୋହର ଧନ—
 ଦେଶର ପ୍ରାଣ ମୁଁ ଜାତିର ନାଶ !
 ଜନମ ଦେଇବୁ କରିବାକୁ ଖାଲି ଦେଶର କାମ
 ବାଜୁଥିବି ଯହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ବାଜା
 ଫୁଟୁଥିବି ଯହିଁ କମାଣ ତୋପ,
 ଲକ୍ଷ ପାଇକ ସୋଦର ସଖା
 ଲଢୁଥିବେ ଯହିଁ ଦେଖାଇ କୋପ ।
 ତାହାର ଭିତରେ ଖଣ୍ଡା ଧରି
 ଶାଢ଼ୀଲ ପରି ଲଢ଼େଇ କରି
 ମରିଯାଏ ବୋଉ ମରିଯାଏ ଲେ !
 ରହିବି ମୋହର ମାଟିର ଟେକ,
 ଜନମ ମାଟିର ଜୀବନ ରହୁ
 କଟିଯାଉ ପଛେ ମୋହର ବେକ ।

ମରିଗଲେ ମୁହିଁ କି ଯାଏ ଆସେ
 ମୋ' ମରଣେ ଯେବେ ଫୁଟିବି ଫୁଲ,
 ଗନ୍ଧେ ଉଠିବି ମହକ ଧରା

ସେତକ ତୋହର ଅସଲ ମୂଲ !
 ପାଦଧଳ ମୋର ମଥାରେ ଦେଏ
 ପୁଅ ବୋଲି ଥରେ ଚଣ୍ଡାର ସେନେହେ
 କୋଳରୁ ନେଏ !
 ଯୁଦ୍ଧ କରି, ପଡ଼େ ମୁଁ ତଳି,
 ଫେରିଲେ ଭଲ,
 ନ ଫେରିଲେ ବୋଉ ! କାନ୍ଦୁବୁନି
 ଏତିକି ଅନୁରୋଧ ଲେ ମୋର !
 ଏତିକି କହିବି, କହିନି ଆଉ
 ରୁଲି ସେ ଗଲ
 ଦପ୍ ଦପ୍ ଦପ୍ ଚରଣ ରୁଲି
 ସମରେ ପର !
 ଏଇ ସେ ପଡ଼ିଛି ସମର ଭୂଇଁ
 ଏଇଠି ଏଇଠି ଯୁଦ୍ଧ କଲ,
 କମି ତ କରି ଆକାଶ ପବନ ନିଶିଳ ଧରା !
 ବୁକୁ ଚରି ତା'ର ଜୀବନ ଦେଲ ! ଜୀବନ ଦେଲ !
 ଏଇଠି ତାହାର ସମାଧି ଦେଲ । ସମାଧି ଦେଲ !

—୩—

ଏଭଳି ବିରାଟ ଅଗ୍ନି ଥାଏ ମଣିଷ ପ୍ରାଣେ
 ବଜ୍ର, କଟାଇ ପଥର ପଟାଇ ଜୀବନ ଆଣେ !
 ମଣିଷ ସବୁ କରି ପାରେରେ
 କିଏ ସେ କହିବ କି ମହାଶକ୍ତି
 ରହିବି, ମଣିଷ ଲହୁ ଧାରେରେ !
 କଣ ନ କଲ ?
 ବୟସ ତାହାର ଅଠର କୋଡ଼ିଏ ହୋଇବ ପର !
 ମାଇଲ ଶର, ପିଁ ପିଁ ପିଁ ରୁଲିଲ ପର
 ଛୁଡ଼ିଲ ଶତ ବଇର ମଡ଼ା
 ଦିଗୁଣ ସାହସେ ଖଣ୍ଡା ରୁଲି
 କେତେଟି ସଜନୀ ଦେଲ ସେ ଟାଳି ।
 ଶତ୍ରୁଦଳର ସେନାପତି, ସେନାପତି ସେ କାହିଁ ?

ଏଇ କେତେ ଦୂରେ ପାହାଡ଼ ଠାରେ;
ମାଇଲ୍ ଘୋଡ଼ା
ବିଜୁଳି ପରି ସେ ଚାଲିଲା ଦଳି
ହଜାର ହଜାର ବଲ୍‌ଗ୍‌ ମଡ଼ା ।
ସମର ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଲା ଡାକ
ଗୁଲରେ ଗୁଲରେ ପାଇକ ପୁଅ—
ବିଜୟୀ ହୁଅରେ ବିଜୟୀ ହୁଅ
ଭୟ ନାହିଁ ଆଜି ଭୟ ନାହିଁରେ
ଶିରେ ତୋ' ଶିରପା-ବନ୍ଧା ହେବ
ନାଆଁ ଥିବ କାଳ କାଳ ପାଇଁରେ !

ଶଶିରେ ଯେବେ ସେନାପତି ଶିର
ଦେଇଛି ଛେଇ
ବିଜୟ କେତନ ବୀର ଓଡ଼ିଶାର
ଦେଲେ ଉଡ଼ାଇ,
ଓଡ଼ିଆ ସଇନ ଓଡ଼ିଆ ବୀର,
ଯହିଁ ଶୁଣ ଖାଲି ଜୟ କଲ୍ଲୋଳ
ଦୁସ୍ତଗୀର ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପାଇକ-ପୁରା
ବିଜୟୀ ବେଶେ ଫେରାଇରେ
ତୃତୀୟ ବାଜେ ରଣ ପ୍ରାଂଗଣେ,
ଓଠେ ତା' ହାସ ଖେଳାଇରେ
ସାଥ' ଆଜି ଜୀବନ ତା'ର
ସାର୍ଥ ତାର ଥୁକ
ଜୟ ଉଲ୍ଲାସେ ବନ୍ଧ ତାର
ହୋଇ ଉଠେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ !
ଏତିକିବେଳେ ବଲ୍‌ଗ୍‌ ଶଇନ ପାହାଡ଼ ତଳୁ
ଲୁଚି ଲୁଚି ଲୁଚି ମାଇଲ୍ ଶର
ତଳ ସେ ପଡ଼ିଲା ଧରଣୀ ତଳ
ଉତ୍ତାର ମାଆ ଜନମ ଭୂଇଁ
ହାତରେ ଧରିଛୁ ଝୁଣା ପଟି ପଡ଼ିଲା ଶୋଇ !

ଜୟ ଉଲ୍ଲାସେ ଅଧର ଜାରେ, ସେ ଦ୍ଵାସ ଅଛି
 ସେଭଳି ରହି,
 ବିଜୟୀ ପାଇକ ଏଇଠି ଏଇଠି ଦେଶ ପାଇଁ
 ତାର ଜୀବନ ଦେଲା !
 ଏଇଠି ତାହାର ସମାଧି ହେଲା । ସମାଧି ହେଲା !!

—୪—

କେତେ କାଳ ଏବେ ହେଲାଣି ପର
 ସମାଧି ତାର ହୋଇଛି ଠିଆ
 ଏପାଖେ ପାହାଡ଼ ସେ ପାଖେ ନଦି
 ଚଉଦିଗର ଖାଲ ବେତସ-କଥା ।
 ବାଟର ବାଟୋଇ ସେ ପାଖେ ଫେରେ
 ଉଦାସ ପରଶେ ଗୀତଟି ଗାଇ
 ଗୋପାଳ ବାଳକ ଚରଣ ଧେନୁ
 ସାନ୍ଧ୍ୟ ସମୀରେ ବଞ୍ଚଣୀ ବାଇ ।
 ସକାଳ ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସେ
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଫେରେ
 କାଳର କପାଳେ ଘଟଣା ଶତ
 ଯୁଗ ଓ ଦୁଃଖ ମାରବେ ଖେଳେ !
 ପାଇକ ଯୁବାର ସମାଧି ଏ'ସେ
 କାଳ କାଳ ପାଇଁ ରହିଛି ଗୁଞ୍ଜି
 ଏଇଠି ସେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କଲା
 ରକ୍ତ ଦେଲା ଏ ଦେଶ ପାଇଁ ।
 ସମାଧି ପଥର ଥାଆରେ ଥାଆ ।
 ଅସୀମ କାଳର ଜନତା ଆଗେ
 କହିବୁ କି ଭଲ ପାଇକ ପୁଅ
 ଜୀବନ ଦେଲା ଯୁଦ୍ଧ ଯାଗେ ।
 ତୁହାଇ ତୁହାଇ କହିବୁ ପର
 ଗରଜ ଗରଜ ଡାକବୁ ପର
 ଏଇଠି ଏଇଠି ଦେଶପାଇଁ ତାର ଜୀବନ ଦେଲା !
 ଏଇଠି ତାହାର ସମାଧି ହେଲା ! ସମାଧି ହେଲା !!

ଏ ମାଟିର ଅମର ସହୀଦ

—୧—

ତା' ଦେହ ଅସ୍ଥି ମାଂସର ଅବଶେଷ
 ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଏଇ ଧୂଳି କଣିକାରେ ପଡ଼ି,
 ଆକାଶ ପବନ କମ୍ପାଇ ଯାହାତଳୁ
 ପୁଟିଥିଲା ଦିନେ ଶତ ସିଂହର ରଡ଼ି ।

କହିଥିଲା ଦିନେ ବୁଢ଼ିଶ ଜାତିକୁ ସିଏ
 ବଳ ପରାଏ ଦମ୍ଭକର ତା' ଛୁତି,
 ଜୀବନ ଭିକା କରିବି ତୁମର ଆଗେ
 ମୃତ୍ୟୁର ଭୟ ଦେଖାଉଛ ଦବାଭିତ ?

ଏ ଦେଶ ଜାତିର ସମ୍ପଦ ଗଉରବ
 ସଂପିଦେବି ମୁଁ ତୁମ କରେ ଡରି ଡରି,
 ଏ ମୋର ସ୍ଵାଧୀନ କଣ୍ଠେ ମୁଁ ପରା ନିଜେ
 ପରାଧୀନତାର ଶୃଙ୍ଖଳ ନେବି ବରି !

ସ୍ଵାଧୀନ ଜୀବନ ଅଗ୍ନି ବୁଦ୍ଧରେ ଧରି
 ମରିଯିବା ଭଲ ସିଂହ ପରାସ୍ତେ ଲଢ଼ି,
 ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଦେହ ଧରି,
 ଶତ୍ରୁ ଶରଣ ଯିବିନି ଭିକା କରି !

ଏମୋର ଜୀବନ ମୋହର ନୁହେଁତ ଖାଲି
 ମୋ ସାରା ଦେଶର ଏ ଯେ ନିଶ୍ଵାସ ନଳୀ,
 ମୋ ଦେହର ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ରେଣୁରେ ପରା
 ମୋ ଦେଶ ଜାତିର ଗର୍ବ ଉଠଇ ଥରି ।

ମଥା ନତକରି ତୁମର ଚରଣ ତଳେ
 ଆଜି ମୁଁ ଯେବେ ମୋ ଜୀବନ ଭିକା କରେ;
 ମୋ ଜାତି ଭିତରୁ ବଢ଼ି ନିଶ୍ଚୟଦେଇ
 ରଖିବି ସିନା ମୁଁ ନେଇ କେଉଁ ରସାତଳେ ।

ତା' ଦେହ ଅସ୍ଥିମାଂସର ଅବଶେଷ
 ରହିଥିବ ଏଇ ଧୂଳି କଣିକାରେ ପଡ଼ି,
 ଆକାଶ ପବନ କମ୍ପାଇ ଯାହା ତଳୁ
 ଫୁଟିଥିଲା ଦିନେ ଶତସିଂହର ରଡ଼ି !

—୨—

ସେଦିନ ନୁହେଁତ ବହୁତ ଦିନର କଥା,
 ଏଇ ସେ ଦେଖିବ ଦୁର୍ଗମ ଗିରିଗଡ଼ି,
 ପାଣିଦିଆ ବର ଏଇଠି ଯେ ଠିକ୍ କଲ
 ସେଇ ସେ ବୁଝିଣ ଜାତି ନିର୍ମମତର ।

ଚକ୍ରର୍ଦ୍ଧରେ ପଡ଼ିଲ ରହଲେ ଘେରି,
 ଯମ ଦୁତ ପରି ଭୀଷଣୁ ଭୀଷଣତର,
 ପାସିପ୍ରାନ୍ତର କଣି କଣି ଦେଲ ଡାକ
 ମଣିଷ ତହିଁରେ ପଟିବା କଷ୍ଟକର ।

ପିଠିରେ ଚୁକୁକ, ହାତେ ହାତଜଡ଼ା ଦେଇ
 ଏ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡୁ କିଏ ଆଣେ ?
 ନିର୍ମମତାର ସକଳ ଅସ୍ତ୍ର କିଏ ଭୁଷି ଭୁଷି ଦିଏ
 ତାହାର ସ୍ଵାଧୀନ ପ୍ରାଣେ !

ମୁକ୍ତିର ସୁର ଏଇଭଳି ମିଠା କରେ,
 ମୁକ୍ତି ସଞ୍ଚନ ଏ ଭଳି ମଧୁରତର !
 ଯା ପାଇଁ ମଣିଷ ସକଳ ନିର୍ମମତା
 ସହିବା ପାଇଁକ ହୁଅଇ ଅଗ୍ରସର ।

ସମ୍ମୁଖେ ତାର ପାସିର ବୃକ୍ଷ ଦିଶେ
 ଦିଶଇ ଦୁର୍ଗ ବିଲ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର,
 ସମ୍ମୁଖେ ଖାଲି ଚାଲିଛି ନ କହି ବାଣୀ
 ଏ ବୀର ଜାତିର ଗଉରବ ଅନ୍ତର ।

ରହରେ ସିପାୟା ରହରେ ପଡ଼ିଲ ରହ
 ଏତେ କମ୍ପାଇ ନିର୍ମମ ତାହାପରେ,

ଆକାଶ ପବନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଅବା
ଭାସି ଆସେ ବାଣୀ ଗିରି ଗଡ଼ ତଳେ ତଳେ ।

ସେ ଦିନ ନୁହେଁତ ବହୁତ ଦିନର କଥା,
ଏଇ ଯେ ଦେଖୁଛ ଦୁର୍ଗମ ଗିରି ଗଡ଼,
ପାସିଦିଆବର ଏଇଠି ଯେ ଠିକ କଲ
ସେଇ ଯେ ବିଷିଣ ଜାତି ନିର୍ମମତର ।

— ୩ —

ଏ ମହା ଜାତିର ସନ୍ତାନ ହେଲୁ ଠିଆ
ବରଗଛ ତଳେ ପାଣିରେ ଲଗାଇ ମଥା,
ଅନ୍ତର ତାର କହୁଥିଲା ଅବା କଥା;
ମୃତ୍ୟୁ ଭିତରେ ମରେ ନାହିଁ ସ୍ବାଧୀନତା ।

କେହିତ ନ ଥିଲେ କେହି ତ ନ ଥିଲେ ତହିଁ
ଦେଖିବାରୁ ତାର ଗୁରୁଗନ୍ଧୀର ମୃତ୍ୟୁ,
ଦେଖୁଥିଲା ଦୁରୁ ନଗର ଓ ଜନପଦ
ଦେଖୁଥିଲା ବନ ପବନ ଝର ସୁଅ ।

ଆଖିଲ ବୁଲୁ ୧-ନିର୍ଭୀକ ଆଖି ଡୋଳା,
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ତା ଜନମ ମାଟିର ପରେ,
ସେ' ଯେ ଆଖି ବାରଦର୍ପ-ଶେଷିତେ ଗଡ଼ା
ନିୟତ ଯହିଁରୁ ଉନ୍ନାଦନା ଯେ ଝରେ ।

ସେ ଆଖି ଭିତରୁ ଫୁଟି ଥିବ ବାରବାଣୀ
ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟ ଲେଖା ହୋଇଥିବ ରହି,
ଆଜିର ଯାନ୍ତ୍ରୀ । ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟ ଭାବେ
ନୟନ ପକାରେ ଅଗ୍ନି ଆସୁଛ ବହା !

ପ୍ରଳୟଙ୍କର ଝଡ଼ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଆସୁ,
ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗୁ ପଛେ ମସ୍ତକ ପରେ;
ଗୁଲିବାବୁ ହେବ ପ୍ରତି ମଣିଷକୁ ଏଥି
ସ୍ବାଧୀନ ପ୍ରାଣର ନିଆଁ ଜାଳି ବୁକୁଡ଼ିଲେ !

ବଞ୍ଚିଲ ପରି ପାରିବ ବଞ୍ଚି ସିଏ,
 ନଚେତ୍ ଧରାରେ ମଢ଼ା ମୁଦର ପରି,
 ତା'ର ଜୀବନରେ କିବା ସମ୍ପଦ ଥାଏ ?
 ହଜାରେ ବରଷ ରହିଲେ ଜୀବନ ଧରି ।

ଏ ମହା ଜାତିର ସନ୍ତାନ ହେଲୁ ଠିଆ
 ବରଗଛ ତଳେ ପାଣିରେ ଲଗାଇ ମଥା,
 ଅନ୍ତର ତା'ର କହୁଥିଲା ଅବା କଥା
 ମୃତ୍ୟୁ ଭିତରେ ମରେ ନାହିଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ।

— ୪ —

ଦୁର୍ଗମ ଗିରି ତୁଙ୍ଗ ଚୂଡ଼ାରେ ଚାହିଁ
 ପଶୁରେ ଭଗ୍ନ ଦୁର୍ଗର ପ୍ରତି ଶିଳା,
 କେଡ଼େ ନିର୍ମମେ ପାଇଲୁ ସେ ଏଥୁ ପାଣୀ,
 ଏ ମାଟିର ସେ ଯେ ପୁଅ ପରି ପୁଅ ଥିଲା ।

ଗଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର ଅସୀମ ଶୂନ୍ୟେ ଚାହିଁ,
 ନିଜନ ରାତିରେ ପଶୁରଇ ବେଳେବେଳେ,
 ଏଭଳି ନେତାର କଣ୍ଠେ ଦେବାକୁ ପାଣି
 ଶସ୍ତ୍ରର ହାତ କେଉଁଭଳି ଗଲା ହେଲେ ?

ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ସମୀରଣ ଦୂରୁ ଆସି
 ଘନ ବନ ଦେହେ ଛୁଇଁ ଛୁଇଁ ଦିଏ କହି,
 ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଏଇଠି ପାଇଲୁ ପାଣି,
 ନ ଥିଲେ ତାହାର ସୈନ୍ୟ ପଦାତି ରହି ?

ଦୁର ଧେନୁପଲ ଗୁରୁ ଗୁରୁ ଟିପା ନ ଦେ
 ମନ୍ତ୍ର ଉଠଇ ଯେହ୍ନେ ଏ ବାର ବାଣୀ,
 ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ପାଇବାର ବେଳେ ପାଣି,
 ମରିନି ତାହାର ବୁଦ୍ଧର ସିଂହଠାଣି ।

ପ୍ରତି ଜନପଦ ଜନପଦେ ଚାହିଁ କହେ
 ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ପାଇଲୁ ପଛକେ ପାଣି,

ନିଜକୁ କିନ୍ତୁ ଶୟର ପାଦ ତଳେ
ବିକିନି ବିକିନି ପ୍ରଲଭନରେ ଶ୍ରୀ ।

ଅସୀମ ଶୂନ୍ୟ ଏ ମାଟିର ପ୍ରତିକାନ୍ତେ
କହିବି କହୁବି କହୁଥିବି କାଳ କାଳ,
ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଅନୁମ ଆଖି ଡୋଳା
କହିଥିଲୁ ଯେଉଁ ବାଣୀ ଚର ବଳୟାର

“ପ୍ରଳୟଙ୍କର ଝଡ଼ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଆସୁ
ଆକାଶ ଶୁଙ୍ଘୁ ପଛେ ମନ୍ତ୍ରକ ପଛେ,
ଗୁଲିବାକୁ ହେବ ପ୍ରତି ମଣିଷକୁ ଏଥୁ
ସ୍ଵାଧୀନ ପ୍ରାଣର ନିଆଁ ଜାଳ ବୁଡ଼ୁତରଳ ।”

— — —

ଜାତିର ଡାକ

ମନେ କି ପଡ଼ଇ ଆଜି ଉତ୍କଳର ସେନାପତି !
ବୀରଗର୍ବ ତୋଳିବାର ସ୍ଵାଧୀନ ବିଜୟ ଛତି
ଓଡ଼ିଶା ଜନନୀ ଶିରେ, ମନେ କହେ ପଡ଼େ ତବ
କେମନ୍ତେ ଜାତିର ଜାତୀ ରଖିଥିଲୁ ଅଭିନବ,
କେମନ୍ତେ ସଜନୀ ଗୁଳି କେଶରୀ ବିହରମ ବାର
ଗୁଲିଥିଲୁ ଖଣ୍ଡି ଧରି, ଧରି ତଲୁଆର ଡାର
ସଂଗ୍ରାମ କବିତା କେହ୍ନେ ଗାଉଥିଲେ ବୀରଦଳ
ଯାର ଅଗ୍ନି ବୋଲା ନାନ ପରଶେ ପରଶେ ବଳ-
ଆଶୁଥିଲୁ, ଲଙ୍ଘି ବିଲ ପ୍ରାନ୍ତର ପାହାଡ଼ ପଥ
ଗୁଲିଥିଲୁ ସିଂହପରି ନୋହି ଲବେ ଅବନତ ।
ଜାତିର ପତାକା କେହ୍ନେ ଉଡ଼ୁଥିଲୁ ଫର ଫର
ସ୍ଵାଧୀନ ଜୀବନ ଘେନି ଦଶୁଥିଲୁ ଉର୍ଜସ୍ଵଳ ।

ଜାତିର ଜୀବନ-ତନ୍ତ୍ର ଗୌରବର ହୋମାନଳ
 କେମନ୍ତେ ସେ ଜାକଥିଲା ଦେନି ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର;
 ହିମାବ୍ରତ ପାଦ ତଳୁ ସୁଦୂର ନମିଦା ଯାଏ,
 କେତେ ରଜା ମହାରଜା ସାମନ୍ତ ରତ୍ନତରାଏ,
 ସଂଭ୍ରମେ ନୋଇଁ ଶିର ଏ ଜାତି ପତାକା ତଳେ
 ସମ୍ମାନ ଓ ଗଭରବ ଦେଉଥିଲ ବଳେ ବଳେ ।
 ଓଡ଼ିଆର ଗବଦନ୍ତ ଓଡ଼ିଆର ସ୍ଵାଧୀନତା-
 ପାଶେ ନଇଁ ପଡ଼ୁଥିଲା ସବୁର ତେଜସ୍ଵୀ ମଥା !

ଗଜପତି ରଜା ପାଇଁ ଏ ଦେଶ ପାଇକ ପିଲା
 ସଦସ୍ପ ସମ୍ମିଳିତ ପାଇଁ ତଳେ କି ଶୁଭିତ ଥିଲା ?
 'ଜୟଗଜପତି ଜୟ' ରସନାର ପ୍ରତିସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ
 ଗାଉଥିଲା, ଥିବା ଯାଏ ଶେଷ ବିନ୍ଦୁ ପରମାୟୁ ?
 ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ଓଡ଼ିଶା ନିଶିଳଦେଶ
 ଗୌରବର ସିଂହାସନେ ସ୍ଵାଧୀନ ସୁନ୍ଦର ବେଶ-
 ପିନ୍ଧି ଆହା ରହିଥିଲା କେନ୍ଦ୍ରେ ଧରି କାଳ କାଳ
 ଜୀବନ ନାଡ଼ରେ ବହୁ ଶୋଣିତର ଉଷ୍ମଧାର ?
 ବିଶ୍ଵ ଆଗେ ବଡ଼ ଯେବେ ଥିଲା ଏ ବିଶାଳ ଜାତି
 ମୂଳେ ତା ପାଇକ ରକ୍ତ, ପାଇକ କର୍ମପାତ ଗୁଡ଼ି !
 ଉଠ ଉଠ ସେନାପତି ! ଏ ବୀର ପାଇକ ଜାତି
 ଏ ମାଟିରେ ଥିବାଯାଏ ପତାକାବେ ବୀରଗୁଡ଼ି-
 ଗୁଳି ଓ କମାଣ ଆଗେ । ଏ ଜାତି ଶୋଣିତ ଧାର
 ଏ ଦେଶର ମୁକ୍ତି ଲାଗି ହେବ ନିଶ୍ଚୟ ବଳିଆର ।
 ଏ ଦେଶ ବଞ୍ଚିଛି ଯେବେ ବଞ୍ଚିଛି ପାଇକ ନାଗି
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଏଇକଥା ଉଠେ ଏ ବିଶ୍ଵେ ଜାଗି ।
 ମାତ ସ୍ଵାର୍ଥ ବାସନାର ଯହିଁ ନାମଗର ନାଇଁ
 କେମନ୍ତେ ରହିବା ଥିବ କେଶରୀ ଜୀବନ ପାଇ
 ଉଠ ଉଠ ସେନାପତି ! ଆଉ କମ୍ପା କର ଡେରି,
 କଷ ହେ କମର କଷ ବଜାଅ ସଂଗ୍ରାମ ଭେଗ !

ମହେନ୍ଦ୍ର ଅଟଳ ଡାକେ, ଡାକେ ଭୁଞ୍ଜ ମେଘାସନ
 ଡାକେ ଗିରି ବରୁଣେଇ-ପ୍ରତିଶିଳା, ତରୁଗଣ

ଶୋଲରା ଶୋଲରା ଡାକେ ଡାକେ ପ୍ରତି ଗୋଡ଼ମାଟି
 ଆସ ସେନାପତି ଆସ ବୀରକୁ ଗରବେ ଭାତି !
 ଚିଲିକାର ମାଳକାନୁ ପ୍ରତିଭର୍ମି ଥରି ଥରି
 ଡାକେ ଆସ ସେନାପତି ଆସ ତଳୁଆର ଧରି ।
 ମହାନଦୀ କହେ ଆଜି କାଠଯୋଡ଼ୀ କାନେ କାନେ
 ସେଇ ସେନାପତି ଏକା କରଇ ସଂଗ୍ରାମ ଟାଣେ
 ନିଶିଳ ଦେଶର ପ୍ରତି ରେଣୁ ରେଣୁର ତବ
 ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଖେଳି ବୁଲେ ତାଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ ଗଉରବ;
 ବାଳହେ ପଗଡ଼ି ଶିରେ ବାଳ ବୀର ସେନାପତି,
 ତୁମର ଶୋଣିତେ ନାହିଁ ଶସ୍ତ୍ରପ୍ରଦ ତଳେ ନତି;
 ତୁମର ଶୋଣିତେ ନାହିଁ ହାହାକାର ନୈରାଶ୍ୟର
 ତୁମେ ଥିଲେ ଏ ଜାତିର ଅଛି ଶତ ସିଂହବଳ;
 କରେ ତଳିବାର ଧରି ଖାଲି ହୋଇଥିଲେ ଠିଆ
 ସବୁର ପରାଣେ ଜଳି ଉଠିବ ସଦନେ ନିଆଁ ।
 ବୃଦ୍ଧ ବୀର ସେନାପତି । ତୁମର ଇସ୍ପାତ ଦେହେ
 ଯେତେଯେତେ ଖଣ୍ଡାଘାତ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଶୋହେ
 ଦେଖୁ ଏଇ ସୈନ୍ୟଦଳ, ଶତ ସିଂହ ପରାନ୍ତମ
 ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଖେଳୁ, ତୋଳୁ ମଥା ହିମାଚଳ ସମ ।

ଜାଣିଚକ ସେନାପତି ଜାଣିଚକ କିଏ ତମେ ?
 ଏ ଜାତି ନିଶ୍ୱାସ ଧାରା ତୁମେ ହେ ବହିର ଜଣେ !
 ଏ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ ତୁମେ ବୀର ଅଭିଧନ
 ତୁମର ବାହୁରେ ପୁନଃ ଏ ଜାତିର ପରାନ୍ତମ
 ତୁମେ ବୀର ଏ ମାଟିରେ ମାଟି ହୋଇ ମରପାର
 ତୁମର ସମାଧି ଚଳୁ ଅମୀର ବୀର ଝଙ୍କାର—
 ଫୁଟୁଥିବ, କାଳ ଦନ୍ତ ହାଣି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
 ସେ ମାଟି କପାଳେ ବୋଲି ଏ ଜାତି ଜୀବନ ତରୁ—
 ଏ ଧରଣୀ ଫିଟୁ ଶ୍ମଶାନେ ବୀର ଦପେ ଚାଲୁଥିବ
 ତୁମର ଏକଇ ପ୍ରାଣ କୋଟି ପ୍ରାଣେ ଖେଳିଯିବ ।
 ବୁଝିଚକ ସେନାପତି ! ତୁମର ଏ ଜାଣିପ୍ରାଣ
 ସଂଗ୍ରାମ ପାରିବ ନାହିଁ ଦେଖାଇ ଗର୍ବର ଟାଣ ?
 ନିଜଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ କି ନିଜେ ପାରୁ ନାହିଁ କରି

ଦେଶର ଦୈନ୍ୟରେ କେବେ ଯିବ କି ଶୋଣିତ ମର ?
 ମିଥ୍ୟା ମିଥ୍ୟା ମହାତ୍ମ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ସେ ଦୁର୍ବଳ ଆଶା
 ଧର କରେ ତଳୁଆର ପୂଜାଅ ଅନଳ ଶ୍ଵାସ ?
 ଜାଣି ଅଙ୍ଗେ ଚଢ଼ିତର କମ୍ପନ ଉଠିବ ଖେଳ
 ଯୁବକର ବଳବାହିନୀ ଶିରାରେ ଶିରାରେ ଫେର
 ଦେବ ନବ ଉନ୍ମାଦନା, ଉନ୍ମାଦ କେଶରୀ ସମ
 ଆସ ବୀର ସେନାପତି ! ତୁମେ ଏ ଜାତିର ବର୍ମ ।

ବାଜଇ ସମର ବାଦ୍ୟ ଅସୀମ ଆକାଶ ଚରି
 ବାଜି ଉଠୁ ବୁକେ ତବ ଏ ଜାତି ଗୌରବ ଶିଖ !
 ଚାଲ ସେନାପତି ଚାଲ ଚାହିଁଛନ୍ତି ସେ ନ୍ୟାୟ
 ଧର ଏ ପତାକା କରେ ଏଇ ରଣ ଅଣ୍ଟା ଚଢ଼ି ।
 ଚାଲ ଏଇ ଦୁର୍ଗ ପଥେ ଚାଲ ହେ ଜାତିର ବୀର
 ହିମାଦ୍ର ପରାଏ କରି ସମୁଦ୍ର ତଳେ ଶିର ।
 କଟୀ ତଟେ ଖଣ୍ଡା ଝୁଲୁ ପୃଷ୍ଠେ ଶୋଭୁ ଶରମୁଣା
 ବୁକୁରେ ଅନଳ ଜଳ ତାଳି ନବ ଉନ୍ମାଦନା ।
 ଜାତି ପାଇଁ ଗୁଡ଼ିକ ଯେହୁ ଅକୁଣ୍ଠିତେ ପାରେ ପାତି
 ତାକୁ ଏକା ସମାଦର କରେ ଏ ଧରଣୀ ମାଟି ।
 ବୋଲ ଗଜପତି ଯୟ ! ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ଜୟ !
 ଚାଲ ସେନାପତି ଚାଲ ଦେଇ ଦେଇ ବରାଭୟ ।
 ଦିଅ ନାଶ ହୁଳୁହୁଳି, ଚାଲେ ବୃଦ୍ଧ ସେନାପତି
 ଜାତିର ପତାକା ତଳେ, ଦେଶ ଜନନୀର କ୍ଷତି
 ପାରେନା ପାରେନା ସହି, ଚାଲେ ଦୃଢ଼ ସିଂହ ପରି
 ସବୁର ପରାଣ ତଳେ ବିଜୟର ଆଶା ଭରି—
 ଆସଇ ସୋହାଗ ଭରେ । ବଜାଇ ସଂଗ୍ରାମ ଭେରୀ
 ଚାଲନ୍ତି ପାଇକ ଦଳ ଖଣ୍ଡା କରେ ଖେଳ ଖେଳ
 ଅଶୀତ ବର୍ଷୀୟ ବୃଦ୍ଧ ଚାଲେ ଆଜି ରଣାଙ୍ଗନେ
 ଜାତିର ହୃଦୟ ବାଣୀ ସହି ପାରିଲାନି କ୍ଷଣେ ।

ସୈନକର ଅନ୍ତମ ମାରୁଣୀ

ବାଜିଲ ଶିଖା ବାଜିଲ ଭୁଷ
ଶସ୍ତ୍ର ସଜନି ଦେବାକୁ ଚାରି
ସୁଦୂର ସେ କେଉଁ ମଞ୍ଜୀ କଣେ
ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କହିବ ତମେ
ବିଦେଶେ ଖାଲି ହେ ଯୁଦ୍ଧ କରି
ବାପା ମୋର ଯାଇଥିଲେଟି ମରି
ପିଲଟି ଦିନରୁ ଜନନୀ ମୋରେ
ଶିଖାଇଛି ଶର ମାରବା ପୁଣି

ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କହିବ ତମେ
ଆସିଲି ମୁଁ ଏଇ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି ।
ଅଜଣା ମୋହର କୁଟୀରଟିଏ
ମୋ ବିନୁ ମୋହର ନ ଥିଲା କିଏ ।
ଜନ୍ମ ଭୂଇଁର କାଉଁରି ଲାଗି
ବୋଉଥିଲା ମୋର କୁଟୀର ଜଗି
ଶିଖାଇଛି ପରା ଶତ୍ରୁର ଖେଳ
ପ୍ରତି ନିତି ହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ !

କେତେଦିନ ଏବେ ହେଲୁଣି ପରା,
ଅନ୍ତମ ଶେଷେ ମାରବେ ଶୋଇ
‘ଜାତିର ପୁଅକୁ ଦେଶର ପୁଅ
ଶିରାରେ ଶିରାରେ ବହଇ ତୋ’ର
ଦେଶପାଇଁ ଯେବେ ଡାକରା ଆସେ
ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ କମାଣ ଆଗେ
ମରଣ ଶୟନେ କହିଛି ମୋରେ
ସେ ଦିନୁ ତା’ର ସେ ଅନଳବାଣୀ

ଏଇତ ଲଗୁଛି ସପନ ପରି
କହିଥିଲା ବୋଉ ଗର୍ବ କରି,
ପାଇକ ଜାତିର ରକ୍ତ ପରା
ଦେଶପାଇଁ ତୋ’ର ଜୀବନଗଢ଼ା !
ହସି ହସି ଆଗେ ହୋଇବୁ ଠିଆ
ପତାଇ ଦେଇ ତୋ ବଜ୍ର ହସ୍ତ ।’
ତାପରେ ବୁଜିଲ ନୟନ ଡୋଳା
ବସେ ମୋ ଅଛି ହୋଇଣ ଖୋଲା ।

ବାଜିଲ ଶିଖା ବାଜିଲ ଭୁଷ
ଯୁଦ୍ଧ ଆସିଲି ଯୁଦ୍ଧ କରି
ହସିଆର ହସିଆର ହୋ !
ତଳୁଆର ତଳୁଆର ହୋ !
ରୁର ହତୀଆର ବନ୍ଧା ହୋ
ଯୁଦ୍ଧକରି ମୁଁ ଚାଲିଲି ହୋ
ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କହିବ ତମେ
ଶର ମୁନ ବାଜି ପଡ଼ିଛି ଏଥୁ
ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କହିବ ତମେ
କେସନେ ଉଡ଼ୁ ଭୂଇଁରେ ମୋର

ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କହିବ ତମେ
କେହି ମୋର ନାହିଁ ନିଜର ଜଣେ,
ସେନାପତି ପରା ଡାକିଲ ଦୁରେ
ବୁଲି ନିଅ ଏ ଯେ ଶସ୍ତ୍ର ପୁରେ
ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଯେତେ ସୈନ୍ୟ ଏଥୁ
ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଗାଇ ଯୁଦ୍ଧ ଗୀତି;
ଦୂର ପଞ୍ଜୀର ପାଇକ ପିଲ
ସରିବ ଏବେ ତା ଜୀବନ ଲାଲା ।
କହିବ ମୋ ଦେଶ ସବୁରିକାନେ
ଭଲ ପାଇଛି ମୁଁ ଜୀବନଦାନେ ।

ବଣ ପର୍ବତ ପରିଣା ଘେରା
ଜାତିର-ବିଶାଳ ଗର୍ବ ପରି
ଆକାଶ ଚନ୍ଦ୍ରୀ ଦେଉଳ ଶବ୍ଦ
ପଲ୍ଲୀ ନଗର ସୋଦର ସଖା
ଉଡ଼ୁ ମାଟିର ପବନ ପାଣି
ସକଳ ମୋହର ପରଶ ପ୍ରିୟ

ଉଡ଼ୁ ମାଟିର ଦୁର୍ଗମାଳା
ଜାତି ଇତିହାସେ ଜୀବନ ଧାରା !
ଫଳ ଫଳ ସହିଁ ପତାକା ଉଡ଼େ
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ମୁଁ କେସନେ ଭୁଲେ ?
ଆକାଶର ଗ୍ରହ ଚନ୍ଦ୍ର ତାରା
ମୋହର ନାଡ଼ିର ରକ୍ତ ଧାର !

ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କହିବ ତମେ
ଏଇ ଗଛତଳେ ବୁଜିଲି ଆଖି
ବୁଜିଲି ବୁଜିଲି ନୟନ ପରା
ଶୁଭ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ବାଇଦ ମତେ

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି କହିବ ପରା
ଗୁଣ୍ଠି ମୋ ଜନନୀ ଉଡ଼ୁ ଧରା;
ଏଇ ଏଇ ଶେଷ ବିଦାୟ ଦିଅ
ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ କୋଳକୁ ନିଅ ।

—୦—

ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼

—୧—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼,
ଏ ଦାର ମାଟିର ଉଷ୍ମ ରକତେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଉଷ୍ମତର
ଆସ କଳ୍ପନା ସୁଦୂର ଅଗାଧ ଆସ ହେ ଆସ ।
କାନେ କାନେ ମୋର କହିଦିଅ ତାର ଗଉରବଭରା ସେ ଇତିହାସ,
ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତୁ କଳ୍ପନାସଖି ! ଏ ଗଡ଼ବୁଲ୍ରେ ଶୁଭଲ ଯେ ବାଣୀ
ବାଜିଲ୍ ଯେ ଦିନ ସମର ବାଦ୍ୟ,
ବୋହିଲ୍ ଯେ ଦିନ ଗୋଶବ୍ଦ ଆଦ୍ୟ,
କିଭଳି ଏ ଜାତି ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିଛି ଶ୍ରେଷ୍ଠତର,
ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋରୁଧା ଗଡ଼ ।

— ୨ —

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼,
ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ତଳେ ତଳେ ତଳେ ରହୁଛି କେବଳ ପଡ଼ିଆବଡ଼ ।
ଆସ କଳ୍ପନା ସୁଦୂର ଅଞ୍ଚଳ ଆସ ହେ ଆସ,
ଜାତି ନିଶ୍ଚୟ ବଦ୍ଧଥିଲା ଏଥି ବାରଗଡ଼ରବେ ବରଷ ମାସ ।
ସେଦିନ ଏଜାତି ଥିଲା କେଉଁଭଳି ଗୁଡ଼ରେ ବିରାଟ ଆକାଞ୍ଚିକା ଭରି,
ବିଜୟ ଭୂମି ବଜାଇ ବଜାଇ,
ସ୍ବାଧୀନ ସପନେ ଜୀବନ ମଜାଇ ।
ସିଂହ ପରାଗ ବାରବନ୍ଦମେ ଦିଶୁଥିଲା କିବା ଭର୍ଜସ୍ବଳ ।
ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

— ୩ —

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼,
ପାଇକ ଜାତିର ହୃଦ୍‌ପିଣ୍ଡକ ସ୍ବୟତ ହୁଏ ଥରକୁ ଥର ?
ମନେ ପଡ଼େ ଯେବେ ବାଜିଲା ଶିଙ୍ଗା ବାଜିଲା ତୁଣ୍ଡ,
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ତରୁଣ ପାଇକ ଧାଇଁଲେ ଖଣ୍ଡା ଧାଇଁଲେ କୁଣ୍ଡା ।
ସିଂହ ପରାଏ ଗରଜ ଗରଜ ଜୀବନ ସକଳ ମମତା ବରଜି ।
ସ୍ବର୍ଦ୍ଧା ପାଇକ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଭୂଇଁର
ବଳ ଦେଇ ନିଜ ଭିନ୍ନତ ଶିର
ଜାତିର ଜାତି ବୁକୁର ରକ୍ତେ ରଖିଦେଇ ଗଲେ ଅନଶ୍ବର !
ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼

— ୪ —

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼,
ଏ ମାଟି ଉପରେ ଜୟୀରାଜଗୁରୁ ପାଣୀ ପାଇଅଛି କରୁଣତର,
ଗଜପତି ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀ ସେଇରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସେଇ,
ଯୁଗ ଯୁଗ ପାଇଁ ଅମର ହୋଇଛି ଜାତି ପାଇଁ ଗୁଡ଼ି ପଡ଼ାଇ ଦେଇ
ଏଇ ବରୁଣେଇ ଶିଳା ଗଡ଼ ତଳେ ଦର୍ପେ କହିଲା ଗଉରବ ଭରେ
‘ମରବ ମୁଁ ଚଢ଼ି ପାଣୀ ଖମ୍ବରେ
ଶୋଣିତେ ମେ’ ଅଛି ସେଇ ଦମ୍ଭରେ
ଯୁଦ୍ଧ ମୁଁ ଚାହେଁ ସନ୍ଧି ଚାହେଁନା ଦୃଷ୍ଟି ଶତ୍ରୁ ଚରଣ ତଳ’
ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

—୫—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍‌ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।
 ବାର ବକ୍ସିର ଅସିଝଙ୍କାର ଦେଲା ଏ ଜାତିରେ ନବୀନ ବଳ ।
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପାଇକ ଟୋକାରେ ପାଇକ ଟୋକା
 ନିଶମୋଡ଼ିଦେଇ ବାରହୁଙ୍କାରେ ତଳବାର କରେ ଦେଲେ ରେ ଦେଖା
 ଗରମ ରକ୍ତ ଶିରରେ ଶିରରେ ନାଚି ଉଠିଲା କି ଅମର ଲାଲାରେ
 ଶାଣିତ ଶାୟୁକ ବାଜେ ଘନ ଘନ
 କମ୍ପି ଉଠିଲା ଏ ଗଡ଼ କାନନ
 ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲା, ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲେ ବଇଁଶ୍ୟଦଳ !!
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍‌ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

—୬—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍‌ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼
 ଯେ ଦିନ ବାଜିଲା ଗୁଳି ଚଢ଼ୁକ ବୁକୁପରେ ଭାର ଶ୍ଵାସତର
 ଗଡ଼ର ପାଟଣା ଛୁଣି ପଡ଼ିଲା ଧରଣୀ ତଳେ
 ଦୁର୍ଗଶିଖରୁ ପତାକା ଖସିଲା ବଇଁଶ୍ୟ ଗୋଲାର ଚମକ ବଳେ
 ଗୁଳିଲେ ସୈନ୍ୟ ଆହୁର ସୈନ୍ୟ କି ଅବା ସୁପ୍ତ କେଶରୀ ବନ୍ୟ
 ବଛାରେ କରି ବଇଁଶୀ ଚକା
 ଦେଖାଇ ଦେଲେରେ ପାଇକବଜା
 ଜନମ ମାଟିର ଅପମାନ ଆଗେ ଜୀବନ ଆମର ଦୁହେଁରେ ବଡ଼ !
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍‌ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

—୭—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍‌ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼
 ବାର ବକ୍ସିର ସମରସଜ୍ଞା ଦେଖିଥିବ କେଡ଼େ ଭୀଷଣତର !
 ଟମ୍ ଟମ୍ ଟମ୍ ଟମକ ବାଜିଲା ପାହାଡ଼ ତଳେ
 ଦଳ ଦଳ ଦଳ ସୈନ୍ୟ ସକଳ ଠିଆହେଲେ ଧନୁବଦ୍ଧ କରେ,
 ବକ୍ସି କହିଲେ ବଢ଼ି ଜଳାଇ ଉଠି ବାରେ ଆମେ ଦେଶ ଜାତିପାଇଁ
 ପରପଦାନତ ଖୋର୍ଦ୍ଧାମାଟିର
 ଆମେରେ ପାଇକ କାଟି ନିଜ ଶିର
 ଏ ବାରମାଟିର ମୁକ୍ତିକେତନ ଉଡ଼ାଇବା ଆମେ ପାଇକ ଦଳ;
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍‌ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

—୮—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼
 ବାର ବାର୍ଷ୍ୟର ବରଷ ସାଧନା ଦେଖିଅଛି ପରା ବହୁତ ଥର,
 ସେ ଦିନ ଯାଇଛି ଅଜ୍ଞାତ ଗରଭେ ମାରବେ ମିଶି
 ଦେଖିବ ଏ ବନ କାନନ ପାହାଡ଼ ଆକାଶ ପବନ ଦବସ ନିଶି
 ଦୁର୍ଗ ପଡ଼ିବ ଭୂଇଁରେ ଟଳି, ସେ ବାରଦର୍ପ ଯାଇଛି ଜଳି,
 ବରୁଣେଇ ଖାଲ ଟେକିଛି ମଥା ।
 ଅଜ୍ଞାତ କାହାଣୀ ଗରବ କଥା
 କାନେ କାନେ ଆଜି ସାରା ଓଡ଼ିଶାର କହିଯାଏ କିବା ଲକ୍ଷ୍ୟର
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

—୯—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼
 ମାନସ୍ତନ ହୋଇ ଗଜପତି ରଜା ଚାଲିଲେ ସେ କେଉଁ ବନ୍ଦୀଘର ।
 ନ ଶୁଭିଲ ଆଉ କନକ କାହାଳୀ ସେ ଗଡ଼ ପୁରେ
 ନ ପଡ଼ିଲ ଆଉ ରୂପାର ଆଲିଙ୍ଗ, ନ ଜଳିଲ ଯୋଡ଼ା ମଣାଲ ବାରେ
 ନ ପୁଟିଲ ବାଣ ଦୁର୍ଗ ଦୁଆରେ ଆଉତ ରଜନ ସାତ୍ ପଟ୍ଟିଆରେ
 ଚାଲିଲେନି ଏଥୁ ଏ ଗଡ଼ ଦୁଆର
 ବିଲ ପଦା ହେଲ କାଳ କାଳ କାଳ
 କୃଷକ ବାପୁଡ଼ା ହଳକଣ୍ଠ ଗଲେ କହେ “ଏଥୁ ଥିଲା ନଅର ବଡ଼ ।”
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

—୧୦—

ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼
 ହଜାର ହଜାର ବରଷ ପରେ ବି ଜାତିର ଏ ଥିବ ଶୀର୍ଷସ୍ଥଳ !
 ଶତ ଶହାଦର ପୁଣ୍ୟ ଶୋଣିତ ବୋଲା ଏ ମାଟି
 ଶତ ସର୍ଦ୍ଦାର ବାର ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଏଇଠି ଦେଇଛି ବସ କାଟି
 ପାଇକ କିଶୋରୀ ନବ ଯଉବନ ସଂଗ୍ରାମେ ଏଥୁ ସାଜିଛି ସଜନି
 ପ୍ରିୟରେ କହିବି ଚାଲି ରଣେ ଚାଲି
 ନିଅ ଏ ଖଣ୍ଡା, ନିଅ ଏଇ ଡାଲ
 ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଏ ମାଟି ଆମର ନିଶାଣ ତୋଳିଛି ଶୁଭତର !
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଲଲ୍ ମାଟିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗଡ଼ ।

୧୧

ଏଇ ଯେ ଦଶକୁ ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋଦ୍ ଗଡ଼
 ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଆନା ଯାନ୍ତି କୁଟୀରେ ତୋର
 ଚାହିଁ ଚାହିଁ । ଥରେ ନୟନ ମେଲାଇ ଚାହିଁରେ ଚାହିଁ ।
 ଏଇ ମାଟି ଗୋଡ଼ି ଏଇ ବଣ ବୁଦା ଭଗ୍ନ ଏ ବଡ଼ ଦେଉଳ ଗାଆଁ
 ରକ୍ତ କି ତୋର ଉଠୁନାହିଁ ତାତି ଫୁଲ ଉଠୁନି କି ଗଉରବେ ଗୁଡ଼ି ?
 ଉଠେନି କାନ୍ଦ ଅନ୍ତର ତୋର
 ଦେଖି ଶୁଣାନ ବାର ଅଙ୍ଗୁର ?
 ଜାଣି ଏ ଭୂଇଁ ଗଭୀରେ କି ଛୁଇଁ ଯାଉନି ତୋହର ମରମ ତଳ ?
 ଏଇ ଯେ ଦଶକୁ ଲାଲ୍ ମାଟିର ଖୋଦ୍ ଗଡ଼ ।

— — —

ପାଇକ-ଟୋକା

ଦମ ଦମ ଚାଲେ ପାଇକ-ଟୋକା ଦୁରେ ବାରବାଜା ବାଜଇରେ
 ସିନ୍ଦୂର ଶିଶୁ କପାଳେ ତା'ର ବାଦତମ ଦେହେ ସାଜଇରେ ।
 ଦମ ଦମ ଚାଲେ ପାଇକ-ଟୋକା କଟୀରେ ଖଣ୍ଡା ଝୁଲଇରେ
 ସିଂହ କେଶର ପରି ତା' ନିଶ ବେଳୁ ବେଳ ପର ଫୁଲଇରେ ।
 ଦମ୍ ଦମ୍ ଚାଲେ ପାଇକ-ଟୋକା ତମ୍ ତମ୍ ଆଖି ଦଶଇରେ
 ଫୁଲଫୁଲି ଦିଏ ପାଇକ ଝୁଅ ରଣ ସଙ୍ଗୀତେ ମିଶଇରେ ।

ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା, ଜାତିର ପତାକା ଉଡ଼ଇରେ
 ମଶା ପରି ସବୁ ଶସ୍ତ୍ର ସଜନୀ ଦୁରକୁ ଦୁରକୁ ତଡ଼ଇରେ ।
 ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ ଟୋକା ଶିରେ ଶୋହେ ସୁନ-ପଗଡ଼ରେ
 ଶସ୍ତ୍ର ପରାଣେ ଶୁଷ୍କ ଶୁଖି ଶୁଖି ତା କଣ୍ଠ ରଗଡ଼ରେ ।
 ପୈ ପୈ ବାର କାହାଳି ବାଜେ 'ଜୟ ଗଜପତି' ଶୁଭଇରେ
 ନାଚଇ ପାଇକ ଦିଗୁଣ ଟାଣେ ସମର ପଡ଼ିଆ ଦବଇରେ !

ମନ୍ଦାର ମାଳା କଣେ ତା'ର ମାଆ ବରୁଣୀର ରଜଇରେ
 ଶୋଣିତେ ଶୋଣିତେ ଜନ୍ମଭୂମି—କୀର୍ତ୍ତିନିଳାପ ବାଜଇରେ
 ଦୁରେ ବାର ବାଜା ଗଣ୍ଡର ବାଜେ ଟାଣେ ନାଟଯାଏ ପାଇକରେ
 ଶାଣିତ ଶତ୍ରୁ ଧ' ହାତେ ଚାଲେ ନ ମାନି ଶତ୍ରୁ ସାପକରେ ।
 ଶତ୍ରୁର ଅସି ବାହୁରେ ବାଜି ବାହୁ ତା' ଭୂଇଁରେ ଲେଟଇରେ
 ଆସମାନ ପରି ଅନଳ କଣା ତା' ଆଖି ଦୁଇରୁ ଫୁଟଇରେ ।

ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା ଦୁର୍ଗ ପାହାଡ଼ ଚାହିଁଇରେ
 ଖାତିର ନାହିଁରେ ଶୋଚନା ନାହିଁ ବାହୁର ରକ୍ତ ବୁଝଇରେ ।
 ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା ସ୍ତବ୍ଧ ଆକାଶ ଧରଣୀରେ
 ଦୁରେ ବାର ବାଜା ଗଣ୍ଡର ବାଜେ ଦେଖି ଆଖି ବୁଜା କରଣୀରେ ।
 ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା ଜାତିର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କରେ
 ନିଅନା ନିଅନା ଶିବରେ ତା'ର ବୁକେ ତା' ଦମ୍ଭ ନାହିଁକରେ ?

ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା ଶିବରେ ସେ ଫେରି ଯାଉନିରେ
 ଥର ଥର କରି ଡାକରା ଆସେ କେତେ ଲହୁ ଦେହ ବୋହୁନିରେ !
 ଅତ୍ୟାଚାରର ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଶର ଜୀବନ ସରିବରେ
 ସମର ଭୂଇଁରୁ କେସନେ କହୁ ବୁକେ ଲହୁ ଥାଇ ଫେରିବରେ ।
 ରାଜଜ ରକ୍ତ ଶୋଷିବା ପାଇଁ ଆସିଛି ଶତ୍ରୁ ସଜନିରେ
 କେସନେ ଯିବ ସେ ଦୁଆଡ଼େ ଯିବ ଦେଶରେ ଖେଳାଇ ଦଇନିରେ ।

ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା ଦଣ୍ଡି ଦାଗୁଡ଼ି ବଜାଇରେ
 ଦୁରେ ବାର ବାଜା ଗଣ୍ଡରେ ବାଜେ ସମର ପଡ଼ିଆ ତେଜାଇରେ ।
 ଜାନୁରେ ବାଜିଲ ଶତ୍ରୁ ଅସି ସୁଅପରି ବନି ବଢ଼ିଲରେ ।
 ପରୁଆ ନାହିଁରେ ଖାତିର ନାହିଁ ତା' ବାର ବସ କହିଲରେ ।
 ଦପ୍ ଦପ୍ ନିଆଁ ନୟନେ ତ ର' ଖପ୍ ଖପ୍ ଡେଇଁ ଯୁଦ୍ଧରେ
 ଜନ୍ମଭୂଇଁର ଚରଣ-ପଦ୍ମ ଆପଣା ରକ୍ତେ ପୂଜଇରେ !

ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପାଇକ-ଟୋକା ବଇଶ ବସ ଥରାଇରେ
 ଜନ୍ମଭୂଇଁର ମୁକ୍ତି ଲାଗି ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇରେ ।
 ବସେ ବାଜିଲ ଶତ୍ରୁ ଅସି ଶତ୍ରୁ ଚାଲିନା ସରିନିରେ
 ଭୂଇଁରେ ନିମିଷେ ପଡ଼ିଲ ଟଳ ଆତ୍ମରେ ପରାଣ ଥରିନିରେ ।

ଶିବରୁ ଆସିଲୁ ଡାକରା କେତେ ପଛକୁ ସେ ଫେରେ ଚାହିଁନିରେ
ରକତ-ସିନାନେ ବୁଡ଼ିବି ଦହ ଓଠ ଫେଇ କାରେ କହିନିରେ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁରେ ନୟନ ବୁଜି କାଳ କାଳ ପାଇଁ ଶୋଇଗିରେ
କଟୀରେ ଘଣ୍ଟି ପଗଡ଼ି ଶିର କରେ କରବାଳ ରହିଗିରେ ।
ଚକ୍ରଟର ପାହାଡ଼ ତଳେ ‘ମହାକଳା’ଟି ବହଇରେ
ରଜତ-ଉର୍ମି ଗରବେ ତୋଳି ଲଟାବୁଦା କାନ୍ଦେ କହିଲରେ—
“ଶିବରୁ ଆସିଲୁ ଡାକରା କେତେ ପଛକୁ ସେ ଫେରି ଚାହିଁନିରେ
ରକତ ସିନାନେ ବୁଡ଼ିବି ଦହ ଓଠଫେଇ ବାରେ କହିନିରେ ।”

— — —

ପାଇକ-ବଧୂର ଉଦ୍‌ବୋଧନ

ଏଇ ଦୁର୍ଗ ଏଇ ବନ ଏ ମାଳ ପ୍ରାନ୍ତର
ପଡ଼ିଅଛି ଶମଶାନ ପରି,
ନାହିଁ ସେ ପାଇକ ବାଦ୍ୟ-ରଣ-ଶିଖା
ନାହାନ୍ତି ସେ ଯୋଦ୍ଧାବେଶ ଧରି—
ଖଣ୍ଡାସ୍ତ୍ର ବାର
ଫୁଟେ ନାହିଁ ତୋପ ଓ ବନ୍ଧୁକ
ଛୁଟେ ନାହିଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଖର,
ଟପ୍ ଟପ୍ ଚାଲେ ନାହିଁ ଘୋଡ଼ା
ସମୀରଣ ବୋହାଯାଏ ମାରନେ ଗୁଞ୍ଜର
ବୁଲନ୍ତି ଶ୍ଵାପଦକୁଳ ହୋଇ ଘୋଡ଼ା ଘୋଡ଼ା
ଏଇ ବାର ମାଟି !
ଚାହିଁଲେ ନିମେଷେ ଯାରେ
ରକ୍ତ ଯାଏ ତାତି,—
ଝୁଣିଅଛି ପଡ଼ି
ଅଗତର ଲକ୍ଷବାର ଗାଥା
ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଧରି !

କହ କଥା ହେ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର !
 କହ କଥା ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ !
 କହ କଥା ଭଗ୍ନ ଦୁର୍ଗଣିକା
 କହ କଥା ଶଇଳ କାନନ !
 କେମନ୍ତେ ସେ ଶତ୍ରୁାୟୁତ ବଧୂ
 ରଣ ଶିଖା ବଜାଇ ବଜାଇ
 ଶାରବେଶେ ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
 ଆଶିଲୁ ତା ସ୍ଵାମୀରେ ସଜାଇ,
 କରେ ଦେଲୁ ଶାସ୍ତ୍ର ତଳବାର
 ଭାଲେ ଦେଲୁ ବିଜୟ ସିନ୍ଦୂର
 ଶରମୁଣା ବାନ୍ଧିଲୁ ଚରମେ
 ଆଉ କରେ ଘାତ୍ର ଧନୁଶର,
 କେମନ୍ତେ ସେ ବୀର୍ଯ୍ୟବତୀ ବାଳା
 କଣ୍ଠତରୁ ଦେଲୁ ହୁଳହୁଳି
 ବନ୍ଦାଇଲୁ ସ୍ଵାମୀରେ ଯୋଦ୍ଧାଗେ
 ଯାଅ ଦର୍ପେ ଯୁଦ୍ଧ କର ବୋଲି,
 ମନ୍ଦାରର ମାଳା ବସପଟେ
 ଲମ୍ଫାଇଲୁ ଆଦର ଯତନେ
 ଗାଇଲୁ ସେ ସମର ସଙ୍ଗୀତ
 ମେଘମନ୍ତେ କୁଟୀର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ

ଯିବାପାଇଁ ହବ ରଣ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଯିବାପାଇଁ ହବ ଶର
 ମାରିବାକୁ ହେବ ଲକ୍ଷ ସଜନି ଫୋପାଡ଼ି ଲକ୍ଷ ଡାର ।
 ତରୁଣୀ ବକ୍ଷଲଗି ପ୍ରିୟତମ ଜନ୍ମ ନୁହଇ ତବ
 ଜନ୍ମଭୂଇଁର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ଜୀବନ ଦେବାକୁ ହବ ।
 ଶତେକ ସୈନ୍ୟ ସାଥେ ରଣ କରି ବିଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବର,
 ଆସିବ ସେ ଦିନ କୋଟି ଗଉରବେ ନେବି ମୁଁ ଆଦର କରି ।
 ଆଗେ ବାଜୁଥିବ ସଂଗ୍ରାମ ବାଜା ପଛେ ଆସୁଥିବ ତମେ
 ବିଜୟ କେତନ ହାତେ ଧରିଥିବ ଦେଖିବି ନୟନ କଣେ ।
 ବନ୍ଦାଇ ନେବି କୁଟୀରେ ଯୋଦ୍ଧାଗେ ପଦ ବନ୍ଦନା କରି
 ଚାଲି ପ୍ରିୟତମ ସମର କ୍ଷେତ୍ର ବସେ ଅନଳ ଭରି ।

କାହିଁ ତାର ସେହି ବାଣୀ ?

କାହିଁ ତାର ଅଗ୍ନିବୋଳା ଦୃଢ଼ ଉଦ୍‌ବୋଧନା !

କାହିଁ ସେଇ ଶତ୍ରୁମୂତ ବଧୂ ?

ଏ ଭଗ୍ନପ୍ରାଚୀର ପ୍ରତିଧ୍ବନି ମାଟି ଗୋଡ଼ି

—ମେଲେ ଯେହ୍ନେ ରହିଥିବ ସେଇ ଅଗ୍ନିବାଣୀ !

ଏ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥେ ସମୀରଣ ଗୁଞ୍ଜରଣେ

ସେଇ ବାଣୀ ଥିବନି କି ? ମିଶି ଦିବା ଯାମୀ ?

ଏଇ ପଥ ତରୁ ତୁଣ ଶୁଣିଥିବ ନିକି ?

ସେ ବାଣୀର ଅଗ୍ନି ଉଦ୍‌ଘେଜନା ;

କେମନ୍ତେ ସେ ଶରବାଳା ଦେଶଲୁଚି ତାର

ସ୍ବାମୀରେ ତା ଦେଇଥିଲା

ସିଂହ ଉଦ୍‌ବୋଧନା ?

ମରନ ମରନ ତୁମ୍ଭେ ଏ ମାଟିର ପ୍ରତିରେଶୁ ତଳେ

ତୁମର ସେ ଅଗ୍ନିଶିଖା ବାଜେ ଅବରଳେ,

ତୁମର ସେ ପ୍ରସାରିତ ବିରାଟ ଅନ୍ତର,

ଏଇ ଟାଙ୍ଗି ଲଟାବୁଦା ଦୁର୍ଗଶିଳା ମେଲେ

ଲୁଲାୟିତ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର !

ଆସ ପାହୁ !

ଆସ ଏଥି ଆସ

ଆସ ପୌର ! ଆସ ଜାନପଦ !

ବସ ଏଇ ଶିଳା-ଆସ୍ତରଣେ

ରୁହଁ ବସଭର !

ବିରାଟ ଅନ୍ତର କା'ର ଏ ଭୂମିର ପ୍ରତିରେଶୁ ତଳୁ

ଅଗ୍ନିବାଣ ସମ

କହିଯାଏ ବିରାଟ ବାରତା ବିଶ୍ଵ ଅନୁପମ ;

କର ନମସ୍କାର !

ଶୋଣିତେ ଶୋଣିତେ ତବ ଖେଳ ଉଠୁ ଜାତିର ଝଙ୍କାର

ଏ ବିଜନ ଭଗ୍ନଦୁର୍ଗ, ଏ ବନ-ପ୍ରାନ୍ତର,

ଯୁଗ ଯୁଗ ସମ୍ଭବ ସୁନ୍ଦର !!!

ଛାତ୍ର ପୁଲିଆସ

କି ଲାଗି ତରୁଣୀ ! ଏଡ଼େ ସ୍ନାନମାନେ କାଟୁଛ ଜୀବନ ସାରା,
ଯଉବନ ତରୁ ଶୀତ ଦଶିଯାଏ ବହୁତ ଅଶ୍ରୁଧାରା ।
ଏ ତରୁଣୀ କାଳେ କି ଅବା ଯାତନା ବସେ ରହିଛି ଭର ?
ଫୁଟଇ ଯୁଥକା, ଛୁଟଇ ମଳୟ, ଜୋଛନା ଯେ ଅଛି ପଡ଼ି,
ହସି ଖେଳି ଚାଲି ଅମର ସୋହାଗେ ସଜ ସୁମନଟି ପରି
ଏ ମଳିନ ବେଶ କାହାର ବିରହେ କାହା ହାତ ଅଛ ଧରି ?

କି ଲାଗି ତରୁଣୀ ଏଡ଼େ ସ୍ନାନମାନେ ରହିଛ ଜୀବନ ସାରା ?
ବୁକୁଡ଼ିଲେ କିବା ଗୁମର ଉଠଇ ଗୋପନ ବେଦନ ଭାର !
ରକ୍ତମ ଫୁଲ ମାଳ ବେଶୀପରେ ଖୋସି ଚାଲି ନାହିଁ ପଥେ,
ମାଣିକ୍ୟ ଓଠେ ଫୁଟେ ନାହିଁ ହସ କିନ୍ତୁ ଅବରତେ ।
କାହାରେ କରତ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟତମ ବସ-ସେନେହ ଭାଳି,
କି ଲାଗି କିଶୋର ! ଫୁଟିଉଠେ ତୁମ କନକ କପାଳେ କାଳି ?

“ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଏ ବାର ମାଟିର ବାର ସନ୍ତାନ ଜଣେ
ସମର ଭୂଇଁରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଯାଇଛି ଉଦାର ମନେ,
ପ୍ରିୟତମ ମୋର ମହ ବଳିୟାର ଯୁବା ଗଜା ବୟସିଆ
କପାଳେ ଖେଳଇ କନକ ପାତ୍ର ନୟନେ ଶୁଷ୍କ ନିଆଁ
ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଏ ବାର ମାଟିର ବାର ସନ୍ତାନ ଜଣେ
ସମ୍ବଳ-ରଣେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଗୁରୁ ଗଉରବ ମଣେ ।

ପ୍ରିୟତମ ମୋର ନିର୍ଭୀକ ବାର କାହାରେ ସେ ନାହିଁ ମାନେ,
ସଂଗ୍ରାମ ଭେଦ ଶୁଣି ତା’ ବସେ ରକ୍ତ ନାତଇ ଟାଣେ ।
ସମର ଭୂଇଁରେ ନାଚି ଯାଉଥିବ ଶତ୍ରୁ ସଇନ ରୁରି;
ଉନ୍ନାଦନାର ବିପୁଳ ବହି ବୁକେ ଉଠୁଥିବ ପୁର ;
ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଗଉରବମୟ ପ୍ରାଣ
ଦେଶ ପାଇଁ ଯେତେ ଶିଶୁ ବଇଭବ ଅକାତରେ କରେ ଦାନ !

ପ୍ରିୟତମ ମୋର ବିଦାୟ ନିମେଷେ ହସି ହସି ଗଲା କହି
କେ’କହିବ ଏଇ ଦେଶା ଶେଷଦେଶା ନ ହେବ ପରାଣ ସହି ?
କପାଳେ କନକ ଅଙ୍ଗୁଳ ଚାଲି କହିଗଲା ପ୍ରିୟତମ,
ଜନମ ଭୂଇଁର ବେଦନା କିଭଳି ସହିବ ପରାଣ ମମ ?

ଏଇ ତଳୁଆରେ କାଟିବି ବଇଁଶ କଟି ଯାଉ ପଛେ ମଥା
ରକ୍ତ କି ଭଲ ସହିବ ନରେଶି ଦେଶଜନମାର ବ୍ୟଥା ।

ଗୁଲିଲୁ ଗୁଲିଲୁ ପ୍ରିୟତମ ମୋର, ଗୁହଁବି ଗୁହଁବି ମୁହଁ
ବିଦ୍ୟୁତସମ କି ମହା ଚମକ ଗଲୁ ତା' ଶରୀରେ କୁଇଁ ।
'ବମ୍ ଶଙ୍କର' ଗର୍ଜନ ପରେ ବାଜିଲୁ ସମର ଭେରୀ,
ତରୁଣ ପାଇକ ରଣ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଗୋଟି ଗୋଟି ଗଲେ ଖେଳ
ଗାଇଲୁ ଗାଇଲୁ ପ୍ରିୟତମ ମୋର ସଂଗ୍ରାମ ବେଶ ସାଜ
'ଦେଶ ଜନମାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁକୁଟ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖ ଆଜ ।'

ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଗାଇଲୁ ସେ'ଦିନ ରକ୍ତ ପତକା କରେ
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମାଟି ପାଇକ ତରୁଣ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ନାହିଁ ଡରେ,
ଏ ପଥର ଗଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ ବଇଁଶର ଗୁଳା ବାଜି
ଏ ଖର ରକ୍ତ ବସେ ବହିତ ଉଠ ଗଉରବେ ସାଜି,
ବନ୍ଧ ରକତେ ରଞ୍ଜିତ କର ଜାତି ଇତିହାସ ତବ
ଜାତିର ଜୀବନେ ଦିଶିବ ତୁମେ ରେ ସୁନ୍ଦର ଅଭିନବ ।"

ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଗରଜ କହିଲୁ, ବାଜିଲୁ ଯୁଦ୍ଧ ବାଜା
“ଉଠରେ ଉଠରେ ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ଉଡ଼ାଅ ରକ୍ତ ଧୁଜା,
ଉଠ ଚମ୍ପୁପତି, ଉଠ ରଣସିଂହ ନକର ନକର ଡେରି
ଦୁର୍ଗ ଦୁଆର ପଥର କବାଟ ପଡ଼ିବ ନିମିଷେ ଛୁଡ଼ି
ଦେଶ ଯେ ଆମର ଜୀବନ ଗର୍ବ ସବୁ ସମ୍ପଦ ଶିରୀ
ଟୋପା ଟୋପା କରି ରକ୍ତ ଦେବାରେ ଆପଣା ବନ୍ଧ ଚର ।"

କମ୍ପି ଉଠିଲୁ ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ନାଗଲୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଗଡ଼
ଅସୀଝଙ୍କାରେ ଖର ହୁଙ୍କାରେ ବଇଁଶ ଭଜିଲୁ ଜଡ଼ ।
ବ ବ ବ ଧବଳେଶ୍ୱର ! ସାହାଯ୍ୟ ବରୁଣେଇ
ପାଇକର ମେଲେ ଶସ୍ତ୍ର ସଜନି ପଶି ପାରିଲେନି କେହି,
ପିଁ ପିଁ ଗୁଲେ ଶାଣିତ ସାୟୁକ ଦମ୍ ଦମ୍ ପଡ଼େ ଗୋଳା
କଂପି ଉଠିଲୁ ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ଛୁଡ଼ିଲୁ ବଇଁଶ ମଡ଼ା ।

ଯୁଦ୍ଧ ଲଗିଲୁ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗିଲୁ ପୃଥ୍ୱୀ ଉଠିଲୁ ଥର
ହଜାର ହଜାର ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ସମରେ ପଡ଼ିଲେ ତଳ ।
କିଏ ସେ ବୃଦ୍ଧ, କିଏ ସେ ତରୁଣ ଗଜୁଣି ଉଠଇ ନିଶି
ଖଣ୍ଡା, ପରଶୁ, ଧନୁ, ଧନୁଗରେ ଝଲମଲ ଦଗଦଗ ।

କପାଳେ କାହାର ସିନ୍ଦୂର ଶିର ଦାଉ ଦାଉ ଦାଉ ଦିଶେ ।
ପ୍ରିୟତମ ମୋର ତାହାର ଭିତରେ ଅଗ୍ନି ମୂରତି କି ସେ ?

ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା ଦଶଦିନ ଦଶରାତି
ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଡରିନି ନିମେଷେ ଇଚ୍ଛାତ୍ ପରି ଛୁଡ଼ି !
ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁର ଏ ପାଖୁ ସେ ପାଖ ଯାଇଛି ଗରବେ ଘୁରି
ଦେଶ ଯେ ଆମର ଜୀବନ ଗର୍ବ ଯାଅନ୍ତି ଯାଅନ୍ତି ଭୁଲି,
ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି, ଦମ୍ ଦମ୍ ଦମ୍ ବାଜୁଛି ଯୁଦ୍ଧ ବାଜା
ପ୍ରିୟତମ ମୋର ବନ୍ଦୀ, ଶୁଭିଲ୍ଲା, ବନ୍ଦୀ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରଜା !

ସତେକ ଫେରିବେ ପ୍ରିୟତମ ମୋର ଫେରିବେ କୁଟୀର ପୁରେ ?
ଯୁଦ୍ଧ କରିଛି ଦେଶ ପାଇଁ ବୋଲି ଗର୍ବେ ମୋ ଛୁଡ଼ି ଫୁଲେ ।
ଆଉ ଆସିବେନି ଆଉ ଦେଖିବିନି ଅଶ୍ରୁ ମୋ ଉଠେ ଝରି,
ସେଥିଲାଗି ଏଇ ମଳିନ ବେଶଟି ମାରବେ ଅଛଇ ଧରି ।
ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ହେଲେ, ସେ ଶଇଳ ଭଗ୍ନ ସେ ଗଡ଼ ଶିଳା
ଛୁଡ଼ି ଫୁଲିଯାଏ । ସେଇ ବାରବେଶ ଯୁଦ୍ଧ ସେ କରୁଥିଲା ! !”

ଆହୁତି

ବୀର ଓଡ଼ିଆର ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ସେ’ ଦିନ ପାଇଲା ଲେପ
ଚିରକନ୍ଦରୁ ବିଦେଶୀ ଯେ ଦିନ ମାଇଲା ବାରୁଦ ତୋପ,
ସେ ଦିନ ଏ ଜାତି ମୂଳ ପଶୁଭଳି ନ ଥିଲା ମାରବ ରହି
ଦେଖିଛି ସେ ଦିନ ବରୁଣୀ ଶଇଳ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ନନ୍ଦି,

ଦେଖିଛି ସେ’ଦିନ ଆକାଶ ପବନ ଦେଖିଛି ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା
ଦୁର୍ଗେ ଦୁର୍ଗେ ଦୁର୍ଗପତିର ସୈନ୍ୟ ଜାକର ପରା,
ସେ ଦିନ ପାଇକ ଦଳ ଦଳ ଦଳ ବାନ୍ଧ କଟୀରେ ଫରି,
କୁଟୀର ବରଜି ବାହାର ପଡ଼ିଲେ ଖଣ୍ଡା ପରଶୁ ଧରି ।

ସେ’ ଦିନ ଏ ଦେଶ ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ଖେଳିଗଲା ଜାଗରଣ
ବାଜିଲା ତୃପ୍ୟ ବାଜିଲା ଶିଖା ଘନ ଘନ ଘନ ଘନ,
ପଥେ ପଥେ ଯହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ଇ ଖାଲରେ ଖଣ୍ଡାୟୁତ
ଗାଆଁ ଗାଆଁ ମେଲି ସବୁ ବଇଠକ ଲାଗିଅଛି ଅବରତ,

ବଇଶ୍ଵର ସାଥେ ଯୁଦ୍ଧ କରରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ରଖ ମାନ,
ବନ୍ଦୀ ଏ ଜାତି ଗଜପତି ରଜା ପରଜା ଯେ ହଇରାଣ,
ଆମ ବିଲ ବଣ ଆମ ନଈ ନାଳ ଆମ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥ
କାହାର ଉପରେ ହାତ ନାହିଁ ଆମେ ପଞ୍ଚୁ ଓ ପଦାନତ,

ସପ୍ତ ପୁରୁଷ ଏଇମାଟି ପରେ ନ ଥିଲେ ଶ୍ରେଣୀ ଏ ଦଶା
ବୀରର ଶୁଦ୍ଧ ଶୋଣିତୁ ଜନମି ରହିବାକ ହୋଇ ମଣା ?
ବରଷ ବରଷ ଭିନିଷ ବରଷ ଧରି ଏ ପାଇକ ଜାତି
ଯବନ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ଇସ୍ପାତ ଗୁଡ଼ି ପାତି,

ଧମମା ଶୋଣିତେ ସ୍ଵାଧୀନ ଜୀବନ ସପନ ଦେଖେ ଯେ ଜାତି
ମରଣ ବୁକୁରେ ଠିଆହୋଇ ଯେହୁ ଚାଲେ ତଲୁଆର କାତି,
ମଣିଷ ଦେଶରେ ମଣିଷ ପରାଏ ମଣିଷର ମାନ ଧରି
ଚଳିବା ଯାହାର ଜୀବନର ମାତି ଜନମ ଜନମ ଭରି,

ପରର ଗୋଲମି, ପର ନୌକର ରକ୍ତେ ଯା ନାହିଁ ଲେଖା,
ପରର ପଦଏ ଆଖି ବଚନ ସହି ପାରେନି ଯା'ଟୋକା,
ଅନ୍ୟାୟ ଆଉ ଅମାତ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଚରଣେ ଯେ ଦିଏ ଦଳ,
ଦେଶ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ଯେ ପାଗଳ ପରି ଦିଏ ଶିର ବଳ ।

ଆମେ ସେଇ ବୀର ଖଣ୍ଡାୟତରେ ଆମେରେ ପାଇକ ଜାତି
ନିବଳ ନୁହେଁ, ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନୁହେଁ ଆମ ନିର୍ଭୀକ ଗୁଡ଼ି
ଜନମ ନ ହୋଇ ମାଆ ପେଟେ ରହି ଆମର ପାଇକ ପିଲେ
ଦେଶପାଇଁ ପରା ଜୀବନ ଦେବାକୁ ଶପଥ ଯେ କରୁଥିଲେ ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧାଭୂଇଁର ବୀର ସେନାପତି ବକ୍ସି ବିଦ୍ୟାଧର
ବୁକୁରେ ଯାହାର ଅମିତ ସାହସ ଦେହରେ ଅମିତ ବଳ,
ଖୋର୍ଦ୍ଧା ମାଟିର ଏକଇ ଯୋଦ୍ଧା ମୁକୁଟ ବରା ଶିରେ
ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ ସେନାପତି ସାଜି କା ମଥା ଲାଏ ନି ତଳେ ।

ଜାତିର ଦେଶର ଖଣ୍ଡାୟତର ଗର୍ବ ସେ ବୀରମଣି
ଲଙ୍ଗିନାଲ୍ କାହା ପାଦତଳେ ଶିର, ବୀର ବଇଉବ ଖଣି
ନୟନେ ଜଳଇ ଅଗ୍ନି ତାହାର ବିପ୍ଳବ ଶିଖା ତୋଳି
ବାହୁ ବିନ୍ଦୁମେ ସକଳ ବିଶ୍ଵ ରହିବ ଯେ କରଯୋଡ଼ି ।

ସ୍ଵାଧୀନ ଶୋଣିତେ ଜନ୍ମ ତାହାର ମାନେନା କାହାରେ ମୂଳେ
ପରାଧୀନତାର ଶଙ୍ଖଳ ତାର ଜୀବନର ବହୁ ଦୂରେ ।
ଶୋରାରେ ଯେତେ ବନ କାନ୍ଥାର ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥ,
ପଲ୍ଲୀନଗର ବଳ ପଦା ଭୁଇଁ ଦୃଶ୍ୟ ଯେ ଶତ ଶତ,

ତାର ପରିଚୟ ସଜଳର ସହ ଶୋରା ତା ପ୍ରିୟ ମାଟି
ଶୋରା ପାଇଁ କି ସମସ୍ତେ ସେହୁ ଦେଇପାରେ ବୁକୁ କାଟି
ବୀରମାଟି ଏଇ ଶୋରା ଭୁଇଁର ସେଇ ବୀର ସେନାପତି
ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁ ବଇଭବ ଆଜି ଯେ ହରାଇଛନ୍ତି,

ଜାଣି ବସନ ଦେହେ ପରିଧାନ ଅନ୍ନ ନ ମିଳେ ମୁଠେ
ଗଭୀର ଦୈନ୍ୟ ଯାତନା ଭିତରେ ତଥାପି ସାହସ ଫୁଟେ,
ବୁକୁତଳେ ସେଇ ପୈର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି, ରହିଛି ମନର ବଳ
ନିଃସ୍ଵ ହେଲେବି ନିଃସ୍ଵ ହୋଇନି ଶୋଣିତ ଉଷ୍ମତର,

ଶତ ଶତ ବୀର ଖଣ୍ଡାୟତର ଅଗ୍ରଣୀ ସେଇ ବୀର
ବିଦେଶୀ ବଇରା ଅନାରୁର ବଳେ ଲଙ୍ଘି ଯାଇନାହିଁ ଶିର
ଅଭିଳାଷ ଯାର ହିମାଳୟ ପରି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯା ସୀମାହୀନ
ଡରି ଯିବନି ସେ ଅରି ଯିବନି ସେ ହେଲେ କାଙ୍ଗାଳ ଘାନ ।

ବିଶାଳ ପାଇକ ସେନାଏ ଦେଶର ରହିଛି ଯା ପଛପଟେ
ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟ ନିଆଣା ଭିତରେ ସେ କି କେବେ କାହିଁ ହଟେ ?
ବଜ୍ର ପରି ସେ ଗଢ଼ିଛି ନିଜକୁ ବିପଦ ଭିତର ଦେଇ
ସହି ପାରିଲାନି ବନ୍ଧ ତାହାର ବଇରା ଅମାତ ନେଇ ।

ରକ୍ତ ତାହାର କାନ୍ଦୁ ଉଠିଲା, ବନ୍ଧ ଉଠିଲା ଅରି
ସିଂହ ଜାଗିଲା ବୁକୁତଳେ ତାର ପ୍ରଳୟ ରଚନା କରି ।
ଗଢ଼ିଲି ଯେ ଦେଶ ଧମମରୁ ତାଲି ଶତେକ ଉନ୍ନାଦନା
ସେଇ ଦେଶ ମୋର ନାରଖାର ଆଜି । କି ଗଭୀର ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ବକ୍ସି ବୁକୁରେ ଅଗ୍ନି ଜଳିଲା ଚମକାଇ ଦଶଦଶ
ବାହାର ପଡ଼ିଲେ ଭେଣ୍ଟା ପାଇକ ଗଉରବେ ମୋଡ଼ି ନିଶ
ବକ୍ସି କହିଲେ ଗାଁଆ ଗାଁଆ ଗାଁଆ ରାଇଜ ରାଇଜ ବୁଲି
ଆମରି ଦେଶ ଏ ଆମରି ମାଟି ଏ ଯାଅନି ଯାଅନି ଭୁଲି ।

ଜନମ ମାଟି ଯେ ଜନମ ଦେଇଛି ଆଣିଛି ସୋହାଗେ ପାଲ,
ବଣ ପରବତ ବିଲ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲକ୍ଷ ସୁଷମା ବାଡ଼ି,
ତାରୀ ସନ୍ତାନ ଆମେରେ ଓଡ଼ିଆ, ଆମେରେ ପାଇକ ଜାତି,
ତାରୀ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ଗୁଳ ଆଗେ ପତାଇ ଦେବାରେ ଛୁଡ଼ି,

ଆଜି ତ ମରିବା କାଲି ତ ମରିବା, ମରିବା ତ ଦିନେ ହେଲେ
ଜାତି ସନ୍ତାନ ଲାଗି ନ ମରିବା କହ କିଆଁ ଏତେବେଳେ ?
ଯେ ପାଇକ ଦିନେ ଜିଣିଛି ଏ ଦେଶ ଗଙ୍ଗାରୁ ଗୋଦାବରୀ
ଯେ ପାଇକ ଦିନେ ଏ ସାରା ଦେଶରେ ଗର୍ବ ଦେଇଛି ଭରି,

ସକଳ ରାଜଜ ଶିର ଲଙ୍ଘିଅଛି ଯାହା ତରବାଣ ମୁନେ,
ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁକି ଗଡ଼ା ଯା ଶୋଣିତ ଆଜନମୁ କୋଟି ଗୁଣେ
ମୃତ୍ୟୁକୁ ଯେହୁ ମାରି ଦେଇ ପାରେ ସ୍ବାଧୀନ ଜୀବନ ପାଇଁ
ଧରଣୀ ଉପରେ ଦୁଃଖ ଅଭାବ ଭୟ ବା ତାହାର କାହିଁ ?

ସେଇ ସେଇ ଆମେ ପାଇକ ଜାତିରେ ଉଠହେ ଉଠହେ ଉଠ !
ଏ ଦେଶ ବୁକୁରେ ଫୁଟିବାକୁ ହେଲେ ଫୁଟିବାର ପରି ଫୁଟି,
ପର ପାଦ ତଳେ ମସ୍ତକ ବିକି, ବିକି ଧନ ଯଶ ମାନ
ମରିଯିବା ଠାରୁ ବଞ୍ଚି ରହିବା ନୁହେଁ ଘୋର ଅପମାନ ?

ଯେ ଶାସନେ ନାହିଁ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମ ଖାଲି ଅନାର୍ଯ୍ୟର ବୋଲା
କଥା କହିଲେରେ ଉତ୍ତର ଯହିଁ ମିଳେ ନାଲି ଆଖି ଡୋଳା
ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଯହିଁ ଅନ୍ଧ ପାଏନା; ଯହିଁ ଶେଠ ସାଉକାର;
ଧନ ସମ୍ପଦ ବଢ଼ାଇ ବଢ଼ାଇ ହୁଅନ୍ତୁ ବଳିୟାର;

ସେଇ ଶାସନର ଆସନ ଧରାରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ
ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ ହେ ମୋର ଭଉଣୀ ଭାଇ ।”
ବିଲ ପ୍ରାନ୍ତର ଟାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଆ ସବୁଠି ଖଣ୍ଡାୟତ
କେଉଁଠି ଗୁଳାଛି ଅସ୍ଫୁଟନା, କୁସ୍ତି ଓ କସରତ;

ଚିରି ଖୋଲ ବନ କାନ୍ଧାର ଭରି କାହିଁ ମନ୍ତ୍ରଣା ଚାଲେ
ଦିନଦିନ ବୁଲି ଜଗତବନ୍ଧୁ ଉନ୍ମାଦନା ଯେ ତାଳେ,
“ତେଜସ୍ବୀର କର, ରକ୍ତ ତମର ତେଜସ୍ବୀନ କର ଖର
ଖୋରା ଭୂଇଁର ଶୁଦ୍ଧା ରଖ ହେ ବଳି ଦେଇ ନିଜ ଶିର ।

ମୁକ୍ତି କେତେନ ଉଡ଼ାଅ, ବଡ଼ାଅ ଗଜପତି ରାଜା ମାନ
ଯାଇଛି ସେ ଦେଶ, ଆସିବ ସେ ଦେଶ କର କର ଅଭିଯାନ
ଶୁଣାନ ଯାହା ଯାଇଛି ପାଲଟି ନନ୍ଦନଭୂଇଁ ଗଡ଼
ତୁମର ରକ୍ତେ ସିନ୍ଧୁ ସବୁଜ ଦିଶୁ ଏ ଧରଣୀ ଜଡ଼,

ତୁମର ମାଟିରେ ତୁମର ମାଟିର ଜୀବନ ବିରତୁ ଖେଳ
ହସି ଉଠୁ ତୁମ ମାଟିଖଣ୍ଡିକ ନିବନ୍ଧ ମମତା ମେଳ,
ତେଜାୟାନ କର ରକ୍ତ ତମର ତେଜାୟାନ କର ଶର
ଖୋଜା ମାଟିର ପୂର୍ବା ରଖନ୍ତେ ବଳ ଦେଇ ନିଜ ଶିର !

ଗାଆଁ ରୁ ଗାଆଁ କୁ ବଣ ପରବତ ନଦୀ କାନ୍ଥାର ଦେଇ
ଜଗତ୍‌ବନ୍ଧୁ ଯାଏ ବୁଲି ବୁଲି ଅଗ୍ନି ମନ୍ତ୍ର ଦେଇ;
ସେଇ ମନ୍ତ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରିତ ହେଲା ଦଳିତ ଜାତିର ହୃଦ୍‌।
ରକ୍ତେ ରକ୍ତେ ଜଳ ଉଠିଲାରେ ଖାଲି ବିପ୍ଳବ ନିଆଁ ।

ସୁପ୍ତ ଜାତିର ସପନ ଭାଙ୍ଗିଲା ଗୁପ୍ତ ଶକତି ତାର
ଆଗ୍ନେୟ ଗିରି ଅଗ୍ନି ପରାଏ ହୁଟିଲାରେ ବାରବାର
ନାଚିଲା ନାଚିଲା ଖୋର୍ଦ୍ଧା ମୂଳକ ପ୍ରତି ଗାଆଁ ପ୍ରତି ସାଇ
ଭାଇଜେ ଭାଇଜେ ସମ୍ପାଦ ନୂଆ ଶାସନ ରହିବ ନାହିଁ;

ମଲେରେ ମରବା ଜାଇଲେ ଜାଇବା ଉଠିବା ଉଠିବା ଆମେ ।
ସ୍ବାଧୀନ ହେବାକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ବଇଶ୍ବର ସାଥେ ଟାଣେ
ଜୀବନ ଆସିନି ପଙ୍ଗୁ ପରାଏ ରହିଥିବ କାଳ କାଳ
ଦୃଶା ଅପମାନ ଲାଞ୍ଜିନା କରି କପାଳେ ଭଲକ ଗାର ।

ମୁକ୍ତି ଆକାଶ ତଳେ ଏ ଜୀବନ ମୁକ୍ତି ଧରଣୀ କୋଳେ,
ମୁକ୍ତିର ଗୀତ ଗାଇ ଚାଲୁଥିବ ମୁକ୍ତି ମୟୂର ଡୋଳେ
ସେ ସୁଧା ଜୀବନ ଲକ୍ଷ ଆମର ବକ୍ଷ ଆମର ଚାନ୍ଦେ,
ରୁଦ୍ଧ କରିବ ଅନ୍ୟାୟ ଯହିଁ ବନ୍ୟା ପରାଏ ବନ୍ଦେ;

ଟମ୍ ଟମ୍ ଟମ୍ ବାଜିଲା ଟମକ ଟପ୍ ଟପ୍ ଚାଲେ ଘୋଡ଼ା
ଗାଆଁ ଗାଆଁ ଗାଆଁ ଚାଲିଲେ ପାଇଁକ ବହି ବନ୍ଧୁକ ଗୋଳା
ରାଜ୍ୟ ଆମର ଶାସନ ଆମର ଆମ ଗଜପତି ରଜା
ଆମ ଅଧିକାର ରକ୍ଷା ପାଇଁକ ଉଡ଼ାଅ ରକ୍ତ ଧୁଳା ;

ସ୍ବାଧୀନତା ଆମ ଜୀବନ ଧର୍ମ ଆମ ଦେଶ ଆମ ଘର
ତାହା ପାଇଁ ଆଜି ମରବାକୁ ହେଲେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କର
ଉଠାଅ ଉଠାଅ ନିଶାଣ ଆମର ବିଶାଣ ବଜାଅ ଭାଇ
ଦଳ ପରେ ଦଳ ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ କର ହେ ଯାଇ;

ଗୁଲିଲ ଗୁଲିଲ ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ବୁଜି ହୋଇଯାଏ ଆଖି
ଚଲିକା କୁଲରୁ ବରୁଣେଇ ଯାଏ ନାହିଁ କିଛି ଆନ ବାକୀ ।
ବିଲ ବଣ ତୋଟା ଟାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଆ ରକ୍ତେ ହୋଇଛି ଓଦା
ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ଜୀବନ ମୁକ୍ତି ଗୋଟି ଗୋଟି ହେଲେ ଗଦା ।

ପର ପଦତଳେ ରହିବ ଜନନୀ ସହିବ ଶୋଣିତ କାହୁଁ
ସୈନ୍ୟ ଉପରେ ସୈନ୍ୟ ଗୁଲିଲେ କୁହୁକ ପରାଏ ଆଉ
ଜାତି ଇତିହାସ ପ୍ରତି ପନ୍ଥରୁ ସେ ଦିନ ଯାଇନି ମରି
ଦେଖିବି ସୋଲରା, ଦେଖିବି ଭାଲେରା, ଦେଖିବି ନୟୁନ ଭର ।

ବରୁଣେଇ ଗିରି ଶ୍ୟାମଳ ଶୂଙ୍ଘ ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇ ଅଛୁ
ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ସମର ଯଜ୍ଞ କଉଳି ପାରିବି ରବି ।
ଚଲିକାର ମାଳ ନିର୍ମଳ ବୁକୁ ଫେନିଲ ଉର୍ମି ତୋଳ
ଦେଖିବି ଏ ଦେଶ ସାଥେ ପାଇକର ଅମର ସେନେହ ଡୋରି;

ଜୀବନର ଯେତେ ମଧୁ ବନ୍ଧନ, ପୁଅ ଭାରିଯାର ମୋହ,
ସକଳ ବରଜି ଜାତି ପାଇଁ ସେହୁ ସରଜିଛି ବିଦ୍ରୋହ,
ତା ହାଡ଼ ମାଂସ ଏ ମାଟି ଉପରେ ମାଟି ହୋଇ ଥିବ ରହି,
ଆଖିବୁଜି କିଏ କଉଳି ଭାବରେ ଗୁଡ଼ିଥିବ ଏଇ ମନ୍ତ୍ର ।

ପ୍ରିୟ ପରଜନ ଆତ୍ମୀୟଗଣ ପଡ଼ିଥିବେ କାର ମନେ,
ଦେଶ ପାଇଁ କିଏ ରକ୍ତ ଦେଇଛି କେଉଁ ଜଙ୍ଗଲ କଣେ
ସେଦିନ ଯାଇଛି ସେ କାଳ ଯାଇଛି ନାହିଁ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ସତ
ସେ ବୀର ହୃଦୟ ତଳେ ଏ ଜାତିର ମଥା ହୋଇ ଯାଏ ନଡ଼ା ।

ନାହିଁ ସେ ଦୁର୍ଗ ନାହିଁ ସେ ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ ଗଜପତି ରାଜା
ଦୁର୍ଗ ହୋଇଛି ବଣ ଜଙ୍ଗଲ, ବାଜୁନି ଯୁଦ୍ଧ ବାଜା
ସେ ବୀର ମାଟିର ଶୁଶାନ ପରେ ପାଇକ ଜାତିର ପ୍ରାଣ
ପୁଟି ଉଠୁଥିବ ପଥିକ ପରାଣେ ଜଗାଇ ଗଭୀର ଟାଣ,

ସେଇ ମାଟିରେ ଗାର ବକ୍ସିର ବନ୍ଧ ଉଠିବ ତାତି
ସେଇ ମାଟିରେ କମାଣ ଆଗକୁ ମରାଇ ଦେଇବି ଗୁଡ଼ି;
ସେ ମାଟିର ପ୍ରତି ଧୂଳି କଣିଚାରେ ଖେଳିବ ଜୀବନ ତାର
ସିଂହ ପରି ସେ ଜବତ କରିବ ବଇଁଶ ଅତ୍ୟାଚାର

ସାରା ଓଡ଼ିଶାର ହୃଦୟିନ୍ଦ୍ର ସେ ରହିଥିଲା ଏକା ଜଣେ
ଜାତିର ସବୁର ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥା ବୁଝୁଥିଲା ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ;
କୋହନୁର ପରି ଜଳୁଥିଲା ଦେଶେ, ଥିଲା ସେ ଜାତିର ବାଡ଼ି
କହିଲେ କହିବ ଗିରି ବରୁଣେଇ ଚଲିକା ଉର୍ମିମାଳ,

ସେ ଜଗବନ୍ଧୁ ନାହିଁ ଆଜି, ନାହିଁ ପାଇକ ବାହନୀ ତା'ର
ନାହିଁ ତାର ରଜା, ନାହିଁ ରାଜଗଡ଼ ପ୍ରିୟ ଭୂଇଁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର;
ସେଇ ସେ ଭଙ୍ଗାଗଡ଼ ଇଟା ମାଟି ସେହି ସେ ପାହାଡ଼ ନଈ
ରହିଅଛି ଏବେ ବୁକୁପରେ ଗାର ବକ୍ସିର ସ୍ମୃତି ବନ୍ଧି;

ଆଜି ଏଇ ଦେଶ ମାଟିରେ ପଥିକ ମାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ବେଳେ
ସେ'ଦିନର ସେଇ ଯୁଦ୍ଧ ବାଜଣା ପାଇକ ସଇନ ମେଲେ
ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ, ଲାଙ୍ଗୁ ଆସେ ମଥା ବକ୍ସିର କଥା ଭୁଲି
ଜାତି ପାଇଁ ଆଜି ଏ ଗାର ମାଟିରେ ନିଆଁ କିଏ ଦେବ ଜାଳି ?

ଆଜି ଏଇ ଗଡ଼ ବଣ ବୁଦାଲଟା ଟାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଆ ଚାହିଁ ।
ମନେପଡ଼େ ଏଥି କେତେ ପାଇକର ଜୀବନ ନଥିବ ଯାଇ ।
କା ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ ବାଜୁଥିବ ଗୁଳି, ବନ୍ଦୀ କେ ଥିବ ହୋଇ
ପାସୀକାଠେ କିଏ ହୋଇଥିବ ଠିଆ ଦେଶର ଜୀବନ ପାଇଁ ।

ସେଇ ଶତ ଗାର ପାଇକ ବୁକୁର ସାହସ ଉନ୍ମାଦନା
ଏ ମାଟି ଉପରୁ ନିଉନାହିଁ ଅଛି ଭରି ପ୍ରତିଧ୍ବନି କଣା
ବଞ୍ଚିଛି ଏଇ ଗଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବକ୍ସିର ଗାର ହିସ୍ତା !
ଦପ ଦପ ଦପ ଲଜୁଛି ତାହାର ନୟନୁ ଶୁଷ୍କ ନିଆଁ !!

ବରଷ ବରଷ ଫେରି ଚାଲି ଯିବ ସେଇ ସେ ଭଙ୍ଗାଗଡ଼
ତଳୁ ଫୁଟୁଥିବ ସ୍ବାଧୀନ ମନ୍ଦ୍ର ଶତ ଶତ ପାଇକର !!
ବାୟୁ ହଲ୍ଲୋଲେ ଖେଳ ଖେଳ ସେହୁ ବୁଲୁଥିବ ଅବରଳ
ପରାଣେ ପରାଣେ ବାଡ଼ି ଗଉରବେ ସ୍ବାଧୀନ ଜୀବନ ବଳ ।

କଳାପାଣି

ବେଳ ଦଶଯନ୍ତ୍ର ଦୁଇପହର ଯେ ନିଆଁ ଛୁଡ଼ିପଡ଼େ ତଳେ,
 କିଏ ଗର ଯୁବା ପାଉଁଶ ଚାଲି ହୋ ସୋଲର ପାହାଡ଼ କଡ଼େ !
 ପାଟଣାହାଣୀ ସେ ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ହୋ ଚାଲନ୍ତି ସାହସୀ ଜନ
 ବାଟର ବାଟୋଇ ଚାଲି ପାରେନିଟି ମାରୁତ ଖରା ପବନ !
 ସାରା ବାଣପୁର ଚଉଦ କୋଣେ ସେ ଗର ବଳିଆର ଯୁବା,
 ଶିରେ ତା' ପଗଡ଼, ହାତରେ ଖଣ୍ଡା, କିଏ ପାଶେ ହେବ ଉଷା ?
 ନିଶ ଦୁଇ ପଟା ଭିଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି ହୋ, ଫୁଟେ କି କେଶରୀ ଠାଣି !
 ଆରହାତେ ଡାଲ ଧରି ବସିଛନ୍ତି ହେ! ପୀଠେ ଶୋହେ ଶରମୁଣି;

ଗୁରି ହତଆର ଖଞ୍ଜି ଦେହେ, ବାଦ ପରି ଯାଏ ଚାଲି,
 ଭିନ୍ନଭୁବନରେ ପୁରୁଷ କିଏ ହୋ, ତାହାକୁ ପାରିବ ମାରି ?
 ବିଲ ବଣ ନଈ ତୋଟା ପଡ଼ିଆ ସେ ଲଂଘି ଯାଉଛନ୍ତି ଚଳି
 ବାଟ ତା'ର କିଏ ଓଗାଳି ପାରେ ହୋ କିବା କଉଶଳ କରି ?
 ଖଣ୍ଡାପଟି ଯେ ହାତରେ ଧରିଛି ଥରେ ଯେବେ ଦେବ ଚାଲି
 ଛେଇଁ ହୋଇଯିବେ ତଳି କୋଡ଼ ଲୋକ ରକତ ସିନାନ କରି !
 ଗାଆଁରୁ ଗାଆଁକୁ ଚାଲି ସେ ଆସୁଛନ୍ତି ହକାରି ପାଇକ ଗଣେ
 ଫିରିଂ ଗୁଳୁଡ଼ି ନ ରଖିବ ବୋଲି ଆପଣା ମୂଲକେ କ୍ଷଣେ !

ଚଳିକାକୁଳରୁ ମାଳାଘ୍ରି ଯାଏଁ ଏସେ ବାଣପୁର ଧରା,
 ଫିରିଂ ଗୁଳୁଡ଼ି ଅନାଚାରମାନ ସହି କି ପାରିବ ଭଲ !
 ସବୁର ଉପରେ ବାର ପାଟ ଶାଣି, ସାଜି ନିଜେ ଦଳପତି
 ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଫିରିଂ ତୁଲେ ବଳାଇଛନ୍ତି ମତି;
 ପ୍ରତି ସୀମା ପ୍ରତି ଗିରି ଖୋଲି ବଣେ ଫିରିଂ ଜଗିଆ ଦଳ
 ପାଟଣାହାଣୀରେ ଦେବେ ଧରାଇ ହୋ କରନ୍ତି କଉଶଳ ।
 ସୋଲର ପାହାଡ଼ ଡେଇଁ ସେ ପରା ହୋ ଆସୁଛନ୍ତିକିରାଣୀ ପୀଠେ
 ବେଳ ଲାଙ୍ଗି ଆସେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ତ ଦିଶେ ନାହିଁ କଦାଚିତେ ।

ଫିରିଂ ଜଗିଆ ଲୁଚୁଥିଲା କେଉଁ ଲଟା ଚାନ୍ଦି ଆଡ଼ୁଆଳେ
 ଏଡ଼େ ଭିଡ଼େ ଯେବେ ମାଇଲ ଶର ହୋ ପି ପି ପି ଚାଲେ !
 ପାଟଣାହାଣୀ ସେ ବଡ଼ ତରକା ହୋ, ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆ ଜନ
 ଡାଲ ଟେକି ଶର ନିରୋଧ ଦେଲେ ହୋ ନୋହି ବିଚଳିତ ମନ;
 ଘୋଡ଼ା ମାରି ସେତ ଆସିଲେ ଚାଲି ଯେ ଯୁଗି ଚାରିକୋଣ ବାଟ
 ହୁରି ହୋଇଗଲା ଚାଲି ଦିଗରେ ହୋ ସକଳ ଶୁଣାଦାଟ

ପାଟଣାହାଣୀ ସେ ବଡ଼ ସିଆଣିଆ, ଭେଦିଆରେ ଗଲ ବଳି
ଦରର ପିଲ ସେ ପାରିବ ତାରେ ବା କିଏ କେଉଁ ଭଲ ଧରି ?

ବାଣପୁର ମାଟି ଚଉଦ କୋଣେ ହୋ ଲେକେ ହୋଇଗଲା ଡାକୁ
ମହା ମଣ୍ଡଳେ କେ' ଅଛି ଜନ ହୋ ଧରଇ ପାରିବ ତାକୁ ?
ଫିରଂ ମାଲିକେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଯେ ଚିଟଉ ଦେମେ ପଠାଇ
ପାଟଣାଣିରେ ଯିଏ ବରଷେ ଭିତରେ ପାରିବ ନିଜେ ଧରଇ—
ଫିରଂ ରଜନ ଖଞ୍ଜ ଦେବେଟି ତା' ପାଇଁ ବହୁ ଜାଗିରି,
ସେ ଜାଗିରି କେବେ କଟି ପାରିବନି ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ଧରି ।
ଗାଆଁକୁ ଗାଆଁ ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ହେଲା ହୋ ବିଜୁଳି ପରି ସେ କଥା,
ଧନ ଲେଉଟେ କିଏ ଧରଇ ଦେବ ହୋ ଆଣି ଏଡ଼େ ଖର ମଥା ?

ଯିଏ ସେ ଶୁଣିଲା, କାନେ ହାତ ଦେଲା, କାହାର ହୃଦ ଏଭଳି ?
ନିଜ ମାଟି ଖର ପୁରୁଷେ ଧରଇ ଦେବ କଉଶଳ କରି ;
ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ଯେହୁ ହୋ ସହ ଶତ ଦାଉ ଦାଉ,
ଦେଶ ଜନମାନ ମୁକତି ପାଇଁ କି ଯୁଦ୍ଧିବାକୁ ଖୋଜେ ବାଟ,
ସାରା ଦେଶ ପାଇଁ ମରିବାକୁ ଯେହୁ ପଡ଼ାଇ ଦେଇଛି ହିଆ,
ବଇରର ଅନାଚ୍ଛରେ ଯା' ବୁକୁରେ ଜଳେ ଡହ ଡହ ନିଆଁ,
କୋଡ଼ିଏ ବରଷ ଯୁବା-ଯଉବନ ଭରି ଖେଳେ ସାରା ଦେହେ,
ସ୍ତ୍ରୀ ଅଙ୍ଗ ଯେ ଛୁଇଁନି ତିଳେ ହୋ ଜନମ ମାଟି ସେନେହେ

ଭିଆ ହୋଇ ଭିଆ ବେଦରେ ପରା ଯେ ଗରଜ କହିଲା ଖରେ,
ଦିଅ ମୋ ଖଣ୍ଡା, ମୋ ଲତୁଆ ଘୋଡ଼ା ପଶେ ମୁଁ ମେଳିଆ ଦଳେ !
ଆଖି ପିଛୁଳାକେ ତତାଇ ଦେବି ହୋ ସାରା ବାଣପୁର ଦେଶ
ପାଇକ ସଇନେ ମୋ ଡାକେ ଆସିବେ ପିନ୍ଧ ସମର ବେଶ ।
ମୁଁ କାହିଁକିରେ କହ ପଛେଇ ଯିବି ହୋ ଭାରୁ କାପୁରୁଷ ପରି ?
ବୁକୁରେ ଖେଳୁଛି ଖର ରକତ ହୋ, ଦଉଡ଼ି ଅଥୟ କରି ! !
ତାରେ କିଏ କିଆଁ ଧରଇ ଦେବେ ହୋ କିବା ସନମାନ ପାଇଁ ?
ନିଜ ବେକେ ନିଜେ ଛୁଆ ଦେବାଲାଗି କେ' ଭଲ ପାଇବ କାହିଁ ?

ଅଳପ ବୟସ ଟେକାଟିଏ ସିନା ହେଲେଟି ପାଇକ କୁଳେ
ତା'ଭଳି ଅଳପ ନାୟକ ଥିବେ ହୋ ଭୁଲିବାକୁ ତାହା ଭୁଲେ ।
ଗୋରା ମରମର ହୁଟି ତାହାର ଗୋଟିଏ ଚାଉଳେ ଗଡ଼ା,
ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଖର-ବଇଉବ ଫୁଟି ଆସୁଥାଏ ପରା !

ଆଖି ଦୁଇଟି ତା' ଦାଉ ଦାଉ ଦିଶେ, କବା ନିଆଁ ଝୁଲ ପରି ?
 ଦିକୋଡ଼ି ମଣିଷ ବାହରେ ତାହାର ଟେକି ନେଇ ଯିବା ଭଲ;
 ଅନିଅମ କାହିଁ ଟିକିଏ ଘେନିଲେ ରକତ ତା' ଦେଇ ତାତି
 ହେଉ ବାପ ଭାରି ସାଙ୍ଗ ସନ୍ତାନ କବା ଆସେ ଯାଏ ସେଥି !

ମେଲି ମେଲେ ପଣି ଯୁଝିବେ ପାଟିଶାଣି ଯେବେ ଶୁଣିଲୁଟି କାନେ,
 ପରାଣ ପ୍ରତିମା ନବ ଯଉବନା ଭିଆ ହେବା କେତେ ଦିନେ,—
 ଅଧେ ରୁହିଁ ଅଧେ ନରୁହିଁ କହିଲୁ ତୁନି ତୁନି ଦରଭାସେ
 “ସତେ ଚାଲିଯିବ ପରାଣ ଦେବତା ରହିବ ମୁଁ କାହା ପାଶେ ?
 ତୁମ ଭଲ ଶର ପୁରୁଷ ହାତ ଯେ ଧରି ମୁଁ ରହିବି ଏକା
 କିଏ ସେ କହିବ ମେଲିରୁ ଫେରିବ ହେବ ବାରେ ପୁଣି ଦେଖା
 ଫୁଲ ପରି ମୋର ନବ ଯଉବନ ମଉଳି ଯିବଟି କାହିଁ
 କି ଶିଶୁ ବିଭବ ଶ୍ରେଣିବ ମୁହିଁ ହେ ତୁମ ଭଲ ପତି ପାଇ ?

ଏ ପାଶେ କିଶୋରୀ ନବ ଯଉବନା ରହିଛି ବଦନ ପୋତି,
 ଦୁଆର ଉଠାଲେ ଶର ପାଟିଶାଣି କପାଳେ କନକ ଜ୍ୟୋତି !
 ଭେଣ୍ଟା ବୟସ ହସ ହସ ମୁହଁ, ବଦନେ କେଶରୀ ଠାଣି
 ଭଲନ୍ତି କାହୁଁ ବରଜି ଯିବେ ସେ ନବ ଯଉବନା ରାଣୀ,
 ଶର ପାଟିଶାଣି ବଳିଆର ଯୁବା କହିଲେ ବାଳାରେ ଡାକି
 “ଏକ ଆଡ଼େ ଦେଶ, ଆନ ଆଡ଼େଟିଲେ ଡାକେ ତୁମ ମାଲ ଆଖି
 ତୁମ ଦେହେ ଢଳି ଘର କଣେ ପଣି ରହିବି ବଇରୀ ଭୟେ
 ପାଇଁକ ରକତ ଅଛି ଯେ ଗୁଡ଼ରେ ନିମିଷେ ତ ନାହିଁ ସହେ

ଯହିଁ ଭୟ ଯହିଁ ଘରପଣାଶୁଣି ସେ ଭଲ ଜୀବନଟିଏ
 ଥିଲେ ସେ ନ ଥିଲୁ ପରିଟି ମନ୍ତ୍ରରେ, ତାରେ ବା ଲୋଡ଼ର କିଏ ?
 ମାଟି ଗଦା ପରି ଜୀବନ ନୁହେଁ ଲୋ ତୁନି ହୋଇ ଥିବ ରହି
 ଶତ ଭରଜନା ଗୋଡ଼ ଗୋଇଠା ଲୋ ପରଠୁ ନିୟତେ ସହ;
 ମରି ପଡ଼ିଥିବ ମୋ ଜନମ ମାଟି ବଇରୀ ପୀଡ଼ନ ସହ
 ତା' ପାଣି ପବନେ ଗଡ଼ା ଏ ମୋହିଆ ମଉନ କି ପାରେ ରହି ?
 କଇଦ ହୁଏ ମୁଁ ଯାଏ କଳାପାଣି ମରିଯାଏ ଯୁଝି କରି
 ତୁମ ଦେହେ, ବାଳା ନ ଢଳେ ପଛେ ମୁଁ ଜନମ ଜନମ ଭରି—

ତୁମେ ମରି ହୁଅ ମଶାଣି ପାଉଁଶ ମରେ ମୁଁ କେଉଁଠି କାହିଁ
 ଜନମ ମାଟିର ସ୍ଵାଧୀନତାଟିକ ଥାଉ କାଳ କାଳ ପାଇଁ !

ଆମରି ଭିତରେ ସେ ମଣିଷଟିକ ଅସ୍ଥିତ ମଣିଷଲାଗି
କାଳ କାଳ ପାଇଁ ଜୀବନ ଖେଳାଉ, ମରଣ ଭିତରୁ ଜାଗି ।
ନ ଥାନ୍ତା ଯେବେ ଶୋଣିତ ଛୁତରେ ନିଶ୍ୱାସ ମୋର ଦେହେ,
ନ ଥାନ୍ତା ଯେବେ ବିନ୍ଦୁମ ଯାହା ବାହୁପୁରେ ଆଜି ଶୋହେ,
ନୟନ ଯୁଗଳ ଦେଖୁ ନଥାନ୍ତା ମୋ ଦେଶର ଅନାବୁର
ଶୁଣୁ ନ ଥାନ୍ତ କାନେ ଯେବେ ମୋର, କୋଟି ବୁକୁ ହାହାକାର

ତେବେ ସିନା ମୋର କରବାର କିଛି ନ ଥାନ୍ତା ପରାନ୍ତମ,
ସବୁ ଥାଇ ମୋର ମରମେ କାହୁଁ ଲେ ନ ଆସିବ ଜାଗରଣ ?
ନିଆଁ ଖଣ୍ଡେ ମୁଁ, ନିଆଁକୁ କେସନେ ଡେଇଁ ପାରିବିନି କହ ?
ଖଣ୍ଡାପୁତର ବଧୂ ହୋଇ କିଆଁ ଏତେ ଭୂମ ଡର ଭୟ ?
ହସି ହସି ଆଜି ବିଦାୟ ଦିଅ ଗୋ ! ପରାଣର ପ୍ରିୟା ମତେ
ଅସୀମ ପ୍ରାଣର ବିକଳ ଡାକଲେ ! ଶୁଣି ମୁଁ ପାରୁଛି ସତେ !
ଏ ଘର ରସନା ସେ ବିକଳ ଡାକେ ନୀରବ ରହିବ କାହୁଁ
ଘର ପରି ସେହୁ ଜବାବ ଦେବ ଲେ ମଲେ ମରୁଥିଲେ ଥାଉ ।”

ମେଲିଆ ଭିତରେ ଦଳପତି ପରା ଏ ଯେ ଘର ପାଟଶାଣି
ଭାଲେରି ନାଶିରୁ ସୋଲରିଯାଏଁ ହୋ କିଏ ଅବା ନାହିଁ ଜାଣି ?
ବାଜୁଛି ବାଇଦ ଯୋଡ଼ି ନାଗରା ହୋ ପାଟଶାଣି ଚାଲନ୍ତି ଆଗେ
ବେକେ ଫୁଲମାଳ ଶିରେ ସିନ୍ଦୂର ମନେ ଘରଭାବ ଜାଗେ !
ପଛରେ ପାଇକ ଗୋଡ଼ ପକାଇ ହୋ କରି ତଲୁଆର ଖେଳ
ଆସନ୍ତି ପରା ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଡେଇଁ ବିଲ ପଦାମାଳ !
ନିଜ ମାଟି ଜୟ ପତାକା ପରା ହୋ ! ଉଡ଼େ ହୋଇ ଫର ଫର
ବାଟ ଦିଶେ ନାହିଁ ଚାଲୁଥାନ୍ତି ହୋ ମେଲିଆ ପାଇକ ଦଳ ।

ଟପ ଟପ ଟପ ଚାଲି ଘୋଡ଼ା ହୋ ଭୁଇଁ ଯାଉଥାଏ ଥର
ଡକା ପଡ଼ୁଥାଏ ଥରକୁ ଥର ହୋ ଫିରିଂରେ ଦେବା ଦଳ ?
କୁଳ ଭୁଆଷଣୀ କୁଟୀର ଭିତରୁ ଦିଅନ୍ତି ହୁଳହୁଳି,
ଡକା ପଡ଼ୁଥାଏ ଥରକୁ ଥର ହୋ ଫିରିଂରେ ଦେବା ଦଳ !
ଟିକି ଟିକି ପିଲେ ଚାହିଁ ପାଇବେ ହୋ ନାଚନ୍ତି ଘର ପରି,
ଡକା ପଡ଼ୁଥାଏ ଥରକୁ ଥର ହୋ ଫିରିଂରେ ଦେବା ଦଳ !
ବାଜୁଛି ବାଇଦଯୋଡ଼ି ନାଗରା ହୋ ଗାଆ ବିଲ ବନ ଭରି,
ଡକା ପଡ଼ୁଥାଏ ଥରକୁ ଥର ହୋ ଫିରିଂରେ ଦେବା ଦଳ !

ପାଟଣାଣୀ ହାତ ଖଣ୍ଡାପଟିକ ଥିଲେ ପାଟଣାଣୀ ହାତେ
 କିଏ ପୁଅଥୁଲି ମଘାରେ ତାହାକୁ ଛୁଇଁବା ପାରିବ ସତେ ?
 ଦିନେ ପାଟଣାଣୀ ବସିଛନ୍ତି ଖାଇ, ଆପଣା ଶରୀର ଘରେ,
 ଖଣ୍ଡାପଟିକ ଗୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି, ଝୁଲୁଛି କମର ତଳେ,
 ଶରୀର ତାଙ୍କ କଅଁଳ ବଚନେ କହିଲେ ଜୋର୍ରେ ଚାହିଁ
 ଖଣ୍ଡାପଟିକ ଥୋଇ ଦିଅ ପୁଅ ! କିଏ ନେଇ ଯିବ କାହିଁ ?
 ଖଣ୍ଡାଟି ଥୋଇ ପାଟଣାଣୀ ଭୋଜନେ ବସିଲେ ଉଷତ ହୋଇ
 ଶରୀର କରୁଛି କୁପାସ ବୋଲି କାହିଁକି ଜାଣିବ ଜୋର୍ ?

ମାଡ଼ିଆସନ୍ତି ଫିରିଂ ଫଉଜ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ କାହିଁ,
 ପାଟଣାହାଣୀରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇ କହିଲେ ଗୁଡ଼ିକୁ ନାହିଁ !!
 ପାଟଣାଣୀ କରବେ କି ଅବା ଭୋଜନ ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ଫେରି
 ଖଣ୍ଡାପଟିକ ନାହିଁ ତ ଆଉ ହୋ, କାନ୍ଦେ ଯା' ଥିଲେ ଡେରି;
 କହିଲେ ଶରୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଁ କି ଅବା ନକଲ ତମେ ?
 ଦେଶ ଲୋଭ ତହୁଁ ଧନ ଲୋଭ କଣ ଏତେ ବଡ଼ କଲ ମନେ ?
 ଘର ଚାରିପାଖେ ଫିରିଂ ଜଗାଇ ଧରାଇ ଦେଇଛ ମୋରେ
 ସେ ମୋର କଅଣ ଜନ୍ମମାଟିକି ହତ୍ୟା ଯେ କରିପାରେ !”

ଚାହିଁନ୍ତି ଶାଶୁ ଜଳା କବାଟିରୁ ଜୋର୍ ଯାଏ ଧରାହୋଇ
 ଲୁହ ବୋହି ଆସେ ଲୋଚନ ଯୁଗଳୁ, ଚାହିଁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ !
 ଛି ଛି କଲେ ସବୁ ମୂଲକ ଲୋକେ ଯେ ଦଳବେହେରାରେ ଚାହିଁ
 ଧନ ଲୋଭେ ଯେହୁ ଅଛ ହୋଇଛି ତାକୁ ଭଲ ଗତି କାହିଁ ?
 କୋଡ଼ିଏ ବରଷ ତରୁଣ ନେତା ହୋ ଦେଉ ଗାଆଁ ପାଟଣାଣୀ
 ଯମଦୂତ ପରି ଫିରିଂ ସଜନେ ନିଅନ୍ତି ନିଠୁରେ ଟାଣି !
 ଚାରିପାଖେ ଚାରି ଜଗୁଆଳ ହାତେ ଧରି ଅଛନ୍ତି ରସି,
 କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁରେ ହାତ ଗୋଡ଼କଡ଼ା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି କଷି !!

ପଛକୁ ସେ ଫେରି ଚାହିଁ ନାହାନ୍ତି ଚାଲିଛନ୍ତି ଏକ ମୁହଁ
 ମନ କଥା ମନେ ରହିଲା ପରା ହୋ, କାହାକୁ କହିବେ ଆହା !
 ଫିରିଂ ସଜନେ ମଝିଦାଣ୍ଡରେ ନିଅନ୍ତି ସୁନିମାନେ ।
 ଜନତାର ଲାଗି ମେଳୁ କରୁଥିଲା କି ଅବା ବକ୍ତ-ଟାଣେ ।
 ଯିଏ ସେ ଦେଖିବ ନୟନ ଯୁଗଳୁ ଲୁହ ଯାଇଅଛି ବହି
 ଏ ଭଲ କ୍ଷେତ୍ରୀ ନ ଫେରିବ ଆଉ, କି ଭଲ ସହିବ ମଘା ?

ମାଆ ଟିକିରାଣୀ ! କହି ପାଟଣାଣୀ ପାଦ ପକାନ୍ତୁ ଆଗେ
ବୁକୁରେ ଅଛି ସେ ଖର ବନ୍ଦମ ଭୟ ଲବେ ନାହିଁ ଜାଗେ !

ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଚାଲନ୍ତୁ ପାଟଣାଣୀ ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ଫେରି
ଦଶଇ ନାହିଁତ ବନ ବିଲ ଗାଆଁ ସୋଲର ଆଉ ଭାଲେରି !
ଚିଲିକାର ପାଣି ଦୂରକୁ ଦୂରକୁ ଗୁଲ ଗୁଲ ମାଲ ହୋଇ
ଶେଷ ଥର ପାଇଁ ଚାହିଁଲେ ପରା ସେ ଟିକିଏ ବଦନ ଲୋହିଁ;
‘ଆଉ ଫେରିବନି ମୋ ପ୍ରିୟ ମାଟିରେ’ କହି ପ୍ରଣିପାତ କରି
ଚାଲିଲେ ପାଟଣାଣୀ ହାତେ ହାତକଡ଼ା ଲାଗିଚିତ ସେଇପରି !
ନୟନର ଲୁହ ପୋଛିବେ କଅଣ ଶୁଣିବି ନୟନ ତଟେ
ବାଣପୁର ମାଟି ସବୁ ବଇଭବ ନାରୁଟି ମାନସ-ପଟେ

ରହି କେତେଦିନ କଟକ ମୂଳକେ ଗଲେ ଚାଲି କଳାପାଣି
ଦରିଆ ମଝିରେ ରହିଲେ କାହିଁ ସେ, ଖବର କେ’ ନାହିଁ ଆଣି !
ସେ କଳାପାଣିର ଘାପ ଟାପୁ କୋଳେ ରହି କେଡ଼େ ସ୍ନାନମାନେ
ଜୀବନର ଦୀପ ନିଭି ତ ଥିବ ହୋ କିଏ ସେ କିଭଳି ଜାଗେ ?
ମନେ ପଡ଼ିଥିବ ସୋଲର ଭାଲେସି ବନ ବିଲ ତୋଟାମାଲ
ମନେ ପଡ଼ିଥିବ, ଗାଆଁ ଗାଆଁ ବୁଲି କେତେ ମେଲି କରିବାର !
ମନେ ପଡ଼ିଥିବ ପାଇକ ପଧାନ ରହିଥିବେ କେଉଁ ଭଳି
ଫିରିଂ ରାଜୁତି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶମାନ ସହୁଥିବେ ଡରିମରି ।

ତାତି ଉଠୁଥିବ ବୁକୁ ରକତ ହୋ ଫୁଟିଓଠେ ଖରବାଣୀ
ଚାହିଁ ଲା ବେଳକୁ ଚାରିଦିଗରେ ହୋ କଳକଳ କଳାପାଣି !!
କେତେଶ ଯୋଜନେ ଗୁଡ଼ି ଯେ ରହିଲି ମୋର ବାଣପୁର ଭୁଇଁ
ବାଣପୁର ମୋର କହି ପିଣ୍ଡରୁ ପବନ ଯେ ଥିବ ଯାଇ !
ଶୁଣିବାକୁ ସେଇ ବିଜନ ମରୁରେ କେ ଥିବ ନିଜର ଅତି ?
ସବୁ ଅନୁଭବୁ ଜାତି ଅନୁଭବ ଜାତିର କି ସମ୍ପତ୍ତି !!
ଶୁଣିଲେ ଶୁଣିବ କହି ଚାରିଆଡ଼େ କଳକଳ କଳାପାଣି
“ବନ୍ଦୀ ସେ ଏଠି, ଦିଗନ୍ତ ବ୍ୟାପୀ ରହିବି କିନ୍ତୁ ବାଣପୁର
ପାଟଣାଣୀ ।”

ଟିପ୍ପଣୀ

ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ବାଣୀ

ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କର ଗୁରୁ ଓ ପ୍ରଧାନ ସଚିବ ଥିଲେ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ । ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ନେବା ପରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନେବାକୁ ଲେଡ଼ିଲେ । ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଭୂ-ସ୍ୱପତ୍ତିର ଆୟୁବ୍ୟୟ ହସାବ ମାଗିଲେ ଏବଂ ମନ୍ଦିର ନେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ବରଂ ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଧରି ବୀର ବିଦ୍ରୋହରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହ ଲଢ଼ିଲେ । ନିଜେ ଯୁଦ୍ଧର ସେନାପତିତ୍ୱ ନେଇ ବରୁଣେଇ ପାହାଡ଼ ତଳେ ହଜାର ହଜାର ପାଇକ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଶକୁ ବିଦେଶୀ କବଳରୁ ମୁକୁଳାଇବା ପାଇଁ ଅଗ୍ନିମୟୀ ଭାଷାରେ ଉଦ୍‌ବେଗିତ ଦେଇଥିଲେ ।

ପୁରସ୍କାର

କବିତାଟି ପୃଥ୍ୱୀର ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

କଜଳଗଣ୍ଡ

ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଅନତି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ କଜଳଗଣ୍ଡ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ସେ ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ କରିବା ସମୟରେ ସେହି ଦୁର୍ଗକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କଳାବତୀ ନାମ୍ନୀ ଜଣେ ପାଇକ-ବାଳା ଅସୀମ ସାହସର ସହିତ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହ ଲଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ବୀରତ୍ୱ ସହିତ କଜଳଗଣ୍ଡରେ ନିଜକୁ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀରୁ କବିତାଟିର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ସୈନିକ ସମାଧି

ଅଠରୁ କି କୋଡ଼ିଏ ବରଷର ଗୋଟିଏ ତରୁଣ ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପାଇକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧ ଜଣି ଏବଂ ସେ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଜଣେ ସେନାପତିତ୍ୱ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗାପଡ଼ାଠାରେ ମାର ବଜୟୀ ଭାବରେ ଫେରୁଥିଲା

ବେଳେ ବିପକ୍ଷ ଦଳର ଶରଣାଗତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇ ଭୂଇଁରେ ଆଖିବୁଜି ପଡ଼ିଗଲେ । ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ତାଙ୍କର ସମାଧି ପରି ରଖାଯାଇଛି । ସ୍ଥାନୀୟ କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉପରେ କଳ୍ପନାର ରଙ୍ଗ ଦେଇ କବିତାଟି ଲେଖା ଯାଇଛି ।

ଏ ମାଟିର ଅମର ଶହୀଦ

ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଗଜପତି ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସଚୀବ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଏ ଦେଶରେ କାହାକୁ ଅପରିଚିତ ନୁହନ୍ତି । ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ସ୍ଵାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି 'ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳ ଇଂରେଜ-ମାନଙ୍କ ହାତକୁ ନ ଦେବା ଲାଗି ସେ ପ୍ରାଣ ମୁକ୍ତି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହ ଲଢ଼ିଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ ନାହିଁ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜ୍ୟରେ ତଥା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ଘୃଣାଜନକ ମନେ କଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଗୋଟିଏ ବରଗଛରେ ଫାସି ଦେଲେ । ଏ ଦେଶର ଜଣେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଶନାୟକ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ନିର୍ମମ ଫାସି ପାଇଲେ ତାହା କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆକାରରେ ଏବଂ ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଯାଏ । ସେ ସମସ୍ତ କଥା ବସ୍ତୁକୁ ନେଇ କବିତାଟି ଲିଖିତ ।

ଜାତିର ଡାକ

ଜଣେ ଅସି ବର୍ଷର ଦୁଇ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧରେ ସେନାପତିତ୍ବ କରିବାକୁ ଆହ୍ଵାନ କରାଯାଇଛି ।

ସୈନିକର ଅନ୍ତିମ ମାରୁଣୀ

ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପାଇକ ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥାରେ ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ସୈନିକର ମନୋଭାବକୁ ନେଇ କବିତାଟି ଲିଖିତ !

ପାଇକଟୋକା

ଚନ୍ଦ୍ରକୃଷ୍ଣ ପାହାଡ଼ ଓ ମହାକଳା ନଦୀ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଅନତି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ରାମେଶ୍ଵର ଗାଁ ପାଖରେ; ପାଇକଟୋକା ସେଇଠି ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିବା ଅନୁମାନ ।

ପାଇକ ବଧୂର ଉଦ୍‌ବୋଧନ

ଖୋରଧା ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ପାଇକ
ଘରର ବୋହୂ ନିଜର ସ୍ବାମୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁକୁ ପଠାଇଛି
—କବିତାର କଥାବସ୍ତୁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀରୁ ଗୃହୀତ ।

ଆହୁତି

୧୮୧୭ ମସିହାରେ ଖୋରଧାର ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ ଓଡ଼ିଆ
ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଘଟଣା—ଏହି ବିଦ୍ରୋହର ନାୟକ ଥିଲେ
ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର । ଇଂରେଜ ଶାସନାଧୀନରେ ତାଙ୍କର
ଜାଗିର ରାହାଙ୍ଗ ସିରେଇ ଚବିଶକୁଦ ୩ଟି ପ୍ରଗନା ଖାସ୍ କରାହୋଇ କର
ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକର ସବୁ ଚାଲିଗଲା ।
ଏ ଘଟଣାରେ ଜଗବନ୍ଧୁ ତାହା ଫେରି ପାଇବାକୁ ଆବେଦନ କଲେ ।
ତାଙ୍କ ଆବେଦନ ପସ ଆଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଲା, ଇଂରେଜ ଶାସନରେ ନାନା
ଦୁର୍ଗତି ଦେଖି ସେ ପାଇକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଇଂରେଜଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ
କଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍‌ବୋଧନରେ ହଜାର ହଜାର ପାଇକ ସୈନ୍ୟ
ସେ ଯୁଦ୍ଧ ଯଜ୍ଞରେ ଜୀବନ ଆହୁତି ଦେଲେ । ଭାରତର ଇତିହାସରେ
ସେ ସମର କାହାଣୀ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ସ୍ପର୍ଶୀକ୍ଷରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ରହିବ—
ଜଗବନ୍ଧୁ ହାରିଲେ ସତ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ପାଇକ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର
ଦେଶର ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ଉନ୍ମାଦନା ଏବଂ
ଜଗବନ୍ଧୁଙ୍କର ଯେଉଁ ଦେଶ ପ୍ରୀତି—ତାହାର ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ଚିତ୍ର
ଦେବାପାଇଁ ଏ କବିତାଟିର ପରିକଳ୍ପନା

ମାଟିକୀପ

ଭସର୍ଗ

ମୋ ଦେଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜନନୀୟକ
ଏ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ—
ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିଷ୍ଠାକାରୀ
ନବ ଉତ୍କଳର ନିର୍ମାତା,
ମୋ ଦରଦ୍ର କବି ଜୀବନର
ପରମ ହିତୈଷୀ
ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ
ଅମୃତହସ୍ତରେ ମୋର ମାଟିଘାପ ଅର୍ପଣକରି
ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଛି ।

ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଚାହେ

କାହିଁ ସେ ରାଜଜ କାହିଁ ସେ ଭୂଇଁ ? ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଚାହେ ?
ଝଲମଲ ସିଏ ହେଉଛି କାହିଁ ପ୍ରଭାତ ଆକାଶେ ରଙ୍ଗ ପ୍ରାୟେ
କେତେ ଦୂର ଗଲେ ପାଇବି ତାରେ କିଭଳି ଚାଲିବି ସେ କେଉଁ ପଥେ
ଗଞ୍ଜର ପିପାସା ବସିତଲେ ଆକୁଳ ଅଥୟ କରିଇ ମତେ !

ସେ ଭୂଇଁର ବନ ପାହାଡ଼ ପଥ ଆକାଶ ବତାସ ସମସ୍ତରେ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଦ୍ର ଲାଳା କରୁଥିବ ନିରନ୍ତରେ
ହାକିମ ହୁକୁମ୍ ନଥିବ ତହିଁ ନଥିବ ଶୋଷଣ ନିଷ୍ପେଷଣ
କଲବଲେ କିଏ ଉଷ୍ମ ଲୁହ କରୁତ ନଥିବ ସମ୍ଭରଣ ।

ଲୁହ ଡଳି କିଏ ବୁକୁର ଜାଳା ବୁକୁତଲେ ଚାପି ନଥିବ ରହି
ମାଟି ଚାଲିଆରେ ଯୌଧ କାର ଚାହିଁ ତ ନଥିବ ଦୃଶ୍ୟ ବହି ।
କ୍ଷମତା ଓ ଧନ ଗାଦିରେ ବସି ଆହୁର କ୍ଷମତା ଆହୁର ଧନ—
ପାଇବାକୁ ସାରା ଜୀବନ ଧରି କରୁ ନଥିବ କେ ଅନ୍ୱେଷଣ !

କାହିଁ ସେ ରାଜଜ କାହିଁ ସେ ଭୂଇଁ ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଚାହେ ?
ହାଣ ମାର ପିଟ୍ ଦୁଇ ଭେଦ ଲଗେ ଯହିଁ ନିତି ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରାୟେ ।
ସେନେହ ସେନେହ ସେନେହ ଖାଲି ସବୁର ବୁକୁରୁ ପଡ଼ୁଛି ଝରି
ହସୁଛି ସେ ଭୂଇଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସୁନଅ ରାତିର ଜୋଛନା ପରି ।

ବୋହିଲେ ନୟନୁ ଟୋପିଏ ଲୁହ, ବୁକୁତଲେ କାର ଲାଗିଲେ ବ୍ୟଥା
ଆଶ୍ୱାସନାର ପୀୟୁଷ ତାଳି ଲକ୍ଷ ଓଠ କହଇ କଥା ।
କାହିଁ ସେ ରାଜଜ କାହିଁ ସେ ଭୂଇଁ ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଚାହେ
ପଡ଼ିଗଲେ ଯହିଁ ଟେକିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ ହାତ ସରାଗେ ଯାଏ !

ସୁପ୍ତ ଯେଉଁଠି ଉଠଇ ଚେଇଁ କି ଅବା ବୁଜୁଳି ପରଶି ଲଭି
 ପ୍ରତି ଅନ୍ତର ସୃଜୁଛି ଯହିଁ କଳ୍ପଲୋକର କନକ ଛବି ।
 ଜଟିଳ କୁଟିଳ ବସୁନ୍ଧରା ଭାଙ୍ଗି ମୁଁ ତାହା ପାଏ ହେ ପାଏ
 କାହିଁ ସେ ରାଜଜ କାହିଁ ସେ ଭୂଇଁ ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଗୁହ୍ୟେ ?

ବହୁଦୂରେ

ଧରାର ମଣିଷ ରହିଅଛି ଭୁଲି ଜୀବନର ବହୁଦୂରେ
 ପ୍ରାଣ ବିମୋହନ ଗନ୍ଧ ଯେଉଁଠି ଅବାରତ ହୋଇ ଫୁରେ
 ତୋହର ଶକ୍ତି ତୋହର ସାଧନା
 ତାଳେ ଧରଣୀରେ ଅସୀମ ବେଦନା
 ବୁଝି ତୁ ପାରୁନୁ ବୁଝି ତୁ ପାରୁନୁ
 ପବନ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ତୋର ମଥା
 ସେ କେଉଁ ମୂଲକେ ଘୂରେ
 ଧରାର ମଣିଷ ରହିଅଛି ଭୁଲି ଜୀବନର ବହୁଦୂରେ !

ଡାକିଲେ ତୋରେ ତ ଶୁଭ୍ରନାହିଁ ଡାକ କି ନିଶା ପିଇରୁ କହ ?
 ଚଉଦିଗେ ଖାଲି ସୃଜୁଅଛି ମରୁ ଭାଷଣ ଦୁର୍ବିସଦ୍ଧ !
 ପ୍ରାଣଭରା ହସ ନାହିଁ ତୋ ଅଧରେ
 ଅମୃତ ନାହିଁ ତୋ' କଥା ପଦରେ
 ଆଡ଼ମ୍ବର ଓ ଅଦମ୍ବିକା ଧରି
 ପାଟି ପଡ଼ୁଅଛି କହ କପାଳ ?
 ଅହରହ ଅହରହ
 ଚଉଦିଗେ ଖାଲି ସୃଜୁଅଛି ମରୁ ଭାଷଣ ଦୁର୍ବିସଦ୍ଧ !

ହେମହର୍ମ୍ୟର କୋଳେ ସେ' ସେ କେଉଁ ଭୁଲି ତଳୁରେ ଶୋଇ
 କି ମଧୁ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଅଛି ଭୁଲି ପାପାଶୁ କଠିନ ହୋଇ
 ମଣିଷ ରକତ ଏଡେ କରେ ମିଠା
 ପିଇ ପିଇ ତୋର ଭାଜ ନାହିଁ ଚଟା !

କରୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ପିଇବୁ ଆହୁର
 ସେତେଦୂର ପାରୁ ଏ ମାଟି ଉପରେ
 ଅତି ନିର୍ମମ ହୋଇ
 ହେମହର୍ମ୍ୟର କୋଳେ ସେ ସେ କେଉଁ ତୁଳି ତଳୁରେ ଶୋଇ !

ଆଖିଫେଇ ରୁହଁ ଅସ୍ତବ ଭିତରେ ସନ୍ତୁଳି ହୋଇ ଖାଲି
 କାନ୍ଦୁଛି ଏଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀରେ କାହାର ବଧବା ନାଶ
 ଶିଶୁଟିଏ କାର ଗଣିହୁଏ ହାଡ଼
 କେତେଦିନ ଅବା ଆୟୁଷ ତାହାର
 ପଡ଼ିଣା ଘରର କୁଳବୋହୁ ରୁହଁ
 ପେଟକୁ ମୁଁିଏ ନପାଇ କି ଭଳି
 ସହରେ ସାଜିଛି ଦାଶ

ଆଖି ଫେଇ ରୁହଁ ଅସ୍ତବ ଭିତରେ ସନ୍ତୁଳି ହୋଇ ଖାଲି ।

ଆହୁର ତୁ ରୁହଁ ବେକାର ରହି କେ' ତରୁଣ ଯୁବକ ଜଣେ
 ଗଲେ ରସି ଦେଇ ଆଖିବୁଜିଅଛି ନିଃସ୍ୱ କୁଟୀର କଣେ
 କାହା ପିଲା ହିଲୁ ଶ୍ରେକ ଉପବାସ—
 ସହି ନ ପାରି କେ' ଯାଇ ପରବାସ
 ଫେରି ନାହିଁ ଆଉ ଫେରିନାହିଁ ଆଉ
 କାନ୍ଦୁଛି ତା'ର ତରୁଣୀ ଭାରିଜା
 ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ !

ଆହୁର ତୁ ରୁହଁ ବେକାର ରହିକେ ତରୁଣ ଯୁବକ ଜଣେ !

ଦଳ ଦଳ ଦଳ ସବୁହରା ସେ ପଥେ ଘାଟେ ରୁହଁ ରୁହଁ
 ଦୁନିଆରେ ନାହିଁ ତାଙ୍କର କିଏ କରିଦେବା ପାଇଁ ଆହା !
 କେଉଁଗଞ୍ଜ ତଳେ ହୋଟେଲ ଦୁଆରେ
 ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ସାତ ନାରୀଗାରେ
 ମଲେ ସେ ମରିବେ ଜାଇଲେ ଜାଇବେ
 ନିରାଶ୍ରୟର ଚିରଦିନ ଧରି
 କେହି ହୁଏନାହିଁ ସାହା ।

ଦଳ ଦଳ ଦଳ ସବୁହରା ସେ ପଥେ ଘାଟେ ରୁହଁ ରୁହଁ ।

ଦିଶୁନାହିଁ ତତେ ବୁଲନ୍ତି କେତେ ତରୁଣ ବାଳକ ଦଳ
 ବୁକୁତଲେ ନାହିଁ ଉନ୍ମାଦନା କି ଦେହେ ନାହିଁ ତେଜବଳ !

ମୁଖମଣ୍ଡଳେ ଲବଣ୍ୟ ନାହିଁ
 ରୁହିଁଲେ କାହିଁ ତ ହୁଏ ନାହିଁ ରୁହିଁ !
 କାହାକୁ ନେଇ ଏ ପୃଥିବୀ ହସିବ
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ଗଢ଼ିବ ତାହାର
 ଭବିଷ୍ୟତର ଘର
 ଦିଶୁନାହିଁ ତତେ ବୁଲନ୍ତି କେତେ ତରୁଣ ବାଳକ ଦଳ !

ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ପୁଞ୍ଜି ତୋହର ଲଗିରୁ ବଢ଼ାଇବାରେ
 ଦେଖୁନୁ ଲକ୍ଷ ଜୀବନ କିଭଳି ମିଥୁମାଣ ଅନାହାରେ ?
 ଲକ୍ଷ ଜୀବନ ମାରବ ବୋବାଳି
 ତତେ କିରେ ଦିଏ ଅମୃତ ତାଳି ?
 ବଞ୍ଚିରୁ ତୁହି କିଭଳି କହୁଛ
 ମଣିଷ ବୁକୁର ପୁଣ୍ୟ ରକତ
 ପରିଛୁ କି ତୋହଠାରେ ।

ପୁଞ୍ଜି ଉପରେ ପୁଞ୍ଜି ତୋହର ଲଗିରୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ।
 କୋଟି ବୁକୁତଳ ହସି ଉଠିଲେରେ ଫୁଟିବ ତୋର ଯେ ହସ
 ସେ କି ନୁହେଁ ତୋର କୋଟିନିଧି ପରି ଜୀବନର ମଧୁରସ ?
 ତାକୁ ଛୁଡ଼ିଦେଇ ସାଜି ସଂସାର
 ଗାଉଛୁ ତୁ ଖାଲି ନରକର ଗାନ
 ନିଜ ହାତେ ତୁହି ନିଜକୁ ହରାଇ
 ଜାଣିହୁଏ ନାହିଁ ପାଉରୁ କି ଅବା
 ପ୍ରାଣଭର ପରିତୋଷ

କୋଟି ବୁକୁତଳ ହସି ଉଠିଲେରେ ଫୁଟିବ ତୋର ଯେ ହସ ।
 ଅସୀମ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁଦେଇ ବସେ ନେତ୍ରେ ଭିତ୍ତି ।
 ଅସୀମ ଶୁଷ୍କ ମଳିନ ବଦନେ ଫୁଟିରେ ପ୍ରାଣର ଶିଶୁ
 ତୋହର ଧରଣ ତୋର ଏ ମଣିଷ
 କାହିଁକି କାହିଁକି ହେଉଛୁ ତୁ ବିଷ ?
 ସବୁର ମାଂସ ହାଡ଼ ତଳେ ତଳେ
 ଗୋଳ ହୋଇ ଯାଆ, ସ୍ୱର୍ଗର ସୁଧା—
 ପଡ଼ିବ ତୋ ପାଖେ ଛୁଡ଼ି
 ଅସୀମ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁଦେଇ ବସେ ନେତ୍ରେ ଭିତ୍ତି !

ସବହର

—୧—

ସେ'ଯେ ସବହର ସେ'ଯେ ସବହର ।
 ତାରେ ପରୁରେ ନାହିଁ ଏଇ ନିଶିଳ ଧର !
 ତାର ଦୁବହ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବେଦନା ଧରି
 ସେ ତ ଚାଲିଛି ନିତି ସେ ତ ଚାଲିଛି ନିତି
 ତାରେ ପାଏନା କେହି ଭଲ ହୃଦୟ ଭରି !
 ତା'ରେ ବୁଝେନା କେହି ତାରେ ଜାଣେନା କେହି
 କେହି ଘରୁଏ ନାହିଁ ମଧ୍ୟା ତାହାକୁ ନେଇ
 ସେ ଯେ ସବହର ସେ'ଯେ ସବହର
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭରା !!

—୨—

ଫୁଲ, ଫୁଟିଲେ ଅବା ତା'ର କି ଆସେ ଯାଏ ?
 ସେ'ବା, କି ଶିଶୁ ପାଏ ଶ୍ୱେତ ଚରଣ ବାଏ ?
 ଆସୁ ସଞ୍ଜ ଧରି ତାର ମୋହନ ମାୟା
 ଆସୁ ସକାଳ ଦେନି ତାର ପାଟଳ ଗୁପ୍ତା !
 କଳ-କଣ୍ଠତୋଳି ଗାଉ ବିହଗ ଗୀତି
 ଜାଗୁ କନକ ଶିଶୁ ଏଇ ମାଟିରେ ନିତି,
 ତାର ବସନ୍ତଳ ନାହିଁ ଉଲୁସି ଉଠେ
 ସେ'ତ ପାଏନି କାହିଁ ହେଲେ ଖାଇବ ମୁଠେ !
 ସେ'ଯେ ସବହର ସେ' ଯେ ସବହର !
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭରା !

—୩—

ତୁମ ଦୁଆରେ ଯେବେ ପାଦ ପକାଏ ଯାଇ
 ମାଗେ ମୁଠିଏ ହେଲେ କେଡ଼େ କରୁଣେ ଚାହିଁ !
 ତୁମ ଚିତ୍ତ ତଳେ ନାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରା ଛୁଏ
 ଖାଲି ଘଉଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ

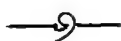
ତୁମେ ଘଉଡ଼ି ଦେଲେ ସେହୁ ଦୂରେଇ ଯାଏ
 ତାର ଲେଟନୁ ଟୋପେ ଲୁହ ଗଡ଼େନି ହାଏ !
 ସେ'ସେ ସବୁହରା ସେ ସେ ସବୁହରା
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭରା !

—୪—

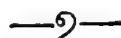
ଏଇ ମାଟିରେ ଦିନେ ହେଲେ ମଣିଷ ପରି
 ସେ'ତ ରୁଲିନି ଓଠେ ହସ ଟିକିଏ ଭରି !
 ତା'ର ମନର କେଉଁ ଦୂର ଗୋପନ ଫୁରେ
 କେତେ ଆଘାତ ବାଜିଉଠେ କରୁଣ ସୁରେ !
 ସେ'ତ କହୁନି କାରେ ସେ'ତ କହେନି କା'ରେ
 ସବୁ କହିବା ପାଇଁ ତାର କେ'ଅଛି ହା'ରେ ! !
 କିଏ ଶୁଣିବ ତାକୁ ଅବା ହୃଦୟ ଭରି
 କିଏ ଦେଖିନି କାହିଁ ଅବା ରୁଲେ ତା' ତରୀ
 ସେ'ତ ସବୁହରା ସେ'ତ ସବୁହରା
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନାଭରା ! !

—୫—

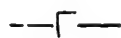
ତା'ର ଶୁଷ୍କ ଦହ ତା'ର ଶୁଷ୍କ ମନ !
 ତା'ର ଶିକ୍ଷା ନାହିଁ ତା'ର ଦୀକ୍ଷା ନାହିଁ
 ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜାଗେ ନାହିଁ ଶାନ୍ତିତମ !
 ତା'ର ହିଂସା ଜାଗେ ନାହିଁ କାହାର ପାଇଁ !
 ତା'ରେ ରହିଛି ଘେରି ଶୋକ ଦୁଃଖ ଜରା
 ସବୁ ବାଧାରେ ସେହୁ ଚିର ବାଧକା ପରା !
 ସବୁ ଦଇନ ତା'ର ଘନ ମଥାରେ ଭରି
 ସେତ ରୁଲିନି ଭିନେ ଏକ'ଜନ୍ତୁ ପରି !
 ତା'ର ଭାଗ୍ୟ ଗୋଟି ଫେରି ଆଣିବା ପାଇଁ
 ତା'ର କି ଅଛି ରୁର ଏଇ ଧରାରେ ହାଇ !
 ସେ'ତ ସବୁହରା ସେ'ତ ସବୁହରା
 ତା'ର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭରା !



ସେହୁ ଆସିଛି କାଟି ଯେତେ ଝଞ୍ଜା ଝଡ଼
 ସେତେ ଝଞ୍ଜା ବହେ ପୁଣି ପ୍ରବଳତର !
 ସେହୁ ଦେଖୁଛି ଯେବେଟିକେ ଆଶାର ଛଇ
 ସେତେ ନିଆସା ସୁଅ ଆସେ ସୁଦୂରୁ ବହି !
 ସେତ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଅଛି ବହୁତ ବାର
 ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସେତ ପାରୁନି ଉଠି
 ଖାଲି ହାତୀକାର ଯାହା ହେଉଛି ସାର
 ତାର ଭଙ୍ଗା ଦେହ ଆଉ ଭଙ୍ଗା ମନ—
 ଧରି ଚାଲିଛି ଏ ମାଟିର ସକଳ କ୍ଷଣ
 ସେ'ଯେ ସବୁହର ସେ'ଯେ ସବୁହର
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭର !



ନିତି କାନ୍ଦୁନି ତା'ର ବକ୍ଷତଳେ
 ପ୍ରତି ରକ୍ତକଣା ସତେ କି କଲବଲେ !
 ନିତି ଛଟ୍ ପଟଇ ସେ'କି ଯାଉନି ହୋଇ ?
 ପଥେ ଚାଲିଲା ବେଳେ କୋଟି ବେଦନା ବେ ହି !
 ବାଣୀ ଜାଗୁନି କରେ ତାର ବକ୍ଷତଳେ
 ସତେ କି ଶ୍ରମମାନେ ଅଛି ଧରଣୀ ପରେ !
 ତାର ବସୁଧା ପରେ ଲବେ ନାହିଁରେ ଥାନ
 ନୁହେଁ ସେ ଲାଗି କରେ ତାର ଆକୁଳ ପ୍ରାଣ !
 ତାର ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ ତାର ସୋଦର ନାହିଁ
 ସେ'ବା କରିବ କିସ ? ଖାଲି ରହିଛି ରୁହିଁ !
 ସେତ ସବୁହର ସେତ ସବୁହର
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭର ।



ସେ'ତ ଚନ୍ଦ୍ରା ଧାରୁ ନୁହେଁ କବିର ଖାଲି
 ସେ'ତ ଭୂମର ଏଇ ମାଟି ଜୀବନ ନାହିଁ !

ସେ'ତ ଶିଳ୍ପୀ ତୁଳୀମୁନେ ଚନ୍ଦ୍ର ନୁହେଁ
 ସେ'ତ ଗୋଟିଏ ଧାରା ତୁମ ଅସୀମ ସୁଅ !
 ସେ'ତ ଛିନ୍ନ ନୁହେଁ ସେ'ତ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ
 ସେ'ତ ଭାସୁଛି ତୁମ ଏଇ ସାଗର ସୁଅ !
 ତୁମେ ଚାଲିବ ଦୂରେ ତୁମ ତରଣୀ ବାହି
 ତୁମ ତରଣୀ ପାଖେ ସେ ଯେ ରହିବି ରୁହିଁ
 ସେ'ତ ଉବେଇ ଟୁବେଇ ହୋଇ ଯାଉଛି ବୁଡ଼ି
 ତୁମେ ଯାଉଛ କେଉଁ ଦୂର କନକ ପୁରୀ ?
 ସେ'ଯେ ସବୁହୁଏ ସେ'ଯେ ସବୁହୁଏ
 ତାର ଜୀବନ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭରା ?

କାହାର ଏ ଦୁଇଗୋଟି ପିଲା ?

କାହାର ଏ ଦୁଇଗୋଟି ପିଲା ଖେଳୁଛନ୍ତି ଏ ସଡ଼କ ପରେ
 ରୁହିଁ ଲି ମୁଁ ଅକସ୍ମାତେ ଯେବେ ଚକ୍ଷୁ ମୋର ଭରିଗଲା ଜଳେ,
 ଖାଇବାକୁ ଅଳ୍ପ ନାଇଁ ମିଳେ ହାଡ଼ ଦିଶେ ଗୋଟି ଗୋଟି ଦହେ
 କିଏ ବୁଝେ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟଥା ହେପାଜତ କିଏ ଅବା ନିଏ ?

କୋଟା କୁଟି, କାଠ ଆଖି ବଣୁ ମାଆ ପିଲା ଦୁଇରେ ଉଡ଼ାଏ
 ଦୁଧ ଟୋପେ ପାଇବେ କେଉଁଠି ଘରେ ନାଇଁ କଉଡ଼ି କଡ଼ାଏ,
 ପିଲା ଦୁଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି ଏଥୁ ଦହେ ନାଇଁ ଜୀବନ ତାଙ୍କର
 ଫୁଙ୍କି ଦେଲେ ଉଡ଼ିଯିବେ ପର ନାରଖାରେ ଆସିଛନ୍ତି ବଢ଼ି

ଓଠେ ତାଙ୍କ ଫୁଟୁଥାନ୍ତା ହାସ ଖାଇପିଇ ଦିଶୁଥାନ୍ତେ ତୋରା
 ରେଗେ ପେଟ ପଡ଼ିବ ବାହାର ଦିପ୍ତି ସ୍ନାନ ଦିଶେ ଆଖି ଡୋଳା
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବିକଳାଙ୍କ ଗୁପ୍ତା ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗେ ଉଠେ ନୃତ୍ୟକର
 ପାଷାଣ ବି ରୁହିଁ ଦେଲେ ଥରେ କରୁଣାରେ ଉଠିବ ତରଳ

ଜନମରୁ ଅନ୍ଧକାର କୋଳେ ଆସିଛନ୍ତି ସ୍ଥାନମାନେ ବଢ଼ି
 ସେ ଅନ୍ଧାର ଝୁଡ଼ିଯିବ ଦିନେ ଏଇ ବେନି ଜୀବନର କଳି !
 ମୋ ମାଟିର ଏ ଦୁଇଟି ପିଲା କେ କହିବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦୀପ ପରି
 ନ ଜଳିବେ ଦିନେ ମୋ ମାଟିରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଆଲୁକ ବିତର

କେ, କହିବ ଗଣା ତାନ ଏଠୁ ନ ଫୁଟିବ ମୁଗ୍ଧ କରି ଧର
କେ ନ ଜାଣେ ! ଏମାନଙ୍କଠାରେ କି ସମ୍ପଦ ରହିଥିବ ପର !
ଦେଶ ମୋର ରୁହୁଁ । ଭଲ କରି ଆସ ଆଜି ଏମାନଙ୍କ ପାଖେ
ଏମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର ବେଦନା ଦୁଃସହ କି ଭିଲେ ନାହିଁ ଲାଗେ ?

ଯୁଦ୍ଧ ଓଠେ ଫୁଟାଅ ହେ ହାସ ପ୍ରାଣେ ଦିଅ ନବ ଚେଜ ବଳ
କଳତାନ କରି କରି ବିଶ୍ୱେ କୁଟୁ ଯୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ନିର୍ଦ୍ଦର
ବିଳାସ ଓ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ କେତେ କାହିଁ ଅର୍ଥ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ
ଏମାନଙ୍କୁ ତୋକେ ଦେବା ପାଇଁ ପଛଦୁଆ ଦେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ;

ଦେଶ ମୋର ଗର୍ବ କରି ତମେ ସତ୍ୟତାର ପତାକା ଉଡ଼ାଇ
ତୁମ ସେଇ ସତ୍ୟତା ଭିତରେ ଏଇମାନେ ଯାଆନ୍ତି କି ନାହିଁ ?
ଅନାହାରେ ଜୀବନର ଫୁଲ କେତେ ଆହା ମର ମର ଯାଏ
ଆଖି ମୋର ଭରି ଆସେ ଜଳେ ଏମାନଙ୍କୁ ଯେବେ ସ୍ମରୁଥାଏ ।



କର ତାରେ ଆପଣାର !

କରନା ତାହାରେ ଦୁର୍ ଦୁର୍ ମାର୍ ମାର୍ ,
ସେ ସେ-ଧରଣୀର ଗୋଟିଏ ଅଶ୍ରୁଧାର !
କେହି ଜଣେ-ତା'ର ନାହିଁ ଆପଣାର
ବୁଝିବାକୁ ଲବେ ବେଦନାର ଭର
ଶତ ବେଦନାର କଷାଘାତେ ତାର
ଭାଜିଯାଏ ମେରୁହାଡ଼
କରନା ତାହାରେ ଦୁର୍ ଦୁର୍ ମାର୍ ମାର୍ !

ସତ୍ତ୍ୱେ କାହିଁକି ନଠୁର ରୁହାଣୀ ତାଳ
ନିର୍ମମେ ତା'ରେ ଦେଉଅଛ ଏତେ ଗାଳ !
ସେ' କିଏ ମାଟିର ନୁହେଁ କୋଳ ସଙ୍ଗାଳ ?
ରହିବାକୁ ସେ କି ନୁହେଁ ଏଥୁ ଅଧିକାର ?
ଏଇ ପୃଥିବୀରେ ତୁମର ପରି ସେ
ରକ୍ତ ମାଉଁସ-ଧାର ।

ରୁଗ୍‌ଣ ପଙ୍କୁ ତା' ଦେହର ତଳେ ତଳେ
 ମୁଗ୍ଧ ମଧୁର ଅନ୍ତରଟିଏ ତଳେ
 କାନ୍ଦି ଉଠଇ ସେଇ ଅନ୍ତର
 ନୟନୁ ବୁଝାଇ ଲୁହ ଝରଝର
 ମଣିଷଠୁ କଣ ମଣିଷ ଏଭଳି
 ଭୟନା ଆଶା-କରେ ?

ରୁଗ୍‌ଣ ପଙ୍କୁ ତା' ଦେହର ତଳେ ତଳେ
 ମୁଗ୍ଧ ମଧୁର ଅନ୍ତରଟିଏ ତଳେ !

ହେଉ ସେ ରୁଗ୍‌ଣ ହେଉ ସେ ପଙ୍କୁ
 ମିଳୁ ତା' ମାଂସ ହାଡ଼
 ସେ ମିଳା ମାଉଁସୁ ଝର ପଡ଼ୁ ପୋକ
 କରି ତାରେ ନାରଖାର
 ଶତ ଦାରଦ୍ରୁ୍ୟ ଅଗ୍ରବ ଭିତରେ
 ତରଣୀ ତାହାର ଚୁଲୁ କଲବଲେ
 ତଥାପି ତାହାଠି ମଣିଷ ଅଛୁରେ
 କରି ତାରେ ଆପଣାର !
 ହେଉ ସେ ରୁଗ୍‌ଣ ହେଉ ସେ ପଙ୍କୁ
 ମିଳୁ ତା' ମାଂସ ହାଡ଼ ।

ଛତର-ଖାଇ

ଛତର ଖାଇ ଖାଇ ଛତରଖାଇ ତାର ନାଆଁ
 ନାହିଁ ତା' ଜାତି ପଡ଼ି ନାହିଁ ତା' ଜମିବାଡ଼ି ଗାଆଁ
 ଛିଣ୍ଡା କନା ଖାଲି ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ଥାଏ ଦେହେ
 କରିବାପାଇଁ ଆହା ତାହାର ହୋଇ ନାହିଁ କିଏ !

କନାର ବୁଜୁଳି ସେ କାଶରେ ଥାଏ ନିତି ଯାକ
 ଭଙ୍ଗା ଟିଣ ଟିନା ହାତରେ ଧରି ଯାଏ ମାଗି ।
 କାହାର ପିଣ୍ଡାରେ ଅବା କାହା ଗଛତଳେ ଶୁଏ
 ଉପାସେ କେବେ ରହେ କାହାଠୁ ମାଗି ଅବା ଖାଏ ।

ମୁଣ୍ଡବାଳ ତା'ର ଉଡୁଥିଲା ଥାଏ ପୁରୁଷପୁରୁ
ଗୋଟିଏ ପ୍ରେତପରି ଦିଶୁ ସେ ଥାଏ ଅବା ଦୂର ?
କେଉଁଠି ନଳା ତଳେ ଅଛନ୍ତି ଶୁଭ ଥିଲେ ପଡ଼ି
ଗୋଟାଇ ଖାଉଥାଏ, ତା' ବ୍ୟଥା କିଏ ପାରେ କଳ ?

ନେହୁରା ହୋଇ କାରେ ମାଗଇ ଚିର କନାଟିକେ
ସକାଳୁ ସଞ୍ଜି ଯେ' ବୁଲୁ ସେ ଥାଏ କେତେ ଦିଗେ ।
ରାସ୍ତା କଡ଼ ଧୁଳି ଛେପ ଓ ଖଙ୍କାରେ କାହିଁ
ଶୋଇ ସେ ପଡ଼ିଥାଏ, ତାହାର ଗାଁ ଘର ନାହିଁ !

ତା' ଦେହ ଭଣ ଭଣ ନିଇତି ଗନ୍ଧାଉ ଥାଏ
ସବୁଠୁ ଛୁ ଗୁଳର ନିୟତ ଧରଣୀରେ ପାଏ ।
ଛତର ଖାଇ ଖାଇ ଛତରଖାଇ ତା'ର ନାଆଁ
ନାହିଁ ତା' ଜାତିପତି ନାହିଁ ତା' ଜମିବାଡ଼ି ଗାଆଁ ।

ଭଗିନୀ ବୋଲି ତା'ରେ କିଏ ସେ ଡାକିନାହିଁ ତିଳେ
ମାଉସୀ ମାଆ ଡାକ ଶୁଣିନି ଲବେ ଧରଣୀରେ !
କାହାର କଣ୍ଠୁ ସେ ସେନେହ ବୋଲା ମଧୁସୂତା
ଶୁଣିନି, ଶୁଣିବାକୁ କଣ୍ଠେ ଜାଗିଥିବ ଆଶା ।

‘ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟା ମେ’ର’ ଶୁଣିନି ଏଇ ବାଣୀ ବାରେ
ଏ ଭଳି ବାସନା ତା କଳ୍ପନାର ପର ପାରେ ।
ଏ ଯାଏଁ ଭରମେ ସେ ହୋଇନି କା'ର ଶୁଭ ନାମ
ଛତର ଖାଇ ବୋଲି କୁହା ସେ ହୁଏ ଦିବା-ସାମୀ ।

ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସେ ତ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାଣୀଟିଏ ପରି
ଗୁଲିଚି, ଦିନପରେ ଦିନ ସେ ଯାଉଅଛି ଗଡ଼ି
ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନ ସେ ଏଇଠି ଜାଗେ ବୁକୁଡ଼ିଲେ
ନ ମରି ବଞ୍ଚିବ କାହିଁକି ଏତେ କଲବଲେ ?

ବରଂ ସେ ମରିଗଲେ ଜଗତେ ପାଇଯିବ ସାହି
ତା'ଭଳି ଜୀବନରେ ମୂଲ୍ୟ ତିଳେ ହେଲେ ନାହିଁ ।
କି ଭଳି ମରିଯାଉ ଏଭଳି ବିରୁଦ୍ଧ ବେଳେ
କି ଭଳି ବଞ୍ଚିବ କେହିତ ବିରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ?

କାହାର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ମତେ କହ !
 ହେଉ ସେ ବ୍ୟଥାମୟ ହେଉ ସେ ଯେତେ ଦୂରୁବହ ।
 ଜୀବନ ଯେତେ ହେଉ ଅସୀମ ଲକ୍ଷ୍ମୀନା ଭର
 ଅଳିଆଗଦା ପରି ଫିଙ୍ଗି ଦେଉ ତାରେ ଧର ।
 ତଥାପି ଜୀବନ ସେ ତହିଁରେ ମିଠା ଅଛି ଭରି
 ପାରିବ ପାରିବ ସେ ଧରଣୀ ଆମୋଦିତ କରି !

ତା' ଓଠେ ଭାଷା ଅଛି, ସେ ଭାଷା ଶୁଣେନି କେ' କାନେ
 ବୁକେ ତା ଆଶା ଜାଗେ ପରଶି ଯାଉନି କା' ପ୍ରାଣେ ।
 ଅଛି ତା' ଅନ୍ତର ଫୁଲର ପରିମଳ ପରି
 ପୃଥକ ରହିଛି ସେ ନ ଯାଇପାରି ସଞ୍ଚରି !
 ଅଛି ତା ଗୁହାଣୀରେ ଜୀବନଭର ମଧୁ ଛଇ
 ଅସୀମ ଅବସାଦେ ପଡ଼ିଛି ଚରକାଳ ଲଇଁ ।

ସେନେହ ଉତ୍ସ ସେ ରୁଦ୍ଧ ତା' ମରମ ତଳେ
 ବହି ସେ ଯିବା ପାଇଁ ପାଉନି ପଥ ଅବରଳେ ।
 ଜନନୀ ହୋଇ କୋଳେ ଧରିବା ପାଇଁ ଏକ ପୁଅ
 ଶୁଷ୍କ ନୟନେ ତା' ଜାଗୁନି କେତେବାର ଲୁହ ?

ହୃଦୟ ଦେଇକାରେ ସେନେହେ ବରି ନେବା ପାଇଁ
 ଖୋଜନ୍ତି ବନ୍ଧ ତା' କାହାରେ ଲବେ ପାଉ ନାହିଁ ।
 କୁଟୀରେ ରହି କା'ର କରିବା ପାଇଁ ଜନସେବା
 ଲେଉଟିଲେ ହେଲେ ତାକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଉଅଛି କେ'ବା ?

ଫକୀର ଜେନା

ବଞ୍ଚିଛି ଫକୀର ଜେନା ତଥାପି ବଞ୍ଚିଛି
 ତା' ଦୃଢ଼ ଜୀବନର ଇତିହାସ ଧରି ।
 ଘରେ ତାର କିଏ ?
 ଶୂନ୍ୟ ଘର, କେହି ନାହିଁ କେହିନାହିଁ—
 ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା କେହି ନାହିଁ

ତୋରଣି ଟିକିଏ ଘରେ ବାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ !
 ଫେରିଲେ ସେ ମୂଲ ଲାଗି
 ଶେକେ ଯେବେ ହେଉଥାଏ ଆଉଟୁ ପାଉଟୁ
 ଶୋଷେ ଯେବେ ହଂସା ତାର ଯାଉଥାଏ ଉଡ଼ି
 ସ୍ବପ୍ନ ତାର ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ
 ବସିଯାଏ ଅକାମାର କେତେବେଳିଆଏ
 ଆଖିରୁ ଡି'ଧାର ଲୁହ ଝରି ପଡ଼େ
 ବିକଳେ ମଉନେ ।

ଅଜ୍ଞତର କେତେ ସ୍ବପ୍ନ ଆଖି ଆଗେ ନାଚି ଯାଏ
 ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ।
 ସବୁଥିଲ ତାର—
 ପୁଅ ଥିଲ, ଝିଅ ଥିଲ,
 ଥିଲ ତାର ରୂପବତୀ ଗୁଣବତୀ ଗୋଟିଏ ଭାରିଜା ।
 ପୁଅ ତାର ?
 ଭେଣ୍ଟାପୁଅ, ବୋଲିଦେଲ ପରି ବାହା
 କରି କରି ଆସୁଥିଲ ପାଇଟି ପତର ।
 ଝିଅ ତାର ?
 ଆସନ୍ତା ଏ ମରୁଣିରେ ହୋଇଥାନ୍ତା ବାହା ।
 ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ?
 ମୂଲ ଲାଗି ଯେତେବେଳେ କ୍ଳାନ୍ତ ପଦେ
 ଫେରି ଆସେ ଗହେ
 ଜାଉ, କାଞ୍ଜି, ଭାତ ଓ ତୋରଣୀ
 ବାଡ଼ିଦିଏ ସରଗେ ଆଦରେ
 ଦିନକର ସବୁକ୍ଳାନ୍ତ, ଅବସାଦ
 ଅଭାବର ଗୁରୁ ନିଷ୍ପେଷଣ
 ଭୁଲିଯାଏ ନିମିଷକେ ସେ ଫକୀର ଜେନା ।
 ସବୁ ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ
 ତାର ଏଇ ମଧୁର ସଂସାର
 ସାତ ସରଗରୁ ବଳି ଥିଲ ଯେହ୍ନେ ଜୀବନର ପ୍ରିୟ ।
 ଅଭାବ ଦୈନ୍ୟରେ ଯେବେ
 ଯାଉଥିଲ ଝାଉଁଳି ତା' ଗୋଟିକ ଅନ୍ତର
 ଏଇ—ଏଇ—ସଂସାରଟି ଦେଉଥିଲ ଯେହ୍ନେ ତାରେ
 ସଞ୍ଜିବନୀ ଧାର—

ସେ ବରଷ ଭାରିଜାଟି ବୁଜି ଦେଲା ଆଖି
 ହେଲା ଯେବେ ସନ୍ନିପାତ ।
 କେତେ କାହ୍ନୁ କରବ ସେ ଓଷଦ ପତର
 ଏତେ ବା ପଇସା କାହିଁ ?
 ଦେବାପାଇଁ ପଥ ବା ପାଚନ ;
 ଛ'ମାସ ନ ଯାଉଁ
 ପୁଅପରି ପୁଅ ତାର
 ଦିନକର ହଇଜାରେ
 ଶୂନ୍ୟ କରି ଦରିଦ୍ର ସଂସାର ଗଲା ଆର-ପାରେ !
 ସମ୍ଭଳ କାହିଁ ବା ତାର
 କରିବାକୁ ଭୁରନ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ?
 ସେଥର ବସନ୍ତ ହେଲା
 ହିଅଟି ତା' କଲବଲ ହୋଇ
 ଚାରିଦିନେ ବୁଜିଦେଲା ଆଖି !

ପୃଥ୍ବୀ ଚାଲିଛି
 ତା' ଭିତରେ ଚାଲିଛି ବି ଏ ପକ୍ଷର ଜେନା
 ଆଖି ଲୁହ ଆଖିରେ ତା' ମରି ମରି ଯାଏ
 ବୁକୁର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟଥା ବୁକୁତଲେ ଥାଏ
 ଯେହ୍ନେ ସ୍ତ୍ରୀପୀକୃତ ହୋଇ ।
 ମନେ ପଡ଼େ କେବେ ପୁଅ
 ମନେ ପଡ଼େ କେବେ ବା ଭାରିଜା,
 ସମସ୍ତେ ତ ଗଲେ ଚାଲି ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ରହିଛି ଏ ଭଗ୍ନ ଚାଲି ରହିଛି ଏ କାନ୍ଥ ବାଡ଼ି
 ରହିଛି ଏ ମାଟି ।
 ଏହାର ଭିତରେ ଯେବେ ବସି ତାର
 ନିଦ୍ରାକୁଣ୍ଡଳ ଆଦାତରେ ଯାଏ ପାଟି ପାଟି
 କିଏ ବୁଝେ ? କିଏ ଜାଣେ ? କିଏ ଆସେ
 ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରବୋଧନା ବାଣୀ !
 ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀର ସେ ଯେ
 ଅବଜ୍ଞାନ ପ୍ରାଣୀ !

ଆଖିକୁ ଦିଶୁନି ତାର କାନକୁ ଶୁଭ୍ରନି
 ଦେହେ ଖାଲି କଣ୍ଟା ଅଛି
 ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଅଛି ତାର
 ବେଦନାର ଇତିହାସ
 ଚିର ଅଶ୍ରୁମୟ ।
 ତଥାପି ଜୀବନ ତାର
 ବହି କି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଭର
 କେଉଁ ମହା ବିଧାତାର
 ଶାଶାତାରେ ଥର
 ହୁଏ ଚଞ୍ଚଳ ଅଥୟ ?

ନିରନ୍ତର

ଯିଏ ଯହିଁ ଗୁଲଗଲ ଆପଣା କୁଟୀରେ ନିରନ୍ତର ଏ ହତଭାଗା ଯିବ କହ କାହିଁ
 ଭଗ୍ନମାତ୍ର ହୋଇ ସେହୁ ବୁଲାଇକି ଏଥୁ କେହିଜଣେ ଆପଣାରୁ ହୋଇ ତାର ନାହିଁ
 ଶିରେ ରକ୍ଷ କେଶରୀ, ଦେହେ ଛୁନୁବାସ, ଓଠେ ଦୈନ୍ୟ ବାଣୀ
 ଦିଶେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗସ୍ଥ, ଧରଣୀର ଘନସ୍ଥାନ ଅବଜ୍ଞାତ ପ୍ରାଣୀ
 ସୀମାସ୍ଥାନ ଏ ସେ ମହା ସୃଷ୍ଟି ତଳେ ତଳେ
 ଅବସାଦେ କୋଟିଲୁହ ବିନ୍ଦୁ ଯେବେ ଝରେ
 କହିବାକୁ ଫିଟାଇ ମରମ
 କିଏ ଅଛି ଆପଣାର ଜନ ?
 ବୁକୁ ବ୍ୟଥା ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 ଚକ୍ଷୁ ଲୁହ ଚକ୍ଷେ ମରେ
 ବିଶାଳ ଏ ପଥେ
 ଚାଲେ ଅବିରତେ
 ଦିନରାତି
 ନାହିଁ ସାଥ !

ସେ ବରଷ ଭାରିଜାତି ବୁଜି ଦେଲା ଆଖି
 ହେଲା ଯେବେ ସନ୍ନିପାତ ।
 କେତେ କାହୁଁ କରିବ ସେ ଓଷଦ ପତର
 ଏତେ ବା ପଇସା କାହିଁ ?
 ଦେବାପାଇଁ ପଥ ବା ପାଚନ ;
 ଛ'ମାସ ନ ଯାଉଁ
 ପୁଅପରି ପୁଅ ତାର
 ଦିନକର ହଇଜାରେ
 ଶୂନ୍ୟ କରି ଦରିଦ୍ର ସଂସାର ଗଲା ଆର-ପାରେ !
 ସମ୍ଭଳ କାହିଁ ବା ତାର
 କରିବାକୁ ଭୁରନ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ?
 ସେଥର ବସନ୍ତ ହେଲା
 ଝିଅଟି ତା' କଲବଲ ହୋଇ
 ଚାରିଦିନେ ବୁଜିଦେଲା ଆଖି !

ପୃଥ୍ବୀ ଚାଲିଛି
 ତା' ଭିତରେ ଚାଲିଛି ବି ଏ ପକ୍ଷୀର ଜେନା
 ଆଖି ଲୁହ ଆଖିରେ ତା' ମରି ମରି ଯାଏ
 ବୁକୁର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟଥା ବୁକୁତଲେ ଥାଏ
 ଯେହ୍ନେ ସ୍ତ୍ରୀପୀକୃତ ହୋଇ ।
 ମନେ ପଡ଼େ କେବେ ପୁଅ
 ମନେ ପଡ଼େ କେବେ ବା ଭାରିଜା,
 ସମସ୍ତେ ତ ଗଲେ ଚାଲି ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ରହିଛି ଏ ଭଗ୍ନ ଚାଲି ରହିଛି ଏ କାନ୍ଥ ବାଡ଼ି
 ରହିଛି ଏ ମାଟି ।
 ଏହାର ଭିତରେ ଯେବେ ବସ ତାର
 ନିଦାରୁଣ ଆଦାତରେ ଯାଏ ପାଟି ପାଟି
 କିଏ ବୁଝେ ? କିଏ ଜାଣେ ? କିଏ ଆସେ
 ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରବୋଧନା ବାଣୀ !
 ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀର ସେ ଯେ
 ଅବଜ୍ଞାନ ପ୍ରାଣୀ !

ଆଖିକୁ ଦିଶୁନି ତାର କାନକୁ ଶୁଭ୍ରନି
 ଦେହେ ଖାଲି କଣ୍ଠା ଅଛି
 ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଅଛି ତାର
 ବେଦନାର ଇତିହାସ
 ଚିର ଅଶ୍ରୁମୟ ।
 ତଥାପି ଜୀବନ ତାର
 ବହି କି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଭର
 କେଉଁ ମହା ବିଧାତାର
 ଶାଶାତାରେ ଥର
 ହୁଏ ଚଞ୍ଚଳ ଅଥୟ ?

ନିରନ୍ତର

ଯିଏ ପହିଁ ଚାଲିଗଲା ଆପଣା କୁଟୀରେ ନିରନ୍ତର ଏ ହତଭାଗା ଯିବ କହ କାହିଁ
 ଭଗ୍ନମାତ୍ର ହୋଇ ସେହୁ ବୁଲିଲେ ଏଥୁ କେହିଜଣେ ଆପଣାରୁ ହୋଇ ତାର ନାହିଁ
 ଶିରେ ରକ୍ଷ କେଶରୀ, ଦେହେ ଛୁନୁବାସ, ଓଠେ ଦୈନ୍ୟ ବାଣୀ
 ଦିଶେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗସ୍ଥ, ଧରଣୀର ଘନସ୍ଥାନ ଅବଜ୍ଞାତ ପ୍ରାଣୀ
 ସୀମାହୀନ ଏ ଯେ ମହା ସୃଷ୍ଟି ତଳେ ତଳେ
 ଅବସାଦେ କୋଟିଲୁହ ବିନ୍ଦୁ ଯେବେ ଝରେ
 କହିବାକୁ ଫିଟାଇ ମରମ
 କିଏ ଅଛି ଆପଣାର ଜନ ?
 ବୁକୁ ବ୍ୟଥା ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 ଚକ୍ଷୁ ଲୁହ ଚକ୍ଷେ ମରେ
 ବିଶାଳ ଏ ପଥେ
 ଚାଲେ ଅବିରତେ
 ଦିନରାତି
 ନାହିଁ ସାଥ !

ନାହିଁ ତା' ଆକାଶସ୍ପର୍ଶୀ କନକ ସଉଧ ନାହିଁ ତା ଉଆସଭର ଧନ-ଦଉଲତ
 ନାହିଁ ତା' ଉଦ୍ୟାନ, ନାହିଁ କେଳି ସରୋବର ବଜହଂସ ଶ୍ରୀଞ୍ଜା ପହଁରରେ ଅବରତ ।
 ଆଡ଼ମ୍ବର ଅହମିକା ଶାସନର ବଜଦଣ୍ଡ ନାହିଁ ତାର ନାହିଁ
 ତା' ବ୍ୟଥିତ ବୁକୁଚଳ ଏ ମଣିଷ ସମାଜରେ ମାନପତ୍ର ପାଇଁ
 ଥୋଇନାହିଁ ଶତଦାସ ଅଭିମାନ ବୋଲା
 ଦିନେହେଲେ ଚାଲି କେବେ ତା' ରକ୍ତିମ ଡୋଳା
 ମରବ ଇଞ୍ଜିଡେ କାହା ପ୍ରାଣେ
 ଦେଇନାହିଁ ବ୍ୟଥାହେଲେ ଧାନେ
 ନିଜର ଗୌରବ ଯାହା
 କହିବାକୁ କାହିଁ ରହା ?
 ଦରିଦ୍ର କାଙ୍ଗାଳ
 କିବା ଅଛି ତାର ?
 ଦୁଇଧାର
 ଲୁହତାର !

ଧରଣୀର ପଥେ ପଥେ ବସିଅଛି ଆନନ୍ଦ ବଜାର ଲାଗିଅଛି ନୃତ୍ୟ ଗୀତନାଟ
 କିଏ ଚାଲେ ବସ ଟେକି ମଉ ବଇଭବେ କାହାଣୀରେ ବନ୍ଧା ହୁଏ ନିତି ଜୟପାଟ
 ଏକଜଣ ସମ୍ରାଟର ଆସନ ପାଇଁ କି ଧରଣୀର ମହା ବସପରେ
 କିଏ କେତେ ଲୋଡ଼ବସେ ଅଭିଯାନ ପରେ ଶତ ଅଭିଯାନ କରେ
 କେତେ ଆଶା ଅଭିଳାଷ ସ୍ୱପ୍ନ ସାଧନାର
 ମୁଞ୍ଚିରି ଉଠଇ କାହା ବସେ ବାର ବାର
 କିଏ ଚାହେଁ ଧନଜନ ଜ୍ଞାନ
 କିଏ ଚାହେଁ କ୍ଷମତା ସମ୍ମାନ
 ନିରନ୍ତର ଦରିଦ୍ର ଏଇ
 ବିଶ୍ୱେ ତାର ନାହିଁ କେହି
 ତାର ବସ ପୁଟେ
 ଖାଲି ଯେହ୍ନେ ଫୁଟେ
 ମୁଠେ ଶୁଦ୍ଧ !
 ମୁଁ ଅନାଥ !

ହାତକେ ଖର୍ପର ଧରି ଆନ ହାତ ଚାଲିମାଗେ ଦିଅବାକୁ ଦିଅଗଣେ ଭାତ ମତେ
ଘରୁ ଘରେ କେଡ଼େ ସ୍ଥାନମାନେ ପାଦଚାଲି ନିରାଶ ନୟନେ ଡାକେ ବିଶ୍ୱାସଜପଥେ !

ଆକାଶ ଯାଏନି ପାଟି ପାଦତଳେ ବସୁନ୍ତର ଲସିଯାଏ ନାହିଁ

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହ ତାର କଷତ୍ରଷ୍ଟ୍ର ନୋହିଁ କେହ୍ନେ ରହିତନ୍ତ୍ର ରହିଁ !

ଅନନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଶା କେହ୍ନେ ଶିର ତାର ତୋଳି

ସେ ଖର୍ପର ପ୍ରତି ଅଶୁ ପରମାଶୁ ଖୋଳି

ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତିରତ୍ନେ ରହିଁ ଡାକେ

ଦୟା କଣ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ପାଖେ ?

ବିପୁଳ ସୁନ୍ଦର ସୃଷ୍ଟି

ରହିଁ ତାଳି ସ୍ଥାନ ଦୃଷ୍ଟି

କା' ଅନ୍ତର ତଳ

ହୁଏନି ସଜଳ

ହାହାକାର

ହୁଏ ସାର !

ଅଭାବ ଓ ଅନାହାର ପୀଡ଼ନର ଭାରେ ଅନନ୍ତ ସନ୍ତାପ କୋଳେ ସେ ଯେ ଦିନଯାପେ
ଦିନଯାଏ ରୁଚିଆସେ ଆସେ ବର୍ଷମାସ, ତା'ବେଦନା ଦୁଃଖେନାହିଁ କାହା ଅଭିଶାପେ

ତା'ପାଇଁ ଫୁଟେନି ଫୁଲ ତା'ପାଇଁ କିଶୋରବୟସ ଜାଳେନି ଜାଗର

ତା'ପାଇଁ ବହେନି ବାଆ, ତାହାପାଇଁ ଉର୍ମି ତୋଳି ନାଚେନି ସାଗର !

ଯହିଁ ସେ ପକାଏ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ବାର ବାର

ଫୁଟେ ତହୁଁ ବେଦନାର କୋଟି ଅଶ୍ରୁଧାର

ଅନ୍ଧକାର କୋଳେ ଥର ଥର

ରୁଲେ ତା'ର ଜୀବନର ତରୁ

କାହିଁ କି ଏ ଅସମତା ?

କାହିଁ କି ଏ ନିଷ୍ଠୁରତା ?

ଏ ଯେ ଅତ୍ୟାଚାର

ନୁହେଁ ସହିବାର

ମନୁଷ୍ୟର

ଚରଚର !

ଯେତେହେଲେ ନିଃସହାୟ ନରନକାଙ୍ଗାଳ ମଣିଷ କାନ୍ଦୁଛି ତା'ର ବୁକୁ ତଳେତଳେ
 ବର୍ଷ ମାସ ଦିନ ଧରି ତାହାର ଭିତରୁ ମଣିଷ ଦିଅଇ ଡାକ ଏଇ ମଣିଷରେ
 କୋଟି ବିନ୍ଦୁଲେତକେ ଆସୁ ତ କରି ଧରଣୀର ପ୍ରତି ଅନୁଭୂତି
 ମଣିଷର ପାଦତଳେ ମଣିଷ ଡାକଇ କେହ୍ନେ ନମ୍ର ହୋଇ ଅତି !
 ଆଖି ଫେଇ ହେ ପୃଥିବୀ ! ଚାହିଁ ଅରେ ଚାହିଁ
 ସେ ଯେ ତୋର ଅନ୍ତରର ଅନୁଭୂତି ମୟ—
 ଗୋଟିଏ ନରନ ଖାବ, ସେ ଯେ—
 ଲେଡ଼େ, ତୋହରି ଅନ୍ତର ଶେଷେ
 ପଡ଼ିବାକୁ ସୁଖେ ତଳ
 କହିବାକୁ ବସ ଭରି
 ଅନ୍ତର ବେଦନା
 କରନାହିଁ ମନା
 ସେ ଯେ ତୋର
 କର କୋଳ !

ଠିଆହେଲୁ

ଅକସ୍ମାତେ ମୋ ସମ୍ମୁଖେ ହେଲୁ, ସମ୍ମୁଖେ ହେଲୁ ଠିଆ
 କେଉଁ କୁଟୀରର ସଂଖାଳ ସେ ଯେ ଗୋଟିଏ ନିଃସ୍ୱ ହିଆ !
 ବାର ବରଷର ବାଳକାଟିଏ ସେ ପଞ୍ଜିର ହାଡ଼ ଦିଶେ
 ଆଖି ଲୁଚୁନି ଚିର କନାଟିକୁ ଭୂଷଣ କରିଛି କି ସେ ?
 ହାତରେ ଧରିଛି ଭଙ୍ଗା ଟୋକେଇ ଧାନ ଗୋଟାଇବା ପାଇଁ
 ଧାନର ଶିଂସା କେତୋଟି ଚାହିଁରେ ପଡ଼ିଛି ଅଥବା ନାହିଁ !
 ସମ୍ମୁଖେ ମୋର ଠିଆ ହେଲୁ ଆସି ନ କହି ପଦ୍ୟ କଥା
 ଉଷ୍ମଲେତକ ଓଦା କରୁଥାଏ ନିଃସ୍ୱ ତା' ଆଖିପତା
 ହାତର ପିଠିରେ ଲୁହପୋଛି ଦେଇ ଖାଲ ରହିଥାଏ ଚାହିଁ
 ‘କିଏ ଭୁଲି ମାଆ କାହାଘର ଝିଅ କାନ୍ଦୁଛି କାହିଁପାଇଁ ?’

ପରୁରଲ ତାରେ, ଉତ୍ତରଲ, 'ମୁଁ ଲେକା ତନ୍ତୀର ଝିଅ
ବଦେଶେ ମୋହର ମରଅଛି ବାଆ ହେଲଣି ବରଷ ନଅ ।
ବୋଉ ପଠେଇଚି ଯୁ' ତା ବଲରୁ ଧାନ ଗଣିଏ ନେଲେ
ମକଚ ଖାଇବୁ, ଘରେ କିଛି ନାହିଁ କଟିପିବ ହେଲେ ବେଳେ ।'
ଦେଖିଅଛି ମୁହିଁ ଲେକା ତନ୍ତୀକି ବଡ଼ ଉତ୍ତମ ଲେକ
ଦରଦ୍ର ତାର ଜୀବନେ ସହିଚି କେତେ ଯେ ଉପାସ ଭୋକ ।
ଶେଷକୁ ସେ ଗଲ ଆସାମ ମୁଲକ ସେଇଠି ନିଭଲ କାହିଁ
ଝିଅ ତା' ବୁଲୁଚି ଏହି ବଲମାଳେ ଧାନ ଗୋଟାଇବା ପାଇଁ !
କାହା କିଆଣ୍ଡରେ ପଶିଲେ କେ କରେ ଦୂର ଦୂର ମାର ମାର
ମନା କଲେ କିଏ ଫେରି ଆସେ ତାଳି ତନ୍ତୁଲେତକ ଧାର ।

ବଲ କିଆଣ୍ଡରେ ତାଳୁରୁ ତଳିପା ଯାଏ ମୁଁ ଦେଖିଚି ତାରେ
ହାଉଁଳି ପଡ଼ିଚି ଦେହ ମନ ତାର ନିର୍ଯ୍ୟାତନାର ଭାରେ
ସମ୍ମୁଖେ ମୋର ଠିଆ ହେଲ ସେହି ଲେକା ତନ୍ତୀର ଝିଅ !
ମାଗିନାହିଁ କିଛି, କହିନାହିଁ ପଦେ 'ବାବୁ ଗଣିଏ ହଅ'
ପରୁରଚି ଯାହା କହିଚି ସେତିକି, ଆଉ କିଛି କହିନାହିଁ
ଠିଆ ହେଲ ଖାଲି ସମ୍ମୁଖେ, ଚାହିଁ ଚାହିଁ ମୁଁ ପାରିଲି ନାହିଁ
କହିବାର ପାଇଁ କିଥିଲ ତାହାର ? କହିଥାନ୍ତା କି କଥା ?
ଭିତର ବାହାର ଚାହିଁଦିଗ ତାର ବୋଲା ଖାଲି ଡିକ୍ରଡା !
ଠିଆ ହେଲ ମୋର ସମ୍ମୁଖେ ଖାଲି ଟିକିଏ ରହିଲ ଚାହିଁ
ଭଙ୍ଗା ଟୋକେଇ କାଶରେ ଯାକିଚି ଚାଲିଗଲ ଦୂରେ କାହିଁ !

ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ ତା ଆଖି ଦୁଇରୁ ପୋଛି ପୋଛି ଲୁହ ଧାର
ଫେରିଚି ଚାହିଁ ନି, ଚାଲିଗଲ ସେହୁ ବହି ତା' ବେଦନା ଭାର
ଆଖିରେ ତାହାର ସେଇ ଲୁହ ଅଛି କଟୀରେ ଛୁଣ୍ଟା କନା
ମୁଖମଣ୍ଡଳେ ସେ ମଳିନ ଛଇ ବୁକୁ ତଳେ ସେ ବେଦନା
ପରୁରଲ 'ନେ ଏ କଲେଇ ଗଦାଏ' କିଛିତ କହିଲ ନାହିଁ
ସମ୍ମୁଖେ ମୋର ଖାଲି ଠିଆ ହେଲ, ଟିକିଏ ରହିଲ ଚାହିଁ
ଚାଲିଗଲ ସିଏ ! ଚାଲିଗଲ ସିଏ ! ମିଶିଗଲ ବଲମାଳେ
ସିଏ କାନ୍ଦୁଚି, ମୁହିଁ କାନ୍ଦୁଚି ତା' ପାଇଁ ଅସମ୍ଭାଳେ !
ସମ୍ମୁଖେ ମୋର ଠିଆ ହେଲ ସେଇ ଲେକା ତନ୍ତୀର ଝିଅ
ମାଗିନାହିଁ କିଛି କହିନାହିଁ ପଦେ 'ବାବୁ ଗଣିଏ ହଅ ।'

ନୟନ ଲୁହ ନୟନ କଣେ ଭରି

ଜୀବନ ଭରି ଏ ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଫୁଟେ ମୋ' ଯେଉଁ ବଥା
କହିଲେ କହି ପାରିବି ନାହିଁ ଘରୁଇ ଯାଏ ମଥା
ଆଖିର ଲୁହ ଆଖିରେ ମରେ ମାରବ ହୋଇ ରହେ
ପଧାନ ଘର ବୋହୂ ଯେ ମୁହଁ କୋଟିଏ ଦୁଃଖ ସହେ

ପହଲି ପାଲ ଆସିଲି ଯେବେ ପଡ଼ୁଛି ମୋର ମନେ
ଶିରସ୍ତ୍ର ମୋ ଗଜା ବଇସା ମରଦ ଟୋକା ଜଣେ
କାନରେ ତାର ବାଡ଼ିଆ ନୋଲି କଭଳି ଆହ୍ୱାନମାନେ !
କବାଟ କଣେ ଚୁହେଁ ମୁଁ କେତେ ସରଗ ସନମାନେ !

ବିଲ ବାଡ଼ିକି ଯାନ୍ତି' ସିଏ ସକାଳୁ ଉଠି କରି
ଶର ହେଉ ବରଷା ହେଉ ହେଉ ବା ଝଡ଼ ବଢ଼ି ।
ପ୍ରତି ନିତି ସେ ଆଶନ୍ତ ମୂଲ ପଇସା ଚୁରୁଆଣା
ଭଲରେ ଆମେ ଚଳି ଯେ ଯାଉ କରିଣ ପିଠା ପଣା

ସେଥର ଯେବେ ମଞ୍ଜୁ କାହୁଁ ପଡ଼ିଲୁ ଆମ ଗାଏଁ
କି ପିଲୁ ପିଲି ଭେଣ୍ଟା ବୁଡ଼ା ମଲେ ଯେ ଶହେ ପ୍ରାଏ !
ସଞ୍ଜି ନୋହୁ ତାଟି କବାଟ ସବୁର ଯାଏ ପଡ଼ି
ମଶାଣି ରଇ ନିଭୁଲ ନାହିଁ ଦି' ଭିନ୍ନ ପଣ ଧରି ।

ସେଥର ମୋର ଶଶୁର ବୁଡ଼ା ବୁଜିଲେ ପର ଆଖି
ମରିବା ପାଇଁ ଦି'ଦିନ ଅଛୁ କହିଲେ ପୁଏ ଡାକି ।
ଦେଖି ଚୁହୁଁ ଚଳିବୁ ବାବୁ ଯାଉଛି ସବୁ ଛୁଡ଼ି
ଲଗିଲି ତତେ ଘର ଦୁଆର ଲଗିଲି ବିଲ ବାଡ଼ି ।

ସେଦିନୁ ତାଙ୍କ ସେରନ୍ତା ପଣ ଯାଇଛି ଚାଲି କାହୁଁ
ଲଗିଲି ଘର ଲଗିଲି ଧନ୍ଦା ସବୁ ଆମର ପାଇଁ
ଯୋଡ଼ିଏ ଝିଅ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ସାନଟି ଥାଏ ପେଟେ
ଶାଇବା ପାଇଁ ଅଣେ ନାହିଁ ଆଖିଲେ ଯହୁଁ ଯେତେ ।

ବକିଲି ଖଡ଼୍ଗ ବକିଲି ନୋଥ ବକିଲି ଚନ୍ଦ୍ରହାର
ବକିଲି ବିଦ ବକିଲି ମୁଦି, ବାହୁର ରୂପା ତାଡ଼ି
ଗରସ୍ତ ସେ ଦିହ ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିଲେ ଶେଯ ଧରି
ମିଳିଲୁ ନାହିଁ ମୂଲ କି ପାତ୍ର ସବୁ ଯେ ଗଲ ସରି ।

ହାତରେ ଥାଏ ଦିପଟ କାଚ ଦେହରେ ଚିରା କନା
ରାତି ପାଇଲେ ଖାଇବା ପାଇଁ ନ ଥାଏ ଘରେ ଦାନା
ପିଲୁଟିମାନେ ହୁଅନ୍ତି ଆହା ଯେଉଁଲି ନାରଖାର
ଭଗାର ହେଲେ ଗୁହଁଲେ ଥରେ ବହିବ ଲୁହ ଧାର ।

ଦି'ମାଣ ଭୁଇଁ ବାଡ଼ି ତଳରେ ବକିଲି ସାଥେ ସାଥେ
କରଜ ସୁହିଁ ସାଉଁଜାରର ଫେରିଲି ଖାଲି ହାତେ,
ପରାଣ ପଡ଼ି ଜର ରୋଗରେ ବୁଜିଲେ ଆଖି ଯେବେ
ଶୀତେଇ ଯାଏ ଦିହ ସେଦିନ ପଡ଼ିଲେ ମନେ ଏବେ !

ଯେ ଯିହଁ ଥିଲେ ସଙ୍ଗାଳି ମୋ ଗଲେରେ କାହିଁ ମରି
ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଯମ ଅଇଁ ତା ରହିଛି ମରି ମରି ।
ତାକୋଇ ଗୁହଁ ପାଶୋରି ଦିଏ ସକଳ ଦୁଃଖଦାଉ
ତାକୋଇ ଗୁହଁ ନୟନତଳୁ ନ ବହେ ଲୁହ ଆଉ !

ସେଦିନ ପରା ଆମରି ଗାଆଁ ଖମାର ସାଉଁଜାର
ଧରି ନେଇ ମୋ ଧନକୁ ଦେଲେ ହଜା ଲକ୍ଷା ମାଡ଼ି
ବିଲରୁ ତାଙ୍କ କିଏ ସେ ନେଲୁ ଚୋରାଇ କରି ସେତ
ମୋ ଧନମାଳି ଖାଇଲୁ ଗାଳି ବାଜିଲୁ ଦେହେ ବେତ

କାକୁଡ଼ି କରି କହିଲୁ କେତେ ଚୋରାଇ ନାହିଁ ମୁହଁ
ପିଆଦା ତାଙ୍କ ମଦନ ସାଉଁ ମାଇଲୁ ଦିହ କୁଇଁ
ଶ୍ରାବଣ ମାସ ବରଷା ପରି ଝରୁଥେ' କେତେ ଲୁହ
ବାହାରେ ରହି କହିଲି ଦୋଷ କରିନି ମୋର ପୁଅ !

ବାହାରେ ରହି କହିଲି ଦୋଷ କରିନି ମୋର ପୁଅ
ପିଠିରେ ମୋର ବସିଲୁ ବିଧା ଶୁଣିବେ ଥିଲେ ଦିଅଁ
ମାଆ ଓ ପୁଅ ଫେରିଲୁ ଆମେ ମାଡ଼ି ଓ ଗାଳି ସହି
ଉପାସେ ପେଟ ଜଳୁଥେ' ଦୁଃଖେ ଯାଉଥେ ଲୁହ ବହି ।

ତା' ଆରଦ୍ଦନ କୁଡ଼ିଆଟିରେ ଲାଗିଲା ମୋର ନିଆଁ
 ସେ ମାଡ଼ କଥା କହିଲି କିଆଁ ହୋଇ ମୁଁ ଅମାନିଆଁ !
 କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା କରଜ କରି ତୋଳିଲି ମୋର ଘର
 ଛ'ମାସ ନୋହୁଁ ଘରଟି ମୋର ନେଲେ ସେ ସାହୁକାର

କହିଲି କେତେ ନେହୁରା ହୋଇ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ି
 କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଧନ ଯେ ମୋର ଶୁଝିବ କାଲିପରି ।
 ମୋ ପିଲା ଦେହେ ଲାଗିଲେ ଡେଣା କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା କିଏ
 ବରଷ ପିଣ୍ଡ ଆଣିବ ଲାଗି ଦୁଇଟି ନୁହେଁ ମିଛ ।

ପଦନ ସାହୁ ମହତ ସାରି ଶୋଧୁଲା ଯାହା ମତେ
 ରକତ ଧରି କିଏସେ ସହ ପାରିବ ଏ ମରତେ ।
 ମୋ ଧନମାଳି ବରଡ଼ା ପରି ଥରୁଥେ' ଥର ଥର
 ବହୁଥେ' ତାର ନୟନ ତଳୁ ଲୁହ ଯେ ଝର ଝର ।

ଧନମାଳର ନୟନ ଲୁହ ପଣତେ ପୋଛି ଦେଇ
 କହିଲି ବାବୁ ଆମର ହୋଇ ମଞ୍ଚେ ନାହିଁ କେହି ।
 ନିଅନ୍ତୁ ଏଇ କୁଡ଼ିଆ ଏଇ ଦୁଃଖୀର ଆଶ୍ରାଟିକ
 ବୁଲିବା ପଛେ ବାର ଦୁଆରେ ମାଟିବା ଯାଇଁ ଭିକ ।

ଉପାସ ଭୋକେ ସଡ଼କ ପାଖେ କେବଣ ଗଛତଳେ
 ମରିବା ପଛେ ଛୁଇଁବା ନାହିଁ ଏମାଟି ଆଉଥରେ
 ସତ୍ୟ ନାହିଁ ଧର୍ମ ନାହିଁ ମଣିଷ ଠାରେ ଯହିଁ
 ନିମେଷେ ହେଲେ ସେ ମାଟି ପରେ ଆସେ କି କେବେ ରହି ?

ମୋ ଧନମାଳ ଖାଇନି ଭାତ ବସିଛି କଂସା ପାଖେ
 ପାଟିକି ଗୁଣ୍ଡା ନିଏ ନ ନିଏ ତାହାରେ କିଏ ଡାକେ ।
 ବାହାରିଯାଅ ଘର ଭିତରୁ ବାପର ଘର ପରି
 ଶୁଣୁନି କଥା କେତେ ସେ ଯୁଗି ଦିନାକ ଅଛି କରି ।

କୋ'ବନ୍ଧୁ ଆମେ ମାଆ ଓ ପୁଅ ଆସିଛୁ ଗୁଡ଼ି ଘର
 ଗାଆଁରୁ ଗାଆଁ ଏ ପେଟ ପାଇଁ ବୁଲୁଛୁ ଅବରଳ ।
 କାହାକୁ ମାଗୁ ଚାଉଳ ଅବା କାହାକୁ ମାଗୁ ଭାତ
 କାହାକୁ ମାଗୁ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିଏ କାହାକୁ ମାଗୁ କାଠ ।

ସେ ଦିନୁ ଆମେ ଯାଇନୁ ଆଉ ଆମର ପ୍ରିୟ ଗାଆଁ
ପଡ଼ୁଛି ମନେ ଭଲ ପୋଖରୀ ନଇ ପାହାଡ଼ ନାଆଁ
ପଡ଼ୁଛି ମନେ ସାଇ ପଡ଼ିଣା ଆପଣା ପ୍ରିୟ ଯିଏ
ପଡ଼ୁଛି ମନେ କୁଟୀର ଯାହା ମାଡ଼ ବସିଛି କିଏ ।

ପଡ଼ୁଛି ମନେ ଶାଗ ପଟାଳ ଯହିଁ ମୁଁ ତାଳେ ପାଣି
ପଡ଼ୁଛି ମନେ ନଈରୁ ପାଣି ଆଣିବା ଯାଇଁ ଗୁଣି
ପଡ଼ୁଛି ମନେ ବୋହୂ ହୋଇ ମୁଁ କାଟିବା ସୁଖେ କାଳ
ପଡ଼ୁଛି ମନେ ତାପରେ କେହ୍ନେ ହେଲି ମୁଁ ନାରଖାର !

ପଡ଼ୁଛି ମନେ ଘର ଗୁଡ଼ି ମୁଁ ଦାଣ୍ଡେ ହେଲି ଠିଆ
କାହା ଘରର ହିଅ ମୁଁ ଥିଲି, ଥିଲି ମୁଁ କାହା ପ୍ରିୟା ।
ବାଟ ଘାଟ ମୁଁ ନ ଥିଲି ଦେଖି ନଥିଲି ଚିହ୍ନି ଲୋକ
ବାର ଦୁଆରେ ବୁଲିଲି ଆହା ପାଇବା ପାଇଁ ଡୋକ

ସୁଦୂର ଏଇ ପ୍ରବାସ ଗାଏଁ ପିଲଟି ମୋର ବୁଲେ
ଆଖି ବୁଜି ମୁଁ ଯିବଇଁ କାଲି କେଉଁ ଅଙ୍ଗଣା ପୁରେ
ପିଲଟି ମୋର ଜୀବନେ ଥାଉ ନ ପଡ଼ୁ ପରମାଦ
ଭିକାରୀର ଭାଗ୍ୟେ ଦିଅ ସେତକ ପରସାଦ ।

ନୟନୁ ତାର ନ ବନ୍ଧୁ ଲୁହ ନ ପଡ଼ୁ ବାଧା ବୁଲେ
ପୃଥ୍ବୀପରେ ମୋ ପିଲଟିକି ନିଅ ହେ ଚାଲି ସୁଖେ
ଗରିବ ପାଇଁ ମରତେ କେହି କାନ୍ଦେ ନାହିଁ ଜଣେ
ତା'ପଥେ ସେହୁ ଚାଲିଲ ଏକା ଲୋଡ଼କ ଆଖି କଣେ ।

ଗୌରବର ଛନ୍ଦରେ ହୁଏନି କେବେ ଠିଆ
ଅସ୍ତବ ଓ ଅସମ୍ମାନେ ପୋଡ଼ଇ ତାର ହୁଆ ।
ଆପଣା କରି ବସେ କିଏ ନିଏନି ତାରେ ଟାଣି
ମୂଲ୍ୟହୀନ କହିଲେ ଯିଏ ମୂଲ୍ୟବାନ ବାଣୀ ।

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବରଷ ହେଲ ପୃଥିବୀ କରେ ଗତି
ଫୁଟଇ ଫୁଲ ବହଇ ବାଆ ହୁଅଇ ଦିନ ରାତି
ଦୁଃଖୀ ତାର ନୟନ ଲୁହ ନୟନ କଣେ ଭରି
ଧରଣୀ ବସେ ଚାଲିଛି ମୂଳ ଗାଈ ବଳଦ ପରି ।

ଏଭଳି କେତେ କହୁ ତା' ନେତ୍ର ଲୋଭକ ଗଲା ବହି
 ନମେଷ ପରେ ନିଭିଲା ଶେଷ ପବନ ରହି ରହି
 ପୁଅ ତା' ଦେଖେ ଜୀବନ ନାହିଁ ଦେହରେ ବୋଲି ହାତ
 ଶୁଣଇ ଖାଲି—‘ମୋ ପିଲା ପରେ ନ ପଡୁ ପରମାଦ’ ।

ଲୁହର ଦାବୀ

କଳା କନା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧ ଏ ବିଜନ ପଡ଼ିଆରେ
 ବସିଅଛି ମେହେନ୍ଦର ଭାରିଜା ମରୁଆ
 ସକାଳୁ ଖାଇନି ସିଏ ବେଳ ହେବ ବାର ଘଡ଼ି
 ଜଗିବି ଏକାକୀ ଏଥି ପାଚିଲା ମାଣ୍ଡିଆ !

ଘରେ ତା' ଚୁରୁଟି ପିଲ ହେଉଥିବେ ଛଟପଟ
 ତାଙ୍କୁ ଯେବେ ବେଳୁ ବେଳ କରୁଥିବ ଭୋକ
 ଗିରସ୍ତ ତା ବୁଲୁଥାଏ ମନ ଇଚ୍ଛା ଏଣେ ତେଣେ
 ବୁଝେନି ପିଲଙ୍କୁ ବାରେ ଦେବା ପାଇଁ ତୋକ ।

କହିଲା ବିକଳେ ମତେ, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ତା, ନୟନୁ ଢାଳି
 କେତେ ବେଦନାର ସୀମାହୀନ ଲୁହ ଧାର
 ଦି'ଘର କରିଛି ଯେବା ପହଞ୍ଚି ରୁ ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ ବିକି
 ଚଳିଯାଏ ମୋର ପ୍ରତିନିଧି ଯା' ଆଧାର ।

ବଡ଼ ଦୁଃଖେ ଏ ପିଲଙ୍କୁ ଚଳାଏ ମୁଁ ଏକା ଏକା
 ଭୁଣ୍ଡରୁ ଆଧାର ଦେଇ ବାର ନାରଖାରେ
 ଖସି ପଟା କରିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ ପଇସା ଏ
 ଭୂମ ଆଗେ କହିବିନି ଦୁଃଖ କିମ୍ପା ବାରେ ?

ପିଲଟା ମୋ ହୁଏ ଡର ଡର ମାଛ ଟିକେ ଖାଇବାକୁ
 ପାରେନି ମୁଁ ଦେଇ, ଯାଏ ମାଗି କା'ଦୁଆରେ
 କେ' ଦେଲେ କେ' ଦିଅନ୍ତିନି, ଭଲମନ୍ଦ କାହୁଁ ଅବା
 ଦେଖିବେ ପିଲ ଏ ମୋର ଗରିବ ସଂସାରେ !

ହେଇଟି ଦେଖୁଛ ବାବୁ ! ପିନ୍ଧିବ ଏ ଚାଉଳନା
ବାହାରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଲଗୁଛି ସରମ
ହାଡ଼ିକୁଳ ବୋଲି କଣ ଆମର ମନ୍ଦିତ ନାହିଁ ?
କଅଣ କରିବୁ ଆମ ଗରିବ କରମ !

ପେଟରେ ମୋ ଆଠମାସ ଶ୍ଵେତ ତ ହୁଅଇ ବେଶୀ
ସକାଳୁ ମୁଁ ଉଠି ଯେବେ ଦାନ୍ତ ଘଷି ଦିଏ
ନଥାଏ ମୁଠିଏ ଭାତ ପାଣି ମନ୍ଦେ ପିଇ ରହେ
ମନସ୍ୟ ମତେ ଆଣି ଦବ ଅବା କିଏ ?

କେତେ ମୁଁ ଅନାସ୍ତ ହୁଏ ମନ କଥା ମନେ ରହେ
ପଠାଇଛି ଯାଆ ଏଠି ଜଗିବୁ ମାଣ୍ଡିଆ
ଏତେବେଳେ ହେଲୁ ଆସି ପିଲେ କାନ୍ଦୁଥିବେ ଘରେ
ବାଆ ତା'ର କହିଥିଲୁ ନ ଆସିଲୁ କିଆଁ ?

ଶୁଣି ତା' ଅନ୍ତର କଥା ଫେରିଲି ମୁଁ ପଥେ ପଥେ
ତଥାପି ପଛକୁ ଫେରି ନିମିଷକେ ଚାହିଁ
କଳା କନା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ବିଜନ ସେ ପଡ଼ିଆରେ
ସେଇପରି ବସିଅଛି କେତେବେଳେ ଯାଏଁ !

ଉତ୍ପସ୍ଥ ନୟନେ ପୁଣି ଚାହିଁଲି ବହୁତ ଦୂରୁ
ଦେଖିଲି ବସିଛି ସେଇ ଦୁଃଖିନୀ ମରୁଆ
ଦେଖିଲି ସେ କଳା କନା ତଳୁ ଯାହା ବାହାରୁଛି
ନିଶିଳ ପୃଥିବୀକୁ କରୁଅଛି ଅନ୍ଧାରୁଆ !

ଆହୁରି ଦେଖିଲି ମୁହଁ ଏ ନିଶିଳ ଚରାଚରେ
ମାଡ଼ି ଯାଉଅଛି ବେଶି ବେଶି ଅନ୍ଧକାର
ଜଳ ସ୍ଥଳ ଗଛପତ୍ର ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର ଗାଆଁ
କିଛି ହେଲେ ଦିଶୁନାହିଁ ସବୁ ଏକାକାର !

ଏହି ମହା ଅନ୍ଧକାରେ ଦେଖେ ସେଇ ପଡ଼ିଆରେ
କେ ଆସୁଛି ଅଗ୍ନି ସମ ଚଣ୍ଡ ରୂପ ଧର !
ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଲୁହ ଅବା ମଣିଷ ପ୍ରାଣର ସେ ପେ
ଖେଦ ସେ ଆସୁଛି କହି ବାଣୀ ଭୟଙ୍କର !

ବରଟ ଏ ଧରଣୀରେ କରିବାକୁ ଉପଭୋଗ
 ସକଳର ଅଛୁ ଦାଗ ଅଛୁ ଅଧିକାର
 ସଭିଏ ହସିବେ ଏଥି ସଭିଏ ନାଚିବେ ସୁଖେ
 ଜୀବନ ଅମୃତ ଶିରୀ ଭୁଞ୍ଜି ଅନିବାର

ସବୁରି ଅନ୍ତର ଲେଡ଼େ ଧନମାନ ଗଉରବ
 ସବୁରି ଅନ୍ତର ତଳେ ଜଳେ ଅଗ୍ନି ଏକ
 ସବୁରି ଏ ଜଳସ୍ଥଳ ଆକାଶ ଭୁବନ ବାୟୁ
 ସଭିଏ ବଞ୍ଚିବେ ଏଥି ନ ହୋଇ ନିରେଖ !

କହରେ ମଣିଷ କହ ! କିଏ ତୋ ନୟନେ ଦେଲ
 ବିଷର କଜଳ ରେଖା ନିବିଡ଼େ ନିର୍ମମେ
 କେ' କହିଲ ପୃଥିବୀର ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବନ ଭୁଞ୍ଜି
 ମାରି ହାଣି ଦୋଳୁଥିବୁ ସୁଖର ସପନେ !

ଦିଅ ଦୁଧ-ମାଛ ଭାତ ଖାଇ ତୁ ରହିବୁ ଏଥି
 ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତା ମରୁଥିବେ ହା'ହାକାରେ
 ରକ୍ଷସ ତୁ ପିଶାଚ ତୁ ମଣିଷର ଖୋଳ ଧରି
 କଳଙ୍କ ବୋଳୁଛୁ ଏଇ ସୁନାର ସଂସାରେ !

ସୀମାହୀନ ବେଦନା ମୁଁ ଏଇ ମହା-ପୃଥିବୀର
 ଆସିଛି ମୁଁ ଅଗ୍ନି ହୋଇ ଦେବ ଧ୍ୟାନ କରି
 ଯେଉଁଠି ଚାଲୁଛି ତୁହି ଅସୀମ ଏ ଜନତାରେ
 ତୋ' ଅନ୍ୟାୟ ରଥଚକ୍ରେ ପ୍ରତିନିତି ଦଳ !

ତୋ ଆଖିରେ ମଣିଷର ପ୍ରାଣବୋଲା ଦୀପ୍ତି ନାହିଁ
 ବକ୍ଷେ ନାହିଁ ମଣିଷର କରୁଣା ସେନେହ
 ବରଟ ନରକ ଖାଳା ତୋ ଅନ୍ତର ଦେହମନ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ତହିଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ସନ୍ଦେହ ! !

ତୋ' ଭଳି ପ୍ରାଣର ନାହିଁ ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ଅଧିକାର
 ଏଇ ବସୁନ୍ଧରା ପରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାର
 ତୋହରି ନିଶ୍ୱାସ ତାପେ ସିଝିଯାଏ ଯେଉଁଠାରେ
 ସୀମାହୀନ ଜନତାର ଅନ୍ତର ବାହାର ।

ଯେ ମଣିଷ ମଣିଷର ବ୍ୟଥା ଏକା ବୁଝିପାରେ
 ସବୁରିଙ୍କି ଦିଏ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ମଧୁଧାରା
 ତାର ଏକା ଅଧିକାର ଏ ମାଟିରେ ରହିବାର
 ତା'ପରଶେ ସ୍ବର୍ଗଭଳି ନାଚେ ବସୁନ୍ଧରା ।

— — —

ହତାଶ ପଥକର ଗାନ

— ୧ —

ବଞ୍ଚିବା ଧରଣୀରେ ହେଲୁ ଏଡ଼େ କଠୋର
 ସଂଗ୍ରାମୁ ଫେରିବି ମୁଁ ପରଜିତ ସଜନି
 ଗମ ଗମ ହାଲ ମୋର
 ବଢ଼ିଯାଏ ଦିହରୁ
 ସହିବି ମୁଁ ଯେତେ ଯାହା ନିଷ୍ଠୁର ଦଇନି
 ଚାଲିବି ମୁଁ ପଥେ ଏକା
 ଏ ସକାଳ ପହଞ୍ଚୁ !

— ୨ —

ନୟନୁଁ ମୋ ଝରି ପଡ଼େ ଲେଉଟକର ଝରଣା
 ଆକାଶେ ବତାଶେ ବୁଝି ଫେରୁଛି ମୁଁ କୁଟୀରେ
 ପଥ ବଡ଼ ଦୁର୍ଗମ
 କ୍ଳାନ୍ତ ମୁଁ ଶ୍ରାନ୍ତ
 ଏକା ମୁଁ ଯେ କେହି ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ମୋ ସାଥରେ
 ମୋ ମରମ ବୁଝି ମୋରେ
 କରିବି ଯେ ଶାନ୍ତ !

—୩—

ମନ କଥା ମନେ ମାର ଚାଲିଛି ମୁଁ ଯାହା
 କାନ୍ଦୁଛି ମୋ ଭିତର ଉଷ୍ମ ସେ ରକତ !!
 ରଞ୍ଜିତ ପଥ ମୋର
 ସୀମାହୀନ ଲୁହରେ !
 କା' ଭୁଲେ ମୁଁ ହେଲି ନାହିଁ କେତେ ଭାବେ ଯୁକତ,
 ଚାଲିଛି ମାରବେ ଏକା
 ଭିନ୍ନ ଏ ସୁଅରେ !

—୪—

କହରେ ଆକାଶ କହ, କହ ଆଗୋ ଧରଣୀ !
 କହ ମୋର ପରିଚିତ ବନ ବିଲ ସରଣୀ !
 ଶତ ଦାଉ ଧକ୍କା କି
 ସହି ସହି ଚାଲିବି ?
 ମୋ ଲାଗି ଫୁଟିବ ନାହିଁ ଉଷା ହେମ ବରଣୀ ?
 ଆଖି ଲୁହ ଆଖେ ମାର
 ସବୁ କଥା ଭୁଲିବି ? ?

—୫—

ପଲ୍ଲି-ପାହାଡ଼ ଦେବ ଦୂରେ ମୋର ଗାଆଁଟି !
 ପରୁରବ ଜଣେ ମୋରେ ସଂଗ୍ରାମ ବାରତା,
 ବସେ ତା' କେତେ ଆଶା
 ମୁଞ୍ଚିବି ଥିବନି !
 କି ଦେବି ମୁଁ ଉତ୍ତର ଖାଲି ବୁକୁ କରତା !
 କେ ବୁଝୁଛି ବିଶ୍ୱରେ
 ନିୟତର ଜୀବନ !

—୬—

ଫୁଟିଛି ଗୋଲପ କଳି ଫୁଟିନାହିଁ ରଙ୍ଗ !
 ରୁହିଁ ସେ ରହିଛି କିବା ସୀମାହୀନ ଧୂଆନେ ?

ଜାଗିତ ବସନ୍ତ
ପିକ ପଞ୍ଚମ ଆସିନି
ସୌମ୍ୟ ଦିଶଇ କିବା କନକର ସ୍ନାହାନେ !
କି ମଧୁ ପିଆସା
ତାର ମନ ତଳେ ବସିନି !

—୭—

ସ୍ୱର୍ଗ ପଡ଼ିବ ତାର ସପନର ସଉଧ ।
ଓଠ ତା' ପଡ଼ିବ ଫିକା ଫୁଟିବନି କଥା ଯେ ।
ଲୁହ ଛଳ ଛଳେ ମୋରେ
ଗୁହୁ ଥିବ ଛଇଲା !
ବିଦରୁ ଥିବ ତା' ହୁଆ ନିର୍ମମ ବ୍ୟଥା ଯେ
ଜୀବନ କି ସାତ ସ୍ଥାନ-
ମାନ ହୋଇ ରହିଲା ?

—୮—

ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ବିଦ୍ରୋହ ବୁକୁ ତଳେ ଜାଗଇ,
ପ୍ରତି ଲୁହ ପ୍ରତିକୋହ ତୁଳେ ହୋଇ ଜଡ଼ିତ,
ସ୍ୱାର୍ଥ କଳ୍ପସ ଭରା
ମଣିଷର ସୃଷ୍ଟି
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଧରଣୀକି କରୁନି କି ପୀଡ଼ିତ ?
ଶତ ଅନାଚାର କରି
ନିର୍ମିଷକେ ବୃଷ୍ଟି ।

—୯—

ଏ ବିରାଟ ଧରଣୀର ସୀମା ସ୍ଥାନ ଜନତା—
ମୂଳ ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥା ବୁଝିବାର ପାଇଁକି,
କେହି ନାହିଁ କେହି ନାହିଁ
କେହି ନାହିଁ ଜଣେ ତ !!!
ଯେହ୍ନେ ବାଟ କାଟି ଯିଏ ଚାଲିଅଛି ଯହିଁକି,
ମାରବେ ସତ୍ତ୍ୱ କିଏ
କେଉଁ ଗୃହ କଣେ' ତ !!

ଦେଇଥାନ୍ତା

କେହିତ ଟିକିଏ ମୁଁ କି ଚାହୁଁଲି ନାହିଁ ?
ଆସିବାର ବେଳେ ଆମିଲି ଅଣ୍ଟା ବାନ୍ଧି ।
ପଦିଏ ବଚନ ଟିକିଏ ଚାନ୍ଦାଣୀ ଖାଲି,
ଦେଇଥାନ୍ତା ମୋ ଅନ୍ତରେ ସୁଧା ତାଳି !

ଆଗକୁ ଚାଲିଲି, ପଛକୁ ଚାହିଁଲି ଫେରି
ସେଇ ବଣବୁଦା, ସେ ନଈ ପାହାଡ଼ ଧାଡ଼ି ।
ସେଇ ସେ ସୌଧ ସେଇ ସେ ବରଜନ
ସହାନୁଭୂତିରେ ଆଦ୍ର ନ ହେଲା କାହାର ଟିକିଏ ମନ !

ବୁକୁ ଚିରି ମୁଁ କି ସେନେହ ନ ଥିଲି ଦେଇ
ମୋ ପାଇଁ କାହିଁତ ଭାଲିଲାନି ଜଣେ କେହି !
ଚିହ୍ନିଲାନି କେହି ବୁଝିଲାନି କିଏ ମତେ,
ଗଭୀର ଦଇନେ ଫେରିଲି ଆପଣା ପଥେ ।

ଝର ଝର ଝର ଲୁହ ଯାଉଥାଏ ଝରି
ବନ୍ଧ ପଟାଇ କୋହ ଆସୁଥାଏ ଭରି !
ଜଣେ କେହି ମୋର ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଲୁହ
ପୋଛି ଦେଇଥିଲେ ମଣିଥାନ୍ତି ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବାନ କି ନୁହଁ ?

ପାଷାଣରୁ ବଳି ସଭିଏ ମଉନ ହେଲେ
ଆପଣାର ବ୍ୟଥା କହିଯାଉଥିବା ବେଳେ
କାହାପାଇଁ ମୁଁ ବା କଅଣ ନଥିଲି କରି ?
ଯେତେବେଳେ ମୁଁହିଁ ପଡ଼ିଗଲି ତଳେ
ଆହୁରି ଚରଣେ ନିଷ୍ଠୁରେ ଦେଲି ଦଳି !

ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା ଦନାଇ ଆସିଲୁ ମମ
ଶ୍ରୀବତୀ ସଞ୍ଜ କୃଷ୍ଣ ବାରିଦ ସମ
ନିଜ ହାତେ ନିଜେ ଲୁହ ପୋଛି ପୋଛି ଗଲି
ବୁକୁର ବେଦନା ବୁକୁତଳେ ଚାପି ଧରି ।

ଦେଇ କି ନ ଥିଲ ଅନ୍ତର ଭର ଦାନ ?
 ଭାଳି କି ନ ଥିଲ ତୁମେ ହିଁ ମୋହର ପ୍ରାଣ ?
 ଲେଉଟି କି ନ ଥିଲ ତୁମ ପାଖେ ଖାଲି ଥାଇ
 ଦିନକାଳ ମୋର ସରଗେ ଯାନ୍ତା ପାହି ?

କେହି ବୁଝିଲନି ପାଲଟିଲ ସବୁ ଜଡ଼
 କହାରି ଆଖିରେ ମୋପାଇଁ ନଥିଲା ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଜଳ ?
 କାହା ବୁକୁଡ଼ିଲେ ମୋ ପାଇଁ ନଗଲ ଟିକିଏ ଆଦାତ ଲାଗି
 ସତରଞ୍ଜି 'ରୁହିଁ' କାତର ନୟନେ ଆସିଲ ବିଦାୟ ମାଗି !

ପାଟଳ ତପନ ପଶ୍ଚିମ ଗିରି ଚୂଳେ
 ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ
 ଗାଈଆଳ ପିଲା ଅଡ଼ାଇ ତା' ଧେନୁ ପଲ
 କୁଟୀରେ ତାହାର ଫେରୁଥିଲା ଚଞ୍ଚଳ ।

ଏ ସବୁ ଭିତରେ ମୁହିଁ ଆସୁଥିଲି ଫେରି
 କେତେ ବରଷର ସ୍ମୃତି ଅନ୍ତରେ ଧରି !
 ଏତେ ସ୍ନେହ ଏତେ ସାଧନାର ପରିଣତି
 ଏଇ ଭଳି ହେଲା ତାର ନିଦାରୁଣ ଗତି ?

ଯେଉଁଠି ହୃଦୟ-ସେନେହ ବାରିଥିଲା
 ଯେଉଁଠି ପ୍ରାଣର କୋଟି ଅମୃତ ହୀଡ଼ା
 ସପନ ପରାଏ ମରୁ ଗରଜିଲା ତହିଁ
 ପାରୁନି ପାରୁନି ଏ ମହାବେଦନା ସହି !

ସବୁ ସହି ପାରେ, ସହିବି କେସନେ କହ
 ଅପରିଚିତରୁ ବଳି ପରିଚିତ ହୁଏ ଯେବେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ !
 ସବୁ ଗୁଡ଼ିପାରେ, କଷ୍ଟ ଯେ ଗୁଡ଼ିକାରେ
 ପାଳି ମୁଁ ଆଖିର ଯାହାରେ ମୋ ଲୁହ ଧାରେ !

ମଣିଷ ଯେବେ ଏ ମଣିଷର ବୁକୁ ତଳେ
 ଗୋଲି ହେବାପାଇଁ କୁଣ୍ଡା ପ୍ରକାଶ କରେ,
 ମଣିଷରେ ଯେତେ ମଣିଷ ଆଡ଼େଇ ଦିଏ,
 ମଣିଷର ବ୍ୟଥା ବୁଝିବ ଧରାରେ କିଏ ?

କେହି ତ ଟିକିଏ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲ ନାହିଁ
ଆସିବାର ବେଳେ ଆସିଲ ଅଶ୍ରୁ ବାହି
ପଦିଏ ବଚନ ଟିକିଏ ଚାହିଁ ଖାଲ
ଦେଇଥାନ୍ତା ମୋ ଅନ୍ତରେ ସୁଧା ତାଳ !

— — —

କର୍ମଧାତର ଆନୁକମ୍ପା

ତିକ୍ତତାର ଇତିହାସ ଶିରପରେ ବହି
ଦିନ ପରେ ଦିନ କେହ୍ନେ ନେବି ମୁହିଁ ବାହି !
ଭାଳିପଡ଼େ ଦେହ ମନ, ଭାଳିପଡ଼େ ମୋର
ଆଶାର ଅଛାଳି ଯାହା ଚାହିଁଅଛି କାହିଁ !

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଚାହିଁ ଦେଖେ ତାଳି ନେତ୍ର ବେନି
ରୁଦ୍ଧ ମୋର ଚାହିଁଆଡ଼ି କାହା ଅଭିଶାପେ
ଫେରି ଆସେ ଫେରି ଆସେ ବିଦଗ୍ଧ ଅନ୍ତରେ
ବୁକୁ ତଳେ ସବୁ ବ୍ୟଥା ଚାପି ଆସେ ଆସେ !

ଲଗେ ନାହିଁ ଭଲ ମତେ ନିଶିଳ ଧରଣୀ
ଯେତେ ଯାହା ସୀମାହୀନ ମୋହନ ସନ୍ଧାର
ଫୁଲ ଫୁଟେ ବାଆ ବହେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସେ ଉଇଁ
ବୁଣି ଦେଇ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ରେଣୁ ଚାହିଁଆଡ଼ି ।

ବାତ୍ୟା ପରେ ବାତ୍ୟା ଖାଲି ଯାଏ ବହି ବହି
ଛୁଲ୍ଲ ଭଲ କରି ଯେହ୍ନେ ମୋ ପଞ୍ଜିର ଦାଡ଼ି
ଦେଖେ ମୁହିଁ ଜୀବନଟା ରହିଅଛି ଚାହିଁ
ଯେହ୍ନେ କେଉଁ ଶୂନ୍ୟଗୁଣ୍ଠ ପ୍ରେତର କଙ୍କାଳ !

ମଣିଷ ମୁଁ ଆସିଥିଲି ମହା ଧରଣୀରେ
ଏଇଭଳି ହୃଦୟନ୍ତ୍ର ହେବ ବୋଲି କରେ ?
ଆସିଥିଲି ଚିରଦିନ ରହିବାକୁ ବୁଡ଼ି
ଘୋର ଅବସାଦଭରା ତପ୍ତ ଲୁହ-ମାରେ !

ଆସିଥିଲି ଆସିଥିଲି ଆସିଥିଲି କରେ
ପଦାଦାତ ପରେ ଶତ ପଦାଦାତ ଲଭି
ପୃଥ୍ବୀ ଅତଳ ତଳେ ଦୂରେ ଦୂରେ କାହିଁ
ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ଲେପ୍ୟ କରି ଯିବାପାଇଁ ଦବ !

ମଣିଷ ମୁଁ ମଣିଷ ମୁଁ ଆସିଥିଲି କରେ
ଏ ମାଟିଏ ସୀମାସ୍ଥାନ ବଇଉବେ ରୁହିଁ
କାହିଁରେ ନ ଦେଇ ଛାତ ଜଡ଼ ପଙ୍ଖୁପରି
କେଉଁଆଡେ ଯିବାପାଇଁ ମାରବେ ଉଭୟ !

ଆସିଥିଲି ସତେ କରେ ମହା ବର୍ଣ୍ଣ ଭରି
ଅନନ୍ତ ପ୍ରାଣର ମଧୁ ନାହିଁ ରୁଖିବାରେ
ଖାଲି ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ପଳେ ପଳେ ମରି
କାଟି ହୋଇ କେଉଁ ଶୂନ୍ୟ ଖାଣ୍ଡ ଖୁର ଧାରେ !

ଆସିଥିଲି ରୂପ ଘେନି ଭାଷା ଘେନି କରେ
ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ପରି ଖାଲି ରହିବାର ପାଇ
ଆସିଥିଲି ଦେଖିବାକୁ ଯୁପସ୍ତମ୍ଭ ମୋର
ମୋ ରୁଲିବା ପଥେ କିଏ ରଖିଛି ସଜାଇ !

ମୋ ଖଣା ରହିଲା ଯେବେ ଚରଦିନ ମୁକ୍ତ
ନ ଫୁଟିଲା, ନ ଫୁଟିଲା ଲବେ ହେଲେ ସ୍ଵର
ମୋ ଆକାଶ ହେଲା ଯେବେ ମେଘାଛନ୍ନ ନିତି
ଆଲୋକ ପ୍ରବାହେ ନାହିଁ ଦିଶିଲା ଭାସ୍ଵର !

ମୋର ବାଡ଼ି ବଗିଚାରେ ଫୁଲଟିଏ ଯେବେ
ନ ଫୁଟି ରହିଲା ତାହା ମହା ମରୁ ପରି
ମୋର ସ୍ଵପ୍ନ ସରୋବରେ ରାଜହଂସ ଯେବେ
ଦିନକ ପାଇଁକି ହେଲେ ନ ଆସିଲା ଚରି,

ମୋର ରାଜପଥ ଯେବେ ନ ହେଲା ନ ହେଲା
ଆନନ୍ଦର କୋଲାହଳେ ନିପୁତ ମୁଖର
ମୋ ଲତାଟି ତଳେ ଯେବେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଗଲା
ତରୁ ଶିଖେ ଉଠି ନାହିଁ ପାରିଲା ମୁକର !

ସମସ୍ତ ସାଧନା ମୋର ସମସ୍ତ ଆକାଞ୍ଛା
 ଚୁରମାର ହେଲୁ ଯେବେ ଦିନ ଦିନ ଧରି
 ଏତେ ଚାହୁଁ ଏତେ କରି ଏକଇ ନିମେଷ,
 ପାରିଲିନି ଯେବେ, ମୁହଁ ବାରେ ପ୍ରଶଂ କର—

ଜୀବନର ଯେ ବାଞ୍ଛିତ ନିଧି ଟିକ ମୋର—
 କେମନ୍ତେ କହିବି ନାହିଁ କୋଟି ଅଶ୍ରୁ ତାଳି
 ଏଇ ମାଟି ଏ ଆକାଶ ନୁହେଁ ମୋହ ପାଇଁ
 ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ଆସିବି ମୋର ଦେଶ କାହିଁ ଛାଡ଼ି !

ସତେ କରେ, ଏଇ ମାଟି ନୁହେଁ ମୋର ଘର
 ନୁହେଁ ମୋର ଆପଣାର ଏ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତର
 ସତେ କରେ ଜୀବନର ପଲକେ ପଲକେ
 କେ ମୋରେ କରୁଛି ଏଥୁ ହୃଦୟ ଅନ୍ତର !

ନାସିକା କୁଞ୍ଚନ କରି ମହା ଅବଜ୍ଞାରେ
 କେ ମୋରେ ରଖିବି ଦୂରେ ଆବର୍ଜନା ପରି
 ଲୁହ ମୁଁ ନ କାନ୍ଦି ଖାଲି କାନ୍ଦୁଛି ରକତ
 ଶର ବିଛା ବିହଗର, ଆର୍ତ୍ତନାଦ ସରି !

ହରାଇବି ବିଶ୍ୱାସ ମୁଁ, ହରାଇବି ଆଜି
 ସକଳ ସାହସ ଆଶା ଭରସା ମୋହର
 ନୁହେଁ ମୁହଁ ଏ ମାଟିର ମୁଁ ଯେ ଅନ୍ୟ ଜୀବ
 କଷ୍ଟରୂପ ହୋଇ ଏଥୁ ପଡ଼ିବି ମାତର !

ମୋ ଦେହ ନୁହଇ ଦେହ, ମୋର ସୁଖ ଦୁଃଖ—
 ନୁହେଁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଖାଲି ମହା ଅବାନ୍ତର
 ମୋ ଶୋଣିତ ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ଭିତରେ ଭିତରେ—
 ଯେହ୍ନେ ନାହିଁ ଜୀବନର ରେଣୁ ମାସ ଝର !

ନିଉନ ମୁଁ ନିଉନ, ମୁଁ ଅତି ହିଁ ନିଉନ,
 ନାହିଁ ମୋ ଥିତରେ ପ୍ରାଣ ଭର ଗଉରବ
 କାଳ କାଳ ଧରି ମୁଁ ଯେ ସମସ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
 କରୁନିକି ବୁକୁଭାରି ଏଥୁ ଅନୁଭବ !

କଥା କହ କଥା କହ ମତେ କଥା କହ
କେ କହିବ କଥା ତତେ କିଏ ଅଛି ତୋର ?
ଦୂର ପ୍ରତିଧ୍ବନି ପରି ପିଟି ହୋଇଯାଏ
କାନେ ମୋର ତାଳି କିବା ଅବସାଦ ଘୋର !

ରୁହଁ ମୋରେ ରୁହଁ ମୋରେ କେ ରୁହଁବ ତତେ
ମହାଶୂନ୍ୟ ଆସିଯାଏ ନିର୍ମମ ଉତ୍ତର
ବସିଯାଏ ଥକା ମାରି ମୁହଁ ଯେହ୍ନେ ଅବା
କେଉଁ ରଜପଥ ଧାର ଅକାମୀ ପଥର !

ଆସ ମୋ ପାଖକୁ ଲବେ ଶୁଣିଯାଅ ମୋର
ଜୀବନର ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଇତିହାସ ଗୋଟି
ତୋର ପୁଣି ଇତିହାସ ? ଅଟ୍ଟହାସ କରି
କିଏ ରୁଲିଯାଏ ନାହିଁ ପୁଣି କଥା ଦୋଷି !

ଟିକେ ହେଲେ ରହିଯାଅ ପାଖ ଦେଇ ମୋର
କେ ଯାଉଛ ପଥରୁଣ୍ଡ ରହ ଦଣ୍ଡେ ରହ
କେ କିମ୍ପା ରହିବ ? ମୁହଁ ଶୁଣି ପାରେ ନି କି ?
ଲଗେ କେହ୍ନେ ଏ ଜୀବନ ଅଜୀବ ଦୁଃସ୍ବ ।

କାକୁଡ଼ି ମିନତି କରି ବଞ୍ଚି ରହିବାଠୁ
ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣା କାହିଁ ଅଛି କିରେ ବଡ଼ ?
ଯେଉଁ ବଞ୍ଚି ରହିବାରେ ଯାଏରେ ଦୋହଲି
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି ଏଇ ବୁକୁ ତଳ !!

ମଣିଷଠୁ ବଳି କିଏ ଅଛିରେ ସୁନ୍ଦର ?
ନିଶିଳ ଏ ଧରଣୀର ଦିଗଚକ୍ର ଧରି
ମଣିଷଠୁ ବଳି କିଏ ଅଛି ବଳୀପୁର
ପାରିବ ଏ ଧରଣୀକୁ ଉଦ୍ଧମନ୍ତ କରି ?

ମଣିଷଠୁ ବଳି କିଏ ବରାଟ ବିପୁଳ
ଦିଶି ଦିଶି ପାରିବରେ ଶତ ଶୋହା ତାଳି
ମଣିଷଠୁ ବଳି କିଏ ଅଛି ପ୍ରାଣବାନ
ବେଦନାରେ ଆନନ୍ଦର ମାୟା ଦେବ ବାଡ଼ି !

ମଣିଷକୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ସମସ୍ତ ଏ ମାଟି
 ନୁହେଁ କରେ ପ୍ରାଣହୀନ. ଅର୍ଥହୀନ ଖାଲି
 ମଣିଷହିଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଦେଇଚିରେ ଘୂର
 ଗତ ଗତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶିରା ଅକାତରେ ଗୁଡ଼ି !

କାହିଁ ସେ ମଣିଷ କାହିଁ ପ୍ରାଣର ମଣିଷ ?
 ଲୁହସିକା ନୟନେ ମୁଁ ରହିଅଛି ଚାହିଁ
 ତା' ଟିକକ ପରଶେ ମୁଁ ଉଠନ୍ତୁରେ ଜାଇଁ
 ପାଷାଣୀ ଅହଲ୍ୟା ପରି ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇ !

ଯାଆନ୍ତି ମର ମର ଉଠନ୍ତୁରେ ଫୁଟି
 ଅଶୋକ ସ୍ତବକ ପରି ନବ ବସନ୍ତର
 କେତେ ନବ ଉନ୍ମାଦନା ସାହସ ଉତ୍ସାହ—
 ଭିତରେ ମୁଁ ଦିଶୁଥାନ୍ତି ନୟତ ଭାସ୍ବର !

ଦେଖା

ସେ ଚାଲିଲ, ମୁଁ ଚାଲିଲି, ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ନିମିଷକେ ଦେଖା !
 ସେଇ ଶୁଷ୍କ ମଳିନ ବଦନ, ସେଇ ତା'ର ବିଦଗ୍ଧ ଅନ୍ତର
 ରହିଛି ମୋ ମନ ତଳେ ଲେଖା !

ପରୁରଲି କେମିତି ଚାଲିଛି ! ଭଲ ସବୁ ?
 ଲୁହେ ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରି—
 ଜୀବନର ଡକ୍ତ ଇତିହାସ କହିଗଲା ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ୱାସେ
 ଯହିଁରୁ ବେଦନା ଖାଲି, ଅନନ୍ତ ବେଦନା !
 ପଡ଼ୁଥିଲା ଝର ଝର ଝର ! !

ସୀମାହୀନ ଅଗ୍ରବ ଓ ଅଭିଯୋଗ ଧରି
 ତାର ସ୍ବପ୍ନ ଜୀବନଟି ହେଉଅଛି ଖାଲି କଲବଳ !
 ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି, ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦ ଛଇ—
 ହେବା ପାଇଁ ଦେହେ ମନେ ତାର ତଳ ତଳ
 ତା' ସାରା ଜୀବନ ଧରି ଆସୁଛି ସେ ଖୋଜି,

କିନ୍ତୁ ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ, ସବୁ ଆଶା ଚୁରମାର
ଯେହ୍ନେ ନିରନ୍ତର !!

ଏହି ମହା ଧରଣୀର ଜଟିଳ ସ୍ୱଗ୍ରାମେ
ସେ ଯେ ପଙ୍କୁ, ପରାଜିତ, ସେ' ଯେ ସାଥୁହର !
ରହି ଅଛି ଚରଦନ ହୋଇ ଦରମର !
ଦୋସାର ହୋଇ କେତେ ଦିନ ! କି ସମ୍ପଦ ଲାଗି ?
ବାହି ନେବ ତା' ଜୀବନ ତରା !
ଜୀବନ ! ଜୀବନ ! ଆହା ମଣିଷ ଜୀବନ !
ଟିକିଏ ନ ପାଇ ମିଠା
କେମନ୍ତେ ସେ ସୀମାହୀନ କଲବଲେ ଯାଏ ମରି ମରି !!!
ସେ ଚାଲିଲା ମୁଁ ଚାଲିଲି ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ନିମିଷକ ଦେଖା !
ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସିଏ କେଉଁ ମହା ସାଗରର—
କଜଳ କଳା ତେଉର ଅତଳ ତଳେ ଯାଉଅଛି ବୁଡ଼ି !
ସେ ଦେଖୁଛି ଅନନ୍ତ ସଂସାର—
ତା' ଆଖିରେ ଆଶ୍ରୟହୀନ ମହାଶୂନ୍ୟ ପୁରା !!

ରହିବି ରହିବି

ତାହାର ଯେବେ କେହି ଧରଣୀ ତଳେ ନାହିଁ
ରହିବି ରହିବି ମୁଁ ତାହାରେ ନିତି ରହିବି !
ଆଖିରୁ ପୋଛି ଦେବି ଉଷ୍ମ ଲୁହ ଟିକି
କହିବି ତା'ରେ ବାଣୀ ମଧୁର ସମଧିକ !
ଶୁଣ୍ଢ ଓଠେ ତାର ବୋଲିବି ହସଟିଏ
ଧରଣୀ ତଳେ ସେକି ମୋହର ନୁହେଁ କିଏ ?
ଗର୍ଭୀରୁ ଗର୍ଭୀର ତା' ବୁକୁର ବେଦନାରେ
ମରି ସେ ଯାଉନି କି ଆଉଁ ହାହାକାରେ !
ତାହାର ନାହିଁ ସଖା ତାହାର ନାହିଁ ସାଥୁ
ତାହାର ପାଇଁ କିଏ ଦେଉନି ଖୋଲି ଗୁଡ଼ି !

ଉଠୁନି ପଲ୍ଲବ ତାହାର ବୁକୁତଳ
 କ୍ଷୀଣରୁ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ମରୁତ ପଳ ପଳ !
 ତାହାର ଯେବେ କେହି ଧରଣୀ ତଳେ ନାହିଁ
 ରହିବ ରହିବ ମୁଁ ତାହାରେ ନିତି ରୁହିଁ !
 ପଡ଼ିବ ପଥେ ଯେହୁ ଅସୀମ ନାରଖାରେ
 ତାହାରେ ଗୁଡ଼ି ମୁହିଁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇପାରେ ?
 ତୃଷ୍ଣାଭର ଆଖି ତାଳି ଯେ ଅଛି ରୁହିଁ
 ଚକଟି ଦଳି ତାରେ କିଭଳି ଯିବି କାହିଁ ?
 ସେ ଧନ ଦଉଳତେ କି ଅଛି ଲେଡ଼ା କହ ?
 ଯେଉଁଠି ରୁହିଁ ମତେ କାନ୍ଦେ ଅସହାୟ !
 ମଣିଷଟିଏ ମୁଁ ଯେ ମଣିଷ ପାଇଁ ଗଢ଼ା
 ମଣିଷ ପାଇଁ ଦେବି ସେନେହ ବୁକୁଭର !
 ମୋହର ହସଖେଳ, ତାହାର ହସଖେଳେ
 ତାହାର ଗୌରବେ ମୋ ବୁକୁ ଉଦ୍‌ବେଳେ !
 ତାହାର ଯେବେ କେହି ଧରଣୀ ତଳେ ନାହିଁ
 ରହିବ ରହିବ ମୁଁ ତାହାରେ ନିତି ରୁହିଁ ।



କେଉଁ ଅନ୍ଧାରେ ଗଲ ବାହୁ ଭୁମ ତରଣୀ !

ଯେଉଁଠାରେ ନାହିଁ ହୃଦ ଦିଆ ଦେଇ ଟିକିଏ
 ଇମିତି ରାଜଜ କିଏ କାହିଁ ଅଛ ଦେଖିହେ ?
 କଥାକେ କଥାକେ ଖାଲି ଚାଲିବାଜି ଖେଳଇ
 ଜଣକୁ ଜଣେ ଯେ ଜଗି ଜଗି ଖାଲି ଚଳଇ !
 ଜଣେ ଯେବେ ହସି ହୃଦଭର କଥା କହଇ
 ଆନ ଜଣେ ଖାଲି ଗନ୍ଧୀର ହୋଇ ରହଇ !
 ସେନେହ ସୋହାଗ ମଧୁ ଆଳାପନ ଭିତରେ
 ଖୁର ଧର ଜଣେ ତୋଟି କାଟି ଚାଲେ ସତରେ ।

ସତ କହିବାକୁ କା'ର ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ ପତାଏ
ମିଛ କହିବାକୁ ଜଣେ ଯେ ଜଣକୁ ବତାଏ
ମିଛରେ ଭଣ୍ଡି ଯେ ଯାରେ ପାରିଲ ମାରି ହେ
ସେ ପୁଣି ସବୁଠୁ ପାରିବାର ଅଟେ ଭାରି ହେ ।

ହଟହଟା କରି ଆନକୁ ପାରିବା ଦବାଇ
ଆନର ବିପଦେ ହସି ବାହାଦୁରୀ ନବାହି —
ପୌରୁଷ ବୋଲି ଗର୍ବେ ଯେ ଗୁଡ଼ି ଟେକଇ
ସିଏ ପୁଣି ସାର ମଣିଷ ଦୁନିଆ ଲେଖଇ !!

ଆକସିଏ ତୁମ ବନ୍ଧୁ ପଡ଼ିଗା ଭାଇ ହେ
କାଲି ଦି' ଗୋଇଠା ଦେଲଣି ତାହାକୁ ଥୋଇ ହେ
ପରଦିନ ତାକୁ ପଥ ଭିକ୍ଷୁ କଲଣି
ଜୀବନ ଧରି ଯା ବଞ୍ଚିରହିତ, ମଲିନ ?

ସୀମାହୀନ କେତେ ଜୀବନର ତେଉ ଖେଳଇ
ରୁହିଁ ଦେଲେ ତିଳେ ଅନ୍ତର କେତେ ପୂରଇ ?
ଏ ମହାଲୀଳାରେ ଆଶ୍ରେଷ ଦେଇ ନିୟୁତ
ରୁଲିବାକୁ ତୁମ ଇଚ୍ଛା ହେଉନି କିୟୁତ ?

ଅନ୍ତର ଭରି ଦୁନିଆକୁ ଭଲ ପାଇବା
ଦୁନିଆ ଓଠରେ ହସର ଜୁଆର ବାହିବା
ଏକ ନୁହେଁ ତୁମ ଜୀବନର ମଧ୍ୟ ଧରଣୀ ?
କେଉଁ ଅନ୍ଧାରରେ ରୁଲି ବାହି ତୁମ ତରଣୀ ?

— — —

ଦେଉ ସେ ଯେତେ କାଧା ଦବ !

—୧—

ଜୀବନେ ଯେତେବାର ଲେଉଟିଲି ଠିଆ ହେବି
 ଧରଣୀ ବାଧା ଦେଲୁ ମତେ
 ପଡ଼ିବି କେତେବାର ଛୁଡ଼ିବି ଦେହସାରା
 ତଥାପି ଚାଲିବି ମୋ ପଥେ
 ଆଦାତ ପ୍ରତିଦାତ ସହଚର ବହୁବାର
 ନୟନୁ ଝରିଅଛି ଅଶ୍ରୁଧାର ଧାର
 ଜାଗିବି କେତେ କୋହ ଏ ବୁକୁ ତଳେ ମମ
 କେ ଜାଣି ପାରିବ ବା ସତେ ?
 ଜୀବନେ ଯେତେବାର ଲେଉଟିଲି ଠିଆ ହେବି
 ଧରଣୀ ବାଧାଦେଲୁ ମତେ !

—୨—

ସବୁରି ନୟନେ ମୁଁ ହେୟୁ ଅପଦାର୍ଥ
 ଅତିହ୍ନି ଦାନଦ୍ଵୀନ ପ୍ରାଣୀ
 ମୋରେ କେ' ଦେଇ ନାହିଁ ସେନେହ ସମ୍ମାନ
 କହିନି ପଦେ ମଧୁବାଣୀ
 ସହିଁ ମୁଁ ଠିଆହୁଏ ଧରଣୀ ତଡ଼ିବିଏ
 ସେନେହ ଗଉରବ କାହିଁବା ଦେବ କିଏ ?
 ଆଖିର ଲୁହ ମୋର ଆଖିରେ ମାରି ମାରି
 ବିତାଏ ମୋର ଦିବାସାମୀ
 ସବୁରି ନୟନେ ମୁଁ ହେୟୁ ଅପଦାର୍ଥ
 ଅତିହ୍ନି ଦାନ ଦ୍ଵୀନ ପ୍ରାଣୀ !

—୩—

ଅସ୍ତବ ଭିତରେ ମୁଁ ନୟନ ଗତି କରେ
 ଦୁହେଁ ମୁଁ ଧନଶାଳୀ ଜନ
 ସବୁରି ବିଦ୍ରୁପ ସହେ ମୁଁ ସହିପାରେ
 ମଉନେ ମାରି ଦେଇ ମନ

ଦେଉଁ ଋଷିଅଛୁ ଅଭାବ ଅନାଟନ
 ସେଇଠି ଧରଣୀର କାହିଁକି ନିପୀଡ଼ନ ?
 ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରି ସେଇଠି ମଣିଷକୁ—
 ମଣିଷ ଦେଶେ ଅନୁକ୍ଷଣ
 ଅଭାବ ଭିତରେ ମୁଁ ନିୟତ ଗତି କରେ
 ନୁହେଁ ମୁଁ ଧନଶାଳୀ ଜନ ;

—୪—

ଧରଣୀ ମୋ ବେଦନା ନ ବୁଝୁ ଲବେ ହେଲେ
 ଦେଉଁ ସେ ବାଧା ଯେତେ ଦବ
 ଉଠି ମୁଁ ନାହିଁ ପାରେ, ଉଠିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣେ
 ଜଳ ସେ ଆଶା ଅଭିନବ;
 ଆସିବ ଦିନ, ଦିନେ ଫୁଟିବ ଫୁଲକଳି
 ଗନ୍ଧ ଯିବ ତାର ସମୀରେ ସଞ୍ଚର,
 ପଡ଼ିବ ଚରକାଳ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ଥାଏ
 ଦିନେ ତା' ଫୁଟେ ଗଉରବ
 ଧରଣୀ ମୋ ବେଦନା ନ ବୁଝୁ ଲବେ ହେଲେ
 ଦେଉଁ ସେ ଯେତେ ବାଧା ଦବ !

—————

ଫେରିଆଛୁ

ଏ ଜୀବନ ଯେତେ ବଡ଼
 ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି ବଡ଼
 ଜୀବନର ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଟିକକ
 ସେଇ ଟିକ ହଜି ଗଲେ
 ସେଥିରେ ଆସିଲେ ଆଶ
 ସାରା ଜୀବନଟା ଯେହ୍ନେ
 ଅସହ୍ୟ ବେଦନା ଭରା ଗୋଟାଏ ନରକ !
 ଚିର ଦିନ ଯେହ୍ନେ ଖାଲ
 ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ହୁଏ

ପ୍ରାଣହୀନ ସ୍ବପ୍ନହୀନ
ମହା-ମେରୁ ସମ
ଗଡ଼ରେ ଥିବରେ ହାୟ
ଜାଗେନା ଜାଗେନା ଲବେ
ପ୍ରାଣବୋଲା ମଧୁ ଉନ୍ମାଦନା !

ଫେରି ଅଛ ବନ୍ଧୁ ମୋର !
ସେ ଟିକ ସମ୍ପଦ ଧରି,
ପଦାଢାତ କରି ସବୁ—
ଅନାରୁର ପରେ !
ଜୀବନ ଶାଶାରେ ତୁମେ
ପାରିତ ମୁର୍ଚ୍ଛନା ତାଳି
ବୁଝିତ ପ୍ରାଣର ମୂଲ୍ୟ
ଏ ଧରଣୀ ପରେ ।
ତୁମେ ନୁହଁ ମୁଁ ନୁହେଁ
ନୁହେଁ କେହି
କାହା ପରେ କରିବ ଜୁଲମ
ସଭିକ୍ ଏ ମାଟି ପରେ
ଗୁଲିବାକୁ ହେବ ସଖା ।
ପରସ୍ପରେ ଦେଇ ଦେଇ
ସେନେହ ଓ ସମ୍ମାନ ପରମ !

ଫେରିଅଛ ବନ୍ଧୁ ମୋର !
ଫେରିଅଛ
ମରଣ ଭିତରୁ ଧରି
ଜୀବନର ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ କଣାଟିକ
ତୁମର ଏ ପ୍ରାଣ ଭର
ଅଭିମାନ
ଲଗେ ମୋରେ
ଅଧିକ ଅଧିକ !!

— — —

ଗରବ-କୁଟୀର

—ଏକ—

“ପୂଜାଛୁଟି ହୋଇଯିବ ଦିଆହେବ ଆଗତୁର ଇନ୍ଦୁଲ ଦରମା
 ନ ଦେଲେ ତ କଟିଯିବ ନାଆଁ
 ନାଁ ପୁଣି ଲେଖା ହେଲେ ପଡ଼ିବ ଅଧିକା ଫିସ୍
 କେହି ହେଲେ ଫିସ୍‌ଟାକୁ କରବେନି କ୍ଷମା
 ସେତ ଆମ ଇନ୍ଦୁଲ ନିୟମ
 ବାପା ! ଏତେ ଭରସା କଣ ମ ?”
 “ଆରେ ବାପ ଏବେ ପରା ଦେଇଥିଲି
 ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ ଆଉ ଜମା ପଇସାଏ !
 ଉଷା ! ଉଷା ! ଖଡ଼ୁ ହଲ ପାଦୁ କାଢ଼ି ଦିଅ ମତେ ଦିଅ
 କାହା ପାଖେ ଥୋଇ ଦେଇ
 ଆଣିବି ଦି’ ଟଙ୍କା ହେଲେ,
 ଯାଏଁ ବେଗି ଯାଏଁ”
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହେ ଉଷା
 “ନେବ ମୋର ଖଡ଼ୁ ହଲ ?
 ଦି’ ଟଙ୍କା କି ମିଳିବନି ?
 ଏ ଗାଆଁରେ ଏ ସାଇରେ
 କେହି କଣ ନାହାନ୍ତି ଆମର ?
 ଘର କଣ ଭାଙ୍ଗି ଆମେ ଚାଲିଯିବା ଏଠୁ
 ପାରିବାନି ସୁଦ୍ଧି ଟଙ୍କା ଦୁଇ ?
 ଆମେ କଣ ଏତେ ପର ?
 ଗରବ ବୋଲି କି ଆମେ
 ଦେଇଅଛୁ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ?”

“ନାହିଁ ଉଷା ! ତୁମେ କିଛି ବୁଝୁ ନାହିଁ କଥା ?
 ଆମର କି ଅଛି ଜମିବାଡ଼ି ?
 ଆମର କି ଅଛି ଲେ ରୁକିଣ ?
 ଅଛି କିଲେ ବ୍ୟବସାୟ କିଛି ?
 କି ସମ୍ପଦ ଦେଖି, ବା ଆମର
 ଲୋକେ ଦେବେ ଧାର ବା ଉଧାର !

ଲାଗିଲେ ଖାଇବା ଆମେ
 ନଇଲେ ରହିବା ଆମେ
 ଖାଡ଼ା ଉପବାସ
 ଗରିବର ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ
 ନାହିଁ ପ୍ରିୟ ନାହିଁ ଆପଣାର
 ଗରିବକୁ ଡାକି କିଏ
 ପୁଚ୍ଛନାହିଁ ପଦେ ମଧୁସ୍ରାବ ।”

ଶିକୁଳା ଲଗାଇ ଉଷା କାନ୍ଦୁଅଛି
 ଗୋଡ଼ ଖଞ୍ଜୁ ତା’ର
 ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ବହୁଅଛି
 ଲୁହ ଧାର ଧାର
 “ହେଉ ହେଉ
 ଧନ ମୋର ପଡ଼ୁ ପାଠ
 ଦରମାଟି ଠିକ୍ ବେଳେ ଦେଇ
 ସେ ଆସିଲେ ପାଶ୍ କର
 ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ମୋର ଅଟେ ସେଇ ! !”

ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁ ବୁଲୁଛନ୍ତି ସାଇ ସାଇ ଖଞ୍ଜୁହଳେ ଧରି
 ବନ୍ଧା ରଖି ହେଲେ ଦିଅ କିଏ ଟଙ୍କା ଦୁଇ ।
 କେ କହୁଛି “ଦି” ଟଙ୍କାର ନୁହେଁ ସେ ଜିନିଷ
 ହେଲେ ଆମେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ପାରୁ”
 ସେ କହୁଛି ‘ରସ ଖଞ୍ଜୁ ହଳେ
 ବନ୍ଧା ରଖିବାକୁ—
 ଭଲ ଲଗୁନି ଜମାରୁ ।’
 କିଏ ସେ ଦୋକାନୀ ଜଣେ ଡ଼ାଉଲୁଛି—
 ବଦନ ହଲାଇ
 କହୁଛି ଇଷତ୍ ହସି
 ରଖିବ ଏହାକୁ କିଏ
 ଦୁଇଟଙ୍କା ପାଇ ?
 ନିରାଶ ନୟନ କରି ଅଣ୍ଟା ଛଳ ଛଳ
 ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁ ଫେରୁଛନ୍ତି ଦର !

କପାଳେ କାଟୁଛି ଖରା
 ଗମ ଗମ ବୋହୁଅଛି ଝାଳ,
 ଗୋଡ଼ ଦୁଇ ଧୂଳି ସର ସର,
 ବଡ଼ କଷ୍ଟ ବଡ଼ ବାଧା !
 ପିଲାଟିକୁ ଆଉ ନାହିଁ ପାରିବ ପଢ଼ାଇ
 ଭବୁରନ୍ତ ମର୍ମଗତେ,
 ଦିନଯାକ ବୁଲି ବୁଲି ମାରେ ଝୋଲ ଝାଇ*
 ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ,
 ପ୍ରିୟା ତାଙ୍କ ଖରଡ଼ୁର ଶାଗ
 ‘ନାହିଁ ଉଷା ! ମିଳିଲାନି ଟଙ୍କା ଦୁଇ
 ଆସିଲି ମୁଁ ବୁଲି ସାଇଯାକ’
 “ମିଳିଲାନି ?
 ହଉ ତେବେ ପାଦ ଧୁଅ
 ଆଗ ଖାଇ ବସ
 କରିବି ମାଣ୍ଡିଆ ଜାଉ
 ବେଳତ ଗଲୁଣି ଗଡ଼ି
 କରୁଥିବ କେତେ ଭୋକ ଶୋଷ !! ”

“ଖାଇ ବସିବାକୁ ଉଷା ! ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ ।
 ଗୋଟିଏ ବୋଲି ମୋ ପିଲା
 ରହିବ ସେ ପଢ଼ା ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ?
 କି’ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ିଥାନ୍ତା
 ହୋଇଥାନ୍ତା ମଣିଷ ଗୋଟିଏ
 କେତେ ଆଶା କରିଥିଲି
 ସବୁ ହୋଇଯିବ ରୁରମାର ?
 ପିଲାଟି ପଢ଼ୁଛି ଭଲ
 କହୁଥିଲେ ମାଷ୍ଟର ତାହାର !
 ଏ ଦେହର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ଦେଇ
 ଆମେ ଉଷା ! ଗଢ଼ିତେ ଯାହାରେ
 ତା’ ଓଠରୁ ହସ ଯେବେ ଶୁଣିଯିବ
 ମରିଯିବ ଯେବେ ତାର
 ସୁ ନେଲି କଲ୍ୟାଣ ସବୁ

କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚିବା କହ ଧରି ଏ ଜୀବନ ?
 ଫୁଟୁଥିବା କୁସୁମରେ
 କେମନ୍ତେ ଲେ ବୁନ୍ଦୁତ୍ୟାତ କରି
 ପାଦରେ ମକରି ଦେବା ?
 ଉନ୍ମନ ଯେ କରିବାକୁ
 ଗନ୍ଧ ବିକାରଣ !!
 ଗ୍ରେଟ ଝରଣାଟି ଯହିଁ
 କୁଳୁ କୁଳୁ କଳତାନ କରି
 ଲାଘି କେତେ
 ବଲ୍ ବଣ ଶିଳା
 ଚୁଲିତ ଲେ ଦିବସ ଶବ୍ଦ
 କେମନ୍ତେ ତା' କଳ ତାନ ମାରିବା କହତ ?
 ବସେ ବହି ମଣିଷ ରକତ !

କାହିଁକି କାହିଁକି କହ
 ଦରଦ୍ର ଉପରେ
 ଚରଦନ ଅତ୍ୟାଚାର ଅନାଚାର
 ପୀଡ଼ନ ପେଷଣ ?
 କାହିଁକି କାହିଁକି ସତେ
 ସମାଜରେ ଦରଦ୍ରର ସ୍ଥାନ ଅକଞ୍ଚନ !
 କାହିଁକି କାହିଁକି ସତେ
 ଦରଦ୍ରର ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ
 ବହୁଧୃବ ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁ ବାରି ?
 କାହିଁକି କାହିଁକି ସତେ
 ପଥ ପ୍ରାନ୍ତେ ଗୃହ କଣେ
 ସୀମାହୀନ ଅଭାବରେ
 ହୋଇ ଆତ୍ମହର
 ଦରଦ୍ର ପିଣ୍ଡରୁ ଯିବ
 ପ୍ରାଣବାୟୁ ଚୁଲି ?
 ଦରଦ୍ରର ଧନ ନାହିଁ
 ମାନ ନାହିଁ
 ସ୍ଥାନ କିମ୍ପା ନାହିଁ ?

ତା ଅନ୍ତର କହ କିମ୍ପା
 ଯିବ ମର ମର
 ତା' ଜୀବନ ରହିଥିବ କିମ୍ପା
 ମଳନ ବିଶୁଷ୍ଟ ହୋଇ
 ମରୁଭୂମି କଣ୍ଟାଗଛ ପରି ?”

“ଏ ସକଳ ପ୍ରଶ୍ନ ଆଜି
 ମୋ ବୁକୁରେ
 ଜାତୁଅଛି ବିଦ୍ରୋହର ନିଆଁ
 ମୁଁ ତ ହୋଇ ଯାଉନି ଗୁନିଆ ।
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କଷାଦାତେ
 ଜଣେ ଯେବେ ପୃଥିବୀର କେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତେ
 ହୁଏ କଲବଲ,
 ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଉଷା !
 ପୃଥିବୀ କରୁଛି ନିଶ୍ଚେ
 ଜୁଆରେଣ୍ଡା, ଡକାପୁଡ଼ି
 ଲୁଚି ଲୁଚି ଛପି ଛପି କାହିଁ !
 ଚାଲୁନି ଚାଲୁନି ସିଏ
 ସତ୍ୟର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରଥେ
 ନିର୍ଦ୍ଦୀନ ନିର୍ମଳ କରି
 ତା'ର ବୁକୁତଳ !!!”

“ଏଇ ମୋ ପିଲାଟି ଦେଖ
 କେମନ୍ତେ ରହିଛି ଚାହିଁ
 ନିରାଶ ନୟନେ !
 କାଳେ ସିଏ ଆଜିଠାରୁ
 ପାରିବନି ପଢ଼ି ।”
 ପ୍ରିୟତମ ! ଆଉ ନାହିଁ କିଛି
 ଅଛି ଏଇ ଭଙ୍ଗାଦଣ୍ଡି
 ଯହିଁରେ ରହିଛି ଟିକେ
 ଖାଣ୍ଟି ସୁନା ଜୟପୁରୀ
 ନିଆଁ ପୁକୁ ବକି ଦିଅ ନିର୍ବିରୋଧେ
 ଯାଉ ଏଇ ଘର ଖଣ୍ଡ,

ବିକା ହେଉ ବାଡ଼ି
 ପଡ଼ୁ ପାଠ ମୋର ଧନମାଳି
 ପାଠ ପଢ଼ି ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ
 ହସି ଖେଳ ରହିଲେ ପିଲାଟି
 ସେ ଆମର କୋଟିନିଧି,
 ସେ ଆମ ସୁନାର ସ୍ୱର୍ଗ,
 କାହିଁକି ଭାବୁଛୁ ଆଉ
 ଖାଇ ବସ ଗଡ଼ିଲୁଣି ବେଳ !

“ଉଷା ! ଉଷା ! ଦେଖି ଏଇ—

ପୃଥିବୀର ହୃଦୟ ଜୁଆଖେଳ
 ମୋର ପ୍ରତି ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ
 ଉଠୁଛି ଉଠୁଛି ହୋଇ
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପୁଅ କନ୍ୟା ନରନାରୀ
 ବିପନ୍ନ ଯେଉଁଠି,
 କେମନ୍ତେ ରହିବି
 ମୁହିଁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ତହିଁ ?...”

—ଦୁଇ—

“ସୀମାହୀନ ପୁରପଲ୍ଲୀ ଚତୁର୍ଦିଗେ ଚାହିଁ ଦେଲେ ଉଷା !

ମୁଣ୍ଡ ମୋର ଯାଏ ଲେ ଘୁରାଇ
 ଦୀନ ଦୁଃସ୍ଥ ରୁଗ୍‌ଣ ପଛୁ କେ କାହିଁ ଅଛନ୍ତି ପଡ଼ି
 କେତେ କଲବଲେ ଦିନ ନିଅନ୍ତି ପୁଅଛା !
 ଚରାକନା ଟିକେ କିଏ ପାଉ ନାହିଁ ହେବାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ
 କା’ ଅନ୍ତ ଯାଇଛି ଶୁଣି ନ ଖାଇ ନ ପିଇ
 ଭୁଣ୍ଡରୁ କା’ କଥା ପଦେ ବାହାରୁ ତ ନାହିଁ ।
 ପ୍ରାଣପୂର୍ବ ହସଟିକେ କା’ ଓଠରେ ହେଉ ନାହିଁ—
 ଲବେ ତଳ ତଳ
 ଚାଲିଲେ କେ’ ପାରୁ ନାହିଁ ସିଧା ଓ ସଳଖେ
 ଆପାଦ ମସ୍ତକ ତାର ହୁଏ ଟଳ ଟଳ !
 ଛୁଡ଼ୁଛି କାହାର କପ ପେଲୁଅଛି ଧଇଁ
 କା’ ଦହରେ ଫୁକା ଫୁକା ଛଉ

ତ୍ୟକ୍ତ ଆବର୍ଜନା ପରି
ସମାଜର ହତାଦର ବହି, ପଡ଼ିବ ସେ ରହି !

ନବ ଯଉବନ ଛଇ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗେ ବହି
ସେ କିଶୋରୀ, ବଧୂ ଆଜି
ପ୍ରିୟ ତୁଲେ ତା'ର ରଚୁଆନ୍ତା କେଳି
ବଳିତା ପରାଏ ତାର ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ,
ଯାଇଅଛି ଶୁଣି !
ପର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥିତ ଫୁଲ ପରି ପଡ଼ିବ ମେଞ୍ଚାଟି ହୋଇ
ଜର ରୋଗ, କାଶ ତାରେ ରହିଅଛି ବେଢ଼ି ।”

“ଏଇ ଦେଖ ! ଉଷା !
ଏଇ ସେ ପିଲାଟି କା'ର
ଦୋକାନକୁ ଯାଉଅଛି ଆଖିବାକୁ ମାଲିଆ ଟିକିଏ
ଦି' ପାହୁଣ୍ଡ ରୁଲି ପୁଣି ଟିକିଏ ବସୁଟି
ଫୁଙ୍କି ଦେଲେ ଉଡ଼ିଯିବ ସିଏ !
ଅଇଁଠା ଗଦାରେ ବସି
ବିରାଡ଼ି କୁକୁର ପରି
ଟିକି ଟିକି ପିଲାଛୁଆ କା'ର
ଭାତ ଟୁଙ୍କି ଖାଉଛନ୍ତି,
ଦୁଃସନ୍ଦ ଦୁର୍ବନ୍ଦ ଲଗେ
ଦେଖିବାକୁ ହତଭାଗ୍ୟ ମଣିଷ ସଂସାର !
ଗୁମ୍ଫା ଗୁମ୍ଫା ଘର ସବୁ
ପବନ ଓ ଆଲୋକର
ନାହିଁ ଗତାଗତ
ତା' ଭିତରେ ଜନ୍ମପରି
ମୋହର ମଣିଷ ଭାଇଭଉଣୀ ଶତେକ
କେଡ଼େ ନାରଖାରେ ସତେ
ନାହାନ୍ତି ସେ ରହି ।
ଅସ୍ତବର କଷାଘାତେ
ନିସ୍ପେଷିତ ହୋଇ ଅବିରତ !
ମଣିଷ ଭିତରେ

କେତେ କଣ ଅତୁଳ ସମ୍ପଦ ରହିନାହିଁ !!!
 କେହି ହେଲେ ଏ ମାଟିରେ ଜଣେ ବୁଝୁନାହିଁ !!
 ଫଟାଇ ଏ ଆକାଶ ଅବନୀ
 ମମ୍ମିଭେଦୀ ଗଭୀର ଚକ୍ରର କର
 ବିସ୍ମୃତ ଅନନ୍ତ ଅକ୍ଷରେ
 ସେ ଫୁଟନ୍ତ ଫୁଲକର୍ତ୍ତା ଯିବ ଝଡ଼ ଝଡ଼
 ତା' ଆତୁର ରଡ଼ି
 କା' ବୁକେ କମ୍ପନ
 ଯାଉ ନାହିଁ ଲବେ ସୃଷ୍ଟି କରି !”

—ତିନି—

“ଅରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ରାକର ଉଷା !
 ଆମ ଗାଆଁ କୁସୁନିଆ ଯାଇଅଛି ମରି
 ତା ପାଇଁ କାହାର ନେହୁ
 ଲୁହଟିଏ ଯାଇନାହିଁ ଝରି !
 ତା ପାଇଁ ଅନ୍ତର କାର ହୁଏ ନାହିଁ ବ୍ୟଥା ବିକଳ
 ସେ ଯେହ୍ନେ ଧରଣୀ ପରେ
 କାଠ ବା ପାଷାଣ ପରି ନିର୍ଜୀବ ଅନ୍ତର !
 ଜଳୁଛି ତା' ଚିତାନଳ ଶମଶାନେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶିଖା ମେଲି
 କାହା ଅନୁଭବେ ସେହୁ ଆସେ ନାହିଁ ଲବେ ହେଲେ ଫେରି !
 ଦରିଦ୍ର ସେ, ଅଭାଗ ସେ, ରୁଗ୍‌ଣ ସିଏ
 ଚିର ଦିନ ବେଦନାର ସାଥୀ
 ବଢ଼ି ନି ସେ ଖାନଦାନ ଘରେ
 ଚାଲିନି ସେ ରଜପଥେ ଫୁଲଇ ତା ଗୁଡ଼ି !
 ପିନ୍ଧିଥାଏ କଳାକନା ଧରିଥାଏ ବାଡ଼ି ଶଣ୍ଢେ !
 ଚାଲୁଥାଏ ଗ୍ରେଟେଇ ଗ୍ରେଟେଇ
 ଭକ ଗଣ୍ଡେ ମାଗିଆଣି ଶମେ ତା' ଉଦରଜାଳା
 ଧରଣୀରେ ଆପଣାର ନାହିଁ ତାର କେହି !”

“ତା'ର କଣ ଭଲଗୁଣ ନାହିଁଥିଲା କିଛି ?
 ଥିଲା ତାର ଥିଲା !

ଚନ୍ଦ୍ରୁଥିଲା ଚେରମୂଳ ଅଭିଷେପ ପାଇଁ
 ଆଶୁଥିଲା ଖୋଜି ଖୋଜି ବଣ ବୁଦାଶୀଳା !
 ମଧୁକଣ୍ଠ ଫେଇ ସେହୁ ଗାଉଥିଲା—
 ବସନ୍ତ ରାସର ଗୀତି
 ଚଇତାଳି ରାତେ ବସି ଗାଁ ମଣ୍ଡପରେ
 କେତେ ଲୋକ ଏ ଗାଆଁର ଶୁଣୁଥିଲେ କାନପାରି
 କି ଅମୃତ କଣ୍ଠ ସିଏ ପାଇଥିଲା ବିଧାତାର ବରେ !
 ଦରିଦ୍ର କୁଡ଼ିଆଟିରେ ବେଳେ ବେଳେ ବସି
 ଟିକି ପିଲଙ୍କର ମନ ବିନୋଦନ ପାଇଁ
 ସୁନ୍ଦର ଖେଳନା କେତେ ଡିଆରି କରିବ,
 ଦି' ପଇସା ପାଏ ତହୁଁ
 ପିଲେ ଆଉ ସେ ଖେଳନା ପାଇବେ ତ ନାହିଁ !
 ପୃଥ୍ବୀକୁ କରିନାହିଁ କେତେକଥା ଦାନ
 ଆଜି ସେହୁ ସ୍ଥାନମାନେ ଯାଇଅଛି ମର
 କାହା ନେଷି ପ୍ରାନ୍ତ ହାଇ !
 ତାହା ଲାଗି ଲୁହଟିଏ ଯାଉନାହିଁ ଝରି !
 କୁସୁନିଆଁ ଏ ଦେଶର ନୁହେଁ ମନ୍ଦି ନୁହେଁ ବାଚସ୍ପତି !
 କୁସୁନିଆ ନୁହେଁ ଏ ଦେଶର ଜ୍ଞାନ ବା ପଣ୍ଡିତ !
 ତାହାଠାରେ ନାହିଁ ଥାଇପାରେ ପ୍ରଚୁର ଶକତି !
 କୁସୁନିଆ ନୁହେଁ ଏ ଦେଶର ଉଚ୍ଚ ପଦବୀର—
 ରାଜ କର୍ମରୁଣ୍ଡ
 କୁସୁନିଆ ଚଢ଼ିନି ଜୀବନେ
 ମଟର ବା ଏସେପେନ୍ ଗାଡ଼ି
 କୁସୁନିଆ କୁସୁନିଆ ଖାଲି
 ସେଇ ଝାଟିମାଟି କୁଟୀରର ନିଧନ ସଙ୍ଗାଳ !
 କୁସୁନିଆ କୁସୁନିଆ ଖାଲି—
 ତା' ଅନ୍ତର ଯେତେ ଟିକେ ମଧୁ
 ତା' ଦରିଦ୍ର ପଲ୍ଲୀଗାଏଁ ବକ୍ଷଭର ଦେଇଅଛି ତାଳ !
 କୁସୁନିଆ ଏଇ ମହାପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ରଜୀବ
 ପୃଥିବୀର ଇତିହାସେ ନାହିଁ ପାଇ ପାରେ ସ୍ଥାନ
 କିନ୍ତୁ ଚରଦିନ ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ନିଜ
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ସଦି

କେମନ୍ତେ ସେ ଗାଉଥିଲା ମଧୁଭର ଗାନ ।
 ଚେରମୂଳ ଅଭିଷେପ ଚିହ୍ନ ଆଣି
 କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚାଉଥିଲା ଶତ ନିଃସ୍ୱ ପ୍ରାଣ !
 ଟିକ ଟିକ ପିଲଙ୍କର ଓଠେ
 କେମନ୍ତେ ଫୁଟାଉଥିଲା ଅସରନ୍ତି ହାସ
 କାହାକୁ ସେ କେତେ ଭିନେ
 ଖେଳନା ଯେ ଦେଉଥିଲା
 ପୁନିଅ ପରବ ଦିନେ ହେଲେ ନାଟ ଯାତ !”

“କୁସୁନିଆ ସେଇ ଝାଟିମାଟି :କୁଟୀରର
 ନିଧନ ସଙ୍ଗାଳି
 କି ନଠୁର ଶ୍ମାନମାନେ
 ଆରପାରେ ଯାଇଅଛି ଚାଲି !
 ବାହାର କରିନି କ୍ଷତି
 ସୀମାହୀନ ଜନତାର ଆର୍ତ୍ତ ହା’ହାକାର
 ପଦତଳେ ଦଳି
 ବଡ଼ ହେବାପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନେ ବଳାଇନି ମତି !
 ସବୁର ଲକ୍ଷ୍ମିନା ତାଡ଼ନା ସହି
 ସହି ଶତ ଉପବାସ ଜାଳା
 ଦୁନିଆରେ ମେଲିଥିଲା ତା ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ଧାର
 ପୃଥିବୀ କରିଚି ତାରେ ଖବୁ ଉପହାସ
 କୁକୁର ବିରଡ଼ଠାରୁ ଶ୍ମାନକରି ଦେଖିଅଛି ତାରେ
 ସେ କାହାକୁ ଭୁଲକରି ଦେଖିନାହିଁ ବାରେ !

“କହରେ ଜଗତ୍ କହ !
 ମଣିଷକୁ ମାପିବାକୁ ହେଲେ
 ମାପିବାକୁ ହେବ ତାର ଧନଗର୍ବ ଜ୍ଞାନଗର୍ବ
 ଅଭିଜାତ୍ୟ ଗର୍ବ ନେଇ ଯତେ ?
 ସୀମାହୀନ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର
 କାଳିଆ କୋତରା ଛୁଣ୍ଟା କନା ତଳେ ତଳେ
 ଅମୃତର ଯେ ଜୀବନ ନିତ୍ୟ ଲାଳାକରେ
 ସେ କି ନୁହେଁ ଧରଣୀର ଜୀବନ୍ତ ଗୌରବ ?

ତା' ଭିତରୁ ଫୁଟେ ଯେଉଁ ମୋହନ ସୌରଭ—
ସେ କି ନୁହେଁ ସବଳର ଆଦରର ଧନ ?
ଆଡ଼ମ୍ବର, ଅହମିକା, କ୍ଷମତାର ସିଂହାସନ ଯହିଁ.
ସେଇଠି କେବଳଥାଏ ମଣିଷ ଜୀବନ ।”

“ଆମ ଗାଁ କୁସୁନିଆ ଯାଇଅଛି ମର
ତା' ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅଶ୍ରୁ
କାହା ନେଷୁ ଯାଇ ନାହିଁ ଝରି !”

—ଗୁରୁ—

ଗୁରୁଦିନ ଉପବାସ ପଣିନାହିଁ ମୁଖେ ଅନୁଜଳ
ଦେହେ କଣ୍ଟା ଅଛି ଖାଲି, ନାହିଁ ଲବେ ତେଜ ଶାସ୍ତ୍ରୀବଳ
ପିନ୍ଧିତ କରୁଥାନ୍ତି, ଗୁଲିଅଛି ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ସିଏ—
ମଣିଷର ବହୁଦୂରେ । ଉଠୁନାହିଁ ପ୍ରଶ୍ନ ସିଏ କିଏ ?
କାହା ମୁଖେ ଧରଣୀର ।

ଥିଲେ ତା'ର ଧନ ଜନ ବାପମାଆ ଭାଇ
ଦେଖି ତା' ଏସନ ଦଶା ତା'ରେ କେହି ପଚାରନ୍ତେ ନାହିଁ ?
ଏ ପୃଥିବୀ ସମସ୍ତ ମଣିଷ ତା'ର ସତେ ନୁହନ୍ତି କି କେହି
ରକ୍ତର ବନ୍ଧନ କଣ୍ଟାଏମାନଙ୍କ ଭୁଲେ ତାର ନାହିଁ ?
ରକ୍ତ ! ରକ୍ତ ! ମଣିଷର ନାଲିରକ୍ତ ତା'ର ପ୍ରତି

ଶିର ପ୍ରଶିରରେ
କେମନ୍ତେ ବିକଳ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଅଛି ଦେଖୁନି କେ'ବାରେ
ଗୁହାଁ ତା'ରେ ଗୁହାଁଲବେ ତା' ରକ୍ତର ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁଟିକି
ଆମକୁ କହୁଛି ବାଣୀ, ଗୁଲିତେ ବଧୂର ହୋଇ—

ଆମେ ସମଧିକ !
ଯେତେ ଦିନ ଯାଏ ରକ୍ତର ବନ୍ଧନ ସକଳର ଭୁଲେ
କରିନାହେଁ ଆମେ ଅନୁଭବ
ସେତେ ଦିନଯାଏ ଆମର ଯେ ଆନନ୍ଦ ସଂସାର
ଆମ ପାଇଁ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନୀରବ !

—ପାଞ୍ଚ—

ଏ ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଯେଉଁ ଠାରେ
 ଦେଖେ ସୁଦ୍ଧ କରି
 ନରକର ଦୃଶ୍ୟପୀଠ ସେଇଠାରେ
 ନାହିଁ ଅବତର ?
 ସେଇଠାରେ ମଣିଷର ମହାଦୃଷ୍ଟି
 ହୋଇନିକି ହଳାହଳମୟ ?
 ସେଇଠାରେ ମନୁଷ୍ୟରୁ ଆପେ ଆପେ
 ପାଇନିକି କିଲ୍ଲ ପରାଜୟ !
 ସେଇଠାରେ ଅନ୍ଧକାର ରହିନି କି ?
 ବେଢ଼ି ଦିଗଦିଗନ୍ତର ଭରି
 ପ୍ରଭାତର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରବି
 ସେ ଭୂମିର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଖାରେ
 ଯାଇନି କି ମରି ?

ଆମର ଆମର ମଧ୍ୟେ
 ଆମେ ଯେବେ ପରସ୍ପର
 କରୁ ପ୍ରତାରଣା
 ଆମ ଆମ ମଧ୍ୟେ ଯେବେ
 ଅବିଶ୍ୱାସ ସନ୍ଦେହର
 ବିଷାକ୍ତ ଝରଣା—
 ହୁଏ ନିତ୍ୟ ପ୍ରବାହିତ
 ଆମର ଉଚ୍ଚ ଥାନ କାହିଁ ?
 କାହିଁ ସମୁଦ୍ଧଳ ଅଭ୍ୟୁଦୟ
 ଆମେ ଯେହ୍ନେ ଜାଣି ଜାଣି
 ଗଡ଼ୁଚେ ଆମର ଦେଖେ ଭାଷଣ ନିରୟ !

—ଛଅ—

ଉଷା ! ଉଷା ! ଏ ମଣିଷ
 ଟିକିଏ ଭାଲନ୍ତା ହେଲେ—
 ସକଳର ଆନନ୍ଦର ଲାଳାଭୂମି

ଏଇ ଆମ ମାଟି
ଏଥି ଆସି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଚାଲିବା
ହୋଇ ହାତ ଧରି ଧରି
ହୋଇ ପରସ୍ପରେ ସାଥୀ !

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏ ମାଟିରେ
ସାଧନାର ରଙ୍ଗ ଦେଇ
ଚାଲିଚାଲି ଚାଲିବା
ଆମେ କିପରି । ପରସ୍ପରେ
ହାଣିବା ମାରିବା ?

ଆମଠାରେ କା' ଭିତରେ
କି ସମ୍ପଦ ନାହିଁ !
ଜଣକ ସମ୍ପଦ ନ ହେ ଜଣକର
ସେ ସେ ମହା ଅସୀମର ପାଇଁ !

ଆମର ଏ ମାଟି ପରେ
ସ୍ୱର୍ଗ ନରକ ସ୍ଥଳ
ଆମେ କିପରି । ଚାଲିଥିବା
ଦିନ ଦିନ ଧରି
ଆମ ତହୁଁ ବଳି କିଏ
ନିବୋଧ ଓ ବୋକା
ନାହିଁ ପାରେ କଳି !

ଆମେ ନିଜର ସାଥୀ
ସାଇ ପଡ଼ିଶାର ସାଥୀ
ଅସୀମ ଏ ଦୁନିଆର ସାଥୀ
ସବୁରିଙ୍କି ପ୍ରେମ କରୁଣା ଦେବାକୁ
ଆମେ ଗଢ଼ିବୁ
ଆମର ଗୁଳି
ଏଇ ବାଣୀ ଅନ୍ତରେ ଅନୁଭବ
ଆମେ ଚାଲିବୁ ଚରକାଳ

ତା'ପରେ ଦେଖିବୁ ଆମେ
ଆମର ମାଟିରେ କେହ୍ନେ
ଫୁଟୁଅଛି
ଜୀବନର ମଧୁର ସଂସାର !!

—ସାତ—

ହାଇରେ ପିଲଟି ମୋର !
ରହିଅଛି କେଡ଼େ ସ୍ଥାନମାନେ !
ଲୁହ ତୋର
ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସେ
ଅସବର ଅନନ୍ତ ପୀଡ଼ନେ !
ସ୍ବଚ୍ଛଦୁ
ମୋର କେତେ
ସଖା ସାଥୀ
କେତେ ସ୍ବଦେ
ବଡ଼ ଥିବେ
ସୌସର୍ୟର କୋଳେ
ତଳି ତଳି
ମୋହଭଳି
ନିଆନ୍ତ୍ରକ
ଜୀବନର
ମରସିବ
ଯେତେ ଯହିଁ
ଧରେ ଆଶା କଲି !

ଲୁହ ଛଳ ଛଳ ନେହେ
ମତେ ସେ
ଗୁଡ଼ିକ କେତେ !
ପାରୁନାହିଁ
ଆଉ କହି କଥା !
ପୃଥ୍ବୀରେ ଫୁଟିବାକୁ
କାହା ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ କହ ?

ସେଇଟିକ
 ନ ଘଟିଲେ
 ମରଣରୁ ବଳି କେହ୍ନେ
 ମାଡ଼ିଆସେ ବ୍ୟଥା ?
 ଫୁଟିବାକୁ
 ଉନ୍ମାଦନା ଭରେ
 ନିଜଟିକ
 ଦେବାପାଇଁ
 ଅସୀମରେ ତାଳ
 କି ମଧୁ ଆକାଞ୍ଚ୍ଛା ଜାଗେ
 ସବୁର ଅନ୍ତରେ
 ଏ ସୃଷ୍ଟିର ଆଦିକାଳ
 ଆଜିଯାଏ ଧରି
 ସେ ଲାଗି ପିଲୁଟି ଆହା !
 କେମନ୍ତେ ଚାହିଁବି ମତେ
 ପ୍ରତି ଲୁହବନ୍ଧୁ ତାର
 ସେହ୍ନେ ଯାଏ କହି
 ମୋତେ ତୁମେ
 ଫୁଟିବାରୁ କରନି ବଞ୍ଚିତ !
 ମୋ ଭିତରୁ ଫୁଟିବ ଯା
 ସେ ସେ ମହା ଅସୀମର ପାଇଁ !

ଉଷା ! ଉଷା ! ଦରଦ୍ର କୁଟୀର ତଳେ
 କେତେ ଫୁଲଫୁଟି ଆହା
 ଫୁଟିପାରେ ନାହିଁ
 ଏ ସବୁ କି ଚାଲିଥିବ
 ଚରକାଳ ପାଇଁ ?
 ଗରବ କୁଟୀର ଆହା ଗରବ କୁଟୀର !
 ଦିନ ଦିନ ଧରି ଝରିଉଠେ
 ନେତ୍ର ତାର ଅସରନ୍ତି ନୀର !!!

ହେ ମୋର ମଣିଷ !

ସବୁ ଗରଳରୁ ମଣିଷ ଗରଳ ଅତି ଉତ୍କଟ ତର
 ହେ ମୋର ମଣିଷ ! ହେ ମୋର ମଣିଷ ! ହୃଦ ନିର୍ମଳ କର !
 ଅମୃତମୟ କର ତୋ ବକ୍ଷ ଅମୃତ ହଅ ଭର
 ସନ୍ତାନ ନୋହି ଚାଲିବୁ କୁଆଡ଼େ ମହା ସଂତାନ ପରି !
 ସରଗ ଗଢ଼ିବା ଶକ୍ତି ତୋ' ହାତେ
 ନରକ ଗଢ଼ି ତୁ ଚାଲିବୁ କି ବାଟେ ?
 ନୟନେ ତୋହର ପରଲ ମଡ଼ିବି କି ମହାଭୟଙ୍କର
 ସବୁ ଗରଳରୁ ମଣିଷ ଗରଳ ଅତି ଉତ୍କଟ ତର !

ସ୍ବଚ୍ଛ ହୁଅ ତୁ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅ ତୁ ମଣି କାଞ୍ଚନ ପରି !
 ସିଂହପରି ତୁ ଚାଲି ତୋର ବାଟେ ଗଉରବ ବାନା ଧରି,
 ତୋର ତେଜେ ହସ୍ତ ଗଗନ ପବନ ଶଖିଲ ଧରଣୀତଳ
 ଖେଳୁ ଚଉଦିଗେ ନବ ଉଲ୍ଲାସେ ଜୀବନର କଳରେଳ !
 ତୁ ଯେ ଶରହସ୍ତ ଅବାର ପରାଏ
 ଅପଥେ କି ଭଳି ଚାଲିଅଛୁ ହାୟେ !
 ଶମଶାନ ପରି ତୋ ମାଟି କାନ୍ଦେ କରି କି ଆର୍ତ୍ତସ୍ବର !
 ସବୁ ଗରଳରୁ ମଣିଷ ଗରଳ ଅତି ଉତ୍କଟତର ।

ଶତ ଶତାଦର ତତଲ ରକ୍ତ ଉତଲ କରୁନି ତତେ ?
 ବୀର ବୀର୍ଯ୍ୟର ସାଧନା ବାଜୁନି କର୍ଣ୍ଣ କୁହର ପଥେ ?
 ତୋ ପାଇଁ କେ କେତେ ଗୁଡ଼ି ସବୁ ମାୟା ଦେଇଛି ଆତ୍ମବଳ
 ଅନ୍ତର ତଳେ ସ୍ବୟନ ତୋର ଜାଗୁନାହିଁ କେଉଁ ଭଳି ?
 ଏ ଯେ ମାଟି ତୋର ଅତି ଆପଣାର
 ତା'ଲଗି ଝରୁନି ତୋର ଲୁହଧାର ?
 ନିଜ ପାଇଁ ନିଜ ଚାଲିବୁ ଏ ମାଟି ଦଳି ପଦତଳେ ତୋର
 ସବୁ ଗରଳରୁ ମଣିଷ ଗରଳ ଅତି ଉତ୍କଟତର !

ସତ୍ୟ ନ୍ୟାୟର ଶୁଭ୍ର କିରଣ କପାଳେ ନ ଫିଟେ ଝଳ
 ଶତ କୂଟ ଜାଲ ଶତ୍ରୁଯନ୍ତ୍ର ଯେ ଉଠେ ଖାଲ ପ୍ରତିଫଳ,

ରସନାରୁ ତୋର ଫୁଟଇ ନିୟତ ଭଣ୍ଡ କପଟବାଣୀ
 ଶିଖିରୁ କି ଭଲ ଜାଲପାତି ଖାଲ ବଞ୍ଚିବୁ ମାରିଆଣୀ,
 ସ୍ବାଧୀନ ହୃଦୟର ଏ କି କାରବାର ?
 ପାଲଟିବୁ ତୁହି କେଡ଼େ ଜାନୁୟାର !
 ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ ଉତ୍ତମ୍ଭୂତ ହୁଅ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ଧର
 ସବୁ ଗରଳରୁ ମଣିଷ ଗରଳ ଅତି ଉତ୍କଟତର !

ତୋହର ମାଟିର କେତେ ମହାତ୍ମା ସାଧକ ସନ୍ଥଜନ !
 ବିଶ୍ୱପାଇଁ କି ବୁକୁକାଟି କଲେ ଅମୃତ ଛତରଣ
 ତାହାର ଦାୟାଦ ହୋଇ ବୁକୁତଳେ ସେ ମହା ଶୋଣିତ ଧର
 ଉଦ୍ଧେବ ତୋହର ନୟନ ପଡ଼ୁ ନିମ୍ନେ ଯାଉଛୁ ଚଳ
 ବିରାଟ ଭିତରୁ ଜନ୍ମ ତୋହର
 ବିରାଟ ଭିତରେ ନିତି ଗତିକର,
 କାଜିବ ତୋହର ଅନ୍ତର ଗଣା ଧୁଲିକାଇ ଚରଚର
 ସବୁ ଗରଳରୁ ମଣିଷ ଗରଳ ଅତି ଉତ୍କଟତର ।

ସ୍ଥାନାନ୍ତର

କବି, ଖଲିକୋଟ ହା: ଇ: ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବାବେଳେ
 ତତ୍ତ୍ୱପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଗୋଟିଏ ନୋଟିସ୍ ଜାରି କଲେ ଯେ, ଯେଉଁ
 ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ ସ୍କୁଲକୁ ସକାଳ ବେଳା ଆସି ଉପରବେଳା ଆସୁନାହାନ୍ତି—
 ଶିକ୍ଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସମୁଦାୟ ଦିନ ଅନୁପସ୍ଥିତ ବୋଲି
 ହାଜରରେ ଲେଖିବେ—କବି ତାହା ଅବୈଧ ବୋଲି ପ୍ରତିବାଦ
 କଲେ—ତା'ର ଫଳସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ଚଠି ବଳରେ କବିଙ୍କୁ
 ସତର୍କବାଣୀ ଆସିଲା ଏବଂ ପରେ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅପନ୍ତର ସ୍ଥାନକୁ
 ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରାହେଲା—

ହେଲା ମୋର ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଦୂରଦେଶେ ଦୂର ପଥେ
 ଏ ଆନର ଯେତେ ଯାହା ଗୁଡ଼ିବାକୁ ହେବ ମତେ !
 ରହିବାକୁ ହେବନାହିଁ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲେ
 କହିବାକୁ ହେବନାହିଁ କଥା ପଦେ ବନ୍ଧୁମେଳେ !

ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ହେବ ଯେହ୍ନେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଜି
 ମୁହିଁ ଯେହ୍ନେ ସଦାନ, ଦୁଷ୍ଟ ବଦମାସ ପାଜି !
 ଆଲୋଡ଼ା ମୁଁ ସକଳର ଯେହ୍ନେ ଅବା ଏଇଥାନେ
 ଯେହ୍ନେ କାର ଦୋର ଶତ ମୁଁ ଏଥି ରହିବା ମାନେ
 ସେଦିନ ଆସିଲୁ ମତେ ଏକ ସାବଧାନ ବାଣୀ
 ଦେଲି ତା' ଉତ୍ତର ମୁହିଁ କରିନି ମୁଁ କା'ର ହାନି
 ହେବ କିପା ସାବଧାନ ଦିଅ ମତେ ପ୍ରଭୁତ୍ତର
 ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନିଷ୍ଠାପ ମୁହିଁ ପାଛୁ ସତ୍ୟ ସାହସର !
 ଫେରାଇ ନିଅ ଏ ତୁମ ଅନ୍ୟାୟ ଆଦେଶ ଗୋଟି
 ଯା'ପ୍ରତି ଅକ୍ଷରେ ମୁହିଁ ପଦାଘାତ କରେ କୋଟି !
 ଯା ଅନ୍ୟାୟ, ଅନାଚାର, ଯା ଅସତ୍ୟ ଅମଙ୍ଗଳ
 କରିବ ତା' ପତିବାଦ କରୁଥିବ ନିରନ୍ତର !
 ଚାଲିଯିବ କରବି ବୋଲି ଦାସତ୍ବ କରିନି ଜାଣ
 ଚାଲିଯିବ ଦାସତ୍ବ ମଧ୍ୟେ ଅଛି—ବହୁ ବ୍ୟବଧାନ !
 ଚାଲିଯିବ କରବି ବୋଲି ମୁଣ୍ଡ ବିକି ଦେଇନାହିଁ
 ଯାହା ତୁମେ କହିଯିବ, ଖାଲି କରିଯିବା ପାଇଁ
 ଚାଲିଯିବ କରବା ଅର୍ଥ ନୁହେଁ କେବେ ଉତ୍ତମର
 ରହିଥିବା କି ହା ପାଶେ ଚିରଦିନ କରଯୋଡ଼ି !
 ଦେଶର, ଜାତିର ଅବା, ବ୍ୟକ୍ତିର ଚାଲିଯିବ ଯିଏ
 ଅଛି ତା'ର ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝି ସିଏ
 କରିଯିବ କାମ ତା'ର, ଯାହା ସତ୍ୟ ଶୁଭଙ୍କର
 ଏତକ ଯାହାର ନାହିଁ, ଦାସ ସିଏ ଦାସ ଖାଲି
 ନିଜେ ଚାଲି ଯିଏ ଆହୁରି ନିଜେ ଚାଲି !

ହେଲୁ ମୋର ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଦୂରଦେଶେ ଦୂରପଥେ
 ତଳେ ମୋ ପରୁଆ ନାହିଁ ଯିବା ପାଇଁ ହବ ମତେ
 ଯେତେ ଯିଏ ବନ୍ଧୁ ମୋର କାହିଁକି ବ୍ୟଥିତ ହୁଅ
 କାହିଁକି କାନ୍ଦୁ ଏତେ ନୟନୁ ବରଜି ଲୁହ !
 ତୁମେ ମୋର ଆପଣାର ଚିରଦିନ ଆପଣାର
 ତୁମ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ଉପହାର !
 ସିଂହ ପରି ଆଜି ମୁହିଁ କହୁଛି ତାହାକୁ କଥା
 ନିମେଷେ ଏ ମାଟି ପରେ ନ ନୂଆଁ ମୋର ମଥା

ଜନସ୍ଥାନ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ମରୁବସେ ରଖ ମତେ
 ରଖ କେଉଁ ଅପନ୍ତର ମହା ଅନ୍ଧକାର ପଥେ
 ରଖ ହେ ସମୁଦ୍ର ଘେର କେଉଁ ଦୂର ଟାପୁପରେ
 ରଖ କେଉଁ ପବନର ବିକଟ ଗନ୍ଧର ତଳେ !
 ନିଦ୍ରା ଅରଣ୍ୟ ଯହିଁ ଶ୍ଵାପଦର ଲଳାସ୍ଥଳୀ
 ତା' ଭିତରେ ରଖ ମତେ ଯେବେ ଇଚ୍ଛା ଅଛି କରି
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୋର ଖଞ୍ଜି ବାଡ଼ି ମହାବିପଦର
 କେଳେଇ କୁଟେଇ ମତେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର
 ସୀମାହୀନ ଅସ୍ରବ ଓ ବିପଦ ଭିତରେ ପଡ଼ି
 ସାତସ୍ଥାନମାନ ହୋଇ ଯାଇପାରେ ପର ସତ୍ତ୍ୱ
 ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ ଜଳନ୍ତା ନାଆଁ ଚରନ୍ତିନ ମୋ ଭିତରେ
 ମତେ କିଏ ପାରିବନି, ନିଭାଇ ଏ ଧରାତଳେ !

କେତେ ବନ୍ଧୁ, କେତେ ଗୁପ୍ତ ବିଦାୟ ଦେଉଛ ମତେ
 ମୋର ଏଇ ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ବ୍ୟଥିତ ହେଉଛ ସତେ !
 ସେହି ସୁଖ ଆଳାପନେ କେତେ ଦିନ କେତେ ରାତି
 ପୁହାଇ ଦେଇଛେ ଏଥି ଛାତିରେ ମିଶାଇ ଛାତି !
 ବୁଲିଛେ ଏ ବିଲବନ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥେ
 ଦେଖିଛେ ଅନନ୍ତ ଶୋଭା, ଆମେ ଏଥି ଅବିରତେ
 ଜଣେ ଜଣକର ହୃଦ ସୁଖ ଦୁଃଖ ନ କହିଲେ
 ଲଗୁ ତ ନ ଥିଲା ବୋଧ ଏଥି କେବେବେଲେ ଡିଲେ ।
 ଏ ସବୁର ଆଜି ସତେ ହୋଇଯିବ ଅବସାନ
 ଆଉ ଏତେ ପ୍ରିୟତର ହେବ ନାହିଁ ଏଇଥାନ ?
 ଏତିକି ତୁମକୁ କହେ ଆଜି ଏ ବିଦାୟ ବେଳେ
 ମେଣ୍ଟାପରି ଚଳିବନି ଜୀବନରେ କେବେବେଲେ !
 ସମୁନ୍ନତ କରି ମଥା ଏଥି ଚାଲିବାକୁ ହେବ
 ଭୁଲିବାକୁ ହେବନାହିଁ—ଜୀବନର ଗଉରବ !
 ବିଦାୟ ଦିଅ ହେ ବନ୍ଧୁ ! ଚାଲେ କରି ନମସ୍କାର
 ମୁଁ ତୁମର ତୁମେ ମୋର ଚରନ୍ତିନ ଆପଣାର

ହେ ମୋର କୁଟୀର ରାଣୀ ! ଅଶ୍ରୁ କରି ଛଳ ଛଳ
 ମରୁଛୁ କାହିଁ ପାଇଁ ହେଲି ମୋର ସ୍ଥାନାନ୍ତର ?

ଯେ ଯହିଁ ରହିଲେ ସୁଖେ ତୁମେ ହିଁ ପଡ଼ିଲ ଖାଲେ
 ରହିବ କେଉଁଠି ଯାଇ ସେ କେଉଁ ଜଙ୍ଗଲମାଲେ !
 ଦହ ଦୁଃଖ ହେଲେ କିଏ ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ ଥିବ
 ଚିଠି ଦେଲେ ଯାଇ କେବେ ଦଶଦିନେ ପଦସ୍ତବ ।
 ପାଖେ ଥିଲ ଦରପାଖେ ନିତି ଦେଖୁଥିଲି ମୁହିଁ
 ତୁମ ଯୋଗୁଁ ଘର ମତେ କି ଅବା ସରଗ ଭୁଲି ।
 ତୁମକୁ ଜାଣିଛି ମୁହିଁ, ଟିକେ ଗଲେ ଲାଙ୍ଗି ସଇଁ
 କିବା ଶବ୍ଦ ହେଉଥିଲା ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ଥାଆନ୍ତୁ ରହି ।
 ତୁମେ ତ କଲିଆ ଲୋକ କେଉଁଠି ପାରୁନ ରହି
 ଯେ ଯହିଁ ଦିଅନ୍ତି ତଡ଼ି ତୁମପରେ ରାଗ ବହି !

ହେ ମୋର କୁଟିରରାଣି ! ବୁଝ ତମେ ବୁଝ ମତେ
 କାହାର କରନି ଶବ୍ଦ ଜୀବନର ଯାତ୍ରାପଥେ
 ନିଜର ସାମାନ୍ୟ ଟିକେ ସୁବିଧା ହାସଲ ପାଇଁ
 ଅନ୍ୟାୟର ପାଖେ ମୁଣ୍ଡ ବକି ମୁଁ ପାରିବି ନାହିଁ
 ନିଆଁ ହୁଳା ଭିତରେ ମୋ ଜୀବନ ହୋଇଛି ଗଢ଼ା
 ଯେଉଁଠି ଦେଖିବି ଟିକେ ଅଳିଆ ବା ଅସକର
 ପୋଡ଼ି ଜାଲି ଧୂଂସ ତାରେ କରିଯିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ମମ
 ନଚେତ ପୃଥିବୀ ହେବ ବିରାଟ ଶୁଣାନ ସମ
 ଗୁପ୍ତ, ଶୂନ୍ୟ, ଶୂନ୍ୟ ଗାଲର ବାସସ୍ଥଳ, ଲାଲାସ୍ଥଳ,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗୁ ମରଯିବ ଜୀବନ ଅମୃତ ଝର ।
 ମୁହିଁ ଚାହେଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଜୀବନ ଆନନ୍ଦ ମାୟା
 ମୁହିଁ ଚାହେଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ସ୍ନେହ ପ୍ରେମ ସତ୍ୟରୂପା
 ମୁଁ ଚାହେଁ ଆଲୋକ ଖାଲି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଥିବ ଭରି
 ନାହିଁ ଥିବ ତା' ଭିତରେ ଏକଶ୍ୟାମ—ବସୁନ୍ଧରା
 ମୋହର ଟିକକ ଚେଷ୍ଟା ମୋହର ଟିକିଏ ଦାନ
 ପୃଥିବୀର କେଉଁ କଣେ ଯେବେ ଆଖିପାରେ ପ୍ରାଣ
 ମୋର ଟିକେ ଅସୁବିଧା, ମୋହର ଟିକିଏ ଶବ୍ଦ
 କା' ଓଠେ, ପୁଟାଇପାରେ ଯେବେ ଆନନ୍ଦର ଜ୍ୟୋତି
 ମୋ ସମସ୍ତ ସାଧନାର ଶେଷ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପରିଣତ
 ରହେ କୋଟି ହଇରାଣେ, ତହିଁରେ କି ଦୁଃଖ ଅଛି ?

ଜଣେ ପ୍ରତିବାସୀ

କି ସ୍ଥାନ ଅବସ୍ଥା ହୋଇ କାହିଁଅଛି କାଳ
 ଖାଇବାକୁ ମିଳୁନାହିଁ ମୁଁ ଏ ପଖାଳ !
 ରହିବାକୁ ଥାନ ନାହିଁ ପିନ୍ଧିବାକୁ କନା
 ପାଣି ଗଲେ ଘର ଚାଲେ ସତରଠି କଣା !
 ପିଲାଟି ଯେ ବାରଦିନେ ତାକୁ ତେର ଭୋଗ
 ଜୀବନେ ତୋ ହେବ ଅବା କି ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ ?
 ଭାରିଜାତି କଣ୍ଟା ହୋଇ ଦିଶୁଛି କେବଳ
 ପ୍ରେତ ପରି ଦିଶୁ ତୁହି ନାହିଁ ତେଜ ବଳ ।
 ଜାତକ ଦେଖାଉ କାରେ ଭଲ ଦଶା ସତେ
 ଆସିବ କି ନାହିଁ ଆଉ ତୋ ଜୀବନ ପଥେ
 ଜାତକ ଦେଖାଇବାରେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ତୁହି ପଡ଼ୁଅଛୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
 ଟିକିଏ ଫୁଟୁନି ହସ ତୋ ଅଧର ତଳେ
 ଟିକିଏ ଜାଗୁନି ସୁଖ ତୋହର ଅନ୍ତରେ
 ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦ ତୋରେ କେହି ଦେଉନାହିଁ
 ଟିକିଏ ତ ଚିନ୍ତା କିଏ କରୁନି ତୋ ପାଇଁ
 ଟିକିଏ ତ ତୋ' କୁଟୀର ମୋହନ ସରଗେ
 ହସି ଖେଳ ଏ ଧରଣୀ ପରେ ନାହିଁ ଜାଗେ !
 ହସି ହସି ବାଳୁତଟି ତୋହ କୋଳେ ଢଳି
 ଦରୋଟି ବରନେ ମନ ନ ନିଏ ତୋହର ।
 ଭାରିଜାତି ମନ ଦୁଃଖେ ରହିଛି ମାତର
 ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗେ ବେଦନାର ଗୁପ୍ତା ଢଳ ଢଳ
 ପ୍ରାଣ ଉଠୁଥାନ୍ତା ପୁର ତା'ରେ ଚାହିଁ ଦେଲେ
 ମରିବ କି ବଞ୍ଚିବ ସେ ଆଜିକାଲି ହେଲେ
 ବରଜନ କିଏ କାହିଁ ଆସୁଥାନ୍ତେ ଚାଲି
 ସୁଖେ ଦୁଃଖେ କେତେ ମାୟା ଦେଉଥାନ୍ତେ ତାଳି ।
 ଖାଇବା ପିଇବା ସବୁ ରହିଥାନ୍ତା ଘରେ
 ପୁର ଉଠୁଥାନ୍ତା ପ୍ରାଣ କି ପୁଲକ ଭରେ ।

ବସିଲ ଠାବରୁ ତୁ ତ ଉଠି ପାରୁନାଉଁ
ମୁଣ୍ଡ ଭ୍ରମିଯାଏ ବାଟେ ଯେବେ ଚାଲି ଯାଉଁ ।

ରହିଛନ୍ତି ଜନେ କେତେ ରଚି କୋଠାବାଡ଼ି
ହସି ଖେଳି ଚାଲିଛନ୍ତି ପଥେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି
କେତେ ଆଶା ଉନ୍ମାଦନା ଉତ୍ସାହ ଭିତରେ
ପ୍ରହରା ନିଅନ୍ତି ଦିନ ବି ସୋହାଗ ଭରେ
କା'ଦରେ ଗ୍ରାମ୍ପୋନ ବାଜେ ରେଡ଼ିଓ କା'ଦରେ
କିଏ ବସି ଗୀତ ଗାଏ ଦୋ'ତାଲ ଉପରେ
କାହାଦରେ କେତେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶିଶୁଛନ୍ତି ରହି
ପୁଲକ ଉଦ୍‌ବେଳେ ରଚି ସରଗ ଏ ମନ୍ତ୍ରୀ
ନାଟ ଜାତ ଦେଖି କିଏ ଯାନ୍ତି ହସି ହସି
ଅସ୍ତବ ବେଦନା ଦୁଃଖ ଯାଇନି ପରଶି
ସବୁବେଳେ ହସ ହସ କଥା ଓ ବାରତା
ଜାଣନ୍ତିନି ଜୀବନରେ ଅଛି କାହିଁ ବ୍ୟଥା !
ଏ ସବୁ ବିଲେକି ତୋର ହୃଦୟ ଭିତର
କେମନ୍ତେ ଉଠୁଛି କାନ୍ଦି ସତେ ନିରନ୍ତର
ହା ହୃତ ଶେ ଚଉଧିଗେ ମାରବେ ଅନାଇ
ନେହୁ କେତେ ଅଶ୍ରୁବାର ଝରୁଥିବ ନାଇ ।
କହୁଥିବୁ ମୋ ଜୀବନ ହେଲ ଅକାରଣ
ସୁଖେ ନ ବିତଲି ମୋର ହେଲେ ପ୍ରତିକ୍ଷଣ
ଏଇଭଳି ହା' ହୃତାଶେ ନେହୁ ଲୁହ ତାଳି
ମୋ ସାରା ଜୀବନ କଣ ସତେ ଯିବ ଚାଲି ?
ସତେ କଣ ଆସିବନି ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ
ମୋ ଲାଗି ସବୁଗେ ଗଢ଼ି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରାଜପଥ
ମୁଁ କିମ୍ପା ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ରହେ ଧରାଧାମେ
କୋଟିଏ ବିଭବେ କିମ୍ପା ଛନ୍ତି ଅନ୍ୟମାନେ ?
ମୁହିଁ କିମ୍ପା ଜଳି ପୋଡ଼ି ହୁଏ କଲବଳ
ମୋ ପାଇଁ ଜଗତ କିମ୍ପା ନିଦାରୁଣ ତର ?
ଶିଶୁର ଧିଛନ୍ତି କିଏ ? ଅଛନ୍ତି ସେ କାହିଁ
ଜଣେ ହସାନ୍ତି କିମ୍ପା ଜଣକୁ କନ୍ଦାଇ ?

ମୋ ପିଲା ପାଏନ ଯେବେ ପେଟରୁ ଟୋପିଏ
 କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଭୁଲି ତଳେ ଯେବେ ଗଡ଼ିଯାଏ
 ତା'ଦୁଃଖ ଶିଶୁର କଣ ବୁଝନ୍ତି କି ଆସି ?
 ପୋଛନ୍ତି କି ଲୁହ ପଦେ ମଧୁବାଣୀ ଶୁଣି ?
 ଏ ଜଗତ କି ସୁନ୍ଦର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ
 ମୋ ଲାଗି ଅମୃତ ଏଥି କଣିକାଏ ନାହିଁ ।
 ଦାଣ୍ଡି ହୋଇ ଦିନ ନିଏ ଘୋର ନିଯାତନେ
 ତଥାପି କାହିଁ କି ଆଶା ଜାଗେ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ
 —ସୋହାଗ ସମ୍ପଦ ଦିନ ଆସିବ ମୋହର
 ଲୁଚିଯିବ ବାଧା ଯାହା ଦିଏ ମୋରେ ଦଳ
 କି ଦୁର୍ମଦ ଆଶା ଜାଗେ ବସେ ମଣିଷର
 ତାର ଯେହ୍ନେ ଶେଷ ନାହିଁ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତର !
 ତୋ' ଦରିଦ୍ର ସଂସାରେ ମୁଁ କଲେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ
 ମରମେ ଜାଗଇ ମୋର ଗର୍ଭର ଆଦାତ
 ଜୀବନ୍ତ ଶ୍ମଶାନ ଏ କିଏ ଏ ଧରଣୀ ପରେ ?
 କାହିଁକି ରହିଛି ସତେ ଏତେ କଲବଲେ ?
 ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି ସେ ସବୁର ଉଡ଼ାଲେ
 ସିକ୍ତ ହୋଇ ଚିରଦିନ ଉଷ୍ମ ଲୁହ-ଧାରେ !
 ଜୀବନ ତ ସବୁଠାରେ ସୁନ୍ଦର ସମାନ
 ଲୋଡ଼ଇ ନିମୃତ ସୁଖ ଶିଶୁ ସନମାନ !
 ସୁଦୂର ପଲ୍ଲିରେ ଥାଉ, ଥାଉ ବା ନଗରେ
 ଥାଉ ଶ୍ୟାମ ଅରଣ୍ୟମା ଗର୍ଭର ଗହ୍ବରେ
 ଦୁସ୍ତର ନରୁରେ ଥାଉ, ମହାସମୁଦ୍ରର
 ଘାପ ଟାପୁ ମଧ୍ୟେ ରହିଥାଉ ଯୁଗାନ୍ତର !
 ଦେବା ପାଇଁ ହବ ତାକୁ

ତା' ଅନ୍ତର ତଳ

ଯେଟିକି ନପାଇ ନିତ୍ୟ ହୁଏ କଲବଲ ! !
 ସତେ କଣ ମରହଜି ଯିବୁ ଧରଣୀରେ
 ତୋହଉଲି ଯେତେ ଯିଏ ନିରନ୍ତ କୁଟୀରେ
 କରିଚନ୍ତି ବସବାସ ଛୁଆପିଲ ନେଇ
 ରହିବେନି ଧରଣୀରେ ଏଇମାନେ କେହି ?
 ସମସ୍ତେ ଭଜିବେ ଏଥି ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ?

ଶିରେ ବହି ମଣିଷର ହୃଦ କାରସାଦୀ
 କୁନ୍ଦସମ; ଏତେ ଏତେ ନିଃସ୍ୱ ପରିବାର
 ସେମାନେ ଅଲୋଡ଼ା ସତେ ଏଇ ମୃତ୍ତିକାର ?
 ସୌଧବାସୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଜୁଆରେଣ ଦଳ
 କେବଳ ରହିବେ ଏଥି ଏଇମାନଙ୍କର
 ହେବ ଏଇ ମାଟି କ'ଣ ଚର ରସସ୍ଥଳୀ ?
 ସମସ୍ତେ ମରିବେ ଏଥି ପୋକ ମାଛପରି ?
 ତେବେ କିପାଁ ଜନ୍ମ କହ ଏଇମାନଙ୍କର
 ଦାସପରି ଉଠି ଯେବେ ନିମେଷ ମାତର
 ରହି ଏଥି ଶୁଖିଯିବେ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଧରି,
 ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଣ ଧରିସୀ-ସୁନ୍ଦରୀ
 ଫୁଟାଇନି ଫୁଲ ଫଳ ଶସ୍ୟ ମନୋରମ
 ଛୁଟାଇନି ନଦନଦୀ ଶୈଳ ବିଲ ବନ ?
 ତୁମେ ଆମେ ସମସ୍ତେତା ଜୀବ ଏ ମାଟିର
 ଜଣେ କିପାଁ ଥିବ ହୋଇ ନ-ମାର- ନ-ଖିର
 ଚାଲିବୁନି ? ରହିଥିବୁ ଚରଦିନ ପଡ଼ି ?
 ଏ ମାଟିର ଏକ ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବପରି
 ରୁରିଆଡ଼େ କୋଠାବାଡ଼ି ଧନ ଜନ ଭର
 ରୁରିଆଡ଼େ ହସଖେଳ ଆନନ୍ଦ ପସର
 ରୁରିଆଡ଼େ ଶିକ୍ଷା ଦାକ୍ଷ୍ୟ ଆଶା ଅଭିଳାଷ
 ରୁରିଆଡ଼େ ସ୍ନେହ ସୁଖ ମୋହନ ବିଳାସ
 ଏ ସବୁ ଭିତରେ ତୁହି ଚରଦିନ ସଢ଼ି
 ଅସ୍ତବ ଓ ସାତନାରେ ଯିବୁ ଖାଲି ମରି ?
 ତୁ କଣ ଜୀବନ ନୁହ ମହା ଧରିସୀର ?
 ଚରଦିନ ଚାଲିଥିବୁ ହୋଇ ନତ ଶିର ?
 ପଲ୍ଲବାକୁ କନାଟିକେ ମିଳୁଥିବ ନାଇଁ
 ଉପବାସେ ରହିଥିବୁ ଦିନେ ଦିନେ ରୁହିଁ
 ଧଜଳ ନୟନେ ତୋର ଦରଦ୍ର କୁଟୀରେ
 କି ଦୁଃସ୍ୱ ଲଗୁଥିବ ଏ ଧରଣୀ ଖାରେ
 ତୋହର ଜୀବନ ଟିକି ?

ଏ ମହା ସଂସାର—

ଭାଙ୍ଗିବେ କେତେ ଯେ ପ୍ରାଣ ହୁଏ ନାରଖାର

ନାଡ଼େ ନାଡ଼େ ହସଖେଳ ଆନନ୍ଦର ସୀମାହୀନ
 ଶୋହା ଦେଖିବାରେ—
 ପରମ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୋର ଏ ତହୁଁ କି ବରଭବ
 ଅଛି କେଉଁ ପାରେ ?
 ଏ ବରଟ ମାଟିପରେ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ଆପଣାର
 ବନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟତମ !
 ଧୂଳିଦେଲେ ସକଳରେ ଅନୁଭବେ ଏମାନେ ମୋ
 ଗୁଡ଼ିର ସ୍ବୟମ !

ଭାବ

ଭସ୍ମର୍ଗ—

ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଗୁପ୍ତ

ଶ୍ରୀମାନ୍ ମଦନମୋହନ ମିଶ୍ର, ଏମ୍.ଏ., ଏମ୍.ଇଡ଼ି. କ

ନାମରେ.....

କବି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ

ବାଣପୁରର ତରୁଣ କବି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କର କବିତା ଓଡ଼ିଶାର ପସ ପସିକାରେ ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ପଢ଼ି ଆସୁଛି । କିନ୍ତୁ ଗତ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଭିତରେ ତାଙ୍କର କେତୋଟି କବିତା ସଂକଳନ, ମାଟିଘାପ, ଅଗ୍ନିଶିଖା, ଆହୁତି, ରୂପାୟନ ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ିବାକୁ ପାଇ ଏଇ କବିଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ହୋମ-ଶିଖା ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ନିବିଡ଼ ପରିଚୟର ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ମୁଁ ପାଇଛି, ତାହା ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ନ ଜଣାଇ ରହିପାରୁନି । ଏଇ ତରୁଣ କବି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ମାତ୍ର । ଏଇ ହତଭାଗ୍ୟ ଦେଶରେ ଲୋକର ସମ୍ମାନ ସହଜାତ ଗୁଣରୁ ଆସେନା—ଆସେ ମନ ଓ ଆସନରୁ । ଦୂରଦୂରନ୍ତ କୌଣସି ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ସ୍କୁଲର ଅବଧାନ ମାତ୍ର ଏଇ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ କବି ଭାବରେ, ତେଣୁ, କି ସମ୍ମାନ ଆଶାକରି ପାରନ୍ତି ? ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ ଏଇ କବିଙ୍କର କୌଣସି ଆଲୋଚନା ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ପସ ପସିକାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖା ଯାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ, ଆପଣାର ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରରେ ନିଃସଙ୍ଗ ନିଶୀଥର ମ୍ଳାନ ଘାପଶିଖା ତଳେ ଏଇ କବି, ଦେଶର ମାନଗାନକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି, ଯେପରି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଅଗଣିତ କବିତାରେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ ନିଜର କୋମଳ ଆତ୍ମାକୁ ତାଳି ଚାଲିଛନ୍ତି, ତାହା ବିଚାର କରି ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଛି ।

‘ମାଟିଘାପ’ରେ କବି ଗାଇଛନ୍ତି—

“ନୟନୁ ମୋ ଝରି ପଡ଼େ
ଲେତକର ଝରଣା,
ଆକାଶେ ବଜାଣେ ଚୁହଁ
ଫେରୁଛି ମୁଁ କୁଟୀରେ
ପଥ ବଡ଼ ଦୁର୍ଗମ
କ୍ଳାନ୍ତ ମୁଁ ଶ୍ରାନ୍ତ
ଏକା ମୁଁ ଯେ କେହି ନାହିଁ
ବନ୍ଧୁମୋ ସାଥରେ !
ମୋ ମରମ ଚୁଝି ମୋରେ
କରିବ ଯେ ଶାନ୍ତ ।”

ଜଗତର ଓ ନିଜର ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ କବି, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରର ତାଣ୍ଡବଲୀଳା ଦେଖି ଦେଖି, ବରାବର ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ମଧ୍ୟ ସେ ଉଠିଛନ୍ତି ଜୀବନର ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାକୁ ଶୁଣି ଦେଖାଇ ଅକୁତୋଭୟ ଭାବରେ ଆଗେଇ ଚାଲିବା ପାଇଁ । ଦୁଃଖୀୟ ନିଷ୍ପେଷିତ, ଭୂପତିତ କବି ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି—

“ଧରଣୀ ମୋ ବେଦନା, ନବୁଝୁ ଲବେ ହେଲେ
ଦେଉ ସେ ଯେତେ ବାଧା ଦବ
ଉଠି ମୁଁ ନାହିଁ ପାରେ, ଉଠିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣେ
ଜଳୁ ସେ ଆଶା ଅଭିନବ ।”

ଧନ ବା ମାନ ଦିଗରୁ ପତିତ ହେଲେହେଁ, ସାମାଜିକ ଭାବରେ ନଗଣ୍ୟ ହେଲେହେଁ, କବିଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପ୍ରତିଭାର ଉତ୍ସାହ-କଣା ତାଙ୍କୁ ଗରୁଡ଼ପରି ବରାବର ଉଡ଼େଇ ନେଇ ଚାଲିଛି ସୀମାହୀନ ଅନ୍ତରାକ୍ଷକୁ, ଅମୃତର ସନ୍ଧାନରେ । କବି ନିଜ ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ନିଜ ଗାଁ, ନିଜ ପ୍ରତିବେଶୀ, ନିଜ ଦେଶ ଓ ଶେଷରେ ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତିର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତାର କରି ଉଠିଛନ୍ତି ‘ମୁଣ୍ଡାହାଡ଼ି’ ଓ ‘ପଥାନ ସାଇର ଦାମିଆ ଝିଅ ନେତ’ ଏଇ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ମାନବିକ ଦୁଃଖର ମର୍ମମନ୍ଥନ ପ୍ରଣାଳୀ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, କବିଙ୍କ କବିତାରେ । ଯେଉଁ ସରସପ୍ରାଣ, ସାଥୀ, ପ୍ରତିବେଶୀ ଓ ମାନବର ଦୁଃଖରେ ଅଶ୍ରୁ ଜର୍ଜର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ସେଇ ପୃଣି

‘ଆହୁତି’ରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପାଇକର ଉଷ୍ମସିପ୍ର ଧମନ ଦେଇ ଉଗ୍ର ସମରାହ୍ମାନ ଉଦ୍‌ଗାର କରନ୍ତି, ‘ଅଗ୍ନିଶିଖା’ରେ ବିଞ୍ଚିଦେବାକୁ ଯାଇଛି, ବିପ୍ଳବ ।

ସିପାଠୀଙ୍କର ଏଇ ସବୁ କବିତା ଏତେ ସ୍ବାଦ୍ୟ ଓ ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇଛି, କାରଣ ଏ ଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜର । ଏସବୁ ତାଙ୍କ ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରର ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ନିଜ ହାତ ରନ୍ଧା ପଖାଳ ସ୍ବାଦ ଶାଗ ଖରଡ଼ା । ଏଥିରେ ଉଧାର ଆଣି ପଟାଟମ ଦେଖାଇବାର ବା ରୋଷଇ ଲୁଚେଇ ଆଣି ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣିକାନ୍ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ରହିଛି । ଆଦୌ ନାହିଁ । ସେ କୌଣସି ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ବା କୌଣସି ଯୁଗାବତାରର ଅନୁଗାମୀ ହୋଇ ସେହି ଅନୁଗମନକୁ ନିଜର ପରମ ମୌଳିକତା ବୋଲି ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନାହାନ୍ତି । ଏପରି ‘ପ୍ରଗ୍ରେସିଭ୍’ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ ଖାଣ୍ଟି କବି ଏବଂ ଖାଣ୍ଟି ମନୁଷ୍ୟ । ସେ ଯାହା ଦେଖିଛନ୍ତି ଓ ଯାହା ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ପ୍ରକାଶ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ଆପଣାର ନିଜସ୍ବ ସ୍ବାଦରେ । ସେ ସେଥିରେ ସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି ।’ କାରଣ ତାଙ୍କର ମର୍ମଦହନ ହୋଇ ଉଠୁଛି, ଆଜି ସକଳର ମର୍ମଦହନ । ନାନା ଗ୍ରେଟ୍ ଗ୍ରେଟ୍ ଆପାଂକ୍ରେୟ ଅନୁଭବ, ଆଜି ତାଙ୍କ ରଚନାର ଯାଦୁପ୍ରସାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅମର ସ୍ଥାୟୀତ୍ବ ଲାଭ କରିଗଲେଣି ।

ଏଇ ତରୁଣ କବିଙ୍କ ଅଭିବାଦନ କରି ମୁଁ ଆଜି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଲେଖିଯାଅ କବି, ଲେଖିଚାଲ । ଏ ଦେଶରେ ତମେ ଆଦର ସମ୍ମାନ ପାଇବାର ଆଦୌ ଆଶା ରଖନ । କୌଣସି ଦେଶରେ କବି ଓ ଲେଖକ ଏପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀତ ନିର୍ଯ୍ୟାତକ ଜୀବନ ଯାପନ କରନାହାନ୍ତି, ଯେପରି ଦର୍ଚ୍ଚି ଆସିଛି ଓଡ଼ିଶାରେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଜାତିକ ଗର୍ଭି ଯାଇଛନ୍ତି ସେଇମାନେ । ହେ ସ୍ବାଗ୍ୟ ନିଷ୍ପେଷିତ, ଦରିଦ୍ର ଅଜ୍ଞାତ କବି, ତମେ ସେଇ ଆନନ୍ଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଦେଇ ଯାଅ ଯାହା ଜାତିକ ଦେବାର ।

(୯ । ୪ । ୫୯ ତାରଣ ଦୈନିକ ସମାଜରୁ ଗୃହୀତ)



ସମ୍ରାଟ ଓ ଫକୀର

ଖିଲବିଶ୍ୱର ସୁଷ୍ମା ସେ ଦିନ ଦେଲେ ଯେ ଘୋଷଣାଟିଏ
“ସାରା ଧରଣୀର ସମ୍ରାଟ ପଦ ପାଇବାକୁ ଲେଉଟ କିଏ ?
ଆଖିଥିବି କରେ ମୁକୁଟ ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦରତର,
ଶତ ମଣି ଶତ ମୁକ୍ତାର ତେଜେ ଦିଶୁଥିବି ଝଲମଲ !

‘ସମ୍ରାଟ ହେବି ସମ୍ରାଟ ହେବି ମୁହିଁ ହେବି ସମ୍ରାଟ’—
ବୋଲି, ସମ୍ମୁଖେ ମୋର ଯେ, ଟେକିବି ଉଠେ ଯୁଗଳ ହାତ’
ମୁକୁଟ ମୁଁ ତାର ଶିରେ ଖଟି ଦେବି, ସେହି ହେବ ସମ୍ରାଟ,
ଧରଣୀର ପ୍ରତି ଅନ୍ତରୁ ସେହୁ ପାଉଥିବ ପ୍ରଣିପାତ ।

ଯାହା ସେ କହିବ, ଯାହା ସେ ରୁହିଁବ ସକଳ ପାରିବ ପାଇ
ଧନ ଜନ ମାନ କେଉଁ ସମ୍ପଦୁ ଉଣା ସେ ହୋଇବ ନାହିଁ ।”
କେତେ ଦିନ ପରେ ନିଖିଲ ସୁଷ୍ମା ଦେଖିଲେ ଯେ ସମ୍ମୁଖେ
ମଣିଷର ମହାପାତ୍ରବାର କିବା ରୁହିଁଅଛି ଉତ୍ସୁକେ !

ପ୍ରତି ଅନ୍ତରେ ପୁଲକ-ଉର୍ମି-କଳ-ବେଶୁ ତୋଳି ଖେଳେ,
ପ୍ରତି ଅନ୍ତରେ ସମ୍ରାଟ ଆଶା କି ବିରାଟ ହୋଇ ଜଳେ !
ସୁଷ୍ମା ଯେବେ ସେ ଠିଆହେଲେ ଆସି ଏ ମହାଜନତା ଆଗେ
‘ସମ୍ରାଟ ହେବି’ ‘ସମ୍ରାଟ ହେବି’ ଖାଲି ଚିତ୍କାର ଜାଗେ !!

କାହା ଶିର ନାହିଁ ଅବନତ ହେଲା ସୁଷ୍ମା ଚରଣ ତଳେ,
ସମ୍ରାଟ ପଦ-ନିଶା-ଉନ୍ନତ ଜନତା ଉଦ୍‌ସ୍ୱରେ—
ଚିତ୍କାର କରେ ଚିତ୍କାର କରେ ‘ମୁହିଁ ହେବି ସମ୍ରାଟ’ !
ସୁଷ୍ମା କହିଲେ ଜନତାର ଆଗେ ଉତ୍ତେଜି ବେନି ହାତ—

“ଦୁଃଖର କଥା ଜାଣି ନଥିଲି ମୁଁ ସବୁ ହେବେ ସମ୍ରାଟ,
ଆଣିତ ଜମା ମୁଁ ଗୋଟିଏ ମୁକୁଟ କାହିଁ ନଷ୍ଟି ବାଟ ?
ଆଉଦିନେ ଯୁର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବ, ଆଜି ମୁଁ ଯାଉଛି ଚାଲି,
ଫକୀର ହେବାକୁ କିଏସେ ଲେଉଟୁ ଆସିବ ଏ ଥାନେ କାଲି ।

ଆଣିଥିବି ମୁହିଁ ଗୈରିକ ବାସ ପିନ୍ଧାଇ ଦେବ ତାରେ
ଖର ପରି ସେହୁ ଥିବ ଅବଚଳ ଦୁଃଖ ଓ ହାହାକାରେ ।
ମୋର ଧରଣୀର ପ୍ରତି ଅନ୍ତରେ ଦେବ ଆନନ୍ଦ ବାଣୀ,
ଆପଣାରୁ ବଳି ଅତି ଆପଣାର ଦେଖିବ ସକଳ ପ୍ରାଣୀ,

ନଥିବ ତାହାର ପର ଓ ଆପଣା ନାହିଁଥିବ ଦରଦାର,
ଆକାଶ ଅବନୀ ସ୍ବର୍ଗରୁ ବଳି ହେବ ତାର ପରିବାର ।”
ସେଦିନ ଆସିଲେ ସ୍ବପ୍ନା ହାତରେ ଗୈରିକ ବାସ ଧରି
ଦେଖିଲେ କେ ନାହିଁ, ଦୂରେ ଦିଶୁଛି କେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରପରି,

ଚାଲିଲେ ସ୍ବପ୍ନା ଯେତେ ଆଗେ ଆଗେ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ଚାରିଆଡ଼,
ମଣିଷ ଗୋଟିଏ ନାଚି ନାଚି ଆସେ ଆନନ୍ଦ-ମତୁଆଳ,
ସ୍ବପ୍ନା ଚରଣେ ନତି କରି ଶିର କହେ ବାର ବାର କରି,
“ଚରକାଳ ମତେ ଏ ଫକୀର ବେଶେ ରଖିଥାଅ ନରହରି !

ତୁମର ଭାଇଜେ ଫକୀର ହୋଇ ମୁଁ କାଟିନିଏ ମୋର କାଳ,
ମୋର ଯାହାଅଛି ମହାବିଶ୍ବର ପାଉ ତାହା ଚାରିଆଡ଼ ।”
ସମ୍ରାଟ ଶିର ମୁକୁଟ ଗୋଟିକି ବାନ୍ଧି ତାହାର ଶିରେ,
ହସି ହସି ତାରେ ସ୍ବପ୍ନା କହିଲେ ମଞ୍ଜୁମଧୁର ଗୀରେ

‘ତୁମେ ଧରଣୀର ସମ୍ରାଟ ଲାଗି ଏକଇ ମାତ୍ର ପୁଅ
‘ତୁମର ଭିତରେ ଦିନି ଉଠଇ ବିଶ୍ବ ପ୍ରାଣର ପୁଅ ।’”

ଛିନ୍ନ

ଜୀବନର କେଉଁ ସୁଦୂର ଅଞ୍ଚଳେ,
ତୁମର ମୋହର ଦେଖା—ତାହା ପରେ ପରେ
ତୁମେ ମୁହଁ କେ କାହାରେ ଦେଖିନାହେଁ ବାରେ,
ମୁ ଚାଲିଲି ମୋର ବାଟେ
ତୁମେ ଗଲ ସେ ଯେ କେଉଁ ଦୂରଦୂରନ୍ତରେ !

ଏକାକୀ ବିହଗଟିଏ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଆସିବାର ପରି
ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ତଟୁ, ବହୁ ଯୁଗ ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ
ତୁମେତ ଆସିଲ ଫେରି

ପକ୍ଷ ଛୁନ୍ନ ଦେହ ଶତ ଓ ବିଷତ,
ପରୁରଲ ସକରୁଣ କଣ୍ଠେ ଟିକିଏ ଖେଳାଇ ସ୍ଥିତ
“ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ତ ?”

ତାଳୁରୁ ତଳିପା ଯାଏଁ ଚାହିଁ ଗଲି ଥର ଥର କରି
ସେଇ ସେ ଓଠର ହାସ, କଣ୍ଠର ସେ କଥା ପଦେ
ମୋରେ ଚିହ୍ନି ରଖିବାକୁ ରହିଲାନି ବାଣୀ କିଛି ଭଳେ,
ଦେଖିଗଲି ତୁମେ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଜର
ଏତେ ଦିନ ଧରି ରହିଥିଲ କେଉଁ ଅନ୍ଧକାର-ବିଳେ !



ସେଇ ଦେହ, ସେଇ ଫାସ୍ତି, ମନର ସେ ସାହସ ଓ ବଳ
ସେଇ ପୈର୍ଯ୍ୟ, ସେଇ ଦମ୍ଭ, ସେହି ପୁଣ୍ୟ ଗର୍ବ ଗଉରବ,
ସେଇ ଆଶା, ସେ ଆକାଞ୍ଛା, ସେଇ ଅଭିଳାଷ,
କେଉଁଆଡ଼େ ହୋଇଛି ଉତ୍ସନ,
ରହିଛି କେବଳ ଯାହା ଗୋଟିଏ ମୁମୂର୍ଷୁ ପିଣ୍ଡ
ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟ ଅଭାବରେ ହୋଇ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ
ଗନ୍ଧ ଯେବେ ଚାହିଁ ଦିଏ ବାରେ
ଉଠିବ ତରଳ ଯେହ୍ନେ ଅସୀମ ଦୟାରେ;

ପରୁରଲି ବିହ୍ୱଳ ଓ ପୁଲକରେ ହୋଇ ଆଲୋକିତ
“କେଉଁଠୁ ଆସିଲ ତମେ ? କିପରି ଆସିଲ ?

ଏଇ ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ,
କିପରି ଚିହ୍ନିଲି ବାଟ ? କିପରି ଜାଣିଲି
ମୁହଁ ଅଛି ଅବା ନାହିଁ ?

ମୋରେ ତୁମେ ମନେ ରଖିବାର
 ନଥିଲା ତ କିଛି ହିଁ କାରଣ ;
 ମୁଁ ତୁମରେ ରଖିଥିଲି ମନେ ଚରଦନ ପାଇଁ
 ମୁହିଁ ଜାଣେ କାହିଁକି ମୁଁ
 ରଖିଥିଲି ମନେ, ଜୀବନର ସୁଦୂର ଅଶୀତୁ
 ସୁଖାର୍ଦ୍ଦ ସମୟ ପରେ ଆଜି ଏତେ ଦିନେ !

ତୁମର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଥିଲା
 ଦାହା ସାଥେ ଥିଲା ବିଜଡ଼ିତ ହୋଇ
 ତୁମର ଯେ ଗୋଟିଏ ମୋହନ ଅନ୍ତର,
 ଦୟା, ଦାନ, ଚିତ୍ତକ୍ଷାରେ ହୋଇ ତଳ ତଳ,
 ଆକାଶରେ ବାରିବନ୍ଦୁ ପରି ପଡ଼ୁଥିଲା ଲଇଁ,
 ଯେଉଁଠି ଗରଜ ଥିଲା ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ମରୁ
 ଆଁ କରି ରହିଥିଲା ତାପ ଦର୍ଶ୍ୟ ମୟ ।”

ମନେ ପଡ଼େ ଯେଉଁଦିନ ପାହାନ୍ତି-ସ୍ନାହାନ ସାରି
 ଫେରୁଥିଲି କୁଟୀରେ ମୋହରି,
 ତରୁଣ ବୟସେ ମୋର ଶତ ଶତ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ମେଲେ
 ପାଲଟି ନ ଥିଲି ପାରି,
 ଓଦା ବସନଟି ମୋର—
 ପିନ୍ଧି ଠିଆ ହୋଇଥିଲି
 ନାହିଁଥିଲା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ହେଲେ ;
 ମୋରେ ବଡ଼ ଲଗୁଥିଲା ମାନସ୍ଥାନ,
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ,
 ସେହି ଓଦା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି ପିନ୍ଧି
 ବସୁଥିଲି ପଡ଼ି
 ତୁମେ ଚାହିଁ, ପାରିଲନି ଚାହିଁ ;
 ହସି ହସି ଧଡ଼ପଡ଼ କରି,
 ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ମୋ ହାତେ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ
 କହିଲି ସରାଗେ “ସାଥୀ ମୋର ! ବନ୍ଧୁମୋର !
 କେତେ ବେଳ ଯାଏଁ ବସିଥିବ ଓଦା ପିନ୍ଧି ?

ନିଅ ସ୍ୱାକୁ ବ୍ୟବହାର କର ;
କରନାହିଁ ମନା
ମୁଁ କଣ ! ତୁମର ନୁହେଁ ?
ଦିଅ ମୋରେ କ୍ଷମା ।”

ସେତେବେଳେ ରୋମାଞ୍ଚ ଉଠିଲା ମୋର ଏ ଦେହର ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥା,
ବିରୁଦ୍ଧ “କିଏ ତମେ ? ଜୀବନର ଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର
କେମନ୍ତେ ଦେଉଛ ଅଜାଣ୍ଡ
ହୃଦୟର ସବୁଟିକ ମଧୁ ଏଇ ଦରିଦ୍ର ପାତ୍ରରେ !
ମୁଁ ତୁମର କେଉଁଦିନ କେଉଁ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
ହୋଇଥିଲି ଏତେ ଆପଣାର ?
ମୋରେ ତୁମେ ପାରିଅଛ ବାନ୍ଧି
ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର ଛନ୍ଦ ମୋହନ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ।”

ମୋ ଅନ୍ତରେ କେତେ କୋହ !
ମୋ ଆଖିରେ କେତେ ଅଶ୍ରୁ !
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୋର କେତେ ବାଧା ଓ ବନ୍ଦନ !
ମୋରେ ଯେବେ ଲାଗେ ନିଃସହାୟ
ମୋରେ ବୁଝିବାକୁ କିଏ ଅଛି ଧରଣୀରେ ଆପଣାର ଜନ ?
ତୁମ ଅନ୍ତରର ଅମୃତ-କ୍ଷରେ ମୋରେ ବନ୍ଦୀ କରି,
ବୋଲିଦେଲ ଦେହେ ମନେ ମୋର ଯେ ଆନନ୍ଦ ଆଶ୍ର
ଜୀବନରେ ଏ ଟିକକ ଦବାନବା କିଏ କରିପାରେ ?
ପ୍ରତିଦାନ ପାଇଁ ନୁହେଁ,
ଅଭିସନ୍ନ ପାଇଁ ନୁହେଁ,
ନୁହେଁ ମାନପତ୍ର ପାଇଁ ;
ହୃଦୟ ବିରାଟ ହେଲେ
ଆପେ ଆପେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଯାଏ ବୋହୁ ବୋହୁ
ରଚି କିବା କଳ-ବେଶୁ ତାନ
ସେଇ ତା’ର ଅମୃତର ଧାନ ।”
ତୁମେ ସେଇ ଅମୃତର ଗୋଟିଏ ମୋହନଧାର
ଉଛୁଳି ଉଠୁଛ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନିଶିଳ ବିଶ୍ୱରେ ;
ପ୍ରାଣର ଏ ମୋହନ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ

କେଉଁଠୁ ଆଣିଲ ତମେ ?
ଏ ବିଶ୍ୱର କେଉଁ ଗନ୍ତାଘରୁ କଲ ଆହରଣ !
ତୁମର ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଇଛି କେ ବୋଲି
କିବା ଅପରୂପ ମୋହନ ଅଞ୍ଜନ !

ଜୀବନର ସକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି,
ମୋ ଆଖିରେ କିଏ ହେବ ନିତି ତଳ ତଳ,
ମରଣ-ଶୟନେ ତଳ ପଡ଼ିଥିଲେ ଶୋଇ,
କାହାର ଆନନ୍ଦଭର-ମୋହନ-ଶ୍ରୀକର
ମୋରେ ପାରିବ ଉଠାଇ
ଅମୃତପରଶ ବୋଲି ଦେହେ ମନେ ମୋର ;
ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ବାଧା ଗ୍ଳାନ ଅପମାନ ପରାଜୟ ପରାଭବ ସମସ୍ତ ଭିତରେ
କିଏ ଆସି ଠିଆହେବ ?
ରସାଣିତ କରି ମୋରେ ପ୍ରାଣର ଆସ୍ତରେ
ହସି ହସି କିଏ ଫେରିଯିବ ?

କାହାର ଅମୃତ ପରଶ ଟିକକ ଲାଗି
ଏ ଜୀବନ ଅନନ୍ତ ସମୟ ଧରି
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ରହିଅଛି ରୁହିଁ !
ଜୀବନର ଦୁଃଖ ? ସେ କି ଦୁଃଖ ?
କିଏ ଯେବେ ନିଶିଳ ଏ ଧରଣୀ ଉପରେ ?
ମମତା-କମ୍ପିତ-ପ୍ରାଣେ
କାହା ପାଇଁ ରହିଅଛି କାହିଁ ?
ତୁମେ ସେ ଦିନର ସେଇ ବନ୍ଧୁ ମୋର !
ତୁମରେ ମୁଁ ଚିହ୍ନିବିନି ? ତୁମରେ ମୁଁ ଜାଣିବିନି ?
ଚିହ୍ନିବି କାହାକୁ ଏଇ ଧରଣୀ ଉପରେ ?
ତୁମର ସମସ୍ତ ଯାଇଛି କେଉଁ ମହାପାରେ ରୁଲି
ତୁମର ସେ ଅନ୍ତରର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ତ
ଉଜ୍ଜିମାରେ ବେଳେ ବେଳେ ତୁମର ଭିତରେ !

ତୁମେ ଆଜି ପ୍ରାଣଶ୍ଳାନ ପରି ବୁଲୁଅଛ
ପୃଥିବୀ ବୁକୁରେ,
ମୁଁ ଏ ଅନ୍ଧର ସଂସ୍ଥାନ ପାଇଁ,

ଘର ଗଲ, ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଗଲେ,
 ମନର ସମସ୍ତ ସାଧନା ଓ ଆଶା ଆକାଞ୍ଚିତ ଗଲ,
 ଚୀର ପରିହୃତ ହୋଇ
 ବୁଲୁଅଛ ନରାଶ୍ରୟ ପଥକଟି ପରି !
 ଜୀବନର ଫୁଲ ଫୁଟିଉଠିବା କେଡ଼େ କଷ୍ଟକର !
 ସମୁଦ୍ର ଲହରୀ ପରି ଯେବେ
 ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଆସି
 ଜୀବନକୁ କରିଯାଏ ଅଥୟ ବିକଳ !!

ତୁମେ ପାରିଲନି ଯାଇଁ
 ଯେତେ ଦୂର ଯାଇଥାନ୍ତି ଧରଣୀ ଉପରେ,
 ତୁମେ ରହିଗଲ ପଡ଼ି,
 ପକ୍ଷିଙ୍କିନ ବିହଗଟି ପରି,
 ଅଜ୍ଞାତ ଯାଇଛୁ
 ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ କିଛି,
 ଜୀବନର ଗୁରୁଆଡ଼ି ହା-ହୁତାଶମୟ
 ବେଦନାର ଏ ଅନନ୍ତସିନ୍ଧୁ ପାରି ହୋଇ
 ଦୂରେ ବହୁ ଦୂରେ ଯିବା
 କେଡ଼େ ଦୁଃସାଧ
 କେଡ଼େ ଦୁର୍ବ ସହ !!

—————

ଗୋଲିଦାସ

—ଏକ—

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିନି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

କେଉଁ ପଞ୍ଜୀର ଶୁଣାନ ବୁକେ ମିଳାଇ ଯାଇଚ ତମେ !
 କେଉଁଠି ଜନମି କେଉଁଠି ଯାଇଚ ହଜି
 ତୁମକୁ କିଏ ସେ ମନେ ପକାଉନ ଜଣେ !
 କୁଟୀର ତୁମର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ—ରହିଅଛି ମାଟିଗଦା
 ବିଲୁଆ ଭୁକୁଚ ସଞ୍ଜ ଆସିଲେ ରୁରୁଆଡ଼ ଖାଲ ପଦା
 ଏ ମାଟି ଉପରେ ତୁମେ ପୁଟିଥିଲ ସେ କେଉଁ ଅଙ୍ଗତ ଭାଲେ
 ଏଇଠି ବି ଦିନେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥିଲ ପୃଥିବୀ ଜାଣେନା ବାରେ ;
 ରହିଚ ତୁମର ଉଜ୍ଜା କାନ୍ଥ, ରହିଚ ପାହାଚ ଶିଳା
 ଦେଖିଥିବେ କିଏ ତୁମ ଗଉରବ ତୁମ ତେଜସ୍ବୀ ଲୀଳା !
 ରହିଚ ଏ ନଇ ପୋଖରୀ ଗାଡ଼ିଆ ରହିଚ ଏ ବାଟ ଘାଟ
 ଦେଖିଥିବେ କିଏ ନିସ୍ବ କୁଟୀରେ ଜନମି କି ଭଳି ହୋଇଥିଲ
 ସୁବିରାଟ !

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିଚି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

—ଦୁଇ—

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିଚି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

କେଉଁ ଉଦ୍ଦାମ ତରୁଣ ଜୀବନେ କି ମହା ସାହସ ଧରି,
 କଂସାର ନନ୍ଦ ଅକାତ ପାଣିରେ ତୁମେ ଥିଲ ଡେଇଁ ପଡ଼ି !
 ଶୁଣିଲ ଯେବେ ହେ ସକରୁଣ ଡାକ ‘କିଏ ଅଛ ଦୁଅ ସାହା !’
 “ଭୟ ନାହିଁ ! ଭୟ ନାହିଁ ! ମୁହଁ ଅଛି କହିଥିଲ ତୁମେ ପୂର୍ବରେ
 ପିଟି ବାହା !”

ଭାସି ଯାଉଥିଲେ ସେ କେଉଁ ଗାଆଁର ରୂରେଟି ମୂଲିଆ ଲୋକ
 କିଏ ହେଉଥିଲ ଉଦ୍ଦେଇ ଟବେଇ, କିଏ ପିଇଥିଲ ପାଣି ତିନି
 ରୁରି ଡୋକ;

ଭଉଁର ଗାତରେ କିଏ ପଡ଼ିଯାଇ ଜୀବନର ଆଶା ଛାଡ଼ି,
 ଉପରକୁ ଡାକ ଟେକି ରହିଥିଲ,

ଦୁଇକୂଳେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ ନରନାରୀ;
 ଅସୀମ ଜନତା ଭିତରୁ ତୁମେ ହେ ଏକଇ ମାତ୍ର ଜଣେ,
 ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଉଦ୍ଧାର କଲ
 ନିଜ ଜୀବନରେ ମମତା ନରଖି କ୍ଷଣେ;
 ସଂଗ୍ରାମ ରଚି ବନ୍ୟା ସୁଅର ତୋଡ଼େ ଚାଲିଲ ଚାଲିଲ ଦୂରେ
 ଅରକ୍ଷ ସେଇ ଭିନ୍ନ ଚାହିଁ ଜୀବନରେ ଫିଙ୍ଗି ପାରିଲ କୂଳେ !
 ତୁମ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଜୀବନରେ ମୁହଁ କରି ଉଠେ ପ୍ରଣିପାତ !
 ଶକ୍ତି ତୁମର, ସାହସ ତୁମର, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତୁମର,
 ଜୀବନ ତୁମର କି ମହାନ କି ବିରାଟ !

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିବି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବ ଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

—ଭିନ୍ନ—

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିବି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

ସୋଲରା ପାହାଡ଼ ନିଦ୍ରା ବଣେ କାଠ ହାଣ୍ଡୁଥିଲା ଶ୍ୟାମ
 ଅରକ୍ଷ ସିଏ ବଣୁ କାଠ ହାଣ୍ଡି ବଞ୍ଚାଏ ତାର କୁଟୁମ୍ବ ଚାହିଁ ପ୍ରାଣ !
 ଠକ୍ ଠକ୍ ଠକ୍ ହାଣ୍ଡୁଅଛି କାଠ ଏକ ଲଘେ ଏକ ମନେ
 ଝାଲ ଗମ ଗମ ବୋହି ପଡ଼ୁଅଛି,
 ପୋଛି ସେ ଦେଉଳି ହାତ ପଛେ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ;
 ବେଳତ ହେଲୁଣି ଦ'ପହର ଦଶଦ୍ଵୟ,
 ଆଉ ଦୃକରେ ଫେରିବ କୁଟୀରେ ତା'ର,
 ହାଇରେ ! ହାଇରେ ! ମହାବଳ ବାଦ ଆସି
 ଶ୍ୟାମ ପରିଡ଼ାର ଜଞ୍ଜକୁ ଧରି, ଝିଙ୍କୁଟି ବାର ବାର;
 ଅରକ୍ଷ ଶ୍ୟାମ ତଳେ ଯାଇଅଛି ପଡ଼ି,
 'ମରିଗଲି' 'ମରିଗଲି' ବୋଲି ଯାହା ଶୁଣିବ ଗୋଟିଏ ରଡ଼ !
 ଆଉ ଶୁଭ ନାହିଁ ସ୍ଵର ଶବ୍ଦ ତା' ; ସବୁ ଶୂନ୍ୟ ଚାହାପରେ ;
 ତା ଆତ୍ମର ରଡ଼ ଚମକ ଆଣିଲା ତୁମର ବକ୍ଷ ତଳେ !

ତୁମେ ତେଜସୀ ତୁମେ ହେ ସାହସୀ ପଲ୍ଲୀର ବାରମୁକା
 କେଉଁ ବଣ ଉଦ୍‌ହାଡ଼ରେ ହାଣୁଥିଲ କାଠ ସଗବେ ହୋଇ ଉଠ !
 ସେଇ ସେ ଦାଉଆ କଟୁଗୁଟି ହାତେ ଧରି,
 ଶିଳାରୁ ଶିଳାକୁ ବଣରୁ ବଣକୁ ଚଞ୍ଚଳ ଡେଇଁପଡ଼ି,
 ଚାରିଆଡ଼େ ତୁମେ ବୁଲାଇ ନୟନ ଡୋଳା,
 ଦେଖିଲ ଦେଖିଲ ଶ୍ୟାମ ପରିଡ଼ାରେ ଟେକି ନେଉଥିଲୁ ବାଦ,
 ଧାଇଁ ଯାଇ କିବା ବିଦ୍ୟୁତ ଚଞ୍ଚଳେ, ବାଦର ବେକକୁ ଧରି
 ପକାଇଲ ଆଗ;
 ସେଇ କଟୁଗୁରେ ଚୋଟ ଚୋଟ କରି ହାଣିଲ କୋଡ଼ିଏ ଚୋଟ;
 ଶତ ବିଷତ ବାଦ ଚାଲିଗଲା
 ଶ୍ୟାମ ପରିଡ଼ାଟା ଗୋଟାକ ସାତଟା ହୋଇ, ଥରୁଅଛି ଛଟଛଟ !!

ସଚେତ କରାଇ ତା'ରେ
 କାନ୍ଦରେ ଥୋଇ ଆଣିଲ ଗାଆଁକୁ
 ଝର ଝର ଝର ଝର ପଡୁଥାଏ ବନ୍ଦି
 ତୁମରି ସେ ଦେହ ମୁଣ୍ଡର ଚାରିଆଡ଼େ !

ବଣ ତଳଲୁରୁ କିଏ ହାଣୁଥିଲ କାଠ
 ବଣ ତଡ଼େ ତଡ଼େ କିଏ ଚାଲୁଥିଲେ ପଥକ ସେ କେତେ
 ସେ ଯେ' କେଉଁ ଦୂରବାଟେ,
 ବିଲ କାମ କିଏ କରୁଥିଲେ କାହିଁ ସେ ବଣ ପାହାଡ଼ ତଳେ
 ସବୁରି କାନରେ ପଶିଥିବ ତାର କଣ୍ଠ ଆଉର ରଡ଼ି
 ସବୁଏ ରହିଲେ ମୁକ ଶିଳାସମ ଶୁଣି ନଶୁଣିଲ ପରି,
 ପଲ୍ଲୀର ବାର ଦୁର୍ମଦ ଯୁବା ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ମୁକ ଓ ମଉନ ତୁମେ ପାରିଲନି ରହି, କାଲେ କଟୁରି ବହି
 କଉଳି ଧାଇଁଲ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ପାଇଁ, ଜୀବନ ଦେବାକୁ ଝାସ !
 ତୁମରି ଗାଆଁର ତୁମରି ମାଟିର ତୁମ ଶୋଣିତର ଜଣେ,
 କଲବଲ ହୋଇ ମରି ସେ ଯାଉଛି ପଡ଼ିଅଛି ଅଚେତନେ,
 ତାହାରେ ତଥାଗି ଆଖି ବୁଜି ଦେଇ ଦୂରେ ଦୂରେ ଚାଲିଯିବା
 ଏହା ତହୁଁ ବଳି ନିର୍ଲଜ ପ୍ରାଣ ଅଛି ଧରଣୀରେ କିବା ?
 ବିପଦ ଭିତରେ ଆପଣାରେ ଝାସି ମରିଯିବା ପଛେ ଭଲ
 ବିପଦ ଭିତରେ ଜଣେ ବୁଡ଼ି ରହି ହେଉଥିବା କଲବଲ—
 ଏ ଟିକକ ଦେଖି ବଞ୍ଚି ରହିବା ଆହୁରି କଷ୍ଟକର !

ବିରୁଦ୍ଧ ମନେ ମନେ, “ମରେ ବା ବଞ୍ଚେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ
 ଜୀବନ ଆସିନି ମରିଯିବା ଅବା ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି ଖାଲି,
 ଆସିବ ଧରର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଲାଗିବାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା,
 ସେ ଟିକକ ଯେବେ ନ ହୋଇ ପାରିଲୁ
 ଏ ଜୀବନେ ଅଛି କିବା ପୌରୁଷ କହ ?”
 ଜୀବନ ତୁମର ହେଲୁ ଅତି ଦୁଃସହ !
 ବିଦ୍ୟୁତ ପରି ଚମକି ଉଠିଲୁ କଟୁରା ଉଦ୍ଦେ ଟେକି
 ସଂଗ୍ରାମ କରି ବିଜନ ପାହାଡ଼ ଖୋଲି
 ଏକା ଏକା କେହି ନାହାନ୍ତି ତୁମ ତୁଲେ,
 ଶ୍ୟାମ ପରିଡ଼ାରେ ଝିଙ୍କି ଆଣିଲୁ
 ମରଣ ମୁହଁରୁ ତୁମେ ଶର ବଳିଆର !
 ତୁମେ ଯା ପାରିବ କରି,
 କା ବୁକ୍ରେ ଜଳେ ଅଗ୍ନି ଏ ଭଳି
 ମରଣର ତୁଲେ ସଂଗ୍ରାମ କରି
 ବଜାଇ ପାରିବ ଜୟ ଦୁନୁଭି
 ଆକାଶ ପବନ କମ୍ପାଇ ଚାଲିଆଡ଼ !!

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିବି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

— ଚାରି —

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ
 ଶୁଣିବି ତୁମର ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

ଖୋର୍ଦ୍ଧା ତାଲୁକା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟର ଦେଖିଲୁ ଗୋଟିଏ ଅତି ଉଦ୍‌ଗ୍ରସୋଡ଼ା,
 ବରୁଣୀ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଚରୁଅଛି
 ପାଦରେ ତାହାର ଲୁହା ଜଞ୍ଜୀର ନିବଡ଼େ ହୋଇଛି ଭିଡ଼ା ;
 ପରୁର ବୁଝିଲ ଆଜିଯାଏ କେହି

ଚଢ଼ି ପାରୁନାହିଁ ସେହି ସେ ଘୋଡ଼ାର ପୀଠେ
 ଏକଇ ଲମ୍ପେ ଚଢ଼ି ସେ ଘୋଡ଼ାରେ
 କଦମ୍ କଦମ୍ ଚାଲିଲ ଚାଲିଲ ପାହାଡ଼ର ଆରପଟେ;
 ପବନ ପରାଏ ଚାଲିଅଛି ଘୋଡ଼ା ଡେଇଁ ବିଲ ପଦା ବନ
 କିଏ ସେ ବସିବ ଏଡ଼େ ବଳିଆର ଆରମ୍ଭିତ ଯେ ଚଉଦିଗେ
 ପୁରଜନ ;

ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଯେ ବସିବ ହୋଇ ରହିଲେ ଘଡ଼ିଏ ଚାହିଁ
 ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ୍ଟ ଏ ଘୋଡ଼ାର ପିଠିରେ କିଏସେ ବସିବ
 ଭୟ ବା ଭ୍ରାନ୍ତି ଟିକିଏ ତାହାର ନାହିଁ !
 ସହର ତମାମ ଟପ ଟପ ଘୋଡ଼ା ଚାଲି
 ଫେରାଇ ଆଣିଲ ଟିକିଏ ଆୟୁଡ଼ ଦେଇ;
 ସହର ତମାମ ପଡ଼ିଗଲା ହରି ‘ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ଅତି ଅମାନିଆ ଘୋଡ଼ାରେ କପର ମନାଇ ପାରିବ ସେଇ;
 ସାହେବ ତୁମର ଶୀର୍ଷ୍ୟ ବିଭବ ସାହସ ଦମ୍ଭ ଦେଖି,
 ଆପଣା ହାତରେ ଗଉରବ କରି କେତୋଟି ଟଙ୍କା ଦେଲେ
 ଉପହାର ଟଙ୍କା;

ସାହେବରେ ତୁମେ ଦରଖଣ୍ଡି ଆ ହିନ୍ଦୀରେ ପରା କହିଲ
 ଗୋଟିଏ କଥା

“ସାହେବ, ମୋହର ଟଙ୍କାତ ଲେଡ଼ା ନାହିଁ
 ତୁମେ ଯେ ବୁଝିଲ ଏ ଦେଶେ ଛନ୍ଦି ଖର ବଳିଆର
 ସେଇତକ ମୋର ସକଳ ସାର୍ଥକତା !”
 ଗୋରା ସାହେବର ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥାବେ ରୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠି
 ଅଧରେ ଗୋଟିଏ ମୋହନ ହାସ୍ୟ ସୋହାଗେ ଆସିଲ ପୁଟି ;
 ଗୁରୁଗଉରବେ ତୁମର ମଥାରେ ବୁଲାଇ ଆପଣା କର
 ବିନମ୍ର ଭାଷେ କହିଲେ ତୁମରେ “ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !
 ସେଇ ଖର, ଯିଏ ଧନ ସମ୍ପଦ ଉପରେ ନରଖି ମାୟା
 ଦେଶର ଜାତିର ଗଉରବ ପାଇଁ ଚାଲିଥାଏ ରଖି ଅମୃତ ଅଭିଳାଷ !”

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !

ଦେଖିନି ତୁମରେ ଜାଣିନି ତୁମରେ

ଶୁଣିବି ତୁମର ଶୀର୍ଷ୍ୟ ବିଭବ ଶାବନର ଇତିହାସ !

—ପାଞ୍ଚ—

ଗୋଲିଦାସ । ଗୋଲିଦାସ ।

ଦେଖିନି ତୁମରେ, ଜାଣିନି ତୁମରେ

ଶୁଣିବି ତୁମର ବାସ୍ୟ ବରଦେବ ଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !

କେଉଁ ଶତାବ୍ଦି ଅନ୍ଧାର ତଳେ, କେଉଁ ପଲ୍ଲୀର କୁଟୀରେ ବକଶିତମେ

କେଉଁଠି ନିଭୁଲ, ଆପଣା ଟିକକ ଫୁଟାଇ ଫୁଟାଇ

କିଏ ତ ଜାଣିନି ଦୁନିଆରେ ଆଜି ଜଣେ ;

ଦେହ ଓ ମନର ଶକ୍ତି ସାଧନା ଅମିତ ସାହସ ବଳ

ଦେଇ ଚାଲିଗଲା ପଲ୍ଲୀ-ବୁକୁରେ ଫୁଟାଇ କି ଅବା କନକର ଶତଦଳ

ଇଚ୍ଛା କରିନ କିଏ ସେ ତୁମକୁ ଜାଣୁ

ଫୁଟି ଉଠୁ ତୁମ ଗଉରବ ଚାରିଆଡ଼େ,

ଇଚ୍ଛା କରିନ ବଞ୍ଚୁ ରହିବା ପାଇଁ

ସ୍ମୃତିସ୍ମର ପଳକେ ବିରାଜେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷର ସମ୍ଭାରେ ।

ବଂଶ ତୁମର ଧ୍ୟାୟ ହୋଇଛି, ଚିହ୍ନ ତୁମର ନାହିଁ,

କେଉଁ ବିସ୍ମୃତି-କଳା ଅନ୍ଧାରେ ଛପି ଯାଇଅଛ କାହିଁ !

ତୁମର ବାସ୍ୟ ତୁମର ଗୌରବ ତୁମର ସାହସ ବଳ

ବଞ୍ଚୁ ରହିବି ସ୍ମୃତିରେ ରବି ଜୀବନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ;

ନିଶିଳ ଦୁନିଆ କୋଟି ସଂଭ୍ରମେ

ଚିର ଦିନ ପାଇଁ ରହିବ ସରଗେ ଚାହିଁ,

ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଜୀବନ ଆଣିବି କେବଳ ଜୀବନ ପାଇଁ !

ଗୋଲିଦାସ ! ଗୋଲିଦାସ !

ଦେଖିନି ତୁମରେ ଜାଣିନି ତୁମରେ

ଶୁଣିବି ତୁମର ବାସ୍ୟ ବିଭବଭରା ଜୀବନର ଇତିହାସ !!

—

ଆଦେଶ

—ଏକ—

ଲେଖିଲି ମୁଁ ଥର ଥର କରି ଲକ୍ଷ ଥର
 ଯିବନ ସୁଦୂରେ ଆଉ, ମୋତେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର
 କରି ତମେ ସନ୍ନିକଟେ, ମୋର ପ୍ରିୟମାଟି
 ଯା' ବନ୍ଦନ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ପାରିବନି କାଟି ।
 ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର ଶ୍ୟାମ ଗଛ ପତ୍ରମାଳ
 କେତେ ବନ୍ଧୁ ପରିଚିତ, ପ୍ରିୟ ଆପଣାର
 ସକଳର ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ମୋ ଅନ୍ତର ତଳେ
 ଚିରଦିନ ଲାଳାୟିତ, ଏତେ ଦୂରସ୍ଥରେ
 ପାରିବନି ରହି ଆଉ, ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନ-
 ସଭିକା ଛୁଇଁ ହୋଇ, ମହା ମରୁସମ—
 ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ ଯାହା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର;
 ତଥାପି ଲେଖିଲି “ଯାଅ ସୁଦୂରେ ସତ୍ତ୍ବର
 ଆଦେଶ ବଦଳବନ !” କି ବୁଝିଲି ମତେ ?
 ହାକିମ ଗୁଡ଼ାକ ଝୁର ଜାନ୍ତୁଆର ସତେ !!

—ଦୁଇ—

କି ମହା ଆଦେଶ ତୁମେ କରିଅଛୁ ଜାରି
 ନ ମାନିଲେ କାଟିଦେବ ମୋ ଜାଗିରି ବାଡ଼ି
 ପଳାନ୍ତକ ହୋଇ ମୁହଁ ଚାଲିଯିବି କାହିଁ
 ମୋ ଲାଗି ଏ ଧରାବସେ ସ୍ଥାନ ଯେହ୍ନେ ନାହିଁ
 ମରି ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁସ୍ତୁର ଦୁସ୍ତୁରି
 ତୁମର ଆଦେଶେ ଯିବି ଶହେ କୋଶ ଦୂର,
 ତୁମେ ବିଚାରିବ, ମୁହଁ ଜନ୍ତୁଟିଏ କିହେ ?
 ତୁମେ ଏକା ପ୍ରଭୁ ମୋର ଖାଇବାକୁ ଦିଅ,
 ତୁମେ ବା ରଖିବ ମୋତେ ବେକେ ବାନ୍ଧି ପଦା
 ଯହିଁ ଓଟାରିବ, ଯିବି ମୁଁ ଯେ ଅଗା ବଗା
 ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ଧରାରେ ନୁହେଁ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ
 ମୁଁ କାହା ବୁକୁରୁ ବୁଢ଼ା ଦୃଶ୍ୟ ହେଉ ଜନ ,

ଏ ମହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ତୁମେ କରିବ କିମ୍ପାଇଁ ?
କେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲେ ଜଣେ ଏହା କରେ ଯାଇ ! !

—ତନି—

ତୁମେ ଯେ ବିଦେଶ ଫେରି ମାଇର ଚାକର
ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ୟାହାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରି ;
କାହା ହାତେ ହୋଇଅଛ ଠିଆ ହାତ ପାତ,
କାହିଁ ତା' କଲନା କେତେ ଦିନ କେତେ ରାତି !
କାହା ହିଅ ବିଦା ବେଳେ ସୁନ୍ଦର ହାର,
ଦେଇବ ପାଇବା ପାଇଁ ଅନୁରାଗ ତାର ।
କାହାଠୁ ଭୟନା ଖାଇ, ଖାଇ ଯୋଡ଼ା ମାଡ଼
ଧରିବ ଯାବୁଡ଼ି ତାର ପୟର ଯୁଗଳ ;
ପଠାଇବ ବିଶା ବିଶା ଖଇଙ୍ଗା, କଙ୍କଡ଼ା,
ରାଗ ତାର ଉପଶମ କରିବାକୁ ପର !
ଦାମିକା ଜଳେଟ ଶାଢ଼ୀ ଦେଇଅଛ କା'ରେ
ମାଇପ ଆଡ଼ୁ ତା' ସ୍ୱାର୍ଥ ହାସଲ ଆଶାରେ;
ଏ ସବୁ ଭିତରେ ବଢ଼ି ହୋଇଅଛ ବଡ଼ !
କି ଅବା ବିରାଟ ଦ୍ରୁମ ନାହିଁ ପସ କଡ଼ !

—ଗୁରୁ—

କରି କରି ଖାଲି ନିକୁଛିଆ ଆଚରଣ,
ପାଇବ ଜୀବନେ ଯିଏ ବିରାଟ ଆସନ,
କି ଶିଶୁ ସମ୍ପଦ ତା'ଠୁଁ ପାରିବ ବା ପାଇଁ ?
ଥିଲେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପାତେ ବିଦ୍ୱା ଗନ୍ଧାଇବ ନାହିଁ ?
ଅଫିସରେ ରଖିଅଛ ସେ ଯେଉଁ କିରାଣୀ
ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁନିଆର ସବୁ ସଇତାମା !
ଆଁ କରି ବସିବ ସେ ଉଣି ଉଣି ଓର
ପ୍ରତିଦିନ ପଡ଼େ ପେଟେ ବାଳିହା ଶଉଳ !
ତୁମେ ତହୁ ପାଉଥିବ ଭାଗ କିଛି କିଛି
ଏ ଭଳି କାହିଁକି ଜଣେ ରଖିଥାନ୍ତ ବାଛି ?
ତାହାକୁ ଅନ୍ତର କଲେ ତୁମର ଅନ୍ତର
ପରସ୍ତ ନ ପାଇ ହେବ ଅସ୍ଥିର ବିକଳ;

ସେଥିଲୁଗି ତୁମେ ତାରେ ରଖିବ ସାଇତି;
ଆନ କେ' ଦିଅନ୍ତା ତଡ଼ି ପାଶୋଇରେ ପିଟି;

—ପାଞ୍ଚ—

ତୁମ ଆଦେଶର ହେବନାହିଁ ରୂପାନ୍ତର,
ବେଦବାଣୀ ଠାରୁ ବଳି ଆହୁର ସେ ବଡ଼ ! !
କାଲିର କୁକ୍କୁର ଆଜି ପାଲଟିବ ହାଣୀ,
ପହିଜ ଦେଖାଅ ବାର ହାତ ଠେଲି ଗୁଡ଼ି !
ଭିତରେ ଯାହାର ନାହିଁ ମାଲ କି ମସଲ
ବାହାରକୁ ତା ଛଇଟା ଖୋଲପଣ ପର !
ଏ ଛଇ ଛଟକ ଏଇ ଧଡ଼କ ଭିତରେ,
ମୁଖର ବିକଟ ଭଙ୍ଗୀ କଲମ ହାତରେ,
ବିରୁଦ୍ଧ ଯାହା ଇଚ୍ଛୁ ତାହା ଦେବ କରି,
ତୁମକୁ ମାନବେ ସବେ ଦେବତାରୁ ବଳି;
ତନ୍ତୁଳି ପତରେ ଯା'ରେ ନ ମିଳିବ ଭାତ,
କେ, ଜାଣି ସେ ହେଲେ ହେବ ତୁମ ଅନୁଗତ,
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଗତ ହେଉଥିବ ଭାଳି
'ଏ ଲୋକଟା ପାଶୁ ଦୂରେ ଯାଆନ୍ତି ବାହାର ।'

—ଛଅ—

ନିଜ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଦୁଃଖାଇବା ଲାଗି,
ଦୁନିଆରେ ସାଜି ସାଧୁ ସନ୍ଥ ବଇରାଗୀ,
କେତେ ମିଛ ଯୋଡ଼ି ଯାଡ଼ି କଳଙ୍କ ଆନରେ
ତୁମେ ସବୁ ଦେଇପାର; ତୁମର ପ୍ରାଣରେ
ପୂରି ରହିଅଛି ଖାଲି ବିଷର ଭଣ୍ଡାର,
ଲାଗେନି ଟିକିଏ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିମିଷେ ଉଦ୍‌ଗାର
କରିପାର । ତୁମେ ସବୁ ଶଠ ସମ୍ବତାନ
ତୁମର ଏ ବ୍ୟବସାୟ ଜୀବନ ତମାମ ;
ଆଲୋକକୁ କରିପାର ତୁମେ ଅନ୍ଧକାର,
ବସନ୍ତରେ ଆଣିପାର ଗ୍ରୀଷ୍ମର ସଞ୍ଚାର,
ନାହିଁ କେ' କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିବାଦ ତାର,
ତୁମର କଥାରେ କିଏ ହେଉ ନାରଖାର

କିବା ତବ ଆସେ ଯାଏ ? ସମ୍ବତାନ ହାତେ
ବରଟ ଦାୟିତ୍ବ ଦେଲେ ସବୁ ତୋଟି କାଟେ ।

—ସାତ—

ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ ମୋର ବସିଛି ଏକାକୀ
ଗୁକିଲା ବାକିଲା ନାହିଁ, ବନ୍ଧୁଜନେ ଡାକି—
ପଚାରନ୍ତି, ‘ଆସିଲା କି କେଉଁଠୁ ଆଦେଶ
ଯିବାପାଇଁ’, ଓଠ ଫେରି ଦିଏ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
“ଆସିଛି ଆସୁଛି ପୁଣି ଆସିବ ସତର
ଯିବାକୁ ସୁଦୂର ଭୁଲି, ଯହିଁ ମୋ ଅନ୍ତର
ଯିବା ପାଇଁ ରଜି ନୁହେଁ, କେତେ ଜଣଙ୍କର
କୂଟ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ତହିଁ ମୋର ସ୍ଥାନାନ୍ତର—
କର ନୋଇଅଛି, ମୋରେ ଦେବାକୁ ବଞ୍ଚିନା,
ଯିବନ ମୁଁ କଦାଚନ, ଅସ୍ତବ ଯାତନା—
ଭିତରେ ମୁଁ ଦର୍ପ ହୋଇ, ପାଉଁଶ ଅଙ୍ଗାର,
ପାଲଟିଣ ରହେ ପଛେ ସୀମାହୀନ କାଳ—
ଅନାରୁର ପାଦ ତଳେ ପେଡ଼ି ପେଷି ହୋଇ
ସୁଖ ପାଇବାଠୁ ଭଲ ମରଯିବା ଭଲ ! !”

—ଆଠ—

ଅନ୍ୟକୁ ବିପନ୍ନ କରି, କରି ମୂଳ ପୋଛ
ଜୀବନରେ ପାଏ ଯେହୁ ଆନନ୍ଦ ସବୋଇ
ପଶୁର ଆନନ୍ଦ ତାହା, ସେଇଟିକି ଧରି,
ଯାର ଗର୍ବ ଗଉରବ, ତାହା ତହୁଁ ବଳି
ନରାଧମ ନାହିଁ କେହି ; ଧରିଣୀ ଉପରେ
ଅନ୍ୟର ନକର ଶତ, ନିଜ ବାହୁବଳେ,
ନିଜ ପାଇଁ କାମ କରି, ସେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ,
ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଯା’ ଅନ୍ତର ମୂଳ ଜଡ଼ି ଶାୟେ—
ରହିଥାଏ ଉଦାସୀନ, ସେ ଆନନ୍ଦଟିକି,—
ସାଧାରଣ, ନାହିଁ ତହିଁ ଗୌରବ ଅଧିକ
ଅକ୍ଳ ସମୁଦାୟ ସ୍ୱାସିଗଲା ବେଳେ ଜଣେ
ତା’ ଲାଗି ନିଜକୁ ଝାସି ଅକୁଣ୍ଡିତ ମନେ

ଯେ ତହୁଁ ଆନନ୍ଦ ପାଏ, ସେଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ
କବି ମୁଁ, ସେ ଆନନ୍ଦରେ କରଇ ବନ୍ଦନ !

—ନଅ—

“ଏତେ ଟଙ୍କା ଯତ୍ନ କରି କାହିଁ ପାଇଁ ଘରେ
ବସିଅଛୁ ଠୁଙ୍କା ହୋଇ ପରୁରନ୍ତି ନରେ
ରହିବ ତୁମର କଥା ? ତୁମ ଅଧିକାରୀ—
ଆଦେଶ ଉତ୍ତର ଯିବ ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ଖାଲି
କାହିଁକି ମାତିଛୁ ଏଥୁ ? ଏ ତୁମ ବୋକାମୀ
ବସି ବସି ହୋଇଯିବ ଶେଷରେ ଅକାମି ।”
“ଏକ ଦୁର୍ବର ତବ ? ହେ ମୂର୍ଖ ଜନତା !
ମୁଣ୍ଡପାତି ସହନେବା ସବୁ ବଦରତା—
ତହୁଁ ବଳି ଅପୌରୁଷ କିବା ଅଛି କହ ?
ଦୁଃଖ ନାହିଁ ପାଏ ପଛେ ଶେଷେ ପରାଜୟ
ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାରେ ଗୌରବ ମୋହର
ବିକ୍ଷତ ହୋଇ ମୁଁ ପଡ଼ିଯାଏଁ ଧରତଳ ।
ଟଙ୍କାର ଲାଭ ବା ଯତ୍ନ ଭିତରେ ଜୀବନ
ମୁଁ ଦେଖିନି ଦେଖି ପାରିବିନି କଦାଚନ ।

—ଦଶ—

ବିରୁଦ୍ଧ କେତେବାର ଦେବି ମୁଁ ଇସ୍ତଫା
ଶତ ବରୁ ଜନେ ମନା କରିଦେଲେ ସର୍ପା
“ଦେଲେ କି ସେ ଫେରାଇବେ ? ଅଭିମାନ କରି—
ହେଇଛନ୍ତି, ବିରୁଦ୍ଧେ ? ହୃଦେ ଦୟା ଭରି—
କରିବେକି ସୁବିରୁଦ୍ଧ ? ଯହିଁ ନିଷ୍ଠୁରତା
ଭିତରୁ ବାହାରୁ କହେ ଚରଦିନ କଥା
ତହିଁ ସବୁ ଅଭିମାନ ନିସ୍ତଳ ପ୍ରୟାସ
ଫଳ ଖାଲି ପାଇବାର ଖାବୁ ଉପହାସ
ଯେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଅପଦାର୍ଥ କଠୋର ପାଷାଣ
ତା’ପାଖରେ କରିବାର ଅଶ୍ରୁ ଅଭିମାନ—
ସାଜେନା ସାଜେନା କବି ନିରସ୍ତ ରହ ହେ !
କବିତା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଣ ସବୁଠାରେ ବହେ ?

ସବୁଠାରେ ବହୁଥିଲେ କବିତା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
ବିଷରେ ପୃଥିବୀ ହେଉ ନଥାନ୍ତା ଜର୍ଜର !”

—ଏଗାର—

କା’ ତୁଲେ କରିବ ଦେଖା ? କରିବ କିମ୍ପାଇଁ ?
ଯେ ଦେଖାରେ ଲୁହୁନା ଓ ପରାଉବ ପାଇ
କେବଳ ଫେରିବ ଚୁହେ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଲୁହ
ମୋ ପକ୍ଷେ ସେ କେତେ ଆହ୍ୱା ଦୁର୍ବିସଦ୍ଧ ନୁହଁ ?
ଯେ’ ଦେଖାରେ ଅମୃତର ବାଣୀ ନାହିଁ ପୁଟେ,
ଯେ ଦେଖାରେ ସବୁ ଦୁଃଖ ନିମିଷେ ନ ତୁଟେ,
ଯେ ଦେଖାରେ ଏକ ଆତ୍ମା ଅପର ଆତ୍ମାର —
ତୁଲେ ମିଶି ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ଏକାକାର,
ସେଠି କଣ କଥା ଭ୍ରଷା ? ସେଠି କଣ ଦେଖା ?
ବିରାଟ ପ୍ରାଚୀର ପରି ଯହିଁ ସୀମାରେଖା—
ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ନିତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ଠିଆ
କି ଶିଶୁ ପାଇବ ତହିଁ ବିଦଳିତ ହୃଦ୍ୱା ?
ଆହୁରି ଏ ଦେହ ମନ ହେବ ଛଟପଟ
କାହିଁ କି ଆସିଲି ବୋଲି ରକ୍ଷ ମରୁତଟ ?

—ବାଆର—

ଫେରିଲି ସେ’ ଦିନ ବନ୍ଧୁ ! ନିରାଶ ଅନ୍ତରେ
ମୋ ପାଇଁକି କିପାଁ କହ କାହାର ବନ୍ଧରେ
ପୁଟିବ ତରଙ୍ଗ ଲବେ ? ଉପରେ ଉପରେ
ହୁଅଁ ସବୁ କରିଦେଲେ, ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ସତରେ
ସେ ସବୁ ପାରୁନି ଜାଣି, ଆସିଲି ମୁଁ ଫେରି
ଦୀର୍ଘ ପଥ ମୁହିଁ ପଡ଼ିଥାଏ ନେଲି,
ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଲଗୁଥାଏ, ଭାଙ୍ଗୁଥାଏ ମନେ
ନିଜଦୁଃଖ ଧରଣୀରେ କିପାଁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ,
ଏତେ ବା କରିବ ଚିନ୍ତା ? କେତେ ଆପଣାର
ହେଲେ ତା’ର ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଧାର ଧାର
ଭୁତଲେ ମଡ଼ିବ ଖସି ! ମାତ୍ର ହୃଦ ପରି
ପୃଥିବୀର ବେଦନାରେ ଉଠିବ ତରଳ,

ସେ ଭଳି ଜୀବନ କାହିଁ ? ସେ ଭଳି ଜୀବନ
ଅଶ୍ରୁଳ ନୟନେ କରୁଛି ମୁଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

—ତେର—

ଅସ୍ଥିର ଚଞ୍ଚଳ ଆଜି ଏ ଅନ୍ତର ମନ
ବାଜି କାହା କଷାଘାତ ନିଦାରୁଣ ତମ !
ଧରଣୀରେ କରୁଛି ମୁଁ କାହାର ବା ଶବ୍ଦ
ମୋ ଶିରେ ଚଢ଼କ ପଡ଼େ । ବାରେ ମୋହ ପ୍ରତି
କାହାର ମମତା ନାହିଁ । ହସି କଥା ପଦେ
କେ'ମୋରେ କହେନି କିମ୍ପା, ଆନନ୍ଦ ଗର୍ଭରେ ?
ବସିଛି ମୁଁ ମନ ଗୋଟି ମାରି ଦେଇ ମୋର
ବିଶ୍ୱର ଅନନ୍ତ ଶିଶୁ ସମ୍ପଦେ ବିଚ୍ଛେଦ—
ହେବାକୁ ଅନ୍ତର ମୋର ଲବେ ନାହିଁ ଡାକେ
ବଞ୍ଚିତ ଜୀବନ ଆଜି ଯିବ କାହା ପାଶେ ?
କେ' ତା'ରେ ଧରିବ ତୋଳି ? ଧରଣୀର ପଥ
ଅବରୁଦ୍ଧ ତାହା ଲାଗି, ତା' ସ୍ୱାଗତ୍ୟ ସନ୍ତତ —
ଲେଖା ଖାଲି ପରାଜୟ, ଶତ ଅପମାନ
ତା' ପାଇଁ ନାହାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱେ ଭଗବାନ !!

—ଚଉଦ—

ଦେଖୁଛି କେତୋଟି ଟଙ୍କା ଅଛି ଆଉ ପାଶେ
ହେବ ପ୍ରାୟ ଦଶବାର, ସରି ସରି ଆସେ
ତା'ପରେ ଚଳିବି କେହ୍ନେ କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା
ନାହିଁ ପାଇଁ କଣାହେବ ଗୋଟେ ପାଇଜାମା;
ହୁଅ ପାଇଁ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡେ, ହଳିଆର ଲୁଗା
ମନ ମାନବାର ଭଳି ସିଲିକର ଲୁଗା ;
ଆମ ଦ'ଜଣଙ୍କ କଥା କାହିଁ ବା କହିବା ?
ଏହା ବାଦ୍ ମାଛ, ଶାଗ ପନି ଓ ପରିବା,
ଗୁଜରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର, କୁଟି ନେଇ ଘରେ
ବସିଅଛି ଗୁରମାସ, ଦୂରଦୂର ଭାବରେ
ଆଉ ଯିବନାହିଁ ବୋଲି, ଅର୍ଥସ୍ଥାନ ହାତେ
ରହିଛି ଦରିଦ୍ର ବାସେ; ପ୍ରାଣେ ଶୁଣି କାଟେ !

ଦେଖୁଛି ଏ ଧରଣୀରେ ନର ଅବିଚାର
କେମନ୍ତେ କରିବି ମତେ ସାତ ନାରଖାର !

—ପଦର—

ପରୁରୁର “କାତ ହେଲ, ଆଜୁ ବାଇଗଣ
କିଛିତ ଗୋଟିଏ ନାହିଁ, କରବି ତିଆଣ—
କି ଅବା ତୁମର ଲାଗି ? ନାହିଁ ପଇସାଏ
ତୋକାନ୍ତୁ ଆଣନ୍ତୁ ଯାଇ, ପିଆଜ କୋଳାଏ,
ତହିଁରେ ବା ଚଳିଯାନ୍ତା ।” ଦେଲି ମୁଁ ଉତ୍ତର
“ରୁକିବା ନାହିଁ ଛୁ ବୋଲି ସବୁ ଅଭାବର—
ମାଡ଼ ସହିବାକୁ ହୁଏ, ଦେଖତ ଭାଡ଼ରେ
ଆମ୍ଭୁଲ ତନ୍ତୁଲି ଥିବ, ଲୁଣତ କୁଣ୍ଡରେ—
ରହିଥିବ, ତାହା ଦେନି ଯିବା ଆଜି ଚଳି
ଆସିଲେ ବେଦନା ଦୁଃଖ, ତାରେ ପାଦେ ଦଳି
ଗୁଲିବାକୁ ହେବ ସଖି ! ଧରଣୀ ଉପରେ
କି ଲଭି ତିଆଣି ଅଶ୍ରୁ ; ରୁହେନା ବିଶ୍ୱରେ
ବଳିଦେଇ ଆପଣାର ମୁକ୍ତ ମତବାଦ
ଭୁଞ୍ଜିବି ଦୃତାନ୍ତ ତହିଁ କାହିଁ ଛୁ ଆହ୍ୱାନ ?

—ଖୋହଲ—

ଦୁର୍ଭାଗା ଏ ଜୀବନରେ ମୋର
ବିପନ୍ନ କରିବି ଯେବେ, ନଥାନ୍ତୁ ଶିଶୁର
ବୁଝିବାକୁ ଦୁଃଖ ମୋର, ମହା ଧରଣୀର
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସିକ୍ତ ହେଉ ମୋର ନେତ୍ର ମାର—
ବିପୁଳ ପ୍ରାବନ ଦେନି; ସେଇ ଶାନ୍ତବାରି
ଜଳନ୍ତୁ ଜୀବନେ ମୋର ପାରିବ ଅଜାଡ଼ ।
ତହିଁରେ ପାରିବି ପାଇ, ଆଶ୍ୱସ୍ତି ପରମ
ସୀମାହୀନ ଅଭାବର ଗୁରୁ ନିଷ୍ପେଷଣ
କିଛି ମୋରେ ବାଧୁବନି, ଗୋଲପ ଶୟନେ
ପ୍ରାଣର ଉପ୍ସିତ ମିଳେ ? ଭୁବନେ ଭୁବନେ
ସକଳ ବିପଦ ଦୁଃଖ ନେବି ବୁକୁ ପାତ
ପାଟିଗଲେ ପାଟିଯାଉ ଏ ଦରଦ୍ର ଛୁତି;

ମୃତ୍ୟୁ ହେଉ ସୀମାହୀନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭିତରେ
ମୋ ଆନନ୍ଦ ଚାଲିବାହିଁ କଷ୍ଟକ ପଥରେ !!

—ସତର—

ଧମକ ଚମକ ତୁମେ ଦେଇଅଛ ମୋରେ,
କର୍ମରେ ନଦେଲେ ଯୋଗ ଦୂର ଦୁର୍ଭାଗରେ,
ମୋରେ ତମେ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ନଠର ନିର୍ମମ !
ହାତରେ ଧରିବ ବୋଲି ଗୋଟାଏ କଲମ
ସମତାର ଆସନର ଏଡ଼େ ଦୁଃସାହସ
ଆମେ କେଉଁ ପଲ୍ଲୀଲର ଯେହ୍ନେ ପାତି ହଂସ
ତୁମର ଶିକାର ପରି ରହିଥିବୁ ପଡ଼ି
ପ୍ରତି ପଦେ ଜୀବନକୁ ଆତଙ୍କିତ କରି
ଜାଣ ତମେ ? ତୁମପରି ଲୁଟି ନେଇନାହିଁ
ଏକ କପର୍ଦ୍ଦକ କାହୁଁ, ପ୍ରିୟାପ୍ରୀତି ପାଇଁ
ସ୍ୱାର୍ଥୀନ ବାସନା ଲବେ ଉଠିନାହିଁ ମନେ,
କାହାରେ କରିନି ହତ୍ୟା, କଲମର କଣେ
ଅକୁଣ୍ଠ ଆନ୍ଦୋଳ ରଖି । ନିଷ୍ଠୁଳଙ୍କ ଯିଏ
ମୃତ୍ୟୁ ବି ତାହାକୁ ଛୁଇଁ ପାରିବନି ଟିହେ ।

—ଅଠର—

କାଲିକି ଏ ଆସନରୁ ଚାଲିଗଲେ ତମେ
ଘଣ୍ଟାଭରେ ଛେପ ପକାଇବେ କୋଟି ଜନେ ;
କରିବେନି କେହି ତୁମ ନାଆଁ ଉଚ୍ଚାରଣ ;
କହିବେ—କରିବି ଇଏ କେତେହୁଁ ହଇରାଣ ;
ଠୁକା ହୋଇ ବସିଥିବ, କୋଟି ଅପସା
ଶିରେ ବହି, ନଥିବ ଏ ମୁଖ ହସ ହସ ।
ଲୁଣ୍ଠମିଛ ଯେତେ ଯାହା ନେଇଥିବ କାହିଁ
ଭୋଗ ବଇରାଗେ ସବୁ ଯିବଟି ଉଭାଲ ।
ଏଭଳି ଜୀବନ ଯାପି ବୋଲାଇବା ବଡ଼—
ଭିତରେ ରହିବି କିବା ଆନନ୍ଦ-ନିର୍ହର ?
ବାଟର ଭିକାରୀ ବରଂ ତୁମ ତହୁଁ ଭଲ
ଅଛି ତା'ଭିତରେ ଭରି ହୃଦୟ ସୁନ୍ଦର,

ତା'ଆଖିରେ ଲୁହ ଅଛି, ଓଠେ ଅଛି ହାସ
ବୁଝିବାକୁ ଦୁନିଆର ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରାୟ;

—ଉଣେଇଶ—

ବାହାରେ ଫୁଟାଣି ତୁମେ ଦେଖାଉଛ ବସି
ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହ କେତେ ବାଙ୍କେ ହସି
ଦଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଲୁଟି ଦେଶଟାର
ଅନ୍ଧାରୁର, ଅନ୍ଧାରୁର, ଶତ ବ୍ୟଭରୁର
ଚଳାଇତ ତୁମେ ଦଳେ, ମୂର୍ଖ ସପ୍ନତାନ
କଳ୍ପସିତ କରୁଅଛ ଏ ଦେଶ ତମାମ ।
ତୁମର ଭିତରେ ନାହିଁ ନିର୍ଭୀକ ସୁନ୍ଦର
ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଆତ୍ମା, ସତ୍ୟ ସାହସର
ଦେବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ, ନିମିଷକ ପାଇଁ
କି ଶିଶୁ ସମ୍ପଦ, ଦେଶ ପାରିବ ବା ପାଇ ?
ତୁମରେ ଆସନ ଦେଇ, ଦେଇ ଏ ସମତା
ମୁକୁଟରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ତୁମ ମଥା
କଳଙ୍କ ପସରା ତୁମେ ସମଗ୍ର ଦେଶର
ତୁମ ଶେଷେ ଶେଷ ହେବ ଦୁର୍ନୀତି ସକଳ ।

—କୋଡ଼ିଏ—

କଠୋର ପାଷାଣେ ଗଢ଼ା ଯାହାର ଅନ୍ତର
ଦେଖି କି ପାରିବ ସେହୁ ଶତ ଚିହ୍ନ ମୋର ?
ପୋଛି କି ପାରିବ ମୋର ନେତ୍ର ମାରଧାର ?
ଜୀବନେ ଛୁଇଁନି ଯାରେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭାର,
ବିତେ ଯା' ଜୀବନ ଅହମିକା ଆଡ଼ମ୍ବରେ,
ଆପଣାର କରିବ କି ? ମୋ ଭଳି ନିଃସ୍ବରେ
ପ୍ରଭୁଭର ମଦ ପିଇ ଯେହୁ ମତୁଆଳ
ଶୁଣିବ କି ଗୁହାରି ସେ ଦରିଦ୍ର ହୃଦ୍ବାର !
ତୋଷାମଦ ଶୁଣିବାକୁ ଯେହୁ କାନ ପାତେ
ଲୁହ ମିଛ ପ୍ରତିଦିନ ପଡ଼େ ଯାହା ହାତେ
ନ୍ୟାୟ ବୁଝାବଣା ସତେ କରିବ ମୋ ପାଇଁ
ମୋହଠୁ ପାଇବାର ତାର କିଛି ନାହିଁ;

ଅନ୍ଧପରି ଚାଲିଛି ଯେ ଧରାରେ ନିୟତେ
ତା' ପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ବଡ଼ ବାଧେ ମତେ ।

—ଏକୋଇଶ—

ଇଚ୍ଛୁହୁଏ ବେଳେ ବେଳେ ସୋଲଗ୍ ଶିଖରେ
ଗୁହଁ ଥାନ୍ତି ବସି ଏଇ ବନକୁଞ୍ଜ ତଳେ ;
ଏ ବାଉଁଶ ନଈ ଏଥି ପାଉଁଶାନ୍ତା ବହି
ସମିଳି ଗଡ଼ରେ ଠାବେ ଠାବେ ରହି ରହି
ଦେଖୁଥାନ୍ତି ବାୟୁ ବସା ତାଳ ବାହୁଙ୍ଗାରେ
ଝୁଲିବାର । ତୋଳୁଥାନ୍ତି ଏ ବଣ ବୁଦାରେ
ଆଙ୍କୁ ଓ ବଇଁଞ୍ଚ କୋଳ ଶିଶୁସମ ବୁଲି
କି ମଧୁ ସମ୍ପଦେ ପ୍ରାଣ ଉଠୁଥାନ୍ତା ପୂରି ?
ବାଧନ୍ତାନି ମତେ ଏଇ ବଦଳି ଆଦେଶ
ସୁଦୂର ମୂଲକେ କାହିଁ । ଭିତର ଭିତେଶ—
ଯାର ମତେ କରିବାକୁ ଖାଲି ହଇରାଣ
ମଣିଷ ମଣିଷେ କି ଶସ୍ତ୍ର ବଳୀୟାନ !
ନିଶିଳ ଏ ଧରଣୀରେ । କେତେ ଯୁଗ ପରେ
ମଣିଷ ମଣିଷ ପରି ଫୁଟିବ ବିଶ୍ୱରେ;

—ବାଇଶ—

ଧରଣୀରେ ଯେଉଁଠାରେ ଆଧିପତ୍ୟ ରୁଲେ
ସେଠିକି ଜୀବନ ସ୍ରୋତ କଳତାନ ତାଳେ ?
ଅମୃତ ଉତ୍ସବମୟ ବୟସର ତହିଁ
କେବେକି ଉଠଇ ଫୁଟି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶିର ବହି ?
ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପ ହେଲପରି ଯବୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ
ପ୍ରାଣର ସମ୍ପଦ ଶିର । ବିଲେକି ଅନ୍ତରେ
ଏଇ ପ୍ରାଣହୀନ ବେଶ ମହା ଧରଣୀର,
ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଗର୍ବ କରେ ନୋହି ନତ ଶିର,
ରହିବ ବଜାୟ ବୋଲି ପ୍ରଭୁ ଟିକକ
କେମନ୍ତେ କହିବ ନାହିଁ ସେ ମହା କଳଙ୍କ ?
ପ୍ରାଣବନ୍ତ ବୟସର ଗଢ଼ିବାରେ ଯାର
ପ୍ରଭୁ ନ ଫୁଟେ, ସେହି ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସର

ପ୍ରତି ରଣ୍ଡି ରେଣୁରେ ମୁଁ କରେ ପଦାଦାତ
ପ୍ରଭୁଭୁ-ପ୍ରତିଭା ନୁହେଁ ରବିବା ଉତ୍ପାତ !

—ଦେଶି—

ଛୁଟି ନେଇଥିଲି ବୋଲି, ଆସିଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
'ଯାଅ ଚକ୍ରାକ ପାଶେ,' ଗଲି ମୋ ଉଦ୍ଦେଶ—
ଜଣାଇବା ଲାଗି ତହିଁ, ଦେଲେ ସେ ଉତ୍ତର
'ବହୁ ଡେର ହୋଇଲଣି, କିପାଇଁ ସତ୍ତର
ନ ଆସିଲି ? ଏତେ କାଳ ମଠ ହେବା ପରେ
କେମନ୍ତେ ସାହାଯ୍ୟ ମୁହଁ କରିବି ତୁମରେ ?
କିଛି ହୋଇ ପାରିବନି, ନୈରାଶ୍ୟର ବାଣୀ
ପ୍ରଥମେ ଶୁଣାଇ, ପରେ ଆସ କାଲି ପୁଣି
ଦେଖିବା କହିଲେ ; ଏଇ କହିବା ଭିତରେ
ପଇସା ପାଇବା ଲାଗି ଫିକିରି ସତରେ
ଲୁଚି ଉଠି ମାରୁଥିଲି । ବିଷ୍ଣୁ ତଳେ ତଳେ
ପୋକ ସାଉଁ ସାଉଁ ହେଲପରି ଅବିରଳେ
ନର ପାଲଟିଛି କେହ୍ନେ ପଇସାର ଗାଟ !
କବି ମୁଁ ଆସିଲି ଫେରି ଯୁବ୍ୟ ସଚକିତ !!

—ବନ୍ଦି—

ତୁମେତ ଆସିଲ ଏଥୁ ଜଣେ କ୍ଷେତ୍ରପତି
ଅଶ୍ରୁ ଭଜା ମାଂସ ଝୋଳେ ଲଭିଲି ତୃପତି ।
କମଳା, କଦଳୀ, ଦ୍ରାକ୍ଷା, ଅଙ୍ଗୁରର ରସ
ପିଇଲି ପରାଣ ଭରି । ତନୋଟି ଦିବସ—
ରହଣି ଭିତରେ ନିତି ପଞ୍ଚ ଉପବୃତ୍ତେ
ପାଇଲି ବହୁତ ପୂଜା । ଦିଅର ବିହାରେ—
ଖରତ ଧାଠିଏ ଟଙ୍କା । ମୁଦ୍ରା ଦୁଇଗୁଣ
ଦେଇଥିବ କେତେ ହେଲି ବଲ୍ଟା ପବୁର ।
ଦୁଃସ୍ଥ ଓ ଦୁର୍ବଳ ଏଇ ଚୂକିରାଆଙ୍କର
ରକ୍ତ ଶୋଷି ହେବାଲାଗି ପୁଷ୍ଟି ଓ ସବଳ
ତୁମେ ଏଥୁ ଆସିଥିଲ । ଆସିଥିଲି ତମେ
ରାଜଭୋଗ କରିବାକୁ, ନିରାହ ନିର୍ଧନେ—

ଚପାଇ ଯମତା ବଳେ । ତୁମପରି ଲୋକ,
ଅମୃତର ଶିକ୍ଷାଲୟେ କି ବସାନ୍ତ ପୋକ !!

—ପରିଶି—

ଲେଡ଼ାନାହିଁ ସୌଧବାସ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଭରଣ
ଲେଡ଼ାନାହିଁ ଲଞ୍ଜମିଛ ପାପ ଉପାର୍ଜନ;
ଲେଡ଼ାନାହିଁ ଏ ସକଳ ଭିତରେ ଅନ୍ତର—
କିନ୍ତୁ କରି ବୁଲିବାକୁ, ଟେକି ବୁକୁଡ଼ଳ
ବିପୁଳ ସୁନ୍ଦର ଏଇ ଧରଣୀ ଉପରେ
ଅମୃତର ଜୀବନକୁ ଏଇ ଟିକକରେ
କିପାଇଁ କରିବି ଦର୍ପ ? ଭଲ ଭଲ କରି ;
ମୁହଁ ଚାହିଁ ଶରତର ମୁକ୍ତା ବିନ୍ଦୁ ପରି
ସୁଛ ଓ ପାବନ ହେବି, ଭିତରେ ବାହାରେ
ଉଠିବି କଲ୍ଲୋଳି ନିତି ଜୀବନ୍ତ-ଶୋହାରେ
ଜୀବନର ଉପଭୋଗ, ଗର୍ବ ଗଉରବ
ଜୀବନ ଅମୃତ ଶିଖା ଭିତରେ ସମୃଦ୍ଧ ;
ରହେ ମାଟି କୁଡ଼ିଆରେ ରହେ ବୃକ୍ଷତଳେ
ରହେ ପଛେ ଅସ୍ତବର ଅତଳ ଗର୍ଭରେ ।

—ଛବିଶି—

ସ୍ୱାର୍ଥର ସଂଘର୍ଷ ଠାରୁ ସଂଘର୍ଷ ସତ୍ୟର
କାମ୍ୟ ମୋ ଦରିଦ୍ର ଏଇ କବି ଜୀବନର
ଯାହାପଥେ, ଜାଣେ ମୁହଁ ପଡ଼ିବ ବିତ୍ ପାତ
ଆସିବ ଅସ୍ତବ ଘୋଟି ଜୀବନ-କବାଟ—
ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇପାରେ, ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶେଷେ
ନେଇ ଯାଇପାରେ ମୋରେ, ଘାନ ସ୍ଥାନ ବେଶେ ;
ମୋ ଲାଗି ସାହାଯ୍ୟ ଅବା ସହାନୁଭୂତିର
ସ୍ପର୍ଶ ନାହିଁ ମିଳିପାରେ, ମହା ଧରଣୀର—
ଚରୁର୍ଦ୍ଧିରୁ ଆସିପାରେ ଅପମାନ ରାଶି,
ଯାଇପାରେ ନେତ୍ର ବେନି ଅଶ୍ରୁ ମାରେ ଶ୍ରାସି,
ସବୁସ୍ୱ ହରାଇ ମୁହଁ ପଥର ଭିକାରୀ—
ପରାଧ ବା ବୁଲିପାରେ ହୋଇ ଅନାହାରୀ—

ଶୁକ୍ରପଥ ଧାରେ ଧାରେ । ଏସବୁ ଭିତରେ
ବିଜୟୀ ମୁଁ, ହରାଇନି କଦାପି ନିଜରେ !

—ସତେଇଶ—

ପଥର କାଙ୍ଗାଳ କରି ରଖ ପଛେ ମତେ
ବିହର ପାରିବି ବିଶ୍ୱେ ଆନନ୍ଦେ ସନ୍ତତେ ;
ନ ଦିଅ ପଛକେ ମୋରେ ହେମ ହର୍ମ୍ୟ ବାସ
ମାଟି କୁଡ଼ିଆ ହିଁ ମୋର ରଜାର ଉଆସ ;
ଘୃତାନ୍ନ ନ ଯୁଟୁ ପଛେ ମୋର ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାଥ !
ମାଣ୍ଡିଆ ଯାଉରେ ହେବ ମୋର ତୃପ୍ତି ଜାତ ;
ଶିରୁ ମୋ ମୁକୁଟ ପଛେ ନିଅ ହେ ଛଡ଼ାଇ
ପାରିବି ମୋ କୀର୍ତ୍ତନର ଗୌରବ ବଢ଼ାଇ,
ସବିଶ୍ୱାସ କରି ମତେ ରଖ ଧରଣୀରେ
ବୁଡ଼ିଯିବି ନାହିଁ ନାଥ କେବେ ଉଷ୍ମମାରେ ;
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗୁ ବାନ୍ଧି ଆଶ ପ୍ରଳୟ ସମୁଦ୍ର
ଭୟ ନାହିଁ ନିମିଷକେ ପାଲଟିବି ରୁଦ୍ର !
କା' ରକ୍ତମ ନୟନର ଇଙ୍ଗିତ ଭିତରେ
ଏକଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନାହିଁ ବଞ୍ଚିବି ସତରେ !!

—ଅଠେଇଶ—

ମୁହିଁ ସେ ବିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ତୁମମାନଙ୍କଠାରୁ
ରହିଲି କୁଟୀରେ ମୋର, ତୁମ ପୁଣ୍ୟ କଣ୍ଠ
ପଦଏ ମୋହନ ବାଣୀ ପାରିଲିନି ଶୁଣି,
ଏକବୀରେ ଭୁଲିଗଲି ? ଦିନରାତି ଗୁଣି
ହୁଏ ମୁଁ ତୁମର କଥା, ତୁମ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଖ
ଦିଶି ଦିଶି ଯାଏ ମୋରେ; ହୁଏ ମୁଁ ଉନ୍ମତ୍ତ
ପୁଣି ମୁଁ ଯାଆନ୍ତି ଚାଲି; ତୁମ ସନ୍ନିଧାନେ
ପରାଣେ ପରାଣ ଡାଳି ଶତ ସନମାନେ,
କାଟନ୍ତି ଜୀବନ ମୋର, ସୁଖ ଦୁଃଖ ତବ
ହୃଦ ଭରି କରନ୍ତି ମୁଁ ନିତି ଅନୁଭବ !

ମାନସ୍ତାନ ଲଗେ ମୋରେ, କେମନ୍ତେ ତୁମରେ—
 ବରଜ ଆସିଲି ମୁହିଁ ? ବନ୍ଧନ ଭିତରେ—
 ଜୀବନର ଫୁଟି ଉଠେ ଯେଉଁ ମଧୁ ତାନ
 ତା' ଲଗି ଆକୁଳେ ଚାହିଁ ରହେ ମୋର ପ୍ରାଣ ।

ସାସ୍ତ୍ରୀ ନାଉଁ

ରାତି ! ରାତି ! ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର ରାତି ! ମୁହଁକୁ ଦିଶୁନି ମୁହଁ
 ଧୂସର ପାହାଡ଼ମାଳା ଦୂରେ ଦୂରେ ଦିଶୁଅଛି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆକାରେ !
 ତାରାଦଳ ଚନ୍ଦ୍ରାକୁଳ ହେଲପରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଆକାଶ କନାରେ !!
 ଆମେ ସବୁ ଯାଉଅଛୁ ଆଗକୁ ଆଗକୁ, କିନ୍ତୁ ପାରୁନାହିଁ ଚାଲି,
 ଆମକୁ ଦେଉଛି କିଏ ଅଟକାଇ କାହିଁ
 ପାରୁନୁ ପାରୁନୁ ଦେଖି, ଜାଣି ପାରୁଅଛୁ ଖାଲି !!

ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଆମେ ମାଡ଼ିଯିବୁ ଚାଲିଯିବୁ
 କିଏ ତୁମେ ? କାହିଁ ପାଇଁ ଗତିରୁଦ୍ଧ କର ?
 ଶୁଭେ କାର ଅଟ୍ଟହାସ
 ‘ତୁମେ ଯିବ ? ଯାଅ !
 ପାରିବ ପାରିବ ଯାଇ ?’
 କାହାର ଏ ଅଟ୍ଟହାସ ? କାହାର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଭୟଙ୍କର ?

ରହିଲୁ ରହିଲୁ ଆମେ, ତଥାପି କେ’ ଦିଏ ବାଧା ?
 ସମ୍ମୁଖେ ଦଶଇ କିଏ ଠିଆ ହେଲ ପରି,
 କିଏ ସେ ଚାପୁକ ଧରି ରେଷ କଷାୟିତ ନେସେ
 ଆସୁଛି ପୁଣି ଯାଉ ଅଛି ଫେରି,

ଆମେ ସବୁ ଆତଙ୍କିତ, ଆଚମ୍ବିତ,
 ଚାଲିଲୁ ଚାଲିଲୁ, ଆମେ ଦିଗୁଣ ସାହସ ଧରି
 କି ମହା ଗର୍ଜନ ଶୁଭେ !
 ସମସ୍ତ ଆକାଶ ଯେହ୍ନେ ଆମ ଶିରେ ଭାଙ୍ଗି ଗଲା ପରି !

—ଗୁରୁ—

‘ଭାତ ହେଲେ ପାଇଯାନ୍ତା !’
 ‘ନା ! ନା ! ପାଇବନି ଭାତ !’
 କିଏ ସେ କହୁଛି ଯେହ୍ନେ ଦମ୍ଭକର ଗୁଡ଼ !
 ଆହୁରି ଚାଲିଲୁ ଆମେ ସେ ଘନ ଅନ୍ଧାର କାଟି
 ଦୂରେ ଦୂରେ କୋଳାହଳ,
 କା’ର ଭୀଷଣ ଗର୍ଜନ ପାଟି !
 ଆମର କେହି ନାହିଁ ଜଣେ ସାହାଯ୍ୟ !
 ଆମେ ଯେହ୍ନେ କରୁଅଛୁ ଅନୁଭବ
 ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ରହିଅଛି ଭୀଷଣ ଗୋରବ !!

—ପାଣି—

ଉତ୍ତର ଆସୁଛି “ଫେରିଯାଅ ! ଫେରିଯାଅ !
 ଆମେ ସବୁ ଠିଆହେଲୁ ଥକ୍କା ମାର୍ଗ
 କେ ଆମକୁ ଠେଲି ଠେଲି ନେବା ପାଇଁ ଆସୁଅଛୁ ଧାଇଁ !

—ଛଅ—

‘ଆମେ ତେବେ ଏଇଠାରେ ମରଯିବା ?
 ପାରିବାନି ଆଉ ଚାଲି ?’
 ତୁମେ କି ବଞ୍ଚିବ ସତେ ?
 ବନ୍ଧ କି ପାରିବ ଆଉ ?’
 ଆସୁଛି ଉତ୍ତର !
 ଆମେ ହେଲୁ ଭୀତ ସମ୍ଭ ନିବାକ ଚଞ୍ଚଳ !

—ସାତ—

“ତେବେ ତୁମେ ଗୁଡ଼ିଦିଅ”
 “ତୁମ ପାଇଁ ରସ୍ତା ନାହିଁ !
 ରସ୍ତାନାହିଁ ! ମୋଟେ ରସ୍ତାନାହିଁ !!”

—ଆଠ—

ଆମେ କଣ ଠିଆ ହୋଇ ଜଳ ଜଳ ରହିଥିବୁ ବୁଝି ?
 ଆମେ ଆଉ ଯିବୁ ନାହିଁ ?
 ଆମେ ସବୁ ପଡ଼ିବୁ ଝାଡ଼ିଲ ?
 ଆମକୁ ଲଗୁଛି ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଓ କାଉଳ !
 ଫସର ଆସୁଛି ଫାଟି,
 ଆମର ଜୀବନ ନାଟି,
 ଲଗୁଅଛି ସେହ୍ନେ ଗୁଡ଼ିଗଲା ପରି,
 ‘ତୁମ ପାଇଁ ରସ୍ତା ନାହିଁ, ରସ୍ତା ନାହିଁ ! ମୋଟେ ରସ୍ତା ନାହିଁ,
 କାନେ କାନେ ଭୁଲାଇ ଭୁଲାଇ କିଏ ଗୁଡ଼ିଅଛି ରଡ଼ି !
 କେ ଆମକୁ ପରାଚୀର ଦରବଳପୁ ଖରୁ, ଏତେବେଳେ
 କହିଗଲା ହେଉଛି ସ୍ମରଣ
 “ଜୀବନ ପଥର ନୁହେଁ
 ଅଗ୍ନି ଅସମ୍ଭାଳ
 ବୁଲ ! ବୁଲ ! ବୁଲ !!!”

— — —

ଅନ୍ଧକାରେ

ବିରାଟ ବିସୁଳ ନଭସ୍ଥ ମୁଣି ଉଠୁଛି ଏ ଗିରିମାଳା ମେଳେ,
 କିଏ ଅଛ ? କିଏ ଅଛ ? ମୋ ନୟନ ପ୍ରତି ବନ୍ଦୁ ଲୁହ
 ତୁମରେ କି କୁଁ ଏ ନାହିଁ ତଳେ ?
 ଆସ ତମେ ! ଆସ ! ଆସ ! ଆସୁନୁ କାହିଁକି ?

ମତେ କ'ଣ ପାରୁନାହିଁ ଦେଖି ?
 କାହିଁକି କହୁନ କଥା ନେଷ ବେନି ଟେକି ?
 ତୁମେ ଖାଲି ରହିଥିବ ବଜନତା ମହାମୂର୍ଖି ଧରି ?
 ମୁହଁ ଏଥୁ ଠିଆ ହୋଇ ହୋଇ,
 ଚାଲିଯିବି ମୋ ଦରଦ୍ର-ପଥ ଅନୁସର ?

ଓଠେ ମୋର ଫୁଟିବନି ହସ
 ବସେ ମୋର ଜାଗବନି ନବ ଉନ୍ମାଦନା ?
 ଜୀବନର ପ୍ରତି ରହେ ଜାଗିବନି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚେତନା ?
 ଉଠିବନି ? ପଡ଼ିଥିବି ? ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଚାଲିଯିବି କାହିଁ ?
 କିଏ ତୁମେ ବିରାଟ ପୁରୁଷ ରହିଅଛ ସବୁଜ ଏ ବନକୁଞ୍ଜ ଗେହେ
 ଆସିବନି ଲବେ ମୋହ ପାଇଁ ?

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯାଏ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶେ ବୁଡ଼ି
 ଯିଏ ଯହିଁ ପାରୁଜନ ଆପଣାର ମାଡ଼େ
 ଗଲେଣି ବାହୁଡ଼ି,
 ମାଡ଼ିଆସେ ଦୂର ଦିଗବଳୟ ଖରୁ
 ଦନ କୃଷ୍ଣ ମହା-ଅନ୍ଧକାର,
 ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପାରୁନି ଯାଇ, ହୋଇଅଛି ଠିଆ,
 ନେଷପ୍ରାନ୍ତ ବୋହି ଆସେ ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁଧାର ।
 ପାରୁନି ମୁଁ ଯାଇ, କୁଆଡ଼େ ମୁଁ ଯିବି ?
 କାହିଁ ମୋର ଆଶା ବା ଆଶ୍ରୟ ?
 ତୁମେ କେହି ବୁଝିବନି ମତେ ?
 ରହିଥିବି ହୋଇ ନିତି ଆକୁଳ ଅଥୟ ?
 କିଏ ସେ ଆସୁଚ ତମେ କାହିଁ ମତେ କିନ୍ତୁ ଦଶନାହିଁ ?
 ଏଇ ମହା ଅନ୍ଧକାରେ କୁଆଡ଼େ ମୁଁ ଯିବି କାହିଁପାଇଁ !

ଆସ ! ଆସ ! ଆସ ତମେ ହେ ଉତ୍କଳ ଗିରି-ବନ-କୁଞ୍ଜ-ଲତା !
 କେହି ତୁମେ ବୁଝିବନି ? ଏଇ ମହା ଜୀବନର ବ୍ୟଥା ?
 ମତେ କ'ଣ ବୁଝିବାକୁ ତୁମର ହୃଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ ଆକୁଳ ଅଥୟ ?
 ଦେବନାହିଁ ଦେବନାହିଁ ମତେ ?
 ମୋ ଦରଦ୍ର ଜୀବନର ସେ ଟିକକ ଲୋଡ଼ା ?

ଫେରିଯିବ ? ଏଇ ମହା-ଅନ୍ଧକାରେ ?
 କେଉଁ ଆଡ଼େ ଯିବ ଅବା କାହିଁ ?
 ମୋହପାଇଁ କେହି କ'ଣ ନାହିଁ ? ? ?

ସ୍ବପ୍ନ

—ଏକ—

ପ୍ରଳୟ ତୋଫାନ ଗରଜ ଆସୁଛି ଶ୍ବପ୍ନ ଭୈରବ ରବେ,
 ହଜାର ହଜାର ମହା ପାରାବାର—
 ଲହରୀ ଆସୁଛି ମାଡ଼ି ବାର ବାର
 ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ, କିବା ଅନାବୁର
 ଘୋଟିଯାଇଛି ଏ ଭବେ,
 ପ୍ରଳୟ ତୋଫାନ ଗରଜ ଆସୁଛି ଶ୍ବପ୍ନ ଭୈରବ ରବେ ।

—ଦୁଇ—

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମହା ପାରାବାର ଲହରୀ ଉଠୁଛି ବିକଟ ନୃତ୍ୟ କରି,
 ଆତଙ୍କ ଛୁୟା ଘେର ରହିଅଛି ସ୍ବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରତି ଅନ୍ତର ତଳ ଧରି ;
 ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଛୁୟା ମେଲାଇଛି ତାର କି ବିକଟତର କାୟା !
 ଶିହରି ଉଠୁଛି ପୃଥ୍ବୀର ଦେହ,
 ମନତଳେ ଖାଲି ଜାଗେ ସନ୍ଦେହ,
 କିବା ଅଦୃଶ୍ୟ ଘଟିବ କିଏ ସେ କହି ପାରିବ ବା ତାହା ?
 ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଛୁୟା ମେଲାଇଛି ତାର କି ବିକଟତର କାୟା !

—ତିନି—

ରୁହଁ ରୁହଁ ରୁହଁ ଆଖି ପିଛୁଳାକେ ଦେଖିଲି ନୟନ ଭରି
 ଶ୍ବପ୍ନ ମୋହର ଏବିରୁଟି ମାଟି ମହା ସମୁଦ୍ରେ ବିକଟ ବୋଇତ ପରି ।
 ହିମାଚଳସମ ତରଙ୍ଗମାଳା ଉଠୁଛି ଉଠୁଛି ପ୍ରଳୟ ତୋଫାନ ସହ,
 ମୋ ମାଟି ଉପରେ କାହା ସନ୍ତାନ ଖୋଜୁଛି ନ ହୋଇ ଥୟ ?

କାହା ଇଙ୍ଗିତେ କାହାର ଆଦେଶେ
 ଆସିଅଛି ରଚ ଦୃଢ଼ ସେ ଅଭିଯାନ !
 ତାଣ୍ଡବ ରଚ ମହନଃସମ ଗାଢ଼ିତ ଛୁଦ୍ରଗାନ ।
 ପୃଥ୍ବୀର କେଉଁ ଅଜଣା ଅଶୁଣା ମହାପାରୁ ଆସି
 କରୁଅଛି ଏଥୁ ପ୍ରଳୟର ଅଭିନୟ !
 ଧୂଂସ କରିବ ବଣ କାହାର, ନିପାତ କରିବ କାହା ସମ୍ପଦ,
 ପ୍ରତିହଂସାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବୁଲେ ଜାଗିତ ନ ହୋଇ ଅୟ !
 ଉଧୁଳି ଉଠୁଛି ଅସୀମ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ରାଗେ ହୋଇ ଜରଜର,
 ସେ ସେ ଦୁର୍ଜୟ ସେ ସେ ନିଃଶଙ୍କ, ସତ୍ୟର ତେଜେ ଦିଶେ କିବା
 ଭୟର !!

—ଗୁରୁ—

ତା'ପରେ ଦେଖିଲି ଆକାଶ ରୁମ୍ଭୀ ଅସୀମ ହର୍ମ୍ୟମାଳା,
 ଦୋହଲି ଯାଉଛି ମୁକୁତ ରୂଳ ଯାଏ,
 ଗୋଟି ଗୋଟି କାହିଁ ଟଳି ପଡ଼ୁଅଛି କମ୍ପାଇ ଧରା ସାରା !!
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କଳା ବେପାରୀ—
 ପଇସାରେ ଯାର ଉନ୍ନତ ଶିର,
 ମହା ସମୁଦ୍ରେ ପଡ଼ୁଅଛି ଟଳି,
 ଅତଳ ଗରଭେ ସମୁଦ୍ର କାହିଁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଉଛି
 କଳନା ହେଉନି କରି !!

—ପାଞ୍ଚ—

କାନେ କାନେ ମୋର କିଏ ଯାଉଅଛି ଅବୋଧ ବାଣୀ କହି
 “ସତ୍ୟର ମହା ସମୁଦ୍ର ଦେଖ ଘୋର ଗର୍ଜନେ
 ଆହୁରି ଆସୁଛି କମ୍ପାଇ ସାରା ମହା ।
 ଯେତେ ଲକ୍ଷ ଆ ଯେତେ ଘରକୁଡ଼ା ଯେତେକ ଅତ୍ୟାଚାରୀ,
 ବିରାଟ ଶୁଭ୍ର ଏ ମାଟି ଅଙ୍ଗେ ବୋକ୍ତୁଅଛନ୍ତି କାଳି,
 ରହିବନି କାର କନକ ହର୍ମ୍ୟ ଧନ ସମ୍ପଦ ବଳ,
 ରହିବନି କାର ବଣରେ ଜଣେ ଦେବାକୁ ଟୋପିଏ ଜଳ !
 ମହା ସମୁଦ୍ର ନେଇ ଯିବ କାହିଁ,
 ସବୁ କାହାର ରଖିବ ତ ନାହିଁ,

ଅସତ୍ୟ କରି ତହିଁ ପାରିବ କେତେ କାଳ କିଏ ଦେଖାଇ ସିଂହଠାଣି ?
 ଚର ନିଃଶଙ୍କ ନିର୍ମଳ ମନେ ସ୍ୱର୍ଗର ସୁଧା ଭୁଞ୍ଜି ପାରିବ କିଏ ?
 ଯେଉଁଠି ରହିବ ଜାଲ୍‌ଜୁଆରେଇ ନିର୍ମମ ସପ୍ନତାନ ।”

—ଛଅ—

ତା’ପରେ ଦେଖିଲି ଦିଗ୍‌ବଳପୁର ଏପାରୁ ସେପାର ଧରି,
 ମହା ସମୁଦ୍ରେ ଲକ୍ଷ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡ ଭସୁଛି,
 ତରଙ୍ଗେ ଥରି ଥରି ।

କିଏ କାହୁଁ କେ ବୁଡ଼ି ଯାଉଛି ଶୁଭେ କା’ ଆର୍ତ୍ତରବ,
 କନକ-ଭୂଷଣେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଭସୁଛି କାହାର ଶବ ।
 ଉବେଇ ଟୁବେଇ ହୋଇ କେ ଯାଉଛି, ଧନ ସମ୍ପଦ ବାନ୍ଧିଛି
 ଦେହେ କଷି,
 ତରଙ୍ଗମାଳା ନରେଶି ଏସବୁ, ଯାଉଛି କି ଅବା
 ନିର୍ମମ ହସ ହସି !!

ସତ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଶାନ୍ତ ନିରାହ ମହା ଜନତାରେ ବୁଝି,
 ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ମହା ସମୁଦ୍ର କହିଯାଉଛି ବା
 ଗୁରୁ ଗନ୍ଧୀର ବାଣୀ

“ଦେଖି ନଅ ଏଇ ଅସୀମ ଜନତା ନିବଡ଼ ପାପର,
 ମହା ବିଷାକ୍ତ ପ୍ରାଣୀ !

ବିଶ୍ୱାସେ କିଏ ତାଳିଅଛି କାହିଁ ଉକ୍ଳଟ ହଳାହଳ,
 ଲକ୍ଷ ଶାଇ କେ ହଜାର ହଜାର ବୁଡ଼ାଇଛି ପର ଘର ।
 ସତ୍ୟ ଉପରେ ପଦାଘାତ କରି ମିଛ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ,
 ଶତ ନିରାହରେ ବାଟର ଭିକାରୀ କରି ଅଛି ଅବା କେହି ।
 କଳା ବେପାରୀ କେ ସାଜି ଦିନକରେ ହୋଇଛି ଲକ୍ଷପତି,
 ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଶତ ନିଃସ୍ୱର ଝାଳ ବୁଝା ସମ୍ପତ୍ତି ;
 ସୌଧ ଉପରେ ସୌଧ ଗଢ଼ିଛି ଚାଲିଛି ମଟର ଚଢ଼ି,
 ଜନତାର ମେଛୁଦଣ୍ଡ ଉପରେ କଠୋର ଆଘାତ କରି ।
 ଅମୃତ ସମ ଏ ଯେଉଁ ଶାଦ୍ୟ ଯୋଗାଉଛି ଏଇ ମାଟି,
 ବିଷାକ୍ତ କରି କିଏ ସେ ବିକିଛି କେତେ ଆଶ୍ରୟ ତା’ ଗୁଡ଼ ?
 କେତେ ନିୟୁତ ଚକେତେ ସପ୍ନତାନ କେତେ ସେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ !!!
 କୋଟି ଜନତାର ଶୁଦ୍ଧ ଶୋଷିତେ ବିଷ ଦିଏ ସଞ୍ଚାର ।
 ଶମତା ଦଣ୍ଡ ହାତରେ ଯାହାର ଭୁଲି ସତ୍ୟର ବାଟ,

କେ' କଳା-ବେପାରୀ ପୁଞ୍ଜି ପଡ଼ୁ
ଲୁଣ ନେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହାର ହାତ ।

—ସାତ—

ଆଖି ଫେଇ ମୁହଁ ଯେତେ ଯେତେ ଚାହିଁ
କଳା ସୂତା ପରି ସୀମାହୀନ କେଉଁ ଦିଗ ଚନ୍ଦ୍ର ତଳେ,
ମିଶି ଗଲ କାହିଁ ପାପ ଅନ୍ୟାୟ ଶୁଣି,
ଏଣେ ମୋ ସ୍ବାଧୀନ ବିରୁଦ୍ଧ ଏ ମାଟି
ସୂର୍ଯ୍ୟର ସୁନା କରଣେ ଉଠୁଛି ଥର ଥର ଉଦ୍‌ଭାସି ।
ବର୍ଷାର ସେ ଯେ ଦୋର ଗର୍ଜନ ନାହିଁ,
ପ୍ରଳୟ ତୋଫାନ ଦୂରେ ଦୂରେ ଗଲ କାହିଁ,
ମନ୍ଦ ମରୁତ ବହି ବହି ଆସେ,
ଜାଗୁର ମୋ ମାଟି ନବ ଉଲ୍ଲାସେ,
ନାହିଁ ଭେଦ ନାହିଁ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ କଳହ
ଚଉଦିଗେ ଖାଲି ସାମ୍ୟଶାନ୍ତି, ମହା ସତ୍ୟର—
ଅମୃତ ଝଲି ପୁଟେ,
ପ୍ରତି ଅନ୍ତର ପ୍ରତି ଅନ୍ତରେ ପ୍ରେମ ଆଶ୍ରେଷେ ଖାଲି ତଳିପଡ଼େ
ଜୀବନ ଫୁଲର ମୋହନ ଗନ୍ଧ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗେ ଯେ କୁଟେ !!

—ଆଠ—

ପର ମନେକରି ସନ୍ଦେହ ଆଖେ କେ'କାରେ ଚାହିଁବା ବାରେ,
ଜଣେ କାନ୍ଦିଲେ ଆନ ଜଣେ ତାରେ ଆପଣାର କରି ଭାଲେ;
ସସୀମ ଦୁଃଖ ଅସୀମ ପରଶେ
ଅମୃତ କିବା ମରମେ ବରଷେ !
କାହାର ଯେପରି ଅସ୍ତବ ଦୁଃଖ ଶୋଚନା ଟିକିଏ ନାହିଁ ।
ମାଲ ଆକାଶର କୋଟି ତାରା ପରି
ସବୁର ହୃଦୟେ ନିର୍ମଳ ଝଲି,
ମଧୁବନ୍ଧନ ସବୁର ଭିତରେ ଅଛି କାଳ କାଳ ପାଇଁ ।

—ନଅ—

ବନ କାନ୍ତାର ପଥ ପ୍ରାନ୍ତର ନୀଳ ନଭତଳ ଶ୍ୟାମଳ ଶଇଳମାଳା,
 ପଲ୍ଲୀ ନଗର ବଳ ପଦା ହୃଦ ସ୍ପଷ୍ଟ ତଟିନାଧାର,
 ସବୁର ଭିତରେ ଆନନ୍ଦମୟୀ ମଧୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଅମୃତ ଛଇ—
 ନାଚି ନାଚି ଯାଏ, ହସି ହସି ଗାଏ କିବା ଅମୃତ ଗୀତି;
 ଆକୁଳ ଅଥୟ ଚଉଦିଗ କିବା ନବ ବସନ୍ତ ସମ—
 ବହି, ମଣିଷ ମନର ନରହଙ୍କାର କଲ୍ୟାଣ ଭରା ପ୍ରୀତି ।
 ଏହାର ଭିତରେ ନଭରୂପ ପକ୍ଷୀସମ
 କ୍ଳାନ୍ତ ନୋହି ମୁଁ ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛି ଅମୃତ ଶିଶୁ କରି ସେ ଅନ୍ୱେଷଣ ।
 ଯୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ଯୁଆଡ଼େ ଗୁହଁଇ ସଙ୍ଗୀତ ମୋର ବୁକୁରୁ ଝରୁଛି
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଧରଣୀ ମାଗୁଛି ବୁକୁଭର ବନ୍ଦନ !!!

—

ନରାଟର ବିଶ୍ୱାସ !

କାହାଠି କି ଶିଶୁ ରହିଛି ଗୁପ୍ତତେ
 କିଏ ବା ଜାଣିଛି କାହିଁ ?
 ଜାଣିବାର ବେଳ ରହିଛି ବହୁତ
 ସରି ନାହିଁ ! ସରି ନାହିଁ !
 ଗୁହା ଅନ୍ଧକାରେ ଜନମିବ ପଛେ
 ବଢ଼ାଇବି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ
 ଖୋଜା ପଡ଼ିବି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ଗୋ
 ପଦ୍ମରାଗ ହୋଇ କିବା ! *

—

* ଏ କବିତାଟି ୧୯୩୩ ମସିହାରେ ଲିଖିତ । ଏଇ ଲେଖକ
 ଆଜିକା ୨୫ ବର୍ଷ ତଳେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ‘ସାପ୍ତ’ ନାମକ କବିତା
 ପୁସ୍ତକରୁ ଏ କବିତାଟି ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ।

ପାହାଡ଼ୀ ବାଳିକାର ଅଭିସାର

ଏ ପାଖେ ପାହାଡ଼ ସେ ପାଖେ ପାହାଡ଼
 ଗୁରୁଆଡ଼େ ଖାଲି ପାହାଡ଼ ମାଳା,
 ବୁଡ଼ିଯାଏ ରବି, ପାହାଡ଼ ସେ ପାରେ
 ଖେଳାଇ ମୋହନ ପାଟଳ ଧାସ;
 କିଏ ସେ ଆସୁଛି ପାହାଡ଼ୀ ବାଳିକା !
 ନବ ଯଉବନା କନକ ଗୋସ୍ଥୀ,
 ବୁକୁରୁ ବସନ ଖସି ଖସି ପଡ଼େ
 ଓଠେ ଫୁଟେ ନବ କମଳ କଳି !

ଏକାକୀ ଗୁଲିତ ଗୋଧୂଳି ବେଳାରେ
 ପାହାଡ଼ର ପାଦେ ସବୁଜ କ୍ଷେତେ,
 କାହାଲୁଗି ତୁମ ମଧୁ ଯଉବନ ?
 ମାଳ ନୟନର ଚାନ୍ଦିନୀ ଯେତେ;
 ତୁମ ଏଇ ଓଠ ବାଜିବ ଯା' ଓଠେ
 ଏ ବୁକୁ ବାଜିବ ଯାହାର ବୁକେ
 ଏ ଆଖି କହିବ— ଯେ ଆଖିରେ କଥା
 ଦିନ ତା' ବଢ଼ିବ କି ଶିଶୁ ସୁଖେ ! !

ଗୁଲି ବର ବଧୂ ! ଗୁଲି ଗୋ ତୁରିତେ
 ତୁମ ଲୁଗି କିଏ ଥିବଟି ଧୂସ
 ମରମେ ମରମେ ଖୋଜୁଥିବ କେତେ
 ସେନେହ ପରଶ ବୋଲିବା ପାଇଁ;
 ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସେ, ପଥ ଘାଟ ଏବେ
 ନିଶ୍ଚୁ ନିଶ୍ଚୁ ହେଲୁଣି ପରା,
 ମାଳ ନଉତଳେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେଣି କେତେ ସ୍ଵରକ ତରା ।

ଗୁଲି ଗୁଲି ତୁମେ ପାହାଡ଼ ଛଇଲୀ !
 ଚନ୍ଦ୍ରଟାଇ ତୁମ ମୋହନ ବାସ,
 ସେ କେଉଁ ସୁଦୂର ପ୍ରଶସ୍ତୀର ଓଠେ
 ଫୁଟାଇବ ପରା କନକ ହାସ

ତୁମେ ଯାଉଅଛୁ ଯା' ଲାଗି ଅଧୀରେ
 ଆସୁଥିବ ଯେବେ ସେ ଅଧ ବାଟେ,
 କେଉଁ ବଣ ଖୋଲେ ଭେଟିବ ତାହାରେ
 କିବା କୋଟି ନଧି ପାଇବ ହାତେ !

ଯୁଗଳ ବିହାରେ ସେ ବିପିନ ମାଳେ
 ଜୋଛୁନା ବିଭାସେ ବୁଲିବ ତହିଁ
 ପ୍ରତି ଓଠୁ ଯେଉଁ ହସ ଫୁଟୁଥିବ
 ପିଉଥିବ ବେନି, ବେନିରେ ରୁହିଁ ;
 ଏ ପାଶେ ପାହାଡ଼ ସେ ପାଶେ ପାହାଡ଼
 ସେ କେଉଁ ପାହାଡ଼େ ଭେଟିବ ତାରେ
 ଚାଲି ଚାଲି ତୁମେ ପାହାଡ଼ୀ ବାଳିକା !
 ମିଶିଯାଅ ଦୂର ପାହାଡ଼ ମାଳେ ;

ବୁକୁତଲେ କେତେ ମୋହନ ବାସନା
 ଫୁଟି ଉଠୁଥିବ ଆବେଗ ଭରେ,
 କି ଭଳି ରୁହିଁବ ପହିଲି ଦେଖାରେ
 କି କଥା କହିବ ଅଧର ତଳେ !
 କି ଭଳି ହସିବ ମୁଢ଼ୁକି ମୁଢ଼ୁକି,
 ପ୍ରଥମ ପରଶ ବାଜିଲେ ଦେହେ
 ଥର ଥର କରି; ଥର ଉଠୁଥିବ—
 ସେ ନବ ଯୁବାର ଅସୀମ ସ୍ନେହେ ;

ସୀମାହୀନ ମଧୁ— ମମତା ଡୋରିରେ
 ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯିବ ସେ ଯୁବା ସହ
 ଏ ଦେହ ମନର ଯେତେ ବଇଭବ
 ତାଳିଦେବ କା'ରେ ହୋଇ ଅଥୟ !
 ହସି ହସି ପ୍ରାଣ— ଅସର ସୁଷମା
 କାହାରେ ନିମିତ୍ତ ଦେବ ଗୋ ଦେଇ,
 ସେ ଲାଗି ଚାଲୁଛି କି ମଧୁ ଆବେଶେ
 ପାଦ ଅବା ତଳେ ପଡ଼ଇ ନାହିଁ !

ଦୁରୁ ଦୁରେ କା'ନେ ନରେଶି ଚାହୁଁଚ
 ବେଳେ ବେଳେ ନୀଳ ଭ୍ରୁଲତା ଟେକି,
 ପ୍ରିୟ ପରି ତବ, କା ସ୍ବରୂପ ଗୁପ୍ତା
 ସେ ବନ ପାହାଡ଼େ ଦିଶି ଯାଏ କି ?
 କି ସପନ ଦେଖି ହୃଦୟ ଭ୍ରମର
 ଉଲ୍ଲସି ଉଠୁଛି କି ମଧୁ ଆଶେ
 ଯେତେ ବେଗି ବେଗି ଯାଉଛ ଆଗକୁ
 କପାଳ ଉଜ୍ଜଳେ କି ନବ ଭାସେ !

ଏ ପାଶେ ପାହାଡ଼ ସେ ପାଶେ ପାହାଡ଼
 ବନ୍ଧି ଆସେ ଦୁରୁ ପାହାଡ଼ୀ ବାଆ
 ରଜତ ଜୋଛନା ଶୀତଳ ବିଭାସେ
 ହସି ଉଠେ ବିଲ ପଡ଼ିଆ ଗାଆଁ
 ଏ ମହା ସପନ ପାରାବାରେ ଭ୍ରମେ
 ଭସାଇ ଭ୍ରମର ତରୁଣୀ ତନୁ
 ଭସି ଭସି ଭ୍ରମେ ଯାଉଛ କୁଆଡ଼େ
 ସକଳ ଦଇନ ବିଦୋର ମନୁ

ପରାଣ ପ୍ରେମିକ କରିଛ ଯାହାରେ
 ହୃଦୟର ସୁଧା ଅଜାଡ଼ି ଦେଇ
 ତା' ତହୁଁ ଧରରେ ଏ ମଧୁ ଜୀବନେ
 ଅଧିକ ଆଉ କି ଦିଶିବ କେହି ?
 ମରି ଶୋଇଥିଲେ, ମଡ଼ା ହୋଇ ସେ ତ
 ଦିଶିବ ମୋହନ ମୋହନତର
 ଲେଉଟକେ ପଶାଳି କରିବ ଆହୁରି
 ନିଜରୁ ନିଜର ଅସୀମ ଥର;

ମମତା ସେ କିବା ମହୁର ତା' ଆଗେ
 ମରଣେ ସେ ତାଳେ ଅମର ସୁଧା
 ମରମାରେ କି ସେ ? ଯାହା ଲାଗି ତା'ର
 ଜାଗିଛି ମରମେ ମୋହନ ସୁଧା;

ସେ ମମତା ମଧୁ— ମୋହନ ଛଇରେ
 ଛଇଲି ତୁମେ ମୋ ଲହରୀ ବାଳା
 ଦୂରରୁ ଦୂରକୁ ବୁଲିଥାଅ ତୁମେ
 ପାଦେ କୁଣ ଫୁଟୁ କି ଅଛି ଘର ?

ଏ ପାଖେ ପାହାଡ଼ ସେ ପାଖେ ପାହାଡ଼
 ବହିଆସେ ଦୂରୁ ପାହାଡ଼ୀ ବାଆ ;
 ତୁମର କେଶର କିଆଁ ଫୁଲ ବାସ
 ଉଡ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରଟାଉ ପାହାଡ଼ ଗାଆଁ
 ଜୀବନେ ଯାହାକୁ ଆପଣା କରିବ
 ଆପଣା ତୁମରେ କରିସେ ନାହିଁ ?
 ସେତେ ବାଧା ଆସୁ ଏ ପାରେ ସେ ପାରେ
 ଗୁଡ଼ିବାଡ଼ କେବେ ହେବ କି କାହିଁ ?

ମୁକ୍ତି ଓ ମିଳନ

କବିତାଟି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମାଳ ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ କମ୍ପଦନ୍ତୀକୁ ନେଇ ଲିଖିତ । ଗଞ୍ଜାମ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଆଦିବାସୀ ବାଲିକା ଥିଲା । ସମ୍ଭବତଃ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ତରୁଣ ସହିତ ତାହାର ଆଗରୁ ସ୍ନେହ ପରିଚୟ ଥିଲା । ବାଲିକାଟିର ବାପ, ମାଆ ଏବଂ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଦଳପତି, ତାହାର ପ୍ରେମିକ ସହିତ ସକଳ ସମ୍ପର୍କ ଗୁଡ଼ିକ ଦେବାକୁ କହିଲେ । ବାଲିକା ଏଥିରେ ରାଜି ହେଲା ନାହିଁ । ତାହାର ପ୍ରେମିକ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସିବାରୁ ତାକୁ ଦଳପତି ଗୋଟିଏ ପବ୍ବତ ଗୁମ୍ଫାରେ ବନ୍ଦୀକଲେ । ଆଦିବାସୀ ବାଲିକା ପବ୍ବତ ଗୁମ୍ଫା ନିକଟକୁ ଆସି ତାହାର ପ୍ରେମିକକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲା । ତାହାର କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରେମ ପାଗଳମା ବାଲିକା ଅର୍ଦ୍ଧରାତି ସମୟରେ ଗୁମ୍ଫାର କବାଟରେ ଭିନିଥିବାର ହାତ ମାରିବାରୁ କବାଟ ଆସେ ଆସେ ଫିଟିଗଲା ଏବଂ ଉଭୟଙ୍କର ମିଳନ ହେଲା !

‘ପାହାଡ଼ୀ ବାଲିକାର ଅଭିଯୋଗ’ କବିତାଟି ଏହି କବିତାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ।

—ଏକ—

ମରବ ନାହିଁ ମୁଁ ମରବ ନାହିଁ
ବଞ୍ଚି ରହିବ ତାହାର ପାଇଁ
କିଏ ତାରେ କିଆଁ କଇଦ କଲ ?
କି ଦୋଷ ସେ ତବ କରଣ କାହିଁ ?
ଆସିଥିଲା ସେ ତ ମୋହର ପାଇଁ
ମରୁଛି ସେ ଆଜି ମୋହର ପାଇଁ
ଛୁଡ଼ିଲେ ଛୁଡ଼ିବ ଧରାରେ ସବୁ
ତାରେ ଏ ବୁକୁରୁ ଛୁଡ଼ିବ ନାହିଁ !

—ଦୁଇ—

ସେ ଦେହ ଏ ଦେହେ ଯାଇନି ବାଜି,
ସେ ଆଖି ଦେଖିନି ଏ ଆଖି ଠାରୁ,
କେତେ ଆଶା ଧରି ନଥିବ ଆସି
ତେଜୁଥିବ କାହିଁ ଲୋଡ଼କଧାର !
ସେ ଓଠ ପିଇନି ଏ ଓଠ ମହୁ
ଲୋଡ଼ୁଥିବ କେତେ ପିଇବା ପାଇଁ,
ସେ କେଉଁ ବିଜନ ଅନ୍ଧକାରେ
ଫିକା ପଡ଼ି ରହିଥିବ ବା କାହିଁ ।

—ତିନି—

ଭାଲି ହେଉଥିବ ମରବେ କାହିଁ,
ମୋ ପାଖେ ନିପୁତ ରହିବା ପାଇଁ,
କେ ତା'ରେ ରଖିଲ କିଏ କର
ମନ କଥା ଜାଣି ପାରିଲ ନାହିଁ ।
ମନର ଆଶା ତା' ମନର ଆଶା
ବଞ୍ଚି ଥାଆନ୍ତା ଫଗୁଣ ବତେ,
ମଉଳି ଗଲ ସେ ମଉଳି ଗଲ
କି ଅବା କୁହୁଡ଼ି ବରଷା ବାତେ !

—ଚାରି—

କିଏ ସେ ଜଗୁଆ ଜଗିବ ତମେ !
ଦିଅ ମତେ ଆଜି ଦିଅରେ ଛୁଡ଼ି ;

ସେ କେଉଁ ପାହାଡ଼ ଗୁମ୍ଫା ତଳେ,
 ନିର୍ମମେ ତାରେ ଦେଇଛ ମାଡ଼ି ।
 ତାହାଠି ତୁମର କି ଅଧିକାର ?
 ତୁମର ସେ କ'ଣ କରିଛୁ କ୍ଷତି ?
 କାହିଁକି ରଖିଛ ବାନ୍ଧ ତାରେ ?
 ହରିଚ ତୁମର କି ସମ୍ପତ୍ତି ?

—ପାଞ୍ଚ—

ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ସେ ବନ୍ଦୀ ହେବ
 ମୋହର ହୃଦୟ ପଦ୍ମ ତଳେ,
 ଛନ୍ଦି ହେଲେ ସେ ଛନ୍ଦି ହେବ
 ମୋ ଭୁଲ ମୃଣାଳ ବେଷ୍ଟନରେ !
 ମୋହର ସେନେହ ମୋହର ପ୍ରେମ—
 କି ଭଲ ବିଶାଳ ହୃଦୟ ଭରା ?
 ଭାଙ୍ଗି ଏ କାର-କବାଟ ପଟ—
 ମୁକ୍ତି ତାହାର ଆଣିବ ଭରା ।

—ଛଅ—

ଜାଣିନ ଜାଣିନ ଜାଣିନ ତମେ !
 କାଳ କାଳ ଧରି ମୋ ବୁକୁ ତଳେ,
 କାନ୍ଦୁଛ ଜଣେ ଚକୋରା ପରି
 ତାହାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କି ଥରେ ।
 ତୁମେ କି ପାରିବ ତାହାରେ ରଖି
 କଲବଲ କରି ସେ କେଉଁ ଗାଡ଼େ ?
 ଜାଣନା କି ମହା ଅଗ୍ନି ଜଳେ
 ମୋ ଯୌବନର ଅନ୍ତରାଳେ !

—ସାତ—

କିଏ ସେ ଅଛରେ ଜଗୁଆ ତମେ !
 ଏ କାର-କବାଟ ଫିଟାରେ ଫିଟା
 ଧମକ ଚମକ ଦେଖାଅ କାରେ ?
 ବିରାଟ ସେନେହ ମୋ ଦେହ ପିଟା !

ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ଯିବରେ ଥର,
ଦୁଲୁକ ଉଠିବ ଆକାଶ ମାଟି,
ମଧୁ ବନ୍ଧନ ତା' ଭୁଲେ ମୋର
ଯେବେ କେ' ଧରରେ ଦେବରେ କାଟି !

—ଆଠ—

ଶୁଣରେ ପାହାଡ଼ ! ଶୁଣରେ ବଣ !
ଶୁଣରେ ନିବିଡ଼ ନିଶିଥ ରାତି !
ଶୁଣ ଝର ଝର ଝରଣା ଧାର
ଶୁଣରେ ଆକାଶ ଶୁଣରେ ମାଟି !
ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମା ପୃଥିବୀ ପରେ
ଯେ ମୋରେ ଦେଇଛି ଜୀବନ ତାଳି,
କାନ୍ଦୁଛି ସିଏ କେଉଁଠି ରହି,
ଜୀବନ୍ତେ, ତାକୁ ଦିଅନା ମାର !

—ନଅ—

ମୋର ଏଇ ଓଠ ମୋର ଏ ଆଖି
ଯାହାକୁ କେବଳ ରହିଛି ଚାହିଁ,
ଅନ୍ତର ମୋର ଯା ଅନ୍ତରେ
ଖୋଜୁଛି, ସେ ମୋର ହୋଇବ ନାହିଁ ?
ତାହାର ମୋହର ମରମ ଯେବେ
ଏକ୍ ଏକ୍ ଭିନ୍ନ ଭୁଲେ,
ତାହାର ମୋହର ସେନେହ ଯେବେ
ପରସ୍ପରରେ ନିବିଡ଼େ ଛୁଏଁ,

—ଦଶ—

ତାହାର ମୋହର ଆତ୍ମା ଯେବେ
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରହିଛି ଚାହିଁ,
ମାଟି ଉପରେ ଏଇ କ୍ଷଣେ
ତାହାର ମୋହର ମିଶିବୁ ନାହିଁ ?
ଫିଟରେ ଫିଟରେ କବାଟ ଫିଟ,
ଏଇ ହାତ ମାରେ ଫିଟରେ ଫିଟ !

ପୁଣି ହାତ ମାରେ ତୃଣାୟୁ ଥର,
ଦେଖିବି ସତ୍ୟ ସତ କି ମିଛ ?

—ଏଗାର—

ଫିଟିଲୁ ଫିଟିଲୁ କବାଟ ଏଇ
କିଏ ସେ ବନ୍ଦ ପାରିବ କରି ?
ସେନେହେ ଯେବେରେ ସତ୍ୟ ଥାଏ,
ଆକାଶୁ ସ୍ୱର୍ଗ ପଡ଼ିବ ଝଡ଼ି !
ମୋହରି ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ହେ ତମେ !
ତୁମରେ କରିବି କେ' ହଟିହଟି ।
ବଞ୍ଚିଥିଲେ ମୁଁ ଜୀବନ ଧରି,
ଫେରିଯିବି ସବୁ ଯେ ଦନଦଟା ।

—ବାଆର—

ଆସ ମୋର ସଖା ! ଆସ ହେ ନାଥ !
ସକଳ କଷ୍ଟ ଯାଇଛି ଚୁଲି,
ଜାଣି କି ଥିଲି ମୁଁ ଏ ଆଖି ଦିନେ
ଜୀବନେ ତୁମରେ ଦେଖିବି ବୋଲି ?
ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ଝରଣା ଧାରେ
ତୁମର ମୋହର ବସିବା ଚୁଲି !
ମୁଁ ଗୀତ ଗାଇବି ଶୁଣିବି ତମେ
ତୁଟିବି ପ୍ରାଣର ବେଦନା ଭାରି ।

—ତେର—

ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ବିଜନ ଭୂଇଁ
ଆମର ପରଶେ ଉଠିବି ହସି
କିଏ ସେ କାହାର କରିବି କିସ ?
ଜଣେ ଜଣକରେ ଉଠିଲେ ରସି !
ହସି ଖେଳି ନାଚି ସୋହାଗ ଭରେ
କାଟି ନେବା ଆମ ଜୀବନ କାଳ
ଦୁଃଖ ଦଇନି କି ଅବା ଥାଏ ?
ଆମେ ବେନି ଯେବେ ଗଳାର ହାର !

ରହିଥାଅ ତୁମେ !

ରହିଥାଅ ତୁମେ ! ରହିଥାଅ ଏଥୁ,
 ହସି ଖେଳ ଏଇ ପାହାଡ଼ୀ ଗାଏଁ,
 ଦିଅ ମୋରେ ଆଜ ଦିଅଗୋ ! ବିଦାୟ
 ସୁଦୂର ମୋ ଦେଶ ମୁଁ ଚାଲିଯାଏ;
 ରହିଥାଅ ତୁମେ ରହିଥାଅ ଏଥୁ
 ଏ ବଣ ପାଦପ ଲିଭିକା ପରି
 ମନ ପରସନେ, ମଧୁ ଆଳାପନେ,
 ପ୍ରିୟଜନ ତୁଲେ ଦିବସ ହରି !
 ରହିଥାଅ ତୁମେ ! ରହିଥାଅ ଏଥୁ;
 ମୋ ପାଇଁ କାହିଁକି ଭାଲେଖି ଏତେ ?
 କି ଶିଶୁ ବିଭବ ଦେଇଛି ତୁମରେ
 ବୁଝିନ କାଇଁକି କହିଲେ ଯେତେ ?

ରହିଥାଅ ତୁମେ ରହିଥାଅ ଏଥୁ
 ଆଉ କାହିଁପାଇଁ ଆସ ମୋ ତୁଲେ ?
 କେତେ ଦୂରେ ତୁମ ଗାଆଁ ରହିଲୁଣି
 ବାଟ କାଟିଯାଅ ଆପଣା ଘୁରେ ;
 କେତେ ଦୂରେ ଗାଆଁ ପୋଖରୀ ଦେଉଳ
 ନଈ ନାଳ ସେତୁ ଗଲୁଣି ରହି,
 ଏକାକୀ କିପରି ଯିବ ଏତେ ଦୂରେ
 ରାତି ହେବ, ବେଳ ଆସୁଛି ଲାଙ୍ଗୁ ।
 ଫେରିଯାଅ ଏବେ ଫେରିଯାଅ ତମେ
 କୋହ ଲୁହ ହୋଇ ଚାହିଁବ କଥା ?
 କେଡ଼େ ନିଠୁର ମୁଁ ଚାଲିଯାଏ ଦୂରେ
 ବିସୋର ଏ ମଧୁ ମୋହନ ହିଆ !

ଫେରିଯାଅ ତୁମେ, ଫେରିଯାଅ ଗାଏଁ
 ଅଧବାଟୁ ବେଶୀ ଆସିବ ଚାଲି,
 କୁଟୀରେ ତୁମର ବାପ ମାଆ ଭାରି
 ତୁମ ଲାଗି ହେଉଥିବେଟି ଭାଲ !

ମୋ ଲାଗି କାହିଁକି ଏତେ ନିଯାତନା
 ସହିବ ଗୋ ତୁମେ କଅଁଳ ପ୍ରାଣେ ?
 ତୁମ ମୋ ଭିତରେ ମଧୁ ଦବା ନବା
 ତୁମେ ଜାଣ ଆଉ ମୁହିଁ ଗୋ ଜାଣେ ।
 ଏ ଶିଶୁ ଟିକକ କାଳ କାଳ ଧରି
 ଅସୀମ ଗୋପନେ ଥିବ ଗୋ ରହି !
 ତୁମର ଲେଚନୁ ଲେଚକ ବହିଲେ
 ମୋ ହୃଦ କି ବାରେ ପାରିବ ସହି ?

ଫେରିଯାଅ ତୁମେ ଫେର ଗୋ କୁଟୀରେ
 କାହିଁପାଇଁ ଏତେ ରହିତ ରୁହିଁ ?
 ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ତଟିନୀ ସିକତା
 ତୁଲେ ତୁମେ ମନେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ?
 ଜାଣିତ ନ ଥିଲି, ଜାଣିବେ ତୁମରେ
 ଦେଖିତ ନ ଥିଲି ନୟନେ ଥରେ,
 ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ଫୁଟି କାହିଁ
 ବାସ ଚହଟାଏ ଧରଣୀ ପରେ,
 ସେ ବାସ ମହକେ ଏ ଜାଣିବେ ଯେବେ
 ମହକି ଉଠିବି ଶଶିକ ପାଇଁ,
 କେସନେ ବରଜି- ପାରିବି ପରାଣୁ ?
 ଚାଲିଯିବି ସିନା ସୁଦୂରେ କାହିଁ ।

ଶଇଳ କାନନ ଶ୍ୟାମ ବଇଁଠାବେ
 ତୁମରେ କେତେ ମୁଁ ଦେଖିନି ସତେ ?
 କେତେ ମୁଁ ଗାଇବି ମୋହନ କବିତା
 ତୁମକୁ ବିଚାର ମାନସପଟେ ।
 ହସିବି କେତେ ମୁଁ ବିମୋହନ ହସ
 କି ଅବା ବିକଟ କୁସୁମ ସମ !
 ପାଇବି କି ଅବା ମୋହନ ମାଧୁରୀ
 କିବା ସେ ପରାଣ ଅତୁଳ ଧନ !

ଲେତକେ ଲେତକେ ଫୁଟିବ ଏ ଯେଉଁ—
 ଅସୀମ ବେଦନା ? ବେଦନା ସେ କି ?
 ମହା ଜୀବନର ମୋହନ ବିଭବ
 ଚଉଦଗେ ହୋଇ ଯାଉଛି ଲେଖି !

ଫେରିଯାଅ ତୁମେ କୁଟୀରେ ତୁମର
 ବିଲ ବନନର ପାହାଡ଼ ଦେଇ
 ଦେଖୁଥିବ ଗୋରୁ ଗୋଠରୁ ଫେରିବା
 ଉଡ଼ିବାର ଶୁଆଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଏଇ
 ତୋଳୁଥିବ କେତେ କୁଟଜ ଧ୍ରୁମନ
 ବଣରୁ ବଣକୁ ଯୋହାଗେ ବୁଲି,
 ଗାଈଥିବ କେତେ ମୋହନ କବିତା
 ମଧୁ ତାନେ, ବୁକୁ ଉଠିବ ପୂର୍ !
 ହସି ଖେଳି ଦିନ— କାଟି ନଉଥିବ
 ସେଇ ହସ ଖେଳ ଜୀବନ ତଳେ,
 ମୋରେ ଯେବେ ଲବେ ଅନୁଭବୁ ଥିବ,
 କି ଶିଶୁ ମୋର ସେ ଧରଣୀ ପରେ !

ଫେରିଯାଅ ତୁମେ, ଫେର ଗୋ କୁଟୀରେ
 ମୁଁ ଫେରିବି ମୋର ସ୍ବଦେଶ ଯହିଁ—
 ଶାଳିଆ ସାପୁଆ, ସୋଲରା ଭାଲେରା
 ଚିଲିକା ଫୁଟାଏ ମୋହନ ଛଇ
 ବିପିନୁ ବିପିନେ, କେଦାରୁ କେଦାରେ
 ତଟିନୀ-ସିକତା-ରଜତ-ଶେଷେ,
 ବୁଲୁଥିବି କାହିଁ କି ମଧୁ ସପନେ—
 ଢଳି ଢଳି କିବା ଧୁଲକ, ସେଁ ଯେ !
 ଏ ସବୁ ଭିତରେ ତୁମ କଥାଟିକ
 ନୁହେଁ କଦାପି ପାଶୋରିବାର,
 ପରାଣ ଦେଉଳେ ଦାଉ ଦାଉ ଦାଉ
 ଜଳୁଥିବ କିବା କନକ ଗାର !

ଲୁହ ତେଜି ତେଜି ମଧୁ ଅନୁଭବେ
 କି ମୋହନ ଶିଶୁ ପାରୁଚ ପାଇ ?
 ସେଇ ଅନୁଭବେ ଦିଶୁଥିବ ସବୁ
 ଝଲସି ଝଲସି ନୟନେ ତବ ;
 ମଣି ମୁକୁତାର ଜୀବନରୁ ବଳି,
 କି ବିରାଟ ନୁହେଁ ହୃଦ ବିଭବ !!!

ଫେରିଯାଅ ତୁମେ ଫେରିତ ଗଲଣି
 ନିମିଷେ ଯିବଣି କୁଟୀରେ ଚାଲି
 ନୟନ ବିସାରି ଯେତେ ମୁଁ ଦେଖିଲେ
 ଦେଖେ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ଖାଲି ;
 ତୁମେ ଦେଖୁଥିବ ଚାଲିଆଡ଼େ ଯେବେ
 ଦେଖୁଥିବ ଗାଆଁ ପାହାଡ଼ ନଈ
 ମୋ ଭିତରେ ତୁମେ, ମୁଁ ତୁମ ଭିତରେ
 ବସା କରି ପରା ଯାଇତେ ରହି !
 ଦେଖିଲେ ଦେଖିବ ତୁମକୁ ମୋହରି
 ବୁକୁର ଅତଳ ମରମ ତଳେ,
 ତୁମେତ ଦେଖିବ, ତୁମ ହୃଦବେଦୀ
 ମୋ ଦେନ ହସ୍ତଚ୍ଛାନକ କରେ !!

— — —

ମୁଁ ଓ ଦୁନିଆ

ଏଇ ମହା ଦୁନିଆରେ ସମସ୍ତେ ତ ହସି ଖେଳି ରହିଛନ୍ତି,
 ମୁହିଁ କିପାଁ ବ୍ୟର୍ଥତାର ସୀମାହୀନ ପାରାବାରେ—
 ଉଭେଇ ଟୁବେଇ ହୋଇ ଚାଲିଛି ନିୟତ ?
 ମୁଁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ରହିବି
 ରହି ପାରୁନି,
 ଅନେକ ସମୟରେ ଧରଣୀର ଅତଳ ଗର୍ଭରେ
 ପଡ଼ିଯାଉଛି ;
 ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହୁଛି,

ସେ ଲୁହର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ପୋଛି ପୋଛି
ତଥାପି ଆଶା ରଖି ଚାଲିବ !

ମୁଁ ତେବେ କ'ଣ ଏଇ ପୃଥିବୀର
ସକଳ ଜୀବନରୁ ଭିନ୍ନ ?
ମୁଁ ଯାହା ଚାହୁଁଛି, ଯାହା ଲୋଭୁଛି
ପାଇପାରୁନି !
ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଭିନ୍ନତାକୁ କୋଠା,
ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଶମତାର ରାଜସିଂହାସନ,
ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଟଙ୍କା ପଇସା, ମଣି ମୁକ୍ତାର ବୁଜୁଳା ;
ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଗୋଟାଏ ସ୍ଵାଧୀନ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ !
ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦମୟ ରାଜ୍ୟ !
ମୁଁ ଖୋଜୁଛି ଗୋଟାଏ ହୃଦୟବାନ ଆବାସ ;
ମୁଁ ଯେଉଁଠି ଏ ସବୁର ସନ୍ତାନ ପାଉନି
ତାକୁ ପଦାଦାତ କରିଆସିବି ;
ମୋ ଜୀବନ ସାରା ଧରି ;
ଫଳରେ ମୁଁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ, ଅଭାବ ଅସନ୍ତୋଷ ପାଇବି ।
ମତେ ଲୋକେ କହିଛନ୍ତି ଏ ପାଗଳ,
ଏ ଦୁର୍ବଳ, ଏ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ଅପଦାର୍ଥ ପ୍ରାଣୀ ;
ମୁଁ ସଇତାନକୁ ଗୋଇଁଠା ମାରି ଆସିବି
ତା'ର ଦାସ ହୋଇ,
ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ରହିବାଠୁ
ବରଂ ବାଟର ଭିକାରୀ ହୋଇ
ବଞ୍ଚି ରହିବା
ଗୌରବମୟ ବୋଲି ବିଚାରିବି ।
ଦୁନିଆରେ ତୁମେ ଯେଉଁଠି
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଛ
ଧୀମାନ୍ସନ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ
ହସି ଖେଳି ଚାଲିଛନ୍ତି
ଏମାନେ ସମସ୍ତେ
ସଇତାନର
ପାଦ ତଳର
କୁକ୍କୁର ;

ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଇଁଠାଖିଆ
 ଏମାନଙ୍କର ଯେ ବଡ଼ଲେଖା,
 ଏମାନଙ୍କର ଯେ ଗର୍ବ ଆନନ୍ଦ,
 ତା ଭିତରେ ଜୀବନ ନାହିଁ ;
 ଏମାନେ ସମାଜର, ଦେଶର, ଜାତିର,
 ରାଷ୍ଟ୍ରର, କଳଙ୍କର ବିରାଟ ପାହାଡ଼ !
 ଏମାନେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ଏମାନେ ଶଠ,
 ଏମାନେ ଚୋର, ଡାକୂ,
 ଏମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ, ବଡ଼ ଦୁଃସାଧ୍ୟ !

ମୁଁ ମୋର ଏଇ ମାଟିର କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ
 ଶାଗ ପେଜ ଖାଇ ବଞ୍ଚି ରହିବି ।
 ଏଠି ମୁଁ ଶାନ୍ତି ପାଏ, ଆନନ୍ଦ ପାଏ,
 ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରେ ;
 ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ, ମୋର ଝିଅ, ମୋର ନାତି
 ଏମାନେ ମୋର ଦୁଃଖୀ କୁଟୀରର
 ଆଦରର ସମ୍ପଦ ;
 ଏମାନଙ୍କ ହସରେ କୃତ୍ରିମତା ନାହିଁ
 ଏମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଷରେ ଜର୍ଜରିତ ନୁହେଁ
 ଏମାନଙ୍କ ବସନ ଭୃଷଣ ସାଧାରଣ
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡକାୟିତ ଧନରେ ଏ ସବୁ କିଣା ଯାଇଛି ;
 ଆମର ବଡ଼ଲେଖା ଆମର ଅମୃତମୟ ଅନ୍ତର !
 ମୁଁ ଦେଖେ ମୁଁ ମୋ କୁଟୀରର ସମସ୍ତେ
 ପୋଖରୀ ଭିତରେ ପଦ୍ମ ପରି
 ଶୁଦ୍ଧ, ସ୍ବଚ୍ଛ, ଆନନ୍ଦ ତଳତଳ !
 ଦୁନିଆକୁ ଠକଠାକ ଦୁନିଆର ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ
 ପଇସା କମାଇବା ଆମର କାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ ;
 ଦୁନିଆକୁ ଭଲ ପାଇବା ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ
 ଦାନ, ଦୁଃସ୍ଥ, ରୁଗ୍‌ଣ, ପଙ୍କୁ, ପଦାନତ—
 ଅତ୍ୟାଚାରୀତ ନିପ୍ପେଷିତକୁ ଦେଖିଲେ
 ଆମେ କାନ୍ଦିପକାଉ ;
 ଆମେ ତାକୁ ହୃଦୟଭର ସାହାଯ୍ୟ କରୁ ;
 ସେଇ ଟିକକ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାହିଁ ଆମର ଆନନ୍ଦ !

ନାରାଜେଲର ଶ୍ୟାମଳ-ମୋହନ-କୁଞ୍ଜ ଭିତରେ
ମୁଁ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ଧରି
ପଡ଼ି ରହିଛି—

ଯେଉଁ ଜୀବନ ମଳୟ ପରି ଚଞ୍ଚଳ !

ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ପରି ଉଡ଼ୁଥିଲା ! ;

ସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ !

ମୁଁ ଜୀବନରେ ଏଇପରି ବଞ୍ଚି ଆସିଛି

ମୁଁ ଜୀବନରେ ଏଇପରି ବଞ୍ଚି ରହି

କେତେ ଠକ ଜୁଆରେଇ ଦଳର

ଶିକାର ହୋଇଛି,

ସେମାନେ ମତେ ବହୁବାର ଶତବିଷତ କରିଛନ୍ତି

କିନ୍ତୁ ହତ୍ୟା କରିପାରି ନାହାନ୍ତି;

ମୁଁ ଏମାନଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ବହୁବାର ପଡ଼ି

ବଡ଼ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି

ତଥାପି ମୋର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଛି, ସାହସ ଅଛି,

ମୁଁ କାହାର ଶତ୍ତ କରିନ;

ମୁଁ ଆନନ୍ଦମୟ, ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଅମୃତ ଦେବାକୁ
ରୁହେଁ ;

ମୁଁ ରୁହେନା କାହାକୁ ଛନ୍ଦି ବାନ୍ଧି ରଖିବି—

ପ୍ରତିଦିନ ଜାଲ ପକାଇ ;

ସେଥିପାଇଁ ମୋ ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ ।

ମତେ ହଇରାଣ କରି, ମତେ ବିପନ୍ନ କରି

ସିଏ ଆନନ୍ଦ ପାଉଚ ପାଆ !

ମୁଁ ବିପନ୍ନ ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ବଞ୍ଚି ରହିପାରେ

ମୁଁ ଶତଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ହସି ପାରେ !

ମୁଁ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ କରି ଜୀବନର ଆସ୍ବାଦନ ପାଇପାରେ

ତୁମର ଆନନ୍ଦ ତୁମର ଗର୍ବ

ଅନ୍ୟକୁ ବିପନ୍ନ କରି ରସାତଳଗାମୀ 'କରଦେବା

ମୋର ଆନନ୍ଦ,

ପୃଥ୍ବୀକୁ ଜୀବନ୍ତ କରି ତିଆରି କରିବା !!

ମୁଁ ଭୁଲକୁ ଜନସ୍ଫାର କରୁଛି !

ଆମ ଗାଁ ବାଉଁଶ ନାମ ଦେଖିଲି ମୁଁ, ଯାଉଅଛି
 ଏକ ଗାଉଁ ଅନ୍ୟ ଗାଁ
 ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହେ ଆବୋରିଛି ଦରବା ଖଣ୍ଡିଏ;
 ଚିର ଯାଇଅଛି ଠାଏ ଠାଏ ।
 ବାଟେ ମୋରେ ଦେଖି ପଚାରିଲି
 ‘କେଉଁଆଡ଼େ ଯାଉଅଛୁ ପୁଅ !
 ମୁଁ ବଡ଼ ଅନାସ୍ତ ହୋଇ ଚଳୁଛିରେ ବାବୁ !’
 କହୁ କହୁ ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ ବୋହିଗଲା ଲୁହ !
 ଠିଆ ହେଲି, ଚାହିଁଲି ଟିକିଏ ତାରେ
 ଆଖି ତାର ସକରୁଣେ ରହିଅଛି ଚାହିଁ !
 ଦେଲି ମୁଁ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା
 ‘ନେଏ ନାମ କରବୁ ଖରଚ
 ପାଖେ ତୋର କିଛିଥିବ ନାହିଁ ।’
 ‘ହଁ, ବାବୁ ! ତୁ ଦେଲୁ ମୁଁ ନଉତି
 ତୁ’ତ ଭାଇ ! ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁକି ?
 କିନ୍ତୁ କାରେ କହିବୁନି,
 ଶୁଣିଲେ କହିବେ ଲୋକେ
 ‘ଭକ ମାଗି ଚଳୁଛି ସେ ଗୋଟେ ଭକାରୁଣୀ’
 ‘ନା’ ନା ! କହିବନି କା’ରେ,
 କହିବା ମୋ କିବା ଲୋଡ଼ା କହ ?’
 କିନ୍ତୁ ତା’ ପଦକ ବାଣୀ
 ମତେ କଲା ଆକୁଳ ଅଥୟ !
 ଦୁଃଖିନୀ ସେ, ଅଭାଗିନୀ ସିଏ,
 କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ କାକାକୁଣୀ, ଭକାରୁଣୀ, ବିପଥ ଗାମିନୀ
 ଜୀବନର ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଅଭାବ ଅନାହାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭିତରେ,
 ଆପଣାର ମହତ୍ତ୍ଵ ଟିକକ ଧରି,
 ଚାଲିଅଛି ଜନ ସମାଜରେ ।
 ମଣିଷ ହୁଏ ହୁଏ ମରପାରେ;
 କିନ୍ତୁ ମହତ୍ତ୍ଵ ଟିକକ ମାରିବାକୁ ଭାଜି ନୁହେଁ !
 ତା’ ଅନ୍ତର ମନ !

ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱର ଶେଷପରେ
 ମଣିଷ ପାଲଟି ଯାଏ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ମର ବଣ !
 ସମସ୍ତ ଯାଇଛି ତୁମର ନାନ !
 ଘର, ଦାର, ବିଭବ
 ଅସୀମ ଦୁଃଖରେ,
 ତୁମ ସାରା ଜୀବନ ହେଉଛି ଛଟ ପଟ !
 ସମାଜ ତୁମକୁ ଅନାଦର କରିପାରେ,
 କିନ୍ତୁ ତୁମେ ପେଟ ପାଇଁ
 ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ, ଇଚ୍ଛତ ବଳ
 ଅସ୍ମର ବଣ ପାଲଟି ଯାଇନ ;
 କିଏ ତୁମକୁ ହାତଦର କରିପାରେ ନାନ !
 ନଜରକୁ ହୁଏତ ନ ଆଣିପାରେ ;
 କିନ୍ତୁ ତୁମକୁ, ଘଣା କରିବାକୁ
 କାହାର ଜିଭ ଲେଉଟିବ ନାହିଁ ନାନ ।
 ଜୀବନର ସକଳ ଦୁଃଖ ଠାରୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖ
 ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ଇଚ୍ଛତର ଅପମାନ,
 ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବି,
 ସେ ଅପମାନ ନିଭୁଥିବ ନାହିଁ ;
 ତୁମର ସେ କଳଙ୍କ ନାହିଁ ;
 ଭୟ କାହିଁକି ନାନ ?
 ଏ ଭୀଷଣ ପୃଥିବୀ
 ତୁମକୁ ଶତ ସହସ୍ରବାର ଅନାଦର କରୁ,
 ଗ୍ରେଟ ଆଖିରେ ଦେଖୁ,
 ତୁମର ଦୁଃଖ କରିବାର କିଛିନାହିଁ ନାନ !
 ଆଖିର ଲୁହରେ ଯେ ବଞ୍ଚି ରହେ,
 ନିଜର ସକଳ ମାନ ଇଚ୍ଛତ ଓ ମାନବିକତାକୁ
 କ୍ଷଣିକ ପାଇଁ କି ହେଲେ ମାରି ନ ଦେଇ,
 ସେ ଗ୍ରେଟ କାହିଁକି ହେବ ନାନ !
 ନାଁ !
 ତୁମେ ଗୋଟିଏ ମାଟିର ଘାପ,
 ତୁମକୁ କିଏ ନ ପଚାରି,
 ତୁମେ ସ୍ୱର୍ଗ,

ତୁମେ ସୁନ୍ଦର,
 ତୁମେ ଶୁଦ୍ଧ,
 ତୁମେ କଳଙ୍କର ବହୁ ଦୂରରେ !
 ତୁମେ ସକଳର ନମସ୍ୟା,
 ମୁଁ ତୁମକୁ ନମସ୍କାର କରୁଛି ନାନି !!

ମାଗୁଣି

ଯେ ଗାନ ଗାଇଲେ ପୃଥ୍ବୀର ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ରେଣୁରେ
 ଏ ଜୀବନ ମିଶିଯାଏ
 ଯେ ଗାନ ଗାଇଲେ ଆତ୍ମ ପର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାରଣା
 ହୃଦେ ନାହିଁ ଥାନ ପାଏ
 ଯେ ଗାନ ଗାଇଲେ ହୃଦୟେ ହୃଦୟେ ଜାଗି ଉଠେ କେତେ
 ଅମୃତ ଅନୁରାଗ,
 ସେଇ ଗାନ ମୋର ରସନାର ପ୍ରତି ଚନ୍ଦ୍ରୀ ଭିତରେ
 ଖଟି ଦିଅ ମହାଭାଗ ।

ଯେ ଗାନ ଗାଇଲେ ମରଣର ମହା ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋରେ
 ନିମିଷକେ ନାହିଁ ବାଧେ,
 ଯେ ଗାନ ଗାଇଲେ ଧରଣୀର ଯେତେ ବ୍ୟଥା ଜଞ୍ଜାଳ
 ଦଳି ରୁଲେ ମୋର ପାଦେ
 ଯେ ଗାନ ଗାଇଲେ ମହାସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତିରେଣୁ ତଳୁ
 ଆଶ୍ରେ ଉଠେ ଜାଗି,
 ସେଇ ଗାନ ମୋର ରସନାର ପ୍ରତି ଚନ୍ଦ୍ରୀ ଭିତରେ
 ଦିଅ ମେଲି, ଯାଏ ମାଗି !

ଯେଉଁଠି

ଅପମାନ ପାଇ ମଣିଷ ଯେଉଁଠି
 ଲୁହ ପୋଛୁ ଫେରି ଆସେ,
 ଯେଉଁଠି ତାରେ କେ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଲବେ
 ମୁଗ୍ଧ ମଧୁର ହାସେ,

ଅନାଥ ପରାଏ ପଡ଼ିଥାଏ ଏକା,
 ମାରବ ଅଶ୍ରୁ ଯାଉଥାଏ ଦେଖା,
 ତା ଅଧୀର ବୁକେ ଶାନ୍ତି ଦେବାକୁ
 ଯାଏ ମୁଁ ତାହାର ପାଶେ;
 ଅପମାନ ପାଇ ମଣିଷ ଯେଉଁଠି
 ଲୁହ ପୋଛୁ ଫେରି ଆସେ ।

ହତାଶ ନୟନେ ମଣିଷ ଯେଉଁଠି
 ଜଡ଼ି ପରି ରହେ ପଡ଼ି,
 ଯାଏ ନାହିଁ କେହି ଆଶାର ଆଲୋକ—
 ବଞ୍ଚି ତାହା ପାଶେ ଧରି ।

ଲଗେ ଅନ୍ଧାର ଚଉଦ ଭୁବନ,
 ଦେଖୁଥାଏ ଖାଲି ବିଷାଦ ସପନ,
 ଦେଖାଏ ତା'ରେ ମୁଁ ଗତ ସୁନା ଛଇ
 —ପ୍ରାଚୀ ସିନ୍ଦୂର ଭଳି
 ହତାଶ ନୟନେ ମଣିଷ ଯେଉଁଠି
 ଜଡ଼ି ପରି ରହେ ପଡ଼ି !

ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହେଲେ
 ବୁଲେ ହୋଇ ଦିଗହର
 ପ୍ରତି ପଦେ ତାରେ ଜୀବନ ଲାଗଇ
 ଦୁଃଖ ଭର ପରା

ଦୈନିକ ଅନ୍ଧାର ଅବସାଦ ଭୟ
 ଜୀବନକୁ ଜଗେ କିକଳ ଅଥୟ
 ସମ୍ମୁଖେ ତାର ଜାଗେ ମୁହଁ କବା
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧ୍ରୁବ ତରା !
 ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହେଲେ
 ବୁଲେ ହୋଇ ଦିଗହର !

ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ସଜ୍ଜନ ସହ
ସଂଗ୍ରାମ କରି କରି...
ସକଳ ଶୋଣିତ ଅକାତରେ ତାଳି,
ଯାଇଥାଏ ଅକ ପଡ଼ି

ଦିଶୁଥାଏ ମୁଖ ଉତ୍ସାହ ସ୍ଥାନ,
ଦିନୁ ଦିନ ତନୁ ହେଉଥାଏ ଶୀତ,
କୋଟି ସାହସର ସିଂହ ସୃଜେ ମୁଁ
ତାର ବୁକୁଡ଼ଳ ଭରି ।
ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ସଜ୍ଜନ ସହ
ସଂଗ୍ରାମ କରି କରି...

ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ନରୁପାୟ ହୋଇ
ତେଜୁଥାଏ ତାର ପ୍ରାଣ !
ନିଭି ଯାଉଥାଏ ସକଳ ଶକତି,
ମନର ଗଭୀର ଟାଣ

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାମାନ,
କାନେ ତାକୁଥାଏ ବ୍ୟର୍ଥର ଗାନ,
ସାର୍ଥକତାର ସଞ୍ଜିବନରେ
କରିଦିଏ ମୁହିଁ ସ୍ଥାନ,
ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ନରୁପାୟ ହୋଇ
ତେଜୁଥାଏ ତାର ପ୍ରାଣ ।

ସେ' ଦିନର ସେଇ ପଲ୍ଲୀ ଗାଆଁ

ସେ' ଦିନର ସେଇ ପଲ୍ଲୀ ଗାଆଁ ପାଲଟିବି ବରଷ ସହର,
ବିଦ୍ୟୁତର ଆଲୋକ-ଉତ୍ସବେ ଚତୁର୍ଦିଗ ଦିଶେ ଝଲମଲ !
ଠାଏ ଠାଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ, କେତେ କେତେ ବରଷ ଘୋକାନ ;
କେତେ କାହିଁ କଲ କାରଖାନା ଗର୍ଜି ଉଠେ ଦବସ ତମାମ

ଭାବି ଦିନ ସବୁବେଳେ ଦେଖେ ରାସ୍ତାଘାଟ ଜନ ଗହଳରେ—
ଭରପୁର, କେ' କାହିଁ ଖୁଲିବ, ଚଢ଼ିତୁଣି ନାହିଁ କା'ରେ ତଳେ ;

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ଯୁବା ଯଉବନା ପିନ୍ଧି କବା ବିଚସି ପୋଷାକ
ଗୁଲୁଚନ୍ଦ୍ର, ପିରୁ ରାସ୍ତାପରେ ବସେ ବହି କି ମଧୁ ସରାଗ !

ସେ' ଦିନର ସେଇ ପଲ୍ଲୀଗାଆଁ ପାଲଟିବି ବିରାଟ ସହର,
ମୁଁ ଖୋଜୁଛି କି ଶିରୀ ଏ ଥାନେ, ହଜିଅଛି କି ନିଧି ମୋହର ?
ଏ ଅନନ୍ତ ସାଜସଜା ମେଲେ, କି ସମ୍ପଦ ଯାଇଛି ମିଳାଇ,
ମନେହୁଏ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଧରି ତା'ରେ ନାହିଁ ପାରିବି ବା ପାଇ !

ସୀମାହୀନ ଏ ସୌଭାଗ୍ୟ ମେଲେ ମୁଁ ଖୋଜୁଛି ସେଇ ପଲ୍ଲୀ ଗାଆଁ
ମୋ ସମ୍ପଦେ ଉଠନ୍ତା ଯେ' ନାହି, ଦୁଃଖେ ମୋର'କରନ୍ତା ଯେ' ଆହା !

ମୁଁ'ତ ଜଣେ କବି !

ଜୀବନସାରା କବିତା ଲେଖି ଲେଖି,
ଅଧ ଶଗଡ଼େ କାଗଜ ଜମା କଲି,
ବେଳ ପାଇଲେ ଟିକିଏ ଯାଏ ଦେଖି
କି ମଧୁଶିରୀ ରହିଛି ତହିଁ ଭରି ;

କେଉଁଠି କେବେ କି ଗୀତ ଥିଲା ଲେଖି
କି ଭାବଧାରା କେଉଁଠି ଅଛି ରହି,
ଟିକିଏ ଦେଲେ ସରାଗେ ତାକୁ ପଡ଼ି,
ଓଠରେ ମୋର ଫୁଟଇ ସୁନା ଛଇ !

ଖାଇଲୁ ବେଳେ ଖୋଇଲୁବେଳେ ଫୁଣି
ବୁଲିଲୁବେଳେ ପାହାଡ଼ ବିଲବନେ,
କବିତା କଥା ଚନ୍ଦ୍ରା କରେ ଖାଲି,
କହେ ବା କେବେ ମୋହର ବନ୍ଧୁଜନେ !

କେ' ମନ ଦେଇ ଶୁଣେ ମୋ ଗୀତ ଅବା,
କେ'ଟିକେ ଶୁଣି ମାରବେ ଯାଏ ଗୁଲି,
କେ' କହେ ଏତେ ଲେଖି ବା କିସ ହବ ?
ପାହୁଲୁକୁ ଏ ଯୋଗ୍ୟ ନୋହି ପାରି !

କେ କହେ କିଆଁ ଲେଖୁନ ପାଠ୍ୟ ବହି ?
ମିଳିବ ବହୁ ପଇସା ସେଇ କାମେ
ଏଭଳି ଗୀତ ସାତ ଶଗଡ଼ ଲେଖି
ପଡ଼ି ସେ ଥିବ, ଖ ଇବେ, ଉଇମାନେ !

ଆନ କେ' କହେ ପଣ୍ଡା ପରିଶ୍ରମ
—କବିତାରେ କି ଉଠିବ ଦେଶ ଜାତି ?
କାହିଁ କି ବୃଥା ଲେଖୁଛି ଏ ଲୋକଟା
ପାଗଳ ପରି ନିୟୁତ ଦିବା ରାତି !

ନିଜକୁ ଦେଖେ ଦେଖେ ମୁଁ ଆନ ଜନେ
ପୋଷାକ ପତ୍ର କୋଠା ଓ ବାଡ଼ି କରି
ହାଇମି ଦେଖାଇଥାନ୍ତି କେତେ ରୂପେ
ମୁଁ ବସିଥାଏ କଲମ ଖାତା ଧରି ।

କେ କହେ ମୋର ପଢ଼ୁଛି ପୁଅ ବି. ଏ.
ଏଥର ହେବ ଡ଼ିଗ୍ରୀଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍
କେ' କହେ ମୋର ହେଉଛି କୋଠାତୋଳା—
ପଡ଼ିବ କାଲି ରୁନ ଓ କଂଡ୍ରେଟ !

ସଜାଏ କିଏ ତା ବଇଠକ ଖାନା
ଆସବାବ ପତ୍ର କଟକୁ ନିଏ କିଣି,
କେ' କହେ ମୋର ନହେଲେ ଗୋଟେ ଟ୍ରକ୍
ବ୍ୟବସାୟଟା ଭଲତ ଚଳିବନି ।

ନିଖିଲ ଏଇ ଦୁନିଆଟାରେ ମୁହଁ
କବିତା ଲେଖେ କବିତା ଲେଖେ ଖାଲି
ବୁଲର ଘରେ ମୋ ଦିନ ବିତିଯାଏ
ଶୁଏ ମୁଁ ଖାଲି ସଅପଟିଏ ପାରି ।

ମୋ ପାଖେ ବେଶି ଆସନ୍ତୁନି ଲୋକେ
ଟଙ୍କା ପଇସା କରେନି ଦିଆ ନିଆ
ଶାଗ ଭାତ ଯେବେ ବା ଯାହା ଥାଏ,
ସେଥିରେ ମୋ'ର ଚଳଇ ଖିଆ ପିଆ ।

ଦୁଃଖ ଅଭାବେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁହିଁ
କବିତା ଲେଖି ସୁଖୀଥାଏ ମୋ ମନ,
ଦୁନିଆ ଆଖିରେ ଗଣିତା ନୁହେଁ ମୁହିଁ
ମୁଁ ଯେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱେ କବିଜନ ।

ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ବନ୍ଧୁ ପରିଜନ ।
କହନ୍ତି ‘ଏଟା ନିପଟ ନବୁ’ କିଆ’,
ଅକାମୀ ତୁମେ କୁ’ଥିବି ଯୋଗ୍ୟ ନୁହଁ,
କହନ୍ତି ମତେ ବେଳେ ବେଳେ ମୋ ପ୍ରିୟା;

କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ କେଉଁଠି କେତେ ରୂପେ
ମୋ ପରେ ହୁଏ ସମାଲୋଚନା କହୁ
ମୁଁ ଯେହ୍ନେ ଏ ଧରଣୀ ମାଟି ପରେ
ସକଳ କର୍ମେ ନୁହଇ ମୋଟେ ପଟୁ !

ଧଳାକୁ କଳା କରିବା ଜଣା ନାହିଁ,
ଜଣାତ ନାହିଁ କରିବା ସୁଆରୋଷ
ମୁଁ ତ କବି କେବଳ ଜଣେ କବି
ଥାଏ ମୁଁ ବସି କଳମ ଖାତା ଧରି !

ମୋ ଜୀବନ ଦୁନିଆ ଆଖିରେ ହାଇ !
ବାଏ ବାଏ ଉଡ଼ିଯିବତ ଯାଉ,
ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଶୋଚନା ନାହିଁ ଲବେ
ସିଏ ବା ମତେ ଯେ ଭଳି ରୂପେ ଚାହିଁ ।

ମୋ କବିତାର କାଟକ ପଛେ ନୋହୁ
ମୋ କବି ପ୍ରାଣର ନ ହେଉ ସମାଦାର
ଝାଟି ମାଟିର କୁଟୀରେ ଜୀବନ ବିତୁ
ପୋଷାକ ପତେ ନଥାଉ ଆଡ଼ମ୍ବର ;

ମତେ ଯେ ଭାବେ ବା ଚିନ୍ତା କରୁ,
କ୍ଷୁଣ୍ଣ ନୁହେଁ ଲବେ ସେଥିରେ ମୁହିଁ,
ମୁଁ ତ କବି ମୁଁତ ଜଣେ କବି !
ପ୍ରିୟ ଏ ମୋର ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱ ଭୁଇଁ ।

ଉପରେ ଆକାଶ ତଳେ ଏ ବସୁନ୍ଧରା,
ଅସୀମ ପ୍ରାଣର ମୋହନ ଲୀଳା ଧରି
ଅସୀମ ଯୁଗୁ କି ମହାଲକ୍ଷ୍ୟ ବହି
ଗୁଲିଚି କିଏ ପାରିବ ଅବା କଳି ?

ମୁଁ ତାକୁ ପାଏ ହୃଦୟ ଭରି ଭଲ,
ମୁଁ ତା'ରେ ଦିଏ, ମୋହର ଯାହା ଦାନ,
ତା' ଲଗି ତାଳେ ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁଜଳ,
ସେଇ ଯେ ମୋର ପ୍ରାଣରୁ ବଳି ପ୍ରାଣ !

ମୁଁ ହିଁ ଯେ ତ୍ୟାଗ, ତ୍ୟାଗୀ ତାହାର ପାଇଁ
ତାହାର ବୁକୁରେ ଦେବାକୁ ମଧୁ ଭରି
ଭୁଲିଚି ନିଜକୁ ; କେବଳ ତା'ରେ ଗୁହଁ
ବାହି ନିଏ ମୋ ପ୍ରାଣର କାବ୍ୟ-ତରୀ !

ମୋହର ଘର ବିରାଟ ଏଇ ମାଟି
ଏଇ ଯେ ମୋର ପ୍ରାଣର ଚରସାଥ୍ ;
ଏହାର ପାଇଁ କବିତା ଲେଖି ଲେଖି
ପୁଣ୍ୟ ପୁଲକେ ଭରି ଉଠେ ମୋ ଗୁଡ଼ି !

ମୋହର ହୋଇ ନିଜର କିଛି ନାହିଁ,
ମୋର ଯେ' ସବୁ, ଧରଣୀ ଆକାଶ ଏଇ !
ନିଜରେ ଦିଏ ମୁଁ ଅସୀମ ଗଉରବ,
ମୋହର ଟିକକ ତାହାରେ ଦେଇ ଦେଇ !

ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ପଢ଼ି

ଯେତେଥର ଚିଠିପାଏ ତୁମ କାନ୍ତ କରୁ
ମୂଳରୁ ମୁଁ ଶେଷଯାଏଁ ସବୁ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ,
ଉଲ୍ଲସି ଉଠଇ ମୋର କବିର ଅନ୍ତର
କେତେ ଆଶା ଉନ୍ମାଦନା ଉତ୍ସାହ ସ୍ରୋତର
ଅମୃତ ପରଶ ଲଭି ! ମୋ ଲଗି ତୁମ୍ଭର,
ଦୟା-ଦାନ-ତତ୍ତ୍ୱସାର ଅସରନ୍ତି ଝରା,

ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିବ ନିତି, ଯେତେ ଗୁରୁତର—
 କାମ ଥାଉ, ମୋହ ପାଇଁ ତୁମ ଅଭ୍ୟନ୍ତର—
 ସେ କେଉଁ ଗୋପନ ପୁରେ, ଫୁଟଇ ସ୍ବୟନ,
 ତାପ ଦର୍ଶ୍ୟ ଏ ହୃଦୟେ ଶୀତଳ ଚନ୍ଦନ
 ବୋଲିବାକୁ ଅକୁଣ୍ଠିତେ ! କେମନ୍ତେ ମୁଁ କବି
 ସୁଦ୍ଧିବ ଏ ଦାନ ତବ ? କେବଳ ସମ୍ବଦ
 ପାରିବ ମୋ କବିତାରେ, ଗାଇ କାହିଁ ତବ ;
 ନିର୍ଯ୍ୟାତକ ପ୍ରାଣେ ତୁମେ ଅମୃତ ଆସବ !

ଯେବେ ବୁଲିଯାଏଁ ଆଉ ଥରେ

ଜୀବନର ଅନ୍ତମ ପ୍ରୟାଣ ବେଳେ,
 ମୁହିଁ ହେଲେ ରହିଥାନ୍ତି ପାଶେ !
 ତୁମେତ ଉଭାଇଗଲ ଗୋଟିଏ ସପନ ପରି,
 କେଉଁ ଦୂର ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରବାସେ !
 ମୁଁ ତୁମକୁ ଦେଖିଥାନ୍ତି,
 ତୁମ ପାଇଁ କାନ୍ଦିଥାନ୍ତି ନେତ୍ର ଲୁହ ତାଳି,
 ତୁମ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ରୋଗ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ
 ଆପଣାକୁ ଯଶେ ପାଇଁ ଦେଇଥାନ୍ତି ଜାଲି ;
 ବୈତରଣୀ ଖରେ ଯହିଁ ତୁମ ତୁଲେ ବସି
 ଶୁଣୁଥିଲି ଜଳକଳ ଗୀତି,
 ସେଠି ତୁମ ଚିତାଅଗ୍ନି ଜଳିଥିବ,
 ଚାହିଁଥାନ୍ତି ସେ ଚିତା ଅଗ୍ନିରେ
 ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ମମତା
 ଆହୁରି ବଢ଼ି କର ତାଳି ଦେଇଥାନ୍ତି
 ଯେହ୍ନେ ଘୃତାହୁତି ;
 ତୁମର ସେ ଚିତାନଳ ପାଶୁ
 ଫେରିଥାନ୍ତି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅଧୀରେ ଉନ୍ମନେ ;
 ପଛ କରି ଚାହିଁଥାନ୍ତି କୁଞ୍ଚିତ ସେ ଧୂମାନଳେ ତବ
 ପ୍ରାଣ ଯେବେ ଗଭୀର ବେଦନେ
 ହୁଅନ୍ତା ସନ୍ତୁଳି, ଘନୁଅଛି ଘନେ ;

ତୁମ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନ-ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ବାପାମାଆ
 ପତ୍ନୀ ପୁଅ ଝିଅ ପାଖ ଓ ପଡ଼ିଶା
 ଯେବେ କାହିଁଥିବେ ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ କରି—
 ଏ ଧରଣୀ ମାଟି,
 ସେ ସବୁରେ ମୋ ଆଖିର ତପ୍ତ ଲୁହଧାର
 ତାଳି ଦେଇଥାନ୍ତି ;
 ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ସହସ୍ର ଯୋଜନ ପାରେ
 ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ,
 ଯାଇଥାନ୍ତି ତୁମ ସେଇ ବିଲ ବନ ଘେରୁ
 ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ,
 ବସିଥାନ୍ତି ତୁମ ସେଇ ମରଣ ଶଯ୍ୟାର ଧାରେ ;
 ହାତ ଚାଲି ତୁମ ସେଇ—
 ହିମ ଜଡ଼ ନିଖାବ ଶରୀରେ,
 ପାଇଥାନ୍ତି ପରିତପ୍ତ
 ଜୀବନର ଶେଷ ଗଉରବ,
 —ହେଲାନି ସମ୍ଭବ ;

—ଦୁଇ—

ଗୟାଧର ! ଗୟାଧର !
 ଜୀବନର କେଉଁ ସୁଦୂର ଅଙ୍ଗତେ
 ତୁମ ତୁଲେ ବାନ୍ଧିଥିଲି ବନ୍ଧନ ମୁଁ
 ନିବିଡ଼ୁ ନିବିଡ଼ତର,
 ତୁମପାଇଁ ଦେଖୁଥିଲି କେତେ ସ୍ବପ୍ନ
 ଦିବା ନିଶିଥିନୀ ଅବରଳ !
 ତୁମେ ଚାଲିଗଲ ! ଚାଲିଗଲ !
 ଚରଦିନ ପାଇଁ ଚାଲିଗଲ !
 ଜୀବନର ଯୌବନ ବୟସେ
 ତୁମର ଯେ ପ୍ରିୟଜନ ସହପାଠୀ
 ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସବୁବେଳେ,
 ତୁମକୁ ତାଙ୍କର ମେଲେ
 ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲିନି,
 ଗୋଟିଏ ନିମିଷେ !

—ତନି—

ତୁମେ ଗଲ କେଉଁଆଡ଼େ
 ଲୁଚିଗଲ ତମେ !
 ତୁମ ପ୍ରାଣର ଅମୃତ ଟିକକ
 ଦେଇଗଲ ମତେ
 ମୁଁ ସେଇଟିକ ଧରି
 ତୁମକୁ ହେଉଛି ଖୋଜି
 ଦୂର ଦିଗ୍‌ବନ୍ଧ ଧରି ଏଇ ଅନନ୍ତ ଜଗତେ ।
 ବୈତରଣୀ ଡାଉଆ ତେଉ
 ତୋଳି ତୋଳି,
 କଳତାନ ରଚି ରଚି
 ଯାଉଥିବ ବୋହି ବୋହି
 ତୁମ ସେଇ ଗାଁ ତଡ଼େ ତଡ଼େ,
 ପନସ ବେତସ ଆମ୍ଭ ବନ କୁଞ୍ଜମାଳେ ।
 କେତେ ଯେ ପ୍ରଭାତ ସନ୍ଧ୍ୟା
 କେତେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତି—
 ପ୍ରାଣ ବିମୋହନ ରୂପ
 ତରଳ ତରଙ୍ଗେ ନାଚି
 ଯାଉଥିବ ତଳି ତଳି, ଏକ ପରେ ଆନ,
 ଗୋରୁ ଗୋଠ ଫେରୁଥିବେ ନଈ ତଡ଼ୁ
 କାଠରୁଆ ହାଣୁଥିବ କାଠ,
 ତୋଟାମାଳେ କାହିଁ
 ହସିଖେଳି ଉଦ୍ୟାନ ପୁଲକେ
 କେତେ ଯେ ଚରୁଣ ଯାତ୍ରୀ
 ଯା' ଆସ କରୁଥିବେ ନଈ ତଡ଼େ ତଡ଼େ
 ତୁମ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ମାଟି ସଡ଼କରେ ।
 ଫୁଟିଥିବ କନିଅର ଫୁଲ,
 ତୁମ ଗାଆଁ ନଈ ତଡ଼େ ତଡ଼େ
 ବର ଓହଳରେ ଧରି,
 ଦୋଳି ଖେଳୁଥିବେ କେତେ
 ଗାଈ-ଜଗା ପିଲେ,

ଏ ସବୁ ଭିତରେ ମୁହିଁ
 ବୁଲିଥିଲି ଦିନେ ଭୁମ ଭୁଲେ,
 ସେ ସବୁତ ରହିଥିବ ସେଇପରି !
 କା' ଓଠେ ଫୁଟିବ ହସ ?
 କାହା ପ୍ରାଣେ ଖେଳିଯିବ
 ଉତ୍ସାହର ତଡ଼ତ ପ୍ରବାହ ?
 କାହା ପାଦ ପଡ଼ିବନି ତଳେ ?
 ମୁହିଁ ଯେବେ ସେ ଭୂଇଁରେ
 ବୁଲିଯାଏ ଆଉ ଥରେ !

—

ଯିବନ ଯିବନ ଫେର !

—ଏକ—

ମୁଁ ଯିବନ ଯିବନ ଯିବନ କୁଟୀରେ ଫେର,
 ଏ ମାଲ ଚଲିକା, ଏ ମାଲ ପାହାଡ଼, ଏ ମାଲ ଆକାଶ
 ରହିଥାଉ ମତେ ଘେରି,
 ଯିବନ ଯିବନ ଫେର ;

ଶତେକ ଉର୍ମି ବାହୁତୋଳି କିଏ ଆଶ୍ରେଷ କରେ ମତେ,
 କାହା ନୟନର ଅସୀମ ନିଳିମା ନିର୍ମଳ ନଭ ପଥେ—
 କେବଣ ଅଜଣା ଅମୃତଧାମେ, ନରୁଇ ନରୁଇ ନିଏ,
 କାହାର ବିଶାଳ ହୃଦୟ ପରଶ କିଏ ମୋରେ ଯାଚି ଦିଏ !
 କଳ୍ପ ଲୋକର କନକପୁରୀରେ କିଏ ଠିଆକରେ ମତେ ।
 କିଏ ସେ ବିରାଟ ଚର ସୁନ୍ଦର ଧରି, ଧରି ନୁହେଁ ସତେ !

ମୁଁ ଯିବନ ଯିବନ ଯିବନ କୁଟୀରେ ଫେର,
 ଏ ମାଲ ଚଲିକା, ଏ ମାଲ ପାହାଡ଼, ଏ ମାଲ ଆକାଶ
 ରହିଥାଉ ମତେ ଘେରି,
 ଯିବନ ଯିବନ ଫେର ;

—ଦୁଇ—

ମୁଁ ଯିବନ ଯିବନ ଯିବନ କୁଟୀରେ ଫେରି,
ଏ ମାଳ ଚଲିକା, ଏ ମାଳ ପାହାଡ଼, ଏ ମାଳ ଆକାଶ,
ରହିଥାଉ ମତେ ଘେରି.
ଯିବନ ଯିବନ ଫେରି ;

ମହା ବିରାଟର ମହା ଅସୀମର ସାମାନ୍ୟ ମୁହିଁ ରେଣୁ
ସେଇ ଅସୀମର ସାଥେ ହସି ଖେଳ ବଜାଏ ଅସୀମ ବେଶୁ ;
ସେହି ମହା ନଟ ସାଥେ ତାଳେ ତାଳେ ନଟ୍ୟ ମୁଁ କରେ ଆଜି
ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ମହା ଅସୀମର ଗାଇ ସଙ୍ଗୀତ ରଜି ,
ଅସୀମ ମୁଁ ଆଜି, ଅରୂପ ମୁଁ ଆଜି, ମୁହିଁ ଅମୃତ ପ୍ରାଣ
ମହା ଆଲୋକର ଉଜ୍ଜ୍ୱାଳେ ଆଜି କରେ ମୁଁ ଗଭୀର ସ୍ଥାନ ;

ମୁଁ ଯିବନ ଯିବନ ଯିବନ କୁଟୀରେ ଫେରି
ଏ ମାଳ ଚଲିକା, ଏ ମାଳ ପାହାଡ଼, ଏ ମାଳ ଆକାଶ,
ରହିଥାଉ ମତେ ଘେରି,
ଯିବନ ଯିବନ ଫେରି ;

ସେ' ଦିନ ଆସିଲ !

ସୁଦୂର ବିଦେଶ ବାସେ ଗାଆଁ ଘର ଛାଡ଼ି,
ଆସିବାର ହେଲୁଣି ମୋ ମାସୁଟିଏ ପରି ;
କେତେତ ଖୋଜିଲି ଏଥି ଦେଖନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭରେ !
ଥିଲ ଏଥି ମୋହ ତୁଲେ ବରଷକ ତଳେ,
ବିଲ ବଣ ପରବତ, ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
ପଥଘାଟ, ନଫାତଟ ଝରଣାର ଝର,
ଏ ସକଳ ମେଲେ ଯେବେ ବୁଲୁଥାଏ ଏକା
ଖୋଜୁଥାଏ, ପାଆନ୍ତି ବା, କେବେ ତୁମ ଦେଖା !
ସେବେ ତୁମେ ଶଇଶବ ଚପଳ ବେଗରେ,
ହସି ଖେଳି ରହିଥିଲ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ମେଲେ ;
ସେନେହ ସୋହାଗେ ମୋରେ କହୁଥିଲ କଥା
ଶତ ସନମାନେ ଲେଉଟି ମୋ ଚରଣେ ମଥା !

ତରୁଣ ବୟସେ ଏବେ କେତେ ଦୂରେ ତମେ
 ପଡ଼ୁଥିବ କେତେ ଆଶା ଖେଳାଇ ଜୀବନେ ;
 ନିତି ନିତି ଦେଖୁଥିବ କି ମଧୁ ସପନ !
 ତରୁଣ ମୋହନ ତେଜେ ସେହି ଦିନୁ ଦିନ ;
 ପ୍ରାଣ ଉଠୁଥିବ ନାଚି ଅସୀମ ବିସାରେ
 ମିଶିଯିବା ଲାଗି କେଉଁ ମହା ପାରାବରେ ;
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଉର୍ମି ଯହିଁ ଉଠୁଥିବେ ଫୁଟି,
 ନାଚି ନାଚି ପଡ଼ୁଥିବେ ବେଳା ଭୂମେ ଲୋଟି
 ସେ ମୋହନ ଶିଶୁ ନାହିଁ କରେ ଆଲିଙ୍ଗନ
 ଜୀବନ ଦିଶିବ କେବେ ଜୀବନ୍ତ ମୋହନ ?
 କି ବିରାଟ ହୋମ ଶିଖା ଜଳାଇ ଜୀବନେ,
 ରହିଥିବ କେତେ ଦୂରେ ଦେଖିଥାନ୍ତି କ୍ଷଣେ ।
 ଏତେ ଏତେ କଥା ଭାଳି ରହିବି ଅନାହିଁ
 ସେ ଦିନ ଆସିଲ ମୋରେ ଦେଖିବାର ପାଇଁ ।
 ଅଧର ଅମୃତ ହାସେ, ସ୍ନେହ ସନମାନେ
 ନିମିଷେ ମିଶାଇ ଦେଲ ଆପଣା ପରାଣେ ।
 ଏକାକୀ ଜୀବନ ଧରି ମୁଁ ରହିବି ପଡ଼ି,
 ସାରା ଜୀବନଟା ମୋର ଗଲ ଏଇପରି ।
 ସମ୍ମୁଖେ ଚାହିଁଲେ ଦେଖେ ଶୂନ୍ୟ ଏ ଜୀବନ
 ବିଲେକି କା'ସୁଖଶିର ପୂରିଯିବ ମନ ?
 କାହାର ବିଜୟ ଅବା ଗଞ୍ଜରବ ଦେଖି
 ଠିଆହେବି ସାତ ପାଞ୍ଚେ ମୋର ମଥା ଟେକି ;

ବିପଦେ ଆପଦେ କାହିଁ ପଡ଼ିଗଲେ ଲାଙ୍ଗି
 ପାଶେ ପାଶେ ସବୁବେଳେ କେ' ପାରିବ ରହି ?
 କାହାରେ ଭରସା କରି କାଟିନେବି କାଳ
 ବାଧୁବନ ଧରଣୀର ବିଷମ ଜଞ୍ଜାଳ !
 ସେ ଦିନ ଆସିଲ ଫେର ଏ ସୁଦୂର ବାସେ,
 ଲେଉଟୁ ଲେଉଟକ ଡାଳି, ସକଳୁଣ ଭାଷେ—
 କହିଲେ କୁଟୀର ରାଣୀ, “ଥିବେ କି ସେ ନାହିଁ ?
 ସେ ଥିଲେ ମୁଁ ଭାଳିହେବି କିମ୍ପା ତମ ପାଇଁ ?
 ପୁଅରୁ ଅଧିକ ସେ'ତ ଦେଖିବେ ଭ୍ରମରେ”
 ନାହାନ୍ତି ସେ କେତେ ଆଶା ରଖି ଭ୍ରମ ପରେ !

ପାଦ ମୋ ପଡ଼ନ୍ତି ତଳେ ବିଲେକି ଭୂମରେ
 ପାରିବ ନିଜର ହୋଇ ମୋର ଧରତଳେ !
 କି ସମ୍ପଦ ଲୋଡ଼ା ମୋର ଅଧିକ ଏ ତହିଁ,
 ଏ ମୋହନ ଶିଶୁଟିକି ଚିର-ଦିନ ରହୁ ।
 ବିରାଟୁ ବିରାଟ ହୁଅ ଅନନ୍ତ ପ୍ରସାରେ
 ଏଇ ମହା ଆଶୀର୍ବାଦ ଭୂମି ଶିରୋତାଳେ,
 ଭୂମି ଅଇଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଶିଶୁ ଚିର ଦିନ ରୁହିଁ,
 କେଉଁ ମହାଶୂନ୍ୟେ ଯାଉ ମୋ ପ୍ରାଣ ମିଳାଇ !

ଚିର ଭିକ୍ଷୁକ

ସେଇ ଅମୃତଭରା ହସଟିକି,
 ନିତି ଦେଖିବାକୁ ମୁହଁ ଆସିଥାଏ ;
 ମୁଁ ତ ସାରା ଦୁନି ଆରେ ବୁଲି ବୁଲି
 ସେଇ ନିଧୁଟିକି କାହିଁ ନାହିଁ ପାଏ !

ମୋରେ ଦେଖିଲେ ତା' ଟିକି ହାତ ଟେକି,
 କିବା ଆନନ୍ଦେ କୋହ କୋହ ହୋଇ,
 ସେ'ତ ମୋ ବୁକୁ ଉପରେ ତଳି ପଡ଼େ,
 ମୋରେ କୁକୁ କୁକୁ କୁକୁ ରହେ ରୁହିଁ !

ସେ'ତ ହସୁଥାଏ ଖାଲି ହସୁଥାଏ !
 ନାଲି ଓଠଟି ମେଲଇ ବାର ବାର,
 ମୋରେ ଜାଣୁ ନ ଜାଣୁ କି ଆସେ ଯାଏ ?
 ସେ'ତ ଜୀବ, ଅମୃତ ଝରଣାର !

ମୁଁ ଗୋ ! ଚାଲିଗଲେ ସେ'ତ ରହେ ରୁହିଁ,
 ଟିକି ଓଠେ ତା' ଖେଳାଇ ସେଇ ହାସ,
 ସେଇ ଟିକି ହାତ ଦୁଇ ଥାଏ ଟେକି,
 ତା'ରେ ଗୁଡ଼ିଯିବା ପାଇଁ ଲାଗେ ପ୍ରାସ ?

ତା'ରେ ଧରିବାକୁ ପୁଣି ମନ ହୁଏ
ମୁଁ ଗୋ ଧଇଲେ, ମୋ ପାଶେ ଖସି ପଡ଼େ
ନୋହି ଶଙ୍କିତ, ନୋହି ସଚକିତ,
କିବା ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମୁଁ ମନେ କରେ !

ମିତେ, ଗୁଡ଼ିବାକୁ ସେ'ତ ଶୁଦ୍ଧ ନୁହେ
ତାରେ ଗୁଡ଼ି ଆସିଲେ, ସେ ରହେ ଚାହିଁ !
ତାର ସେ ଓଠ ହାସରୁ ଟୋପାଟିଏ,
ଅବା ଆଗ୍ରହେ ମୋରେ ଦେବା ପାଇଁ !!

ସେତ ମୁକ୍ତ ହୃଦୟେ ଦେଇ ଯାଏ,
ମୁଁ କି ନେଇପାରେ ସେଇ ନିଧୁଟିକ ?
ମୁଁ ଗୋ କିବା ଦିନ ରାତି ପଡ଼ିଥାଏ,—
ହୋଇ ତା' ଦୁଆରେ ଚିର ଭିକ୍ଷକ !!

ପଡ଼ିଚ ଏ ଶ୍ରମିକଟି ଶୋଇ !

ଦିନଯାକ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା କାମ କରି କରି,
କ୍ଳାନ୍ତ ଆଉ ଅବସାଦ ଭାରେ,
ପଡ଼ିଚ ଏ ଶ୍ରମିକଟି ଶୋଇ,
ବସ୍ତ୍ରୀର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଳା ଏଇ ଘାସ ପଡ଼ିଆରେ !
ମାରୁଚି ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି,
ଆରାମେ ପଡ଼ିଛି ଶୋଇ,
ସବୁ ଦେବ୍ୟ, ଅଭାବ ଜଞ୍ଜାଳ ଜାଳା,
ସେହ୍ନେ ଯାଉଅଛି ଭୁଲି !
ଶୋଉ ! ଶୋଉ ! ଆହୁରି ନିବଡ଼ ନିଦେ ଶୋଉ ;
ଯାନ୍ତୀ ! ତାରେ
ଉଠାଅନ ଉଠାଅନ କେନ୍ଦ୍ର ;
ପ୍ରାଣ ଦାମା ସୈନିକ ସେ

ଏ ମାଟିର, ଏ ଦେଶର, ଏଇ ସମାଜର
 ଚାହିଦା କି ତାରେ,
 ଅବଜ୍ଞର ଦୃଷ୍ଟି ତାଳି ?
 ନା ! ନା ! ଶୋଭା ସିଏ, ଆହୁର ନବିତ ନଦେ,
 ପୃଥ୍ବୀର ଏ ଦାସ ଶଯ୍ୟାପରେ,
 ପୃଥ୍ବୀ ତାହାର ଘର,
 ଘର ତାର ବନ୍ଦା ନୁହେଁ
 ଶୁଦ୍ର ମାଟି ଚେକିକରେ ।
 ଚାହିଦା ତାରେ, ପ୍ରାଣ ଭରି
 ହୃଦ ଭରି ଚାହିଦା ତାରେ ଥରେ ;
 ଯାନ୍ତି ! ତୁମେ ଯାଉଅଛ
 ଏଇ ପଥପାଶେ, କରି କୋଳାହଳ !
 ଯାଅ, କିନ୍ତୁ
 ଭାଙ୍ଗିନି ତାହାର ନିଦ,
 ଦିଅ ତାରେ କ୍ଷଣେ ଅବସର ;
 ଭଲ କରି ଶୋଭା ସିଏ, ଦେଖୁଥାଉ ସ୍ବପ୍ନ ଆନନ୍ଦର !
 ଯାନ୍ତି ! ତୁମେ କରୁଛ କି ଉପହାସ ?
 ତାହାର ଜୀବନ ନାହିଁ ?
 ତାହାର ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ ?
 ସିଏ ଖାଲି, ଗୋଟିଏ ମାଟିର ପିଣ୍ଡୁଳା
 —ପ୍ରାଣହୀନ ପ୍ରାଣୀ !
 ଗାଈ ଗୋରୁ ମଇଁଷି ପରାଏ,
 ପଥପାରେ ପଡ଼ିଅଛି ଗୋଇ
 ମଶା ଓ ଜାଉଁଶ ତାରେ ରହିଛନ୍ତି ବେଢ଼ି ;
 ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବାସ ପରିହୃତ ହୋଇ
 ବାହୁ-ଉପାଧାନେ ରହିଅଛି ପଡ଼ି ?
 ନା ! ନା ! ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟ ସେ,
 ପୃଥ୍ବୀରେ ରହିଅଛି ଧରି !
 ଶୋଭା ସିଏ, ଟିକିଏ ଆରାମେ ଶୋଭା, ଆଉ କେତେ ଦୃଢ଼ !

ସମାଧି ମନ୍ଦିର

ଯେ'ଦିନ ମୋହର ଜୀବନର ଫାପ ଲଭିଯିବ ଏଇ ପଥେ,
 ଯେ'ଦିନ ମୋହର ଲଳିତ ବଂଶୀ ବାଜିବନ ଅବରତେ,
 ଯେ'ଦିନ ମୋହର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହେବନାହିଁ କାହା ସହ,
 ଯେ'ଦିନ ମୋହର ଶତସଖା ସାଥୁ ଅନ୍ତର ପରିଚୟ—
 ସକଳର ସାଥେ ମଧୁ ବନ୍ଧନ ନିମିଷକେ ଯିବ କଟି,
 ଯେ'ଦିନ ନୟନ ଦେଖିବନ ଏଇ ବଲ ବନ ଗଛ ଲଟି,
 ଯେ'ଦିନ ମୋହର ସକଳ ସନ୍ତୁ ପରଶୀରୁ ନିଭିଯିବ,
 ଆପଣାର ହୋଇ କିଏ ଯେବେ କାହିଁ ବନ୍ଧୁ ସୋଦର ଥିବ,
 ଗରିବ କବିର ଏଇ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିବ ତମେ
 କହି ଯାଉଛି ମୁଁ ତୁମର ବନ୍ଧୁ ଅତି ଆପଣାର ଜଣେ—
 ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ଗଢ଼ିବ ହେ ସେଇ ଆନେ,
 ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହିଯାଏ ନିତି ମନ୍ତ୍ର ମଧୁର ତାନେ ।

ଯହିଁ ଠିଆ ହେଲେ ଦଶଇ ସୋଲସ ମାଳ ନିର୍ମଳ କାୟା,
 ଉର୍ମି ମୁଖର ନୀଳ ଚିଲିକାର ଦଶଇ କାନ୍ଥ ଛୁୟା,
 ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ୍‌ବଳୟର ତଳେ ଧୂସର ପାହାଡ଼ ଶ୍ରେଣୀ,
 ଧରଣୀ ଗୁଣୀ କି ପକାଇଛି ଜୁଡ଼ା, ବାନ୍ଧିଛି କଳା ବେଣୀ !
 ଚଉଦିଗେ ଖାଲି ଶ୍ୟାମଳ ଶଯ୍ୟା କୋମଳ ଶୀର୍ଷ ତୋଳି,
 ଉଷାର ମୃଦୁଳ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାରେ ଉଠୁଥିବ ସୁଖେ ଦୋଳି,
 ଭଦ୍ରଭଦଳିଆ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥିବ ଲତା ପ୍ରାନ୍ତର ତଳେ,
 କଙ୍କଳପାତି ଖୋଜୁଥିବ ସାଥୁ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଥରେ ଥରେ
 ଗାଈଆଳ ପିଲ ବଂଶୀ ବଜାଇ ନେଉଥିବ ଧେନୁପଲ୍ଲ,
 ବନ ଭୂଇଁ ଯହିଁ ଟିପାର ଶବ୍ଦଦେ ଲଗୁଥିବ ସୁଖକର,
 ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ଗଢ଼ିବ ହେ ସେଇ ଆନେ,
 ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହିଯାଏ ନିତି ମନ୍ତ୍ର ମଧୁର ତାନେ ।

ପୁଟି ଉଠେ ଯହିଁ ଅଶୋକ ପଲ୍ଲବ ଜୈଷ୍ଠ ପତାକା ପରି,
 ଅଳଗୁଞ୍ଜନ ସଞ୍ଜ ସମୀରେ ମନ୍ଦେ ଉଠଇ ଥରି,
 କେତକା ଗଲେ ଯେଉଁ ବନଭୂମି ବାସି ଉଠେ ମହ ମହ,
 (ଯହିଁ) ଶୁଭ୍ର ଗୟା ଧାଳାମେଘ ପରି, ପୁଟିଥାଏ ଅହରହ,

ବନମଞ୍ଜିକା ମାଡ଼ିଥାଏ ଯହିଁ ପାଣି ସାହାଡ଼ାର ଦେହେ,
 କାଈଞ୍ଜ ପୁଞ୍ଜ ମାଣିକ୍ୟପର ଥାଏ ଯହିଁ ଲତା ଗେହେ,
 ବଟତରୁ ଯହିଁ ଶ୍ୟାମ ପଞ୍ଜବ ଆପଣା ଅଙ୍ଗୁ କାଢ଼ି,
 ମଣ୍ଡିତ କରେ ଧରଣୀ ବନ୍ଧ ସେନେହ ସୋହାଗ ବାଢ଼ି,
 ଆକାଶ ପରଣୀ ତାଳତରୁ ଶିରେ ବାଇଆ ଚଢ଼େଇ ନୀଡ଼ି,
 ପ୍ରତି ଅନ୍ତରେ କଉତୁକ ଆଣେ, ଆଣେ ମାୟା ସୁଗଢ଼ୀର
 ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ଗଢ଼ିବ ହେ ସେଇ ଆନେ,
 ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହିଯାଏ ନିତି ମନ୍ଦ୍ର ମଧୁର ତାନେ ।

ପଞ୍ଜି କିଶୋରୀ ଜଳ କାଶେ ଧରି ଯହିଁ ସଙ୍ଗିନୀ ତୁଲେ
 କଥା ଭାଷା ହୋଇ ଫେରଇ ସୋହାଗେ ଆପଣା କୁଟୀର ପୁରେ,
 ଗରିବ ବିଧବା ଇନ୍ଦନ ଯହିଁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆସେ ;
 ଜୀବନର କଥା ଭାଳି ଭାଳି ଯହିଁ ନୀରବ ଲେଉଟକେ ଭାସେ,
 ଗଛଗୁଡ଼ି ତଳେ କାଠ ଡେରି ଦେଇ ଶ୍ରାନ୍ତ ନିମିଷେ ମାରି,
 ଶୂନ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ଅଶ୍ରୁବୁହାଇ କହେ “ମୁଁ ଅଭାଗୀ ନାରୀ—
 ହାତ ଧରି ଯାରେ ବାହା ହୋଇଥିଲି ଅଧାବୟସରେ ଗଲୁ,
 ଗାଆଁ ମାଡ଼ିକାର ଜମିବାଡ଼ି ନେଇ ବୁଲୁଲୁଲୁ ଘରେ କଲା
 ଧର୍ମଦେବତା ଉପରେ ନିତି ହେ ଯିବା ଆସିବା ଯେ କର ;
 ବୁଝିବ ମୋହର ବିକଳ ଅଶ୍ରୁ ବେଦନା ମୋ ମରମର ।”
 ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ଗଢ଼ି ବହେ ସେଇ ଆନେ,
 ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହିଯାଏ ନିତି ମନ୍ଦ୍ର ମଧୁର ତାନେ ।

ଶାନ୍ତ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କୃଷକ ଯେ ପଥେ ନିଜ ଚଳମାଲେ ଚାହିଁ
 ନୟନୁ ବୁହାଏ ଅଶ୍ରୁ-ଆସାର ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପାରେ ନାହିଁ ;
 ବୁକୁଡ଼ି ତାର କୋହ ଫାଟି ପଡ଼େ ବଦନୁ ନ ଫୁରେ ବାଣୀ
 ‘ଏ ହିଁ ମୁଣ୍ଡେ କେତେଥର ମୁହଁ ବୋହିନାହିଁ ବିଲେ ପାଣି,
 କେତେ ଶକ୍ତି, କେତେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳ ଶଯ୍ୟ ଜଗିନି ଆସି
 ଖରାରେ ତରାରେ କାମ କରିନି ଆଠକାଳି ବାରମାସୀ ;
 ମିଥ୍ୟା ମାମଲୁ ଯୋଡ଼ି ମୋହ ନାମେ ମୋର ଏ ଟିକକ ଭୁମି,
 ନେଇଗଲୁ ଯେହୁ ସାତ ଜନମରେ ନାହିଁ ମିଳୁ ପେଜ ପାଣି ।
 ଧରଣୀ ଉପରେ ମିଥ୍ୟାର ଆହା ଜୀବନ କାହିଁରେ କାହିଁ ?
 କେତେ କାଳ ଯେହୁ ବଞ୍ଚି ପାରିବ କିବା ସମ୍ଭାନ ପାଇଁ ?’

ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ତୋଳିବ ହେ ସେଇ ଆନେ
ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହୁଯାଏ ନିତି ମନ୍ତ୍ର ମଧୁର ତାନେ ;

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତିରେ ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ପୁରାଣ ଓ ଗୀର୍ଜନ ।
ଶୁଭ୍ରାଧିକ ଯହିଁ ବାୟୁହଲ୍ଲୋଳେ ଭାସି ଭାସି ଅନୁଷ୍ଠାନ-
ମାଳ ନଉତଳେ ଧଳା ମେଘ ଯହିଁ ଯାଉଥିବ ସଞ୍ଚର,
ସେ କେଉଁ ସରଗ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାଳା ଓଡ଼ଣା ଉଡ଼ିଲା ପରି
ବନ ପବିତ୍ର ଆକାଶ ଭୁବନ ରୂପାର ରାଜନ ପରି;
ନାଚି ଉଠୁଥିବ ସପନ ପୁରୀର ମୁଗ୍ଧ ସୁଷମା ଧରି,
ଅଳସ ମରୁତ ବହୁଯାଉଥିବ ସଞ୍ଚର ବନେ ବନେ
ବକୁଳ ଗନ୍ଧ ଭାସି ବୁଲୁଥିବ ଚଉଦିଗେ ପ୍ରତି କ୍ଷଣେ ;
ମଲ୍ଲୀ ମାଳତୀ ଝଡ଼ି ପଡ଼ୁଥିବ ଶ୍ୟାମ ବନ ଭୁଇଁ ଧାରେ
ଦପଟା ପରି ଦିଶୁଥିବ ନଈ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସିକତା ବାରେ;
ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ଗଢ଼ିବ ହେ ସେଇ ଆନେ,
ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହୁଯାଏ ନିତି ମନ୍ତ୍ର ମଧୁର ତାନେ ;

ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିର ଭାଲେ ଏଇ କଥା ଦେବ ଲେଖି
ଅସୀମ କାଳର ବିଶ୍ୱ ଜନତା ଯାଉଥିବ ଯାହା ଦେଖି,
‘ଧରଣୀର କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ କୋଣେ ଜନମିଥିଲି ମୁଁ କବି
କୋଟି ମରମର କାହାଣୀ ଗାଇଛି ମରମରେ ଅନୁଭବ ।
ସବୁ ଅନ୍ତର ଅନୁଭୂତ ଦେନି ଏଇ ଅନ୍ତର ମମ
ଧରଣୀର ସେବା କରି ଆସିଅଛି କବିତାରେ ଅନୁପମ ।
ସକଳ ଅସ୍ରବ ଦୈନ୍ୟର ସହ ସଂଗ୍ରାମ କରି କରି
ଧରଣୀ ସାଗରେ ଚାଲିଛି ମୋହର କବି ଜୀବନର ତରା ।
ଯାହା ଯେତେବେଳେ ପାଇବି ଦେଇବି ଦରିଦ୍ର ମୁହିଁ କବି
ତାହାର ଭିତରେ ଯାଉଥିବ ମୋରେ ବେଳେ ବେଳେ ଅନୁଭବ ।
ମୋର ସମାଧିର ମନ୍ଦିରଟିଏ ଗଢ଼ିବ ହେ ସେଇ ଆନେ
ଗିରି ନଦୀ ଯହିଁ ବହୁଯାଏ ନିତି ମନ୍ତ୍ର ମଧୁର ତାନେ ।

ପିପାସା

ଏ ଜୀବନ ଯାଉ ଯେତେ ଦୂର
 ପିପାସା ତା' ଯିବନାଇଁ ମର,
 ଖୋଜୁଥିବ ତୁମେ ରହିଥାନ୍ତୁ—
 ପାଖେ ଘୁଷୁ କଳକାଟି ପରି ।
 ଏ ଜୀବନ ଯେତେ ମିଠା ପାଉ
 ତୃପ୍ତି ତା'ର ଆସିବ ତ ନାହିଁ,
 ତୁମ ହୃଦ ମଧୁବାଣୀ ପଦେ
 ଶୁଣିବାକୁ ରହିଥିବ ଚାହିଁ !
 ଏ ଜୀବନ ଯେତେ ବଡ଼ ହେଉ
 ଧରଣୀର କେଉଁଠାରେ କାହିଁ,
 ତୁମେ ଯେବେ ବଡ଼ ନ କରିବ
 ତା' ଭିତରେ କି ଶିଶୁ ମୋ ପାଇଁ ?
 ଲକ୍ଷ ନେଷ ଚାହିଁ ଥିଲୁ ବେଳେ
 ବୁଜି ହୋଇ ଯାଉ ନେଷ ମମ
 ତୁମ ନେଷ ନ ଚାହିଁ ଲେ ମୋରେ
 ପ୍ରାଣହୀନ ମୋହର ମରଣ !

ଟିପ୍ପଣୀ

ଗୋଲିଦାସ

କବିଙ୍କ ଗାଥାର ଜଣେ ସାହସୀ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁ ରୋମାଞ୍ଚକର କାହାଣୀ ଲୋକ ମୁଖରେ ଶୁଣାଯାଏ ! ତାଙ୍କ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କୀୟ କେତୋଟି କଥାକୁ ନେଇ କବିତାଟି ଲିଖିତ ! କଂସାଣ ନଈ ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବାହିତ । ଆଗେ ବଢ଼ି ଆସିଲେ ଏଥିରେ ବହୁ ଲୋକ ଶ୍ରୀ ଯାଆନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ସୋଲଣ ବାଣପୁରର ସୁନାମ ଧନ୍ୟ ପାହାଡ଼ ।

ଯେବେ ବୁଲିଯାଏଁ ଆଉ ଥରେ

କବିତାଟି କବିଙ୍କର ଜଣେ ଗୁପ୍ତଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଲିଖିତ । ତାଙ୍କ ଘର ଯାଜପୁର ପାଖେ ଗୋଟିଏ ପଲ୍ଲୀ ଗାଁରେ । କବି ବହୁଦିନ ତଳେ ଯାଜପୁର ଚରଜା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ ।

ସେ'ଦିନ ଆସିଲା

କବି ପାରଳା ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୁରୁଶ୍ରୀ ସ୍କୁଲକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ବଦଳି ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ତାଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ଗୁପ୍ତ କବିଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଆଗେ ସେ ସେଇ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିଲେ ଏବେ ପାରଳାରେ ବି. ଏ. ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ।

—————

ଅଗ୍ନିଶିଖା

ଯାହାର ପଦେ ଦି'ପଦ ଉତ୍ସାହବାଣୀ
ମୋ ଦରଦ୍ର କବି-ଜୀବନର ବହୁ ଉତ୍ଥାନ-
ପତନ ଭିତରେ ମତେ ସାଧନାର
ପଥରେ ଆଗେଇ ନେଇଛି
ଦୋଳି, ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ
ସେହି—

ପଦୁଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ

ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ତଦେଷୁ

ବାଣପୁର
୧-୧-୫୬

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

ସୂଚନା

ସୁନ୍ଦର ଓ ମହତ୍ତ୍ୱର ପୂଜା ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ, ଶିଳ୍ପ ଓ ସାହିତ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଅବମାନିତ, ସତ୍ୟତା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ମଣିଷର ଦୁର୍ଗତିମୋଚନ ଲାଗି ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟର୍ଥ, ସେତେବେଳେ ସମାଜ-ଜୀବନରେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଆସେ ଦୂର୍ଘଟବର୍ତ୍ତୀ । ବାବ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ ଏବଂ ସମାଜବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାରେ ପ୍ରତିବାଦର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ । ଏହି ପ୍ରତିବାଦର ପଶ୍ଚାତରେ ରହିଛି ମର୍ମତଳର ଆଗେୟବୃଦ୍ଧିରଣ, ବିରାଟ ବିପ୍ଳବ । ଅର୍ଥନୀତିକ-ବୈଷମ୍ୟ, ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର, ଘୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଭିକ୍ଷୁକର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଦାସଭର ଆବିଷ୍କାରୀ ଭିତରୁ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ଆଲୋଡନ ସ୍ୱତଃସ୍ପୃହ ହୋଇ ଉଠେ । ଅବିରାମ ଇତିହାସର ଚକ୍ର ଘୂରେ । ବହୁଯୁଗର ଅବସାନ ଘଟେ । କେଉଁଠି ହିଟଲର ଭଳି ଫାସିଷ୍ଟନେତା ଦରିଦ୍ର ସାଧାରଣକୁ ହିଂସାର ଖଡ୍ଗର ଧରାଇ ଶତ୍ରୁକୁ ହତ୍ୟା କରୁ କରୁ ଶେଷରେ ମାନବିକତାକୁ ହତ୍ୟା କରିବସେ; କେଉଁଠି ବା ଶାନ୍ତି-ଅଂଶୁସାର ମନ୍ତ୍ରରେ ମୃତଆତ୍ମା ସଞ୍ଜୀବିତ ହୋଇଉଠେ ଏବଂ ମାନବିକତା ରକ୍ଷାପାଏ । ଯୁଗପ୍ରବର୍ତ୍ତକ, ମହାପୁରୁଷର ମହାଦାନ ସହିତ ସେବକ, କର୍ମୀ, କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ପରସ୍ପରର ସହଯୋଗରେ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ସନ୍ଧାନରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ନୂତନ ଯୁଗର ସନ୍ଧାନ କବିର ପ୍ରାଣରେ ବିଦ୍ରୋହର ବାତ୍ୟା ପ୍ରବାହିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ଦରିଦ୍ର ପ୍ରତି ସମବେଦନା, ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତି ବ୍ୟାକୁଳତା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ-ଥାଏ । ଏହି ସମବେଦନା ଓ ବ୍ୟାକୁଳତାର ଧାରା ଅତି ପ୍ରଖର, ସ୍ୱଚ୍ଛ ଏବଂ ଉଦ୍ଦାମ । କୌଣସି ତତ୍ତ୍ୱରେ ତାର ଚିନ୍ତାଧାରା ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇ ନ ପାରେ, କୌଣସି ରାଜନୀତି କପଟତାର ଶିକାର ହୋଇ ସେ ପକ୍ଷପାତୀ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗ ପରି କବିର ଭାବଧାରା ଶୂନ୍ୟ ସୁମାଳ ଆକାଶରେ ଗତି କରିଥାଏ । ନିଜର ଜୀବନକୁ ଭୁଲିଯାଇ ସେ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ କଥା ଭାବେ । ସମାଜର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଥଚ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ଲାଗି ସେ କଲମଧାରରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରେ ।

ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଶିଳ୍ପ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ସମୁଦ୍ଧ ବିକାଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାନବ ସମାଜ ଉପରେ ଅପଘାତ ମୃତ୍ୟୁର ଆଘାତ ଲାଗିଛି । ଅବସାଦ, କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ହିଁ ହୋଇଛି ଏହି ବିକାଶର

ଉପହାର । ପ୍ରତିପଦରେ ନିରର୍ଥକ ହିଂସା ଓ ଶୋଷଣର ନିର୍ମମ ଆଦାତ
ସମାଜକୁ ଶୁଣାନ କରିଯାଇଛି । ପ୍ରେତର ଲେଉ ଓ ଆଶଙ୍କାର ଉତ୍ସବ-
ମଞ୍ଚ ହୋଇଛି ସମାଜ । ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ନିଷ୍ଠାଦ୍ରବ ପ୍ରାନ୍ତରକୁ
ଦେଖି କବି ଏଲ୍‌ଏଚ୍ ଗାଇଗଲେ—

The eyes are not here
There are no eyes here.
In this Valley of dying stars
in this hollow valley
This broken Jaw of our lost
Kingdoms.

ଏହି ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାନ୍ତର ହିଁ ମାନବସମାଜର ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପ । ମଣିଷ
ଭିତରର ମହତ୍ତ୍ୱ ଟିକକ ହମଶଃ ମଳିନ, ଶୁଷ୍କ ହେବାକୁ ବସୁଛି ।
ଟଲଷ୍ଟୟ, ଗର୍ବା, ରସାଦୁନାଥ, ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶେଷରେ ଏହି ବସିର
ନୋବେଲ ପ୍ରାଇଜ ପୁରସ୍କୃତ ଔପନ୍ୟାସିକ ଲକ୍ଷ୍ମନେସ ଏହି ଜୀବନର
ମହତ୍ତ୍ୱକୁ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଉପାଦାନକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।
ଅସମାନତାର ଲେପସାଧନ ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ।

ଲକ୍ଷ୍ମନେସଙ୍କ “ସାଲ୍‌କାସାଲ୍‌କା” ବହିର ନାୟିକା ଗରିବ
କିଶୋରୀ ସାଲ୍‌କା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛି—
“ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତ ତୁମେ ସୃଷ୍ଟି କରିଚ, ତେବେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର
ନୁହନ୍ତି କାହିଁକି ? ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଭଲ କରି ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ମିଳେ
ନା କାହିଁକି ?”

ରୁଷର ଟଲଷ୍ଟୟ, ଆଇସ୍‌ଲଣ୍ଡର ଲକ୍ଷ୍ମନେସ, ଭାରତର
ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ସହିତ ସ୍ୱର ମିଳାଇ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ହିପାଠୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେଇ
ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ—ସମାଜରେ ଏତେ ଅସମାନତା କାହିଁକି ? ଶୋଷଣ
ଅତ୍ୟାଚାର କାହିଁକି ? ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଲେ ମଣିଷ କେତେ ସୁନ୍ଦର
ନ ହୁଅନ୍ତା ! “ଅଗ୍ନିଶିଖା”ର ପ୍ରତି ବାକ୍ୟରେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହାତ୍ମକ,
ବୈପ୍ଳବିକ ଆତ୍ମଜିଜ୍ଞାସା । ସମାଜର ଯେତେକ ଠକ, ଜୁଆରେଇ,
ହବ୍‌ସ୍ତକ, ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ସମାଜକୁ ଟିକିନିଖି କରି,
ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ନିଜକୁ ବିଷାକ୍ତ, କଳଙ୍କିତ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର,
ସେମାନଙ୍କୁ କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ହିପାଠୀ ଏହି ସତକବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି—

ତୁମର ଭିତରେ ତୁମେ ନାହିଁ
ତୁମେ ଅଛି ଜଳନାର ବିଷାକ୍ତ ଗହ୍ୱରେ

,

ଏକ ଭୟଙ୍କର ସରସ୍ୱତୀ ପ୍ରାୟ
 ନିଜକୁ ଜାଣି ନ ତମେ
 ଜାଣିବାକୁ ଦେଇନାହିଁ ବାରେ ଅବକାଶ
 କେମନ୍ତେ ଜାଣିବ ତୁମେ
 ମଣିଷର ସକଳ ସଂପଦ
 ତୁମଠାରୁ ହୋଇଛି ନିକାଶ ।

ସ୍ୱାର୍ଥୀମାନ ମଣିଷ ନିଜର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ବୁଝିପାରେ ନା । ସେ ନିଜସ୍ୱ
 ହରାଇ ବସେ ।

ମଣିଷ ହିଁ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିଳ୍ପ ; କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ ହିଁ ସେହି
 ଶିଳ୍ପକୁ ଜାତ ବା ଅଜାତସାରରେ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିଥାଏ । ଅପରର ମୃତ୍ୟୁ
 ଦେଖି—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଅମୃତ ହୋଇ ରହିଥିବି, ଏଇ ଦୁର୍ବାର ଭ୍ରାନ୍ତ
 ଲଳସାରେ ପଡ଼ି ଅନେକ ନିଷ୍ଠୁର କାମ କରିଯାଆନ୍ତି । ମଣିଷକୁ ମଣିଷ
 ଭୁଲିଯାଏ । ଯେ ଭୁଲିଯାଏ, ତା ପାଇଁ କବି କହିଛନ୍ତି—

ଜାଣ ତମେ ଜାଣ ?
 ମଣିଷ ଏ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା
 ମଣିଷ ଏ ପୃଥିବୀର ଏକମାତ୍ର ଧନ
 ମଣିଷ ଏ ପୃଥିବୀର ଏକାନ୍ତ ଗୌରବ—
 ମଣିଷରେ ଦୂରେ ଦୂରେ ବନ୍ଧୁଦୂରେ
 ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ତମେ
 ଏ ଜୀବନ କେଡ଼େ ନିଃସ୍ୱ କେଡ଼େ ପ୍ରାଣହୀନ ?

ମୁକ୍ତିର ମହିମାଗାନ ହିଁ “ଅଗ୍ନି ଶିଖା”ର ଆତ୍ମା । ଉନ୍ନତ
 ପୃଥିବୀରେ ଦ୍ୱାରବନ୍ଦ କରି ମଣିଷକୁ ବନ୍ଦୀ କରିଯାଇ ନ ପାରେ ।

“ମୋର ଏଇ ରକ୍ତ ମାଂସ ହାଡ଼
 ଭିତରୁ ବୁଟିଛି ଆଜି
 ଝଡ଼ର ହୁଙ୍କାର ।
 ପାଗଳ ମୁଁ ଅଥୟ ଚଞ୍ଚଳ
 ନୁହେଁ ଆଜି
 ନିଜେ ମୁଁ ନିଜର ।

ପୁଣି ପରାଧୀନତାକୁ ଧୂଳିକାର କରି—
 କେ ଚାହେଁରେ
 କା’ ଦୁଆରେ

ଚିରଦିନ ହେବାକୁ ଗୋଲମ ?

ଯାଉଣୁ ଆସୁଣୁ ନିତି

କରିବାକୁ ପ୍ରାଣହୀନ

ସହସ୍ର ସଲମ ।

ଶେଷରେ—

ଦାସଭୂ ଭିତରେ କାହିଁ

ଜୀବନର ମୋହନ ବିକାଶ ?

ଓଡ଼ିଆରେ କାବ୍ୟ-କବିତାର ଅଭାବ ନାହିଁ ସତ; କିନ୍ତୁ କବିତାରେ ବାସ୍ତବ ଧର୍ମକୁ ରୂପାୟିତ କରି ଭାବକୁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ପୁଟାଇବା ଭଳି ଶକ୍ତି କମ୍ କବିଙ୍କଠାରେ ରହିଛି । ସଚ୍ଚିରାଉତରାଙ୍କ “ବାଜିରାଉତ” ଓ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ “ଶାନ୍ତିଶିଖା”କୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସବୁ କାବ୍ୟ-କବିତାରେ ସମାଜରେ ଅର୍ଥନୀତିକ ବୈଷମ୍ୟରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଶୋଷଣ ଏବଂ ଅତ୍ୟାଚାରର ଚିତ୍ର କମ୍ ଦେଖାଯାଏ । ସୌନନ୍ଦ୍ୟର ଭାବକୁ ହିଁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଏକ ସହଜ ପନ୍ଥାରେ ସମସ୍ତେ ଅଯଥା ପ୍ରଶଂସା ପାଇବା ଲାଗି ଦାସା କରି ବସିଥାନ୍ତି । ସମାଜର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ, ପୀଡ଼ିତ ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ତାକୁ ସୁସ୍ଥ-ସବଳ କରିବା ଦିଗରେ ଅନେକଙ୍କ ଉଦାସୀନତା ଦେଖାଦେଇଛି ।

“ଅଗ୍ନି ଶଙ୍କ” ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ଗଳ୍ପସମ୍ପନ୍ନ କାବ୍ୟ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଭାବମୟ ବୈପ୍ଳବିକ ଶକ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅକ୍ଷତ କାବ୍ୟ । ଆଧୁନିକ କବିତାର ଦୁର୍ବୋଧତା ଏଥିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଅନୁପସ୍ଥିତ, ରାଜନୀତିର ଫାର୍ସିକ୍ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । “ଅଗ୍ନି ଶଙ୍କ”ର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି, ଏଥିରେ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟାକୃତ ଭାବ ବା ଛନ୍ଦ-ବନ୍ଧନର ଦୁର୍ବଳତା ନାହିଁ; ପରନ୍ତୁ ସହଜ, ସରଳ ଓ ଆତ୍ମସ୍ପର୍ଶ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ସହଜେ ପାଠକ ମନକୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ଦେଇପାରେ ।

କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିପାଠୀଙ୍କ ଜଣେ ପରମ ଗୁଣମୁଗ୍ଧ ଗୁପ୍ତ-ଭାବରେ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର କବିତା ପଂକ୍ତିର ଆସ୍ବାଦନରେ ବିଭୋର ହୋଇ ଉଠେ, କିନ୍ତୁ ହୁଟି ଦେଖିଲେ ସମାଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ କେବେହେଲେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୁଏ ନା ।

ସେ ଜୀବନରେ ସହସ୍ରାଧିକ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସଠିକ୍ ହେବ ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ ନା । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ଗୁଡ଼ିଚ

ବଡ଼ ଧନସ୍ତ୍ର ମୁଦ୍ରିତ ଓ ଅମୁଦ୍ରିତ ପର୍ବିକାରେ ତାଙ୍କର ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଆସୁଛି । ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପସି ଲେଖି ଜଣାଏ, “ଆପଣ ଏଠି ସେଠି କବିତା ଦେଇ ନିଜକୁ ଶସ୍ତ୍ରା ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧ କରୁ ନାହାନ୍ତି ତ ?”

“କଦାପି ନୁହେଁ”—ଉତ୍ତର ମିଳେ । ବରଂ “ମୋର କବିତା, ଆଦୃଷ୍ଟ ଶସ୍ତ୍ରା ହେଉ ଯାହା ଫଳରେ ଜନସାଧାରଣ ଅତି ସହଜରେ ମୋ କବିତାକୁ ଜାଣିପାରିବେ, ଏହା ହିଁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ।”

ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସହାନୁଭୂତି ତେର ରହିଛି ବୋଲି ସେ କାହାର ସମାଲୋଚନାରେ ଅବନତ ନ ହୋଇ ପଡ଼ି ନିଜର ଖବରକାମ୍ବୁ ଶରୀରର ଦୁଇ ପାଦ ଉପରେ ପୃଥ୍ବୀ ବକ୍ଷରେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ମାଡ଼ି ଚାଲିଛନ୍ତି । ମାଟି ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଅସୀମ । ସେଥିପାଇଁ.....

ମୋ ଆନନ୍ଦ ମୋ ଜୀବନ
ମୋହର ସହସ୍ର ସ୍ବପ୍ନ
ସବୁ ଆଶା ସବୁ ଅଭିଳାଷ
ଏଇ ମାଟି ଏଇ ଦେଶ
ଏଇ ମୋର ବିରାଟ ଜନତା
—ଏ ସବୁରେ ନିର୍ମମ ପିଣାତ ପରି
ପଦତଳେ ଦଳି
କେମନ୍ତେ ଚାଲିବି କହ
କେଉଁଆଡ଼େ କି ସଂପଦ ଧରି ?

କବିଙ୍କ କବିତାସମ୍ଭାରରେ ବିଶ୍ବ-ସାହିତ୍ୟ ବିମଣ୍ଡିତ ହେଉ,
ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ଉପକୃତ ହେଉ, ଏହା ହିଁ କାମନା ।

କଟକ

ଗୋରାଚନ୍ଦ ମିଶ୍ର

୧୮/୧/୫୭

ଅଗ୍ନି ଶଂଖ

—ଏକ—

ହୃଦୟ କବାଟ ଖୋଲି
ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ହାସ୍ତ !
ମଣିଷକୁ ଦିଏ ନାହିଁ
ସେନେତ୍ର ସମ୍ଭାର,
ମଣିଷ ଉପରେ ଯହିଁ
ମଣିଷ କରଇ ନିତି
ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର,
ଯେଉଁଠାରେ ମଣିଷକୁ
ଏ ମଣିଷ ଘୃଣାକରେ
ଅବଜ୍ଞାର ଦୃଷ୍ଟି ତାଳି
ରୁହେଁ ବାର ବାର,
ସେ ମାଟିକି ମଣିଷର ମାଟି !

ପୃଥ୍ବୀକୁ ଗ୍ରାସିବାକୁ
ଲେଲିହାନ ଜହ୍ନା ମେଲି
ଯେମିତି ମଣିଷ କରେ
ଶତ ସତ୍ତ୍ୱଯନ୍ତ୍ର
ହତ୍ୟାରେ ଆନନ୍ଦ ଯହିଁ
ଦେଖଇ ମଣିଷ
ରୁଲି ବୋମା
ବନ୍ଧୁକ କମାଣ,
ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ରୁଲେ

ଆଟୋପ ସମ୍ଭାରେ,
 ଆତଙ୍କର ଗୁପ୍ତା ଯହିଁ
 ଦେଇ ରହିଥାଏ ଚାରିଆଡ଼େ
 ସେ ମାଟିକି ମଣିଷର ମାଟି ?

ଜଣେ ଯହିଁ ଖାଏ ବସି
 ମନ ବୋଧ କରି,
 ଅନ୍ୟ ଜଣେ ରହିଥାଏ ଚାହିଁ ;
 ଶିତଳ ସତ୍ୟେ ଯହିଁ
 ଜଣେ ରହେ ବିଦ୍ୟୁତ ଆଲୋକେ
 ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଆଉ
 ସଙ୍ଗୀତର ରଙ୍ଗେ ଉତ୍ସବେ,
 ଆନ ଜଣେ
 କପାଳ ଆଦର
 ଭଙ୍ଗା କୁଡ଼ିଆରେ ତାର
 ରହିଥାଏ
 ଶୀତ ଖରା ବର୍ଷା ସହ
 ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି,
 କପରି ରହିବ ବୋଲି
 ତାରେ କେହି ପଚାରେ ନି
 ନିମିଷକ ପାଇଁ,
 ବରଂ ତା'ର
 ସମ୍ମୁଖେ ମଣିଷ
 ବସି ଟେକି ଚାଲିଥାଏ
 ଆପଣାର ଗୌରବ ଦେଖାଇ
 ସେ ମାଟିକି ମଣିଷର ମାଟି !

ବେଦନା ଅଭାବ ଦୁଃଖ
 ମଣିଷର ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 ଯେବେ ବହି ବହି ଯାଏ
 ପ୍ରଳୟର ଝଡ଼ ପରି
 ଦିନ ଦିନ ଧରି,
 ଭକ୍ତ ଯେବେ ଲାଗେ ତା'ରେ

;

ମହା ବସୁନ୍ଧରୀ,
ପ୍ରାଣ ଖୋଲି
କାହାକୁ କହିବ ତା'ର
ଅନ୍ତର ଦଇନ ?
ଗୋଡ଼ଛାଣି ଠିଆହୁଏ
ଲବେ ଆଶା ଆଶା ପାଇବାକୁ
କାହା ଦ୍ଵାରେ ଯାଇ,
ସେଠି ଯେବେ ଶୁଣେ ସେହୁ
କଟୁ ତକ୍ତ ବାଣୀ,
ମହା ବସୁନ୍ଧରୀ ପରେ—
ଅଛି ତା'ର ଅନୁଭୂତି
ଅଛି ତା'ର ଜୀବନର ମାନ
ଅଛି ତା'ର ଦାବୀ ଅଧିକାର
ମଣିଷଠୁ ପାଇବାକୁ
ମଣିଷର ମଧୁବୋଲା—
ପୁଣ୍ୟ ବ୍ୟବହାର,
ତା'ରେ ଯଦି
ଧରଣୀ ଧୂଳିର
କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋକ ମାଛି ପରି
ଦୂରେ ଦୂରେ
ଦିଅ ତୁମ୍ଭେ ତଡ଼ି,
ଯେ ମାଟି ଉପରେ ଚାଲେ
ଏଇ ଶତ ନିଦାରୁଣ ଲାଲା
ସେ ମାଟିକି ମଣିଷର ମାଟି !

—ଦୁଇ—

ଏ ମାଟି ଉପରେ ତାର ହାଇରେ ଟିକିଏ ହେଲେ
ଆସନ ତ ନାହିଁ !
ସିଏ କଣ ଆସି ନି ଏ ଧରଣୀର ଅମୃତ ସମ୍ପଦ
କଣିକାଏ ଭୁଞ୍ଜିବାର ପାଇଁ ?
ଯେତେ ଯେ ବସିତ ଏଥୁ ଚାହିଁ ତାରେ ଚାହିଁ !
ଓଠ ତାର ମଳିନ ବିଶୁଷ୍ଟ

ବୁକୁର ଯୋବନ କାଟ ଦଂଷ୍ଟ୍ର ପୁଷ୍ପ ପରି—
 ହତଶିଶୁ ଦିଶେ ନ କି ହାୟ !
 ଖାଇ ନାହିଁ ! ଖାଇ ନାହିଁ !
 ପେଟ ତାର ଯାଇଅଛି ଲାଗି,
 ପୃଥ୍ବୀର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର
 କରିଛି କି ସୀମାହୀନ ଅବହେଳା ତାରେ ?
 କାହାକୁ ସେ ଓଠ ଫେଇ
 କିଛି ହେଲେ ପାରୁନାହିଁ ମାଗି ! ! !

ହସିବ ସେ, ଖେଳିବ ସେ
 ପ୍ରାଣର ଅମୃତ ଶୋହା ତାଳିବ ସେ
 ଏ ଧରଣୀ ପରେ,
 ଆସିନି ଆସିନି ସିଏ
 ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି ଲଭି
 ନିଜ ଯିବ ବୋଲି କେଉଁ—
 ଅତଳ ସାଗରେ ! !
 ସମସ୍ତ ଅସ୍ତବ ସବୁ ଉପ୍ରୀଡ଼ନ—
 ତୁମେ ହିଁ ଦେଇଛ ତାରେ
 ତାର ପ୍ରତି ମାଂସଖଣ୍ଡ ପ୍ରଳୟଗର୍ଜନ କରି—
 କହେ ଯେହ୍ନେ ସେଇ କଥା ସୃଷ୍ଟି ଚାରିଆଡ଼େ ।

ମୁହଁ ଚାହିଁ ଦେଖିବାକୁ
 ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ତାର
 ଲବଣ୍ୟର ସୀମାହୀନ ତେଜ,
 ଚାହିଁ ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ
 ତାର ରୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିସ୍ତର ବିକଟ ବିକାଶ
 ଚାହିଁ ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ
 ତାର ସେଇ ଅମୃତ ପ୍ରାଣର ଅମୃତ ପ୍ରକାଶ !
 ମଣିଷ ଭିତରେ ବଞ୍ଚିଛି ଯେ ମଣିଷ ଟିକକ
 ତାକୁ ଯେବେ ମୁହଁରୁ ମୁହଁରୁ ଧରି
 ଦେବ ତୁମେ ତଳି
 ପୃଥ୍ବୀର ରହେ ରହେ ଅମୃତର ବାଣୀତାନ
 ଉଠିବ କି ମଧୁ ମନ୍ଦେ ଝରି ? ?

!

—ତନି—

ଯେଉଁଠାରେ ରହିଅଛି
 ଅଗଣନ ଟଙ୍କା ଓ ପଇସା ;
 ଯେଉଁଠାରେ ନଭସ୍ତ୍ରୀ କୋଠାବାଡ଼ି—
 ରହିଅଛି, ସୀମାହୀନ ଅନ୍ଧକାର ଧରି !
 ଯେଉଁଠାରେ ଅସମ୍ଭବ ଡକାୟତି
 ଘାସ ଦବାଲେକେ ! !
 ଯେଉଁଠାରେ ସପ୍ତତାନି, ଜାଲ, ଜୁଆରେଇ
 ପରଶିବି ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଳ୍ପନା !
 ଯେଉଁଠାରେ ଔଷଧ୍ୟ ଓ ଅଦମ୍ଭିକା—
 ଆଜ୍ଞାବନ ରହିଅଛି,
 ଗୁଡ଼ିକାକୁ ଚିରଦିନ କୁଣ୍ଡିତ କାତର—
 ସିଏ ପୁଣି ସୌଭାଗ୍ୟର ଲାଳାସ୍ଥଳୀ
 ସିଏ ପୁଣି କାମ୍ୟ ଜଗତର ! ! !

ଯେଉଁଠାରେ ଜୀବନର—
 ସୀମାହୀନ ଆପଦେ ବିପଦେ
 ଦରଦ୍ର କୁଟୀରୁ ଆସି
 କିଏ କେତେ ଅଯାଚିତେ
 ହୋଇଯାଏ ସାହା,
 ନୟନୁ ବୋହିଲେ ଲୁହ
 କାହାର ଅନ୍ତର
 ସେ ଯେ କେଉଁ ପ୍ରସ-କୁଡ଼ିଆରୁ
 କହିଯାଏ ଆହା !
 ଯେଉଁଠାରେ ଦିନ ସାରା ଖଟି ଖଟି
 ଆପାଣର ଘର୍ମ ତାଳି
 କିଏ କାହିଁ ପ୍ରାଣଭରି କରଇ କଲ୍ୟାଣ,
 ଅଥଚ ସେ ସବୁବେଳେ
 ଶାନ୍ତ ଓ ବିନୟୀ
 ସହିଷ୍ଣୁତା ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଦିଶେ ତାର ପ୍ରାଣ !
 ଯେଉଁଠାରେ ଶତ ରୂପେ ହୋଇ ନାରଖାର
 ଜୀବନର ଘାପ ଜଳେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶିଖା ଧରି

ସିଏ ପୁଣି ହତଭାଗ୍ୟ ମାଟି
ଆସିବ ଜଗତ ତାରେ ଘଣ୍ଟା କରି
ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ଦଳ ! ! !

ଏକ ସ୍ଥାନୁ ଝରୁଅଛି ହୃଦୟ ଅମୃତ
ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନୁ ହେଉଅଛି ବିଷ ଉଦ୍‌ଗୀରଣ,
ଅନ୍ଧ ଏ ଦୁନିଆ ହାୟ ବିଷର ସନ୍ତାନେ
ଗୁଲିଅଛି ହୋଇ ସତେ କି ଉଚ୍ଛାଟ ମନ !

—ଗୁରୁ—

ତାରେ କଣ ଦେବ ନାହିଁ
ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ପୂର୍ବ ଅଧିକାର ?
ବଞ୍ଚିବାକୁ ତା'ମାନ ସମ୍ଭ୍ରମ ଧରି
ଧରି ତାର ମଧୁର ସଂସାର ?
ତା' ଅନ୍ତର ହସିବ ନି ଦେଖି ଏଇ —
ତରଳ ଚଞ୍ଚଳ ସ୍ଵପ୍ନ ଜହ୍ନରାତି
ଦେଖିବ ନି ପ୍ରାଣର ମଧୁର ସ୍ଵପ୍ନ
ଉଠିବ ନି ପୁଲକି ତା' ଛୁତି ?
ଗାଇବନି ଗୀତ ସିଏ
ମନର ମଉଜେ
ଏ ସୁନ୍ଦର ବସୁନ୍ଧରା ପରେ ?
ପିନ୍ଧିବ ନି ସୁନ୍ଦର ପୋଷାକ
ତୁମ ତୁଲେ ବୁଲିବ ନି ଥରେ ?
ହୃଦୟର ସୁଖ ଦୁଃଖ
କହିବନି ତୁମରେ କି
ଆପଣାର କରି ?
ଯେ ଟିକକ ପ୍ରତିଭା ତାହାର
ଯିବ ସେ କି ତା'ଭିତରେ ମରି ?

ଏ ଆକାଶ ଏ ପୃଥିବୀ
ବିଲ ବନ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
ତା' ପାଇଁ କି ଖୋଲିବେ ନି

୧

ମଧୁର ଅନ୍ତର ?
 ବହଗର ମଧୁକଣ୍ଠ
 କାନେ ତାର ତାଳିବ ନି ସୁଧା ?
 ରହିବ ଅତ୍ୟୁତ ସତେ
 ତା' ଦରଦ୍ର ଜୀବନର
 ଯେତେ ଯେତେ ସୁଧା ?
 ଏ ଧରଣୀ ଲାଗିବ ନି ତାରେ
 ସରଗରୁ ବଳି ମଧୁମୟ !
 ଗୋଟିଏ ନିମେଷ ସିଏ
 କାଟିବ ନି ହୋଇ ଏଥୁ ନିଃଶଙ୍କ ନିର୍ଭୟ ?
 ତା' ଓଠ କି ପଡ଼ିଥିବ ଫିକା
 ଯୁଗ ଯୁଗ କାଳ କାଳ ଧରି ?
 ଚରଦନ ରହିଥିବ ସେ କି
 ଜଗତରେ ଖାଲି ମରି ମରି ?
 ଆନନ୍ଦର ଅମୃତର ବିଶାଳ ବସୁଧା
 ଲଗୁଥିବ ତାରେ ଖାଲି ମରୁଭୂମି ପରି ?
 ଆଖି ଲୁହ ହାତ ପଛେ ପୋଛି
 ଚରଦନ ରହିଥିବ ପଡ଼ି ?
 ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ତାର
 ଲଗୁଥିବ ନିୟତ ଦୁର୍ବଦ୍ଧ
 ଲଞ୍ଜନାର ତାଡ଼ନାର ଅଭାବର କଷାଦାତେ
 ହେଉଥିବ ଆକୁଳ ଅଥୟ ?
 କେ' ତାରେ ବୁଝିବ ନାହିଁ ?
 ଦେବ ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଆଡ଼େଇ ?
 ଚାଲୁଥିବ ସେ କି ସବୁବେଳେ
 ସୀମାହୀନ ଆଦାତ ଓ ପ୍ରତିଦାତ ଦେଇ ?
 ସିଏ କଣ ନିଭୁଯିବ ?
 ଜଳିବ ନି କେବେ ହେଲେ ଥରେ ?
 ସେ କି ଏଡ଼େ ଭୁଲ ?
 କିଛି ନୁହଁ ଏ ମହା ବିଶ୍ୱରେ ?? ?

—ପାଞ୍ଚ—

ତୁମେ ଯା'କୁ ଅସଭ୍ୟ ବବର ମଳମୁଣ୍ଡିଆ କହି
 ପାଦ ତଳେ ଦେଉଛ ଆଡ଼େଇ
 ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ଶୋଣିତର ଦାନ ନେଇ
 ବଞ୍ଚି ନ କି ତୁମେ ଧରୁଛଲେ ?
 ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ
 କାହିଁ ତୁମ ଗତି ସ୍ଥିତି
 କହ ଆଜି କହ ମତେ ଥରେ ! !

ତୁମେ ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ମେଲେ
 ଗଡ଼ିଅଛ କିଆଁ ଏ ପାଟିରା ?
 ତାଙ୍କଠାରେ ନାହିଁ କିବା ବଇଭବ ଶିରୀ ?
 ସେମାନେ କାହିଁକି ଗ୍ରେଟ ?
 ତୁମେ କିମ୍ପା ବଡ଼ ?
 କାହିଁକି ଏ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଅଭିମାନ ରହିବ ତୁମ୍ଭର !

ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି
 ପୃଥିବୀ ଆଖିରେ ତୁମେ
 ପକାଉଛ ଧୂଳି
 ତୁମ ତହୁଁ ବଳି କେହି ନାହିଁ—
 ବଜାଉଛ ଆପଣାର ଜୟର ଦୁନୁଭି
 ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି !
 ସେମାନେ ନିରାହୁ ଶାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜନତା
 ସେମାନଙ୍କ ପରେ କରିବାକୁ ଅତ୍ୟାଚାର
 ତୁମେ ଖାଲି ଖଟାଅ ସମତା !!

ବୁକୁ ନାଟି ରକ୍ତ ଦେଇ
 ପୃଥିବୀରେ କାମ ଯିଏ—
 କରି ଚାଲେ ହୋଇ ନିଷ୍ଠାପର
 ତା' ଉପରେ ଯେତେ ଯାହା
 ଅତ୍ୟାଚାର କର,
 ଦିନେ ସେ ଜାଗିବ ଧରି
 ଶତ ସିଂହ ବଳ ! ! !

—ଛଅ—

ଏଇତ ଦେଖିବି ଏବେ
 ଏ.ମାଟିର ଶତ ଶତ
 ମୂଲିଆ ଓ ମଜୁରୀଆ
 ଯାଉଛନ୍ତି ବାଛୁବାକୁ ଧାନ
 ଦିଶୁଛନ୍ତି ଜାଣି ଶୀଘ୍ର
 କଙ୍କାଳର ମାୟା ଅଛି
 ହୋଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ !
 ଜମି ସବୁ ପଡ଼ିଅଛି
 ପଡ଼ିଆ ପଙ୍କାଳ
 ଏଇ ବର୍ଷ ବର୍ଷା ନାହିଁ ହେଲା,
 ଯାଉଛନ୍ତି ଦୂର ଗାଏଁ ।
 କରିବାକୁ କାମ
 ଯୁବା ଯଉବନୀ
 ଭେଣ୍ଟା ପିଲା !
 ଖାଇ ତ ନାହାନ୍ତି କିଛି !
 ଲୁଗା ଯାଇ ଅଛି ପେଟେ
 ମୂଲ କାନ୍ଦୁ ଆଣିଲେ ଗଣ୍ଡିଏ
 ଚୁଡ଼ିଲ କିଣିବେ ହେଲେ
 କେତେ ଯେ ଅନାସ୍ତ ହୋଇ
 ଧରଣୀରେ ରହିଛନ୍ତି ସିଏ !!

ଅଭାବ ! ଅଭାବ ଖାଲି !
 ଅନନ୍ତ ଅଭାବ !
 ହାତ ପାଦ ଚକ୍ଷୁ ନାଶ
 କପାଳ ଆବର,
 କେମନ୍ତେ ରଜତ କରେ,
 ପ୍ରାଣର ସମସ୍ତ ଶୋହା
 ନିର୍ମମ ପିଣ୍ଡାତ ସମ
 ଦିଏ ଧୂଂସ କରି ! !
 ଜଣେ ନୁହେଁ, ନୁହେଁ ଦୁଇଜଣ
 ହଜାର ହଜାର ଏ ଯେ—

ନିଆଁକ ଜନ
 ରୁହିଁ ଦେଲେ ଏମାନଙ୍କୁ
 ବାରେ କେ' କହିବ
 ଫୁଟିବ ଏହାଙ୍କଠାରୁ
 ମଣିଷର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଜୀବନ ?

କିଏ ବାସି ତୋରଣିରୁ
 ତୋକେ ପିଇ
 ଯାଉଥିବ କାମେ,
 କା ଘରେ ନ ଥିବ କିଛି
 ମନ୍ଦେ ପାଣି ପିଇ
 ରୁଲିଥିବ କାମ କରିବାକୁ
 ଦୂର ଗ୍ରାମେ !
 କିଏ ଖାଇଥିବ ଜାଉ
 ଲୁଣ ରୁଏ ନାହିଁ ଥିବ
 ସାଙ୍ଗକୁ ତାହାର;
 କାହା ଝିଅ କାନ୍ଦୁ ଥିବ
 ଉପାସେ କି ଭଲ ଯିବ !
 ମାଆ କହୁଥିବ
 ବେଗି ଆସିବୁ ବାହାର !
 କୁଡ଼ିଆ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ—
 ସବୁ ତାଟି କିଲି ଦେଇ
 କେତେ ବଣ ବୁଦା ହୋଇ ପାରି
 ଯାଉଛନ୍ତି କାମ ଦାମ
 କରିବାର ଲାଗି
 ବଦନ ମଣ୍ଡଳେ ଜାଗେ
 ବେଦନାର କାଳି ! !

ରୁହିଁ ଦେଲେ ଏମାନଙ୍କୁ
 ଠିଆ ହୋଇ ପଥପ୍ରାନ୍ତେ,
 ଝରିଯାଏ ମୋ ନୟନୁ
 ଲୁହ ଝରି ଝରି ! !

ପୃଥ୍ବୀରେ କେତେ ଦୁଃଖେ
କିଏ କାହିଁ ରହିଚନ୍ତି
ମୋହର ଶୋଣିତ ଧର
ଧର ମୋ ଅନ୍ତର !!
ଘୋଡ଼ାଇ ହେବାକୁ କା'ର
କନା ଖଣ୍ଡେ ନାହିଁ
ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରାଣର ଦଇନ
ନାହିଁ କେହି ଆପଣାର ଜନ
ବରାଟ ଆକାଶ ତଳେ
ଏଇ ରାଜପଥ ଧାରେ
ଗୁଲିଚନ୍ଦ୍ର କେଉଁ ଦୂରଗାଏ
କରିବାକୁ ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଦେଷଣ !

ଧକ୍ ଧକ୍ ଶତ ଧକ୍ !
ଯେଉଁମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ
ନାକ ଟେକି ଅପଦାର୍ଥ ମନେ କରି
ପାଦ ତଳେ ଦିଅନ୍ତି ଆଡ଼େଇ !
ନିତଳ ସଉପେ ରହି
ଏସବୁ ରେଡ଼ିଓ ଭିତରେ
ହସି ହସି ଦିନମାନ ନିଅନ୍ତି ପୁନ୍ନାମ !
ଦନ ଘୋର ଅନ୍ଧକାରେ
ଅସଭ୍ୟ ବନ୍ଦର କରି ମଣିଷକୁ ରଖି,
ସୀମାହୀନ ଅସ୍ତବ ଓ ଯାତନାରେ
ମଣିଷକୁ ଚରକାଳ ସଢ଼ାଇ ସଢ଼ାଇ
ସେ ଶାସନ ଚାଲେ—
ମଣିଷର ଲୁହ ନିଶ୍ୱାସର ତାପେ
କେତେ ଦିନ ଡିଫିବ ସେ ?
ଟଳି ଯିବ ଦିନେ ଅସମ୍ଭାଳେ !
ସେ ଶାସନ ଦଣ୍ଡ ଧରି
ଗର୍ବ ଗଞ୍ଜିରବ—
ଅନୁଭବେ ସେ ଶାସକ ଜନ
କି ବାଉସ ପୂତି ଗନ୍ଧମୟ
ତା ଅନ୍ତର ମନ ! ! !

ଶାସନର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ
 ପ୍ରଭୁଭୁ, ହାକିମି
 ଅବା ସୀମାନ୍ତର ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର !
 ପ୍ରତି ଜୀବନର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି
 ମୁହୂର୍ତ୍ତମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି, ବୁଣିଦିଏ ଯାହା
 ଅମୃତର ଅସରନ୍ତି ଧାରା—
 ସେ ଏକା ଶାସନ
 ସେ ରାଜା ସରଗରୁ ବଳି
 ସୁଖ ଶାନ୍ତି କଲ୍ୟାଣର
 ପୁଣ୍ୟ ନିକେତନ ! !

—ସାତ—

ତୁମର ସେ ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜା
 ଶୋଣିତର ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ତଳେ
 ଜୀବନର ଘାପ ନାହିଁ ଜଳେ
 ତୁମେ ପ୍ରବଞ୍ଚକ
 ତୁମେ ଯେହ୍ନେ ଏ ମାଟିର
 ଜୀବନ୍ତ ନରକ !
 ତୁମର ଭିତରେ ତୁମେ ନାହିଁ
 ତୁମେ ଅଛ ଜଳନାର ବିଷାକ୍ତ ଗହ୍ବରେ
 ଏକ ଭୟଙ୍କର ସରସ୍ବତୀ ପ୍ରାୟ
 ନିଜକୁ ଜାଣିନ ତମେ
 ଜାଣିବାକୁ ଦେଇନାହିଁ ବାରେ ଅବକାଶ
 କେମନ୍ତେ ଜାଣିବ ତୁମେ ?
 ମଣିଷର ସକଳ ସମ୍ପଦ
 ତୁମଠାରୁ ହୋଇଛି ନିକାଶ !

ଅଗଣନ ଏ ମଣିଷ ଜାତି !
 ସବୁରକୁ ଘୃଣା
 ସବୁରକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ
 ସବୁରକୁ କରୁଅଛ
 ଭିକ୍ଷୁଟି ସନ୍ଦେହ

ତୁମେ ଖାଲି ଛପି ଛପି
କରୁଛ ଆସିବା ଯିବା
କେମିତି ଲାଗୁନା ତଳେ
ଭାବନା
ତୁମ ମନ ଦେହ ?

ଏ ଅନନ୍ତ ପୃଥିବୀ ଉପରେ
ଜୀବନ ଜୀବନ ସହ
ଅନ୍ତର ମିଶାଇ
ରୁଲିବାକୁ
ଆପଣାର ଯାହା ପଥେ
ଯେବେ କଣ୍ଠାବୋଧ କରେ
କି କଦର୍ଯ୍ୟ ଜୟନ୍ତୀ ରାସ୍ତାରେ
ସେ' ଯେ ପାଦ ରୁଲି ରୁଲେ—
କେମିତି ପାରିବ କହି ?
ଆସୁନ ମୋ
କଳ୍ପନାର ତଳେ ! !

ସମାଜର ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ
ରହିଅଛି ତୁମେ ଚକ୍ରମାଡ଼ି
ତୁମର ନିର୍ମମ ହାତ
ସୃଜନ କରୁଛ କେତେ
ଶୁଣାନର ଗାତ
ଏ ମାଟିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ
ସୀମା ତାର କାହିଁ ?
କେଉଁ ପିଣ୍ଡର
ନିର୍ଦ୍ଦାସରେ ଗଢ଼ା
ତୁମ ଦେହ ମନ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ ! !

କ୍ଷମତା ଓ ଧନ ଏଇତ ତୁମର ଅସ୍ତ୍ର !
ସ୍ଵାରି ବଳେ ବିରୁଦ୍ଧ ତମେ
କରୁଥିବ ଚରଦିନ ଏଥି ଧ୍ବଜପତା !
ଏହାରି ବଳରେ ତୁମେ

କରିଥିବ ସବୁ ଅନାରୁର
 ଏ ଟିକକ ଥିଲେ ଯେହ୍ନେ
 ପୃଥିବୀ ତୁମର ହାତେ
 ଗୋଟେ ଖେଳଘର ।
 ତୁମେ ଖାଲି ଲେଉଟି
 ଦୁନିଆର ଆଉ ଯେ ସମସ୍ତେ
 ଡରି ମରି ରହିଥିବେ
 ତୁମ ପାଦ ତଳେ ।
 ତୁମେ ଖାଲି କରୁଥିବ
 ନରଙ୍କୁଣ ରାଜପଣ
 ତାଙ୍କର ଉପରେ !

ଜାଣ ତୁମେ ଜାଣ ?
 ମଣିଷ ଏ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେୟ !
 ମଣିଷ ଏ ପୃଥିବୀର ଏକମାତ୍ର ଧନ !
 ମଣିଷ ଏ ପୃଥିବୀର ଏକାନ୍ତ ଗୌରବ !
 ମଣିଷରେ ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ
 ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ତମେ
 ଏ ଜୀବନ କେଡ଼େ ନିଃସ୍ୱ କେଡ଼େ ପ୍ରାଣହୀନ ! !

ଯେଉଁ ଦେଶ
 ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
 ମଣିଷକୁ ଦେଇନାହିଁ
 ସେନେହ ସମ୍ମାନ,
 ବୁଝିନାହିଁ ବୁଝିନାହିଁ
 ମଣିଷର ପ୍ରାଣ
 ଏ ମାଟିର ପରମ କଲ୍ୟାଣ
 ମଣିଷର ଦରଦରେ
 କାନ୍ଦିନାହିଁ ଲୁହଟିଏ ଡାଳି
 ହୃଦୟ ସବୁ ଦେଇ
 ଆପଣାର ଶୋଣିତରେ ମଣିଷକୁ
 ଆଣିନାହିଁ ପାଳି,
 ସେଇ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଇ ଦେଶ

ଆପେ ଆପେ
ଯାଇନିକ ଅସୁହୋଇ
ଦିବ୍‌ବଳୟ ଆର ପାରେ
ଚିରଦିନ ପାଇଁ...?

—ଆଠ—

ନାହିଁ ସଖା ! ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ !
କରନାହିଁ ମତେ ଅନୁରୋଧ
ଯିବାପାଇଁ ସେଇ ଆନେ ମୋର—
ହୁଏନାହିଁ ତଳେକ ହୃଦ-ବୋଧ ।
ସେଠିକି ଯିବି ନି ମୁହିଁ
ମାଡ଼ିବି ନି ଲବେ ସେଇଆନ
ସେ ଭୂଇଁର ମୋହନ ଉତ୍ସବେ
ଫୁଟେନାଇ ମୋ ଅନ୍ତର-ଗାନ ।
ଜାଗେ ନାହିଁ ମରମେ ମୋହର
ଅମୃତର ଏକଇ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ
ଯେତେଦେଲେ ଅମିତ ଗୌରବ
ଅଧରେ ମୋ ଜାଗେ ନାହିଁ ହାସ ।
କ୍ଷମତା ଓ ସମ୍ପଦର ଜୟ ଜୟକାରେ
ଯେଉଁ ମାଟି ନିତ୍ୟ ମୁଖରତ,
ବେଶ ବାସ ବିଭବ ଗୌରବ
ହୁଏ ଯହିଁ ଖାଲି ସନ୍ତାନତ,
ଘନ ନିଃସ୍ଵ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ ଚାହିଁ
ଯେଉଁଠାରେ କା' ଅନ୍ତର
ଯାଏନାହିଁ ତଳେହେଲେ ଦ୍ରବି,
ଦୁଃଖୀର ଅଭାବ ଦେଖି,
ନେହୁ ଯହିଁ,
ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଲୁଣି ଲୁହ ଉଠେ ନାହିଁ ପ୍ରବି,
ହଜାର ହଜାର ଘନ ଦୁଃଖୀ
ନିଆଣ୍ଟିକ ଶାବନର
ଲୁହବୋଳା ମର୍ମନ୍ତୁଦ—
ଦୃଶ୍ୟ ଚାହିଁ ଚାହିଁ,

ଗୌରବର ଗଜଦନ୍ତ ଗାଦିପରେ ତହିଁ
 ଏକଇ ନିମେଷ ବସି ପାରିବି ମୁଁ ନାହିଁ !!
 ମୋହଠି ରହିଛି ଯେଉଁ ରକ୍ତ ମାଂସ ହାଡ଼,
 ମୋହଠି ରହିଛି ଭରି ଯେ ଅନ୍ତର ମନ,
 ସେଇ ଉପାଦାନ ନେଇ
 ଗଢ଼ାନିକି ? ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୁହୁଡ଼ ଖାବନ !
 ମୁଁ ଆଜି ଲୋଡ଼ୁଛି ଯଦି ଅତୁଳ ସ୍ୱର୍ଗର୍ଯ୍ୟ
 ସେମାନେ କି ଲୋଡ଼ୁଥିବେ ନାହିଁ ?
 ସହସ୍ର ସୁନେଲି ସ୍ୱପ୍ନ
 ସେଇ ନିଃସ୍ୱ ରୁକୁଡ଼ିଲେ ଉଠି
 ଯାଉଥିବି ନୀରବେ ଉଭୟ !!
 ବିରାଟ ଏ ବସୁଧାର ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ପରି,
 କେତେ କାଳ ବଞ୍ଚିରହି,
 ଦୁଃଖ ଭୋଗ ଅଭାବର ଅନନ୍ତ ତିମିରେ,
 ବୁଡ଼ିଯିବେ ଦିନେ କେଉଁ ମହାକାଳିନୀରେ !
 ଧରଣୀରେ ଆସିବାର
 ଖାବନକୁ କରିବାର,
 ବକ୍ଷଭରି ବାରେ ଉପଭୋଗ
 ମିଳେ ନାହିଁ ଦଣ୍ଡେ ପାଇଁ ଯାହାରେ ସୁଯୋଗ ।
 ସେ ମୁମୁକ୍ଷୁ, ଚିର ରୁଗ୍‌ଶ, ଚିର ନିସ୍ତ, ଚିର—
 ହାହାମୟ—ଜନତାର ଲୁଗି,
 ବିରାଟ ସହାନୁଭୂତି ବକ୍ଷଭରି ଉଠେନାହିଁ ଜାଗି—
 ଯେଉଁ ଧରିଶୀର,
 ସେଠି ଅଛି ସେ ମାନବିକତା,
 ସେ କି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ହୋଇନାହିଁ ନିତଣ୍ଡିର ?
 ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଶୁଷ୍କ ସମ
 ଦୃଷ୍ଟି ରେଖା ତହିଁ ସତେ କେଡ଼େ ମଜୁଚିତ !
 ଯିବିନି ନିମିଷେ ତହିଁ,
 ଯିବାପାଇଁ ମୋ ଅନ୍ତର ସେଇଥାନେ ସତତ କୁଣ୍ଡିତ
 ଯିବି ମୁଁ ମାଡ଼ି ସେଇ ଅପନ୍ତର ସେ ଅରମା ବାଟ
 ପୃଥ୍ବୀର ଶତ ଦୁଃଖ

ଅସ୍ରବର ନିଦାରୁଣ ବିଶ୍ୱସିକା
 କରେ ଯହିଁ ଚରଦନ ଚରକାଳ ସକରୁଣ ନାଟ,
 କାନେ ମୋର ବାଜିଯାଏ ବୁଭୁକ୍ଷୁର ଦୈନ୍ୟବୋଲା ବାଣୀ
 ତରଳାଇ ଦିଏ ମୋର ହୃଦୟର ପ୍ରତିରେଶୁ କଣା
 ନିରାଶ୍ରୟ ନୟନର ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁ
 ମରମେ ମରମେ ମୋର କି ଆଦାତ ହାଣି !
 ଡାକେ ମତେ ପୃଥ୍ବୀର
 ସେଇ ଅପନ୍ଦ୍ର
 ସେ ଅରମା ଭୂଇଁ
 କାଳ କାଳ ଧରି ଯିଏ
 ମଣିଷ ଅନ୍ତର ସୁଧା
 ଲବେ ନାହିଁ କୁଇଁ !!

—ନଅ—

ଯିବନାହିଁ ?
 ଯାହା ଲାଗି ଏତେ ଏତେ
 ସାଧନା ଧ୍ୟାନ
 ଯାହା ଲାଗି ଅକୁଣ୍ଠିତେ
 ଦେବା ଲାଗି ପ୍ରାଣ
 ଗୁହଁ ମୁଁ ବସିବି ନିତି
 ଯାହା ପାଇଁ ମମ
 ବୁକୁ ତଳେ ଜାଗି ଉଠେ
 ସିଂହର ବିହମ ।
 ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ବାଧା
 ଏଡ଼ି ଦେଇ ବାରେ
 ଯିବାକୁ ମୁଁ ଉଚ୍ଛ୍ୱିତ
 କେମନ୍ତେ ମୁଁ ତାରେ
 ପାଶୋର ପାରିବି କହ ?
 ଯିବି ମୁହଁ ଝଡ଼ି ?
 କଳକାଟି ବୃନ୍ତ ଚୂଡ଼ୁ
 ଝଡ଼ି ଗଲ ପରି ?

ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ମହାମରୁ
ବାଲିସ୍ତ୍ରୂପ ପରି
ମୁଁ କି ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବି
ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ?

ସୀମାସ୍ଥାନ ପାରାବାରେ
ଉତ୍ତରାଙ୍ଗଳ ଉର୍ମିମାଳା
ଝଡ଼ର ଉତ୍ସଙ୍ଗେ
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ
ଉଠିବାର ପରି
ଅଶରୁଣ ପବନର
ମହା ଆବର୍ତ୍ତନେ
ମେଘ ଆସେ ଯେଉଁ ଭଳି
ଦୁରୁ ଦୁରୁ ବହୁ ଦୁରୁ
ପ୍ରଳୟର ମହାମୁଖି ଧରି
ଆଗ୍ନେୟ ପଦ୍ମତ ଚୁଡ଼େ
ଅଗ୍ନି ଶିଖା
ଯେହ୍ନେ ଉଠେ ଜଳ
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ
ମୁହୁର୍ମୁହୁ
ଜଗାଇ କମ୍ପନ,
ସେଭଳି ଉଠିବି ମୁହିଁ
ଅଛି ମୋର ସୀମାସ୍ଥାନ—
ଶକ୍ତି ପରାଜୟ ! !

ଶବ୍ଦ ଓ ସହସ୍ରବାର
ମତେ କିଏ ଚାପାଦେଲେ
ପୃଥିବୀ ଅତଳ ତଳେ
ନିଭିଯିବି ନାହିଁ ! !
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ
ଆହୁରି ଅସୀମ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ
ଉଠିବି ଉଠିବି ମୁହିଁ

ଦିନ ଦିନ ଧରି ମୁଁ ଯେ
ରହିଅଛି ରୁହିଁ ! !

ମୁଁ ଚାଲିବି ସେଇ-ପଥେ !
ଚିରଦିନ ଯେଉଁପଥ !
ଭୀଷଣ ଦୁର୍ଗମ ! !
ଯେଉଁଠି
ବିପଦ, ଭୟ,
ଦୁଃଖ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
ବନ୍ୟ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ପରି
କରଇ ଗଳ୍ପନ ! !
ଯେଉଁଠି ଚାଲିବା ପାଇଁ
ଥରଯାଏ ଧରଣୀର ହସ୍ତ !
ନିଭିଯାଏ ବୁକୁ ତଳୁ
ଦମ୍ଭ ଆଉ ସାହସର ନିଆଁ ;
ଯେଉଁଠି କେ ଚାଲେ ନାହିଁ
ଚାଲିପାରେ ନାହିଁ
ପାଦ ଚିପି ଚିପି ଚାଲେ
ଫେରିଆସେ
ଖଣ୍ଡେଦୂର ଯାଇ,
ଯେଉଁଠି ରହିଲେ କିଏ,
ରହିଥାଏ ଚିରଦିନ
ମଞ୍ଜା ଓ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପରି
ଜୀବନ ସବସ୍ତ
ବଳ ଦେଇ
କାହା ପାଦତଳେ,
ଟିକିଏ ସେ
ହେଲେ ହଲଚଳ,
ପ୍ରାଣର ସଂଚାର ହେଲେ
ତା'ଭିତରେ
ଲବ୍ଧ ମାତରକେ
ବାଜଇ ଅଛୁଣ ତା'ଠି

ପାରେନ ପାରେନ ଉଠି
ପଡ଼ି ରହେ
ପାଟି ତୁଣ୍ଡ ଚିପି କଲବଲେ !

ସେ ଦୁର୍ଗମ ପଥେ ପଥେ
ରୁଲିବି ରୁଲିବି ମୁହଁ
ହେବି ପଛେ ମୁଁ ଶତ ବିଷତ
ରକ୍ତ ପଛେ
ଧାର ଧାର ହୋଇ
ବହିଯିବ
ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ମମ
ଦେବି ନାହିଁ ପଛଦୁଆ
ଯିବି ନାହିଁ ଲଇଁ
ମୋ ଶୋଣିତ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ
ଶୀତଳ ଶିଥିଳ ନୁହେଁ
ତା' ଭିତରେ
ଅଗ୍ନି ଜଳେ
ଦପ ଦପ ହୋଇ ! !

କେ ଚାହେଁରେ
କା' ଦୁଆରେ
ଚିର ଦିନ
ହେବାକୁ ଗୋଲମ ?
ଯାଉଣୁ ଆସୁଣୁ ନିତି
କରିବାକୁ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ—
ସହସ୍ର ସଲମ !
ହଜୁର ହଜୁର କହି
ପଛେ ପଛେ
ଚରଦିନ ଗୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ
ନିଜର ସମସ୍ତ ଟିକ
ମାରି ହାଣି
ନିତି ଟିକ ଟିକ କରିଦେଇ !

ଜୀବନ ମୋହର କରେ
 ଏତେ ଭୁଲ୍ ଏତେ ହେୟ
 ଭୁଲେ ମନେକର ?
 ଅନ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ବିନୁ
 ମୋ ପକ୍ଷେ ଚାଲିବା କଣ
 ଏତେ କଷ୍ଟକର ?
 ବଳଥାଇ ଶାନ୍ତିଆଇ
 ମୁହିଁ କ'ଣ
 ହେବରେ ଗୋଲମ !
 ଅନ୍ୟ ପାଦ ଚାଟି ଚାଟି
 ପାଇକି ପାରିବ କେବେ
 ଅମୃତ ସ୍ୱପ୍ନ ?
 ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି
 ନିଜକୁ ମୁହିଁରେ
 ମାରି ମାରି ଖାଲି ମାରି ମାରି
 କି ମଧୁସୂୟା ଶିରୀ
 ପାଇବି କହନ୍ତି ଏଠି ବାଟ ଚାଲି !
 ମୋହର ରହିବ ଯେଉଁ
 ଆଲୋକ ବଢ଼ିକା
 ଜାଲେ ତାକୁ ଜାଲେ
 ତାହାରେ ନିଶ୍ଚୟ କିପା
 ରହିବି ମୁଁ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାରରେ ?
 ମୁହିଁ ତ ଜୀବନ
 ମୋହର ଭିତରେ ଘାତ
 ସୀମାହୀନ
 ଗହସ୍ତ ତପନ
 ଠିଆହେବ
 ଅଶ୍ରୁଭରି
 ମୃତ ଓ ମୁମୂର୍ଷୁ ପରି
 ରହିବି ନି ରହିବି ନି ତଳେ ;
 ଗୋଲମିର ଦୃଶ୍ୟଶିଳ୍ପ

ପଦାଦାତ କରି
 ଚାଲୁ ମୋର ଜୀବନ ଦହୁଡ଼ି
 ବିଜୟ ସମ୍ଭାରେ !
 ଯେଉଁଠି ଟିକିଏ ଅଛି
 ସତ୍ତା ଜୀବନର
 କ୍ଷୁଦ୍ର ନୁହେଁ
 ତୁଚ୍ଛ ନୁହେଁ ତାହା ।
 ମୋହର ଜୀବନ ଅଛି
 ପାରୁକ ମୁଁ ଜାଣି ତାହା
 ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ !!
 ଦେଖିବି ଦେଖିବି ମୁହିଁ
 କାହା ଲେଲିହାନ ଛୁଇଁକିଆ
 ଦରପୋଡ଼ି ଅଗ୍ନି ପରି
 ମେଲାଇ ସହସ୍ର ଶିଖା
 ନେଉଛି ଏ ଧରଣୀରେ ଚୁଟି,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ପଡ଼ିଅଛି
 ପାଉଁଶ ଅଙ୍ଗାର
 ଦରପୋଡ଼ି
 ଶତ କୁଟାକାଠି !
 ମୋର ଏଇ ରକ୍ତ ମାଂସ ହାଡ଼—
 ଭିତରୁ ଛୁଟୁଛି ଆଜି
 ଝଡ଼ର ହଠାତ୍ ।
 ପାଗଳ ମୁଁ
 ଅଥୟ ଚଞ୍ଚଳ !
 ନୁହେଁ ଆଜି
 ନିଜେ ମୁଁ ନିଜର !
 ବିରାଟ ଏ ଧରଣୀର
 ଯେତେ ନିଃସ୍ୱ,
 ନିପତ୍ତ,
 ନିଷ୍ପେଷିତ,
 —ସବୁର ପ୍ରାଣର
 ମୁହିଁ ଏକ

ସତ୍ୟ ବୋଲି
 ଘାତ ତଳୁଆର
 ପ୍ରଳୟର ମହା ଅଗ୍ନି ଭେଦ
 ପୃଥିବୀରେ କରିବାକୁ
 ପ୍ରାଣର ସଂରକ୍ଷ
 ଉଠିବି ମୁଁ
 ଆସିବି ମୁଁ,
 ଆସିନାହିଁ
 ଦାସଭୁ ଶୃଙ୍ଖଳେ କାହିଁ
 ବନ୍ଧା ରହି,
 କରିବାକୁ
 ଅନୁଗ୍ରହ ଭକ୍ଷାକାର
 ପଥରୁଣ
 ନିରନ୍ତର କୁକୁର ପରି
 ଲଙ୍ଗଳ ହଲାଇ ! ! !

—ଦଶ—

ଧରଣୀରେ ରହେ ମୁହିଁ
 ସୀମାହୀନ ରାଜ ଭୋଗ ତଳେ ।
 ଅଭାବର କଷାଘାତ
 ନ ପରଶୁ ମୋରେ ହେଲେ ଥରେ,
 ହେମ ହର୍ମ୍ୟ କୋଳେ ଥାଏ
 ଶ୍ରେୟସୀର ମଧୁସୂତା ଲଭି !
 ଗୋଲପ ଶଯ୍ୟାରେ ତଳ
 ଦେଖୁଥାଏ ଶତ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଛବି
 ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସେ ଯେ—
 ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଶତ ନିଷ୍ପେଷଣ
 ନ ଭୋଗି ଜୀବନେ ଲବେ
 ବିଚିତ୍ରାତ୍ମ ମୋର ପ୍ରତିଷ୍ଠା
 ଏ ସବୁ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ
 ଯେବେ ନାହିଁ ମୋର ସ୍ଵାଧୀନତା
 କେମନ୍ତେ କହିବି ମୋର ଜୀବନରେ
 ଅଛି ସାର୍ଥକତା ? ?

ସବୁ ଥାଇ ଯେବେ ମୁହିଁ
 ଦାସଭର ବିବିଡ଼ ଶଙ୍ଖଳେ
 ବନ୍ଧା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବି
 ଯେତେ ଯାହା ଆଶା ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 —ଫୁଟାଇ ପାରିବି ନାହିଁ
 ଚାହୁଁଥିବି କା ଆଦେଶ ପ୍ରତି,
 ଆକାଶର ମୁକ୍ତ ପକ୍ଷୀ ସମ
 ପାରିବିନି କରି ଅଗ୍ରଗତି,
 କୁସୁମର ଗନ୍ଧ ପରି
 ଯିବି ନାହିଁ ଭାସି ଚାରିଆଡ଼ି,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୋର ଯେବେ
 ରହିଥିବି ଶତ ବଜ୍ରବାଡ଼ି,
 ପାଦେ ମାତ୍ର ଯିବାପାଇଁ
 ଯେବେ ଲକ୍ଷ ପାଦ ଧରାହବ,
 ଧକ୍ ଧକ୍ ମୋ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ
 କାହିଁ ତହିଁ ବିରାଟ ଗୌରବ ?
 ଦରିଦ୍ର କୁଟୀର ତଳେ
 ବସିଥାଏ କୁଣ ଶଯ୍ୟା ପାରି,
 ଦାରଦ୍ରୁ୍ୟର କଷାଦାତେ
 ରହେ କେବେ ହୋଇ ଅନାହାରୀ,
 ନ ପରୁରୁ କେହି ମୋରେ
 ନ ଥାଉ ମୋ ଭୋଗ ଆଡ଼ମ୍ବର
 ପୟର ଯୁଗଳ ଯେବେ ଛୁଣି ଅଛି
 —ଦାସଭର ଶଙ୍ଖଳ

ମୁକ୍ତ ଜାଳାମ୍ବର ପରି
 ଯେବେ ମୁହିଁ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସାରିତ,
 ପ୍ରାଣ ପ୍ରତି ତନ୍ମୟୀ ତଳୁ ଫୁଟେ ଯେବେ
 ସ୍ବାଧୀନ ମଙ୍ଗୀତ—
 ପବନ ମର୍ମରପରି ଆପେ ଆପେ,
 ଦିନ ଦିନ ଧରି,

କିଏ କହୁ ଶ୍ରାବ୍ୟବାନ ପୃଥିବୀରେ
ମୋହ ତହୁଁ ବଳି ?

ମୁହିଁ ଚାହେଁ ଧରା ପୃଷ୍ଠେ
ବଞ୍ଚିବି ସେ ଜୀବନ ଧରି
ଦାଉ ଦାଉ ଜଳୁଥିବି ଯାହା
ଆକାଶର ଶତ ସୂର୍ଯ୍ୟପରି ;
ଅଗ୍ନି ଶିଖାସମ ସେହୁ
କାଳକାଳ ହେବ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀ
ଅନନ୍ତ ପ୍ରେରଣା ବହି
ବୁକୁ ତଳେ ତଳେ ଦିବାସୀ
—ଉରବ ନ ଥରବ ନ
ରହିଥିବ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟ ସମ
ପୃଥିବୀରେ ଅନନ୍ତ ବିକ୍ରମେ
କରୁଥିବ ନିତ୍ୟ ବିଚରଣ !
ଏଭଳି ଜୀବନେ ଅଛି
ଶତ ଗର୍ବ ଶତ ଗଉରବ
ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ୱାଧୀନତା
ସେଠି ଏଇ ଜୀବନ ସମ୍ଭବ !!

ମୋରେ ଯଦି ଧରଣୀରେ
କେ ପରୁରେ କିସ ତୁମ୍ଭେ ଚାହୁଁ ?
ସବୁ ଯାଉ, ଥାଉ ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତା
ଏଇ ଅଭିପ୍ରାୟ—
ଜଳଦ ଗନ୍ଧୀର ସ୍ୱରେ
କହିବି ବାରବାର କରି
ସ୍ୱାଧୀନତାଠାରୁ ବଳି
ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ ଅବତର,
ବିରାଟ ସଂପଦ କିଛି ମଣିଷର ।
ସ୍ୱାଧୀନତା ଧରି
ମଣିଷ ସୁନାର ସ୍ୱର୍ଗ
ପୃଥିବୀରେ ଯାଏନିକି ଗଢ଼ି ?

ନିଜକୁ ଓ ଅପରକୁ
ଗୌରବେ ପୁଟାଇବାର
ପାଏନକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବକାଶ
ଦାସଭୁ ଭିତରେ କାହିଁ
ଜୀବନର ମୋହନ ବିକାଶ ?

—ଏଗାର—

ବକ୍ଷ ଭରି ଭଲପାଏ ମୁହିଁ
ବିରାଟ ସୁନ୍ଦର ଏଇ
ଧରଣୀରେ ମୋର
ମରିବାକୁ ତାରଲୁଗି
ତାଳିମୋର ଧମମାର
ପ୍ରତି ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ,
ଅକୁଣ୍ଠିତେ,
ଅକାତରେ ।
ଜୀବନର ସମସ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି
ତହିଁରେ ମୋ ଜୀବନର
ଅନନ୍ତ ଅମୃତ ଶୋହା
ଉଠିବ ସଂଚରି !

ଯେ ମାଟି ଉପରେ ଖାଲି
ହାଡ଼ି ମାଳମାଳ !
ଯେ ମାଟି ଉପରେ ଖାଲି
କରୁଣ ଚିତ୍କାର !
ଯେ ମାଟି ଉପରେ ଖାଲି
ଦୈନ୍ୟ ଅନାହାର !
ଭୋଗ ଦୁଃଖ ଅସ୍ତବରେ
ନିୟତ ସନ୍ତୁଳି ହୋଇ
ସେଉଁଠି ଜୀବନ ହୁଏ
ନିତ୍ୟ କଲବଲ
ରୁହିଁ ଦେଲେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ
ଦିଗ୍‌ବଳୟ ବ୍ୟାପୀ

ଚିର ଅବସାଦ ଗୁପ୍ତା
 ଦେଇ ଅଛୁ
 ଯହିଁ ନିରନ୍ତର
 ସେ ମାଟିରେ
 ଆଖିବାକୁ
 ଜୀବନର ଛଇ
 ମରିବନି ?
 ବଞ୍ଚିବି ମୁଁ
 ଦେନ କିବା
 ଆନନ୍ଦ ସମ୍ଭାର ?

ମୋ ଆନନ୍ଦ,
 ମୋ ଜୀବନ,
 ମୋହର ସହସ୍ର ସ୍ବପ୍ନ,
 ସବୁ ଆଶା ସବୁ ଅଭିଳାଷ
 ଏଇ ମାଟି ଏଇ ଦେଶ
 ଏଇ ମୋର ବିରାଟ ଜନତା
 ଏ ସବୁରେ
 ନିର୍ମମ ପିଶାଚ ପରି
 ପଦତଳେ ଦଳି
 କେମନ୍ତେ ଚାଲିବି କହ
 କେଉଁଆଡ଼େ
 କି ସମ୍ପଦ ଧରି ?

ଜୀବନ କିଂପୁଟେ ?
 ଯେବେ ଏ ମଣିଷ
 ମଣିଷକୁ ଚିରଦିନ
 କରେ ନାରଖାର
 ସେ କି ଆନନ୍ଦ ?
 ମଣିଷ ମଣିଷ ନେହୁ
 ବୁଢ଼ାଇଲେ
 ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁଧାର ।
 ସେଇ କଣ ଗଉରବ ?

ପାଦତଳେ ଦଳ—
 ମଣିଷରେ
 କରିବାହିଁ
 ଆପେ ଅଗ୍ରଗତି ।
 ସେଇ କଣ ତୁମ୍ଭି ?
 ମଣିଷର ମଞ୍ଜାପରେ ବସି
 ବୋଲାଇବା
 ଆପେ ଛପପତି ।
 ସେଇ କି ଶମତା ସତେ ?
 ଶୁଭ ସମ୍ପ୍ର କରି ନିତ୍ୟ
 ମଣିଷକୁ ଦୂରେ ରଖିବାର
 ସେ କି ଲକ୍ଷ୍ୟ ?
 ଆପେ ବଡ଼ ହୋଇ
 ଖେଳାଇବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ
 ହାଡ଼ି ମାଲ ମାଲ !
 ସେଇ କି ହୃଦୟ ?
 କାରବାର ଯା'ର
 ମଣିଷକୁ ଚିରଦିନ
 ଦେବାହିଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା
 ସେଇ କଣ ଆନନ୍ଦର ବସୁନ୍ଧରୀ ?
 ମଣିଷ ମଣିଷ ମେଲେ
 ସେଉଁଠାରେ ଭେଦ ଦୃଢ଼
 ଲଗେ ଅକଳଣା ?

—ବାର—

ମୁହିଁ ଦେଖେ ସେଇଠାରେ
 ଥାଏ ସ୍ଵାଧୀନତା,
 ସେଉଁଠାରେ
 ମଣିଷ ମଣିଷ ମେଲେ
 ପୁଟେ ନାହିଁ
 ହିଂସା ବଦରତା !
 ସେଉଁଠାରେ ପୃଥ୍ବୀର ସମସ୍ତ ବିବେକ—

ଦେଖୁଥିବ, ପୃଥିବୀରେ କେହିନାହିଁ
 ଜଣେ ହୋଇ ନିଃସ୍ୱ ବା ନିରେଶ ।
 ଯେଉଁଠାରେ
 ପୃଥିବୀର କୋଟି କୋଟି
 ଅନ୍ତର ଭିତରେ
 ସତ୍ୟ ଆଉ ନ୍ୟାୟର ତରଙ୍ଗ
 ନିର୍ଭୀକ ସଂଗୀତ ପରି
 ଅବରତ ତଳେ !
 ସ୍ୱାଧୀନ ମୁଁ ବୋଲି ଯେବେ
 ଅନୁଭବେ ଗଦା ଗଉରବ
 ତାର କିବା ଅର୍ଥ ଅଛି ?
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୋର ଯେବେ
 ଫୁଟେ ଆର୍ତ୍ତରବ !
 ନରନା ଭୟଙ୍କ ଯାଏ
 ପଥ ପାଶେ,
 ଭୟା ଝୁଲି ଧରି
 ଶାଇନାହିଁ
 ଶୂନ୍ୟଦିନ ହେଲ
 ଅଶ୍ରୁ ତାର
 ନେତ୍ର ଉଠେ ଝରି !
 ତା'ର ଉଷ୍ମ ଅଶ୍ରୁ ଯେବେ
 ପରଶି ପାରେନା ମୋର
 ସ୍ୱାଧୀନ ଅନ୍ତର
 ତା ପାଇଁ ହୃଦୟ ଲବେ—
 ଦାଣ୍ଡି ଯେବେ
 ମୋର ବକ୍ଷସ୍ଥଳ
 କାହିଁ ମୋର ଗଉରବ ?
 ମୋର ଜୟ ଉନ୍ନତ
 ପ୍ରତି ଶବ୍ଦ ତଳେ
 ଶତ ଶତ ଲୁହ୍ମିତ—
 ପଡ଼ିବ ନିଃସ୍ୱ ହା' ହା' ବାଣୀ
 ଭ୍ରମିଆସେ

ଯେବେ ଅବରଲେ ।
 ସ୍ବାଧୀନ ଜୀବନ ଲଭି
 ମୁହଁ ଯେବେ ପୃଥ୍ବୀର—
 ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣକୁ ଦେଖେ
 ଅବମାନନାର ନେତ୍ର ତାଳି,
 କେମନ୍ତେ କହିବି ନାହିଁ
 ବିଷାକ୍ତ ମୁଁ ଯାଇଅଛି ହୋଇ ?
 ମୋ ସ୍ବାଧୀନ ଜୀବନରେ
 ଲାଗିଅଛି ଏନ କୃଷ୍ଣ କାଳି ! !

ସ୍ବାଧୀନ ମୁଁ
 ମୁକ୍ତ ମୁଁ
 ନିଃଶଙ୍କ ମୁଁ
 ବିଶ୍ୱର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର
 କରିବି ମୁଁ ଜୀବନର—
 ପ୍ରିୟ ନରନ୍ତର !
 ମୋ ଭିତରେ ଅଛି ଯେଉଁ ଅମୃତ ସଞ୍ଚିତ
 କାହାରିକୁ କରିବିନି ଲବେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିତ !
 ପଥେ ମୋର
 ଅଛି କିବା ବାଧା ବା ଅର୍ଗଳ
 ତଟିଙ୍ଗର ମୁକ୍ତ ପ୍ରୋତ ପରି
 ବହି ଯିବି ଦିଗ ଦିଗନ୍ତର
 ପାଶୋରିବି ସମସ୍ତ ବିଭେଦ
 ସବୁଜ ସମ୍ପଦେ ଧରା କରିବି ଧୂଳର !
 ମକଳର ବିକାଶ ଭିତରେ
 ଲେଉଟେ ମୁହିଁ ବିକାଶ ମୋହର
 ସକଳର ସୁଖ ଦୁଃଖ
 ଆନନ୍ଦ କଲ୍ୟାଣ ମେଲେ
 ମୋ ଅନ୍ତର ବେଶୁ ତାନ !
 ଉଠିବି ସଞ୍ଚିତ ।,

—ତେର—

ନିଃସ୍ୱ ନିପତିତ ହେ ମୋର ଜନତା !
 ବଞ୍ଚି ନ ବଞ୍ଚି ନ ତୁମେ
 କରିଅଛୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ବହୁବାର,
 ପ୍ରାଣ ଭରି ହସିବାକୁ
 କରିଚ ସାଧନା ତୁମେ
 କେତେ ଆଶା ବାନ୍ଧି ଅଛୁ
 ଥର ଥର କରି
 ମନ ମତାଣିଆ ଗୀତ
 ଗାଇବାକୁ ଥରେ ଏଇ ଧରଣୀ ଉପରେ,
 ଜୀବନର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ
 କରିବାକୁ ମଧ୍ୟମୟ
 ପରିଶ୍ରମ କରିଚ ବହୁତ,
 ପାରିନ ପାରିନ ତୁମେ ପାରିନ ପାରିନ !!
 ତୁମର ସେ ସମସ୍ତ ସାଧନା
 ଆସିଅଛି ଫେରି
 ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛୁ
 ସେ କଜଳ କଳା ତୁମ ଗହ୍ୱର ଭିତରେ !

ଏ ନୀଳ ଆକାଶ
 ତୁମକୁ କରିଚ
 ବହୁବାର ଉପହାସ
 ଏଇ ବିରାଟ ଧୂଆଁ
 ପରିତ୍ୟାଗ କରିଚ ତୁମରେ !
 ସମସ୍ତର ଉପହାସ
 ଅବହେଳା, ଅବଜ୍ଞା ଓ ଅନାଦର
 ତୁମେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇଚ,
 ଅବିରାମ ଗତି ଧରି
 ଚାଲିଚ ସମୟ ସୁଅ
 କାଟି ସେଇ ସୁଅ
 ଚାଲିବାକୁ କେତେ ଚେଷ୍ଟା
 କରିଅଛୁ ତୁମେ

କିନ୍ତୁ ପାରିନ ପାରିନ ତୁମେ
ପାରି ନାହିଁ ଚାଲି !

ପକ୍ଷ ତୁମର
ଯାଇଅଛି ଛୁଡ଼ି !
ଅଗ୍ନି ତୁମ ଅନ୍ତରର
ପଡ଼ିଅଛି ମଳିନ ନିଷ୍ପ୍ରଭ,
ମରିଚି ସାଧନା,
ପ୍ରାଣର ସମସ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ
କେଉଁ ଅତଳ ସମୁଦ୍ର ତଳେ
ହୋଇଛି ବିଲୀନ
ଯାଇଛି ଯାଇଛି ସବୁ ଯାଇଛି ତୁମର
ରହିତ ରହିତ ତୁମେ କେବଳ ରହିତ !
ବଞ୍ଚିନ ବଞ୍ଚିନ ତୁମେ
କଦାପି ବଞ୍ଚିନ !!

ଶତ ଓ ସହସ୍ରବାର
ତୁମେ ତୁମ ଧମମାର
ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ତଳେ
କରୁଅଛ ଅନୁଭବ
ରହିତ ରହିତ ତୁମେ
କେବଳ ରହିତ !
କେଉଁ ଦୂର ପାହାଡ଼ର
ବିରାଟ କଠିନ ଶିଳାଖଣ୍ଡ ପରି
ତୁମେ ରହିଅଛ ପଡ଼ି,
କେଉଁ ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ସମୁଦ୍ରର
ଜଳରାଶି ପରି
ତୁମେ ଖାଲି ରହିଅଛ
ପ୍ରାଣ ଟିକ ପରି !
କେଉଁ ଗିରି ଉପତ୍ୟକା
ଜନସ୍ଥାନ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ
ସାନ୍ନ ଅରଣ୍ୟମାନ ପରି
ତୁମେ ରହିଅଛ ରହି !

କେଉଁ ମେରୁ ପ୍ରଦେଶର
ବରଫ ପ୍ରାନ୍ତର ପରି
ତୁମେ ପଡ଼ିଅଛ ଶୋଇ !

ତୁମେ କି ଚାହୁଁଛ ସତେ
ଏଇପରି ରହିବାକୁ
ଯୁଗ ଯୁଗ କାଳ କାଳ ଧରି ?
ରହୁନ ରହୁନ ତୁମେ
କଦାପି ରହୁନ
ପ୍ରାଣ ଥାଇ
ଯିବାପାଇଁ ମରି !
ତୁମ ଜୀବନର
ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ଜୁଆରକୁ
ପଥର ମଢ଼ାଇ ବନ୍ଦ କରାହୋଇଅଛି
ତୁମର ସ୍ୱପ୍ନକୁ
ଟିକି ଟିକି କରି କାଟି ଦିଆ ହୋଇଅଛି !
ତୁମ ପାଦର ଅଗ୍ରଗତିକୁ
ବନ୍ଦ କରା ହୋଇଅଛି—
ଗାର କାଟି ବାର ବାର କରି,
ତୁମକୁ କେବଳ ଖାଲି
ରଖା ଯାଇଅଛି
ଗୃହପାଳିତ ଏକ ଜନ୍ତୁ ପରି !
ତୁମେ ରହିତ ରହିତ
କେବଳ ରହିତ
ବଞ୍ଚିନ ବଞ୍ଚିନ ତୁମେ
କଦାପି ବଞ୍ଚିନ !!!

ତରଙ୍ଗ ତୁମର ନାହିଁ !
ଅଛି ଅଛି ବହୁତ ରହିତ
ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟର
କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ କୋଣରୁ
ତରଙ୍ଗ ଆସୁଛି କେତେ
ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଅଛି ସବୁ,

ଶତ ଓ ସହସ୍ର ବାର
 କେତେ ଯେ ତରଙ୍ଗ ଆସି
 କେଉଁ ଆଡ଼େ ଯାଉଛି ଉତ୍ସାହ
 ତାର ସୀମା କାହିଁ ?
 ଦିଗ୍‌ବଳୟ ବ୍ୟାପୀ
 ବିପୁଳ ଅନନ୍ତ ବେଳା !
 ମାଳ ପାରାବାର
 ତା' ଉପରେ !
 ସୀମାହୀନ ତରଙ୍ଗର
 ନିତ୍ୟ ଓ ନୂତନ ଲୀଳା—
 ଏ ସବୁ କି ସୁନ୍ଦର !
 ଓ କେତେ କମଳାୟ ! !
 ଏ ସବୁ ସମ୍ପଦ କାହିଁ ??
 ପ୍ରିୟରେ ଜୀବନ ନାହିଁ !!
 ବ୍ୟାପ୍ତିରେ ବିକାଶ !!
 ବ୍ୟାପ୍ତିରେ ଜୀବନ ! !
 ବ୍ୟାପ୍ତିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ! !
 ତୁମର ବ୍ୟାପ୍ତି ନାହିଁ
 ବିକାଶ ନାହିଁ !
 ତରଙ୍ଗର ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଲୀଳା ନାହିଁ !
 ତୁମେ ରହିତ ରହିତ ଖାଲି
 ବଞ୍ଚିନ ବଞ୍ଚିନ ତୁମେ
 ଜଦାପି ବଞ୍ଚିନ !

—ଚଉଦ—

ମୋର ଏଇ ଧରଣୀର
 ହେ ବିରାଟ ହେ ନିଃସ୍ୱ ଜନତା !
 ତୁମରେ ମୁଁ ରହିଅଛି ଗୁହ୍ୟ
 ସାଗର ଉଜ୍ଜ୍ୱାସ ପରି
 ତୁମର ଭିତରୁ

ପ୍ରାଣର ଅମୃତ ଶୋହା
ଦେଖିବାର ପାଇଁ !

କି ବିରାଟ ଶକତିର
ଧନାତନ ଉତ୍ସ ତୁମେ
ଦେଶେ ଦେଶେ ପୁରେ ପୁରେ
ବହିଯିବ କଳତାନ କରି
ଯାହା ରୁଷ ଯାହା ପ୍ରାଣହୀନ
ସବୁଜ ସମ୍ପଦ ତହିଁ
ପୁଟାଇବ ଷଣେ !
ତୁମେ ସବୁ ପାରିବ ପାରିବ କରି
ତୁମେ ନୁହ ଅପଦାର୍ଥ ଜଡ଼
ରୁଦ୍ଧ କେଉଁ କାବର ଗହ୍ବରେ
ତୁମରେ ରଖିବ କିଏ
ବନ୍ଦୀ କରି ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର
ପଞ୍ଜ କରି ଖୁବ କରି
ତୁମର ଏ ମହା ପ୍ରତିଭାରେ
କେ ନିର୍ମମ ସଂତାନ
ପୃଥିବୀରେ କରିଅଛି
କେଡ଼େ ନିଃସ୍ବତର ?
ହେ ଜନତା ଅକ୍ଷୟ ସମ୍ପଦ
ଏ ମାଟିର
କେସନେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ
ରହିଅଛି ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର !

ଜାତିର ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି
ହେ ଜନତା !
ହେ ଆତ୍ମୀୟ
ଭରି ଦିଅ
କଲ୍ୟାଣ ଏ ଭୁବନେ ଭୁବନେ
ଉଠ ତୁମେ ଉଠ ଶକ୍ତି
ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ କାବ—

ପ୍ରତି ଶିଳାଶିଳା
 ଅନ୍ତରର ଅସୀମ ବିହମେ
 ତୁମଠି ଯେ ଅଗ୍ନି ଅଛି
 ନିଭିବାର ନୁହେଁ ତାହା
 ତାକୁ କିଏ
 ମାଡ଼ି କୁହ ଚାଲିଯିବ କହ ?
 ତୁମେ ଆଜି
 ଶବ ଓ ସହସ୍ର ଗୁଣ ଉଠ ଜଳ
 ତୁମେ ଆଜି ହୁଅ ଦୁର୍ବ ସହ !

ସଙ୍କେତ

ଆକାଂକ୍ଷା

ଜୀବନର କେଉଁ ଯୁଗେ କେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
ମୁଁ ତୁମକୁ ଦେଖିଥିଲି, ସେ ଦିନୁ ତୁମ୍ଭରେ,
ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଯୁଗ ଯୁଗ କାଳ କାଳ ଧରି
ନିୟତ ଆୟୁଷ ମୁହିଁ ଆରାଧନା କରି,
ଆଖିର ଅଶ୍ରୁରେ ଅବା ଓଠର ହାସ୍ୟରେ,
ଡାକୁଛି ଜୀବନ ସାରା ସବୁ ବୟସରେ
ବନକୁଞ୍ଜେ ପଥଦାଟେ, ସଜନେ ବିଜନେ,
ସ୍ବଦେଶେ ବିଦେଶେ ଅବା କୁଟୀର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ,
ଅନ୍ଧାରେ ଆଲୋକେ ଅବା ଗୋଧୂଳି ଲଗନେ,
ସବୁବେଳେ ତୁମେ ଯେହ୍ନେ ଅମର ବନ୍ଧନେ
ବନ୍ଧା ଏ ଦରିଦ୍ର ସହ, ତୁମକୁ ହିଁ ଧରି
ଅନନ୍ତ ଏ ପାରାବାରେ ବାହନିଏ ତରା,
ତୁମର ଶାଶାର ଏକ ଛିନ୍ନ ତନ୍ତ୍ରୀ ତଳେ
ଟିକିଏ ବାଜିଲେ ଧନ୍ୟ ମଣିବ ନିଜରେ !!

ମତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ !

ମତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ ସେଇ ପଲ୍ଲୀ ଗାଏଁ
ଯେଉଁଠି ନକ୍ସିଟି ସର୍ପ ଗତି କରି ଧାଏଁ,
ଯେଉଁଠି ସବୁଜ ଶ୍ୟାମ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼,
ଅମୃତ ଆନନ୍ଦ ପରି ଉଷା କାଳ କାଳ,

ଯେଉଁଠାରେ ସୀମାହୀନ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଧରି,
 ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟ ନାଚି ଉଠେ ଖେଳାଇ ଲହରୀ
 ମୃଦୁମନ୍ଦ ସମୀରଣେ, ଯେଉଁଠି ପ୍ରାନ୍ତର
 ମେଷ ଗୁଗ ମହିଷ ଓ ଗୋଧନ ପଲର
 ଟିପାନାଦେ ମୁଖରତ, ଯେଉଁଠି ଜୀବନ
 ସରଳ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵଚ୍ଛ ମଧୁର ପାବନ,
 ଶିଶି ନାହିଁ ଧରଣୀର କ୍ଷତି କରି କରି,
 ବିରାଟ ହେବାକୁ ଆସେ ; ଚରଦନ ଧରି,
 ବୁଲୁଥାନ୍ତି ! ଅମୃତର ପୁଣ୍ୟ ଅବଗାହେ
 ପ୍ରକୃତି ବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣେ କି ସପଦ ଥାଏ ! !

— — — —

କବିତା

ଶିରେ ମୋର ଖରଦିଅ ବିଜୟ ମୁକୁଟ
 ଗଲେ ପାରିଜାତ ମାଳା ଦିଅ ଗୋ ! ଲମ୍ବାଇ;
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଦୈନ୍ୟ ମେଲେ ବିପତ୍ତି ବଜାଇ
 ସରଜେ ମୁଁ ଧରଣୀରେ ଆନନ୍ଦ ବୈକୁଣ୍ଠ;
 ବିପଦ ଓ ବେଦନାର ଅନନ୍ତ ଭିମିରେ
 ଜଳିଉଠେ ପ୍ରେୟସୀ ଲେ ! ରହୁଥାଉ ପରି
 ଶରତର ସାହସର ଘଣ୍ଟି ବସେ ଭରି
 ରୁଲେ ମୁହିଁ ବୁକୁ ଠେଲି, ଭବ-ସିନ୍ଧୁ ଖରେ;
 ନ ଲେଉଟୁ କେ' ଧରଣୀରେ ଆପଣାର କରି
 ସତ୍ତ୍ୱେ ରହାନ୍ତୁ ମୋରେ ଧନ-ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ
 ଗଞ୍ଜର ଅସାବ ମେଲେ ନ ପରୁରୁ କେନ୍ଦ୍ର,
 ତୁମ ତୁଲେ ବାହୁନିଏ, ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ତରୀ
 ତୁମର ଅମୃତ ହାସେ ମୋ ଖିଳ ଅନ୍ତର
 ମୁଞ୍ଚିବି ଉଠୁ ଲେ ସଖି ! ଶତ ଜନ୍ମାନ୍ତର

— — — —

ବାଣପୁର

ଶ୍ୟାମ ଶତ୍ରୀଘଣା ଯାର ନନ୍ଦଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରୀ ଶିର,
 ଚରଣ ପଖାଳେ ଯାର ଚଳିକା ସୁନ୍ଦରୀ,
 ଶୋଲରା ଶ୍ଵଳେଷା ଯାର ଉଆସ ପ୍ରାଚୀର
 ଶାଳିଆ ଶଜଇ ଯାର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣହାର ମର,
 ଗୁବାକ ପନସ ଆମ୍ର ନାରାକେଳ ମାଳେ
 ଶ୍ୟାମଛନ୍ଦ୍ର ଯାର ନିତ୍ୟ ହୋଇଅଛି ଟେକା
 ଭଗ୍ନଦୁର୍ଗ ଦେବାଳୟେ ପ୍ରାସାଦେ ପ୍ରାକାରେ
 ଅଞ୍ଜଳ ଗୌରବ ଯାର ହୋଇଅଛି ଲେଖା,
 ସେଇ ମୋର ବାଣପୁର ପ୍ରିୟ ଜନ୍ମଭୂଇଁ
 ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ ଧରଣୀ ବାର, କବି ପ୍ରସବିନୀ
 ତାହାର ମୃତ୍ତିକା ମୁଁଠେ ଦେଲେ ସେହ୍ନେ ଛୁଇଁ
 ମରମୁ ପୁଟଇ ମଞ୍ଜୁ କାବ୍ୟ ଚରଞ୍ଜିଣୀ;
 ହେ ମୋର ଜନନୀ ! ତୋର ପଦ ପ୍ରଶଂସିତ,
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ହୁଏ ମୁହିଁ ବିଶ୍ଵଜୟୀ କବି !

ମୃତ୍ୟୁ

ପୁଟିବି ମୁଁ, ମୋରେ କିମ୍ପା ଛୁନି ବୃନ୍ତ କରି
 ନେଇ ଯିବି ମୃତ୍ୟୁ ତୁମ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସରି;
 ଉପରେ ଆକାଶ ତଳେ ଶ୍ୟାମା ବସୁନ୍ଧରୀ
 ବନକୁଞ୍ଜ, ନଦ ନଦୀ ସାଗର ମେଖଳା;
 କୋଟି ବର ପ୍ରିୟଜନ ପରିଜନ ସହ
 ହୋଇ ନାହିଁ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ନେହ ପରିଚୟ;
 ଦେଇନାହିଁ ପ୍ରତିଦାନ ଅଛୁକାର ବାକୀ
 କେ ମୋରେ ନୀରବେ କେତେ ଭଲ ପାଏନା କି ?

ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରେ କା'ର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ମୋ ପାଇଁ
 କେମନ୍ତେ କାହାରେ ଗୁଡ଼ି ପାରିବି ମୁଁ କାହିଁ ?

କୋଟିଏ ଅନ୍ତର ଭୁଲେ ବନ୍ଦା ଏ ଜୀବନ;
 କେମନ୍ତେ ପାରିବ ନେଇ, ? କୋଟି ଆକର୍ଷଣ,
 ଭିତରେ ମୁଁ ଦେଖୁଥାଏ ସୁନାର ସପନ,
 ସ୍ୱପ୍ନ ଶେଷେ ମାଲ୍ୟଗଳେ କରିବ ବରଣ ;

ପଦଧୂଳି

ମୁହୂତ ନୟନ ଦୁଇ ପଡ଼ିଅଛି ଶୋଇ
 ଚରକାଳ ପାଇଁ ଯେହ୍ନେ ଅବସନ୍ନ ନୋହି;
 ଏ ପାଖେ ଭାଉଜ କାନ୍ଦେ ସୌଧେ ପିଟି ଶିର
 ଆଉ ପାଖେ ଜ୍ଞାନଜନେ ଆକୁଳ ଅସ୍ଥିର
 କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଗବାର ପରି ; ଶବର ସଂସ୍କାର—
 କରିବାକୁ ଗାଁ ଜନେ କରନ୍ତି ବିଚାର !
 କାଠର ପିତୁଳୀ ପରି ମୁଁ ରହିବି ରୁହିଁ
 ଜଳ ଜଳ ହୋଇ, କିବା ଦଢ଼ିଯାଏ କାହିଁ
 ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଚଷ୍ମୁଆଗେ, ଥର ଥର କରି,
 ଅଙ୍ଗୁଳି ପରଶି ଦେହେ ଭାଇନା ଭ୍ରମର !
 ରୁହିଁ ରହେ, ଭାଲେ-ପୁଣି ଯନ୍ତ୍ର ଶରୀରର
 ଆଉଁସି ରୁଲିବ ନାହିଁ ? ମହା ଶୁଣାନର
 ଯାହା ଏବେ ଯିବ ରୁଲି ! ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ
 ପଦଧୂଳି ବୋଲିନିଏ ମୋ ଘନ ମସ୍ତକେ ।

‘କେବେ ତୁ ଆସିବୁ ପୁଣି ?’

ସୁଦୂର ପ୍ରବାସ ଭୁଲି ଫେରିଯିବା ପାଇଁ
 ଶକଟ ସଜ୍ଜିତ ଏବେ, ଭାଉଜ ମୋ ରୁହିଁ—
 ରହିଛନ୍ତି ଦାଣ୍ଡ଼ରେ, କରି ନମସ୍କାର
 ତାହାଙ୍କୁ, ପିଣ୍ଡାରେ ନାହିଁ ଦେଖେ ବସିବାର

ଭାଇନା ମୋ ଚର ପୂଜ୍ୟ ଦେବତାରୁ ବଳି;
 ନୀରବ ନୟନୁ ଯାଏ ଅଶ୍ରୁଟିଏ ଗଡ଼ି !
 କେତେବାର ଏଇ ଆନେ କରି ନମସ୍କାର
 ପାଇଣ ଆଶିଷ କବା ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଧା ଧାର
 ଯାଇନି ବିଦେଶ ଭୁଇଁ ? ସାନ ଭାଇଟିରେ
 କେତେ ସେ କହନ୍ତି ନାହିଁ ସମ୍ବେଦେ ସଧୀରେ
 ‘କେବେ ତୁ ଆସିବୁ ପୁଣି’ ? ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଜ୍ଞାତ
 ହେଲାଯାଏ ଗୁହଁ ଥାନ୍ତି ନୋହି ବିଚଳିତ ।
 ଏବେ ଯେତେ ବାର ଯିବି ମୁଁ ବିଦେଶ ଭୂମି
 କା’ ଓଠୁ ଶୁଣିବି ‘କେବେ ତୁ ଆସିବୁ ପୁଣି ?’

ସନ୍ଧ୍ୟାର ସ୍ୱର୍ଗ

ବୁଡ଼ିଯାଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରବି ପ୍ରତିଚୀ ଶଇଳେ
 ତମିର ଓଡ଼ଣା ଟାଣି ଧୀରେ ଅନ୍ତର୍ଧୀରେ
 ଆସଇ ରଜନୀ ବଧୂ ଖରକୁଞ୍ଜ ବନେ...
 ଚଳିକାର, ବୁଲୁଛି ମୁଁ ସଖା ବନ୍ଧୁସନେ;
 ଉପରେ ଅନନ୍ତ ନଭ ମାଳ କାନ୍ତ ଶିଳା
 ତଳେ ମାଳ ଚଳିକାର ମାଳ ଉର୍ମିଲିଳା
 ଏ ପାଖେ ଜଟିଆ ଖର ଶ୍ୟାମ ବନଭୂମି,
 ସେ ପାଖେ ଭାଲେରା ଚୁଲ ନଭ ବସ ଚୁମି,
 ପ୍ରାଚୀର ପରସ୍ପେ ଠିଆ ବହୁ ଦୂର ଯାଏ,
 ଗୋଟି ଗୋଟି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତାରା ହେମ ହାସ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତେ...
 କେଉଁ ସୁର ଅପ୍ସରାର ଆସିଲେଣି ଉଇଁ
 ଜଳସ୍ଥଳ ବନଗିରି ବିଲ ପଦା ଭୁଇଁ
 ସନ୍ଧ୍ୟାର ପରଶେ ଦିଶେ ସ୍ୱପ୍ନ ପୁରା ସମ
 ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ପୁରାରେ ମୁହିଁ ସ୍ୱପ୍ନ ନିମଗନ ;

ପୃଥ୍ବୀ

ତୋ କୋଳେ ଉଦୟ ମୋର ତୋ କୋଳେ ବଳୟ
 ତୋ କୋଳେ ମୋ ଜୀବନର ଜୟ ପାଞ୍ଜିକୟ;
 କେମନ୍ତେ ଆସିଲ ଏଥୁ କେମନ୍ତେ ମୁଁ କାହିଁ
 ତୋ କୋଳେ ବରଜ ଦିନେ ଚାଲିଯିବି କାହିଁ !
 ଏଇ ତୋର ବଲ୍ଲ ବଣ ଶୈଳ ନଦ ନଦୀ,
 ସୀମାହୀନ ମାଳ ନଭ ଅନନ୍ତ ଜଳଧି,
 ଅଗଣିତ ନର ନାରୀ କାଟ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ,
 ଅନନ୍ତ ଲୀଳାର ଖେଳ କେ ପାରିବ ଲକ୍ଷି !
 ସକଳର ସାଥେ ମୋର ମମତା ବନ୍ଧନ
 ଜୀବନେ ଆଶଇ କିବା ମଧୁ ଉପାୟନ !
 କେତେ ରୂପେ, କେତେ ଭାବେ କାହାର ଅନ୍ତର
 ଜୀବନ କରିବି ସିନ୍ଧୁ ସବୁଜ ସୁନ୍ଦର !
 ତୋର ପ୍ରତି ଧୂଳିମାଟି ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣମଣି,
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଜନ୍ମଲଭେ ତୋ କୋଳେ ଜନନି !

କେଡ଼େ ଭଲ ଦିଶେ !

ସୁନ୍ଦାର ପ୍ରତିମା ପରି ଶିଶୁଟିକି ଧରି,
 କହିଲୁ ପ୍ରେୟସୀ ତାରେ, ଦେଖ ତୋର ନନା;
 ରୁହିଲୁ ଶିଶୁଟି ତା'ର ରୂପାଣୀଟି ଭରି,
 ବହୁ ବେଳଯାଏ, କିସ ଆସିଲୁ ଶ୍ରବଣା
 ହସି ହସି ମାଆ କୋଳେ ମିଶିଗଲୁ ବାରେ
 ପୁଣି ସେ ରୁହିଲୁ କେଡ଼େ ଥର ତା' ରୂପାଣୀ
 ପ୍ରଭାତ ଆକାଶ ପରି ! ଖାଲି ରୁହିଁ ବାରେ
 ଝରି ପଡ଼ୁଥିଲୁ ଯେହ୍ନେ ତା' ଅନ୍ତର 'ବାଣୀ !
 ଜନନୀ କହିଲୁ ତାରେ 'ଏତେହସ ଧନ
 ରଖିଥିଲୁ କେଉଁ ଥାନେ ଏଇ ଟିକି ଓଠେ,
 ନନାକୁ ନିରେଖି ମନ ଏଡ଼େ ପରସନ' !
 କହୁ କହୁ ତା' ଅଧରେ ଆଉ ହସ ପୁଟେ,

ବେନିଏ ହସିଲୁ ଆମେ, ପୁଣି ଶିଶୁ ହସେ
ତନି ମୁଖେ ତନିହସ କେଡ଼େ ଭଲ ଦିଶେ !

ବାସନା

ସମ୍ବୁଧ ଦଶଇ ଶ୍ୟାମ ଗିରି ଖଣ୍ଡାହଣା ;
ପଶ୍ଚାତେ ଚିଲିକା ଖେଳେ ଶତ ଉର୍ମିମାଳେ
ତରଳ ଚଞ୍ଚଳତର, ଦୁଇପାଶେ ମମ
ଶୋଲସ୍ତ୍ର ଶ୍ଵଳେଷ୍ଠ ରାଜେ ମହାମହିମାରେ ।

ଦଶଶିଳା ଚୂଳେ ଆହା ସ୍ଥବର ତପନ
ମାରବେ ଯାଉଛି ବୁଡ଼ି, ଶୀତଳ ମରୁତ
ଥୁରି ଥୁରି ବହି ଆସେ, ଶ୍ୟାମଳ କେନ୍ଦ୍ରରେ
ଗୁଲେ ଶାଳାବତୀ କବା ରୌପ୍ୟ ରେଖାବତ !

କେମନ୍ତେ ଲଗଇ ଭଲ ଗୁଞ୍ଜିବାରେ ଏଇ
ପ୍ରକୃତି ଅନନ୍ତ ଲୀଳା, ଦୁଃଖ ହୁଏ ମମ
ଏ ମୋହନ ଶିଶୁମାଳା କାହା ହସ୍ତେ ଦେଇ
ବୁଜିବି ଅନ୍ତମ ଡୋଳା, ବରଜି ଭୁବନ ;
ହେ ଚିଲିକା ଖଣ୍ଡାହଣା ଶୋଲସ୍ତ୍ର ଶ୍ଵଳେଷ୍ଠ !
ତୁମ କୌଳେ କରୁଥାନ୍ତି ଚରନ୍ତନ କେଳି ; !

ନବଜାତ ବସନ୍ତରୀ ପ୍ରତି !

ସୃଷ୍ଟିର କେବଣ ପୁରେ ରହିଥିଲୁ ତୁରେ !
ଖେଳୁଛୁ ବୁଲୁଛୁ ଆଜି ମୋ ଦରିଦ୍ର ପୁରେ ।
କୋମଳ ରସନା ଗୁଳି ଅମୃତ ସେନେହେ,
ବାରବାର ଗୁଞ୍ଜି ଦେଉ ଆସି ମୋର ଦେହେ ।

କୃଷ୍ଣାଭ ନୟନ ଦୁଇ, କୋମଳ ଶରୀର,
 ସରୁ ସରୁ ଖୁବ୍‌ଖୁବ୍, ଲେମ-ସିନ୍ଧୁ ଶିର,
 କେମନ୍ତ ରଚିତ ମୋର ପଦାଣ୍ଡେ କୌତୁକ,
 ବସର ଅତଳ ତଳୁ ଯେତେ ଯହିଁ ଦୁଃଖ
 ନିମିଷେ ଉଠାଇ ଯାଏ, ଚାହିଁ ରହେ ତୋରେ,
 କି ଗଭୀର ଅନୁରାଗ ଦେଉନାହିଁ ମୋରେ !
 ତୋ ଭିତରେ ମୋ ଭିତରେ ଅଛି ଯେ ଜୀବନ
 କେମନ୍ତେ ଜଣକୁ ଜଣେ କରେ ଆକର୍ଷଣ !
 ଆପଣାରୁ ବଳି, ଅଳି ଆପଣାର କର,
 ମୁଁ ନୁହେଁ ଧରଣ ଜୀବ, ତୁହି ନୁହଁ ଖାଲି ବସନ୍ତର ।

ଅନେଷଣ

ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ ମୋର ଦେଖିବାରେ ଏଇ
 ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥ ଶ୍ୟାମ ଗୁଳୁ ଦେଖା ।
 ବାଳୁତ ବସୁଧେ ଯେବେ ସହପାଠୀ ମେଲେ
 ବୁଲି ଆସୁଥିଲି ଏଥୁ ଅବସର ବେଳେ,
 ମନ ବିନୋଦନ ଭରେ ଶତଚର୍ଚ୍ଚାକର
 ସେ ମୋହନ ଦିନ କେହ୍ନେ ଗଲୁ ଅପସର ; ?
 ଚାହିଁ ରହେ ବାଳୁତର ଏଇ ପୁଣ୍ୟ ଥଳୀ
 ଅଛି ସେ ଶଇଳ ବନ, ଯୁଗ ଯୁଗ ଧର ।
 ତରଳ ମେଣ୍ଟା ଓ ଛେଳି ହୋଇ ପଲ ପଲ
 ଛତା ଟେକି, ବାଡ଼ିଧର ଚାଲେ ତରତର
 ଗୋପାଳ କଠାଉମାଡ଼ି, ଶବରୁଣୀ ହିଅ
 ଇଂଧନ ସଂଗ୍ରହ କରେ ଭାଙ୍ଗି ବର ସିଅ ।
 ପ୍ରିୟ ପରିଚଳ ମୋର ଏ ପଲ୍ଲୀ ଭିତରେ
 ଆନନ୍ଦର ଦିନ ଯେହ୍ନେ ଖୋଜେ ଆଉଥରେ ;

ପରାଧୀନ ଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ଆନନ୍ଦ ପରମ ?

ଭବନ ଅଙ୍ଗନେ ବସି ଶିଶୁ କନ୍ୟାଟିରେ
ଖେଳାଉ ଖେଳାଉ ତାରେ କହିଲି ସଧୀରେ,
‘କାଲି ଯେ ପାଇବ ଶୁଭ, ଯିବି ମୁଁ ସଭର
ସୁଦୂର ପ୍ରବାସ ଭୁଲି, ଆଶିଷ ମୁକର
ଖଜା କୋରା ତୋହ ଲାଗି, କେତେ ମାସ ପରେ
କାନ୍ଦୁନି, ଥୁକୁ ସୁ ଖେ ଜନନୀର କୋଳେ ;’

‘ନାହିଁ ତୁମେ ଯାଅ ନାହିଁ, ଖଜା କୋରା ମୋର
ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ଦେବେ ବାପା ମାଗିଲେ ସଭର ।
କାହିଁ ଯିବି କି କରିବ ?’ ଶୁଣି ତାର କଥା
ଆଶି ହେଲା ଛଳ ଛଳ, ବୁକେ ବୁରୁ ବ୍ୟଥା
ରୂପିଧର କହିଲେ ‘କି କରିବି ଏଥୁ ?’
‘କି କରିବ, ? ରହିଥିବ, କଥା, ‘ଗୀତ’ ନିଜ
କହୁଥିବ ପାଶେ ମୋର ; ।’

ମନେ ହେଲା ମମ

ପରାଧୀନ ଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ଆନନ୍ଦ ପରମ !

ଯେଉଁଠାରେ ନିଭୁ !

“କହ ଅଜ୍ଞା ! କହ ମୋରେ ପାଣି ପୁଟକାଳି
ଏକ ପରେ ଆନ ଆସେ ଯାଏ କାହିଁ ଚାଲି ?
କେତେ ଆସେ କେତେ ଯାଏ, କେତେ ଅଧ ବାଟେ,
ନିଭୁଯାଏ । ପୁଣି କେତେ ଆସେ ସାଥେ ସାଥେ ।
ସାଥ ପରି କିଏ ଯାଏ ମିଶି କାହା ଭୁଲେ,
କେତେ ବାଟ ଯାଉ କିଏ କାରେ ଗୁଡ଼ ଦୂରେ
ଚାଲିଯାଏ କାହିଁ ପାଇଁ ? ନ ପରୁର ତଳେ,
କେ କାରେ ଚାଲି ଖୋଜି ଉନ୍ନନେ ଅଧୀରେ ।
କେ ପାଟି ଗଲୁଣି କିଏ ପାଟି ପାଟି ଆସେ,
କେ ଯାଏ କା’ ମାମୁଁଘରେ ଅବା ନିଜ ବାସେ ।

ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଏସେ କୋଟି ଫୁଟକାଳ
ମରି ହଜି ନାଚି ଖେଳି କାହିଁ ଛନ୍ତି ଚାଲି ?
ମୁଁ ଯାଆନ୍ତି ସେଇଆଡ଼େ”

“ଯାଉରୁ ତୁ ଯିବୁ !
କିବା ଦୁଃଖ ଏ ଫୋଟକା ଯେଉଁଠାରେ ନିଭୁ !”

ଯାଇତ ପାରିଲି ନାହିଁ !

ମଥାଲେଇ ପାଦତଳେ କରି ନମସ୍କାର
ମୋରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ତମେ ଅଶୋକ କୁମାର—
ଚାଲିଗଲ ବସଷ୍ଟାଣ୍ଡେ, ବସଷ୍ଟାଣ୍ଡେ ଯାଏଁ
ତୁମରେ ଗୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅଭାଗା ହାଏ—
ଯାଇତ ପାରିଲି ନାହିଁ, ମନ ଦାଣ୍ଡି ହୁଏ,
ଥୁଣ୍ଡାପରି କିପରି ଏ ପ୍ରାଣହୀନ ଗୁଡ଼େ—
ଏକାକୀ ରହିଲି ବସି, ବହୁଦିନ ଧରି
ଆଉତ ଫେରିବ ନାହିଁ; ଆପଣାର କରି,
ଏତେ କମ୍ପା ପରି ପରି ହେଲି ମୁଁ ନିର୍ମମ ?
ଆଉଟିକେ ଦେଇଥାନ୍ତି, ମୁହଁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ,
ଆଉଟିକେ ଚାହିଁ ଥାନ୍ତି ନେତ୍ରେ ନେତ୍ରେ ଭରି,
ସେନେତ୍ରେ ଆଶିଷ ବୋଲା ଏ ହାତ ତୁମ୍ଭର—
ଦେହେ ମନେ ଆଶିଥାନ୍ତି, ପରଶି, ମୁଁ ବାରେ,
ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼େ ବସ କିବା ଅବଶୋଷ ଭାରେ !

ଅଶ୍ରୁର ଡାକ

କାହିଁ କି କାନ୍ଦୁଛ ଆଗୋ ବିଦେଶୀ ବାଳିକା !
ଚାହିଁ ମୁଁ ବାଣ୍ଟିପୁରଥ ଯିବିଲି ସୁଦୂରେ,
ଏ କୁଟୀର ଏ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଏ ବନ ବାସିନୀ
ଗାଥେ ତୁମେ ମନେ ମନେ ଥୁବ ମୋର ପୁରେ ।

ପୋଛିଦିଏଁ ଲୁହ ତବ ଆସ ଏଥି ଆସ ।
 କିପାଇଁ ଗୋ ଦୁଃଖ ଏତେ ? କିପାଇଁ ଦ୍ଵାତ ଧରି
 କହୁଛ ଯାଅନି ଦେବ ! ଏଠି କେତେ ମାସ—
 ରହ ତୁମେ, କହେ ଏତେ ଅନୁରୋଧ କରି !
 ଏ ସେନେହ ବାଳିକା ଗୋ ! ସରଳ ହୃଦୟ ।
 ମୋ ପାଇଁ ରଖିବ ଆତ୍ମା ବୁକୁଡ଼ଳ ଭରି
 କେମନ୍ତେ ମୁରୁଛି ତୋରେ ହୋଇ ମୁଁ ନଦୟ ।
 ଗୁଲିଯିବି ଏ ଅଶ୍ରୁର ଡାକଟିକ ଏଡ଼ି !
 କେମନ୍ତେ ଗୁଲିବି କହ ବୁଜିଦେଇ ଆଖି ?
 ସମ୍ମୁଖେ ଯେ ପ୍ରାଣ ଯାଏ ଅଶ୍ରୁଭରେ ଡାକ ;

ସବୁ ଯାଇଛି

ସବୁତ ଯାଇଛି ତୁମେ ବଞ୍ଚିବ କିପରି ?
 ବଞ୍ଚିବ ତୁନିଟି ହୋଇ କପାଳ ଆଦରି—
 ବରଷା କାକରେ ଏଇ ନଦୀ ବନ୍ଧି ପରେ,
 ଆଖିରୁ ଝରୁଛି ଲୁହ । ଶ୍ଵେତ ଉପାସରେ
 ଶୁକ୍ରଅଳ୍ପ କାହାକିଆ ? ଘରଦ୍ଵାର ଗାଆଁ
 ସମସ୍ତ ଯାଇଛି ଗୁଲି, ଧାନ ବା ମାଣ୍ଡିଆ—
 ଯାହା ଆଳା ଆମଦାନୀ ଯାଇଛି ସକଳ
 ତୁମେହିଁ ରହିଛ ଧରି ଅସ୍ଥିର ବିକଳ—
 ଏଇ ଦେହମନ ତବ । ମରଣରୁ ବଳି
 ଏ ଯେ ଦୁଃଖ ଏ ଯେ କଷ୍ଟ ସହିବ କିପରି ?
 ପୁଅଝିଅ ଗିରସ୍ତ ବା ଯିଏ ଯହିଁ ଗଲେ ।
 ମୋହନ ସଂସାରଟିଏ ନିମିଷକ ପରେ ।
 ଛୁନୁ ଭୁଲୁ । ସୀମାହୀନ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖର
 —ଅନ୍ଧାରେ ପାରିବା ବଞ୍ଚି କେତେ କଷ୍ଟକର !!

ମିଶିଯିବା

ନାନାସେଷେ ନାନାକର୍ମେ ବୁଲିବୁଲି ମୁହିଁ,
 ଦେଖିଲି ରତ୍ନଦିଗ ଏ ଧରଣୀ ଭୂଇଁ—
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ସ୍ନେହ ପ୍ରେମ ମିଥ୍ୟା ଅନାବୁର,
 ବିପଦ ଆପଦ ଶାନ୍ତି ଅସନ୍ତୋଷ ଭାର,
 ଜୟ ପରାଜୟ ହିଁସା ହତ୍ୟା ଅମାଦୁଷ,
 ହସ ଖେଳ ବାଦ ବିସମ୍ବାଦ ଅପୌରୁଷ,
 ଶତଦ୍ରବ୍ୟ ଶତବାଧା—ସମସ୍ତ ନିବହି
 ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ, ଚାଲିଅଛି ଶଶେ ସ୍ୱପ୍ନ ରହି—
 ପାରୁନି ସେ, ପଥପ୍ରାନ୍ତେ । ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର—
 ଚାଲିଥିବ ଘେନି ତାର ଲକ୍ଷ ଅନନ୍ତର;
 ଏଇ ମହା ଅନନ୍ତରେ ଆମେ ତଳି ତଳି
 ଚାଲିଥିବା, ସକଳରୁ ଅମୃତ ଆହରି,
 ପାଳଟି କରୁଣା ପ୍ରେମ ଭୟ ଏ ଭୁବନେ
 ମିଶିଯିବା ଆମେ ସେଇ ସାଗର ସ୍ୱଗମେ !

ଆମ୍ଭ ଓ ନମ୍ଭ

ଆମ୍ଭ କହୁଅଛୁ ନମ୍ଭ ତରୁଟିରେ ଠାରି,
 ପୃଥିବୀରେ ମୋ ଆଦର ରହିଅଛି ଭାରି !
 ରସୁଆଳ ଫଳେ ତୋଷେ ମୁଁ ସବୁରି ମନ
 ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମୋ ପ୍ରଶଂସା ଯଶ ଅକଳନ !
 ନମ୍ଭ ଯେ ବୋଲଇ ଆମ୍ଭ ତରୁଟିରେ ଠାରି,
 ଆଜନମୁଁ ନୁହେଁ ମୁହିଁ ମିଠାଫଳ-ଧାଣୀ;
 ଆଦରେ ବେଉଁସା ମତେ କରେନି କେ କାହିଁ,
 ଲଗାଏନି ବାଡ଼ିଆଡ଼େ ପୁଅ ନାତି ପାଇଁ ।
 ବିଧାତା ନିଦେଶେ ଧରଣୀରେ ମୁହିଁ ବଢ଼େ,
 ତଳୁ ଫଳ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ମୁଁ ଯେ ଧରେ ।

ହେଲେ ମୋ ମହିମା ନୁହ ଅଳପ ଭୁବନେ,
ଆସେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁହିଁ ବହୁ ପ୍ରୟୋଜନେ ।
ଲେଡ଼ାବେଳେ ପ୍ରାଣଭରି କରେ ମୁହିଁ ସେବା
ଆଦର କେ କରୁ ଅନାଦର କରୁ କେ' ବା !

କା' ଟିକକ ଦାନ !

ଅଛି ଏ କୁଟୀର ଗୋଟି, ତୁମେ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ,
ଅଛି ଏଇ ଗଛପତ୍ର, ତୁମେ କିନ୍ତୁ ହାୟ—
ଉତ୍ତର ଯାଇତ କାହିଁ ? ଅଛି ଏ ତଡ଼ାଗ
ତୁମେ ନାହିଁ । ତୁମ ବନ୍ଧ ପୁଣ୍ୟ ଅନୁରାଗ—
ଅଛି ଭରି ଧରଣୀର ଏଇ ପୁଣ୍ୟ ମାଟି,
କୁସୁମର ଗଛପତ୍ର ! ତୁମ ସାଙ୍ଗ ସାଥ—
ସଦୃଶ ଅଛନ୍ତି ! କିନ୍ତୁ ତୁମେ ରହିନାହିଁ,
ଦେଇତ ଯେ ଉନ୍ମାଦନା, ମୋହନ ଉତ୍ସାହ—
ସକଳ ରହିଛି ହାୟ ! ତୁମେ କିନ୍ତୁ କାହିଁ
କେତୋଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରେ । ଆଜି ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ
ଝରି ହୁଏ ମୁହିଁ କିପାଁ ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ ?
କେ' କାହାରେ ଚିରଦିନ ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱରେ
କେତେ ହେଉଥିବ ଝରି । କା ଟିକକ ଦାନ
କା'ଲୁହ ଭିତରେ ତଳି, ବିରାଟ ଅମ୍ଳାନ ! !

ଏ ଖଣ୍ଡିକ ଘର

କ୍ଷୁଦ୍ର ଏଇ ପକ୍ଷୀଗ୍ରାମେ ଏ ଖଣ୍ଡିକ ଘର,
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଭେଗେ ଶୋକେ ଆଶ୍ରୟ ମୋହର !
କେତେ କଳି କେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ କେତେ ପରାଭବ,
କେତେ ଯେ ସେନେହ ମାୟା ମୋହନ ବୈଭବ,

କେତେ କା ଜନମ ମୃତ୍ୟୁ ହାସ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ଲାଳା,
 ଅସ୍ରବ ଓ ଅନାଟନ କେତେ ଦୈନ୍ୟ ପୀଡ଼ା,
 କେତେ ମାନ ଅମାନ କିଏ କରିବାର,
 କେତେ କାର ଆଧିପତ୍ୟ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ୍ୟ ଦୁବାର,
 ଅଜ୍ଞାତର କେତେ ସ୍ମୃତି କେତେ ଭବିଷ୍ୟତ—
 ମୋହନ ଆକାଂକ୍ଷା ପୁଟିବାର ନରନ୍ତର,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପଥ ଘାଟ ବଳ ବନ ଭୂମି
 ଦୂର ପାଶ ବ୍ୟଧୁ ଜନ-ସକଳରେ ଚୁମି—
 ବିଶାଳ ସଂସାରପରି ରହିଅଛି ପଡ଼ି !
 ଏ ମୋ ଘର-ମୋ ଅନ୍ତରଶ୍ରେତପଦ୍ମ କଳି !

ସାତ

କବିତାର ଚିଠିଟି ମୁଁ ପାଇଛି ତୁମର,
 ସରଳ ଅନ୍ତରୁ ତବ ପଡ଼ିଅଛି ଝରି
 ମମତାର ମଧୁତାନ ! ବହୁଦିନ ପରେ—
 ମତେ କି ପାରିଲ ବୁଝି ? ବିରାଟ ବିଶ୍ୱରେ
 ମୁଁ ଏକ ଦରିଦ୍ର କବି ତର ଅବଜ୍ଞାତ,
 ସହିତ ମୁଁ କେତେ କାହା କୁଳିଣ ସଂଘାତ ।
 ମରୁପଥ ଯାନ୍ତି ପରି ବୁଲିଛି ଏକାକୀ,
 ମୋ ଡାକ ଶୁଭେନା କାରେ ଲକ୍ଷେ ଡାକି ଡାକି ;
 ଅଲୋଡ଼ା ଏ ଜୀବନରେ ତୁମ କବି ପ୍ରାଣ
 ମୋହଲ୍ଲଗି ଆନ୍ଦୋଳିତ, ବିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟ-ଏମାନ
 ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର, ମୋର ଯାନ୍ତାପଥେ
 ତୁମର କବିଭ୍ରମସ୍ତୁ ସ୍ମୃତିଟିକ ମତେ—
 ଦେଉଥିବ ସୀମାହୀନ ସେନେତ୍ର କଲ୍ୟାଣ,
 ସବୁମଳି ଧୂଳି ଉଠେ କବିର ଆସ୍ଥାନ !

ମୋଲ୍‌ଗି !

ପରୁରନ୍ତି ମୋହ କଥା ଦେଖିଲେ ଭ୍ରମରେ
ସେ କେଉଁ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ, ଯହିଁ ମୁହିଁ ଥରେ—
ରହିଥିଲି ବରଷେ ବା ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ,
ସଭିଙ୍କୁ ସେନେହ ଦେଇ କରି ଆପଣାର ।
ସେମାନେ କେଉଁଠି କିଏ ରହିଥିବେ କାହିଁ ?
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ କେତେ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ଖେଳାଇ ;
କାହାର ଅଭାବ ଥିବ, କାହା ଅଶ୍ରୁଧାର
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଦେଖୁଥିବ ନିରାଶା ଅନ୍ଧାର ;
କିଏ କାହିଁ ସାଧନାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ଘାସ ଜାଳି
ଭୁହିଁ ଥିବ ଗଉରବେ, କିଏ କୁଦମାଡ଼ି-
ଗଲବେଳେ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତେ ଝୁଣି ବାର ବାର
ପଡ଼ିରହିଥିବ ବାରେ ନୋହି ଆଗୁସାର;
କା' ଅନ୍ତର ସାଶାତାନ ବାଜୁଛି କି ଭଲ
ମୋ ଲାଗି ମୂର୍ଚ୍ଛନାଟିଏ ଯାଉଛି ତ ଡଳି !

ନୂତନ ବର୍ଷେ

ମତେ ଆଜି ଦେଇଅଛି ଯେ ଅଭିନନ୍ଦନ,
ଆଜି ଏ ନୂତନ ବର୍ଷେ ଭରି ପ୍ରାଣ ମନ,
କରୁଛି ଗ୍ରହଣ ସଖା ! କିନ୍ତୁ କାହିଁପାଇଁ
ଏ ଦରିଦ୍ର ଅଭାଗରେ ସୁଧା-ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ
ରହିଅଛି ବହୁଦିନୁ । ବହୁ ମାସ ପରେ
ଅଭାବ ବେଦନା ଦୁଃଖ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ଖରେ—
ବହି ଯାଉଥିବା ବେଳେ, ଗୁରୁଣ୍ଡିରେ କାଳି—
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଇଛି ଯୋଗ । ରାଜ କର୍ମଚୂରୀ
ଗୁଡ଼ିଲେନି ମୋର ଦୁଃଖ, ମୋର ନିବେଦନ ;
ମନୁଷ୍ୟ ତାଙ୍କଠି ନାହିଁ, ବିବେକ ଦଂଶନ—
କରେନି ତାହାଙ୍କୁ କେବେ । ଗଣ୍ଡର ଦୁଃଖର
ଯିଏ ନହେ ଧରଣୀରେ ସାଥୀ ସହଚର—

ବରାଟ ପ୍ରାଣର ବହୁଦୂର ତାଙ୍କ ସ୍ଥିତି
ତାଙ୍କଠୁ ଜନ୍ମିତ ବିଶ୍ୱେ ସଜଳ ଦୁର୍ନୀତ !

— — —

ମାଇଲ-ପଥର

ରହିତ ଏ ପଥପାଶେ ମରବ ଧୂଆନେ,
ଦେଖଅଛ ଅଗଣନ ଯାତ୍ରୀ କେତେ କାମେ
ଯାଉଛନ୍ତି ଆସୁଛନ୍ତି, କିଏ କେତେ ଦୂର
କାହା ଓଠେ ହସ, କାହା ନେତ୍ରେ ଭରପୂର
କୋଟି ବିନ୍ଦୁ ଉଷ୍ମ ଲୁହ । କାହା ବୁକୁ ତଳେ
ସୁନେଲି ସ୍ୱପନ ଫୁଟେ । ଅନନ୍ତ ଆଦରେ
କେ'କାରେ ଆଶ୍ରେଷ ଦିଏ, କିଏ ଚାଲିଚାଲି
ଆଉ ପାରୁନାହିଁ ଚାଲି, କିଏସେ ସନ୍ତୁଳି-
ହୋଇ କୋଟି ଦୁଃଖେ ଚାଲେ ନିରାଶ ଲୋଚନେ,
ଏ ସବୁ ଦେଖୁଛ ତମେ ଅନନ୍ତ-ସପନେ
ବୁଝିରହି ; ଧରଣୀର ଏ ବିଶାଳ ପଥେ
ଚାଲି ଚାଲି ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଆପଦେ ବିପଦେ
ମୁଁ ଶେଷେ ପାଲଟିଯାନ୍ତି ମାଇଲ ପଥର
ବିଶ୍ୱ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ତାଳି ନିଜଟିକ ମୋର !

— — —

ଅପରିଚିତାର ଦାନ,

ଯାହାକୁ ବିହାରେ ଯେବେ ଦୂର ପରବାସେ
ଆଶୁଣାଲେ ଚାଲୁଥିଲି ଏକାକୀ ଉଦାସେ,
କିଏ ସେ ଅପରିଚିତା ପକାଇ ମସିଣା
ନହଲୁ ସହାମେ ‘ଏଥୁ ବସିଯାଅ କନା’ !
ତପ୍ତ ଓ ତରଳ ଗୁଡ଼ ନାଲି ଟହଟହ
ମଧୁଗନ୍ଧେ ବାସୁର ସେ ହୋଇ ମହମହ,

ସଢ଼େଇ ଟିକରେ ଆଣି ଥୋଇଦେଲା ପାଶେ,
ପକାନ୍ତୁ ପାଟିରେ ବୋଲି କହିଲା ସହାସେ ।
ଫେରିବାର ବେଳେ ହାତେ ଆଖି ଧଣ୍ଡାଟିଏ
ଦେଇ ମୋରେ ଆଖି ଶାଳେ ଲୁଚିଗଲା ସିଏ ।
ଏଇ ଆଖି ଏଇ ଗୁଡ଼ ସକଳରୁ ବଳି
କି ମିଠା ପରାଣ ସେହୁ ମଞ୍ଚେ ନାହିଁ ଧରି ?
ଆପେ ଯାଚି ଯାଚି ଦେଇ ପାରିବ କି ଦାନ ?
ଚରଦନ ମିଠା ନୁହେଁ ଯା'ମନ ପରାଣ !

ଆସିବ !

ଆସିବ ଆସିବ ତୁମେ ବହୁଦିନ ପରେ
ଦେଖିବ ତୁମର ଏଇ ପ୍ରିୟ ଜନ୍ମମାଟି,
ଦେଖିବ ଏ ବିଲ ବନ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
ଦେଖିବ ଏ ଗାଆଁ ଗଣ୍ଡା ଲଟା ବୁଦା ଘାଟି,
ଆସିବ ଆସିବ ତମେ ଆସିବ ନିଶ୍ଚୟ
ଲୁହରେ ପଖାଳି ଏଇ ବିଲ ବନଭୂଇଁ,
ଫେରିଯିବ ଫେରିଯିବ ସବୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ
ଦେଖିବନି ନନା, ବୋଉ, ଭଉଣୀ ବା ଭାଇ !
ଦେଖିବନି ଗାଇଗୋରୁ ଘର ବା ଦୁଆର,
ଭାତ କଂସା ବାଡ଼ିଦେଇ ସେନେହ ଆଦରେ
କେ' ଡାକିବ ? କାହା ଡାକ ଶୁଣିବତ ନାହିଁ !
ବିଷତା ହରିଣୀ ପରି ଚାଲିଯିବ ଘରେ;
ଆସିବ ଆସିବ ଆସିବ ତୁମେ ଆସିବ ଆସିବ,
ତୁମପାଇଁ ତୁମେ ଏକା କାନ୍ଦିବ ହସିବ ।

ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିଏ ହଜିଗଲା ପରେ !

ଲେଖାଟି ହଜାଇ ଦେଲେ ! ଅନନ୍ତ ଆଦରେ
ଯାହାରେ ମୁଁ ରଖିଥିଲି ଗଣ୍ଡିଧନ କରି,

ତାର ପ୍ରତିରୂପ ଯେବେ ନ ପାଇବି ଥରେ
 ଶୁଣାନ ଚିତାରେ ମୋରେ ପୋଡ଼ିଦେଲୁ ପରି—
 ଲୁଗିବ ଲୁଗିବ ବନ୍ଧୁ ! ମନେହୁଏ ଆଜି
 ଦେଇ ମୁଁ ନଥାନ୍ତି ମୋର ସବୁ ଲେଖା ରାଜି
 ପୁସ୍ତକ ଆକାରେ ହେଲେ ନୋହିଥାନ୍ତା ଗୁପା
 ପାଖେ ରଖି ଦେଖୁଥାନ୍ତି ହେଲେ ଦିନରାତି !
 ରକ୍ତ ତାଳି ଯାରେ ମୁହଁ ଅଛି ଜନ୍ମ ଦେଇ,
 କେମନ୍ତେ ରହିବି ଥିବି ନ ଦେଖିଲେ ତାରେ ?
 ତାରେ ଯେବେ ପାଖେ ମୋର ନ ଆଣିବେ କେହି
 ଲୀନ ହେବି ଥିବି ସିଏ ବିଶ୍ୱ ଯେଉଁଆଡ଼େ ।
 ମୋର ଭାଷା, ମୋର ଭାବ, ମୋହର ଅନ୍ତର,
 ଯହିଁ ରେ ରହିବି, ସେ ଯେ' ମୋର ରୂପାନ୍ତର !

କି କଥା ପରୁର ବୁଢ଼ି

କି କଥା ପରୁର ବୁଢ଼ି ଦୋଦୋପାଞ୍ଚ ହୋଇ
 ଭିରିଣି ବରଷ ତଳେ ଦେଖିଥିଲୁ ମୋରେ,
 ମୁଁ ଯେ ସେହି ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ରହିବି ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ
 କାହାରେ ଖୋଜୁଛ ତମେ ବୁଢ଼ି ନେଷି ଡୋଳେ ?
 କି କଥା ପରୁର ବୁଢ଼ି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି । .
 ଲୁହ କିପା ତଳିଆସେ କାହାର ସ୍ମରଣେ ?
 ସତ୍ତ୍ୱେ ତାଙ୍କର ଯାଇଛନ୍ତି ମରହଜି,
 ରହିଛୁ ଭଉଣୀଟିଏ, ଭାଇ ଅଛି ଜଣେ ।
 କି କଥା ପରୁର ବୁଢ଼ି ? ବିଲ ବାଡ଼ି ଘର
 ସବୁ ଥିଲା କିଏ ନେଇ, ବୁଲୁଲୁ ଜଳା
 ‘କିଏ ହେଲେ ଅଛନ୍ତି ତ, କେଉଁ ବନସ୍ତରେ’
 କି ଆଶ୍ୱସ୍ତି ଏ ଯେ ତବ, ଲୁହ ଲହୁ ଭରା !
 କି କଥା ପରୁର ବୁଢ଼ି ! ତୁମ ଅଗ୍ର ଜଳ
 ମନର ମନୁଷ୍ୟ ଧରି କେହ୍ନେ ତଳତଳ !

.. କା'ଅଭବ ଲାଗି !

ଯିଏ ଯହିଁ ଚାଲିଗଲେ ଯାଇନି ମୁଁ ଚାଲି,
ଏ କୁଟୀର ମତେ କପାଁ ଲାଗେ ଖାଲି ଖାଲି ?
ଟିକିଏ ଚାହିଁଲେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନେତ୍ର ଭରି
ଦେଖେ ସେଇ ବନ ବିଲ ଶ୍ୟାମଳ ଶିଖର ।
ଦେଖେ ସେଇ ରାଜପଥ-ଯାତ୍ରୀ ଅଗଣନ ।
ଦେଖେ ଶିରେ ମାଳନଭ ମାଳମ ଅଙ୍ଗନ
ଦେଖେ କେତେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଉଷା ଘାସ୍ ଦ୍ଵିପ୍ରହର
ଏ ସବୁ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ କଥା ମୋ ଅନ୍ତର
ଯେତେ ଗୋଲ ହୋଇଯାଏ, ସେତେ କପାଁ ଲେଡ଼େ
କିଏ ଜଣେ ରହିଥାନ୍ତେ, କି ଅଧିକ ମୋରେ
ଲଗୁଥାନ୍ତା ! ଧରଣୀର ପ୍ରତି ଧୂଳି ମାଟି
କା'ଲାଗି ମୁଁ ସବୁଦିନ ପରି ଦିନ କାଟି
ଚାଲୁଛି ମାରବେ ଏକା । କା' ଅଭବ ଲାଗି
ସବୁଜ ପ୍ରକୃତି ପରି ଉଠୁନି ମୁଁ ଜାଗି !

ଯେଉଁଠାରେ ଆଅ

ତୁମ ସ୍ମୃତି ବେଳେ ବେଳେ ହୃଦୟ-କପାଟେ
କାହିଁକି ଆଦାତ କରେ ଯାଉଁ ବାଟେ ଘାଟେ,
ତୁମର ସାନ୍ଧ୍ୟେ କପାଁ ଲେଡ଼ିବସେ ମୁହିଁ
ଏଡ଼େ ଆପଣାର ତୁମେ ଏ ଧରଣୀ ଭୁଲି —
ଜାଣି ତ ନଥିଲ, ମୁହିଁ ନଥିଲି ତ ଜାଣି
ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟ ତୁମ ହୃଦ-ମଧୁ-ବାଣୀ —
ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । ତୁମ ପାଇଁ ମୋ ଅନ୍ତର ତଳ
ଉଛନ୍ତି ଉତ୍ଥଳ ଏତେ ଆକୁଳ ବିକଳ —
ହେବ ବୋଲି ସ୍ଵପ୍ନେ ତିଳେ ନାହିଁ ଥିଲି ଭାଳି,
କି ଶିଖ ଦେଇଛ ମୋରେ ? ପାରୁନି ମୁଁ ଭୁଲି
ତୁମର ବନ୍ଧନଟିକ ପ୍ରାଣ ବିମୋହନ,
ତୁମେ ତ ରହିଲ ହୋଇ ଚିର ଗଣିଧନ —

ଜୀବନର ଯେଉଁ ପାରେ ତୁମେ ଥାଅ ରହି,
ମୋ ଲାଗି ଅମୃତ ପାତ୍ର ଅଛୁ ଯେହ୍ନେ ବହି !

ଯାଇତ ତମେ!

ବୁକୁଚିରି ବ୍ୟଥାସ୍ରାବ କହିବାକୁ ଗଲେ
ଦେଖୁଥିବି କିଏ ନାହିଁ ଏ ମଞ୍ଚମଣ୍ଡଳେ,
ସୀମାହୀନ ହତାଶାରେ ତଳେ ଗଲେ ପଡ଼ି
ଦେଖୁଥିବି କିଏ ନାହିଁ ମତେ ଦେବ ଧରି ।
ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ମୋର ଯେବେ ଯାଉଥିବ ଥରି
ପାଇ ଶତ କକର୍ତ୍ତନା, ମୁଁ ଯେ ନେତ୍ର ଭରି-
ଦେଖୁଥିବି କେହି ଜଣେ ଦୟାଳୁ ଅନ୍ତର
ଆସୁନି ପରଶି ଯିବ ସାନ୍ତ୍ବନାର କର ।
ବେଶୀ ବେଶୀ ଦୁର୍ବିସଦ୍ଦ ହେଲେ ମୋର ବ୍ୟଥା
ଦେଖୁଥିବି କେହି ମୋରେ କହୁନାହିଁ କଥା ;
ପାଷାଣରୁ ବଳି ସବେ ମୁକ୍ତ ମୋହପାଇଁ
ମୋର ଯେହ୍ନେ ଧରିଯିରେ ସ୍ଥାନ ଲବେ ନାହିଁ !
ଯାଇତ ଯାଇତ ତମେ ଚିରଦିନ ଗୁଡ଼ି
ଚିରଦିନ ରହିଥିବି ଏଥି ମନମାରି !!

ଲେଉଟି ଚାହିଁବି ନାହିଁ?

ଯାଉତ କୁଟୀରେ ତୁମେ ! ଯାଅ କିନ୍ତୁ ମତେ
ଲେଉଟି ଚାହିଁବି ନାହିଁ ? ମୋ ଦରଦ୍ଦ ପଥେ—
ମୋର ସୁଖ ଦୁଃଖ ନେଇ ଚାଲିଥାଏ ମୁହିଁ
ଜୀବନେ ଯା' ଦେଇତ ମୁଁ ଯାଇତ କି ହୁଇଁ—
ଗନ୍ଧାର ମରମ ତବ ? ଜାଣିତ କି ମତେ
ହୃଦୟର ଦେଖିତ କି ଅନନ୍ତ ଜଗତେ

.. କି ମୋହନ ସୁଧା-ସ୍ନିଗ୍ଧ ଗୁହାଣୀଟି ଭରି
ଦେଖିବି ତୁମରେ ମୁହିଁ ଦିନ ଦିନ ଧରି—
ଏଇ ମୃତ୍ତିକାର ପ୍ରତି ରେଣୁ ରସ୍ତା ତଳେ
ତୁମେ ତୁମେ ଫୁଟିଉଠ ଅମୃତ ରୂପରେ,
ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେହ ମନ ଦରିଦ୍ର-କବିର ;
ଯାଅ ତୁମେ । ମୋ ଆଖିର କୋଟି ଅଶ୍ରୁମାର-
କିଏ ସେ ପାରିବ ପୋଛି ? ତୁମ କାନ୍ଦ କର-
ବନେ ମୁହିଁ ନିଃସହାୟ ନିଃସ୍ବ ଓ ନିବଳ !

ନିଭିନାଲ୍

ମୁଁ ଯେବେ ରହିଲି ଗୁହଁ ସେ ଧୂଳି ମତେ ;
ସେ ହସିଲି ମୁଁ ହସିଲି ଗୋପନେ ଉଷତେ,
ସେ ପୁଣି ଗୁହଁଲି ମୋରେ ମୁଁ ଗୁହଁଲି ତା'ରେ
ହସିଲି ସରମେ ସିଏ ଆଡ଼ବାଙ୍କେ ବାରେ ।
ଅନନ୍ତ ସେନେହ ଭରା ହସଟିଏ ବାଡ଼ି
ଟିକିଏ ମୁଁ ଗୁହଁ ଆଉ ଗୁହଁଲିନି ପାରି,
ମଥାଟେକି କି ସେନେହ ସନମାନ ଭରି,
ହସି ହସି ଗୁହଁଲି ସେ ପୁଣି ଆଗ ପରି
କେତେବେଳ ଏହିପରି ହୃଦ ଦିଆନିଆ—
ହସେ ହସେ ଫୁଟି ଉଠି ମୁଗ୍ଧ କଲି ହିଆ;
ବିଦାୟର ବେଳ ହେଲି ଯିବଇଁ ମୁଁ ଗୁଲି
ଗୁହଁଲି ସେ ପୁଣି ସେଇ ହସଟିକି ତାଳି,
ମୋ ଟିକକ ହସ ଦେଇ ତାରେ ଗୁହଁ ଗୁହଁ
ଫେରୁଛି ; ତା' ଓଠୁ ସେଇ ହସ ନିଭିନାଲ୍ ।

ହରାଇ ଭୂମରେ

ପୃଥିବୀର ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ବାର ବାର କରି
 ମୋରେ ଯେବେ ଶୁଭ୍ୟ କରେ, ସୋହାଗେ ସନ୍ତରି—
 ପାରେ ନା ମୁଁ ଯେବେ ଏଇ ମହାସିନ୍ଧୁ ଜଳେ,
 ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଯେବେ ଝର ଝର ଝରେ,
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ଚାହିଁ ରହେ ହତାଶ ନୟନେ,
 ସେତେବେଳେ ଏ ଅନ୍ତର ଭୂମରି ଅୟନେ -
 ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଡାରେ ଲେଖେ ଖୋଜି ବୁଲେ !
 ମୁଁ ଯେବେ ଥାଆନ୍ତି ରହି ଆଜି ଭୂମ ଭୂଲେ
 କି ସେନେତ୍ର ସନମାନ ପାରୁଥାନ୍ତି ପାଇ
 ମୋଲଗି ଧରଣୀ ଶୂନ୍ୟ, ବୁଝିବାର ପାଇ
 ମତେ ଏଥୁ କେହି ନାହିଁ । ପ୍ରତି ପଦ ପାତେ
 ଲେଖିବୁ ଏ, ଭୂମେହେଲେ ରହିଥାନ୍ତ ସାଥେ
 ପ୍ରାଣର ନିଧି ପରି । ହରାଇ ଭୂମରେ
 ହରାଇବି ନିଜରେ ମୁଁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ।

କା' ଲାଗି ମୁଁ...

ପାଇବି ଭୂମର ପସ ଆଜି ଆଦ୍ୟ କରି,
 ଯାହାଲାଗି କେତେଦିନ ଥିଲି ଅନୁସରି ।
 ଶକ୍ତିଥିଲି ଚିଠିଖଣ୍ଡେ ଦେଲେ ନାହିଁ ହାସ୍ତ
 କେତେ ଦିନ ରାତି ସନ୍ଧ୍ୟା ବିତିଗଲା ପ୍ରାୟ
 ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପରି ମୋର ନୟନ ସମ୍ମୁଖେ,
 ତଥାପି ଥିଲି ମୁଁ ଚାହିଁ ବିରାଟ ଉତ୍ସ୍ନ କେ
 ପୂରିବି ପରାଣ ଆଶା; ଜୀବନ ସାରାଟି—
 ବିତିଗଲେ, ଲେଖିଅଛ ପାରିବନି କାଟି—
 ମୋ ଭୂଲେ ବନ୍ଦନ ଡୋରି । ପାରିବନି ଦେଇ
 ମୋ ପ୍ରେମର ପ୍ରତିଦାନ, ଏ ପଦକ ନେଇ—

ମୁଁ ଦେଖୁଛି ମଧୁସୂଦନ । କାହା ଓଠ ବାଣୀ
ମଦେହିଁ ରଖିବ ବାନ୍ଧି ବନ୍ଧେ ଦିବା ଯାମୀ
ଆନନ୍ଦ ଓ କଲ୍ୟାଣର ରସ ମଧୁତାନ,
କା' ଲାଗି ମୁଁ, ମୋହଲଗି ଜାଗେ କାର ପ୍ରାଣ !

ଆଉ କି ଅଧିକ !

ଏ ପୃଥିବୀ ମୋରେ ଯେବେ ଦେଇଛି ଆଡ଼େଇ
ଗର୍ବ ଆଉ ଅବଜ୍ଞାରେ; କାନ୍ଦୁ ଓଠ ଫେଇ—
ମୋରେ ପଦେ କହିବାକୁ ଜୀବନର ବାଣୀ—
ଯେବେ ସଙ୍କୁଚିତ । ମୁହିଁ ହତଭାଗା ପ୍ରାଣୀ—
ମୁଦ୍ରିତ କଳିକା ପରି ରହିଅଛି ପଡ଼ି,
ସେତେବେଳେ ତୁମେ କିଏ ସରଞ୍ଚଳ କରି—
ମୋରେ ଫୁଟାଇବ ଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧ ରସ,
ଦେଖିବ ମୋ ଶୀର୍ଷ ଓଠେ ମଧୁସ୍ରାବୀ ହସ !
ଦେହେ ମନ ଚେତନାର ବିଦ୍ୟୁତ ଚମକ;
ପୃଥିବୀର ଅବହେଳା ନିଷ୍ଠୁର ଧମକ—
ନିମିଷକେ ହୋଇଅଛି ମରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ
ପରାଜିତ ଶସ୍ତ୍ର ସମ । ତୁମର କଲ୍ୟାଣ-
କର ପ୍ରଣେ ଉଠିବି ମୁଁ ଉଠିବାର ପରି,
ଆଉ କି ଅଧିକ ମୋରେ ଦିଅନ୍ତୁ ବା ଭରି !

କଥା

ଚନ୍ଦ୍ର ମଞ୍ଚେ କଥା କହେ କଥା କହେ ତାର,
କଥା କହେ ବନକୁଞ୍ଜି ତଳେ ନଦୀ ଧାର ।
କଥା କହେ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର,
କଥା କହେ ମାଳକାନ୍ତ ଶଇଳ ଶିଖର

ଦୁବ ଦାସ ଲଟା ଗୁଳ୍ମ ପଥେ ପଥଧୂଳି,
 କହିଯାନ୍ତି କେତେ କଥା ଅନନ୍ତ ମାଧୁରୀ—
 ତାଳି, ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ, ଦିନ ଆଉ ରାତି
 କହିଯାନ୍ତି କେତେ କଥା ଭରି ମୋର ଗୁଡ଼ି ।
 ଆସି କେଉଁ ଅସୀମରୁ ଶ୍ରେଜବାଜି ବତ
 ଧମସ୍ତ ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱ ମୋ କାନେ ନିୟତ—
 କଥା କହେ ଅସରନ୍ତି, ଶୁଣେ କାନ ପାରି ;
 ଏ ସବୁ ମୁଁ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି, ନ ଯାଆନ୍ତି ଗୁଡ଼ି ।
 ଅନନ୍ତ ଓଠର କଥା ସମ୍ପଦ ଭିତରେ
 କହୁଥାନ୍ତି କଥା ମୋର କାହା କାନ ତଳେ !

କୁଣ୍ଡିତ

କହିଲି ସେ'ଦିନ ମୁହଁ ରେଉଁ ବୁଝେ ପେନ୍‌ସିଲ,
 ଦେଇର ଯା' ଲେଖିବାରେ ହେଉଛି ମୁଷ୍ଟିଲି
 କାଠପରି ଶୁଷ୍କ ଆଉ କଠିନ ସେ ଶିଶା
 ନ ଆଣିଥିବା ଭଲଥିଲା । ଅଳପ ପଇସା
 ଦେଲେ ମିଳେ କାଣୀ କୁଜି ମାଇପ ବହୁତ
 ଗୁଜୁରାଣ ମେଣ୍ଟିବାରେ । ଭୁମ ହାତରୁତ—
 ଦେଉନାହିଁ ଏକ ବୋଡ଼ି । କୁଣ୍ଡିତ କିପାଇଁ
 ସୁନ୍ଦର ଚକ୍‌କଣ ପେନ୍‌ସିଲ ଆଣିବାର ପାଇଁ ?
 ପାଇଲି ଉତ୍ତର—କାମ ଯିବନକି ଚଳି
 ଦାମ ପ୍ରାର କଣ କମ୍ ? ପାରିବନି କଳି,
 ଚୁରଣାର ପେନ୍‌ସିଲ ଏ ? ଏ ହେବ ଆଠଶା ।
 ଆମ ଆଖି ଧୂଳି ଦେବା ଭୁମକୁ ତ ଜଣା—
 ବିରୁରଲି, ଅର୍ଥଗୁପ୍ତ ପିଣାଚର ପ୍ରାଣ
 କୁଣ୍ଡିତ ଶୁଣିବା ଲାଗି ବିଶ୍ୱ-ମଧୁତାନ !

ନିଅ ମୋ ଇସ୍ତଫା

ନିଅ ମୋ ଇସ୍ତଫା ପକ୍ଷ ନିଅ ବନ୍ଧୁଗଣ
 ରହିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ, ସକଳ ବନ୍ଧନ-
 ଛିନ୍ନ ଆଜି ଯାଉ ହୋଇ; ପ୍ରିୟ ଗୁଣଦଳ
 କାହିଁକି କାନ୍ଦୁର ଏତେ ? ମୁଁ ଆଉ ତୁମର—
 ଭିତରୁ ମମତା କେବେ ଯିବ ନାହିଁ ଚାଲି ;
 ଏ ଯେଉଁ ବହୁତ ଲୁହ କେମନ୍ତେକେ ଗୁଡ଼ି—
 ପାରିବ କିଭଳି କହ ? ରହନ୍ତି କିଭଳି
 ଯେଉଁ ପରିଚ୍ଛନ୍ନନାରେ ରହିଅଛି ଭର—
 ଖାଲି ବିଷ କଥା ବିଷ ଅତି ମାରାତ୍ମକ
 କେତେ ଆଶା ରଖିଥିଲି, ସବୁ କି ସାର୍ଥକ
 ଏଥି ମୁଁ ପାରିଲି କରି ? ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଲାଗେ
 କେହି ଯେବେ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଏ ଧରଣୀ ଗ୍ରାସେ !
 ଘର୍ମ ଡାଳି କରିବାର ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଶ୍ରମ
 ନିଅ ମୋ ଇସ୍ତଫା ପକ୍ଷ ନିଅ ବନ୍ଧୁଗଣ !

ତୁମେ କି କରୁଛ ଇର୍ଷା ?

କାହା ପାଶେ ଦେଲି ମୁହଁ ସୋହାଗେ ଅଜାଡ଼
 ଜୀବନର ମଧୁଚିକ ଅର ଅର କରି,
 କିଏ ସେ ମୋ ଜୀବନର କି ଅମୃତନିଧି
 ଚାହିଁ ବସିଥିଲି କାରେ କୋଟି ଯୁଗ ଧରି;
 କି ମୋହନ ସ୍ବପ୍ନ ସିଏ କେଉଁଠାରୁ ଆସି
 —ଥିଲା ଯେବେ ମୋହଲଗି, ଏ ଧରଣୀ ଗେହେ
 ରୋମାଞ୍ଚ ଉପୁଜି ଉଠେ ଦେହେ ମନେ ନିତି
 ଯେବେ ସିଏ ଚାହେଁ ମୋରେ କ୍ଷଣିକ ସେନେହେ
 କିଭଳି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ସବୁ ମୁଁ ତାରେ?
 କିଭଳି ମୁଁ ଗାଆନ୍ତୁନି ତା'ର ଜୟଗାନ ?

ଟିକକ ପରଶେ ଯାର ଉଠଇ ମୁଞ୍ଜିରି
ଏ ସବାଙ୍ଗେ ସ୍ବପ୍ନବୋଲା ଅମୃତର ପ୍ରାଣ !
ତୁମେ କି କରୁଛୁଛୁ ? ମୋ ସବସ୍ବ ଦାନେ ?
ମୋ ବସେ ଜାଗିବ କିଏ ଏତେ ମଞ୍ଜୁ ତାନେ ?

— — —

ହାୟ ମୋର ଦେଶ !

କେତକି ପାରିବ ତମେ ଫୁଟି ଆପେ ଆପେ
ସେଇ ତବ ଗଉରବ ପରମ ସମ୍ମାନ !
ଆଉ ଯେବେ ଫୁଟି ଫୁଟି ପାର ଫୁଟି ଉଠ
ସହି ସବୁ ଝଡ଼ ଝଞ୍ଜା ମାନ ଅପମାନ,
କଅଁଳନି ପକ୍ଷ ଯା'ର ଯିଏ ଖଣ୍ଡି ଉଡ଼ା
ଦେଇ ଦେଇ ନିମିଷକେ ତଳେ ଯାଏ ପଡ଼ି
ପର କେତେ ଖଞ୍ଜିଦେଲେ ଆସିବ କି ବଳ ?
ଉଡ଼ିବ କି ଅନ୍ତରାକ୍ଷେ କୁଆ ଶୁଆ ପରି !
କେତେ ଆଶା କରି ମୋରେ ଦେଇବ ଉତ୍କୋଚ
ଆଜନମୁ ଏଇ ହାତ ଯାହା ପରଶିନି
ଦେହ ମନ ଥରି ଉଠେ ହାୟ ମୋର ଦେଶ
ଶିଶୁମୁ ମଣିଷଯାଏ, ରସାତଳଗାମୀ !
ଏ ନିର୍ଲଜ ପ୍ରାଣ ଧରି ହେବାଠାରୁ ବଡ଼
ମୃତ୍ୟୁ ବରଂ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଶତ ଶ୍ରେୟସ୍କର !

— — —

ଯୋଜନ ଯୋଜନ ପାରେ

ଯୋଜନ ଯୋଜନ ପାରେ ସେ କେଉଁ କୁଟୀରେ
ସବୁଜ ବନାମମେଲେ ଝରଣାର ଖରେ,
ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ, ମୁକୁଳାଈ, ମରୁଧ ଯଉବନ,
ଦେଖୁଥିବ ଦିନ ରାତି ସୁନେଲି ଯମନ !

ହସୁଥିବ ଓଠ ତଳ କୋକନଦ ପରି
 ସେ ଦୂର ବିଜନ ଭୂଇଁ ତୁମରେ ଗୋ ଧରି,
 ଭାଗ୍ୟବତୀ ମଣୁଥିବ ; ମୁଁ କିପି ତୁମରେ
 ବୁକୁତଳେ ଅନୁଭବେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ?
 ତୁମ ଓଠ ମୋରେ କିପି ଏତେ କଥା କହେ ?
 ତୁମ ଆଖି ମୋରେ କିପି ଏତେ ରୁହିଁ ରହେ ?
 ତୁମ ବୁକୁ ମୋ ବୁକୁରେ ଏତେ କିପି ଦିଏ
 ମୋହନ ପରଶ ବୋଲି, ତୁମେ ମୋର କିଏ ?
 ଯୋଜନ ଯୋଜନ ପାରେ ମୁଁ କିଏ ତୁମର ?
 ଗୋଟିଏ ଅମୃତ କ୍ଷୁଧା ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନୁର !

— — —

ବିରାଟ ପ୍ରତୀକ୍ଷା—

ଦୂର ଦେଶେ ଦୂର ପଥେ ରହିଲ ତ ତମେ
 କେତେ ବିଲ ବନ ପାରେ ସେ କେଉଁ ଭୁବନେ !
 ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୁଏ ବେଳେ ବେଳେ, ଯାଆନ୍ତି ମୁଁ ଚାଲି !
 ରହନ୍ତି ତୁମର ତୁଲେ, ଏଥୁ ମନ ମାରି—
 କେମନ୍ତେ ରହିବି ଏକା ? କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନର
 ଯେତେ ଯାହା ସୁଖ ଦୁଃଖ ହାସ୍ୟ ଲୋଭକର—
 ଅସର କାହାଣୀ, କିଏ ଶୁଣିବ ମୋହର ?
 କାହାର ଅନ୍ତରଙ୍ଗିକ, ରସସିନ୍ଧୁ କରି
 ରଖିବି ମୋଲଗି କିଏ ଚଉଦ ଭୁବନେ,
 ରଖିଥିଲେ ରଖିଥିବ ତୁମେ ଏକା ଜଣେ !
 ବସିଥିଲେ ବସିଥିବ ତୁମେ ମୋରେ ରୁହିଁ
 ଖୋଜୁଥିଲେ ଖୋଜୁଥିବ, ଚରଦନ ପାଇଁ;
 ଡାକୁଥିଲେ ଡାକୁଥିବ, ଅସରନ୍ତି ଡାକ,
 ଶିଖିଗଲେ ବିଚିତ୍ରାଞ୍ଜଳୀ ଜୀବନଟା ଯା'କ

— — —

ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ

ବହୁ ଦିନ ବହୁ ଯୁଗ ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ
ଆସିବେ ପଥକ ଦଳ, ଏ ପଥ ପାଶୁରେ—
ରହି ରହି ରୁହି ରୁହିଁ ଯିବେ ପାଦ ଚାଲି,
ଦେଖୁଥିବେ ଏଇ ହୃଦ ଉର୍ମିମାଳେ ଡାଳି,
ବିମର୍ଶ୍ୟ ରୁହାଣୀ; ରୁଲେ ନାବିକ ସୁଦୂରେ
ଫେରୁଥିବେ ଗୋରୁଗୋଠ, ଶ୍ୟାମ ଶୈଳ ଚୁଲେ,
ଶୁଭ୍ରଥବ କୁହୁ କେଜା, ବନ କୁଞ୍ଜଭୂମି,
ଦୁମନ୍ତ ସପନେ ଥିବ, ମେଘମାଳା ରୁମି,
ଏ ସବୁ ଭିତରେ ଏଇ କୁଟୀର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ
ଦିଶୁଥିବ ତାଙ୍କ ନେତେ କେଡ଼େ ମନୋରମ !
ପ୍ରତି ରେଣୁ ତଳୁ ସେହେ ଏଇ ମୃତ୍ତିକା ର
ଖୋଜୁଥିବେ କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ କବି-କବିତାର—
ହୃଦୟର ଉଦ୍‌ବେଳନେ; ପୁଣ୍ୟ ଶୀର୍ଷ ସେଇ
ପ୍ରାଣର ପରଶ ଯହିଁ ଜନ୍ମ ଅଛି ନେଇ ! !

ନାହିଁ ଭଜେ ପରାଜୟ

ସେ ଦିନ ପ୍ରବାସ ବାସେ ସାୟାହ୍ନ ବେଳାରେ
ବସିଛି କୁଟୀରେ ମୋର, ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାରେ
ପଲ୍ଲୀଅଛି ବାଟ ଘାଟ, ଲେଖାଛି ଚଟଉ
କେତେ କାହା ପାଶେ; ଘେନି ଉଆଁସ ଚିତ୍ତଉ
କୁଟୀରେ ପହଞ୍ଚିଗଲ ; ଭ୍ରମେ ଜଣେ କିଏ !
“କହିଲ ଭ୍ରମରଲଗି ଆଣିବି ଟିକିଏ—
ସାମାନ୍ୟ, ଏ ନୁହେଁ କିଛି” ଦେଖିଲି ମୋହର
ଦରିଦ୍ର କଣ୍ଠରୁ ବନ୍ଧୁ ବିନୟ ଅନ୍ତର ;
ବୋଇଲି ମୋ ପାଇଁ କପାଳ ହୋଇ ନିଷାଦୁଷ୍ଟ
ଆଣିବି ଏ ସବୁ ? ମୋର ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନଟା
ପାଇଲି ଏଭଳି କାହୁଁ ପୁଣ୍ୟ ଅନୁଗ୍ରହ
ଭ୍ରମେ ଜନାରେ ରଖିଅଛ ବାନ୍ଧ ଅନ୍ତର ।

., ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ତୁମ ତୁଲେ; ବିରାଟ ହୃଦୟ
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ନାହିଁ ଭଜେ ପରଜୟ

ଦେଉଆନ୍ତ !

ମୁଁ ସିନା ପ୍ରବାସ ବାସେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଖାଏ
ହିଅଟି ମୋ ଥିବ ସେ ଯେ କେଉଁ ଦୂର ଗାଏ;
ଭାତ ସାଙ୍ଗକୁ ତ ତାରେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ
ଡିଅଣ ଟୋପାଏ କେବେ ମିଳୁଥିବ ନାହିଁ ।
କନକ ପିତୁଳୀ ପରି ଶିଶୁଟିଏ କୋଳେ
ମାଗୁଥିବ ବିସ୍ମୟ ସେ ଗୁହଁ ନେତ୍ର ଡୋଳେ—
ଜନମରେ ତାର ଯେବେ, ତାରେ ବାଆଁ ରେଇ
ଦେଉଥିବ ଏଣୁ ତେଣୁ କେତେ କଥା କହି;
ବୋଲୁଥିବ “ଅଜା ଯେବେ ଫେରିବେରେ ବାବୁ !
ଖାଇବୁ ତୋ ପାଇଁ କେତେ ଆଣିଥିବେ ସବୁ”,
କା’ ଦୁଃଖେ ଜୀବନେ ଦୁଃଖୀ ହେଲି ନାହିଁ ବାରେ
ରହିଲି ପ୍ରବାସ ବାସେ କି ଶିଶୁ ସମ୍ଭାରେ ?
ଦୁଃଖୀ କୁଡ଼ିଆରେ ରହି, ଦୁଃଖୀଜନ ପରି
ଆପଣା ଟିକକ ତହିଁ ଦେଉଆନ୍ତ ଭରି;

ସଂପଦେ ବିପଦେ

ଟିକିଏ ଗୌରବ ମୋର ଶୁଣିବାର ଲାଗି
ବିରାଟ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଉଠେ ତୁମ ବସେ ଜାଗି,
ଟିକିଏ କେ, ଦେଲେ ମୋରେ ସ୍ନେହ ସନମାନ ।
ପାଦ ଢବ ତଳେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ଦିନମାନ ।
ଟିକିଏ ପ୍ରଶଂସା କରି କେ ମତେ କହିଲେ,
ତୁମ ମୁଖେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଭ୍ରା ଫୁଟଇ ପହିଲେ ।

ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦ ହାସ ଜାଗିଲେ ମୋ ଓଠେ
 ସବୁ ଦୁଃଖ ସବୁ ଗ୍ଳାନି ତୁମ ମମ୍ମି ତୁଟେ ।
 ଟିକିଏ ଜୀବନ୍ତ ପରି ମୁଁ ଉଠିଲେ ଫୁଟି
 ପଲ୍ଲବି ଉଠଇ ତୁମ ଦେହ ମନ ଗୋଟି ;
 ଟିକିଏ ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ହେଲେ ଧରଣୀରେ
 ତୁମେ ଗୋ ଉଛୁଳି ଉଠ ଆନନ୍ଦେ ଅଧୀରେ
 ଟିକିଏ ଦୁଃଖରେ ମୁହଁ ହେଲେକି ଚଞ୍ଚଳ
 ଆତ୍ମଆଳ କରି ରଖ ପାତ୍ତିଶ ଅଞ୍ଚଳ !

ମଧୁ ମିଳନ

ସେ ଦିନ ମୁଁ ଫେରୁଥିଲି ବାସ୍ତୀୟ ଶକଟେ
 ସେ କେଉଁ ସୁଦୂର ଭୂଇଁ, ଗଭୀର ସକଟେ
 ଏ ଦରିଦ୍ର ଦେହ ମନ ଶତ ଓ ବିଷତ—
 ପରି ମତେ ଲାଗୁଥିଲା, ମୋର ଯାତ୍ରା ପଥ—
 ସୁଖକର କରିବାକୁ ଖୋଲା ପ୍ରକୃତିରେ
 ଚାରିଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଅଶ୍ରୁ ନାରେ—
 ଯାଉଥିଲି ବୁଡ଼ି ମୁହଁ, ଠିକ୍ ସେ ସମୟେ
 ଦେଖିଲି କବିଙ୍କୁ ଜଣେ, ଅମୃତ ହୃଦୟେ
 ଡାକି ନେଲେ ପାଶେ ତାଙ୍କ, ହେଲି କଥା ଭାଷା
 ମୁଞ୍ଚିଉଠିଲି ପ୍ରାଣେ ଉନ୍ମାଦନା ଆଶା;
 ନିଭିଲି ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ, ପ୍ରାଣୁ ଅବସାଦ,
 ଦୀର୍ଘତର ହୃଦୟ ଏ ଯାତ୍ରାର ଆହ୍ଲାଦ
 ଜାଗିଲା ପିପାସା ପ୍ରାଣେ; ପ୍ରାଣବନ୍ତ ସାଥୀ
 ଜଗାଏ ଜୀବନେ ଏକା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାତ;

.. ଏ ପତାକା ତଳେ !

ହେ ମୋହର ଗୁହାବଳ ! ଆଜି ତୁମେମାନେ
 ସ୍ବାଧୀନ ମାଟିର ଆତ୍ମା ପରି ସନମାନେ—
 ଖେଳୁଛ ବୁଲୁଛ ଏଥି, ଏ ପତାକା ତଳେ
 ଦେଶ ଲାଗି ଗାଆ ଗାଇ, ରୋମାଞ୍ଚ ଅନ୍ତରେ
 କରୁଅଛ ଅନୁଭବ, କିନ୍ତୁ ଜାଣିଚନା ?
 ବୁକୁଡ଼ିଲେ ବହି କୋଟି ଅଗି ଉନ୍ମାଦନା—
 କେତେ ନେତା କେତେ କର୍ମୀ, କେତେ ବିଜ୍ଞାନ
 ମରିଚନ୍ତି, ହଜିଚନ୍ତି, ବେଡ଼ିର ବନ୍ଦନ—
 ପରାଧୀନ ଶ୍ବରତର ଚରଣ ଖସାଇ
 ସେମାନଙ୍କୁ ନମି ଚୁଲ, ହସି ଓ ହସାଇ
 ଲକ୍ଷ କୋଟି ଜନତାରେ, ନିଜ ପାଇଁ ତମେ
 ଆସିନ ଆସିନ କେବେ, ନିଶିଳ ଭୁବନେ
 ତୁମେ କିଏ ? ସୀମାହୀନ ମହା ଜନତାର
 ତୁମେ ହିଁ ମଙ୍ଗଳ ଯାପ ଜଳ ବାର ବାର ।

— — —

ସାଧକର ସ୍ୱପ୍ନ

ଭସର୍ଗ

ମୋ ଜନ୍ମମାଟି ବାଣପୁରର ପ୍ରିୟ ସନ୍ତାନ
ଓଡ଼ିଆ ଶିଶୁ-ସାହିତ୍ୟର
ଆନନ୍ଦମ ପ୍ରବାଣ ପୁଷ୍ପା
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର
କାନ କରେଷ୍ଟ !

ସାଧକର ସ୍ବପ୍ନ

ହେ ମୋର ପୃଥିବୀ ! ନ ବୁଝ ନ ବୁଝ ମୋର ସାଧନାର ମୂଲ୍ୟ !
ସକଳର ତଳେ ରହିଥାଏ ମୁହିଁ ନ ହୁଏ କାହାର ଭୂଲ୍ୟ ;

ମତେ ମନେକର ଭୁଞ୍ଜ ଓ ହେୟ

ନ ଦିଅ ନ ଦିଅ ତୁମର ସା ଦେୟ,

ବୁକୁ ପରେ ମୋର ଭୃସିଦିଅ-ଶତ ଅବମାନନାର ଶଲ୍ୟ,

ହେ ମୋର ପୃଥିବୀ ! ନ ବୁଝ ନ ବୁଝ ମୋର ସାଧନାର ମୂଲ୍ୟ ;

ତୁମର ପାଇଁ ମୁଁ ଅଶ୍ରୁ ଝରାଏ ଫଟାଇ ମୋହର ବନ୍ଧ

ତୁମର ସେବାରେ ପୂରିଉଁ ମୋର ଜୀବନର ମହାଲକ୍ଷ୍ୟ;

ତୁମ ମଙ୍ଗଳ କରେ ଅବିରଳ

ଯେତେ ପାରେ ଚାହିଁ ମୋର ବଳକଳ,

ତୁମର ପାଇଁ ମୁଁ ଉଡ଼ିଉଠେ ନଭେ ବିସ୍ତାରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପକ୍ଷ,

ତୁମର ପାଇଁ ମୁଁ ଅଶ୍ରୁ ଝରାଏ ଫଟାଇ ମୋହର ବନ୍ଧା

ଅନ୍ତର ଭରି ହେ ମୋର ପୃଥିବୀ ! ତୁମରେ ଦିଏ ମୁଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା

ତୁମ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର ଭରି ନିଶିଦିନ ଥାଏ ବନ୍ଧା,

ଦିନ ଅନ୍ଧାରେ ହୁଏ ଆଶ୍ରୟ,

ତଥାଗି ସକଳ ସ୍ଵାର୍ଥ ଓ ଭୟ,

ତୁମ ଆନନ୍ଦେ କଳ ଗୀତ ଗାଇ ବହେ ମୁଁ ଅଳକାନନ୍ଦା,

ଅନ୍ତର ଭରି ହେ ମୋର ପୃଥିବୀ ! ତୁମରେ ଦିଏ ମୁଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ଦିଅନା ଦିଅନା ପୌରୁଷ ମୋରେ ଦିଅନା ଦିଅନା ଗର୍ବ,

ସାଧନାର ମୁଁ ଯେ ନିତ୍ୟ ପୂଜାର ସାଧନାହିଁ ମୋର ସର୍ବ,

ସାଧନାରୁ ମୋର ଅମୃତ ଝରେ
 ପିଏ ଆନନ୍ଦେ ମୋ କ୍ଷୀର-ଘରେ,
 ସାଧନାର କୋଳେ ଯେବେ ମୁହିଁ ଦୋଳେ ସେ ମୋର ମଧୁର ପଦ୍ମ
 ଦିଅନା ଦିଅନା ପୌରୁଷ ମୋରେ ଦିଅନା ଦିଅନା ଗଦ୍‌ ।

ଶୂନ୍ୟ ନୀତି

ପ୍ରାଣଭର ଅଭିମାନ କରିବି କା' ପାଶେ ?
 ବନ୍ଧ ଚରି ଶତଚିହ୍ନ ଦେଖାଇବି କାରେ ?
 ଜୀବନର ଦୁର୍ବିସନ୍ଧ ଅନନ୍ତ ବେଦନା
 ଝରି ଝରି ଆସେ ଯେବେ ତପ୍ତଲୁହ ଧାରେ ।

ପୃଥ୍ବୀର ସୀମାହୀନ ମହାଅନ୍ଧକାରେ
 ଲୁଚି ମୁଁ ଯାଆନ୍ତି ହେଲେ ନ ଆସନ୍ତି ଫେରି,
 ମତେ କିମ୍ପା କଲବଲ କରୁଅଛ ତମେ ?
 ପାରୁନି ଧରରେ ମୁହିଁ ଲବେ ହସିଖେଳି !

ତୁମକୁ ମୁଁ ଦେଇନି କି ? ପରମ ସମ୍ମାନ
 ଗୌରବର ସିଂହାସନେ ନାହିଁ କି ବସାଇ ?
 ତୁମକୁ ମୁଁ ପ୍ରାଣଭରି ପାଇନି କି ଭଲ ?
 ପ୍ରାଣର ଅନନ୍ତ ମାୟା ସମୁଦ୍ରେ ଭସାଇ ।

ତୁମର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମୋ ଅନ୍ତରତଳୁ
 ପୁଟିନି କି ? ଚରନ୍ତନ ବାଣୀ ଶୁଭଙ୍କର,
 ତୁମର ବେଦନା ଦୁଃଖ ଟିକକ ଦେଖିଲେ
 ଭୁଞ୍ଜିନି କି କମି ମୋର ମହା ଅଭ୍ୟନ୍ତର ?

ତୁମର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ନ ଥିଲି କି ମୁହିଁ ?
 ତୁମ ବୁକୁ ଶୋଣିତର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ତଳେ,
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭୂତି ଦେଖୁଥିଲି ନିକି ?
 ମତେ କିମ୍ପା ରୁହିଁ ଆଜି ଏତେ ହତାଦରେ ?

ଛୁକ୍କୁର ମାକଡ଼ ପରି, ମୋ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପରେ
ତୁମେ କିମ୍ପା ଆଣିଦିଅ ଗୁରୁକଷାଘାତ ?
ତୁମେ ସେଇ, ଚାହୁଁଥିଲ ଅମୃତ ନୟନେ,
ଆଜି କିମ୍ପା ରହିଅଛ କରଣ ପଶ୍ଚାତ୍ ।

ସାତ ଭଗାରିରୁ ବଳ ନଠୁର ନିର୍ମମ
ତୁମେ କିମ୍ପା ହେଲ ଆଜି କହ ମୋହ ପରେ ?
କି ବିଷ କଣିକା କିଏ ଅମୃତର ଘଟେ—
ମିଶାଇଲୁ, ମୋ ନୟନୁ ଆଜି ଅଶ୍ରୁ ଝରେ !

ଏ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନରେ ଦିନେ ଦଣ୍ଡେ ପାଇଁ,
ସ୍ୱପ୍ନେ ଜାଗରଣେ ମୁହଁ ନ ଥିଲ ବିରୁଦ୍ଧ,
ତୁମେ ସେଇ, ଦିନେ ମତେ ପରୁରବ ନାହିଁ;
ରୁଲିଯିବ ମୁଖେ ମୋର ବୋଲି ଦେଇ କାଳି;

ଏ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ପଥ ସାଗର ସରିତ,
ଏ ସବୁରେ ଏକା ଆଜି ବୁଲିଗଲୁବେଳେ,
ବୁଲି ତ ପାରୁ ନି ମୁହଁ ମନ ବିନୋଦନେ
ପ୍ରତି ପଦ ପାତେ ସେଇ ସ୍ମୃତିଟିକ ଖେଳେ ।

ଏ ପରାଶୁ ବଳି ଯେତେ ଦେଇଛି ମମତା
ସେ ସମସ୍ତ ରୁଲିଗଲୁ କେଉଁଆଡ଼େ କାହିଁ ?
ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଖାଲି କ୍ଷଣିକ ବିରାମେ
ତୁମ ମନ ତଳେ ଲବେ ଜାଗିଲୁ ତ ନାହିଁ ?

ଏକବାର ପୋଛୁଦେଲ ପୋଛୁଦେଲ ତମେ !
ମୋ ଅସହ୍ୟ କ୍ଷତି ପାଇଁ ରଚିଲ ସଂଗ୍ରାମ !
ମୁଁ ତଳିତଳାନ୍ତ ହେଲେ ଦିନ ଦିନ ଧରି,
ତୁମର ଫୁଟିବ ଯେହ୍ନେ ବିଜୟର ବାଣ !!

ପୃଥ୍ୱୀର ବସପଟୁ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହେଲେ
ତୁମର ଆନନ୍ଦ ହେବ ଫୁଟିବ କଲ୍ୟାଣ,
କାହିଁ କି ମା ଏତେ ଏତେ ଅହନ୍ତା ମୋ' ପରେ
ଏତେ ଆପଣାର, ହେଲି ମହାଶୟ ମମ !!

ଆଉ ମୁଁ ତୁମକୁ ଚାହିଁ ବସିବି ତ ନାହିଁ
 ଫେରିଯିବି ଜୀବନର ମହାଶୂନ୍ୟ ଜାଣି ।
 ସମ୍ଭାଳି ପାରିବି ରହି ? ହୃଦୟ ନି ପରତେ
 କାରେ ନେଇ ବଞ୍ଚିବି ମୁଁ ମହାସୃଷ୍ଟି ଜାଣି ?

ଆଗକୁ ପଛକୁ ଆଉ କିଏ ଥିଲା ମୋର ?
 ତୁମକୁ ହିଁ କରିଥିଲି ପରମ ଆଶ୍ରୟ,
 ଗଛ ଯେବେ କଟାହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା ତଳେ
 ରୁଦ୍ର ମରୁ ଗରଜିବ ତହିଁ ଅହରହ ।

ତୁମେ-ମୁହିଁ ଥିବା ଆଜି ଯେହ୍ନେ ଦୁଇଆଡ଼େ
 କେ କାହାରେ ଚାହିଁବାନି କ୍ଷଣେ ଦଣ୍ଡେ ପାଇଁ
 ଜୀବନେ କି ଜାଗୁଥିବ ଜୀବ ପ୍ରତିଶୋଧ ?
 କା' ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲେ କାହାର ବା ଗୁଲ !

ଏଇ ହେଲା ପରିଶ୍ରାମ ଏତେ ମମତାର
 ଏଇ ହେଲା ଶେଷ ଗତି ତୁମ ମୋ ଭିତରେ,
 ମୋ ଭିତର ଉଠିଲେକି କାନ୍ଦି ଶବ୍ଦବାର
 କମ୍ପନ ଆସେନି ଲବେ ତୁମ ବୁକୁଡ଼ିଲେ ?

କଠୋର ପାଷାଣେ ଯେବେ ଗଢ଼ିଥାନ୍ତି ହିଆ,
 ଏ ଜୀବ ବେଦନା ଅବା ପାରିଥାନ୍ତି ସହ,
 ପିଣ୍ଡାତର ନିର୍ମମତା ଥିଲେ ଅବା ମୋର,
 ଏତେ କକର୍ଥନା ପାଇ ନୋହୁଥାନ୍ତି ଦହ ।

ମୋ ଦେହ ମନର ଶତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ନାୟୁମାଳା
 ଲୁହା ଶିକୁଳରେ ଯେବେ ହୋଇଥାନ୍ତା ଗଢ଼ା,
 ଏତେ ଦୁଃଖ ଏତେ କଷ୍ଟ ଏତେ ଯେ ତାତ୍ତ୍ୱଲ୍ୟ
 ଲବ ମାତରକେ ନାହିଁ ଛୁଇଁଥାନ୍ତା ପରା !

କରର ଅନ୍ତର ଧରି ଏ ମାଟି ଉପରେ
 ମୁଁ ଚାଲି ଆସିବି ଯେବେ ଶେଷକୁ ଏ ଯାଏଁ
 ଟିକିଏ ଆଦାତ ହେଲେ ସହ ନାହିଁ ପାରେ
 ତରିଦ୍ର କୁଟୀରେ କାନ୍ଦେ ଶିଶୁ ପରି ପ୍ରାୟେ ।

ମୋର ଏ ଯେ ଦୁଃଖତା ମହା ଦୁଃଖତା
 •• ମନେ ହୁଏ ମତେ ପଞ୍ଚ ଦେଇଅଛି କରି
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ହୋଇଯାଏ ଦେଖି ଧରଣୀରେ
 କେମନ୍ତେ ଅଛନ୍ତି ଜନେ ପାଶାଣରୁ ବଳ ।

ଶ୍ୟାମଳ ସବୁଜ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ପରାଏ
 ଦଶୁନି ଅନ୍ତର କା'ର ବାରେ ଛନ ଛନ,
 କୁସୁମର ଗନ୍ଧ ପରି ଯିବାକୁ ପ୍ରସରି
 ନିମିଷକ ପାଇଁ କେହି କରୁନାହିଁ ମନ ।

ସାଗର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ପରି ପ୍ରାଣର ମମତା
 କେ କାହାରେ ଅଯାଚିତେ ଦେଉନାହିଁ ତାଳି,
 ଅନନ୍ତ ଆକାଶ ପରି ଲକ୍ଷ ଜୀବନରେ
 କେ କାହାରେ ଚାହୁଁନାହିଁ ହୃଦୟ ପ୍ରସାରି ।

ସୃଷ୍ଟିର ଏ ପ୍ରାଣମାନ ଜୀବନ ବିଲେକି,
 ଏତେ କଷ୍ଟ ଏତେ ବାଧା ମତେ କିମ୍ପା ଲାଗେ ?
 ଏ ସୃଷ୍ଟିକୁ ପ୍ରାଣଭରି ଭଲ ପାଇବାରେ
 ଏ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କିମ୍ପା ପ୍ରତି ନିତି ଜାଗେ ?

କହ ସୃଷ୍ଟି ! କହ ମତେ କହ ବାର ବାର
 କାହାରେ ମୁଁ ଦେଇଛି ବା ନିର୍ମମ ଆଦାତ ?
 କା ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁ କାଢ଼ି କାହା ଶିରେ ଅବା
 କରିଛି ମୁଁ ସୀମାହୀନ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଉତ୍ସାହ ।

ମୋର ଯେହ୍ନେ ମନେ ହୁଏ ଏଇ ମାଟି ପରେ
 ସକଳ ବିଭେଦ ଭୁଲି ସକଳର ସହ
 ହସି ଖେଳି ଚାଲିଛି ମୁଁ ଦିନ ଦିନ ଧରି
 ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ଜୀବନର ସାଥୀ ପରିଚୟ !

ସବୁର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସୁଖ ମୋହନ ସମ୍ପଦେ
 ନାହିଁ ଉଠେ ମୋ ଅନ୍ତର ଅନନ୍ତ ଆବେଶେ
 କେହି କି ବୁଝଇ ମତେ ଜଣେ ହେଲେ ଲୋକ ?
 ଚାଲିଛି ମୁଁ ଧରଣୀରେ କି ମଧୁ ଉଦ୍ଦେଶେ ।

ଟିକିଏ ତ ଆସିଲନି ଜହଲନି ମତେ

କାହିଁକି ମୋ ପାଇଁ ତମେ ହୋଇଛ ପାଷାଣ ?

..

ଟିକିଏ ତ ବୁଝିଲନି କି ବିରାଟ କରି,

ମୁଁ ତୁମକୁ ଦେଖୁଥିଲି ଭରି ମୋର ପ୍ରାଣ ।

ରହିଲ ରହିଲ ତୁମେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ

ପ୍ରାଣର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରିୟ ଅତି ଆପଣାର

କା' ଦେନ ଆନନ୍ଦ ମୋର କା' ଦେନ ଜୀବନ ?

କା'ଦେନ ଏ ଆକାଶ ଅବନୀ, ଗଛପତ୍ରମାଳ !!

ମୁଁ ଗୋ ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-ଜଳ-ରବ !

ମୁଁ ଗୋ ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-ଜଳ-ରବ !

ମୋର ଜୀବନର ସେ 'ସେ ବଇଭବ ।

ମୁଁ ଗୋ ସବୁଜ ବିଲର ହିଡ଼ ତଳେ,

କାନ ପାତି ବସିଥିବି କୁତୁହଳେ !

ଶିରେ ଶୁଭ୍ର ବାଦଲ ଭାସିଯାଉ,

ଗିରି, ଚୂଳେ ଚୂଳେ କାହିଁ ଚରୁଥାଉ,

ନଈ ବହି ଯାଉଥାଉ ଦୂରୁ ଦୂରେ,

କରି ଗୁରୁଗରଜନ କୁଳେ କୁଳେ ;

କାହିଁ କୃଷକ କିଶୋରୀ ଗୀତ ତାନ—

କରୁ ଆକୁଳ ଧରଣୀ ମନ ପ୍ରାଣ ।

ଫେରୁ ଗୋରୁଗୋଠ ଦୂର ବଣ ତରୁ,

ଟିପା ଶବ୍ଦେ କାନନ ପଦା ଭରୁ ;

କାହିଁ ବଂଶୀ ବଜାଇ ଗାଈଆଳ,

ଛତା ଟେକି ହେଉଥାଉ ନଈ ପାର,

ଦୂର ପାହାଡ଼ର ଯାଏ ଧାନ ଖେତ

ଥାଉ, ଉଡ଼ାଇ ଯୋହାଗେ ନୀଳ ନେତ ;

ମୁଁ ଗୋ ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-କଳ-ରବ !
ମୋର ଜୀବନର ସେ, ସେ ବଇଭବ ।
ମୁଁ ଗୋ ସବୁଜ ବିଲର ହିଡ଼ି ତଳେ,
କାନ, ପାତି ବସିଥିବି କୁତୁହଳେ ।

ଦୂରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଉ ତାଳବଣ,
କିବା, କେଉଁ ରାଇଜର ସେନାଗଣ !
ନଈ ଆରପାରେ ସେଇ ବଟ ତଳେ,
ଠିଆ ହୁଅନ୍ତୁ ବାଟୋଇ ଖରାବେଳେ,

କେଉଁ ପଞ୍ଜୀ କଶୋରୀ ସୁକୁମାରୀ,
ଯାଉ, ଶାଶୁଘର ପଥେ ଚାଲି ଚାଲି,
ଭାଇ ଆଗରେ ତାହାର ଚାଲିଥାଉ,
ଭାଳି, କେତେ କୋଣ ବାଟ ଅଛି ଆଉ !

ବିଲେ, କୃଷକ ବାପୁଡ଼ା ଦେଉ ମଇ,
ଗୀତ ଗାଉଥାଉ କେବେ ରହି ରହି,
ଧାନ ରୋଉଥାନ୍ତୁ ବିଲେ ଶଅରୁଣୀ,
ସୁଖ ଦୁଃଖ ନିଜର ଗୁଣି ଗୁଣି !

ପିଲେ ଯାଉଥାନ୍ତୁ ଗୋ ପାଠ ପଢ଼ି,
କେତେ ଅକ୍ଷିରେ ମୁଢ଼ି ଚଢ଼ା ଭରି ।
କେଉଁ ଗରିବ ଘରର ପିଲାଟିଏ
ଭୁଜା, ନାହିଁ ନିରାଶେ ବି ଚାଲିଥାଏ !

ମୁଁ ଗୋ ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-କଳ-ରବ !
ମୋର ଜୀବନର ସେ' ସେ ବଇଭବ !
ମୁଁ ଗୋ ସବୁଜ ବିଲର ହିଡ଼ି ତଳେ
କାନ ପାତି ବସିଥିବି କୁତୁହଳେ ;

ମୋର ଅସୀମ ଅଭାବ ରହିଛି ଗୋ !
ମୋର ନୟନୁ ଲେଉଟକ ବହିଛି ଗୋ !
ମୋର କେହି ତ ନାହିଁ ଗୋ ଜଣେ ଯାହା !
ମୋର ଦୁଃଖେ କରନି କେହି ଆହା !

ମୁଁ ଗୋ ଅସୀମ ଅଭାବ ସମୁଦାରେ,
ନିଜ ମଉନେ ମାରବେ ବୁଡ଼ି ମରେ ;
ମୁଁ ତ, ମଣିଷ ବୋଲି ଗୋ ନୁହେଁ ଗଣା !
ମୋର କାହିଁବା ବିଭବ ଅକଳନା ?

ମୋରେ ନ ଲେଉଟୁ କିଏସେ ବଡ଼ କରି,
ମୁଁ ଗୋ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ଥାଏ ପଡ଼ି
ମୋର ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ ଯାଉ ବହି,
କିଏ ପୋଛି ନ ଦେଉ ଗୋ ଦୟାବହି;

ମୁଁ ଗୋ ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-ଜଳ-ରବ !
ମୋର ଜୀବନର ସେ'ଯେ ବଇଭବ !
ମୁଁ ଗୋ ସବୁଜ ବିଲର ହିଡ଼ି ତଳେ,
କାନ ପାତି ବସିଥିବି କୁତୁହଳେ ।

ମୋର ସବୁ ହୋଇଯାଉ ନିଃଶେଷ,
ମୋରେ ନ ମିଳୁ ଗୋ ହେଲେ ଭିକ ଲେଖି,
ମୁଁ ଗୋ ଅସହାୟ ହୋଇଯାଏ ଅତି,
ମୋର ଯେତେ ଯାହା ଅଛି ହେଉ କ୍ଷତି,

ମୋର, କୁଆଡ଼ିକ ନାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୋ,
ମୋର ଏ ଯେ ରୂପପାୟୀ ବକ୍ଷ ଗୋ,
ଏଇ ସୀମା ସ୍ଥାନ ମହାବିଶ୍ୱରେ
ଗୀତ ଶୁଣୁଥାଉ ମହାହର୍ଷରେ !!

ଏଇ ଶାରଦ ଶ୍ୟାମଳ କିଆରୀରେ ।
ପାଣି ଲମ୍ପ ଦେଉ ଗୋ ଧୀରେ ଧୀରେ,
ଖାଲି କୁଳୁ କୁଳୁ କୁଳୁ ମଧୁତାନ
ଫୁଟି ଆସୁଥାଉ ନୋହି ଅବସାନ ।

ମୁଁ ଗୋ କାନପାତି ଖାଲି ଶୁଣେ ରହି
କେଉଁ ଅଜଣାରୁ ସେନ୍ଦ୍ର ଆସେ ବହି !!
ମୋର ଶତ ସମ୍ପଦ ତହିଁ ଠୁଳ
ମୋର ମଣିଷ ଜୀବନ ଭରପୂର !

ମୁଁ ଗୋ, ଶୁଣୁଥିବି ଜଳ-ଜଳ-ରବ,
ମୋର ଜୀବନର ସେ'ସେ ବଇଉବ,
ମୁଁ ଗୋ ସବୁଜ ବିଲର ହିଡ଼ ତଳେ
ଜାନ ପାତି ବସିଥିବି କୁତୁହଳେ !!

ମାଟି ସରଗ

ଏଠି ମୁଁ ରଚିଛି କୁଟୀର ମୋର
ସେନେହ ଶରଧା ସୋହାଗ ବହି
ଯେତେ ଯହିଁ ଦେଖେ ପାହାଡ଼, ନଈ,
ଗାଆଁ ବିଲ, ବଣ, ପଡ଼ିଆ ପଥ,
ସରତ-ସାଗର ଉପି ଶତ,
ଉପରେ ଆକାଶ ଧରଣୀ ତଳେ
କାହାରେ କେତେ ମୁଁ ସେନେହ କରେ !

ଏଠି ମୁଁ ସଜତ କରଇ ଲାଲା,
ହସି ଖେଳି ଦିନ ନିଏ ମୁଁ ବାହା,
କେତେ ସଖା ସାଥୀ ସୋଦର ନାହିଁ !
ଉଷାର ଅଙ୍କେ ତପନ ପୁଟେ,
ଦିଶି ଦିଶି ଧୀର ସମୀର ଛୁଟେ,
ରଜତ ଚନ୍ଦ୍ର ଆସଇ ଉଇଁ
ବୁକୁତଳ ଯାଏ ଗଣ୍ଡରେ ଛୁଇଁ !

ଏଠି ମୋ ବନ୍ଧ ଉଠଇ ନାହିଁ !
ମେଘ ଯେବେ ଚରେ ପାହାଡ଼ ଖୋଲେ,
ଫୁଲ ଯେବେ ଧୀର ସମୀରେ ଦୋଳେ,
ଇନ୍ଦ୍ର ଧନୁର ବରଣ ବିଦ୍ରା
ସପନପୁର ସେ ରଚଇ କିବା ?
ଝର ଝର ଯେବେ ଝରଣା ଝରେ
ଶିଳା ବନ୍ଧୁର ତଳପ ପରେ,

..

ଏଠି ମୋ ଜୀବନ ପ୍ରମୋଦ କଲି,
 ପ୍ରିୟଜନ ହସି କହିଲେ କଥା
 ତୁଟଇ ବୁକୁର ଗୟାର ବ୍ୟଥା
 ଅଭିମାନେ ଯେବେ ମାରବ ରହେ,
 କାହା ଓଠ ହସି ବାରତା କହେ ।
 କାହା ଚମ୍ପକ ଅଙ୍ଗୁଳିର—
 ପରଶେ, ମରମୁ ଫୁଟଇ ଗୀର !

ଏଠି ଅଭିଳାଷ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମମ
 କି ବିଶାଳ କିବା ମହତ ନୁହେଁ !
 ଧାଏଁ କି ସୌମ୍ୟ ସାଧନା ସୁଅ !
 ମୋ କାନେ କିଏ କି ମନ୍ତ୍ର ଦିଏ,
 ଦୂରେ ଦୂରେ କିଏ ମାରବେ ନିଏ
 ସକଳ ଝଞ୍ଜା ଚରଣେ ଦଳି,
 ମୋ ବାଟ ମୁଁ କାଟେ ସିଂହ ପରି !

ଏଠି ମୁଁ କାନ୍ଦେ ଏଠି ମୁଁ ହସେ,
 କେତେ ଲୁହ ଏଥୁ ପଡ଼ିବ ଝରି !
 ଦେଖିବି ଏ ବଣ ପାହାଡ଼ ଦରା
 କେତେ କାହା ପାଇଁ ପରାଣ ମମ
 ଆକୁଳେ କରିବି ଅନୁରଣ !
 କେତେ କାହା ମୁହଁ ଯାଏନି ଦିଶି !
 ଭାଳି ହୁଏ ସବୁ ଦିବସ ନିଶି;

ଏଠି ଏ ମାଟିରେ ପଡ଼ିବ ତଳ
 ଆସିବ ଯେ'ଦିନ ଡାକରା କାହୁଁ,
 ଲୋଡ଼ିଲେ କି ରହି ପାରିବ ଆଉ ?
 କି ବିଶାଳ ମୋର ସରଗଟିଏ
 ଗୁଡ଼ିଯିବ ବାରେ ଭାଳିବି କହେ ?
 ଏତେ ଆପଣାର ସରଗ ଏଇ
 କେସନେ ଯିବି ମୁଁ କାହାରେ ଦେଇ ?

ଏଠି ଏ ମାଟିରେ ମୋହର ବେଣୁ
ବାଜିବନ ଆଉ ନମେଷ ପାଇଁ !
ଯାଇଥିବ କେଉଁ ସୁଦୂରେ କାହିଁ ?
ଏତେ ମରମର ସେନେହ ମାୟା
ଏତେ ସୁଷମାର ଧରଣୀ ଆହା ।
ରହିବ ସକଳ ରହିବ ଦୂରେ
ଫେରିବନି ଆଉ ତିଳେ ଏ ପୁରେ ।

ଏଠି ଏ ମାଟିରେ ଜୀବନ ଧରି,
ଯେତେ ଦିନ ଥିବ ଥାଏ ମୁଁ ରହି ।
ସକଳର ପ୍ରତି ସେନେହ ବହି;
ସବୁର ମରମେ ମରମ ଡାଳି,
ଗୋଳ ହୋଇଯାଏ ଭେଦ ନ ବାରି ।
ଯେ ଦିନ ବୁଜିବି ନୟନ ଦୁଇ
ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ଧରଣୀ ଭୁଇଁ !

ଛାଡ଼ି ଯିବା ପାଇଁ ହୁଏ କି ମନ ?
ପ୍ରତି ରେଣୁକଣା ଏଇ ମାଟିର
କେଡ଼େ ଭଲ କେଡ଼େ ଦିଶେ ରୁଚିର !
ଆଜି ଏଥି କେତେ ମମତା ଥାଏ
କାଲି ଯିବି କେଉଁ ଅଜଣା ଗାଏଁ !
କାଲି ନିଭିଯିବି ମାରବେ କାହିଁ
ମୋ ପାଇଁ କିଏ କି ଭୁଲିବ ନାହିଁ ?

ଏଇ ଯେ ପାହାଡ଼ ରହିଛି ଉଭା !
ତାହାରେ ଚାହିଁ ମୁଁ କବିତା ଗାଏ,
ଚଇତ ପଶୁଣ ମଳୟ ବାଏ ;
ଏଇ ଯେ ସରସୀ ସଳିଳ ଘାଟ,
ପଲ୍ଲି କିଶୋରୀ ପିନ୍ଧି ପାଟ,
ଲଘୁପଦ ଚାଲି କୁଟୀରେ ଫେରେ ;
ତା' ଓଠ ହାସ ମୋ ବୁକୁରେ ଖେଳେ !

ଏଇ ଯେ ସ୍ବପ୍ନ ପଲ୍ଲୀ ଗାଆଁ
 ଆମ୍ଭ ବେତସ କୁଞ୍ଜ ନିକାଳେ
 ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ତା' ମାରବେ ଦୋଳେ;
 ଜନମକାଳରୁ ତା' ଭୁଲେ ମୋର
 ପରିଚୟ କିବା ନିବିଡ଼ତର !
 ତା' ପାଣି ପବନେ ଏ ଦେହ ଗଢ଼ା ?
 କିଭଳି ତାହାକୁ ଭୁଲିବି ଭଲ ?

ଏଇ ଆମ ଘର ପାଖକୁ ଲାଗି,
 ଗରବ ମୂଲିଆ କୁଟୀରମଳା
 ଯହୁଁ ଫୁଟେ ଲୁହ-ବେଦନା ଧାରୁ ;
 କିଏ ସେ ଖାଇଛି କିଏ ସେ ନାହିଁ
 ଯାଉ ଦେଶା ସୁଝି ଜୀବନ ଯାଇ ।
 ଅଭାବ ଭିତରେ ଜୀବନ ଚଳେ,
 କା, ବ୍ୟଥା କେ ବୁଝେ ଧରଣୀ ତଳେ !

ତେଲ ଟୋପେ ନାହିଁ ନୁହେଁ ବାଳ
 ଚନ୍ଦ୍ର ଲୁଗାଟିରେ ବରଷେ ଯାଏ,
 ଦେହ ଦିଶେ ପ୍ରେତ ପ୍ରତିମା ପ୍ରାୟେ ।
 ମୁଠି ଶାଗ ଜାଉ, ଲୁଣ ରୁଆଏ—
 ଖାଇ କେ ଜୀବନ ଗୋଟି ବିତାଏ ;
 ଘରୁ ପାଣି ଗଲେ ରହିବା ପାଇଁ
 ଓଦା ଚାରିଆଡ଼ ଥାନ ବି ନାହିଁ ;

ସବୁରି ଦୁଃଖ, ବେଦନା, ହାସ୍ୟ,
 ଶୋଷିତେ ଶୋଷିତେ ରହିଛି ଲେଖା
 ଶୋକ ଗଲେ କାଲି ଦବନି ଦେଖା;
 କିଏ ସେ କି ଭଲ କାଟିବ କାଳ !
 ବହୁଧିବ କାର ନୟନୁ ଧାର !
 କା' ଲୁହ ବେଦନା ବୁଝିବି ନାହିଁ
 ଯାଉଥିବି କେଉଁ ସ୍ବପ୍ନରେ କାହିଁ !

କାହାର ବିଜୟ ଗରବ ଗାଥା
 ହସି ହସି କିଏ କହିବ କାରେ
 ଶୁଣି ପାରିବନି ଜୀବନେ ବାରେ ;
 ମିଶିଯିବ କେଉଁ ଅସୀମେ କାହିଁ ?
 ଝୁର ହେବ ମାଟି ଟିକକ ପାଇଁ;
 ନ ଆସେ ଏଥୁ ମୁଁ ଲେଉଟି ଆଉ
 ମୋ ମାଟି-ସରଗ ସୋହାଗେ ଥାଉ !

ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ୍ଦ ଉପରେ.....

ବନ୍ଦ ହେ ମୋର । ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ୍ଦ ଉପରେ
 ଟିକିଏ ବୁଲିବା ପାଇଁ
 ତୁମରେ ମୁଁ ଥିଲି ଡାକି,
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତିରେ ତୁମେ ମୁହିଁ ଦୁଇଜଣ,
 ବସିଅଛେ ଏଇ ବନ୍ଦ ଉପରେ
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ରେଣୁ ଏଇ ଦେହେମନେ ମାଣି;
 ଅଜ୍ଞାତ ଆଉ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତର ଅନ୍ତରଭାବ କଥା
 ପରସ୍ପରରେ କହି
 ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିକ ସୋହାଗେ ନଉତେ ବାହି !
 ମୁଁ ଯେ ଧୂଳିଯିବ କାଆଲି ସକାଳେ
 ମୋହର କୁଟୀରପୁରେ,
 ତୁମେ ଚାଲିଯିବ ତୁମର କୁଟୀରେ
 ଏଇ ନିମେଷର ଏ ଯେ ସଂପଦ,
 ଆଉ ତ ମିଳିବ ନାହିଁ !!

କେତେ ଯୁଗ ପରେ ତୁମେ କାହିଁ ଥିବ
 ମୁଁ ବା ରହିଥିବି କାହିଁ !
 ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ଜୀବନରେ କେବେ
 ନୋହିପାରେ ନୋହିପାରେ !!
 ଏ ନୀଳ ଆକାଶ,
 ଏ ମାଲ ପାହାଡ଼,

ଏ ଯେ ଖଳ ଜଳରାଣୀ,
 ଏଇ ଯେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା,
 ଏ ଯେ ମହା ବିଜନତା,
 ଏଇ ଯେ ମଳୟ-ଗନ୍ଧ-ଆକୁଳ,
 ଏ ଯେ ଦାର୍ଶନିକର ମୃଗ୍ୟ-ରୂପାଣି ଭର-
 ସୁଦୂର ଚନ୍ଦ୍ରବାଳ,
 ଆମ ଜୀବନର ପ୍ରତି ତନ୍ତ୍ରୀରେ
 କିବା ଅମୃତମାୟା
 ନିମିଷ ନିମିଷେ ତାଲେ ।

ସୋରଡ଼ା ଦାଇର ବନ୍ଧ ଉପରେ
 ଆମେ ଯେ ବନ୍ଧୁ ଦୁଇଜଣ ଦୁଇଜଣ,
 ଅନ୍ତରେ ଭରି ଅନ୍ତରଞ୍ଜିତ
 ଦେଖୁଥିଲେ କିବା ମୁଗଧ ସପନ
 ସୁନ୍ଦର ଅନୁପମ !
 ଏଇ ଜୀବନର ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ
 ଆମେ ମରି ହଜି ମିଶିଯାଇଥିବା
 କେଉଁ ଅସୀମର ବିରାଟ ବନ୍ଧ ତଳେ !
 ଆମକୁ କିଏ ସେ ଜାଣିବେ ତ ନାହିଁ
 ଦେଖିବେ ତ ନାହିଁ ସତେ !
 ବୁଝିବେ ତ ନାହିଁ
 ଥିବ ଏ ସୋରଡ଼ା ଦାଇ,
 ଥିବ ଏ ଆକାଶ,
 ଥିବ ଏ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା,
 ଥିବ ଏ ବଳୟ—
 ଦୂର ଦିଗନ୍ତ ପଥେ ;
 କିଏ କେତେ ଆସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ବିହାରେ,
 ମନ ବିନୋଦନେ ଦିନ ନେଉଥିବେ କାଟି,
 ଆମେ ଯେ ବନ୍ଧୁ ବସିଥିଲେ ଏଇ ମାଟି ଚେକିକରେ,
 କାହାର ସ୍ମୃତିରେ କାହିଁକି ବା ଯିବ ନାଚ ?

ଜୀବନର କେତେ ଜୟ ପରାଜୟ,
 ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ କେତେ ମାନ ଅପମାନ ;

ତୁମେ ମୁହଁ ଆମେ କେଉଁଠାରେ ଥିଲେ
 ଗୋଟିଏ ବୃନ୍ଦେ ଯୁଗଳ କଳିକା ପରି,
 କିଏସେ କିଭଳି ବିରୁଦ୍ଧ ହେଲେ
 ହେଲେ କେତେ ହଇରାଣ,—
 ଆଜି ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ,
 ସେ ଦିନର ସବୁ କଥା,
 ପଥରର ଗାର ପରି,
 ରହିଛି ବନ୍ଧୁ ରହିଥିବ ସବୁଦିନେ !

ଧମକ ଉପରେ ଧମକ କିଭଳି ମେଘ ଗର୍ଜନ ପରି
 ଆମର ଉପରେ ବୃଷ୍ଟି ସେ'ଦିନ ହେଲା,
 ଆମେ କେଉଁଭଳି ବଜ୍ର ପରାଏ
 ଅଚଳ ଅଟଳ ରହି
 ଯାଇ ତ ନ ଥିଲେ ଥର !
 ଆମକୁ କିପରି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ହତ୍ୟା ଯେ କରୁହେଲା
 ଆମକୁ ଟିକିଏ ବୁଝିବା ପାଇଁକି
 ଆମର କିଏ ସେ ସାହା ଭରସା ବା ଥିଲା ?
 ସତ୍ତ୍ୱେ ରହିଲେ ମୁକ ଓ ମଉନ ଅକର୍ମ ଶିଳା ଭଳି,
 ସତ୍ତ୍ୱେ ରହିଲେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ନିବିଡ଼େ ଯାବୁଡ଼ି ପରି,
 ସତ୍ତ୍ୱେ ରହିଲେ ମସ୍ତକ ପୋତି ନ କହି ପଦ୍ୟ କଥା,
 କାହାର ଭିତରୁ ଅଗ୍ନିର ଝୁଲ ପରି ଟିକିଏ ତ ସ୍ୱାଧୀନତା
 ବିଭ୍ରମେ ହେଲେ ନିମେଷେ ଫୁଟିଲା ନାହିଁ !
 ସବୁ ଭୟଠାରୁ ଜୀବନର ଲାଗି, ଜୀବକାର ଲାଗି,
 ସାହାଠି ରହିଛି ଭୟ
 କିବା ଶିଶୁସମ୍ପଦ ତାହା ଠୁ ପାରିବ ପାଇ ?

ଆମେ ଚାଲିଥିଲେ ବନ୍ଧୁ ଦ'ଜଣ ବୀରବିଜୟ ମଦେ,
 ଧରଣୀର ଯେତେ ପାପ ଅନାରୁର ଦଳ ଠେଲି ପ୍ରତିପଦେ ;
 ଅମାନିଆ ହୋଇ ଚାଲିଥିଲେ ଆମେ
 ଝୁଡ଼ି ଝୁଞ୍ଜାର ଭିତରେ ଭିତରେ ଶାନ୍ତି ନ କରି କା'ରେ
 ସେଇଟିକ ଥିଲା ଆମର ସାହସ ଆମର ଶକ୍ତି,
 ଆମର ଯେ ତେଜବଳ,

କେତେ ଅସୁଟ କଳିକାରେ ଆମେ
 ବର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧ ଦେଇ
 ଫୁଟାଇ ଫୁଟାଇ ଚାଲିଥିଲେ ଅବରଳ !
 ନାଚି ଉଠୁଥିଲୁ ଆମ ଅନ୍ତର ଅସୀମ ପୁଲକେ
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର କିବା ମହାପାରାବାର ପରି,
 ଘନ ଅନ୍ଧାର ତଳେ, ଟିକିଏ ଆଲୋକ କେଉଁଠି ଫୁଟିଲେ,
 ଆମରି ପରଶ ଧରି ।
 ଜୀବନ୍ତ କରି ଗଢ଼ି ଚାଲିବାରେ ମହା ପୃଥିବୀରେ
 ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ,
 ଯେତେ ବାଧା ଯେତେ ବନ୍ଧନ ଆସୁ
 ଏ ଦେହମନକୁ
 ସ୍ପର୍ଶ କରେନି ତଳେ ।

ଆମ ଅନ୍ତରତଳେ କିଏ କହିଯାଏ କାହିଁ,
 “ମହାସୃଷ୍ଟିର ଆମେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଜୀବ
 ଆମେ ଫୁଟିଅଛୁ
 ଅସୀମ ଜୀବନ ପାଇଁ ।
 ଧକ୍କା ଉପରେ ଧକ୍କା କିଏସେ
 ଆମକୁ ଦଉଚ ଦିଅ,
 ଆମେ ଚାଲିଥିବୁ ଧରଣୀକୁ କର
 ଚରସୁନ୍ଦର ପ୍ରିୟ ।
 ନର୍କ ଭିତରେ ଫୁଟାଇବୁ ଆମେ
 ସର୍ଗର ପାରିଜାତ,
 ସେଇ ତ ଆମର ଜୀବନର ବାହାଦୁରୀ,
 ସେଥିପାଇଁ ପରା,
 ମହାସୃଷ୍ଟିରେ ଗଢ଼ିବ ଆମକୁ
 ସ୍ତମ୍ଭାର ବେନିହାତ !
 ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଆମେ ମାଡ଼ି ଚାଲିଯିବୁ
 ଆମର ଶୋଣିତ ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁରେ
 ଜୀବନର ଲାଳା ଶେଳାଇ ଚାଲିବୁ ଆମେ,
 ତୁମ ବ୍ୟଭିଚାର ତୁମ ଅନାର୍ଯ୍ୟ
 ମୂଳକ ଦର୍ପ ଘାଟି ଚାଲିବୁ

ସଂଗ୍ରାମ କରି ଟାଣେ ।”

ଆମେ ଯେ ବନ୍ଧୁ ଯୁଗଳ ଜୀବନେ

ଏଇପରି ଥିଲେ ଚାଲି,

ସେ ଶିଶୁଟିକକ ଆମର ଜୀବନେ

ସବୁ ଗଉରବୁ ବଡ଼ ଗଉରବ, ଅମୃତ ସଙ୍ଗାଳ !

ତୁମେ ତ ଆସିଲ ତଥାପି ସେ ମାଟି,

ମୁହିଁ ବି ଆସିଲ ଚାଲି,

ତୁମେ ମୁହିଁ ଥିଲେ, ସେ ଯେଉଁ କୁଟୀରେ

ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିଛି ଖାଲ ।

ବାଟେ ଘାଟେ ତହିଁ ଚାଲିଗଲବେଳେ

ପରୁରନ୍ତ୍ର କେ’ ମତେ,

“ତୁମେ ଆଉ ସିଏ

ଆସିବନ ଏଇ ପଥେ ?

ତୁମେ ଦୁଇଜଣ ଚାଲିଗଲ ଦୂରେ ଚାଲିଗଲ ! ଚାଲିଗଲ !

ମନେ ପଡ଼ୁନି ଏ ମାରୁଆ ପାହାଡ଼ ?

ମନେ ପଡ଼ୁନି ଏ ବନକନ୍ଦର ମାଳ ନିର୍ମଳହର ?

ମନେ ପଡ଼ୁନି ଏ ଅରକ୍ଷ ଶିଶୁଦଳ

କେଉଁ ପୁରପଲ୍ଲୀରୁ ଆସୁଥିଲେ ଏଥୁ

ତୁମର ଆଲୋକ ପାଇଁ ?

କିଏସେ କଭଳି ତୁମକୁ ଠେଲିଲ ଦୂରେ ?

କି ଶିଶୁ ବିଭବ

ତୁମ ପାଖେ ଥିଲ

ଟିକିଏ ବୁଝିଲ ନାହିଁ !

ଯାହା ସୁନ୍ଦର, ଯାହା ନିର୍ମଳ, ଯାହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ

ଜୀବନଶକ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟର ତେଜସ୍ୱୀ ପରାଏ

ସେଉଁଠି ରହିବା ଭରି,

ମୂର୍ଖ ଦୁନିଆ ଲାଗିଛି ତା’ ଭୁଲେ

ସାତ ସଉତୁଣୀ ପରି !”

ଆମେ ଯେଇ ଦୁଇ ଜଣ ବସିଅଛେ

ଏ ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ୍ଧୁ ଉପରେ

ସେ ଦିନ ସେ କଥା ଭାଳି,
 ଚାଲିବାକୁ ହେବ ଆମକୁ ଏଭଳି
 ଆମର ବିରାଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଟିକକ ଧରି;
 ବନ୍ଧୁ ହେ ମୋର । ଚାହିଁ ଚାହିଁଆଡ଼େ
 ଏଇ ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ୍ଧୁ ଉପରେ ବସି
 ଆକାଶ ପୃଥ୍ବୀ ଅମୃତଭରା ଆନନ୍ଦସୁଅ
 କିଭଳି ଉଠୁଛି ହସି !
 ନରୁଇ ନରୁଇ ଫେନିଲ ଉମି
 ଦୂର ପାହାଡ଼ର ଘନଜଙ୍ଗଲ ପାଦେ,
 ବିରାଟ ଏ ଜଳଭାଣି
 ଯାଉଛି କିଭଳି ନାହି !

ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ମହା ବିଜନତା
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ଅବଗାହି,
 କିଭଳି ଆମକୁ
 ମୁଗ୍ଧ ଚକିତ
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ
 ସୋହାଗେ ରହିଛି ଟାକି !!
 “ସୁନ୍ଦର ହୁଅ । ବିରାଟ ହୁଅ ! ଶୁଦ୍ଧ-ସ୍ବଚ୍ଛ-ଶାନ୍ତ-ସୁବିଧୁଳ ହୁଅ !
 ମୁଗ୍ଧ ମଧୁର ଅମୃତମୟ ହୁଅ !
 ଚାହିଁଆଡ଼େ ଖାଲି ବିଞ୍ଚୁ ପଡ଼ି
 ବିସାରି ଭୁମର
 ହୃଦୟତଳର ପୁଣ୍ୟ ପୁଲକି ସୁଅ ।”
 ଏଇ ବିମୁଗ୍ଧ ବିଜନତା ବୁକୁଡ଼କୁ
 କିଏସେ ଆମକୁ, କହୁଛି ଯେପରି ଡାକି !
 “ପୃଥ୍ବୀର ଯେତେ ଜାଳାୟନ୍ତଣା
 ସବୁ ଅପସାରି ଚାଲ !
 ଆହୁରି ଆହୁରି ଚାଲ !
 ଯେତେ ଦିନ ଆଉ ଧରଣୀ ଉପରେ
 ରହିବାକୁ ଅଛି ବାକୀ;
 ଅନନ୍ତ ହୁଅ ! ଅସୀମ ହୁଅ ! ଆନନ୍ଦମୟ ହୁଅ !
 ଆକାଶ ପୃଥ୍ବୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରି !

ଝୁଲ ଝୁଲ ତୁମେ ଝୁଲ ।”

ସୋରଡ଼ା ଘାଟର ବନ୍ଦ ଉପରେ ବନ୍ଧୁ ଦୁଃଖ ଆମେ—

ଶୁଣୁଅଛେ କାନ ପାରି,

ଜୀବନର କିବା ଅମୃତ ସମାରୁର !!

ବୋଇତ-ବାୟାଣୀ

କି ଶୀତ ବରଷା ଖରା ସବୁଦିନ ବୁଡ଼ି,
କମ୍ପାଇ ଏ ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ରହିଛ ଗୋ ପଡ଼ି ?
ଶମୁଚ ଉଦରଜାଳା ମାଗିଯାଚି ଆଣି,
ପଇସା ଚାଉଳ ଯିଏ ଯାହା ଦେଲୁ ପୁଣି ;
ନ ପାଇଲେ କେଉଁଦିନ ଖାଡ଼ା ଉପବାସେ,
ରହୁଚ ମାରିବେ ପଡ଼ି ଏଇ ଦୁର୍ବଦାସେ;
ହେଲେ ବି ପରାଣେ ତବ ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଡଳେ,
କି ମାଧନା ସାଧୁ ତୁମେ ରହିଚ ମନ୍ତ୍ରରେ !
ସେ ଚରା ଯରବା ଖଣ୍ଡି ବିନୁ ଆନ ବାସ
ନାହିଁ, ତଳୁଚ ସେ ଖଣ୍ଡିକେ ମାସ ମାସ ;
କା’ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ କାହା ଚାଲିଆର ତଳେ,
ଆଶ୍ରା ତ ନେଉନ ବୁଡ଼ି ତୁମେ ହେଲେ ଥରେ !
ଯେ ମାଟି ଟିକକେ ନିତି ରହିଅଛ ପଡ଼ି,
ବଣ ବୁଦା ଲଟା ତହିଁ ରହିଅଛି ଭରି,
ସାପ ବେଙ୍ଗ ଚରାଉଁ ସେ’ତ ସବୁକାଳେ,
ଭୟ ନାହିଁ ସେ’ତ ତୁମ ସାଥୀ ଏ ସଂସାରେ ।
କା କୁଟୀର କଣେ ଦିନେ ଥିବ ତ ଜନମି !
ପାଳିଥିବେ କିଏ ତବ ଜନକ ଜନମା ;
ପ୍ରାଣର ତନୟା ବୋଲି ସେନେହ ଆଦରେ,
କୋଳେ ଧରି ଚାଲିଥିବେ ଅଧର କପୋଳେ ;
ନଦଇଥିବେ ଟିକି ହାତେ କୋରା ବା କଦଳୀ
ସେ’ ଦିନ ସମ୍ପଦ ଶିର ଅଛି ଅପସରା ।

ଜୀବନେ ତ ଆସିଥିବ ମଧୁ ଯଉବନ,
 ଦେଖିଥିବ କେତେ କେତେ ସୁନେଲି ସପନ ;
 ହସିଥିବ ଓଠତଳ ଅନନ୍ତ ସରାଗେ,
 କଣ୍ଠ ଫୁଟିଥିବ ଗୀତ ନବ ନବ ରାଗେ ;
 କେଉଁ ପ୍ରିୟତମ ଲାଗି ହୃଦ-ସିଂହାସନ,
 ରଖିଥିବ ପାତ ଦିନେ ମୋହନ ବନ୍ଧନ—
 ଦିନୁ ଦିନ କରି କିବା ନିବିଡ଼ୁ ନିବିଡ଼ୁ,
 କା ବିରହେ ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ ଡାଳୁଥିବ ନୀର ।
 ଏ ଆଖିର ଶୁଷ୍କ ଶୁଖୁଥିବ କାହା ଆଖି,
 ଏ ଦେହ କା ଦେହେ ଦିନେ ଯାଇଥିବ ଲାଗି,
 ଅଭିମାନେ କାହା ପାଶୁ ବଦନ ଫେରାଇ
 ଆଡ଼ବାଙ୍କେ ବେଳେ ବେଳେ ରହୁଥିବ ରୁହିଁ !
 ପରାଣ ପରଶମଣି କରିଥିବ କାରେ,
 ତଳ ତଳ ଯଉବନ ପ୍ରଥମ ବିହାରେ—
 ବାଳୁଥିବ ରାଜପଥେ ଗରି-ବନ-ତଳେ,
 ହାତେ ହାତ ଭରି କିବା ପୀୟୁଷ ଅନ୍ତରେ !
 ସେଇ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଅଜ୍ଞାତର ପରେ ପରେ ତମେ,
 ପଥ ଲାଗୁଛି କେହ୍ନେ ହେଲ ଗୋ ଜୀବନେ ।
 ଅଧରୁ ଲଭିଲୁ ହାସ ନୟନୁ ରୁହିଁଣୀ,
 ଓଠ ଫୁଟି ମରଗଲ ଅମୃତର ବାଣୀ ।
 ମଉଳିଲୁ ନିମିଷକେ ଗଣ୍ଡର ଗୋଲପ,
 ବାଜି କେଉଁ ଅପଦେବତାର ଅଭିଶାପ ।
 କପାଳ କନକ ଜ୍ୟୋତି ନିଭିଗଲୁ କାହିଁ,
 ଥରେ ରୁହିଁ ଆସେ ନାହିଁ ତୃପ୍ତି ଯାହା ପାଇଁ ।
 ହୃଦ-ସିନ୍ଧୁ ଆଉ ନାହିଁ ଉଛୁଳିଲୁ ଲବେ
 ଗୋଟିଏ ତରଙ୍ଗ ନାହିଁ ଖେଳିଲୁ ମରବେ ।
 ସବୁ ସିନା ଚାଲିଗଲା କେଉଁ ପରପାରେ,
 ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଦୁଃଖ ନିଭିଲୁ କି ବାରେ ?
 ଦେହ ଦେଇ ସେହି ଦେଇ କଲ ଯା'ରେ ଯାଅ ;
 ବୁଝିଲୁ କି ତୁମର ଏ ବୁକୁତଳ ତାତ ?
 ମରିବା ବଞ୍ଚିବା ଆଜି ସମାନ ତୁମର
 କି ଆଶା ପରାଣେ ଆଉ ଉଠିବ ମୁଞ୍ଚିବ ?

ମରିଲେ ମରିବ ପଡ଼ିଥିଲେ ଥିବ ପଡ଼ି,
 କିଏ ଅଛି ହୃମର ବା ଯିବ ଦୁଃଖକରି ?
 ସେ ଲାଗି ଆଦରଅଛି ଏଇ ତରୁତଳ
 ଶୀତ, ଖରା, ବରଷାରେ କରିଛ ନିଜର !
 ସାପ, ବିଛା, ବେଙ୍ଗ, ଜନ୍ମା ପିମ୍ପୁଡ଼ରେ ତମେ,
 ସାଥ୍ କରି ନେଇଅଛି ଏ ମହା ଭ୍ରବନେ !
 ନିବିଡ଼ ନିଶିଥ ରାତେ ମହା ଅନ୍ଧକାରେ,
 ବିଜନତା ଭୁଲେ କଥା ହେଉଥିବ ବାରେ ।
 ବେଦନାର ମହାସିନ୍ଧୁ ଯାଇତ ପାଲଟି
 ଆଉ କି ଶ୍ରେଣୀ ବୁକୁ ପାରିବ କରତ ?
 ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଗଢ଼ି ତବ ରହିଅଛି ନିଜେ
 କିଏ ଅଛି ଯିବ ଚାଲି ସେ ମହା ରାଇଜେ ?
 ବତାସୀ ଅନ୍ଧାରେ କିଏ ଘାପଟିଏ ପରି
 ଶିଖା ଟେକି ମହାଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ପାରିବ ବା ଜଳ ?

ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଳିକା

ବୁକୁତଲେ ମୋର ଦୁଃଖ ଯାତନା ଗଭୀର ଗଭୀର ହେଲେ ଗୋ !
 ଉଷ୍ମ ଲେତକ ଝରି ଉଠେ ଯେବେ ନୟନରୁ ବେଳେ ବେଳେ ଗୋ !
 କାହାକୁ କହିବି ମୋ ଗଭୀର ବ୍ୟଥା

ଖୋଲିବି କା ଆଗେ ଅନ୍ତର କଥା ।
 ଆସେ ତୋର ଖରେ କହିବା ପାଇଁକି ଜୀବନର ବ୍ୟଥା ମାଲିକା
 ଚଳିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଳିକା !

ଏ ଧରଣୀ ପରେ ମଣିଷ ଯେବେଟି ମଣିଷରେ ଆଜି ଚାହେଁ ଗୋ !
 ଆପଣାର କରି ଅନ୍ତର ଭରି ଲବେ ଭଲ ନାହିଁପାଏ ଗୋ !
 ଅବଶ୍ୟାସ ଓ ସନ୍ଦେହ ଭରି

ଦେଖେନି କି ତାରେ ଥର ଥର କରି ?
 ମଣିଷଠୁ ଆଜି ଝଡ଼ିବ ପ୍ରାଣର ଗନ୍ଧ-ମଧୁର କଳିକା ।
 ଚଳିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଳିକା !

କଳ୍ପନା ଆଖି ଫେଇ ଯାଏ ଦେଖି ତୋର ଡାର ବନ ତଳେ ଗୋ !
 ସୋଲସା ଶିଖରୁ ଆସୁଥିବେ କେତେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କୁତୁହଳେ ଗୋ
 ଦେହେ ପରିଧାନ ଗୈରିକ ବାସ

ଓଠୁ ଫୁଟୁଥିବ ମଞ୍ଜୁଳ ହାସ
 ସତ୍ୟର ତେଜେ ଜଳି ଉଠୁଥିବ ଜୀବନ-କୁଞ୍ଜ ସାରିକା
 ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ଦେଖିନି ଏ ଆଜି ତୋହର ଏ ଡାର ଏ ମାଲ ଶଇଳ ରୁଲେ ଗୋ
 ହରିଚନ୍ଦନ ରଞ୍ଜନ ଯେ'ଦିନ ଶୁଣିଲେ ଶ୍ରବଣ ମୂଳେ ଗୋ
 ଭାଇଜେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅନାବୃତ୍ତ

ଜାଗିଥିବ ବୁକୁତଳେ ହାହାକାର
 ଫାଟିଯା ପାହାଡ଼ ! ଫାଟିଯା ପାହାଡ଼ ! କହିଥିବେ ଥରଥରକା
 ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ମନେହୁଏ ମୋର ସେଦିନ ରଞ୍ଜନ ବୁଝିଥିବେ ମନେ ମନେ ଗୋ !
 ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ମଣିଷକୁ ଆହା କନ୍ଦାଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠଣେ ଗୋ !
 ତତଲ ନରକ ପରି ସେ ଭୁବନ

କେସନେ ଦିଶଇ ଶୁଷ୍କ ଶୁଷ୍କ,
 ମଣିଷର ଆଖି ଆଇ ସେ ଭାବେନା ବଞ୍ଚିବା କେଉଁ ଭଲିକା ।
 ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ଦାସିଆ ବାଉଁଶ ତୋର ଡାର ବାଲି ଉପରେ ଆଜି ଦେଉଳ
 ଜଗନ୍ନାଥରେ କରୁଥିବ ପୂଜା ଭକ୍ତି ଦେଖାଇ ବହୁଳ ।
 ଦେବତା ଜାଣେନା ଜାତି ବା ଅଜାତି

ଭକ୍ତର ଧନ ନେବେ ହାତ ପାତି
 'ନ ନେଲେ ଫେରାଇ ଆଣିବ ଗୋସାଇଁ' କହୁଥିବ ହାତ ଯୋଡ଼ିକା
 ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ସେଦିନ ମଣିଷ ଯାଉତ ନ ଥିବ ପେଟ ପାଇଁ ବହୁ ଦୂରେ ଗୋ !
 ଚାନ୍ଦିନୀ ତାହାର କାନ୍ଦୁ ନ ଥିବ ଏକାକୀ କୁଟୀର ପୁରେ ଗୋ ।
 ଆସୁ ତ ନ ଥିବ କାହା ମଲ୍ଲିଚି

କାନ୍ଦୁ ନ ଥିବ ବଧୂ ବାହା ପିଟି,

ଘରୁ କାହିଁପାଇଁ ଦୂରେ ଠେଲିଦେଲି ଡକ୍ଟରୀ ମୁହଁ କାଳିକା ।
ଚିଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୁ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା !

ସେଦିନ ମଣିଷ ଶ୍ରେୟବଜାରର ବିହେତା ହୋଇ ଜଣେ ଗୋ
କନକ ହର୍ମ୍ୟ ତୋଳୁ ତ ନ ଥିବ ଗୁଡ଼ି ଟେକି ବଡ଼ପଣେ ଗୋ
ଶତ ଅନ୍ୟାୟୁ ଜୁଆ ଭେଗ ତଳେ

କେତେ ଦିନ କିଏ ସୁଖ ଭୋଗ କରେ ?
ଜୀବନ ଫୁଲରେ ବିଷାକ୍ତ ରେଣୁ ରହିଅଛି କେତେ ଭଲିକା !
ଚିଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୁ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା !

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବାହୁ ତରଣୀ ମୁଁ ଆଜି ବୁଲାଇ ତୋହର ଉରସେ
ଉଲ୍ଲସି ଉଠେ ଅନ୍ତର ମୋର ମଧୁର ମଳୟ ପରଶେ ;
କଳ କଳ କଳ ଶୁଭେ ଅବିରଳ

ଚଉଦିଗେ ମୋର ଖାଲି ନୀଳଜଳ ।
ନାଚି ନାଚି ଆସେ ଦୂର ଦିଗନ୍ତ ସୁନାଳ ଉର୍ମିମାଳିକା,
ଚିଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୁ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା !

ପ୍ରତି ଉର୍ମିର କଳ ବେଶୁ ତାନେ ମଧୁର ଦୃଶ୍ୟ ଛଇରେ
କଣି ହୋଇଯାଏ, ବୁଝି, ବୁଝି ଥାଏ, ମୁଗ୍ଧ ଆବେଶ ବହି ରେ !
ଚଉଦିଗେ ମୋର ଉର୍ମିର ଲିଳା

ଦୂରେ ଚିରିବନ ପ୍ରାନ୍ତର ଶିଳା,
ଶିରେ ତାରକିତ ନୀଳ ନଭ ନାଚେ ନୀଳ ଚନ୍ଦ୍ରୁଆଭଳିକା
ଚିଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୁ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା !

ତରଣୀ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଯେବେ ଚଉଦିଗ ମୁହଁ ଦେଖଇ
ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ଆକାଶ ବତାଶ ଆପଣାର କରି ଡାକଇ;
ଡାକଇ ଜଟିଆ ଡାକେ କାଳିକା

ଡାକେ ନଳ ବଣ ଦୂରେ ଦୂରେ ଥାଇ
ହସି ହସି ଡାକେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ମତେ ଲକ୍ଷ ଲହରୀମାଳିକା
ଚିଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥୁ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚିଲିକା !

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଧବଳ ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ସୁନ୍ଦର ଏଇ ରାଜଜେ
ନାଚି ନାଚି ଯାଏ ଅନ୍ତର ତଳ ଶତ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଯେ;
ପ୍ରତି ଦ୍ଵୀପ ଟାପୁ ପଦ୍ମରେ ଚାହିଁ

ଆପଣାକୁ ଆପେ ଭୁଲିଯାଏ କାହିଁ
କେଉଁ ରାଜଜେରେ ବୁଲୁଛି ମୁଁ ସତେ ନାଚି ନାଚି ଦୋଳିଦୋଳିକା,
ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ଜୀବନର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସେନେହ ଏଇ ରାଜଜେ ପାଏ ଗୋ !
ସକଳର ତୁଲେ ମଧୁବନ୍ଧନ ରଚି ରଚି ଆଜି ଯାଏ ଗୋ !
କଳ କଳ କଳ ଏଇ ମାଳଜଳ

ଦ୍ଵୀପ ଟାପୁ ବନ ଶଇଳ ଶ୍ୟାମଳ
ସବୁର ଭିତରେ ଉଡ଼ି ବୁଲେ ମୋର ଜୀବନ-କୁଞ୍ଜ-ଶାରିକା
ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ଏଥୁ ବୁଲୁଥିଲେ ଜୀବନ ମରଣ ସମାନ ଗୋ ମୋରେ ଲାଗଇ
ଏଥୁ ବୁଲୁଥିଲେ ପୃଥ୍ଵୀ ବେଦନା ବୁକୁଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ଜାଗଇ
ସପନର ଏକ ଚର ଲାଲା ଭୂଇଁ ?

ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଦିଏ ସୁନାକାଠି ଛୁଇଁ !
ଯେସନେ ସେ କେଉଁ ଚର ସୁନ୍ଦରୀ ନବ ଯତ୍ନବନା ବାଳିକା
ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ଆସିବି ମୁଁ ଏଥୁ ଆସିବି ମୋହର ଚର ଇପ୍ସିତ ରାଜଜେ
ଯହିଁ ଚାହିଁ ଓଠ ହାସେ ମଧୁ କଥା କିଏ ମୋରେ ଯାଏ କହି ଯେ;
ସପନ ଦୋଳାରେ ଯାଏ ଦୋଳି ଦୋଳି

କାହା ବୁକୁଡ଼ିଲେ ହୋଇଯାଏ ଗୋଳ
କାହାରେ ମୁଁ ଆଜି ଗୁଡ଼ି ପାରୁନାହିଁ ରମ୍ୟ ଶିଳା ଭଲିକା
ଚଲିକା ଗୋ ମୋର ! ଆଜନମ ସାଥ୍ ଜୀବନର ପ୍ରିୟା ଚଲିକା !

ମାଟି ଓ ମଣିଷ

ଗୁଡ଼ିଦିଅ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ମତେ ରେ
 ଚୁଲିଯିବ ବିରାଟ ଏ ଧରଣୀର ପଥେ ରେ
 ଯେତେ ଗ୍ରେଟ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଯେତେ ଗ୍ରେଟ ବେଷ୍ଟମା,
 ରଖନା ରଖନା ଭଡ଼ି
 ମାଟିର ମୁଁ ସ୍ୱାର୍ଥ, ମାଟିର ମୁଁ ସମ୍ପଦ
 ବିରାଟର ଜୀବନ ମୁଁ
 ବିରାଟରେ ମିଶିଯିବ ଭସିଯିବ ସତେ ରେ
 ଗୁଡ଼ିଦିଅ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ମତେ ରେ !

ଅସୀମର କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଆସିଛି ମୁଁ ଖସିରେ
 ମତେ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ଏଥୁ ବସି ବସିରେ
 ମୋର ଧନଜନ ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏ ମଣିଷ ଓ ମାଟିରେ
 ଏହାର ଭିତରେ ନେଇ ମୋ ଜୀବନ କାଟିରେ;
 ପାରିବନି କାହାରେ ମୁଁ ଗୁଡ଼ି ତ
 ସଭିଏ ମୋ ଜୀବନର ନାଡ଼ି ତ !
 ସବୁର ଓଠରେ ମୋର ଭାଷା ରେ
 ସବୁର ବୁକୁରେ ମୋର ଆଶା ରେ !
 କିଏ କାହିଁ କାନ୍ଦୁଛି କିଏ କାହିଁ ପଡ଼ିଅଛି
 ଅନାଦରେ ଅନାଦରେ କାହିଁ ରେ
 ଯିବି ମୁହିଁ ତାହା ପାଶେ ଧାଇଁ ରେ;
 ମୁଁ ସବୁର ପାଇଁ ରେ
 ଜାଗ୍ରତ ଉତ୍ସୁକ ନିଭିଯିବି ନାହିଁରେ !!

ମଣିଷର ଉଆସ ମୁଁ ରଚିବି ମୋ ଭିତରେ
 ମଣିଷ ମୋ ବୁକୁତଳ ହୃଦୟରେ ସତ ରେ !
 ମଣିଷ ହସିଲେ ମୋର ହସି ଉଠେ ଦେହ ମନ

ପ୍ରତି ରେଶୁ ତଳରେ

ମଣିଷ ଜାଗିଲେ ମୋର ଜାଗିଉଠେ ସିଂହର ବଳରେ ।

ମଣିଷ ଉଠିଲେ ମୁହିଁ ଉଠିଯାଏ ଉଠିଯାଏ

ସୀମାହୀନ ଆକାଶେ

ଅନନ୍ତ ବିକାଶେ !

ସ୍ଥିତି ମୋର ମହାମିତ ସୁନ୍ଦର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ

ଏ ମଣିଷ ସକାଶେ !!

ମଣିଷଠୁ ଛୁନୁ ମୁଁ ହୋଇ ରେ

ପାରିବନି ପାରିବନି ପାରିବନି ରହିରେ !

ମଣିଷ ମଣିଷ ଖାଲି ମଣିଷ ମୋ ଜୀବନର

ସମ୍ପଦ ପରମ,

ମତେ ଖାଲି ଭଲ ଲାଗେ ମଣିଷର କଥା ଭାଷା

ମଣିଷର ସେନା

ମଣିଷର ଅମୃତ ମରମ !

ମତେ କହ ମଣିଷର ସୁଖ ଦୁଃଖ ବେଦନା

ମତେ କହ ମଣିଷର ଅଭ୍ୟୁତ ସୀମାହୀନ ସାଧନା !

ମତେ କହ ମଣିଷର ଯେତେ ଯାହା ବିଚିତ୍ରକରଣୀ

ଯାହା ଦେନ ହସି ଉଠେ ମାଟିର ଏ ଧରଣୀ

ମତେ କହ ମଣିଷର ଦୟା କ୍ଷମା କରୁଣାର କଥା ହେ

ମତେ କହ ମଣିଷ କେଉଁଠି କେବେ ଚାଲିଅଛି ଗରବେ

ଉନ୍ନତ କରି ତା'ର ମଥା ହେ !

ମତେ କହ ମଣିଷକୁ କିଏ କିଆଁ ନିଷ୍ଠୁରେ ମାଇଲୁ

ମତେ କହ ମଣିଷକୁ ସାତସ୍ଥାନମାନ କରି

କିଏ କାହିଁ ଥୋଇଲୁ !

କହ ମୋର କାନେ କାନେ ଦୁଃସହ

ପୀଡ଼ାବାଜି କାହାର

ମଣିଷ ହୋଇଛି ତନପାଞ୍ଜିରୁ ବାହାର !

ମଣିଷକୁ ଭଲପାଏ ମୁହିଁ ଭଲପାଏ ହେ

ଟିକି ନିଶି ସବୁ ତାର ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ହେ !

ମଣିଷ ଜୀବକୁ କିଏ ଛୋଟ କରି ଦେଖେ ରେ ?

ଏତେ ଅପରାଧ କିଏ ନିଜ ଶିରେ ଲେଖେ ରେ ?

ମଣିଷର ଜୀବ ଆହା ମଣିଷର ଜୀବ ସେ

ଏ ମାଟିର ସତ୍ୟ ଓ ଶିବ ସେ !

ମଣିଷଠୁ ଛୁନୁ ମୁଁ ହୋଇ ରେ

ପାରିବନି ରହି ରେ

ମୋ ଭିତରେ ବାହାରେ

ମଣିଷ ଜୀବନ ଲାଳା ଲାଗିଥାଉ ଚରଦନ
ସୀମାହୀନ ଶୋହାରେ ! !

ଏଡ଼େ ବଡ଼ ସମ୍ପଦ ମଣିଷ
ଚଉଦଗେ ଅଛି ମୋର ଦେର ରେ !
ବୁକୁତଲେ ତାର ମୁହଁ
ଯିବ ଖେଳ ଖେଳ ରେ !
ଏ ଜୀବନ ମୋର ସତେ
କେଡ଼େ ଭଲ ଲାଗିବ !
କେତେ ଅମୃତ ଶିଶୁ
ବୁକୁତଲେ ଜାଗିବ ।
ପୃଥ୍ବୀର କେଉଁ କଣେ
କେତେ ସମ୍ପଦ ଧରି କିଏ ରହିନ !
ସବୁଏ ମୋ ସମ୍ପଦ ସବୁଏ ମୋ କୋଟିନିଧି
ଏ ବିରାଟ ଧରଣୀର ସବୁଏ ତ ଅମୃତ ବାହାନ ! !

ଗୁଲିଗୁଲି, କିନ୍ତୁ.....

—ଏକ—

ଜୀବନ-ପଥ ପରେ ଗୁଲିଗୁ ମାଡ଼
କିନ୍ତୁ ପାଇବୁନି ସେନେହ ପ୍ରୀତି ;
ଗୁଲିଗୁ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଧରଣୀ ଭୁଲି
ଜୀବନ ମଧୁମୟ ଲାଗିବ ନାହିଁ !
କରୁଣ ଗୁହାଣୀଟି ମାରବେ ତାଳି,
ତୁ ଗୁଲିଗୁ ବଣ ପଡ଼ିଆ ମାଡ଼ି ;
ଏଭଳି ଜୀବନେ କି ବିଭବ ଥାଏ ?
ଜୀବନ ମରଣ ତା' ସମାନ ପ୍ରାୟେ !

—ଦୁଇ—

ଜୀବନ-ପଥ ପରେ ଚାଲିବୁ ମାତି
 ଯାବତ ରହିବ ତୋ' ଟିକକ ଥିବ ;
 ତୋ' ମନକଥା ଅବା କହିବୁ କା'ରେ
 ବୁଝିବ କିଏ ପ୍ରାଣହୀନ ସଂସାରେ ?
 ସତ୍ତ୍ୱେ ହସି ଖେଳି ଚାଲିବେ ପଥେ
 ସକଳ ବଞ୍ଚିବେ ଶୋହ ନୟନେ ;
 ମରି କି ଯିବୁ ? ମରି ପାରିବୁ ନାହିଁ !
 ଜିଇବା ଜୀବନେ କି ମାୟା ଯେ ଥାଇ !

—ତାଳି—

କିଏସେ ତୋରେ ଖୋଜେ କିଏ ବା ଚାହେଁ ?
 କା' ମଥା ତୋହ ଲାଗି ଅବା ବଥାଏ ?
 ତୋ ଲାଗି ଘାସ କେରେ କେ' ଦେବ ଆଣି ?
 କାହିଁକି ଦେବା ଅବା ପାଣି ତୋରାଣି ?
 ଚାଲିବୁ ଚାଲିଥିବୁ ଦଇନ ସହି,
 ମାରବେ ଯାଉଥିବ ଲୋଡକ ବହି ।
 ମରମ ଦୁଃଖ ଥିବ ମରମତଳେ
 ମରଣ ନେଇଯିବ କେବେ ଯେ ଥରେ

—ଗୁରୁ—

ଫେରିଲେ ନ ଫେରିଲେ ସଞ୍ଜେ କୁଟୀରେ
 କିଏସେ ଲେଉଟିବାକୁ ନାହିଁଟି ତଳେ ;
 ସେ କେଉଁ ବାଟେ ଘାଟେ ବା ଗଛତଳେ,
 ଜୀବନ କଲବଲେ ଚାଲି ବା ଗଲେ,
 ଟିକିଏ ଆହା ଅବା କରିବା ଲାଗି
 କାହା ହୃଦୟ ନାହିଁ ଉଠିବ ଜାଣି ?
 କି ସ୍ୱାମୀମାନେ ଯିବ ଜୀବନ ଗୁଡ଼ି
 ନ ଗଲେ ଶେଷବେଳେ ଜଣେ ପରୁରି !!

—ପାଞ୍ଚ—

ଜୀବନପଥ ପରେ ଚାଲିବ ମାତି
 ବହି ତୋ' ଜୀବନର ବିକଳ ଥିବ ;
 କିଏ ନିଠୁର ନାହିଁ ବୁଝିଲା ବାରେ
 ନଳଗୋଡ଼ରେ ଦେଲା ଟାଣ ପାହାରେ ।
 ସାରା ଜୀବନ ତୋର ବିଅର୍ଥେ ଯାଏ,
 ତୋ ଲାଗି କରି ମୁହଁ କରିତା ଗାଏ !
 ତୋରେ ଚାହିଁଲେ ଯେତେ ପାରୁନି ଚାହିଁ,
 ତୋଲାଗି କୋହ ବୁକେ ଜାଗେ କିପାଇଁ ?

—ଛଅ—

ଜୀବନ ପଥପରେ ଚାଲିବୁ ନିତି
 କି ନାରଖାରେ ଯିବ ସମୟ ବିତି !
 ହାଇ ରେ ! ହାଇ ! ହାଇ ! ହାଇରେ ହାଇ !
 କାହାରେ ବେଳେ ବେଳେ ଦେଉଛୁ ଚାହିଁ ?
 ମୁକ ପରଶୁ ସିନା ଫୁଟେନି ବାଣୀ
 ଚାହିଁଣୀ ତୋର କରେ ପଥର ପାଣି
 ଟିକିଏ ଘାସ ଚରି ଟିକିଏ ଚାହିଁ,
 କେ' ଅଛି ଯିବୁ କାହା ପାଖକୁ ଆଉ ?

—ସାତ—

ଲେଉଟୁରୁ ବେଳେ ବେଳେ କହିବୁ ବୋଲି
 କିଏ ନିଠୁର ତୋରେ କଲ ଏ ଭଳି,
 ସେ କେଉଁ ଲଟା ବୁଦା ଗୋରଡ଼ା ତଳେ,
 କିଭଳି ପଡ଼ିଗଲା ପ୍ରାଣ ବିକଳେ !
 କିଭଳି ଝୋଲ ମାରି ଆଣି ତରୁଟି
 ପାଇଲୁ କେତେ ବାଧା ନ ପାରି ଉଠି—
 କିଭଳି ଆସିଥିବୁ ଜୀବନ ଧରି,
 କୋଣକ ଲାଗିଥିବ ଯୋଜନ ସରି

—ଆଠ—

ନିଶାଦ ନଦୋଷୀର ଦୁଃଖ ବିକଳ
 ତାହାଠି ଉଠି ତା' ଠି ମରେ କେବଳ !
 ପାଷାଣ ତାହାଲଗି ସବୁର ହିଆ
 ତା' ଘର ନୁହେଁ ଅବା ଏଇ ଦୁନିଆ !
 ମଲେ ସେ ମରୁ ଅବା ରହିଲେ ରହୁ
 ଜୀବନେ ତାର ଅଛି କି ଅବା ମହୁ ?
 ତା ଆଖି ଲୁହଧାରା ପୋଛିବା ପାଇଁ
 କିଏସେ ହାତ ଲବେ ବଢ଼ାଏ ନାହିଁ !

—ନଅ—

ଚାଲିବୁ ଚାଲିଥାଆ ନନ୍ଦ ଏପରି
 କେଉଁଠି ଘାସ କୁଟା ମାରବେ ଚରି ।
 ପରାଣେ ତୋର ଅବା କି ସନମାନ ?
 ଚାଲିବୁ ଧରି କିବା ମଧୁ ଧିଆନ ?
 ସତ୍ତ୍ୱେ ଚାଲିଛନ୍ତି ଚାଲିବୁ ତୁହି
 ତୋ' ଦୁଃଖେ ଓଦାକରି ନିଶିଳ ଭୂଇଁ !
 ତୋରେ କେ ବୁଝୁ ଅବା ନ ବୁଝୁ ଲବେ,
 ଭାଳି କି ହେବୁ ଆଉ ନିଶିଳ ଭବେ ?

—ଦଶ—

ଚାଲିବୁ ଚାଲିଥାଆ ଜୀବନ ସାରା
 ବୋହି ତୋ ଜୀବନର ଅସୀମ ଭାଗ ।
 ବାଧା ? ବାଧା ଯେତେ କିବା ଭାଲେଣି ?
 ହୃଦୟ ନାହିଁ ଯେବେ ତିଳେ ତୋ ଘେନି;
 ଏଇ ଆକାଶ ଏଇ ଧରଣୀ ତଳ,
 ପାହାଡ଼ ବିଲ ବନ ନଦୀ ପ୍ରାନ୍ତର—
 ସବୁର କାନେ କାନେ ଯାଉଥା କହି,
 ମୁଁ ଏକା ମୋ ପାଇଁ କେ' ନାହାନ୍ତି ରହି !

—ଏଗାର—

ରୁଲିବୁ ରୁଲିଆଆ ଘୋସାର ଘୋଇ,
ଯାବତ ଅଛି ପିଣ୍ଡେ ପବନ ରହି !
ଅସୀଫ ବେଦନାରେ ତୋ ବୁକୁଡ଼ଳ
ନିଠୁରେ ଦୁହିଁ ହେଉ ଅରକୁ ଅର ।
ଯାଆନା ଯାଆନା ତୁ ଯାଆନା ମର
ରୁଲିଆ ବାହି ତୋର ବ୍ୟଥାର ତଣ୍ଡ
ପୂରିବ ତୋ' ଜୀବନ ମହାସପନ
ଜାଗିଲେ ଏ ମରୁରେ ଟିକେ ଜୀବନ !

—

ବିଶ୍ୱନାଥ ବ୍ରହ୍ମା

କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ନମେଷେ ଅନ୍ନ ବଞ୍ଚାହେଲୁ ବେଳେ,
ଆପଣାର ଅନ୍ନଥାଳ ପୁଲକ ଉଦ୍ ବେଳେ,
ଆନରେ ବିଚରବାର ପ୍ରତିଦିନ ଧରି ;
ତା' ଭିତରୁ ବିଶ୍ୱଶିଷ୍ଟ ସଂପଦ ଆହର
ରୁଲିବା ଧରଣୀ ପରେ ବିଜୟ ସଂଭାରେ
ଏ ସକଳ ଅକୁଣ୍ଠିତେ କିଏ କରିପାରେ ?
ଯାହାର ଅନ୍ତର ମହା ପାଦବାର ପରି
ଦୟା ଦାନ କରୁଣାରେ ନ ପଡ଼େ ଉଦ୍ଧୃତ]
ଜନମରୁ ମୃତ୍ୟୁଯାଏଁ, ବ୍ରହ୍ମା ବିଶ୍ୱନାଥ
ମୁଁ ତୁମରେ ହୃଦ ଭରି କରେ ପ୍ରଣିପାତ
ତୁମର ଅନ୍ତର ତଳୁ ଯେ ତରଙ୍ଗ ଧୁଟେ
ଶତାଂଶୁ ଏକାଂଶ ହାୟ କାହା ବକ୍ଷୟଟେ
ଆଜି ହେଲେ ପୁଟୁଥାନ୍ତା ! ଯୁଷ୍ଟି ଓଠେ ହାସ
—ଦେଖିବାହିଁ ଜୀବନର ଅମୃତ ବିଳାସ !

—

ଜୀବନର ସତ୍ୟ

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ସୀମାହୀନ ଘଟଣା ଭିତରେ
 ଚାଲିଛି ମୁଁ, କେଉଁ ଦିନ କେଉଁ ଅନନ୍ତରେ
 ମିଶିଯିବ, ନିମିଷକେ । ସତ୍ୟ ଜୀବନର
 କିବା କଲି ଅନୁଭବ ? ଭାଲେ ନିରନ୍ତର
 ମାଟି କୁଡ଼ିଆରେ ବସି, ଶୟନେ ଭୋଜନେ
 ସତ୍ୟ କି ପୁଟାଇ ସତେ ? ଅର୍ଥ ଅରଜନେ,
 ସୌଧ ରଚିବାରେ ଅବା ଈଶ୍ବର ଚିନ୍ତନେ
 ସତ୍ୟ ହୁଏ ଅନୁଭୂତ ? ଶମତା ଆସନେ
 ବସି ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ ପରି ସତ୍ୟ କିଏ ଜାଣେ ?
 ଏ ସବୁ କାହିଁରେ ମୋର ଆତ୍ମା ନାହିଁ ମାନେ;
 ଜୀବନର ସତ୍ୟ ଏକା ଆନନ୍ଦ ପରମ,
 ବ୍ୟୋମ ବସୁନ୍ଧରା ଭରି ଅମୃତ ବନ୍ଦନ—
 ଭିତରେ ବିକାଶ ତା’ର; ସେ ବିକାଶ ଲାଗି
 ସୁଧାର୍ଥ ଏ ଆତ୍ମା ମୋର ରହିଅଛି ଜାଗି !!

ପଛକୁ ଆସିବ

କାହା କୋଳର ସଙ୍ଗାଳି ସେ କେଉଁ କୁଟୀର ଶିଶୁ,
 ସବୁଜ ଏଇ ପଡ଼ିଆଟିରେ ଖେଳୁଛି ଥର ଥର !
 ବୟସ ତାର ପାଞ୍ଚ ଛଅ,
 ସବୁର ଭୁଲେ ତା ପରିଚୟ !
 ସତ୍ତ୍ବି ସେ ସିନିଆ ଅବା ଦେଉଳ ବୁକୁଚିରି,
 କାହା କୋଳର ସଙ୍ଗାଳି ସେ କେଉଁ କୁଟୀର ଶିଶୁ ।

ଦେଖି ସେ ମୋତେ ଖଣ୍ଡଦୂରୁ ଧକଲ ମୋର ହାତ
 “ମୁଆଡ଼େ ଯିବ, ଯିବ ହେ ମୁହିଁ ଭୂମର ସାଥ ସାଥ”
 ଯେଇ ତା’ ଓଠ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ-ହାତ୍ୟ
 କହିଲ ଆସି ମୋହର ମାଣେ ;

କହିଲି ମୁହିଁ “ତୁମର ଘରେ ଯିବି ଆଜି ରାତି !”
ଦେଖି ସେ ମୋରେ ଖଣ୍ଡେଦୂରୁ ଧଇଲ ମୋର ହାତ !

“ଖାଇବା ପାଇଁ କଅଣ ଦେବୁ ? ଗଲେ ମୁଁ ତୁମ ଘରେ
ଶୁଣି ତୋ ବୋଉ ବାଡ଼େଇ ମୋରେ ତଡ଼ିବ ତରତରେ ।”

“ନାହିଁ ମୋ ବୋଉ ଭାଆରି ଭଲ,
ଦେବ କଦଳୀ ଦୁଧ ଓ ସର,
ଆସ ଆସ ଆସ ତମେ ମୋହର ତୁଲେ ଥରେ” ।
“ଖାଇବା ପାଇଁ କଅଣ ଦେବୁ ଗଲେ ମୁଁ ତୁମ ଘରେ ।”

“ଆଜ୍ଞା ତେବେ, ଆମର ଘରେ, ରହିବୁ ଦିଅ ହୋଇ,
ହୁଅଁ ତୁ କଲେ ଏଇଲେ ବୋଲେ ଏଇଲେ ଯିବି ନେଇ
ନାହାନ୍ତି ପିଲା ଆମର ଘରେ

ରହିବୁ ତୁ ଲେ ! ସୋହାଗ ଭରେ,
ବୁଲିବୁ ଆମ୍ଭ ନଡ଼ିଆ ତୋଟା ପଡ଼ିବୁ ଖଟେ ଶୋଇ,
ଆଜ୍ଞା ତେବେ, ଆମର ଘରେ ରହିବୁ ଦିଅ ହୋଇ ।”

ତୋହର ଶିଶୁ ହସ ଖେଳର ମୋହନ ମାୟା ଧରି
କୁଟୀର ମୋର ଉଠିବ ନାହିଁ ସୁନାର ସ୍ୱର୍ଗ ଭଳି !
ହସିବୁ ତୁହି, ହସିବି ମୁହିଁ,
ହସିବି ମୋର କୁଟୀର ଭୁଇଁ,
ହସିବି ଆଉ ଜଣେ ତୋହର ହେବ ସେ ମାଆ ପରି,
ତୋହର ଶିଶୁ ହସ ଖେଳର ମୋହନ ମାୟା ଧରି ।

ନିଃସ୍ୱ ମୋର କୁଟୀର କଣେ କାନ୍ଦେ ବସି ଜଣେ,
ତୋ ଭଳି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପିତୁଳଟିଏ ଦେଖିବି ହିଁ ନୟନେ !
ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ଅଶ୍ରୁ ଧାରେ
ସେ କେଉଁ ଶୂନ୍ୟ ଡାକଇ ହାରେ !
“ମୋ ପରେ କିଏ ନିଷ୍ଠୁର ହେ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠଣେ”
ନିଃସ୍ୱ ମୋର କୁଟୀର କଣେ କାନ୍ଦେ ବସି ଜଣେ ।

ତୋହର ଏଇ ସୁନାର ହାତ କୁଞ୍ଚି କୁଞ୍ଚି ବାଳ,
ତୋହର ଓଠର ଦରୋଟିବାଣୀ ପୀୟୂଷ ସଞ୍ଚର,
ଏ ଟିକି ଟିକି ଦୁଇଟି ଆଖି

ଝରଣା ଅବା ରହଣ ଲାଗି !

କେତେ ସେ ଖୋଜେ ଦବସରାଡ଼ ହୋଇଣ ଅସଞ୍ଚଳ,
ତୋହର ଏହି ସୁନାର ହାତ କୁଞ୍ଚି କୁଞ୍ଚି ବାଳ ।

ସେ ତତେ ଚୁହେଁ ସେ ତତେ ଚୁହେଁ ସେ ତତେ ଖାଲି ଚୁହେଁ
ଦେଖିଲେ ଅରେ ତୋ ଓଠ ରୁମ୍ଭେ, ଗୁଡ଼ିବ ନାହିଁ ହାସ୍ତେ
ମହା ସମୁଦ୍ର ଦେବ ସେ ମେଲି !

ତୋ ତରା ବାହି ଉଠୁ ଖେଳି ।

ବନ୍ଧ ତା'ର ପଡ଼ିବ ଶୁଣି ବିରାଟ ମରୁପ୍ରାୟେ,
ସେ ତତେ ଚୁହେଁ ସେ ତତେ ଚୁହେଁ ସେ ତତେ ଖାଲି ଚୁହେଁ !

କେହି ନାହିଁରେ କୁଟୀରେ ମୋର ! ଶୂନ୍ୟ ଚାରିଆଡ଼,
ଶୂନ୍ୟପୁରେ ଫୁଟିବ କାହୁଁ ପ୍ରାଣର ମଧୁଧାର ?

ଜୀବନ ଚୁହେଁ ପଡ଼ିବ ତଳି,

ଆପଣାଟିକ କାହାରେ ଭରି,

ଛୁଇ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ରହି ଟିକିଏ କାଳ,

କେହି ନାହିଁରେ କୁଟୀରେ ମୋର ! ଶୂନ୍ୟ ଚାରିଆଡ଼ !

ଆଜିଠୁ ତୁହି ନିଜର ମୋର ସବୁଠୁ ଆପଣାର !

ଚୁହୁଁରେ ଚୁହୁଁରେ ଟିକିଏ ଚୁହୁଁରେ ଆ'ରେ ମାଣେ ମୋର,

ଆଉଁସିଦିଏ ଏ ହାତ ଚାଲି,

ସକଳ ଭାବ ଯିବ ବା ଚାଲି !

ଆଜି ତୁ ମୋର ବନ୍ଧ ତଳେ ଗୋଟିଏ ସୁନାଗାର,

ଆଜିଠୁ ତୁହି ନିଜର ମୋର ସବୁଠୁ ଆପଣାର ।

ହୁଲେ ମୋର ପଡ଼ି ରେ ଲେଟି ଖେଳ ଆଜି ମୋ ତୁଲେ
ମାଆଗେ ଯାହା ମାଗୁଛୁ ଆଖି ଦେବ ମୁଁ ଯାଇ ଦୂରେ !

ବୁକୁରେ ତୋରେ ମୁଁ ଯାକି ଧରି

କହିବି କହ “ମୁଁ ତୁମ୍ଭର”

ଶୁଣିବ ଯେତେ ବାୟା ଗୀତ ଗାଇବୁ ମୋର ପୁରେ,
ସ୍ବର୍ଗେ ମୋର ପଡ଼ି ରେ ଲୋଟି ଖେଳ ଆଜି ମୋ ଭୁଲେ ।

“ପଛକୁ ମୁହଁ ଆସିବ” କହି ହାତଟି ମୋର ଧରି,
ରୁଲି ସେ ଗଲା ରୁହିଁତ ତାରେ ଏ ଦୁଇ ଆଖି ଭରି ;
ପଛକୁ ସିଏ ଅସିବ ସତେ ?
ରୁହିଁତ ମୁହଁ ତାହାର ପଥେ,
କେଡ଼େ କଅଁଳ କଥାଟି ତା’ର କବାଲଦୃଶୀ ଭଳି
“ପଛକୁ ମୁହଁ ଆସିବ” କହି ହାତଟି ମୋର ଧରି ।

ଠିଆ ହୋଇ ରହିବି ରୁହିଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୁହଁ,
ଦେଖୁଛି ମାଡ଼ି ଆସୁଛି ସେହି ଶୂନ୍ୟ ଶୁଷ୍କ ଭୂଇଁ ;
ଓଠରୁ ମୋର ଭୁଟିବ ହାସ,
ମରମେ ଖେଳ ଯାଉଛି ପ୍ରାସ
“ପଛକୁ ମୁହଁ ଆସିବ” ସେ ତ ଯାଇଛି ମୋରେ କହି
ଠିଆ ହୋଇ ରହିବି ରୁହିଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୁହଁ !!

ଆସନା ଆରେ ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣ ! ଆସନା ଆଉ ବାରେ
ପଛକୁ ସେ ତ ଆସିବି ବୋଲି କହିବି ଶରଧାରେ,
ହାଇରେ ହାଇ ସେ ପାଖେ ନାହିଁ
ମୁଁ ଯାହା ଖାଲି ରହିବି ରୁହିଁ !
ଅଶ୍ରୁଟିଏ ନିଗିଡ଼ି ଯାହା ରହିବି ଆଖି ଧାରେ
ଆସନା ଆରେ ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣ ! ଆସନା ଆଉ ବାରେ !!

ଦିନ ଦିନକର କଥା

କେଉଁ ଦିନ ବସେ ତବ ଯାକିଧରି,
ମଧୁର ଅନ୍ତର ଫେଇ,
କହିଅଛୁ ସୁକୋମଳ ବାଣୀ ;

..

କେଉଁ ଦିନ ଦେଇଚ ରମ୍ଭନ ମତେ
 ପ୍ରାଣରୁ ଅଧକ କରି
 ଦେଖିଅଛ ମୋ କୁଟୀର ରାଣି !
 କେଉଁ ଦିନ ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର
 ଦୈନ୍ୟ ଓ ଅସ୍ତବ ଦେଖି,
 ଦେଖି ମୋର ସୀମାହୀନ ବ୍ୟଥା,
 ଲୁହ ସିକ୍ର ନୟନରେ
 କହିଅଛ ସାନ୍ତ୍ବନାର କଥା ;
 କେଉଁ ଦିନ ଶୁଣି ମୋ ବିଜୟ
 ଆନନ୍ଦେ ଅଧୀର ହୋଇ
 କରିଅଛ ମତେ ଆଲିଙ୍ଗନ
 କେବେ ଅବା ମୋ ପୀଡ଼ ବରହେ
 ଏକାକୀ କୁଟୀର କଣେ
 କରିଅଛ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ !
 କେବେ ମୋରେ ହସାଇଚ,
 କେବେ ମୋରେ ରସାଇଚ,
 କେବେ ମୋରେ କରିଚ ଭସ୍ମନା,
 ଏ ଜୀବନେ ଭୁଲ୍ ଯେବେ
 ଥାଏ କାହିଁ କରି,
 କେବେ ମୋରେ ଦୂରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ
 ନିର୍ମମେ ନିଠୁରେ
 ପୁଣି ମୋର ଦିଗୁଣ ସେନେହେ
 ନେଇଅଛ କାନ୍ତ କରେ ଧରି !
 ବିଦେଶେ ବିଦାୟ ଦେଇ ଚାଲିଲେ ମୁଁ,
 ହେଲେ ତୁମ ଆଖି ଆଡ଼ୁଆଳ,
 ଗବାକ୍ଷ ଅପ୍ସନେ ମେ'ରେ
 ସୁଦୂର ଦିଗନ୍ତେ ଧୂହିଁ
 ଚାହିଁ ରହି ଥାଅ
 କେତେବେଳ ଯାଏଁ,
 ସ୍ମୃତି ମୋର ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 ଆଜି ବାର ବାର !
 ଅସ୍ତଗା. ମୁଁ କବିଜନ

ନିଶ୍ଚୟ ଅନ୍ତରେ ତବ
ଆଦାତର ବନ୍ଧୁ ଯେବେ
ଦେଇ ଥାଏ ଜାଲି,
କରିଅଛୁ କ୍ଷମା ମୋରେ
କିଛି ନ ବିଚାରି !

କେବେ ମୋରେ ଦେଇଅଛୁ
ସୀମାହୀନ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରେରଣା,
ଯାହା ବଳେ
ଏଇ ମୃତ ଜଡ଼ ମୋର ଦରିଦ୍ର ଅନ୍ତର
ହୋଇଅଛି ବନ୍ଧୁ ସମ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନାମୀ
ଉଠିବି ମୁଁ ଦୂର ଦୂରନ୍ତର !
ମାନନାଲ୍ଲ ବାଧା ଓ ବନ୍ଧନ
ବିଜୟୀ ସୈନିକ ପରି
ରୁଲିଅଛି ଲକ୍ଷ୍ୟପଥେ ମୋର !

ଦିନ ଦିନକରକଥା,
ତା'ର ଯେହ୍ନେ ନାହିଁ ଶେଷ !
ଅସରନ୍ତି ଉପନୟାସ ପରି
ସୁଦୂର ଅଗାଧ ଆଜିଯାଏଁ
ମୋ ଅନ୍ତର ପ୍ରତି ଅଶୁପରମାଣୁ ତଳେ,
ଲୀଳାୟିତ ଅମୃତର ବଇଉବ ଧରି ।

କେଉଁଦିନ ଜୋଛନା ନିଶୀଥେ
ସୀମାହୀନ ଆକାଶର ତଳେ,
ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀର ଅଙ୍ଗନେ
ମୋର ନେତ୍ରେ ନେତ୍ରେ ତାଳି
ପ୍ରେମ ଉଠୁଥିଲେ
ପରୁରିତ ପରୁରିତ
ଆଗୋ ପ୍ରିୟତମା
‘ତୁମର ଏ ସୌମ୍ୟ ଅଙ୍ଗେ
ଜଡ଼ାଇ ଏ ଦେହ ମୋର
ଚରଦିନ ଆଖିବୁଜି

ପୃଥ୍ବୀରୁ ହୁଅନ୍ତୁ ଅନ୍ତର ।
ଶୁଣି ତବ ଏ ପଦକ କାଣୀ
ନେମୁ ଯେବେ ଅଶ୍ରୁ ତାଳି
ତୁମରେ ମୁଁ ଅବସନ୍ନେ
ରୁହିଁଲାଇଁ ରାଣୀ !

‘ବ୍ୟଥାତ ହୁଅନି ତୁମେ
ତୁମକୁ ମୋ ରାଣୀ’
କେମନ୍ତେ କହିବି ମୋରେ
ନିବଡ଼ ଆଶ୍ରେଷ ଦେଇ
ନେଇଅଛୁ ଟାଣି ମୋରେ
ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ।
ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ରୁହେଁ
ସୀମାହୀନ ଆନନ୍ଦର ଗାନ ।

ଏ ଜୀବନେ କେତେ ଦୁଃଖ ।
କେତେ କଷ୍ଟ କେତେ ହାହାକାର ।
କେତେ ଅଶ୍ରୁ କେତେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ।
ରୋଗ ଶୋକ ଦୁଃସହ ଜଞ୍ଜାଳ !
ବିପଦର କେତେ ବଜ୍ର
ଯାଇନାହିଁ ରୁଲି !
ସମସ୍ତ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ
ପ୍ରାଣର ସଙ୍ଗୀତ କରି
ରଖିଅଛୁ ପାରିନାହିଁ ଶୁଦ୍ଧ !

ଜଟିଳ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ପଥ
କରିଅଛୁ ସହଜ ସୁଗମ,
ବିପଦରେ ଦେଇଅଛୁ
ସାର ପରାମର୍ଶ,
ଅଶାନ୍ତ-ନରକେ ତୁମେ
ପୁଟାଇଛୁ ପାରିଜାତ କଳି ;
ସଂଗ୍ରାମେ ହୋଇବ ଠିଆ,
ସୀମାହୀନ ସାହସର ଅଗ୍ନି
ମୋର ବୁକୁ ତଳେ ଭରି !

ଏ ଧରଣୀ ପାନ୍ଥଶାଳା
ମୋର ଆନନ୍ଦର
ଲୀଳା ନିକେତନ
ତୁମର ପରଶ ଦେନ
ଦେନ ତୁମ ହୃଦୟବନ୍ଧନ !

କବିର ଜବାବ

ପୃଥ୍ବୀର କବି ମୁହିଁ, ପୃଥ୍ବୀର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ୍ମ, ପୃଥ୍ବୀର ଆଶା ଅଭିଳାଷ,
ପୃଥ୍ବୀର ଅଗ୍ରବ ଓ ଅଭିଯୋଗ,
ପୃଥ୍ବୀର ଆନନ୍ଦ, କଲ୍ୟାଣ,
ସକଳକୁ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ, ଜନ୍ମ ମୋର ଧରଣୀ ଉପରେ
କିଏ ଅଛି ଏଡ଼େ ବଳିଆର ପୁଅ !
ମତେ ଏ ସବୁରୁ ଧମକ ଚମକ ଦେଇ, ଦେବ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ?
ଏ ବିରାଟ ପୃଥ୍ବୀ ବିଲ ବଣ ନଦୀ ସିନ୍ଧୁ ଉପତ୍ୟକା ଧରି
ମୋର, ଏକାନ୍ତ ନିଜର,
ବନ୍ଧା ମୋର ହୃଦୟର ପ୍ରତିତନ୍ତ୍ରୀ ସହ
ଦରିଦ୍ର କୃଷକ ଠାରୁ ରାଜାଧିରାଜ ଯାଏ
ବିରାଟ ନଗରଠାରୁ ପୁରପଲ୍ଲୀ ଯାଏ
ସକଳର ସହ, ସବୁଠି ମୁଁ ପରିଚିତ,
ସକଳର ଆଦାତ ଓ ପ୍ରତିଦାତ
ସକଳର ଜୟ ପରାଜୟ
ସକଳର ଆପଦ ବିପଦ ସକଳର ଦ୍ରବ୍ୟ
ମୋ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟିକରେ ଆଉ ଏକ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାଣମୟ !

ଏ ମହା ଧରଣୀ ସହ ଓତପ୍ରୋତ ହୋଇ
ଏତେ ମୁହିଁ ବିଜଡ଼ିତ,
ଏକଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଏଥୁ ଛିନ୍ନବୃନ୍ତ ହୋଇ ରହିଯିବା
ମୋହ ପକ୍ଷେ ଅଜୀବ ଦୁଃସହ !
ପୃଥ୍ବୀ ହସିଲେ ମୁହିଁ ହସେ, ପୃଥ୍ବୀ କାନ୍ଦିଲେ ମୁହିଁ କାନ୍ଦେ,
ପୃଥ୍ବୀ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲେ କେଉଁ ରାକ୍ଷସର ଅନାବୃତ ଧରି

ତାହା ଉଠେ ଅନ୍ତରତଳ ତପ୍ତ ଲୌହଖଣ୍ଡ ପରି ;
 ପୃଥ୍ବୀର ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ବୋଲିଦେବା ପାଇଁ
 ଜୀବନର ବିଦ୍ୟୁତ ଚମକ
 ସୃଷ୍ଟି ମୋର ; ମୋରେ କେ ପାରିବ ରୋକି ?
 ଖାତିର କରିନି ମୁଁ କାହାର ଧମକ
 ମତେ ତମେ ଜେଲ୍ ଦେବ ? ମୋରେ ତୁମେ ଜୋରମାନା କରି
 ମୋ ଇଚ୍ଛାତ ସନମାନେ ବୋଲିଦେବ ଘନକୃଷ୍ଣ ମସୀ ?
 ମତେ ତୁମେ କରିବ କଅଣ ?
 ମୁଁ ଯେ କବି ପୃଥ୍ବୀର ଆତ୍ମା ଅବିନାଶୀ !!

ମତେ ତମେ ଏ ସାମାନ୍ୟ ଗୁଳିରା ଖଣ୍ଡକରୁ
 ବାହାର କରିଦେଇ,
 ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିଦେବ ପଥର କାଙ୍ଗାଳ ?
 ମାରିଦେବ ମୋ ଭିତରୁ ଯେଉଁ କବିତାର କଳତାନ ଝରି ଝରି ଆସେ
 ଅଥବା ଓ ପଛ ପରି ପୃଥ୍ବୀରେ ରହିଥିବ ?
 ନେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ଝରୁଥିବ ଶତ ଅଶ୍ରୁଧାର ?
 ତୁମର ଏ ସତ୍ତାଧିନ, ତୁମର ଏ କୁଟିଳ ମନ୍ଦଗା, ତୁମର ଏ ଅନାବୁର
 ମୋ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଯେ ଝଡ଼,
 ତା' ଭିତରେ ତୁମେ କେଉଁଠି ବିଲ୍ଲନ ହେବ,
 ମିଳିବନି ସତ୍ତା ଯେ ତୁମର,
 ମୁଁ କିନ୍ତୁ ରହିଥିବି ବିରାଟ ବିରାଟ ହୋଇ ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତର !

ପଥର କାଙ୍ଗାଳ ମତେ କରିଦେବା
 ହୋଇପାରେ ତୁମ ପକ୍ଷେ ସହଜ ସୁଗମ,
 ମଥାକୁ ମୁକୁଟ ମୋର ପାରିବା ଖସାଇ
 ତୁମ ପକ୍ଷେ ସାଧାରଣ ବିଷମୁ ବିଷମ !
 ମୋରେ ତୁମେ ସୀମାହୀନ ହଇରାଣ କରିପାର
 ଶେଷର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇ
 ଧରଣୀର ଶୂନ୍ୟପଥ ପରେ,
 କିନ୍ତୁ ବସିଛି ମୁଁ ଯେଉଁ ସିଂହାସନ ପରେ
 ପାରିବନି ମୋରେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ବି ଯୁଆଇ
 ବସିଥିବି ସୀମାହୀନ ଗୌରବର ପୁଣ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବରେ !

ଅନନ୍ତରେ ଥିବି ମୋର, ଅନନ୍ତରେ ଗତି ମୋର,
 ଅନନ୍ତରେ ଲାଳା ଖେଳା ମୋର,
 ଅନନ୍ତରେ ଅମୃତ ପ୍ରୟାଣ ମୋର
 ଅନନ୍ତର ପୂଜାରୀ ମୁଁ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଧରି,
 ମୁଁ ଯାହା କହେ ଯାହା ଲେଖେ ଯାହା ଗାଏ—
 ସେ'ଯେ ସତ୍ୟ, ନିରାଟ ନଠୁର ସତ୍ୟ,
 କଳ୍ପନାର ଯାଦୁପୁରୀ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ବୋଲି;
 ମୋର ଯେତେବେଳେ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ଏ ପୃଥିବୀ ଉପରେ,
 ଅନନ୍ତ ଅନୁଭୂତିର ସୁବିପୁଳ ଅଧିକାର
 ମୋର ଯେବେ ନାହିଁ ଥାନ୍ତା
 ଏ ବିରାଟ ବସୁନ୍ଧରା ପାଇଁ,
 ତୁଣ ପରି ଫୁଟି ଯେବେ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ କୋଣରେ
 ତୁଣ ପରି ଯାଆନ୍ତି ମିଳାଇ,
 ଉପରେ ଥାଆନ୍ତା ଏ ଆକାଶ, ତଳେ ଥାନ୍ତା ଏଇ ବସୁନ୍ଧରା,
 କିନ୍ତୁ ସୀମାହୀନ ଜନତା ଭିତରେ
 ଜୀବନର କଳତାନ ଯାଇଥାନ୍ତା ମର !!
 ଜୀବନ୍ତ ପୃଥିବୀ ନ ହୋଇ
 ନିର୍ମମ ନଠୁର କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ସଇତାନର
 ହୋଇଥାନ୍ତା ଇଏ ଏକ ପ୍ରିୟ ରସସ୍ଥଳୀ !

ଏଇ ମହା ପୃଥିବୀରେ ଜଣେ ଅତ୍ୟାଚାରୀର—
 ସୀମାହୀନ ବେଦନାରେ
 କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯେବେ ମୁହଁ
 ସବୁସ୍ଥାନ ହୋଇଯାଏ,
 ତାହା ପାଇଁ ପଛା ଖୋଜି ଖୋଜି
 ତାହାର ଅନ୍ତର ବାଣୀ
 ସକଳର ମର୍ମେ ମର୍ମେ ବିଛ କରି କରି
 ମୁହଁ ଯେବେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ପାଏ,
 ସେ ଯେ ମୋର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ,
 ସେ ଯେ ମୋର ପୁଣ୍ୟ ରାଜଭୋଗ,
 ସେ ଯେ ମୋର ଜୀବନର ଅନନ୍ତ ଗୌରବ !!

ସେ ସମ୍ପଦଟିକ ଧରି
 ହସି ହସି ଅନନ୍ତ ସୋହାଗେ
 ପାରିବି ମୁଁ ଚାଲି, ମୋର ଗତିପଥ ଆପେ ଆପେ ଗଢ଼ି;
 ମୁଁ ଯେବେ ହୋଇଥାନ୍ତି କେବଳ ନିଜର ମୋର
 ବାଧନ୍ତା ବାଧନ୍ତା ମୋରେ
 ଶତ ଓ ସହସ୍ର ଗୁଣ ବାଧନ୍ତା
 ହୃଦ୍‌ପିଣ୍ଡର ସକଳ ସ୍ବୟନ ଥମିଥାନ୍ତା ମୋର
 ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ତଳେ !

କିନ୍ତୁ
 ଅନନ୍ତ ପ୍ରାଣର ମୁହିଁ ବିରାଟ ଆଧାର
 ଅନନ୍ତ ଭିତରେ ମୁହିଁ ଛନ୍ଦିହୋଇ ରହିଅଛି ପୁରସ୍କାନ୍ତର
 ଭଗ୍ନ ପ୍ରାଣ ନତଜାନ୍ତୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା
 ମୋହ ପଶେ ଅସମ୍ଭବ ଅତି ।
 ବିରାଟ ଏ ମହାବିଶ୍ବ ଧରି ରଖିଅଛି ମତେ
 ମୁଁ ତା'ରେ ରଖିବି ଧରି ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
 ବାଢ଼ି କିବା ଅମୃତ ଶକତି !

ଘୁଷୁରି ଗୋଠର ବାଳିକା !

ନିଇତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘୁଷୁରି ଗୋଠ ଧରି,
 କୁଟୀରେ ଫେରିଯାଏ ସେଇ ସେ ବାଳିକାଟି !
 କୁଟୀର ପାଖେ ମୋର ଟିକିଏ ଠିଆ ହୁଏ,
 ବଳକା ଭାତ ମୁଠେ ମୁଁ ଯେବେ ତା'ରେ ଦିଏ,
 ତା କାନିଟିକ ପାଢ଼ି
 କେସନେ ଖାଇ ବସେ,
 ଓଠରେ ହସଟିଏ
 କେସନେ ଫୁଟିଦିଶେ !
 କା' ଘର ସଙ୍ଗାଳି ସାଥରେ ନାହିଁ ତାର
 କେହି ତ ଜଣେ ସାଥୀ

କୁଟୀରେ ଫେରିଯାଏ
ସେଇ ସେ ବାଳକାଟି !

ନ ଥାଏ ସେଉଁ ଦିନ ବଳକା ଭାତ ମୋର,
ଆସି ସେ ଠିଆ ହେଲେ କୁଟୀର ପାଖେ ପାଖେ,
ମନା ମୁଁ କରିବାକୁ ଲେଉଟେ ନାହିଁ ଜିଭ,
ବରାଟ ଆଶା ତା'ର ନିମିଷେ ଭାଜି ଯିବ !!
ଆମ୍ଭ କଦଳୀ ବା ସରଗେ କଣି ଆଣି
ତା' ହାତେ ଦେଇଦିଏ ତା' ମନ କଥା ଜାଣି ;
ସରଗେ ହସି ହସି କୁଟୀରେ ଫେରିଯାଏ

ଦୁଷ୍ଟର ଗୋଠ ଧରି
ମୁଁ ବସି ଦେଖୁଥାଏ
କି ମଧ୍ୟ ସମ୍ପଦ
ତା' ଟିକି ବୁକୁଡ଼ାଲେ ଉଠୁଛି ଥର ଥର !

ବହୁତ ଦିନ ପରେ ଛୁଡ଼ି ସେ କୁଟୀର ମୁଁ,
ସ୍ୱପ୍ନରେ ଗଲି କାହିଁ,
ଆନ କେ ବସା କରି ବନ୍ଧୁଜନ ଧରି
ରହିଲେ ସେଠି,
ମୁଁ ତ କିଛିହିଁ ଜାଣି ନାହିଁ !
ଦିନେ ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ
ଦେଖିଲି ପଥପାରେ
ଦୁଷ୍ଟର ଗୋଠ ଧରି
ଫେରୁଛି ବାଳକାଟି

ସେଇ ସେ କୁଟୀରର କାନ୍ଥ ବାଡ଼େ ଚାହିଁ
ଖୋଜୁଛି କାହାରେ ବା
କହୁନି ଫେଇ ପାଟି !
ନିଆଶା ଲୁହଟିଏ
ଲେଟନ୍ତୁ ଝରି ଝରି
ଧରଣୀ' ତଳେ ଅବା
ନୀରବେ ଯାଏ ପଡ଼ି ;

ସେ ଲୁହଟିକ ପୋଛି ନ କହି କାରେ କିଛି
 ଫେରୁଛି କି ଉଦାସେ
 ସେଇ ସେ ବାଳିକାଟି,
 ଏଭଳି କେତେ ଆହା ବିଜନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ
 ତା' ଟିକି ବୁକୁଡଲ
 ଯାଉ ତ ଥିବ ଫାଟି !!

ଦେଖି ତ ଥିବ ସେଇ କାନ୍ଥ ବାଡ଼ ମାଟି,
 ଦେଖି ତ ଥିବ ସେଇ ଦୁଷ୍ପୁର ଗୋଠ ଗୋଟି,
 ଦେଖି ତ ଥିବ ସେଇ ପାହାଡ଼ ଲଟାବୁଦା,
 ତା' ଟିକି ଜୀବନର ଥିବ ସେ ଟିକିଷ, ଧା !
 ଜୀବନେ ଏଇପରି

ମରବେ କେତେ ଲୁହ
 କାହାର ବହିଯାଏ ?
 କିଏ ସେ କେଉଁଭଳି
 କେଉଁଠି ଆସେ ଯାଏ !
 ସେଇ ସେ ବାଳିକାଟି
 ମୋହର ମନେ ଥାଏ
 ମୁଁ ତାର ମନେ ଥିବି
 ଜୀବନ ଶେଷ ଯାଏ !!

ବଞ୍ଚିତର ବାଣୀ

—ଏକ—

ଜୀବନେ ଯେତେ ଯେତେ ସେନେହ ଦେଇଥିଲି
 ନିଜର କରିଥିଲି ମୁହଁ,
 ସବୁ କି ହେଲା ସତେ ମିଥ୍ୟା ଜଳନାର
 କଳକଳା ପୋଡ଼ା ଭୁଇଁ ?
 ନୟନ ଯାଉଥିଲା ତୁମର କୁଟୀରେ ମୁଁ

ପର୍ବଣ ପରମନେ ନିତି,
 କହି ମୁଁ ଯାଉଥିଲି, ମନର ବ୍ୟଥାମାନ,
 ପ୍ରାଣର ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରୀତି;
 ମତେ ମୁଁ ଦିନେ ହେଲେ ଲୁଚୁଛି ନ ଥିଲି ତ
 ତୁମର ପାଶେ ପାଶେ ରହି,
 ସରଳ ସମ୍ପଦେ ମୁଁ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲି,
 ଫୁଟାଇ ମୋର ମଧୁଛଇ ;
 ଆଖିରୁ ଲୁହ ଦେଇ ଓଠରୁ ଶ୍ଵାସ, ଦେଇ
 ମମତା ମନତଳୁ ଡାଳି;
 ତୁମକୁ କରିଥିଲି ନିଜରୁ ନିଜର ମୁଁ,
 ଶେଷକୁ ଦେଲି ମୋରେ ଛାଡ଼ି;—

—ଦୁଇ—

ଛଳନା ହଳାହଳେ ସିକ୍ତ ଏ ଧରଣୀ
 ନଥିଲି ନଥିଲି ମୁଁ ଜାଣି,
 ବାଧୁଟି ମତେ ଆଜି ବାଧୁଟି ବହୁବାର
 ତୁମର ଏ କୁଟିଳ ବାଣୀ ;
 ଟିକିଏ ବୁଝିଲନି ? ଟିକିଏ ଦେଖିଲନି ?
 ଟିକିଏ ଚାହିଁଲନି ହେଲେ
 ତୁମକୁ ପ୍ରାଣ ଦେଲି ତୁମକୁ ହୃଦ ଦେଲି
 ଖାଲକୁ ଠେଲି ଦେଲି ମୋରେ !
 ପାରୁନି ସମ୍ଭାଳି, ବାଧୁଟି ବେଶୀ ବେଶୀ
 ନେହୁ ଲୁହ ପଡ଼େ ଖସି,
 କିଭଳି ନିର୍ମମେ କିଭଳି ନିଷ୍ଠୁରେ
 ମୁହେଁ ମୋ ବୋଲି ଦେଲି ମସୀ !
 ଜୀବନେ ଯେତେ ଯେତେ ମାଧୁରୀ ଦିଆନିଆ
 ସବୁର ହେଲ ଅବସାନ,
 ମୁଁ ଆଜି ନୁହେଁ ତବ ପରାଣ ସମ୍ପଦ,
 ଆନରୁ ବଳି ମୁହିଁ ଆନ !!

—ତନି—

ମୋର ଏ ଚରଣୀଟି ଶୁଦ୍ଧିବ ଏକା ଏକା
 ଆଜି ଏ ଜଳଧର ଜଳେ,
 ତୁମକୁ ଖୋଜୁଥିବି ତୁମକୁ ଡାକୁଥିବି,
 ନ ଶୁଣି ଥିବି ତୁମେ ଦୂରେ ?
 ପାରିବି ତୁମେ ରହି, ପଥର ବୁକୁ ବହି ?
 ପାରିବି ପାରିବି ତ ତମେ,
 ପାଷାଣ ପାଶେ କାହିଁ ପ୍ରାଣର ଦିଆନିଆ ?
 କବିତା ବୁଝେ ସେ ବି କ୍ଷଣେ ?
 ପାଷାଣ ପାଲଟିବ ଜୀବନ ଟିକି ମାରି,
 ହାଇରେ ! ହାଇ ! ହାଇ ! ହାଇ !
 କାହାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ବିଜନ ମରୁ ପରି
 ନିୟତ ପଡ଼ିଥିବା ପାଇଁ ?
 ଆଜି ଏ ଦୁର୍ବଳ ଜୀବନ-ଜାଳାଟିକି
 ମରମେ ମରି ମରି ଯାଏ,
 କାହାକୁ କହିବି ସେ କାହାକୁ ଚାହିଁବି ସେ
 ଧରରେ କା'ରେ ନାହିଁ ପାଏ !!

—ଗୁରୁ—

ମୁଁ ଛୋଟ କବିଟିଏ ନିଖିଳ ଧରଣୀରେ
 ସଭିଙ୍କୁ ଦିଏ ସନମାନ;
 ସଭିଙ୍କୁ ଆପଣାର ବୁକୁରେ ତୋଳି ନିଏ,
 କାହାକୁ ନାହିଁ କରି ସାନ;
 ସବୁରି ଆଖି ଲୁହେ ସିକ୍ର କରି ଆଖି
 ସଭିଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ,
 ସବୁରି ଗଉରବେ ଉଛୁଳି ଉଠେ ମୁହଁ
 ଅସୀମ ପାରବାର ପ୍ରାୟେ !
 ସବୁରି ଜୀବନର ଘାତ ଓ ପ୍ରତିଘାତ,
 ମୋହର ବୁକୁଟଳେ ବାଜେ,
 ସବୁରି ଅନ୍ଧର-ମୋହନ ହାସଟିକି,
 ମୋ ଓଠେ ଦୁଇଗୁଣ ବାଜେ !

ପରୁ ପର କରି ଫିଙ୍ଗି ଦେଲି ମତେ,
କହିବି କାହାକୁ ବା ଯାଇ !
ଅସୀମ ଶୂନ୍ୟ ମୁଁ ହତାଶ ନୟନରେ
ମାରବେ ରହିଥିବି ରୁହିଁ !!

—ପାଞ୍ଚ—

ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ତମେ ମୋର ଏ ବୁକୁଡ଼ାଲେ
କରିବି ନାହିଁ ଅନୁଭବ,
ଯିବନ ଯିବନ ମୁଁ ତୁମର ସେ କୁଟୀରେ
ପରାଣେ ଭରି ଗଉରବ !
ନିଃସ୍ୱ ଏ ମରମ ନିବିଡ଼ ବେଦନାରେ
ବନ୍ଧୁ କେବେ ହୋଇଗଲେ,
ଯିବନ ଯିବନ ମୁଁ ତୁମର ପାଶେ ସଖା !
ଥିବି ମୁଁ ପଡ଼ି କଲିବଲେ ;
କାହିଁକି କାହିଁକି ମୁଁ ତୁମକୁ ଭାଲି ହେବି,
ମୋହର ଯାହାର ପଥେ
ଏକାକୀ ରୁଲି ରୁଲି ମୁଁ ରୁଲିଥିବି ପରା
କାହାର ମୁହଁ ନୁହେଁ ସତେ ?
କାହାର ମୁହଁ ନୁହେଁ ? ମୋହର ନୁହେଁ କେହି ?
ଭିନ୍ନ ଏଥି ଜଣୁ ଜଣେ !
ବରୁଣ ଦେଲିବେଳେ ଅଶ୍ରୁ କାହିଁ ପାଇଁ
ନୟନେ ଜାଗେ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ !

—ଛଅ—

କାହାକୁ ନେଇ ଆମେ କାହାକୁ ଧରି ଆମେ
ରୁଲିବା ଏତେ ଏତେ କାଳ ?
କାହିଁକି ଆମେ ଏଥି ଆସିତେ ଜଣେ ଜଣେ
କେ ଯେବେ ନୁହେଁ ଏଥିକାର ?
କେ ଯେବେ କାହା ପାଇଁ ଭାଲିବି ନାହିଁ ଲୁହ
ଅସୀମ ବେଦନାର ତଳେ,
କା ଗଉରବେ କିଏ ଉଲୁସି ନ ଉଠିଲେ,

ଜୀବନ କାହିଁ ଧରା ପରେ ?
 ଜଣକୁ ଜଣେ ଛୁଡ଼ି ପାରିବ ଏଥୁ ରହି
 ଗୋଟିଏ ନମେଷ କି ସତେ ?
 କୋଟିଏ ଜୀବନର ପରଶ ବାଜିନି କି
 ଜଣକ ଚୁଲିବାର ପଥେ ?
 କାହାର ମୁହଁ ନୁହେଁ, ମୋହର ନୁହେଁ କେହି
 ଭିନ୍ନ ଏଥୁ ଜଣୁ ଜଣେ
 ବିରୁଦ୍ଧ ଦେଲୁବେଳେ, ଅଶ୍ରୁ କାହିଁ ପାଇଁ
 ନୟନେ ଜାଗେ ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ।

ସେ'ତ ମୋହର ସାଥୀ

ସେ'ତ ମୋହର ସାଥୀ ମହାଧରଣୀ ପରେ
 ତା'ରେ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ, ମୁଁ ତ ନୟନ ମରେ !
 ତା'ର ବରୁ ମୁହଁ, ତା'ର ପ୍ରିୟ ସେ ମୁହଁ
 ମୁଁ ଗୋ ଚୁଲିତ କେଉଁ ଦୂର ଅଜଣା ଭୁଲି ?

ମୁଁ ଗୋ ଯୁଆଡ଼େ ଯାଏ ମୋର ଶାନ୍ତି କାହିଁ ?
 ଯେବେ, ଟିକିଏ କ୍ଷଣ, ସେ ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ ;
 ତା'ର ପରଶ ବ୍ୟଥାଟିକି ମତେ ହିଁ ଲାଗେ,
 ତାରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲି କେଉଁ ଜଳଧି ଭାଗେ !

ତା'ରେ ବନ୍ଧ ଖୋଲି ନାହିଁ କହିଲି କଥା
 ତା'ରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲି, ଦେଇ ଦାରୁଣ ବ୍ୟଥା !
 ସେ'ତ କାନ୍ଦୁଅଛି ଖାଲି ଅଶ୍ରୁ ତାଳି
 ମୁହଁ ଦେଖାନ୍ତି ଜଳ ଜଳ ନୟନ ବାଡ଼ି ।

ତା'ରେ ତରଣେ ଠେଲି ଦେଇ ଚାଲିଲି ଏକା
 କାହିଁ ପାଇବି ବୋଲି ମଧୁମାହନ ରେଖା;
 କାହିଁ କିଛି ତ ହାୟ ମତେ ମିଳିଲ ନାହିଁ
 ମୋର, ସବୁ ତ ଅଛି ଖାଲି ତାହାର ଠାଉଁ

- ସେ ଯେ ହୃଦୟ ଭରି ମତେ ସେନେହ ଦିଏ
- .. ତାକୁ ଚରଣେ ଦଳିଦେଲି କି ଭଲ କହେ ?
- ସେ'ତ ମୋହର ସାଥ ସେ'ତ ମୋହର ସାଥ
- ତା'ରେ ଦେଖୁଛି କଥା କରୁ ଭଲ ଜାଣି !

ନିଭି ଯାଇଛି ଜ୍ୟୋତି ମୋର କପାଳତଳୁ
ମୋର ବସ ପାଲଟିଛି ଭୀଷଣ ମରୁ !
ମୋର ଭିତରେ ମୁହିଁ, ଯେଉଁ ଟିକକ ଖାଲି
ମରି ଯାଇଛି ତା'ର ସବୁ ଅଳ୍ପ ନାଡ଼ ।

ସେଇ ଶାନ୍ତି ଦବ, ସେଇ ସରଗ ଦବ,
ମୋର ଆନନ୍ଦର ସେଇ କେନ୍ଦ୍ର ହବ;
ତା'ରେ ଗୁଡ଼ିଚ ନାହିଁ ତା'ରେ ଗୁଡ଼ିଚ ନାହିଁ
ମୋର ଜୀବନ ଗୋଟି ଖାଲି ତାହାର ପାଇଁ ।

ମୁଁ ଗୋ, ମୋହରି ଆଉ ନାହିଁ ଗୁଡ଼େଇ ହେବି
ମୋର, ସମସ୍ତ ମୁହିଁ ତାହାରେ ଦେବି,
ତା'ର ପରଶ ପାଇ ଯିବି ସରଗେ ଫିଟି
ମୁଁ ଯେ ତାହାର ସେ'ଯେ ମୋର ପରଶପ୍ରୀତି ।



ବିଦାୟ ! ଆଲମ !

ବିଦାୟ ! ଆଲମ ! ବିଦାୟ ବିଦାୟ ଆଜି
ଗୁଡ଼ିଯାଅ ଦେଇ କିବା ସୁପଦ ରାଜି !
ତୁମେ ଯାଉଅଛ ପଛେ ମୁଁ ଚାଲିବି ତବ
ଆଉ କି ଦିଉବ ମତେ ଅବା ଭରି ଦବ ?

ଯାଉଚି ଆଲମ ! ଯାଉଚି କୁଟୀରେ ଚାଲି
ଫେରି ଚାହିଁବନି ? ଆଉ ଆସିବନି କାଲି ?
ଯାଉଚି ଆଲମ ! ଏ ପଥେ ଦଣ୍ଡେ ରହ
ବ୍ୟଥା ମୋର କଥା ହୁଏ ଏତେ ଦୁଃସହ ?

ଯାଉଚ ଆଲମ ! ହାତ ରଖି ତୁମ ହାତେ
ଆଉ ଟିକେ ମୁହଁ ଚାଲିବ ତୁମର ସାଥେ
ଆଉ ଟିକେ ମୁହଁ ତୁମରେ ରହିବ ରୁହିଁ !
କାନ୍ଦିବ ଟିକେ ଲୋଚନୁ ଲୋତକ ବାହି;

- ଯାଉଚ ଆଲମ ! ଯାଉଚ କୁଟୀରେ ତବ
ତୁମରେ ଆଉ ମୁଁ କରେ ଟିକେ ଅନୁଭବ;
ଆଉ କେବେ ଦେଖା ଜୀବନେ ହେବ ବା ନାହିଁ
ଦଣ୍ଡେ ରହ ହେ ଏଇ ପଥେ ମୋହ ପାଇଁ !

ଯାଉଚ ଆଲମ ! ପଛା କୁଟୀରେ ତବ
ସକଳ ମମତା ମାୟା କି ବରଜି ଦବ ?
ମୋ ପାଇଁ ଘାଣି ହେବନି କି ତୁମ ମନ ?
ଭାଳି ହେବନି ମୁଁ ଥିଲି ତୁମ ପ୍ରିୟଜନ !

ଯାଉଚ ଆଲମ ! ଏଇ ଆଶୁକ୍ଷେତ ତଳେ
ତୁମର ପଛା କୁଟୀର ଦଶଇ ମୋରେ;
ମିଶିଯିବ ସେଇ ବନ ବଲି ତୋଟାମାଳ
ଲେଉଟି ଆଉ କି ରୁହିଁବନି ମତେ ବାରେ ?

ଯାଉଚ ଆଲମ ! ଦରିଦ୍ର ଏଇ କବି,
ତୁମରେ କାହିଁକି ? ଯାଏ ଏତେ ଅନୁଭବ ?
ଜୀବନେ ତୁମକୁ ଏତେ ପାଇବାର ଭଲ
ବୁଝିପାରେ ଆଜି ହୋଇଗଲୁ ଅନ୍ଧର !

ଯାଉଚ ଆଲମ ! ଏ ବାଟ ବୁଲିଣି ମୋଡ଼େ
ମୁହଁ ଗୁଡ଼ିଯିବ, ତୁମେ ଗୁଡ଼ିଯିବ ମୋରେ;
ତୁମେ ମୁହଁ ଦିହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ରୁହିଁ
କାନ୍ଦିବା ଟିକେ ଲୋଚନୁ ଲୋତକ ବାହି !

ହେ ମୋର ଆଲମ ! ସ୍ନେହର ଆଲମ ମୋର !
ନିବିଡ଼ ନିବିଡ଼ ହୁଏ ବନ୍ଦନ ଡୋର !
ଗର୍ଭାରୁ ଗର୍ଭୀର ମମତା ଘନାଇ ଆସେ
ତୁମେ ମୋହ ପାଶେ, ମୁହଁ ଯେ ତୁମର ପାଶେ !

.. ଲୁହରେ ଲୁହରେ କଥା କହି କହି ଖାଲି
ତୁମେ ଗୁଡ଼ି ଯିବ; ମୁଁ ତୁମରେ ଯିବି ଗୁଡ଼ି !
କେହି କାହା ଲୁହ ଆଉ ନ ଦେଖିବା ନାହିଁ,
ଆକାଶ ଧରଣୀ ରହିଥିବ ଯାହା ଚାହିଁ !!

ହେ ମୋର ଆଲମ ! ପ୍ରାଣର ଆଲମ ମୋର !
ମମତା ଉପରେ ମମତା ବଢ଼ଇ ଘୋର !
ମରମେ ମରମେ ଆଶ୍ରେଣୀ ଜାଗି ଉଠେ,
ବୁକୁ ଚଳେ ଚଳେ କୋହ କମ୍ପନ ଫୁଟେ ।

ହେ ମୋର ଆଲମ ! ହେ ମୋର ଆଲମ ! ପ୍ରିୟ !
ମିଶିଯାଏ ଆଜି ମୋ ଲୁହରେ ତୁମ ଲୁହ !
ମୋ ଆଖିରେ ଟିକେ ମିଶାଇ ତୁମର ଆଖି
“ଗୁଡ଼ି ତ ପାରୁନି” କହ ହେଲେ ବାରେ ଡାକ !

ଯାଉଛି ଆଲମ ! ଯାଅ ! ମୁଁ ଲେଉଟି ଯାଏଁ
ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ମୁଁ ଅଟକି କିମ୍ପା ଚାହିଁ ?
ତମେ ଚାଲିଥିଲୁ ଦୂର ଆଶୁଷେତ ଧାରେ
ଫେରିପଡ଼ି କିଆଁ ଚାହିଁ ମୁଁ ତମ ଆଡ଼େ !

ଚାଲିଛି ଆଲମ । ଦୂରୁ ଦିଶିଯାଏ ମତେ
ଠିଆ ହୋଇ ଚାହିଁ ଏ ମାଲ ଝରଣା ତଟେ ;
ଆଶୁଷେତ ଧାରେ ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀ ଗାଏଁ
ଅଧେ ଲୁଚି ଅଧେ ଦିଶି ଯାଅ ତୁମେ ପ୍ରାୟେ !

ଚାଲିଛି ଆଲମ ! ଚାଲିଛି କୁଟୀର ପୁରେ
ରହିଲଣି ଏବେ ମୋହଠାରୁ କେତେ ଦୂରେ !
ତୁମେ ତ ଚାଲିଛ ! ମୁଁ ତ ଫେରି ପାରୁନାହିଁ
ଏ ଝରଣା ତଟେ ରହିବି ତୁମରେ ଚାହିଁ !!

ପୃଷ୍ଠା

କାହାର ଏଇ ବିପୁଳ ସୃଷ୍ଟି ବୁଲୁଛି ଏଥି ଉଦାସେ ମୁହିଁ
ଦେଖୁଛି ମାଲ, ପାହାଡ଼ମାଳା ଦେଖୁଛି ବିଲ କାନନ ଭୂଇଁ ।
ଦେଖୁଛି ଫୁଲ କାନନେ ଫୁଟିଛି, ଶଇଳ ରୂଲେ ବାଦଲ ଚରେ
ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ତାରକା ସୋରା ବସଇ ମାଲ ଆକାଶ ତଳେ ।
ବର୍ଷା ଆସେ, ବିଜୁଳି ମାରେ, ତପ୍ରଧର ଶାନ୍ତ ହୁଏ,
ଶରତ ରାତି ସ୍ବପ୍ନସ୍ବରା ଧରଣୀପରେ ବିରଚି ଯାଏ ।
ବସନ୍ତର ଶ୍ରବଣ ଲଭି ଫୁଟଇ ପିକ ମଧୁର ଗାନ,
ମଳୟ କେଉଁ ସୁଦୂରୁ ଆସି ମୁଗ୍ଧ କରେ ସବୁର ପ୍ରାଣ ।

କେତେ ଯେ ସଖା ବନ୍ଧୁ ଏଥି କାହାର ଭୁଲେ ଆଳାପ କରେ,
ସେ କେଉଁ ପ୍ରିୟା ବସେ ତଳି ପୀୟୁଷ ପିଏ ସରଗ ଭରେ !
କିଏସେ ମତେ ନିନ୍ଦା କରେ ପରାଣ ଭରି ପାଏ କେ ଭଲ
କାହାର ମୁହିଁ ଅବଜ୍ଞର ପାତ୍ର ହୁଏ ନରନ୍ଦର !
ଉଷ୍ମ କାର ଅଶ୍ରୁଧାରେ ସିକ୍ତ ହୁଏ ଧରଣୀ ତଳ,
କାହାର ଓଠେ ହାସ୍ୟ ଫୁଟି ଆନନ୍ଦ ଓ ଗୌରବର ।
କାହାର ଏଇ ବିପୁଳ ସୃଷ୍ଟି ବୁଲୁଛି ଏଥି ଉଦାସେ ମୁହିଁ
ଲକ୍ଷ ଶୋହା ପରାଣତଳ ମାରବେ ଯାଏ ନୟନେ ଛୁଇଁ

ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ବନ୍ଧିତଲେ କାହିଁକି ମୁହିଁ ଏଇଠି ବୁଲେ ?
ଶୁଣଇ ବନ କାକଳି ଧାସ, ବସଇ ଦୂର ପାହାଡ଼ ରୂଲେ
ଧାଗରକୁଲେ କାହିଁକି ବସେ ଦେଖଇ ମାଲ ଉର୍ମିମାଳା
ଫୁଟିଲେ ଫୁଲ ଗନ୍ଧେ ତାର ବିସୋର ନିଏ ଦୁଃଖ ଭରା ।
ନିଶୀଥ ମାଲ ଗଗନେ ମୁହିଁ କେଉଁ ତାରାରେ ରହେ ଯେ ଗୃହି
ସେ ମହାଦୂରେ ବନ୍ଧନ କି ମୋହର ଅଛି ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ !
ଶରତ ରାତି କାହିଁକି ମତେ ଲଗଇ ସତେ ଏଭଳି ଭଲ
ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲେକେ ସନ୍ତରସ ମୁଁ ଅବରଳ ।

ଜୀବନେ ଯାରେ କରିଛି ସାଥ୍ ତାହାର ହାସ ତାହାର କଥା
କାହିଁକି ମତେ ଲଗଇ ଭଲ କାହିଁକି ଦିଏ ଏ ମାଦକତା ।
ନରନ୍ଦର ନୟନତଳୁ ଦୈନ୍ୟବୋଲା ଯେ ଲୁହ ବହେ
ତାହାରେ ଗୃହିଁ ମରବ ହୋଇ କିମ୍ପା ମୁହିଁ ଅଟକି ରହେ ?

ଆମ୍ଭେ ବ୍ୟଥା ବଖାଣି କିଏ କହିଲେ ମୋର ପଦ ଏ ବାଣୀ
 ମୋହର ନେତ୍ର-ସୁଗନ୍ଧ କିମ୍ପା ବହଇ ଅସରନ୍ତି ପାଣି ?
 ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ବସତଲେ କାହିଁକି ମୁହଁ ଏଇଠି ବୁଲେ !
 ଅସୀମ ତୁଲେ ଛନ୍ଦିହୋଇ କି ଶିଶୁ ପାଏ ସୃଷ୍ଟିକୂଳେ ?
 ଏ ମହା ସୃଷ୍ଟି କାହିଁକି ମତେ ଲଗଇ ଏତେ ନିଜର ପରି
 ଏ ମହା ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ସେନେହ କିମ୍ପା ଦିଏ ମୁଁ ଭରି ?
 ଏତେ ଯେ ଏହି ନିଜର ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ ଯିବି ମୁଁ ଗୁଡ଼ି
 ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ରେଣୁରେ କିବା ବନ୍ଦା ମୋର ଜୀବନ ନାହିଁ !!
 ପୃଥକ୍ ମୁହଁ ଭଲ ମୁହଁ ନିମିଷେ ମୁଁ ତ ପାରୁନି ଭାଳି
 ଭିତରେ ମୋର ସୃଷ୍ଟି-ବାଣୀ ନିତ୍ୟ ବାଜେ ପୀୟୂଷ ତାଳି ?
 ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ଅନ୍ତରେ ମୁଁ କରୁଛି ନିତି ଆଲିଙ୍ଗନ
 ମୋହର ଏଇ ସୃଷ୍ଟି ସାରା—ଆକାଶ ବିଲ ପାହାଡ଼ ବନ !

ମୋହର ଏଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ମୋହର ଏଇ ସାଗର ହ୍ରଦ
 ଅସୀମ ଏଇ ଜନତା ମୋର ବସେ ତାଳେ କି ଆନନ୍ଦ !
 ସବୁର ତୁଲେ ବନ୍ଦା ମୁହଁ ଛନ୍ଦା ମୁହଁ ଅସୀମ କାଳ
 ସୁଆଡ଼େ ଗୁଡ଼େଁ ଦେଖଇ ଯେହ୍ନେ ମୋହର ବୁକୁ ରକ୍ତଧାର ।
 ଏହାର କୋଳେ ଯାଏ ମୁଁ ହଜି ଅସୀମ କେଉଁ ସମୟ ପାଇଁ
 ସୃଷ୍ଟି ତହୁଁ ବଳି ତ ବଡ଼ ମୋହର ଆଉ କିଛିହିଁ ନାହିଁ ।
 ଏ ମହା ସୃଷ୍ଟି କି ଭଲି ମତେ ଲଗଇ ଏତେ ନିଜର ପରି
 ଏ ମହା ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ସେନେହ କେତେ ଦିଏ ମୁଁ ଭରି !!

ହୋଟେଲ-ଫିଲ୍

କାହାର କୁଟୀରନ୍ୟ କାମ କରେ ପ୍ରତିନିତି ହୋଟେଲ ଭିତରେ,
 ଘାସ ଦୁଇ ମାସ ହେଲୁ ମତେ ସେ ପାରିନି ଦେଖି,
 ମୋ କଥା ସେ ଭାଲେ ବେଳେ ବେଳେ,
 ମତେ ମନେ ପକାଏ ସେ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ।
 ଦୁଇ ମାସ ପରେ ଯେବେ ଆସି ଏଥୁ ପହଞ୍ଚିଲି ମୁହଁ
 ମୋର ଦେଖି କୋଟିନ୍ୟ ପାଇବାର ପରି

ଉଷତେ ଅମୃତ ହାସ ଓଠତଳେ ଉଠିଲୁ ସଞ୍ଚର !
 ପରୁରଲି “ଭଲ ସବୁ ତୋର ? କାହିଁକି ଯାଇରୁ ଝଡ଼ି ?
 ଦେହ କି ଖରାପ ଥିଲା ?’
 ମୋର ଏଇ ଟିକକ ସଙ୍ଗୋଳା ପତର ଭିତରେ
 ତା’ଟିକି ଅନ୍ତର ତଳେ
 କିବା ସୀମାହୀନ ଆନନ୍ଦର ମାୟା କରୁଥିଲା ଲୀଳା !
 ଦରିଦ୍ର ଗରିବ ଅରକ୍ଷ ପିଲଟିଏ ସତ !
 କିନ୍ତୁ ତା’ ହୃଦୟ ତଳେ ଅମୃତର ମଧୁ ଧାରା
 କଳତାନ ରଚି ଯେହ୍ନେ ଚାଲିଛି ସନ୍ତତ !
 ମତେ ସିଏ ଭାଳିହୁଏ, ମତେ ସେ ପରୁରେ,
 କେବେ ମୁଁ ଫେରିବି ବୋଲି
 ରୁହିଁ ଥାଏ ଆଖିଫେଇ ଯେହ୍ନେ ଚାଲି ଆଡ଼େ !

ଏ ଅନନ୍ତ ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ମୋର କେତେ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ,
 ମୋର କେତେ ପ୍ରିୟ ପରିଜନ,
 ମୋର କେତେ ଆତ୍ମୀୟ ସୋଦର,
 ସକଳର ଅବଜ୍ଞା ଓ ଅବହେଳା
 ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧରି
 ମତେ ସୀମାହୀନ କଲବଲ କରୁଥିଲା ବେଳେ,
 କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ କୋଣର ଅମୃତ ଅନ୍ତରଟିଏ
 ମତେ କେହ୍ନେ ରଖିଅଛି ଧରି
 ଆପଣାରୁ ଆପଣାର କରି !!
 ଏକଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଛିନ୍ନ-ବୃନ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ
 ରାଜି ନୁହେଁ ତାର ସେଇ ଅତଳ ଅନ୍ତର !
 କି ମଧୁ ସମ୍ପଦ କରିବଇଁ ଆଶା
 ଏଇ ଟିକକରୁ ବଳି ?
 ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ପ୍ରାଣର ଆଶ୍ରେଣ ଦେଇ
 ଜୀବନରେ ଖାଲି ଭଲ ପାଏ
 ସେଇଠି ବିଶ୍ୱର କି, ଅନନ୍ତ ଶିଶୁ
 ପଡ଼ିନାହିଁ ଝଡ଼ି !!
 ଟିକିଏ ସେନେହ ମମତା,
 ଟିକିଏ ଆଶା ଆସ୍ୱାସନା,

ପ୍ରାଣବୋଲା ଟିକିଏ ସନ୍ତାନୁଭୂତି;
 ଯେବେ କିଏ ପ୍ରାଣଭରି ଏଥି
 ଦବନାହିଁ ତାଳି
 ଏଇ ମହା ପୃଥିବୀରେ ବଢ଼ି ରହିବାର
 ଅଭିଶାପ ଅଭିଶାପ ଖାଲି !!

ହେ ମୋର ବାଳକ !
 କିପରି ବୁଝିଲ ଅବା ତମେ
 ମୋ ଦରିଦ୍ର ଜୀବନର ଯେତେ ମାନ ଅପମାନ
 ଝୁଡ଼ି ଝୁଞ୍ଜା ବା ଯେତେକ ;
 କିପରି ବୁଝିଲ ତମେ ସରଳ ଅନ୍ତର ତବ
 ମୋ ଲୁହର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ତଳେ
 କି ସମ୍ପଦ କି ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଟିକିକି
 ଖୋଜୁଥିଲି ମୁହିଁ,
 ଏତେ ଦିନ ଧରି,
 ନ ପାଇ ନ ପାଇ କେହ୍ନେ
 ଯାଉଥିଲି ହତାଶାର ଅନନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ତଳେ ବୁଡ଼ି !
 କେଉଁ ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀର ଅବୋଧ ବାଳକ ତମେ !
 କିପରି ଜାଣିଲ ମୋର
 ହୃଦୟ ତଳର ଗୋପନ ସନ୍ତ୍ରାଣ !
 ଦେବା ପାଇଁ ଯାରେ ଅପସାର,
 ଶତ ଚେଷ୍ଟାକରି ପାରିନାହିଁ ମୁହିଁ,
 ଚାଲିଛି ବିପନ୍ନ ପଥକ ପରି ଭୁରଞ୍ଜିତେ
 ଆତୁରତା ଭରା କରମୁଗଳ ପ୍ରସାରି ।
 କି ସମ୍ପଦ ତୁମରେ ମୁଁ ଦେବି ?
 କିଛି ପାରିବିନି ଦେଇ,
 ସୀମାହୀନ ମମତାର
 କାହିଁ ପୁରସ୍କାର ।
 ତୁମେ ରଖିଗଲ ଯେଉଁ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଗାର
 ମୋ ହୃଦୟ ବେଦିକାର ପରେ,
 ରହିଥିବ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର ।
 ସେଇ ଟିକି ଧରି,

ପ୍ରାଣର ଅମୃତ ହାସ
 ବୁକୁଡ଼କୁ ଉଠୁଥିବ ବର;
 ଜୀବନରେ ସେଇଟିକ ରୁହେ
 ତା' ଭିତରେ ପ୍ରାଣର ସେ
 ସାର୍ଥକତା ସବୁଟିକ ପାଏ !!

ଆଶ୍ରୟ

ସବୁ କାହିଁ ଲୁଚିଗଲା, ତୁମେ କିନ୍ତୁ ପାରିଲାନି ଲୁଚି,
 ଆଲୁଅ ଭିତରେ ତମେ, ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ତମେ,
 ଆଲୁଅ ଓ ଅନ୍ଧାରର ଲୁଚକାଳି ଖେଳରେ ବି ତମେ,
 ଏ ଜୀବନର ଏ ପାରରେ ତମେ, ଆଉ ପାରରେ ବି ତମେ !
 ଆନନ୍ଦର, ଅମୃତର, କଲ୍ୟାଣର, ସବୁ ଆଶା ଭରସାର,
 ସକଳ ସ୍ୱପ୍ନର
 ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଛବି ପରି
 ରହିଅଛି ମେ'ର ହୋଇ ଜଣେ !!

ମୁଁ ରାଜ-ରାଜେଶ୍ୱର ହୁଏ, ଦାଣ୍ଡର ଭକାରୀ ହୁଏ,
 ସାଧାରଣ ନଗଣ୍ୟ ଜୀବ ହୁଏ,
 ଅଥବା ପୋକ ମାଛ ପରି, ରାଜପଥର କେଉଁ କଡ଼େ ପଡ଼ି
 ଧର ପୃଷ୍ଠରୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇ ଯାଏଁ ;
 ମୋର ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦ ବା ଦୁଃଖ ନାହିଁ ;
 ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସବୁଜ ଘାସ ପତ୍ର ପରି
 ତୁମ ବୁକୁର କେଉଁ ଅଜଣା କୋଣରେ ଟିକିଏ—
 ଢଳି ଯାଉଥାଏଁ,
 ମତେ ସେଇ ଗଉରବ ଟିକକ ଦିଅ !
 ସେଇତ ମୋର ପୃଥିବୀରେ ଅନନ୍ତ ଆଶ୍ରୟ !!

ଟିପ୍ପଣୀ

ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ୍ଧ ଉପରେ

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରମଣୀୟ ! ଆସିକା ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବା ସମୟରେ କବି ଥରେ ସୋରଡ଼ା ବୁଲି ଯାଇଥିଲେ । କବି ତାଙ୍କର ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀମାନ ଦୃନ୍ଦାବନ ପାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ସୋରଡ଼ା ଘାଇର ବନ୍ଧ ଉପରେ ବସି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତିରେ ପ୍ରକୃତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ କବି ଓ ତାଙ୍କର ଉକ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଏକତ୍ର ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଗ୍ରହ-ସମାଜର ସାମ୍ବିତ୍ତ୍ୱିକ ଦିଗର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଥିଲେ । ଫଳରେ ଗ୍ରହସମାଜ ଓ ଜନସମାଜରେ ଉଭୟ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଦର ଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନଚେତା କବି ଓ କବିବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀମାନ ଦୃନ୍ଦାବନ ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଅସତ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ ଅଧର୍ମ ଦେଖିଲେ ସହ୍ୟ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଏଥିଲାଗି କବି ଓ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରଧାନ କର୍ମୀକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହେଲେ ଏବଂ ସେଇ ପ୍ରଧାନ କର୍ମୀକର୍ତ୍ତା କବି ଓ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ହଇରାଣ କରି ବହୁ ଦୂର ଜାଗାକୁ ବଦଳି କରିଦେଲେ । ‘ମାରୁଆ’ ପାହାଡ଼ ଖଲିକୋଟର ସୁନାମଧନ୍ୟ ପାହାଡ଼ ଓ ‘ନିର୍ମଳହର’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ହରଣା ମାରୁଆର ପାଦତଳେ ବହୁ ଯାଉଛି । କବି ଓ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ସେଠି ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବା ବେଳେ ଗୋଟିଏ ବସାରେ ରହୁଥିଲେ ।

ଗୁଲିବୁ, କିନ୍ତୁ.....

ଖଲିକୋଟ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବାବେଳେ ଏ କବିତାଟି ଲେଖାଯାଇଛି । ଖଲିକୋଟରେ କବିଙ୍କ ବସା ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗାଈ ଚରୁଥାଏ । ତାର ଗୋଡ଼କୁ କିଏ ଜୋରରେ ବାଡ଼େଇ ଦେଇଥିବାରୁ ଗାଈଟି ମର୍ମିନ୍ତୁଦ କଷ୍ଟ ପାଉଥାଏ ଏବଂ ଏଣେ ତେଣେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ବୁଲି ଚରୁଥାଏ । ଗାଈଟିର ଏଇ ଅସହାୟ ଓ କରୁଣ ଅବସ୍ଥା କବିଙ୍କ ଲେଖନରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇଛି ।

ବିଶ୍ୱନାଥ ବ୍ରହ୍ମା

ଶ୍ରୀମୁକୁନ୍ଦପୁର ପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ । ଏଇ ଶାସନରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ବ୍ରହ୍ମା ବୋଲି ଜଣେ ସାମନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଭାତ ବଡ଼ାହେଲୁବେଳେ ସେ ତାହା ନିଜେ ଭୋଜନ ନ କରି ଗୋଟିଏ ଗରୀବ ଅତିଥିକୁ ଡାକ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ଏପରି ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଘରେ ଯାହା କିଛି ଅଳ୍ପ ଭାତ ତକାରି ଥାଏ, ତାକୁ ଆନନ୍ଦରେ ଖାଇ ଚଳିଯାନ୍ତି ।

କବିର ଜବାବ,

କବିଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର କବିତା ‘ମୁଷାହାଡ଼’ ‘ରୂପାୟନ’ କବିତା ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ସ୍କୁଲର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ‘ମୁଷାହାଡ଼’ ର କେତେକ ପଂକ୍ତି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପ କରି ଲେଖା ଯାଇଛି ବୋଲି, କବିଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ ଆଣିଥିଲେ । କବିଙ୍କୁ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରୁ ବାହାର କରିଦେବା ପାଇଁ ତୁମ୍ଭ ଚେଷ୍ଟା ଲଗାଇଥିଲେ । ଏ ସବୁ ଦେଖି କବିଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସେତେବେଳେ ଯେ ଭାବ ଆସିଥିଲା, ‘କବିର ଜବାବ’ କବିତାରେ ତାହା ରୂପାୟିତ ହୋଇଛି ।

ବିଦାୟ ! ଆଲମ !

କବି ଗୁରୁଣ୍ଡି ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବା ସମୟରେ କବିତାଟିର ସୃଷ୍ଟି । ଆଲମ କବିଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟତମ ଛାତ୍ର । ଆଲମ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ସ୍କୁଲରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଗଲୁବେଳେ, କବି ତାଙ୍କୁ ଅଧବାଟ ଯାଏ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । କବି ଭାବିଥିଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହ ବୋଧହୁଏ ଆଉ ଦେଖା ହବନି । ଗୁରୁଣ୍ଡିର ବହୁସ୍ଥାନରେ ଆଶୁଖେତମାନ ଦେଖାଯାଏ ।

—————

ବେଳା ଓ ବୀତି

ଗୋଟିଏ ମତ

ଓଲସିଂହରୁ କଟକ, ଭଦ୍ରକ, ଆଠମଲ୍ଲିକ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ସୁଖୀ ହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରାଣୀଳ ବା ତିସ୍ରଣ୍ଡା ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେଟା time spirit ବା ସମୟର ଭୂତ ହୋଇପାରେ । ସେତେବେଳେ କବି ଟିପାଠୀଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ କବିତା ଶୁଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଏ । ସେ ଗୁପ୍ତ ଜୀବନରୁ କବିତା ଲେଖି ଆସୁଛନ୍ତି !

ଅନେକ ତାଙ୍କୁ ଗଳ୍ପ ଲେଖ, ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖ, ନାଟକ ଲେଖ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କୋଇଲି ସେପରି ଗାଏ ମୟୂର ସେପରି ଗାଏ ନାହିଁ । କିମ୍ବା ମୟୂର ସେପରି ନାଚେ କୋଇଲି ସେପରି ନାଚେ ନାହିଁ । ଏହା କାମ ସେ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବା ତାହା କାମ ଏ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଏପରି ଲେଖ, ସେପରି ଲେଖ କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କିଛି ନାହିଁ । ସେ କବି, କେବଳ କବି, ସେ ଜୀବନ ସାରା କେବଳ କବିତା ହିଁ ଲେଖିବେ !

କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କବିତା ପଢ଼ିଲେବେଳେ ପାଠକକୁ ବହୁ ପଂକ୍ତି ପାଖରେ ରହିଯିବାକୁ ହୁଏ, ଭାବିବାକୁ ପଡ଼େ । ସାମୟିକ ନାନା ଘଟଣାରୁ ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ! ଏହି ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ତାଙ୍କ କବିତାକୁ ଅମରତ୍ବ ଦାନ କରିଛି—

କବି ଗୁଡ଼ିଆଦା ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭାବ ପାଠ ମାତ୍ରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝାପଡ଼େ । କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଚିତ୍ତ ସବୁବେଳେ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ । ଗୋଟିଏ କଥା ମୁଁ ଆମଦେଶର ସବୁ କବିମାନଙ୍କର ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଚି— ସେଟା ହେଉଛି ଦୁଃଖର କଥା, ବେଦନାର କଥା—କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କବିତା ସରସ, ତାହା ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ, ଲବଣାକ୍ତ । ଏହି ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ ଲବଣାକ୍ତ କବିତା ମତେ ଭଲ ଲାଗେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗେ । ଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତି ସମସ୍ତେ ଲେଉଟନ୍ତି । କବି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ର, ପାପୀ ତାପୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର ବୁକୁରେ ତୋଳି ନେଇଛନ୍ତି !

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାଷାରେ ସରସତା ଅଛି, ଓ ଓଜ ଅଛି । ତାଙ୍କର
ଜୀବନ-ନିସୃତ ବହୁ କବିତା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅମର ସଂପଦ ହୋଇ
ରହିବ !

୧୯୩୮

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ସାହୁ
ଭାରତ ସେବକ ସମିତି, ପଦ୍ୟ

ମୁଁ

ମୋର ଜୀବନ ନୁହଇ ଆଜିର ଗୋ ପାଣି ଫୋଟକା,
ମୁଁ ତ ଅସୀମ କାଳର କପାଳେ ଯିବନ ନିଭୁ ଗୋ !
ମୁଁ ଗୋ ଏତେ କାହିଁ ପାଇଁ ହେବି ଅତରଳ ତାଟକା ?
ମୁଁ ଗୋ ମୋହର କାମଟି ହସି ହସି କରୁଥିବି ଗୋ !

ମୁଁ ଗୋ ଚରସନାତନ ଶାଶ୍ୱତ ଅବିନାଶୀ ଗୋ,
ମୋର ଜୀବନ ଗୋ ଖାଲି ଜୀବନ ଜୀବନ ଜୀବନ;
ମୁଁ ତ ମହାବିଶ୍ୱର ଆଲୋକେ ଉଠିବି ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଗୋ,
ମୁଁ ଗୋ ମହା ମହାବିଶ୍ୱରେ ମୁକ୍ତ ମଧୁର ପାବନ !

ମୋର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଖାଲି ଅମୃତ ଝର ଝରଇ,
ମୁଁ ଗୋ ଶୁଦ୍ଧ ନୁହଇ ବିରାଟ, ଉଦାର ମହାନ,
କୋଟି ଅମୃତ ଆଶା ବୁକୁଡ଼ିଲେ ମୋର ଭରଇ,
ମୁଁ ଗୋ ଆନନ୍ଦ ଜଳେ କରୁଥିବି ନିତି ସ୍ନାନ !

ମୋର ଦୁଃଖ ବେଦନା ପୁଲକ ଗୋ ସବୁ ସମାନ,
ମୁଁ ଗୋ ସବୁରେ ଦେଖିବି ଜୀବନ ମୋହନ ବିଳାସ,
ମୁଁ ଗୋ ମୋହର ଭିତରେ ଦେଖିବି ବିଶ୍ୱ-ବିଜ୍ଞାନ
ମୋର ନାହିଁ ନାହିଁ ନାହିଁ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ପରାସ ।

ମୁଁ ଗୋ ସତ୍ୟ, ଚରସୁନ୍ଦର ଶିବ ଶୁଦ୍ଧ,
ମୁଁ ଗୋ ସକଳର ଲାଗି ଜାଗତି ଏ ମହାଭୁବନେ,
ମୁଁ ଗୋ ସବୁର ଭିତରେ ହୋଇ ଉଠେ ଉଦ୍‌ବୁଧ,
ମୁଁ ଗୋ କଲ୍ଲୋଳି ଉଠେ ବିଶ୍ୱ ଆକାଶ ପବନେ !!

ଜୀବନ ପଥ

ଯେ ମାଟି ଉପରେ ଭସ୍କୁଳ ମାଗେ ଭକ୍ତ
ଦୁଆରୁ ଦୁଆରେ ଶତ ନାରଖାରେ ବୁଲି,
ସେଇ ପଥେ ମତେ କରିଦିଅ ହେ ପଥକ
ତା' ଶୁଭ ଦିନକୁ ବୁଲୁ ପରେ ନିଏ ତୋଳି ।

ଯେ ମାଟି ଉପରେ ତଷା ଚାନ୍ଦର ସହି,
ଦରଗୁଡ଼ି ବୁଲେ ସାଉର ନିର୍ଯ୍ୟାତନେ,
ନୟନେ ଲୋଭକ ବସେ ବେଦନା ବହି
ଏ ଧରଣୀ ପରେ ଗଣାହୁଏ ନାହିଁ ଜଣେ ।

ସେଇ ଥାନେ ମୋତେ ଜନମ ଦିଅ ଆହେ ନାଥ !
ତାହାର ପାଇଁ ମୁଁ ରୁଧିର ନିଗାଡ଼ି ରୁଲେ
ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣୀରେ ପୋଷିତ ଯାହାର ହାତ
ବନ୍ଧ ସହେ ନା ତା' ଅତୁର ହାହାକାରେ ।

ଯେ ମାଟି ଉପରେ ପଞ୍ଜୁ ଓ ପଦାନତ
ଅପମାନ ଭରେ ବୁଲି ନ ପାରଇ ପଥ,
ପଲକେ ପଲକେ ତା' ମରମ ମନୋରଥ
ପ୍ରତି ପଦେ ନିତି ହୋଇ ଉଠେ ପ୍ରତିହତ,

ତାହାର ବସେ ଆଶେ ମୁହଁ ଜାଗରଣ
ଉନ୍ମାଦନାର ବିହ୍ୱଳ ଗରବେ ଜାଲେ
ସେ ଘନ ରାଇଜେ ପଡ଼ୁଏ ଚରଣ ମମ
ତା' ଲାଗି ଜୀବନ ହସି ହସି ଦେଇପାରେ ।

ଯେ ମାଟି ଉପରେ ଶତ ପୀଡ଼ିତର ଓଠ
ଆକୁଳେ ମାଗଇ ଭିକା ଦବସ ବଡ଼ି
ବୁଲେ ମୁଁ ହେ ସଖା । ନିତି ସେ ରାଇଜ ତଟି
ସକଳର ହୁଏ ଆମରଣ ସଖା ସାଥୀ ।

ପରଶା

ମାଳ କୁବଳୟ ପରି ଏ ନୟନ ଦୁଇ
ମତେ ଭଲ ଲଗେ ରୁହିଁ ରହିଥିବି ମୁହିଁ ;
ଧରଣୀର ଯେତେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ କଥା,
ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ତହିଁ, ନାହିଁ ମୋ ସାର୍ଥକତା ।

ଏଇ ଯେ ତୁମର ଭୁଜ-ବଲଗ୍ନ ବାଳା !
କଣ୍ଠେ ବେଢ଼ାଇ, ଗାଇବି କବିତାଧାରୀ;
ତା' ତହିଁ ମୋହର ଅଧିକ ବିଭବ କାହିଁ ?
ସେ ଯେ ସଖି ! ବଡ଼ ସମାନ ମୋହ ପାଇଁ ।

ଏଇ ଯେ ତୁମର ଗଣ୍ଡସୁଗଳ ସହି !
ପାରିଜାତ-ଫୁଲ-ପରାଗେ ଗଢ଼ିବି ବିହି,
ମରମ ଭାରି ମୁଁ ଦେଉଥିବି ରୁମ୍ଭନ
ନବିତ୍ର ନବିତ୍ର କରି ପ୍ରାଣ ବନ୍ଧନ ;

ଓଠପୁଟେ ତବ ଲଳିତ ମାଣିକ-ହାସ
ସୃଷ୍ଟିର ସବୁ ଶିଶୁ ଯହିଁ ପରକାଶ;
ପିଉଥାଏ ମୁହିଁ ରକ୍ତ ମଦର ପର
ବିରତ ନ ହୋଇ ଜନମ ଜନମ ଭରି ;

ଚରଣର ଏ ଯେ ମୃଦୁ ମଞ୍ଜର ଚାଲି
ରୁହୁଁଥାଏ ମୁହିଁ ଅପଲକ ଆଖି ତାଳି ;
ପ୍ରତି ପଦ ପାତେ ଫୁଟାଇ ପଦ୍ମକଳି
ଦିନ ବିତୁ ସେଇ ସୁଷମା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ।

ଓଠର ଏ ଯେଉଁ ମୁଗ୍ଧ ମଧୁର ବାଣୀ
ଫିକ ପାପିଆର କଣ୍ଠେ ନ ଥିବ ରାଣୀ !
ସେଇ ବାଣୀ ମୋର କାନ ଶୁଣୁ ଅବରତ
ସେଇ ଯେ ମୋହର ପ୍ରାଣର ପୀୟୂଷ ପଥ ।

ତୁମ ବୁକୁତଳେ ସଞ୍ଚିତ ମୋହପାଇଁ
 ସେ ସେନେହଟିକ, ଭୁବନେ ନ ଥିବ କାହିଁ !
 ବସେ ବସ ଭରି ଆଗୋ ମଦାଳସି !
 ସେ ସେନେହ ମୋରେ ଦେଉଥାଅ ହସି ହସି ।

ତୁମର ରୂପର ଜୁଆରେ ମୁଁ ଯାଏ ଭାସି
 ତୁମର ସେନେହେ ଉଠେ ମୁଁ ଉଦ୍‌ଭାସି ।
 ତୁମର ସକଳ ଅଙ୍ଗେ ବିଳସି ଉଠେ,
 ତୁମର ପରଶେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ଫୁଟେ ।

ନେଇଯାଅ ସେଇ ରାଜଜେ

ଯହିଁ ମାଳ ପାନବସତ ନିତି ମାଳ ନେତ ଉଡ଼ାଏ,
 ଯହିଁ ଆଷାଢ଼ ବରଷା ବିଲବାଡ଼ି ଜଳେ ବୁଡ଼ାଏ,
 ଯହିଁ ଚଷାପୁଅ ଗୀତ ଛନ୍ଦେ ପବନେ ଭାସଇ,
 ଯହିଁ କୁସୁମ ଗନ୍ଧ ସମୀରଣେ ଥରି ଆସଇ,
 ଯହିଁ କୂଳ ଭରା ନଦି କୁଳକୁଳ ତାନେ ବହଇ,
 ଯହିଁ ଫୁଲ କାନେ ଅଳି ତୁନି ତୁନି କଥା କହଇ,
 ଯହିଁ ସବୁଜ ଶଇଳ କପାଳେ ଉଡ଼ଇ ବଳାକା,
 ଯହିଁ ବିଦ୍ୟୁତ ହାସେ ଜଳର ଫାସ ଶଳାକା ।
 ଯହିଁ ନିଜର ବହେ ଡେଇଁଣ ଶିଳାରୁ ଶିଳାରେ,
 ଯହିଁ ନ ଚ୍ୟ କରଇ ମୟୂର ଅମର ଲୀଳାରେ,
 ଯହିଁ ସୃଷ୍ଟି ଶିଶୁର ଦରୋଟି ବଚନ ଫୁଟଇ,
 ଯହିଁ ପଲ୍ଲୀ-ବାଳାର ସରଳ ସେନେହ ଉଠଇ,
 ଯହିଁ ପମ୍ପା-କାଙ୍ଗାଳ ସମାସୀନ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ଆସନେ,
 ଯହିଁ ଧରଣୀ ଚାଲିବ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ଆସନେ,
 ଯହିଁ ସ୍ବାଧୀନ-ତତ୍ତ୍ୱ ବାଜଇ ମନ୍ତ୍ର ଗରବେ,
 ଯହିଁ ସଂଯମ ସହ ସାଧନା ଖେଳଇ ମାରବେ—
 ତହିଁ ରହିଥିବ ମୁହିଁ କୋଟି ଦିନ ଯିବ ବହି ଯେ,
 ମୋରେ ନେଇଯାଅ ମୋର ସେଇ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ରାଜଜେ ।

ସେଇଠି

ନିତି ବୁଲି ଆସେ ଏ ନଈ ପୁଲନେ କାହିଁକି ?
କିବା ସମୟ ଅଛି ଏଥି ମୋହ ପାଇଁକି ?
ସକାଳେ ଆସେ ମୁଁ, ଆସେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନୟାରେ
ନିଶୀଥେ ଆକାଶେ ଚାହିଁ ଏଥି ବୁଲି କିପୁଡ଼େ
ବୁଦାରୁ ବୁଦାକୁ ଲଟାରୁ ଲଟାକୁ ବୁଲଇ
କଣ୍ଢେଇକୋଳି ଶିଶୁ ସମ କାହିଁ ତୋଳଇ ;

ଚାହିଁ କାହିଁ ବସି ଡୁଞ୍ଚା ଜଡ଼ିତ ନୟନେ
ମାଲ ଦୁବଦାସ ଘୋଳିବା ପବନ ଅପୁନେ ।
ପ୍ରତି ବାଲିକୁଦେ ଚଢ଼ି ଠିଆହୁଏ ପୁଲକେ-
ଲଗେ ମୁଁ ବୁଲୁଛି କି ଅବା ନୂତନ ମୁଲକେ !
ବନ୍ଧ ଗଡ଼ରେ ବୁଲିଛି ଏ ନଈ ସୁଦୂରେ
ଦୁଇ କଳେ ଭାଜେ ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ମଧୁରେ

ଭଦଭଦଳିଆ ତରୁଡ଼ାଳେ କାହିଁ ଉଡ଼ିଲେ
ନାଚିଉଠେ ମୋର ଅନ୍ତର କେତେ ଭଲରେ ।
ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ପାହାଡ଼ ପବନ ପରଶି—
ମୋ ଦେହେ କି ଅବା ଅମୃତ ଦିଏ ବରଷି ;
ସେତେଥର ବୁଲେ ସେତେଥର ଜାଗେ ବାସନା,
ଏଥି ବୁଲନ୍ତି ନ ମାନ କାହାର ଶାମନା ।

ବାଜୁତର ସାଥୀ ଏଇ ମୋର ଟିକି ନଈଟି
ଦେଖି ମୁଁ ଆସୁଛି ଏଭଳି ଯାଉଛି ବହୁଟି !
ତା'ବୁକୁର ପ୍ରତି କନକ ସିକତା ରେଣୁରେ
ବାଜି ଉଠେ ମୋର ଅନ୍ତର-ସୁଖ ବେଗୁରେ !
ତା' ପ୍ରତି ତେଉରେ ବନ୍ଧା ମୋହର ହୃଦୟ
ମୋ ବ୍ୟଥା ବୁଝେ ତା' କଳତାନ ହୋଇ ସଦୟ :

ସନ୍ଧ୍ୟାରୁ ମୁଁ ଯେ ଭାତି ଅଧିଆଏ ଏଇଠି
ମନ କଥା ମୋର କହେ ଯା'ରଖି' ଥେ ପାଇତି

ପ୍ରତି ଲହରୀରେ ପ୍ରତି ବାଲିକୁଦେ ଚାହିଁ ଯେ
 ବେଦନାର ଗାଥା ମରବେ ମୁଁ ଯାଏ ଗାଇଯେ !
 ଏ ଧରଣୀ ପରେ କିଏ କେତେ କଥା କହିଲେ--
 ନାକ ଛୁଆଡ଼ି, ସବୁ ଆସି କହେ ପହିଲେ ।

ଝର ଝର ଝର ମୋ ଆଖିର ଲୁହ ଝରଣା
 ବୁଝେ ଏଇ ନଈ କନକ-ସିକତା-ବରଣା !
 ଏଇ ଘାସ ଶେଯ ଏଇ ବାଲିକୁଦ ଭିତରେ
 ଗୋଟି ଗୋଟି ମୋର ରହିବ ଜୀବନ ଗୀତରେ !
 ବାଳୁତର ସାଥୀ ଏଇ ମୋର ଟିକି ନଈଟି
 ଦେଖି ମୁଁ ଆସୁଛି ଏଭଳି ଯାଉଛି ବହିଟି ;

ବହି ସେ ଚାଲିଛି, ବହି ଚାଲୁଥିବ ସୁଦୂରେ
 କାଳ କାଳ ଧରି, କଳତାନ ତୋଳି ମଧୁରେ !
 କୂଳେ କୂଳେ ତାର ଚାଲି କେ ପାହାଡ଼ି ବାଲିକା
 ତୋଳୁଥିବ ଶାଗ, ମଞ୍ଜୁ-କୁସୁମ କଳିକା,
 ନଡ଼ା କାଟୁଥିବ ରତନର ପୁଅ କାହିଁ ଯେ
 ପଥାନ ହିଅରେ ଆଖି ମାରୁଥିବ ଚାହିଁ ଯେ ;

ଦୁଃଖିନୀ କିଏ ଆସୁଥିବ ଘସି ଗୋଟାଇ
 କହୁଥିବ “ସେ” ଯେ ଚାଲିଗଲେ ସବୁ ଭୁଟାଇ,
 ଭିତରଟା ଯାକ ବେଦନାରେ ଯାଏ କହୁଲି
 ବଞ୍ଚିଛି ଯାହା ଚାହିଁ ଏ ବାଳୁତେ ମୋହରି ।”
 କ୍ଳାନ୍ତ ପଥକ ଗଣ୍ଡିଲି ଥୋଇ କୂଳରେ
 ତୃଷା ମେଣାଇ ବସିଥିବ ତରୁ ମୂଳରେ ;

କୂଳବଧୂ କାହିଁ ନେଉଥିବ ଜଳ-କଳସୀ
 ବାସ ଉଡୁଥିବ ମନ୍ଦ ମରୁତ ପରଶି ।
 କୃଷକ ବାଲିକା ମିଳି ଦଶ ବାର ସରକି
 ତୋଳୁଥିବେ ତାର ଶାରେ ଶାରେ ଦୁଧ ଖରକି (୧)
 ଚରଦିନ ଲାଗିଥିବ କେତେ ଲାଲାଖେଲା ଯେ
 ଦିଶୁଥିବ ମଧୁମୟ ତା’ର ବାଲିବେଲା ଯେ ;

..

କେତେଦିନ ପରେ ଶୁଭ୍ର ନିଶିଳ ଧରଣୀ
ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ମାତ୍ର ତାର ଖର ସରଣୀ ।
ଦିଶି ଯାଉଥିବ ତା' କୂଳ ପାଦପ-ଲତକା
କେଉଁ ବିହଗଟି ଗାଈବାର କେଉଁ ଗୀତିକା ।
ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ଟିକି ଟିକି ମାଳ ଲହରୀ
ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ଖର ତୃଣ ବିବା କଅଁଳ ।

ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ମରମର କଥା କହୁଁ ତ
କେଉଁଠି ଝରିବ ନୟନର ଲୁହ ବହୁତ !
ମନେ ହେଉଥିବ ସରଗେଇଁଦୟ ମିଶାଇ
କିଏ ନେଉଥିଲା କେଉଁ ଦିନ ମତେ ରସାଇ ।
ମନେ ହେଉଥିବ ବିରାଟ ପୃଥିବୀ ମାଟିରେ
ବନ୍ଧନ ତାର ପାରୁନି ନିମେଷେ କାଟିରେ ।

କଳତାନ ତାର କାନେ ଯାଉଥିବ ବାଜି'ତ
ଦିଶି ଯାଉଥିବ କନକ ସିକତା ରାଜିତ !
ସୁନ୍ଦର ମୋର ଅମର ଭୁବନ ସେଇଠି
କଳତାନେ ଯହିଁ ବହେ ମୋର ସେଇ ନଈଟି,
ମରଣର ପରେ ଅଦେହ ଆତ୍ମା ମୋହର
ଉଡ଼ି ଯାଉ ତହିଁ, ଦେଖୁ ତାର ମାଳ ଲହରୀ !

— — —

ପାରିବନି ରୁହିଁ

ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ,
ପାରିବନି ରୁହିଁ ଆଉ ପାରିବନି ରୁହିଁ !
କିଏ ସେ ସେଠାରେ ଅଛି ?
କିଏ ସେ ଖୋଜୁଛି ସେଠି ମତେ ?
କିଏ ସେ ରୁହିଁଛି ରହି ମତେ
ଉତ୍ପତ୍ତି ନୟନେ ?
କିଏ ସେ ଡାକୁଛ ମତେ

ନିଜରୁ ନିଜର କରି
 କିଏ ସେ ଆସୁତ ମୋ ପାଖକୁ
 ମୋରେ ଦୁରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ?
 ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ
 ପରିବନ ଚାହିଁ ଆଉ-
 ପରିବନ ଚାହିଁ,
 ରହିଥାଉ ସେ କୁଟୀର
 ଥାଉ ସେଇ ଭୂଇଁ !

ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ
 ପରିବନ ଚାହିଁ ଆଉ
 ପରିବନ ଚାହିଁ,
 ଭୁଲରେ ବି ଯିବନାହିଁ ମାଦେ ହେଲେ
 ମୋହଲଗି ଶୂନ୍ୟ ସେଇ—
 କୁଟୀର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ,
 ମୋହଲଗି ହସେ ନାହିଁ କାନ୍ଦେ ନାହିଁ
 କ୍ଷଣେ ପାଇଁ ଭାବେ ନାହିଁ
 ସେ ଭୂଇଁର ମାଟି ଗୋଡ଼ି
 ସୌଧ ବାତାୟନ !
 କିଏ ସେ ସେଠାରେ ତୁମେ
 ମୋହଲଗି କରିବ ପ୍ରଶଂସା ?
 କିଏ ସେ ସେଠାରେ ତୁମେ
 ମୋହ ପାଇଁ ହେଉଅଛ
 ଆକୁଳ ଉନ୍ମାନ ?
 କିଏ ସେ ତମେ ରହିବ ସେଠାରେ ସତେ
 ବାନ୍ଧି ମୋହ ତୁଲେ
 ମମତା ବନ୍ଧନ ?
 କିଏ ତମେ ?
 ତମ ଆଖିର ପ୍ରତି ଚାହିଁ ଉତ୍ତରେ
 ମୋହଲଗି
 ଜାଣି ଉଠେ ପିୟୂଷ କମ୍ପନ ?
 ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ହେଉ
 ପରିବନ ଚାହିଁ ଆଉ

..

ପାରିବନି ଚୁହଁ
ରହିଥାଉ ସେ କୁଟୀର
ଆଉ ସେଇ ଭୂଇଁ !

ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ହେଲେ
ପାରିବନି ଚୁହଁ ଆଉ
ପାରିବନି ଚୁହଁ,
କଣ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସେ,
ଓଠରୁ ଫୁଟେନା ବାଣୀ,
ଦେହେ ମନେ ଜାଗି ଉଠେ
ଅବସାଦ ଗୁପ୍ତା;
ମୋର ହୋଇ, ମୋର ଆପଣାର ହୋଇ
କିଏ ସେଠି ଅଛ ?
ଅଛ କେହିହେଲେ ଜଣେ
ପାଦ ତବ ପଡ଼ୁନାହିଁ ତଳେ
ଏ ରାଜ ରାସ୍ତାରେ ବାରେ
ଚୁହଁଦେଲେ ମୋରେ ?
ହୃଦୟର ପ୍ରତି ରକ୍ତବନ୍ଧୁ ଭିତରେ
ମତେ କିଏ ଅନୁଭବ-
କରୁଅଛ, ସେଠି ତମେ ସତେ ?
ସତେ କିବା ରହିଅଛ
ଖାଲି ମୋହ ଲାଗି
ଯାଇ ନାହିଁ ସେ ଭୂଇଁ ତଥାଗି,
ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲେ
ପାରିବନି ଚୁହଁ ଆଉ
ପାରିବନି ଚୁହଁ,
ରହିଥାଉ ସେ କୁଟୀର
ଆଉ ସେଇ ଭୂଇଁ !

ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ହେଲେ
ପାରିବନି ଚୁହଁ ଆଉ
ପାରିବନି ଚୁହଁ ;
ଧୂସର ପାହାଡ଼ ତଳେ ରକ୍ତମ ରବିର

ରକ୍ତ ରାଗେ,
 ହସ୍ତୁଧୂବ ସେଇ ଭୂଇଁ,
 କୁଟୀର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ,
 ଫେରୁଥିବେ ଗୋରୁ ଗୋଠ
 ଟିପାର ମୋହନ ତାନେ
 ହେଉଥିବ ମୁଖରତ
 ସେ ଭୂଇଁର ବିଲ, ପଦା, ବନ;
 ମାରୁଆର ବନ କୁଞ୍ଜିତଳୁ
 ବୋହି ଆସୁଥିବ
 ଶାନ୍ତ ସମୀରଣ,
 ଜୋହନାରେ ଅବଗାହି
 ସେ ଭୂଇଁର ପ୍ରତି ଧୂଳି ମାଟି
 ପରାଣେ ପରାଣେ କେତେ
 ରତ୍ନ, ଥିବ ସ୍ବପ୍ନିଳ କମ୍ପନ ।
 ତୁମେ କଣ ଏ ସବୁ ଭିତରେ
 ଅଛ ସେ କୁଟୀରେ
 ମତେ ସାଥୀ କରି, ପ୍ରିୟ କରି,
 ଆପଣାର କରି,
 ଜୀବନର ସେ ସମ୍ପଦ ମେଲେ
 ଯିବାକୁ ବିହର ?

ମତେ କଣ ସେଠି ତମେ
 ଖୋଜୁଅଛ ସତେ ?
 ମୁଁ ତୁମର, ତୁମେ ମୋର
 ଏକାନ୍ତ ଜଗତେ
 ଶକ୍ତିଅଛ ବସି ?
 ମୋ ପାଇଁ ରୋମାଞ୍ଚ
 ତୁମ ଦେହେ ମନେ ଉଠିବ ସଞ୍ଚରି ?
 ଯାଉଛି କି ସରାଗେ ଉଲ୍ଲସି ?
 ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ହେଲେ
 ପାରିବନି ପାରିବନି ଚାହିଁ
 ତୁମେ କଣ ସେଠି ଅଛ ?

ଆଉ ସେ କୁଟୀର
ଆଉ ସେଇ ଭୂଇଁ ;

ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲେ ପାରିବନି ରହି !
ଜୀବନର ଖଣି ତାନ ଯେଉଁଠି ଯାଇଛି ମରି
- ଚରଦିନ ଧରି ମୋହ ପାଇଁ,
ମୋରେ ତୁମେ ଦେବା ପାଇଁ
ପ୍ରାଣର ଆଶ୍ରେ
ସେଠି ସେଇ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ପାହାଚେ
ହୋଇଛ କି ଉଦ୍ଧ ?
ମୋରେ ତୁମେ କହିବାକୁ
ହୃଦୟର ଅକୁହା ବାରତା
ଅଧର କମ୍ପନେ
ହଉଛ କି ଆଗଭର ?
ମୋ ଦରିଦ୍ର ମସ୍ତକରେ
ଦେବାକୁ ପିଲାଲ
ଗୌରବର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ

ତୁମେ କି ପ୍ରସାରି କର ରହିଁ ରହିଅଛ
ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର ?

ପ୍ରାଣର ପିପାସା ମୋର
ଶମିବାକୁ
ତୁମେ କି ରହିଛ ଆଉ
ସେଠି ମୋହପାଇଁ ?
ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲେ
ପାରିବନି ରହିଁ
ରହିଥାଉ ସେ କୁଟୀର
ଆଉ ସେଇ ଭୂଇଁ !

—————

ସତୀର ଲୁହ

ଅଜ୍ଞ ସକଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଭରଣ,
ମୋହର ଲାଗି କରିବ ବିସର୍ଜନ ;
ଏଥିରେ ଯେବେ ଯାଏ ମୁଁ ହୋଇ ଭଲ
ସେଇତ ଭୁମର କାମ୍ୟ ଜୀବନର ।
ଆଗୋ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରିୟା ସରଳା ସୁକୁମାର !
କହୁତ ମୋରେ ଅଶ୍ରୁ ଭରା ଆଖି,
ମୋହର ଏଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ
ଯାଉଛି ଥରି ଭୁମର ଅନ୍ତନାଡ଼ି !

ଜୀବନ ଦବ ଜୀବନ ଦବ ଜୀବନ ଗୋଟି ଦବ,
ବଞ୍ଚ ରହେ ବଞ୍ଚ ରହେ ମୁଁହିଁ
ସେଇତ ଭୁମର ସକଳ ଗଉରବ ।
ମୃତ୍ୟୁ ମୋର ଆତ୍ମିକ ଯେବେ
କି ଶିର ତବ ରହିବି ତେବେ ?
କହୁତ ମୋରେ ନୟନ ପ୍ରାନ୍ତ
କୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ତପ୍ତ ଲୁହ ଡାଳ !
ଆଗୋ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରିୟା ସରଳା ସୁକୁମାର !

ଜୀବନେ ଭୁମେ ରହିନ ଦିନେ ସୁଖେ
ହୋଇତ ସ୍ନାନମାନ,
ମୋହର ଲାଗି ବାଧୁନି କିଛି
ରହିତ ଧରି ପ୍ରାଣ ;
ମତେ ହିଁ ଦେଖି ମତେ ହିଁ ଚାହିଁ
ସକଳ ଦୁଃଖ ଫିଙ୍ଗି ଦୂରେ
ରହିତ ଭୁମେ ନଉକା ଗୋଟି ବାନ୍ଧି ;
ଛୁନୁ ହୋଇ ମୁଁ ଯେବେ ଆହା
ବୁଝିବି ଏଇ ମହାସାଗର ଜଳେ,
ପାରିବି ନାହିଁ ସହି ଗୋ ତମେ ;
ପାରିବି ନାହିଁ ରହି,
ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣ ଜୀବନ ଧରି
ଏ ମହା ଆବର୍ତ୍ତରେ ।

କହୁଚ ତମେ କୁଟୀର କଣେ ମତେ
ଅଶ୍ରୁ ଭର ଆଲିଙ୍ଗନ ବାଡ଼ି
ଆଗୋ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରିୟା ସରଳା ସୁକୁମାର !

କେତେ ଯେ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ମୋର
ବିତରଣ ତୁମ ଆଗେ,
ଯାଇଛି ସବୁ ଯାଇଛି ଅପସର,
ତୁମର ବିନୁ କିଏ ସେ ଜଣେ
ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ
ଯାଇନି ଆତ୍ମା କରି !
ଥରକୁ ଥର ଅନାଇ ମତେ
କରୁଣା ଦୃଷ୍ଟି ପାତେ,
ଡାକିଛି କେତେ ଦେବତା ଦିଅଁ
ନୟନୁ ତାଳି ତପ୍ତ ଲୁହ ;
ସେ କେଉଁ ମହାଶୟନୀ କିଏ
କରିଛି ଆତ୍ମାଲୀ,
ଜୀବନ ପାଇ ଜାଗିଛି ମୁହିଁ,
ଗୁଲିଛି ପୁଣି ତୁମର ହାତ ଧରି,
କହୁଚ ତୁମେ କହୁଚ ମୋର
ସୁଦୂର ହାତ ଠାର !
ଆଗୋ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରିୟା ସରଳା ସୁକୁମାର !

ସାହା ଭରସା ତୁମର କିଏ ଅଛି
ଆଗକୁ ପଛକୁ ଟିକିଏ ହେବ ଠିଆ ?
ନିଆନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନ ଗୋଟି ତବ
ଏଭଳି ଯେବେ ହେବ ହେ କଲବଲ
କେସନେ ସହି ପାରିବ ମୋର ହିଆ ?
ସୁଦୂର ତମେ ସୁଦୂର ମୁହିଁ
କିଏ ସେ ଦେଲୁଁ ଦୁଇ ଜଣରେ ଯୋଡ଼ି ?
ଦୁଇଟି ବଣ ଚଢ଼େଇ ପରି
ଟିକିଏ ବସି ହେଲେନି କଥାଗୁଣା,
ମରମ ମୋର କେତେ ଯେ ଯାଏ ପୋଡ଼ି !

ଅନାଥୁଣୀ ଏ ଜୀବନ ଗୋଟି
 ରହିଛି ଯାହା ଆଗନ୍ତୁ ନାହିଁ ମରି,
 କହୁତ ତମେ କହୁତ ମତେ
 ବକ୍ଷ ଫଟାଇ ତବ
 ଆଗୋ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରିୟା ସରଳା ସୁକୁମାର !!

ତୁମର ଏଇ ଆଖିର ଏଯେ
 ତପ୍ତ-ଲୁହ ଧାର,
 ମୋହର ଲାଗି ଯାଉଛି ଝରି
 ହୋଇ କି ଅସମ୍ଭାଳ !
 ତାହାର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ତଳେ
 ସେ କେଉଁ ମହାଗୁଣେ ଗୁହଁ
 ପାଉଛି ଅବା ମୋହର ଲାଗି ଥାଳ !
 ତୁମର ଭଲ ସଙ୍ଗର ଏଯେ
 ସତ୍ୟ-ଭରା ଲୁହ,
 ବ୍ୟର୍ଥ ଯେବେ ଯିବଗୋ ହୋଇ,
 ପାରିବ ରୁଲି ନିମେଷ ପାଇଁ

ଏ ମହା ସୃଷ୍ଟି ସୁଅ ?
 କେତେ ଶକ୍ତି ସାଧନା ଭରା
 ଅଛି ଏ ଯେ ତବ,
 କିଏ ସେ କେଉଁ ଅନ୍ତରାଳେ
 ଦେଖୁଛି ନିଶ୍ଚେ,
 ଶୁଣୁଛି ତବ ବିକଳ ବାଣୀ
 ସୁଦୂରେ କାନ ପାରି,
 ଆଗୋ ମୋର କୁଟୀର ପ୍ରିୟା ସରଳା ସୁକୁମାର !

ବରଷା-ସନ୍ଧ୍ୟା

କେଉଁଠି କାହାରେ ମୁଁ
 ସୋହାଗେ ଭେଟିଥିଲି
 କେ ମୋରେ କହିଥିଲି
 ମୋହନ-ବାଣୀ,
 ସେ କଥା ପଦ ତାର
 ବରଷା ସନ୍ଧ୍ୟାରେ
 କିଏ ସେ ଥୋଇ ଦିଏ
 ମରମେ ଆଣି ;

କେ ମୋରେ ଖୋଜିଥିଲି
 ନିଜର କରି ଏଡ଼େ
 ପାଇଲି ନାହିଁ ଦେଖା
 ଜୀବନେ ଥରେ,

ସେ କାହିଁ ? ମୁହିଁ କାହିଁ ?
 ତାହାର କଥାଟିକି
 କାହିଁକି ଭାଲି ଭାଲି
 ଲେଉଟକ ଝରେ ?

କାହାକୁ ଦେଇଥିଲି
 ହୃଦୟ ଭରା ମଧୁ
 କିଏ ସେ ନ ପଚାରି
 ରହିଲ କାହିଁ ?

ନୟନେ ତଳ ତଳ
 ହୁଏ ସେ ବାରବାର
 ତାହାର ହୋଇ ମୁହିଁ
 ଅଛି କି ନାହିଁ ?

କିଏ ସେ କେତେ ଦୂରେ
 କେଉଁଠି କଲବଲେ
 ନିୟତ କାଟୁଥିଲେ
 ଜୀବନ କାଳ,

ମୋରେ ବା ଖୋଜୁଥିବ
 ମୋରେ ବା ଡାକୁଥିବ
 କି ଆଶା, ଆଶା ମୁଁ
 ଭୁବନେ ତାର !

କିଏ ସେ ସାଥୀମେଲେ
 ବୁଲିବା ଗଲୁବେଳେ
 ମୋହର ସୁ ଡ଼ିଟିକ
 କାହାରେ କହି,

କି ଶିଶୁ ପାଉଥିବ,
 ସୋହାଗେ ଅନୁଭବ,
 ମୋରେ କେ ବୁକୁଡ଼ିଲେ
 ଅଛି ତ ବହି ।

ମୋହର ବାଟ ଚାହିଁ
 କିଏ ସେ ଥିବ ରହି
 କା ହିଆ ପୁର ଯିବ
 ଦେଖିଲେ ମୋରେ,

ବରଷା ରାତେ ଏଥୁ
 ମୁଁ ତାରେ ପାରେ ଦେଖି
 ଉଷ୍ମ ଲୁହ ବୋଳା
 ଏ ଆଖି ଡୋଳେ ।

କିଏ ସେ ଦିନେ ପାଇଁ
 ନରାଣ କରି ନାହିଁ
 ଦେଇଛି ଭରି ତାର
 ମମତା-ମହୁ,

ବିରାଟ ହିଆ ତାର
 କି ମଧୁ ପାରିବାର
 ନଇଁଛି ମଥା ମୋର
 ତା' କଳ ହଉଁ ।

କି ଭଲ ଆସିବି ମୁଁ
କେତେ ଯେ ଦୂର ବାଟ
କେତେ ଯେ କାନ୍ଦା ତୁଲେ
ଅସିବି ମିଶି ।

କିଏ ସେ ପାଶେ ଅବା
କିଏ ସେ କେତେ ଦୂରେ
ସଉଁ ଏଁ ଶାଆନ୍ତ
ମୋ ଆଖିରେ ଦିଶି ।

ସବୁର ଭିତରେ ମୁଁ
ରହିବି କେତେ କାନ୍ଦା
ଆଖିର ଲୁହ ଅବା
ଓଠର ହସ ହୋଇ,

ସବୁର ଭିତରେ ମୁଁ
ନଇତି ଫୁଟି ଉଠେ
କା ଲାଗି କେତେ ଆଶା
ପଢ଼ାଣେ ବହି ।

କବିପ୍ରାଣ ବିଚ୍ଛନ୍ନଚରଣ ..

କବି ତା' ଜୀବନରେ କବିତା ଲେଖିଯାଏ,
ଆଖିର ଲୁହ ଅବା ଓଠର ହସ ଦେଇ,
ଧରଣୀତଳେ ତା'ର କି ଶିଶୁ ବଇଁଭାବ ?
ସୋହାଗେ ତାରେ ଯେବେ ପରୁରେ ନାହିଁ କେହି !
କବି ତା' ଜୀବନର କବିତା ଗାଇଯାଏ ;
ପାହାଡ଼ୀ ଝରଣାର ମଧୁର ତାନପରି,
ପାହୁଁ କିଏ ଯେବେ ଟିକିଏ ନାହିଁ ଶୁଣେ,
କି ଲାଗି ପୁଟେ ସେହୁ ମୋହନ ସୁଧାଭରି ?

କବି ତା' ଜୀବନରେ କବିତା ଯା' ପୁଟାଏ,
ବସି ତା' ସାଧନାର ବିଜନ ବେଦୀପରେ,
ତାହାରେ ନ ଅନାଇ କେ ଚାଲିଗଲେ ହାୟ !
କେଡ଼େ ସେ ଭୁଲ ଆହା ଜୀବନେ ନାହିଁ କରେ ?
କବି ତ ମାଗେନାହିଁ ଟଙ୍କା, ସୁନା, ରୂପା,
କବି ତ ମାଗେ ନାହିଁ ହମ୍ପିଏ, ଭିନି ତାଲ,
କବି ତ ମାଗେନାହିଁ କାହାଠୁ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା
ରହିବ ରାଜଭୋଗେ ବିସୋର ସବୁ ଭାରି !

ସେ ଖାଲି ଖୋଜନ୍ତି, ସେ କେଉଁ ଯୁଗେ କିଏ,
ତା' ମଧୁ-କବିତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ବାରେ,
ସକଳ ସମ୍ପଦ ପାରିବ ପାଇ ସେହୁ
ସେ ମରି ରହିଥାଉ ସୁଦୂର କେଉଁ ପାରେ ।
ଜୀବନ ବାଣୀ ତାର, ହୃଦୟ ବାଣୀ ତାର
କା' ବୁକୁଡ଼ିଲେ ଯେବେ ପକାଇ ପାରେ ଗାର,
ସେଇ ତା' ଜୀବନର ପରମକୋଟିନିଧି
ତା' ତହୁଁ କି ଅଧିକ ଥାଏ ତା' ପାଇବାର !!

ଧରଣୀ ରମ୍ୟମୟ କରିବାପାଇଁ ହାୟ
କି ମହାଧ୍ୟାତମ ତା' ଜୀବନସାରା ଧରି

ଦୁଃଖ ନାହିଁ ତାର, ଶାନ୍ତିର ନାହିଁ ତାର
ଅଭାବ ଅନାଦୀରେ ରହୁ ସେ ପଛେ ପଡ଼ି !
ଏ ଭଳି କେତେ କରି ଜୀବନ ବାଣୀତାନ—
ସୋହାଗେ ତାଳଦେଇ ଉଭୟ ଗଲେ କାହିଁ,
ଅଗତ ଅନ୍ଧାର କାଳର ପାହାଚରେ
ଭ୍ରମର ପାଇଁ ଅବା ସେମାନେ ଥିଲେ ରୁହିଁ !

ଦେଖିବ ଜାଣିବ ମୁଁ କରିବ ଅନୁଭବ
ସେ ଓଲଟିଂହର * ସେ ମାଟି ବଖରାରେ
ଏ ଦେଶ କରି ମହା କରିବ କାବ୍ୟ ଯେ
ଶୁଣାଉଥିଲ ଭ୍ରମେ କାହାର ଡାକରାରେ !
ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଲ୍ଲୀର ପାହାଡ଼, ବିଲ ବନ,
ଟାଙ୍ଗି ପ୍ରାନ୍ତର ସୁଦୂର ପଥପାଟ ।
ସେ ମଧୁ ଗୀତ ତାନେ ଜୀବନ ପାଇ ଅବା
କି ଭଳି ଦିଶୁଥିଲେ ମୋହନ ଉଚ୍ଚାଟ !

ଦିଶୁ ଆଗେ ଭ୍ରମେ ଏ ଦେଶ କରିଗଣେ
ଦେବାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଇ ଲେଖନ ହାତେ ଧରି,
ନିପୁତ ଲେଖୁଥିଲ କି ମହା-ଅବେଗରେ
କି ଓଜଭରା ଲେଖା ସିଂହଶିଶୁ ପରି ।
ସେ ଟିକ ଥିଲା ତବ ସ୍ୱପ୍ନ ଜୀବନର
ତାକୁହିଁ ଫୁଟାଇବ ଜୀବନ ସାରା ତମେ
ଜୀବନେ ଧନେ ମାନେ ବିରାଟ ହେବାପାଇଁ
କେବେତେ ଲେଉଟି ନାହିଁ ଧରଣୀ ଅଙ୍ଗନେ !

* ଆଜିକି ପ୍ରାୟ ୩୨ ବର୍ଷ ତଳେ ଓଲଟିଂହ ହା. ଇ. ସ୍କୁଲରେ ଏ ଲେଖକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଥବାବେଳେ ବିଚ୍ଛନ୍ନଦାସୁ ସେଠାକୁ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂମିରେ ରହୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ବିଚ୍ଛନ୍ନଦାସୁ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କର କାବ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥ-ସମାଜକୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଭାବଧାରାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରନ୍ତି । ବହୁ ବିଷୟ ତୁ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କର ଲେଖା ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ-ରେ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରୁ କାଗଜରେ ଉଦ୍ଧାରନ୍ତି । ବହୁ ସମୟ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କ ଲେଖାର ଉଲ୍ଲେଖିତମ ଅଂଶ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ି ଶୁଣନ୍ତି ।

ସୁଦେଶ ସୁଜାତିର ଗୋଟିଏ ବିସ୍ମୃତ—
 କବିର ସନ୍ତାନ କାହାଠାରୁ ପାଇଗଲେ !
 ଦ୍ଵାରକ ଶଶି କି ମିଳିଲ ପରି ଲାଗେ !
 ତା' ତହୁଁ ବଡ଼ଧନ ଜାଣିନ ଜୀବନରେ !
 ଅଭାବ ଅନାଟନ ସହିତ ବହୁଦାର
 ସହିତ ବିଦ୍ରୂପ କାହାର କେତେ ତୁମେ,
 ତଥାପି ଲକ୍ଷ୍ମରୁ ହୋଇନ ବିରୂପ
 ଝଞ୍ଜା-ଝଡ଼ ବହୁ ପ୍ରଳୟ ଗରଜନେ !

ସୁଦେଶ ସୁଜାତିର କବିରେ ପୂଜା କରି
 ପରାଣେ ଗଉରବ, ଯେ ଅନୁଭବ କରେ,
 କବିର ନିନ୍ଦା ଯେ କି ଦେଶେ, କି ବିଦେଶେ
 —ଶୁଣିଲେ ଶୋଣିତ ଯା' ତାତକ ବୁକୁଡ଼ଲେ ।
 କବିରେ ଦେବାପାଇଁ ବିପୁଳ ସମାଦର
 ଅନ୍ତରର କେଉଁ ଅନ୍ତଃସ୍ଵରୁ କାଢ଼ି,
 ପାଗଳରପରି ଯିଏ ନିସ୍ଵତ ତନ୍ମୟ
 ଜାତିର ସମ୍ପଦ ତା' ତହୁଁ କିଏ ବଳି ?

ସେଭଳି ସଂପଦ ତୁମେ ତ ଏ ଜାତିର !
 ତୁମର ଭଳି ଜଣେ ବିରାଟ ଗର ହିଆ
 କେଉଁଠି ଲୁଚିଗଲା, କେଉଁଠି ଛପିଗଲା !
 ତା' ଲାଗି ଖୋଜିହୁଏ ଆଜିର ଏ ଦୁନିଆ ।
 ତୁମର ଭଳି ଜଣେ ଜ୍ଞାନୀ ଓ ପଣ୍ଡିତ
 ତୁମର ଭଳି ଜଣେ ସରସ କବିପ୍ରାଣ,
 ଏ ଦେଶେ ଜନ୍ମଥିଲା, ଆଲୋକଶିଖା ପରି,
 କି ଭୀମବିଭାସେ ତା' ହେଲୁକ ଅବସାନ;

ଯାଇତ ତୁମେ ସିନା ସୁଦୂର ପରପାରେ,
 ତୁମର ତୁଲେ ତୁମ ସ୍ଵପ୍ନ ଯାଇନାହିଁ,
 ବଞ୍ଚିରହିବ ସେ ଅସୀମ ମହମାରେ
 ବର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧ ଯେ ସରାଗେ ମୁକୁଳାଇ !

ସାଗର ଶୁଖିପାରେ, ମେରୁ ବି ଟଳିପାରେ
ମରି ତ ପାରିବନି ତୁମର ମହାଦାନ,
ଜୀବନେ ଯା' ଦେବାର ଜାତିକ ଦେଇଅଛ
ଏକାକୀ ପଥେ ତୁମେ ପଥକ ମହାପ୍ରାଣ !
ନିଜରେ ଭୁଲି ଯିଏ ମାଟିର ଗଉରବ—
ଫୁଟାଇ ଚାଲିଅଛି ଜୀବନସାରା ଧରି,
ମାଟିର ବସରେ ଗୋଲପ ଗଛପରି
ସେ ତଳି ରହିଥିବ ମଳୟେ ଥରିଥିବ ।

— — —

ରୁଷ ପାହାଡ଼ ଓ ନୀଳ ହରଣା

ହେ କବି ସେ'ଦିନ ବୁଲିଲ କିପରି
ସେ ମରୁ ବିଜନ ପଥେ,
ତୃଷ୍ଣା କାତର-କଣ୍ଠେ ମାଗିଲ
“ଜଳ ମନ୍ଦିଏ
ଦିଅ କିଏ ହେଲେ ମତେ ।”
ଉପରୁ ଛୁଡ଼ୁଚି ଭୀଷଣ ରୌଦ୍ର
ଗୁଲି ହେଉନାହିଁ ପଥ,
ବସିଲେ କେଉଁଠି ବସି ହେଉ ନାହିଁ
ପଥ ପ୍ରାନ୍ତରେ ନାହିଁ ବି ଗୋଟିଏ
ଗଛ ।
ବରାଟ ରୁଷ ପାହାଡ଼ ଦେଖିଲ
ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ଠିଆ,
ତା' ଦେହରୁ ଖାଲି ବାହାରୁଛି ତାତି
ଜଳୁଛି ଅବା ତା'
ଦେହଯାକ ଖାଲି ନିଆଁ !

ଝୁଞ୍ଚିଲେ ତାହାରେ
 ପାରୁ ନାହିଁ ରୁଞ୍ଚି
 ଗଲେ ତାହା ପାଖେ
 ଆଶ୍ରୟ ପାଇଁ
 ତଡ଼ି ସେ ଦେଉଳ ଦୁଇଟି,
 ସନ୍ଦେହ ଖାଲି
 ଉଠୁଛି କୁହୁଳି
 ତାର ଚନ୍ଦ୍ରର ପୁରେ ।
 ପାଷାଣ ପାଷାଣ
 କଠୋର ପାଷାଣ
 ରୁରିଆଡ଼ି ମାଡ଼ି
 ରହିଛି ଆଦମ କାନ୍ତ,
 ଦାସ ପସ ବି
 ଗୋଟିଏ ନାହିଁଛୁ
 ଖୋଜିଯିବ ଯେବେ
 ତାହାର ତଳିପା ତାଳୁ ।

କି ଶିର ବିଭବ
 ପାରିବ ସେ ଦେଇ ?
 ପାରିବ ସେ ଦେଇ ?
 କି ମାରୁଣି ତାରେ
 ମାଗଲ ବା ଯାଇ ?
 ସ୍ୱାର୍ଥ କପଟ କଠୋରତା ମେଲେ
 ଜନ୍ମ ଯାହାର
 ଆତଯାତ ଯା'ର
 ପ୍ରାଣର ଅଭୟ ଫୁଟାଇ ପାରିବ କାହିଁ ?

ଦୁଃସ୍ୱର ମରୁ ଦୁର୍ଗମ ମରୁ
 ପ୍ରସାରିତ କିବା ଯୋଜନ ଯୋଜନ ଧରି,
 କିଏ ଅଛି ସାହା ଭରସା ତୁମର
 ଯିବ ଆପଣାର କରି;
 ବାଧୁଥିଲେ ଦେବ ବୋଧାଇ ତୁମରେ

ହଜିଥିଲେ ଦେବ ଖୋଜାଇ ଭୁବିତେ,
 ଭଜିଥିଲେ ଦେବ ଗଢ଼ି ଅବିକଳ
 କିଏ ଅଛୁ ଏତେ ନିଜରୁ ନିଜର ?

‘କେହି ନାହିଁ କେହି ନାହିଁ’
 ରୁଷ ପାହାଡ଼ କର୍କଶ ଶିଳା—
 ଭିତରୁ ଆସିଲା, ପ୍ରତିବାଣୀ
 ଭ୍ରମ ପାଇଁ ।

ଚମକି ଚାହିଁଲ ପ୍ରିୟକବି ମୋର
 ଜାତିର ଦେଶର ଗଉରବ ଧନ ତମେ
 ଚାହିଁଲ ଆକାଶ, ଚାହିଁଲ ପୃଥିବୀ
 ଚାହିଁଲ ନିଜକୁ ବାରବାର ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ।

ନିପୀଡ଼ିତ ଲୁଗି କେହି କଣ ନାହିଁ
 ଡାକ ତା’ର ଯିବ ଶୂନ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ?
 ହସିବନି ଦିନେ ତାର ଓଠ ତଳ
 ଫୁଟିବନି କଥା
 ଭୁଟିବନି ବଥା
 ଚିର ଦିନ ଥିବ ହୋଇ କଲବଲ ?
 ଏ ଆକାଶ ମାଟି ସହିବ କିପରି
 ଜଣେ ଯେବେ ଯାଏ
 ଚିରଦିନ ପୋଡ଼ି ;
 ଚିରଦିନ ମରି ।

ସୃଷ୍ଟିରେ ଦିନେ ତା’ ପାଇଁ ଫୁଟିବ ଫୁଲ
 ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଝରି ଆସିବ ଆସିବ
 ପିପାସା ତା’ ହେବ ଦୂର,
 କିଏ କହିଗଲା କାନେ କାନେ କବି
 ଆଶା ଆଲୋକର
 ଛନ୍ଦେ କବିତା ଟାଇ
 ଦେଖିଲ ଗୋଟିଏ ମାଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
 ହଠାତ୍ ଭ୍ରମର ଚରଣ ପ୍ରାନ୍ତେ
 ସୋହାଗେ ଆସୁଛି ବୋହୂ ।

ଶୈଳ ଶୈଳ କରି କେତେ ଶୈଳ ଜଳ
 ପିଇ ଗଲ ତୁମେ ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଭୋର ;
 ବସିଲ ସେ ଖର ଚରୁଗୁଳ ତଳେ,
 ଶୁଣିଲ ତାହାର ଉଦାସ ପୁଲକ ଗୀତ
 ପ୍ରତି ଉର୍ମୀରୁ ଫୁଟି ଫୁଟି ଆସେ ନିତି !

ହସିଲ ଟିକିଏ ହସି ନ ଥିଲ ଯା
 ପ୍ରାଣ ପୂରା ହସ ଜନମ ଜନମ ଧରି,
 ବସିଲ ଟିକେ ବସି ନଥିଲ ଯା
 ସେ ମରୁ ବିଜନ ବୁକେ
 ସକଳ କ୍ଳାନ୍ତ ସବୁ ଅବସାଦ ଭିତରେ ନିୟତ ମରି;
 ଚାହିଁଲ ଟିକିଏ
 ଅମୃତଭରା ଚାହିଁଲ ଟିକକ ତାଳି ;
 କିଏ ସେ ତୁମରେ ଆଶେଷ ଦେବାଲଗି
 ଡାକୁଅଛି ହାତ ଠାରି ।

ବୁଝିଲ କିଏ ସେ ବୁଝି ବାର ଲାଗି
 ତୁମରେ ରହିବି ବୁଝି,
 ଜାଣିଲ କିଏସେ ଜୀବନ-ବାଣୀରେ
 ମୁଚ୍ଛନା ଦେବା ଲାଗି,
 ହସି ହସି ଆସେ ନାଚି ନାଚି ଆସେ
 ପର ଆପଣାର
 ବିଭେଦ ପାଶୋରି ଦେଇ,
 ଦେଖିଲ କିଏ ସେ ଦେଖୁଛି ତୁମରେ
 ଏତେ ଆପଣାର କରି,
 ଜାଣିଲ କିଏ ସେ ଜଗାଇବା ଲାଗି
 ଆସିବି ଆସିବି
 ଉଷା ଆକାଶର
 ନବ ଅରୁଣିମା ପରି ।

ଡାକିଲ କାହାରେ
 କାହା ପ୍ରତି ଡାକ

.. ଭୂମରେ କରୁଛି ଉନ୍ନତ ଚଞ୍ଚଳ,
ମାଗିଲ କାହାରେ କି ଅବା ମାଗୁଣି !

ନ ମାଗୁ ନ ମାଗୁ କରପୁଟେ ଆସି
ହେଉଅଛି ତଳ ତଳ !
ପ୍ରପୀଡ଼ିତ କବି ! ନିପୀଡ଼ିତ କବି,
ନିପତତ କବି
ଉଠିଲ ଉଠିଲ ଆହୁର ଉଠିଲ
ଉଠାଇବା ଲାଗି ଭୂମରେ କିଏ ସେ

ଆସିବି ଭୂମର
ଏତେ ଆପଣାର ଜନ !

କିବା ଚୁହଁ କବି ଆଉ କିବା ଚୁହଁ ?
ପ୍ରାଣର ପୁଷ୍ପ ଫୁଟୁଛି ସେଉଁଠି,
ସେଇତ ସ୍ବଗ, ସେଇତ ଭୂମର
ଚର ଆଦରର ଧନ !

ଫୁଟି ପାରିଲାନି ?

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
ଚୁହଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
କାହା କଥାଟିକି ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ
ନୟନୁ ବହେ ମୋ ଲୋତକ ଧାର !
କାହାରେ ଦେଇଛି ପରଶୁ ପାସୋର
ପୁଣି କିମ୍ପା ପଡ଼ି ଯାଉଛି ମନେ
କେତେ ନିଯାତନେ ଥିବ ସେ କେଉଁଠି
ମୋ ସେନେହ ସାଥ୍ ସୋଦର ଜଣେ ;

ନାହିଁ ଥିବ ତା'ର ସେ ରୂପ ମାଧୁରୀ
ନାହିଁ ଥିବ ସେଇ ବିଭବ ମାଳା,

କେତେ ଦୁଃଖେ ଥିବ ସେ କେଉଁ ସୁଦୂରେ
 ବୋହୂ ଥିବ ନିତି ଲେତକ ଧରା ।
 ବୋହୂଲେ ବୋହୂବ ପୋଛି ଦେଉଥିବ
 କୁଞ୍ଚି କାନରେ ଶୋତନା ଭରେ,
 ତା'ବନ୍ଧୁ ତା'ଦୁଃଖ କିଏ ଦେଖୁଥିବ ?
 ଏତେ ନିଜର ତା' କେ ଧରା ତଳେ ?

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
 ଗୃହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
 ଖରାରେ ତରାରେ ବୁଲୁଥିବ କାହିଁ
 ଶମିକାକୁ ତା'ର ଜୀବନ ଜାଳା !
 ନଥିବ ତାହାର ସେଇ ଟାଣ ପଣ
 ଲଢ଼ି ପଡ଼ୁଥିବ କେବେ ବା କାହିଁ ?
 ବାଧୁଥିବ ତାରେ ମରମେ ମରମେ
 ତଳ ଉପରକୁ ଥିବ ସେ ଗୃହିଁ !

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
 ଗୃହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
 ତାହା ତୁଲେ କେତେ ବୁଲି ମୁଁ ଆସିବି
 ଗୋଟି ଗୋଟି ମନେ ପଡ଼ଇ ପରା !
 ଏ ନଈ ପୁଲିନେ ବୁଲିବି ମୁଁ କେତେ
 ବସିବି ତା' ତୁଲେ ଏ ଗିରି ଚୁଲେ
 ମଧୁ ଆଳାପନେ କେତେ ନିଶିଥିମା
 କାଟିବି ମୁଁ ଏଇ ସରସୀ କୂଳେ;

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
 ଗୃହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା
 ମରମେ ମରମେ କି ଆଦାତ ହାଣେ
 ତାର ସେ ଟିକକ ପରାଣ ଭରା !
 ରସନାରୁ ତାର ଫୁଟିବ ନଥିବ
 ପ୍ରାଣବୋଲା ସେ ଯେ ମୋହନ କଥା,
 ମୁହଁ ମାଡ଼ି କାହିଁ ପଡ଼ୁଥିବ ଶୋଇ
 ଘନୁ ଘନ ହେଲେ ମରମ ବ୍ୟଥା !

•
•

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିବି
ରୁହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
ଏଇ କାଲି ପରି ହସି ଖେଳି ସେ'ତ
ମେଲିଥିଲା ତା'ର ଜୀବନ ଧାରା ।
ଏବେ ସେ କେଉଁଠି କାହା ପାଦତଳେ
ରହିଥିବ ନିଜ ? ପଡ଼ାଇ ହାତ,
ବାଧୁଥିବ ତା'ରେ ନିବିଡ଼ ନିବିଡ଼େ
ରହିଥିବ କିବା ପାଲଟି ଲାଠ ?

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିବି
ରୁହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
ଟିକିଏ ଦେଖନ୍ତୁ, ପରୁର ବୁଝନ୍ତୁ
କିଭଳି ସେ ଅଛୁ ଜୀବନ ଧାରା ?
କେତେ ଆଶା କେତେ ମଧୁ-କଳପନା
ପ୍ରାଣେ ପୁଟି ପ୍ରାଣୁ ଯିବଣି ଝଡ଼ି,
ବିଜନ ନିମିଷେ ବସିଥିଲେ ଏକା
ଯାଉଥିବ ମୋରେ ବିକଳେ ଭାଳି ।

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିବି
ରୁହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
ଆଉ ତ ତାହାରେ ଦେଖିବି ନାହିଁ ମୁଁ,
ଦେଖିଲେ ଦେଖିବି ତା' ହୃଦ ଜାଳା ।
ଦେଖିବିନି ତାର ମୃଦୁ ମଧୁ ହାସ,
ଦେଖିବିନି ତା'ର କେଶରୀ ଠାଣି,
ଦେଖିଲେ ଦେଖିବି ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ପରି
ତା' ରୂପ ତା' ଢେଙ୍କ, ତା' ଓଠ ବାଣୀ !

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିବି
ରୁହିଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
କି ଲଭି ତା' ପାଇଁ ନୟନୁ ବରଜି
ସୀମାହୀନ ଏତେ ଲୋଭନ ଧାରା ।
ଫେରିଲେ ଫେରିବ ଫେରିବାର ପରି ?
ଆଉ କି ଫେରିବ ଅଛି କି ଆଶା ?

ଫେରିଲେ ଫେରିବ, ସେଇ ଫେରିବାରେ
ଘନୁ ଘନ ସିନା ବଢ଼ିବ ପ୍ରାୟ ।

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
ଗୁହଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
କାହା ଆଶ୍ରାରେ କିଭଳି ଥିବଟି ?
ସହି ସେ ପାରେନି ଟିକିଏ ଜାଳା !
କିଏ ହତାଦର କରୁଥିବେ ଯେବେ
ବୋଲୁଥିବେ ଯେବେ କଠୋର ବାଣୀ,
କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ଗୁହଁ ରହିଥିବ
ଧରାରେ କେଡ଼େ ସେ ଅଭାଗୀ ପ୍ରାଣୀ !

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
ଗୁହଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
ଯିବା ଦିନୁ ତା'ରେ ଦେଖିନି ନିମିଷେ
ଜାଣିଛି ମୁଁ ତା'ର ପରଶ-ଭାବ ।
ବଡ଼ ଭଲ ସିଏ ତାହାଭଳି ଜଣେ
ମହି ମଣ୍ଡଳେ ନାହିଁତ କେହି
ସୁଖେ ଦୁଖେ ସେ ତ ସବୁର ସାହକ
ହୃଦ ଚରି ମଧୁ ପାରିଛି ଦେଇ;

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ଗୁହଁ ମୁଁ ରହିଛି
ଗୁହଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା,
ଦେଖା ଦେଖି କେବେ ହେବ ଏ ଜୀବନେ
ତହିଁରେ କି ଥିବ ସୋହାଗ ଧାର ?
ଗଲବେଳେ ତାରେ ପଦିଏ କହିନି
ଦେଖିନି କେବେ ସେ କିଭଳି ଗଲ
କି ଥିଲା ବା ଏଥି ପଡ଼ି ରହିବାକୁ
ନ ଯିବାରୁ ବଳି କି ଥିଲା ଗୁରୁ ?

ଏକାକୀ କୁଟୀରେ ବସି ମୁଁ ରହିଛି
ଗୁହଁ ବନ ବିଲ ପାହାଡ଼ ମାଳା

ଲୁହ ଡାଳି ଡାଳି ଗୁଡ଼ିଚ କୁଟୀର
ପୁଣି ଲୁହ ଆଖେ ଫେରବ ପରା !
କଉଳି ତାହାରେ ପାରିବି ମୁଁ ଚାହିଁ
କି ବାରତା ସିଏ କହିବ ମତେ,
ଗୋଟିଏତ ଫୁଲ ଫୁଟି ପାରିଲାନି
ଗୁଲି ସେ ଆସିବ ସେ ଯେଉଁ ପଥେ ।

ବିଜନ-କୁଟୀରେ

କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବି ରହି ?
କିଏ କାହିଁ ଗଲ ଜୀବନ ଦୋସର ଏତେ ଯେ ମମତା ବହୁ !
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିକି ବଳି ମୋ ନିଜର ଶୋଣିତରୁ ବଳି ବଢ଼ି !
ଆଖିରେ ଆଖିରେ ମୁହଁ ହାତ ପାଦ ଦିଶିଯାଏ ସକଳର ।
ଖୁଣିଲ ପରାଏ ଶୁଭିଯାଏ କାନେ ସବୁର ଅଧର ବାଣୀ,
କେତେ ହସଖେଳ ମୋହନ ମମତା ଅନୁଭବେ ଦିବା ଯାମୀ !

ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ କିଏ କାହିଁ ଗଲ ଏକା କରିଦେଇ ମତେ,
ଗୁହଁ ମୁଁ ରହିବି ବଳି ବନ ନଈ ଏ ପାହାଡ଼ ପରବତେ ;
ଗୁରୁଆଡ଼େ ଗୁହଁ ନୀରବେ ମଉନେ ଏ କୁଟୀରେ ବସି ଏକା,
ଲେଉଟିଏ କେତେ ହୁଅନା ଅବା କା'ତୁଲେ ଟିକିଏ ଦେଖା ।
ଥିଲବେଳେ ଥିଲ କି ଶିଶୁ ଦେଇ ସେ ହସ ଖେଳ କଉତୁକେ,
ତହିଁରୁ ଟୋପାଏ ପାଆନ୍ତି ହେଲେ ଏ ମରୁ ବିଜନ ବୁକେ !

ପଶିଲେ ଏ ଘର ପଶି ମୁଁ ପାରୁନି ରହି ମୁଁ ପାରୁନି ଶେଷେ,
ଗୁହଁ ମୁଁ ପାରୁନି ଲୁହ ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସେ ଦି' ନୟନେ !
ବୁକୁର ସେ କେଉଁ ଗୋପନ ପୁନର କି ଆଦାତ ସେ ଉଠେ ବାଜି,
ହରାଇ ବସିବ କେତେ ଯୁଗ ପାଇଁ କି ଶିଶୁ ବିଭବ ଭଳି !
କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବି ରହି ?
କିଏ କାହିଁ ଗଲ ଜୀବନ ଦୋସର ଏତେ ଯେ ମମତା ବହୁ ।

କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବି ରହି ?
 ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ ସବୁରି ପରାଣ ଛଇ
 କିବା ଦିନରାତି ପ୍ରତି ନିମିଷର ଗୋଟି ଗୋଟି କେତେ କଥା
 ହୃଦୟ ଫଳକେ ଉଠି ଉଠି ଆସି ଦେଇ କି ମଧୁର ବ୍ୟଥା !
 ହୃଦୟ ବେଗରେ ବସାଇତ କିଏ କେତେ ଯେ ସୋହାଗ ଭର
 ମୁରୁଛି ପାରିଲେ ପାରିବ ମୁରୁଛି ? ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ ଅରେ ।

ବାପ ମାଆ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଏ ଯେତେ ଶୋଣିତ ମମତା ଏଡ଼ି
 ବାନ୍ଧି ପାରିତ ପଡ଼ାଇ ସେ କେଉଁ ପରାଣ ମୋହନ ବେଡ଼ି !
 ଦିନେ ନ ଦେଖିଲେ ଆରଦିନ କିବା ଅପଲକେ ଅଛୁ ଚାହିଁ
 ସଖା ସହୋଦର ପରୁରି ପରୁରି ଆଜିକି ଫେରିବେ ନାହିଁ ?
 ଦୂରୁ ଆସିବାର ଫେରି ଏ କୁଟୀରେ ଚାହିଁ ଦେଲେ ବାତାୟନେ,
 କି ଶିଶୁ ବିଭବ ପାଇବାର ପରି ଅନୁଭବ ଜଣୁ ଜଣେ !

କି ମୋହନ ହସ ଫୁଟାଇ ଅଧରେ କି ମୋହନ ବାଣୀ ଭାଷି,
 ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ପରୁରି ଯାଆ ମୋ ଗୋଟି ଗୋଟି ତୁମେ ଆସି !
 ଆଣିଥାଏ ବାଟୁ କଦଳୀ କମଳା ହାତେ ଦିଏ ତବ ଭରି
 ଦର ସକୋତେ କେ' କେତେ ନେଇତ ନିଜରୁ ନିଜର କରି !
 କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବି ରହି ?
 ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ ସବୁରି ପରାଣ ଛଇ !

କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବି ରହି ?
 କା'ପୁଲକ ଶିଶୁ ଟିକକ ଭିତରେ ମୁଗ୍ଧ ମୁଁ ଯିବି ହୋଇ !
 କାହା ଗଉରବେ ଉଲୁସି ଉଠିବି ବିସୋରି ପରାଣ ଭାବ ?
 ପୋଛିଦେବି ଯେବେ ନୟନୁ ବୋହିବ ଅକଳନ ବାରି ଧାର ।
 କାହାଲଗି ପାତ ଚାହିଁବି ଏ ବୁକୁ କିଏ ଗଲ କେଉଁ ଆଡ଼େ ?
 କେତେ ମୁଁ ଖୋଜୁଛି କରମେ ବିରାମେ ନୟନ ଲୋଚକ ଧାରେ ।

କେତେ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ପରାଣ ମୋହନ ସପନ ତୁମର ଲାଗି,
 ନିମିଷ ନିମିଷେ କେତେ ଆପଣାର ପରି ଉଠୁଅଛୁ ଜାଗି !

ତୁମରେ ନେଇ ମୋ ଏ ଜୀବନ ଗଢ଼ା ତୁମ ବନେ କାହିଁ ମୁହିଁ ?
 କିଏ ଅଛୁ ମୋର ଏ ବୁକୁତଳୀ-ସରଗେ ପାରିବ ଛୁଇଁ ?
 କେ ମୋରେ ବୁଝିବ, ବୁଝିବ ମୁଁ କାରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ନିଯାତନେ,
 ପରଶର ସୁଧା କେ' କାରେ ବାଢ଼ିବ ନିମିଷକ ଆଳାପନେ !

ଯେତେ ଯେତେ ଦିନ ବିତି ଯାଉଥିବ କାଳର କପାଳ ତଳେ,
 ସେତେ ସେ ଅଜ୍ଞାତ ମୋହନୁ ମୋହନ ଦିଶୁଥିବ ନୟନରେ !!
 ପ୍ରତି ଲୁହ ଟୋପା ଭିତରେ ତୁମେ ଯେ ଆସୁଥିବ ତଳି ତଳି
 ଯିଏ ଯହିଁ ଥାଅ ମୋ ବୁକୁ ଶୋଣିତ ଆଦର କନକ-କଳି,
 କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବ ରହି,
 କା' ପୁଲକ ଶିର ଟିକକ ଭିତରେ ମୁଗ୍ଧ ମୁଁ ଯିବି ହୋଇ !

କିପରି ଆଜିଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବ ରହି ?
 କିଏ ସେ ଶୁଣିବ ? କାହା କାନେ ଏମୋ ବାରତା ମୁଁ ଯିବି କହି ?
 ଯିଏ ଯହିଁ ତୁମେ ଯାଇଛ ତ ବୁଲି ଯାଅ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ପଡ଼ି ରହି ଥିବ, ପାରିବକି ରହି ? ମୋ ବ୍ୟଥା ଟିକକ ବହି !
 ବୁଲି କି ପାରିବ ମନ ବିନୋଦନେ ଏ ଚର ସବୁଜ ଭୂଇଁ
 ଯେ ଶିର ପରଶେ ଆହରି ପାରିବ, ଆଉ ବି ପାରିବି ମୁହିଁ ?

ମୋର ହୋଇ ଯେବେ ରହିବ କେଉଁଠି ଜାଣିକି ପାରୁବ ମତେ ?
 ଏ ହିଆର ପ୍ରତି ରେଣୁରେ ରେଣୁରେ କି ଭଲ ମିଶିଛି ସତେ !
 ଏ ଜୀବନେ କେବେ ଦେଖା ହୋଇପାରେ ଅଥବା ନ ହୋଇପାରେ,
 ତୁମେ ମୁହିଁ କିଏ କେଉଁଠି ରହିବା ସେ କେଉଁ ସରଣୀ ଧାରେ;
 ଏ କୁଟୀର ଯାହା ଏତେ ମମତାର ଦିଶେ ପ୍ରତିମାଟି ପରି,
 କାଳର କପାଳେ ନିଭିଯାଇ ପାରେ ଭୂତଳ ଶୟନ ବରି ।

ହେଲେ ତୁମ ମୋହ ଭିତରେ ଯେ ଟିକ ପରଶର ଦିଆନିଆ
 ପାଲଟି ପାରିବ ମରୁ କି ସହଜେ ଜାଳି ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ନିଆଁ ?
 ତୁମେ କାହିଁ ଯିବ, ମୁହିଁ କାହିଁ ଯିବ, ଯିବ ଏ କୁଟୀର କାହିଁ,
 ତୁମେ ମୋ ଭିତରେ, ମୁଁ ତୁମ ଭିତରେ ସତେ କି ରହିବା ନାହିଁ ??
 କିପରି ଆଜି ଏ ବିଜନ କୁଟୀରେ ଏକାକୀ ପାରିବ ରହି ?
 କିଏ ସେ ଶୁଣିବ ? କାହା କାନେ ଏମୋ ବାରତା ମୁଁ ଯିବି କହି !

ଆସିଥିଲି

ସେ ଦିନ ମୁଁ ଆସିଥିଲି ଚାଲିଗଲି ଫେରିଗଲି
 ମାନସ୍ଥାନ ହୋଇ,
 ମୋର ସେହେ ଏ ମାଟି ଉପରେ
 ଆସିବାର ରହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ !
 ଏଇ ବନ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
 ସୀମାସ୍ଥାନ ଶ୍ୟାମଳ ସମ୍ପଦେ
 ନିମିଷେ ମୁଁ ସୁହାଗେ ବହର
 ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ ଜନ ଭୁଲେ
 ହେଲି ନାହିଁ ହେଲେ କଥା ପଦେ !
 କିଏ ମୋରେ ଆପଣାର କରି
 ଡାକିଲେନି,
 ପାରିଲେନି ଡାକି
 ସବୁରକୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ନୟନେ ଚାହିଁ
 ଯାଉଥିଲି ସକଳର
 ଆଦର ଓ ମମତାରେ ମାଗି !

ଆସିଥିଲି, ଆସିଥିଲି,
 ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲେ ରହିଥାନ୍ତୁ !
 ମୋର ଆସିବାର
 ଅମୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 କିଏ କଲୁ ବିଷର ଉଦ୍‌ଗାର ?
 ନୀରବେ ଲେଖକଟିଏ
 ଲେଚନ୍ତୁ ନିଗାଡ଼—
 —ସବୁର ଅଜ୍ଞାତେ
 ପାଦଚାଲି ଫେରିଗଲି,
 ଚାହିଁ ଲିନି ଲେଉଟି ମୁଁ,
 ଦେଖିଅଛି ଏ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତର,
 ଦେଖିଛି ଏ ବନକୁଞ୍ଜ ଭୂମି,
 ଦେଖିଛି ଏ ଶିଖର ଶିଖର,

.. ହୃଦୟର ନିବିଡ଼ ବନରେ
ମୋ ଜୀବନ ବଢ଼ା ଯାହା ଯାଏ !

ସେ ଦିନ ମୁଁ ଆସିଥିଲି
ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ,
ଟିକିଏ ସମ୍ମାନ ଦେଇ,
ଟିକିଏ ସେନେତ୍ର ଦେଇ
ଟିକିଏ ଆପଣାର କରି,
କେହି ମୋରେ
ପାଖରେ ତ ବସାଇଲେ ନାହିଁ !
ଗୋଟିଏ ଅରକ୍ଷ ନଃସ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣୀ ପରି
ରହିଥିଲି ଗୁହଁ !!

ଆସିଥିଲି ହସିବାକୁ ମନ ବିନୋଦନେ,
ଆସିଥିଲି ଜୀବନକୁ କରିବାକୁ ରସବନ୍ଧୁ
କାହାର ବା ପଦକ ବଚନେ,
ଆସିଥିଲି କାହାଠାରୁ
ଆଶାର ମୋହନ ବାଣୀ
ଶୁଣିବାର ଲାଗି,

ଆସିଥିଲି ଫେରିଗଲି
କିନ୍ତୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ
ନଥିଲି ମୁଁ ଫେରି !
ଆସିଥିଲି ଫେରିଗଲି ଫେରିଗଲି, ଫେରିଗଲି,
ମୋର ଯେହ୍ନେ ଏଇ ମାଟି ନୁହେଁ
ନୁହେଁ ସ୍ୱାର ହସଖେଳ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ
ଜୟ ପରାଜୟ
ମୋର ଏକାନ୍ତ ନିଜର ।
ମୁଁ ଯେହ୍ନେ କେଉଁ ଦୂରରୁ ବହୁଗତି ପରି
ଆସିଥିଲୁ ଉଡ଼ି
ନିମିଷକ ପରେ
ଉଡ଼ିଯିବି କେଉଁ ଦୂର ଦେଶାନ୍ତର !

ଆସିଥିଲି ଫେରିଗଲି,
 କାହାଠାରୁ ଫେରିଗଲି ?
 କାହା ପାଇଁ ଆସିଥିଲି
 କାହାର ଆକର୍ଷଣ
 ମୋରେ କରିଥିଲୁ ଅଛ ଓ ପାଗଳ
 କା'ପାଇଁ କରିବି ଦୁଃଖ ?
 ଆସିଥିଲି ଫେରିଗଲି
 ଫେରି ବି ପାରିଲି ?
 ଯାହାର ହୃଦୟ ତନ୍ତ୍ରୀରେ
 ବାଜେ ମୋର ଶାଶା
 ନିରନ୍ତର !!

ଆସିଥିଲି, ଫେରିଗଲି, ଫେରିଗଲି, ଫେରିଗଲି,
 ମୋର ପ୍ରାଣଭରା ଅଭିମାନ ;
 ବିଜନ ବନ୍ଦୀଟି ପରି
 ରହିଲୁ ଯେ କେତେକାଳ
 ପାଇଲୁନି ଆଦର ସମ୍ମାନ !
 ଆସିଥିଲି ଫେରିଗଲି, ଫେରିଗଲି
 ମୃତ ବା ମୁମୂର୍ଷୁ ପରି ଫେରିଗଲି,
 ତୁମେ ସବୁ ଫେରିଯିବ,
 ତୁମେ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଫେରିଯିବ, ଦିନେ
 ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପାରିବି ନାହିଁ ଫେରି
 ମୁଁ ରହିଥିବି, ମୋର ଚାରିପାଖେ
 ଏ ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର
 ଏ ବନ କୁଞ୍ଜିଲତା
 ଏହି ପଥଦାଟି
 ଏ ସାଇ ପଡ଼ିଶା ଗାଁଆ
 ଏଇ ହସ ଖେଳ ବିଜୟ ଗୌରବ
 ଏଇ ପ୍ରିୟଜନ ପରିଜନ
 ରହିଥିବେ ଘେରି !

ଆସିଥିଲୁ ଆସିଥିଲୁ

ଫେରିଗଲି ଫେରିଗଲି

କିନ୍ତୁ ପାରିଲନି ଫେରି,

ପାରିବନି ଫେରି

କାହାର ଏ ଆକାଂକ୍ଷଣ ?

କାହାର ବିରାଟ ବିପୁଳ ସ୍ପର୍ଶ

—ଭିତରେ ମୁଁ କାହା ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଥିବି

କିଏ ମତେ ଚିରଦିନ

ଏ ରଜ ରସାରେ ଅନନ୍ତ ମମତା ଦେଇ

ରହିଥିବ ବେଢ଼ି !

ପାରିବନି ଫେରି !

ପାରିବନି ଫେରି ?

ଆସିଥିଲୁ ଏ ମାଟିର ବିଲ ବଣ ଗଛପତ୍ର

ପାହାଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତରେ

ଜୀବନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ

ଉଠିବାକୁ ଜାଗି !

ଆସିଥିଲୁ ଆସିଥିଲୁ

ଆସି ତ ନଥିଲୁ

କେଉଁ ଦୂରଭସନ୍ନର

ବିଷ ପାତ୍ର ଧରି,

ମୋରେ କମ୍ପା ଚାହିଁଲନି ?

ମୁଁ ତୁମର ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ

ମିଶ୍ର ନୁହେଁ

କିନ୍ତୁ ଏ ମହା ବିଶ୍ବର

ଅନନ୍ତ ଜୀବନ ମେଲେ

ଗୋଟିଏ ତ ସ୍ବପ୍ନ ରେଖା

ଠିକ୍ ତୁମ ପରି !

ଆସିଥିଲୁ ! ଆସିଥିଲୁ ! ଫେରିଗଲି ! ଫେରିଗଲି !

କିନ୍ତୁ ମୁଁ

ନିଆଁରେ ନ ଥିଲି ତ ଫେରି,

କାହିଁକି ବା ଆସିବନି ଆଶା ?

..

ମୋହ ଲାଗି ସ୍ତ୍ରୋତ ଅମୃତର

ଯେବେ କେଉଁ ଗୋପନ ପରାଣ ପୁରେ

ଅବରତ ଯାଉଅଛି ଖେଳ !

କିଏ ଶୁଣୁଛି ତା ଡାକ

ଧୂଳି ବାଲି ହେପ ଖଙ୍କାର ଉପରେ

ଗୁରୁଣି ଗୁରୁଣି ଚାଲିଛି ସେ ବସ୍ତାର ଛକକୁ

ଯେଉଁଠି ମଟର ବସ ହୋଇଅଛି ଠିଆ

ମାଟିର କାହାକୁ କିଛି

ହାତ ପାତି

ତାର ଦୁନିଆରେ କେହି ନାହିଁ

ସାହା ସାଥୀ ।

ହାଡ଼ିଆଣୀଟି ଓଳାଉଛି ରସ୍ତା ହାତେ ଧରି ଝାଡ଼ୁ

ସବୁ ଧୂଳି ବାଲି ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି

ପଡ଼ୁଛି ତା' ଦେହେ ମୁଣ୍ଡେ

‘ଓହୋ ! ରହିଯା ଟିକିଏ’

କିଏ ଶୁଣୁଛି ତା' କଥା ?

ହାଡ଼ିଆଣୀ ଭାଲିଥିବ—

ଗୋଟିଏ ଜଳୁ ବିରଡ଼ କୁକୁର ପରି

ଚାଲିଛି ରସ୍ତାରେ ଅବା !

—ଓହୋ ! ରହିଯା ଟିକିଏ

ଦିହମୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା ବାଲି ସରସର

ନିଃଶ୍ୱାସ ବି ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ।

ଉଡ଼ିର ଆସୁଛି

‘ତୋ ପାଇଁ କାମ ବନ୍ଦ

କରିବି ନା କଣ ?

ନ ଆସେ ଇ’ବାଟେ”

ବରୁଣ ପଙ୍କୁ ଅସମର୍ଥ ରୁଗ୍‌ଣ ବୁଢ଼ାଟି
 ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରାର ଧୂଳି ବାଲରେ ପୋତି ହୋଇ
 ବସି ରହିବ, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଆଖି ଦୁଇଟିରୁ
 ଲୁହଟିଏ ପୋଛି ଦେଇ ;
 “ଟିକିଏ ରହ”
 ପୁଣି କହୁଛି ଶିଶୁପର
 ବଡ଼ ନରାଣପୁ ଓ ନରାଣ କଣ୍ଠରେ !
 ତଥାପି ଧୂଳି ବାଲି
 ଭୁଞ୍ଜି ଭୁଞ୍ଜି ଉଡ଼ି ଆସୁଛି
 ହାଡ଼ିଆଣୀର ଉଦ୍ଭିତ ଝାଡ଼ିରେ
 ଅସମର୍ଥର ବେଦନାଭର ଡାକରେ
 ଓଜନ ନାହିଁ ପର !
 ସେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରାର ପଥକ ନୁହେଁ ।

— — —

ଭଗ୍ନ-କୁଟୀର

କାହାର କୁଟୀର ଭଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି କିଏ ଏଥି ଥିଲା ରହି ?
 ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? କିଏସେ ପାରିବ କହି ?
 ବାରି ପଟେ ତାର ବରକୋଳ ଗଛ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଡ଼ିଆଟିଏ,
 ଦାଣ୍ଡ ପଟକୁ ପଥର ପାହାଚ ଦୁଦୁର ଉଠିଛି ଡିହେ ।
 କାନ୍ଥରୁ ଅଧା ଭଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ଅଧା ହୋଇଅଛି ଠିଆ,
 କଣ୍ଟା ମାରିବ କାନ୍ଥର ତଳେ ମେଲିଲେ ତାର ହିଆ ।
 ଡହ ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲି ମୁଁ ଯାଉଛି ସତେ କେ ମୋ ଆପଣାର
 ରହିଥିଲା—ଏଥି ଯଦ୍‌ବେଳେ ଖେଳାଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ତା ପରିବାର ।
 କାନ୍ଥର ଦେହେ ଶଠୀବୁଢ଼ୀ ଘର ଚହ୍ନାଇ ଦିଏ ମତେ,
 ପୁଅ ତାର ଥିଲା, ଝିଅ ତାର ଥିଲା, ଭଲ ଚାରିଆଡ଼େ !
 କାହାର କୁଟୀର ଭଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି, କିଏ ଏଥି ଥିଲା ରହି ?
 ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? କିଏସେ ପାରିବ କହି ?

ଦିନ ଥିବ ଦିନେ ହସୁଥିବ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ କୁଟୀର ଏଇ,
 ପାଟି ପଡୁଥିବ ତା ବାରି ବଗିଚା ଫଳ ଓ ପୁଷ୍ପ ନେଇ ।
 ଦୁଧିଆଳୀ ଗାଈ ଥିବେ ଏକ ଦୁଇ ଧଉଳି ଚାନ୍ଦ ନାମେ,
 ଥିବେ ତାର ସତେ ଦି'ହଳ ବଳଦ ଯାଉଥିବେ ନିଜ କାମେ ।
 ଗୋଧନେ ଗୁହାଳ ପୂରି ଉଠୁଥିବ ଚାହିଁ ଦେଲେ ଚାହିଁ ଦେଲେ,
 ଝଟା ଫଳିଥିବ ଅଗଣା ମଝିରେ ରଞ୍ଜା ଉପରେ ତଳେ ।
 ତରୁଣୀ ଭାରିଯା ଛୁଆଟିକୁ ତାର କରୁଥିବ କେତେ ଗେଲ,
 ବଡ଼ ହେଲେ ଦିନେ ଚଢ଼ିବୁ ବାବୁରେ ଚାହିଁ ଏ ଯାଉଛି ରେଲ !
 ଚାହିଁ ଧନମାଳୀ ନଈ ସେପାରିକି ଆସୁଛନ୍ତି ତୋର ବାଆ,
 ତା'କୁଇଁ ଚାହିଁ ଟିକି ହାତଟିରେ ଠାରି ଡାକେ ଆ ଆ ।
 କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି କିଏ ଏଠି ଥିଲା ରହି
 ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? କିଏସେ ପାରିବ କହି ?

ଦିନ ଥିବ ଦିନେ ଏ କାନ୍ଥବାଡ଼ି ଏଇ ଅଗଣାର ପରେ
 ଜୀବନର ଘାପ ଜଳି ଉଠୁଥିବ ସକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ।
 ତା ଘର ଘରଣୀ ଚିତା ଲେଖୁଥିବ କାନ୍ଥରେ କେତେ ଭିନେ,
 କେତେ କଳ୍ପନା ନାଚି ଯାଉଥିବ ତା ବୁକୁ ଭିତରେ ଦିନେ ।
 ଧାନକୋଠି କାହିଁ ଲେଖି ଦେଇ ତହିଁ ଭରି ଦେଉଥିବ ଧାନ,
 ପଦ୍ମ କେଉଁଠି ଲେଖୁଥିବ ଭରି ତା ସକଳ ମନପ୍ରାଣ ।
 ସାଇ ପଡ଼ିଶାର ସାଥୀ ସଙ୍ଗାତେ ଆଦରେ ଯୋହାଗେ ଡାକ,
 କହୁଥିବ ଯୋଡ଼େ ହାତ ଲେଖି ଦିଅ ଆସିଲାନ୍ତି ଅଛୁ ବାକୀ ।
 ଏଇ ଅଗଣାରେ କୁନି ପୁଷିଟିକୁ ଦୁଧ ସତେଇରେ ଦେଇ,
 ଦେଖୁଥିବ ସିଏ ଖାଉଛି କିଭଳି ଚାକୁରୁ ଚାକୁରୁ ହେଇ ।
 କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି କିଏ ଏଥି ଥିଲା ରହି
 ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? ଯାଇଛି ସେ କାହିଁ ? କିଏସେ ପାରିବ କହି ?

କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ଚାହିଁ ଆଡ଼ି ଖାଲି ପଦା,
 ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯହିଁ ବଣର ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ହୁଅନ୍ତି ଗଦା ।
 ଶୁଣାନ ପରି ରହିଅଛି ପଡ଼ି, ହୋଇ କେତେ ପ୍ରାଣହୀନ !
 ବନ୍ଧେ ରଖିଛି ଭରି ଅଜ୍ଞତର ସୁଖଟିକ ଅତି ଶୀଘ୍ର ।
 ଦେଖିଥିବ ଏଇ କାନ୍ଥ ଓ ବାଡ଼ି ଦେଖିଥିବ ଏଇ ମାଟି,
 କେତେ ଜୀବନର ଅମୃତ ଲାଳା ପଡୁଥିବ ଏଥି ପାଟି ।

କେତେ ସେନେହର ହେଉଥିବ ଏଥି ଦିଆ ନିଆ କୁତୁହଳେ,
 କେତେ ମାୟା କେତେ ମମତା କିଏସେ ରଖିଥିବ କାହାପରେ !
 କେତେ କା ନୟନୁ ଲୁହ ଝରିଥିବ ସିକ୍ର କରି ଏ ମାଟି,
 କିଏ ସେ କାହାର ହୋଇଥିବ ଏଥି ଜୀବନରୁ ବଳି ସାଥୀ ।
 କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି ପଦା,
 ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯହିଁ ବଣର ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ହୁଅନ୍ତି ଗଦା ।

କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ଭୂତର ଆବାସ ପରି,
 ରହି ଅଛି ଖାଲି ପଡ଼ି ଅଛି ଖାଲି, ବରଷ ବରଷ ଧରି ।
 ଅନ୍ଧାର ଯେବେ ମାଡ଼ି ଆସେ ଗାଏଁ ହୋଇଗଲେ ବେଳବୁଡ଼ି ;
 ଶୂନଶୂନ୍ୟ ଯେବେ ହୋଇଯାଏ ଖାଲି ପଲ୍ଲୀର ଚଉପୁର,
 ଟିକି ପିଲଟିରେ ଡାକି ମାଆ କହେ ଚାହିଁନା ସେ ଡିହ ଆଡ଼େ,
 ଭୂତ ବନ୍ଦାରୁଟି କାଲି ମାରୁଥିଲା ଟେକା ଆମ ସିଝୁ ବାଡ଼େ ।
 କିଏ କହେ ତହିଁ ଡାହାଣୀ ଆଲୁଅ ଖାଲି ରାତିଯାକ ଜଳେ,
 କିଏ କହେ ତହିଁ କାଣୀଆ ମାଳୀକି ଜଗିଥିଲା କିଏ ଥରେ ।
 କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି, ହୋଇ କେଡ଼େ ସ୍ଥାନମାନ,
 ପାଖ ତାର କେହି ମାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ କେଡ଼େ ନିସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରାଣ !
 କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି ଭୂତର ଆବାସ ପରି,
 ରହି ଅଛି ଖାଲି, ପଡ଼ି ଅଛି ଖାଲି, ବରଷ ବରଷ ଧରି ।

କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି, ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି ମେଲି,
 ମୁଣ୍ଡର ଝାଳ ଭୁଣ୍ଡରେ ମାରି କିଏ କରୁଥିଲା ଖେଳା ?
 ଝଡ଼ ବରଷାରେ ଶୀତ କାକରରେ ନିର୍ଧାମ ଖରାବେଲେ ;
 ବିଲ ଓ ବାଡ଼ିରେ ବଣ ତଇଲରେ କିଏ କାମ କରି ଫେରେ !
 ଶାନ୍ତିର ଏଇ ଟିକି ଆଶ୍ରମେ ଆଶ୍ରୟ କିଏ ନେଇ,
 ଜୀବନର କେତେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଏଥି କାଟି ଦେଇଅଛି ସେଇ ।
 କେତେ ବିପଦରେ କାହାର ହୋଇଛି ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତିରେ ସାହା,
 ସ୍ଵାର୍ଥର ଲାବେ କଳ୍ପସ ବାସନା ବସେ ନ ବହି ଆହା ।
 ସାରା ଜଗତକୁ ବନ୍ଧୁ କରିଛି, କରିଛି ନିଜର ସେଇ,
 କହିଲେ କହିବ ଏ ମାଟି ଟିକିକି କହିବେନି ଆଉ କେହି ।
 କିଏ ସେ ତାହାକୁ ବୁଝୁ ବା ନବୁଝୁ ନାହିଁ ଦେଉ ପ୍ରତିଦାନ,
 ସିଏ ବୁଝୁଥିଲା ତା' ଶାଈ ପଡ଼ିଶା ତାହାର ଗୋଟିକି ପ୍ରାଣ ।

କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି କିଏ କେଉଁଆଡ଼େ ନାହିଁ,
 କାହା ଲାଗି ମୁହଁ ଠିଆମୋଇ ଏଥୁ ଝୁର ହୁଏ କାହିଁ ପାଇଁ ?
 କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ଅନ୍ଧାର କୋଳେ ହୋଇଛି ବିଲୀନ ସିଏ,
 ତଥାପି କାହିଁକି ଇଚ୍ଛା ମୋ ହୁଏ ଜାଣିବାକୁ ସିଏ କିଏ ?
 ଦେଖି ପାରେ ମୁହଁ, ଜାଣିପାରେ ମୁହଁ, ବୁଝିପାରେ ମୁହଁ ତାରେ,
 ହସୁଥିଲା ସିଏ ମୋ ଓଠରେ ହସେ,

କାନ୍ଦୁଥିଲା ସେ, ମୋ ଆଖିର ଲୁହ ଧାରେ !

କଥା କହୁଥିଲା ମୋହର ଭାଷାରେ ମୋ ବୁକୁର ଆଶା ଧରି,
 ବଞ୍ଚି ଥିଲା ସେ ସୁଖେ ଓ ଦୁଃଖେ ଠିକ୍‌କି ମୋହର ପରି ।
 ମୋହ ପରି ସିଏ ଠିକ୍ ମୋହ ପରି ମୋହର ସିଏତ ଖାଲି,
 କିଭଳି ତାହାରେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ହେବନାହିଁ ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗି ?
 କାହାର କୁଟୀର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି କିଏ କେଉଁଆଡ଼େ ନାହିଁ,
 ଭଗ୍ନ ଏ ମାଟି ଭିତରୁ ମୁଁ ଦେଖେ ରହିଛି ସେ ମୋହ ପାଇଁ !